गतयः षलु सुहृत्नावाः ॥नवंति सुहृतावसे

नी ॥ऊर्द्धगतयः॥स्वर्गलोककौं प्राप्त नवंति

।होंहै षलु निश्चैते॥ २२॥ श्लोक ॥स्पाम

गंतीरगिरमुज्वलहेमरत्न॥सिंहासनस्थ

मिहनव्यसिषंडिनस्त्वां॥आलोकयंतिरत

सेननदंतमुच्चैश्चामीकराद्रिशिरसीवन

वांबुवाहं॥ २३॥ अर्थः॥नोनाथ॥इहनम

सिषंडिनः॥नव्यडाउ॥सिषंडिनः॥मोररू

पीसमोसरनविषै॥त्वां॥आलोकयंतितुम्ह

कौं देषै हैं॥ कैसे हौ तुम॥ स्पामं॥ नीलमणिना

ड्रिसहै सरीर वङ्कुरिकैसे हौ॥ गंतीरगिरं

।गंतीर सपुष्ट है॥ गिरं॥ वानी तुम्हारी वज्र

१०

रितुम कैसे हौ॥ उज्वलहेमरत्नसिंहासनस्थं

।उज्वल निर्मल॥हेम॥सुवर्नमई॥रत्नजडित

सिंघासनस्थं॥ सिंघासनपर वैठे हौ हे नाथ

यह सोनाकैसी लागे है॥ जथा॥ चामीकरा

द्रिसिरसीव॥ रत्नसेन उच्चैः नदंतिनवांवुदा

हं॥ चामीकर॥ सौनेके॥ अद्रिसिरसीव॥ सुमे

रपर्वतकी चोटीपर॥ रत्नसेन॥ सितावही॥ उ

च्चैः॥ अतिसै करि॥ नदंति॥ सब्द करै हैं॥ नवांवु

वाहं॥ नौतन मेहकी नांई देषै है॥ हे नाथ॥ तिह

।रौ सिंघासन॥ मेरपर्वततुल्य॥ तापर वैठे तहं

।तिहारी धुनि अतिसपुष्ट सो मानौं मेघगा

जै है॥ अरु नीलमणितादिस जु है शरीर॥

Shree Jain Prachina Sahityoddhar Granthavali Series No. 6

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિ પુષ્પ ૬

પૂર્વાચાર્ય વિરચિત

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ

ગુજરાતી ભાષાંતર, વિસ્તૃત વિવેચન, પાંચ પરિશિષ્ટો અને

ચારસો દશ ચિત્રો સહિત

સંપાદક તથા સંશોધક

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ એમ આર એ એસ (લંડન)

પ્રકાશક

સં ૧૯૯૫ **સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ · અમદાવાદ** ઈ સ ૧૯૩૮

કિંમત રૂપિયા પચીસ

પ્રકાશક સારાભાઇ મણિલાલ નવાબ, શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિ, નાગજીભૂદરની પોળ અમદાવાદ
મુદ્રક • પંડિત ભગવાનદાસ હરખચંદ, શારદા મુદ્રણાલય, ૧૫ જૈન સોસાએટી, એલિસબ્રિજ અમદાવાદ
યંત્રો, ચિત્રો તથા જૅકેટ વગેરેના મુદ્રક • બચુભાઈ રાવત, કુમાર પ્રિન્ટરી, ૧૪૫૪ રાયપુર, અમદાવાદ

મારી દરેક સાહિત્યપ્રવૃત્તિને સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર

શ્રીયુત્ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ

રૂના દલાલ રહેવાસી અમદાવાદ

સમર્પણ

જીવદયાના કામોમા આગળપડતો ભાગ લઇને
શ્રીમદ્ શકરાચાર્ય તરફથી 'દયાવારિધિ'ની પદવી મેળવનાર અને
મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર

શ્રીયુત માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહને

નિવેદન

॥ ॐ वीतरागाय नम ॥

મારી ગ્રન્થાવલિના પાચમા પુષ્પ તરીકે 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ' પ્રસિદ્ધ કરતી વખતના મારા નિવેદનમા સૂચવ્યા મુજબ ગ્રન્થાવલિના છઠ્ઠા પુષ્પ તરીકે "મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ" નામનો આ ગ્રન્થ જાહેર જનતા સમક્ષ મૂકતા મને અવર્ણનીય આનદ થાય છે, અને તે પુસ્તકની તથા પ્રસ્તુત પુસ્તકની સૌથી વધુ નકલો ખરીદ કરીને મારા એક વખતના મહાધ્યાયી અમદાવાદવાળા શ્રીમાન્ દયાવારિધિ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ, શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચદ તથા શ્રીયુત કરમચદ ચુનીલાલ શેરદલાલ તેમજ બીજા પણ મુનિમહારાજો અને સસ્થાઓએ અગાઉથી ગ્રાહક થઇને મને આ અમૂલ્ય પ્રકાશન જાહેરમા મૂકવા માટે ઉત્તેજિત કર્યો છે તે માટે તે સઘળાનો આભાર માનવાની આ તક લઉં છુ અને ઇચ્છુ છુ કે મારા હવે પછીના પ્રકાશનોની પણ વધુ પ્રમાણમા નકલો ખરીદ કરીને બીજા વધુ ગ્રન્થરત્નો જાહેર પ્રજા સમક્ષ મૂકવા માટે તેઓ મને વધુ તક આપશે.

શ્રીમાન્ કરમચદ ચુનીલાલ શેરદલાલ સાથે શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચદને પ્રથમ જ વાર તેઓના બગલે જ્યારે હુ મલવા ગયો હતો ત્યારે તેઓશ્રીએ "નવસ્મરણ"ની પ્રાભાવિકતાને લગતા કોઈ વિશિષ્ટ ગ્રન્થરત્નને તૈયાર કરવાની અમૂલ્ય સૂચના મને કરી હતી, ત્યારથી પૂર્વાચાર્યોએ વિશાળ દૃષ્ટિથી અને આત્મકલ્યાણની પવિત્ર ભાવનાથી સર્જન કરેલી અને જગતમાત્રના કલ્યાણની ભાવનાથી આશ્રય આપીને આજસુધી સાચવી રાખેલી "નવસ્મરણ"ની મહાપ્રાભાવિકતાની સાક્ષી આપતી સાહિત્યસામગ્રીનો નાશ થતો અટકાવવા, તથા તેના વારસદારોને તેની ખરી કીમત સમજાવવા મને મલી શકી તેટલી સામગ્રી એકઠી કરીને આ પ્રકાશનદ્વારા જાહેરમા મૂકવા મેં નિશ્ચય કર્યો

પ્રસ્તુત સંગ્રહ

આ ગ્રન્થમા છાપવામાં આવેલા યત્રો તથા ચિત્રો વગેરેના પ્રકાશનના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને જ સ્વાધીન હોવાથી પ્રકાશકની લેખિત મજૂરી વિના કોઈપણ સસ્થા અગર વ્યક્તિએ એ નહિ છપાવવા આગ્રહભરી વિનતિ છે વળી આ અતિ દુર્લભ યત્રો તથા ચિત્રો પૂજનીય અને વદનીય છે, તેમજ જ્ઞાન સ્વય પણ પૂજ્ય છે. એટલે વાચક અને દર્શક બન્ને પ્રત્યે નમ્ર વિનતિ છે કે તેઓ કૃપા કરીને તેની જરાપણ અવગણના ન કરે.

પ્રસ્તુત સગ્રહમા 'નમસ્કારમાહાત્મ્ય' પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૯ સુધી, પૃષ્ઠ ૨૦ થી ૬૭ સુધી 'શ્રી નવકારમત્ર અને તેના વિષયમા આવશ્યક વિચારો' તથા પૃષ્ઠ ૬૮ થી ૮૬ સુધી 'શ્રી નમસ્કારમહામંત્રના મત્રામ્નાયો' તથા તેને લગતા ચાર યત્રો, પૃષ્ઠ ૮૭ થી ૯૪ સુધી નદનની કથા, પૃષ્ઠ ૯૫ થી ૯૬ સુધી શ્રીદેવની કથા, પૃષ્ઠ ૯૭ થી ૧૧૪ સુધી સુદર્શન શેઠની કથા વગેરે કથાઓ નમસ્કારમહામત્રની પ્રભાવિકતા દર્શાવવા આપવામા આવેલી છે, વળી પૃષ્ઠ ૧૧૫ થી ૧૧૮

સુધી 'અમરકુમારની સજ્ઝાય' તથા પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૧ સુધી 'શ્રી નવકારમંત્રનો છંદ' પણ આપવામા આવેલો છે તે ઉપરાત પૃષ્ઠ ૧૨૨ થી ૧૩૪ સુધી કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ વિરચિત યોગશાસ્ત્રમાથી 'પદસ્થ ધ્યાનનુ સ્વરૂપ' દર્શાવતો આઠમો પ્રકાશ તેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ ૧૯ ઓગણીશ સૌથી પ્રથમ જ વાર આ ગ્રન્થમા રજૂ કરીને યોગશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓની સુગમતા માટે મારા તરફથી પ્રયાસ કરવામા આવ્યો છે, વળી ચિત્ર નબર ૨૪ અને ૨૫મા દક્ષિણાવર્ત્ત અને શખાવર્ત્તનુ ધ્યાન ધરવા માટે બે પજાની ચિત્રાકૃતિઓ પણ રજૂ કરવામા આવેલી છે.

પૃષ્ઠ ૧૩૫ થી ૧૪૯ સુધી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી વિરચિત 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' તેના અર્થ સહિત તથા બારમી સદીમા થએલા શ્રી ચન્દ્રાચાર્ય અને શ્રી પાર્શ્વદેવગણિવિરચિત બને મત્રમય ટીકાઓના આધારે સત્તાવીશ યત્રાકૃતિઓ પણ પ્રથમ જ વાર અત્રે રજૂ કરવામા આવી છે, જે વાચવાથી આ સ્તોત્રની મહત્તા કેટલી છે, તે તુરત જ જણાઇ આવશે વળી ૧૫૦ થી ૨૨૮ સુધી 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર'ના પ્રભાવને દર્શાવતી 'પ્રિયકર નૃપકથા'નુ શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાતર શ્રીયુત રતિલાલ દીપચંદ દેસાઇ પાસે કરાવીને આપવામા આવ્યુ છે. આ કથાનુ ભાષાતર પ્રથમ 'શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા' તરફથી કરાવવામા આવેલુ છે, પરંતુ તેમા ઘણી જ અશુદ્ધિઓ રહી ગએલી હોવાથી ભાઈશ્રી રતિલાલભાઇ પાસે ફરી નવેસરથી ભાષાતર કરાવ્યુ છે

પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી ૨૪૯ સુધી તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી મુનિસુદરસૂરિ વિરચિત 'શ્રી સતિકર સ્તવન' તેના વિસ્તારાર્થ સાથે તથા તેને લગતા પ્રાચીન ચિત્રપટનુ એક ચિત્ર અને તેમા જણાવેલ ચોવીશ યક્ષો, ચોવીશ યક્ષિણી, નવ ગ્રહ તથા દશ દિગ્પાલના ચિત્રો 'નિર્વાણકલિકા' ગ્રન્થના આધારે આચાર્ય મહારાજ શ્રી જયસિંહસૂરિજી પાસે ચીતરાવીને પ્રથમ જ વાર રજૂ કરવામા આવેલા છે' 'શ્રી સતિકર સ્તવન'મા વર્ણવેલ સોળ વિદ્યાદેવીઓના પ્રાચીન તાડપત્રના ચિત્રો મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ "જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ" નામના ગ્રન્થમા ચિત્ર નબર ૧૬ થી ૩૧ સુધી પ્રસિદ્ધ થઇ ગએલા હોવાથી અત્રે તેના નવીન ચિત્રો આપવા યોગ્ય ધાર્યું નથી. પૃષ્ઠ ૨૫૦ થી ૨૫૪ સુધી 'શ્રી સતિકર સ્તવામ્નાય' વિધિ સહિત આપવામા આવેલ છે

પૃષ્ઠ ૨૫૫ થી ૨૫૯ સુધી 'શ્રી તિજયપહુત્ત (સત્તરિસય) સ્તોત્ર' મૂળ તથા અર્થ સહિત અને પૃષ્ઠ ૨૬૦ થી ૨૭૧ સુધી શ્રી તિજયપહુત્ત સ્તોત્રને લગતા મત્રામ્નાયોનુ વિવેચન તથા તેને લગતી જુદીજુદી જાતની ૨૦ વીશ યત્રાકૃતિઓ આપવામા આવી છે.

પૃષ્ઠ ૨૭૨ થી ૨૮૭ સુધી શ્રી માનતુગસૂરિવિરચિત 'શ્રી નમિઊણ સ્તોત્ર' મૂળ, અર્થ તથા 'મત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના ગ્રન્થમા છપાએલ મત્રમય ટીકાનુ ગુજરાતી ભાષાતર, તેને લગતા મત્રો તથા ૨૦ વીશ યત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ અને સ્તોત્રના ભાવને દર્શાવતા ભાઈ શ્રી નાથાલાલ છગનલાલ શાહ પાલનપુરવાલાના સગ્રહની નવસ્મરણની સચિત્ર હસ્તપ્રતમાના પાચ ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ અત્રે રજૂ કરવામા આવેલા છે

પૃષ્ઠ ૨૮૮ થી ૩૧૪ સુધી શ્રી નદિષેણ મુનિવિરચિત 'શ્રી અજિત શાતિસ્તવ' મૂળ, ભાવાર્થ તથા છદોના લક્ષણો ભાવનગરની શ્રી આત્માનદ સભાના 'પચપ્રતિક્રમણ' ઉપરથી આપવામા

આવેલા છે, તથા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતા પાચ પ્રાચીન ચિત્રો પણ શ્રીયુત નાથાલાલભાઈ પાલનપુરવાળાના સગ્રહની હસ્તપ્રતમાથી સૌથી પ્રથમ વાર રજૂ કરવામા આવેલા છે

પૃષ્ઠ ૩૧૫ થી ૪૦૮ સુધી 'શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર'ના મૂળ ૪૮ કાવ્યો, તેનુ સમશ્લોકી ભાષાતર, શ્લોકાર્થ તથા સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી ૨૮ અઠ્ઠાવીસ કથાઓ શ્રી ગુણાકરસૂરિ કૃત સસ્કૃત ટીકા ઉપરથી ભાષાતર કરીને તથા તેના મત્રામ્નાયો વિધિ સહિત રજૂ કરવામા આવ્યા છે કથાઓની ફૂટનોટો વાચવાથી આ કથાઓમા કેટલેક સ્થળે ગામોના નામોના રૂપાતરો કરીને પછીના લેખકોએ પોતપોતાના નામો ઉપર આ કથાઓને ચઢાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે તુરત જ જણાઈ આવશે પૃષ્ઠ ૪૦૯ થી ૪૫૯ સુધી ભક્તામરના ૪૮ કાવ્યો પૈકી દરેકે દરેક કાવ્યને લગતા પ્રાચીન બબ્બે યત્રોની વિધિ તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ સૌથી પ્રથમ જ વાર શુદ્ધ રૂપે આ ગ્રન્થમા રજૂ કરવામા આવ્યા છે અને સાથે સાથે શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત તત્રો પણ દરેક કાવ્ય ઉપર રજૂ કરવામા આવ્યા છે. આ ગ્રન્થમા ભક્તામરને લગતા શ્લોકાનુરૂપ ચિત્રો રજૂ કરવાની મારી તીવ્ર ઇચ્છા હોવા છતા પણ જે જે વ્યક્તિઓ પાસે તેની હસ્તપ્રતો હતી, તે તે વ્યક્તિઓ તરફથી ચિત્રો લેવા માટે મને મજૂરી નહિ મલવાથી ચિત્રો રજૂ કરી શક્યો નથી તે માટે વાચકોની ક્ષમા માગુ છુ

પૃષ્ઠ ૪૬૦ થી ૪૮૮ સુધી 'કલ્યાણમદિર સ્તોત્ર' મૂળ, ભાવાર્થ, મત્રામ્નાય તથા શ્રીયુત જસવતરાય જૈની દિલ્હીવાળાના સગ્રહની હસ્તપ્રતના શ્લોકાનુરૂપ પચીસ ચિત્રો તથા શ્રીયુત મોતીલાલ થપ્પાવાળાની હસ્તપ્રતના આજુબાજુના શાહજહા બાદશાહના સમયની મોગલ કલમથી ચિતરાએલા સુદર ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ રજૂ કરવામા આવ્યા છે. આ બને હસ્તપ્રતો દિલ્હીથી પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયજીએ મને મોકલાવી આપી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો આભાર હું જેટલો માનુ તેટલો ઓછો જ છે પૃષ્ઠ ૪૮૯ થી ૫૦૨ સુધી 'કલ્યાણમદિર મત્રામ્નાયો' નામના પ્રકરણમા કલ્યાણમદિરને લગતી ૪૩ તેંતાલીસ યત્રાકૃતિઓ કે જેના ચિત્રો પ્રસ્તુત ગ્રન્થમા આપવામા આવેલા છે, તેના વિધિ, વિધાન તથા તેનાથી થતા ફાયદાઓ પણ સાથેસાથે દર્શાવવામા આવેલ છે આ યત્રની હસ્તપ્રત શ્રીયુત નાથુરામજી પ્રેમીદ્વારા શ્રી સુખાનદજી ધર્મશાળામા આવેલ શ્રી પન્નાલાલજી ઐલક સ્થાપિત શ્રી સરસ્વતી જૈન પુસ્તકાલયમાથી મને મલી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો તથા તે સસ્થાના સેક્રેટરી શ્રીયુત રામપ્રસાદ જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનુ છુ.

પૃષ્ઠ ૫૦૩ થી ૫૦૮ સુધી બૃહત્ શાતિ મૂળ તથા ભાવાર્થ સાથે આપવામા આવેલ છે. આ ઉપરાત 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના કર્તા શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'વિદ્યાનુશાસન' નામના ગ્રન્થ ઉપરથી પ્રાચીન 'શ્રી ઋષિમડલ સ્તવ' તથા તેનુ ગુજરાતી ભાષાતર તેને લગતા એક નવીન યત્ર તથા અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમા આવેલ પ્રાચીન યત્રના ચિત્ર સાથે પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે, 'શ્રી નવગ્રહ મત્રાક્ષર સ્તવ' પણ મારી પાસેના એક હસ્તલિખિત પત્ર ઉપરથી તેના ગુજરાતી ભાષાતર સાથે અને નવે ગ્રહોની પીડાના નિવારણની જૈનમતાનુસારે વિધિ સહિત તદ્દન પહેલી જ વખત પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે, 'શ્રી મહાલક્ષ્મી અષ્ટક' પરિશિષ્ટ ૩ તરીકે, 'માણિભદ્રજીનો છદ' પરિશિષ્ટ ૪ તરીકે અને 'ભૈરવાષ્ટક' પણ મારા જ સગ્રહના છુટા પત્રો ઉપરથી પરિશિષ્ટ ૫ તરીકે તદ્દન પહેલી જ

વાર 'ક્ષેત્રપાલ'ના પ્રાચીન ચિત્ર સહિત આપવામા આવેલ છે વળી પ્રસ્તુત ગ્રન્થમા ચોવીશ તીર્થંકરના પ્રાચીન ચિત્રો શ્રીયુત ફૂલચદજી ઝાબક (ફલોધીવાળા)ના સગ્રહમાની હસ્તપ્રત ઉપરથી આપવામા આવેલા છે આ ગ્રન્થમા પ્રગટ કરવામા આવેલી કૃતિઓમાથી પ્રેરણા લઇને કોઇ મહાનુભાવ બતાવેલી વિધિ અનુસાર મત્રસાધના કરીને જિનશાસનની કીર્તિ પ્રસરાવવા ઉદ્યુક્ત થશે તો મારી આ સગ્રહ પ્રગટ કરવાની મહેનત સફળ થએલી લેખીશ

આ ગ્રન્થમા બતાવેલા પ્રયોગોમા કેટલેક ઠેકાણે મારણ, મોહન, વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, વિદ્વેષણ વગેરે કર્મોના ઉલ્લેખો કરવામા આવેલા છે, તેનો દુરુપયોગ નહિ કરવા વાચકોને મારી નમ્ર અને આગ્રહભરી વિનતિ છે, છતા પણ કોઇ તેનો દુરુપયોગ કરશે તો તેના પાપનો ભાગીદાર હું નથી, કારણકે આવા મત્રામ્નાયના ગ્રન્થો પ્રગટ કરવાનો મારો ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે કરીને આ છિન્નભિન્ન થઇ ગએલા સાહિત્યનો ઉદ્ધાર કરીને એકત્ર કરવાનો છે અને તે કરેલો ઉદ્ધાર જિન-શાસનની રક્ષા નિમિત્તે ભવિષ્યમાં કોઈક વખત ઉપયોગમા આવશે તે છે.

ઋણસ્વીકાર

આ ગ્રન્થમા છાપવામા આવેલી કૃતિઓ પૈકી જે જે કૃતિઓ બીજી સસ્થાઓની અથવા તો બીજી વ્યક્તિઓની છે તે તે સસ્થાઓનો તથા વ્યક્તિઓનો નામનિર્દેશ તે તે સ્થળે કરવામા આવેલો છે, છતા પણ શરતચૂકથી કોઈ ઠેકાણે નામનિર્દેશ કરવાનુ રહી ગએલ હોય તો તે બદલ તેઓની ક્ષમા ચાહુ છુ.

વળી ગ્રન્થમા છપાવેલા પ્રાચીન ચિત્રો સિવાયના બધા યે યત્રો તથા ચિત્રોની આકૃતિઓ જ્યોતિષશિલ્પશાસ્ત્ર તથા મત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવ શ્રી જયસિંહસૂરિશ્વરજીએ પોતાની છાસઠ વર્ષની ઉમરે પોતાના હાથે જ ચીતરીને આપવામા જે અથાગ શ્રમ લીધો છે તે માટે હુ તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનુ તેટલો ઓછો છે

પ્રસ્તુત ગ્રન્થ દયાવારિધિ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ રૂના દલાલ અમદાવાદવાળાને તેટલા જ માટે સમર્પિત કરવામા આવેલો છે કે મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને વધુમા વધુ ઉત્તેજિત કરવામા તેઓશ્રીનો મુખ્ય ફાળો છે તેમના જેવા ઉદાર ગૃહસ્થોની ઉત્તેજના વિના આવા આર્થિક સકડા-મણના સમયમા આવા મહામૂલ્ય ગ્રન્થોનુ પ્રકાશન થઈ શકે જ નહિ

આ પુસ્તકના ટાઈટલનુ, શ્લોકોનુ તથા બ્લૉકો છાપવાનુ કામકાજ સુદર રીતે કરી આપવા તથા પુસ્તકને સુદર બનાવવા માટે વખતોવખત સૂચનો માટે 'કુમાર પ્રિન્ટરીના'ના સચાલક શ્રીયુત બચુભાઇ રાવતનો, મૂળ સસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષાતરનુ છાપકામ કરી આપવા માટે તથા સશોધનાદિ કાર્યમા સહાય આપવા માટે 'શ્રી શારદા મુદ્રણાલય'ના વ્યવસ્થાપકોનો, તથા કવર ડીઝાઈન બનાવી આપવા માટે મુરબ્બી શ્રી રવિશકર રાવળનો અત્રે આભાર માનુ છે

અતમા આ પ્રકાશન પછી મારા તરફથી 'શ્રી ઘટાકર્ણમત્ર યત્ર કલ્પાદિ સગ્રહ' નામનુ પુસ્તક તૈયાર થાય છે તે તરફ વાચકોનુ ધ્યાન ખેંચીને મારૂ આ નિવેદન સમાપ્ત કરવાની રજા લઉં છુ

ભાદરવા સુદી પચમી (મહામાંગલ્ય પચમી)
નવી પત્થર ચાલ વડોદરા

સારાભાઇ મણિલાલ નવાબ

પ્રસ્તાવના.

——(૦)——

॥શ્રી વીતરાગાય નમ ॥

આ ચરાચર સૃષ્ટિના દરેકે દરેક સપ્રદાયોના મહાપુરૂષોએ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવોના ગુણાનુવાદ ગાવા કાટે પ્રાત સ્તુતિઓ વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે તેની જ રીતે પ્રાત સ્મરણીય પંડિત પ્રવર જૈનાચાર્યોએ પણ દરેક સમયે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવને અનુસરીને સ્તુતિ–સ્તોત્રાદિક સાહિત્યની રચના વિશાળ પ્રમાણમાં કરીને, જૈનસાહિત્યને વધુને વધુ પ્રમાણમા નવપલ્લવિત કરવામાં પોતપોતાનો ફાળો આપ્યો છે.

જૈન સાહિત્યરૂપી વિશાળ મહાસાગરના ઉદરમા છુપાએલાં એવા ૧૧૦ અપૂર્વ સ્તોત્રમૌક્તિકોનો સગ્રહ કરી, દક્ષિણવિહારી સ્વર્ગસ્થ મુનિમહારાજ શ્રીઅમરવિજયજીના શિષ્ય શ્રીચતુરવિજયજી ના હાથે સંશોધન કરાવી ઈ સ ૧૯૩૨ મા મારા તરફથી જૈનસ્તોત્રસદોહના પ્રથમ વિભાગ (કિંમત. રૂા ૫–૦–૦) તરીકે અને ઇ. સ. ૧૯૩૬ મા તેઓશ્રીના જ શુભહસ્તે સશોધન કરાવી જૈનસ્તોત્રસદોહના બીજા ભાગ (મત્રાધિરાજ ચિંતામણિ કિંમત. રૂા ૭–૮–૦) તરીકે, પુરૂષાદાની શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને લગતાં મત્રયંત્રાદિ તેમ જ યમકશ્લેષાદિથી અલકૃત ૬૪ ચોસઠ સ્તોત્રો અને તેને લગતા ૬૫ પાસઠ યંત્રોના આર્ટ પેપર ઉપલ છાપેલા ચિત્રો સહિત તથા ઇ. સ. ૧૯૩૭ મા ગુજરાત કૉલેજના સસ્કૃત તથા અર્ધ માગધીભાષાના અધ્યાપક પ્રોફેસર. કે. વી અભ્યંકર પાસે સશોધન કરાવી "ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ" નામે જૈન મંત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રન્થ (કિંમત રૂ. ૧૫–૦–૦) તેને લગતા પ્રાચીન યત્રોના ચિત્રો સહિત પ્રસિદ્ધ કરવામા આવેલ છે. જે ગ્રન્થોનો એતદ્દેશીય તેમજ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ સાભાર સ્વીકાર કરી મારા ઉત્સાહમા વધારો કર્યો છે અને મને આ ગ્રન્થ બહાર લાવવા ઉત્સુક કર્યો છે.

જૈનાચાર્યોએ રચેલા સેકડો સ્તુતિ–સ્તોત્રો પૈકી જુદા જુદા સમયે અને જુદા જુદા મહાપુરૂષોએ રચેલા પ્રસ્તુત ગ્રન્થમા છપાએલા 'નવ સ્મરણો' જૈન સમાજમાં તેની પ્રાભાવિકતાને લીધે વધારે માન્ય અને પ્રચલિત હોવાથી જ પ્રસ્તુત ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધિમા મૂકવા હુ ઉત્સુક થયો છું પ્રસ્તુત ગ્રન્થનું નામ જે "મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ" રાખવામાં આવ્યુ છે, તે ખરેખર વાસ્તવિક જ છે અને તેની વાસ્તવિકતાની ખાત્રી વાચકોને પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં આપવામા આવેલી તે તે સ્મરણના પ્રભાવને લગતી કથાઓ સ્વય આપશે અને વાચક પોતે પણ તે નવે સ્મરણોનો નિત્ય પાઠ કરીને તેનો લાભ મેળવીને સ્વય ખાત્રી કરી જોશે એટલે તેને તે બાબતમા સદેહ જરાએ રહેશે નહિ; જૈન સમાજમાં જન્મેલો નાનામાં નાનો જૈન બાલક પણ આ નવસ્મરણથી અજ્ઞાત નથી અને તેથી જ પ્રસ્તુત નવસ્મરણોને લગતુ ઘણું જ સાહિત્ય આજસુધીમા પ્રકાશિત થએલુ મલી આવે છે, પરતુ આ નવે સ્મરણોને લગતા યત્રો, મત્રો, તત્રો તેના વિધિ, વિધાન તથા તેના પ્રભાવને લગતી કથાઓ એક જ ગ્રથમાં એકત્ર કરીને પ્રકાશિત કરવાનો મારો આ પ્રયાસ પહેલાં કોઇપણ સસ્થા અથવા વ્યક્તિ તરફથી પ્રયાસ કરવામા આવ્યો હોય એવુ મારા ખ્યાલમાં નથી.

'સ્મરણુ' એટલે જે વસ્તુની વારે ઘડી હૃદયમાં યાદી આવ્યા કરતી હોય, જેને આપણે ચાલુ ભાષામા સભારણા કહીયે છીયે અને એવા સભારણા તો વહાલામા વહાલા ઇષ્ટ જનનાં જ હોઇ શકે, જ્યારે આ 'સ્મરણો' તો ઇષ્ટ જનોને પણ ઇષ્ટ એવાં ઇષ્ટદેવનાં છે એટલે તેનું નામ 'સ્મરણુ' આપવુ તે વાસ્તવિક જ છે હવે અહીંયા પ્રશ્ન એ થાય છે કે આવા સ્મરણોની સખ્યા નવ જ કેમ રાખવામા આવી, આઠ નહિ, સાત નહિ, દશ, અગિયાર નહિ પણ નવની જ સખ્યા કેમ ? નવની જ સખ્યા રાખવાનો પૂર્વપુરુષોનો હેતુ શો હશે તે તો મારા જેવાએ કલ્પના કરવી બહુ મુશ્કેલ છે, તો પણ મને તો લાગે છે કે નવકારના પદ નવ, તત્ત્વો પણ નવ, સિદ્ધચક્રજીના પદ પણ નવ, તેમ સ્મરણ પણ નવ જ રાખવાનો હેતુ નવનો અક અક્ષય છે તે પણ હોય કારણકે એકથી નવ અકોમાં એકલો નવનો જ અક અક્ષય છે અને તેનો ક્ષય કદાપિ પણ થતો જ નથી દા. ત. ૯×૧=૯ ૯×૨=૧૮=૯ ૯×૩=૨૭=૯ નવની સંખ્યાને ગમે તેટલી સખ્યાએ ગુણુશો તો જે ગુણાકાર આવશે તેનો સરવાળો પાછો નવનો નવ જ આવીને ઊભો રહેશે, આ જ પ્રમાણે તમારી ઇચ્છા મુજબ સેકડો, હજારો અથવા લાખોનો અક લખો અને તે અકનો અનુક્રમે સરવાળો કરો જ્યા નવાક શેષ નહી આવે ત્યા શેષાક તે લખેલી રકમમાથી બાદ કરશો તો જે રકમ શેષ રહે તેમાથી જ્યા સુધી નવાક નહિ આવે ત્યા સુધી ગણુશો એટલે છેવટમા નવાક જ અવશેષ આવીને ઊભો રહેશે દા ત. ૧૭૭૩૭નો આક લીધો તેનો આખરે અવશેષ નવાક આ પ્રમાણે આવશેઃ—

૧૭૭૩૭=૨૫

— ૨૫

૧૭૭૧૨=૧૮=૯ આ પ્રમાણે નવાક હમેશાં અખડિત છે, તે કદાપિ ખડિત થતો નથી અને તેથીજ આ સ્મરણોની, તત્ત્વોની, નવકારના પદોની અને સિદ્ધચક્રના પદોની સખ્યા પણ પૂર્વ પુરુષોએ નવની રાખી હોય એમ લાગે છે

૧ નમસ્કાર મંત્ર—

આ નવ સ્મરણોમા પણ પ્રથમ સ્થાન નવકારને આપવાનું પણ તે જ કારણ છે અને આ નવકાર મત્ર તે જૈન શાસનના સારભૂત ચૌદ પૂર્વમાથી ઉદ્ધૃત કરેલો છે અને તેથી જ તે ચિંતામણિ અને કામકુભથી પણ અધિક ફલને આપવા વાળો છે, વળી આ નમસ્કાર મહામન્ત્રના નવપદોમા અનુક્રમે અણિમા વગેરે અષ્ટ સિદ્ધિ સમાએલ છે, જે આગળ વ્યાકરણના ન્યાયે પણ સાબીત કરી બતાવેલી છે. નવકાર મન્ત્રની શરૂઆત કયારથી થઇ તે સબંધમા લખતા એક પ્રાચીન કવિતમા જણાવ્યુ છે કેઃ—

"આગે ચૌવીશી હુઈ અનતી, હોશે વાર અનંત,
નવકાર તણી કોઇ આદિ ન જાણે, એમ ભાખે અરિહત."

વળી તેના મહિમા સંબધી સિદ્ધસેનસૂરિએ બનાવેલ 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય' પણ શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાએ વિ સ ૧૯૭૬ મા છપાવેલ 'કૂર્માપુત્ર ચરિત્ર અને શ્રી નમસ્કાર માહાત્મ્ય'

નામની પુસ્તિકા ઉપરથી 'નમસ્કાર મહાત્મ્ય' શરૂઆતમા જ પાના ૧ થી ૧૯ ઉપર અહીં પ્રસગોપાત ઉપયોગી જાણી ફરીથી છપાવેલ છે, જે વાચી જવા વાચકોને ભલામણ છે

૨ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર—

નવ સ્મરણો પૈકીનું બીજું 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' તેના નામ પ્રમાણે જ ગુણવાળું સ્તોત્ર છે. અને તેનો નિત્યપાઠ કરનારના ઉપસર્ગો તેનાથી દૂર થાય છે, તે વાતનો અનુભવ મને પોતાને જ ઘણી વખત થએલો છે. આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રુતકેવલિ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી જ છે અને તેઓ જ્યોતિષી વરાહમિહીરના ભાઇ નથી એમ મારૂ પોતાનુ માનવું છે અને તેથી જ મારા તરફથી જૈન સાધુ સંમેલનની કમિટી તરફથી છપાતા 'શ્રી જૈનસત્યપ્રકાશ' નામના માસિકમા 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' એ નામથી લેખમાળા ચાલુ આવ્યા કરે છે, જે વાચી લેવા વાચકોને ભલામણ છે.

૩ સંતિકર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્ર પણ તેના નામ પ્રમાણે શાતિનુ કરનારૂ છે અને તેની ઊત્પત્તિ પણ સઘના ઉપદ્રવની શાતિ માટે જ થઇ હતી જે હકીકત આ પ્રમાણે છે—

તપગચ્છ નાયક શ્રી સોમસુદરસૂરિના પટ્ટપ્રભાવક સહસ્રાવધાની શ્રીમુનિસુદરસૂરિએ મેવાડ દેશમા આવેલા દેવકુલપાટક નામના નગરને વિષે સંઘમા અકસ્માત્ મરકીનો ઉપદ્રવ થવાથી પીડા પામતા લોકોને જોઇ અત્યન્ત કરૂણાવાળા અને ગુરૂના પ્રસાદથી વિદ્યાને પામેલા તે મહાપુરૂષે સઘમાં મરકીની શાંતિને માટે સૂરિમંત્રના આમ્નાયવાળું શ્રી શાતિનાથ જિનનુ આ સ્તોત્ર રચ્યુ છે અને તેની શરૂઆત 'સતિકર' શબ્દથી થતી હોવાથી સ્તોત્રનું નામ પણ 'સતિકર સ્તોત્ર' રાખવામાં આવેલું છે.

આ મહાપુરૂષ શ્રીમુનિસુદરસૂરિનો વિ સં ૧૪૩૬ ની સાલમાં જન્મ, વિ સ. ૧૪૪૩ ની સાલમા દીક્ષા, સ. ૧૪૬૬ મા ઉપાધ્યાય પદ અને સ. ૧૪૭૮ ની સાલમાં આચાર્યપદ અને વિ. સ ૧૫૦૩ ની સાલમાં શ્રીકોરટા નગરે ૬૭ વર્ષની ઉમરે સ્વર્ગવાસ થયો હતો, તેઓને શ્રીકૃષ્ણ સરસ્વતીનુ બિરૂદ પણ મળેલુ હતુ

૪ તિજયપહુત્ત સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનુ નામાભિધાન પણ તેના આદ્યપદ ઉપરથી પડેલુ છે. અને તેનુ 'સત્તરિસયથુત્ત' એવું બીજું નામ તેમા એકસોને સિત્તેર જિનેશ્વરોની સ્તુતિ હોવાથી પડેલુ છે શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મ્હેસાણાવાળા પચપ્રતિક્રમણમા આ સ્તોત્રના કર્તા તરીકે શ્રીમાનદેવસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, જે આ પ્રમાણે છે:—

"શ્રીમાનદેવસૂરિએ કોઇક વખતે શ્રીસઘમાં વ્યન્તરે કરેલ ઉપસર્ગનુ નિવારણ કરવા આ સ્તોત્ર રચ્યુ છે, એવો સંપ્રદાય છે." પરતુ અજાયબીની વાત તો એ છે કે પ્રભાવકચરિત્રમાં ઉલ્લેખાએલ 'શ્રીમાનદેવસૂરિ પ્રબધ'મા અથવા તો 'વીરવંશાવલિ' વગેરે ઐતિહાસિક ગ્રથોમાં આ વાતનો નામનિર્દેશ સુદ્ધાં પણ કરવામાં આવ્યો નથી. મારી માન્યતા પ્રમાણે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ શ્રી હર્ષકીર્તિસૂરિકૃત સપ્તસ્મરણ ટીકા ઉપરથી કરવામા આવ્યો હશે ગમે તેમ, પણ

આ સ્તોત્ર પ્રાચીન તો છે જ કારણુ કે તેના અનુકરણુ રૂપે બે બીજા સ્તોત્રો હસ્તિમાં આવેલાં છે, જે પૈકી પ્રથમ સ્તોત્ર શ્રી **નન્નસૂરિ** કૃત પ્રસ્તુત ગ્રંથનાં પાના ર૬૦ ઉપર આપવામા આવેલ છે, અને તેઓએ આ સ્તોત્રનું નામ 'સત્તરિસય' જ રાખ્યુ છે, જે ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છેઃ—

"सिरि **नण्णसूरि** पणय सत्तरीसय जिणवराणं भत्तीइ ।
भवियाण कुणउ संतिं रिद्धिवुद्धिधिइकित्ति ॥८॥

અર્થાત્-શ્રીનન્નસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવ્ય જીવોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, બુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપો"

બીજુ સ્તોત્ર શ્રી**હરિભદ્રસૂરિ**એ રચેલુ છે અને તેનુ નામ પણ 'સત્તસરિસય' જ રાખવામાં આવેલુ છે, જે પ્રસ્તુત ગ્રંથના પાના ર૬૧ અને ર૬ર ઉપર છપાવવામાં આવેલ છે. આ સ્તોત્રની શરૂઆત તેઓ નીચે પ્રમાણે કરે છે —

"आनंदोल्लासनमत्त्रिदशपतिशिर प्रसूनपूज्यपद ।
जिनसप्ततिशतमानम्य वच्मि तस्यैव सत्स्तवनम् ॥१॥

અર્થાત્—આનંદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇન્દ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલા પુષ્પોવડે પૂજાએલા છે ચરણકમલો જેઓના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનુ જ સ્તવન રચું છુ"

તેઓશ્રીએ સ્તોત્રના અંતમાં પોતાનું નામ પણ સૂચવેલું છે —

"इति सप्ततिशतजिनपतिसत्स्तवन ये प्रपठथ पटुमतय ।
ध्यायति मनसि तेषा तु **हरिभद्र** पद सुचिरम् ॥१५॥

અર્થાત્-આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનુ સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમા ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે"

ઉપરોક્ત પ્રથમ સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીનન્નસૂરિ તે વિક્રમની નવમી સદીમાં વિદ્યમાન શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિજીના ગુરૂભાઈ હોવા જોઇએ, અને તેથી આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ પણ વિક્રમની નવમી સદીમા જ થઇ હોવાનુ કહી શકાય, જ્યારે બીજી સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીહરિભદ્ર તે નીચે દર્શાવેલા ત્રણ હરિભદ્રસૂરિમાથી એક હોવા જોઇએ

૧ ૧૪૪૪ પ્રકરણોના કર્તા 'યાકિની મહત્તરા સુનુ'ના નામથી પ્રખ્યાતિ પામેલા છે તે, તેઓનો સત્તા સમય વિક્રમની આઠમી શતાબ્દિનો છે.

ર વડગચ્છીય શ્રીચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય કે જેઓએ પરમાર્હત્ કુમારપાલના રાજ્યાવસરે અણહિલપુરપત્તનમા વિ સં ૧ર૧૬ મા આઠ હજાર શ્લોક પ્રમાણ પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ ભાષામા શ્રીનેમિનાથચરિત્રની રચના કરી છે. વળી તેઓએ ચોવીશે તીર્થંકરોના ચરિત્રો રચ્યા હોવાનું જણાય છે. તેમાના ચન્દ્રપ્રભુ ચરિત્ર તથા મલ્લિનાથ ચરિત્રની હસ્તપ્રતો તો પાટણ વગેરે સ્થળોના ભંડારોમા વિદ્યમાન છે

૩ બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીજિનદેવોપાધ્યાયના શિષ્ય કે જેઓ ગૂર્જરેશ્વર મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહદેવના સમયમા વિદ્યમાન હતા, કારણ કે તેઓએ વિ. સ.

૧૧૭૨માં બંધસ્વામિત્વ નામના ત્રીજા કર્મગ્રન્થની વૃત્તિ, વિ સં ૧૧૮૫માં પ્રશમરતિ વૃત્તિ, સંગ્રહણીસૂત્રવૃત્તિ, મુનિપતિ ચરિત્ર તથા શ્રેયાંસનાથ ચરિત્ર વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે

આ ત્રણ હરિભદ્રસૂરિ પૈકીના કયા હરિભદ્રસૂરિએ આ 'સત્તરિસય સ્તોત્ર'ની તથા ભક્તામર સ્તોત્રના યંત્ર, તંત્ર વગેરેની રચના કરી હશે એ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી જ, છતા પણ જો તેઓ પ્રથમ વર્ણવેલ હરિભદ્રસૂરિ હોત તો તેઓની કૃતિના પ્રાન્તે 'વિરહ' શબ્દ અંકિત હોત, અને તે પ્રમાણે નહિ હોવાથી તેઓ ઉપરોક્ત વડગચ્છીય જિનચન્દ્રસૂરિ શિષ્ય અથવા તો બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિ શિષ્ય શ્રીજિનદેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હોવા જોઇએ આ પુરાવા ઉપરથી એટલું તો સાબીત થઈ શકે છે કે આ તિજયપહુત્ત સ્તોત્રના રચયિતા વિક્રમની નવમી શતાબ્દિ પહેલાના કોઇપણ મહાપુરૂષ છે.

૫ નમિઊણ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનુ નામ પણ સ્તોત્રની શરૂઆતના 'नमिऊण' શબ્દથી પડેલુ છે તેનુ બીજું નામ 'ભયહર સ્તોત્ર' છે અને સ્તોત્રમા પણ જુદા જુદા શ્લોકોમાં ભયોનું વર્ણન છે આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુંગસૂરિ છે અને તેઓશ્રીને આ સ્તોત્રમા ગુપ્ત રહેલો 'नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग' નામનો અઢાર અક્ષરનો મન્ત્ર નાગરાજ ધરણેન્દ્રે તેઓશ્રીના માનસિક રોગના નિવારણ માટે આપ્યાનો ઉલ્લેખ પ્રભાવકચરિત્રના 'શ્રીમાનતુંગસૂરિ પ્રબંધ' નામના બારમા પ્રબંધમા નીચે મુજબ કરેલો છે—

"कदापि कर्म्मवैचित्र्यात्तेषा चित्तरुजाभवत् ।
कर्म्मणा पीडिता यस्मात् शलाकापुरुषा अपि ॥१५९॥
धरणेन्द्रस्मृते राजा पृष्टोऽनशनहेतवे ।
अवादीदायुरद्यापि स तत्सह्रियते कथम् ॥१६०॥
यतो भवादृशामायुर्बहुलोकोपकारकम् ।
अष्टादशाक्षर मन्त्र ततस्तेषा समर्पयत् ॥१६१॥
ह्रियते स्मृतितोयेन रोगादि नवधा वयम् ।
अन्तर्ययौ तत श्रीमान् धरणो धरणीतलम् ॥१६२॥
ततस्तदनुसारेण स्तवन विदधे प्रभु ।
ख्यात भयहरं नाम तदद्यापि प्रवर्त्तते ॥१६३॥
हेमंतशतपत्रश्रीर्देहे स्तोममहोनिधे
सूरेरजनि तस्याहो सुलभ तादृशा ह्यद ॥१६४॥
साय प्रात· पठेदेतत्स्तवनं य शुभाशय ।
उपसर्गा व्रजतस्य विविधा अपि दूरत ॥१६५॥

અર્થાત્—કોઈકવાર કર્મની વિચિત્રતાથી તેઓશ્રીને માનસિક રોગ થયો, કારણકે જે કર્મોએ શલાકા પુરૂષોને પણ છોડયા નથી તે કર્મોથી તેઓ પણ પીડા પામ્યા એટલે તેઓશ્રીએ નાગરાજ ધરણેન્દ્રનુ સ્મરણ કર્યું અને તેને અનશનને માટે પૂછ્યું ત્યારે ધરણેન્દ્રે જવાબ આપ્યો કે 'હે

ભગવન્ ! અદ્યાપિ આપનુ આયુષ્ય બાકી છે, તો તે ક્ષીણ કેમ થઈ શકે ? કારણકે આપશ્રી જેવાની વિદ્યમાનતા ઘણા પ્રાણીઓને ઉપકારરૂપ છે, એમ કહીને ધરણેન્દ્રે તેઓશ્રીને અઢાર અક્ષરનો (ચિંતામણિ મંત્ર) આપ્યો, કે જેના સ્મરણરૂપી જલથી નવ પ્રકારના રોગોનો નાશ થાય. આ પ્રમાણેનો અઢાર અક્ષરનો મંત્ર માનતુંગસૂરિને અર્પણ કરી ધરણેન્દ્ર પોતના સ્થાનમા પાતાલલોકમા ચાલ્યો ગયો.

પછી પરોપકારપરાયણ તેઓ શ્રીમાન માનતુંગસૂરિએ તે મંત્રાક્ષરો ગર્ભિત નવીન ભયહર સ્તવની રચના કરીકે જે અદ્યાપિ પર્યંત વિદ્યમાન છે તે મંત્રાક્ષરોના પ્રભાવથી આચાર્યમહારાજનો દેહ હેમંત ઋતુના કમળની શોભા સમાન થઈ ગયો, કારણ કે અદ્ભુત ગુણોના નિધાન એવા તેઓને શું દુર્લભ હોય ? જે ભવ્યપુરુષ ! આ ભયહર (નમિઊણ) સ્તવનો સવારે અને સાંજે શુભ ભાવથી પાઠ કરે છે તેના વિવિધ ઉપસર્ગો દૂર થાય છે"

અત્યારના જમાનામા કેટલાક સાધુવર્યો આ ભયહર સ્તોત્રનો પાઠ સવારમા નહી કરવાનુ કહે છે અને આ સ્તોત્રમા પાર્શ્વનાથપ્રભુના ઉપસર્ગનું વર્ણન આવતુ હોવાથી તેનો પાઠ કરનારને ઉપસર્ગ થાય છે એવી રીતે શ્રાવકોને સમજાવે છે, તેઓને આ 'માનતુંગસૂરિપ્રબંધ' નો ૧૬૫ મો શ્લોક વાચીને લક્ષમા લેવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે

પ્રસ્તુત સ્તોત્રની મંત્રમય સંસ્કૃત ટીકા સૌથી પ્રથમ મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના ગ્રંથના પાના ૧૪ થી ૨૯ સુધી છપાવવામા આવેલ છે, તેના ઉપરથી ગુજરાતી ભાષાંતર કરીને પ્રસ્તુત ગ્રંથમા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ કે જેની સંખ્યા ૨૧ છે તે પણ આપવામાં આવી છે આ મંત્રમય ટીકા કયા મહાપુરુષે રચેલી છે તેનો ઉલ્લેખ કાંઈ મલી આવતો નથી, પરંતુ તેની પ્રથમ ગાથાની ટીકામા દર્શાવેલા બીજા અને ત્રીજા યંત્રમા 'સપ્તતિ શત યંત્ર'ની રચના મલી આવે છે, તેથી આ મંત્રમય ટીકાના રચયિતા મહાપુરુષ 'તિજયપહુત્ત સ્તોત્ર'ની ઉત્પત્તિ પછી થયા હોય એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે વળી બીજા યંત્રની સાથે જ ટીકાકાર ઘંટાકર્ણના મંત્રાક્ષરોનો ઉલ્લેખ વિસ્ફોટકના નાશને માટે કરે છે, તે ઉપરથી એમ પણ સાબીત થઈ શકે છે કે તેઓશ્રી ટીકાકારના સમયમાં '**ઘંટાકર્ણ મંત્ર**' વધારે પ્રચલિત હશે, આ ટીકામા મલી આવતા મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે છેઃ—

"ॐ घण्टाकर्ण ! महावीर ! सर्वव्याधिविनाशक !

विस्फोटकभये प्राप्ते रक्ष रक्ष महाबल स्वाहा"—મંત્રાધિરાજ ચિંતામણી પાનુ, ૧૫

પ્રસ્તુત મંત્રમય ટીકા ઉપરાંત 'ચિંતામણિ મંત્ર' ગર્ભિત બીજા પણ નીચે મુજબના સ્તોત્રરત્નો 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના પુસ્તકમાં પ્રગટ થએલા છે—

"૧ શ્રી માનતુંગસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત 'ચિંતામણિકલ્પ' પાનુ ૩૦થી ૩૪, ૨ 'ચિંતામણિ સંપ્રદાય,' ૩ 'ચિંતામણિ કલ્પસાર,' ૪ શ્રીતરુણપ્રભસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' ૫ શ્રીકમલપ્રભાચાર્ય વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વપ્રભુ સ્તવન' ૬ શ્રીરત્નકીર્તિસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વ જિન સ્તવન' ૭ શ્રીજિનપતિસૂરિ વિરચિત 'શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત પાનું ૪૪થી ૪૭"

પ્રસ્તુત સાતે સ્તોત્રો 'ચિંતામણિ મંત્ર ગર્ભિત' છે અને તે ઉપરાંત બીજા સ્તોત્રો પણ મન્ત્રામ્નાયોવાળાં છે જેમાના કેટલાકના નામો આ પ્રમાણે છે—

"૧ શ્રીપાર્શ્વં પાતુ વો નિત્યં૰ થી શરૂ થતુ 'મંત્રાધિરાજ સ્તોત્ર' પાના ૪૧ થી ૪૪ સુધી મૂળ તથા પાના ૩૩૨ થી ૩૩૮ સુધી તેનુ ગુજરાતી ભાષાંતર અને તે સ્તોત્ર ઉપરથી શ્રીજયસિદ્ધસૂરિજી મહરાજ સાહેબે તૈયાર કરેલો 'ચિંતામણિયંત્ર' તથા ૨ શ્રીમેરૂતુંગસૂરિ વિરચિત 'ૐ નમો દેવદેવાય૰' થી શરૂ થતું મંત્રગર્ભિતસ્તોત્ર, ૩ શ્રીપૂર્ણકલશગણિ વિરચિત મન્ત્રયન્ત્રાદિ તથા ઔષધ ભેષજાદિ ગર્ભિત સ્વોપજ્ઞ ટીકા તથા પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામા તેઓએ જ કરેલા ભાષાંતર સહિત 'શ્રી સ્તંભનપાર્શ્વજિનસ્તવ' પાના ૫૦ થી ૬૯ સુધી, ૪ મહાશ્રાવક શિવનાગ કે જેઓએ કોટિધ્વજ હોવા ઉપરાંત નાગરાજ ધરણેન્દ્રને આરાધીને સર્વ સિદ્ધિ કરનાર તથા જાપ કે હોમાદિક વિના તુરત જ વિષનો નાશ કરનાર એવો મંત્ર ધરણેન્દ્રની પાસેથી મેળવ્યો હતો કે જે મન્ત્રના પ્રભાવથી તેઓ ફૂંક અને પોતાના હાથના સ્પર્શમાત્રથી આઠે નાગકુળોના વિષનો નાશ કરતા હતા. અને તેથી જ ભવ્ય જનોના કલ્યાણને માટે તે મન્ત્રની રચના અને પ્રભાવયુક્ત 'ધરણોરગેન્દ્ર૰' શબ્દથી શરૂ થતુ મહાપ્રાભાવિક 'શ્રીપાર્શ્વનાથસ્તોત્ર' બનાવેલુ હતુ તે પણ તેઓની પોતાની જ ટીકા સહિત પાના ૭૦ થી ૮૭ સુધી અને તેને લગતી ઓગણીશ યંત્રાકૃતિઓ પણ આપેલી છે વળી મહામન્ત્ર ગર્ભિત 'श्री मद्देवेन्द्र०' થી શરૂ થતું 'શ્રી કલિકુંડપાર્શ્વજિન સ્તવન' શ્રી અજિતસિંહાચાર્ય વિરચિત 'અર્હં મર્હ મન્ત્ર ગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' શ્રી સંઘવિજયગણિ વિરચિત મંત્રમય 'શ્રી પાર્શ્વસપ્તતીર્થી સ્તવન' વગેરે સ્તવનો પણ વાચકોને એક વાર જોઈ જવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે."

૬ અજિતશાંતિ સ્તવન—

આ સ્તવનનું નામ પણ તેની અંદર કરવામા આવેલી શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથની સ્તુતિ ઉપરથી પડેલુ છે આ સ્તવનના કર્તા તરીકે શ્રીનંદિષેણ મુનિ છે તે બાબતમા તો બધાયે પૂર્વાચાર્યો એક મત છે, પરંતુ તેઓની પરંપરા માટે બે મત છે.

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મ્હેસાણા તથા શ્રી જૈનઆત્માનંદ સભા ભાવનગર તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર' મા તેના રચયિતા સંબંધી નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરેલો છે –

"પૂર્વે વર્દ્ધમાન જિન શિષ્ય શ્રી નંદિષેણજી શ્રી શત્રુંજયતીર્થે યાત્રા માટે ગએલા ત્યા મૂળપ્રાસાદ મા પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઆદિનાથને નમસ્કાર કરીને પછી બે પ્રાસાદમા રહેલા અજિતનાથ અને શાંતિનાથને નમસ્કાર કરી તે બંને પ્રાસાદની વચ્ચે કાયોત્સર્ગે રહ્યા યથાશક્તિ કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ કરીને શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ જિનની એક સાથે સ્તુતિ કરી. આ વિષે કોઈ આચાર્ય એમ કહે છે કે—આ શ્રીનંદિષેણગણિ શ્રીનેમિનાથ ભગવંતના શિષ્ય હતા, અને તેઓ જ્યારે શ્રીશત્રુંજય તીર્થે યાત્રાર્થે આવેલા ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામાં રહેલા શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિ-નાથના બે પ્રાસાદના અંતરાળે રહીને શ્રી અજિતનાથ અને શાંતિનાથની સ્તુતિ એક સાથે કરી

શ્રી શત્રુંજય મહાકલ્પને વિષે કહ્યુ છે કેઃ—

" नेमिवयणेण जत्तागएण जहिं नंदिसेणगणिवइणा ।
विहिओ अजिअसंतिथओ जयउ तयं पुंडरियं तित्थं ॥

આ પ્રમાણે શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવનના કર્તા શ્રી નંદિષેણને કોઈ શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય અને કોઈ શ્રી નેમિજિનના શિષ્ય કહે છે."

આ સ્તવનના રચયિતા શ્રી નંદિષેણ ગણિ તે શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય નહિ પણ શ્રીનેમિનાથના શિષ્ય હોવાના વધુ પુરાવા જે મને મલી આવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે'—

૧ શ્રાવક ભીમસી માણેક તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર' ના પાના ૨૮૨ ઉપર અજિતશાંતિ સ્તવના ૩૭ મા શ્લોકના અર્થમા આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

" અહીયા કેટલા એક વૃદ્ધ પુરુષો એમ કહે છે કે શ્રી શત્રુંજયની ગુફાયે શ્રી અજિત, શાંતિ ચોમાસુ રહ્યા હતા, પછી તે બને તીર્થંકરના પૂર્વાભિમુખ દેરા થયા, તિહાં એકદા શ્રી નેમિનાથના ગણધર, શ્રી નંદિષેણસૂરિ તીર્થયાત્રાયેં આવ્યા થકા શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવનની રચના કીધી "

૨ મારી ગ્રન્થાવલિના પહેલાં પુષ્પ તરીકે પ્રસિદ્ધ થએલ 'જૈનસ્તોત્ર સદોહ ભાગ ૧ લા' ના પાના ૧૧૨ ઉપર શ્રીધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત મહામન્ત્ર ગર્ભિત અજિતશાંતિ સ્તવના ૩ જા અને ચોથા શ્લોકમા આ પ્રમાણે ઉલ્લખ કરેલો છે –

"वासासु विहिअवासा सुविहिअसित्तुजए अ सित्तुजे ।
तहिं रिट्ठनेमिणो रिट्ठनेमिणो वयणओ जेउ ॥३॥
देविंदथुआ थुणिआ वरविज्जा णंदिसेणगणिवइणा ।
समय वरमतसधम्मकित्तिणा अजियसतिजिणा ॥४॥"

૩ મુનિમહારાજ શ્રી વીરવિજયજી દ્વારા સપાદિત શ્રીજિનપ્રભસૂરિ વિરચિતાવચૂરિ સહિત 'શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવન' નામના પુસ્તકના ૪૧ મા તથા ૪૨ મા પાના ઉપર શ્રી જિનપ્રભસૂરિ એ ૩૭ મા કાવ્યની ટીકામાં કરેલો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે –

"नन्दिषेणश्चेह श्रेणिकपुत्रो नेमिगणधरो वा, श्रेणिकपुत्रोऽन्यो वा कश्चिन्महर्षि न सम्यगवगम्यते, केचित्वाहु. ? श्रीशत्रुञ्जयान्तर्गुहायामजितशान्तिनाथौ वर्षारात्रीमवस्थितौ, तयोश्चैत्यद्वय पूर्वाभिमुखं जातमनुपसर. समीपेऽजितचैत्य च मरुदेव्यन्तिके शान्तिचैत्य, श्रीनेमिनाथगणधरेण नन्दिषेणाख्येन नेमिवचनात्तीर्थयात्रोपगतेन तत्राजितशान्तिस्तवरचना कृतेति ॥३७॥

ઉપરોક્ત ત્રણે ઉલ્લેખો પૈકી ત્રીજા ઉલ્લેખના કર્તા શ્રીજિનપ્રભસૂરિ જેવા ઐતિહાસિક પુરુષના સમયમાં પણ આ અજિતશાંતિના રચનાર શ્રીવર્દ્ધમાન જિનશિષ્ય અને પૂર્વાવસ્થામા શ્રી શ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર શ્રીનંદિષેણ મુનિ હોવા જોઇએ કે શ્રીનેમિનાથના ગણધર શ્રીનંદિષેણજી હોવા જોઈએ તે બાબતમા મતભેદ ચાલતો હતો, અને તેથી જ આના રચયિતા કોના શિષ્ય હતા તે સબધી નિશ્ચય કરવો મુશ્કેલ જણાય છે અને तत्व तु केवलिगम्यम् લખીને આ ચર્ચા સમાપ્ત કરૂ છુ, વળી પ્રસ્તુત ગ્રથમા વાચકોને ઉપયોગી ધારીને 'અજિતશાંતિ સ્તવન' ના છંદો નાં લક્ષણોની સમજુતી તે તે છદની નીચેના ભાગની ફુટનોટોમા આપેલી છે, જે શ્રી જૈન આત્માનદ સભા ભાવનગરવાળા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ઉપરથી લેવામા આવેલ છે અને તે માટે તે સસ્થાના કાર્યવાહકોનો અત્રે આભાર માનવાની તક લઉં છું

૭ ભક્તામર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનુ નામ પણ તેના પ્રારભિક પદ ઉપરથી પડ્યુ છે વળી આ સ્તોત્ર ઉપરોક્ત ૭ સ્મરણોની માફક પ્રાકૃત ભાષામા નહિ પણ સસ્કૃત ભાષામા ને વસતતિલકા છદમાં રચાએલુ

છે શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચક વિરચિત શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની માફક જૈનોના શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર એ બને સપ્રદાયોને માન્ય છે પરંતુ બંનેની માન્યતામા પદ્યની સખ્યા વિષે મતભેદ છે શ્વેતામ્બરોની માન્યતા મુજબ આ સ્તોત્રના પદ્યની સંખ્યા ૪૮ છે, જ્યારે દિગમ્બરોની માન્યતા પ્રમાણે તે ૪૮ પદ્યનુ છે, પ્રસ્તુત ગ્રથમા તેથી જ गम्भीरतार० થી શરૂ થતા ૩૨ થી ૩૫ સુધીના શ્લોકો સ્તોત્રના બીજા ૪૪ શ્લોકો પેકીના ટાઈપોથી ઝીણા ટાઈપોમા છપાવવામા આવેલા છે

સ્તોત્રનું પદ્ય પ્રમાણ—

૪૮ પદ્યોની માન્યતા શ્વેતામ્બરોમા પણ પહેલાંહતી અને જો તેમ ન હોત તો પ્રસ્તુત ગ્રંથમા આપેલા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત યત્રોની સખ્યા ૪૮ની નહિ પણ ૪૪ ની જ હોવી જોઈતી હતી, એટલે આપણને એમ માનવાને કારણ મળે છે કે ભકતામરના ૪૮ શ્લોકો ઉપર જુદાજુદા ૪૮ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ ના સમયમા તો ભકતામરના શ્લોકોની સખ્યા ૪૮ શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમા પ્રચલિત હતી, કારણકે ચોથા સ્મરણ તિજયપહુત્તની સ્તોત્રાનુકૃતિના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ સબધી ચર્ચા કરતા મેં જે ત્રણ હરિભદ્રસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ત્રણે શ્વેતામ્બરાચાર્યો જ હતા, વળી દિગબરોમા તે નામના કોઈ આચાર્ય થઈ ગયા હોવાનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી, હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ કયા હોવા જોઈએ। મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ઉપર ઉલ્લેખાએલ ત્રણ પૈકી બીજા અથવા તો ત્રીજા હરિભદ્રસૂરિની જ રચેલી આ યત્રાકૃતિઓ તથા તંત્રો વગેરે હોવા જોઇએ વળી આ गम्भीरतार० થી શરૂ થતા ચાર શ્લોકો ઉપરાત બીજા પણ ચાર શ્લોકો મલી આવે છે જે નીચે પ્રમાણે છે.—

"विष्वग्विभो सुमनस किल वर्षयन्ति।
    दिग्वन्धना सुमनस किमु ते वदन्ति॥
त्वतसङ्गताविहसता जगती समस्ता-
    स्त्यामोदिनी विहसता मुदयेन धाम्न ॥१॥
द्वैधापि दुस्तरतम श्रमविप्रणाशा-
    त्साक्षात्सहस्रकरमण्डलसम्भ्रमेण॥
वीक्ष्य प्रभोर्वपुषि कञ्चनकाञ्चनाभ।
    प्रोद्बोधन[1] भवति कस्य न मानसाञ्जम् ॥२॥
भाषाविशेषपरिणामविधौ पटिष्ठो।
    जीवादितत्त्वविशदीकरणे समर्थ ॥
दिव्यध्वनिर्ध्वनितदिग्वलयस्तवार्हे-
    न्नाकर्षति प्रवरमोक्षपथे मनुष्यान्[2]॥३॥

---

१ 'प्रोद्बोधितं' એવો પણ પાઠ છે

२ 'दिव्यो ध्वनिर्ध्वनितदिग्वलयस्तवार्हन्',
    व्याख्यातुरुत्सुकयतेऽत्र शिवाध्वनीयाम्।
तत्त्वार्थदेशनविधौ ननु सर्वजन्तु,
    भाषाविशेषमधुर सुरसार्थपेय.॥३॥" આ પ્રમાણે પણ પાઠ છે

विश्वैकजैत्रभटमोहमहामहेन्द्र।
सद्यो जिगाय भगवान् निगदन्निवेत्थम्॥
सन्तर्जयन् युगपदेव भयानि पुंसा।
मन्द्रध्वनिर्नदति दुन्दुभिरुच्चकैस्ते ॥४॥”

આ ચાર શ્લોકો સિવાય બીજી જાતના પણ ચાર શ્લોકો છે એવુ સ્વર્ગસ્થ યતિ શ્રી બાલચદ્રસૂરિ ખામગાવવાળા મને ગઈ સાલના શિયાળામાં મુંબાઈ મુકામે વાલકેશ્વર પર આવેલા બાબુના દેરાસરની બાજુના ઉપાશ્રયે મલ્યા હતા ત્યારે કહેતા હતા અને તે ચાર શ્લોકો પોતે ખામગાવ જઈને મને મોકલાવી આપવા પણ કહ્યુ હતુ; પરંતુ ત્યાં પહોચતા જ તેઓનો ટુક વખતમા સ્વર્ગવાસ થવાથી તે શ્લોકો હું અહીં આપી શકયો નથી

વળી ભકતામરના શ્લોકોની સખ્યા ચુમાલીશ હોવાના સમર્થનમા વૃદ્ધ પરપરા એવી છે કે આ અવસર્પિણીકાળમા ‘ભરત’ ક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલા ૨૪ જિનેશ્વરો અને અત્યારે ‘મહાવિદેહ’ ક્ષેત્રમાં વિહરતા ૨૦ જિનેશ્વરો મળી ૪૪ ની સંખ્યા થાય છે આ સખ્યાત્મક જ આ સ્તોત્ર છે, અને તે કારણને લીધે એનુ એકેક પદ્ય એકેક જિનેશ્વરની સ્તુતિ રૂપ છે આ વિષયની વિશેષ ચર્ચા જાણવાની ઈચ્છા વાળાએ શેઠ દેવચદ લાલચદ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફડના ગ્રન્થાક ૭૯ ની પ્રસ્તાવના જોઈ જવા મારી ભલામણ છે વળી જૈન શ્વેતામ્બર ભડારોમા આવેલી યત્રોવાળી લગભગ સો ઉપરાત હસ્તલિખિત પ્રતો મેં તપાસી જોઈ છે, તે બધી પ્રતોમા પણ અડતાલીસ ગાથાઓ અને તેને લગતા અડતાલીસ જ યત્રો મલી આવે છે, આ અડતાલીસ યત્રો સિવાયના બીજા ચુમાલીશ યત્રો વાળી પ્રત કોઈપણ શ્વેતામ્બર ભડારમા મારા જોવામા અથવા સાભળવામાં પણ આવી નથી અને ઋદ્ધિના પદો પણ અડતાલીસ જ છે, તેથી યત્રો પણ અડતાલીસ અને કાવ્ય પણ અડતાલીસ જ હોવા જોઈએ પછી ચાર કાવ્યો गम्भीतार०થી શરૂ થતા હો કે विश्वग्विभो०થી શરૂ થતા હો, યા ત્રીજા હો તે બાબતનો વાધો નથી, એટલે મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ભક્તામરના પ્રાચીન ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિના સમય પછી એટલે કે વિ સ ૧૪૨૬ પછીથી શ્વેતામ્બર સપ્રદાયમાં ભક્તામરના ૪૪ શ્લોકો હોવાની માન્યતા શરૂ થઈ હોવી જોઈએ અને તે માન્યતા શાથી શરૂ થઈ હશે તે નક્કી કરી શકવુ બહુ મુશ્કેલ છે, કારણકે તેઓએ ટીકા ૪૪ શ્લોક ઉપર રચી છે અને ત્યાર પછીના ભક્તામર પાદપૂર્તિ કાવ્યો પણ મોટે ભાગે ચુમાલીશ જ શ્લોકો પર રચાયાં છે ગમે તેમ હો બને માન્યતાઓ પ્રાચીન છે અને યત્રો પણ બંને પ્રકારના અડતાલીસ કાવ્યો ઉપર મલવાથી મે પણ પ્રસ્તુત ગ્રથમા અડતાલીસ જ કાવ્યો આપવા ઉચિત ધારીને અડતાલીસ કાવ્યો છપાવેલા છે

ભક્તામરસ્તોત્રની કથાઓ–

ભકતામર સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી કથાઓમા સૌથી પ્રાચીન કથાઓ ગુણાકરસૂરિની ટીકામા મલી આવે છે અને તે જ કથાઓનુ અક્ષરે અક્ષર અનુકરણ ‘કરીને ભકતામર કથા સગ્રહ’ નામની

કૃતિ રચાઇ છે, ફક્ત કથાઓમા ઠેકાણે ઠેકાણે ગામનુ નામ અથવા તો શેઠનુ અગર મુનિનું નામ ફેરવી નાખવામાં આવ્યુ છે, બાકી વાસ્તવિક રીતે બંને કથાઓ સાથે રાખીને વાચવાથી તુરત જ જણાઈ આવે છે કે કેટલાક નામોની ફેરબદલી કરવા સિવાય બ્રહ્મચારી રાયમલ્લે નવીન કૃતિ રચી જ નથી. વળી રાયમલ્લ વિરચિત 'ભક્તામર કથા સગ્રહ' વિ. સ ૧૯૧૪ મા હિન્દી જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ભક્તામર કથા' નામના ગ્રન્થમા હિંદીભાષામાં તથા શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ તરફથી ગુજરાતી ભાષામા સ્વ. પૂ લાધાજી સ્વામી ગ્રથમાળાના મણકા ૫ મા તરીકે વિ સ. ૧૯૭૮ માં 'શ્રીભક્તામર–મંત્ર–માહાત્મ્ય' નામના પુસ્તકની બીજી આવૃતિમા છપાએલ 'શ્રીભક્તામર કથા સગ્રહ' મા જે કથાઓ છપાવેલી છે તેની સાથે મેળવતા જ્યાં જ્યાં તે બંને પ્રકાશકોએ નામોનો ફેરફાર કર્યો છે, ત્યા ત્યા મેં પ્રસ્તુત ગ્રથની ફુટનોટોમાં તે તે બાબતોનો નિર્દેશ કરેલો છે. અજાયબીની વાત તો એ છે કે બને પ્રકાશકોએ શ્રીયુત્ રાયમલ્લ બ્રહ્મચારીની કથાઓ છપાવી છે તો પણ પોતપોતાના સપ્રદાયને પુષ્ટિ આપતાં નામની ફેર બદલી કરી નાખી છે. ગુણાકરસૂરિની ટીકાની કથાઓમાં આપેલા નામો ઘણા ખરા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પુરવાર થઈ શકે તેવા છે, ત્યારે 'ભક્તામર કથા સગ્રહ' ના બને પ્રકાશનોમાં આપવામા આવેલાં નામો કોઈપણ રીતે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સત્ય પુરવાર થઇ શકે તેમ નથી, અરે ! પોતપોતાના સપ્રદાયના મમત્વમા તો ગુજરાતની રાજધાની અણહિલપુરમા કુમારપાલ નામનો રાજા થઈ ગયો હતો અને જે વાત દીવા જેવી સત્ય છે તેને બદલે પણ એક ઠેકાણે ૧૦ મા તથા ૧૧ મા શ્લોકનો પ્રભાવ દર્શાવનારી કથામાં શ્રીયુત્ ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકની બીજી આવૃતિના પાના ૨૮ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે,—

"અણહિલપુર નામનુ એક ભવ્ય અને સુદર શહેર હતુ તે શહેરનો ન્યાયી, નીતિમાન અને પ્રજાપાળક દયાળુ 'અરિમર્દન' નામે રાજા હતો. તે નગરમા 'કમદી' નામનો એક વણિક રહેતો હતો."

હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત 'ભક્તામર કથા' નામના ગ્રન્થના પાના ૨૫ ઉપર આ બાબતનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

"અણુહિલ નામકા એક શહેર હૈ, ઉસકા રાજાહૈ પ્રજાપાલ, વહા એક કમદી નામકા વૈશ્ય રહતા હૈ."

વાસ્તવિક રીતે ગુણાકરસૂરિની ટીકાના આધારે પ્રસ્તુત ગ્રથના પાના ૩૩૨ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છેઃ—

"શ્રીઅણહિલપુર પાટણ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્ય વશમાં ઉત્પન્ન થએલો કુમારપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો" વગેરે.

આ એક જ ઉલ્લેખ ઉપરથી વાંચકોને માલુમ પડશે કે ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિની કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી બધી સત્ય છે, જ્યારે ઉપરોકત બને પ્રકાશનોમાં છપાએલ કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી અસત્ય છે, આ લખીને ઉપરોક્ત બને પ્રકાશકોને ઉતારી પાડવાનો ઉદ્દેશ મારો જરાએ નથી, પરતુ વિદ્વાનો પણ સપ્રદાયના મમત્વના અંગે કેટલી ગભીર ભૂલો કરી બેસે છે તે જ બતાવવાનો મારો ઉદ્દેશ છે. આ કથાઓમા આવા તો પુષ્કળ ફેરફારો કરેલા છે, પરતુ તે બધાને માટે ચર્ચા કરવાનુ આ સ્થાન નથી.

પ્રસ્તુત ગ્રંથમા આપેલી કથાઓ માટે મેં જે જે પુસ્તકો નો ઉપયોગ કર્યો છે તેની સંજ્ઞા આ પ્રમાણે છેઃ—

क 'શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ' પ્રકાશક અમૃતલાલ સુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ

ख 'શ્રીભક્તામર–મંત્ર–માહાત્મ્ય' પ્રકાશક ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ. અમદાવાદ

ग 'ભક્તામર કથા' પ્રકાશક હિન્દી–જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુંબાઈ

ભક્તામર સ્તોત્રના મંત્રો તથા યંત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્ર નુ બીજુ નામ મંત્રશાસ્ત્ર પણ છે. મંત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોનો મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકોમા ભારે ખુબીની સાથે મંત્રનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામા આવ્યો છે, તેનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકવા હું અસમર્થ છુ. પરંતુ એટલુ તો નિર્વિવાદ કહી શકુ છુ કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતાબર જૈન ભંડારોમા તેના યંત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મલી આવે છે જેની સંખ્યા સો ઉપરની છે, વળી અજાયબીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમા ૪૮ કાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યંત્ર આપેલો છે. આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યંત્રોની છે અને તે યંત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત 'ભક્તામર કથા' નામના હિંદી પુસ્તકમા તથા 'શ્રીભક્તામર–મંત્ર–માહાત્મ્ય' નામના ગુજરાતી પુસ્તકમા છપાએલા છે તે જ છે. પરંતુ તે યંત્રો શિલા છાપમા છપાએલા છે અને મલી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતાં તેમાના યંત્રોમા મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવુ માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યંત્રોની આકૃતિઓ મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્યમાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રંથમા છપાવવામા આવી છે આ યંત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોનો મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હુ આભાર માનું છુ

૧ મૂળ પાઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની બબ્બે યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત
૨ क સંજ્ઞાવળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત
૩ ख સંજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત
૩ ग સંજ્ઞાવાળી વડોદરા વાલા વૈદ્ય જમનાદાસ ચુનીલાલના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત
૪ घ સંજ્ઞાવાળી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી 'શ્રીભક્તામર–મંત્ર–માહાત્મ્ય'વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યંત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યંત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહ-સૂરિજીના સંગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની મલીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યંત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રંથમા છપાવવામા આવેલા છે આ યંત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી એ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે ફરીથી આભાર માનવાની તક લઉં છુ. આચાર્ય મહારાજ શ્રીજય-સિંહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમાં હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમા તો ૪૩ મા યંત્ર ઉપરાત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યંત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ મુંબાઈના રહીશ મુરબ્બી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર ના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી

અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પણ અત્રે આભાર માનુ છુ.

યંત્રો ઉપરાત શ્રીગુણાકરસૂરિની ટીકામા આપેલા મન્ત્રામ્નાયો તથા તેની વિધિ પણ પ્રસ્તુત ગ્રથમાં આપવામા આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાયો માટે શેઠ દેવચંદ લાલચંદભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ગ્રન્થાક ૭૯ માં છપાવેલી 'ભક્તામર-કલ્યાણમદિર-નમિઊણસ્તોત્રત્રય' નામના પુસ્તકમાં ગુણાકરસૂરિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના સગ્રહની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની 'ભક્તામરવિધિ' નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તેઓ સઘળાનો હુ અત્યત ઋણી છુ આ મંત્રામ્નાયો અને યત્રો ઉપરાત ભક્તામર સબધી બીજુ કાંઈ મત્ર સાહિત્ય મારા જોવામા આવ્યુ નથી, છતા પણ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પણ વાચક મહાશયને જાણવામાં એવું બીજું સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારૂ ધ્યાન ખેચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમા તે છપાવવાનો પણ હુ પ્રબધ કરીશ.

ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રી માનતુગસૂરિજી છે. તે બાબતમા શ્વેતાબર અને દિગંબર સપ્રદાયના બધાયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે પરતુ તેઓ ક્યારે થઈ ગયા તે બાબતમા મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મલી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવકચરિત્રના બારમા પ્રબધમાં છે તેનો, તથા 'વીરવશાવલિ'મા આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનુ હુ યોગ્ય માનુ છુ અને વિશેષ જાણવાની ઈચ્છાવાળાને શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રન્થાક ૭૯ની પ્રસ્તાવના વાચી જવા ભલામણ કરૂ છુઃ—

"માનતુગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામા બનારસના રહેવાસી ધનદેવ શેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ ચારૂકીર્ત્તિ નામના દિગબર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનુ નામ મહાકીર્તિ રાખવામા આવ્યુ હતુ, પરતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિહસૂરિ નામના શ્વેતાબરાચાર્ય મુનિ પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે એજ રાજા હર્ષના માનીતા મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો ત્યા રહેતા હતા આ બને પંડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનુ મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતુ.

એક વખત રાજાએ કહ્યુ કે–'આજકાલ બ્રાહ્મણોમા જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા દર્શનના વિદ્વાનોમા જોવામા આવતી નથી.'

આ સાભળીને મત્રીએ કહ્યુ કે–'હે સ્વામિન્! આપ જે કહો છો તે સત્ય જ હશે, પરતુ આજકાલ આપના જ નગરમાં માનતુગસૂરિ નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પણ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જો આપશ્રીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે'

રાજાએ આજ્ઞા આપી એટલે મત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુગસૂરિને રાજસભામા લઈ ગયો. રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યુ કે–આજના વખતમાં બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા

પ્રસ્તુત ગ્રથમા આપેલી કથાઓ માટે મેં જે જે પુસ્તકો નો ઉપયોગ કર્યો છે. તેની સંજ્ઞા આ પ્રમાણે છે:—

क 'શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ' પ્રકાશક અમૃતલાલ સુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ

ख 'શ્રીભક્તામર–મત્ર–માહાત્મ્ય' પ્રકાશક ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ. અમદાવાદ

ग 'ભક્તામર કથા' પ્રકાશક હિન્દી–જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ

ભક્તામર સ્તોત્રના મંત્રો તથા યંત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્ર નુ બીજું નામ મત્રશાસ્ત્ર પણ છે. મત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોનો મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકોમા ભારે ખુબીની સાથે મત્રનો પણ સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે, પરંતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામા આવ્યો છે, તેનુ જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકવા હું અસમર્થ છુ. પરંતુ એટલુ તો નિર્વિવાદ કહી શકુ છુ કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતાબ્બર જૈન ભંડારોમા તેના યત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મલી આવે છે જેની સખ્યા સો ઉપરની છે, વળી અજાયબીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમા ૪૮ કાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યત્ર આપેલો છે. આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યત્રોની છે અને તે યત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત 'ભક્તામર કથા' નામના હિંદી પુસ્તકમા તથા 'શ્રીભક્તામર–મત્ર–માહાત્મ્ય' નામના ગુજરાતી પુસ્તકમા છપાએલા છે તે જ છે પરતુ તે યત્રો શિલા છાપમા છપાએલા છે અને મલી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતાં તેમાના યત્રોમા મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવુ માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યત્રોની આકૃતિઓ મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્યમાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામાં આવી છે આ યત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોનો મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હુ આભાર માનુ છું

૧ મૂળ પાઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સગ્રહની બબે યત્રોવાલી હસ્તપ્રત.
૨ क સજ્ઞાવળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યત્રોવાલી હસ્તપ્રત
૩ ख સજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની એકેક યત્રવાલી હસ્તપ્રત
૩ ग સજ્ઞાવાળી વડોદરા વાલા વૈદ્ય જમનાદાસ ચુનીલાલના સગ્રહની એકેક યત્રવાલી હસ્તપ્રત
૪ घ સજ્ઞાવાળી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી 'શ્રીભક્તામર–મત્ર–માહાત્મ્ય'વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સગ્રહની મલીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામા આવેલા છે આ યંત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી એ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે ફરીથી આભાર માનવાની તક લઉ છુ. આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમાં હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સગ્રહની હસ્તપ્રતમા તો ૪૩ મા યંત્ર ઉપરાત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ મુબાઈના રહીશ મુરબ્બી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર ના સગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી

અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પણ અત્રે આભાર માનુ છુ.

યંત્રો ઉપરાંત શ્રીગુણાકરસૂરિની ટીકામાં આપેલા મન્ત્રામ્નાયો તથા તેની વિધિ પણ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપવામા આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાયો માટે શેઠ. દેવચંદ લાલચંદભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ગ્રન્થાંક ૭૯ મા છપાવેલી 'ભક્તામર-કલ્યાણમંદિર-નમિઊણસ્તોત્રત્રય' નામના પુસ્તકમાં ગુણાકરસૂરિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના સંગ્રહની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની 'ભક્તામરવિધિ' નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તેઓ મહાળાનો હુ અત્યંત ઋણી છુ. આ મંત્રામ્નાયો અને યંત્રો ઉપરાંત ભક્તામર સંબંધી બીજુ કોઈ મંત્ર સાહિત્ય મારા જોવામા આવ્યુ નથી, છતા પણ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પણ વાચક મહાશયને જાણવામા એવુ બીજુ સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારૂ ધ્યાન ખેંચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમા તે છપાવવાનો પણ હુ પ્રબંધ કરીશ.

ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રી માનતુંગસૂરિજી છે તે બાબતમા શ્વેતામ્બર અને દિગંબર સંપ્રદાયનાં બધાયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે પરંતુ તેઓ ક્યારે થઇ ગયા તે બાબતમાં મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મલી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવકચરિત્રના બારમા પ્રબંધમા છે તેનો, તથા 'વીરવંશાવલિ'મા આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનુ હુ યોગ્ય માનુ છુ અને વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાને શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રન્થાંક ૭૯ની પ્રસ્તાવના વાચી જવા ભલામણ કરૂ છુ:—

"માનતુંગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામા બનારસના રહેવાસી ધનદેવ શેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ ચારૂકીર્તિ નામના દિગંબર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનુ નામ મહાકીર્તિ રાખવામા આવ્યુ હતુ, પરંતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિંહસૂરિ નામના શ્વેતાંબરાચાર્ય મુનિ પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે એજ રાજા હર્ષના માનીતા મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો ત્યા રહેતા હતા આ બંને પંડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનું મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતુ.

એક વખત રાજાએ કહ્યુ કે—'આજકાલ બ્રાહ્મણોમા જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા દર્શનના વિદ્વાનોમા જોવામા આવતી નથી.'

આ સાભળીને મંત્રીએ કહ્યુ કે—'હે સ્વામિન્! આપ જે કહો છો તે સત્ય જ હશે, પરંતુ આજકાલ આપના જ નગરમાં માનતુંગસૂરિ નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પણ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જો આપશ્રીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે'

રાજાએ આજ્ઞા આપી એટલે મંત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુંગસૂરિને રાજસભામા લઈ ગયો. રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યુ કે—આજના વખતમાં બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા

કોઇનામાં છે ? મયૂર પંડિતે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કોઢ રોગ મટાડ્યો અને બાણ કવિએ ચંડીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથપગ નવા પ્રાપ્ત કર્યા. શુ આવી શક્તિ બીજા કોઇનામા છે? જો તમો પણ કાઇ જાણુતા હો તો બતાવો.

રાજાનાં આવાં વચનો સાભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે–"હે રાજન્! અમો ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનુ પ્રદર્શન કરીને રાજાઓની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીયે, અમો જે કાઇ કરીયે તે કેવળ ધર્મને માટે જ. આચાર્યના આવા નિરીહ વચનો સાભળીને રાજાએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે– 'આમને સાકળોથી બાધીને અધારી કોટડીમા પૂરીદ્યો' સેવકોએ રાજાની આજ્ઞાનુ પાલન કરીને માનતુગસૂરિને અંધારી કોટડીમા કેદ કર્યા, પરતુ માનતુંગસૂરિએ ત્યા જ પોતાના ઇષ્ટદેવ આદિનાથની 'ભક્તામર' આ શબ્દથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બધનમુક્ત થઇ સ્વય છૂટીને રાજાની પાસે આવીને રાજાને મળ્યા આચાર્યની આવી અદ્દ્ભુત શક્તિ નજરે જોઇને રાજા ઘણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો"

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિત્રના ઉલ્લેખથી 'વીરવશાવલિ'મા આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સબંધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મલી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે—

"માલવ દેશના ઉજ્જન નામના નગરમા વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સભામાં મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પડિતો હતા, એક વખતે તે બને જણા વાદવિવાદ કરતા રાજસભામા અહકાર કરવા લાગ્યા. એક કહે કે હુ વિદ્વાન છુ અને બીજો કહે કે હુ વધારે વિદ્વાન છુ, આ પ્રમાણે બને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યુ કે– 'હે વિદ્વાનો! તમે બને જણા કાસ્મીર દેશમા જાઓ, ત્યા રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્યાવત કહે તે મોટા પડિત, આ પ્રમાણેના રાજાના વચન સાભળી બને જણા કાસ્મીરતરફ ગયા, અનુક્રમે ઘણો માર્ગ ઓળંગી શારદાના મદિરે પહોચ્યા ભોજન કરીને બને જણા સાજના વખતે સુતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજાગતા એવા મયૂરને સમસ્યા પૂછી કે–

"शतचद्र नभस्तलम्"

તે સાભળી મયૂરે કહ્યુ કે–

'दामोदरकराघातविह्वलीकृतचेतसा ।
दृष्ट चाणूरमल्लेन शतचद्र नभस्तलम् ॥१॥'

કૃષ્ણના કરાઘાતથી આકુળવ્યાકુળ થએલ ચાણૂરમલ્લે આકાશતલમા સેંકડો ચંદ્રો જોયા. આ પ્રમાણે મયૂરે સમશ્યા પૂર્ણ કરી.

તે સાંભળી પુન બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમશ્યાનુ પદ પૂછ્યુ કે–

"शतचंद्र नभस्तलम्"

તે સાભળી અર્ધજાગતા એવા બાણે કહ્યુ કે–

'यस्यामुत्तुंगसौधाग्रे विलोलवदनाबुजे ।
विरराज विभावर्यां शतचद्र नभस्तल ॥१॥"

આ પ્રમાણે બાણે પણ સમસ્યા પૂર્ણ કરી. તે બંનેની વાણી સાભળી સરસ્વતીએ કહ્યુ કે તમે બંને વિદ્વાન છો. આ પ્રમાણે વિદ્વાનનુ બિરુદ મેળવી કેટલાક દિવસે બને ઘેર આવ્યા. બંનેને પંડિત જાણવા છતાં પણ મયૂરને વૃદ્ધ જાણી ભોજે ઘણો આદર સત્કાર કર્યો. એટલે દ્વેષે ભરાએલો એવો બાણ પોતાના બંને હાથ અને પગો કપાવી નાખીને ચંડીના મંદિરમા પેઠો, ચંડીકાની ૬૧ કાવ્યથી સ્તુતિ કરી એટલે ચંડી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી કે-'હુ તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઇ છુ તું વરદાન માગ' આ સાંભળીને બાણે કહ્યુ કે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે મારા હાથ અને પગ હતા તેવા કરી દો. દેવીએ તે પ્રમાણે કરી દીધા એટલે દેવીએ જેને નવા હાથપગ આપ્યા છે તેવો તે બાણ પંડિત નગરની મધ્યમાં થઈ રાજદરબારમાં આવ્યો બાણને મહા પ્રતિભાશાળી જાણી રાજાએ તેનો આદરસત્કાર કર્યો અને આવો ચમત્કાર દેખી વૃદ્ધ ભોજરાજા સભા સમક્ષ સઘળા પંડિતોને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો કે-'શૈવ દર્શન વિના આવો ચમત્કાર બીજા કોઇ દર્શનમાં નથી.'

રાજાનું આ પ્રમાણેનું બોલવું સાભળીને રાજાનો એક કામદાર જૈન હતો, તેણે કહ્યુ કે-'હે રાજન્! આ જ નગરમા મહા મંત્રવાદી અને વિદ્યાપાત્ર એવા માનતુગસૂરિ નામના જૈનાચાર્ય નિવાસ કરે છે.'

તે સાભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ શ્રી માનતુગસૂરિને રાજદરબારમાં તેડાવ્યા. અને વંદન-નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે-'હે દર્શનીય મહાપુરુષ! તમે તમારો ચમત્કાર બતાવી જિનશાસનનો મહિમા વધારો.'

ત્યારે શ્રીમાનતુગસૂરિએ વૃદ્ધ ભોજરાજાને કહ્યુ કે-'પગથી કે કંઠ લગી અડતાલીસ તાળા સહિત બેડીઓથી મારા શરીરને મજબુત બાંધો, રાજાએ દરબારમા બેઠેલા સઘળા મનુષ્યોના દેખતા તેમજ કર્યું અને તેઓને ત્યાથી ઉપડાવી ઓરડામા ઘાલી બારણે તાળા દઇ રક્ષકો મૂક્યા અને રક્ષકોને કહ્યુકે સાવધાન રહેજો'

ગુરુ મહારાજે ઓરડામાં બેઠા બેઠા શ્રીઋષભદેવની સ્તુતિરૂપ 'ભક્તામર સ્તોત્ર'ની નવીન રચના કરી અને તે સ્તોત્રના પ્રભાવથી શ્રીઋષભદેવની દીકરી ચક્રેશ્વરીદેવી આવીને હાજર થઈ એકેક કાવ્યે એકેક તાળુ ઉઘડે એમ કહેતાં થકાં 'आपादकंठमुरुशृंखलवेष्टितांगा०' એ બેતાલીસમુ કાવ્ય કહેતાં થકા સર્વ સાકળો ભાગી ગઈ અને ઓરડાના બારણા ઉઘડી ગયા અને આચાર્ય મહારાજ રક્ષકની પાસે આવી ઊભા રહ્યા. સેવકે આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજને જોઈ, રાજાને ખબર આપી. ગુરુને કચેરીમા આવેલા દેખી રાજાએ ગુરુને નમસ્કાર કર્યો, અને આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગ્યો કે-'ધન્ય એ ધર્મ! ધન્ય એ જૈનદર્શન! કે જ્યા આવા મહાપ્રાભાવિક આમ્નાયના જાણકાર શ્રીમાનતુગસૂરિ જેવા રત્નત્રયીના આરાધક છે.'

ગુરુમહારાજને મહાનિસ્પૃહી અને નિર્લોભી જાણી, વૃદ્ધ ભોજદેવે ગુરુને કહ્યુ કે, આપે શેનુ સ્મરણ કીધુ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યુ કે ભક્તામર સ્તોત્ર રૂપી શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિનુ સ્મરણ કીધુ.

વૃદ્ધ ભોજરાજાએ પછી ગુરુ મહારાજને કહ્યુ કે-જે સ્તોત્રમા બંધનો તુટ્યા એવા મંત્રામ્નાયો છે તે કહો-તે વખતે આચાર્ય મહારાજે સ્વર પદ અક્ષર મંત્ર યુક્ત દરબાર સમક્ષ પ્રગટપણે શ્રી

કોઇનામાં છે? મયૂર પંડિતે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કોઢ રોગ મટાડ્યો અને બાણ કવિએ ચંડીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથપગ નવા પ્રાપ્ત કર્યાં શું આવી શક્તિ બીજા કોઈનામાં છે? જો તમો પણ કાંઇ જાણતા હો તો બતાવો.

રાજાનાં આવાં વચનો સાંભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે–"હે રાજન્! અમો ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રદર્શન કરીને રાજાઓની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીયે, અમો જે કાંઇ કરીયે તે કેવળ ધર્મને માટે જ આચાર્યના આવા નિરીહ વચનો સાંભળીને રાજાએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે–'આમને સાંકળોથી બાંધીને અંધારી કોટડીમાં પૂરીદ્યો' સેવકોએ રાજાની આજ્ઞાનું પાલન કરીને માનતુંગસૂરિને અંધારી કોટડીમાં કેદ કર્યા, પરંતુ માનતુંગસૂરિએ ત્યાં જ પોતાના ઇષ્ટદેવ આદિનાથની 'ભક્તામર' આ શબ્દથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બંધનમુક્ત થઇ સ્વયં છૂટીને રાજાની પાસે આવીને રાજાને મળ્યા આચાર્યની આવી અદ્ભુત શક્તિ નજરે જોઇને રાજા ઘણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો."

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિત્રના ઉલ્લેખથી 'વીરવંશાવલિ'માં આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સંબંધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મળી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે —

"માલવ દેશના ઉજ્જયન્ નામના નગરમાં વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સભામાં મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો હતા, એક વખતે તે બંને જણા વાદવિવાદ કરતા રાજસભામાં અહંકાર કરવા લાગ્યા. એક કહે કે હું વિદ્વાન છું અને બીજો કહે કે હું વધારે વિદ્વાન છું, આ પ્રમાણે બંને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યું કે–'હે વિદ્વાનો! તમે બંને જણા કાશ્મીર દેશમાં જાઓ, ત્યાં રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્યાવંત કહે તે મોટો પંડિત, આ પ્રમાણેનાં રાજાના વચન સાંભળી બંને જણા કાશ્મીર તરફ ગયા, અનુક્રમે ઘણો માર્ગ ઓળંગી શારદાના મંદિરે પહોંચ્યા ભોજન કરીને બંને જણા સાંજના વખતે સુતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજાગતા એવા મયૂરને સમસ્યા પૂછી કે–

"शतचंद्र नभस्तलम्"

તે સાંભળી મયૂરે કહ્યું કે–

'दामोदरकराघातविह्वलीकृतचेतसा ।
दृष्टं चाणूरमल्लेन शतचंद्रं नभस्तलम् ॥१॥'

કૃષ્ણના કરાઘાતથી આકુળવ્યાકુળ થએલ ચાણુરમલ્લે આકાશતલમાં સેંકડો ચંદ્રો જોયા. આ પ્રમાણે મયૂરે સમસ્યા પૂર્ણ કરી

તે સાંભળી પુનઃ બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમસ્યાનું પદ પૂછ્યું કે–

"शतचंद्र नभस्तलम्"

તે સાંભળી અર્ધજાગતા એવા બાણે કહ્યું કે–

'यस्यामुत्तुंगसौधाग्रे विलोलवदनाम्बुजे ।
विरराज विभावर्यां शतचंद्रं नभस्तलं ॥१॥"

આ સાભળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે-'જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને સતોષ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સભામા કેમ ન જઇએ ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય, તો પિત્તળને કોણ ગ્રહણ કરે ? એમ કહ્યા છતા પણ જ્યારે તેણે 'મારે તો અહી જ વાદ કરવો છે, એવો પોતાનો કદાગ્રહ ન મૂક્યો, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કબુલ કરી અને ત્યા હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સભાસદો તરીકે નીમ્યા. પછી સિદ્ધસેને પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરતાં કહ્યું કે-'સર્વજ્ઞ કોઇ છે જ નહિ કારણ કે આકાશપુષ્પના દૃષ્ટાંતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી ઉપલબ્ધ નથી' એમ કહીને તે મૌન રહ્યો

તે વખતે ગોવાળોને સતોષ પમાડતા વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે-'આ સિદ્ધસેનનુ કથન તમે કાઈ સમજી શકયા કે નહિ ?'

તેઓ બોલ્યા કે-'ફારસીભાષા જેવું અવ્યક્ત વચન શી રીતે સમજી શકાય ?'

આ સાભળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે-'હે ગોવાળો ! એનું વચન હુ બરાબર સમજી શકયો છું એ કહે છે કે-'જિન-વીતરાગ નથી' માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમા વીતરાગ સર્વજ્ઞ છે કે નહિ ?'

તે બધા બોલી ઉઠયા કે-'જૈન ચૈત્યમા જિન સર્વજ્ઞ વિદ્યમાન છે, માટે એનુ વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણ વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.'

પછી આચાર્ય મહારાજ પુન કહેવા લાગ્યા કે-'હે વિપ્ર ! હુ સત્ય વચન કહુ છુ તે સાભળ- પ્રજ્ઞાતિશય ક્યાંક તરતમતામાં વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમા જેમ ન્યુનાધિકતા છે, તેમ અતિશયમા પણ તે સ્ફુટ છે. અને લઘુ કે ગુરૂતર, પરમાણુ અને આકાશમા પણ ઉપલબ્ધ છે પ્રજ્ઞાનો અવધિ તે કેવળજ્ઞાન સિદ્ધ જ છે. એ જ્ઞાન તો ગુણ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર રૂપ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવુ જ જોઇએ. તે આધાર રૂપ દ્રવ્ય તેજ સર્વજ્ઞ છે એમ સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ થઈ જ જાય છે'

આ પ્રમાણે વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પંડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શુ માત્ર છે ?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આર્દ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે-'હે ભગવાન ! પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વજ્ઞ છો કે મને જીતી લીધો, તો હવે મે પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે મને શિષ્ય થવાની અનુમતિ આપો અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો, કારણ કે મે પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-'જેને હુ ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેનો શિષ્ય બનુ' એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણે દીક્ષા આપી અને તેનું કુમુદચંદ્ર એવુ નામ પાડયુ. પછી બાણની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુમુદચંદ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાંતના સત્વર પારગામી થઇ ગયા. ગુરુએ પણ પ્રમોદપૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા. પૂર્વે તેમનુ નામ તો પ્રસિદ્ધ હતુ જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયુ પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહીને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે.

ભક્તામર સ્તોત્ર કહ્યું. તે સાભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ આચાર્ય મહારાજને મહામહોત્સવ સહિત શાલાએ મોકલાવ્યા. તે દિવસથી શ્રીભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા પૃથ્વીને વિષે વિસ્તર્યો અને શ્રી જિનશાસનની કીર્તિ વધી. આ પ્રમાણે ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ જાણવી

—વીરવશાવલિ પાનુ ૧૮, ૧૯.

વીરવશાવલિ ઉર્ફે તપાગચ્છ વૃદ્ધ પટ્ટાવલિ મૂળ પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં જ છપાએલી હોવાથી ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરેલો છે.

પ્રબધમા માનતુગસૂરિના સમયનો નિર્દેશ કર્યો નથી, પણ માનતુગસૂરિના પ્રશસક રાજા શ્રીહર્ષનો રાજત્વ સમય વિ સ ૬૬૩થી વિ સ. ૬૭૪ સુધીનો ગણાય છે તેથી માનતુગસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની સાતમી સદીનો હોવો જોઇએ

વીરવશાવલિમા તથા બીજી પટ્ટાવલિયો વગેરેમા પણ ભક્તામર સ્તોત્રના કર્તા માનતુગસૂરિને ઉજ્જયિનીના રાજા વૃદ્ધ ભોજના સમકાલીન જણાવ્યા છે, અને કર્નલટોડના લખવા પ્રમાણે વૃદ્ધ ભોજનો સમય પણ વિક્રમનો સાતમો સૈકો (વિ સ. ૬૩૧) છે એટલે તેઓશ્રી સાતમી સદીમાજ વિદ્યમાન હોવાનો વધારે સભવ છે, અને હુ પોતે પણ તેઓશ્રીનો સમય સાતમી સદીનો હોય એમ માનુ છુ

૮ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનુ નામાભિધાન પણ તેના આદ્યપદ ઉપરથી જ પડેલુ છે. પ્રસ્તુત સ્તોત્રમા પુરિસાદાણી શ્રીપાર્શ્વનાથની સ્તુતિ છે, અને તે સ્તુતિ કલ્યાણના મંદિરરૂપ જ છે, તે બાબતમાં કોઇ જાતની શકા નથી વળી આ સ્તોત્રના પદ્યોની સંખ્યા પણ ભક્તામર સ્તોત્રના પદ્યોની સખ્યા બરાબર ૪૪ જ છે તેમા શરૂઆતના ૪૩ શ્લોકો વસંતતિલકા છંદમાં અને છેવટનો એક શ્લોક આર્યાવૃત્તમાં રચાએલો છે શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર તથા પ્રસ્તુત કલ્યાણમદિર સ્તોત્ર–યુગલનુ તુલનાત્મક પર્યાલોચન દે. લા પુ ફ.ના ગ્રન્થાક ૭૧ ની પ્રસ્તાવનાના પાના ૧૯થી ૩૧ સુધી વિસ્તારથી કરેલું હોઇ તે ચર્ચા અહીં ઉપસ્થિત કરવી અસ્થાને છે

ઉત્પત્તિ—

પ્રસ્તુત સ્તોત્રના રચયિતા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ છે, અને તેની ઉત્પત્તિ સબધમા પ્રભાવક ચરિત્રમા 'વૃદ્ધિવાદિ પ્રબધ' નામના આઠમા પ્રબધમા આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે —

ઉજ્જયિની નગરીમાં દારિદ્રયરૂપી અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન એવો વિક્રમાદિત્ય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો ત્યાં કાત્યાયન ગોત્રમા ઉત્પન્ન થએલ દેવર્ષિ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી દેવશ્રી બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાંથી ઉત્પન્ન થએલ સિદ્ધસેન નામે એક વિદ્વાન વિપ્ર રહેતો હતો. તે સર્વશાસ્ત્રોમા પારગત એવો એકવાર માર્ગમા જૈનાચાર્ય વૃદ્ધવાદીસૂરિને મળ્યો એટલે તેણે પ્રશ્ન કર્યો કે–'હે મુનિનાથ! આજકાલ વૃદ્ધવાદી અહીં વિદ્યમાન છે?

ત્યારે આચાર્ય મહારાજે જવાબ આપ્યો કે–'હુ પોતેજ તે વૃદ્ધવાદી છુ, એમ સમજી લે'

સિદ્ધસેને કહ્યુ કે–'મારે તેમની સાથે વિદ્દદ્ ગોષ્ટી કરવાની ઇચ્છા છે, માટે અહીં જ આપણે તે કરવા બેસીએ, કે જેથી લાબા વખતનો મારો સકલ્પ સિદ્ધ થાય.'

આ સાભળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે–'જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને સતોષ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સભામા કેમ ન જઈએ ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય, તો પિત્તળને કોણ ગ્રહણ કરે ? એમ કહ્યા છતા પણ જ્યારે તેણે 'મારે તો અહી જ વાદ કરવો છે, એવો પોતાનો કદાગ્રહ ન મૂક્યો, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કબુલ કરી અને ત્યા હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સભાસદો તરીકે નીમ્યા. પછી સિદ્ધસેને પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરતા કહ્યું કે–'સર્વજ્ઞ કોઇ છે જ નહિ. કારણ કે આકાશપુષ્પના દૃષ્ટાંતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી ઉપલબ્ધ નથી ' એમ કહીને તે મૌન રહ્યો

તે વખતે ગોવાળોને સતોષ પમાડતા વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે–'આ સિદ્ધસેનનુ કથન તમે કાઈ સમજી શકયા કે નહિ ?'

તેઓ બોલ્યા કે–'ફારસીભાષા જેવું અવ્યક્ત વચન શી રીતે સમજી શકાય ?'

આ સાભળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે–'હે ગોવાળો ' એનું વચન હુ બરાબર સમજી શકયો છું એ કહે છે કે–'જિન–વીતરાગ નથી ' માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમા વીતરાગ સર્વજ્ઞ છે કે નહિ ?'

તે બધા બોલી ઉઠ્યા કે–'જૈન ચૈત્યમા જિન સર્વજ્ઞ વિદ્યમાન છે, માટે એનુ વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણ વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.'

પછી આચાર્ય મહારાજ પુન કહેવા લાગ્યા કે–'હે વિપ્ર ! હુ સત્ય વચન કહુ છુ તે સાભળ–પ્રજ્ઞાતિશય ક્યાક તરતમતામાં વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમા જેમ ન્યુનાધિકતા છે, તેમ અતિશયમા પણ તે સ્ફુટ છે. અને લઘુ કે ગુરૂતર, પરમાણુ અને આકાશમા પણ ઉપલબ્ધ છે. પ્રજ્ઞાનો અવધિ તે કેવળજ્ઞાન સિદ્ધ જ છે. એ જ્ઞાન તો ગુણ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર રૂપ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવુ જ જોઇએ. તે આધાર રૂપ દ્રવ્ય તે જ સર્વજ્ઞ છે એમ સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ થઈ જ જાય છે '

આ પ્રમાણે વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પંડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શુ માત્ર છે ?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આર્દ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે– હે ભગવાન ' પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વજ્ઞ છો કે મને જીતી લીધો, તો હવે મે પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે મને શિષ્ય થવાની અનુમતિ આપો અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો, કારણ કે મે પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે–'જેને હુ ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેનો શિષ્ય બનુ ' એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણે દીક્ષા આપી અને તેનું કુમુદચન્દ્ર એવુ નામ પાડયુ. પછી બાણની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુમુદચન્દ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાંતના સત્વર પારગામી થઇ ગયા ગુરુએ પણ પ્રમોદપૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા પૂર્વે તેમનુ નામ તો પ્રસિદ્ધ હતુ જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયુ પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહીને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે

એક વખત શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ પોતાની કવિત્વ શક્તિથી વિક્રમાદિત્ય રાજાને ખુશી કર્યો હતો અને તે વખતે રાજાએ તેમને એક ક્રોડ સોનૈયા આપવા માંડ્યા પણ તેઓએ તે દ્રવ્ય સાધારણ ખાતાના ફંડમા અપાવ્યુ અને તેથી ગરીબ શ્રાવકોનો અને જિનમંદિરોનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો

એકવાર તેઓશ્રી ચિતોડગઢ ગયા હતા, ત્યા તેમની નજરે એક વિચિત્ર સ્તંભ પડયો, જે ન પત્થરનો હતો, ન માટીનો અને ન લાકડાનો, તેથી આચાર્ય મહરાજે તેની બારીક તપાસ કરી તો તે લેપમય લાગ્યો, આથી તેમણે વિરૂદ્ધ દ્રવ્યોથી ઘસીને તેને એક છિદ્ર પાડ્યુ તો તે પુસ્તકોથી ભરેલો જણાયો આચાર્ય મહારાજે તેમાથી એક પુસ્તક કાઢીને તેનુ એક પત્ર લઈને વાંચ્યુ, એટલામા તો તે પુસ્તક તેમના હાથમાથી અદૃષ્ટ દેવતાએ ઝુટવી લીધુ, પણ તેમાંથી તેઓશ્રીને સુવર્ણસિદ્ધિયોગ અને સરસવોથી સુભટ નિપજાવવાની વિધિ–આ બે પ્રયોગો યાદ રહી ગયા એકવખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી છેક પૂર્વ દેશમા ગયા, ત્યા તેઓ કર્માર ગામમાં ગયા, જ્યાં દેવપાલ રાજાની તેઓને મુલાકાત થઈ. ધર્મકથાથી આચાર્ય મહારાજે દેવપાલને જૈનધર્મ તરફ ખેચ્યો અને પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો આચાર્ય મહારાજ દેવપાલના આગ્રહથી ત્યાં જ રહ્યા હતા તેવામાં કામરૂદેશનો રાજા વિજયવર્મા મ્હોટી સેનાની સાથે દેવપાલના નગર ઉપર ચઢી આવ્યો શત્રુની ચઢાઈ અને તેના અધિક બલની વાત દેવપાલે સિદ્ધસેનસૂરિને કહીને જણાવ્યુ કે આ પ્રબલ શત્રુ સામે ટકી રહેવા જેવુ મ્હારી પાસે દ્રવ્ય અને સેનાનુ બલ નથી, આ ઉપરથી સિદ્ધિસેને સુવર્ણસિદ્ધિથી દ્રવ્ય અને સર્ષપના પ્રયોગથી ઘણા સુભટો ઉપજાવીને તેને સહાયતા કરી અને દેવપાલે આ અણધારી મદદથી વિજયવર્મા ઉપર જીત મેળવી પોતાને સુઝવણરૂપ અંધકારમા પ્રકાશ આપ્યો તેથી દેવપાલે સિદ્ધસેનને 'દિવાકર' એ વિશેષણથી બોલાવ્યા દેવપાલે એ પછી સિદ્ધિસેનને અતિશય માન આપ્યુ, તે એટલે સુધી કે તેમને આગ્રહ કરી કરીને પાલખી અને હાથી ઉપર બેસાડવા માંડયા, દાક્ષિણ્યતાને વશ થએલા આચાર્ય મહારાજ પણ રાજાના આ આગ્રહને પાછો ઠેલી ન શકયા અને શિથિલાચારમા પડી ગયા

વૃદ્ધવાદીસૂરિએ સિદ્ધસેનની આ પ્રમાદિ અવસ્થાના સમાચાર લોકોના મુખથી સાંભળ્યા અને તેઓ વિહાર કરીને કર્મારપુર આવ્યા અને પાલખીમા બેસીને ફરતા સિદ્ધસેનને યુક્તિથી સમજાવીને શિથિલાચાર છોડાવ્યો અને તે પછી તેઓને ગચ્છનો ભાર સોપીને વૃદ્ધવાદિસૂરિએ પરલોકવાસ કર્યો.

સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિએ એક વખત મૂલ જૈન આગમો જે પ્રાકૃત ભાષામા બનેલા છે, તે સંસ્કૃત ભાષામા ફેરવી નાખવાનો વિચાર કર્યો, પરન્તુ એમના એ સંકલ્પથી શ્રમણસંઘે એમને ઠપકો આપીને બાર વર્ષ પર્યન્ત ગચ્છ અને સાધુ વેષ છોડી દઇને ચાલ્યા જવાની સજા ફરમાવી અને કહ્યુ કેઃ—'જો તમારાથી જૈનધર્મની કોઈ મ્હોટી ઉન્નતિ થએલી સંઘ જોશે તો બાર વર્ષની અન્દર પણ તમોને આ ગુન્હાની માફી આપીને સંઘમા લઈ લેવામા આવશે' સિદ્ધસેને આ પારાચિત નામનુ પ્રાયશ્ચિત સ્વીકાર્યું અને ગચ્છ છોડીને ગુપ્ત વેષમાં નીકળી ગયા. સાત વર્ષ સુધી આમતેમ ભ્રમણ કરીને અવધૂત વેષધારી સિદ્ધસેન ઉજ્જયિનીમા ગયા અને કવિતાથી વિક્રમરાજાનુ મનરંજન કરીને તેની સભાના પંડિત થઇને રહ્યા

એક વખતે સિદ્ધસેન દિવાકર વિક્રમાદિત્ય રાજાની સાથે કુડંગેશ્વર નામના શિવમંદિરમા ગયા. પરન્તુ ત્યાં શિવને નમસ્કાર કર્યો નહિ, રાજાએ તેનુ કારણ પૂછતા તેઓએ કહ્યુ કે—'મ્હારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ બીજા જાણવા, આ દેવથી મ્હારો પ્રણામ સહન થઇ શકે નહિ' રાજાને આ સાભળીને વધારે આશ્ચર્ય થયુ અને આગ્રહ પૂર્વક કહ્યું, તે ઉપરથી સિદ્ધસેન દિવાકરે 'કલ્યાણ મંદિર'૦ ઇત્યાદિ પદ્યોથી શરૂ થતા અભિનવ સ્તોત્રની રચના કરીને સ્તુતિ કરવા માડી અને આ સ્તોત્રનુ તેરમુ કાવ્ય બોલતા ધરણેન્દ્ર નામનો નાગરાજ ત્યા આવ્યો અને તેના પ્રભાવથી શિવલિંગ ફાટીને નીચેથી શ્રીપાર્શ્વનાથ તીર્થંકરની પ્રતિમા પ્રગટ થઈ, તે જોઇને સિદ્ધસેને વિશેષ ભક્તિથી સ્તુતિ કરીને રાજાને કહ્યુ કેઃ—'અમારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ આ છે' આ આશ્ચર્યથી રાજા સિદ્ધસેન દિવાકરનો પરમભક્ત બન્યો અને જૈનધર્મનો સહાયક થયો શ્રમણસંઘે પણ શેષ પાચ વર્ષનુ પ્રાયશ્ચિત માફ કરીને સિદ્ધસેનને સંઘમા લઇ લીધા."

સિદ્ધસેનસૂરિના સમય માટે ઘણો જ મતભેદ છે, પરન્તુ તે માટે શ્રીઆત્માનદ જૈન સભા ભાવનગર તરફથી વિ. સંવત ૧૯૮૭ મા પ્રસિદ્ધ થએલા 'શ્રીપ્રભાવક ચરિત્ર' મા ઇતિહાસ પ્રેમી મુનિમહારાજ શ્રીકલ્યાણવિજયજીએ લખેલા 'પ્રબન્ધપર્યાલોચન' મા ઘણી ચર્ચા કરીને નિશ્ચિત કરેલો ચોથાથી પાચમા સૈકાની વચલો સમય જ મને વધારે વાસ્તવિક લાગે છે

કલ્યાણમંદિરના મન્ત્રો તથા યંત્રો—

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના મન્ત્રામ્નાયો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં છપાવવામા આવેલા છે તે આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવેલા છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો હુ આભાર માનુ છુ આ મન્ત્રામ્નાયોના રચનાર વિક્રમની અગિયારમી સદી પછીના કોઈ વિદ્વાન હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે આ મન્ત્રામ્નાયમાં આપવામા આવેલા મોટા ભાગના મંત્રો મહાનમંત્રવાદી શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'શ્રીભૈરવપદ્માવતીકલ્પ' નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા પુસ્તકમા આપવામાં આવેલા છે, જ્યારે મલ્લિષેણસૂરિનો સમય વિક્રમની અગિયારમી શતાબ્દિનો છે.

વળી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના ૪૩ તેતાલીશ યંત્રો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમા પ્રથમ જ વાર મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે તે મુબાઈની શ્રીપન્નાલાલજી ઐલક દિગંબર જૈન સરસ્વતી ભવનના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી લેવામા આવ્યા છે અને તેનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે તે સંસ્થાના કાર્યવાહકો તથા તે ભવનના સેક્રેટરી શ્રીયુત્ રામપ્રસાદજી જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનુ છુ, પ્રસ્તુત યંત્રોને માટે બીજી હસ્તપ્રતો મેળવવા માટે મારા તરફથી ગુજરાત, મારવાડ અને મેવાડના ઘણાખરા ભંડારોમાં તપાસ કરવામા આવી હતી, પરન્તુ તેની બીજી પ્રતો નહિ મલવાથી એક જ હસ્તપ્રત ઉપરથી આ યંત્રાકૃતિઓ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે જ તૈયાર કરાવી આપવામાં આવી છે, એટલે કદાચ અન્ય કોઈ વિદ્વાન મહાનુભાવોના જોવામા આ યંત્રોની બીજી હસ્તપ્રતો આવે તો મને લખી જણાવવાથી તેમાં રહી ગયેલી ભૂલો જો માલુમ પડશે તો સુધારવા પ્રયત્ન કરીશ.

૯ બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રમા મુખ્યત્વે કરીને શાતિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ હોવાથી અને તેનો ઉપયોગ ખાસ કરીને પાક્ષિક, ચૌમાસિક તથા સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના અતભાગમા તથા સ્નાત્ર પ્રતિષ્ઠાદિક મહોત્સવોના માગલિક મહોત્સવોની શાતિ અર્થે થતો હોવાથી તેનુ નામ 'શાતિ સ્તોત્ર' વાસ્તવિક જ છે, અને શ્રીમાનદેવસૂરિ કૃત બીજુ શાતિ સ્તોત્ર વિદ્યમાન હોવાથી અને તેનુ નામ 'લઘુશાતિ' સ્તોત્ર હોવાથી જ આ સ્તોત્રનુ નામ 'બૃહત્ શાંતિ સ્તોત્ર' રાખવામાં આવ્યુ છે

આ બૃહત્ શાતિ સ્તોત્રના રચના કરનાર મહાપુરૂષના સબધમાં પણ મતભેદ છે.

૧—अह तित्थयरमाया એ ગાથાની ટીકા લખતા ટીકાકાર શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિ લખે છે કે—શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવી કહે છે કે—હુ તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરને વિષે રહુ છુ તે ઉપરથી શિવાદેવી માતાએ દેવીપણાની અવસ્થામાં આ શાતિ રચી છે, એમ નિર્ણય થાય છે

—શ્રીજૈન શ્રેયસ્કર મડળ, મ્હેસાણાના પંચપ્રતિક્રમણની ચોથી આવૃત્તિ પાનુ ૪૩૫

૨—વાદિવેતાલ શ્રીશાતિસૂરિ વિરચિત 'અર્હદભિષેક વિધિ' નામના ગ્રન્થના 'શાતિપર્વ' નામના સાતમા પર્વરૂપે આ બૃહત્શાતિ મલી આવે છે તેની હસ્તલિખિત પ્રતિ પડિત સુખલાલજી દ્વારા સપાદિત અને આત્માનદ જૈન પુસ્તકપ્રચારક મડલ, આગ્રા દ્વારા પ્રકાશિત હિંદી પચપ્રતિક્રમણની પ્રથમ આવૃત્તિના પાના ૨૮૭ મા જણાવ્યા પ્રમાણે પાટણના એક ભડારમા છે, જેના ઉપર સવત ૧૩૫૮ મા ઉપકેશગચ્છીય પ૦ મહીચન્દ્રે લખ્યાનો ઉલ્લેખ છે

ઉપરોક્ત પુસ્તકમા પડિતજીએ તે હસ્તલિખિત પ્રતિમાં અને પ્રચલિત 'બૃહત્શાતિ'મા જે જે પાઠ ફેર છે તે પણ જણાવ્યા છે.

વાદિવેતાલ શાતિસૂરિની વિદ્યમાનતા વિક્રમની અગિયારમી સદીમા હતી, તેથી આ બૃહચ્છાતિ' નો રચનાકાળ પણ અગિયારમી સદીમા કહી શકાય

૩—ઉપરોક્ત બન્ને ઉલ્લેખો સિવાય એક ત્રીજો ઉલ્લેખ મન્ત્રવાદી શ્રીમલ્લિષેણસૂરિએ રચેલા 'વિદ્યાનુશાસન' નામના મત્રશાસ્ત્રના ગ્રન્થના ૨૪ અધિકારો પૈકીના વીશમા 'શાતિવિધાન' નામના અધિકારમા પણ ૬૧થી ૬૯ શ્લોક સુધીના 'શાંત્યષ્ટક' નામના સ્તોત્ર પછી 'ॐ पुण्याह पुण्याह०' થી શરૂ થતો પાઠ છે, તે પાઠનો અહીં સમગ્ર ઉલ્લેખ નહિ કરતા ઉપરોક્ત પાટણવાળી વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિ વિરચિત 'અર્હદ્જન્માભિષેક વિધિ' ની હસ્તપ્રત સાથે આ 'શાતિવિધાન'નો પાઠ મેળવીને તે સબધી એક વિસ્તૃત લેખ તૈયાર કરીને 'જૈન સત્યપ્રકાશ' માસિક દ્વારા પ્રકાશિત કરવાનો વિચાર રાખુ છુ, અને તેથી જ અહીંયા માત્ર ઉલ્લેખ જ કરવાનુ મે ઉચિત ધાર્યુ છે

શ્રીમલ્લિષેણસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની અગિયારમી સદીનો જ છે તેથી હાલમા તો એટલુ નિશ્ચિત થાય છે કે આ 'બૃહચ્છાતિ સ્તોત્ર' અગિયારમી સદી પછીનુ તો નથી જ.

મારી માન્યતા પ્રમાણે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિએ જે ગાથાનો આધાર રાખીને આ કૃતિ નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવીએ દેવીપણાની અવસ્થામા રચ્યાનો જે નિર્ણય કર્યો છે, તે વાસ્તવિક

નથી. કારણ કે ઉપરોક્ત 'શાંતિપર્વ' માં અથવા તો 'શાંતિવિધાન'માં પાછળની ગાથાઓનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી અને તેથી 'नृत्यति नित्य'० થી શરૂ થતી પાછળની પાંચે ગાથાઓ પાછળથી પ્રક્ષિપ્ત કરેલી છે એવું સાબિત થાય છે, એટલે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિનો નિર્ણય પાયા વગરની ઇમારત જેવો મને તો લાગે છે

શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજકોમા શ્રીખરતરગચ્છને માનનારાઓ આ નવસ્મરણો પૈકી શ્રીઅજિત શાંતિ સ્તવન શ્રીનંદિષેણકૃત, શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત નમિઊણ સ્તોત્ર તથા શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત શ્રીઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર એ ત્રણ, તથા શ્રીજિનવલ્લભસૂરિકૃત લઘુઅજિતશાંતિસ્તોત્ર અને શ્રીજિનદત્તસૂરિ વિરચિત ગુરૂપારતન્ત્ર્ય સ્તોત્ર ગાથા ૨૧, સર્વાધિષ્ઠાયિકસ્મરણ સ્તોત્ર ગાથા ૨૬, તથા વિઘ્નવિનાશિસ્તોત્ર ગાથા ૧૪ એ ચાર, કુલમલી 'સપ્તસ્મરણ' ની માન્યતા ધરાવે છે

મન્ત્ર—

મન્ત્ર એટલે અમુક પ્રકારના અક્ષરોની સંકલના. જેમ આકર્ષણશીલ વિદ્યુતના સમાગમથી તણખો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ જુદા જુદા સ્વભાવવાળા અક્ષરોની યથાયોગ્ય રીતે સંકલના–ગૂંથણી કરવાથી કોઇ અપૂર્વ શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે એતો જાણીતી વાત છે કે મહાપુરૂષોએ ઉચ્ચારેલા સામાન્ય શબ્દોમા પણ અદ્ભુત સામર્થ્ય રહેલુ છે, તો પછી ઉદ્દેશપૂર્વક વિશિષ્ટ વર્ણોની સંકલનાથી યોજેલા પદોના સામર્થ્યની તો વાત જ શી? આવા પદોના–મન્ત્રપદોના રચયિતા જેટલે અંશે સંયમ અને સત્યતાના પાલક હોય તેટલે અંશે તેમા વિશિષ્ટતા સંભવે છે, તેથી જ મંત્રની ભાષામા પરિવર્તન કરવામા આવે તો તે મંત્રની ગરજ સારી શકે નહિ મન્ત્ર ઘણા જ પ્રકારના હોય છે, કેટલાક યોગ સાધનાને માટે અને કેટલાક રોગોની શાંતિ માટે ઉપયોગી હોય છે, કેટલાક લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે હોય છે અને કેટલાક દુશ્મનોનો નાશ કરવા માટે હોય છે

કેટલાકોનુ એવુ માનવું છે કે પ્રાચીન સમયમા જે મંત્રો હતા તેનો નાશ થઇ ગએલો છે અને જો તેમ ન માનવામા આવે તો આજકાલ તે મંત્રોના અધિષ્ઠાયક દેવો તેમના આરાધકોને પ્રત્યક્ષ કેમ નથી થતા? કારણ કે આ પુણ્યભૂમિ ભારતમાં હજારો નહિ પણ લાખો મનુષ્યો વિદ્યમાન છે કે જેઓ વધારે નહિ તો એકમાળા તો નમસ્કાર મહામંત્રની તથા બીજા જૈનમંત્રોની ગણે છે જ આ માળા ગણનારાઓ મોટા ભાગે બે પ્રકારના હોય છે–એક તો ધનવાન અને બીજા નિર્ધન–એમા ધનવાનો પાસે દ્રવ્યાદિ સાધન હોવા છતા પણ આધિ અને વ્યાધિથી રહિત તેઓ હોતા નથી, એટલે કે મહાપ્રભાવશાળી એવા મંત્રની માળા ગણવા છતા પણ તેઓને આધિ અને વ્યાધિ સતાવી રહેલી હોય છે; બીજી શ્રેણીના માણસો પૈકીના હજારો પુરુષો એવા પણ જણાઈ આવે છે કે જેઓને શરીર ઢાકવા વસ્ત્ર પણ પૂરેપૂરા હોતા નથી તથા પેટનો ખાડો પૂરવા માટે પૂરૂ અન્ન પણ મળતું નથી આ પ્રમાણે દેખીને એકલુ આશ્ચર્ય નહિ પણ મોટી અજાયબી ઉત્પન્ન થાય છે કે કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળા સર્વ અભીષ્ટ તથા યાવત્ મોક્ષ સુખને પણ આપનાર મહાપ્રાભાવિક મન્ત્રોના આરાધકોની આવી શોચનીય દશા કેમ? શુ શાસ્ત્રોમા જે પ્રમાણે વર્ણન કરેલુ છે તે પ્રમાણે તે મંત્રોનો મહિમા નથી? શુ પૂર્વાચાર્યોએ તેનો કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમા ગાયો છે તે ખોટો જ ગાયો છે? કે મંત્રોનુ આરાધન કરવાવાળા વિશુદ્ધ

ભાવથી તેનું આરાધન નથી કરતા? અથવા આરાધકોની શ્રદ્ધામાં ખામી છે? ના, ના, આ તો કેવલ કલ્પના માત્ર છે, કારણ કે પહેલાનાં જ્ઞાની પુરુષો એવા ન હતા કે જેઓ મત્રના નામે દુનિયાને છેતરે અને પૂર્વાચાર્યોએ કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમા જે મત્રોનો ગાયો છે તે પણ વાસ્તવિક છે, તેમાં જરા માત્ર સદેહને સ્થાન નથી, કારણ કે પરોપકાર પરાયણ, ત્રિકાલદર્શી, મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વિશુદ્ધ ભાવથી નીકળેલા હૃદયગમ શબ્દો સર્વથા ભ્રમવગરના, પ્રમાણભૂત અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના હોવાથી અત્યત માનનીય છે. આરાધન કરવાવાળાઓમાથી કોઈક વિરલ જ એવા હશે કે જેઓ શ્રદ્ધા વગર અથવા તો દુનિયાને દેખાડવા માટે જ એનુ આરાધન કરતા હશે, બાકી મોટા ભાગને માટે તો છાતી ઠોકીને એમ કહી શકાય કે તેઓ પૂર્ણ ભક્તિ, અવિકલ પ્રેમ, દૃઢશ્રદ્ધા અને પૂર્ણ ઉત્સાહ સાથે તેનુ ગુણન, મનન અને ધ્યાન કરે છે

અહીંયાં ફરી પણ એનો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જો આ મત્રો અતિશય પ્રભાવશાલી અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના છે અને તેના મહિમા સબધી મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વાક્યોમા લેશ માત્ર શકાને સ્થાન નથી તથા તેનું આરાધન કરવાવાળાઓ પણ વિશુદ્ધભાવ અને દૃઢશ્રદ્ધાથી એકાગ્રચિત્તે તેનુ ધ્યાન ધરે છે તો પછી એવુ તે શુ કારણ છે કે તે મહાપ્રભાવશાલી મંત્રો લૌકિક સુખ અગર તે સબધી ઇચ્છિત પદાર્થો પણ મેળવી આપતા નથી તો સિદ્ધિ સુખ તો કયાથી જ મેળવી આપે? પાઠક ગણ! આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમા કેવલ એ જ ઉત્તર છે કે, ઉક્ત મહામત્રોના જે ગુણન અને ધ્યાન કરવામા આવે છે તે તે વિષયના જોઈતા જ્ઞાનનો અભાવ હોવાથી યથાર્થ વિધિપૂર્વક કરવામા નથી આવતા, અને તેથી જ કાઈ પણ ફલ પ્રાપ્ત થતુ દેખાતુ નથી મત્રોની આરાધનાના સબધમાં ખાસ કરીને ધ્યાનમા એ રાખવાની જરૂરીઆત છે કે મત્રોની આરાધના બહુ જ શુદ્ધિપૂર્વક કરવી જોઇએ. અક્ષર વગેરેના ઉચ્ચારમા હ્રસ્વ, દીર્ઘ વગેરેનો પૂર્ણ વિચાર કરવો જોઇએ. કારણ કે શ્રીમાન્ સમતભદ્રે કહ્યુ છે કે—

'न हि मन्त्रोऽक्षरन्यूनो निहन्ति विषवेदनाम् ।'

અર્થાત્—અક્ષરથી ન્યૂન મત્ર વિષની પીડાનો નાશ કરી શકતો નથી અહીંયા આચાર્યનો કહેવાનો આશય એ છે કે અશુદ્ધ મત્રથી કોઇપણ જાતનુ કાર્ય સિદ્ધ થતુ નથી. શુદ્ધિ ઉપરાત સાધનાને લગતી કેટલીક બાબતો ખાસ વિચારણીય છે, જે નીચે મુજબ છે

પાત્રતા—

સાધકમા માનસિક અને શારીરિક બળની પૂર્ણતા હોવી જોઈએ મનમા ખરાબ વિકાર, અશુદ્ધ ભાવના અને અપવિત્રતા હોવી જોઇએ નહી કુભક, રેચક અને પૂરક યોગનો અભ્યાસ કરી મનને એક જ સ્થળે રોકી રાખતાં શીખવુ જોઇએ અને શરીર પણ અત્યંત સહનશીલ બનાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણ કે મંત્રાદિ સિદ્ધ કરનારાઓ ઉપર પ્રતિસમય અનેક ઉપદ્રવ અનેક કષ્ટ અને અનેક આપદાઓ ઝઝુંમ્યા કરે છે. એ સર્વ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત ન કરી શકે તો સાધકના હાલ બૂરા થાય છે 'ધોબીનો કુતરો નહી ઘરનો કે નહી ઘાટનો' એવી દશા પ્રાપ્ત કરે છે

મત્રની સાધના કરતા અમુક માણુસ ગાંડો થઈ ગયો, અમુક માણુસ મૃત્યુ પામ્યો વગેરે અનેક દષ્ટાતો સાંભળવામાં આવે છે. તે સર્વનું મુખ્ય કારણ સાધકમા શારીરિક અને માનસિક

બળની ખામી છે. હરકોઈ મત્રની સાધના કરતા પહેલા સાધકે પોતાનામા માનસિક અને શારીરિક બળ કેટલુ છે તે જરૂર તપાસવું જોઇએ, જો તેવા બળની યોગ્યતા પોતાનામા જણાય તો કોઈપણ જાતની શકા રાખ્યા વિના આરાધનાની શરૂઆત કરી દેવી, અને જો ખામી માલુમ પડે તો રાત દિવસ અભ્યાસ કરી શારીરિક તથા માનસિક શક્તિ સપાદન કરી પછી આરાધના શરૂ કરવી જોઇએ. અભ્યાસ કરવા છતા પણ જો પોતે તેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ તો આરાધનાનુ કામ છોડી દેવુ જોઇએ વળી ઇંદ્રિય અને કષાયનો જય, મિતાહારીપણુ, બ્રહ્મચર્ય, શ્રદ્ધા, મૌન, દયા, દાક્ષિણ્યતા અને પરોપકારીત્વતા વગેરે ગુણો કેળવવાની ખાસ જરૂર છે, સાધકના લક્ષણોની પુરેપુરી માહિતી મેળવવા માટે 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સાધકલક્ષણ' નામનો પહેલો અધિકાર જોઈ જવા વાચક વર્ગને મારી ભલામણ છે.

ગુરુગમની જરૂર—

ચારિત્ર શુદ્ધયાદિ ગુણો મેળવ્યા સિવાય ગુરુની પ્રસન્નતા થાય નહી અને તે સિવાય સદ્‌વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થવી એ આકાશ–કુસુમવત્ છે. હરકોઈ વિદ્યામા ગુરુની ખાસ જરૂર હોય છે, તે સિવાય યથાર્થ રીતે સમજણુ પડી શકે નહી. હરહંમેશના વ્યાવહારિક કાર્યોમા પણ વડીલોની જરૂર પડે છે, તો પછી મત્ર સાધનાદિ જેવા ગહનકાર્યમા ગુરુગમ સિવાય નાસીપાસ થવાય તો તેમાં નવાઈ જેવું પણ શુ છે?

સાધ્યાદિ ભેદ જાણવાની રીત—

દેવાદિકની પ્રતિષ્ઠામાં તેમજ લગ્નાદિ પ્રસંગે વર્ગમેળ, રાશિમેળ, તારામૈત્રી વગેરે જોવામાં આવે છે તેવી રીતે મત્રાદિકમાં પણ સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની ખાસ આવશ્યકતા છે સાધ્ય અને સાધકનો મેળ ન ખાય તેમાં મત્રાદિક આરાધન કરતા, કરાવતા અનેક વિઘ્ન ઉપસ્થિત થાય છે અને અંતે તેનું પરિણામ અનિષ્ટ આવે છે.

સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની અનેક રીતો જોવામાં આવે છે. તેમાની (૧) ભદ્રગુપ્તાચાર્યવિરચિત શ્રી અનુભવસિદ્ધ મંત્રદ્વાત્રિંશિકા પ્રમાણે (૨) શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના અનુસારે, (૩) સિદ્ધનાગાર્જુનકૃત 'કક્ષપુટક'ના મત પ્રમાણે, (૪) મંત્રપદ્ધતિના મતે તથા (૫) એક છુટક પાના ઉપરથી એમ પાચ રીતો મારી ગ્રન્થાવલિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મત્રાધિરાજ ચિતામણિ' નામના પુસ્તકના પ્રાસંગિક નિવેદનના પાના ૯ થી ૧૩ છપાવવામા આવેલી હોવાથી અત્રે તે રીતો છાપવામા આવી નથી.

સકલીકરણ—

१ ॐ नमो अरिहंताण हां शीर्षं रक्ष रक्ष स्वाहा।
२ ॐ नमो सिद्धाणं ह्रीं वदनं रक्ष रक्ष स्वाहा।
३ ॐ नमो आयरियाण हूं हृदय रक्ष रक्ष स्वाहा।
४ ॐ नमो उवज्झायाण ह्रौं नाभिं रक्ष रक्ष स्वाहा।
५ ॐ नमो लोए सव्वसाहूण ह्रः पादौ रक्ष रक्ष स्वाहा।

આ પ્રમાણે અગન્યાસ કરી પચાગની રક્ષા કરવી અથવા ક્ષિપ ૐ સ્વાહા આ પાચ બીજાક્ષરોથી પણ પચાગની રક્ષા કરી શકાય છે. 'સકલીકરણ'ના વિષયમા વધારે જાણવાની ઇચ્છાવાળા જીજ્ઞાસુએ 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સકલીકરણ વિધિ' નામનો બીજો અધિકાર જોઈ જવા મારી વિનતિ છે

આ ઉપરાત ભૂમિશોધન, સ્નાન, વસ્ત્રપરિધાન કરવાના મત્રો વગેરે પણ પ્રસ્તુત 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'મા આપેલા હોવાથી અત્રે આપવામાં આવ્યા નથી.

દીપનાદિ પ્રકાર—

દીપનથી શાતિકકર્મ, પલ્લવથી વિદ્વેષણ, સપુટથી વશીકરણ, રોધનથી બંધન, ગ્રથનથી આકર્ષણ અને વિદર્ભણથી સ્તભન કર્મ થાય છે. આ છ ભેદો દરેક મંત્રોને લાગુ પડે છે તેનાં ઉદાહરણ આ પ્રમાણે—

૧ મંત્રની શરૂઆતમા નામ સ્થાપન કરવુ તે દીપન—દેવદત્ત હ્રીં.

૨ મત્રના અંતભાગમા નામ દર્શાવવુ તે પલ્લવ—હ્રીં દેવદત્ત

૩ મત્રના મધ્યભાગમા નામ દર્શાવવુ તે સપુટ—હ્રીં દેવદત્ત હ્રીં.

૪ મત્રની શરૂઆતમા અને મધ્યમા નામોલ્લેખ કરવો તે રોધન—દેવ હ્રીં દત્ત હ્રીં.

૫ એક મત્રાક્ષર, બીજો નામાક્ષર, ત્રીજો મત્રાક્ષર અને ચોથો નામાક્ષર, એવી રીતે સંકલિત કરવા તે ગ્રથન—હ્રીંદેહ્રીંવહ્રીંદહ્રીંત્ત

૬ મત્રના બબ્બે અક્ષરો બાદ એકેક નામાક્ષર મૂકવો તે વિદર્ભણ—હ્રીં હ્રીં દે હ્રીં હ્રીં વ હ્રીં હ્રીં દ હ્રીં હ્રીં ત્ત

વાચકોની સુગમતાની ખાતર અહિયા મત્રાક્ષરોની જગ્યાએ હ્રીં અને નામાક્ષરની જગ્યાએ દેવદત્તનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે કાર્ય ઉપસ્થિત થયે હ્રીંના બદલે મત્રાક્ષર અને દેવદત્તના બદલે નામના અક્ષરો મૂકવાનુ ખાસ ભૂલવુ નહિ.

પંચોપચાર પૂજા—

મત્રની આરાધના દરમ્યાન સાધકે દરરોજ સાધ્ય દેવની પચોપચાર પૂજા કરવી જોઇએ તે આ પ્રમાણે—

૧ આહ્વાનન—ॐ ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! एहि एहि सवौषट् ।

૨ સ્થાપના—ॐ ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! तिष्ठ तिष्ठ ठ ठ ठ ।

૩ સન્નિધીકરણ—ॐ ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! मम सन्निहिता भव भव वषट् ।

૪ પૂજન—ॐ ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! गन्धादीन् गृण्ह गृण्ह नम ।

૫ વિસર્જન—ॐ ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! स्वस्थान गच्छ ज ज जः ।

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ આવાહન કરીને, પછી સ્થાપના કરવી જોઇએ, ત્યારપછી સન્નિધીકરણ, પછી પૂજન અને અતમા વિસર્જન કરતી વખતે દરેકના જુદા જુદા મત્રાક્ષરો બોલાવા જોઇએ, તેમા 'भगवति ! पद्मावति ! देवि !' ની જગ્યાએ જે દેવ અથવા દેવીની આરાધના કરવાની હોય

તેનુ નામ બોલવાનુ ખાસ ધ્યાન રાખવું અને વિસર્જનનો મંત્ર બોલ્યા પછી નીચેના શ્લોકો પણ બોલવા.

आह्वान नैव जानामि न च जानामि पूजनम् ।
विसर्जन न जानामि प्रसीद परमेश्वरि ॥

आज्ञाहीन क्रियाहीन मन्त्रहीन च यत् कृतम् ।
क्षमस्व देवि ! तत् सर्वं प्रसीद परमेश्वरि ॥

દેવીની જગ્યાએ દેવની આરાધના કરવી હોય તો પરમેશ્વરિની જગ્યાએ પરમેશ્વર અને દેવિની જગ્યાએ દેવ શબ્દ બોલવાનુ ભૂલવુ નહી.

આ પ્રમાણે અનેક બાબતો મંત્ર સાધકે જાણવાની જરૂર હોય છે. આ વિધિને કોઇએ પણ સંપૂર્ણ વિધિ માની લેવાની ભૂલ કરવી નહિ.

વિધિ સહિત જાપ કરવા છતા પણ જો જાપ કરનારનું ભાગ્ય પ્રતિકુળ હશે તો ગમે તેટલા જાપ કરવા છતા પણ મંત્ર ફલ નહિ આપે, બધી બાબતોમા કર્મસત્તા બલવાન છે વળી મંત્રોના જાપની બાબતમાં શ્રદ્ધા એ મોટામાં મોટી ચીજ છે, શ્રદ્ધા વિના વ્યાપારાદિકમાં પણ લાભ મળતો નથી તો પછી મત્ર તો ક્યાથી જ ફલ આપે ? અગર, જો તમારૂ ભાગ્ય અનુકૂળ હશે તો મંત્રના અધિષ્ઠાયકદેવ અદશ્ય રહીને તમોને જવાબ આપશે, પરંતુ આ સમયમા પ્રત્યક્ષ નહિ આવે.

વળી પાછો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જો મનુષ્યનુ ભાગ્ય જ સાનુકૂળ હોય તો પછી મંત્રનુ આરાધન કરવાની જરૂર શી ? આના જવાબમા મહાનુભાવ ! આપે સમજી લેવું જોઇએ કે જ્યારે તકદીર અનુકૂળ હોય છે, ત્યારે જ યથોચિત યોગ મળી આવે છે. અગાઉ આપણે જણાવી ગયા છીએ કે વિશિષ્ટ પ્રકારના અક્ષરોના સયોગનુ નામ મત્ર છે. મંત્રનો પાઠ કરવાથી જે આંદોલનો ફેલાય છે તેનાથી એક જાતની અસર વાતાવરણમા પેદા થાય છે. અવધિજ્ઞાની દેવતાઓ પોતાના જ્ઞાનના બળે સ્વર્ગમા રહ્યારહ્યા પણ જાણી શકે છે કે અમુક વ્યક્તિ મત્રનો પાઠ કરે છે અને મને યાદ કરે છે. પહેલાના સમયમાં જ્યારે મહાપુરુષો અને ભાગ્યશાળીઓ હયાત હતા. ત્યારે દેવતાઓ હાજર રહેતા હતા, જેનાં વર્ણનો આપણને શાસ્ત્રોમાંથી મળી આવે છે. તીર્થંકરો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો તથા બલદેવોની પાસે દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ આવતા હતા હાલના જમાનામાં મત્ર, યત્ર, તત્ર અને ઔષધિઓની શક્તિ દિન પર દિન ઓછી થતી જાય છે અને આવી હાલતમાં મત્રો જોઇએ તેવુ ફલ ન પણ આપી શકે તો નવાઇની વાત નથી. દા. ત ચિતામણિ રત્ન જેવા રત્ન, પારસમણિ અને ચિત્રાવેલી જેવી અમૂલ્ય વસ્તુઓ પણ હાલના જમાનામાં જોવામાં અગર જાણવામાં પણ આવતી નથી, તેથી તે વસ્તુઓ જ વિદ્યમાન ન હતી તેમ મત્રો વગેરે જૂઠા છે તેમ પણ માની લેવાની જરૂરત નથી. તેથી સમયાનુસાર અને પોતપોતાના ભાગ્યાનુસાર જે જે મંત્રો હાલમાં વિદ્યમાન છે તેનાથી જ સતોષ માનવો જોઇએ બાકી કહ્યું પણ છે કેઃ—

निर्बीजमक्षरं नास्ति, नास्तिमूलमनौषध ।
निर्धना पृथ्वि नास्ति, आम्नाया खलु दुर्लभा. ॥

અર્થાત્-દુનિયામા જેટલા અક્ષર છે તે સર્વ શક્તિવાળા છે (અને તેમનુ શ્રવણ તથા પઠન કરવાથી એક જાતની અસર પેદા થાય છે, જેમકે કોઈ વ્યક્તિ આપણને સારા શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે રાજી થઇએ છીએ અને ખરાબ શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે નારાજ થઇએ છીએ. આ પ્રમાણે અક્ષરોની શક્તિ સાબીત થાય છે). જગતમા જેટલી વનસ્પતિઓ છે તે પણ બધી શક્તિવાળી છે, પૃથ્વી પણ ધન વગરની નથી કારણકે તેના પેટાળમા જુદા જુદા રત્નોની ખાણો છે અને તે જ માટે શાસ્ત્રોમા પૃથ્વીને રત્નગર્ભા કહેવામા આવી છે પરતુ દરેક વસ્તુઓની યથોચિત માહિતી પામવી દુર્લભ છે

મનુષ્યપ્રકૃતિ સ્વાભાવિકતયા ચમત્કારપ્રિય હોય છે જનતાનો મ્હોટો ભાગ સિદ્ધિઓ ખોળે છે અને તેના માટે બનતા પ્રયત્નો આદરે છે. છતા જ્યારે નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે દ્રાક્ષાના સ્વાદથી અતૃપ્ત રહેલા શિયાળની માફક 'યત્રો મંત્રો આદિ સર્વ કાલ્પનિક છે, શાક્ત-સંપ્રદાયની અસર દરમ્યાન ઉપજાવી કાઢેલા છે' વગેરે અનેક દોષારોપણ કરી, એ વિદ્યાને વખોડવા મડી જાય છે પરતુ આ વિદ્યાઓ જો સર્વથા ખોટી હોત તો ભૂતકાળમા થઈ ગએલા ત્યાગી, વૈરાગી શ્રીવજ્રસ્વામી, વાદિદેવસૂરિ, કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચદ્રસૂરિ જેવા મહાપુરુષો આ વિદ્યાઓ ઉપર વિશેષ લક્ષ આપત જ નહિ દરેકે દરેક સંપ્રદાયમા મત્ર યંત્રાદિને લગતા પ્રાચીન સમયમાં રચાએલા વિવિધ જાતના ગ્રથો દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને કેટલાય મહાત્માઓની ચમત્કારિક કથનીઓ આપણા સાભળવામાં આવે છે, તો પછી તે વિદ્યાને સર્વથા ખોટી તો શી રીતે કહી શકાય?

કાણો ઘડો સમુદ્રમા ગયા છતા ભરાય નહી, જગત્ભરની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુને પ્રગટ કરનારા સૂર્યના પ્રકાશમા ઘુવડ દેખી શકે નહી તેમ આપણને કોઇપણ પ્રકારે સદ્વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમા દોષ કોનો?, આપણો પોતાનો કે અન્ય કોઇનો? મારી સામાન્ય બુદ્ધિ પ્રમાણે તો એ વિદ્યાને લગતી ઘણી ઘણી બાબતો જાણવાની હોય છે, તેનો અભાવ જ કારણભૂત છે.

મંત્રોની પ્રચીનતા—

મારા સાભળવા અને વાચવા પ્રમાણે પૂર્વે વિદ્યાપ્રવાદ* નામના પૂર્વમા એવા અનેક વિધાનો હતા કે જેનાથી પૂર્વાચાર્યો દરેક પ્રસગે શાસનની રક્ષાઓ કરતા 'વિદ્યા' શબ્દનો અર્થ આ સ્થળે 'જ્ઞાનાત્મક વિદ્યા' નહી પણ 'મત્રસ્વરૂપિણી અક્ષરાત્મક વિદ્યા' સમજવાનો છે. ઉપ-રોક્ત પૂર્વાત્મક વિદ્યાઓનો તો આજે નાશ થએલો છે, છતાં એમના વિષયનો મહિમા હજુ સુધી ઘણો તાજો છે તમે કોઇપણ આસ્તિક ભારતવાસીની આગળ 'વિદ્યા' અથવા એનો જ બીજો પ્રકાર ગણાતા 'મંત્ર'ની વાત કરો, તો તે ઘણી જ શ્રદ્ધાથી સાભળશે ભારતવર્ષની પ્રજાને આ વિષય ઉપર લાંબા કાળથી અચળ શ્રદ્ધા છે અજ્ઞાન બાળકોમાથી પણ એવા થોડાં જ નીકળશે કે જેઓ વિદ્યા મંત્રના ચમત્કારોની વાતોથી તદ્દન અનભિજ્ઞ હોય ભારતવર્ષના ધર્મશાસ્ત્રો, પુરાણો,

* શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'વિદ્યાનુશાસન' નામના ગ્રન્થની શરૂઆતમા જ 'વિદ્યાપ્રવાદ' પૂર્વનો કેટલોક ભાગ પોતાના સમયમા હયાત હતો એવો ઉલ્લેખ શ્રીમલ્લિષેણસૂરિએ કરેલો છે.

કથાગ્રંથો અને મહાપુરુષોના ચરિત્રો પૈકી કોઇપણ, વિષયનુ પુસ્તક જુઓ. વિદ્યા મત્ર અથવા તેના પ્રભાવ સબધમા કઇ ને કઈ લખેલુ તેમા મળી આવશે જ.

આ ઉપરથી પાઠકગણ જોઇ શકશે કે પૂર્વે ભારતવર્ષમા આ વિદ્યામત્રનો પ્રચાર ઘણો અસાધારણ હતો. પાચમીથી દસમી સદી સુધીના પાંચસો વર્ષના ગાળામાં આ વિષયના નાના મોટા બેથી અઢી હજાર જેટલા ગ્રથો તો એકલા બૌદ્ધ ભિક્ષુઓએ જ બનાવ્યા હતા. આ ઉપરથી ભારતવર્ષમાં મત્રવિદ્યાનો ફેલાવો કેટલો હોવો જોઇએ તેનુ અનુમાન કરી શકાશે બૌદ્ધ સંપ્રદાયમા આ વિષયના ગ્રંથોની બહુલતા હોવાથી જ હાલના વિદ્વાનોનુ માનવુ છે કે મંત્રવિદ્યા તથા તત્રવિદ્યાના ગ્રથો જૈનોએ બૌદ્ધ સંપ્રદાયના અનુકરણ રૂપે તૈયાર કર્યા છે તેનું એક કારણ એ પણ છે કે જૈન સંપ્રદાયના તે વિષયના ગ્રથો થોડા ઘણા અપવાદ સિવાય હજુ સુધી અપ્રસિદ્ધ છે તેથી જ 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતી કલ્પ' નામના ગ્રથની પ્રસ્તાવનાના વિદ્વાન લેખક શ્રીયુત્ મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર જૈનાગમોમાથી પુરાવાઓ આપીને સાબિત કરવાના છે+ કે જૈન સપ્રદાયમાં બૌદ્ધ સંપ્રદાયની અસર પહેલાં પણ જૈનાચાર્યો આ વિદ્યાથી અનભિજ્ઞ ન હતા.

વિદ્યામત્રના પ્રચારની દૃષ્ટિએ આ તો એક સાધારણ વાત થઈ. પરંતુ જૈન સમાજનો આ વિષયમાં કેટલો આદર હતો તે બતાવવાની ખાસ જરૂર છે. બૌદ્ધ લોકોએ આ વિષયને જેમ ધાર્મિક રૂપ આપી, અવશ્ય કર્તવ્ય તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને વાતવાતમાં તેનો ઉપયોગ કરતા હતા તેટલી હદે જૈનાચાર્યો બીલકુલ ગયા નહોતા. તેઓ મંત્રશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતા એટલુંજ નહિ, પણ કોઈ કોઈ પ્રસંગે પતિત સાધુ અથવા ગૃહસ્થોની ખુશામત કરીને પણ આ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરતા *હતા, છતા પણ એનો ઉપયોગ લાભાલાભ જોઇને શાસન રક્ષાના કારણ નિમિત્તે જ કરતા વજ્રસ્વામી, પ્રિયગ્રન્થિસૂરિ, આર્યખપટ, આર્યમગુ,પાદલિપ્તસૂરિ, માનદેવસૂરિ, સિદ્ધસેન દિવાકર,હરિભદ્રસૂરિ, માનતુગસૂરિ, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચદ્રસૂરિ, શ્રીજિનદત્તસૂરિ, શ્રીજિનપ્રભસૂરિ, વાદિવેતાલ શ્રીશાતિસૂરિ, શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ, શ્રીશાતિચદ્ર ઉપાધ્યાય વગેરે અનેક પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન આચાર્યો આ વિષયના અનુભવો મત્રવાદીઓ હતા આર્યસ્થૂલભદ્ર જેવા સ્થવિર પણ કારણ વિના આ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી શિક્ષાને પાત્ર થયા હતા. અને આવા સખત પ્રતિબધના કારણથીજ બૌદ્ધોની માફક જૈનોમા આ મત્રવાદથી આચાર માર્ગમા વિકૃતિ થવા પામી નથી. બીજુ એ પણ કારણ છે કે જ્યારે બીજા લોકો ઐહિક ફળની આશાથી જ મંત્ર અને વિદ્યા જપતા ત્યારે પણ જૈનાચાર્યોનો આમા મુખ્ય ઉદ્દેશ કર્મનિર્જરાનો હતો. સૂરિમત્રનું અનુષ્ઠાન જે લગભગ પ્રત્યેક જૈનાચાર્યને કરવું પડતુ તેનો પણ ફલાદેશ કર્મનિર્જરાને લગતો હતો. બૌદ્ધ અને ખાસ કરીને શાક્ત લોકોના મંત્રવાદથી જૈનોના મત્ર અને વિદ્યાઓ તદ્દન પવિત્ર અને નિર્દોષ વિધિ સાધ્ય હોવાથી પણ મન્ત્રવાદ જૈન આચારોમા વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરી શકયો નથી

+ આ પ્રસ્તાવના હજુ તેઓ શ્રી લખી રહ્યા છે.

*"विज्जग उमयं सेवे त्ति । उमय णाम पासत्थ गिहत्था ते विज्जमन्त जोगादिणिमित्त सेवे इत्यर्थ ॥"

—निशिथचूर्णि १, ७०.

સ્ત્રીદેવતાધિષ્ઠિત તે વિદ્યા અને પુરૂષદેવતાધિષ્ઠિત તે મન્ત્ર, અથવા જેનો પાઠ કરવા માત્રથી જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તે મન્ત્ર અને જપ હોમાદિ વિધિ સાધ્ય તે વિદ્યા, એમ બે પ્રકારે મંત્ર અને વિદ્યાનો ભેદ જૈન ગ્રંથકારોએ બતાવ્યો છે જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે હજારો વિદ્યાઓ છે, જેમાં નીચે લખેલી સોળ વિદ્યાઓ મુખ્ય છે, ૧ રોહિણી, ૨ પ્રજ્ઞપ્તિ, ૩ વજ્રશૃંખલા, ૪ વજ્રાંકુશી, ૫ અપ્રતિચક્રા, ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી, ૯ ગૌરી, ૧૦ ગાંધારી, ૧૧ મહાજ્વાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોટયા, ૧૪ અચ્છુપ્તા, ૧૫ માનસી અને ૧૬ મહામાનસી. આ સોળ વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાયક સોળ દેવીઓ પણ એ જ નામની માનેલી છે, જે વિદ્યાદેવીઓના નામથી ઓળખાય છે એ વિદ્યાદેવીઓની પ્રાચીન તાડપત્રની પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ' નામના ગ્રંથમા ચિત્ર નં ૧૬ થી ૩૧ સુધી

આમ્નાય ગ્રન્થો—

શું એ અફસોસનો વિષય નથી કે આ રત્નપ્રસૂતા ભારતભૂમિમા ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ પૂર્વાચાર્યો વિરચિત અને સંગ્રહિત ઉત્તમોત્તમ મંત્રામ્નાયના ગ્રન્થોની કાંઈ પણ દરકાર નહિ રાખતા પ્રમાદજન્ય ઘોરનિદ્રામા સૂતાં સૂતા તે રત્નોને આપણે હાથમાંથી ગુમાવી રહ્યા છીએ જો આપણામા પ્રમાદ ન હોત તો 'વિદ્યાપ્રવાદ' આદિ મહાગ્રન્થો આપણા હાથમાથી નાશ પામ્યા હોત? જો આ વિષય પરત્વે આપણી ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન હોત તો હજારો વિદ્યાઓમાથી આજે આગળીના વેઢે ગણી શકાય તેટલા જ આમ્નાયના ગ્રન્થો મળતા હોત? આપણને વારસામા મળેલા આ વિષયના બધા યે ગ્રન્થો સાચવી રાખ્યા હોત તો શુ એવો સંભવ પણ હતો કે આપણું પ્રકારે અધઃપતન થાત? એક બાજુ આપણે પોતાની પાસેના આ વિષયના અમૂલ્ય ગ્રન્થોનો નાશ થવા દીધો અને બીજી બાજુ આપણામા આ વિષયનુ જ્ઞાન જે અવિચ્છિન્ન પરંપરાએ ગુરુગમથી ઉતરી આવતુ હતું તેનો હ્રાસ થતો ગયો તથા તે તરફના અજ્ઞાનને લીધે ત્રીજી બાજુ 'મંત્રવિદ્યા'નો પ્રચાર એ પાપ છે એવા અવાજો ઉઠાવનાર કેટલીક વ્યક્તિઓએ જૈન સમાજને ભડકાવી મૂક્યો આવા સમયમા આ વિષયના નવીન ગ્રન્થરત્નોની શોધ અને સંચય થઈ શકે એમ આશા તો ક્યાંથી જ રાખી શકાય?

જૈનો વીતરાગ ભગવાનના ઉપાસક હોવાથી એમનું મુખ્ય ધ્યેય મોક્ષ છે અને મોક્ષાભિલાષી ખરા જૈનો રાગદ્વેષાદિ દોષ રહિત શ્રી જિનેશ્વર દેવ સિવાય અન્યદેવોની કદી પણ ઉપાસના કરે નહિ, તથાપિ જેઓ તેટલી હદે પહોચ્યા નથી એવા ઐહિક સુખના અભિલાષી ભવાભિનંદી જીવોને પણ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સધાય તેવા હેતુથી જ ભયાપહારક, રોગોપશામક, સંપદ્ વિજયાદિ પ્રાપક અને સર્વમન કામનાદાયક એવા મંત્રો, યંત્રોની પૂર્વાચાર્યોએ યોજના કરેલી છે

પરિવર્ત્તન શીલ સંસારમા એવી એક પણ વસ્તુ નથી કે જે દરેકે દરેક બાબતમાં દેશ—કાળ આદિના પરિવર્ત્તન સાથે નવો અવતાર ધારણ ન કરે. આ અટલ નિયમથી આપણુ મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય પણ વંચિત નથી રહી શક્યું, અર્થાત્ જગતની અનન્ય વિભૂતિનુ પોતામાં દર્શન કરનાર અને તે જ વસ્તુનો બીજાને સાક્ષાત્કાર કરાવનાર તીર્થંકર દેવ આદિ જેવી મહાવિભૂતિઓને લગતું મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય ઉપરોક્ત શાશ્વત નિયમથી અસ્પૃષ્ટ નથી રહી શક્યુ, એ આપણે

આપણા સમક્ષ વિદ્યમાન વિવિધ મંત્ર-યંત્રાદિ વિષયક સાહિત્યનું દિગ્દર્શન કરતા સહેજે જોઇ શકીએ છીએ

એક સમય એવો પણ હતો કે જ્યારે, અત્યારે આપણી નજર સામે મંત્રોપાસનાને લગતુ જે વિવિધ સાહિત્ય વિદ્યમાન છે તે લેશ પણ ન હતું, તેમ છતા એક-બીજા દર્શન, એક-બીજા સંપ્રદાય અને એક-બીજી પ્રજા સાથેના સહવાસને લીધે જન સમાજની અભિરૂચિને તે તરફ ઢળેલી જોઇ ધર્મધુરંધર જૈનાચાર્યોએ એ પ્રકારના સાહિત્ય નિર્માણ તરફ પોતાની નજર દોડાવી અને ક્રમે ક્રમે એ જાતિના સાહિત્યનો સાગર રેલાવા લાગ્યો હતો, જે આપણી બેદરકારીથી આજે લગભગ નાની સરિતા જેટલો પણ નથી રહ્યો, તે શુ ઓછી દિલગીરિની વાત છે?

મારા આ પુસ્તકના અંગે જે જે કોઇ પુસ્તકોનાં આધારો લેવામાં આવ્યા છે, તે તે પુસ્તકોના પ્રકાશકો તથા સંપાદકોનો, અગાઉથી ગ્રાહક થઇને મને ઉત્તેજન આપનાર મુનિમહારાજો તથા ગૃહસ્થોનો, આભાર માનવાની આ તક લઉ છુ, સાથે સાથે વિદ્વાન વાચકો ને વિનંતિ કરૂ છુ કે મારા દ્રષ્ટિ દોષથી યા પ્રેસ દોષથી જે કાંઈ ભૂલો રહી જવા પામી હોય તે મને સુચવવા મહેરબાની કરશે તો હું તેઓનો ઉપકાર માનીશ, વળી આ ગ્રંથમાં જે કોઇ આગમવાક્યથી વિરૂદ્ધ મારાથી અણજાણ પણે લખાઇ ગયું હોય તે માટે મિથ્યા દુષ્કૃત દઉ છુ.

વિ. સંવત ૧૯૯૪
આસો સુદી બીજ રવિવાર
તા. ૨૫-૯-૧૯૩૮

સારાભાઇ મણિલાલ નવાબ.
નવી પત્થરચાલ, કૉલેજ સામે
વડોદરા.

માત્ર પચાસજ નક્લો વેચવાની બાકી છે !

પ્રાચ્યવિદ્યા શાસ્ત્ર, સાહિત્ય, ધર્મ, કલા બધી દૃષ્ટિએ મૂલ્યવાન અને આકર્ષક આ ગ્રન્થ ગુજરાતી સાહિત્યમાં અપૂર્વ છે ગુજરાતની જૈનાશ્રિત ચિત્રકળાના ઇતિહાસમાં તો એ ગ્રન્થ ઘણો કીમતી ફાળો આપે છે.

આદિથી અંત સુધી કુમાર કાર્યાલયમાંજ તૈયાર થએલો સુંદર છપાઇ, પાકું પૂઠું, બેરંગી જેકેટ અને મજબૂત ખોખામા પેક હોવા છતા

કીમ્મત માત્ર રૂપીયા પચીસ.

આ ગ્રન્થને માટે 'મુબાઇ સમાચાર'ના તા ૧૧-૪-૧૯૩૬ ના રોજ ચાર કોલમ ભરીને તથા શ્રીયુત્ રસિકલાલ પરિખે 'કૌમુદી' માસિકના એપ્રિલ ૧૯૩૬ ના અંકમા, બારમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના કલા વિભાગના પ્રમુખ કાકા સાહેબ કાલેલકરે, શ્રીયુત્ મધુસુદન મોદીએ ઈ. સ. ૧૯૩૭ ના જાન્યુઆરી-માર્ચના 'બુદ્ધિપ્રકાશ' ત્રૈમાસિકમા, શ્રીયુત્ ધીરજલાલ ધનજીભાઇએ 'જૈન પત્ર'ના 'અભ્યાસ અને અવલોકન'ના કોલમોમાં તથા વિદ્વાન જૈનાચાર્યો તથા પ્રસિદ્ધ મુનિ મહારાજાઓના અને નામાકિત જૈન જૈનેતર સાક્ષરોના અભિપ્રાયો આ ગ્રન્થને માટે મળેલા છે. આવા અમૂલ્ય ગ્રન્થની એક નક્લ તો આપના સગ્રહમાં જરૂર હોવી જોઇએ.

પાછળથી પસ્તાવું ન પડે તે માટે આપની એક નક્લ વેળાસર મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

'ભારતીય જૈનશ્રમણસંસ્કૃતિ અને લેખનકળા'

(સચિત્ર)

— સંપાદક —

વિદ્વદ્વર્ય મુનિમહારાજશ્રી પુણ્યવિજયજી

જૈન શ્રમણ સંસ્કૃતિએ લેખનકળાનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારથી શરૂ કરીને આજસુધીનો જૈન લેખનકળાનો ઇતિહાસ આ નિબંધમા વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચવામા આવેલો છે. આ નિબધની સો નક્લોજ જુદી છપાવવામા આવેલી છે.

કિંમત માત્ર રૂ. ૮-૦-૦

કૃત 'કલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તવન' યંત્ર સહિત, શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિ કૃત 'શ્રીકલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' ખરતરગચ્છાચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિ કૃત મંત્રગર્ભિત શ્રીગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર,' શ્રીઆર્યનન્દિલ વિરચિત મંત્રમય 'વૈરોટ્યા સ્તવ' શ્રી શુભસુંદરગણિ વિરચિત યંત્રમંત્ર બીજાદિ ગર્ભિત 'શ્રીયુગાદિદેવ સ્તવન' ગુજરાતી ટીકા સહિત, 'શ્રીમન્ત્રાધિરાજસ્તોત્ર' શ્રીઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર'ની શ્રીચંદ્રસૂરિ વિરચિત મંત્રમય ટીકા તથા તેના સાત યંત્રોના ચિત્રો સહિત, 'શ્રીપદ્માવત્યષ્ટક'ની શ્રીપાર્શ્વદેવગણિ વિરચિત પાંચસો બાવીસ શ્લોકની મંત્રમય ટીકા સહિત અને શ્રીધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વનાથ માલામન્ત્ર સ્તવ' વગેરે મંત્રમય કૃતિઓ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાય વિરચિત મહાચમત્કારીક 'ગોડીપાર્શ્વ સ્તવ' તથા 'શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' અને શમીના પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે સવાસો અમૂલ્ય કૃતિઓનો સંગ્રહ

તમે જાણો છો કે?

આ ગ્રન્થને માટે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો જેવા કે-લીડનથી ડૉ જે પીએચ વોગલ, ફ્રેન્કફર્ટથી વોલ્ટન રૂબન, હામ્બુર્ગથી ડૉ. ડબલ્યુ. શુબ્રિંગ પી એચ ડી, લંડનથી ડૉ. એલ. ડી, બારનેટ, બર્લિનથી ડૉ એલ. એલ્સડોર્ફ. પી. એચ ડી, નોર્વેથી ડૉ, સ્ટન કોનો, પ્રાગ થી સ્વર્ગસ્થ ડૉ. એમ. વીન્ટરનીટ્ઝ તથા અમેરિકાથી હેલન. એમ જોનસન વગેરેના સુંદર અભિપ્રાયો મળેલા છે

'અનેકાર્થ સાહિત્ય સંગ્રહ ભાગ ૧ લો'

કિં. રૂા. ૨—૦—૦

કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી વર્ધમાનગણિ કૃત, એક શ્લોકના એકસો સોલ અર્થવાળી કૃતિ તથા શ્રી સોમપ્રભસૂરિ કૃત શતાર્થી તથા બંનેના ગુજરાતી ભાષાંતર તથા ગુજરાતી પ્રસ્તાવના સહિત

'અધિષ્ઠાયકાષ્ટક'

(૧) સરસ્વતી દેવી (૨) ચક્રેશ્વરી દેવી (૩) પદ્માવતી (૪) અંબિકા દેવી (૫) જ્વાલામાલિની (૬) શાંતિદેવી (૭) બ્રહ્મશાંતિયક્ષ (૮) પદ્માવતી દેવી તથા પાર્શ્વયક્ષના ત્રિરંગી ચિત્રોનું રંગીન માઉન્ટવાળુ આલ્બમ કિંમત માત્ર રૂપિઓ દોઢ દરેકનુ પોસ્ટેજ જુદું

જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રંથ

બહાર પડેલ છે! બહાર પડેલ છે!

श्री भैरव पद्मावतीकल्प

કિં ૧૫—૦—૦

ગુજરાત કોલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધમાગધી ભાષાના અધ્યાપક પ્રો. કે વી. અભ્યંકર તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી તથા ચતુરવિજયજી દ્વારા સંશોધિત તથા સંપાદિત

મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટરની અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના સહિત શ્રીમલ્લિષેણસૂરિવિરચિત તેમના જ ગુરૂભાઇ શ્રીબન્ધુષેણની દરેકે દરેક શબ્દ ઉપરની વિસ્તૃત ટીકા અને ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત.

શ્રી ભૈરવ પદ્માવતીકલ્પ

જેની સંપૂર્ણ ટીકાયુક્ત હસ્તલિખિત પ્રત પણ જવલ્લેજ અને મહા મુશ્કેલીએજ મળે છે તે આ ગ્રંથ અમારા તરફથી લીંબડી, અમદાવાદ, પાટણ તથા પૂજ્ય મુનિવર્યોના ગ્રંથ ભંડારોની પ્રતો મેળવીને છાપવો શરૂ કર્યો હતો. આ ગ્રંથમા દશ અધ્યાય છે અને તેમા મંત્ર સાધનાને લગતા દરેક અંગનુ વિસ્તારથી સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવ્યુ છે વધુમા તેમા જણાવેલ અધિકારો ઉપરના જૂની હસ્તલિખિત પ્રતો ઉપરથી તૈયાર કરાવેલ બેતાલીસ યંત્રોના બ્લોકો બનાવી આર્ટ પેપર ઉપર છાપીને મૂકયા છે

પરિશિષ્ટમા છ અધ્યાયની વ્યાખ્યાવાળો **श्री अद्भुत पद्मावती कल्प, श्रीरक्त पद्मावती-कल्प, श्रीपद्मावती दंडक, श्री पद्मावती सहस्रनाम, श्री पद्मावती मंत्राम्नायविधि** તથા શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત **श्रीसारस्वत कल्प**, શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિ વિરચિત **श्रीसारस्वत कल्प**, શ્રીજિનપ્રભસૂરિવિરચિત **श्री पद्मावती चतुष्पदी** અને પૂર્વાચાર્ય વિરચિત **श्रीअंबिकाकल्प.**

તેના યંત્રો, અષ્ટક, સ્તોત્ર, જ્વાલામાલિની સાધના, દેવી સ્તોત્ર વગેરે છાપી મૂકેલા છે પદ્માવતી, અંબીકા, શ્રીશ્રુતદેવતા, શ્રીશાંતિદેવી, શ્રીબ્રહ્મશાંતિયક્ષ, શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી તથા જ્વાલા-માલિની વગેરે દેવીઓના આઠ ત્રિરંગી ચિત્રો તથા (૧) તોતલા, (૨) ત્વરિતા, (૩) નિત્યા, (૪) ત્રિપુરા, (૫) કામસાધિની, (૬) ત્રિપુર ભૈરવી વગેરે પદ્માવતીદેવીના ચિત્રો પણ પ્રથમ જ વાર છપાવવામાં આવેલ છે.

અંગ્રેજી આવૃત્તિ રૂપિયા ૨૫-૦-૦ તેમા અંગ્રેજી ભાષાંતર પણ આપવામા આવશે.

વિષયાનુક્રમ

વિષયાનુક્રમ

પરિશિષ્ટ

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ

॥ ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नम ॥

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ.

નમસ્કાર માહાત્મ્ય*

ત્રણ જગતના ગુરૂ અને કલ્પવૃક્ષ સમાન તથા મુક્તિરૂપ રમણીના અદ્વિતીય કામુક પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ. જેઓ તપ અને જ્ઞાનરૂપી ધનના સ્વામી છે તથા જેઓના ચરણ કમળને ઇન્દ્રો પણ નમસ્કાર કરે છે અને જેઓ સિદ્ધસેનના[1] સ્વામી છે તેઓ શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામીને, અનંતનાથ પ્રભુને, તથા શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. શ્રીમાન્ પાર્શ્વનાથ સ્વામીને, પ્રભુ શ્રી મહાવીરસ્વામીને તથા બીજા સર્વ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ. અચ્યુતા, અંબિકા, બ્રાહ્મી, પદ્માવતી અને સરસ્વતી વગેરે દેવીઓ કે જે માતા તુલ્ય ગણાય છે તેઓ મને પુરુષાર્થની પરંપરા આપો પુણ્યરૂપ શરીરને ઉત્પન્ન કરનારી, પાળનારી અને શુદ્ધિ કરનારી તથા હંસ રૂપ આત્માને વિશ્રામ લેવા માટે કમળ સરોવર સમાન પંચપરમેષ્ઠિની નમસ્કૃતિ સદા જયવંતી વર્તો આ

---

૧ આ કૃતિના કર્તાનું નામ સિદ્ધસેન છે

* શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા ભાવનગર તરફથી વિ સં ૧૯૭૬ માં પ્રસિદ્ધ થએલા 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય અને કૂર્માપુત્ર ચરિત્ર'પરથી આ સાગીએ કૃતિ અત્રે રજુ કરવામાં આવી છે

ચાર ગતિરૂપ સંસાર જો કે કટુક છે, તો પણ મને મનુષ્યજન્મ અને દીર્ઘાયુષ મળવાથી મારે તો માન્ય કરવા લાયક છે; કારણકે તે જન્મ અને દીર્ઘાયુષના આશ્રયથીજ મને જિનેશ્વરદેવનું શાસન (જૈન ધર્મ) પ્રાપ્ત થએલ છે.

શ્રી જિનશાસનરૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે પાંચ મેરૂ સમાન અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર હો. જે ભવ્ય પ્રાણીઓ "नमो अरिहताण, नमो सिद्धाण, नमो आयरियाण, नमो उवज्झायाणं, नमो लोए सव्वसाहूण" આ પાંચ પદોનું ભાવપૂર્વક સ્મરણ કરે છે, તેઓને ભવભ્રમણ ક્યાંથી હોય ? સાક્ષાત્ તીર્થંકરની વાણીના પાંત્રીસ અતિશયો જેવા આ પંચ પરમેષ્ટિ નમસ્કારના પાંચ પદોના પાંત્રીસ અક્ષરો તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિને માટે થાઓ. આદિ અંત રહિત તે પચ પરમેષ્ટિના ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર શ્લોકો વડે સિદ્ધસેનની વાણી પોતાના આત્માની શુદ્ધિને કરે છે.

જેઓએ અરિહંત ભગવંતનું શરણ ગ્રહણ કર્યું હોય છે, તેઓને નરનાથ–રાજાઓ વશવર્તી થાય છે, દેવેન્દ્રો તેમને નમસ્કાર કરે છે તથા તેઓને સર્પાદિકથી ભય ઉપજતો નથી. જે ભવ્ય પ્રાણી અરિહતને પૂજે છે, તેના પર મોહ દ્રોહ કરી શકતો નથી, તે નિરતર હર્ષ પામે છે અને શીઘ્રપણે મોક્ષમા જાય છે જેઓને કેવળજ્ઞાનીઓ પ્રદક્ષિણા દેવા વડે પૂજે છે–અર્ચે છે તે અનંત ગુણ અને રૂપવાળા અરિહંત ભગવતના માહાત્મ્યને કોણ જાણે છે ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર વગેરે દેવોને પણ જે રાગદ્વેષાદિક રિપુઓ (શત્રુઓ) એ અત્યત વિડંબના પમાડી છે, તે શત્રુઓને એકલા જિનેશ્વરોએ–અરિહત ભગવંતોએ જ હણ્યા છે. આત્મા અને કર્મ બંને ક્ષીર નીરની જેમ નિરંતર મળેલા છે, તેનું હસની જેમ જે વિવરણ–પૃથક્કરણ તે એક જિનેશ્વર ભગવંતો જ કરે છે. જેમ स्मृ (સંભારવુ) અને ध्यै (ધ્યાન કરવું) એ જોડાક્ષરવાળા ધાતુઓના અક્ષરો સ્વભાવથી જ જોડાએલા છે, તેમજ આત્મા અને કર્મ સ્વભાવથી જ જોડાએલા છે, તેઓના સયોગને બીજા મહાત્માઓ પણ જાણી શકતા નથી બીજ અને અકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંડાની જેમ આત્મા અને કર્મ અનાદિ કાળથી પરસ્પર મળેલાં છે. તેમાં અમુક પ્રથમ અને અમુક પછી ઉત્પન્ન થએલાં છે એવું પૂર્વાપરપણું સર્વથા પ્રકારે અસંભવિત જ છે જેઓ પ્રાણીઓને કર્મરૂપ પાશથી તાયી–રક્ષણ કરનારા છે, જેઓ ભવસમુદ્રમાં ડુબતા પ્રાણીઓને તારનાર છે તથા જેઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સ્વામી છે તે જિનેશ્વર ભગવંતોનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ણંકાર અક્ષર એવું

બતાવે છે કે જેનો આત્મા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ તત્ત્વોથી પવિત્ર થએલો હોય તે મોક્ષ પદને-સિદ્ધિ સુખને પામે છે. માથું બાંધેલો, સરલ સીધી ત્રણ રેખાવાળો અને મસ્તક પર અનુસ્વારવાળો णं એવો અક્ષર જે પુરૂષ હમેશાં બોલે છે, તે પુરૂષ ત્રણે કાળ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે સરલ થઈને ત્રણ ભુવનના મુગટરૂપ થાય છે-સિદ્ધિપણાને પામે છે. સાત ક્ષેત્રની જેમ સફળ અને સાત ક્ષેત્રની જેમ શાશ્વતા આ પ્રથમ પદના સાત અક્ષરો नमो अरिहंताणं મારા સાત ભયોનો નાશ કરો.

શ્રીસિદ્ધસેન આચાર્યે રચેલા નમસ્કાર માહાત્મ્યને વિષે
પ્રથમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જે સ્થાને સિદ્ધના જીવો રહેલા છે તે સ્થાને તે સિદ્ધોને જન્મ નથી, મરણુ નથી, ભય નથી, પરાભવ નથી તથા ક્લેશનો લેશ પણ નથી. મોચાના (કેળના) સ્તંભની જેમ સર્વથા પ્રકારે સાર રહિત આ સંસાર કયા અને લોકના અગ્રભાગે રહેલા લોકના સારભૂત સિદ્ધના જીવોનો વૈભવ કયાં? જેઓ લોકમાં સિત-ઉજ્વલ ધર્મવાળા છે, શુકલ લેશ્યાવાળા છે, શુકલધ્યાનવાળા છે અને નિર્મળ કીર્તિવાળા છે તે સિદ્ધો અમોને સિદ્ધિના આપનાર થાઓ. સિદ્ધાણું એ શબ્દમાં દ્ધા અક્ષર હોવાથી સત્પુરૂષોને સ્વર્ગ અને મોક્ષનું દાન[1] કરવામાં તથા દુર્ગતિમાં પડતા ધારણુ[2] કરવામાં સિદ્ધોની એકી વખતે જ શક્તિ છે એમ હું માનું છું. [3]અથવા આ બે અક્ષરવાળા સિદ્ધ શબ્દમાં 'દ્ધ' એ બે અક્ષરનો યોગ[4] છે તેથી તે સત્પુરૂષોને યોગથી[5] ઉત્પન્ન થનારૂં મોક્ષરૂપ ફળ આપવાનું કહે છે. જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બેનો પરસ્પર યોગ (સંબધ) કોઈ અપૂર્વ છે, કેમકે તે સ્ત્રી પુરૂષના યોગની જેમ પરમાત્માથી ઉત્પન્ન થએલા આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે. પુરૂષનુ ભાગ્ય પાંગળુ-પગુ જેવું છે અને ઉદ્યમ એ અંધ જેવો છે, તેથી કરીને જેમ આંધળા અને પાંગળાનો યોગ થવાથી ગમન ક્રિયાની સિદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાન અને ક્રિયાનો યોગ થવાથી મોક્ષપદની સિદ્ધિ થાય છે ખડ્ગ અને ઢાલની જેવા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બનેને ધારણુ કરનાર વીર પુરૂષ સમકિતરૂપ બખ્તરને ધારણુ કરી સસારરૂપ રણસંગ્રામમા જયપણાને પામે છે. જેવી રીતે પક્ષીને પોતાની બે પાંખો ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચાડે છે તેવી રીતે નિશ્ચળ અને વિસ્તારવાળા શ્રેષ્ટ તપ અને શમ એ બને મળીને પ્રાણીને ઇચ્છિત સ્થાને (મોક્ષ સ્થાને) પહોચાડે છે. ધુરધર બળદની જેમ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બને મળીને શીલાગ રૂપ રથ પર આરૂઢ થએલા પ્રાણીને ક્ષણવારમાં મોક્ષરૂપ નગરે પહોચાડે છે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બે નયો આલોક તથા પરલોકમા નિરતર ઉદ્યોત-પ્રકાશ કરવા માટે સૂર્ય અને ચદ્રની જેમ જાગૃત છે મનની શુદ્ધિ એ આભ્યતર તત્ત્વ છે અને સયમ એ બાહ્ય તત્ત્વ છે. તે બંનેનો યોગ થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી કરીને હે આત્મા! તે બનેનું તું સેવન કર. જેમ એક ચક્રવડે રથ ચાલતો નથી અને એક પાંખ વડે પક્ષી ઉઠી શકતું નથી, જેમ દશકની અદર નવ સુધીની સર્વ સંખ્યાનો સમાવેશ થઇ જાય છે, તેજ પ્રમાણે અનેકાંતપક્ષ રૂપી સમુદ્રમા નદીઓની જેમ સર્વ એકાંતપક્ષોનો સમાવેશ થઇ જાય છે, પરંતુ તુચ્છ એટલે અલ્પ

૧-૨ દા અને ધા ધાતુને એકત્ર કરી દ્ધા અક્ષર બનાવેલો છે ૩ અહીંથી આરંભીને ણંકારનુ વર્ણન આવે ત્યાં સુધી દ્ધા એ જોડાક્ષર હોવાથી તેને અનુસરતું વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે. ૪ સંબધ-જોડાક્ષર. ૫ મન, વચન અને કાયાના યોગથી અથવા યોગ-સમાધિથી

વિષયવાળા એકાંતપક્ષમાં અનેકાંતપક્ષની સંપદાઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી, કેમકે દરિદ્રીના ઘરમાં ચક્રવર્તિની સમૃદ્ધિઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી. કદાચ કોઈ ઠેકાણે એકાંતપક્ષનો આભાસ જણાતો હોય તો તે અનેકાંતપક્ષથી ઉત્પન્ન થએલો છે એમ જાણવું, કેમકે વાટ, તેલ અને પાત્ર વગેરે સામગ્રીનો સંયોગ થવાથી જ દીપક ઉત્પન્ન થાય છે. સત્ત્વ અને અસત્ત્વ, નિત્ય અને અનિત્ય, તથા ધર્મ અને અધર્મ એ વગેરે ગુણો ભળે મળેલા છે; તે જ સત્પુરૂષોને કાર્યની સિદ્ધિ બતાવી આપે છે. તેથી કરીને હે ભવ્યજીવો ! જો સિદ્ધિપદની ઈચ્છા હોય તો બુદ્ધિના આઠ ગુણરૂપ મંત્રનો જાપ કરી એકાંતપક્ષ ગ્રહણ કરવાનો કદાગ્રહ છોડી દઈને તત્ત્વને માટે જ યત્ન કરો. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ળંકાર એવું દેખાડે છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્નવાળો આત્મા શૂન્ય સ્વભાવને-મોક્ષને પામે છે. શુભ અને અશુભ સર્વ કર્મનો ક્ષય થવાથી આત્માનુ જે ચૈતન્ય સ્વરૂપ મોક્ષસ્થાનમા ભાસે છે તે જ શૂન્ય સ્વભાવપણું કહેવાય છે. ઔદારિકાદિક પાચ શરીરનો નાશ કરનાર અને મોક્ષરૂપ પાંચમી ગતિને આપનાર આ પાંચ અક્ષરો 'नमो सिद्धाण' તમોને પચત્વ (મરણ) વગેરેના પ્રપંચથી એટલે જન્મ, જરા, મરણાદિક આ સંસારના સ્વભાવથી રક્ષણ કરો.

દ્વિતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જેઓએ આચાર્યના ચરણકમળોનો આશ્રય કર્યો હોય છે તે પ્રાણીઓને વિષે તમોગુણ હોતો નથી અને બાહ્ય મુખવાળો સત્ત્વગુણ પણ હોતો નથી, તેમજ મન, વચન અને કાયાનું કાંઈ પણ કષ્ટ હોતું નથી. મોહના પાશમાં ફસાએલા પ્રાણીઓને પણ આચાર્ય ભગવાન કેશિ નામના ગણધરની જેમ મોહથી મૂકાવે છે, તે મહદ્ આશ્ચર્ય છે. જેઓનામાં મનોહર આચારો રહેલા છે, જેઓનામા મોક્ષનો સંગમ કરાવનારા આગમો (શ્રુતજ્ઞાન) રહેલ છે અને જેઓનામાં ખોટ વિનાના કેવળ આવ કના જ ઉપાયો રહેલા છે, તેઓને પંડિતો આચાર્ય કહે છે, યથાર્થ તત્ત્વની પ્રરૂપણા કરનાર, યમ નિયમાદિકને વિષે યત્ન કરનાર અને પોતાના આત્મરૂપ યજ્ઞનું જ યજન–પૂજન કરનાર આચાર્ય ભગવાન નિરંતર મારૂં શરણ હો. જેઓ રિપુ–શત્રુ અને મિત્રને વિષે, સુખ અને દુખને વિષે, મોક્ષ અને સંસારને વિષે તથા ધનાઢ્ય અને નિર્ધનને વિષે સમદૃષ્ટિવાળા હોય તેઓને જ યતિઓના સ્વામી (આચાર્ય) કહેલા છે. યા–જે કોઈપણ પ્રકારની નિર્મળ સિદ્ધિઓ છે અને જે કોઈપણ પ્રકારની ઉજ્વળ લબ્ધિઓ છે, તે સર્વ કમળને ભમરીની જેમ આચાર્ય ભગવાનને વરે છે–પ્રાપ્ત થાય છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ણંકાર એવું બતાવે છે કે જેઓ ત્રણ વર્ગને વિષે સમાન દૃષ્ટિવાળા હોય છે, તેઓ સત્પુરૂષોના શિરોમણિરૂપ થાય છે, તેમાં ધર્મ, અર્થ અને કામ અથવા શત્રુ, મિત્ર અને ઉદાસીન અથવા રાગ, દ્વેષ અને મોહ એ ત્રણ વર્ગ કહેવાય છે સાત તત્ત્વ[1]રૂપ કમળના વનને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્યના કિરણો જેવા આ ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો 'नमो आयरियाणं'સાત નરક પૃથ્વીરૂપ દુર્ગતિનો નાશ કરો.

---

૧. નવ તત્ત્વો પૈકી પુણ્ય, પાપનો બન્ધતત્ત્વમા સમાવેશ કરવાથી સાત તત્ત્વો થાય છે.

તૃતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

ઉપાધ્યાયનો આશ્રય કરનાર સુજ્ઞ મનુષ્ય કુત્સિત પાખંડીઓથી પરાભવપણાને પામતો નથી–પરાજય થતો નથી, મન. વચન અને કાયા એ ત્રણ દંડ વડે વિડંબણા પામતો નથી તથા ક્રોધાદિક કષાયો વડે દડાતો નથી જે મનુષ્ય ઉપાધ્યાયની સેવા કરે છે તે મનુષ્યના શરીરમાંથી મોભા એટલે મા–લક્ષ્મી, ઉમા–કીર્તિ, હ્રી, ધૃતિ અને બ્રાહ્મી એ દેવીઓ દૂર થતી નથી એવી સિદ્ધ ભગવાનની આજ્ઞા છે, જેઓ મૂર્ત્તિમાન (દેહધારી) ઉદય છે, જેઓ સમકિતદૃષ્ટિવાળાનો ઉત્સવ છે અને જેઓ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનો ઉત્સાહ છે, તેઓ ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. જેઓ વચન, શરીર અને વયથી વૃદ્ધિ પામેલા છે, જેઓ હિંસાની વાતથી પણ રહિત છે અને જેઓ વેદ વિદ્યાને વશ રહેલા છે અર્થાત્ વેદના પારગામી છે તે ઉપાધ્યાયની તું સેવા કર. એકાંત અનિત્યપક્ષ અને એકાંત નિત્યપક્ષનો જય કરવાથી ઉત્પન્ન થએલી ઉપાધ્યાયની કીર્તિરૂપ ભભાનો જ્ઞાત્કાર શબ્દ સર્વ દિશાઓમાં વ્યાપી રહ્યો છે. या–જે (શિષ્યોને) સાત નયની કુશળતા પ્રાપ્ત થાય છે, જે અન્યના આગમશાસ્ત્રોમાં ચતુરાઈ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે દ્વાદશાંગીરૂપ સૂત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સર્વ ઉપાધ્યાય વિના શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વાર વાળો ણકાર અહીં એમ બતાવે છે કે વિનય, શ્રુત અને શીળ વગેરે ગુણો મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે જાગૃત છે. સાત રજ્જુ પ્રમાણ ઊર્ધ્વલોકના માર્ગનો પ્રકાશ કરવામાં દીપક સમાન મહા ઉજ્જવળ એવા આ ચોથા પદના સાત અક્ષરો 'नमो उवज्झायाण' મારા સપ્ત વ્યસનનો નાશ કરનારા થાઓ.

ઇતિ ચતુર્થ પ્રકાશ.

સાધુની સેવા કરનારા મનુષ્યોને વ્યાધિ પીડા કરતો નથી, દરિદ્રપણું પ્રાપ્ત થતું નથી, ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થતો નથી, તથા મનમાં ઉદ્દ્વેગ થતો નથી. સાધુના ધ્યાનરૂપ અમૃતરસના અંજન વડે જેઓનાં મનરુપ નેત્રો આંજેલાં હોય છે, તે મનુષ્યોને ચાર પ્રકારનો દુઃખરૂપ અધકાર અંધતાનું કારણ થતો નથી. મોક્તા ત્યાગ કરનાર અભ્યંતર શત્રુ (રાગાદિક)નો નાશ કરનાર અને મોક્ષલક્ષ્મીએ કટાક્ષપૂર્વક જોએલા મુનિઓ અત્યત હર્ષને પામે છે. લોભરૂપ વૃક્ષનું ઉન્મૂલન કરવામાં નદીના વેગ–પૂર સમાન, લોકને વિષે ઉત્તમ ચારિત્રવાળા તથા લોકમાં ઉત્તમતાને પામેલા ત્રીજા[1] સ્થાનવાળા તે સાધુઓ અમારાં પાપનો નાશ કરો.

પૂજ્ય સાધુજન મૂળ ગુણ તથા ઉત્તર ગુણના સમૂહરૂપી ઉદ્યાનમાં મનરૂપ મૃગની સાથે એકાંતમાં ઈચ્છા પ્રમાણે ક્રિડા કરે છે શ્રુતના પારગામી સંવિગ્ન સાધુને વિષે જે આ એકાકીપણું છે તે દક્ષિણાવર્ત શખને વિષે રહેલા સિદ્ધસરિતાના જળ જેવું છે. સાધુ એકાકી રહેવાથી ક્રોધવડે વિન્હળ થતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ માનને કરતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ કપટ (માયા)નો આરંભ કરતા નથી અને એકાકી વિચરતા સાધુને તૃષ્ણા (લોભદશા) લુંટી શકતી નથી. રાજર્ષિઓમાં મુખ્ય શ્રીનમિ વગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધો એકત્વ તત્ત્વને વહન કરવાથી જ મોક્ષે ગયા છે. સર્વથા પ્રકારે જીવાદિ તત્વોને જાણનાર અને નિરતર ચિત્તમાં સંવેગને ધારણ કરનાર સાધુઓનુ એકાકીપણુ જ સમતારૂપી અમૃતની નીક સમાન છે. ક્ષ અક્ષરની જેમ બબે સઘાતે –સાથે રહેલા આ યુગના સાધુઓ જો પોતે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનાર હોય છે તો તેઓ સ્વાર્થને સાધનારા થઈ શકે છે ક્ષ એવી સંજ્ઞાવડે એમ જણાય છે કે મન, વચન અને કાયાના યોગવડે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનારા સાધુઓ બબે સાથે રહીનેજ કલ્યાણને પામે છે, એમ ગુરૂ પરંપરાનો ઉપદેશ પણ છે જો ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર હોય તો બે માણસોનુ પણ એકાકીપણુ નિશંકપણે સિદ્ધ થાય છે, પરતુ જેની ઇન્દ્રિયો પોતાને વશ ન હોય એવો એકાકી માણસ પણ હજાર જેવો જ છે. નેત્રની જેમ જેમનો સકોચ, વિસ્તાર, નિદ્રા અને જાગૃતિ સરખા હોય એવા બે મનુષ્યો દર્શનને માટે (સમકિત પ્રાપ્તિને માટે) સમર્થ થાય છે, પરંતુ એક માણસ કોઈપણ કૃત્ય સંપૂર્ણ કરી શકતો નથી એકલો માણસ વિડબનાનું સ્થાન થાય છે, એકલો માણસ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા સમર્થ થઈ શકતો નથી અને એકલા માણસનો લોકમાં કે લોકોત્તરમાં પણ વિશ્વાસ આવતો નથી. ભાવના ધ્યાનથી નિશ્ચય કરેલા તત્ત્વમાં જેનો આત્મા લીન થયો હોય એવા મમતા રહિત સાધુ કદાચ લાખ માણસોની મધ્યમાં

૧ પહેલુ સ્થાન આચાર્ય, બીજું સ્થાન ઉપાધ્યાય અને ત્રીજું સ્થાન સાધુ

રહ્યા હોય તો પણ તેઓનું એકાકીપણું નાશ પામતું નથી. સામ્ય-સમતારૂપી અમૃતના તરંગોથી ભરપૂર, સાર અસારનું વિવેચન કરનાર અને ભાવસિદ્ધ કહેવાતા સાધુઓ ઘણા ભેગા થઈને એકત્ર રહે તો પણ તેઓને કાંઈ પણ હાનિ થતી નથી. મનની સ્થિરતા વડે નિશ્ચળ અને વૃક્ષાદિકની જેમ ક્રિયાને નહીં કરનારા મુનિઓનો જે એકત્ર સહવાસ તે ભાવનારૂપી લતાઓના મંડપ સમાન છે. ચિત્રમાં આળેખેલા સૈન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા વડે વિકાર રહિત મુનિઓ એકઠા રહે તો પણ તેઓને અરતિ ક્યાંથી હોય? જેમ ઘણા નિર્જીવ પદાર્થો એકત્ર કરીએ તો પણ તેમાં ચૈતન્ય આવતું-હોતું નથી; જેમ ઘણા બીકણ પુરૂષોને એકત્ર કરવાથી પણ તેઓનામાં પરાક્રમ આવતું નથી, તેમ ઘણા મુનિઓ એકઠા થયા છતાં પણ તેઓનામાં લેશ પણ ક્લેશ ઉદ્ભવતો નથી. મૂઢ બુદ્ધિવાળો જે પુરૂષ પાંચ છ સાધુઓની ભેગા રહેવાથી પણ ગ્લાની થાય છે એમ માનતો હોય તો તે મૂઢ એક ઠેકાણે રહેલા અનંત સિદ્ધોની સાથે રહેવાની ઈચ્છા કેમ કરી શકશે?

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી ત્રણ મહારત્નને ધારણ કરનાર સાધુઆને રાગાદિકના ઉપદ્રવોથી ભયંકર એવા સન્માર્ગ ઉપર એકલા ચાલવામાં ક્ષેમકુશળતા રહેલી નથી. એકલાને સુકૃતનો વિકાસ થતો નથી, એકલાનું ઇચ્છિત પ્રયોજન સિદ્ધ થતું નથી, એકલાને વાંછિત અર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો માણસ મોક્ષ મેળવવાને માટે સમર્થ થતો નથી. જેમ શ્લેષ્મની વ્યાધિવાળાને સાકર આપવી ઉચિત નથી અને તાવવાળાને ઘૃતવાળું ભોજન આપવું યોગ્ય નથી તેમ અગીતાર્થ મુનિને એકલા રહેવું ઉચિત નથી પ્રાયે કરીને એકલો માણસ ચોર જેવો લાગે છે, બે માણસ સાથે હોય તો પણ તેમના પર ક્વચિત્ ધૂર્તપણાની શંકા થાય છે, ત્રણ મનુષ્ય સાથે હોય તો તે વિશ્વાસનું સ્થાન છે અને ઘણાનો સમૂહ હોય તો તે રાજા જેવો શોભે છે. તીર્થંકર તથા પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે એકલાજ વિચરે છે; એવા દૃષ્ટાંતો આપી બીજા મુનિઓએ એકલા વિચરવું યોગ્ય નથી. કારણ કે જ્ઞાનચક્ષુવાળાની સાથે ચર્મચક્ષુવાળાએ સ્પર્ધા કરવી યોગ્ય નથી.

ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં ભ્રમણ કરનારા સર્વ પ્રાણીઓને પુણ્ય પાપ નિરંતર સાથે હોવાથી તેઓમાં એકલાપણું ઘટતુ જ નથી. જેનામા આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા વગેરે સંજ્ઞાઓ, કૃષ્ણલેશ્યા વગેરે દુષ્ટ લેશ્યાઓ અને રાજકથા વગેરે વિકથાઓ માર્મિકાની જેમ ચપળતા ઉત્પન્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે? અવિરતિરૂપી દુષ્ટ પ્રિયા શાકિનીની જેમ જેને નિરંતર ગળી જવા પ્રયત્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે? સંતોષને નહીં પામેલું ઇન્દ્રિયોરૂપી કુટુંબ જેના શરીરને નિઃશંકપણે પંચાગ્નિની જેમ બાળ્યા કરે છે, તે એકલો કેમ હોઇ શકે? જેમ દૂધની સાથે દૂધ

મળવાથી, દીવાની સાથે દીવો મળવાથી તથા અમૃતની સાથે અમૃત મળવાથી તે સર્વ પદાર્થો એકપણાને પામે છે, તેમ મુનિ પણ મુનિની સાથે રહેવાથી એકપણાને જ પામે છે અન્ય મુનિની સાથે રહ્યા છતાં પણ મુનિ એકલો જ કહેવાય છે. ઉન્મત્ત પિત્રાઈઓની માફક કષાયો જેના શરીરને ક્ષણવાર પણ મૂકતા નથી, તેને એકાકીપણાનુ સુખ કયાથી હોય? પોતાના મન, વચન અને કાયાથી ઉત્પન્ન થએલા અશુભ વ્યાપારો કુપુત્રની જેમ જેનો નાશ કરનારા થાય છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય? છળને જોનારા પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ અને રાગાદિક જેના ખરાબ પાડોશી જેવા છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય? જે મહાપુરૂષ આ સર્વથી રહિત હોય તે મનુષ્યોના સમૂહમાં રહ્યા હોય તો પણ એકલા જ છે; કેમકે મનુષ્યોથી ભરપૂર એવા નગરમાં પણ રહેલો છતા પણ પરદેશી મનુષ્ય એકલો જ કહેવાય છે, અને જે મુનિ આ સર્વ સજ્ઞા, કષાય, ઈન્દ્રિયાદિથી સહિત હોય તે કદાચ અરણ્યાદિકમાં રહેલો હોય તો પણ તેનુ એકાકીપણું નિષ્ફળ છે, કેમકે જાર, ધૂર્ત, ગૂઢચર અને ચોર એ સર્વ શું એકલા નથી ભમતા?

પુણ્ય પાપનો ક્ષય થવાથી મુક્તિને પામેલા પરમાત્માને વિષે અનાહારપણાની જેમ નિરતર સત્ય એવું એકાકીપણું પ્રતિષ્ઠા પામેલું છે. અથવા તો આ જિનાગમને વિષે કોઇપણ હકીકતનો સર્વથા નિષિધ છે જ નહીં, તેથી કરીને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ સારી રીતે લાભ અને અલાભને જાણીને લાભવાળા કાર્યને વિષે જ પ્રયત્ન કરે છે-પ્રવર્તે છે

અહો! સાધુઓ કાંઈપણ હૂ-હોમ કરતા નથી, દાન દેતા નથી, તપ કરતા નથી, જાપ પણ કરતા નથી, માત્ર ક્રિયા રહિત થઇને મોક્ષપદ જ સાધે છે. સાધુઓ હૂ હૂ નામના ગધર્વના ગાયન સાભળવામા, અમૃતરસનો આસ્વાદ લેવામાં, મંદાર પુષ્પોની સુગંધ લેવામાં, દેવશય્યાનો સુખકારક સ્પર્શ કરવામાં અને દેવાંગનાઓનુ રૂપ જોવામાં પણ લુબ્ધ થતા નથી; ત્યારે શું તેઓ વૃક્ષો છે? બાળકો છે? કે શું પશુઓ છે? ના, તેઓ વૃક્ષ, બાળક કે પશુ નથી, પરતુ તેઓ નિરજન (કર્મ-લેપ રહિત) મુનિઓ છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ण કાર અહીં એમ જણાવે છે કે સદાચારનું આચરણ કરનારા મહાસુનિઓએ ત્રણ ગુપ્તિને આચરવામાં રેખા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. નયના ભેદ, જીવની રક્ષા અને અમૃતના કુંડની જેવી આકૃતિવાળા આ નવ અક્ષરો 'नमो लोए सव्वसाहूण' મને ધર્મને વિષે નવો નવો ભાવ આપો.

પંચમ પ્રકાશ સપૂર્ણ.

एसो पंचनमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो।
मंगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं॥

અર્થાત્-એ પાંચ પરમેષ્ઠિને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગળોમાં પ્રથમ મંગળ છે. જે મનુષ્ય આ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ત્રિકાળ ધ્યાન ધરે છે, તેને શત્રુ પણ મિત્ર રૂપ થાય છે, વિષ પણ અમૃત રૂપ થાય છે, શરણ રહિત અરણ્ય પણ વાસગૃહ રૂપ થાય છે, તેને સર્વ ગ્રહો અનુકુળ થાય છે, ચોરો યશ કરનારા થાય છે, સર્વ અપશુકનાદિ પણ શુભ ફળને આપનારા થાય છે, બીજાએ પ્રયોગ કરેલા મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રાદિક પણ તેનો પરાભવ કરી શકતા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિની પણ માતાની તુલ્ય તેનો દ્રોહ કરી શકતી નથી, તેની પાસે સર્પો પણ કમળની નાળ જેવા થઈ જાય છે, સિંહો પણ શિયાળ જેવા થઈ જાય છે, હસ્તિઓ પણ હરણીઆં જેવા થઈ જાય છે, રાક્ષસો પણ તેની રક્ષા કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પણ તેની વિભૂતિને માટે થાય છે, પ્રેત પણ તેને પ્રીતિને કરનારા થાય છે, ચેટક પણ તેના દાસ થઈ જાય છે, યુદ્ધ તેને ધન આપનારૂં થાય છે, રોગો પણ તેને ભોગ આપનારા થાય છે, વિપત્તિ પણ તેને સંપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ પણ તેને સુખ આપનાર થાય છે.

જેમ ગરૂડનો ગંભીર સ્વર સાંભળીને ચંદનના વૃક્ષો સર્પોથી મુક્ત થાય છે, તેમ પચ નમસ્કારનો ગંભીર સ્વર સાંભળવાથી પણ બંધનયુક્ત મનુષ્ય બધનોથી મુક્ત થાય છે. જેઓના ચિત્તમાં એક નમસ્કારનું જ સ્મરણ થતું હોય, તેઓને જળ, સ્થળ, સ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને બીજા તેવા જ કષ્ટકારી સ્થાનોમાં કદાચ કષ્ટ આવી પડે તો પણ તે ઉત્સવ રૂપ જ પરિણમે છે.

પુણ્યાનુબંધી પુણ્યવાળો જે પુરૂષ વિધિપૂર્વક પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ધ્યાન કરતો હોય છે, તેને તિર્યંચગતિ કે નરકગતિ પ્રાપ્ત થતી જ નથી. ચક્રવર્તી વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવ વગેરેના ઐશ્વર્યની સંપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવ-રૂપી સમુદ્રને કાંઠે રહેલા મુક્તાફળની જેમ સુલભ થાય છે. આ મંત્રનો વિધિપ્રમાણે પ્રયોગ કરવાથી તે વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, ક્ષોભ, સ્તંભન અને મુર્છા વગેરે કાર્યોમાં પણ સિદ્ધિને આપનારો થાય છે. વિધિ પ્રમાણે સ્મરણ કરેલો આ મંત્ર અર્ધ નિમેષ માત્રમાં જ પર વિદ્યાનો નાશ કરનારો થાય છે; તથા ક્ષુદ્ર દેવતાઓએ જે રૂપાદિકનું પરિવર્તન કર્યું હોય તેનો પણ નાશ કરે છે, સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણ ભુવન રૂપી રંગમંડપને વિષે કોઈ પણ ઠેકાણે કોઈ પણ પ્રકારે કોઈ પણ પ્રાણીને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને આશ્રયીને આશ્ચર્યકારક જે કાંઇ પણ અતિશય જોવામાં

કે સાંભળવામાં આવે તે સર્વ નમસ્કારમંત્રની આરાધનાના માહાત્મ્યથી જ ઉત્પન્ન થએલો છે તેમ જાણવું. તિર્છાલોકમાં જે ચંદ્ર વગેરે જ્યોતિષી દેવો છે, પાતાળમાં ચમરેંદ્ર વગેરે દેવો છે, ઊર્ધ્વલોકમા સૌધર્માદિક દેવલોકને વિષે જે ઇંદ્રાદિક દેવો છે અને તેની ઉપર પણ જે અહમિંદ્ર દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વ સમૃદ્ધિઓ પંચપરમેષ્ટિ રૂપ કલ્પવૃક્ષના અંકુરો, પલ્લવો, કળિઓ કે પુષ્પો સમાન છે. જેઓ નમસ્કારરૂપી મોટા રથ ઉપર આરૂઢ થાય છે, તેઓ વિઘ્ન રહિત મોક્ષસ્થાને પહોંચી જાય છે, ગયા છે અને જવાના છે. જો આ મંત્ર અત્યંત દુર્લભ એવા મોક્ષને પણ આપનારો છે, તો પછી પ્રસંગે પ્રાપ્ત થનારા બીજાં લૌકિક સુખો આપે તેમાં તો શું આશ્ચર્ય?

જેઓ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિવડે એક લાખ નમસ્કાર મન્ત્રનો જાપ કરે છે, તેઓ જૈનસંઘને પૂજવા લાયક તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે હે મિત્ર! જો તારૂં મન નમસ્કારમંત્રનુ ધ્યાન કરવામા લીન નથી થયુ, તો પછી ચિરકાળ સુધી આચરણ કરેલા તપ, શ્રુત અને ચારિત્રનું શું ફળ? જે અસંખ્ય દુખોના ક્ષયનું કારણ કહેલો છે, જે આલોક અને પરલોકના સુખ આપવામાં કામધેનુ સમાન છે અને અજ્ઞાનરૂપી જે અંધકારનો દીવાના, સૂર્યના, ચંદ્રના કે બીજા કોઈ પણ પ્રકારના પ્રકાશથી નાશ નથી થતો તે અંધકારનો નમસ્કારમંત્રના પ્રકાશથી નાશ થાય છે.

હે બંધુ! કૃષ્ણ અને સાંબ વગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તું તત્પર થા અને કૃષ્ણના સેવક વીરાસાળવી અને કૃષ્ણના અભવ્ય પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્યનમસ્કાર કરી ફોગટ આત્માને વિડંબણા ન પમાડ. જેમ નક્ષત્રોના સમૂહનો સ્વામી ચંદ્ર છે, તેમ સર્વ પુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે. આ જીવે ભાવનમસ્કાર વિના નિષ્ફળ દ્રવ્યલિંગો (સાધુવેષ) અનંતીવાર ગ્રહણ કરીને મૂકી દીધાં છે. વિધિ પૂર્વક નમસ્કારમંત્રનો આઠવાર, આઠસોવાર, આઠ હજારવાર કે આઠ કરોડ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે ત્રણ ભવની અંદર મોક્ષપદને આપે છે.

હે ધર્મબંધુ! સરલતાથી તને વારંવાર પ્રાર્થનાપૂર્વક કહું છું કે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરવામા પ્રવહણ સમાન આ મંત્ર ગણવામા તુ શિથિલ ન થા–અનાદરવાળો ન થા. કારણકે આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ–સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ છે તથા દુર્ગતિનો નાશ કરવામાં પ્રલયકાળના અગ્નિ સમાન છે.

ભવ્યપ્રાણીઓ અંતકાળની આરાધના સમયે આ મંત્રને વિશેષે કરીને સારી રીતે ભણે, ગણે, સાંભળે કે તેનું ધ્યાન કરે તો તે મંગળની પરંપરા રૂપ થાય છે. જેમ ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે બુદ્ધિમાન તે ઘરનો સ્વામી બીજી બધી વસ્તુઓને કોરાણે મૂકીને દારિદ્રયનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવા એક સારભૂત મહારત્નને જ ગ્રહણ કરે

છે, અથવા કોઇ મોટો સુભટ અકાળે ઉત્પન્ન થએલા ઉપદ્રવ વખતે વજ્રદંડની જેવું સારભૂત અમોઘ એવું શસ્ત્ર જ ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે જીવ મરણ સમયે પ્રાયે કરીને સર્વ શ્રુતસ્કંધનું (સર્વશાસ્ત્રોનું) ચિંતવન કરી શકતો નથી, તેથી કરીને ધીર બુદ્ધિવાળો અને દેદીપ્યમાન શુભ લેશ્યાવાળો સત્ત્વવાન જીવ દ્વાદશાંગીના સારભૂત પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રનું જ એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરે છે. સમુદ્રમાંથી અમૃતની જેમ, મલયાચળ પર્વત ઉપરથી ચંદનની જેમ, દહીંમાંથી માખણની જેમ અને રોહણાચળ પર્વત પરથી વજ્રરત્નની જેમ આગમમાંથી ઉદ્ધરેલા, સર્વ શ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના નિધિ સમાન આ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રને કોઇક ધન્ય પુરુષો જ સેવે છે.

શરીરથી પવિત્ર થઇ, પદ્માસને બેસી, હાથવડે યોગમુદ્રા ધારણ કરી, સંવિગ્ન મનવાળા ભવ્યપ્રાણીએ સ્પષ્ટ, ગંભીર અને મધુર સ્વરે સંપૂર્ણ પંચનમસ્કારમંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો; આ ઉત્સર્ગ વિધિ જાણવો. અપવાદ વિધિ આ પ્રમાણે—અને જો કદાચ શરીરના ગ્લાનપણાને લઇને તે પ્રમાણે કરવા સમર્થ ન હોય, તો તે પંચપરમેષ્ઠિપદોના પહેલા પહેલા અક્ષર 'असिआउसा' આ મંત્રનું સ્મરણ કરે. આ પાંચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ અનંતા જીવો યમરાજના બંધનથી મુક્ત થયા છે. કદી આ પાંચ અક્ષરરૂપ મંત્રનું સ્મરણ ન કરી શકે તો અર્હત્, અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચે પરમેષ્ઠિના પહેલા પહેલા અક્ષર લઈ તેને સંસ્કૃતના સંધિ નિયમ પ્રમાણે એકત્ર કરવા. તે આ પ્રમાણે अ+अ+आ+उ=ओ+म्=ॐ આ રીતે જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલો આ ૐકાર એટલે પ્રણવબીજ મુક્તાફળ રૂપ જીવોની અર્થાત્ મુક્તાત્માઓની પ્રગટ છીપલી સમાન છે, મોહરૂપી હસ્તીને વશ કરવામાં અંકુશ સમાન છે. અને સંસારની પીડાનો નાશ કરવામાં કટારી સમાન છે સ્વર્ગના દ્વારને ઉઘાડવાની કુંચી સમાન આ ૐકાર રૂપી તત્ત્વનું ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓ જીવતાં ભોગને પામે છે અને મૃત્યુ પામીને મોક્ષસુખ પામે છે.

મરણ સમયે સર્વથા ૐકારનુ સ્મરણ કરવામાં પણ પોતે અશક્ત હોય, તો તે ધર્મિષ્ટ મનુષ્યે પોતાની પાસે રહેલા એવા ધર્મબંધુ પાસેથી આ મંત્રનું શ્રવણ કરવું, અને તે વખતે પોતાના ચિત્તમાં આ પ્રમાણે ભાવના ભાવવી કે:—"અહો! કોઇ પુણ્યશાળી બંધુએ અકસ્માત્ મારા ઉપર કેવું અમૃત છાંટયું કે જેનાથી મારાં સર્વ અંગો આનંદમય થયા? કારણકે હમણાં મને તેણે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યરૂપ, ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણરૂપ અને ઉત્કૃષ્ટ મંગલના કારણરૂપ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્ર સંભળાવ્યો. અહો! આ પંચનમસ્કાર મંત્રનું શ્રવણ કરવાથી મને દુર્લભ વસ્તુનો લાભ થયો! અહો મને પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ થયો! અહો! મને તત્ત્વનો પ્રકાશ થયો!

અહો! મને સારભૂત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ! આજે મારા કષ્ટો નાશ પામ્યાં, મારાં પાપકર્મ દૂર ગયાં અને આજે મને સંસાર સાગરનો સામો કિનારો પ્રાપ્ત થયો. પંચનમસ્કાર મંત્રનું શ્રવણ કરવાથી આજે મારો પ્રશમરસ, દેવગુરૂની આજ્ઞાનું પાલન, નિયમ, તપ અને જન્મ એ સર્વ સફળ થયું. જેમ અગ્નિનો તાપ સુવર્ણને તેજ પ્રાપ્ત કરાવે છે, તેમ આ મારી વિપત્તિ (મરણ) પણ મને તેજ પ્રાપ્ત કરાવનારી થઇ, કેમકે આજે મને મહામૂલ્ય પંચપરમેષ્ઠિમય તેજ પ્રાપ્ત થયું છે." આ પ્રમાણે પ્રશમરસના ઉલ્લાસપૂર્વક પંચનમસ્કારમંત્રનું સ્મરણ કરી કિલષ્ટ (અશુભ) કર્મનો નાશ કરી બુદ્ધિમાન પુરૂષ સદ્દગતિને પામે છે. નમસ્કારમંત્રની ભક્તિ કરનાર પ્રાણી ઉત્તમ દેવપણાને પ્રાપ્ત કરી ત્યાંથી ચ્યવી શ્રેષ્ઠકુળમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી આઠ ભવની અંદર સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરે છે.

ષષ્ઠ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

સર્વ કાળે સર્વ ક્ષેત્રમાં નિરંતર નામ, આકૃતિ (સ્થાપના), દ્રવ્ય અને ભાવ વડે ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનારા જિનેશ્વરો મારૂં શરણુ હો. તે જિનેશ્વરો અતીત કાળે કેવળજ્ઞાની વગેરે થયા હતા, વર્તમાન કાળે ઋષભદેવ વગેરે થયા છે અને આગામી કાળે પદ્મનાભ વગેરે થવાના છે, સીમંધરસ્વામી વગેરે વિહરમાન તીર્થંકરો છે, ચંદ્રાનન, વારિષેણ, વર્ધમાન અને ઋષભ એ ચાર શાશ્વતા તીર્થંકરો છે, જિનેશ્વરો (તીર્થંકરો) વર્તમાનકાળે સર્વ (૫) મહાવિદેહ, સર્વ (૫) ભરત અને સર્વ (૫) ઐરાવતના મળી સંખ્યાતા હોય છે અને અતીત તથા અનાગત કાળને આશ્રયીને અનંતા હોય છે. તે સર્વ તીર્થંકરો કેવળજ્ઞાનના પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન હોય છે, અઢાર પાપસ્થાન રહિત હોય છે, તેઓના ચરણકમળને અસંખ્ય ઇંદ્રો વંદન કરે છે, ઉત્તમ આઠ પ્રાતિહાર્યો અને ચોત્રીશ અતિશયોએ કરીને સહિત તેઓ હોય છે, ત્રણ જગતના આત્માઓને સમકિત આપનારી તેઓની ધર્મદેશના પાંત્રીશ ગુણો વડે અલંકૃત હોય છે, અનુત્તર વિમાનમાં રહેલા દેવો તેઓનુ હમેશાં સ્મરણ કરે છે તથા બીજાઓ જે ન આપી શકે તેવા મોક્ષમાર્ગને તેઓ આપનારા હોય છે.

જિનેશ્વર દેવનું સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન થાય ત્યારે પ્રાણીઓના પાપ દૂર નાશી જાય છે, આધિ (મનની પીડા) અને વ્યાધિ (શરીરની પીડા) નાશ પામે છે તથા દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. જે જિહ્વા જિનેદ્રના માહાત્મ્યની ક્ષણે ક્ષણે સ્તુતિ ન કરે તે નિંદવા લાયક માંસના ટુકડા રૂપ જિહ્વા શા ઉપયોગની છે? જે કાન અરિહંત ભગવંતના મનોહર ચારિત્રરૂપી અમૃતના સ્વાદને ન જાણતા હોય તો તે કાન અથવા છિદ્રમાં કાંઇ પણ તફાવત નથી. સર્વ અતિશયો સહિત જિનેશ્વરદેવની પ્રતિમા જે નેત્રોએ જોઇ નથી તે નેત્ર વાસ્તવિક રીતે નેત્ર નથી, પરંતુ મુખરૂપી ઘરનાં જાળીઆ માત્ર છે.

અનાર્ય દેશમાં વસનાર શ્રીમાન્ આર્દ્રકુમાર અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાને જોઇને સંસારસાગરના પારગામી થયા. શય્યંભવ નામના બ્રાહ્મણને જિનપ્રતિમાના દર્શનથી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને તેથી તેણે સદ્ગુરૂના ચરણકમળની સેવા કરીને ઉત્તમ સ્વાર્થ સાધ્યો. અહો ! વજ્રકર્ણ રાજા સત્ત્વવાળા મનુષ્યોને વિષે મુગટ સમાન થયો કે જેણે સર્વ રાજ્યાદિકનો નાશ ઉપસ્થિત થવા છતાં પણ જિનેશ્વરદેવ સિવાય બીજાને નમસ્કાર કર્યો નહિ. વાનરદ્વીપના સ્વામી વાલીનું ચિત્ત દેવતત્ત્વમાં અને ધર્મતત્ત્વમાં નિશ્ચળ હતું, અહો! તેનું તેજ પૂજવા લાયક હતું, મહાસતી સુલસા સદ્ધર્મમાં અત્યંત દૃઢ હતી, તેથી જ શ્રીજગદ્ગુરૂ મહાવીરસ્વામીએ કુશળ વાર્તામા તેની સંભાવના કરી હતી (અર્થાત્ તેને સુખશાતાના સમાચાર અને ધર્મલાભ કહેવરાવ્યા હતા).

સેડુક નામના બ્રાહ્મણનો જીવ દેડકો થયા પછી શ્રીમહાવીરસ્વામીને વંદન કરવા જતાં માર્ગમાં જ શ્રેણિક રાજાના અશ્વના પગ તળે ચગદાઈને મરણ પામી પ્રભુ વંદનનું ધ્યાન હોવાથી સૌધર્મ દેવલોકમાં શક્રેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો. હાસા અને પ્રહાસા નામની દેવીઓનો પતિ દેવ હતો તે પણ આભિયોગિક કર્મકરપણાથી મનમાં અત્યંત ખેદ પામ્યો હતો, તેથી પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા તેણે પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ કરી હતી. શ્રી ચેટક મહારાજાએ શ્રીજિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની સેવા વડે પોતાના સર્વ પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેનો પ્રતાપ ત્રણ ભુવનમા પ્રસિદ્ધ હતો અને તે ઇંદ્રના હૃદયમાં પણ નિવાસ પામ્યો હતો. સર્વ દેવેંદ્રો સંસારનો પાર પામવા માટે નંદીશ્વરાદિક તીર્થના અલંકારરૂપ શાશ્વતા જિનચૈત્યોમાં અઠાઈ મહોત્સવ કરે છે. વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે સ્વયંભૂરમણ નામના છેલ્લા સમુદ્રમાં જિનબિંબના આકારવાળા મત્સ્યને જોઇ બીજા મત્સ્યને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, સમકિત પામે છે અને નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી મત્સ્યો ત્યાંથી મરીને સ્વર્ગે જાય છે.

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરકુમારનું ચક્રવર્તીપણું (સ્વામી પણું) જે નિ:શંકપણે ભોગવાય છે તે જિનેશ્વર દેવના ચરણની કૃપાના એક લેશની જ લીલા છે મનુષ્ય-લોકમાં ચક્રવર્તી વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમાં ઇંદ્રાદિક દેવો અને પાતાળમાં ધરણેંદ્ર વગેરે ભુવનપતિના ઇંદ્રો જિનેશ્વરદેવની ભક્તિથી જ જયવંતા વર્તે છે. જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને મુગટની જેમ મસ્તકે ધારણ કરીને અગ્યાર રૂદ્રો (મહાદેવો)માંથી કેટલાક સંસારસાગરને તરી ગયા છે અને બાકીના હવે તરવાના—મોક્ષે જવાના છે. જેમ અગ્નિની જ્વાળા જળમાં લીન થઈ જાય છે અને જેમ વિષનો પ્રભાવ અમૃતને વિષે લીન થઇ જાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના સમભાવમાં શંકર વગેરે દેવોની કથાનો વિસ્તાર લીન થઈ જાય છે. આવા જિનેશ્વરદેવોના ચરિત્રોનો વિચાર કરતાં સત્પુરૂષો આ સંસારમાં પણ આનંદમગ્ન રહે છે; તેથી તેઓ મોક્ષની પણ ઇચ્છા કરતા નથી, તે યોગ્ય જ છે.

જેમ જળ વડે તૃષા શાંત થાય છે તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાંત થાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના એક દર્શન માત્રથી જ સંસારની પીડા માત્ર શાંત થાય છે. સમતાને ધારણ કરનાર મહાત્માઓ ભલે કરોડો વર્ષ પર્યંત સમ્યક્‌પ્રકારે સમાધિને સેવ્યા કરે, પરંતુ તેઓ જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા સ્વીકાર્યા વિના મોક્ષે જવાના નથી. જેઓ જિન-ધર્મને સ્વીકારતા નથી, તેઓ ભલે નિયાણા રહિત દાન કરે, નિર્મળ શીળનુ પાલન કરે, તથા ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરે તો પણ તેઓને મોક્ષ મળતો નથી.

જેમ સૂર્ય વડે દિવસ જણાય છે, ચંદ્ર વડે પૂર્ણિમા જણાય છે અને વૃષ્ટિ વડે સુભિક્ષ થાય છે, તેમ જિનેશ્વરના ધર્મ વડે જ અવ્યય પદ–મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે જેમ દ્યૂત પાસાને આધીન છે અને ખેતી વૃષ્ટિને આધીન છે, તેમ મોક્ષપુરમાં વસવું તે જિનેશ્વરના ધ્યાનને આધીન છે. ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, તથા અણિમાદિક અષ્ટસિદ્ધીઓની પ્રાપ્તિ પણ સુલભ છે, પરંતુ જિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની રજના કણીયાઓ પણ પ્રાપ્ત થવા અત્યંત દુર્લભ છે. અહો ! મહા કષ્ટ ! મહા કષ્ટ ! કે જિનેશ્વરદેવને પામ્યા છતાં પણ કેટલાક જીવો સૂર્યને પામ્યા છતાં ઘુવડની જેમ અત્યંત મિથ્યાદૃષ્ટિવાળા રહે છે. મહાદેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, પરમાત્મા, સુગત, અલક્ષ્ય તથા સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળના સ્વામી–એ સર્વ જિનેશ્વર જ છે બુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોને સત્વ, રજસ અને તમસ એ ત્રણ ગુણના વિષયવાળું જ જ્ઞાન છે, પરંતુ જે જ્ઞાન લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થાય છે તે સર્વ જિનેશ્વરોને વિષે જ રહેલુ છે રોહણાચળ પર્વતની જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી વિવિધ પ્રકારનાં (યમ નિયમાદિ) રત્નો લઇને પંડિતોરૂપી વ્યાપારીઓએ સુવર્ણરૂપ (સારા અક્ષરવાળા ગ્રંથરૂપી) આભૂષણો બનાવી પોતપોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને વિષે સ્થાપન કર્યા, તેથી તે ગ્રંથોરૂપી ભૂષણો કાળે કરીને તે તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

જેમ મેઘનું જળ જ તળાવ વગેરેમાં પડયુ હોય છે, તો પણ માણસો કહે છે કે—"આ પાણી તળાવમાં ઉત્પન્ન થયુ છે" તે જ પ્રમાણે લોકાગ્ર ઉપર આરૂઢ થએલા જિનેશ્વરદેવના વચનો જ હરિહરાદિકને વિષે જ પડયાં છે, છતાં તે વચનો હરિહરાદિકનાં છે એમ અજ્ઞાની લોકો બોલે છે વળી જે જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્ત્વને કહેનારાં છે, તે તે નામો અરિહંતના જ છે એમ તું જાણ રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્ત્વગુણના આભાસથી ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્માદિક નામો કરોડોવાર અનંતા સંસારમાં ભમતાં મારા જેવાને પણ કદી પ્રાપ્ત થાય છે, પોતાના દેવના (વિષ્ણુના) હજાર નામ સાભળીને મૂઢ માણસ હર્ષિત થાય છે, કેમકે શીયાળને બોરની પ્રાપ્તિ થવાથી મોટો ઉત્સવ થાય છે, પરતુ સિદ્ધના અનંત ગુણો હોવાથી જિનેશ્વરના નામો અનત છે અથવા તેઓ નિર્ગુણ હોવાથી તેઓનું એકે નામ નથી. તો તેઓના નામની સંખ્યા કોણ કહી શકે ? રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્ત્વગુણથી રહિત પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી જ આ જગત્ અજ્ઞાનરૂપી પકમા ડુબી જતું નથી, હું માનું છું કે ત્રણલોકના નાથ અરિહંત મોક્ષમાં જતી વખતે આ જગતનુ પાપમાંથી રક્ષણ કરવા માટે વહાલા એવા પણ પુણ્યને અહીંજ મૂકી ગયા છે. સમિતિમાં ઉદ્યમવંત પ્રભુ પાસેથી નાશીને પાપ ભવરૂપી અરણ્યમાં ગયું. આ કારણથી જ પુણ્ય પાપ રહિત થએલા ભગવાન

જિનેશ્વરદેવ લોકાગ્રરૂપી મહેલમાં આરૂઢ થઈ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરે છે. જિનેશ્વર દાતાર છે, જિનેશ્વર ભોક્તા છે, આ સર્વ જગત જિનરૂપ છે, જિન સર્વત્ર જયવંતા છે અને જે જિન છે તે આ છે. આ પ્રમાણે ધ્યાનરસના આવેશથી તેમાં તન્મય પણાને પામેલા ભવ્ય પ્રાણીઓ આ લોક તથા પરલોકમાં નિર્વિઘ્નપણે સમગ્ર લક્ષ્મીને પામે છે.

સપ્તમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

અરિહંતોને પણ માન્ય કરવા લાયક તથા જેઓનાં આઠે કર્મો ક્ષીણ થઈ ગયાં છે. એવા પંદર પ્રકારના સિદ્ધ ભગવંતોનું સત્પુરુષો સ્મરણ ન કરે ? કર્મલેપ રહિત, ચિદાનંદરૂપ, રૂપાદિક રહિત, સ્વભાવથી જ લોકના અગ્રભાગને પામેલા, અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને અનંતવીર્યને પામેલા, સાદિ અનત સ્થિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણોવાળા, પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મ સ્વરૂપ સિદ્ધ ભગવંતો મારૂં નિરંતર શરણ હો. છત્રીશ ગુણોવડે શોભતા ગણધરો (આચાર્યો) મારૂ શરણ હો. સર્વ સૂત્રોનો ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયો મારૂં શરણ હો ક્ષાંતિ વગેરે દશ પ્રકારના ધર્મમાં લીન થએલા, સદા સામાયિકમાં સ્થિર રહેલા, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણ કરનારા તથા અત્યંત ધૈર્યવાળા સાધુઓ મારૂં શરણ હો. જેમ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયને કરનારા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરને વિષે તત્ત્વથી ભેદ નથી. જે ચરાચર જગતના આધારરૂપ કહેલો છે, એવો કેવળીભાષિત ધર્મ મારૂં ઉત્કૃષ્ટ શરણ હો.

ધર્મરૂપી હિમાચળ પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રયી રૂપ ત્રિપથગા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ માર્ગે જનારી ગંગા)ના તરંગો વડે ત્રણભુવનને પવિત્ર કરનારો છે. વિવિધ પ્રકારના દૃષ્ટાંત અને હેતુની ઉક્તિ સંબંધી વિચારના સમૂહવાળા અને એકાંતવાદની સ્થિતિનું ખંડન કરનારા સ્યાદ્વાદ તત્ત્વમાં હું લીન થયો છુ.

સર્વજ્ઞના સમાગમમાં નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુંડ રહેલો છે, તે ગંભીરતાનું સ્થાન છે, તેથી તે સિદ્ધાંત મને પાતાળ જેવો ઉંડો-ગભીર ભાસે છે શ્રીમાન્ જિનાગમ સર્વ જ્યોતિષીઓને માન્ય છે, મધ્યસ્થપણાનો આશ્રય કરનાર છે, રત્નાકરવડે વીંટાયેલ છે તથા અનંતદર્શનવાળો છે. સુમનસનાં એક સ્થાન રૂપ, બે લોકની ઉપર રહેનાર તથા વિકસ્વર શાશ્વત જ્યોતિરૂપ, પરમેષ્ઠિની વાણી શોભે છે. શ્રીધર્મરૂપી રાજાની રાજધાનીરૂપ, દુષ્કર્મરૂપી કમળોના વનને બાળી નાખવામાં હિમરૂપ અને સદેહના સમૂહરૂપ લતાને છેદવામા કુહાડી સમાન જિનેશ્વરદેવની વાણી અમારા કલ્યાણને વૃદ્ધિ પમાડો

આ પ્રમાણે ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમાં જેનો અતરાત્મા મગ્ન થએલો હોય છે તેની કર્મગ્રંથિ માટીના કાચા ઘડાની જેમ વિલય થઈ જાય છે, શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર તથા ચક્રવર્તીપણું, સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર પંચનમસ્કાર મહામંત્ર નિરતર જયવત વર્તો.

સરસ્વતી નદીને કાંઠે શ્રીસિદ્ધપુરપાટણમાં સિદ્ધસેનસૂરિની વાણીએ
આ શ્રીસિદ્ધચક્રનું માહાત્મ્ય ગાયું છે

આઠમો પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

શ્રી નવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમાં આવશ્યક વિચારો.

શ્રી નવકર સૂત્ર

नमो अरिहंताणं। नमो सिद्धाणं। नमो आयरियाणं। नमो उवज्झायाणं। नमो लोए सव्वसाहूणं। एसो पंचनमुक्कारो। सव्वपावप्पणासणो। मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं॥

ભાવાર્થ—શ્રી અરિહંત ભગવાન્, શ્રી સિદ્ધ ભગવાન્, શ્રી આચાર્ય મહારાજ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ; તથા અઢીદ્વીપમાં વર્તતા સર્વ સાધુઓ (એ પાંચ પરમેષ્ઠીઓ)ને મારો નમસ્કાર થાઓ, આ પાચ (પરમેષ્ઠી)ને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર અને સર્વ પ્રકારના (લૌકિક અને લોકોત્તર) મંગલોને વિષે પ્રથમ મંગલ છે

પ્રથમ અરિહંત પદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે:—

વિસ્તારાર્થ—અહિંયાં નમઃ એ નૈપાતિક પદ છે, તે દ્રવ્ય તથા ભાવના સંકોચાર્થે છે કહ્યુ છે કે:—'नेवाइयं पय दव्व भावसकोयण पयत्थो' માટે નમઃ એ પદ વડે હાથ, પગ અને મસ્તકે કરી સુપ્રણિધાનરૂપ જે નમસ્કાર કરવો તે હાથ, પગ અને મસ્તકાદિનુ જે હલન ચલન કરવાથી થાય છે તે દ્રવ્યસંકોચ જાણવો, અને વિશુદ્ધ મનનો નિયોગ તે ભાવસકોચ જાણવો એટલે દ્રવ્ય અને ભાવથી નમસ્કાર થાઓ કેટલીક પ્રતોમા 'नमो'ના સ્થાને 'णमो' પદ દેખાય છે તો એમાંથી અહીયા કયુ પદ શુદ્ધ જાણવું? વરરુચિ આચાર્યના મતે 'नमो'પદ શુદ્ધ નથી, કારણ કે નમસ્ શબ્દ જે અવ્યય છે તેનો ઉક્ત આચાર્યના મતે પ્રાકૃતમા 'णमो'શબ્દ જ બને છે, તેનુ કારણ એ છે કે—"नो णः सर्वत्र"[1] આ તેઓનુ સૂત્ર છે, તેનો અર્થ એ થાય છે કે:—"પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર (આદિમા તથા અતમા) નકારના સ્થાને ણકાર થઇ જાય છે" પરતુ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજીના મતે 'नमो' અથવા 'णमो' એ બન્ને પદ બની શકે છે અર્થાત્ બન્નેએ શુદ્ધ છે, કારણ કે તેઓનું સૂત્ર છે કે:—वा दौ'[2] આ સૂત્રનો અર્થ એ થાય છે કે—

१—सर्वत्र नकारस्य स्थाने णकारो भवतीति सूत्रार्थ।

२—आदौवर्तमानस्यासयुक्तस्य नकारस्य णकारो वा भवतीति सूत्रार्थ।

"શરૂઆતમાં વર્ત્તમાન સયોગ રહિત નકારના સ્થાને ણકાર વિકલ્પ કરવાથી થઇ જાય છે." એટલે શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યના મતે ઉક્ત બને પદો શુદ્ધ છે. પરંતુ શ્રીનવકાર મન્ત્રમાં 'णमो' પદનું જ ઉચ્ચારણ કરવું જોઇએ પણ 'नमो' પદનું નહીં, કારણ કે શરૂઆતમાં રહેલા 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે, જેનો સમાવેશ 'नमो' પદમાં થઈ શકતો નથી.

પ્રશ્ન—'णमो'પદમાં અણિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—'णमो'પદમાં જે અણિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છેઃ—

'णमो' એ પદ સંસ્કૃતના 'नम.' શબ્દથી બને છે અને 'नमः' શબ્દ 'णम्' ધાતુને असुच् પ્રત્યય લગાડવાથી બને છે, ઉક્ત ધાતુનો નમવું એવો અર્થ થાય છે, તથા નમવું અથવા નમ્રતા એ મનોવૃત્તિનો ધર્મ છે, કે જે (મનોવૃત્તિ) આ લોકમા સર્વથી સૂક્ષ્મ માનવામાં આવે છે, તેથી જ 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સસ્કૃતના 'मनः' પદના જો આદિ તથા અતના અક્ષરો નો વિપર્યય (પરિવર્તન) કરવામાં આવે તો પણ 'णमो' પદ થઇ જાય છે. (કારણકે પ્રાકૃતમાં અક્ષરોનું પરિવર્તન થએલું પણ જણાઇ આવે છે જેમકે करेणू=कणेरू, वाराणसी=वाणारसी, आलानम्=आणालो, अचलपुरम्=अलचपुरम् , महाराष्ट्रम्=मरहट्ठं, ह्रद=द्रहो, ઈત્યાદિ, તથા મનોગતિનું અતિ સૂક્ષ્મપણું હોવાને લીધે 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

अणिमा શબ્દ अणु શબ્દ ના ભાવ અર્થમાં इमन् પ્રત્યય લાગવાથી બને છે, આ અણિમા શબ્દથી જ પ્રાકૃત શૈલીથી 'णमो' શબ્દ બને છે (કારણકે પ્રાકૃતમાં સ્વર, સન્ધિ, લિંગ, ધાત્વાર્થ ઈત્યાદિ સર્વેના 'बहुलम्' આ અધિકાર સૂત્રના પ્રયોગ અનુસાર વ્યત્યય આદિ બને છે), તે આ પ્રમાણે—પ્રક્રિયા દશામાં 'अणु इमा' આ સ્થિતિ છે, હવે અણુ શબ્દનો उકાર માની આગળ ગયો અને ગુણ થઇને 'मो'બની ગયો, શરૂઆતનો अકાર णકારની આગળ ગયો અને णકાર સપૂર્ણ થયો, તેથી 'णइमो' એવું પદ બન્યુ, ઇકારનો લોપ કરવાથી 'णमो' પદ બની ગયું, 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

આદિ अકારનો લોપ કરવાથી તથા 'स्वराणा स्वरा' એ સૂત્રથી इકારના સ્થાનમાં अકાર તથા અકારના સ્થાનમા ओકારનો આદેશ કરવાથી પ્રાકૃતમા अणिमा શબ્દથી

'ણમો' પદ બની જાય છે, તેથી તેના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રાકૃતમાં 'ણમ્' શબ્દ વાક્યાલંકાર અર્થમા આવે છે, અલકાર બે પ્રકારના છે શબ્દાલંકાર તથા વાક્યાલકાર, એવી જ રીતે વાક્ય પણ અર્થ વિશિષ્ટ શબ્દોની સંયોજનાથી બને છે તથા શબ્દ અને અર્થનો વાચ્ય વાચક ભાવરૂપ મુખ્ય સંબંધ છે. તેથી 'ણમ્' પદથી આ અર્થનો બોધ થાય છે કે શબ્દ અને અર્થના મુખ્ય સબંધની બરાબર આત્માનો જેની સાથે મુખ્ય સબધ છે તેની સાથે ધ્યાન કરવું જોઇયે, આત્માનો મુખ્ય સબધ અદર રહેલા સૂક્ષ્મ શરીર સાથે છે, તેથી સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોનો પરિત્યાગ કરીને આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઇને આત્માએ પોતાને ધ્યાન કરવા યોગ્યનું સ્મરણ અને ધ્યાન કરવુ જોઈએ, પહેલાના 'ओ'શબ્દથી ધ્યાનની રીત જાણવી જોઈએ, 'ओ' अकार તથા उकारના સયોગથી બને છે, अकारનું સ્થાન કઠ છે તથા उकारનું સ્થાન ઓષ્ટ છે, કઠ સ્થાનમા ઉદાન[1] વાયુનો નિવાસ છે, યોગ વિદ્યામાં નિષ્ણાત મહાત્માઓનું મન્તવ્ય છે કે ઓષ્ઠાવરણના મારફત ઉદાન વાયુનો વિજય કરવાથી અણિમા સિદ્ધિ થાય છે, તેથી એ સિદ્ધ થએથી ઓષ્ઠોને બંધ કરી ઉદાન વાયુનો સંયમ કરી, સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોથી ચિત્તવૃત્તિને દૂર કરી, આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઈ ને, યથાવિધિ પોતાના ધ્યેયનુ ધ્યાન કરવાથી જેવી રીતે યોગાભ્યાસી માણસો અણિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેવીજ રીતે ઉક્ત ક્રિયાના અવલંબન પૂર્વક 'णमो' પદનાં સ્મરણ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી માનવું જોઈ એ કે 'णमो'પદમાં સિદ્ધિ સમાએલી છે.

'णम्' એટલે આદિ શક્તિ ઉમાનુ ધ્યાન કરવું જોઈએ, ओकार અક્ષરથી ઉપર પ્રમાણે ધ્યાનની રીતિ જાણવી જોઇએ, એટલે ઓષ્ઠ બધ કરી ઉદાનવાયુનો સંયમ કરી આદિ શક્તિ ઉમાનુ ધ્યાન ધરવામા આવે છે, મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા સૂક્ષ્મરૂપે સર્વના હૃદયમાં રહેલી છે. જેમકે કહ્યું છે કેઃ—

या देवी सर्वभूतेषु, सूक्ष्मरूपेण तिष्ठति।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै, नमस्तस्यै नमोनमः॥१॥

અહીંઆં મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા જેવી રીતે પ્રસન્ન થઇને ધ્યાન ધરનાર માણસોને અણિમા સિદ્ધિ આપે છે, તેવી રીતે 'णमो'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ

૧ रक्तो हृत्कठतालुभ्रूमध्यमूर्ध्नि च सस्थित । उदानो वश्यता नेयो गत्वागतिर्नियोगत ॥१८॥
—યોગશાસ્ત્ર પ્રકાશ ૫ મો શ્લોક. ૧૮

અર્થાત્–ઉદાન વાયુનો રગ લાલ છે, હૃદય, કઠ, તાળવુ, ભ્રકુટિના મધ્ય ભાગમા અને મસ્તકમા તેનુ સ્થાન છે ગતિને આગતિના પ્રયોગથી તેને વશ કરવો

પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'णमो'પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, અથવા 'णमो'શબ્દની સિદ્ધિ આ પ્રકારે જાણવી જોઈએ કે 'न उमा' એવી સ્થિતિ છે, અહીંઆં નञ્ અવ્યય નિષેધ અર્થનો વાચક નથી, પરંતુ 'अब्राह्मणमानय' ઇત્યાદિ પ્રયોગોની સમાન સમાનતા અર્થ વાચક છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે–ઉમાની માફક જે મહામાયા આદિશક્તિ છે તેનુ ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય ધ્યાન ધરીને અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, આ વ્યવસ્થામાં 'उमा'શબ્દના ઉકારનો પ્રાકૃત શૈલીથી લોપ થઈ જાય છે, તથા આકારના સ્થાને 'स्वराणा स्वरा:' એ સૂત્રથી ओકાર આદેશ થઈ જાય છે તથા પ્રથમ સ્થિત નકારના સ્થાનમાં 'नोणः सर्वत्र' આ સૂત્રથી णકાર આદેશ થઈ જાય છે, એ રીતે 'णमो' શબ્દની સિદ્ધિ થઇ જાય છે, હવે તાત્પર્ય એ છે કે જેવી રીતે ઉમાની સમાન મહામાયારૂપ આદિ શક્તિનું ધ્યાન ધરીને ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે 'णमो'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

'णमो' પદનો णકાર અણિમા શબ્દની મધ્યમાં રહેલો છે તથા અંતમા મકાર સમાન સંબંધવાળો છે, તેથી 'णमो'પદના જપ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, 'णमो'પદને પ્રથમ રાખવાનુ કારણ પણ એજ છે, અર્થાત્ ઉપાસનારૂપ ક્રિયા વાચક શબ્દને પ્રથમ તથા ઉપાસના કરવા યોગ્ય દેવ વાચક શબ્દનું પછી કથન કર્યું છે, અર્થાત્ 'अरिहंताणं णमो'ઇત્યાદિ પાઠ નહી રાખતાં 'णमो अरिहंताण' ઈત્યાદિ પાઠ રાખ્યો છે અને તે જ કારણથી णકાર અક્ષરનુ અશુભપણું હોવા છતાં પણ તે જ્ઞાન વાચક હોવાથી મંગલ સ્વરૂપ છે તેથી પ્રથમ મંગલને માટે તથા પ્રથમ અક્ષરને સિદ્ધિ ગર્ભિત દેખાડવાને માટે 'णमो'પદને પહેલુ સ્થાન આપવામાં આવ્યુ છે.

અથવા 'ण, मा, उ,' આ અક્ષરોના સંયોગથી 'णमो'શબ્દ બને છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય णકાર સ્થાન બ્રહ્માંડમાં, मा અર્થાત્ લક્ષ્મી ભગવતીની, उ અર્થાત્ અનુકંપાનું ધ્યાન ધરે છે તથા લક્ષ્મી ભગવતીનું રૂપ સૂક્ષ્મ છે, તેથી ઉક્ત ક્રિયા કરવાથી જે પ્રકારે તેણે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી જ રીતે 'णमो'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી 'णमो'પદમાં અણિમા-સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

વળી વિશેષ વાત એ છે કે 'णम्'એ પદમાં અધિક વિશેષતા–મહત્ત્વતા એ છે કે આ પદમાં સર્વ સિદ્ધિઓને આપવાની શક્તિ વિદ્યમાન છે, એને લખવાની રીતિના વિષયમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે —

कुण्डलीत्त्वगता रेखा, मध्यतस्तत ऊर्ध्वेत ।
वामादधोगता सैव, पुनरूर्ध्वं गता प्रिये ! ॥१॥

ब्रह्मेशविष्णुरूपा सा, चतुर्वर्गफलप्रदा ।
ध्यानमस्य णकारस्य, प्रवक्ष्यामि च तच्छृणु ॥२॥
द्विभुजां वरदां रम्यां, भक्ताभीष्टप्रदायिनीम् ।
राजीवलोचनां नित्यां, धर्मकामार्थमोक्षदाम् ॥३॥
एवं ध्यात्वा ब्रह्मरूपां, तन्मन्त्रं दशधा जपेत् ॥४॥

—इति वर्णोद्धारतन्त्रे ॥

ણકાર અક્ષરના મધ્યભાગમાં કુણ્ડલી રૂપ રેખા છે, તેની પાછળ તે ઉપરની તરફ ગએલી છે, ફરી તે જ ડાબી તરફથી નીચેની તરફ ગઈ છે અને હે પ્રિયે ! ફરી તે જ ઉપર ગએલી છે ॥૧॥

તે (ત્રિવિધ રેખા) બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ છે, અને ચતુર્વર્ગ રૂપ ફલને (તે) દેવાવાળી છે, હવે હુ એ ण કારના ધ્યાનને કહું છું, તુ તે સાભળ ॥૨॥

બે હાથવાળી, વરદાનને આપવાવાળી, સુદર રૂપવાળી, ભક્તજનોને અભીષ્ટ ફળને આપવાવાળી, કમલના સમાન નેત્રો વાળી, તે બ્રહ્મરૂપાનું ધ્યાન કરીને તેને દશ પ્રકારે જપે ॥૩॥૪॥

એના સ્વરૂપના વિષયમાં કહેલું છે કે:—

णकारं परमेशानि, या स्वयं परकुण्डली । पीत विद्युल्लताकारं, पञ्चदेवमयं सदा ॥१॥
पञ्च प्राणमयं देवि, सदा त्रिगुणसंयुतम् । आत्मादितत्त्वसंयुक्तं, महामोह प्रदायकम् ॥२॥

इति कामधेनुतन्त्रे ॥

હે પરમેશ્વરિ ! જે સ્વયં પર કુણ્ડલી છે તે ણકાર જાણો, તેનું સ્વરૂપ પીળા રગની વીજળીના જેવું છે તથા તેનું સ્વરૂપ હમેશાં પંચદેવમય છે ॥૧॥

હે દેવિ ! તેનું સ્વરૂપ પાચ પ્રાણમય છે, હમેશાં ત્રણ ગુણો એ કરીને સહિત (તે) રહે છે, તેમાં આત્મા આદિ તત્ત્વ સંયુક્ત રહે છે તથા તે મહામોહને આપવાવાલો છે

ઉક્ત ણકારના ચોવીસ નામ કહેલાં છે—

णो निर्गुणं रतिर्ज्ञान, जम्भनः पक्षिवाहनः
जया शम्भो नरकजित्, निष्फला योगिनीप्रियः ॥१॥
द्विमुखं कोटवी श्रोत्रं, समृद्धिर्बोधनी मता ।
त्रिनेत्रो मानुपीव्योम, दक्षपादांगुलेर्मुखः ॥२॥
माधव शङ्खिनीवीरो, नारायणश्च निर्णयः ॥३॥

ઈતિ નાનાતન્ત્રશાસ્ત્રમ્

નિર્ગુણ, રતિ, જ્ઞાન, જમ્ભન, પક્ષિવાહન, જયા, શમ્ભ, નરકજિત, નિષ્ફલા, યોગિનીપ્રિય, દ્વિમુખ, કોટવી, શ્રોત્ર, સમૃદ્ધિ, બોધની, ત્રિનેત્ર, માનુષી, વ્યોમ, દક્ષના પગની આગલીનું મુખ, માધવ, શંખિની, વીર, નારાયણ અને નિર્ણય ॥૧॥૨॥૩॥

હવે વિચાર કરવાનો વિષય એ છે કે–ણકારની આકૃતિને બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ કહેવામાં આવ્યાં છે, ચતુર્વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) રુપ ફલ ને આપવાવાળી કહી છે, ણકારનું ધ્યાન તેની અધિષ્ઠાત્રી વરદા દ્વારાએ કરવાનું કહ્યું છે, ણ કારનુ સ્વરૂપ પીળી વિજળીના સમાન કહ્યું છે, જે વૃષ્ટિનું સૂચક છે. જેમ કહ્યું પણ છે કે --

वाताय कपिला विद्युत्, आतपायातिलोहिनी ।
पीता वर्षाय विज्ञेया, दुर्भिक्षाय सिता भवेत् ॥१॥

અર્થાત્–કપિલ [ભુરા] વર્ણની વિજળી પવનના માટે છે, અતિ લાલ રંગની વિજળી તાપના માટે છે, પીળા રંગની વિજળી વૃષ્ટિના માટે છે તથા સફેદ રંગની વિજળી દુકાળને માટે છે (તેમ જાણવું).

ભાવાર્થ એજ છે કે ણ કારનું સ્વરૂપ વૃષ્ટિની સમાન સર્વ સુખદાયક છે, વળી ણ કારનુ સ્વરૂપ પચદેવમય કહેલુ છે, પાચ દેવ એજ પાંચ પરમેષ્ઠી જાણવા જોઇએ, જેવી રીતે અહીંઆં ણ કારનો પાંચ પરમેષ્ઠીઓની સાથે સંયોગ કરવામાં આવેલો છે, જેમ 'अरिहताण' 'सिद्धाण' 'आयरियाण' 'उवज्झायाण' 'सव्वसाहूण' અને કેવલ એજ કારણથી સિદ્ધિઓનાં આઠે પદોમા 'णम्' નો સચોગ કરવામા આવેલો છે, વળી ણકારને પાચપ્રાણમય કહેવામા આવેલ છે, કારણકે યોગિ લોકો પાચ પ્રાણોનો સયમ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી સ્પષ્ટભાવ એ છે કે જેવી રીતે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ રૂપ ણકારના સ્વરૂપનું તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી વરદાનું ધ્યાન કરીને ચિંતન કરે છે તથા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે શ્રી જૈનસિદ્ધાતના અનુયાયી પચ પરમેષ્ઠિ રૂપ પાચદેવનું ધ્યાન ધરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે તાન્ત્રિક લોકો તેના યોગિનીપ્રિય નામનું સ્મરણ કરીને યોગિની ઉપાસનાથી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જેવી રીતે સાંખ્ય મતને માનવાવાળાઓ તેને જ્ઞાન સ્વરૂપ માનીને તથા નરકજિત્ માનીને નિર્ગુણરૂપમાં તેનું ધ્યાન કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે મનુષ્ય માત્ર સરલતાથી 'णम्' પદના જપ અને ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેથી 'णमो' પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, તથા આગળના સિદ્ધિને દેવાવાળા સાત પદોમા પણ 'णम्' નો પ્રયોગ કરવામાં આવેલો છે.

પ્રશ્ન–'णमो अरिहन्ताण' એ પદની જગ્યાએ જુદા જુદા ગ્રન્થોમાં ત્રણ પ્રકારના પાઠ મળી આવે છે. પહેલો 'णमो अरहन्ताण' બીજો 'णमो अरिहन्ताण' તથા ત્રીજો 'णमो अरुहन्ताण' એવો પાઠ મળ આવે છે, તો એ ત્રણે પ્રકારના પાઠોનો અર્થ એક છે કે પાઠભેદથી તેઓના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે?

ઉત્તર—નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય અરિહંત એક જ હોવા છતા પણ તે તે સંબધી ગુણોની અપેક્ષાએ ઉક્ત ત્રણે પ્રકારના પાઠોના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે.

પ્રથમ 'णमो अरहन्ताणं' એટલે नमोऽर्हद्भ्यः પાઠ છે, જે અતિશય પૂજાને अर्हति એટલે યોગ્ય છે તેઓને अरहन्त કહીએ અર્થાત્ સુરવર નિર્મિત અશોકાદિક[1] આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ પૂજાને જે યોગ્ય છે, તેને अरहन्त કહીએ કહ્યું છે કેઃ—अरहंति वदणनमसणाइ, अरहंति पूअसक्कारं। सिद्धिगमणं च अरहा, अरहंता तेण वुच्चंति ॥१॥ અર્થાત્–વંદના અને નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય, પૂજા અને સત્કાર કરવાને યોગ્ય તથા સિદ્ધ ગમનને યોગ્ય હોવાથી જિન ભગવાન્ अरहन्त કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अ' કહેતાં અવિદ્યમાન છે 'रह' કહેતાં એકાંત રૂપ દેશ તથા 'अन्त' કહેતાં ગિરિગુફા આદિનો મધ્યભાગ, જેની દૃષ્ટિથી ગુપ્ત નથી અર્થાત્ જેઓ સમસ્ત ગુપ્તમા ગુપ્ત વસ્તુઓના સમૂહને પણ જાણે છે, તેઓને अरहंत કહેવાય છે, તે અરવંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अ' કહેતાં અવિદ્યમાન છે એટલે નથી 'रह' કહેતાં રથ (આદિ રૂપ પરિગ્રહ) તથા 'अन्त' કહેતાં વિનાશનું કારણ (જરા આદિ અવસ્થા) તે જેમને અવિદ્યમાન છે તેઓને अरहन्त કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अरहन्ताणं' એ પ્રાકૃત પદનું સસ્કૃતમાં 'अर्हद्भ्यः' પણ થઇ શકે છે, એનો અર્થ એ થાય છે કે–પ્રકૃષ્ટ રાગાદિના હેતુભૂત એવા મનોજ્ઞ જે વિષય તેનો સંપર્ક હોવા છતાં પણ જેઓ પોતાના વીતરાગત્વ સ્વભાવને ત્યજતા નથી, તેઓ अरहन्त કહેવાય છે, તે અરહંતોને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ કહ્યુ છે કે—

---

૧ અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય આ પ્રમાણે છેઃ—

अशोकवृक्ष सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यध्वनिश्चामरमासनञ्च । भामण्डल दुन्दुभिरातपत्र सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणा ॥

અશોકવૃક્ષ ૧, દેવોએ કરેલી પુષ્પની વૃષ્ટિ ૨, દિવ્ય ધ્વનિ ૩, ચામર ૪, આસન ૫, ભામંડલ ૬, દુન્દુભિ ૭, અને છત્ર ૮

थुइवंदणमरहंता, अमरिंद नरिंद पूयमरहंता ।
सासयसुहमरहंता, अरहंता हुंतु मे सरणं ॥१॥

અર્થાત્–સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઇન્દ્રો અને નરેન્દ્રોની પૂજાને યોગ્ય, વળી શાશ્વત સુખને યોગ્ય જે અરહંત છે, તે મને શરણ થાઓ.

બીજો 'णमो अरिहन्ताणं' એટલે નમોऽर्हद्भ्य' પાઠ છે 'अरि'–આઠ કર્મરૂપ શત્રુને 'हताणं' કહેતા હણનાર એવા શ્રી અરિહત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ. કહ્યું પણ છે કે.—

'अट्ठविहंपि अ कम्मं, अरिभूयं होइ सयलजीवाणं ।
तं कम्ममरिहंता, अरिहंता तेण वुच्चति ॥१॥

અર્થાત્–આઠ પ્રકારના જે કર્મ છે કે જે સર્વ જીવોને શત્રુ રૂપ છે, એવા કર્મ રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા હોવાથી, અરિહંત કહેવાય છે.

અથવા अरिहननात् અરિહત એટલે સંસારરૂપી ગહન વનને વિષે અનેક દુખોને પમાડનાર એવા મોહાદિક શત્રુનો નાશ કરવાવાલા અરિહંત, તથા रजोहननात् અરિહંત એટલે સૂર્યમંડલને ઢાકવાવાળા વાદળાની સમાન આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણોને ઢાંકવાવાળા ચાર ઘાતિકર્મરૂપ રજ, તે રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાલા અરિહત, તથા પાંચે ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષય, ચાર કષાય, બાવીશ પરિષહ, આત્મોત્થિત અને પરકૃત એવી બે પ્રકારની વેદના અને અનુલોમ તથા પ્રતિલોમ એવા બે પ્રકારના ઉપસર્ગ ઇત્યાદિ સર્વ પ્રકારના શત્રુઓના નાશ કરવાવાલા અરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવ પૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

તથા અરિહંત ભગવાનની સહાયથી મોક્ષરૂપ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે સાર્થવાહ, અરિહત ભગવાનની સહાયથી ભવ સમુદ્રનો પાર પમાય છે માટે નિર્યામક, તથા પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્વ, એ ચાર પ્રકારના જીવોને માહણ માહણ એવો શબ્દ કહે, તેથી સર્વ જીવો પર કૃપાવાળા અને નિર્વાણરૂપ વન પ્રત્યે પહોચાડવાવાળા હોવાથી મહાગોપ, એ ત્રણે ઉપમાઓ જેઓને વિષે યથાર્થ રીતે ઘટે છે, એવા શ્રી અરિહત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

ત્રીજો 'णमो अरुहंताण' એટલે નમોऽरुहद्भय' પાઠ છે. अरुहद्भ्य અહી 'रुह्' બીજતંતુ સતાને એ ધાતુનુ 'रुह्'પદ છે એટલે ક્ષીણકર્મબીજપણા થકી જેમને ફરી સસાર મધ્યે 'रुहत' કહેતા ઉપજવુ अ કહેતાં નથી, એટલે अरुहत કહીએ અર્થાત બીજનુ વિસ્તારપણું નથી. હવે કોઇ પણ ભવ કરતો નથી માટે अरुहत કહીએ કહ્યુ પણ છે કે—

'दग्धे बीजे यथाऽत्यन्तं, प्रादुर्भवति नांकुरः।
कर्मबीजे तथा दग्धे, न रोहति भवांकुरः ॥१॥

અર્થાત્—જેવી રીતે કોઇ બીજ ઘણું જ બળી ગએલુ હોય તેને વાવ્યા છતાં પણ અંકુરા પ્રગટ ન થાય, તેવી રીતે કર્મરૂપ બીજ બળી જવાથી ભવરૂપ અંકુરો ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઉપરના લક્ષણોવાળા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનું કારણ શુ? આ સંસારરૂપ મહા ભયંકર ગહન વનમા ભ્રમણ કરીને દુખિત થએલા જીવોને અનુપમ આનંદરૂપ જે પરમપદ રૂપ મોક્ષ નગર, તેને પામવા માટે માર્ગ દેખાડનારા હોવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે પરમ ઉપકાર કરવાવાળા હોવાથી તેઓને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઇએ શ્રી અરિહંત ભગવાનનું ધ્યાન ચન્દ્રમંડલના જેવા સફેદ વર્ણથી કરવું જોઈએ અર્થાત્ શ્રી અરિહંત ભગવાનનો વર્ણ સફેદ છે

પ્રશ્ન—'अरिहताण'પદમાં મહિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'अरिहंताणं'પદમાં જે મહિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનાં કારણ આ છેઃ—

'अरिहताण'એ પ્રાકૃત પદનો સસ્કૃત પર્યાય (એકાર્થ વાચક શબ્દ) 'अर्हताम्' છે, 'अर्हं पूजायाम्' અથવા 'अर्हं प्रशंसायाम्'એ ધાતુથી अर्हत् શબ્દ બને છે, તેથી જેઓ પૂજા અને પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે તેઓને अर्हत् કહે છે, પૂજા અને પ્રશંસાનો હેતુ મહત્ત્વ અર્થાત્ મહિમા છે, તાત્પર્ય એ છે કે મહિમાથી યુક્ત अर्हतोनुं ધ્યાન કરવાથી महिमा સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'अर्हत्'શબ્દની વ્યાખ્યામા ઘણું કરીને બધાએ ટીકાકારોએ એવી વ્યાખ્યા કરી છે કેઃ—"જેઓ ઇન્દ્રાદિ દેવોથી નમસ્કાર કરાએલા અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત હોવાને લીધે પૂજાને યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ અથવા જિન કહે છે" ભલા એવા મહત્ત્વથી યુક્ત અર્હતોના ધ્યાનથી महिमा સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ ન થાય, તેથી માનવું જોઈએ કે 'अरिहताण'પદમાં મહિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

સિદ્ધિનો મધ્યમાક્ષર હકાર ઉક્ત પદની મધ્યમાં છે તેથી શબ્દ સામર્થ્યથી પણ 'अरिहंताण'પદના ધ્યાનથી महिमा સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'अरिहंताणं'એ પદનો સંસ્કૃત પર્યાય 'अरिहन्तृगाम्'પણ થાય છે, અર્થાત્ જેઓ ઇન્દ્રિયના વિષયોનો તથા કામાદિ શત્રુઓનો નાશ કરે છે તેઓને अरिहन्तृ (अरिहन्त) કહે છે. કામાદિ શત્રુઓનું દમન અથવા નાશ કરવો એ મહાત્માઓ તથા મહાનુ-

ભાવોનું કાર્ય છે, તેથી શ્રી અરિહન્તરૂપી મહાનુભાવોનું ધ્યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'अरिहंताणं'એ પદમાં યોગિજનોની ક્રિયાની અનુસાર મહિમા સિદ્ધિ માટે આ ક્રિયાનો પ્રતિભાસ થાય છે કે યોગિજન 'अ' અર્થાત્ કંઠસ્થાનમા સ્થિત ઉદાન વાયુને 'र' અર્થાત્ બ્રહ્માણ્ડ સ્થાનમાં લઈ જાય છે, પછી 'इ' અર્થાત્ તાલુ પ્રદેશમા તેનો સયમ કરે છે, સાથે 'ह' અર્થાત્ અનુનયનો પ્રકાશ કરે છે, અને 'ताण' અર્થાત્ દાંતોના મંડલને તથા ઓષ્ઠોને વિસ્તૃત રાખે છે, આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી તે યોગિજનોને જે પ્રકારે મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે પ્રકારે 'अरिहताणं'પદનું ધ્યાન તથા જપ અને સ્મરણ કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, આ બાબતમા એ પણ જાણી લેવું જોઈએ કે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને માટે ઉદાન વાયુના સયમની સાથે યોગીજનોને ઓષ્ઠોને બંધ કરવા પડે છે, એનું કારણ એ છે કે ઓષ્ઠોને બંધ કરવાથી બહારનો પવન અંદર પ્રવેશ કરી શકતો નથી તથા પ્રાણાયામ પૂર્વક ઉદાન વાયુનો સંયમ થવાથી શ્વાસની ગતિ પણ રોકાઈ જવાથી નાસિકા દ્વારાએ પણ બહારનો પવન અંદર પ્રવેશી શકતો નથી, કિંતુ અંદરનો પવન પણ સયમના પ્રભાવથી બળી જાય છે, એ પ્રમાણે થવાથી સૂક્ષ્મપણા મારફતે તેને અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ મહિમા સિદ્ધિમાં દાંતોના મડલને તથા ઓષ્ઠોને ખુલ્લા રાખવા પડે છે, એ માટે સયમ ક્રિયાની વિશેષતા દ્વારા અમિત પવનના પ્રવેશથી યોગી મહત્ત્વતાને ધારણ કરી શકે છે, વિજ્ઞાનને જાણવાવાળાઓ આ પ્રકારને સારી રીતે જાણે છે કે દરેક સેકંડે કેટલાએ હજાર મણ પવનનો ભાર અમારા શરીર પર પડે છે તે સઘળોએ ભાર સંયમ ક્રિયા વિશેષદ્વારા યોગીજન પોતાના શરીરમાં પ્રવિષ્ટ કરી લે છે તથા તેને મહિમાના રૂપમાં પરિણત કરી લે છે, હા એમાં વિશેષતા એ છે કે યોગાભ્યાસી પુરૂષ પોતાની શક્તિની મારફત પવનના જેટલા ભાગને લેવાની ઈચ્છા હોય તેટલોજ લે છે, એટલે કે પોતે જેટલું મોટું રૂપ ધારણ કરવા ચાહે છે તેટલું જ કરી શકે છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું પહેલું પદ અને પહેલી સપદાનું આ પ્રમાણે વિસ્તારથી વર્ણન જાણવું.

બીજા સિદ્ધપદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે —

'णमो सिद्धाण'કહેતાં नमो सिद्धेभ्यः એ પ્રમાણે સંસ્કૃત અર્થ થાય છે, અહીંઆ 'सित्'કહેતા બદ્ધ એટલે ચિરકાલનો બાધેલો એવો અષ્ટકર્મરૂપ કાષ્ટનો ભારો, તેને શુક્લધ્યાન રૂપી જાજ્વલ્યમાન અગ્નિએ કરી 'ध्मात'ધમ્યો છે-બાળીને ભસ્મ કીધો છે જેણે તેઓને નિરુક્તિના વિધિ પ્રમાણે સિદ્ધ કહીએ

અથવા-'षिधु गतौ'એ ધાતુથી 'सिद्ध'શબ્દ બને છે, તેથી અપુનરાવૃત્તિ એટલે જ્યાથી પાછુ ન અવાય એવી મોક્ષનગરી તરફ જેઓ ગયા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા-જેઓનુ કોઇ પણ કાર્ય અપરિપૂર્ણ નથી રહ્યુ તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા-જેઓ શિક્ષા કરનાર શાસ્ત્રકથક થયા તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા-શાસનને પ્રવર્ત્તાવનાર થઈ ને સિદ્ધરૂપ માંગલ્યપણાનો જેઓ અનુભવ કરે છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓ નિત્ય અપર્યવસિત અનંતસ્થિતિને પામ્યા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓથી ભવ્યજીવોને ગુણસમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ કહ્યુ પણ છે કે —

'ध्मातं सितं येन पुराण कर्म यो वा गतो निर्वृत्तिसौधमूर्ध्नि ।
ख्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थे यः सोऽस्तु सिद्धः कृतमङ्गलो मे ॥१॥

અર્થાત્-જેઓએ [પ્રથમના]બંધાએલા પ્રાચીન કર્મો બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા છે, જેઓ મુક્તિરૂપ મહેલના શિરોભાગમાં બિરાજમાન થએલા છે, જેઓ શાસ્ત્રના કહેનાર અને અનુશાસન કર્તા છે તથા જેઓના સર્વ કાર્ય પરિપૂર્ણ થઇ ગએલા છે તેવા સિદ્ધ ભગવાન મારૂં મંગલ કરો

ઉપરના લક્ષણોએ કરીને યુક્ત એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે ?

અવિનાશી એવા અનંત ચતુષ્ક એટલે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંત-ચારિત્ર, અને અનંતવીર્ય રૂપ ગુણો જેઓને પ્રગટ થયા છે, તે અનંતજ્ઞાન અનંત-દર્શન અનંતસુખ વીર્યાદિક ગુણયુક્તપણે કરી સ્વવિષય પ્રમોદ પ્રકર્ષ ઉત્પાદને કરી આનંદ ઉત્પાદન કરવાને લીધે ભવ્ય જીવોને અત્યંત ઉપકારના હેતુભૂત છે માટે તેઓને નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે. એવા સિદ્ધ ભગવાનનુ ઉગતા સૂર્ય સમાન રક્તવર્ણથી ધ્યાન કરવુ જોઈ એ.

પ્રશ્ન—'सिद्धाण' પદમા ગરિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—'सिद्धाण' પદમાં જે ગરિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે—

'सिद्धाणं' પદ આખુએ ગુરૂ માત્રાઓથી બનેલુ છે અને પોતાના સ્વરૂપથી જ ગુરૂભાવ એટલે ગરિમાનું સૂચક છે, તેથી એના ધ્યાનથી તથા જાપથી ગરિમાસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સિદ્ધિ પદ એટલે મોક્ષમાં ગએલા જીવો સિદ્ધ કહેવાય છે, સિદ્ધિ પદ બધાથી મોટુ છે તેથી સિદ્ધિપદમાં સ્થિત મહાત્માઓના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'सिद्धा'પદ એ અર્થ સૂચવે છે કે–'सिद्धा' એ નામની સિદ્ધેશ્વરી યોગિનીનું ધ્યાન ઉપાસક લોકો કરે છે તથા 'णम्' ની બાબતમાં પહેલા કહી ગયા છીએ કે—'णम्'ના જાપ અને ધ્યાનથી પંચ પ્રાણોનો સંયમ થાય છે, તેથી તાત્પર્ય એ છે કે 'णम्' ના ધ્યાન અને જાપની સાથે 'सिद्धा' અર્થાત્ સિદ્ધેશ્વરીનું ધ્યાન કરી તેની કૃપાથી ઉપાસક લોકો જેવી રીતે ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે (કારણકે સિદ્ધેશ્વરી ગરિમા સિદ્ધિની અધિષ્ઠાત્રી તથા દેવાવાળી છે) જેમકે–'सिद्धा' એ નામ જ ગુરૂ સ્વરૂપ હોવાથી ગરિમા સિદ્ધિનુ દેવાપણુ સિદ્ધ થાય છે, તેવીજ રીતે ધ્યાન કરનાર પુરૂષ 'सिद्धाण' એ પદનો જાપ અને ધ્યાન કરવાથી સહેજમા ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

'सिंद्धाण' એ પદમાં म ગણ છે, (કારણકે 'मस्त्रिगुरु' આ કથનાનુસાર ત્રણ ગુરૂવર્ણો નો એક म ગણ થાય છે), જો 'म गुरु' એ પદનું પરિવર્ત્તન કરી નાખે તો પ્રાકૃતશૈલીથી ગરિમા શબ્દ બની જાય છે તથા 'सिद्धाण' પદ ગુરૂરૂપ 'म' એટલે म ગણ છે, તેથી તેના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ બાબતમાં એક શકા થઇ શકે છે કે म ગણ રૂપ એટલે ત્રણ ગુરૂમાત્રાઓથી યુક્ત તો 'लालाजी' 'रामूजी' 'कोडूजी, 'काल्हूजी' ઈત્યાદિ અનેક શબ્દ છે, તો પછી તેઓના જાપ અને ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી ? આનો ઉત્તર એ છે કે–શબ્દ વિશેષમા જે દૈવી શક્તિ સ્વભાવથી સન્નિવિષ્ટ હોય છે અને જેનો પહેલાનાં મહાત્મા ઓએ તેને અનુકૂલ વ્યવહાર કર્યો છે, તેને અનુસરીને તે શબ્દમા તે શક્તિ માનવી જોઈએ, જુઓ ! કૂપ, સૂપ, યૂપ, ધૂપ, પૂપ, આદિ શબ્દોમાં શરૂઆતના એક જ અક્ષરમા કેટલી શક્તિ છે કે જે તેના પરિવર્ત્તનથી ન તો તેનો તે અર્થ રહે છે અને ન તો તેમાં વાચ્યપદાર્થ પ્રકાશનની શક્તિ રહે છે, તેજ નિયમને અનુસરીને म ગણ રૂપ જે 'सिद्धाण'પદ છે, તેમાં જાપ આદિ દ્વારા ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની

શક્તિ છે, તે શક્તિ મ ગણુ રૂપ બીજા શબ્દોમાં સભવી શકતી નથી, કિંતુ 'सिद्धाणं' એ પદમાં 'सिद्धा' અને 'णं' એ બે પદોના સંયોગથી ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ રહેલી છે, જે બીજા એવાજ પર્યાય વાચક શબ્દોમાં સહયોગ કરવાથી પણ નથી સંભવી શકતી, દા.ત. જો આપણે 'सिद्धा' ના પર્યાયવાચક 'निप्पन्ना' અથવા 'सम्पन्ना' શબ્દને 'ण' શબ્દની સાથે જોડી દઇએ એટલે 'सिद्धाणं' ના બદલે તેના પર્યાયવાચક રૂપ 'निप्पन्नाण' અથવા 'सम्पन्नाण' શબ્દનો પ્રયોગ કરીએ, અથવા તો 'णम्'ના પર્યાય વાચક 'खलु' વગેરે શબ્દોનો 'सिद्धा' પદની સાથે જોડી દઇએ તો પણ તેમાં તે શક્તિ કદાપિ હોઇ શકતી જ નથી, તેનો પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ જોઇ લો કે मृग અને पशु જો કે બંને શબ્દ પર્યાય વાચક છે, તો પણ 'पति' શબ્દની સાથે જોડી દેવાથી જુદા જુદા અર્થ બની જાય છે એટલે કે मृगपति શબ્દ સિંહનો તથા पशुपति શબ્દ મહાદેવનો ઘોતક બની જાય છે, તેથી માનવું પડશે કે શબ્દ વિશેષમા વાચ્ય વિશેષની જે સ્વભાવ સિદ્ધ ઘોતક શક્તિ છે તે શક્તિ બહારની વિશેષતા આદિ દ્વારા કદાપિ મળતી આવતી નથી અથવા તાત્પર્યવાચક શબ્દ દ્વારાએ પણ સર્વથા મળતી આવતી નથી.

એ પણ કારણુ હોઈ શકે છે કે સિદ્ધિ દાયક પદોમાં सिद्धाण' એ પદ ત્રીજું છે, તેથી તે ત્રીજી ગરિમા સિદ્ધિ આપવા વાળું છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ બીજુ પદ અને બીજી સંપદાનુ વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું

ત્રીજા આચાર્યપદનું વર્ણન આ પ્રમાણેઃ—

'णमो आयरियाणं' કહેતાં नमः आचार्येभ्यः, 'आ' એટલે મર્યાદાએ કરી 'चर्यंते' એટલે સેવન કરીએ અર્થાત્ જિનશાસનના અર્થનો વિનયપૂર્વક ઉપદેશ કરે છે તેને આચાર્ય કહેવાય છે, તેને 'णमो' કહેતાં નમસ્કાર થાઓ કહ્યું પણ છે કે.—

सुत्तत्थविउलक्खणजुत्तो गच्छस्स मेढिभूओ अ ।
गणतत्ति विप्पमुक्को, अत्थं वाएइ आयरिओ ॥१॥'

અર્થાત્—સૂત્ર અને અર્થ એ બંનેને જાણનાર લક્ષણોથી યુક્ત તથા ગચ્છના નાયક સ્વરૂપ આચાર્ય ગચ્છની તપ્તિ (રાગદ્વેષની આકુલતા)થી રહિત થઇને અર્થની વાચના કરે છે.

અથવા જ્ઞાનાચારાદિ પાંચ પ્રકારનો આચાર, અથવા 'आ' એટલે મર્યાદાએ 'चार' એટલે વિહાર રૂપ આચારને પાલવામાં પોતે 'साधु' એટલે ભલા ચતુર છે તથા પ્રકર્ષે કરીને બીજાને તે આચાર પાલવાનો ઉપદેશ દેવાથી તથા ઉત્કૃષ્ટ પણે બીજા સાધુ પ્રમુખને તે આચાર બતલાવવાથી આચાર્ય કહીએ. કહ્યું પણ છે કેઃ—

'पंचविहं आयारं, आयरमाणा तहा पयासंता ।
आयारं दंसंता, आयरिआ तेण वुच्चंति ॥१॥

અર્થાત્—પાંચ પ્રકારના આચારનું પોતે સેવન કરનાર તથા તેનો ઉપદેશ કરનાર અને બીજાને તેનુ પડિલેહણાદિ દ્વારા આચરણ કરી બતાવનાર છે માટે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

અથવા 'आ' એટલે 'ईषत्' કહેતાં અપરિપૂર્ણ જે 'चार' કહેતાં હેરિક એટલે શિષ્ય તે આચાર તે ચાર કલ્પ કહીએ, એટલે યુક્તાયુક્ત વિભાગ નિરૂપણ કરવામાં અનિપુણ એવા વિનયવંત શિષ્યને સત્ય ઉપદેશ દેનાર હોવાથી આચાર્ય કહેવાય છે.

પ્રશ્ન—ઉક્ત લક્ષણોથી યુક્ત એવા આચાર્યને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે?

ઉત્તર—આચારનો ઉપદેશ કરવાથી જેઓને પરોપકારી પણું પ્રાપ્ત થયું છે તથા જેઓ ૩૬ છત્રીસ ગુણોએ કરીને સુશોભિત છે, યુગપ્રધાન છે, સર્વ જનોના મનને પ્રસન્ન કરવા વાળા છે, તથા સંસારી જીવોમાંથી ભવ્યજીવોને જીનવાણીનો ઉપદેશ આપી પ્રતિબોધ પમાડીને કોઇને સમકિતની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઇને દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઇને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા કેટલાક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળી ભદ્ર પરિણામી થાય છે, એવા ઉપકારના કરનાર, શાંત-

મુદ્રાના ધરનાર, ઉક્ત આચાર્ય ક્ષણમાત્ર પણ કષાયથી અસિત હોતા નથી, તેથી તેઓ અવશ્ય નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

વળી તે આચાર્ય નિત્ય પ્રમાદ રહિત રહીને વિશુદ્ધ ધર્મનું કથન કરે છે, રાજકથા, સ્ત્રીકથા, દેશકથા, ભક્તકથા, સમ્યક્ત્વમાં શિથિલતા અને ચારિત્રમાં શિથિલતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી એવી અનુચિત કથાઓનો ત્યાગ કરે છે, વળી મલ તથા માયાથી દૂર છે તથા સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણાદિકે કરી દેશ અને કાલને અનુસરીને શિષ્યાદિકને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવનારા છે, સાધુ જનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે, વળી જેમ સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી ઘરની અંદર ઘટ પટાદિક પદાર્થ ન દેખાય તથા દીવો સળગાવવાથી તે બધા પદાર્થો દેખવામાં આવે, તેમજ કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રી તીર્થંકર દેવ મુક્તિ ગયા પછી ત્રણ ભુવનના પદાર્થોને પ્રકાશિત કરવામાં દીપક સમાન એવા શ્રી આચાર્ય જ છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઈએ. જે ભવ્યજીવ એવા આચાર્યોને નિરંતર નમસ્કાર કરે છે તે જીવને ધન્ય છે તથા તેમને નમસ્કાર કરવાવાળાના ભવનો જલ્દી અંત આવે છે. એવા આચાર્ય ભગવંતનું સુવર્ણવર્ણે ધ્યાન કરવું.

પ્રશ્ન—'आयरियाण' એ પદમાં લઘિમા સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'आयरियाण' પદમાં જે લઘિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છેઃ—

'लघु' શબ્દને ભાવ અર્થમાં इमन् પ્રત્યય લગાડવાથી 'लघिमा' શબ્દ બને છે પ્રકાશ હમેશાં સાથમાં રહેવા વાલાની સંમુખ થાય છે, તેથી અર્થાપત્તિથી लघिमा શબ્દમાં એ આશય ગર્ભિત છે કે જેની મધ્યમાં એ લઘુ અક્ષર વિદ્યમાન હોય, એવું પદ 'आयरियाण' છે, તેથી તેનો જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રથમ કહી ગયા છીએ કે જેઓ મર્યાદા પૂર્વક એટલે વિનયપૂર્વક જૈનશાસનના અર્થનો ઉપદેશ કરે છે, અથવા ઉપદેશ સાભળવાવાળા જેઓનું સેવન કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જ્ઞાનાચાર આદિ પાચ પ્રકારના આચારનુ પાલન કરવામાં જેઓ અત્યંત કુશલ છે તથા બીજાઓને તેનું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જેઓ મર્યાદા પૂર્વક વિહાર રૂપ આચારનું વિધિપૂર્વક પાલન કરે છે તથા બીજાઓને તેનું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા યોગ્યાયોગ્યના વિભાગનો નિશ્ચય કરવામાં અજાણ એવા શિષ્યજનોને સત્ય ઉપદેશ દેવાને લીધે આચાર્ય કહેવાય છે.

આચારનો ઉપદેશ દેવાને કારણે આચાર્યો પરોપકાર તત્પર હોય છે, યુગપ્રધાન કહેવાય છે, સર્વ મનુષ્યોના મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા હોય છે, તેઓ સંસારમાં રહેલા જીવોમાંથી ભવ્યજીવોને જિનવાણીનો ઉપદેશ આપી તેઓને પ્રતિબોધ કરે છે, તેઓના ઉપદેશથી કોઈને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કોઈક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળીને ભદ્ર પરિણામી થઇ જાય છે, તેઓ હંમેશાં પ્રમાદ રહિત હોવાને લીધે અપ્રમત્ત ધર્મનું કથન કરે છે, તેઓ દેશ, કાલને ઉચિત જુદા જુદા ઉપાયોથી શિષ્ય વગેરેને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવે છે, સાધુજનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે તથા કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રીતીર્થંકર ભગવંતોના મુક્તિગમન પછી તેઓના કહેલા ત્રણે લોકમાં વર્તી રહેલા પદાર્થોનો પ્રકાશ આચાર્ય મહારાજ જ કરે છે.

આચાર્યોનો આ સ્વાભાવિક સ્વભાવ છે કે ઉપદેશાદિક મારફતે તેઓ કોઈને કેટલોએ સુયોગ્ય બનાવી દે તો પણ તેને પોતાનાથી નાનો જ સમજશે અને એ બરાબર પણ છે કારણ કે નાનો સમજ્યા વિના જ્ઞાનદાન, ઉપદેશ આચાર તથા ક્રિયાનું પરિપાલન કરાવવું તથા અનેક ઉપાયોથી પ્રતિબોધ કરવો, ઇત્યાદિ કાર્ય નથી થઇ શકતા, તેથી લોકમાં રહેલા જીવ સમૂહની તરફ લાઘવ સ્વભાવથી જોનાર આચાર્યોના ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચરકઋષિએ આચાર્યના સંબંધમાં લખ્યું છે કેઃ—

'पर्यवदातश्रुतं परिदृष्टकर्माणं दक्षशुचिं जितहस्तमुपकरणवन्तं सर्वेन्द्रियोपपन्नं प्रकृतिज्ञं प्रतिपत्तिज्ञमनुपस्कृतविद्यमनसूयकमकोपनं क्लेशक्षमं शिष्यवत्सलमध्यापकं ज्ञानदानसमर्थमित्येव गुणो ह्याचार्यः सुक्षेत्रमार्तवोमेघ इव शस्यगुणैः सुशिष्यमाशु वैद्यगुणैः सम्पादयति, तमुपसृत्यारिराधयिषुरुपचरेदग्निवच्च देववच्च राजवच्च पितृवच्च भर्तृवच्चाप्रमत्तस्तत्प्रसादात् कृत्स्नं शास्त्रमधिगम्य शास्त्रस्य दृढतायामभिधानसौष्ठवस्यार्थस्य विज्ञाने वचनशक्तौ च भूयः प्रयतेत सम्यक् ॥१॥"

અર્થાત્-વિશુદ્ધ, શાસ્ત્રના જ્ઞાનવાળા, સારા નરસા કાર્યનો વિચાર કરનાર, દક્ષ, કુશલ, પવિત્ર, જિતહસ્ત, સર્વ સામગ્રીએ કરીને સહિત, સર્વ ઈન્દ્રિઓથી યુક્ત અને સર્વની પ્રકૃતિઓને જાણનાર, સિદ્ધાન્ત અથવા સિદ્ધિને જાણવા વાળા, ઉપસ્કારથી રહિત વિદ્યાવાળા, અસૂયા નહી કરવાવાળા, ક્રોધરહિત, ક્લેશ સહન કરવાને સમર્થ, શિષ્યો તરફ વાત્સલ્યતાને ધરનાર, શિષ્યોને અધ્યાપન કરાવનાર તથા જ્ઞાનદાન આપવામાં સમર્થ, એ પ્રકારના ગુણોથી યુક્ત આચાર્ય સારા શિષ્ય ને તુરતજ વૈદ્યકના ગુણોથી એવી રીતે સમ્પન્ન કરી દે છે કે જેવી રીતે વર્ષાઋતુનો મેઘ સારા

ક્ષેત્રને ધાન્યના ગુણોથી સમ્પન્ન કરી દે છે, તે માટે શિષ્યની ફરજ છે કે આરાધના કરવાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જઇને પ્રમાદ રહિત થઇને અગ્નિની સમાન, દેવની સમાન, રાજાની સમાન, પિતાની સમાન અને સ્વામીની સમાન તેઓને જાણીને તેઓની સેવા કરે, તથા તેઓની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થ જાણવાને માટે તથા વચનશક્તિને માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઇએ.

હવે આ કથનમાં એ સમજવું જોઈએ કે ચરકઋષિએ આચાર્યના જે ગુણો કહ્યા છે, તે ગુણોથી યુક્ત મહાનુભાવોની પાસે સંસાર લઘુ છે, એટલે ઉક્ત ગુણ વિશિષ્ટ આચાર્યોથી સમસ્ત સંસાર શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે તથા સંસાર એવા મહાત્માઓને પોતાના ગુરુ માનીને તથા પોતાને લઘુ માનીને શિક્ષા લઇ જ રહ્યો છે, આની આગળ ઉક્ત ઋષિએ આચાર્યોના કર્તવ્ય બતલાવ્યાં છે, તેની પછી આચાર્યના સંબંધમાં શિષ્યનું એ કર્તવ્ય બતલાવ્યું છે કે–"શિષ્ય આરાધનાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જાય અને પ્રમાદ રહિત થઇને તેઓની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની માફક સેવા કરે." હવે વિચારવાનું અહીંઆ એ છે કે આચાર્યની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની સમાન સેવા બતાવીને તેઓનું કેટલું ગૌરવભર્યું સ્થાન બતાવ્યું છે, વિચારો કે જે આચાર્ય અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની બરાબર છે, તેઓનાથી મોટા અર્થાત્ તેઓના ગુરુ શું કોઈ હોઈ શકે છે? નહી; આખો સંસાર તેમની આગળ લઘુ છે, આ બાબતમા કદાચ કોઇ આ પ્રમાણે શંકા કરે કે:—"ઠીક–આચાર્ય સર્વના ગુરુ છે અને તેઓની અપેક્ષાએ શિષ્ય લઘુ છે, પરંતુ જ્યારે શિષ્ય આચાર્યની સઘળી વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરી લે ત્યારે તો તે તેઓની સમાન થઈ જ જશે, પછી તેને લઘુ કેવી રીતે કહી શકો છો." આનો ઉત્તર ચરકઋષિએ પોતાના કથનમાં પોતેજ આપેલો છે કે–"આચાર્યની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થને જાણવાને માટે તથા વચન શક્તિના માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું." આ કથનનું તાત્પર્ય એજ છે કે શિષ્ય આચાર્ય પાસેથી તેઓની સઘળી વિદ્યાઓ જાણી લઇને પણ તેઓની બરાબરી કરી શકતો નથી, અર્થાત્ તેઓની અપેક્ષાએ લઘુ જ છે, કારણ કે પોતાને લઘુ માનવાથી જ તે આચાર્યના આશ્રય રૂપ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરી શકે છે, તેથી ઉક્ત કથનથી સિદ્ધ થાય છે કે આચાર્ય સમસ્ત જગત્‌ના ગુરુ એટલે શિક્ષા દેવાવાળા છે અને તેઓની પાસેથી સમસ્ત જગત્ લઘુ એટલે શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે, કારણ કે આચાર્યોનું શિક્ષાદાનપણું પોતાને ગુરુ માનવાથી તથા જગત્‌નું શિક્ષાગ્રહણપણું પોતાને લઘુ

માનવાથી જ સંભવી શકે છે, તાત્પર્ય એ છે કે આવા આચાર્યોના સંબંધમાં સર્વે મનુષ્યોએ પોતાનામાં લઘુભાવ જાણવો જોઇએ તથા લઘુભાવને જ હૃદયમાં રાખીને તેઓનું આરાધન અગર સેવન કરવું જોઈએ, તેથી સ્પષ્ટ છે કે-'आयरियाणं'એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું ત્રીજું પદ અને ત્રીજી સંપદાનું વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું.

ચોથા ઉપાધ્યાયપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે:—

'णमो उवज्झायाणं' કહેતાં नमः उपाध्यायेभ्यः, 'उप' કહેતાં સમીપ રહેલા તથા આવેલા એવા જે સાધુ પ્રમુખ તેઓ પ્રત્યે જે 'अज्झाय' કહેતાં અધ્યાય એટલે સિદ્ધાંતનું અધ્યયન કરાવે, તથા જેઓની પાસે આવી अधीयते કહેતાં ભણાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહેવાય છે, તેઓને 'णमो' કહેતાં નમસ્કાર થાઓ.

અથવા "उप–समीपे सूत्रतो जिनप्रवचनमधीयते प्रकर्षतया ज्ञायते स्मर्यते वा शिष्यजनैर्येभ्यस्ते उपाध्यायाः" इति व्युत्पत्तेः ।" અર્થાત્ જેઓની પાસે જવાથી જિન પ્રવચનના સૂત્રોના અર્થને ભણાય અથવા સ્મરણ કરાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. કહ્યું પણ છે કેઃ—

"बारसङ्गो जिणक्खाओ, सज्झाओ कहिओ वुहेहिं ।
तं उवइसन्ति जम्हा, उवज्झाया तेण वुच्चन्ति ॥१॥"

અર્થાત્–જિનેશ્વરોએ ભાખેલી દ્વાદશાંગીને બુદ્ધિમાન્ સ્વાધ્યાય કહે છે, તેઓ જે કારણે દ્વાદશાંગીનો ઉપદેશ આપે છે, તે કારણ માટે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા "उत्ति उवओग करणे, जत्ति जाणस्स होइ निद्देसे ।
एएण हुंति उज्झा, एसो अन्नोवि पज्जाओ ॥१॥"

અર્થાત્—उકાર જે છે, તે ઉપયોગ કરવાને અર્થે છે, તેથી उ કહેતાં उव થયો અને उव પછી જજ્જો છે, તે जकार વર્ણથી ધ્યાનનો નિર્દેશ કહ્યો છે. એમ उ અને ज એ બે અક્ષરથી उवज्झाय પદ થાય છે. આ પર્યાયાર્થ છે. વળી પર્યાય ફેર નામ આ પ્રમાણે છે—

"उत्ति उवओग करणे, पत्ति अ पावपरिवज्जणे होइ ।
जत्ति अ जाणस्स कए, उत्ति अ ओसक्कणा कम्मे ॥"

અર્થાત્—उ જે છે તે ઉપયોગને માટે છે અને, प છે તે પાપને સમસ્ત પ્રકારે વર્જવાને માટે છે, અને ज છે તે ધ્યાન કરવાને માટે છે. વળી ओ વર્ણ તે કર્મથકી છુટવાને માટે છે. એ રીતે ચાર અક્ષર મલીને उपाज्झाओ થાય છે, તે પણ પર્યાયાંતરે ઉપાધ્યાયનુંજ નામ જાણવું.

અથવા उपाधान એટલે ઉપાધિ અથવા सन्निधि તે પાસે રહેવું, તે ઉપાધિને વિષે આય એટલે લાભ છે શ્રુતનો જેઓ થકી અથવા ઉપાધિ એટલે વિશેષણાદિકના પ્રસ્તાવક થકી શોભન ઉપાધિનો આય એટલે લાભ છે જેઓથી તેઓને ઉપાધ્યાય

કહીએ. એટલે જેઓની પાસે રહેવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ, જેઓની દ્વારાએ ઉપાધિ એટલે પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા "उपाधेरिष्टफलस्य आयस्य प्राप्तेः हेतुत्त्वं येषु विद्यते ते उपाध्यायाः" । અર્થાત્ જેઓમાં સ્વભાવથી જ ઇષ્ટફલનો પ્રાપ્તિનું કારણપણુ રહેલુ છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા-"उपहन्ते आधेर्मानस्या व्यथाया आयः प्राप्तिर्यैस्ते उपाध्यायाः" । અર્થાત્-આધિ જે મનની પીડા તેનો લાભ, અધિ એટલે દુર્બુદ્ધિ તેનો લાભ, તથા દુર્ધ્યાનની પ્રાપ્તિનો જેઓની દ્વારા નાશ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. એવા ઉપાધ્યાયનું મરકત મણિની માફક નીલવર્ણે ધ્યાન કરવું જોઇએ.

પ્રશ્ન-"उवज्झायाण"એ પદમાં પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'उवज्झायाणं' પદમાં જે પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે—

ઉપાધ્યાય પદનો અર્થ પ્રથમ લખી ગયા છીએ કે:-"જેઓની પાસે રહીને તથા આવીને શિષ્યો અધ્યયન કરે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા પાસે રહેલા અથવા આવેલા એવા સાધુ લોકોને સિદ્ધાન્તનું અધ્યયન કરાવે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા જેઓની પાસે નિવાસ કરવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અને જેઓની દ્વારા ઉપાધિ એટલે શુભ વિશેષણાદિ પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે" ઉક્ત શબ્દાર્થથી તાત્પર્ય એ નીકળે છે કે આરાધના રૂપી સામીપ્ય કરણથી "उवज्झायाणं"એ પદ દ્વારા પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપાધ્યાય પદનો પદચ્છેદ આ પ્રકારે છે:-'उप', अधि, आय' આ ત્રણ શબ્દોમાંથી 'उप' અને 'अधि' એ બંને અવ્યય છે તથા મુખ્ય પદ 'आय' છે અને તેનો અર્થ પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી ઉક્ત શબ્દનો આશય એ છે કે 'उप'એટલે સામીપ્યકરણ વગેરે દ્વારા 'अधि'એટલે અંતઃકરણમાં ધ્યાન કરવાથી જેની દ્વારા 'आय'એટલે પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, તેથી શબ્દાર્થ દ્વારાજ સિદ્ધ થાય છે કે 'उवज्झायाण' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું ચોથુ પદ અને ચોથી સંપદાનું વર્ણન વીસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું

પાંચમા સાધુ પદનું વર્ણન આ પ્રમાણે—

'णमोलोए सव्वसाहूण' એટલે नमो लोके सर्वसाधुभ्यः । અર્થાત્–અઢીદ્વીપ પ્રમાણુ લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ.

'ज्ञानादिशक्त्या मोक्षं साधयन्तीति साधवः ।' અર્થાત્–જેઓ જ્ઞાનાદિ શક્તિદ્વારા મોક્ષનું સાધન કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે. તથા જેઓ સર્વ પ્રાણી માત્રને વિષે સમપણું ધ્યાવે, તેને નિરૂક્તિ ન્યાયે કરીને સાધુ કહીએ, કહ્યુ પણ છે કે—

"निव्वाण साहए जोय, जम्हा साहन्ति साहुणो।
समाय सव्वभूएसु, तम्हा ते भाव साहुणो ॥१॥"

અર્થાત્–સાધુ લોકો મોક્ષને સાધવાના જે યોગ તેને જાણીને તેની સાધના કરતા હોવાથી તથા જગતના સમસ્ત પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ પણું ધરતા હોય છે તે કારણુ માટે તેઓ ભાવસાધુ કહેવાય છે.

અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણુ કરે છે તેઓને સાધુ કહેવાય છે કહ્યું પણ છે કે—

"विसयसुहनियत्ताणं, विसुद्धचारित्तनियमजुत्ताणं ।
तच्चगुणसाहयाणं, साहणकिच्चुज्जुयाण नमो ॥"

અર્થાત્—જેઓ વિષયના સુખોથી નિવૃત્ત છે, વિશુદ્ધ ચારિત્રના નિયમોએ કરીને યુક્ત છે, યથાર્થ સાધુના ગુણોના સાધક છે તથા મોક્ષ સાધનને માટે ઉદ્યુક્ત છે તે સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. વળી કહ્યું પણ છે કે—

'किं पिच्छसि साहूणं, तवं व नियमं व संयमगुणं वा।
तो वंदसि साहूणं, एअ मे पुच्छिओ साह ॥१॥

અર્થાત્–અરે પ્રાણી! સાધુ તે પોતાના ગુણે કરીને જ સાધુ હોય, તે માટે તું સાધુના સામું શું જુએ છે? તું શું તપશ્ચર્યાનો ગુણ દેખે છે? અથવા નિયમ દેખે છે? અથવા શું સંયમનો ગુણ દેખે છે? તે ગુણ દેખીને ત્યારપછી શું સાધુને વાંદીશ? એ હુ તને પૂછું છું, તેનો ઉત્તર આપ

એનો શિષ્ય ઉત્તર આપે છે—

"असहाइसहायत्तं, करेंति मे संजमं करंतस्स।
एएणं कारणेणं, णमामि हं सव्वसाहूणं ॥१॥"

સહાય વિનાના અને સંયમનુ આચરણુ કરતા મને સહાય કરે છે, માટે સર્વ સાધુઓને હું વાંદું છું.

જેવી રીતે ભમરો સુગંધી ફૂલ પર બેસીને તેનો પરાગ લઇને બીજે ફૂલે જાય, એમ અનેક ફૂલો પર ભમી ભમીને પોતાના આત્માને સંતુષ્ટ કરે છે, પરંતુ તે ફૂલને જરાએ હાનિ પહોંચાડતો નથી, તેવીજ રીતે સાધુ પણ અનેક ઘર ભમી ભમીને બેતાલીશ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર વહોરી લાવી પોતાના પિંડનું-શરીરનું પોષણ કરે છે, પાંચે ઈન્દ્રિયોને વશમા રાખે છે, પાંચે ઈન્દ્રિઓના વિષયોને જીતે છે. પોતે ષટ્કાય જીવની રક્ષા કરે છે અને ઉપદેશ આપી બીજાઓ દ્વારા કરાવે છે, વળી સત્તર ભેદ સહિત સંયમની આરાધના કરે છે, સર્વ જીવ પ્રત્યે દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ રથના ધોરી, અચલ અને અડગ ચારિત્રના પાલનાર, એવા મુનિવરોને જયણાપૂર્વક વાંદીને પોતાના આત્માને પવિત્ર કરવો જોઈએ. વળી તેઓ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિના ધરનાર, બાર પ્રકારના તપ કરવામાં શૂરવીર, આત્માર્થી, વળી આરંભ સમારંભના આદેશ તથા ઉપદેશથી પર, જેઓને લોકોને ભેગા કરવાની વૃત્તિ નથી, અને વંદન તથા પૂજનની ઇચ્છાથી પર છે એવા સાધુઓનુ દર્શન તો જો મહદ્ પુણ્યનો ઉદય હોય તો જ પમાય છે. અને તેથી એવા સાધુઓને નમસ્કાર અવશ્ય કરવો જોઇએ. આવા સાધુ મહાત્માઓનું ધ્યાન આષાઢ મહિનાના મેઘ સમાન શ્યામવર્ણથી કરવું જોઇએ.

પ્રશ્ન—'णमो लोए सव्वसाहूणं' એ પાંચમા પદમાં 'लोए' એ પદના કથનથી શું ભાવ નીકળે છે?

ઉત્તર—'लोए' એ પદના કથનનુ પ્રયોજન નીચે મુજબ છેઃ—

(૧) અઢીદ્વીપમાં જ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ હોવાથી સાધુઓનું નિવાસસ્થાન અઢી દ્વીપપ્રમાણ લોક પ્રદેશમાં જ છે.

(૨) 'लोए' એ પદ મધ્ય મંગલના માટે છે; કારણકે 'लोकृ दर्शने' એ ધાતુથી 'लोक' શબ્દ બને છે. તથા બધાએ દર્શનાર્થક ધાતુ જ્ઞાનાર્થક માનવામાં આવે છે અને જ્ઞાન મંગલ સ્વરૂપ છે, તેથી મધ્યમાં મંગલ કરવાને માટે આ પદમાં 'लोए' પદ રાખવામાં આવ્યુ છે.

(૩) ત્રીજુ કારણ એ પણ છે કે 'सव्वसाहूणं' એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે (જેનુ વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલુ છે), કારણકે સાધુજન ઇચ્છા રહિત હોય છે, તેઓના સંબંધમાં 'लोए' પદ એ વાતને સૂચિત કરે છે કે તે સાધુજનોને જે ઇચ્છા ઉત્પન્ન પણ થાય છે તે જ્ઞાન સહચારિણી જ હોય છે એટલે રજોગુણ અને તમોગુણની વાસનાથી રહિત સાત્વિકી ઇચ્છા હોય છે અને તેની

આરાધના દ્વારા જે કોઇ સાધક પ્રાકામ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રજોગુણ અને તમોગુણથી રહિત સાત્ત્વિકી જ હોય છે

પ્રશ્ન—'णमो लोए सव्वसाहूणं' એ પાંચમા પદમાં 'सव्व' એટલે 'सर्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવેલો છે, જો સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ 'साहूणं' એ બહુવચનાન્ત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાત અને તેથી જ પહેલાનાં ચાર પદોમાં સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહી કરવામાં આવ્યો હોય?

ઉત્તર—ઉક્ત પાંચમા પદમાં 'सव्वसाहूण' એ પદમાં જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેનાં આ કારણો છે—

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

(૨) અપ્રમત્તાદિ, પુલાકાદિ, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહારવિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે ભેદો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ ભેદો વાળા, તથા ભારત આદિ ભેદો વાળા તથા સુષમ દુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનુ સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઇ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમા ગ્રહણ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) 'सव्वसाहूण' આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ 'सर्वसाघूनाम्' પણ થઇ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન सार्व એટલે સર્વ જીવોનુ હિત કરવા વાળા છે, અથવા 'सर्वैर्नयैर्विशिष्टत्वात्सर्वोऽर्हद्धर्मः तत्र भवाः सार्वा' । એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આર્હત્ ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ

(૪) 'सव्वसाहूण' એ પ્રાકૃત પદનો સસ્કૃતાનુવાદ 'श्रव्यसाघूनाम्' પણ થઇ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે-શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાકય છે તેના વિષયમા જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે.

(૫) અથવા 'सव्वसाहूणं' નો સસ્કૃતાનુવાદ 'सव्यसाघूनाम्' પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે-सव्य એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમા જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે.

(૬) આ પદમાં 'लोक' શબ્દથી અઢીદ્વીપમાં રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનુ ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉંચાઇમાં છે અને એકહજાર યોજન

પ્રમાણુ નીચાઇમાં છે, કિંતુ કોઇક લબ્ધિવાળા સાધુજનો મેરૂ ચૂલિકા સુધી પણુ તપસ્યા કરતા માલુમ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમાં જ્યાં જ્યાં જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ, એ સર્વ શબ્દનુ તાત્પર્ય છે.

પ્રશ્ન—'सव्वसाहूणं' એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'सव्वसाहूणं' એ પદમાં જે પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ છે:—

(૧) પહેલાં કહી ગયા છીએ કે:—"જ્ઞાનાદિ રૂપ શક્તિ દ્વારાએ જેઓ મોક્ષની સાધના કરે તેઓને સાધુ કહે છે, જેઓ સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાનભાવ ધારણુ કરે છે અથવા જેઓ ચોરાશી લાખ જીવયોનિમાં ઉત્પન્ન થએલા સમસ્ત જીવો તરફ સમભાવ ધારણુ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે, અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણુ કરે છે અને અસહાયકોને તપસ્યા આદિમાં સહાયતા આપે છે તેઓને સાધુ કહે છે અથવા જેઓ સંયમ પાળવા વાળા જનોને સહાયતા કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે."

મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક હોવાને લીધે તેઓ પરમોપકારી હોય છે, તેઓ પાંચ ઇન્દ્રિઓને પોતાના કાબુમાં રાખીને તેના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, ષટ્કાય જીવોની પોતે રક્ષા કરે છે અને બીજાઓ પાસે કરાવે છે, વિશિષ્ટ સત્તર ભેદે સંયમનું આરાધન કરી સમસ્ત જીવો પર દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ-રથના ધોરી હોય છે અને અડગ આચારનું પરિપાલન કરે છે, નવ પ્રકારની બ્રહ્મ-ચર્યની ગુપ્તિનું પાલન કરે છે, બાર પ્રકારની તપસ્યામાં પોતાની શક્તિને ફેરવે છે, આત્માના કલ્યાણનું હરહમેશ ધ્યાન રાખે છે, આરંભ સમારંભના આદેશ તથા ઉપદેશથી અલગ રહે છે, મનુષ્યોનો સમાગમ, વદન અને પૂજન વગેરેની ભાવનાથી સદા દૂર રહેવાવાળા હોય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તેઓને કોઇપણુ જાતની કામના હોતી નથી અર્થાત્ તેઓ સર્વથા પૂર્ણેચ્છાવાળા હોય છે, તેથી પૂર્ણ કામ હોવાના કારણે તેઓનુ ધ્યાન કરવાથી ધ્યાન કરનારને પણુ પૂર્ણ કામતા અર્થાત્ પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) 'साध्नोति साधयति वा पराणि कार्याणि इति साधुः।' એટલે જેઓ બીજાના કાર્યોને સિદ્ધ કરે છે તેઓનુ નામ સાધુ છે, સાધુ શબ્દનો આ અર્થ જ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન બીજાઓની કામના તથા તે સંબધી કાર્યોને પૂર્ણ કરે છે, તેથી માનવુ જોઇએ કે 'सव्वसाहूणं' એ પદના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

આરાધના દ્વારા જે કોઇ સાધક પ્રાકામ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રજોગુણ અને તમોગુણથી રહિત સાત્વિકી જ હોય છે

પ્રશ્ન—'णमो लोए सव्वसाहूणं' એ પાંચમા પદમાં 'सव्व' એટલે 'सर्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવેલો છે, જો સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ 'साहूणं' એ બહુવચનાન્ત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાત અને તેથી જ પહેલાનાં ચાર પદોમાં સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહી કરવામાં આવ્યો હોય?

ઉત્તર—ઉક્ત પાંચમા પદમાં 'सव्वसाहूण' એ પદમાં જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે તેના આ કારણો છે·—

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

(૨) અપ્રમત્તાદિ, પુલાકાદિ, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહારવિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે ભેદો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ ભેદો વાળા, તથા ભારત આદિ ભેદો વાળા તથા સુષમ દુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનુ સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઇ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમાં ગ્રહણ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) 'सव्वसाहूण' આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ 'सर्वसाधूनाम्' પણ થઇ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન सार्व એટલે સર્વ જીવોનુ હિત કરવા વાળા છે, અથવા 'सर्वैर्नयैर्विशिष्टत्वात्सर्वोऽर्हद्धर्मः तत्र भवाः सार्वाः' । એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આર્હત્ ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ

(૪) 'सव्वसाहूणं' એ પ્રાકૃત પદનો સસ્કૃતાનુવાદ 'श्रव्यसाधूनाम्' પણ થઇ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે-શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાક્ય છે તેના વિષયમાં જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે

(૫) અથવા 'सव्वसाहूणं' નો સસ્કૃતાનુવાદ 'सव्यसाधूनाम्' પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે-सव्य એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમાં જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે.

(૬) આ પદમાં 'लोक' શબ્દથી અઢીદ્વીપમાં રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનુ ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉંચાઇમાં છે અને એકહજાર યોજન

પ્રમાણ નીચાઇમાં છે, કિંતુ કોઇક લબ્ધિવાળા સાધુજનો મેરૂ ચૂલિકા સુધી પણ તપસ્યા કરતા માલુમ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમાં જ્યાં જ્યાં જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ, એ સર્વ શબ્દનું તાત્પર્ય છે.

પ્રશ્ન—'सव्वसाहूणं' એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'सव्वसाहूणं' એ પદમાં જે પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ છેઃ—

(૧) પહેલાં કહી ગયા છીએ કેઃ—"જ્ઞાનાદિ રૂપ શક્તિ દ્વારાએ જેઓ મોક્ષની સાધના કરે તેઓને સાધુ કહે છે, જેઓ સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાનભાવ ધારણ કરે છે અથવા જેઓ ચોરાશી લાખ જીવયોનિમાં ઉત્પન્ન થએલા સમસ્ત જીવો તરફ સમભાવ ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે, અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે અને અસહાયકોને તપસ્યા આદિમાં સહાયતા આપે છે તેઓને સાધુ કહે છે અથવા જેઓ સયમ પાળવા વાળા જનોને સહાયતા કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે."

મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક હોવાને લીધે તેઓ પરમોપકારી હોય છે, તેઓ પાંચ ઇન્દ્રિઓને પોતાના કાબુમાં રાખીને તેના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, ષટ્કાય જીવોની પોતે રક્ષા કરે છે અને બીજાઓ પાસે કરાવે છે, વિશિષ્ટ સત્તર ભેદે સંયમનું આરાધન કરી સમસ્ત જીવો પર દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ-રથના ધોરી હોય છે અને અડગ આચારનું પરિપાલન કરે છે, નવ પ્રકારની બ્રહ્મ-ચર્યની ગુપ્તિનું પાલન કરે છે, બાર પ્રકારની તપસ્યામાં પોતાની શક્તિને ફોરવે છે, આત્માના કલ્યાણનું હરહમેશ ધ્યાન રાખે છે, આરભ સમારભના આદેશ તથા ઉપદેશથી અલગ રહે છે, મનુષ્યોનો સમાગમ, વંદન અને પૂજન વગેરેની ભાવનાથી સદા દૂર રહેવાવાળા હોય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તેઓને કોઇપણ જાતની કામના હોતી નથી અર્થાત્ તેઓ સર્વથા પૂર્ણેચ્છાવાળા હોય છે, તેથી પૂર્ણ કામ હોવાના કારણે તેઓનુ ધ્યાન કરવાથી ધ્યાન કરનારને પણ પૂર્ણ કામતા અર્થાત્ પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) 'साध्नोति साधयति वा पराणि कार्याणि इति साधुः।' એટલે જેઓ બીજાના કાર્યોને સિદ્ધ કરે છે તેઓનુ નામ સાધુ છે, સાધુ શબ્દનો આ અર્થ જ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન બીજાઓની કામના તથા તે સબધી કાર્યોને પૂર્ણ કરે છે, તેથી માનવુ જોઇએ કે 'सव्वसाहूण' એ પદના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૩) **શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય** મહારાજે સાધુ અને મુનિ શબ્દને એકાર્થ વાચક કહેલ છે, તે મુનિ અગર સાધુનુ લક્ષણ લૌકિક શાસ્ત્રો મધ્યે **પદ્મપુરાણમાં** જે લખેલુ છે તેનો ટુકાણમાં એ આશય છે કે 'જે કાંઇ મલી આવે તેમા સતોષ માનનાર, સમાન ચિત્તવાળો, ઇન્દ્રિઓને જીતવાવાળો, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય રાખવાવાળો, કોઇની પણ નિંદા નહી કરવાવાળો, જ્ઞાની, કોઇની પ્રત્યે પણ વૈરભાવ નહિ રાખવાવાળો, દયાવાન્, શાંતિવાળો, પાખડ તથા અહકારથી રહિત તથા કોઇપણ જાતની ઇચ્છાથી રહિત જે વીતરાગ (રાગથી રહિત) મુનિ છે તે આ સસારમા સાધુ કહેવાય છે, લોભ, મોહ, મદ, ક્રોધ અને કામાદિથી રહિત, સુખી, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય લેવાવાળો, સહનશીલ તથા સર્વેને સમાન નજરે જોવાવાળો જે પુરુષ છે તેને સાધુ કહે છે, સમાન ચિત્તવાળો, પવિત્ર, સર્વ પ્રાણિયો પ્રત્યે દયા રાખવાવાળો, તથા વિવેકી જે મુનિ છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે, સ્ત્રી પુરુષ અને સપત્તિ વગેરે વિષયોમાં જેનુ મન અને ઇન્દ્રિઓ ચલાયમાન નથી થતી, જે પોતાના ચિત્તને હમેશાં સ્થિર રાખે છે, શાસ્ત્રના પઠન પાઠનમા જેની પૂર્ણ ભક્તિ છે, તથા જે નિરતર ભગવાનના ધ્યાનમા તત્પર રહે છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે' વગેરે સાધુઓના લક્ષણોથી વાચક! જાણી ચુકયા હશે કે તે રાગથી રહિત, સર્વ ઇચ્છાઓથી પરિપૂર્ણ તથા બીજાઓની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી માનવુ જોઇએ કે એતદ્ગુણ વિશિષ્ટ સાધુઓના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) ગરૂડપુરાણમાં પણ કહ્યુ છે કે—

'न प्रहृष्यति सम्माने, नावमानेन कुप्यति ।
न क्रुद्धः परुषं ब्रूया-देतत् साधोस्तु लक्षणम् ॥१॥

અર્થાત્–જેઓ સન્માન કરવાથી પ્રસન્ન થતા નથી તથા અપમાન કરવાથી ગુસ્સે થતા નથી તથા ગુસ્સે થઇને કદી પણ કઠોર વચન બોલતા, નથી, એજ સાધુ પુરુષનાં લક્ષણ છે

કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે માન અથવા અપમાનમા જેઓને હર્ષ અગર ક્રોધ થતો નથી એટલે કે જેઓની ઇચ્છા માત્રનો નાશ થયો છે તેઓને સાધુ કહે છે ભલા! એવા સાધુ પુરુષની આરાધના કરવાથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ કેમ ન પ્રાપ્ત થાય?

(૫) **વન્હિપુરાણમાં** સાધુના સ્વભાવના વિષયમાં કહ્યુ છે કે—

'त्यक्तात्मसुखभोगेच्छाः, सर्वसत्त्वसुखैषिण. ।
भवन्ति परदुःखेन, साधवो नित्यदुःखिताः ॥१॥

परदुःखातुरा नित्यं, स्वसुखानि महान्त्यपि ।
नापेक्षन्ते महात्मानः, सर्वभूतहिते रताः ॥२॥
परार्थमुद्यताः सन्त, सन्तः किं किं न कुर्वते ।
तादृगप्यम्बुधेर्वारि, जलदैस्तत्प्रपीयते ॥३॥
एक एव सतां मार्गो, यदङ्गीकृतपालनम् ।
दहन्तमकरोत् क्रोडे, पावकं यदपाम्पति ॥४॥
आत्मानं पीडयित्वाऽपि, साधु सुखयते परम् ।
ह्लादयन्नाश्रितान् वृक्षो, दुःखञ्च सहते स्वयम् ॥५॥

અર્થાત્—જેઓએ પોતાના સુખભોગ અને ઇચ્છાનો પરિત્યાગ કરેલો છે તથા સર્વ પ્રાણી માત્રના સુખના જેઓ અભિલાષી હોય છે; એવા સાધુ પુરુષ બીજાના દુઃખથી સદા દુઃખી રહે છે એટલે બીજાના દુઃખોને દેખી શકતા નથી—૧

હમેશાં બીજાના દુઃખોથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષા નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે—૨

સાધુજન બીજાઓના કાર્ય માટે ઉદ્યત થઇને શું શું નથી કરતા, જુઓ! વરસાદ સમુદ્રમાંથી ખારૂ પાણી પણ બીજાઓને ઉપકારના માટે પી લે છે—૩

સાધુ પુરુષોનુ અંગીકૃત કરેલા માર્ગનુ પાલન કરવુ એજ માર્ગ છે, જુઓ! સમુદ્રે પ્રજ્વલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે.—૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે પીડા પામીને પણ બીજાને સુખી કરે છે, જુઓ! વૃક્ષ પોતે દુઃખ વેઠીને પણ બીજાને આનંદ આપે છે.—૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) આચારનુ યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જે પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા એમ સમજવું જોઇએ કે—સાધુની આરાધનાથી ધર્મની આરાધના થાય છે તથા ધર્મ સર્વ કામનોઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રસિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

(૭) વિષ્ણુપુરાણમાં 'સાધુ' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'सव्वसाहूण'એ

(૩) શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય મહારાજે સાધુ અને મુનિ શબ્દને એકાર્થ વાચક કહેલ છે, તે મુનિ અગર સાધુનુ લક્ષણ લૌકિક શાસ્ત્રો મધ્યે પદ્મપુરાણમાં જે લખેલુ છે તેનો ટુકાણમાં એ આશય છે કે 'જે કાંઇ મલી આવે તેમાં સતોષ માનનાર, સમાન ચિત્તવાળો, ઇન્દ્રિઓને જીતવાવાળો, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય રાખવાવાળો, કોઇની પણ નિંદા નહી કરવાવાળો, જ્ઞાની, કોઇની પ્રત્યે પણ વૈરભાવ નહિ રાખવાવાળો, દયાવાન્, શાંતિવાળો, પાખડ તથા અહકારથી રહિત તથા કોઇપણ જાતની ઇચ્છાથી રહિત જે વીતરાગ (રાગથી રહિત) મુનિ છે તે આ સસારમાં સાધુ કહેવાય છે, લોભ, મોહ, મદ, ક્રોધ અને કામાદિથી રહિત, સુખી, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય લેવાવાળો, સહનશીલ તથા સર્વેને સમાન નજરે જોવાવાળો જે પુરુષ છે તેને સાધુ કહે છે, સમાન ચિત્તવાળો, પવિત્ર, સર્વ પ્રાણિયો પ્રત્યે દયા રાખવાવાળો, તથા વિવેકી જે મુનિ છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે, સ્ત્રી પુરુષ અને સપત્તિ વગેરે વિષયોમાં જેનુ મન અને ઇન્દ્રિઓ ચલાયમાન નથી થતી, જે પોતાના ચિત્તને હમેશાં સ્થિર રાખે છે, શાસ્ત્રના પઠન પાઠનમા જેની પૂર્ણ ભક્તિ છે, તથા જે નિરતર ભગવાનના ધ્યાનમા તત્પર રહે છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે.' વગેરે સાધુઓના લક્ષણોથી વાચક ! જાણી ચુકયા હશે કે તે રાગથી રહિત, સર્વ ઇચ્છાઓથી પરિપૂર્ણ તથા બીજાઓની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી માનવું જોઇએ કે એતદ્ગુણ વિશિષ્ટ સાધુઓના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) ગરૂડપુરાણમાં પણ કહ્યુ છે કે —

'न प्रहृष्यति सम्माने, नावमानेन कुप्यति ।
न क्रुद्धः परुषं ब्रूया-देतत् साधोस्तु लक्षणम् ॥१॥

અર્થાત્-જેઓ સન્માન કરવાથી પ્રસન્ન થતા નથી તથા અપમાન કરવાથી ગુસ્સે થતા નથી તથા ગુસ્સે થઇને કદી પણ કઠોર વચન બોલતા, નથી, એજ સાધુ પુરુષનાં લક્ષણ છે

કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે માન અથવા અપમાનમા જેઓને હર્ષ અગર ક્રોધ થતો નથી એટલે કે જેઓની ઇચ્છા માત્રનો નાશ થયો છે તેઓને સાધુ કહે છે ભલા ! એવા સાધુ પુરુષની આરાધના કરવાથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ કેમ ન પ્રાપ્ત થાય ?

(૫) વન્હિપુરાણમાં સાધુના સ્વભાવના વિષયમાં કહ્યું છે કે —

'त्यक्तात्मसुखभोगेच्छाः, सर्वसत्त्वसुखैषिण. ।
भवन्ति परदु.खेन, साधवो नित्यदुःखिताः ॥१॥

परदुःखातुरा नित्यं, स्वसुखानि महान्त्यपि ।
नापेक्षन्ते महात्मानः, सर्वभूतहिते रताः ॥२॥
परार्थमुद्यताः सन्तः, सन्तः किं किं न कुर्वते ।
तादृगप्यम्बुधेर्वारि, जलदैस्तत्प्रपीयते ॥३॥
एक एव सतां मार्गो, यदङ्गीकृतपालनम् ।
दहन्तमकरोत् क्रोडे, पावकं यदपाम्पति ॥४॥
आत्मानं पीडयित्वाऽपि, साधु सुखयते परम् ।
ह्लादयन्नाश्रितान् वृक्षो, दुःखञ्च सहते स्वयम् ॥५॥

અર્થાત્-જેઓએ પોતાના સુખભોગ અને ઇચ્છાનો પરિત્યાગ કરેલો છે તથા સર્વ પ્રાણી માત્રના સુખના જેઓ અભિલાષી હોય છે, એવા સાધુ પુરુષ બીજાના દુઃખથી સદા દુઃખી રહે છે એટલે બીજાના દુઃખોને દેખી શકતા નથી.-૧

હમેશાં બીજાના દુઃખોથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષા નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે -૨

સાધુજન બીજાઓના કાર્ય માટે ઉદ્યત થઇને શુ શું નથી કરતા, જુઓ ! વરસાદ સમુદ્રમાંથી ખારૂ પાણી પણ બીજાઓને ઉપકારના માટે પી લે છે.-૩

સાધુ પુરુષોનુ અંગીકૃત કરેલા માર્ગનુ પાલન કરવુ એજ માર્ગ છે, જુઓ ! સમુદ્રે પ્રજ્વલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે -૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે પીડા પામીને પણ બીજાને સુખી કરે છે, જુઓ ! વૃક્ષ પોતે દુઃખ વેઠીને પણ બીજાને આનંદ આપે છે -૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) આચારનુ યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જે પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા એમ સમજવું જોઇએ કે-સાધુની આરાધનાથી ધર્મની આરાધના થાય છે તથા ધર્મ સર્વ કામનોઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રસિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૭) વિષ્ણુપુરાણમાં 'साधु' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'सव्वसाहूण'એ

પદના ધ્યાન અને જાપથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮) 'सव्वसाहूणं'એ પદમાંનો 'सर्व'શબ્દ વિશેષે કરીને દ્યોતક છે કે—આ પદના ધ્યાનથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ થાય છે, કારણ કે–'सर्वान् (कामान्) साधयन्ति इति सर्वसाधवस्तेभ्यः' એટલે સર્વ કામો [ઇચ્છાઓ] ને જે પૂર્ણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ પાંચમું પદ અને પાંચમી સંપદાનું વિસ્તારથી વર્ણન આ પ્રમાણે જાણવું.

પ્રશ્ન—આ પાચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવો તે સક્ષેપથી કરવો કે વિસ્તારથી કરવો? તેમા જો સંક્ષેપથી નમસ્કાર કરવો એમ કહેશો તો સિદ્ધ અને સાધુઓ પ્રત્યેજ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે, કારણ કે એ બનેને નમસ્કાર કરવાથી અરિહંત, આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનું પણ ગ્રહણ થઇ જાય છે, કારણ કે અરિહંત વગેરે જે ત્રણ છે તે પણ સાધુપણુ છોડતા નથી અને જો તમે કહેશો કે વિસ્તારથી નમસ્કાર કરવો તો **ઋષભાદિ** ચોવીશ તીર્થંકરોને વ્યક્તિ સમુચ્ચારણ પૂર્વક એટલે જૂદું જૂદું નામ લઇને નમસ્કાર કરવો જોઇએ.

ઉત્તર—અરિહંતને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ફલની પ્રાપ્તિ સાધુને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, જેમકે રાજાને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે મનુષ્યમાત્રને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, તે માટે વિશેષતાને લઇને પ્રથમ અરિહતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન—ન્યાયની વાત તો એ છે કે જે સર્વથી મુખ્ય હોય, તેનું નામ પ્રથમ ગ્રહણ કરવું જોઇએ, તો અહીંઆ પચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરતાં પ્રથમ શ્રી અરિહતને નમસ્કાર કીધો, પરંતુ ન્યાયની રીતે તો અહીંયાં પંચ પરમેષ્ઠીમાં સર્વથા કૃતકૃત્ય પણે કરીને સિદ્ધનુ પ્રધાન પણુ છે, અર્થાત્ પાચેમાં સિદ્ધ મુખ્ય છે, તેથી પ્રથમ સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને પછી અનુક્રમે અરિહતાદિકને નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે.

ઉત્તર—આપણે સિદ્ધને પણ શ્રીઅરિહતના ઉપદેશથી જ જાણીએ છીએ, વળી જુઓ! અરિહત જ તીર્થની પ્રવર્ત્તના કરે છે અને ઉપદેશ આપીને ઘણા જીવો પર ઉપકાર કરે છે, એટલુજ નહીં, પરતુ સિદ્ધ પણ શ્રી અરિહંતના ઉપદેશથી જ ચારિત્ર અગીકાર કરીને કર્મ રહિત થઈ સિદ્ધપણુ પામે છે, માટે શ્રી અરિહતને જ પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન—જો એમ ઉપકારીપણું ચિંતવી નમસ્કાર કરીએ તો આચાર્યાદિકને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુક્ત થશે કારણ કે કોઈ વખતે તેઓથી પણ અરિહંતાદિકનું જાણપણું થાય છે, માટે આચાર્યાદિક પણ મોટા ઉપકારી છે તેથી તેઓને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે.

ઉત્તર—આચાર્યને ઉપદેશ આપવાનું સામર્થ્ય અરિહતના ઉપદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ આચાર્યાદિ સ્વતન્ત્રતાથી ઉપદેશ ગ્રહણ કરી અર્થજ્ઞાપનનુ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, તાત્પર્ય એ છે કે અરિહત જ મુખ્યત્વે કરીને સર્વ પદાર્થનુ જ્ઞાન કરાવવાવાળા છે, તેથી પ્રથમ નમસ્કાર કરવો તેઓનેજ યોગ્ય છે. વળી આચાર્યાદિકોને પ્રથમ નમસ્કાર કરી પછી શ્રી અરિહતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય નથી કહ્યુ પણ છે કેઃ—

'पुव्वाणुपुव्वि न कमो, नेव व पच्छाणुपुव्वि पस भवे ।
सिद्धाईआ पढमा, बीआए साहुणो आइ ॥१॥
अरहन्ता उवएसेणं, सिद्धाणं जन्ति तेण अरिहाइ ।
णवि कोवि परिसाए, पणमित्ता पणमई रन्नोत्ति ॥२॥

ઉપર જે પ્રશ્નોત્તરો જણાવી ગયા તેનો સબધ આ ગાથાઓ સાથે છે, વળી લોકોમાં પણ પર્ષદાને પ્રણામ કરીને પછી રાજાને કોઈ પ્રણામ કરતું નથી, તો અહીંઆ આચાર્યાદિક તો પર્ષદા રૂપ છે અને શ્રી અરિહત તે રાજારૂપ છે માટે પ્રથમ શ્રીઅરિહતને નમસ્કાર કર્યા પછી આચાર્યાદિકને કરવો યુક્ત છે.

પ્રશ્ન—છઠ્ઠા પદથી લઈને નવમા પદ સુધીમાં એમ કહેવામાં આવ્યુ છે કે—'एसो पञ्चणमुक्कारो' એટલે એ પાંચેને કરેલો નમસ્કાર, 'सव्वपावप्पणासणो' સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે તથા 'मङ्गलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगल' સર્વ મંગલોને વિષે પહેલુ મગલ છે. આ વિષયમાં પ્રશ્ન એ છે કે મગલ કોને કહે છે અને મગલ કેટલા પ્રકારના હોય છે તથા એ પાચેને કરેલો નમસ્કાર પ્રથમ મગલ શી રીતે છે?

ઉત્તર—મંગલ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ એ છે કે—'मङ्गति हितार्थं सर्पति, मङ्गति दूरं दुष्टमनेन अस्माद्वेति मङ्गलम्' અર્થાત્ જે સર્વ પ્રાણિઓના હિતને માટે દોડે છે તેને મગલ કહે છે, અથવા જેની મારફતે દુર્દૈવ, દુર્ભાગ્ય દૂર ભાગી જાય છે તેને મગલ કહે છે, તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી હિત અને અભીષ્ટ પદાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનુ નામ મગલ છે.

મંગલ બે પ્રકારના છે—એક દ્રવ્ય મગલ એટલે લૌકિક મંગલ, તથા બીજુ ભાવમગલ એટલે લોકોત્તર મગલ જાણવુ તેમા દહીં, અક્ષત, કેસર, ચદન

અને ધરો વગેરે લૌકિક મગલ છે, તે મગલ અનેકાંતિક તથા અનાત્યતિક જાણવું એટલે સર્વથા તથા સર્વદા મંગલરૂપ નહી રહેવાવાળુ જાણવું અને તે પણ નામ મગલ, સ્થાપના મગલ અને દ્રવ્ય મંગલરૂપ છે અને એ ત્રણ મગલથી વાંછિતાર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, પરતુ તેનાથી વિપરીત એકાંત મંગલ તથા આત્યતિક મગલ એટલે સર્વથા અને સર્વદા મંગલરૂપ રહેવાવાળુ તે ભાવમંગલ જાણવું, એ મગલ વિશેષે કરીને ઇચ્છિતાર્થ સિદ્ધિને આપનાર છે, તેથી દ્રવ્યમંગલની અપેક્ષાએ ભાવમંગલ પૂજનીય તથા ઉત્તમ છે, તે ભાવમગલ જપ, તપ તથા નિયમ વગેરે ભેદોથી અનેક પ્રકારનુ છે, તેમાં પણ આ પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મગલ સર્વથી ઉત્તમ છે. તેથી એ વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરવું, એનાથી મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે જે પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામા આવે છે તેઓ લોકોમાં ઉત્તમ તથા શરણાગત વત્સલ છે, કહ્યું પણ છે કે –'अरिहन्ता मगल, सिद्धा मंगलं, साहु मंगलं, केवलि पण्णत्तो धम्मो मगल'। અર્થાત્ અરિહત મગલરૂપ છે, સિદ્ધ મંગલરૂપ છે, સાધુ મગલરૂપ છે તથા કેવળી ભગવતે પ્રરૂપેલો ધર્મ મગલરૂપ છે.

પ્રશ્ન–'પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર'ના કર્તા શ્રી **જિનકીર્તિસૂરિએ** સ્વોપજ્ઞવૃત્તિના પ્રારભમાં આ મહામત્રને અડસઠ અક્ષરોવાળો કહેલો છે, તો એના અડસઠ અક્ષર કેવી રીતે જાણવા જોઇએ તથા આ મહામન્ત્ર અડસઠ અક્ષરોવાળો હોવાનુ શુ કારણ છે?

ઉત્તર–આ નવકાર મન્ત્રમાં નવ પદ છે, તેમાંથી શરૂઆતના પાંચ પદ કે જેનુ વિસ્તૃત વર્ણન આપણે કરી ગયા છીએ તે જ મૂલમન્ત્ર સ્વરૂપ છે, તેમાં વ્યંજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ વર્ણોની ગણુતરી કરવાથી પાંત્રીસ અક્ષરો થાય છે તથા પાછળના જે ચાર પદ છે જેનુ વિસ્તૃત વર્ણન હવે પછી કરવામાં આવનાર છે તે ચૂલિકાના છે, તેમા મૂલ મન્ત્રના પ્રભાવનુ વર્ણન કરવામાં આવેલુ છે, તે ચારે પદોમાં વ્યજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ અક્ષરોની ગણુતરી કરવાથી તેત્રીસ અક્ષરો થાય છે, આ બને સખ્યાઓને ભેગી કરવાથી કુલ અડસઠ અક્ષર થાય છે, તેથી આ મહામન્ત્રને અડસઠ અક્ષરોથી વિશિષ્ટ કહેલ છે

આ મહામન્ત્રમાં અડસઠ અક્ષરોની સ્થાપના કરવાનું પ્રયોજન એ છે કે એમાં પાંચ પરમેષ્ઠિઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલો છે તથા એમાં નવ પદ છે, જેના ભગોની ક્રિયા (પ્રક્રિયા) જુદી જુદી છે, તેથી આ મહામન્ત્રને નવકારમન્ત્ર કહે છે, પાચને નવથી ગુણવાથી પીસ્તાલીસ થાય છે; એને દોઢા કરવાથી સાડા સડસઠ થાય છે, એમાં અડધો ઉમેરવાથી અડસઠ થાય છે, હવે એનુ તાત્પર્ય એ છે કે જેઓ

નવપદોની પ્રક્રિયાથી પાંચ પરમેષ્ટીઓનું ધ્યાન કરે છે, અર્થાત્ એ પ્રકારથી પીસ-તાલીસ સખ્યાને જેઓ પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓનો હિસાબ કિતાબ સંસારથી દોઢો (નિઃશેષ) થઇ જાય છે અર્થાત્ આ રીતે તેઓ સાડાસડસઠ સંખ્યાને પ્રાપ્ત કરે છે; સસારથી લેણાના દોઢા થઇ ગયા પછી તેઓને માટે સસારમાં માત્ર અડધી ક્ષણુજ રહે છે, તે અર્ધક્ષણુ વીત્યા પછી (અર્થાત્ અડધાનું જોડાણુ થવાથી) તે અડસઠ થઇ જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પામે છે.

પ્રશ્ન—કેટલાક લોકો 'हवइ मंगलं'ના સ્થાનમાં 'होइ मंगलं' પાઠ માનીને ચૂલિકા સંબંધીના પાછળના ચાર પદોમા બત્રીશ જ અક્ષરો માને છે, શુ તે બરાબર નથી?

ઉત્તર—'हवइ'ના સ્થાનમાં 'होइ' શબ્દ બોલવાથી જો કે અર્થમાં તો કોઇ પણુ જાતનો ફરક પડતો નથી, પરંતુ 'होइ' શબ્દ બોલવાથી ચાર પદોમા બત્રીશ અક્ષરોનુ હોવું દૂષણુરૂપ છે, કારણુકે મૂલમન્ત્રના ૩૫ તથા પછીના ચાર પદોમાં 'हवइ' બોલતા તેત્રીશ અક્ષરોનુ જોડાણુ કરવાથી જ ૬૮ અક્ષર થાય છે, પહેલાં જણાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે જેનું હોવું આવશ્યક છે. જુઓ!

શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—

"तहेव इक्कारस पयपरिच्छिन्नति आलावगतित्तीसअक्खरपरिमाणं, एसो पंच णमुक्कारो सव्वपावप्पणासणो मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं ति चूलम्।"

અર્થાત્—પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મૂલમન્ત્ર અગિયાર પદો યુક્ત છે એટલે શરૂઆતના પાચ પદ રૂપ મૂલમન્ત્રમા કુલ અગિયાર પદ છે, તેનો પ્રભાવ બતાવનારા પાછલા ચાર પદોના અક્ષરોનુ પરિમાણુ તેત્રીશ છે. તે આ પ્રમાણે 'एसो पंच णमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो, मङ्गलाण च सव्वेसिं, पढमं हवइ मङ्गलं' એવું ચૂલિકામાં કથન છે. **પ્રવચનસારોદ્ધારની** ૭૯મી ગાથામા કહ્યું છે કે.—

'पंच परमिट्ठि मंते, पए पए सत्त संपया कमसो।
पज्जंत सत्तरक्खर, परिमाणा अट्ठमी भणिया + ॥७९॥

જો કે 'हवइ मंगल'ના સ્થાને होइ मंगलं એવો પાઠ બોલવાથી અર્થ વિભેદ કાઇ નથી, તથાપિ 'हवइ मगल' પાઠ જ બોલવો કે જેથી ચાર પદોમાં ૩૩ અક્ષર થઇ જાય કારણુકે **નમસ્કારાવલિ** ગ્રન્થમા કહ્યુ છે કે—"કોઇ કાર્ય વિશેષ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે જે વખતે ચૂલિકાના જ ચાર પદોનુ જ ધ્યાન કરવાનું હોય તે વખતે બત્રીશ પાખડીના કમલની રચના કરી એકેકો અક્ષર એકેક પાંખડીમા

+ અર્થાત્—પચ પરમેષ્ઠી મન્ત્રને વિષે પ્રત્યેક પદ પ્રમાણુ સપદા કહી છે, એ પ્રમાણે સાત પદની સાત સપદાઓ અનુક્રમે થાય અને છેલ્લી આઠમી સંપદા સત્તર અક્ષર પ્રમાણુ જાણુવી

સ્થાપન કરવો અને તેત્રીશમો અક્ષર મધ્ય કર્ણિકામાં સ્થાપન કરીને ધ્યાન કરવું જોઇએ." તેથી જો 'હોઇ मंगलं' એવો પાઠ માનવામાં આવે તો ચારે પદોમાં ૩૨ જ અક્ષર થાય અને તે બત્રીશ અક્ષરથી બત્રીશ પાંખડીઓ જ પૂરાય અને મધ્ય કર્ણિકા ખાલી રહી જાય, તેથી 'हवइ मंगलं' એવો પાઠ માનીને પાછળના ચાર પદોમાં તેત્રીશ જ અક્ષર માનવા જોઇએ.

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તેઓના એકસોને આઠ ગુણરૂપ મન્ત્રનો જાપ કરીએ તે ૧૦૮ ગુણ આ પ્રમાણે છે:—

बारस गुण अरिहंता, सिद्धा अट्ठेव सूरि छत्तीसं।
उवज्झाया पणवीसं, साहू सगवीस अट्ठसयम् ॥१॥

અર્થાત્—અરિહંતના બાર ગુણ છે, સિદ્ધના આઠ ગુણ છે, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ છે, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ છે અને સાધુના સત્તાવીશ ગુણ છે સર્વ મળીને પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ છે અને તેથી જ નવકારવાળીના મણકા પણ ૧૦૮ હોય છે.

પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું ચૈત્યવંદન:—

બાર ગુણ અરિહંત દેવ, પ્રણમી જે ભાવે।
સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતા, દુઃખ દોહગ જાવે ॥૧॥
આચારજ ગુણ છત્રીશ, પચવીશ ઉવજ્ઝાય।
સત્તાવીશ ગુણ સાધુના, જપતા સુખ થાય ॥૨॥
અષ્ટોત્તર સય ગુણ મલીએ, એમ સમરો નવકાર।
ધીરવિમલ પંડિત તણો, **નય** પ્રણમે નિત સાર ॥૩॥

પ્રસંગોપાત નવકારવાલીના ગુણ દર્શાવતી પ્રાચીન ગુજરાતી સજ્ઝાય વાંચકોને ઉપયોગી જાણી અત્રે આપવી યોગ્ય ધારી છે જે આ પ્રમાણે છે:—

બાર જપૂ અરિહંતના, ભગવંતના રે ગુણ હું નિશ દીશ।
સિદ્ધ આઠ ગુણ જાણિયે, વખાણીયે રે ગુણ સૂરિ છત્રીશ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૧॥

ચિર નંદિયે રે ઉઠી ગણીયે સવે(વા)ર।
સૂત્ર તણા ગુણ ગૂથિયા, મણીઆ મોહન રે મહ મોટો મેર॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૨॥

પચવીશ ઉવજ્ઝાયના, સત્તાવીશ રે ગુણ શ્રી અણગાર ।
એકસો આઠે ગુણેં કરી, ઇમ જપિયે રે ભવિયણ નવકાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૩॥

મોક્ષ જાપ અંગુઠડે, વૈરી જૂઠડે રે તર્જની અગુલી જોય ।
બહુ સુખ દાયક મધ્યમા, અનામિકા રે વશ્યારથ હોય ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૪॥

આકર્ષણ ટચી અંગુલી, વલી સુણજો રે ગણવાની રીતિ ।
મેરુ ઉલ્લઘન મ મ કરો, મ મ કરજો રે નખ અગ્રેં પ્રીતિ ॥
નોકારવાલી વદીયેં ॥૫॥

નિશ્ચલ ચિત્તે જે ગણે, જે ગણે સંખ્યાદિકથી એકાંત ।
તેહને ફલ હોએ અતિ ઘણુ, ઇમ બોલે રે જિનવર સિદ્ધાંત ॥
નોકારવાલી વદીયેં ॥૬॥

શખ પ્રવાલ ફ(સ્ફ)ટિકમણિ, પત્તા જીવ (પુત્રજીવી) રતાજલી મોતી સાર
રૂપ સોવન રયણ તણી, ચદન અવર અગરને ઘનસાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૭॥

સુંદર ફલ રૂદ્રાક્ષની, જપમાલિકા રે રેશમની અપાર ।
પચ વરણ સમ સૂત્રની, વલી વસ્તુ વિશેષ તણી ઉદાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૮॥

ગૌતમ પૂછતે કહ્યો, મહાવીરે રે એ સયલ વિચાર ।
લબ્ધિ કહે ભવિયણ સુણો, ગણજો ભણજો રે નિત્ય નિત્ય નવકાર ॥
નોકારવાળી વદીયે ॥૯॥

અરિહંત ભગવતના આઠ પ્રાતિહાર્ય અને ચાર અતિશય મળીને કુલ બાર ગુણ છે તે આ પ્રમાણે:—

'अशोकवृक्षः सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यध्वनिश्चामरमासनं च ।
भामण्डलं दुन्दुभिरातपत्रं सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणाम् ॥१॥

૧ અશોકવૃક્ષ—જ્યાં જ્યાં અરિહંત ભગવાન વિચરે છે ત્યાં ત્યાં સમવસરણની રચના કરવામાં આવે છે. તે સમવસરણની મધ્યમાં મહાવિસ્તીર્ણ, ફૂલોનો સમૂહ તથા તેમા લુબ્ધ થએલા ભ્રમરોના સમૂહથી યુક્ત, શીતલ સુંદર છાયા સહિત, મનોહર, લાંબી શાખાઓ વાળા, ભગવાનના શરીરથી બાર ગણી ઉંચાઇના

અશોકવૃક્ષની રચના દેવો કરે છે, જેની નીચે બિરાજમાન થઇને પ્રભુ ધર્મોપદેશ આપે છે.

૨ સુરપુષ્પવૃષ્ટિ—સમવસરણમા દેવતાઓ જલ તથા સ્થલને વિષે ઉત્પન્ન થએલાં ફૂલો જેવા કે શ્વેત, લાલ, પીળાં, લીલાં તથા શ્યામ એ પાચે વર્ણોના વિકસ્વર સરસ સુગધીવાળા, જેના ડીટા નીચે રહેલા છે અને મુખ ઉપર રહેલા છે તેવા સચિત્ત ફૂલની વૃષ્ટિ સમવસરણની જમીનને વિષે ચારે તરફ એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિ મધ્યે જાનુ સુધી કરે છે અહીઆં ફૂલ વિષે મતાંતર છે, કોઇ કહે છે કે અચિત્ત ફૂલ હોય છે, કોઇ કહે છે કે જાળીબધ હોય છે, કોઈ કહે છે કે કયારા રૂપ હોય છે, એટલે જ્યાં સાધુ, મનુષ્ય અને દેવતા બેસે છે ત્યાં પુષ્પવૃષ્ટિ નથી હોતી અને બાકીની જગ્યામાં ચારે તરફ હોય છે, આ પ્રમાણે મતાતર છે. પરતુ ખરૂ જોતાં તો સમવસરણમાં સર્વત્ર ફૂલની વૃષ્ટિ તો દેવતાઓ કરે જ છે, પરતુ ફૂલોને જે ઇજા નથી થતી તેનું કારણ તો અચિંત્ય શક્તિના ધણી એવા શ્રી અરિહત ભગવાનનુ માહાત્મ્ય (મહાન્ અલૌકિક પ્રભાવ) છે. એમ શ્રી **આવશ્યક ચૂર્ણિ**માં કહેલુ છે. તેની સાખ શ્રી **મલયગિરિ** મહારાજે શ્રી **આવશ્યક નિર્યુક્તિ**ની વૃત્તિમા આપેલી છે માટે સમવસરણ મધ્યે સચિત્ત ફૂલોની વૃષ્ટિ દેવતાઓ સર્વત્ર કરે છે તે વાત નિર્વિવાદ સાબિત થાય છે.

૩ દિવ્યધ્વનિ—જે સમયે અરિહત ભગવાન અત્યત મધુર સ્વર વડે સરસ અમૃતરસ સમાન સમસ્ત લોકને આપનારી વાણીએ કરીને ધર્મદેશના આપે છે, તે સમયે જો કે પ્રભુની વાણી અતિ મધુરમા મધુર હોવા છતા પણ દેવતાઓ પ્રભુની વાણીને દિવ્ય એવા ધ્વનિ વડે પૂરે છે, પ્રભુ જે દેશના આપે છે તે માલકોશ રાગમાં આપે છે અને પ્રભુ માલકોશ રાગે જે સમયે દેશના આપવી શરૂ કરે, તે વખતે પ્રભુની બને બાજુએ રહેલા દેવતાઓ વેણુ, વિણા વગેરેના શબ્દોએ કરીને તે વાણીને વિશેષે કરીને મધુર અને મનોહર કરે છે.

૪ ચામર—તતુ સમૂહથી યુક્ત કેળના થાભલાની સમાન જેના મનોહર સુવર્ણદડને વિષે રત્નો જડેલા છે અને તે રત્નોના કિરણોની કાતિ ઇન્દ્રધનુષની કાતિના જેવી ફેલાઇ રહેલી છે, એવા રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડી વાળા શ્વેત ચામરો ભગવંતને દેવતાઓ વીંઝે છે

૫ આસન—મેરૂ શિખરની સમાન ઉંચુ, રત્નજડિત સુવર્ણ સિંહાસન કે જે કર્મરૂપ શત્રુ સમૂહનો નાશ કરવાને સાક્ષાત્ સિંહ સમાન છે, એવુ સિંહાસન દેવતાઓ બનાવે છે, અને તે પર બેસીને પ્રભુ ધર્મદેશના આપે છે

૬ ભામંડલ—શરદ્ઋતુના સૂર્યના કિરણોની સમાન અત્યંત તેજસ્વી એવું પ્રકાશ મંડલ એટલે ભામંડલ પ્રભુના મસ્તકની પાછળના ભાગમાં દેવતાઓ રચે છે, તેમાં ભગવાનનું તેજ સંક્રમે છે, તેમ ન કરવામાં આવે તો ભગવાનના મુખ સન્મુખ કોઇનાથી જોઇપણ શકાય નહિ

૭ દુંદુભિ—પ્રભુના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ દુંદુભિ વગાડે છે, તે એમ સૂચવે છે કે–હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે શિવપુરના સાર્થવાહ સમાન આ પ્રભુની સેવા કરો, તેમના શરણે જાઓ

૮ છત્ર—સમવસરણમાં દેવતાઓ ભગવાનના મસ્તક ઉપર શરદ્ચંદ્ર જેવા ઉજ્વળ અને મોતીની માલાઓથી સુશોભિત ઉપરાઉપર ત્રણ ત્રણ છત્રો દરેક દિશાએ રચે છે ભગવાન પોતે સમવસરણમા પૂર્વાભિમુખ બેસે છે અને બીજી ત્રણ દિશાઓમા દેવતાઓ ભગવતના જ પ્રભાવથી પ્રતિબિંબો રચીને સ્થાપે છે, તેથી કુલ બાર છત્રો તે વખતે હોય છે અન્ય વખતે ત્રણ જ છત્ર હોય છે. સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આ આઠ પ્રતિહાર્યો તો પ્રભુની સાથે હોય જ છે

ચાર મૂળ અતિશય આ પ્રમાણે છે:—

૯ અપાયાપગમાતિશય—અપાય એટલે ઉપદ્રવ તેનો અપગમ એટલે નાશ તે સ્વાશ્રયી અને પરાશ્રયી બે પ્રકારનો છે તેમાં પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય એ કે–જેનાથી અન્યનો ઉપદ્રવ નાશ પામે, એટલે કે ભગવાન જ્યાં વિચરતા હોય ત્યાં દરેક દિશામાં પચીશ પચીશ યોજન અને ઊર્ધ્વ તથા અધો સાડાબાર સાડા બાર યોજન એમ સર્વ મળી સવાસો યોજન સુધી રોગ, મરકી, વૈર, અવૃષ્ટિ, અતિવૃષ્ટિ વગેરે થાય નહીં હવે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશયના દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકાર છે. તેમા દ્રવ્યથી અપાય એટલે સર્વ પ્રકારના રોગો, તે પોતાને તો સર્વથા ક્ષય થયા હોય છે તથા ભાવથી અપાય એટલે અઢાર પ્રકારના અભ્યતર દોષો, તે પણ પોતાને સર્વથા નાશ પામેલાજ હોય છે. તે અઢાર દોષો આ પ્રમાણે જાણવા–૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાતરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉપભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, ૬ હાસ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ, ૯ ભય, ૧૦ શોક, ૧૧ જુગુપ્સા, ૧૨ કામ, ૧૩ મિથ્યાત્વ, ૧૪ અજ્ઞાન, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિ, ૧૭ રાગ અને ૧૮ દ્વેષ.

૧૦ જ્ઞાનાતિશય—પ્રભુ કેવળજ્ઞાન વડે સર્વ લોકાલોકનુ સંપૂર્ણ સ્વરૂપ જાણે છે

૧૧ પૂજાતિશય—શ્રીતીર્થંકર સર્વને પૂજ્ય છે, એટલે કે રાજા, વાસુદેવ, બળદેવ, ચક્રવર્તિ, દેવતાઓ અને ઇંદ્રો વગેરે સર્વે તેમને પૂજે છે, અથવા તેમને પૂજવાની અભિલાષા કરે છે

૧૨ વચનાતિશય—શ્રી તીર્થંકરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ સર્વે પોત પોતાની ભાષામાં સમજે છે; કેમકે તેઓની વાણી પાંત્રીશ ગુણોએ કરીને યુક્ત છે, તે પાંત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે છે.—૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી, ૨ યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં દરેકને સરખી રીતે સંભળાય તેવી, ૩ પ્રૌઢતાવાળી, ૪ મેઘ જેવી ગંભીર, ૫ સ્પષ્ટ શબ્દવાળી, ૬ સંતોષ ઉપજાવનારી, ૭ દરેક સાંભળનાર મને જ કહે છે એમ સમજે તેવી, ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી, ૯ પૂર્વાપર વિરોધ ન આવે તેવી, ૧૦ મહાપુરુષને છાજે તેવી, ૧૧ સંદેહ વિનાની, ૧૨ દૂષણ રહિત અર્થવાળી, ૧૩ કઠણ વિષય પણ સુગમ લાગે તેવી, ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય તેવી, ૧૫ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પુષ્ટિ કરે તેવી, ૧૬ પ્રયોજનવાળી, ૧૭ પદરચનાવાળી, ૧૮ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પટુતાવાળી, ૧૯ મધુરતા વાળી, ૨૦ બીજાનો મર્મ ન ભેદાય તેવી ચતુરાઇવાળી, ૨૧ ધર્મ અને અર્થ એ બે પુરુષાર્થને સાધનારી, ૨૨ દીપકની જેમ અર્થનો પ્રકાશ કરનારી, ૨૩ પરનિંદા અને આત્મશ્લાઘા રહિત, ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયાપદ, કાળ અને વિભક્તિવાળી, ૨૫ સાંભળનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૨૬ વક્તા સર્વ ગુણ સંપન્ન છે એમ સ્પષ્ટ જણાઇ આવે તેવી, ૨૭ ધૈર્યતા વાળી, ૨૮ વિલંબતા રહિત, ૨૯ ભ્રાંતિરહિત, ૩૦ સર્વ શ્રોતા પ્રાણી પોતપોતાની ભાષામા સમજે તેવી, ૩૧ સારી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૩૨ પદના એટલે શબ્દના અર્થને અનેક અર્થપણે બોલે તેવી, ૩૩ સાહસિકપણે બોલે તેવી, ૩૪ પુનરૂક્તિ દોષરહિત, ૩૫ તથા સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે તેવી.

સિદ્ધ ભગવાનનાં આઠ ગુણ આ પ્રમાણે·—

नाणं च दंसणं चेव, अव्वाबाहं तहेव सम्मत्तं ।
अक्खयठिइ अरूवी, अगुरुलहु वीरीयं हवइ ॥१॥

૧ અનંતજ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકનુ સ્વરૂપ જાણે છે.

૨ અનંતદર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકના સ્વરૂપને દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત નિરૂપાધિપણુ પ્રાપ્ત થાય છે. તે સુખનુ વર્ણન કરતાં કહ્યુ છે કે:—વ્યવહારીઆનાં સુખ, રાજાનાં સુખ, બલદેવનાં સુખ, વાસુદેવનાં સુખ, ચક્રવર્તિના સુખ, અસંખ્યાતા ભવનપતિ, વ્યંતર તથા જ્યોતિષ દેવોના સુખ, બારદેવલોકના દેવતાનાં સુખ, નવ ગ્રૈવેયકના દેવતાના સુખ, પાચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ, એ સર્વનાં

સુખથી અનંતગણું અધિક સુખ સિદ્ધના જીવોને છે. તે સુખનો અનુભવ સિદ્ધ વિના બીજા કોઈને પણ થઇ શકે નહિ. જેમ મૂગો માણસ સાકર ખાય, તેનો સ્વાદ પોતે જાણે પણ બીજાને કહી શકે નહિ, તેમ સિદ્ધના અનંતસુખને કેવલજ્ઞાની જ્ઞાનના બળે કરીને જાણે છે પણ તે સુખ વચનાતીત હોવાથી કહી શકે નહિ.

૪ અનંતચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઇ જવાને લીધે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી સિદ્ધ ભગવાન આત્મ-સ્વભાવમાં સદા અવસ્થિત રહેલા છે

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુષ્યકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઇ જવાને લીધે અનંતસ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધની સ્થિતિની આદિ છે, પણ અંત નથી, તેથી સાદિ અનંત કહેવાય છે.

૬ અરૂપીપણુ—નામકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરહિત થાય છે, કેમકે શરીર હોય તો જ વર્ણાદિક હોય છે, પણ સિદ્ધ ભગવંતને શરીર નથી, તેથી તેઓને અરૂપીપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૭ અગુરૂલઘુ—ગોત્રકર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી ભારે હળવા કે ઉંચ નીચપણાનો વ્યવહાર રહેતો નથી.

૮ અનંતવીર્ય—અંતરાયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી અનંતદાન, અનંતલાભ, અનંતભોગ, અનંતઉપભોગ અને અનંતવીર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે કે સમગ્ર લોકને અલોક કરી શકે અને અલોકને લોક કરી શકે તેટલી સિદ્ધમાં સ્વાભાવિક શક્તિ હોય છે, છતાં તે સિદ્ધોએ કદી પણ તેવું વીર્ય ફોરવ્યુ નથી, ફોરવતા નથી અને ફોરવશે પણ નહીં, કેમકે તેમને પુદ્ગલની સાથે કાંઇ પણ સંબંધ હોતો નથી. આ અનંતવીર્યના ગુણથી પોતાના આત્મિક ગુણોને જે રૂપે છે તે રૂપે જ ધારી રાખે છે ફેરફાર થવા દેતા નથી.

આચાર્યના છત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે —

पंचिंदिअसंवरणो, तह नवविहबंभचेरगुत्तिधरो ।
चउविहकसायमुक्को, इअ अट्ठारस गुणेहिं संजुत्तो ॥१॥
पंचमहव्वयजुत्तो, पंचविहायारपालणसमत्थो ।
पंचसमिओ तिगुत्तो, छत्तीसगुणो गुरु मज्झ ॥२॥

શ્લોકાર્થ—પાંચ ઇન્દ્રિઓના વિષયને સંવરનાર, તથા નવપ્રકારે બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર, ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત, એ અઢાર ગુણે કરીને સંયુક્ત, તથા પાંચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત, પાંચ પ્રકારના આચાર પાલવાને સમર્થ, પાંચ પ્રકારની

સમિતિ તથા ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર એવા છત્રીશ ગુણવાળા મારા ગુરૂ છે.

વિસ્તારાર્થ—પાંચ ઇન્દ્રિઓના વિષયને સવર કરનાર તે આ પ્રમાણે—

૧ સ્પર્શનેન્દ્રિય—કોમળ વસ્તુનો સ્પર્શ થતાં તેને સુખકારી માની તેના પ્રત્યે રાગ તથા કર્કશ વસ્તુનો સ્પર્શથતા તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય—સુગધીદાર વસ્તુની સુગધ આવવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા દૂર્ગધવાળી વસ્તુની દુર્ગંધ આવવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધરનાર.

૩ જિવ્હેન્દ્રિય—સારો સ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા અસ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય—પોતાને અનુકુળ એવા મીઠા સગીત વગેરેના સુંદર સ્વરો પ્રત્યે રાગ તથા બિભત્સ અવાજ પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૫ નેત્રેન્દ્રિય—આખોને અનુકુળ પદાર્થો પ્રત્યે રાગ તથા પ્રતિકુળ પદાર્થો પ્રત્યે દ્વેષને નહિ ધારણ કરનાર, આ રીતે પાચે ઈન્દ્રિયોના વિષયને સવર કરનાર.

નવપ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તે આ પ્રમાણે:—

૬ સ્ત્રી, પશુ કે નપુસકનો નિવાસ હોય ત્યાં શીલવ્રત ધારીએ રહેવું નહિ.

૭ સ્ત્રીની કથા ન કરવી તથા સ્ત્રીની સાથે વાતચીત ન કરવી.

૮ સ્ત્રીઓના એક આસન પર એટલે શયન, આસન, પાટ, પાટલા ઉપર જ્યાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે સ્થાને બે ઘડી વીતી ગયા પહેલા બેસવુ નહિ, અને જે આસન ઉપર પુરૂષ બેઠો હોય તે સ્થાને સ્ત્રીએ પ્રહર સુધી બેસવુ નહિ.

૯ સ્ત્રીના અગોપાગ ધારી ધારીને જોવા કે ચિંતવવા નહિ

૧૦ ભીંત, પડદા વગેરેના ઓથે સ્ત્રી પુરૂષ કામક્રીડા કરતાં હોય અથવા તે સબધી વાત કરતા હોય ત્યાં બેસવુ નહિ

૧૧ પૂર્વાવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે કામક્રીડા કરી હોય તેનુ સ્મરણ ન કરવુ.

૧૨ બ્રહ્મચારીએ સરસ સ્નિગ્ધ–રસકસવાળો માદક આહાર લેવો નહિ

૧૩ શરીરની વિભૂષા એટલે શૃગારાદિક વડે શોભા કરવી નહિ

૧૪ ક્ષુધા શાંત થાય તેનાથી વધારે નીરસ આહાર પણ કરવો નહિ. આ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર

૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયોથી મુક્ત.

પાચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત તે આ પ્રમાણેઃ—

૧૯ 'सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमण' અર્થાત્–મન, વચન અને કાયાએ કરી છ કાયના જીવોને હણે નહિ, હણાવે નહિ તથા હણનારાની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૦ 'सव्वाओ मुसावायाओ वेरमण' અર્થાત્–ક્રોધ, લોભ, ભય તથા હાસ્યાદિકથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવ સબધે મન, વચન તથા કાયાએ કરી પોતે જુઠું બોલે નહિ, બીજાની પાસે જુઠું બોલાવે નહિ તથા જુઠું બોલનારની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૧ 'सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं' અર્થાત્–પારકુ અદત્ત પોતે તૃણ માત્ર લે નહિ, બીજાની પાસે લેવરાવે નહિ, લેનારને અનુમોદે નહિ. અદત્તાદાનના તીર્થંકર અદત્ત, ગુરૂઅદત્ત, સ્વામિઅદત્ત તથા જીવઅદત્ત એ ચાર ભેદો છે તે વિસ્તાર ભયથી અત્રે વર્ણવ્યા નથી.

૨૨ 'सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं' અર્થાત્–દેવ, મનુષ્ય તથા તિર્યંચની સ્ત્રી સબધી મન, વચન અને કાયાએ કરીને મૈથુન સેવે નહિ, સેવરાવે નહિ, સેવનારને સારો માને નહિ.

૨૩ 'सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमण' નવવિધ પરિગ્રહ તથા ધાતુમાત્ર મૂર્છા રૂપે રાખે નહિ, ધર્મના સહાયક ઉપકરણોથી અધિક ઉપકરણ પણ રાખે નહિ, રખાવે નહિ અને રાખનારની અનુમોદના કરે નહિ. આ પાચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત.

પાચ પ્રકારના આચાર તે આ પ્રમાણે—

૨૪ જ્ઞાનાચાર–જ્ઞાન પોતે ભણે, બીજાને ભણાવે, ભણનારની અનુમોદના કરે; જ્ઞાન પોતે લખે, બીજા પાસે લખાવે તથા લખનારની અનુમોદના કરે.

૨૫ દર્શનાચાર–પોતે સમ્યકત્વ પાળે, બીજાને સમ્યકત્વ પમાડે અને સમ્યકત્વથી પડતો હોય તેને પડતો બચાવીને સ્થિર કરે.

૨૬ ચારિત્રાચાર–પોતે ચારિત્ર પાળે, બીજાને ચારિત્ર પળાવે, જે કોઇ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળતા હોય તેની અનુમોદના કરે.

૨૭ તપાચાર–બાહ્ય અને અભ્યંતર એવો બાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, બીજા પાસે તપ કરાવે અને તપ કરનારની અનુમોદના કરે.

૨૮ વીર્યાચાર–મન, વચન અને કાયાની શક્તિને ધર્મમાં જોડવા રૂપ ત્રણ પ્રકારના વીર્યની શુદ્ધિ આ પાચ પ્રકારનો આચાર પાલવાને સમર્થ.

પાચ સમિતિ આ પ્રમાણે —

૨૯ ઇર્યાસમિતિ–માર્ગમા જતા આવતા જીવોની રક્ષા માટે ઉપયોગ પૂર્વક ચાલવુ તે

૩૦ ભાષાસમિતિ—પાપ રહિત અને કોઇપણ જીવને દુઃખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવું વચન બોલવું તે.

૩૧ એષણાસમિતિ—આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવાં તે.

૩૨ આદાનભંડનિક્ષેપણા સમિતિ—જીવરક્ષા માટે જયણાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ લેવાં મૂકવાં તે.

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ—જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે યતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવાં તે.

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણેઃ—

૩૪ મનોગુપ્તિ—પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવું તે.

૩૫ વચનગુપ્તિ—નિરવદ્ય વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ—શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા યતનાપૂર્વક જગ્યાને પુંજી પ્રમાર્જી ઉઠવું, બેસવુ, જવુ, આવવું વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણે.—

एकादशाङ्गानि द्वादशोपाङ्गानि पठति पाठयति एवं त्रयोविंशतिः २३ चरणसित्तरि १ करणसित्तरि १ सर्वेमीलने २५।

અર્થાત્—આચારાંગ ૧, સૂત્રકૃતાંગ ૨, સ્થાનાંગ ૩, સમવાયાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાંગ ૭, અંતગડ ૮, અનુત્તરોવવાઈ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અંગ તથા ઉવવાઇ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જંબુદ્વીપપન્નત્તિ ૫, ચંદપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કપ્પિયા ૮, કપ્પવડંસિયા ૯, પુપ્ફિઆ ૧૦, પુપ્ફચુલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાંગ ૧૨, એ બાર ઉપાંગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતા, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના જાણવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણે—

छव्वय छक्कायरक्खा पंचिंदियलोहनिग्गहो खंती।
भावविशुद्धी पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी अ ॥१॥
संजमजोएजुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो।
सीआइपीडसहणं, मरणंतुवसग्गसहणं च ॥२॥

અર્થાત્—પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રિભોજન વિરમણ મળી કુલ છ વ્રત પાલે; પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે, પાંચ ઇન્દ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ રીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, સંયમયોગમાં યુક્ત રહે અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિરોધ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, શીતાદિક પરિષહોનું સહન કરવું તથા મરણાંત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા. આ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ ગુણ જાણવા.

પાંચે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકસો આઠ ગુણો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી જાણવા.

૩૦ ભાષાસમિતિ–પાપ રહિત અને કોઇપણ જીવને દુ:ખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવું વચન બોલવું તે.

૩૧ એષણાસમિતિ–આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવાં તે.

૩૨ આદાનભંડનિક્ષેપણા સમિતિ–જીવરક્ષા માટે જયણાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ લેવાં મૂકવાં તે.

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ–જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે યતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવાં તે.

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણે.—

૩૪ મનોગુપ્તિ–પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવુ તે.

૩૫ વચનગુપ્તિ–નિરવદ્ય વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ–શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા યતનાપૂર્વક જગ્યાને પુંજી પ્રમાર્જી ઉઠવુ, બેસવુ, જવુ, આવવુ વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણે.—

एकादशाङ्गानि द्वादशोपाङ्गानि पठति पाठयति एवं त्रयोविंशतिः २३ चरणसित्तरि १ करणसित्तरि १ सर्वेमीलने २५ ।

અર્થાત્—આચારાગ ૧, સૂત્રકૃતાંગ ૨, સ્થાનાગ ૩, સમવાયાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાગ ૭, અંતગડ ૮, અનુત્તરોવવાઈ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અંગ તથા ઉવવાઇ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જંબુદ્વીપપન્નત્તિ ૫, ચંદપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કપ્પિયા ૮, કપ્પવડંસિયા ૯, પુપ્ફિઆ ૧૦, પુપ્ફચુલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાંગ ૧૨, એ બાર ઉપાંગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતાં, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના જાણવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણે—

छव्वय छक्कायरक्खा पंचिंदियलोहनिग्गहो खंती ।
भावविशुद्धी पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी अ ॥१॥
संजमजोएजुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।
सीआइपीडसहणं, मरणंतुवसग्गसहणं च ॥२॥

અર્થાત્—પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રિભોજન વિરમણ મળી કુલ છ વ્રત પાળે; પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે, પાંચ ઇંદ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ રીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, સંયમયોગમાં યુક્ત રહે અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિરોધ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, શીતાદિક પરિષહોનુ સહન કરવું તથા મરણાંત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા. આ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ ગુણ જાણવા.

પાંચે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકસો આઠ ગુણો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી જાણવા.

પ્રશ્ન-છઠ્ઠું પદ 'एसो पंचणमुक्कारो' છે, પરંતુ કેટલેક ઠેકાણે 'एसो पंचणमोक्कारो'પાઠ પણ જોવામા આવે છે, તો એમાંથી કયો પાઠ વાસ્તવિક છે?

ઉત્તર-સસ્કૃતનો જે नमस्कार શબ્દ છે, તેનુ પ્રાકૃતમાં 'नमस्कार परस्परे द्वितीयस्य'એ સૂત્રથી 'णमोक्कारो'પદ બને છે, હવે જે કેટલેક ઠેકાણે 'णमुक्कारो'પાઠ જોવામાં આવે છે તેની સિદ્ધિ આ પ્રકારે થઈ શકે છે કે-'ह्रस्वः संयोगे'આ સૂત્રથી દૃષ્ટ પ્રયોગના અનુસારે 'ओ'કારના સ્થાનમાં 'उ'કાર આદેશ કરવાથી 'णमुक्कार' પદ બની શકે છે, તેથી જ કેટલેક ઠેકાણે તે પાઠ જોવામા આવે છે. તથા 'શ્રી પચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર'ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ પણ પ્રારભમાં 'परमिट्ठिणमुक्कार'એવો પાઠ લખ્યો છે, પરંતુ 'શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'ના કર્તા **શ્રી જયદયાલુ શર્મા** ઉપરોક્ત ગ્રન્થના પૃષ્ઠ ૧૯૭ પર લખે છે કે—"हमारी सम्मति मे 'णमोक्कारो"ही ठीक है; क्योंकि विधान सामर्थ्य से यहा पर ओकारके स्थानमै उकारादेश नहीं होगा, हृषीकेशजी ने भी स्वप्राकृत व्याकरण में नमस्कार का पर्याय वाचक प्राकृत पद "णमोक्कारो" ही लीखा है"

'एसो पंचणमुक्कारो'એ પદનો અર્થ એ છે કે-'એ પાંચેને નમસ્કાર' કારણ કે 'पंचाना सम्बन्धे पचभ्यो वा नमस्कारः इति पचनमस्कारः' એ પ્રકારે તત્પુરૂષ સમાસ થાય છે, પરંતુ કદાચ કોઈ આ પદનો આ પ્રમાણે અર્થ કરે કે 'એ પાચ નમસ્કાર' તો એ અર્થ બરાબર નથી, કારણ કે આ દશામા ઉક્ત દ્વિગુ સમાસનો પ્રયોગ સ્ત્રી લિંગમાં અથવા નપુંસક લિંગમાં થાય, જેમ કે 'त्रिलोकी' 'त्रिभुवनम्' 'पंचपात्रम्' ઇત્યાદિ પદોમા થાય છે, પરંતુ અહીંઆ પુરૂષલિંગનુ પ્રતિપાદન છે, તેથી દ્વિગુ સમાસ નહી કરતા ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તત્પુરુષ સમાસ જ કરવો જોઇએ.

પ્રશ્ન-'पंचणमुक्कारो'એ પદમાં ઇશિત્વ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર-'पचणमुक्कारो'એ પદમા જે ઇશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનુ કારણ આ પ્રમાણે છે:—

(૧) 'पच' શબ્દથી પચપરમેષ્ઠિઓનુ ગ્રહણ થાય છે તથા જે પરમ એટલે સર્વથી ઉત્તમ સ્થાનપર સ્થિત છે તેઓને પરમેષ્ઠી કહે છે, સર્વોત્તમ સ્થાન પર સ્થિત હોવાથી પરમેષ્ઠી બધાના ઇશ એટલે સ્વામી છે તથા 'नमस्कार' શબ્દ પ્રણામનો વાચક છે, તેથી ઇશ સ્વરૂપ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવાથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે ઉત્તમ સ્વામીઓનો એવો સ્વભાવ જ હોય છે

કે તે પોતાના આશ્રિતો તથા આરાધકોને વૈભવ સંબંધમાં પોતાની જ સમાન બનાવી દે છે.

(૨) 'पंचणमुक्कारो'એ જે પ્રાકૃતનુ પદ છે તેનો સંસ્કૃતના પર્યાય 'प्राञ्चनमस्कारः' થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે 'प्रकर्षेण अञ्च्यन्ते पूज्यन्ते सुरासुरैरष्टप्रातिहार्यैरिति प्राञ्चा जिनास्तेषा नमस्कारः प्राञ्चनमस्कार' એટલે જેઓની પૂજા સૂર અસૂર આઠ પ્રાતિહાર્યો દ્વારા પ્રકર્ષભાવથી કરે છે તેઓનુ નામ 'प्राञ्च' એટલે 'जिन' છે, તેઓને જે નમસ્કાર કરે છે તેનું નામ 'प्राञ्चनमस्कार' છે સારાંશ એ છે કે 'પ્રાંચ નમસ્કાર'શબ્દ 'જિન નમસ્કાર' વાચી છે. ઉપરોકત ગુણુ નિદિષ્ટ જિન ભગવાન સર્વ ચરાચર જગતના ઇશ એટલે સ્વામી છે તેથી તેઓના ઇશિત્વ ભાવના કારણે 'पंचणमुक्कारो'એ પદથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૩) 'पंचणमुक्कारो' એ પ્રાકૃત પદનો પર્યાય ઉપર લખી ગયા તે પ્રમાણે 'प्राञ्च नमस्कारः' જાણવો, તથા 'प्राञ्चन्ति सिद्धिधाम इति प्राञ्चाः सिद्धा.' અહીંયાં પ્રાચ શબ્દથી સિદ્ધોને જાણવા, સિદ્ધ પુરુષ પાછા ફરીથી સસારમા નહી આવવાવાળા હોવાથી મોક્ષ નગરીના ઇશ થાય છે, અથવા શાસનના પ્રવર્ત્તક બનીને સિદ્ધિરૂપથી મગલના ઇશ થાય છે, અથવા તેઓના કારણે ભવ્યજીવ ગુણુ સમૂહના ઇશ થાય છે, તેથી 'प्राञ्च' શબ્દથી સિદ્ધિરૂપ ઇશોનુ ગ્રહણુ થાય છે, તેથી 'पचणमुक्कारो' એ પદની આરાધનાથી તથા જાપથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ જાણુવુ જોઇએ.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ 'सव्वपावप्पणासणो' છે, એ પદને અહીંયાં કેમ કહેવામા આવ્યુ છે, કારણુ કે આઠમા અને નવમા પદમા કહેવામાં આવેલુ છે કે—"(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે' તો એનુ પ્રથમ માગલિક પણુ હોવાથી અર્થાપત્તિ પ્રમાણુ દ્વારા એ વાત સિદ્ધ જ થઇ જાય છે કે—"આ સર્વ પાપોનો નાશક છે" કારણુ કે પાપોના નાશ વિના માગલિક પણુ હોઇજ શકતું નથી, તેથી આ સાતમા પદનો પ્રયોગ વ્યર્થ કર્યો છે એમ માલુમ પડે છે

ઉત્તર—આઠમા અને નવમા પદમાં જે એમ કહેવામાં આવ્યુ છે કે—" (આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે" આ કથન દ્વારાએ જો કે અર્થાપત્તિ પ્રમાણુથી એ વાત સિદ્ધ થઇ જાય છે કે 'આ સર્વ પાપોનો નાશક છે.' તો પણુ આ સાતમું પદ કહેવાનુ પ્રયોજન એ છે કે—આ પચ નમસ્કારથી પ્રથમ સર્વ પાપોનો મૂલ સહિત નાશ થઇ જાય છે, તે પછી નમસ્કાર કરવાવાળાને માટે તે સર્વોત્તમ મગલ થાય છે જો આ સાતમા પદનુ કથન ન કર્યું હત તો પણુ આઠમા

અને નવમા પદના વાક્યાર્થ પાપોનું નષ્ટ થવું તો અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા સમજી શકાતું હતું, પરંતુ તેનો સંમૂલ ક્ષય થવાનુ સિદ્ધ થઇ શકતું ન હતું, જુઓ! નાશ ત્રણ પ્રકારના થાય છે-ક્ષય, ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ-એમાંથી સમૂલ નાશને ક્ષય કહે છે, જેમ કે શ્રી **નન્દીસૂત્રમાં** કહ્યું છે કે -'क्षयो निर्मूलमपगमः' એટલે નિર્મૂલ નાશનું નામ ક્ષય છે, કે જેના હોવાથી ફરી તેની ઉત્પત્તિ હોઇ શકતી નથી. શાંતિદશાને ઉપશમ કહે છે, જેમ કે શ્રી **નન્દીસૂત્રમાં** કહ્યુ છે કે -'अनुद्रेकात्रस्योपशमः' એટલે અપ્રગટ અવસ્થાને ઉપશમ કહેવાય છે, શાંતાવસ્થા તેને કહે છે કે જેમાં (કર્મની) અવસ્થા દબાઇ રહે છે, જેમકે-અંગારાને રાખથી દબાવી દેવામાં આવે તો તેની ગરમીનું માન માલુમ પડતુ નથી એટલે કે તેની ઉષ્ણતા ઉપશમાવસ્થામાં રહે છે, અને તેથી ઉપર નાખેલા તણખલા વગેરેને તે બાળી શકતી નથી, પરતુ રાખને દૂર કરવાથી પછી તે અગ્નિ પવનના સંયોગથી પ્રબલ થઇને દહન ક્રિયા કરી શકે છે, તેવી જ રીતે કર્મોની પણ ઉપશમાવસ્થા જાણવી. તથા ક્ષયોપશમ તે અવસ્થાને કહે છે કે જેમાં કર્મનો એક ભાગ સમૂલ નાશ પામે છે તથા બાકીનો ભાગ શાતાવસ્થામા હોય છે, આ અવસ્થામાં પણ કર્મની કારણ સામગ્રી પ્રાપ્ત થતાં ફરી વૃદ્ધિ થાય છે. તો અહીંયા જે સાતમું પદ કહેવામા આવ્યુ છે તેનુ પ્રયોજન એ છે કે આ પાચ નમસ્કારથી સમસ્ત પાપોનો ઉપશમ અથવા ક્ષયોપશમ થઇને ઉત્તમ મગલ નથી થતુ, પરતુ સમસ્ત પાપોનો સમૂલ નાશ થઇને ઉત્તમ મગલ થાય છે જેનાથી તે પાપોની ફરી કોઈ પણ સમયે ઉત્પત્તિ થતી નથી.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ કહેવાનુ પ્રયોજન તો અમારી સમજમાં આવી ગયુ, પરતુ એમા 'सव्व' એટલે 'सर्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે, કારણકે 'पावप्पणासणो' એટલુજ જો કહેવામા આવ્યુ હોત તો પણ 'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એ અર્થ થઇ શકતો હતો કેઃ-"આ પચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવા વાળો છે" પછી 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ?

ઉત્તર—'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन.' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા જો કેઃ-"આ પંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે" એવો અર્થ સિદ્ધ થઇ શકતો હતો, તો પણ આ અર્થનુ પરિજ્ઞાન વિદ્વાનોને જ થાય, બીજાઓ જેમ 'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળાને પાપ પ્રણાશન કહે છે, તેવીજ રીતે 'पाप प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એક પાપ અથવા થોડા પાપોનો નાશ કરવા વાળાને પણ 'पापप्रणाशन' કહી

શકે છે, તેથી જો 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરવામાં આવ્યો હત તો આ શકા ઉભી થઇ શકત કે-"આ પચ નમસ્કાર એક પાપનો નાશ કરે છે અથવા થોડાં પાપોનો નાશ કરે છે અથવા સઘળાં પાપોનો નાશ કરે છે" તેથી આ શંકાનું સર્વથા નિવારણ કરવાને માટે સર્વ સાધારણ બુદ્ધિવાળાઓ પણ સત્ય અર્થ હૃદયમા સમજી શકે તે માટે 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—આ મન્ત્રનું આઠમું તથા નવમું પદ 'मगलाण च सव्वेसिं' 'पढमं हवइ मंगलं' આ પ્રમાણે છે, એ બન્નેનો ભેગો અર્થ '[આ પંચ નમસ્કાર] સર્વ મગલોમાં પહેલું મગલ છે' આ પ્રમાણે થાય છે. હવે આ બાબતમાં પુછવાનુ એ છે કે આઠમા પદમાં 'सव्वेसिं' એ કથન દ્વારા સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે, જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ 'मंगलाण' એ બહુ-વચનાન્ત પદથી સર્વ શબ્દના અર્થનુ જ્ઞાન થઇ શકતું હતું, તેથી 'सव्वेसिं' એ પદ નકામું હોય તેમ લાગે છે.

ઉત્તર—જો કે 'मंगलाण'એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી સર્વ શબ્દના અર્થનુ જ્ઞાન થઇ શકતુ હતુ તો પણ જગત્ હિતકારી વિષયનુ પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણ જનોને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, તેથી સર્વ સાધારણ જનોને સુખપૂર્વક સ્પષ્ટરીતિથી વાચ્યાર્થનુ જ્ઞાન થાય, તે માટે 'सव्वेसिं'એ પદનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે. બીજુ કારણ એ પણ છે કે લોકમા અનેક સખ્યાવાલા જે મગલ છે તેમાંથી થોડાંએક મગલોનો બોધ કરાવવા માટે પણ 'मगलाणं' એ બહુવચનાન્ત પદનો પ્રયોગ થઇ શકે છે, તેથી 'मंगलाणं' એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી પણ થોડા એક મગલ ન સમજી જવાય પરતુ સર્વ મગલોનુ ગ્રહણ થઇ જાય, તે માટે સર્વ શબ્દ તેના વિશેષણ તરીકે રાખવામા આવ્યો છે.

પ્રશ્ન-'मगलाण च सव्वेसिं' એ આઠમું પદ ન કહેતા જો કેવલ 'पढम हवइ मगल' એ નવમા પદનુ જ કથન કરવામા આવ્યુ હોત તો પણ અર્થાપત્તિ દ્વારાએ આઠમા પદના અર્થનુ જ્ઞાન થઇ શકતુ હતુ જુઓ ! જો અમે કહીએ કે-"(આ પચ નમસ્કાર) પ્રથમ મગલ છે" તો પ્રથમ પણાની અન્યથા અસિદ્ધિ હોવાથી અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વય થઇ જાય છે કે-"(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે" તો 'मंगलाण च सव्वेसिं'આ આઠમા પદનુ કથન કેમ કરવામા આવ્યુ ?

ઉત્તર—આઠમા પદનો પ્રયોગ ન કરતાં જો કેવલ નવમા પદનુ કથન કરવામાં આવ્યુ હોત તો તેના કથનથી પણ અર્થાપત્તિ દ્વારા આઠમા પદના અર્થનુ

જ્ઞાન થઇ શકતું હતું. એટલે કે-"(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પહેલુ મગલ છે" એ અર્થ સમજી શકાતો હતો, પરતુ યાદ રાખવું જોઇએ કે કથિત અર્થની પ્રતીતિ અર્થાપત્તિ દ્વારા કેવલ વિદ્વાનોને જ થઈ શકતી હતી, તથા પહેલાં કહી ગયા છીએ કે જગત્ હિતકારી વિષયનુ પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, જો આઠમા પદનુ કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામા આવ્યુ હોત તો સામાન્ય જનોને સ્પષ્ટ રીતિએ આ અર્થની પ્રતીતિ થઇ શકતી ન હતી કે -"(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે" તે માટે સર્વ સાધારણને સૂખ પૂર્વક ઉક્ત અર્થનુ જ્ઞાન થવાને માટે આઠમા પદનુ કથન કરવામા આવ્યુ છે. આઠમા પદના કથનનું બીજુ કારણ એ પણ છે કે આઠમા પદનુ કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનુ જ કથન કરવામા આવ્યુ હોત તો વ્યાકરણાદિ ગ્રન્થોને અનુસારે પ્રથમ શબ્દને ક્રિયા વિશેષણ માનીને તેનો એ પણ અર્થ થઇ શકતો હતો કે "(આ પચ નમસ્કાર) પ્રથમ અર્થાત્ પૂર્વકાલમા (પરતુ ઉત્તર કાલમાં નહિ) મગલરૂપ છે" એવા અર્થની સંભાવના હોવાથી પચ નમસ્કારનુ સર્વ કાલમા મગલરૂપ પણુ સિદ્ધ થઇ શકતું ન હોવાથી આઠમા પદનુ કથન કરી તથા તેમા નિર્ધારણ અર્થમા છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રયોગ કરી આ અર્થ સ્પષ્ટરૂપમા પ્રગટ કરી દીધો કે -"(આ પચનમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મગલ છે." આઠમા પદના કથનનુ ત્રીજુ કારણ એ છે કે 'मंगलाण' આ પદમા વશિત્ત્વ સિદ્ધિનો સમાવેશ થઇ જાય છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલુ છે). જો આઠમા પદનુ કથન ન કરવામા આવ્યુ હોત તો તેની અદર રહેલા 'मंगलाण' પદમા વશિત્ત્વ સિદ્ધિના સમાવેશની અસિદ્ધિ થઇ જાત, તેથી આઠમા પદનુ જે કથન કરવામા આવ્યુ છે તે નિરર્થક નથી

પ્રશ્ન—'मगलाण' એ પદમા વશિત્ત્વ સિદ્ધિ શીરીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—'मगलाण' એ પદમા વશિત્ત્વ સિદ્ધિ જે રીતે સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે.—

(૧) આ સસારમા ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મગલરૂપ છે, જેમ કે શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યુ છે કે —

"धम्मो मंगलमुक्किट्ठं, अहिंसासंजमो तवो ।
देवावि तं नमंसंति, जस्स धम्मे सया मणो ॥१॥"

અર્થાત્—અહિંસા, સયમ અને તપ સ્વરૂપ ધર્મ જ ઉત્કૃષ્ટ મગલરૂપ છે, તેથી જેનુ મન ધર્મમાં સદા તત્પર રહે છે તેને દેવતા પણ નમસ્કાર કરે છે.

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ધર્મનુ નામ 'મગલ' છે, તેથી 'મંગલાણ' એ પદના ધ્યાનથી ધર્મનુ ધ્યાન તથા આરાધના થાય છે એમ માનવું જોઇએ. વળી ધર્મની આરાધનાના કારણે દેવતા પણ વશીભૂત થઇને તેને પ્રણામ કરે છે, તો પછી અન્ય પ્રાણિઓ વશીભૂત થાય એમા તો નવાઇ જ શી છે. તેથી સ્પષ્ટરીતિથી સિદ્ધ થાય છે કે 'મગલાણ' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૨) 'મગલ' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ 'मङ्गति हितार्थं सर्पति, मङ्गति दुरं दृष्टमनेन अस्माद्वेति मगलम्' આ પ્રમાણે છે એટલે જે સર્વ પ્રાણિઓના હિતના માટે દોડે છે તેને મગલ કહે છે. અથવા જેની મારફતે દુર્ભાગ્ય, દુષ્કૃત દૂરભાગી જાય છે તેને મંગલ કહે છે, કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી અભિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનુ નામ મગલ છે. તથા આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે મનુષ્યના અભિષ્ટની સિદ્ધિ ત્યારે જ થઇ શકે છે કે જ્યારે સર્વ પ્રાણિ તેની અનુકૂલ હોય અને સર્વ પ્રાણિનું અનુકૂલ હોવું તેને જ વશિત્વ એટલે વશમા હોવું કહેવાય છે, તેથી 'મગલાણ' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૩) શકુન શાસ્ત્રકારોએ મોર, ઘોડો, હાથી, ગધેડો, કોયલ, કબૂતર વગેરે પ્રાણિઓનુ ડાબી બાજુથી નીકળવું તથા કેટલાક પ્રાણિઓનુ જમણી બાજુથી નીકળવું જે મગલરૂપ બતાવ્યુ છે તેનુ તાત્પર્ય પણ એ છે કે એ પ્રકારે નીકળવાથી અનુકુલતા દ્વારાએ તેઓનુ વશિત્વ પ્રગટ થાય છે, એટલે એ પ્રકારે નીકળવા દ્વારાએ તે એ વાતનુ સૂચન કરે છે કે અમે બધાં તમારી અનુકુલ છીએ, તેથી તમારૂં કાર્ય સિદ્ધ થશે (આ પ્રકારે બધા શકુનો સબધમા જાણવુ જોઇએ), કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે—"લૌકિક વ્યવહારથી પણ 'મગલ' શબ્દ વશિત્વનુ સૂચન કરે છે," તેથી જાણી લેવુ જોઇએ કે 'मंगलाणं' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે.

(૪) સસારમા બ્રાહ્મણ, ગાય, અગ્નિ, સોનુ, ઘી, સૂર્ય, જલ અને રાજા એ આઠ મગલ માનવામા આવે છે કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે મગલવાચ્ય પદાર્થોની સખ્યા આઠ હોવાથી 'મગલ' શબ્દ આઠ સખ્યાને સુચવે છે (જેમકે બાણોની સખ્યા પાચ હોવાથી બાણ શબ્દથી પાચ સખ્યાનુ ગ્રહણ થાય છે તથા નેત્રોની સખ્યા બે હોવાથી નેત્ર શબ્દથી બે સખ્યાનુ ગ્રહણ થાય છે) તેવી જ રીતે અહીંઆં તે આઠની સખ્યા વિશિષ્ટ વશિત્વ (આઠમી) સિદ્ધિની સૂચક છે, તે મગલ એટલે આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વનો જેમા 'अ' એટલે સારી રીતે 'न' એટલે બધન છે, એવુ 'मगलाणं' પદ છે, તેથી સમજી લેવુ જોઇએ કે 'મગલાણ' એ પદમા આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વ સમાએલી છે.

(૫) 'મંગલ' શબ્દ ગ્રહ વિશેષનો પણ વાચક છે, અને તે મંગલ દક્ષિણદિશા ૧, પુરૂષ ક્ષત્રિય જાતિ ૨, સામવેદ ૩, તમોગુણ ૪, તિક્તરસ ૫, મેષરાશિ ૬, પ્રવાલ ૭, અને અવંતિ દેશ ૮, એ આઠનો અધિપતિ છે. અષ્ટાધિપતિત્વ રૂપ મંગલ શબ્દમાં વર્ણાકાંક્ષાથી વશિત્વ સિદ્ધિ પણ સમાએલી છે, તેથી 'मंगलाणं' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

પ્રશ્ન—આ નવકાર મન્ત્રનું નવમું પદ 'पढम हवइ मंगलं' છે તેમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ અને પ્રધાન ઇત્યાદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતા 'प्रथम' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે ?

ઉત્તર—ઉત્તમ વગેરે શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં 'प्रथम' શબ્દનો જે પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે, તેનુ કારણ એ છે કે 'पृथु विस्तारे' એ ધાતુથી 'प्रथम' શબ્દ બને છે, તેથી તેનો પ્રયોગ કરવાથી 'આ પંચ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં ઉત્તમ મંગલ છે તથા તે (મંગલ) હમેશા વૃદ્ધિ પામ્યા કરે છે, એટલે તેમા કોઇ પણ વખતે કોઇ પણ રીતે ન્યૂનતા થતી નથી, પરંતુ વૃદ્ધિ જ થયા કરે છે' આ પ્રકારનો ધ્વનિ નીકળે છે, જો 'प्रथम' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરતાં તેના સ્થાનમા ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ, પ્રધાન ઇત્યાદિ કોઇ પણ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો હોત તો આ ધ્વનિ નીકળી શકત નહિ, તેથી ઉત્તમ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં 'પ્રથમ' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે

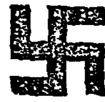
પ્રશ્ન—આ નવમા પદમાં 'हवइ' આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ? આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન પણ કરવામા આવ્યો હોત તો પણ 'हवइ' ક્રિયાપદના અધ્યાહાર રહેવાથી તેનો અર્થ સમજી શકાત, કારણ કે વાકયોમાં પ્રાય. 'अस्ति' 'भवति' ઇત્યાદિ પદોના અધ્યાહાર થવા છતા પણ તેનો અર્થ સમજી શકાય છે

ઉત્તર—નિ સંદેહ બીજા વાકયોની માફક આ પદમાં પણ 'हवइ' ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેનો અધ્યાહાર થઈ શકે છે, તો પણ અહીંયા જે ઉક્ત ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કર્યો છે તેનુ પ્રયોજન એ છે કે ઉક્ત મંગલની વિદ્યમાનતા કાયમ રહે છે કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે—"આ પંચ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં ઉત્તમ મંગલ છે તથા તે મંગલ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને નિરંતર વિદ્યમાન રહે છે" જો 'हवइ' આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો 'તેની નિરંતર સત્તા રહે છે' આ અર્થની પ્રતીતિ થઇ શકત નહિ.

પ્રશ્ન—નવમા પદના અંતમા 'मंगल' એ પદનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ? જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ 'મંગલ' પદનો અધ્યાહાર

થઇ શકત, એટલે '(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ છે' એટલુ કહેવાથી પણ 'પ્રથમ મંગલ છે' આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઇ શકતી હતી, જેમકે 'कवीना कालिदासः श्रेष्ठः' ઇત્યાદિ વાકયોમાં કવિ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઇ જાય છે.

ઉત્તર--'मंगलं' આ પદનો પ્રયોગ ન કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ જો કે નિઃસદેહ થઇ શકતી હતી, પરતુ પહેલાં કહી ચુકયા છીએ કે 'જગતનુ કલ્યાણુ કરવા વાળા કથન કરવા યોગ્ય વિષયનાં કથનમાં આદિ, મધ્ય અને અતમાં મંગલ કરવાનુ મહાપુરૂષોએ કહેલુ છે. એમ કરવાથી તેનો પાઠ કરનાર, શીખવનાર અને ચિંતન કરનારનુ સર્વદા મગલ થાય છે, તથા પ્રતિપાદ્ય વિષયની નિર્વિઘ્ન પરિસમાપ્તિ થઇને તેની સર્વદા પ્રવૃત્તિ થાય છે'. તેથી અહીંયાં અતમાં મગલ કરવાને માટે 'मगल' આ પદનો સાક્ષાત્ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે, એટલે મગલાર્થ વાચક 'मंगलं' શબ્દ રાખવામા આવ્યો છે.

श्री वीतरागाय नमः ॥

શ્રી નમસ્કાર મહામન્ત્રના મન્ત્રામ્નાયો

१ पञ्चानामादिपदानां पञ्चपरमेष्ठिमुद्रया जापे कृते समस्तक्षुद्रोपद्रवनाशः कर्मक्षयश्च । तत्र कर्णिकायामाद्यपदम्, शेषाणि चत्वारि सृष्ट्या शङ्खावर्तविधिनासकलस्य १०८ स्मरणे शाकिन्यादयो न प्रभवन्ति ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્રના શરૂઆતના પાંચ પદોનો પરમેષ્ઠિમુદ્રા વડે જાપ કરવાથી સર્વ જાતના ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે તથા કર્મોનો ક્ષય થાય છે પાંચપદો પૈકીનુ પ્રથમ પદ ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणंની [ચતુર્દલ કમલની]કર્ણિકામા સ્થાપના કરીને બાકીના ચાર પદોની અનુક્રમે [ચાર દલોમા] સ્થાપના કરીને (આકૃતિ માટે જુઓ યત્ર ન ૧) શખાવર્તવિધિથી તે પાચે પદોનુ ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરવાથી શાકિની વગેરે ઉપદ્રવ કરી શકતાં નથી.

॥ આત્મશુદ્ધિ મન્ત્ર ॥

२ ॐ ह्रीं णमो अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोएसव्वसाहूणं ॥

મન્ત્રનો જાપ કરવાની શરૂઆતમા આત્મશુદ્ધિને માટે ઉપર લખેલા મન્ત્રનો એકહજાર આઠવાર જાપ કરીને મન્ત્રનો જાપ શરૂ કરવો જોઇએ.

॥ ઇન્દ્રાહ્વાનન મન્ત્ર ॥

३ ॐ ह्रीं वज्राऽधिपतये आँ ह्राँ वँ हँ ह्रौं श्रूँ हँ क्षः ॥ આ મન્ત્રનો એકવીશ વખત જાપ કરીને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પછી આ જ મન્ત્રથી પોતાની ચોટલી ઉત્તરાસગ, કકણ, કુડલ. વીંટી તથા કપડા વગેરે મન્ત્રીને બધી સામગ્રીને શુદ્ધ કરવી.

४ ॐ ह्रीं श्रीं वद वद वाग्वादिन्यै नमः स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી કવચની નિર્મળતા કરવી જોઇએ

५ ॐ णमो अरिहन्ताणं श्रुतदेवि प्रशस्तहस्ते हूँ फट् स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના બને હાથોને ધૂપના ધૂમાડા પર રાખીને નિર્મળ કરવા જોઇએ

६ ॐ णमो ॐ ह्रीं सर्वपापक्षयंकरी ज्वालासहस्रप्रज्वलिते मत्पापं जहि जहि दह दह क्षाँ क्षीं क्षूँ क्षौं क्षः क्षीरधवले अमृतसंभवे वंधान वंधान (वंधय वंधय ?) हूँ फट् स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી શરીર શુદ્ધ કરવાથી તથા અત કરણ નિર્મળ રાખવાથી તત્કાલ મન્ત્રની સિદ્ધિ થાય છે

७ ॐ ऋषभेण पवित्रेण पवित्रीकृत्य आत्मानं पुनीमहे स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી અંતઃકરણની શુદ્ધી કરવી જોઇએ, અદેખાઈ, દ્વેષ, ખરાબ વિચારો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો ત્યાગ કરવો જોઇએ અને અસત્ય બોલવાથી દૂર રહેવુ જોઇએ.

८ ॐ नमो भगवते झ्रौं ह्रीं चन्द्रप्रभाय चन्द्रमहिताय चन्द्रमूर्तये सर्वसुखप्रदायिन्यै स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના મુખકમલને પવિત્ર બનાવવુ, ગભીરતા, સરલતા તથા નમ્રતાનો ભાવ ધારણ કરવો

९ ॐ ह्रीं क्ष्वीं महामुद्रे कपिलशिखे हूँ फट् स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના નેત્રો પવિત્ર કરવા.

१० ॐ नमो भगवति ज्ञानमूर्त्तिः सप्तशतक्षुल्लकादि महाविद्याधिपतिः विश्वरूपिणि ह्रीं ह्रैं क्ष्राँ क्ष्वीं ॐ शिरस्त्राण पवित्रीकरणं ॐ णमो अरिहन्ताणं शीर्षं रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મસ્તકશુદ્ધિ મન્ત્ર.

११ ॐ णमो सिद्धाणं हर हर शिरो रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મસ્તક રક્ષા મન્ત્ર.

१२ ॐ णमो आयरियाणं शिखां रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ શિખાબન્ધન મન્ત્ર આ મન્ત્રથી ચોટલી બાધવી.

१३ ॐ णमो उवज्झायाणं एहि एहि भगवति वज्रकवचं वज्रिणि रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મુખ રક્ષા મન્ત્ર. આ મન્ત્રથી મુખના તમામ અવયવોની રક્ષા ભાવવી.

१४ ॐ णमो लोएसव्वसाहूणं क्षिप्रं साधय साधय वज्रहस्ते शूलिनि दुष्टं रक्ष रक्ष आत्मानं रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ આ ઇન્દ્રકવચ મન્ત્રથી દેવ ભય તથા અન્ય કોઇ ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત થતા નથી

१५ ॐ अरिहय सर्वं रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મન્ત્રની સાધના વખતે કૌટુમ્બિક ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત ન થવા પામે તે માટે આ મન્ત્રથી કુટુબ-પરિવારની રક્ષા માટે પ્રાર્થના કરવી જેથી મન્ત્રસાધન નિર્વિઘ્નપણે થઇ શકે

१६ ॐ ह्रीं क्ष्वीं फट् स्वाहा किटि किटि घातय घातय परं विघ्नान् छिन्द छिन्द परं मन्त्रान् भिन्द भिन्द क्षः फट् स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી રક્ષા કરવાથી મન્ત્રસાધનામાં બીજાઓના મન્ત્ર બલથી કોઇ જાતનુ વિઘ્ન આવવાનુ હોય તેની અટકાયત થાય છે સર્વ દિશાઓના સર્વપ્રકારના ઉપદ્રવોને રોકવા માટે આ મન્ત્રનો જાપ કરવો જોઇએ.

મહારક્ષા સર્વોપદ્રવશાન્તિ મન્ત્ર

૧૭ + ॐ णमो अरिहन्ताणं शिखायां, ॐ णमो सिद्धाणं मुखावरणे,[1] ॐ णमो आयरियाणं अङ्गरक्षा, ॐ णमो उवज्झायाणं आयुधम्, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं मोचा, एसो पञ्च णमोक्कारो पादतले वज्रशिला, सव्वपावप्पणासणो वज्रमयः प्राकारश्चतुर्दिक्षु, मङ्गलाणं च सव्वेसिं खादिराङ्गारखातिका, पढमं हवइ मङ्गल प्राकारोपरि वज्रमयं ढक्कणम्। इति महारक्षा सर्वोपद्रवविद्रावणी ॥

અર્થાત્—ॐ णमो अरिहन्ताणं એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શિખા સ્થાનમા જમણો હાથ ફેરવવો જોઈએ, ॐ णमो सिद्धाणं એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મુખ પર હાથ ફેરવવો જોઇએ, ॐ णमो आयरियाणं એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શરીર પર હાથ ફેરવવો જોઇએ, ॐ णमो उवज्झायाण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતે ધનુષ બાણને જોઇ રહ્યો છે તેમ માને-જાણે ॐ णमो लोए सव्वसाहूण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતાના આયુષ્યને સ્થિર જાણે, एसो पंच णमोक्कारो એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મન્ત્ર જપનાર જે આસન પર બેઠેલ હોય તે આસન પર ચારે તરફ હાથ ફેરવીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"હુ વજ્રશિલા પર બેઠો છુ, જેથી જમીન અથવા પાતાલમાંથી મને કોઇ પણ જાતનુ વિઘ્ન ઉપસ્થિત ન થાય." सव्वपावप्पणासणो આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"મારી ચારે તરફ લોહમય કિલ્લો છે" આ વખતે પોતાના આસનની ચારે તરફ ફરતી ગોળ આડ બાંધી લેવી જોઇએ मंगलाणं च सव्वेसिं આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો વિચાર કરે કે—"લોહમય કોટની પાછળ ચારે તરફ ખેરના અગારાથી ભરેલી ખાઈ ખોદેલી છે" અને पढमं हवइ मंगलं એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો

+ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' તથા 'જૈન બાલ ગુટકા દુસરા ભાગ' એ નામના પુસ્તકોમાં આ મન્ત્રની શરૂઆતના પાચે પદોમા ॐ શબ્દ નથી, એવીજ રીતે 'શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' નામના પુસ્તકમા બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પદોમા ॐ શબ્દ નથી, પરંતુ પોતાના રચેલા યોગપ્રકાશ નામના ગ્રન્થના ૮મા પ્રકાશના ૭૨મા શ્લોકમા કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીએ કહ્યુ છે કે—

मत्र प्रणवपूर्वोय फलमैहिकमिच्छुभि ।
ध्येय प्रणवहीनस्तु निर्वाणपदकाक्षिभि ॥७२॥

આ લોકના ફલની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ આ મન્ત્રનુ પ્રણવ(ॐ) સહિત ધ્યાન કરવુ જોઈએ તથા મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખનાવાળા મનુષ્યોએ પ્રણવ રહિત આ મન્ત્રનું ધ્યાન કરવું જોઇએ, તેથી જ અહીંઆ પાચે પદોની શરૂઆતમાં ॐ શબ્દ મૂકવામા આવ્યો છે

[1] मुखाम्यर्णे इति क पाठ

વિચાર કરે કે-"લોહમય કોટની ઉપર વજ્રમય ઢાંકણુ રહેલુ છે. આ મહારક્ષા (વિદ્યા) સર્વોપદ્રવોનો નાશ કરનાર છે.

આત્મરક્ષા મન્ત્ર

१८ ॐ णमो अरिहन्ताणं [1]ह्रॉ हृदयं रक्ष रक्ष हुं फट् स्वाहा, ॐ णमो सिद्धाणं ह्रीं शिरो रक्ष रक्ष हुं[2] फट् स्वाहा, ॐ णमो आयरियाणं ह्रूं शिखां रक्ष रक्ष [3]हुं फट् स्वाहा, ॐ णमो उवज्झायाणं ह्रैं एहि एहि भगवति [4]वज्रकवचं [5]वज्रिणि वज्रिणि रक्ष रक्ष [6]हुं फट् स्वाहा, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं ह्र [7]क्षिप्रं क्षिप्रं साधय साधय वज्रहस्ते शूलिनि दुष्टान् रक्ष रक्ष [8]हुं फट् स्वाहा, एसो पञ्च [9]णमोक्कारो वज्रशिला प्राकारः, सव्व-पावप्पणासणो [10]अमृतमयी परिखा, मङ्गलाणं च सव्वेसिं महावज्राग्नि प्राकारः, पढमं हवइ मंगलं [11]उपरि वज्रशिला, इन्द्रकवचमिदम्, आत्मरक्षार्थे उपाध्यायादिभिः स्मरणीयम् ॥

અર્થાત્—આ ઇન્દ્રકવચ છે, ઉપાધ્યાય આદિએ પોતાની રક્ષા માટે તેનુ સ્મરણ કરવુ જોઇએ, ખાતાં, પીતા, ઉઠતા, બેસતા તથા માર્ગમા જતાં કોઇપણ જાતની અકસ્માત્ આપત્તિ ઉપસ્થિત થાય તો તે વખતે આ મન્ત્રનુ તરત જ મનમા વારંવાર સ્મરણ કરવાથી ઉપદ્રવ દૂર થાય છે અને પોતાની રક્ષા થાય છે

વશીકરણ મન્ત્ર

१९ ॐ ह्रीं णमो [1]अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं [2]णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं, [3]ॐ ह्रीं णमो [4]णाणस्स, ॐ ह्रीं णमो दंसणस्स, अमुकं मम [5]वश्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥

---

૧ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' નામના પુસ્તકમા ह्रॉની જગ્યાએ ॐ, ૨ हुंની જગ્યાએ हँ, ૩ हुंની જગ્યાએ हूँ, ૪ वज्रकवचની જગ્યાએ वज्रकवचे, ૫ वज्रिणि वज्रिणि ની જગ્યાએ वज्रपाणि, ૬ हुंની જગ્યાએ हूँ, ૭ क्षिप्र क्षिप्रंની જગ્યાએ क्षिप्र, ૮ हुની જગ્યાએ हँ, ૯ णमोक्कारो ની જગ્યાએ नमुक्कारो, ૧૦ अमृतमयी ની જગ્યાએ अमृतमयो, છાપેલાં છે પરતુ તે બધા શબ્દો અશુદ્ધ અને બરાબર યુક્તિ સંગત નહી હોવાથી ઉપરોક્ત શબ્દો કાયમ રાખેલા છે. ૧૧ વળી पढम हवइ मगल ની આગળના શબ્દો તે પુસ્તકમા છાપેલા જ નથી. જ્યારે 'મન્ત્રરાજ ગુણકલ્પ મહોદધિ' મા ઉપર પ્રમાણે ના પાઠો બરાબર આપેલા છે અને તે યુક્તિ સંગત હોય તેમ મને લાગે છે

—સંપાદક—

૧ 'જૈન બાલગુટકા દુસરા ભાગ' નામના પુસ્તકમા अरिहन्ताणની જગ્યાએ अरहन्ताण પાઠ છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' નામના પુસ્તકમાં णमोની જગ્યાએ પ્રથમના બધાએ પદોમા नमो પાઠ છે. ૩ 'જૈન બાલગુટકા'માં પ્રથમનાં પાચ પદો સિવાય બીજા બે પદો નથી જ્યારે 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં બધાએ પદો છે णाणस्सની જગ્યાએ नाणस्स પાઠ હોવો જોઇએ, પણ અંતમા આ પાઠ હોવાથી અત્રે કાયમ રાખ્યો છે. ૫ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં वश्यंની જગ્યાએ

વિધિ—આ મન્ત્રનો સવાલાખ પ્રથમ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જેને વશ કરવો હોય તેનુ નામ 'अमुकं' ની જગ્યાએ મન્ત્ર સહિત એકવીશ વાર જપીને અને એક એક જાપે એકેક એ પ્રમાણે પાઘડી (ફેટા)ના છેડે અથવા ખેસના છેડે એકવીશ ગાંઠ વાળીને તે પાઘડી માથા ઉપર પહેરીને જેને વશ કરવો હોય તેની પાસે જાય તો સામો મનુષ્ય વશ થાય છે

મસ્તકવેદના દૂરકરવાનો મન્ત્ર

૨૦ ॐ णमो अरिहन्ताणं[1], ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ णमो [2]नाणाय ॐ णमो दंसणाय[3], ॐ णमो चारित्ताय[4], ॐ णमो तवाय[5], ॐ ह्रीं त्रैलोक्यवशंकरी ह्रीं स्वाहा ॥

આ મન્ત્ર સર્વકાર્યોની સિદ્ધિ કરનાર છે આખમા મીઠાના પાણીના છાટા ઉડવાથી પીડા થતી હોય અથવા માથું દુખતું હોય, આધાશીશી ચઢતી હોય તે વખતે સ્વચ્છ જલ મન્ત્રીને તેના છાંટા નાખીને પાણી પીવરાવવાથી માથાની તથા આખની પીડા દૂર થાય છે '**શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ**'માં લખ્યા પ્રમાણે સકલીકરણ કરીને આ મન્ત્રને સાધ્ય કર્યા પછી જલ વગેરે મન્ત્રિત કરીને પાવાથી સઘળા પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે, પરતુ અકાર્યને માટે આ મન્ત્રનો પ્રયોગ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે સમકિતવત પ્રાણીઓએ સુકાર્ય તરફ જ દૃષ્ટિ રાખવી જોઇએ.

વશીકરણ મન્ત્ર.

૨૧ ॐ ह्रीं[1] णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી ઉત્તર ક્રિયામા [2]ऐं ह्रीं સહિત જાપ કરતા કરતાં નવા તથા શુદ્ધ વસ્ત્રને ૧૦૮ વાર ગાઠો દઇને ગાઠોને શિલા પર પછાડતો જાય એ રીતે કરવાથી વશીકરણ થાય છે

તાવ નિવારણ મન્ત્ર

૨૨ ॐ ह्रीं[3] णमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो अरिहन्ताणं ॥

વશી શબ્દ છે પણ તે બને પાઠોનો અર્થ એકસરખો છે. ૧ 'જૈન બાલગુટકા'મા ॐ णमो अरहन्ताण એવો પાઠ છે, ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા नाणाय ના બદલે नाणस्स ૩ અને दसणाय ના બદલે दसणस्स તથા ૪ चारित्तायनां બદલે चारित्तस्स એવો પાઠ છે, જ્યારે ૫ 'શ્રી નવકાર મહા મન્ત્રકલ્પ'મા તથા 'જૈન બાલગુટકામાં' 'ॐ णमो तवाय એ પદજ નથી

૧ 'શ્રી નવકારમહામન્ત્ર કલ્પ'મા णमो ની જગ્યાએ नमो પાઠ છે, અને

૨ ऐंની જગ્યાએ ऍપાઠ છે પરતુ બન્ને પાઠો શુદ્ધ નથી

૩ 'જૈન બાલ ગુટકા'મા ऐं ह्रीं દરેક પદને અતે બોલવા જોઇએ એવો પાઠ છે, જ્યારે 'શ્રી

એક સફેદ શુદ્ધ ધોએલી ચાદર લઇને તેના એક ખુણા પર મન્ત્ર બોલતા બોલતા ગાંઠ વાળવાની માફક ખુણાને વાળીને ૧૦૮ વાર તે ખુણા પર તે પ્રમાણે મન્ત્ર બોલીને તે ચાદરને ગાંઠ વાળવી, પછી તે ગાંઠ વાળેલી ચાદર રોગીને ઓઢાડવી અને વાળેલી ગાંઠ રોગીના માથા તરફ રાખવાથી રોગીનો ચોથીઓ, એકાંતરો તથા વેલાજ્વર વગેરે ગમે તેવો તાવ ઉતરી જાય છે, જ્યાંસુધી તાવ ન ઉતરે ત્યાંસુધી ચાદર રોગીએ ઓઢી રાખવી, જ્યાંસુધી જપ કરે ત્યાસુધી ધૂપ દેતા રહેવું, પરતુ નવા તાવમાં આ મન્ત્રનો પ્રયોગ ન કરવો, કારણ કે આ પ્રયોગ જુના તાવનો નાશ કરનાર છે.

ચોર વૈરી નિવારણ મન્ત્ર

૨૩ ॐ ह्रीं णमो [1]अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाण, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી જરૂરત પડે ત્યારે થોડી વખત સ્મરણ કરવાથી તુરત જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. આ પિસ્તાલીશ અક્ષરની વિદ્યાનુ સ્મરણ એવી રીતે કરવુ જોઇએ કે સ્મરણ કરતી વખત આપણને પોતાને પણ ન સભળાય, દુષ્ટ અથવા ચોર વગેરેના ભય વખતે અથવા મોટી આપત્તિવાળા સ્થાનમાં આ વિદ્યાનુ સ્મરણ કરવાથી તથા જલવૃષ્ટિ માટે તેનો જાપ ઉપાશ્રયમાં કરવાથી આપત્તિઓનુ નિવારણ થાય છે. ચોરોની આપત્તિ વખતે આ મન્ત્ર ભણીને ચારે દિશાઓમાં ફૂક મારવાથી અને વિશેષે કરીને જે દિશામાં ચોરો હોય તે દિશામાં ફૂક મારવાથી તુરત ચોરની આપત્તિનો નાશ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૨૪ णंहूसाव्वसपलो मोण, णंयाज्झावउमोण, णंयारियआमोण, णंद्धासिमोण, णंताहरिअमोण ॥

આ મન્ત્ર નવકાર મન્ત્રના ૩૫ અક્ષર લખવાથી બનેલો છે જો બની શકે તો ૭, ૧૧ તથા ૨૧ દિવસમા સવા લાખ જાપ પુરો કરવો અને સવા લાખ જાપ પુરો ન થઇ શકે તો કેદમા જેટલો જેટલો ટાઇમ મલે તેટલો તેટલો સમય આ મન્ત્રાક્ષરોનો જાપ કરે તો તુરત કેદખાનામાથી છુટે અગર તો અદાલતમાં અપીલ વગેરે કરવાથી તુરત છુટે, પરતુ જાપ કરતી વખતે મન સ્થિર રાખવુ જોઈએ.

'મન્ત્રરાજ ગુણકલ્પ મહોદધિ'મા દરેક પદના અતે એકલો ह्रीं બોલવો જોઇએ એવો પાઠ છે. પરતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે ॐ ની સાથે ह्रीं બોલવો જોઇએ એમ વધારે યુક્તિ સંગત લાગે છે.

—સંપાદક

[1] 'જૈન બાલગુટકા'મા अरहंताण પાઠ છે

આ જ વિદ્યાને સિદ્ધ કરીને કાળાં વસ્ત્ર પર પોતાનાં લોહી વતી શત્રુનું નામ લખવાથી શત્રુનો નાશ થાય છે.

સંકટમોચન મન્ત્ર

२५ ॐ ह्रीं [1]णमो अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરીને પછીથી નીચેના નવાક્ષરી મન્ત્રનો જાપ કરવો.

નવાક્ષરી મન્ત્ર

२६ ॐ ह्रीं अर्हं नमः क्ष्वीं स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર રહિત જાપ કરવાથી દુષ્ટ, તસ્કરનો ભય તથા અતિ-વૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ વખતે આ મન્ત્રનો ઉપયોગ કરવાથી તે તે ભયોનું નિવારણ થાય છે

ભય નિવારણ મન્ત્ર

२७ ॐ ह्रीं णमो भगवओ[2] अरिहन्ता सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहूय[3] सव्वधम्मतित्थयराण, ॐ णमो[4] भगवईए सुअदेवयाए, ॐ णमो भगवईए[5] संतिदेवयाए [6]सव्वप्पवयण [7]देवयाणं, दसण्हं [8]दिसापालाणं, पंचण्हं लोगपालाणं, ॐ ह्रीं अरिहन्त देव नमः ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી વાદ વિવાદ અથવા જય માટે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી જય પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રથી સાત વાર મન્ત્રીને વસ્ત્રના છેડે ગાઠ બાંધીને તે વસ્ત્ર પહેરવાથી માર્ગમાં ચોર, સર્પ તથા સિંહ વગેરે જંગલી જનાવરોનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

વૈરનાશક મન્ત્ર

२८ [9]णंहूसाव्वसपलोमोण, णंयाज्झावउमोण, णयारियआमोण, णंद्धासिमोण णंता-हंरिअमोण ॥

આ મન્ત્રનો અગાઉ ૨૪ મા મન્ત્ર તરીકે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ, છતાં અહીંયાં તેનો ઉપયોગ અલગ હોવાથી ફરીથી ઉલ્લેખ કરેલો છે. આ મન્ત્રનો ચોથ

---

૧ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા પાચે પદોમા णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે

૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા ह्रीं णमो भगवओ પાઠ નથી, ૩ य પાઠ નથી, ૪ णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે, ૫ ॐ णमो भगवईए પાઠ નથી, ૬ सव्वप्पवयणनी જગ્યાએ सव्व पवयण પાઠ છે, ૭ देवयाणनी જગ્યાએ देवाण પાઠ છે, ૮ दसण्ह दिसापालाणं પાઠ નથી ૯ णंहू० ના બદલે णहु० એવો પાઠ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા છે

પદને કનિષ્ઠિકા આંગળીઓમાં જાણો, एसो [1]पञ्चणमोक्कारो એ પદને વજ્રમય કિલ્લો જાણો, सव्वपावप्पणासणो એ પદને પાણીથી ભરેલી ખાઇ જાણો, [2]मङ्गलाण च सव्वेसिं એ પદને ખેરના અંગારાથી ભરેલી ખાઇ જાણો—આ પ્રમાણે સકલી કરણ ક્રિયાથી આત્માની રક્ષા કરવી, વળી આ મન્ત્ર અત્યંત સફલતા કારક છે.

સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૩૩ ॐ ह्रीं[3] श्रीं अर्हं अ सि आ उ सा नमः ॥

આ મન્ત્રની શુદ્ધોચ્ચાર પૂર્વક આરાધના કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૩૪ ॐ [4]णमो अरिहन्ताणं [5]ज्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो सिद्धाणं [6]झ्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो आयरियाणं [7]स्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो उवज्झायाणं [8]ह्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं क्ष्म्ल्व्र्यूं नमः अमुकस्य वन्दि मोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ॥

કોઇ મિત્ર યા સ્વજન કોર્ટ કચેરીની સજા પામીને કેદમાં પડયો હોય તેને છોડાવવા માટે કેદમા પડેલી વ્યક્તિનો મિત્ર યા કુટુંબી આ પ્રયોગ આ પ્રમાણે કરે.—

આ મન્ત્રની સાધના કરતી વખતે મન્ત્રાક્ષરોને એક પટ્ટ પર અષ્ટગંધથી લખવા, પટ્ટ સોનાનો, ચાંદીનો યા તાંબાનો જેવી શક્તિ હોય તેવો લેવો મન્ત્રવાળા પટ્ટને બાજોઠ પર સ્થાપન કરવો પછી શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુનુ બિંબ યા પ્રભુનું સુંદર કળાપૂર્ણ ભાવવાહી ચિત્ર પોતાની સામે સ્થાપન કરવુ અને ચિત્રની જમણી બાજુએ ઘીનો દીવો તથા ડાબી બાજુએ સુગંધીદાર ધૂપ રાખવો, ત્યાર પછી સફેદ જાઇના સ્વચ્છ ૫૦૦ પાંચસો ફૂલ લાવીને તે ફૂલમાંથી એકેક ફૂલ લઇને મન્ત્ર બોલતા જવું અને તે મન્ત્રેલા ફૂલને મન્ત્રપટ ઉપર ચઢાવતા જવું, આ પ્રમાણે કરવાથી બંદીવાન તુરત છુટે. ફૂલ ચઢાવવાની ક્રિયા તથા મન્ત્ર બોલવાની ક્રિયા ઊભા ઊભા કરવી.

વળી આ જ મન્ત્રનો રાતે સુઇ રહેતી વખતે ઊભા ઊભા કાર્યોત્સર્ગમા જાપ કરીને સુઇ રહેતો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ દેખાય છે શય્યા પર સુઇ રહેતી વખતે મસ્તક

૧ 'શ્રી નવકાર૦' णमोक्कारोના સ્થાને नमुक्कारो પાઠ છે ૨ આ પાઠ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' માં નથી. ૩ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' ના સંપાદક પૃષ્ઠ ૧૫૦ની ફુટનોટ ૧ માં જણાવે છે કે-ह्रीं ની અપેક્ષા ह्रा પાઠ ઠીક પ્રતીત હોતા હૈ" પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે અહીંયા ह्रीं પાઠ જ બરાબર છે.૪ 'શ્રી નવકાર૦'મા णमोના સ્થાને नमो પાઠ છે ૫ 'શ્રી જૈન બાલ ગુટકા દૂસરા ભાગ'મા अरहंताण પાઠ છે ૬ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'મા सव्वसिद्धाण પાઠ છે. ૭ ઉપરોક્ત ગ્રન્થમાં જ रम्ल्व्र्यूं પાઠ છે, ૮ પ્રતમા म्म्ल्व्र्यूं પાઠ છે ૮ 'જૈન બાલ ગુટકા દૂસરા ભાગ'માં ठम्ल्व्र्यूं પાઠ છે.

પૂર્વદિશા તરફ રાખીને સુઇ રહેવાનું ખાસ યાદ રાખવુ

દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૩૫ अरिहन्त सिद्ध आयरिय उवज्झाय साहू[1] ॥

આ સોળ અક્ષરવાલી વિદ્યાનો ૨૦૦ વાર જાપ કરવાથી ચાર ઉપવાસનુ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રનો સવા લાખ જાપ કરવાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને વિદ્યાધ્યયનમાં સહાયતા મળે છે.

કલ્યાણકારક મન્ત્ર

૩૬ असिआउसा[2] ॥

अ અક્ષરનું મુખકમલમા सि અક્ષરનુ મસ્તકમા आ અક્ષરનુ નાભિકમલમાં, उ અક્ષરનુ હૃદયકમલમાં અને सा અક્ષરનુ કઠ પ્રદેશમાં ધ્યાન ધરવાથી કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ નવ૦ યત્ર ૩)

મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર

૩૭ ॐ असिआउसा नमः ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. આ મન્ત્ર સિદ્ધ થએથી મહાકલ્યાણને કરવાવાળો તથા અનેક પ્રકારની સપદાને આપવાવાળો થાયછે.

ભયહર મન્ત્ર

૩૮ ॐ णमो अरिहंताणं એ પદ નાભિમા, ॐ णमो सिद्धाणं એ પદ હૃદયમાં, ॐ णमो आयरियाणं એ પદ કઠ વિષે, ॐ णमो उवज्झायाणं એ પદ મુખને વિષે ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं એ પદ મસ્તકને વિષે ચિતવીને सर्वाङ्गेषुમાં रक्ष रक्ष हिलि हिलि मातङ्गिनी स्वाहा ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ નવ૦ યંત્ર ૪.) આ પ્રમાણે મનમા ઉપર કહેલા પાંચે પદો ચિંતવીને આખા મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વે જાતના ભયો દૂર થાય છે. દેવનાગરી લિપિમાં જે જે શબ્દો લખ્યા છે તે જ મન્ત્ર છે.

રક્ષા મન્ત્ર.

૩૯ ॐ ह्रीं [3]णमो अरिहन्ताणं पादौ रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं कटिं रक्ष रक्ष

---

૧ 'શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' મા 'साधु' એવો પાઠ છે 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' માં सव्व साहू પાઠ છે, 'જૈન બાલ ગુટકા દૂસરા ભાગ' માં सव्व साहूण પાઠ છે; પરતુ 'साधु' એ સંસ્કૃત શબ્દને બદલે 'साहू' પ્રાકૃત શબ્દ જ વાસ્તવિક છે, જ્યારે બીજા બે પાઠોમા તો એક પાઠમા અઢાર અક્ષર થાય છે અને બીજા પાઠમા ઓગણીશ અક્ષર થાય છે. તેથી ઉપરનો પાઠ જ વાસ્તવિક છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા अ सि आ उ सा नम પાઠ છે. ૩ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'મા नमो પાઠ પાચે પદોમાં છે.

ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं नाभिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं हृदयं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ब्रह्माण्डं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं एसो पञ्चणमोक्कारो[1] शिखां रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं सव्वपावप्पणासणो आसनं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं मङ्गलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मङ्गलं आत्मचक्षुः परचक्षुः रक्ष रक्ष ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી કાર્ય[2] પડે એકવીશ વાર જપવાથી ગમે તેવા ભયમાં પણ રક્ષા થાય છે.

વશીકરણ મન્ત્ર

૪૦ [3]ॐ णमो[4] अरिहन्ताणं[5] अरे अरिणि मोहिणि अमुकं[6] मोहय मोहय स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી ચોખા અથવા ફૂલને [૧૦૮ વાર] મન્ત્રી સ્ત્રીને માથે મૂકવાથી સ્ત્રી વશ થાય છે, વળી આ મન્ત્રનુ ૧૦૮ વાર નિત્ય સ્મરણ કરવાથી લાભ થાય છે, પરતુ લાભને માટે મન્ત્ર ગણતી વખતે अमुक શબ્દ સિવાયનો મન્ત્ર ગણવો અને વશીકરણ કર્મને માટે अमुकम्‌ની જગ્યાએ જે સ્ત્રીને વશ કરવી હોય તેનુ નામ સ્મરણ કરવું.

ભૂતાદિ ભયનિવારણ મન્ત્ર

૪૧ ॐ ह्रीं अ सि आ उ सा सर्वदुष्टान् स्तंभय स्तंभय मोहय मोहय अंधय अंधय मुकवत्कारय[7] कुरु कुरु ह्रीं दुष्टान् ठः ठः[8] ॥

જે વખતે દુશ્મન સામેથી હુમલો કરવા આવે તે વખતે આ મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર મુઠ્ઠી બધ કરીને જાપ કરીને તે મુઠ્ઠી દુશ્મનના સામી ઉગામવાથી દુશ્મન નાશી જાય છે

તથા કોઇ બાલક અથવા સ્ત્રીને ભૂત, પિશાચ અગર ચુડેલનો ઉપદ્રવ થતો હોય તો આ મન્ત્રનો મુઠ્ઠી બધ કરીને ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સવાર અને સાંજે ઝાડે-ઉજે તો ભૂતાદિકનો ઉપદ્રવ શાંત થાય અથવા ઇશાન ખુણા તરફ મુખ રાખીને અડધી રાતના સમયે આઠ રાત્રિ પર્યંત મન્ત્રની સાધના પ્રથમ કરીને,

---

૧ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્રકલ્પ'મા नमुक्कारो પાઠ છે

૨ „ માં આ પાઠ છાપેલો નથી

૩ 'શ્રી મન્ત્રરાજગુણ કલ્પમહોદધિ'મા ॐ ह्रीं પાઠ છે. ૪ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં नमो પાઠ છે ૫ 'શ્રી જૈન બાલગુટકા દૂસરા ભાગ'મા अरहताण પાઠ છે. ૬ 'શ્રી મન્ત્રરાજ૦'માં આ પાઠ નથી ૭ 'શ્રી નવકાર૦'મા मुकय मुकय એવો પાઠ છે ૮ 'શ્રી નવકાર૦'મા ठ ठ ठ. પાઠ છે, જ્યારે 'જૈનબાલ૦'મા ठ ठ ठ ठ એવો પાઠ છે

પછી ધૂપ અને દીવો કરીને ફક્ત ૧૧૦૦ અગીઆરસો જાપ કરવાથી વ્યંતરના ઉપદ્રવની શાંતિ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૪૨ ॐ णमो[1] [2]अरिहन्ताणं, [3]ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं, झुलु झुलु[4] कुलु कुलु चुलु चुलु मुलु मुलु स्वाहा ॥

સપ્ત ધાતુની યા તાંબાની થાળી ઉપર પ્રથમ અષ્ટગંધથી મન્ત્ર લખીને સવા લાખ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી ૨૧ વખત ૨૧ કાંકરી મન્ત્રીને એટલે કે એકેક કાંકરી હાથમાં લઇ મન્ત્ર બોલીને ફૂંક મારીને તે કાંકરી માછીની જાળ પર તે જોઈ શકે નહિ તેવી રીતે નાખવાથી જાળમાં એક પણ માછલી આવતી નથી.

તથા બંદીખાનામાં પડેલો માણસ સવાલાખ જાપ પૂરા થતાં જ અગર તે પહેલાં બંદીખાનામાંથી છુટો થાય છે. પરતુ જાપ કરતી વખતે ધૂપ દીપ તૈયાર રાખવા જોઇએ અને મન્ત્રનો જાપ દરરોજ નિયમિત સમયે કરવો એ બાબતો ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી જોઇએ.

ચોરભય નિવારણ મન્ત્ર

૪૩ ॐ णमो अरिहंताणं अभिणिमोहिणि मोहय मोहय स्वाहा ॥

માર્ગમાં જતી વખતે આ વિદ્યાનું સ્મરણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉત્પન્ન થતો નથી.

સર્વ સમ્પત્તિદાયક ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા.

૪૪ ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं[5] क्लीं असिआउसा चुलु चुलु हुलु हुलु[6] कुलु कुलु[7] मुलु मुलु[8] इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે. આ વિદ્યા ચમેલીના ૨૪૦૦૦ ચોવીશહજાર ફૂલ લઈને એકેક ફૂલ પર એકેક મન્ત્ર જપવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી દરરોજ એકેક માલા જપવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

---

૧ 'શ્રી નવકાર૦'પાચે પદોમા नमो પાઠ છે ૨ 'શ્રી જૈનબાલ૦' अरहताणं પાઠ છે. ૩ 'શ્રી જૈનબાલ૦' ॐ णमो सिद्धाणथी ॐ णमो उवज्झायाण સુધીનો પાઠ નથી ૪ 'શ્રી જૈનબાલ૦' झुलु झुलु પાઠ નથી

૫ 'શ્રીનવકાર૦'મા ह्रीं પાઠ નથી, 'મન્ત્રરાજ૦'મા ह્ પાઠ છે ૬ 'શ્રીનવકાર૦'મા हुलु हुलु પાઠ છે પણ તે પ્રેસ દોષ હશે એમ લાગે છે ૭ 'શ્રીજૈનબાલ૦'માં આ પાઠ નથી ૮ 'શ્રીજૈન-

વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૪૫ ॐ ह्रीं[1] असिआउसा नमोऽर्हं वादिनि[2] सत्यवादिनि[3] वाग्वादिनि वद वद मम वक्त्रे[4] व्यक्त वाचया सत्यंब्रूहि[5] सत्यंब्रूहि सत्यंवद अस्खलित प्रचारं तं देवं[6] मनुजासुरसहसी[7] ह्रीं अर्हं[8] असिआउसा नमः स्वाहा ॥

આ વિદ્યાનો એક લાખવાર જાપ કરવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને તે સિદ્ધ થએલી વિદ્યાથી વાદવિવાદમાં જીત થાય છે અને સર્વ જાતની વિદ્યાઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શાંતિદાયક મન્ત્ર

૪૬ ॐ अर्हं असिआउसा नमः ॥

આ મન્ત્રનુ નિત્ય સ્મરણ કરવાથી શાંતિદાયક છે અને દરેક જાતની સપત્તિ આપનાર તથા કલેશાદિકનો નાશ કરનાર છે

વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર

૪૭ नट्ठट्ठमयट्ठाणे पणट्ठ कमट्ठ नट्ठ संसारे । परमट्ठनिट्ठियट्ठे अट्ठगुणाधीसरं वंदे ॥

આ મન્ત્રની સાધના કાળી ચઉદશના દિવસે સધ્યા વીતી ગયા પછી એક પ્રહર રાત્રિ પસાર થયા બાદ શરૂ કરે, જાપ કરતી વખતે જયણા સહિત ધૂપ દીપ રાખે, કટપત્ર તેલ તથા ગુગલનો હોમ જયણા સહિત કરે. પ્રતિદિન બે હજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરે. મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જે વસ્તુ વેચવી હોય તે વસ્તુને ઉપરોક્ત મન્ત્રથી એકવીશ વખત મન્ત્રીને વેચવાથી મન માન્યા મૂલ્ય ઉપજે.

રક્ષા મન્ત્ર

૪૮ ॐ थम्भेइ[9] जल जलणं मम[10] अमुकस्य[11] घोरुवसग्गं पणासेउ स्वाहा ॥ *

બાલ૦'માં મુલ્ર મુલ્ર પાઠ છે, પરતુ પ્રેસદોષ લાગે છે. ૧ 'શ્રીનવકાર૦'માં ह्रीं પાઠ નથી ૨ 'શ્રીનવકાર૦'મા वाचिनी પાઠ છે ૩ 'શ્રીનવકાર૦'માં सत्यवाचिनी પાઠ છે ૪ 'શ્રીનવકાર૦'માં वक्त्र પાઠ છે ૫ 'શ્રીનવકાર૦'માં सत्यशुहि सत्यशुहि પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનબાલ૦'મા तं देव ના બદલે सदैव પાઠ છે क પ્રતમાં सदेव પાઠ છે ૭ 'શ્રીજૈનબાલ૦'મા सदसि પાઠ છે क પ્રતમા मनुजासरसी પાઠ છે 'શ્રી જૈન બાલ૦'મા असहँ પાઠ છે તે બરાબર નથી ૮ 'શ્રીજૈનબાલ૦'માં स्वाहा પાઠ નથી ૯ 'શ્રીમન્ત્રરાજ' મા थम्भेउ પાઠ છે ૧૦ 'मम'ની જગ્યાએ અતમા છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પોતાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઇએ ૩ 'अमुकस्य'ની જગ્યાએ અંતમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પરના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઇએ; એટલે પોતાને યા બીજાને માટે જાપ કરવો હોય ત્યારે પોતાના યા બીજાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઇએ, પરતુ બનેના નામનો નહિ.

* આ વિદ્યાનો 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ' નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા ગ્રન્થમા 'ક્રોધાદિસ્તમ્ભનયન્ત્રાધિકાર' નામના પાચમા પરિચ્છેદ ના ચોથા શ્લોકની ટીકામા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

આ વિદ્યા ચંદન વગેરે દ્રવ્યોથી લાકડાના પાટીઆ પર ૧૦૮ વાર નવકારના સ્મરણ સાથે તેનું સ્મરણ કરીને લખવી તથા પાટીઆની સુગંધી પુષ્પ વગેરેથી પૂજન-અર્ચન કરીને સિદ્ધ કરવાથી આ વિદ્યા દરેક પ્રકારના ભયોનુ નિવારણ કરે છે.

આ વિદ્યાનું હૃદય કમલમાં ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરે તો ચાર ઉપવાસનું ફળ મળે છે

લક્ષ્મીદાયક વિદ્યા

૪૯ ॐ ह्रीं अर्हत उत्पत उत्पत स्वाहा ॥

આ પણ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે, તેનુ નિત્ય સ્મરણ કરવાથી વાંછિત ફલ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળી થાય છે.

ચોરભયનિવારક મન્ત્ર

૫૦ ॐ णमो अरिहन्ताणं[1] धणुं धणुं महाधणुं महाधणुं[2] स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ સવા લાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યો પછી જરૂર પડે મન્ત્રના અક્ષરોનું ધ્યાન પોતાના લલાટ વિષે કરે તો ચોર સ્તભિત થાય છે અને જમણા હાથથી ખડીથી મન્ત્ર લખતો જાય અને ડાબા હાથથી ભુસીને મુઠ્ઠી બધ કરતો જાય અને એવો ખ્યાલ કરે કે મારા ડાબા હાથમાં ધનુષ્ય છે, એવી રીતે થોડી વાર લખીને તથા ભુસીને મુઠ્ઠી બધ કરી જાપ કરે, જાપ પૂર્ણ થએથી મુઠ્ઠી ઉઘાડીને જે દિશામાં ચોરાદિનો ભય હોય તે દિશામાં હાથમાંથી કાંઇ વસ્તુ ફેંકતો હોય તેવી રીતે હાથ લાંબો કરે તો ચોરના ભયનું નિવારણ થાય છે અને ચોર પલાયન થઇ જાય છે.

શુભાશુભ દર્શક યન્ત્ર

૫૧ ॐ ह्रीं अर्हं नमः[3] क्ष्वीं स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો જાપ કર્યા પહેલા રાત્રિએ સુઈ જતાં પહેલાં આખા મસ્તક[4] પર

वलयमन्त्रोद्धारः—

ॐ थम्मेइ जलज्जलण चिंतियमित्तेण पचणमयारो। अरिमारिचोरराउलघोरुवसग्ग पणासेउ स्वाहा ॥

—प्राकृतमन्त्रोऽयम् । ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ પૃ૪. ૨૫

આ મન્ત્રથી ઉપજાવેલા યન્ત્રો માટે જુઓ 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'મા યન્ત્ર નબર. ૧૭–૧૮ ૧૯–૨૦–૨૧ની આકૃતિઓ. ૧ 'જૈનબાલ૦' अरहताण પાઠ છે ૨ धणु महाधणु પાઠ છે. ૩ 'જૈન બાલ૦' नम પાઠ નથી ૪ 'શ્રી નવકાર૦'મા મસ્તકપર ના બદલે પોતાના હાથોમાં ચદનનો લેપ કરવો તેમ લખેલુ છે, પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે હાથોમા અગર મસ્તકમાં પણ નહિ, પણ કપાળ પર લેપ કરવાનો હોવો જોઇએ

—સપાદક

ચંદન લગાવીને ચંદન સુકાઇ ગયા બાદ ૧૦૮ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને ભૂમિ શય્યા પર સૂઇ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ માલુમ પડે છે.

પ્રશ્નોત્તર દર્શક મન્ત્ર

૫૨ ॐ णमो[1] भगवइ सुअदेवयाए सव्वसुअमायाए वारसंग पवयण जणणीए सरस्सईए सव्व[2]वायणि सुयवउ[3] [4]अवतर अवतर देवी मम शरीरं पविस पुच्छं[5] तस्स भविस्स[6] जणमयहरिए अरिहंत सिरि[7] सिरिए स्वाहा ॥

આ મન્ત્રને પ્રથમ સાધ્ય કર્યા પછી કોઇપણ જાતનું ભવિષ્ય જાણવા માટે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને પવિત્ર પણે રાત્રે ભૂમિશય્યા પર સુઇ જવાથી ધારેલા પ્રશ્નનો જવાબ સ્વપ્નમા મળે છે. આ મન્ત્રની શરૂઆતમાં ॐ णमो अरिहन्ताण, ॐ णमो सिद्धाण, ॐ णमो आयरियाण, ॐ णमो उवज्झायाण, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं એ પાંચ પદ વધારીને ૧૦૮ વાર કાગળ પર લખીને રોગીના હાથમાં તે લખેલો કાગળ આપવાથી રોગીના સર્વ રોગ નાશ પામે છે.

રક્ષા મન્ત્ર

૫૩ ॐ णमो[8] अरिहंताणं[9], ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाण, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं, एसो पंच णमोक्कारो[10], सव्वपावप्पणासणो, मंगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं, ॐ ह्रीं हूँ[11] फट् स्वाहा ॥

આ રક્ષા મન્ત્ર છે, તેનુ નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યોમાં રક્ષા થાય છે.

સર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૫૪ ॐ ह्रीं [12]णमो अरहन्ताणं[13] सिद्धाणं सूरीणं[14] उवज्झायाणं साहूणं मम ऋद्धिं वृद्धिं[15] समीहित कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ મહામન્ત્રનો દરરોજ પવિત્રપણે સવાર, બપોર અને સાંજે દરેક વખતે બત્રીશ વાર સ્મરણ–જાપ કરવાથી દરેક પ્રકારની સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે અને લક્ષ્મીનો લાભ થાય છે. ૨૧ દિવસ સવાર, બપોર અને સાંજે ત્રણે વખત

---

૧ 'શ્રી નવકાર૦'માં नमो પાઠ છે. ૨ 'શ્રી નવકાર'મા सव्व वायणि પાઠ છે ૩ 'શ્રી જૈનબાલ૦'માં सवणवणे પાઠ છે અને 'શ્રી નવકાર'માં सुववउ પાઠ છે. ૪ 'શ્રી જૈનબાલ૦'મા अवतरनी પહેલાં ॐ પાઠ છે ૫ શ્રી જૈનબાલ૦'મા पुछ એવો પાઠ છે ૬ 'શ્રી નવકાર૦'માં पविस्स પાઠ છે અને 'શ્રી જૈનબાલ૦'માં पविससत्व પાઠ છે ૭ 'શ્રીનવકાર૦'માં सिरि પાઠ નથી ૮ 'શ્રીનવકાર૦' णमो ના બદલે પાચે પદોમા नमो પાઠ છે ૯ 'શ્રી જૈન બાલ૦' अरहताणं પાઠ છે ૧૦ 'શ્રીનવકાર૦' મા नमुक्कारो પાઠ છે; ૧૧ 'શ્રી નવકાર૦' મા हुँ પાઠ છે ૧૨ 'શ્રીનવકાર૦' માં તથા 'જૈનબાલ૦' ह्रीं પાઠ નથી ૧૩ 'શ્રી નવકાર૦'મા अरिहन्ताण પાઠ છે ૧૪ 'શ્રીજૈનબાલ૦' आयरियाण પાઠ છે. ૧૫ 'શ્રીનવકાર૦' ऋद्धि वृद्धि પાઠ છે

એકેક (બે ઘડીનું) સામાયિક કરીને જાપ કરવાથી આ મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. આખા એ સામાયિકમાં આ મન્ત્રનો જ જાપ કરવો જોઇએ.

પરદેશ લાભ મન્ત્ર

૫૫ ॐ णमो[1] अरिहन्ताणं[2] नमो भगवइए[3] चंदावइए[4] महाविज्जाए[5] सत्तट्ठाए गिरे गिरे[6] हुलु हुलु चुलु चुलु मयूरवाहिनिए स्वाहा[7] ॥

આ મન્ત્રનો જાપ પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને દશ હજાર અથવા ઓછામાં ઓછો ૧૦૮ વખત જાપ તો જરૂર કરવો જોઇએ અને તે દિવસે શરૂ કરીને હમેશાં તેનો ૧૦૮ વખત જાપ સિદ્ધ થયા સુધી કરવો, સિદ્ધ થયા પછી સારા મુહૂર્તમા પરદેશ ગમન કરીને જે ગામમાં વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે ગામમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ મન્ત્રનું ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરે તો પરમલાભ થાય અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય. જે નગરમા વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે દિવસે મંગલવાર ન હોવો જોઇયે એટલુ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું કારણકે મંગલવાર ના દિવસે પ્રવેશ કરનારને મહાન ખોટ તથા દેવાળુ કાઢવાનો વખત આવે.

પરમ કલ્યાણ મંત્ર

૫૬ ॐ[8] अर्हं असिआउसा णमो[9] अरिहन्ताण नमः ॥

આ મન્ત્રનું હૃદયકમલમાં ૧૦૮ વાર ધ્યાન કરવાથી એક ઉપવાસનુ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે.

તથા

એક લોટામાં પવિત્ર પાણી લઇને તેમાંથી પાણીની અંજલિ ભરીને ૨૧ વાર મન્ત્ર ભણીને જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય તેની આજુ બાજુ ફરતી તે મન્ત્રેલા પાણીની ધારા દઇને અગ્નિ વધતી અટકાવ્યા પછી ફરી અંજલિમાં પાણી લઇને તે પાણીને ફરી ૨૧ વાર મંતરીને તે મન્ત્રેલા પાણીના છાંટા નાખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવની શાંતિ થાય છે, પરંતુ આ બધી ક્રિયા પહેલાં મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી જ ફલદાયક થાય છે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું જોઇયે.

---

૧ 'શ્રી નવકાર૦'માં नमो પાઠ છે ૨, શ્રીજૈનમાલ૦'માં अरहंताण પાઠ છે, ૩ 'જૈનબાલ૦' માં ॐ णमो चगवईए એવો પાઠ છે. ૪ 'શ્રી નવકાર૦'મા चन्दाइये અને 'શ્રીજૈનબાલ૦'માં चदायईए પાઠ છે ૫ 'શ્રીજૈનમાલ૦' આ પાઠ નથી, જ્યારે 'શ્રીનવકાર૦'માં महाविज्ञाए પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનમાલ૦' માં मोर मोर પાઠ છે. ૭ 'જૈનબાલ૦' स्वाहा પાઠ નથી ૮ 'શ્રી નવકાર૦' માં ॐ नमो આ મન્ત્રની શરૂઆતમાં વધારે છે. અને 'શ્રીજૈનબાલ૦' માં ॐ णमो પાઠ છે. ૯ 'શ્રી મંત્રરાજ૦'માં णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે

સર્પ ભયહર મન્ત્ર

૫૭ ॐ ह्रीं अर्हं असिआउसा अनाहत विजये अर्हं नमः ॥

આ મન્ત્રની સાધના કરીને સાધ્ય કર્યા પછી દરરોજ સવાર, બપોર તથા સાંજના સ્મરણ કરવાથી તથા દરેક દિવાળીના દિવસે ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી જીંદગી પર્યંત સર્પનો ભય હોતો નથી.

શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર

૫૮ ॐ णमो अरिहा[1] ॐ भगवउ बाहुबलीस्सय इह समणस्स अमले विमले निम्मल नाण पयासिणि ॐ णमो[2] सच्च[3] भासइ अरिहा सच्च[4] भासइ केवलीणं पयणं सच्च वयणेणं सच्च[5] होउ मे स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનુ ધ્યાન રાત્રિના સમયે ઊભા ઊભા કાયોત્સર્ગમાં કરે અને નિદ્રા આવે તે વખતે ધ્યાન પૂર્ણ કરીને ભૂમિપર સથારે સુઇ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ જે થવાનુ હોય તે માલુમ પડે.

વાદજીતન મન્ત્ર

૫૯ ॐ हंसः ॐ ह्रीं [6]अर्हं ऐं श्रीं असिआउसा नमः ॥

પ્રથમ આ મન્ત્રનો એક લાખ અથવા સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી કોઇની સાથે વાદવિવાદ કરવો હોય ત્યારે ઉચ્ચાર કર્યા વગર ૨૧ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને વિવાદ શરૂ કરવાથી વિવાદમા જીત થાય છે.

ઐશ્વર્યદાયક મન્ત્ર

૬૦ ॐ ह्रीं वरे सुवरे असिआउसा नमः ॥

આ વિદ્યાનુ સવાર, બપોર અને સાજે એકાતમાં દરરોજ ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારની સપત્તિ અને લક્ષ્મી તથા ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર

૬૧ ॐ ह्रीं हँ णमो अरिहन्ताणं [7]ह्रीं नम ॥

આ મન્ત્રનુ સવાર, બપોર અને સાંજે સફેદ ફૂલો વડે એકાંતમાં નિરંતર ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ સપત્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે

દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૬૨ अरिहंत सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો વિધિપૂર્વક સવાલાખ જાપ કરે તો અઢળક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

---

૧ 'શ્રી નવકાર૦'अरिहं પાઠ છે ૨ 'શ્રીનવકાર૦'મા णमो ના બદલે नमो પાઠ છે ૩-૪-૫ 'શ્રીનવકાર૦'મા सच्च ના બદલે सव्व પાઠ છે ૬ 'શ્રી નવકાર૦'મા अर्हं ના બદલે अहे પાઠ છે જે પાઠ સદિગ્ધ છે. ૭ 'શ્રીનવકાર૦'મા ह्रींના બદલે ह्रौं પાઠ છે જે વાસ્તવિક લાગતો નથી.

અભ્યુદયદાયક મન્ત્ર.

૬૩ ॐ ह्रीं श्रीं प्लुं प्लुं अर्हं ईं ऐं क्लीं प्लु प्लु (प्लुँ प्लुँ ?) नमः ॥

આ પરમેષ્ઠિ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ પ્રકારના અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

કાર્યસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર.

૬૪ ॐ ऐं[1] ह्रीं श्रीं क्लीं क्लौं ब्लूं अर्हं नमः ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ એકવીશ હજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી, સવાર, બપોર અને સાંજે નિરતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

ક્લેશનાશક મન્ત્ર

૬૫ ॐ ह्रीं श्रीं अमुकं दुष्टं साधय साधय असिआउसा नमः ॥

આ મન્ત્રની એકવીશ દિવસ સુધી સવારમા માળા ફેરવીને, જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી શત્રુના ભયનો તથા ક્લેશાદિ આપત્તિનો ક્ષય થાય છે.

રોગનિવારક મન્ત્ર

૬૬ ॐ [2]णमो सव्वोसहिपत्ताणं, ॐ णमो खेलोसहिपत्ताणं, ॐ णमो जलोसहिपत्ताणं, ॐ णमो सव्वोसहिपत्ताणं स्वाहा ॥

આ મન્ત્રની દરરોજ એક માળા ફેરવવાથી રોગની પીડા શાત થાય છે તથા વ્યાધિનુ દરદ ઓછુ થાય છે.

વ્રણહર મન્ત્ર

૬૭ [3]ॐ णमो जिणाणं जावयाणं न य पूई न सोणिणं पपणं सव्ववाएणं[4] वण मा पच्चउ मा दुक्खउ मा फुट्टउ [5]ॐ ठः ठः स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી રખીઆ મન્ત્રીને ઘા વગેરેમાં લગાવવાથી વ્રણની પીડા દૂર થઈ જાય છે.

સૂર્ય, મંગલની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૬૮ ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं ॥

સૂર્ય અને મગલ બને ગ્રહોની અગર તેમાંના એક ગ્રહની પીડાની શાંતિને

---

૧ 'શ્રી નવકાર૦'મા ऐं પાઠ નથી. ૨ 'શ્રી નવકાર૦'મા णमोના બદલે ચારે પદોમા नमो પાઠ છે. ૩ 'મંત્રરાજ૦'મા ॐ પાઠ નથી ૪ 'નવકાર૦'મા सव्ववाएणंના બદલે सव्वा वायेण એવો પાઠ છે અને આગળના પાઠો તદ્દન અશુદ્ધ હોવાથી તેનો ઉલ્લેખ અત્રે કર્યો નથી ૫ આ 'ॐ' શબ્દ અહીયા હશે કે કેમ તેમાં સદેહ છે, પરંતુ પ્રતમાં હોવાથી અહીયા કાયમ રાખ્યો છે 'નવકાર૦'મા તો વળી ॐ ॐ પાઠ છે.

માટે જ્યાં સુધી ગ્રહની પીડા રહ્યા કરે ત્યાં સુધી દરરોજ એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચન્દ્ર, શુક્રની પીડા નિવારણ મન્ત્ર.

૬૯ ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणं ॥

ચન્દ્ર અને શુક્ર બન્નેની દૃષ્ટિ પીડાકારી હોય તે વખતે નિરંતર એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

બુધની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૦ ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं ॥

બુધની દશા હાનિકારક હોય તો નિરંતર એક હજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ગુરૂની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૧ ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं ॥

ગુરૂની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો નિરંતર એકહજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૨ ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો હરહમેશ એક હજાર જાપ કરવાથી શનિ, રાહુ અને કેતુની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો પણ કાંઇ તે નુકશાન કરતી નથી.

નંદનની કથા.*

—— ০ ——

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ધર્મક્રીડાના સ્થાનરૂપ **અયોધ્યા** નામની એક નગરી છે કે જ્યાં કૌતુકથી આવેલ શેષનાગની લક્ષ્મીને લુટનાર કિલ્લો, ઘણા કાંગરાથી શોભે છે. ત્યાં શત્રુઓની રમણીઓને વૈધવ્ય આપવામાં સમર્થ એવો **સામવર્મ** નામે રાજા હતો. પોતાના તાબે કરેલ દિશારૂપી સ્ત્રીઓને જે પોતાના પ્રતાપના મિષથી કુંકુમના લેપની શોભા પમાડતો હતો. તેને લક્ષ્મી સમાન મનોહર એવી **લક્ષ્મી** નામે રાણી હતી. ત્રિવર્ગનુ સેવન કરતા તે બંને પોતાના શ્લાઘનીય જન્મને વ્યતીત કરતા હતા. એવામાં રાણીને મન્મથ સમાન મનોહર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. જે સર્વ લોકોને આનદ પમાડનાર હોવાથી **નંદન** એવા નામથી વિખ્યાત થયો. કાંતિમાં ચદ્રમા સમાન શોભાયમાન તે કુમાર, દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને સમય આવતાં વિનયરૂપ આકાશમાં સંચરતાં તેણે સમસ્તકળાઓ ધારણ કરી.

એકદા તે રાજકુમારે ક્રીડા પૂર્વક નગરીમાં ભમતાં, નગરીને ઉત્સવમય જોઇને તેણે કોઇ પુરૂષને પૂછ્યુ કે–"પ્રતિમદિરે ધ્વજાઓ ઉંચે કરવામાં આવેલ છે અને કનકના સ્તંભોપર મણિના તોરણો બાધવામાં આવેલ છે–એમ આ નગરીને ઉત્સવમય બનાવવાનું શું કારણ હશે ?" ત્યારે તે પુરૂષ બોલ્યો કેઃ–"અહીં પૂર્વે કોટવાળે પાસેની નદીના પ્રવાહમાં તણાતું એક મોટુ બીજોરાનું ફળ જોયુ. એટલે નદીમાં પ્રવેશ કરીને ફળ લઇને તેણે મહારાજાને અર્પણ કર્યું, જેથી વર્ણ, ગંધ અને રસથી ઉત્કૃષ્ટ એવું તે ફળ જોતાં રાજા ભારે પ્રમોદ પામ્યો. પછી તેણે કોટવાલને સન્માન આપતાં પૂછ્યુ કે–"આ ફળ તને કયાંથી મળ્યુ ?" તે બોલ્યોઃ– "હું નદીના પ્રવાહમાંથી એ લઇ આવ્યો" ત્યારે રાજાએ કહ્યુઃ–"જ્યા એ ઉત્પન્ન થયુ છે, તે વનની તપાસ કરો.' પછી આગળ જતાં નદીના કિનારે તે વૃક્ષ, તેના જોવામાં આવ્યુ ત્યાં જે પ્રવેશ કરીને ફળ ગ્રહણ કરે, તે મરણ પામે. એમ તેના જાણવામાં આવતા એ હકીકત તેણે રાજાને નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તેને આદેશ કર્યો કે –"ત્યાં વારા પ્રમાણે એક એક પુરૂષને પ્રવેશ કરાવીને તારે દરરોજ એક એક ફળ લાવવુ." એમ તે ફળ લાવવામાં પ્રતિદિન એક એક પુરૂષનો નાશ થવા લાગ્યો. આથી નગરજનો ભારે વિષાદમાં પડયા.

---

*'કુમારપાળ પ્રતિબોધ' ગુજરાતી ભાષાંતરના પાના. ૪૨૯થી ૪૩૬ પરથી આ કથા લેવામાં આવી છે

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ જતાં એક વખતે **જિનદાસ** શ્રાવકનો વારો આવ્યો. એટલે ત્યાં નમસ્કારમંત્ર બોલતાં તે નદીમાં પડયો. તે સાંભળીને પૂર્વભવે કરેલ વ્રતની વિરાધના યાદ કરતાં તે વનનો અધિષ્ઠાયક વ્યંતર પ્રતિબોધ પામ્યો. જેથી પ્રત્યક્ષ થઇ, તે શ્રાવકને નમન કરીને વ્યંતર હર્ષપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કેઃ–"તારા પોતાના સ્થાન પર રહેતાં જ તને દરરોજ હુ એક એક ફળ આપતો રહીશ." એટલે તે શ્રાવકે નિવૃત્ત થઇને એ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યો. પછી તે દરરોજ વ્યંતર થકી એક એક ફળ ઓશીકા પાસે પામતો અને રાજાને અર્પણ કરતો. આથી રાજાએ સંતુષ્ટ થઇને તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. હે કુમાર? એમ અકાળ મરણની નિવૃત્તિથી રાજાએ નગરમાં મહોત્સવ કરાવ્યો છે"

એ રીતે મહોત્સવનુ કારણ સાભળીને રાજકુમાર કહેવા લાગ્યો કેઃ–"અહો! આ ભવમા પણ પરાભવને પરાસ્ત કરનાર એવા નમસ્કારમંત્રનો મહિમા જગતમાં પ્રગટ છે." પછી કુમારે મુનિ પાસે જઇને વિધિપૂર્વક મંત્રની જેમ પચનમસ્કાર મંત્રનો અભ્યાસ કર્યો અને તે ત્રિકાળ તેનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

એકદા કોઇ પુરુષે આવીને રાજકુમારને વિનંતિ કરી કેઃ–"એક સિદ્ધપુરૂષે મને ચેટક મંત્ર આપેલ છે. તેની છ માસ પર્યંત મે પૂર્વ સેવા સાધી અને હવે ઉત્તર સેવા સાધવાની મારે બાકી છે, તે સર્વ લક્ષણયુક્ત ઉત્તરસાધક વિના થઈ શકે તેમ નથી, અને તેવો તો તું એક જ છે. માટે મંત્ર સિદ્ધિમા હે કુમાર! તું મને મદદ કર." એટલે અન્યના ઉપરોધને માનવાના પ્રધાન ગુણથી કુમારે તેનુ વચન કબુલ રાખ્યુ. કારણ કે મહાપુરૂષો સ્વભાવથી જ પરોપકાર કરવામા સાવધાન હોય છે. પછી કૃષ્ણ ચતુર્દશીની રાત્રે રાજકુમાર સાથે તે સાધક પુરૂષ, પૂજાના સાધનો લઇને સ્મશાનમાં આવ્યો જે સ્મશાન ક્યાક શરદઋતુના વાદળાં સમાન શ્વેત અને ઘણા હાડકાથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાંક ચિતાનળની જ્વાળાઓના સમૂહથી આકાશને જાણે પલ્લવિત બનાવતું હતું, ક્યાક હાડપિંજરો અને યમ સમાન ભાસતા વેતાલોથી ભીષણ હતું, ક્યાક શંકા વિના ક્રીડા કરતી શાકિનીઓથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાક ઘુવડોના ઘુત્કારયુક્ત અને ક્યાક શીયાળના ઘોર અવાજથી ગાજતુ હતું, ત્યાં પુષ્પ, દીપ અને નૈવેદ્યયુક્ત મંડળ રચીને તે સાધક, મંત્રપૂર્વક અગ્નિકુંડમા આહુતિ નાંખવા લાગ્યો અને ઉત્તરસાધક કુમાર નમસ્કારનુ સ્મરણ કરતો ઉભો રહ્યો ત્યાં ત્રાસ ઉપજાવે તેવા ઘણા ભયંકર બનાવો પ્રગટ થવા લાગ્યા એવામા 'આ તરવારથી પદ્મની જેમ તારૂ મસ્તક કાપી નાખીશ' એમ બોલતો અને અટ્ટ-હાસ્ય કરતો રાક્ષસ તે સાધક તરફ દોડયો. ત્યા કુમાર તરત વચમા પડીને કહેવા

લાગ્યો કે-"હું ઉત્તરસાધક હાજર હોવા છતાં સાધકનો વધ કરવાને એ કોણ તૈયાર થયો છે?" ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે-"મેં આકાશમાં દિવ્ય રમણી બતાવી, જેને જોતાં એ ક્ષોભ પામ્યો તેથી એ સાધક દોષિત હોવાથી વધ્ય છે" એટલે **નંદનકુમારે** કહ્યું કે-"આ સાધકનું જે ચિત્તથી પણ બુરું ચિંતવશે, તેને હું જાતે પકડીને નિગ્રહ કરીશ.' એમ બોલતો કુમાર જેમ જેમ રાક્ષસની પાસે જવા લાગ્યો, તેમ તેમ રાક્ષસ પણ ઉતાવળે પગલે પાછળ પાછળ હઠવા લાગ્યો. ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે-"જો તારામાં તાકાત હોય, તો સામે આવીને ઊભો રહે આ પ્રમાણે ભાગતો કેમ જાય છે?" રાક્ષસે કહ્યું-'હે ભદ્ર! તું જે મંત્ર સંભારે છે, તેના પ્રભાવથી અગ્નિની જેમ તારૂં તેજ સહન કરવાને હું સમર્થ નથી તેથી હું પાછળ પાછળ હઠતો જાઉં છું. હું તને સિદ્ધ થયો છું, માટે મને મુકી દે હવે તારૂં દુઃસાધ્ય પણ ચિંતિત અભીષ્ટ સાધી આપીશ" ત્યાં રાજકુમારે કહ્યું કે-"તું આ સાધકને સિદ્ધ થા" ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે-"એનામાં તેવી યોગ્યતા નથી કે જેથી એવી સિદ્ધિને એ પામી શકે, છતાં એ તારો આશ્રિત થઈને પણ સર્વ અભીષ્ટ પામી શકશે." એમ કહીને રાક્ષસ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયો.

એ બનાવ જોઈને સાધક તે મંત્રસાધનાથી નિવૃત્ત થઈને કુમારને કહેવા લાગ્યો કે-"મને ચેટક દેવ સિદ્ધ થયો કે જેણે વિશ્વમાં ચિંતામણી સમાન તમને સેવવાનો મને આદેશ કર્યો" પછી સ્વ ભવને આવીને કુમારે સાધકને મુનિની પાસે નમસ્કાર મંત્ર શીખવાડ્યો એટલે તે નિરંતર મંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો

ચેટકના પ્રભાવથી સાધક સહિત આકાશ માર્ગે જગત જોવાને ભમતાં કુમાર એક વખત **મિથિલા** નગરીમાં આવી પહોંચ્યો, કે જે તળીયે સ્ફટિકરત્નથી મઢેલા શ્રેષ્ઠ સાત સુવર્ણમય ભવનોથી દેદીપ્યમાન થઈને, આકાશમાં રહેલ વિમાનોથી ગાજતા ગીર્વાણ નગરની શોભાને જીતતી હતી. એ નગરીના ઉપવનમાં જાણે જિનપૂજા માટે આવેલ દેવાંગનાઓ હોય તેવી મણિની પૂતળીઓથી અભિરામ એવું શ્રી **નમિનાથ** ભગવંતનું પવિત્ર મંદિર હતું ત્યાં પ્રવેશ કરતાં જ શ્રી **નમિનાથ** પ્રભુની પ્રતિમા જોઈ વિકાસ પામતા મુખથી કુમાર પ્રમોદ પૂર્વક આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો.—

"प्रशमरसनिमग्नं दृष्टियुग्मं प्रसन्नं, वदनकमलमंकः कामिनीसंगशून्यः।
करयुगमपि धत्ते शस्त्रसंबंधवंध्यं, तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव" ॥१॥

અર્થાત્-હે નાથ! તમારી દૃષ્ટિ પ્રશમરસથી ભરપૂર છે, મુખકમળ પ્રસન્ન છે, ઉત્સંગ કામિનીના સંગ રહિત છે તથા હસ્તયુગલ તે શસ્ત્રના સંબંધથી રહિત છે, માટે જગતમાં આપ જ એક વીતરાગ દેવ છો

પછી શ્રી **નમિનાથ** પ્રભુને વદન કરી કૌતુકથી જિનમદિરનું અવલોકન કરતાં ત્યાં કુમારે એક ભાગમા **ગાંધારી** દેવીની મૂર્તિ જોઇ અને એ દેવીની પૂજા કરતી કોઇ રમણી રાજકુમારને જોઇ મનમા વિચાર કરવા લાગી કે-'આ કોઇ મનોહર આકૃતિવાળો ભાગ્યશાળી પુરુષ છે.' એમ ધારી બને હસ્તની અંજલિ જોડીને તે સ્ત્રી કહેવા લાગી કે-"હે પ્રભો ! મહેરબાની કરીને અહીં બેસો અને આપનુ પવિત્ર નામ જણાવી મને આભારી કરો" એટલે પરના અનુગ્રહ માટે સાવધાન એવા કુમારે ત્યા બેસીને દૃષ્ટિ સજ્ઞાથી આદેશ કર્યો કે-"એના પ્રશ્નનો જવાબ આપ." ત્યારે સાધક બોલ્યો કે-"આ **અયોધ્યાના** રાજાનો **નંદન** નામે કુમાર છે અને પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરતાં કરતાં અહીં આવી ચડ્યો છે" એમ સાભળતા જ તે રમણી કહેવા લાગી કે-"પચ પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી અત્યારે મારી સખીનુ પુણ્યવૃક્ષ ફળ્યુ, માટે તેને તમારા આગમનજન્ય સમાચાર જણાવીને હુ જેટલામા અહી આવુ તેટલો વખત તમે અહીં જ રાહ જોતા બેસજો" એમ કહીને તે સ્ત્રી તરત ત્યાથી ચાલી ગઇ ત્યારે **નંદને** સાધકને કહ્યુ કે:-"એ સ્ત્રી મારૂ સ્વરૂપ જાણીને કયાક ચાલી ગઈ, તેનુ શુ કારણ હશે ?" સાધક બોલ્યો:-"બીજુ શુ હોય ? વિશાળ કુળમા ઉત્પન્ન થએલી કોઇ રમણી અનુરાગથી તમારા નિવેદનને ઇચ્છતી હશે, તેને હર્ષપૂર્વક નિવેદન કરવાને એ સ્ત્રી તરત અહીંથી ચાલી ગઇ કારણ કે ભાગ્યવત પુરૂષોને પગલે પગલે સપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે"

તે સ્ત્રીએ જઇને **નદનના** આગમનની વાત રાજપુત્રીને કહી સંભળાવી, જે સાંભળતા મેઘધ્વનિથી મયૂરીની જેમ તે હર્ષ પામી પછી તે સ્ત્રીની સાથે અત્યત ઉત્કઠાયુક્ત રાજકુમારી શિબિકામાં બેસીને પૂજાને બ્હાને પોતાના પરિવાર સહિત તે ચૈત્યમા આવી. તેને જોતા જ આશ્ચર્યચકિત થએલ **નંદન** જાણે કામવેદના જાગી હોય તેમ મસ્તક ધુણાવતો સાધકને કહેવા લાગ્યો કે-"હે કુવલય ! તું રાત્રે વિકાસ પામે છે, તે યુક્ત છે, હે ચદ્ર ! તારી કળા અવર્ણનીય છતા તુ વારવાર ગુપ્ત પ્રચાર કરે છે, તે પણ યોગ્ય છે, હે વિદ્રુમ ! તે સમુદ્ર પ્રવેશ કર્યો, તે પણ ઉચિત કર્યું છે, હે કમળ ! તુ જળમા રહે છે, તે પણ ઠીક છે, હે કુદ ! તે વનમાં જઇને વાસ કર્યો, તે પણ સારૂ કર્યું કારણ કે આ રમણીના નેત્ર, મુખ, અધર, હસ્ત અને દાતની શોભાથી તમારી કાતિ પરાભવ પ્રામી હશે."

હવે રાજકુમારની રમણીયતા જોતાં મનમા વિસ્મય પામેલી રાજપુત્રી પોતાની સખીને કહેવા લાગી કે:-"હે કદર્પ ! તુ હવે તારા રૂપને તજી દે, કારણ કે તુ અનગ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, હે ચદ્ર ! તુ કલકી છે, માટે સૌદર્ય-લક્ષ્મીનો તારે

મદ કરવો ઉચિત નથી, હે શક્ર ! તારૂ શરીર તો નિમેષ રહિત હજાર નેત્રોથી વ્યાપ્ત છે, તો તારી રમ્યતા શુ માત્ર છે ? પરતુ આ એક પુરૂષ જ મારી દૃષ્ટિમાં અમૃત વરસાવે છે.”

પછી કેતકીપત્ર સમાન કટાક્ષથી વારવાર **નંદનને** જોઇને રાજકુમારી ચૈત્યમાં જિનપૂજા કરવા ચાલી ગઇ. એવામાં તે સ્ત્રી કુમાર આગળ બેસીને કહેવા લાગી કે'— “હે સ્વામીન્ હુ ભારે ઉત્સુક્તાથી ચાલી ગઇ તેનું કારણ સાભળો:—

“અહીં **મેઘ** નામે રાજા છે કે જેણે શત્રુરૂપ પર્વતોના ક્રોધરૂપ દાવાનળને પ્રકૃષ્ટ તરવારરૂપ જળધારાથી અટકાવેલ છે તેની **જયાવલી** રાણીની કુક્ષિરૂપ છીપમાં ઉત્પન્ન થએલ અને વિશ્વના વિભૂષણરૂપ **મુક્તાવલી** નામે પુત્રી થઈ. તે બાલ્યવય ઉલ્લઘી સમસ્ત કળાનો અભ્યાસ કરતા અનુક્રમે રૂપવૃદ્ધિને વૃદ્ધિ પમાડનાર એવા યૌવનને પામી.

એક વખતે કૌતુકથી તે વરસાદના પ્રચુર જળથી ભરપૂર નગરની નજીકમાં નદી નિહાળવાને ગઇ ત્યા ઉંચે ઉછળી રહેલા મોટા કલ્લોલયુક્ત તે નદી ઓળંગવાને અસમર્થ બનેલા ઘણા લોકો નદીના બને તટ પર ભેગા થયા હતા. એવામાં કોઇ સ્ત્રીએ નદીના એક તટથી બીજા તટ પર જવાની ઇચ્છા કરી. ત્યાં નદીના બને તટ એકત્ર મળી ગયા એટલે તે માર્ગે બીજા તટ પર આવીને તે રમણી પ્રમોદપૂર્વક તરત પોતાની સખીને મળી એ બનાવ જોતા બધા લોકો આશ્ચર્યથી ચકિત થઇ ગયા. ત્યારે રાજકન્યાએ પેલી રમણીને પૂછ્યુ કે.—“ભદ્રે ! આ શુ આશ્ચર્ય ?” તે બોલી કે —“આજ નગરમાં **દત્ત** નામે શ્રેષ્ઠી છે, તેની હુ **સોમા** નામે પુત્રી છુ આ **વિમલા** નામે બાળપણાની મારી સખી છે. એક વખત તેની સાથે હું સાધ્વીઓ પાસે ગઇ, ત્યા પ્રભાવયુક્ત પચનમસ્કાર સાભળતા જ મે તેનો સ્વીકાર કર્યો. પછી બીજા નગરમા હું પરણી ત્યાથી આજે હું અહીં આવી અને **વિમલા** સખીને તટ પર રહેલ જોઇને તેને મલવાની મને ઉત્કઠા થઇ એટલે નદીમાં પ્રવેશ કરવાને ઇચ્છતી મે પચનમસ્કારનુ ચિંતવન કર્યું. તેના પ્રભાવથી નદીના બને તટ સાથે મળી જતા હું અહીં આવીને મારી સખીને આનદપૂર્વક મળી.”

એમ નમસ્કાર મત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ નજરે જોતાં રાજકન્યા બોલી કે:— “અહો ! પચનમસ્કાર તો આ લોકમા પણ ભારે લાભદાયક છે.” પછી **વિમલા** સાથે હું અને એ રાજકન્યા પણ સાધ્વી પાસે જઇને નમસ્કાર મંત્ર શીખી અને દરરોજ આ ચૈત્યમાં આવીને એ મત્રને હુ ચિંતવવા લાગી, ત્યારથી રાજકન્યાની સાથે મારે મિત્રતા થઇ.

એક વખતે એ રાજકન્યાને વિચાર આવ્યો કે–"મારો પતિ કોણ થશે ?" ત્યારે **ગાંધારી** દેવીએ એને સ્વપ્નમા જણાવ્યુ કે:–"**અયોધ્યા**ના સ્વામીનો પુત્ર **નંદન** નામનો રાજકુમાર તારો પતિ થશે." એમ સાંભળતાં તે પરમ પ્રમોદ પામી અને એ હકીકત તેણે મને કહી સભળાવી.

આ વૃત્તાતને ન જાણતાં તેના પિતાએ **કોશાંબી** પતિના પુત્ર **સૂરસેન** સાથે એ રાજકન્યાનો આદરપૂર્વક સબધ કર્યો એટલે–'ચતુરગ સેના સહિત તે મને અહીં પરણવાને આવ્યો છે અને આજ રાત્રે મારૂ લગ્ન છે.' એમ સાંભળતા એ રાજસુતા ભારે ખેદ પામી વળી એ ખેદ પૂર્વક ચિંતવવા લાગી કે–'એવા મારાં ભાગ્ય નથી કે જેથી હુ વલ્લભને પામી શકુ શુ **ગાંધારી** દેવતાનું પણ વચન મિથ્યા થશે ? કે દૈવે આવા સયોગો ઊભા કર્યા ચર્મચક્ષુયુક્ત મારા પિતાએ તો મારુ ચિત્ત ન જાણવાથી ભલે એમ કર્યું, પણ દિવ્યચક્ષુવાળા દૈવે આમ શા માટે કર્યું ?' એમ તે અત્યત ચિંતાતુર બની ગઇ. માટે હે કુમાર ! તમે એને પરણીને નિશ્ચિત કરો" એમ કહીને **વિમલા** તે રાજકન્યાને ત્યા લઇ આવી

આ સાંભળીને રાજકુમાર **નંદન** બોલ્યો કે–"તારી સખી તો નિષ્ઠુર જેવી લાગે છે, કે દૂરથી આવેલ અમારૂ એ કાઇ આતિથ્ય પણ કરતી નથી"

ત્યારે રાજકુમારી બોલી કે:–"હે કુમાર ! અત્યારે બીજુ આતિથ્ય કરવાનો ક્યાં સમય છે ?" એમ કહીને તેણે હર્ષપૂર્વક સખીના હાથે કુમારના કઠમા પુષ્પ-માળા પહેરાવી અને તાબૂલ આપ્યુ એટલે કુમારે પણ પોતાના કઠમાથી હાર કહાડીને સખીના હાથે રાજકન્યાના કઠે આરોપણ કર્યો, જેથી તે અમૃતથી સિંચન પામી હોય તેમ પોતાને ધન્ય માનવા લાગી

એવામા કચુકીએ ત્યાં આવીને રાજકન્યાને નિવેદન કર્યું કે:–"વિવાહ–લગ્નનો સમય પાસે હોવાથી દેવી તમોને બોલાવે છે"

ત્યા રાજબાળા કુમારને કહેવા લાગી કે·–"હે સ્વામિન્ ! કહો, હવે શુ કરૂ ?"

કુમારે કહ્યુ·–'પ્રિયે ! જા, વિષાદ શા માટે કરે છે ?'

એટલે રાજકન્યા **વિમલાની** સાથે ઘેર આવી પછી સાંજે રાજકુમાર પણ સાધક સહિત ત્યા ગયો અને અવસર આવતા **મુક્તાવલી**નુ રૂપ કરીને સાધકને **સૂરસેન** કુમાર સાથે પરણાવી દીધો અહીં **ચેટક** દેવે પોતે વિવાહ મગલ રચીને **વિમલાની** સાક્ષીએ તેણે કુમારને રાજકન્યા પરણાવી

હવે **સરસેન** પોતાના આવાસમા આવી સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:–"હે પ્રિયે ! તને પરણીને આજે હુ લોકોત્તર (બધા કરતા અધિક) થયોછુ"

ત્યારે સાધકે કહ્યું:-“ખરેખર ! તમે લોકોત્તર (લોક કરતાં વિલક્ષણ) જ બન્યા છો.” એમ કહેતાની સાથે જ તેણે પોતાનું પુરૂષરૂપ પ્રગટ કર્યું

આથી **સૂરસેન** વિલક્ષ બનીને કહેવા લાગ્યો કે:-“શુ તું પુરુષ છે ?”

એટલે સાધક સાક્ષાત્ પુરુષ થઇને કહેવા લાગ્યો કે:-“હા, હુ પુરુષ છુ.”

ત્યારે **સૂરસેન** બોલ્યો કે -“તું કોણ છે અને આ કામમાં તને કોણે આજ્ઞા કરી છે ?”

તે બોલ્યો કે:-“હું **નંદન** રાજપુત્રનો સેવક છું અને તેણે જ મને આ કાર્યમાં નિયુક્ત કર્યો છે.”

ત્યારે **સૂરસેને** કહ્યું કે:-“અહો ! એ રાજકન્યાને પણ તે જ પરણ્યો હશે.”

સાધક બોલ્યો કે:-‘એ બાબતમાં સદેહ શો છે ?”

આથી **સૂરસેન** ગુસ્સે થઇને કહેવા લાગ્યો કે‘-“અરે ! આ દુષ્ટે મારૂ અપમાન કર્યું, માટે સત્વર એનો નિગ્રહ કરો” એમ આદેશ આપતા સુભટોએ તે સાધકને બાધી લીધો

એવામાં સાધકે પોતે બધન તોડી **નંદન** પાસે આવીને તેણે બધો વૃત્તાત નિવેદન કર્યો ત્યા કોપાયમાન થએલ **સૂરસેન** હસ્તી, અશ્વ, રથ અને પાળાઓથી સજ્જ થઇને **નંદનની** સાથે યુદ્ધ કરવાને સામે આવ્યો એવામા -‘કન્યાએ પોતે અન્ય પુરૂષને પરણીને મારૂં વચન અન્યથા કર્યું’ એમ ચિંતવીને તેનો પિતા **મેઘ** મધ્યસ્થ થઈ રહ્યો.

અહીં મનમાં લેશ પણ ક્ષોભ ન પામતાં રાજકુમારી આગળ બેઠેલ **નંદન** કુમારે સાધકને હુકમ કર્યો કે:-“આ ભેગા થઇને કોલાહલ કરતા શીયાળીયાને સત્વર દૂર કરી દે” એટલે નમસ્કાર મત્રના પ્રભાવથી અંગ પર આવતા શસ્ત્રઘાતને વિફળ બનાવી ક્ષણવાર રણક્રીડા કરી, લોકોને વિસ્મય પમાડતા સાધકે **સૂરસેનની** સમસ્ત સેનાને ચેષ્ટા રહિત બનાવી દીધી તેમા કેટલાક સુભટો ધનુષ્ય ખેચી ઊભા રહેલા, કેટલાક તરવાર ઉપાડી તૈયાર થએલા અને કેટલાક ભાલા ઉંચા કરીને સજ્જ બનેલા એ બધા જેમના તેમ બળહીન બનીને સ્તભિત થઇ રહ્યા

ત્યારે **સૂરસેન** ચિંતવવા લાગ્યો કે‘-“અહો ! આ તો મહા પ્રભાવશાળી **નંદન**-કુમાર મારે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, કે જેનો સેવક પણ આવી દિવ્યશક્તિ ધરાવે છે” એમ દેવતા પાસેથી તેના નમ્ર વિચારો જાણવામા આવતા સાધકે તેને મુક્ત કર્યો એટલે સૂરસેને **નંદનને** નમસ્કાર કરી ખેદપૂર્વક જણાવ્યુ કે‘-“પોતાની

શકિતને ન જાણતાં સિંહનો કોપ જેમ મેઘમાં નિષ્ફળ જાય, તેમ પરાભવ પામતા મારો ક્રોધ તે તારામા નિષ્ફળ નિવડ્યો. હે મહાનુભાવ ! એ મારો અપરાધ તું ક્ષમા કર.” આથી **નંદનકુમારે** પ્રસન્ન થઇને તેનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો

પછી **મેઘરાજાએ સૂરસેનને** પોતાની ભાણેજ પરણાવી અને વસ્ત્રાલકારથી તેનો સત્કાર કરી વિસર્જન કરતા તે પોતાની નગરીમા ગયો.

મેઘરાજાએ કેટલાક દિવસ ત્યાં **નદનકુમારને** આગ્રહથી રાખીને હસ્તી, અશ્વો, દ્રવ્ય અને આભરણાદિક આપી તેનો ભારે સત્કાર કર્યો એમ ત્યા કેટલોક વખત નિર્ગમન કરી, મેઘરાજાની અનુજ્ઞા મેળવી હસ્તી, અશ્વો, રથ અને પદાતિઓ સહિત **નદનકુમાર મુક્તાવલીને** લઇને પુનઃ તે અયોધ્યામા આવ્યો. ત્યા **સામવર્મ** રાજાએ અત્યત પ્રમોદ પામીને તેને રાજ્યગાદીપર બેસાર્યો અને પોતે સયમ લઇ તીવ્ર તપ તપીને સ્વર્ગે ગયો અહીં જિનપૂજા આચરતા, સાધુઓની ભક્તિ કરતાં ન્યાય અને કૃપાથી પૃથ્વીનુ પાલન કરતા અને **મુક્તાવલી** સાથે સસાર–સુખ ભોગવતા **નંદનરાજા** રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો ત્યાં જે રાજાઓ તેના પૂર્વજોના તાબે ન હતા, તે પણ નમસ્કારના પ્રભાવથી વિના યત્ને **નદનનૃપને** વશ થયા

એવામાં એકદા ત્યાં **ચદન** નામના અવધિજ્ઞાની ગુરૂ આવ્યા એટલે **નંદનરાજા** રાણી **મુક્તાવલીને** સાથે લઇને તેમને ભક્તિથી વદન કરવા ગયો. ત્યાં ગુરૂને વદન કરીને પૂર્વના અભ્યાસથી રાજાએ કહ્યું કે:–“હે ભગવન્! તમારાપર અમને અધિક ભક્તિ અને પ્રેમ કેમ આવે છે?” ત્યારે ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા:—

“અહીં જ નગરના ઉપવનમાં એક શુકમિથુન (શુક પક્ષીનુ જોડલુ) રહેતું હતુ. એક વખતે ત્યા પ્રતિમાએ રહેલ મુનિને જોતાં તે પ્રમોદ પામ્યુ. એટલે કૃપાળુ મુનિએ તે બનેનુ ચિત્ત જાણીને તેમને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મત્ર શીખવાડ્યો. પછી તે બને એ મત્રને નિરતર સભારવા લાગ્યા. હે રાજન્! તે શુક મરણ પામીને તું રાજા થયો, શુકી તે મરણ પામીને આ તારી રાણી થઇ અને હુ તે મુનિ છુ.”

એમ સાભળતાં તેઓને પોતાનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યો, એટલે **નંદન્ રાજાએ** પોતાની રાણી સહિત, **ચંદનાચાર્ય** પાસે સમ્યકત્વ આદર્યું, અને અનુક્રમે તેમણે શ્રાવકના બાર વ્રત સ્વીકાર્યાં. એ પ્રમાણે ઉભય ભવમાં સુખકારી નમસ્કાર મત્રનું ફળ જાણવામાં આવતાં પોતાની પ્રિયા સહિત રાજા નિરતર તેનું સ્મરણ કરી સ્વર્ગના સુખ અને અનુક્રમે મોક્ષપદને પણ પામ્યો.

શ્રીદેવની કથા

—— o ——

કાંપિલ્ય નામના નગરમાં શ્રીહર્ષ નામે રાજા હતો તેને સાક્ષાત્ કુબેર જેવો શ્રીદેવ નામે પુત્ર હતો. એકદા સર્વ રાજાઓને જીતવાની ઇચ્છાથી શ્રીહર્ષ રાજા પોતાનાં સૈન્ય સમૂહથી વસુધાને પણ ચલાયમાન કરતો તે દિગ્યાત્રા માટે ચાલ્યો. પરંતુ કામરૂપ નગરનો રાજા દુર્જય હોવાથી તે બંનેની વચ્ચે ચિરકાલપર્યંત યુદ્ધ ચાલ્યુ, પણ કોઈનો જય કે પરાજય થયો નહિ એટલે દેવોએ શ્રીહર્ષને યુદ્ધથી અટકાવ્યો, તેથી તે પોતાના નગરમાં જઇ પુત્રને રાજ્ય પર બેસાડી પોતે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. શ્રીદેવ પણ પિતાના વૈરને સંભાળી મંત્રીઓએ અટકાવ્યા છતાં પણ હઠ કરીને તે રાજાને જીતવા ચાલ્યો. ત્યાં ચિરકાલ યુદ્ધ કરતાં પણ જય ન થતાં સૈન્યમાં ભંગાણ થયુ, એટલે તે એકલો ભાગીને કોઈ મહા અટવીમાં પહોંચ્યો, કારણ કે તે વખતે તેનામાં માત્ર સ્વલ્પ બળ રહ્યુ હતુ, ત્યા તૃષાકુલ એવા તેને એક ભીલે પાણી પાયુ. પછી ત્યા વનમા ભમતા ભમતા તેણે એક મહામુનિને જોયા. તે મહામુનિએ પણ તેની આગળ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. અને વિશેષે કરીને નમસ્કાર મહામંત્રના પદો કહી બતાવ્યા કહ્યુ છે કે:-

"जो गुणइ लक्खमेग पूएइ विहीइ जिणनमुक्कारं।
सो तईअभवे सिज्झइ, अहवा सत्तट्ठमे जम्मे" ॥१॥

અર્થાત્–જે ભવિક મનુષ્ય પૂર્ણ વિધિથી એકલાખ વાર નમસ્કાર મંત્રની ગણના કરે, તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય અથવા તો સાતમે અગર આઠમે ભવે તે સિદ્ધ થાય. આ નમસ્કાર મહામંત્રનો જો એકાગ્રતાથી લાખવાર સર્વોત્તમ જાપ થાય, તો તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિ થાય અને મધ્યમ જાપ થાય તો ચક્રવર્તી પ્રમુખ સમ્રાટ પદની પ્રાપ્તિ થાય, અને સામાન્ય જાપ કરતા પણ પ્રાણીઓને સામ્રાજ્ય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે માટે હે ભદ્ર ! તુ પણ શઠતા રહિત થઇને જાપ કર; આટલું કહીને પુનઃ તે મુનિ શ્રીદેવને કહેવા લાગ્યા કે –"હે ભદ્ર ! આ સામે પ્રાસાદ જુએ છે ! તે પણ નમસ્કાર મહામંત્રનુ ફળ છે.

પ્રથમ દેવલોકમા હેમપ્રભ નામે એક દેવ હતો, તેણે એક સમયે કોઇક કેવલી મુનિને પુછ્યુ કે:–"હે ભગવન્ ! મને સમ્યક્ત્વ થશે કે નહિ અને હવે

* ઉપદેશ સપ્તતિકા ભાષાંતર પૃ ૧૫૩ થી ૧૫૬

મારો જન્મ કઇ યોનિમા અને કયાં થશે ?

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા કેવલી ભગવત બોલ્યા કે:-"હે દેવ! અહીંથી ચ્યવીને આજ વનમા વાનર થઇશ અને તને કષ્ટથી ધર્મપ્રાપ્તિ થશે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તે દેવે પોતાના માત્ર પ્રબોધને માટે પ્રત્યેક શિલાઓ પર નમસ્કાર મહામત્રની પકિતઓ કોતરી રાખી. કાલાંતરે તે દેવ ચ્યવીને વાનર થયો અને તે પદોની પકિતઓ જોઇને તેને પોતાના દેવભવનું સ્મરણ થયુ. પછી તે ત્યાં અનશન કરી મનમા તે નમસ્કાર મહામત્રનુ સ્મરણ કરતા કરતા મૃત્યુ પામીને ફરીથી પાછો તે જ વિમાનમા પૂર્વ નામ ધારી દેવ થયો. તે દેવે પોતાના આગામી બોધને માટે પણ મનમા પ્રસન્ન થઇને અહીંઆ **શ્રીશાંતિનાથ** પ્રભુનુ આ ઉન્નત ચૈત્ય કરાવ્યુ છે.

આ પ્રમાણે સાભળીને **શ્રીદેવે** પણ તે મુનિની પાસે વારવાર સમ્યક્ પાઠ કરીને નમસ્કાર મત્રને પોતાના નામની જેમ અસ્ખલિત કર્યો અને તે જ ચૈત્યમાં **શ્રીશાંતિનાથ** પરમાત્માની સન્મુખ રહીને વિધિપૂર્વક તેણે શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો એક લાખ વાર જાપ કર્યો અને તે જાપની સમાપ્તિ થતા **હેમપ્રભદેવ** તેના પર સતુષ્ટ થયો તેથી તે પુણ્યવતને તેણે **અમોઘવિજયા** નામની શકિત આપી તથા **કાંપિલ્ય** નગરમા લઇ જઇને દેવતાએ તેને પોતાના રાજ્ય પર ફરીથી સ્થાપન કર્યો અને તેથી સમસ્ત રાજમડળમા તે અગ્રપદને પામ્યો વળી **કામરૂપ** નગરનો રાજા પણ તેનો દાસ થઇ રહ્યો અહો! શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો મહિમા ખરેખર! કોઇ અનુત્તર જ છે કહ્યુ છે કે:—

'अहो पंचनमस्कारः कोऽप्युदारो जगत्सु य ।
संपदोऽष्टौ स्वयं धत्ते, दत्तेऽनन्तास्तु ताः सताम् ॥'

અર્થાત્:-અહો? જગતમા પચ નમસ્કારની કોઇ અજબ ઉદારતા છે, કે પોતે આઠ સપદાને ધારણ કરે છે અને સજ્જનોને તે અનત સપદા આપે છે. શ્રી નમસ્કાર મત્રની ગણના કરવામા તત્પર એવો તે રાજા મરણ પામીને માહેદ્ર દેવલોકમા દેવતા થયો.

इति नमस्कृतिसंस्मृतिजं फलं, श्रुतिपुटैः परिपीय शरीरिणः ।
हृदि जपंतु तमेव नमंतु च, प्रणयतः परमेष्ठिपदाम्बुजम् ॥१॥

આ પ્રમાણે નમસ્કારના સ્મરણથી થતા ફળને કાનથી સાંભળીને ભવ્યજનો તેનેજ અતરમાં ધારણ કરે અને પરમેષ્ઠિના પદકમળને પ્રેમથી નમસ્કાર કરે.

———— o ————

સુદર્શન શેઠની કથા.

—— o ——

सील कुलआहरणं, सीलं रूवं च उत्तमं होइ।
सीलं चिय पंडित्तं, सीलं चिय निरुवमं धम्मं ॥१॥

અર્થાત્-શીલ એ કુળનુ સાચુ આભૂષણ છે, શીલ એ સર્વોત્તમ રૂપ છે, શીલ એ પ્રબલ પાંડિત્ય છે અને શીલ એ જ ખરેખર નિરૂપમ ધર્મ છે.

નમસ્કાર મંત્ર-પ્રભાવ

જબુદ્વિપના ભરતક્ષેત્રમાં અત્યત પ્રસિદ્ધિને પામેલ અગદેશના આભૂષણ સમાન **ચંપા** નામની નગરીમાં ઇન્દ્ર સમાન તેજસ્વી અને પરાક્રમી એવો **દધિવાહન** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપરા રતિને પણ હરાવનારી અને ગુણવાન એવી **અભયા** નામની પટરાણી હતી. તે જ નગરમાં રાજમાન્ય અને આર્હત્ ધર્મનો પરમ ઉપાસક **ઋષભદાસ** નામનો શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તે શ્રેષ્ઠિને શીલવાન અને ગુણવાન, ધર્મપરાયણ અને પતિભક્તા **અર્હદ્દાસી** નામની પરમ શ્રાવિકા પત્ની હતી. તે શેઠને ત્યા **સુભગ** નામનો એક નોકર હતો, જે હમેશાં શેઠની ગાયો તથા ભેસોને જગલમાં ચરાવવા લઇ જતો અને બીજુ ઘરનુ પણ કામકાજ કરતો હતો.

એક સમયે માહ મહિનાની સખત ઠડીના વખતમાં જંગલમાંથી ગાયો ચરાવીને પાછા ફરતા માર્ગમાં કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ ઊભા રહેલા અને અગ પર વસ્ત્ર રહિત તથા એકાગ્રધ્યાને પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થએલા કોઇ જૈન મુનિ તે **સુભગ**ના જોવામાં આવ્યા. મુનિ મહારાજની શાત મુદ્રા અને તેઓશ્રીના અકિંચન ભાવથી તે **સુભગ** બહુ જ આશ્ચર્યચકિત થયો, છતાં તે વખતે ઘેર પાછા ફરવાની ઉતાવળને લીધે તેઓશ્રીની સાક્ષાત્ સેવાનો લાભ ન લઇ શકવાથી જતાં જતાં તે આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે-"અહો! આવા મહાત્માઓને ધન્ય છે. આવા મહાત્માઓથી જ આ વસુધરા રત્નગર્ભા ગણાય છે. જેઓને પોતાના દેહની જરાએ પરવા નથી, જગતની પરવા નથી અને મોહ મદિરાનો મદ નથી. ગમે તેવી ગરમીમાં કે ઠડીમા પણ જેઓ સમાનતા જ ધારણ કરે છે, જેઓની મુખમુદ્રા સદા સુધાકર કરતા પણ વધારે શીતલ છે, જેઓની એકાગ્રવૃત્તિ અને ધ્યાન પરાયણતા ખરેખર આસન્ન સિદ્ધિને સુચવે છે"

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે ઘેર પહોચ્યો રાત્રે સુતા સુતાં પણ તે તે જ વિચારમા લીન હતો અને વિચારતો હતો કે:-"ક્યારે પ્રભાત થાય અને પુન: હું તે

મુનિના દર્શન કરૂ" આ વિચારમાં ને વિચારમાં રાત્રિના ચાર પ્રહર પણ તેને ચોવીશ પહોર જેવા લાગ્યા. પ્રભાત થતાની સાથે જ તે ઉતાવળ કરીને ભેંસો ચરાવવા વનમાં ચાલ્યો, ત્યાં જતાં રસ્તામાં તે જ સ્થળે તેવી જ સ્થિતિમાં ઊભા રહેલા તે મુનિ તેના જોવામાં આવ્યા તેઓના તપઃતેજની પ્રભાથી તે જોતાની સાથે જ અંજાઇ ગયો હતો, એટલે તરત જ તેઓને નમસ્કાર કરીને થોડી વાર તેઓની સન્મુખ બેઠો, એટલામા સૂર્યનો ઉદય થતાં ધ્યાન પાળીને તે મુનિરાજ ॐ नमो अरिहंताणं એ પદનો ઉચેથી ઉચ્ચાર કરવા પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પારીને આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા. આથી તેની અજાયબીનો પાર રહ્યો નહિ.

સુભગે વિચાર કર્યો કે–"ખરેખર ! એ પદ આકાશગામિની વિદ્યાનો મત્ર છે અને એના પ્રભાવથી જ તે મુનિ આકાશમા ઉડી ગયા." આ પ્રમાણે વિચારી તેણે તે મત્રને એક સાચા મોતીના અમૂલ્ય હાર કરતાં પણ વધારે કિંમતી ગણી પોતાના હૃદયમા ધારણ કર્યો તે રાત દિવસ તે જ પદનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો, એક વખત શેઠના સાભળવામા તે આવવાથી તેને પાસે બેસાડીને તેને કહેવા લાગ્યો કે–"હે સુભગ ! આ મંત્ર આકાશગામિની વિદ્યાનો જ મત્ર છે એમ સમજતો નહિ, કારણ કે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેળવવાનો પણ તે મહામત્ર છે માટે તેનુ જતનથી સ્મરણ કરજે અને તારા 'સુભગ' નામને સાર્થક કરજે એ મત્રનો પ્રભાવ એક મુખથી યથાર્થ વર્ણવી ન શકાય કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ, કામકુભ અને પારસમણિ એ ચાર પણ જેના પ્રભાવથી શરમાઇને વસુધામાથી વિદાય થઇ ગયા હે સુભગ ! જો તું આગામી અનુપમ સુખની ઇચ્છા કરતો હોય, તો આ નમસ્કાર મહામત્રનો નિત્ય પાઠ ચુકીશ નહિ" આ પ્રમાણે શિખામણ આપીને નમસ્કાર મહામત્રના બધાંએ પદો શેઠે તેને શીખવ્યાં નમસ્કાર મહામત્રના આ પ્રમાણેના ઉત્તમોત્તમ ગુણો સાભળીને સુભગના રોમાચ ખડા થઇ ગયા અને નમસ્કાર મહામત્રની પોતાને થએલી પ્રાપ્તિથી તે પોતાની જાતને ધન્ય માનવા લાગ્યો.

રકને રત્ન, રોગીને વૈદ્ય, અધને નેત્ર, મુમુક્ષુને ગુરુ, અને ભૂખ્યાને પરમાન્નની પ્રાપ્તિ થવાથી જેમ પરમ આનદ થાય તેમ તે પણ આનદ પામ્યો. ત્યારપછી વાર-વાર તેનુ સ્મરણ કરવાથી પોતાના નામની જેમ તેને અતકરણમાં સ્થાપિત કરીને હમેશાં નિયમિત તેનો જાપ કરવા લાગ્યો.

એક વખતે વરસાદના સમયમા તે ભેસો ચારવાને વનમાં ગયો, ત્યા ભેસો નદી ઉતરીને સામી પાર કોઇના ખેતરમા ગઇ, તેથી સુભગને પોતાના શેઠ તરફથી ઠપકો મળવાની ધાસ્તી લાગી, તે કારણને લીધે નમસ્કાર મહામત્રનું સ્મરણ કરતો

તે નદીના પ્રવાહમાં પડ્યો. મનુષ્ય ધારે છે કાંઇ અને દૈવ કરે છે કાંઇ, મનુષ્યની સઘળી ધારણાઓ જો દૈવ અનુકુળ હોય તો જ પાર પડે છે. જો જગતપર કર્મરાજાની સત્તા ન ચાલતી હોત, તો 'ધર્મીને ત્યાં ધાડ' વગેરે કહેવતોની સાર્થકતા સિદ્ધ થઇ શકત જ નહિ. પ્રવાહમાં પડતાંની સાથે જ **સુભગ**ને એક લોખડનો મજબુત ખીલો સખ્ત રીતે વાગ્યો અને તે વાગતાંની સાથે પાણીના પ્રવાહમાને પ્રવાહમા જ તત્કાલ તે મરણ પામ્યો. અહા ! દૈવ ! તારી આજ્ઞા ઉઠાવવાને મોટા મોટા ભૂપતિઓ, દિવ્ય દેવતાઓ તથા સમર્થ એવા સુરેન્દ્રો પણ હાજર રહે છે, તો **સુભગ** જેવા સામાન્ય મનુષ્યનુ શું ગજું ?

નવકાર મત્રની અનુપમ શ્રદ્ધાથી મરણ પામીને તે **સુભગ**નો પુણ્યવત જીવ **ઋષભદાસ** શેઠની ધર્મપરાયણ **અર્હદ્દાસી**ની કુક્ષિમા પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો પુત્ર જન્મના મહોત્સવ નિમિત્તે **ઋષભદાસ** શેઠને ઘેર મગલવાદ્ય વાગવા લાગ્યા, દાસ, દાસીઓ હર્ષઘેલાં બનીને આખા ગૃહમદિરને શણગારવાં લાગ્યાં, આ પ્રમાણે આઠ દિવસ સુધી આનદોત્સવ વર્તાવી શ્રેષ્ઠિએ પુત્રના સુલક્ષણ પરથી તેનું **સુદર્શન** એવું ગુણનિષ્પન્ન નામ પાડયુ. પ્રિય વાચક ! આપણી વાર્તાનો નાયક **સુભગ**નો જીવ ! જે ઘરમા તે દાસત્વ કરતો હતો તે જ ઘરનો નમસ્કાર મહામન્ત્રના પ્રભાવથી સ્વામી બન્યો. આગળ આપણે જાણીશું કે આ **સુદર્શન** તે જ મહા શીલવંત **સુદર્શન** શેઠ ભવિષ્યમાં પોતાના શીલની રક્ષા માટે શૂળી પર કેવી રીતે ચઢે છે અને ત્યા શૂળીનું સિંહાસન કેવી રીતે થઇ જાય છે, તે જાણ્યા પછી પણ આ કથાના વાચનાર મુમુક્ષુઓ ! વધારે નહિ તો રોજની એક માળા નવકાર મહામંત્રની ગણવા માટે શુ નિશ્ચય નહિ કરે ? મને તો ખાત્રી જ છે કે નમસ્કાર મહામંત્રનો આટલો પ્રભાવ વાચ્યા પછી દરેકે દરેક વાંચક ! એટલું તો જરૂર કરશે જ.

બીજના ચદ્રની જેમ બાળક **સુદર્શન** દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ઉત્તમ કુળમા ઉત્પન્ન થવાથી અને ધર્મ પરાયણ માતા પિતાના સહવાસથી તેનામાં નીતિમય જીવન, ધૈર્ય, ધર્મશ્રદ્ધા, શીલ, માતા પિતાની સેવા, દેવગુરૂ પ્રત્યે ભક્તિ, કુટુબ વાત્સલ્યતા, અનાથો પ્રત્યે અનુકપા વગેરે અસાધારણ ગુણો તેનામા દીપી નીકળ્યા અનુક્રમે તે યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો, તે જ ગામમાં તેના પિતાએ એક ઉત્તમ કુલવાન શ્રેષ્ઠિની **મનોરમા** નામની સદ્ગુણી પુત્રી સાથે **સુદર્શન**નું લગ્ન કર્યું. **સુદર્શન** અને **મનોરમા** એ બન્ને નામો એક જ અર્થને સુચવનાર હોવાથી ખરેખર ! નામ પ્રમાણે તે બનેના અંતઃકરણ અને આત્મા પણ એકરૂપજ થઇ ગયા હતા

તેઓ દંપતિધર્મના જ્ઞાતા હોવાથી તે દંપતિ સંસાર વ્યવહારની સડકપર કદી પણ સ્ખલિત નહિ થતાં અન્ય દંપતિઓને દાખલારૂપ થતાં હતા, પતિની આજ્ઞા મુજબ વર્તનારી **મનોરમા** પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરી આર્હત્‌ધર્મની પરમ આરાધક બની હતી, તેણીની મનોભૂમિમા બાલ્યવયથી જ ધર્મશ્રદ્ધાના શુભ અને દિવ્ય સંસ્કારો આરોપિત થએલા હતા અને **સુદર્શન**ના સહવાસથી તે દિવ્ય સંસ્કારો અતિશય દેદીપ્યમાન થઇ શ્રાવિકા ધર્મની પૂર્ણતાનુ સૂચન કરતા હતા. પોતાની વ્યવહાર કુશળતા, ન્યાયનિષ્ઠતા વગેરે ઉત્તમ ગુણોને લીધે **સુદર્શન** પણ પોતાની જ્ઞાતિમાં, નગરમા તથા રાજદરબારમા પણ અધિક અધિક માન્ય થવા લાગ્યો. જે ગૃહમંદિરોની અંદર આવા ભાગ્યશાળી દંપતિઓ વસતા હોય, ત્યાં સંસારીક સુખ તથા લક્ષ્મીનો વાસ હોય તેમા તો નવાઇ જ શુ છે?

એક વખતે રાજાના અતિમાન્ય **કપિલ** નામના પુરોહિત સાથે **સુદર્શન**ને મિત્રતા થઈ, પુરોહિત પણ સ્વભાવે શાંત, સત્યવક્તા તથા સાહિત્ય રસિક હોવાથી **સુદર્શન**ને અનુકુળ રહેવા લાગ્યો, તે બંનેની રસિક વાત ચીતોમાં એવો તો રંગ જામતો ગયો કે તેઓ વખતસર પોતાનુ ભોજન સુદ્ધા પણ ભૂલી જતા. કેટલાક સંતુષ્ટ જનો આ બંનેને એક રૂપ જોઇને **રામ લક્ષ્મણ**ની જોડ સમજી લેતા

આ પ્રમાણે મિત્ર સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા ઘણી વખત ઘેર આવતાં મોડું થતાં એક વખતે પુરોહિતને તેની પત્નીએ પુછ્યુ કે-"હે સ્વામિન્! તમે ભોજનાદિક તેમ જ અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યોમા વ્યગ્ર થતા કેમ દેખાઓ છો?" ઉત્તરમાં **કપિલ** બોલ્યો કે-'હે કાંતા! **સુદર્શન** નામનો મારો એક પરમપ્રિય મિત્ર છે, તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા મને કશુ યાદ આવતું નથી. તે મહાનુભાવ મિત્રની સોબત મળવાથી હુ મારા આત્માને ધન્ય માનુ છુ, એ મહામતિ મિત્રના એટલા બધા અદ્ભુત ગુણો છે કે તેમાનો એક શતાંશ પણ મારાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી, તેનો ધર્મપ્રેમ તો કોઇ અલૌકિક જ છે અને તેના વચનો તો જાણે અમૃતની ધારાઓ સમાન છે તથા તેનુ મુખ કમળ તો જાણે પૂર્ણચંદ્રની માફક હમેશાં ખીલતું રહે છે હે પ્રમદા! હું વધારે શુ કહુ? પરંતુ તેના જેવો બીજો નરરત્ન તો હાલ મારા જોવામા આવતો નથી' આ પ્રમાણેના **સુદર્શન**ના ઉત્તમ ગુણો સાંભળીને **કપિલા**ના રોમાંચ ખડા થઇ ગયા અને તેનો સમાગમ શોધવાને તે આકુળવ્યાકુળ બની ગઇ **સુદર્શન**ના દર્શનના લાભની સાથે તેના સ્નેહદાનનો લાભ પણ તે ઇચ્છવા લાગી

એક દિવસે રાજાની આજ્ઞાથી **કપિલ** કોઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગામ ગયો હતો તે અવસરનો લાભ લઇ **કપિલા** **સુદર્શન**ના ઘેર ગઇ અને **સુદર્શન**ને જોતાં

જ તે વ્યાકુળ બની સ્ત્રીચરિત્રનું અનુકરણ કરીને તે કહેવા લાગી કે.–"હે સુદર્શન ! આજે તમારા મિત્રના શરીરે સારુ નથી, માટે ત્યાં આવીને તેમને ધીરજ આપી સતુષ્ટ કરો. તે તમારી સાથે વાતચીત કરવાને તમોને બોલાવે છે" આ પ્રમાણેનાં તેણીનાં કપટ ચાતુર્યતાવાળાં વચનોને સત્ય માની પોતાના મિત્રની અકુશલતા માટે દિલગીર થતો તે સત્વર તેને ઘેર ગયો આ વ્યતિકર પરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે સુદર્શન ખાસ કાર્યપ્રસંગ વિના કોઇના ઘેર જતો નહિ હોય

મિત્રના ઘેર પહોંચતાની સાથે જ ઉત્સુકતાથી સુદર્શન પૂછવા લાગ્યો કેઃ– "મારો મિત્ર ક્યાં છે ?"

કપિલા કપટજાળથી તેને અદરના ઓરડામા લઈ ગઇ. અને બારણું બંધ કરીને કહેવા લાગી કે·–"તમારા નામની ઝખના કરતાં કરતાં આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસગ આવ્યો છે, માટે મારી યાચનાનો સ્વીકાર કરી મને સ્નેહદાન આપો, કારણકે ફરીને આવો યોગ મળવો મુશ્કેલ છે"

આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળીને સુદર્શન વિચાર કરવા લાગ્યો કે–"અહો ! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અધ બની જાય છે ! કામાધ મનુષ્યો છતી આખે આંધળા અને છતા કાને બહેરા થઈ જાય છે શાસ્ત્રમા પણ કહ્યુ છે કે—

"दत्तस्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषिकूर्चक—
श्चारित्रस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ।
संकेतः सकलापदां शिवपुरद्वारे कपाटो दृढः
शीलं येन निजं विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिम् ॥१॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનુ શીલ જેણે ગુમાવી દીધુ છે, તેણે જગતમા પોતાના અપયશનો પટહ વગાડ્યો, ગોત્રમા મસિનો કુચડો ફેરવ્યો, ચારિત્રને જલાજલિ આપી, ગુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ આપત્તિઓનો સકેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો"

શીલભગના ખરાબ પરિણામો નજરે જોવા છતાં પણ કામાંધ મનુષ્યો કોઇ પણ જાતનુ અકાર્ય કરતાં ખચકાતા નથી અહા ! એક તુચ્છ વિષયની કામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપચ ખેલે છે. પ્રતિકુલ ઉપસર્ગો કરતા આવા અનુકુલ ઉપસર્ગોમા પોતાના ધૈર્યને ચલિત થવા ન દેવુ એ જ મહાપુરૂષનુ લક્ષણ છે અત્યારે કોઇપણ રીતે આ કસોટીમાથી મારે પસાર થયા વિના છુટકો

તેઓ દંપતિધર્મના જ્ઞાતા હોવાથી તે દંપતિ સંસાર વ્યવહારની સડકપર કદી પણ સ્ખલિત નહિ થતાં અન્ય દંપતિઓને દાખલારૂપ થતાં હતા, પતિની આજ્ઞા મુજબ વર્તનારી **મનોરમા** પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરી આર્હતધર્મની પરમ આરાધક બની હતી, તેણીની મનોભૂમિમાં બાલ્યવયથી જ ધર્મશ્રદ્ધાના શુભ અને દિવ્ય સંસ્કારો આરોપિત થએલા હતા અને **સુદર્શન**ના સહવાસથી તે દિવ્ય સંસ્કારો અતિશય દેદીપ્યમાન થઈ શ્રાવિકા ધર્મની પૂર્ણતાનુ સૂચન કરતા હતા પોતાની વ્યવહાર કુશળતા, ન્યાયનિષ્ઠતા વગેરે ઉત્તમ ગુણોને લીધે **સુદર્શન** પણ પોતાની જ્ઞાતિમાં, નગરમાં તથા રાજદરબારમાં પણ અધિક અધિક માન્ય થવા લાગ્યો જે ગૃહમંદિરોની અંદર આવા ભાગ્યશાળી દંપતિઓ વસતાં હોય, ત્યાં સંસારીક સુખ તથા લક્ષ્મીનો વાસ હોય તેમા તો નવાઇ જ શુ છે?

એક વખતે રાજાના અતિમાન્ય **કપિલ** નામના પુરોહિત સાથે **સુદર્શન**ને મિત્રતા થઈ, પુરોહિત પણ સ્વભાવે શાંત, સત્યવક્તા તથા સાહિત્ય રસિક હોવાથી **સુદર્શન**ને અનુકુળ રહેવા લાગ્યો, તે બન્નેની રસિક વાત ચીતોમાં એવો તો રંગ જામતો ગયો કે તેઓ વખતસર પોતાનુ ભોજન સુદ્ધા પણ ભૂલી જતા. કેટલાક સંતુષ્ટ જનો આ બન્નેને એક રૂપ જોઇને **રામ લક્ષ્મણ**ની જોડ સમજી લેતા

આ પ્રમાણે મિત્ર સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા ઘણી વખત ઘેર આવતાં મોડું થતા એક વખતે પુરોહિતને તેની પત્નીએ પુછ્યુ કે.—"હે સ્વામિન્! તમે ભોજનાદિક તેમ જ અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યોમાં વ્યગ્ર થતા કેમ દેખાઓ છો?" ઉત્તરમાં **કપિલ** બોલ્યો કે—'હે કાંતા! **સુદર્શન** નામનો મારો એક પરમપ્રિય મિત્ર છે, તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા મને કશુ યાદ આવતું નથી. તે મહાનુભાવ મિત્રની સોબત મળવાથી હુ મારા આત્માને ધન્ય માનુ છુ, એ મહામતિ મિત્રના એટલા બધા અદ્ભુત ગુણો છે કે તેમાંનો એક શતાંશ પણ મારાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી; તેનો ધર્મપ્રેમ તો કોઇ અલૌકિક જ છે અને તેના વચનો તો જાણે અમૃતની ધારાઓ સમાન છે તથા તેનુ મુખ કમળ તો જાણે પૂર્ણચંદ્રની સાફક હમેશાં ખીલતું રહે છે હે પ્રમદા! હુ વધારે શુ કહુ? પરંતુ તેના જેવો બીજો નરરત્ન તો હાલ મારા જોવામા આવતો નથી' આ પ્રમાણેના **સુદર્શન**ના ઉત્તમ ગુણો સાંભળીને **કપિલા**ના રોમાંચ ખડા થઇ ગયા અને તેનો સમાગમ શોધવાને તે આકુળવ્યાકુળ બની ગઇ સુદર્શનના દર્શનના લાભની સાથે તેના સ્નેહદાનનો લાભ પણ તે ઇચ્છવા લાગી

એક દિવસે રાજાની આજ્ઞાથી **કપિલ** કોઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગામ ગયો હતો. તે અવસરનો લાભ લઇ **કપિલા** સુદર્શનના ઘેર ગઇ અને સુદર્શનને જોતાં

જ તે વ્યાકુળ બની સ્ત્રીચરિત્રનુ અનુકરણ કરીને તે કહેવા લાગી કે.–"હે સુદર્શન! આજે તમારા મિત્રના શરીરે સારુ નથી, માટે ત્યા આવીને તેમને ધીરજ આપી સતુષ્ટ કરો. તે તમારી સાથે વાતચીત કરવાને તમોને બોલાવે છે." આ પ્રમાણેના તેણીનાં કપટ ચાતુર્યતાવાળાં વચનોને સત્ય માની પોતાના મિત્રની અકુશલતા માટે દિલગીર થતો તે સત્વર તેને ઘેર ગયો. આ વ્યતિકર પરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે સુદર્શન ખાસ કાર્યપ્રસગ વિના કોઇના ઘેર જતો નહિ હોય

મિત્રના ઘેર પહોચતાની સાથે જ ઉત્સુકતાથી સુદર્શન પૂછવા લાગ્યો કે·– "મારો મિત્ર ક્યાં છે?"

કપિલા કપટજાળથી તેને અદરના ઓરડામાં લઈ ગઇ અને બારણા બધ કરીને કહેવા લાગી કે –"તમારા નામની ઝખના કરતા કરતાં આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસગ આવ્યો છે, માટે મારી યાચનાનો સ્વીકાર કરી મને સ્નેહદાન આપો, કારણકે ફરીને આવો યોગ મળવો મુશ્કેલ છે."

આ પ્રમાણેના વચનો સાભળીને સુદર્શન વિચાર કરવા લાગ્યો કે –"અહો! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અધ બની જાય છે! કામાધ મનુષ્યો છતી આખે આંધળા અને છતા કાને બહેરા થઈ જાય છે શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે —

"दत्तस्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषिकूर्चक—
श्चारित्रस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः।
संकेतः सकलापदां शिवपुरद्वारे कपाटो दृढः
शीलं येन निजं विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिम् ॥१॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનુ શીલ જેણે ગુમાવી દીધુ છે, તેણે જગતમા પોતાના અપયશનો પટહ વગાડ્યો, ગોત્રમાં મસિનો કુચડો ફેરવ્યો, ચારિત્રને જલાજલિ આપી, ગુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ આપત્તિઓનો સકેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો."

શીલભગના ખરાબ પરિણામો નજરે જોવા છતાં પણ કામાંધ મનુષ્યો કોઇ પણ જાતનુ અકાર્ય કરતાં ખચકાતા નથી અહો! એક તુચ્છ વિષયની કામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપચ ખેલે છે. પ્રતિકુલ ઉપસર્ગો કરતા આવા અનુકુલ ઉપસર્ગોમાં પોતાના ધૈર્યને ચલિત થવા ન દેવું એ જ મહાપુરૂષનુ લક્ષણ છે અત્યારે કોઇપણ રીતે આ કસોટીમાંથી મારે પસાર થયા વિના છુટકો

નથી અને તેને માટે કદાચ 'शठं प्रति शाठ्यं कुर्यात्' એ નીતિવાકયનો આશરો લેવો પડે તો પણ તેમાં દોષ નથી."

મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે કપિલાને કહેવા લાગ્યો કેઃ–'હે કપિલા! હુ ઘણો દિલગીર છું કે તારી આ યાચનાને સફલ કરવાનુ મારામાં સામર્થ્ય નથી. આવી યૌવનાવસ્થામાં પણ વિષય સુખથી વચિત રાખવા વિધિએ મને નપુસક બનાવ્યો છે. ખરેખર! આ અવસ્થાનુ એ જ ફળ છે, છતાં અત્યારે દૈવ સિવાય બીજા કોને મારે દોષ દેવો? હે કપિલા! તે યાચક પાસે ધનની અને વધ્યા પાસે પુત્રની માગણી કરવાનુ સાહસ કર્યું છે, નહિ તો તારા જેવી યુવતિનો યોગ હોવા છતા કયો કામિક પુરૂષ રતિવિલાસ માટે આનાકાની કરે? આ પ્રકારના તેના વચનથી તે નિરાશ બની ગઇ, એટલુ જ નહિ પણ તે એટલી બધી શરમાઇ ગઇ કે કાઇ પણ ઉચ્ચાર કર્યા વિના તેને વિદાય કરી દીધો સુદર્શન પણ પોતાની યુક્તિ સફળ નીવડવાથી તથા શીલની રક્ષા થવાથી અતિ આનદ પામતો પોતાના ઘેર આવ્યો

એક વખતે **દધિવાહન** રાજા **સુદર્શન** અને **કપિલ**ને સાથે લઈને ઉપવનમાં ક્રીડા કરવા ગયો વિવિધ વાર્તા વિનોદમાં મગ્ન થઈ તે ત્રણે જણા આમતેમ બગીચામા ફરતા હતા, તે જ વખતે કપિલાને સાથે તેડી **અભયારાણી** પણ તે જ બાગમાં ક્રીડા કરવા આવી

તે બને જણીઓ શૃગારરસના સરોવરમા નાક સુધી નિમગ્ન થઇ અને તે જ વિષયની વાતો કરતા કરતાં પુષ્પિત લતાઓની છાયામા, તો ઘડીવાર ફુવારાના શીતલ સમીરમાં, ક્ષણવાર ચપાના ચોકમાં, તો થોડી વાર માધવીના મેદાનમા, એ રીતે શ્રમ વિના સ્વેચ્છાથી તે બને હસની ગતિને પણ હરાવે તેવી મદ ગતિથી વિલાસ પૂર્વક પરસ્પર પુષ્પોના દડા નાખતી ફરતી હતી.

આ વખતે તે બાગની બાજુ પરના રસ્તેથી **સુદર્શન**ની પત્નિ **મનોરમા** પોતાના છ પુત્રોની સાથે નીકળી તેણીની ચાલવાની સુદર છટા તથા લાવણ્યતા જોઇને કપિલાએ રાણીને પુછ્યુ કે–"હે મહાદેવી! આ રભા અને રતિને હરાવે તેવી તથા લાલિત્ય ભરેલી લલિત ગતિથી ગજને પણ શરમાવે એવી આ લલના કોણ છે?"

કપિલાની બોલવાની અને શબ્દ રચનાની શૈલીથી પ્રસન્ન થતી **અભયા** કહેવા લાગી કે–"હે કપિલા! લલનાઓમા લક્ષ્મીતુલ્ય અને કળા કૌશલ્યથી સરસ્વતીને પણ શરમાવે તેવી તે **સુદર્શન** શેઠની ગૃહલક્ષ્મી છે."

આ સાંભળતાં જ તે ચમકી અને આશ્ચર્ય સહિત ફરીથી પૂછવા લાગી કે:– "હે દેવી! એ કમલાક્ષી જો સુદર્શનની જ ધર્મપત્નિ હોય, તો તેના આ સંતાનો માટે મને અતિશય વ્હેમ આવે છે."

અભયાને આ વાતમાં મોટો ભેદ જણાયો, તેથી તેનુ સ્પષ્ટીકરણ કરવા વાતને આગળ લંબાવીને બોલી કે:–"કપિલા! જગતનો સામાન્ય નિયમ નજર સામે મોજુદ છતાં તારે તેમાં શંકા લાવવાનું શું કારણ છે?"

કપિલા બોલી કે:–"હે સ્વામિની! એક વખતના પ્રસંગ પરથી મને માલુમ છે કે તે નપુસક છે, આ પ્રમાણે ભેદ ખોલીને પ્રથમ બનેલી બધી વાત કહી સભળાવી."

અભયા હસીને કહેવા લાગી કે:–"હે કપિલા! તને તેણે છેતરી છે. **સુદર્શન** ધર્માત્મા હોવાથી પરદારાઓમા તે નપુસક જ છે, પરતુ સ્વદારામાં તે નપુસક નથી. અરે મૂર્ખ સ્ત્રી! તેની આકૃતિ અને બોલવા પરથી પણ તું તેને પારખી ન શકી?"

આ પ્રમાણે **અભયા**એ કરેલી મશ્કરીથી તે એટલી બધી વિલક્ષણ બની ગઇ કે, ઘડી વાર સુધી તો બોલવાને પણ તેની જીભ ન ઉપડી છેવટે મનમાં એક યુક્તિ રચીને તે કહેવા લાગી કે:–"હે **અભયા**! મને તો એ **સુદર્શન** ભલે છેતરી ગયો, પણ તું એની સાથે રતિવિલાસ કરે, તો તારી ચતુરાઇ ખરી."

આ સાંભળીને **અભયા** બોલી કે:–"હે **કપિલા**! એ કાંઇ મોટુ મહાભારત કાર્ય નથી કે જે ન જ બની શકે. રૂપવાન એવી રાજકન્યાઓમાં પણ મોહ ન પામનાર એવા રાજાને પણ હુ મારા નેત્રથી નચાવું છુ, વનવાસી તાપસો અને મહર્ષિઓ પણ કામિનીઓના કટાક્ષ દેખી લલચાઈ જાય છે, તો આ બિચારા પામરનુ શુ ગજુ કે ભામિનીની ભ્રકુટી પર ભ્રમરની જેમ ભ્રમણ ન કરે."

અરે! એકેદ્રિય એવા વૃક્ષો પણ કામિનીઓના કર સ્પર્શથી વિકસ્વર થાય છે, તો પછી પચેદ્રિય મનુષ્યોનુ તો કહેવુ જ શુ? કહ્યુ છે કે.—

"सुभाषितेन गीतेन, युवतीनां च लीलया।
मनो न भिद्यते यस्य स योगी ह्यथवा पशुः ॥१॥

અર્થાત્–સુભાષિત સંગીત અને લલનાઓની લીલાથી જેનુ મન ભેદાતું નથી, તે યોગી અથવા પશુ સમજવો."

અહા! હું તો એટલે સુધી કહું છુ કે, યોગીઓ અને પશુઓ પણ લલનાઓના લાલિત્યમાં લલચાઇ અને લપટાઈ જાય છે, તો હે **કપિલા**! હું પ્રતિજ્ઞા

કરૂ છુ કે-“જો **સુદર્શન**ની સાથે રતિવિલાસ ન કરૂ તો મારે અગ્નિમાં બારોબાર પ્રવેશ કરવો” આ પ્રમાણે **અભયાએ** શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય ક્રીડા કરી તે બન્ને પોતપોતાને ઘેર ગઇ, રાજા વગેરે પણ અમુક વખતસુધી ત્યા વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે ચાલ્યા ગયા.

એક દિવસે **અભયાએ** પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની **પડિતા** નામની ધાવમાતાને એકાંતમા કહી સભળાવી એટલે તેણે કહ્યુ કેઃ-“હે પુત્રી! મહાત્મા પુરુષોનુ ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનુ શિખર એ બન્ને ડગાવવા મહા મુસ્કેલ છે. તું જાણુતી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્ત્રી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા **સુદર્શન**ની તો વાત જ શી કરવી? ઝાઝવાના જળથી તૃષા છીપાવવી, સસલાના શિંગડા માટે વનમા ભટકવું અને **સુદર્શન**ના શીલ ભગ માટે સાહસ કરવું તે બરાબર છે. માટે હે વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તે સપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેનો નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે.”

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાભળીને પુનઃ **અભયા** બોલી કેઃ-“હે માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઇ પણ ચાલાકી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઇ આવવો. જો મારા લીધેલા વચનનો ભગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે.” તેણીનો આવો દૃઢાગ્રહ જાણીને **પંડિતાએ** વિચાર કરીને કહ્યુ કે-“હે વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષધ લઇને કોઇક શૂન્યગૃહમા કાયોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહીં લાવવો ઠીક પડશે, બીજી કોઇ રીતે તેને અહીં લાવવો મુસ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્ત્રીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી. અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસગે પણ બીજા કોઇના ઘેર જતો નથી”

આ યુક્તિ **અભયા**ને અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તો કબુલ રાખી પછી **પડિતા** પહેરગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા **સુદર્શન**ના શરીર પ્રમાણ જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અતઃપુરમા લઇ જતી અને પાછી લાવતી હતી

× × × × ×

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતાં સર્વ નગરવાસીઓને વનમાં જઇ ક્રીડા કરવાનો રાજાએ પટહ વગડાવ્યો. તે જ દિવસે ચાતુર્માસિક પર્વ હોવાથી રાજાની અનુજ્ઞા મેળવી **સુદર્શન** શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો. આ અવસરની તક લઈને **પંડિતાએ** **અભયા**ને કહ્યુ કે-“તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમા ન

જતાં તારે ઘેર જ રહેવું" એટલે તેણી શિરોવેદનાનું બહાનુ બતાવી રાજાને સમજાવી ઘેર રહી.

તે જ દિવસે સુદર્શન શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એક શૂન્ય ઘરમા કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. આ વખતે પંડિતા ત્યાં આવી અને તેઓને પાલખીમાં બેસાડીને અભયા પાસે લઇ ગઇ. પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ થવાનો વખત પાસે આવેલો જોઇ અભયાના આનદનો પાર ન રહ્યો. પોતાના શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે સુદર્શન શેઠની પાસે આવી વિરહાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે—"હે ભદ્ર! આપના કુદ કુસુમ જેવા હાસ્યથી, ભ્રમર વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ કરનાર તમારા અધરોષ્ટના ચુબનથી, કેશરવર્ણી એવી આ તમારી કાયાના આલિંગનથી મારા અને તમારા બનેના મનોરથ પૂર્ણ કરો." આ પ્રકારનાં શૃગારિક વચનોથી તેણીએ બહુ વાર યાચના કરી, પરતુ તે યાચના સુદર્શનના ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિકસિત કરવાના એક સાધનરૂપ થઇ પડી.

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને શૃગારિક શબ્દોથી વિષયની યાચના કરવા માંડી, તેમ તેમ સુદર્શનનો આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતાં તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે:—"જ્યા સુધી આ અનુકુળ ઉપસર્ગથી હું મુક્ત ન થાઉં ત્યાસુધી મારે કાયોત્સર્ગ પારવો નહિ." આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ ધ્યાનસ્થ રહ્યા

નમ્ર અને અનુકૂલ વચનોથી પણ જ્યારે સુદર્શન તરફથી સતોષકારક પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો, એટલે અભયા રોષમાં આવી ગઇ અને કર્કશ વચનોથી કહેવા લાગી કે—"અરે ધૂર્ત! આવી રીતે નમ્ર થઇને તારી પ્રાર્થના કરતાં પણ તને દયા નથી આવતી? આવીને આવી રીતે ક્યાં સુધી મને સતાવીશ? હું એક મહારાજાની પટરાણી થઇને પણ તારી પાસે દીન થઇને ઊભી છુ છતા તારૂ કઠોર હૃદય હજુ કેમ પીગળતું નથી? અરે! અક્કલના અધા! સ્ત્રીઓને વધારે છછેડવાથી તેઓ નાગણ કરતા પણ વધારે ભયકર બની જાય છે અને છેવટે તેઓ શુ ફળ દેખાડે એ તને ખબર નથી? વાઘણને પપાળવી તો દૂર રહી, પણ તેને ઉલટી સતાવીને વિકાળ શા માટે બનાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તુ પોતાની અધમતા દેખાડે છે? અમૃતની તલાવડીમા ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોખમમાં નાખે છે? જો તારે દુઃખના દરીઆમા ગરકાવ થઇ જવું હોય, યમના અતિથિ થવુ હોય અને અહીં જ નારકીનો નમુનો જોવો હોય, તો જ તુ કદાગ્રહી થઇ ઊભો

કરૂ છુ કે:-"જો સુદર્શનની સાથે રતિવિલાસ ન કરૂ તો મારે અગ્નિમાં બારોબાર પ્રવેશ કરવો" આ પ્રમાણે અભયાએ શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય ક્રીડા કરી તે બન્ને પોતપોતાને ઘેર ગઇ, રાજા વગેરે પણ અમુક વખતસુધી ત્યા વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે ચાલ્યા ગયા.

એક દિવસે અભયાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની પંડિતા નામની ધાવમાતાને એકાંતમા કહી સભળાવી. એટલે તેણે કહ્યુ કે:-"હે પુત્રી! મહાત્મા પુરુષોનુ ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનુ શિખર એ બન્ને ડગાવવા મહા મુશ્કેલ છે. તું જાણતી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્ત્રી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા સુદર્શનની તો વાત જ શી કરવી? ઝાઝવાના જળથી તૃષા છીપાવવી, સસલાના શિગડા માટે વનમાં ભટકવુ અને સુદર્શનના શીલ ભગ માટે સાહસ કરવુ તે બરાબર છે. માટે હે વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તે સપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેનો નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે"

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાભળીને પુનઃ અભયા બોલી કે-"હે માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઇ પણ ચાલાકી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઇ આવવો. જો સારાં લીધેલા વચનનો ભગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે" તેણીનો આવો દઢાગ્રહ જાણીને પંડિતાએ વિચાર કરીને કહ્યુ કે-"હે વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષધ લઇને કોઇક શૂન્યગૃહમા કાયોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહીં લાવવો ઠીક પડશે, બીજી કોઇ રીતે તેને અહીં લાવવો મુશ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્ત્રીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી. અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસગે પણ બીજા કોઇના ઘેર જતો નથી"

આ યુક્તિ અભયાને અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તો કબુલ રાખી. પછી પડિતા પહેરગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા સુદર્શનના શરીર પ્રમાણ જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અત પુરમાં લઇ જતી અને પાછી લાવતી હતી

× × × × ×

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતા સર્વ નગરવાસીઓને વનમાં જઇ ક્રીડા કરવાનો રાજાએ પટહ વગડાવ્યો. તે જ દિવસે ચાતુર્માસિક પર્વ હોવાથી રાજાની અનુજ્ઞા મેળવી સુદર્શન શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો આ અવસરની તક લઈને પંડિતાએ અભયાને કહ્યુ કે-"તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમા ન

જતાં તારે ઘેર જ રહેવું." એટલે તેણી શિરોવેદનાનુ બહાનુ બતાવી રાજાને સમજાવી ઘેર રહી.

તે જ દિવસે સુદર્શન શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એક શૂન્ય ઘરમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. આ વખતે પંડિતા ત્યાં આવી અને તેઓને પાલખીમાં બેસાડીને અભયા પાસે લઇ ગઇ. પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ થવાનો વખત પાસે આવેલો જોઇ અભયાના આનદનો પાર ન રહ્યો. પોતાના શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે સુદર્શન શેઠની પાસે આવી વિરહાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે–"હે ભદ્ર! આપના કુદ કુસુમ જેવા હાસ્યથી, ભ્રમર વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ કરનાર તમારા અધરોષ્ઠના ચુબનથી, કેશરવર્ણી એવી આ તમારી કાયાના આલિંગનથી મારા અને તમારા બન્નેના મનોરથ પૂર્ણ કરો" આ પ્રકારના શૃગારિક વચનોથી તેણીએ બહુ વાર યાચના કરી, પરતુ તે યાચના સુદર્શનના ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિકસિત કરવાના એક સાધનરૂપ થઇ પડી

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને શૃગારિક શબ્દોથી વિષયની યાચના કરવા માંડી, તેમ તેમ સુદર્શનનો આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતાં તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે:–"જ્યાં સુધી આ અનુકુળ ઉપસર્ગથી હું મુક્ત ન થાઉં ત્યાસુધી મારે કાયોત્સર્ગ પારવો નહિ" આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ ધ્યાનસ્થ રહ્યા.

નમ્ર અને અનુકૂલ વચનોથી પણ જ્યારે સુદર્શન તરફથી સંતોષકારક પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો, એટલે અભયા રોષમા આવી ગઇ અને કર્કશ વચનોથી કહેવા લાગી કે–"અરે ધૂર્ત! આવી રીતે નમ્ર થઇને તારી પ્રાર્થના કરતા પણ તને દયા નથી આવતી? આવીને આવી રીતે ક્યા સુધી અને સતાવીશ? હું એક મહારાજાની પટરાણી થઇને પણ તારી પાસે દીન થઇને ઊભી છું છતા તારૂ કઠોર હૃદય હજુ કેમ પીગળતું નથી? અરે! અક્કલના અધા! સ્ત્રીઓને વધારે છછેડવાથી તેઓ નાગણ કરતા પણ વધારે ભયકર બની જાય છે અને છેવટે તેઓ શુ ફળ દેખાડે એ તને ખબર નથી? વાઘણને પપાળવી તો દૂર રહી, પણ તેને ઉલટી સતાવીને વિકાળ શા માટે બનાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તુ પોતાની અધમતા દેખાડે છે? અમૃતની તલાવડીમાં ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોખમમાં નાખે છે? જો તારે દુઃખના દરીઆમા ગરકાવ થઇ જવું હોય, યમના અતિથિ થવુ હોય અને અહીં જ નારકીનો નમુનો જોવો હોય, તો જ તુ કદાગ્રહી થઇ ઊભો

રહે જે. અરે ઢોંગી! આ તારો ઢોગ હવે વધારે નહીં ટકે, રમણીને રંજાડવાનું ફળ અલ્પ સમયમાં જ તારા જોવામાં આવશે”

આ પ્રમાણેના પ્રચડ વાક્પ્રહારો કરવા સાથે તે વારંવાર સુદર્શનના શરીરનો સ્પર્શ કરવા લાગી અને તેના હાથ વગેરેને દબાવતી, ખેચતી તથા પોતાના પીન પયોધર સુધી લઇ જતી, કોઇક વાર તેના ગળામાં પોતાનો કમળ જેવો હાથ નાખી લટકતી, તો કોઇક વાર વિલક્ષણ રીતે આલિંગન દેતી, આ પ્રમાણેની અસભ્ય ચેષ્ટાઓથી પણ મહાત્મા સુદર્શનના એક રોમમાં પણ વિકાર ન જાગ્યો. વિષયની યાચના કરતા, લગભગ રાત્રિનો અત આવ્યો છતા પણ નિર્ભાગીના મનોરથોની જેમ અભયાનો મનોરથ ફલિભૂત ન થયો. યુક્તિ, પ્રયુક્તિઓ બધી વ્યર્થ ગઇ અને પોતાની મનોકામના કોઈ પણ રીતે સપૂર્ણ નહિ થઇ શકે એમ તેણીને ખાત્રી થઇ ગઇ

પોતાની ઇચ્છા પાર નહિ પડતાં પોતાને નિરાશ કરવા માટે તેણીને સુદર્શન પ્રત્યે વૈર લેવાની ઇચ્છા થતાં જ પોતાના નખવતી પોતાના શરીર પર ઉઝરડા કરીને તથા વસ્ત્રોને અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખી શોર બકોર કરવા લાગી

શોર બકોર સાંભળી પહેરેગીરો તરત જ ત્યા દોડી આવ્યા અને ધ્યાનસ્થ સુદર્શન શેઠને ત્યા જોઇને તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કેઃ—“અમૃતમાથી ઝેર, જળમાથી અગ્નિ અને ચદનમાથી દુર્ગંધિની પ્રાપ્તિ હજુ સુધી થઈ હોય એવુ સાભળવામા પણ નથી, તેમ આ ધર્માત્મા સુદર્શન આવુ અપકૃત્ય કરે એ માની શકાતું નથી, કારણ કે એ પુણ્યાત્મા રસ્તે ચાલતા પણ ઉંચી નજરે જોતો નથી. અત્યારે પણ તેઓની દૃષ્ટિ નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થિર હોવાથી નિર્વિકારી દશાનુ તે સૂચન કરે છે, આવા પુણ્યવત ધર્માત્માનો એકદમ નિગ્રહ કરવો અનુચિત છે”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાની ફરજ બજાવવા રાજાને તે વાતની જાણ કરવા માટે પહેરેગીરો ગયા આ સમાચાર સાભળતા રાજાને પણ મોટો સદેહ ઉત્પન્ન થયો કેઃ—“સુદર્શન જેવા ધર્માત્મા માટે આવા આચરણની સભાવના કદી સત્ય હોય જ નહિ” છતા પણ આ વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય કરવા માટે રાજા પોતે ત્યા ગયો.

વસ્તુસ્થિતિની તપાસ કરતાં રાજાને પૂર્ણ પ્રપચ થયો હોય તેમ લાગ્યુ, પરતુ સત્યાસત્યનો ભેદ જાણ્યા વિના ન્યાય આપી દેવો એ તેને ઉચિત લાગ્યુ નહિ પોતે ત્યાં આસન પર બેઠો એટલે અભયા રોતી રોતી ગદ્ગદ્ કઠે કહેવા લાગી કે—“હે સ્વામિન્! આપશ્રીની અનુજ્ઞાથી હુ આજે અતઃપુરમા રહી હતી, પરતુ ત્યાં

આ પ્રપચી શેઠ કોણ જાણે કયા માર્ગથી આવીને મારી પાસે અયોગ્ય યાચના કરવા લાગ્યો. મીઠાં મીઠાં વચનોથી મને લોભાવવામા એણે બાકી રાખી નથી, પરતુ હું મારા સ્ત્રીધર્મથી જરાએ ચલાયમાન થઈ નહિ; એટલે આ પાપાત્માએ મને નખક્ષત કર્યા, કે જે અત્યારે આપને બતાવતાં પણ મને શરમ આવે છે જ્યારે કોઇ પણ રીતે એ ફાવી શકયો નહિ, ત્યારે હું અબળા પર બલાત્કાર કરવાની એણે કોશિષ કરી. આથી હું ગભરાઇને બૂમો પાડવા લાગી, તેથી આ ચોકીદારો દોડી આવ્યા, તે પહેલાં પોતાનો પ્રપંચ ખુલ્લો ન થઇ જાય તેટલા માટે તેણે આ ધ્યાનનો ઢોંગ કર્યો છે તેથી હે દેવ ! તેના મિથ્યા આડબરને સત્ય ન માનતાં દોષપાત્રને શિક્ષા કરવી એ સર્વ રાજાઓનો ધર્મ છે."

અભયાના યુક્તિ પુરઃસરના ભાષણથી **સુદર્શન**ની નિર્દોષતા માટેનો રાજાનો અભિપ્રાય કાઇક મંદ પડી ગયો, એટલે તેને પૂછ્યુ કે–"આ અયોગ્ય કૃત્ય તમે કર્યું છે ?"

સુદર્શન શેઠ **અભયા**ની દયા લાવી કાંઈ બોલ્યા વિના મૌન ઊભા રહ્યા. એટલે રાજાએ વિચાર્યું કે–"પરસ્ત્રી લપટ અને ચોરનુ લક્ષણ મૌન છે". આ પ્રમાણે કલ્પના કરીને નિર્ણય કર્યો અને સર્વ સમક્ષ તેઓને દોષિત ઠરાવીને મનમાં ક્રોધ લાવીને રક્ષકોને હુકમ કર્યો કે.–"સમસ્ત નગરમાં આ શેઠના દોષને વિટબના પૂર્વક જાહેર કરીને પછી તમારે તેને શૂળી એ લટકાવવો."

× × × × ×

દૈવની અકળકળાને કોણ પહોચી શકયુ છે. ચદનને બાળો, કુટો પણ તે પોતની સુવાસ તજશે નહિ, તેમ ઉત્તમ પુરૂષો ગમે તેવાં સકટ આવે પણ પ્રાણાંતે પોતાનો ધર્મ તજશે નહિ તે નહિ જ તજે.

રાજાની ઉપર પ્રમાણેની આજ્ઞા થતાં જ રક્ષકો **સુદર્શન** શેઠને પ્રથમ તો ગામની બહાર લઈ ગયા. તેઓના મસ્તક ઉપર કરેણના પાદડાં બાંધ્યાં, કઠમાં લીંબડાનાં પાનના હાર પહેરાવ્યા, શરીરે રાતો રગ ચોપડી રક્ત અને મુખ પર મેશ ચોપડી શ્યામ બનાવ્યા. આ પ્રમાણે મહા વિટબના કરી તેઓને એક ગધેડા પર બેસાડયા અને ત્યાથી ગામમા લાવી કર્કશ વાજીત્રોના નાદ પૂર્વક નગરમાં ચૌટે ચૌટે અને મહોલ્લે મહોલ્લે ફેરવીને 'આ રાજાના અત પુરનો અપરાધી છે, માટે આવી વિટબનાને તે પાત્ર છે' આ પ્રમાણે લોક સમક્ષ ઉદ્દઘોષણા કરવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણેની ઉદ્‌ઘોષણા કરતા કરતાં સુદર્શન શેઠનું ઘર માર્ગમાં આવ્યું, પોતાના સ્વામિનાથની આવી અસભાવ્ય અવસ્થા જોઇને મનોરમા તરત મૂર્છા ખાઇને જમીન પર પડી દાસીઓએ તુરત જ દોડી આવી શીતલોપચાર કરી તેણીને સાવધાન કરી, એટલે તે અશ્રુપૂર્ણ નયનોએ વિલાપ કરવા લાગી કે:–"અહા ! આવા પવિત્ર મારા પતિદેવ પર આવી શી અણધારી આફત ? અરે ! જેઓના અદ્‌ભૂત ગુણોથી દેવતાઓ પણ આશ્ચર્ય પામે તેમ છે, છતાં દુર્દૈવની આ શી ચેષ્ટા ? જેઓનુ અતઃકરણ આર્હત્ ધર્મની પ્રભાથી સદા પ્રકાશિત છે, ત્યા આવા બળાત્કાર રૂપ અધકારનો સભવ શી રીતે માની પણ શકાય ? કદાપિ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામા ઉગે અને સુધાકર સુધાને બદલે અગારા વરસાવે તથાપિ આ પુરુષોત્તમમા આવો દુર્ગુણ ન સભવે અરે ! મારા સ્વામિનાથ પર આવું સકટ અને કલંક જે આવ્યુ તે મારા પાપનો જ ઉદય હું સમજુ છુ. અહા ! ઉત્તમ પુરૂષોએ સ્ત્રીઓને અર્ધાગના કહી છે, તેની મતલબ એ છે કે–પતિના સુખ અગર દુખમા તે પોતાના અડધા અગ જેટલી ફરજ બજાવે, એટલે સુખમા સમાન ભાગ લેનાર અને દુખમાં પણ સપૂર્ણ મદદ કરનાર હોવી જોઇએ મારા પ્રાણવલ્લભના સકટને જોઇને માત્ર વિલાપ કરી મારે બેસી રહેવું ઉચિત નથી એ જીવનઆધારના હાથમાં મારા જીવનની દોરી છે અને જો તે તૂટી જાય તો મારે જીવવુ પણ શા કામનુ ? માટે જ્યાં સુધી શાસનદેવતા મારા પ્રાણેશ પર આવેલા આ કલક અને સકટનુ નિવારણ ન કરે, ત્યા સુધી મારા જેવી કુલીન સ્ત્રીઓએ અનશન કરવુ તે જ શ્રેયસ્કર છે"

પોતાના મન સાથે આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને મનોરમા પોતાના ગૃહના એક પવિત્ર ભાગમા કાયોત્સર્ગ ધ્યાને ઊભી રહી શાસનદેવતાનુ સ્મરણ કરવા લાગી. સુદર્શન શેઠના શીલ મહિમાથી અને સતી મનોરમાના સકલ્પ બળથી તત્કાળ શાસનદેવી અતરિક્ષમાં રહીને બોલી કે:–"હે વત્સે ! તારા સકલ્પ બળથી હુ પ્રસન્ન થઇ છુ, તારે લેશ પણ વિષાદ ન કરવો તારા સ્વામિનાથની પવિત્રતા પ્રગટ થશે અને પુનઃ તારા માટે સુખના સૂર્યનો ઉદય થશે."

અહીંયા સુદર્શન શેઠને સ્થળે સ્થળે વિટબના પમાડતા તે રક્ષક લોકો તેમને સમસ્ત નગરમા ફેરવીને શૂળીના સ્થાન આગળ લઇ ગયા.

× × × × × × ×

तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारंगति,
व्यालोप्यश्वति पर्वतोप्युपलति क्ष्वेडोपि पीयुषति ।

विघ्नोप्युत्सवति प्रियत्यरिरपि क्रीडातडागत्यपां,
नाथोऽपि स्वगृहत्यटव्यपि नृणां शीलप्रभावाद्ध्रुवम् ॥१॥

અર્થાત્-શીલના પ્રભાવથી મનુષ્યોને અગ્નિ જળ સમાન થઇ જાય છે, સર્પ પુષ્પની માળા બની જાય છે, વાઘ હરણ જેવો થઇ જાય છે, મદોન્મત્ત હાથી અશ્વ જેવો ગરીબ બની જાય છે, પર્વત એક સામાન્ય પત્થર જેવો બની જાય છે, વિઘ્ન પણ ઉત્સવ રૂપ થઇ જાય છે, શત્રુ મિત્ર થઇ જાય છે, સમુદ્ર એક ક્રીડા કરવાના સરોવર જેવો બની જાય છે અને અટવી પોતાના ગૃહસમાન નિર્ભય થઇ જાય છે.

રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ પણ શીલના સબંધમાં જણાવે છે કેઃ—

'ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो,
ज्ञानस्योपशमः श्रुतस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः।
अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता,
सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणम् ॥१॥"

અર્થાત્—ઐશ્વર્યનું ભૂષણ સૌજન્ય છે, શૌર્યનુ વચન નિગ્રહ, જ્ઞાનનુ ઉપશમ, શ્રુતનું વિનય, વિત્તનું સુપાત્રદાન, તપનું સમતા, બલનુ ક્ષમા, ધર્મનુ નિષ્કપટ ભાવ, અને સર્વનુ મુખ્ય કારણ એ પરમ ભૂષણ શીલ જ છે.'

× × × × × × ×

શૂળીની નજીક સુદર્શન શેઠને લઇ ગયા પછી તે મહાપુરુષ ઉચ્ચ ભાવના ભાવતાં ભાવતાં વિચારવા લાગ્યા કે.—"અહા ! આ જગતમાં સુખદુખના વાદળ કોણે ઘેરી વળ્યા નથી, પરતુ સુખમા અગર દુખમાં જે પુણ્યાત્માઓના હૃદયમદિરમાથી શીલ મહામત્રનો જાપ સદા જાગ્રતાવસ્થામા રહે છે, તે જ મહાપુરુષોનુ જીવન સાર્થક છે, મહાપુરુષો બહારની શોભા કરતાં આતરિક શોભાને અધિક મહત્વ આપે છે. કહ્યું પણ છે કે –

"अद्यैव वा मरणमस्तु युगांतरे वा।
न्याय्यात्पथ प्रविचलंति पदं न धीराः॥

અર્થાત્–મરણ આજે જ થાઓ અથવા યુગાંતરે થાઓ, પરતુ ઉત્તમ મનુષ્યો સન્માર્ગથી કદાપિ પાછા હઠતા નથી" માટે પણ ધૈર્યનુ અવલબન લઇને આ સકટ ભોગવી લેવુ ઉચિત છે. હે ચેતન ! આના કરતાં ઘણા જ ભયકર સકટો તે સહન કર્યા છે, નરકની મહાયાતનાઓ પાસે આ દુઃખ લેશમાત્ર પણ નથી. ખરે-

ખર! આખર સત્યનો બદલો મળ્યા વિના રહેવાનો નથી, કુદરતની પાસે સત્યનો જ અંતે વિજય થનાર છે પૂર્વકૃત અશુભ કર્મના ઉદય ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી, માટે આ સંકટ સમતાપૂર્વક વેઠી લેવુ એ જ શ્રેયસ્કર છે.

સુદર્શન શેઠ આ પ્રમાણે શુભ ધ્યાનની શ્રેણિપર આરૂઢ થઇ અનુપમ આતરિક આનદ અનુભવવા લાગ્યા તે જ સમયે રાજાના હુકમ પ્રમાણે રક્ષકોએ પહેલાં શબ્દોના પ્રહાર કરી સુદર્શન શેઠની બની શકી તેટલી કદર્થના કરી, છતા પણ તેઓ તો મૌન જ રહ્યા. આથી રક્ષકો વધારે ગુસ્સે થયા અને તેઓને શૂળી પર તુરત જ ચઢાવી દીધા અને ક્રોધાવેશમાં આવી જઇ વધારામાં ફટકાનો માર મારવા માડ્યો. પરતુ તેઓને શૂળી પર ચઢાવતા જ તેઓના અતુલ શીલથી આકર્ષાઇ કોઇ દિવ્ય દેવતાના પ્રભાવથી શૂળીનુ સિંહાસન બની ગયુ, એટલુ જ નહિ પણ શસ્ત્રાદિકના પ્રહારો તેઓને અલંકારો થઇ ગયા મસ્તક પરના પ્રહાર મુગટરૂપે પરિણમ્યા, બાહુ પરના બાજુબધ રૂપે, કઠમાંના હારરૂપે, કાન પરના કુડલરૂપે અને પગ પરના પ્રહારો પગના અલકારરૂપે પરિણમ્યા કેવો ચમત્કાર! કેવો મહિમા! અહા! શીલ! તારા પ્રભાવથી દેવો તો શુ, દેવેંદ્રો પણ ક્ષણમાં દાસ બની રહે છે

એવા અનુપમ શીલગુણને સહસ્ર કોટિવાર નમસ્કાર.

× × × × × × ×

આ ચમત્કારની ખબર સાંભળતાં જ દધિવાહન રાજા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઇ ગયો. પોતાના અયોગ્ય પ્રકોપ અને અવિચારી કૃત્ય માટે અતિ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો, પોતાની મૂર્ખાઇ માટે તેનો અતરાત્મા ડખવા લાગ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—'અરે! આ વગર વિચાર્યું મે શુ કર્યું? પ્રજાજનો મારા માટે કેવો અભિપ્રાય બાધશે? સજ્જનો સમક્ષ હુ મારૂ મુખ શી રીતે બતાવીશ? હવે મારા ન્યાય પર કોણ વિશ્વાસ રાખશે? માટે હુ પોતે જ સુદર્શનની પાસે જઇ મારા અપરાધની ક્ષમા યાચી કૃતાર્થ થાઉં, કારણ કે ઉત્તમ પુરૂષો સકટ આપનાર પ્રત્યે પણ અનુગ્રહ જ કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરીને રાજા તરત જ હાથી પર સ્વાર થઇ શૂળીના સ્થાન આગળ સુદર્શન શેઠની પાસે આવ્યો અને આવો અદ્ભુત શીલ માહાત્મ્યનો ચમત્કાર સાક્ષાત જોઇ ચકિત જ થઇ ગયો. શુ બોલવું, કેવી રીતે બોલવું તેનુ પણ ક્ષણભર તેને ભાન ન રહ્યુ. છેવટે ધૈર્યપૂર્વક મન સ્વસ્થ કરી

ગયા. પછી રાજા અતિ હર્ષિત થઇને શેઠને મહોત્સવપૂર્વક નગરમાં તેડી ગયો, અને રાજસભામાં સર્વની સમક્ષ સ્નેહપૂર્વક પુષ્પાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી એકાંતમા બોલાવીને બધી યથાર્થ હકીકત પૂછી એટલે શ્રેષ્ઠિએ જે સત્ય હકીકત બની હતી તે યથાર્થ કહી દીધી. રાજાને આ સત્ય હકીકત સાભળીને **અભયા** પર અતિ ક્રોધ ચઢ્યો, પણ તે જ વખતે શ્રેષ્ઠિએ શાતિનાં વચનો કહી **અભયાને** અભયદાન અપાવ્યુ, જે રાજાએ શ્રેષ્ઠિના અત્યાગ્રહથી માન્ય રાખ્યુ. આ બધી હકીકત જ્યારે **અભયાના** જાણવામા આવી, ત્યારે તે ગળે ફાસો ખાઇને મરણ પામી અને **પંડિતા** ત્યાથી પલાયન કરી **પાટલીપુત્ર** નામના નગરમાં **દેવદત્તા** નામની કોઈ વેશ્યાને ત્યા રહી.

પોતાના સ્વામિનાથના વિજયના શુભ સમાચાર **મનોરમાને** મળવાથી તેણીના હર્ષનો તો પાર જ ન રહ્યો. તેણી કાયોત્સર્ગ અને ધર્મધ્યાનથી મુક્ત થઇ ગૃહકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થતી પોતાના પતિદેવને ઘેર આવવાની રાહ જોવા લાગી રાજાએ પણ તેઓનો સપૂર્ણ સત્કાર કરી બહુ જ આદરપૂર્વક વાજીત્રોના નાદ અને આડબર સહિત શેઠને હાથી પર બેસાડી તેઓને ઘેર પહોચાડયા. **મનોરમા** પોતાના નિષ્કલક પતિનુ પ્રસન્ન મુખ જોઇ અતિ પ્રમોદ પામતી તેઓના ચરણમાં પડી.

× × × × × × ×

અહો ! પુત્ર પૌત્રાદિકના મોહમા પડેલો પ્રાણી પોતાના આયુષ્યનો અતભાગ આવ્યા છતા પણ પૂર્વાપરનો વિચાર કરવા સાવધાન થતો નથી લક્ષ્મી અને લલનાના પાશમા મૂઢ બનેલો તે આ ભવ નાટકમા નટની માફક નાચ્યા કરે છે, આવા અનિત્ય સસારમાથી મુક્ત થઇ હવે મારે ચારિત્રધર્મનો આશ્રય લેવો એ જ યુક્ત છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને **સુદર્શન** શેઠે પોતાની પ્રિયાને બોલાવીને કહ્યુ કે—"હે પ્રિયે ! આ સસારના સુખ દુખનો સ્વાદ લઇ મારૂં મન હવે તેનાથી વિરક્ત થતું જાય છે, માટે ચારિત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરવાનો મારો ઇરાદો છે, સસારની ધાંધલમા સમગ્ર જીદગી એક નજીવી વસ્તુની માફક ફેકી દેવી એ સજ્જન મનુષ્યનુ કર્ત્તવ્ય નથી. હે ભદ્રે ! આ મારા વિચારમા અતરાય ઊભો ન કરતા તેમાં તારી સમતી અને ઉત્સાહ આપી મને વધુ ઉત્તેજિત કરવાની તારી ફરજ છે, સસાર વ્યવહારનુ શકટ આપણે દપતિધર્મની સડક પર ઘણા સમય સુધી ચલાવ્યુ, હવે હુ મારા જીવન-શકટને ચારિત્રધર્મની સડક પર લઇ જવા ઇચ્છુ છુ સરિતાઓથી સમુદ્ર અને લાકડાથી અગ્નિની જેમ આ પ્રાણી મોહને વશ થઇ વિષય વિકારોથી કદી તૃપ્ત થતો જ નથી અને તેમાને તેમાં જીદગીભર સુધી આત્મસાધન કરવાનો

અવસર જ પ્રાપ્ત થતો નથી, માટે અવસરોચિત કાર્ય કરી લેવું એ જ ડહાપણનું લક્ષણ છે."

પોતાનાં સ્વામીનાથનાં આ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને મનોરમા ક્ષણભર વિચારમાં પડી ૫ઇ, પરતુ પોતે ધર્મવાસિત હોવાથી તરત જ તેણીના હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપકની જ્યોત જાગૃત થઇ, એટલે સુદર્શન શેઠના વિચારને પોતે સમ્મત થઇ. હૃદયના પ્રેમથી અને પ્રસન્ન વદને બોલી કે–"હે સ્વામિનાથ! આપશ્રીના પવિત્ર વિચારોએ મને રોમાચિત કરી દીધી છે, આપશ્રીની ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રભાવના સાંભળી મને અનહદ આનદ ઉત્પન્ન થયો છે. આપશ્રીના રત્નત્રયીના આચરણમાં મારે અનુમતિ તો શુ પણ અનુમોદના કરવી એ પણ મારા અહોભાગ્યની વાત છે. આપશ્રી પ્રથમથી જ ધર્મ દઢતામા પસાર થએલા છો એટલે ચારિત્ર ધર્મને આપ સુખપૂર્વક સાધી શકશો. હે પ્રાણનાથ! ઉત્તરોત્તર આત્મ–મહત્વતા પ્રાપ્ત કરી છેવટે શીવલલનાની લાલિત્ય લીલામાં લીન થઇ જાઓ એવી મારી હાર્દિક ભાવના છે."

પોતાનો ગૃહભાર હિતશિક્ષા પૂર્વક પુત્રને સોંપીને સુદર્શન શેઠે એક ધર્મધુરંધર આચાર્ય પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું. ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી સુદર્શન મુનિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો ક્ષમા સહિત તપશ્ચરણ અને ઉચ્ચ વિનય ભાવથી અધ્યયન તથા અતિ ઉલ્લાસથી સયમ નિર્વાહ કરતા સુદર્શન મુનિ પોતાની આત્મજ્યોતિને અધિકાધિક દેદીપ્યમાન કરવા લાગ્યા કનક અને પાષાણ, રાજા અને રક, સેવક અને શત્રુ તથા સસાર અને મોક્ષમા પણ તેઓની સદા સમાન જ ભાવના હતી. સમભાવની સરિતામાં તેઓશ્રી નિત્ય સ્નાન કરતા હોવાથી ખરાબ કે મનહર વસ્તુમાં તેઓને દુગછાભાવ કે આસક્તભાવ ન હતો.

એક વખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી પાટલીપુત્ર નગરમાં આવ્યા. ત્યાં પેલી પડિતા એક દેવદત્તા નામની વેશ્યાને ત્યાં આવીને રહેલી હતી, તે હમેશાં વેશ્યાની પાસે સુદર્શનના વખાણ કરતી હતી, આ સાંભળીને તે વેશ્યાને બહુ ક્રોધ થતો હતો અને કહેતી હતી કે–"જો એને તું અહીં લાવે તો મને ખાત્રી થાય" એવામાં સુદર્શન મુનિ ત્યા આવ્યાના સમાચાર પડિતાને મલ્યા, એટલે તે માયાવી શ્રાવિકા બની તેઓને વદન કરવા અને આહાર માટે આમત્રણ કરવા ગઈ, ત્યાં સુદર્શન મુનિને વદન કરી અને બહુ આજીજી તથા પોતાના પારણાના મિષથી તેઓશ્રીને દેવદત્તાને ઘેર લઇ આવી

સુદર્શન મુનિ સરલ સ્વભાવથી તેની માયાજાળ જાણી ન શકયા અને તેઓ વેશ્યાના ઘરની અદર ગયા કે તરત જ બારણા બધ કરી વેશ્યા તેઓને ઉપસર્ગ

કરવા લાગી. વેશ્યાએ દિવસભર તેઓને વિલાસી વાકયો, હાવભાવ, કટાક્ષો, અંગસ્પર્શ, વાક્‌પ્રહાર અને છેવટે મુષ્ટિપ્રહાર પણ કર્યા, પરંતુ પવનથી પર્વતનુ શિખર જેમ ચલાયમાન થાય નહિ તેમ તેઓશ્રી એક રંચ માત્ર પણ ચલાયમાન ન થયા. છેવટે કોઇ પણ રીતે વેશ્યા ન ફાવી, ત્યારે સંધ્યા સમય થતા તેઓને છોડી મૂકયા.

કર્મની વિચિત્રતાનો વિચાર કરતા કરતા તે મહામુનિ ત્યાથી સીધા સ્મશાનમા કાયોત્સર્ગ કરવા ચાલ્યા ગયા ત્યાં કાયોત્સર્ગમા રહેલા તે મહામુનિને મરીને વ્યંતરી થએલી અભયાએ આવીને બહુ ઉપસર્ગો કર્યા, અનુકુળ અને પ્રતિકુળ ઉપસર્ગો કરી તે મહામુનિને પીડા ઉપજાવવામા તેને જરાએ કચાશ રાખી નહિ, પરંતુ તે પુણ્યાત્મા મહામુનિને તેના સઘળાએ ઉપસર્ગો ઉપકારક થઇ પડ્યા તેઓશ્રીની ધ્યાનની ધારા અધિકાધિક વૃદ્ધિ પામવા લાગી અને પોતાના આત્માને કહેવા લાગ્યા કે:–"હે આત્મન્! આ કરતાં અનંતો કાલ અને અનંતગણી વેદનાઓ તું પરતંત્ર રીતે અનેકવાર સહન કરીને આવેલો છે, તો આ વેદના અલ્પકાલના માટે તું સહન કરી તારૂ કાર્ય સુધારી લે. આ પ્રમાણે ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતા, તેઓશ્રી શુકલધ્યાનની શ્રેણિપર આરૂઢ થયા અને ઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામ્યા. વ્યંતરી નિર્લજ થઇને નાશી ગઇ અને દેવતાઓએ આવી તેઓશ્રીના કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો

સુદર્શન મુનિ કૈવલ્યજ્ઞાન પામ્યા, એટલે દેવતાઓએ મહોત્સવ કરી સુવર્ણ કમલની રચના કરી, તેના ઉપર બિરાજમાન થઇ દેવતાઓ અને મનુષ્યોની પર્ષદા સમક્ષ તે કેવલી ભગવતે ધર્મદેશના આપી તેઓશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાંભળી ઘણા ભવ્યજીવો પ્રતિબોધ પામ્યા અને અભયા વ્યંતરીનો આત્મા પણ પ્રતિબોધ પામ્યો તથા પોતાના દુષ્કર્મોને પુન પુનઃ ખમાવ્યા, દેવદત્તા વેશ્યા તથા પંડિતા પણ પ્રતિબોધ પામીને શ્રાવિકા થઇ, ત્યા તે સર્વેએ પોતપોતાનાં દુષ્કર્મોનો પશ્ચાતાપ કર્યો અને તેની ક્ષમાપના માગી

પછી સુદર્શન કેવળી વસુધાપર વિહાર કરતા કરતા અનેક ભવ્યાત્માઓને ધર્મ પમાડી છેવટે અનંત સુખધામ મોક્ષનગરે પહોચ્યા

પ્રિય વાચક! નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી સુભગનો આત્મા કેટલી ઉચ્ચ કોટીએ પહોચ્યો તેનો વિચાર કર! અને આજે જ નિશ્ચય કર કે મારાથી બનશે ત્યાં સુધી હમેશાં વધુ નહિ તો એક બાંધી યા છેવટે એક છુટી માલા તો તે મહામંત્રની હું જરૂર ગણીશ

———o———

અમરકુમારની સજઝાય.

રાજગૃહી નગરી ભલી, તિહાં શ્રેણિક રાજારે;
જિનધર્મનો પરિચય નહી, મિથ્યા મતમાહે રાચ્યારે.
કર્મતણી ગતિ સાંભળો–૧
કર્મતણી ગતિ સાભળો, કર્મ કરે તે હોય રે;
સ્વારથીઆં સહુ કો સગાં, વિણ સ્વારથ નહીં કોય રે. કર્મ૦ ૨
રાજા શ્રેણિક એકદા, ચિત્રશાળા કરાવે રે,
અનેક પ્રકારે મડણી, દેખતાં મન મોહે રે. કર્મ૦ ૩
દરવાજો ગિર ગિર પડે, રાજા મન પસ્તાવે રે,
પૂછે જોષી પડિતા, બ્રાહ્મણ ઇમ બતાવે રે કર્મ૦ ૪
બાળક બત્રીશ લક્ષણો, હોમીજે ઇણ માંહે રે,
તો એહ મહેલ પડે નહિ, ઇમ ભાખે વચણ અજ્ઞાનો રે. કર્મ૦ ૫
રાજા ઢઢેરો ફેરીયો, જે આપે બાળકુમારો રે,
તોળી આપુ બરોબરી, સોનૈયા ધન સારો રે. કર્મ૦ ૬
ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણ તિહાં વસે, ભદ્રા તસ ઘરણી જાણો રે,
પુત્ર ચાર સોહામણા, નિર્ધનીયો પુણ્ય હીણો રે. કર્મ૦ ૭
ઋષભદત્ત કહે નારને, આપો એક કુમારો રે;
ધન આવે ઘર આપણે, આપણ સુખીયાં સારો રે. કર્મ૦ ૮
નારી કહે વેગે કરો, આપો અમરકુમારો રે;
મ્હારે મન અણભાવતો, આંખથકી કરો અળગો રે કર્મ૦ ૯
વાત જણાવી રાયને, રાજા મનમાં હરખ્યો રે;
જે માગે તે આપીને, લાવો બાળકુમારો રે. કર્મ૦ ૧૦
સેવક પાછા આવીયા, ધન આપ્યો મનમાન્યો રે;
અમર કહે મોરી માતાજી, મુને મત આપીજે રે. કર્મ૦ ૧૧
માતા કહે તુને શું કરૂ, મારે ભાવે તું મુઓ રે,
કામકાજ કરે નહિ, ખાવાને જોઇએ સારો રે. કર્મ૦ ૧૨
આંખે આંસૂ નાખતો, બોલે બાળકુવારો રે;
સાંભળો મોરા તાતજી, તુમે મુજને રાખો રે. કર્મ૦ ૧૩

તાત કહે હુ શુ કરૂ, મુજને તો તું પ્યારો રે,
માતા વેચે તાહરી, માહરો નહી કાંઇ જોરો રે કર્મ૦ ૧૪
કાકો પણ પાસે હતો, કાકી મુજને રાખો રે;
કાકી કહે હુ શુ જાણુ, માહરે તું શુ લાગે રે કર્મ૦ ૧૫
બાળક રોતો સાંભળી, માસી પુઆ તે આવે રે;
બહેન પણ તિહા બેઠી હતી, કિણુહી મુજને રાખો રે. કર્મ૦ ૧૬
જો જો ધન અનરથ કરે, ધન પડાવે વાટો રે,
ચોરી કરે ધન લોભીયો, મરીને દુર્ગતિ જાય રે. કર્મ૦ ૧૭
હાથ પકડીને લેઇ ચાલ્યા, કુવર રોવણ લાગ્યો રે,
મુજને રાજા હોમશે, ઇમ બાળક બહુ ઝુરે રે કર્મ૦ ૧૮
બાળક તવ લેઇ ચાલ્યા, આબા ભર બજારો રે,
લોક સહુ હા હા કરે, વેચ્યો બાળ ચડાળે રે. કર્મ૦ ૧૯
લોક તિહાં બહુળા મિલ્યા, જોવે બાળકુવારો રે,
બાળ કહે મુજ રાખી લ્યો, થાશુ દાસ તુમારો રે. કર્મ૦ ૨૦
શેઠ કહે રાખુ સહી, ધન આપી મુહ માગ્યો રે,
રાયે મગાવ્યો હોમવા, તે તો નહી રખાય રે કર્મ૦ ૨૧
બાળકને તે લેઇ ગયા, રાજાજીની પાસે રે,
ભટજી પણ બેઠા હતા, વેદશાસ્ત્રના જાણો રે કર્મ૦ ૨૨
ભટજીને રાજા કહે, દેખો બાળકુવારો રે,
બાળકને શો દેખવો, કામ કરો મહારાજા રે કર્મ૦ ૨૩
બાળ કહે કર જોડીને, સાભળો શ્રી મહારાજા રે,
પ્રજાના પીયર તુમે, મુજને કીમ હોમીજે રે. કર્મ૦ ૨૪
રાજા કહે મૂલે લીયો, માહરો નહી અન્યાયો રે,
માતાપિતાએ તુંને વેચીયો, હોમવા આણ્યો આજો રે કર્મ૦ ૨૫
ગગોદકે નવરાવીને, ગળે ઘાલી ફૂલની માળા રે,
કેસર ચદન અરચીને, બ્રાહ્મણ ભણે તવ વેદા રે કર્મ૦ ૨૬
અમરકુમર મન ચિંતવે, મુજ શીખવીયો સાધુ રે,
નવકાર મત્ર છે મોટકો, સકટ સહુ ટળી જાશે રે. કર્મ૦ ૨૭
નવપદ ધ્યાન ધરતાં થકાં, દેવ સિંહાસણ કપ્યો રે,
ચાલી આવ્યો ઉતાવળો, જિહા છે બાળકુવારો રે. કર્મ૦ ૨૮

અગનિ ઝાળ ઠંડી કરી, દીધો સિંહાસણ ચંગો રે,
અમરકુમરને બેસાડીને, દેવ કરે ગુણ ગ્રામો રે કર્મ૦ ૨૯
રાજાને ઊંધો નાખીયો, મુખે છુટયાં લોહી રે,
બ્રાહ્મણ સહુ લાંબા પડયા, જાણે સુકાં કાષ્ટો રે કર્મ૦ ૩૦
રાજ સભા અચરિજ થઇ, એ બાળક કોઇ મ્હોટો રે,
પગ પૂજીજે એહના, તો એ મૂવા ઉઠે રે. કર્મ૦ ૩૧
બાળકે છાટો નાખીયો, ઉઠયો શ્રેણિક રાજા રે,
અચરિજ દીઠો મોટકો, એ શું હુવો કાજો રે કર્મ૦ ૩૨
બ્રાહ્મણ પડિયા દેખીને, લોક કહે પાપ જૂઓ રે,
બાળહત્યા કરતાં થકાં, તેહનાં ફળ છે એહો રે કર્મ૦ ૩૩
બ્રાહ્મણ સહુ ભેળા થયા, દેખે એમ તમાસો રે,
કનક સિંહાસણ ઉપરે, બેઠો અમરકુમારો રે. કર્મ૦ ૩૪
રાજા સહુ પરિવાર શું, ઉઠયો તે તતકાળો રે,
કરજોડી કહે કુમારને, એ રાજ્યઋદ્ધિ સહુ ત્હારી રે કર્મ૦ ૩૫
અમર કહે સુણો રાજવી, રાજશું નહી મુજ કાજે રે,
સંયમ લેશું સાધુનો, સાભળો શ્રી મહારાજો રે. કર્મ૦ ૩૬
લોક સહુ મળી ઇમ કહે, ધન ધન બાળ કુંવારો રે
ભટજી પણ સાજા હુવા, લાજ્યા તે મનમાહે રે કર્મ૦ ૩૭
જયજયકાર હુવો ઘણો, ધરમ તણે પરસાદો રે,
અમરકુમર ગન સોચતો, જાતિસમરણ જ્ઞાનો રે કર્મ૦ ૩૮
અમરકુમરે સંયમ લીયો, કરે પંચમુષ્ટિ લોચ રે,
બાહિર જઇ મસાણ મે, કાઉસગ્ગ રહ્યો શુભ ધ્યાને રે. કર્મ૦ ૩૯
માતપિતાએ બાહિર જાઇને, ધન ધરતિમાહિ ઘાલ્યો રે,
કાંઇક ધન વ્હેંચી લીયો, જાણે વિવાહ મંડાણો રે કર્મ૦ ૪૦
તેટલે દોડયો આવીયો, કોઇક બાળકુંવારો રે,
માતપિતાને ઇમ કહે, અમરકુમરની આ વાતો રે. કર્મ૦ ૪૧
માતાપિતા વિલખા થયાં, ભૂંડો થયો એ કામોરે;
ધન રાજા લેશે સહુ, કાંઇક કરીએ ઉપાયો રે કર્મ૦ ૪૨
ચિંતાતુર થઇ અતિ ઘણી, રાતે નિંદ ન આવે રે,
પૂરવ વૈર સંભારતી, પાપણી ઊઠી તિણ વારો રે. કર્મ૦ ૪૩

શસ્ત્ર હાથ લેઇ કરી, આવી બાળક પાસોરે,
પારીએ કરીને પાપણી, માર્યો બાળકુવારો રે કર્મ૦ ૪૪
શુક્લધ્યાન સાધુ ધર્યો, શુભ મન આણી ભાવો રે;
કાળ કરીને અવતર્યો, બારમા સ્વર્ગ મોઝારે રે કર્મ૦ ૪૫
બાવીશ સાગર આઉખો, ભોગવી વછિત ભોગો રે;
મહાવિદેહમાં સીઝશે, પામશે કેવળ નાણો રે કર્મ૦ ૪૬
હવે તે માતા પાપણી, મનમાં હરખ અપારો રે,
ચાલી જાય આણદમે, વાઘણી મળી તિણ વારો રે. કર્મ૦ ૪૭
ફ઼ેફ઼ેડી નાખી તિહાં, પાપણી મૂઇ તિણ વારો રે.
છઠ્ઠી નરકે ઉપની, બાવીશ સાગર આઉ રે. કર્મ૦ ૪૮
જો જો મત્ર નવકારથી, અમરકુમર શુભ ધ્યાનો રે;
સુર પદવી લહી મોટકી, ધરમ તણે પરસાદે રે. કર્મ૦ ૪૯
નર ભવ પામી જીવડા, ધરમ કરો શુભ ધ્યાનો રે,
તો તુમે અમર તણી પરે, સિદ્ધગતિ તે લેશો રે. કર્મ૦ ૫૦
કર જોડી કવિયણ ભણે, સાભળો ભવિજન લોકો રે;
વૈર વિરોધ કોઇ મતિ કરો, જિમ પામો ભવ પારો રે કર્મ૦ ૫૧
શ્રી જિનધર્મ સુરતરૂ સમો, જેહની શીતળ છાયો રે;
જેહ આરાધે ભાવશુ, સીઝે વછિત કાજો રે કર્મ૦ ૫૨

———— ० ————

શ્રી નવકાર મંત્રનો છંદ

—— o ——

દુહા

વંછિત પૂરે વિવિધ પરે, શ્રી જિનશાસન સાર ।
નિશ્ચે શ્રી નવકાર નિત્ય, જપતાં જયજયકાર ॥૧॥
અડસઠ અક્ષર અધિક ફલ, નવપદ નવે નિધાન ।
વીતરાગ સ્વયં મુખ વદે, પંચ પરમેષ્ઠિ પ્રધાન ॥૨॥
એક જ અક્ષર એક ચિત્ત, સમર્યાં સંપત્તિ થાય ।
સંચિત સાગર સાતનાં, પાતક દૂર પલાય ॥૩॥
સકલ મંત્ર શિર મુકુટમણિ, સદ્ગુરૂ ભાષિત સાર ।
સો ભવિયાં મન શુદ્ધશું, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૪॥

છંદ

નવકાર થકી શ્રીપાલ નરેશ્વર, પામ્યા રાજ્ય પ્રસિદ્ધ,
શ્મશાન વિષે શિવ નામ કુમરને, સોવન પુરિસો સિદ્ધ ॥
નવલાખ જપતા નરક નિવારે, પામે ભવનો પાર;
સો ભવિયાં ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૫॥
બાંધી વડશાખા શિંકે બેસી, કીધો કુંડ હુતાશ;
તસ્કરને ચિત્તે મંત્ર સમર્યો, ઉડયો તે આકાશ ॥
વિધિ રીતે જપતા અહિ વિષ ટાળે, ઢાળે અમૃતધાર;
સો ભવિયા ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૬॥
બીજોરા કારણ રાય મહાબલ, વ્યંતર દુષ્ટ વિરોધ;
જેણે નવકારે હત્યા ટાળી, પામ્યો યક્ષ પ્રતિબોધ ॥
નવલાખ જપતા થાયે જિનવર, ઇસ્યો છે અધિકાર;
સો ભવિયા ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૭॥
પલ્લીપતિ શીખ્યો મુનિવર પાસે, મહામંત્ર મન શુદ્ધ,
પરભવ તે રાજસિંહ પૃથ્વીપતિ, પામ્યો પરિગલ રિદ્ધ ॥
એ મંત્ર થકી અમરાપુર પહોતો, ચારૂદત્ત સુવિચાર;
સો ભવિયાં ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૮॥

સન્યાસી કાશી તપ સાધતો, પચાગ્નિ પરજાલે,
દીઠો શ્રીપાસકુમારે પન્નગ, અધ બલતો તે ટાલે ॥
સભલાવ્યો શ્રીનવકાર સ્વયમુખ, ઇદ્રભુવન અવતાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૯॥
મન શુદ્ધે જપતાં મયણાસુંદરી, પામી પ્રીય સયોગ,
ઈણે ધ્યાનથકી ટલ્યો કુષ્ઠ ઉબરનો, રક્તપિત્તનો રોગ ॥
નિશ્ચે શુ જપતાં નવનિધિ થાયે, ધર્મ તણો આધાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોકખે ચિત્તે નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૦॥

ઘટમાહી કૃષ્ણ ભુજગમ ઘાલ્યો, ઘરણી કરવા ઘાત,
પરમેષ્ટિ પ્રભાવે હાર ફૂલનો, વસુધા માંહી વિખ્યાત ॥
કલાવતિએ પિંગલ કીધો, પાપ તણો પરિહાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૧॥
ગયણાંગણ જાતી રાખી ગ્રહીને, પાડી બાણ પ્રહાર,
પદ પચ સુણતા પાંડુ પતિ ઘર, તે થઇ કુંતા નાર ॥
એ મત્ર અમુલખ મહિમા મદિર, ભવદુખ ભજનહાર,
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૨॥

કંબલ સંબલે કાદવ કાઢ્યા, શકટ પાચસેં માન;
દીધે નવકારે ગયા દેવલોકે, વિલસે અમર વિમાન ॥
એ મત્ર થકી સંપ્રતિ વસુધા લહી, વિલસે જૈન વિહાર,
સો ભવિયા ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૩॥
આગે ચોવીશી હુઇ અનતી, હોશે વાર અનત,
નવકાર તણી કોઇ આદિ ન જાણે, એમ ભાખે અરિહત ॥
પૂરવ દિશિ ચારે આદિ પ્રપચે, સમર્યા સપત્તિ સાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૪॥

પરમેષ્ટિ સુરપદ તે પણ પામે, જે કૃત કર્મ કઠોર,
પુંડરગિરિ ઉપર પ્રત્યક્ષ પેખો, મણિધરને એક મોર ॥
સહ ગુરૂ સન્મુખ વિધિયે સમરતા, સફળ જનમ સસાર,
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૫॥
શૂલિ આરોપણ તસ્કર કીધો, લોહખુર પરસિદ્ધ,
તિહાં શેઠે નવકાર સુણાવ્યો, પામ્યો અમરની રિદ્ધ ॥

શેઠને ઘર આવી વિઘ્ન નિવાર્યાં, સુરે કરી મનોહાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૬॥
પંચ પરમેષ્ટિ જ્ઞાનજ પચહ, પચ દાન ચારિત્ર;
પચ સજ્ઝાય મહાવ્રત પંચહ, પચ સમિતિ સમકિત ॥
પચ પ્રમાદ વિષય તજો પંચહ, પાલો પંચાચાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૭॥

કલશ–છપ્પય

નિત્ય જપીયે નવકાર, સાર સંપત્તિ સુખદાયક;
સિદ્ધમત્ર એ શાશ્વતો, એમ જપે શ્રી જગનાયક ।
શ્રી અરિહત સુ સિદ્ધ, શુદ્ધ આચાર્ય ભણીજે;
શ્રી ઉવજ્ઝાય સુસાધુ, પચ પરમેષ્ટિ થુણીજે ।
નવકાર સાર સસાર છે, કુશલલાભ વાચક કહે;
એક ચિત્તે આરાધતાં, વિવિધ રીતે વાંછિત લહે ॥૧૮॥

———o———

પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

पिंडस्थं च पदस्थं च रूपस्थं रूपवर्जितम् ।
चतुर्धा ध्येयमाम्नातं ध्यानस्याऽलंबनं बुधैः ॥१॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનુ ધ્યાન જ્ઞાની પુરૂષોએ બતાવેલુ છે. યો. શા સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક. ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન—

यत्पदानि पवित्राणि समालंब्य विधीयते ।
तत्पदस्थं समाख्यातं ध्यान सिद्धांतपारगैः ॥१॥

પવિત્ર [મંત્ર] પદોનુ અવલબન લઇને જે ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાંતના પારગામી મહાપુરૂષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલુ છે. ૧

तत्र षोडशपत्राढये नाभिकंदगतेंबुजे ।
स्वरमालां यथापत्रं भ्रमंति परिचिंतयेत् ॥२॥

चतुर्विंशतिपत्रं च हृदि पद्मं सकर्णिकम् ।
वर्णान्यथाक्रमं तत्र चिंतयेत् पंचविंशतिम् ॥३॥

वक्त्राब्जेऽष्टदले वर्णाष्टकमन्यत्ततः स्मरेत् ।
संस्मरन् मातृकामेवं स्याच्छ्रुतज्ञानपारगः ॥४॥

પ્રથમ નાભિ કદમા સોળ પાંખડી વાળા કમલની અદર સોળ સ્વર (अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ, ॡ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः) ની પક્તિને ભ્રમણ કરતી ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૬–૭) [પછી] હૃદય કમળમા કર્ણિકા સહિત ચોવીશ પાંખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમા અનુક્રમે क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, અને કર્ણિકામાં म વ્યજન ચિતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૮–૯) તથા મુખકમળની અદર આઠ પાખડીવાળા કમળની કલ્પના કરવી અને તેમાં બાકીના બીજા આઠ વર્ણો य, र, ल, व, श, ष, स, ह સ્મરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનુ સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામિ થાય (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૫)–૨–૩–૪

માતૃકાના ધ્યાવનનું ફળ

ध्यायतोऽनादिसंसिद्धान् वर्णानेतान्यथाविधि ।
नष्टादिविषयज्ञानं ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥५॥

અનાદિ સિદ્ધ આ અકારાદિ વર્ણોનુ વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કરવાવાળા પુરૂષને નષ્ટાદિ (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન) સંબધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.–૫

अथवा नाभिकंदाधः पद्ममष्टदलं स्मरेत् ।
स्वरालिकेसरं रम्यं वर्गाष्टकयुतैर्दलैः ॥६॥
दलसंधिषु सर्वेषु सिद्धस्तुति विराजितं ।
दलाग्रेषु समग्रेषु मायाप्रणवपावितं ॥७॥
तस्यांतरंतिमं वर्णमाद्यवर्णपुरस्कृतं ।
रेफाक्रांतं कलाबिंदुरम्यं प्रालेयनिर्मलं ॥८॥
अर्हमित्यक्षरं प्राणप्रांतसंस्पर्शि पावनम् ।
ह्रस्वं दीर्घ प्लुतं सूक्ष्ममतिसूक्ष्मं ततः परं ॥९॥
ग्रंथिन् विदारयन्नाभिकंदहृदघटिकादिकान् ।
सुसूक्ष्मध्वनिना मध्यमार्गयायि स्मरेत्ततः ॥१०॥
अथ तस्यांतरात्मान प्लाव्यमानम् विचिंतयेत् ।
बिंदुतप्तकलानिर्यत् क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥११॥
ततः सुधासरः सूतषोडशाब्जदलोदरे ।
आत्मानं न्यस्य पत्रेषु विद्यादेवीश्च षोडश ॥१२॥
स्फुरत् स्फटिकभृंगारक्षरत्क्षीरासितामृतैः ।
आसिराप्लाव्यमानं स्वं चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥१३॥
अथास्य मंत्रराजस्याभिधेयम् परमेष्ठिनम् ।
अर्हंतं मूर्द्धनि ध्यायेत् शुद्धस्फटिकनिर्मलं ॥१४॥
तद्ध्यानावेशतः सोहंसोहमित्याऽलपन्मुहुः ।
निःशंकमेकतां विद्यादात्मन परमात्मना ॥१५॥
ततो नीरागमद्वेषममोहं सर्वदर्शिनम् ।
सुरार्च्यं समवसृतौ कुर्वाणं धर्मदेशनाम् ॥१६॥
ध्यायन्नात्मानमेवेत्थमभिन्नं परमात्मना ।
लभते परमात्मत्वम् ध्यानी निर्धूतकल्मषः ॥१७॥

નાભિકંદની નીચે આઠ પાંખડીવાળુ કમલ ચિંતવવું, (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧) તે કમલની રમણિક કેસરાઓ અ. આ. ઇત્યાદિ સોળ સ્વરોની કલ્પવી અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા.

પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

पिंडस्थं च पदस्थं च रूपस्थं रूपवर्जितम् ।
चतुर्धा ध्येयमाम्नातं ध्यानस्याऽलवनं बुधैः ॥१॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનુ ધ્યાન જ્ઞાની પુરૂષોએ બતાવેલુ છે. યો. શા સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક. ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનુ ધ્યાન—

यत्पदानि पवित्राणि समालंब्य विधीयते ।
तत्पदस्थं समाख्यातं ध्यान सिद्धांतपारगैः ॥१॥

પવિત્ર [મંત્ર] પદોનુ અવલબન લઇને જે ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાતના પારગામી મહાપુરૂષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલુ છે. ૧

तत्र षोडशपत्राढये नाभिकंदगतेंबुजे ।
स्वरमालां यथापत्रं भ्रमंति परिचिंतयेत् ॥२॥

चतुर्विंशतिपत्रं च हृदि पद्मं सकर्णिकम् ।
वर्णान्यथाक्रमं तत्र चिंतयेत् पंचविंशतिम् ॥३॥

वक्त्राब्जेऽष्टदले वर्णाष्टकमन्यत्ततः स्मरेत् ।
संस्मरन् मातृकामेवं स्याच्छ्रुतज्ञानपारगः ॥४॥

પ્રથમ નાભિ કદમાં સોળ પાંખડી વાળા કમલની અદર સોળ સ્વર (अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ, ॡ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः) ની પક્તિને ભ્રમણ કરતી ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬–૭) [પછી] હૃદય કમળમાં કર્ણિકા સહિત ચોવીશ પાંખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમાં અનુક્રમે क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, અને કર્ણિકામાં म વ્યજન ચિતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૮–૯) તથા મુખકમળની અંદર આઠ પાંખડીવાળા કમળની કલ્પના કરવી અને તેમાં બાકીના બીજા આઠ વર્ણો य, र, ल, व, श, ष, स, ह સ્મરવા. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનુ સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામિ થાય (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૫)–૨–૩–૪

માતૃકાના ધ્યાવનનું ફળ

ध्यायतोऽनादिसंसिद्धान् वर्णानेतान्यथाविधि ।
नष्टादिविषयज्ञानं ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥५॥

અનાદિ સિદ્ધ આ અકારાદિ વર્ણોનું વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કરવાવાળા પુરૂષને નષ્ટાદિ (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન) સબંધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.–૫

अथवा नाभिकंदाधः पद्ममष्टदलं स्मरेत् ।
स्वरालिकेसरं रम्यं वर्गाष्टकयुतैर्दलैः ॥६॥
दलसंधिषु सर्वेषु सिद्धस्तुति विराजितं ।
दलाग्रेषु समग्रेषु मायाप्रणवपावितं ॥७॥
तस्यांतरंतिमं वर्णमाद्यवर्णपुरस्कृतं ।
रेफाक्रांतं कलाबिंदुरम्यं प्रालेयनिर्मलं ॥८॥
अर्हमित्यक्षरं प्राणप्रांतसंस्पर्शि पावनम् ।
ह्रस्वं दीघ प्लुतं सूक्ष्ममतिसूक्ष्मं ततः परं ॥९॥
ग्रंथिन् विदारयन्नाभिकंदहृद्घटिकादिकान् ।
सुसूक्ष्मध्वनिना मध्यमार्गयायि स्मरेत्ततः ॥१०॥
अथ तस्यांतरात्मान प्लाव्यमानम् विचिंतयेत् ।
बिंदुतप्तकलानिर्यत् क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥११॥
ततः सुधासरः सूतषोडशाब्जदलोदरे ।
आत्मानं न्यस्य पत्रेषु विद्यादेवीश्च षोडश ॥१२॥
स्फुरत् स्फटिकभृंगारक्षरत्क्षीरासितामृतैः ।
आभिराप्लाव्यमानं स्वं चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥१३॥
अथास्य मंत्रराजस्याभिधेयम् परमेष्ठिनम् ।
अर्हंतं मूर्द्धनि ध्यायेत् शुद्धस्फटिकनिर्मलं ॥१४॥
तद्ध्यानावेशतः सोहंसोहमित्याऽलपन्मुहुः ।
निःशंकमेकतां विद्यादात्मन परमात्मना ॥१५॥
ततो नीरागमद्वेषममोहं सर्वदर्शिनम् ।
सुरार्च्यं समवसृतौ कुर्वाणं धर्मदेशनाम् ॥१६॥
ध्यायन्नात्मानमेवेत्थमभिन्नं परमात्मना ।
लभते परमात्मत्वम् ध्यानी निर्धूतकल्मषः ॥१७॥

નાભિકંદની નીચે આઠ પાંખડીવાળુ કમલ ચિંતવવું, (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૧) તે કમલની રમણિક કેસરાઓ અ. આ. ઇત્યાદિ સોળ સ્વરોની કલ્પવી અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા

આઠ વર્ગો તે આ પ્રમાણેઃ—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ, ॡ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः १, क ख ग घ ङ २, च छ ज झ ञ ३, ट ठ ड ढ ण ४, त थ द ध न ५, प फ ब भ म ६, य र ल व ७, श ष स ह ८, એક પાંખડીમાં એક એમ આઠ વર્ગો આઠ પાંખડીમા સ્થાપન કરવા.

તે આઠ પાંખડીઓની સંધિઓમાં સિદ્ધ સ્તુતિ હ્રીંકારની સ્થાપના કરવી. તે કમલમાં પહેલો વર્ણ अ અને છેલ્લો વર્ણ ह રેફ ˚ કલા ˘ અને બિંદુ ० સહિત બરફની માફક ઊજ્વલ (अर्हं) સ્થાપન કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૨–૧૩) આ अर्हं અક્ષર મનથી સ્મરણ કરવા માત્રથી પણ પવિત્ર કરનાર છે આ अर्हं શબ્દનો પ્રથમ ઉચ્ચાર હ્રસ્વ મનમા કરવો, પછી દીર્ઘ, પ્લુત અને સૂક્ષ્મ કરવો, પછી તેનો ઉચ્ચાર નાભિકંદ તથા ઘટિકાદિકની ગાંઠને વિદારણ કરતો સૂક્ષ્મ ધ્વનિવાળો થઇ તે સર્વના મધ્યમાં થઇ આગળ ચાલ્યો જાય છે એમ ચિંતવવુ, પછી તે નાદને બિંદુથી તપેલી કળામાથી નીકળતા દુધ સરખા ઉજ્વળ, અમૃતના કલ્લોલે કરી અંતરાત્માને સિંચાતો ચિંતવવો. તે પછી એક અમૃતનુ સરોવર કલ્પવુ, તે સરોવરની અંદર પેદા થએલા એવા સોળ પાંખડીવાળા કમળની અંદર પોતાને સ્થાપન કરી તે પાખડીઓમા અનુક્રમે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના ચિંતવવી. પછી દેદીપ્યમાન સ્ફટિક રત્નના ભૃગાર (ઝારી)માંથી ઝરતા દુધની માફક ઉજ્વળ અમૃત વડે પોતાને સિંચાતા ઘણા વખત સુધી મનમા ચિંતવવું પછી આ મંત્રરાજના અભિધેય (નામવાળા) શુદ્ધ સ્ફટિની માફક નિર્મળ જે પરમેષ્ઠિ अर्हम् તેનુ મસ્તકને વિષે ધ્યાન કરવુ. તેના ધ્યાનના આવેશમા सोऽहं, सोऽहं,તે વીતરાગ, તેજ હુ, તે જ તું એમ વારવાર બોલતા નિશંકપણે આત્માની પરમાત્મા સાથે એકતા સમજવી પછી નિરાગી, અદ્વેષી, અમોહિ, સર્વદર્શિ, દેવોથી પૂજનિક અને સમવસરણમા રહી ધર્મદેશના દેતા, પરમાત્માની સાથે અભિન્નતાનું ધ્યાન કરતા ધ્યાની પાપ કર્મોનો નાશ કરી પરમાત્મપણાને પામે છે—૯ થી ૧૭

यद्वा मंत्राधिपं धीमान् ऊर्ध्वाऽधोरेफसंयुतम् ।
कलाबिंदुसमाक्रांतमनाहतयुतं तथा ॥१८॥

कनकांभोजगर्भस्थं सांद्रचन्द्रांशुनिर्मलं ।
गगने संचरन्तं च व्याप्नुवन्तं दिशः स्मरेत् ॥१९॥

ततो विशंतं वक्त्राब्जे भ्रमन्तं भ्रूलतातरे ।
स्फुरतं नेत्रपत्रेषु तिष्ठन्तं भालमण्डले ॥२०॥

निर्यांतं तालुरंध्रेण स्रवन्तं च सुधारसं।
स्पर्धमानं शशांकेन स्फुरंतं ज्योतिरंतरे ॥२१॥
संचरन्तं नभोभागे योजयन्तं शिवश्रिया।
सर्वावयवसंपूर्णं कुंभकेन विचिंतयेत् ॥२२॥

અથવા ઉપર અને નીચે રેફ સહિત તથા કલા અને બિંદુથી દબાએલ અનાહત સહિત મંત્રાધિરાજ (अर्हं) ને સુવર્ણ કમલમાં રહેલો, ગાઢ ચંદ્રના કિરણોની માફક નિર્મલ, આકાશમાં સંચરતો અને દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થતો ચિંતવવો ત્યાર પછી મુખકમળમાં પ્રવેશ કરતા, ભ્રૂલતાની અંદર ભમતા, નેત્ર રૂપી પત્રમાં સ્ફુરાયમાન થતા, ભાલમંડળમાં રહેતા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૪) તાળુના રંધ્રથી બહાર નીકળતા, અમૃતરસને ઝરતા, ઉજ્વળતામાં ચંદ્રની સાથે સ્પર્ધા કરતા, જ્યોતિષ મંડલમાં સ્ફુરતા, આકાશના ભાગમાં સંચરતા અને મોક્ષલક્ષ્મી સાથે જોડતો સર્વ અવયવોથી સંપૂર્ણ [મંત્રાધિરાજને] બુદ્ધિમાન યોગીઓએ કુંભક કરીને ચિંતવવો.–૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨.

अकारादि हकारांतं रेफमध्यं सबिंदुकं।
तदेव परमं तत्त्वं यो जानाति स तत्त्ववित् ॥२३॥

अ કાર જેની આદિમાં તથા ह કાર જેના અંતમાં છે અને મધ્યમાં બિંદુ સહિત રેફ છે, તે જ [अर्हं] પરમતત્ત્વ છે તેને જે જાણે છે તે તત્ત્વનો જાણ છે.–૨૩

महातत्त्वमिदं योगी यदैव ध्यायति स्थिरः।
तदैवानन्दसंपद्भूर्मुक्तिश्रीरुपतिष्ठते ॥२४॥

મનને સ્થિર કરી સ્થિર થઇ, યોગી જ્યારે આ [अर्हं] મહાતત્ત્વનું ધ્યાન કરે છે, તે જ વખતે તેને, આનંદ સંપદાની ભૂમિ સમાન મોક્ષ લક્ષ્મી સમીપ આવી ઊભી રહે છે–૨૪

रेफबिंदुकलाहीन शुभ्रं ध्यायेत्ततोऽक्षरम्।
ततोऽनक्षरतां प्राप्तमनुच्चार्यं विचिंतयेत् ॥२५॥

રેફ, બિંદુ અને કલા રહિત એવા ઉજ્વળ [ह] વર્ણનુ ધ્યાન કરવું, પછી તે જ અક્ષર, અનક્ષરતા (અર્ધ કલાના આકારને પામેલો) અને મુખે ઉચ્ચાર કર્યા વિના મનમાં ચિંતવવો.–૨૫

निशाकरकलाकारं सूक्ष्मं भास्करभास्वरं।
अनाहताभिधं देवं विस्फुरंतं विचिंतयेत् ॥२६॥
तदेव च क्रमात्सूक्ष्मं ध्यायेद्वालाग्रसंनिभं।
क्षणमव्यक्तमीक्षेत जगज्ज्योतिर्मयं ततः ॥२७॥

ચંદ્રની કલાના આકારે સૂક્ષ્મ અને સૂર્યની માફક દેદીપ્યમાન અનાહત નામના દેવ [ह वर्ण] ને સ્ફુરાયમાન થતો ચિંતવવો. તે જ અનાહતને અનુક્રમે વાળના અગ્રભાગ સરખો સૂક્ષ્મ ધ્યાવવો પછી ક્ષણ વાર સારૂં જગત અવ્યક્ત (નિરાકાર) જ્યોતિમય છે તેમ જોવું.–૨૬, ૨૭

प्रच्याव्य मानसं लक्ष्यादलक्ष्ये दधतः स्थिरं।
ज्योतिरक्षयमत्यक्षमन्तरुन्मीलति क्रमात् ॥२८॥
इति लक्ष्यं समालम्ब्य लक्ष्याभावः प्रकाशितः।
निषण्णमनसस्तत्र सिध्यत्यभिमत मुनेः ॥२९॥

પછી તે લક્ષ્યમાંથી મનને ધીમે ધીમે ખસેડીને, અલક્ષ્યમાં સ્થીર કરતાં, ક્ષય ન થાય તેવી અને ઇંદ્રિયને અગોચર, જ્યોતિ અનુક્રમે પ્રગટ થાય છે. આ પ્રમાણે લક્ષ્યનુ આલંબન લઇ નિરાલંબનતારૂપ લક્ષ્યાભાવને પ્રકાશીત કરાય છે. તેથી અલક્ષ્યમાં નિશ્ચલ મનવાળા મુનિઓનાં મનવાંછિત સિદ્ધ થાય છે.–૨૮, ૨૯

પ્રણવનું ધ્યાન.

तथा हृत्पद्ममध्यस्थं शब्दब्रह्मैककारणम्।
स्वरव्यंजनसंवीतं वाचकं परमेष्ठिनः ॥३०॥
मूर्द्धसंस्थितशीतांशुकलामृतरसप्लुतम्।
कुम्भकेन महामन्त्रं प्रणवं परिचिंतयेत् ॥३१॥

તથા હૃદય કમળમાં રહેલા સમગ્ર શબ્દબ્રહ્મની ઉત્પત્તિનુ એક કારણ, સ્વર તથા વ્યંજન સહિત પંચપરમેષ્ઠિ પદ વાચક, તથા મસ્તકમાં રહેલ ચંદ્રકલામાથી ઝરતા, અમૃતના રસે કરી ભિંજાતા મહામંત્ર પ્રણવ (ॐ કાર)ને કુંભક કરીને ચિંતવવો.–૩૦, ૩૧.

पीतं स्तम्भेऽरुणं वश्ये क्षोभेण विद्रुमप्रभम्।
कृष्णं विद्वेषणे ध्यायेत् कर्मघाते शशिप्रभम् ॥३२॥

સ્તંભન કરવામાં પીળા ॐકારનુ ધ્યાન, વશીકરણમા ઉગતા સૂર્યજેવું લાલ, ક્ષોભમા પરવાળાના જેવું રાતુ, વિદ્વેષણ કર્મમાં કાળું અને કર્મનો નાશ કરવામાં ચંદ્રની કાંતિ જેવા ઉજ્વળ ॐકારનુ ધ્યાન કરવું–૩૨

પંચપરમેષ્ઠિ મંત્રનું ધ્યાન

तथा पुण्यतमं मंत्रं जगत्त्रितयपावनम्।
योगी पंचपरमेष्ठिनमस्कारं विचिंतयेत् ॥३३॥

તથા ત્રણ જગતને પવિત્ર કરનાર એવા મહા પવિત્ર પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનુ યોગીઓએ વિશેષ પ્રકારે ચિંતવન કરવુ–૩૩

अष्टपत्रे सिताम्भोजे कर्णिकायां कृतस्थितिम् ।
आद्यं सप्ताक्षरं मंत्रं पवित्रं चिंतयेत्ततः ॥३४॥
सिद्धादिक चतुष्कं च दिक्पत्रेषु यथाक्रमम् ।
चूलापादचतुष्क च विदिक्पत्रेषु चिंतयेत्. ॥३५॥

[પ્રથમ] આઠ પાખડીનુ કમળ ચિંતવવુ, તે કમળની મધ્ય કર્ણિકામા સાત અક્ષરવાળો પવિત્ર મત્ર णमो अरिहताण પહેલા ચિતવવો, પછી સિદ્ધાદિક ચાર મત્ર [પદો]ને દિશાઓની પાંખડીઓમા તથા વિદિશાની ચારે પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ચાર ચૂલિકાઓ ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન-૧૫) તે આ પ્રમાણે—

णमो सिद्धाणं પૂર્વ દિશામા, णमो आयरियाण દક્ષિણ દિશામાં, णमो उवज्झायाण પશ્ચિમ દિશામા, णमोलोएसव्वसाहूण ઉત્તર દિશામાં તથા एसो पंचनमुक्कारो અગ્નિ ખુણામાં, सव्वपावप्पणासणो નૈઋત્ય ખુણામાં, मंगलाणं च सव्वेसि વાયવ્ય ખુણામા, તથા पढम हवइ मंगलं એ મત્ર પદ ઇશાન ખુણામા આ પ્રમાણે નમસ્કાર મહામત્રનુ ચિંતવન કરવુ-૩૪-૩૫

त्रिशुद्धया चिंतयंस्तस्य शतमष्टोत्तरं मुनिः ।
भुंजानोऽपि लभेतैव चतुर्थतपसः फलं ॥३६॥

મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે એકાગ્રચિત્તથી એકસો આઠ વાર આ નમસ્કાર મહામત્રને જે મુનિ ગણે, તે આહાર કરવા છતાં પણ એક ઉપવાસનું ફળ પામે છે.

एनमेव महामंत्रं समाराध्येह योगिनः ।
त्रिलोक्यापि महीयंतेऽधिगताः परमां श्रियः ॥३७॥

આ જ મહામત્રને સારી રીતે આરાધીને, આત્મલક્ષ્મીને મેળવી, આ ભવમાં પણ યોગીઓ ત્રણ લોકના જીવોથી પૂજાય છે-૩૭

कृत्वा पापसहस्राणि हत्वा जंतुशतानि च ।
अमुं मंत्रं समाराध्य तिर्यंचोऽपि दिवं गताः ॥३८॥

હજારો પાપો કરનાર તથા સેકડાની સખ્યાઓમાં પ્રાણિઓને હણુનાર એવા તિર્યંચો પણ આ મહામત્રનુ આરાધન કરી સ્વર્ગમા ગયા છે-૩૭

गुरुपंचकनामोत्था विद्या स्यात् षोडशाक्षरा ।
जपन् शतद्वयं तस्याश्चतुर्थस्याप्नुयात् फलं ॥३९॥

પચપરમેષ્ઠિના નામથી ઉત્પન્ન થએલી સોળ અક્ષરની વિદ્યા થાય છે. તે વિદ્યા જો બસો વાર જપે તો એક ઉપવાસનુ ફળ મળે. [अरिहंत सिद्ध आयरियउवज्झायसाहू આ સોળ અક્ષરી વિદ્યા જાણવી]

शतानि त्रीणि षड्वर्णं चत्वारि चतुरक्षरं ।
पंचवर्णं जपन् योगी चतुर्थफलमश्नुते ॥४०॥

૭ અક્ષરવાળી વિદ્યા (अरिहंतसद्ध) ત્રણસો વાર, ચાર અક્ષરવાળી વિદ્યા (अरिहंत) ચારસો વાર, અને પાંચ અક્ષર વાળી વિદ્યા [असिआउसा] પાંચસો વાર જપનાર યોગી એક ઉપવાસનુ ફળ પામે.

प्रवृत्तिहेतुरेवैतदमीषां कथितं फलम् ।
फलं स्वर्गापवर्गौ तु वदंति परमार्थत ॥४१॥

આ વિદ્યાના જાપનુ ફળ જે એક ઉપવાસનું બતાવ્યુ છે, તે તો બાળ જીવોને જાપમાં પ્રવૃત્તિ થવા માટે જ છે, પરતુ પરમાર્થથી ખરૂ ફળતો સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે એમ જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે

पंचवर्णमयी पंचतत्त्वविद्योध्धृता श्रुतात् ।
अभ्यस्यमाना सततं भवक्लेशं निरस्यति ॥४२॥

સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી પાંચ વર્ણવાળી, પચ તત્ત્વ (રૂપ) વિદ્યાનો જો નિરંતર જાપ કરે તો, તે જાપ કરનારના સસારના કલેશનો નાશ કરે છે. [ह्रां ह्रीं हूँ ह्रौं ह्रः असिआउसा नमः આ પાંચ વર્ણ મયી પચતત્ત્વ વિદ્યા જાણવી]

मंगलोत्तमशरणपदान्यऽव्यग्रमानसः ।
चतुःसमाश्रयाण्येव स्मरन् मोक्षं प्रपद्यते ॥४३॥

મગળ, ઉત્તમ અને શરણુ આ ત્રણ પદને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ આ ચાર પદ સાથે મેળવીને એકાગ્ર ચિત્તથી ચિંતવન–સ્મરણુ કરે તો મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય તે પદો આ પ્રમાણે–

अरिहन्ता मङ्गलं, सिद्धा मङ्गलं, साहू मङ्गलं, केवलिपन्नत्तो धम्मो मङ्गल १ अरिहन्ता लोगुत्तमा, सिद्ध लोगुत्तमा, साहू लोगुत्तमा, केवलिपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो २ अरिहन्ते सरणं पवज्जामि, सिद्धे सरणं पवज्जामि, साहू सरणं पवज्जामि, केवलिपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि ३.

मुक्तिसौख्यप्रदां ध्यायेद्विधां पञ्चदशाक्षरीम् ।
सर्वज्ञाभं स्मरेन्मन्त्रं सर्वज्ञानप्रकाशकम् ॥४४॥

મોક્ષ સુખને આપવા વાળી પદર અક્ષરવાળી વિદ્યાનુ ધ્યાન કરવું [ॐ अरिहन्त सिद्ध सयोगि केवलि स्वाहा આ પદર અક્ષરવાળી વિદ્યા જાણવી], અને સર્વજ્ઞાન પ્રકાશક સર્વજ્ઞ સદશ મત્રનુ સ્મરણુ કરવુ [ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमः આ મત્રનુ સ્મરણુ કરવુ].

वक्तुं न कश्चिदप्यस्य प्रभाव सर्वतः क्षमः।
समं भगवता साम्यं सर्वज्ञेन बिभर्ति यः ॥४५॥

આ વિદ્યા અને મંત્ર મહાન ચમત્કારીક ફલને દેવાવાળા હોવાથી અને સર્વજ્ઞ ભગવાનના સરખાપણાને ધારણ કરતા હોવાથી, તેનો પ્રભાવ કહેવાને કોઇ પણ સમર્થ નથી.

यदीच्छेद् भवदावाग्नेः समुच्छेदं क्षणादपि।
स्मरेत्तदाऽऽदिमन्त्रस्य वर्णसप्तकमादिमम् ॥४६॥

જો તમે સંસારરૂપ દાવાનળનો એક ક્ષણવારમાં ઉચ્છેદ કરવાને ઇચ્છતા હો તો, પહેલા મંત્રના સાત અક્ષરો (नमो अरिहंताणं)નું સ્મરણ કરો.

पञ्चवर्णं स्मरेन् मन्त्रं कर्मनिर्घातकं तथा।
वर्णमालांचितं मन्त्रं ध्यायेत् सर्वाभयप्रद ॥४७॥

આઠે કર્મોનો નાશ કરવા માટે પાંચ અક્ષરવાળા (नमो सिद्धाणं) મંત્રનું સ્મરણ કરવું અને સર્વ જાતના અભયને માટે અભય આપનાર વર્ણોની શ્રેણિવાળા (ॐ नमो अर्हते, केवलिने, परमयोगिने, विस्फुरदुरुशुक्लध्यानाग्निनिर्दग्धकर्मबीजाय, प्राप्तानन्तचतुष्टयाय, सौम्याय शांताय मङ्गलवरदाय, अष्टादशदोषरहिताय स्वाहा) મંત્રનું ધ્યાન કરવું.

ह्रींकार વિદ્યાનું ધ્યાન

ध्यायेत् सिताब्जं वक्त्रांतरष्टवर्गी दलाष्टके।
ॐ नमो अरिहंताणमिति वर्णानपि क्रमात् ॥४८॥
केसरालीं स्वरमयीं सुधाबिंदुविभूषिताम्।
कर्णिकां कर्णिकायां च चंद्रबिंबात्समापतत् ॥४९॥
संचरमाणं वक्त्रेण प्रभामंडलमध्यगम्।
सुधादीधितिसंकाशं मायाबीजं विचिन्तयेत् ॥५०॥
ततो भ्रमंतं पत्रेषु संचरंतं नभस्तले।
ध्वंसयंतं मनोध्वांतं स्रवंतं च सुधारसं ॥५१॥
तालुरन्ध्रेण गच्छंतं लसंतं भ्रूलतांतरे।
त्रैलोक्याऽचिंत्यमाहात्म्यं ज्योतिर्मयमिवाद्भुतम् ॥५२॥
इत्यमुं ध्यायतो मन्त्रं पुण्यमेकाग्रमानसम्।
वाग्मनोमलमुक्तस्य श्रुतज्ञानं प्रकाशते ॥५३॥
मासैः षड्भि. कृताभ्यासः स्थिरीभूतमनास्ततः।
नि.सरंति मुखांभोजाच्छिखां धूमस्य पश्यति ॥५४॥

संवत्सरं कृताभ्यासस्ततो ज्वालां विलोकते ।
ततः संजातसंवेगः सर्वज्ञमुखपंकजम् ॥५५॥
स्फुरत्कल्याणमाहात्म्यं संपन्नातिशयं ततः ।
भामंडलगतं साक्षादिव सर्वज्ञमीक्षते ॥५६॥
ततः स्थिरीकृतस्वांतस्तत्र संजातनिश्चयः ।
मुक्त्वा संसारकांतारमध्यास्ते सिद्धिमन्दिरम् ॥५७॥

—दशभिः कुलकम् ॥

મુખની અંદર આઠ પાંખડીવાળુ સફેદ કમળ ચિંતવવુ અને આઠ પાંખડીઓમા આઠ વર્ગો अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ अं अः १, क ख ग घ ङ २ च छ ज झ ञ ३, ट ठ ड ढ ण ४, त थ द ध न ५, प फ ब भ म ६, य र ल व ७, श ष स ह ८, અનુક્રમે સ્થાપવા, તેમ જ ॐ नमो अरिहन्ताणं આ આઠ અક્ષરોમાંથી એક એક અક્ષર એક એક પાંખડીએ મૂકવો, કમળની કેસરામા ચારે બાજુ अ आ વગેરે સોળ સ્વરો ગોઠવવા અને વચ્ચેની કર્ણિકાને અમૃતના બિંદુથી વિભૂષિત કરવી, પછી ચંદ્રમંડલમાથી આવતા, મુખેકરી સંચરતા—કાંતિના મંડળમા રહેલા અને ચંદ્રમા સદૃશ કાંતિવાળા માયાબીજ [ह्रीं] ને તે કમળની કર્ણિકામાં ચિંતવવો. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૬)

પછી દરેક પાંખડીઓમાં ભમતા, આકાશતળમા સંચરતા, મનની મલિનતાનો નાશ કરતા, અમૃતરસને ઝરતા, તાલુરંધ્રે થઇ જાતા, ભ્રકુટીની અંદર દીપતા, ત્રણ લોકમાં અચિંત્ય મહિમાવાળા અને જ્યોતિની માફક અદ્ભુતતાવાળા, આ પવિત્ર મંત્રનુ એકાગ્ર મનથી ધ્યાન કરતા—મન અને વચનની મલિનતા દૂર થઇ શ્રુતજ્ઞાન પ્રકાશ પામે છે

મનને સ્થિર રાખી છ મહિના સુધી ધ્યાન કરતા સાધક [પોતાના] મુખકમળથી નીકળતી એવી ધૂમાડાની શિખા જોઇ શકે છે, એક વરસ સુધી ધ્યાન કરતા સાધક જ્વાલા જુએ છે અને પછી વિશેષ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતાં સર્વજ્ઞનુ મુખકમળ જુએ છે, અને તેથી પણ આગળ વધતા વધતાં અભ્યાસથી કલ્યાણકારી મહિમાવાળા, સર્વાતિશય સંપન્ન અને પ્રભામંડલની અંદર રહેલા જાણે સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ જ ન હોય તેવા સર્વજ્ઞને જુએ છે પછી તે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપને વિષે નિશ્ચલ મનવાળો સાધક સંસાર અટવીનો ત્યાગ કરી મોક્ષમંદિરમાં આરૂઢ થાય છે.—૪૮ થી ૫૭

क्ष्विं વિદ્યાનું ધ્યાન

शशिबिंबादिवोद्भूता स्रवंतीममृतं सदा ।
विद्यां क्ष्विमिति भालस्थां ध्यायेत् कल्याणकारणं ॥५८॥

ચંદ્રના બિંબથી જ જાણે ઉત્પન્ન થએલી ન હોય તેવી ઉજ્વળ, નિરંતર અમૃતને સ્રવતી क्ष्विं નામની વિદ્યાને કલ્યાણ માટે સાધકે પોતાના લલાટના વિષે ધ્યાવવી.(આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૭) –૫૮

क्षीरांभोधेर्विनिर्यान्तीं प्लावयन्तीं सुधांबुभिः ।
भाले शशिकलां ध्यायेत् सिद्धिसोपानपद्धतिं ॥५९॥

ક્ષીરસમુદ્રથી નીકળતી, અમૃતજળથી ભિંજવતી અને મોક્ષરૂપ મહેલના પગથીઆંની શ્રેણિસરખી ચદ્રકલાનુ લલાટના વિષે સાધકે ધ્યાન ધરવું.–૫૯.

अस्याः स्मरणमात्रेण त्रुटयद्भवनिबंधनः ।
प्रयाति परमानदकारणं पदमव्ययम् ॥६०॥

ચદ્રકળાના સ્મરણ માત્રથી સસારના કારણરૂપ કર્મો ત્રુટી જાય છે અને સાધક પરમાનદના કારણરૂપ એવા મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે –૬૦

પ્રણવ, શૂન્ય અને અનાહતનું ધ્યાન

नासाग्रे प्रणवः शून्यमनाहतमिति त्रयम् ।
ध्यायन् गुणाष्टकं लब्ध्वा ज्ञानमाप्नोति निर्मलम् ॥६१॥

નાસિકાના અગ્રભાગ પર પ્રણવ [ॐ], શૂન્ય [૦], અને અનાહત [ह] આ ત્રણનુ ધ્યાન કરનાર, અણિમાદિ આઠ સિદ્ધિઓ મેળવી નિર્મળ એવું જ્ઞાન પામે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન ૧૮)–૬૧

शंखकुंदशशांकाभांस्त्रीनमून् ध्यायतः सदा ।
समग्रविषयज्ञानप्रागल्भ्यं जायते नृणाम् ॥६२॥

પ્રણવ, શૂન્ય અને અનાહત આ ત્રણેનુ નિરતર શખ, મોગરાનુ ફૂલ અને ચદ્રમા સરખુ શ્વેતધ્યાન કરનાર મનુષ્યો દરેક વિષયોના જ્ઞાનમાં પ્રવીણતા મેળવે છે –૬૨

द्विपार्श्वप्रणवद्वन्द्वं प्रांतयोर्मायया वृतं ।
सोऽहं मध्येऽविमूर्धानं अर्ह्म्लींकारं विचिंतयेत् ॥६३॥

બને બાજુ બબે ॐકાર, છેડાના ભાગો ह्रींકારથી વીંટેલા વચમાં सोऽहं અને તેના વચમા अर्ह्म्लीं એવા શબ્દો ચિતવવા –૬૩

कामधेनुमिवाऽचिंत्यफलसंपादनक्षमाम् ।
अनवद्यां जपेद्विद्यां गणभृद्वदनोद्गताम् ॥६४॥

(તથા) કામધેનુની માફક અચિત્ય ફળ આપવામાં સમર્થ, નિર્દોષ અને ગણધરના મુખકમળથી ઉત્પન્ન થએલી [ॐ जोग्गे मग्गे तच्चे भूए भव्वे भविस्से

अक्खे पक्खे जिणपासे स्वाहा] વિદ્યાનો જાપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન. ૧૯)

ॐકારનું ધ્યાન

षट्कोणेऽप्रतिचक्रे फडिति प्रत्येकमक्षरम् ।
सव्ये न्यसेद्विचक्राय स्वाहा बाह्येऽपसव्यतः ॥६५॥
भूतांतं बिंदुसंयुक्तं तन्मध्ये न्यस्य चिंतयेत् ।
नमो जिणाणमित्याद्यैरों पदैर्वेष्टयेद्बहिः ॥६६॥

[પ્રથમ] છ ખુણા વાળા એક યત્રમા 'अप्रतिचक्रेफट्' આ છ અક્ષરમાથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણામા મૂકવા, તેની બહાર અવળી રીતે 'विचक्राय स्वाहा' આ છ અક્ષરમાથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણાની પાસે મૂકવો પછી ॐ नमो जिणाण, ॐ नमो ओहिजिणाणं, ॐ नमो परमोहिजिणाण, ॐ नमो सव्वोसहि जिणाणं, ॐ नमो अणंतोहिजिणाणं, ॐ नमो कुट्ठबुद्धीण, ॐ नमो बीयबुद्धीणं, ॐ नमो पयाणुसारीणं, ॐ नमो संभिन्नसोआणं, ॐ नमो उज्जुमइणं, ॐ नमो विउलमइण, ॐ नमो दसपुव्वीणं ॐ नमो चौदसपुव्वीणं, ॐ नमो अट्ठंगमहानिमित्तकुसलाणं, ॐ नमो विउव्वणइड्ढिपत्ताणं, ॐ नमो विज्जाहराणं, ॐ नमो चारणाण, ॐ नमो पण्णसमणाणं, ॐ नमो आगासगामीणं, ॐ ज्झौं ज्झ्रां श्रीं ह्रीं धृति कीर्ति बुद्धि लक्ष्मी स्वाहा ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૨૦) આ પદોથી પાછલુ વલય પુરવુ પછી પચપરમેષ્ઠિ મહા મત્રના પાચ પદોનો [ॐ नमो अरिहंताण ह्रॉ स्वाहा અગુઠાને વિષે, ॐ नमो सिद्धाण ह्रीं स्वाहा તર્જની આગળીને વિષે, ॐ नमो आयरियाणं ह्रूं स्वाहा મધ્યમા આગળીને વિષે, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्रैं स्वाहा અનામિકા આગળીને વિષે અને ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रौं स्वाहा કનિષ્ઠા આંગળીને વિષે] ન્યાસ કરી યત્રના મધ્યમાં બિદુ સહિત ॐકારને સ્થાપન કરવો પછી તે યત્રને માથા ઉપર પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમના અતરભાગમા સ્થાપન કરી ચિતવવો—૬૫, ૬૬

अष्टपत्राम्बुजे ध्यायेदात्मानं दीप्ततेजसम् ।
प्रणवाद्यस्य मंत्रस्य वर्णान् पत्रेषु च क्रमात् ॥६७॥
पूर्वाशाऽभिमुखः पूर्वमधिकृत्याऽदिमंडलम् ।
एकादशशतान्यष्टाक्षर मंत्रं जपेत्तत. ॥६८॥

આઠ પાંખડીવાળા કમળને વિષે ઝળઝળાટ તેજવાળા આત્માને ચિતવવો અને ॐકાર પૂર્વક પહેલા મત્રના [ॐ नमो अरिहताणं] આઠ વર્ણોને અનુક્રમે પાખડીઓ પર સ્થાપના કરવા, તેમા પ્રથમ પાંખડી પૂર્વ દિશા તરફથી ગણવી અને તેમા ॐ મૂકવો અને પછી અનુક્રમે બાકીના અક્ષરો મૂકી, કમળમા રહેલા તે આઠ અક્ષરવાળા મત્રનો અગિયારસો વાર જાપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૨૧)

વિઘ્ન શાંતિ માટે

पूर्वाशानुक्रमादेवमुद्दिश्यान्यदलान्यपि ।
अष्टरात्र जपेद्योगी सर्वप्रत्यूहशांतये ॥६९॥

પૂર્વ દિશામાં પ્રથમ પાંખડીએ ॐ એ જ અનુક્રમે બીજી પણ પાંખડીઓને દિશિવિદિશિમાં સ્થાપન કરી સર્વ જાતના વિઘ્નોની શાતિ માટે યોગીએ આઠ દિવસ સુધી તે અષ્ટાક્ષરી વિદ્યાનો જાપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિ ન. ૨૨)

अष्टरात्रौ व्यतिक्रांते कमलस्यास्य वर्तिनः ।
निरूपयंति पत्रेषु वर्णानेतानऽनुक्रमम् ॥७०॥

જાપ કરતા કરતા આઠ રાત્રિ વ્યતીત થયે છતે આ કમળની અદર રહેલી પાંખડીઓને વિષે તે અષ્ટાક્ષરી વિદ્યાના વર્ણો અનુક્રમે જોવામા આવશે.–૭૦

भीषणाः सिंहमातंगरक्षःप्रभृतयः क्षणात्।
शाम्यंति व्यंतराश्चाऽन्ये ध्यानप्रत्यूहहेतवः ॥७१॥

[આ] અક્ષરો જોવાથી જોનારમા એવું સામર્થ્ય આવે છે કે ધ્યાનમાં વિઘ્ન કરનાર ભયકર સિંહ, હાથી, રાક્ષસ અને બીજા પણ ભૂત, પ્રેત, સર્પાદિ તત્કાળ શાત થઇ જાય છે –૭૧

मंत्रः प्रणवपूर्वोऽय फलमैहिकमिच्छुभिः ।
ध्येयः प्रणवहीनस्तु निर्वाणपदकांक्षिभि ॥७२॥

[આ] नमो अरिहनाण મત્રનુ આ લોક સબધી ફળ ઇચ્છનારાઓએ ॐકાર સહિત ધ્યાન કરવુ, પરતુ મોક્ષપદની જ ઇચ્છાવાળાઓએ તો ॐ કાર વગર ધ્યાન કરવુ –૭૨

चिंतयेदऽन्यमप्येनं मंत्रं कर्मौघशांतये।
स्मरेत् सत्वोपकाराय विद्यां तां पापभक्षिणीं ॥७३॥

[श्रीमदृषभादिवर्धमानातेभ्यो नम.] કર્મના ઓઘની શાંતિને માટે આ બીજા પણ મત્રને ચિતવવો અને સર્વ જીવોના ઉપકારને માટે તે પાપભક્ષિણી વિદ્યાનુ સ્મરણ કરવુ. પાપભક્ષિણી વિદ્યા આ પ્રમાણે છે –ॐ **अर्हन्मुखकमलवासिनि पापात्मक्षयंकरी, श्रुतज्ञानज्वालासहस्रज्वलिते, सरस्वती मत्पापं हन हन दह दह क्षां क्षीं क्षूं क्षें क्षौं क्षौं क्षः क्षीरधवले अमृतसंभवे वं वं हूँ हूं स्वाहा** –૭૩.

प्रसीदति मनः सद्यः पापकालुष्यमुज्झति।
प्रभावाऽतिशयादऽस्या ज्ञानदीपः प्रकाशते ॥७४॥

આ વિદ્યાના પ્રભાવથી મન તત્કાળ પ્રસન્ન થાય છે, પાપની કલુષિતતાનો ત્યાગ થાય છે અને જ્ઞાનદીપક પ્રકાશિત થાય છે.–૭૪

ज्ञानवद्भिः समाम्नातं वज्रस्वाम्यादिभिः स्फुटम् ।
विद्यावादात्समुद्धृत्य वीजभूत शिवश्रियः ॥७५॥
जन्मदावहुताशस्य प्रशांतिनववारिदं ।
गुरूपदेशाद्विज्ञाय सिद्धचक्रं विचिंतयेत ॥७६॥

વિદ્યાપ્રવાદમાંથી ઉદ્ધાર કરીને, વજ્રસ્વામી આદિ જ્ઞાની પુરૂષોએ પ્રગટપણે મોક્ષલક્ષ્મીના બીજભૂત માનેલું અને જન્મમરણાદિ દાવાનળને પ્રશાંત કરવાને નવીન મેઘ સમાન સિદ્ધચક્રનુ ગુરૂના ઉપદેશથી જાણીને કર્મક્ષય માટે ચિંતવન કરવુ. ૭૫–૭૬

नाभिपद्मे स्थितं ध्यायेदकारं विश्वतो मुखं ।
सिवर्णं मस्तकांभोजे आकारं वदनाम्बुजे ॥७७॥
उकारं हृदयांभोजे साकारं कंठपंकजे ।
सर्वकल्याणकारीणि वीजान्यऽन्यान्यपि स्मरेत् ॥७८॥

નાભિકમળમાં રહેલા સર્વવ્યાપિ અકારનુ, મસ્તક પર સિવર્ણનુ, મુખકમળમાં આકારનુ, હૃદયકમળમાં ઉકારનુ અને કંઠમાં સાકારનુ ચિંતવન કરવુ (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૨૩) તથા સર્વથા કલ્યાણકરવાવાળા બીજા પણ બીજાક્ષરોનુ સ્મરણ કરવુ.–૭૭–૭૮.

श्रुतसिंधुसमुद्भूतं अन्यदऽप्यक्षरं पदं ।
अशेष ध्यायमानं स्यान्निर्वाणपदसिद्धये ॥७९॥

સિદ્ધાંતરૂપ સમુદ્રમાથી ઉત્પન્ન થએલા બીજા પણ અક્ષરો તથા પદોનું કરેલુ એવું ધ્યાન પણ મોક્ષપદની સિદ્ધિને માટે થાય છે –૭૯

वीतरागो भवेद्योगी यत्किंचिदपि चिंतयेत् ।
तदेव ध्यानमाम्नातमतोऽन्ये ग्रंथविस्तराः ॥८०॥

જે કોઇપણ પદનુ, વાકયનુ કે શબ્દનુ ચિંતવન કરતાં યોગી રાગ રહિત થાય, તેને જ ધ્યાન કહેલુ છે. આ પદાદિ સિવાય બીજા કેટલાક ઉપાયો ગ્રંથ વિસ્તારથી જાણવા –૮૦

इति गणधरधुर्याविष्कृतादुद्धृतानि ।
प्रवचनजलराशेस्तत्त्वरत्नान्यऽमूनि ॥८१॥
हृदयमुकुरमध्ये धीमतामुल्लसंतु ।
प्रचितभवशतोत्थक्लेशनिर्नाशहेतोः ॥८२॥

આ પ્રમાણે મુખ્ય ગણધરે પ્રગટ કરેલા, પ્રવચનરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉદ્ધરેલા સત્ત્વરૂપ આ રત્નો, અનેક ભવોમાં ઉત્પન્ન થએલા કલેશનો નાશ કરવા માટે, બુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદયરૂપ આરિસામા ઉલ્લાસ પામો –૮૧, ૮૨.

——— o ———

उवसग्गहर स्तोत्र।

उवसग्गहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥१॥

[उपसर्गहरपार्श्वं पार्श्वं वन्दे कर्मघनमुक्तम्।
विषधरविषनिर्णाशं मङ्गलकल्याणावासम्॥]

અર્થ—જેઓના શાસનના ઉપસર્ગોનું હરણ કરનાર એવો શ્રીપાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેમનો સેવક છે એવા, જેઓ કર્મના સમૂહથી મૂક્ત થએલા છે એવા, જેઓના સ્મરણમાત્રથી સર્પના વિષનો નાશ થાય છે એવા તથા જેઓ મગલ અને કલ્યાણના સ્થાનરૂપ છે એવા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુને હુ વાદુ છુ. આ ગાથામાં લઘુ બત્રીશ અને ગુરુ પાચ મલી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે.

ચન્દ્રટીકા. મન્ત્રામ્નાય—

મધ્યમાં ૐકારની અદર દેવદત્ત લખીને, ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં **'पार्श्वनाथ'** શબ્દના એકેક અક્ષર લખીને, પાંખડીઓની આગળના ભાગમાં **हर हर** અક્ષર લખીને, [વલય દઈને,] ह हा हि ही हु हू हे है हो हौ हं हः આ સર્વ અક્ષરો ફરતા વીંટીને, માયાબીજના ત્રણ આંટા ફરતા વીંટવા. (આકૃતિ માટે જુઓ. **उव०** યત્ર. ૧ ચિત્ર ન. ૨૬), આ પ્રમાણે **જગદ્‌વલ્લભકર** નામનો પ્રથમ યત્ર કરવો.

વળી વંકારની મધ્યમાં [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, બાકીના યંત્રની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી **સૌભાગ્યકર** નામનો બીજો યત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ. उव० યત્ર. ૨ ચિત્ર ન ૨૭)

વળી માયાબીજ (**ह्रीं कार**)ની મધ્યમાં નામ લખીને, બહારના ચારે દલમાં **पार्श्वनाथ** શબ્દનો એકેક અક્ષર એકેક દલમાં તેની બહારની બાજુ **हर हर** એ અક્ષર [પ્રથમ યત્ર પ્રમાણે] લખીને, (તેને ફરતું વલય દઈને) ह हा વગેરે બાર અક્ષરો ફરતા વીંટીને, [તેના ઉપર વલય દઈને], તેની ફરતાં अ થી શરૂ કરીને क्ष કાર સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંટીને ત્રીજો **લક્ષ્મીવૃદ્ધિકર** નામનો યત્ર કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર ૩ ચિત્ર ન ૨૮]

વળી હૂંકારની મધ્યમાં નામ લખીને, બાકીના યન્ત્રની રચના ત્રીજા યન્ત્રની રચના પ્રમાણે કરવાથી **ભૂતાદિ નિગ્રહકર** નામનો ચોથો યન્ત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૪ ચિત્ર ન ૨૯)

વળી ह्रैं ह्रूं ની મધ્યમા [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, ઉપરની જેમ **पार्श्वनाथ** તથા **हर हर** લખીને, [વલય દઈને], ફરતા વકાર વીંટીને, [વલય દઈને], તેની બહાર સોળ પાંખડીઓ કરીને, તે સોળે પાંખડીઓમા સોળ સ્વરનો એકેક અક્ષર લખીને માયા બીજના ત્રણ આંટા ફરતા વીંટવાથી **જ્વરનિગ્રહકર** નામનો પાચમો યન્ત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૫ ચિત્ર ન. ૩૦)

વળી પહેલાં वं, પછી [સાધકનુ] નામ અને हूँ લખીને, બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ॐ **पार्श्वनाथाय स्वाहा** એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બાકીની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી **શાકિની નિગ્રહકર** નામનો છઠ્ઠો યંત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૬ ચિત્ર ન ૩૧).

વળી ક્ષ્વૂંકારની અદર [સાધકનુ] નામ લખીને, બહાર ક્ષ્વૂંકાર વીંટીને, તેને પણ ॐ **पार्श्वनाथाय स्वाहा** એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, તેને માયાબીજના ત્રણ આટા મારવાથી **વિષમવિષ નિગ્રહકર** નામનો સાતમો યન્ત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૭, ચિત્ર ન ૩૨)

આ પ્રમાણેના નામવાળા સાતે યન્ત્રોનુ સ્વરૂપ કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કુવારીએ કાતેલા સુતરથી વીંટીને ડાબી ભુજાએ ધારણ કરવાથી, જગત્મા વલ્લભપણુ, સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, ભૂત, શાકિની, જ્વર તથા ભયકરમાં ભયકર ઝેરનો નાશ વગેરે કરનારા થાય છે

પૂજા મન્ત્ર—ॐ **ह्रीं श्री हर हर स्वाहा** આ મન્ત્રનો પ્રથમ ત્રણ દિવસ ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ), **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાની સન્મુખ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત [સફેદ ફૂલવડે] જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સર્વ યન્ત્રોનો આ એક જ પૂજામન્ત્ર છે.

પાર્શ્વયક્ષ મન્ત્ર—**ॐ ग्म्ल्व्यूँ ग्राँ ग्रीं ग्रूँ ग्रौं ग्रः ग्राहय ग्राहय छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द विदारय विदारय क्ष्म्ल्व्र्यूं व्राँ व्रीं व्रृ व्रौं व्रः हा हा ताडय ताडय घ्म्ल्व्र्यूं घ्राँ घ्रीं घ्रूँ घ्रा घ्रः यूँ यूँ (घ्रं घ्रं?) हुं फट् ह्म्ल्व्र्यू ह्राँ ह्रीं ह्रूँ ह्रैं ह्रः हाहा घेघे कठोरमुद्रायां ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल ॐ नमो भगवते पार्श्वयक्षाय चण्डक्रोधाय सप्त(त्रि ?)फणाविभूषिताय हुँ क्षुँ क्ष्रूँ (क्षुं ?) स्म्ल्व्र्यूं वज्रासित्रिशूल धारय इद भूतं हन हन दह दह पच पच त्रासय त्रासय खः खः खाहि खाहि मन्त्रराज आज्ञापयति हुँ फट् स्वाहा ॥**

પાર્શ્વ૦ ટીકા—અગ્નિમંડલ (ત્રિકોણ)ની અગ્રભાગમાં રેફ તથા સ્વસ્તિકથી વિભૂષિત રંકાર ને, તેની મધ્યમા રૂમ્લ્વ્ર્યૂં લખીને, તેની બહારના ભાગમા ૐ રૂમ્લ્વ્ર્યૂં र र रा रा हा हा हाँ आं क्रों ह्रीं क्ष्रीं क्लीं व्लूं ह्रां ह्रीं (द्रां द्रीं ?) पार्श्वयक्षिणि ! ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल दह दह पच पच इदं भूतं निर्घाटय निर्घाटय धूमान्धकारिणि ! ज्वलनशिखे ! हुँ हुँ फट् फट् मातदूतिकासहिते ! पार्श्वयक्षिणी आज्ञापयति स्वाहा । —પાર્શ્વયક્ષિણી મન્ત્ર.

આ મન્ત્રને વીંટવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે આ પિંડનું કપાલમાં, અને અગ્નિવર્ણનું આખા શરીરમાં ધ્યાન કરવાથી ભૂત, જ્વર તથા શાકિની વગેરે નાશ પામે છે.

ચન્દ્રા૦ ટીકાના મતે—પાર્શ્વયક્ષ તથા પાર્શ્વયક્ષિણીના ઉપરોક્ત બને મન્ત્રોનો ઉપવાસ કરીને સારા યોગે ભૂત તિથિએ જાપ શરૂ કરીને સાધ્ય કર્યા પછી જરૂર પડે ૧૦૮ એકસો આઠ વખત જાપ કરવાથી ભૂતાદિ દોષોનો નાશ થાય છે.

પાર્શ્વ૦ ટીકા—ॐ क्ष्म्ल्व्र्यूं वं वं व वं वं हां आं क्रों ह्रीं क्ष्रीं क्लीं व्लूं द्रां द्रीं ज्वालामालिनी झङ्कारिणो प्रतिसहितविषं निर्विषं कुरु कुरु, स्थावरविषं निर्विष कुरु कुरु. स्थावरविषं अङ्गजं कृत्रिमं विषं जाठरं जोगजङ्गमविषं अपहर अपहर इमं डंकं अमृतेन अभिषिञ्चय अभिषिञ्चय उत्थापय उत्थापय दण्डेनाक्रम्य विषमविषं ठः ठः ठः ज्वालामालिनी आज्ञापयति स्वाहा ॥

પુરૂષના માપે માપ દંડ લઈને ૧૦૮ એકસો આઠ વાર મન્ત્રીને ઉપરથી શરૂ કરીને સર્વ સાધાઓમાં તાડન કરવાથી ભયંકર ઝેર ચઢેલો માણસ નિર્વિષ થઈને તુરત જ ઊભો થાય છે.

[श्री घोण मन्त्र -]ॐ नमो भगवते श्री घोणे हर हर दह दह चर चर मथ मथ वर वर घर घर लप लप जरसीद्ध ग्रस ग्रस मं म क्षं क्षं श्रीं ह्रीं ह्राँ ह्राँ ह्राँ ह्रूँ भगवति श्रीमघोणघः सः सः सः ठः ठ ठः डः डः डः रः र रः घेन् क्रीन् वींवरविहंगमानुषजेन दारिकरवरिदासोरय सोरय ग गं गं ठ ठ हुं फट् स्वाहा ॥

श्रीघोण मन्त्रः–ॐ नमो भगवते श्रीघोणे हर हर दर दर सर सर घर घर मथ मथ हरसा हरसा क्ष क्ष व व ह्म्ल्व्र्यूं क्ष्म्ल्व्र्यूं ध्म्ल्व्र्यूं र्म्ल्व्र्यूं ब्म्ल्व्र्यूं सर्पस्य गतिस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ બને મન્ત્રોનું ત્રિકાળ સ્મરણ કરવાથી સર્પના ભયનો નાશ થાય છે.

સર્વ જ્વરનાશન મન્ત્ર:–ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय [धरणेन्द्र ?] पद्मावती सहिताय हिलि हिलि मिलि मिलि चिलि चिलि किलि किलि ह्राँ ह्रीं ह्रूँ ह्रौं ह्रः क्रों क्रों यां यां हंस हुं फट् स्वाहा ॥

ચંદ્રા૦ ટીકા—म्ल्व्र्यूंની મધ્યમાં નામ લખીને, બહારની બાજુ ह्म्ल्व्र्यूं ફરતા વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીંટીને, તેની બહારના આઠ દલોમાં क्म्ल्व्र्यूं च्म्ल्व्र्यूं ट्म्ल्व्र्यूं त्म्ल्व्र्यूं प्म्ल्व्र्यूं य्म्ल्व्र्यूं क्ष्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं પિંડાક્ષરો લખીને, વળી તેની બહારના

આઠ દલોમાં બ્રહ્માણી, કુમારી, ઇન્દ્રાણી, માહેશ્વરી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ચામુંડી તથા ગણપતિના નામોની શરૂઆતમાં ૐકાર તથા અંતમાં नमः સહિત લખવા અને તેની બહારના ભાગમાં પૂર્વોક્ત યક્ષ યક્ષિણીના મન્ત્રો વીંટવા (પાર્શ્વ૦ ટીકાના મતે म्ल्व्र्यूं यः यः यः यः यः ह्राः ह्राँ आं क्रौं ह्रीं क्ष्रीं क्लीं ब्लूँ द्रां द्रीं पार्श्वयक्षिणी मातृब्रह्माणी दूतिकासहिते नमः। આ મન્ત્ર વીંટવો), પછી તેને ફરતા क થી શરૂ કરીને ह કાર પર્યંત પિંડાક્ષરો બિંદુ, કલા સહિત વીંટવા અને તેની બહાર ह्रीं કારના ત્રણ આંટા મારવા. આ પ્રમાણે આઠમો યંત્ર કરવો. [આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર. ૮ ચિત્ર નં. ૩૩]

આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ह्रॉ आँ क्रौं ह्रीं क्ष्रीं क्लीं ब्लूँ द्रॉ द्रीं ज्वालामालिनी नमः॥ આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૧૦૮ ફૂલથી પૂજન કરવાથી સર્વ જાતનાં ભયંકરમાં ભયંકર વિષ તથા ક્ષુદ્રોપદ્રવોનો નાશ થાય છે અને સર્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત

विसहरफुलिंगमंतं, कण्ठे धारेइ जो सया मणुओ ।

तस्स गहरोगमारी–दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥२॥

[विषधरस्फुलिङ्गमन्त्रं, कण्ठे धारयति यः सदा मनुजः ।

तस्य ग्रहरोगमारीदुष्टज्वरा यान्ति उपशामम् ॥]

અર્થ—જે મનુષ્ય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ ગર્ભિત વિષધર સ્ફુલિંગ નામના [અઢાર અક્ષરના] મન્ત્રને નિરંતર કંઠને વિષે ધારણ કરે છે એટલે સ્મરણ કરે છે, તેના દુષ્ટ [સૂર્ય વગેરે] ગ્રહ, [કફ, કુષ્ટ, જલોદર વગેરે] રોગ, મરકી અને [એકાંતરો, ચોથીઓ વગેરે] જ્વર વગેરે સર્વ ઉપદ્રવો શાંત થાય છે—નાશ પામે છે. આ ગાથામાં છત્રીશ લઘુ અને બે ગુરુ મળી કુલ આડત્રીશ અક્ષરો છે.
ચન્દ્રા૦ ટીકા–મન્ત્રામ્નાય—

પ્રથમ અષ્ટદલ કમલની મધ્યમાં હ્રૂઁકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, પાંખડીઓમાં ॐ **पार्श्वनाथाय ह्रीं नमः** નો એકેક મન્ત્રાક્ષર લખીને, [પાર્શ્વ૦ટીકાના મતે જમણી બાજુ પાર્શ્વયક્ષ તથા ડાબી બાજુ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને,] તેની બહાર ચાર દિશાઓની ચાર પાંખડીઓમાં ॐ **ब्रह्मणे नमः**, ॐ **धरणेन्द्राय नमः**, ॐ **नागाय नमः**, ॐ **पद्मावत्यै नमः** લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો લખીને, તેની બહાર આઠ પાંખડીઓ કરીને, તેમાં ॐ **ह्रीं श्रीं १ नमिऊण २ पास ३ विसहर ४ वसह ५ जिण ६ फुलिंग ७ ह्रीं नमः ८** આ પ્રમાણે મન્ત્રરાજની સ્થાપના કરીને, ફરી આઠ પાંખડીઓમાં ॐ **नमो अरिहन्ताणं ह्रीं नमः**, ॐ **नमो सिद्धाणं ह्रीं नमः**, ॐ **नमो आयरियाणं ह्रीं नमः**, ॐ **नमो उवज्झायाणं ह्रीं नमः**, ॐ **नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रीं नमः**, ॐ **ज्ञानाय ह्रीं नमः**, ॐ **दर्शनाय ह्रीं नमः**, ॐ **चारित्राय ह्रीं नमः**, આ આઠ શબ્દો આઠ પાંખડીઓમાં લખીને, ફરી પણ સોળ પાંખડીઓમાં ॐ **रोहिण्यै नमः**, ॐ **प्रज्ञप्त्यै नमः**, ॐ **वज्रश्रृङ्खलायै नमः**, ॐ **वज्राङ्कुश्यै नमः**, ॐ **अप्रतिचक्रायै नमः**, ॐ **पुरुषदत्तायै यम**, ॐ **काल्यै नमः**, ॐ **महाकाल्यै नमः**, ॐ **गौर्यै नम**, ॐ **गान्धार्यै नमः**, ॐ **सर्वास्त्रमहाज्वालायै नमः**, ॐ **मानव्यै नमः**, ॐ **वैरोट्यायै नमः**, ॐ **अच्छुप्तायै नमः**, ॐ **मानस्यै नमः**, ॐ **महामानस्यै नमः** આ પ્રમાણે એકેક શબ્દ એકેક પાંખડીમાં લખીને તેના ઉપર આઠ પાંખડીઓમાં આઠ નાગરાજોનાં નામ લખીને, તેને ફરતી ચોવીશ પાંખડીઓમાં ચોવીશ જિનેશ્વર દેવોની ચોવીશ માતાઓના નામની શરૂઆતમાં ॐકાર તથા અંતમાં **नमः** શબ્દ સહિત લખીને, તેની બહારની બાજુમાં સોળ પાંખડીઓના કમલની દરેકે દરેક પાંખડીઓમાં એકેક મન્ત્રપદ ॐ **इन्द्राय नमः**,

ॐ जयायै नमः, ॐ अग्नये नमः, ॐ अजितायै नमः, ॐ यमाय नमः, ॐ अपराजितायै नमः, ॐ नैर्ऋताय नमः, ॐ जंभायै नमः, ॐ वरुणाय नम, ॐ मोहायै नमः, ॐ वायवे नमः, ॐ वीरायै नम., ॐ कुबेराय नमः, ॐ नारायणाय नम, ॐ ईशानाय नमः, ॐ विजयायै नमः, (પાર્શ્વ૦ ટીકાના દરેક પદમા નમઃ આગળ ह्रीं શબ્દ છે) લખીને, પછી બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ॐ आदित्याय नमः, ॐ सोमाय नमः, ॐ मङ्गलाय नम, ॐ बुधाय नमः, ॐ बृहस्पतये नमः, ॐ शुक्राय नमः, ॐ शनैश्चराय नमः, ॐ राहुकेतुभ्यां नमः દરેક પાંખડીઓમાં એકેક એ પ્રમાણે લખીને, બહાર ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારવા. ચારે બાજુએ સરખા વજ્રથી અંકિત માહેન્દ્રમંડલની આલેખના કરીને, તેના ચારે ખુણાઓમાં ल ल તથા क्षि क्षि એ પ્રમાણે લખીને, તેની મધ્યમાં ઉપરોક્ત યન્ત્રની સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યન્ત્ર ૯ ચિત્ર ન. ૩૪)

આ બૃહદ્ચક્ર નામનુ ચક્ર ગુરૂપરંપરાએ ઉતરી આવેલા ગુરૂના મુખકમલથી જાણીને, કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આલેખીને, ચક્રની જમણી બાજુએ પાર્શ્વયક્ષની મૂર્તિ તથા ડાબી બાજુએ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને, ત્રિકાળ જાઇ, મોગરો, માલતી વગેરે સુગંધીવાળા પુષ્પોથી પૂજન કરવાથી (પૂજન સ્નાન, આત્મરક્ષા વગેરે ક્રિયા પ્રથમ કર્યા પછી કરવુ), અને નાસિકાના અગ્રભાગને વિષે બંને નેત્રો સ્થાપન કરીને મૂલમન્ત્રનુ નિરન્તર ધ્યાન કરવાથી, [સાધકને] સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે ધ્યાન ધરવાના મન્ત્ર આ પ્રમાણે—ॐ ह्री श्रीं क्ली क्रौं श्रों ख्लौं ख्लीं ह्रीं नमः। (પાર્શ્વ૦ટીકા–ह्रीं श्रीं क्रीं क्रों श्रों क्लें व्लूं अर्हं नम) અથવા ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग [ॐ] ह्रीं श्रीं [अर्हं] नमः। આ મન્ત્રો માંથી બંનેનો યા એક મંત્રનો જાપ કરવો

રોગનાશક વિદ્યા–ॐ नमो (णमो?) भगवओ अरहओ पासस्स सिज्झउ मे भगवइ महाविज्जा उग्गे महाउग्गे जसे पासे पासे सुपासे पासमालिणी ठः ठः स्वाहा। પાર્શ્વનાથ ભગવાનના જન્મનક્ષત્રનો યોગ જોઇને, આ વિદ્યાનો ચોથભક્ત (ઉપવાસ) કરીને ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ જાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે, સિદ્ધ થયા પછી ગામમા અથવા નગરમા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવ વખતે ધૂપ, બલિકર્મ વગેરે પ્રથમ કરીને આ વિદ્યાનો જાપ કરવાથી મરકી વગેરેના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. **શ્રી ચન્દ્રસેનક્ષમાશ્રમણ**ના વચનાનુસાર ચક્રનો ઉદ્ધાર કરી પ્રસ્તુત વિધાન કહ્યુ છે.
॥ બૃહત્ ચક્રની વિધિ સંપૂર્ણ ॥ આ પ્રથમ દેવકુલ છે ॥

[પાર્શ્વ૦ટીકા–આવાહન મન્ત્ર–ॐ वम्मापचि ! सपुत्ति ! सवाहणि ! सपरिकरं मज्जं आगच्छ आगच्छ अत्र स्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा ॥]

બીજું ચિંતામણિ નામનુ ચક્ર (યન્ત્ર) આ પ્રમાણે જાણવું—

યંત્રની મધ્યમાં પ્રથમ ધરણેન્દ્રની ફણા સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરીને, [બિંબની] નીચે હ્રીંકાર બીજાક્ષર લખીને, તેની બહાર ચાર પાખડીઓમાં पार्श्वनाथ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, તેની બહાર આઠ ખુણાઓની [દિશાઓની] પાંખડીઓમાં ॐ व्म्ल्व्र्यूं ब्रह्मणे नमः, ॐ घ्म्ल्व्र्यूं धरणेन्द्राय नमः, ॐ न्म्ल्व्र्यूं नागाय नमः, ॐ प्म्ल्व्र्यूं पद्मावत्यै नमः, આ પ્રમાણે લખીને; તેની બહાર ह्रीं ॐ ह्रः देव ! त्रायस त्रायस ॐ ह्रीं इवीं ह सं यः यः य क्षिप ॐ स्वाहा ह्रीं क्ष्वीं नमः । આ મન્ત્ર વીંટીને, પછી સોળ પાંખડીના કમલની સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરોની સ્થાપના કરીને, ફરી પાછું આઠ પાખડીનુ કમલ કરીને, તેની પાંખડીઓમાં ॐ [नमो] अरिहन्ताणं ह्रीं नमः ॐ [नमो] सिद्धाणं ह्रीं नमः, ॐ [नमो] आयरियाणं ह्रीं नमः, ॐ [नमो] उवज्झायाण ह्रीं नम , ॐ [नमो] लोए सव्व-साहूणं ह्रीं नमः, ॐ दर्शनाय ह्रीं नमः, ॐ ज्ञानाय ह्रीं नमः, ॐ चारित्राय ह्रीं नमः ની સ્થાપના કરીને, પછી ॐ ઉવસગ્ગહર પાસ, પાસ વદામિ કમ્મઘણમુક્ક, વિસ-હર વિસનિન્નાસ, મગલ કલ્લાણ આવાસ સ્વાહા આ પ્રમાણે પ્રથમ ગાથા સપૂર્ણ ફરતી વીંટવી

પછી અનન્ત–કુલિક–વાસુકિ–શંખપાલ–તક્ષક–કર્કોટક–પદ્મ અને મહાપદ્મ એ આઠ નાગાધિપતિઓના નામની શરૂઆતમાં ॐકાર તથા અતમા नमः શબ્દ સહિત આઠ પાંખડીઓમા અનુક્રમે લખીને, પછી તેની ફરતી ॐ વિસહરફુલિંગમત, કઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ, તસ્સ ગહ રોગ મારી, દુટ્ઠજરા જતિ ઉવસામ સ્વાહા. આ પ્રમાણે બીજી ગાથા સપૂર્ણ ફરતી વીંટીને, ફરી પણ બહારની બાજુ સોળ પાખડી-ઓમા સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ (પાર્શ્વ૦ ટીકાના મતે શરૂઆતમા ऐं ह्रीं क्लीं તથા અતમા नमः શબ્દ સહિત) લખીને, તેની બહારની બાજુ ફરતી ચોવીશ પાખડીઓમા ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓના નામ નવમા યત્રમા બતાવી ગયા છીએ તે અનુક્રમે સ્થાપન કરીને, ફરી આઠ પાખડીઓમાં આઠ દિગ્પાલના નામો લખીને તેને ફરતી [ॐ] ચિટ્ઠઉ દૂરે મતો, તુજ્ઝ પણામો વિ બહુફલો હોઇ, નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુક્ખદોહગ્ગ સ્વાહા આ પ્રમાણે ત્રીજી ગાથા સપૂર્ણ ફરતી વીંટીને તેને ફરતી આઠ પાખડીઓમા આદિત્ય–જયા, સોમ–અજિતા, મગલ–અપરાજિતા, બુધ–જભા, બૃહસ્પતિ–મોહા, શુક્ર–ગૌરી, શનિ–ગાન્ધારી, રાહુ કેતુ–

વિજયા લખીને, તેને ફરતી (ॐ) તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિન્તામણિ કપ્પપાયવબ્ભહિએ, પાવંતિ અવિગ્ઘેણુ, જીવા અયરામરઠાણું સ્વાહા આ પ્રમાણે ચોથી ગાથા સંપૂર્ણ વીંટીને, તેને ફરતાં ॐ वम्मापवि ! सपुत्ति ! सवाहणि ! सपरिकरि ! श्वेतवस्त्राभरण-भूषिते ! अत्र मण्डले आगच्छ आगच्छ स्वस्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा લખીને [તેને ફરતી (ॐ) ઇય સથુઓ મહાયસ ! ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણ હિયએણ; તા દેવ દિજ્જ બોહિ, ભવે ભવે પાસ ! જિણચંદ ! આ પ્રમાણે પાંચમી ગાથા સંપૂર્ણ વીંટીને], તેને ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને, આ ચક્રની પ્રથમના યંત્રમાં બતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સ્થાપના કરવી. આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (યંત્ર)ની સ્થાપના વિધિ જાણવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ यंत्र ૧૦ ચિત્ર નં. ૩૫)

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી તાબાના ભાજનમા—પતરા ઉપર, અથવા ભોજપત્ર પર આ યંત્ર લખીને, શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત આભૂષણ, શ્વેત પુષ્પની માળા, ચંદનનું વિલેપન વગેરે કરીને, એકાંત શુચિપ્રદેશે સાધકે નાસિકા પર ચક્ષુઓ સ્થાપન કરીને, ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) ૧૦૮ એકસો આઠ વખત મૂલ-મન્ત્રનુ ધ્યાન કરીને, ઉત્તમ સુગંધીવાળા અને કરમાયા વગરના શ્વેત ૧૦૮ એકસો આઠ ફૂલોથી પૂજન કરવુ. આ પ્રમાણે વિધિ પૂર્વક પૂજન તથા ધ્યાન કરવાથી સાધકને સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે, દરેક જાતના રોગોનો નાશ, સર્વ જાતનાં દુષ્ટ ભયોનુ નિવારણ, કીર્તિ, યશ તથા સારા ભાગ્યની પ્રાપ્તિ અને ઇચ્છિતફલની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે વળી કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, ગળામા ધારણ કરવાથી તથા સુગંધીદાર [સફેદ] ૧૦૦૦ એક હજાર ફૂલોથી જાપ કરવાથી રાજા, અગ્નિ, ચોર, શાકિની વગેરે તરફથી ઉપસ્થિત થતા સર્વ પ્રકારના ક્ષુદ્રોપદ્રવોમા રક્ષણ થાય છે. અહીંઆ પણ નવમા યંત્રમા કહી ગએલો પૂજામન્ત્ર જાણવો.

આ પ્રમાણે ચિંતામણિ ચક્ર (યંત્ર)ની સ્થાપના વિધિ તથા પૂજા વિધિ જાણવી

બીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

चिट्ठउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामो वि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोहग्गं[1] ॥३॥
[तिष्ठतु दूरे मन्त्रः तव प्रणामोऽपि बहुफलो भवति ।
नरतिर्यक्ष्वपि जीवा प्राप्नुवन्ति न दुःखदौर्गत्यम् ॥]

અર્થ:—હે પ્રભુ ! વિષધર સ્ફુલિંગ નામનો મન્ત્ર તો દૂર રહો, પરંતુ તમોને કરેલો પ્રણામ માત્ર પણ બહુ ફલને આપવા વાળો થાય છે, કારણકે તમને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો જો નર એટલે મનુષ્યને વિષે ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો રોગાદિકે રહિત અને સારી સમૃદ્ધિવાળા થાય અને જો तिरिएसु वि એટલે તિર્યંચમાં પણ ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો પણ કનક, રત્ન, ચિંતામણિ, કલ્પદ્રુમ, પટ્ટ તુરંગમ અથવા જયકુંજરાદિ પણે ઉત્પન્ન થાય અને ત્યા પણ પૂજા પામે. વળી તમોને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો દુઃખ અને દારિદ્રયપણાને તો પ્રાપ્ત થતા જ નથી. આ ગાથામાં લઘુ તેત્રીશ અને ગુરુ ચાર મળી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે

ચન્દ્રા૦ ટીકા—મન્ત્રામ્નાય.—હ્રીંકારની મધ્યમાં [સાધક] નુ નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને, ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા ફરતા કરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૧૧ ચિત્ર નં. ૩૬)

આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ॐ ह्रीं हूँ नमो अरिहंताणं हुं नमः । આ મન્ત્રથી ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ સફેદ (સુગંધીદાર) પુષ્પો મન્ત્રીને પૂજન કરીને, પંચરત્નની[2] પોટકી તથા આ યંત્ર કુમારીએ કાંતેલા સુતરથી સ્ત્રીના કંઠે અથવા ડાબી ભુજાએ ધારણ કરાવવાથી વંધ્યાપણાનો નાશ થાય છે.

વળી હ્રીંકારની અંદર [સાધકનૂ] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ॐ ह्रीं श्रीं આ ત્રણ અક્ષરો દરેક પાખડીમાં સ્થાપીને-લખીને, હ્રીંકારના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને, ઉપરના (અગિયારમા યંત્રમાં બતાવેલા) મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૧૨ ચિત્ર નં. ૩૭) [જે સ્ત્રીને મરેલાં છોકરાં અવતરતાં હોય અથવા જન્મીને તુરત જ મરી જતા હોય તેને મૃતવત્સા દોષ કહે છે]

---

૧ 'दोगच्च' એવો પણ કેટલીક પ્રતોમાં પાઠ છે.

૨ હીરો માણેક, પાનું, મોતી તથા પ્રવાલ તેના અભાવે તાંબુ, પ્રવાલ, મોતી, માણેક અને સોનાનો દાક્ષમા ઉપયોગ કરવામાં આવે છે

વળી क्ष्म्ल्र्यूं ની મધ્યમા (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમા ह्रँ क्ष्रूं ह्रीं ह्रूं દરેક પાંખડીઓમા સ્થાપીને-લખીને, ઉપર श्रींકારના ફરતા ત્રણ આટા મારીને, ઉપરના જ મન્ત્રથી પૂજન કરીને, સ્રીના કંઠમાં અથવા ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી કાકવધ્યા (જે સ્રી કુદરતી વધ્યત્વ દોષવાળી હોય) પણ ગર્ભ ધારણ કરે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર. ૧૩ ચિત્ર ન. ૩૮)

વળી ॐકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, ઉપર ॐ ह्रीं ऐं श्रीं चामुण्डे ! स्वाहा આ અક્ષર ફરતા વીટીને, ઉપર ह्रींકાર વીંટાળવો (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર ૧૪ ચિત્ર નં. ૩૯)

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, [ઉપર પ્રમાણેની વિધિએ ધારણ કરવાથી તથા પૂજન કરવાથી] બાલકોની ગ્રહપીડાનો નાશ થાય છે. કેટલાક મતે ભૂતાદિભયનો નાશ થાય છે.

વળી ॐ ह्रीं श्रीं એ ત્રણ અક્ષરોની અદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમાં ह्रीं श्रीं એ અક્ષરો દરેક પાખડીઓમાં લખીને ઉપર क्षिप ॐ स्वाहा એ મન્ત્ર ફરતો વીંટીને, ઉપર ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારવા (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર ૧૫ ચિત્ર ન ૪૦)

આ યત્રનુ પણ પૂર્વોક્ત મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી દુર્ભગનો નાશ અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. હીસ્ટિરીઆ વગેરે રોગોનો પણ નાશ થાય છે ઉત્તમ એવા ગુરૂની ચરણ-કમલની પૂજા સર્વવિધિમા પ્રથમ કરવી, નહિતર મન્ત્રની સિદ્ધિ થતી નથી પરપરાનો લોપ કરવાથી નિશ્ચયે કરીને સિદ્ધિ થતી નથી એ પ્રમાણે **પાદલિપ્તસૂરિ** મહારાજનુ વચન છે.

પાર્શ્વ૦ટીકા—ह्रींકારની મધ્યમાં (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર આઠ પાંખડીઓ ફરતી વીટવી, તેમાની ચાર પાખડીઓમા ह्रीं ब्लूँ ह्रीं તથા બાકીની ચાર પાખડીઓમાં દેવદત્ત (સાધક) નુ નામ લખવુ [ઉપર ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર ૧૬ ચિત્ર ન. ૪૧)

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને સ્રીની ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી, વધ્યા પણ ગર્ભવતિ થાય છે, મૃતવત્સા દોષવાળી પણ ગર્ભને ધારણ કરે છે, કાકવધ્યા પણ બાલકને જન્મ આપે છે, ભૂત, પિશાચ વગેરેના ઉપદ્રવમાં પણ રક્ષણ થાય છે

વકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા, પછી બહાર દરેક પાંખડીઓમાં ॐ ह्राँ ह्रीं चामुण्डे! स्वाहा એ શબ્દો લખવા [ઉપર હ્રીંકાર ના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૧૭ ચિત્ર નં. ૪૨).

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ભુજાએ ધારણ કરાવવાથી બાલકોની ગ્રહ વગેરેથી રક્ષા થાય છે.

માયાબીજ (હ્રીંકાર) ના ત્રણ આંટા મારીને, તેની અંદર(સાધકનું) નામ લખીને બહાર ફરતી આઠ પાંખડીએમાં ह्रीं दे (वद्त्त) લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૧૮ ચિત્ર ન. ૪૩) આ યંત્ર ભોજપત્ર પર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, સ્ત્રી અગર પુરૂષ ભુજાએ ધારણ કરે તો સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વંકારની અંદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં વકાર લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમા રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યન્ત્ર ૧૯ ચિત્ર નં. ૪૪) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખવાથી સર્વ જાતના ક્ષુદ્રોપદ્રવોપસર્ગની શાંતિ થાય છે આ વૈરોટ્યા નામની વિદ્યા છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં ह्म्ल्व्यूं ह्रीं દરેક પાખડીમાં લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૨૦ ચિત્ર ન. ૪૫) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કંઠે અથવા ભુજાએ બાંધવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આ અઘોરા નામની વિદ્યા છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૨૧ ચિત્ર ન. ૪૬) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને ભુજાએ બાધવાથી સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૨૨ ચિત્ર ન ૪૭) આ યન્ત્ર કેશર, ગોરૂચન્દન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્વજનોને પ્રિય થાય છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ उव०

યંત્ર ૨૩ ચિત્ર નં. ૪૮). આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખવાથી બાલકને શાંતિ પુષ્ટિ અને રક્ષણ કરનાર થાય છે.

હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને તેની અંદર [રોગીનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૨૪ ચિત્ર ન. ૪૯) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખીને કંઠે, ભુજાએ ધારણ કરવાથી, તાવની પીડા, હિસ્ટીરીઆની પીડા, ભૂત, પિશાચના વળગાડ વગેરેની શાંતિ થાય છે.

હ્રીં શ્રીં હ્રીં શ્રીં હ્રીં ની અંદર નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં ઠકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર. ૨૫ ચિત્ર ન. ૫૦) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખવાથી દુર્ભગનારી સૌભાગી થાય છે.

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત

तुह सम्मत्ते लद्धे[1], चिंतामणिकप्पपायवब्भहिए।
पावंति अविग्घेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥४॥

[तव सम्यक्त्वे लब्धे चिन्तामणिकल्पपादपाभ्यधिके।
प्राप्नुवन्त्यविघ्नेन जीवा अजरामरं स्थानम्]

અર્થ:–હે પ્રભુ ! ચિંતામણિ રત્ન અને કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળું તમારૂ સમ્યકત્વ પામે છતે જીવો કોઇ પણ પ્રકારના વિઘ્ન વિના અજરામર સ્થાન એટલે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. આ ગાથામાં લઘુ ઓગણત્રીશ અને ગુરૂ ૭ મળી કુલ પાંત્રીશ અક્ષરો છે

ચન્દ્રા૦ ટીકા–મન્ત્રામ્નાયઃ–

પ્રથમ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની કલ્પના કરીને, જમણી બાજુ ધરણેન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ પદ્માવતી અને ઉપર બ્રહ્માણુ તથા નીચે નાગના નામની કલ્પના કરીને વલય દઇને, તેના ઉપર આઠ પાંખડીઓમાં દરેકમાં **नमिऊण १ पास २ विसहर ३ वसह ४ जिण ५ फुलिंग ६ ह्रीं ७ नमः ८** લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ વિદ્યાદેવીનાં નામ અને એકેક સ્વર લખીને, ઉપર ચોવીશ પાંખડીઓ વાળા કમળની દરેક પાખડીઓમાં ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓનાં નામોમાંથી એકેક નામ આલેખીને, ह्रींકારથી વીંટીને, ગ્રહ તથા દિગ્પાલોનાં નામો કલ્પીને, સુગધી દ્રવ્યોથી આલેખીને, સુગધવાળાં ફૂલોથી નિરતર વખતસર આ લઘુદેવકુલની પૂજા કરવાથી સર્વાર્થની સિદ્ધિ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ **उव०** યત્ર ૨૬ ચિત્ર ન ૫૧) પૂજા મન્ત્ર પૂર્વોક્ત જ ગુરૂના મુખકમલથી જાણવો. ગુરૂના ચરણ કમલની પૂજા બહુજ ધામધૂમ અને ભક્તિથી કરવી.

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

---

૧ 'पत्ते' એવો પાઠ પણ કેટલીક પ્રતોમા છે

इअ संथुओ महायस! भत्तिब्भरनिब्भरेण हियएण।
ता देव! दिज्ज बोहिं, भवे भवे पास जिणचंद! ॥५॥

[इति संस्तुतो महायशः! भक्तिभरनिर्भरेण हृदयेन।
तस्मात् देव! देहि बोधिं, भवे भवे पार्श्व! जिनचन्द्र ॥]

અર્થઃ—હે મહાયશસ્વી પ્રભુ! આ પ્રમાણે ભક્તિના સમૂહથી ભરપૂર એવા હૃદયવડે મે આપની સ્તુતિ—સ્તવના કરી છે, તેથી હે પાર્શ્વનાથ જિનચન્દ્ર દેવ! મને ભવે ભવે એટલે જ્યાં સુધી હુ મુક્તિસ્થાનને પ્રાપ્ત ન કરુ ત્યાં સુધી બોધિ એટલે સમકિત આપો. એટલુજ હુ આપશ્રીની પાસે માગુ છું આ ગાથામા લઘુ ચોત્રીશ અને ગુરૂ ચાર મળી કુલ આડત્રીશ અક્ષરો છે. આ પાચે ગાથાઓમા સર્વ મળી પદ વીશ, ગુરુ એકવીશ અને લઘુ એકસો ચોસઠ મળી કુલ સર્વ એકસોને પચાશી અક્ષરો છે.

ચન્દ્રા૦ ટીકા—મન્ત્રામ્નાયઃ—

પ્રથમ वं झं हं દત્ત ક્ષિની અદર નામ લખીને, બહાર ઠકાર સપુટ વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વર વીંટીને, તેની ઉપર આઠ પાખડીનુ કમળ કરીને, આઠે પાંખડીઓમાં ॐ पार्श्वनाथाय ह्रीं स्वाहा લખીને, ફરી પણ બાર પાખડીનુ કમળ કરીને, દરેક પાંખડીમાં हर हर એ બે અક્ષર સ્થાપવા, તેની બહાર ध्वीं क्ष्वीं हंस એ અક્ષરો વીંટીને, ઉપર हकार સપુટ, તેના ઉપર पकार સપુટ કલ્પીને, તેની બહાર ફરતા क्ष्वींકારના ત્રણ આટા મારવા. (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યત્ર ૨૭ ચિત્ર ન. ૫૨)

આ યત્ર કેશર, ચદન, કપૂર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આલેખીને, [પાર્શ્વ૦ ટીકા—] ॐ रुं ह्रां पक्षि ध्वीं क्ष्वीं हंसः स्वाहा । આ મન્ત્રથી સફેદ સુગધીદાર ૧૦૮ ફૂલથી ત્રણ દિવસ સુધી નિરંતર પૂજન કરવાથી ભૂત, પ્રેત, શાકિની જ્વરાદિ ભયનો નાશ થઇને શાતિ અને પુષ્ટિ થાય છે વળી આ યત્ર શુભ દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખી, કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્વ જગ્યાએ રક્ષણ થાય છે, અને સર્વ સપદાને આપવાવાળો આ યત્ર થાય છે

[ચન્દ્રા૦ ટીકા—] હવે બૃહદ્વૃત્તિમાં કહેલા કેટલાક મન્ત્રો કહીએ છીએ —
ॐ म्ल्व्यूं वं ह्रां ऑ क्रों क्षीं ह्रीं क्लीं ब्लूँ द्रां द्रीं ज्वालामालिनि! झंकारिणि!

૧ 'इय' એવો પણ પાઠ છે. ૨ 'हिअये(ए)ण' એવો પણ પાઠ છે. ૩ 'देसु' એવો પણ પાઠ છે

विषं निर्विषं कुरु कुरु स्थावरविषं जङ्गमं जाठरं योगजं अपहर अपहर मण्डक अमृतेन सिञ्चय सिञ्चय उत्थापय उत्थापय दण्डेनाक्रम्य विषमविषं ठः ठः ठः स्वाहा ॥

ડંશ દીધેલા પુરૂષના જેટલો જ દંડ લઈને, તે દંડને સાત વાર મન્ત્રીને ડંસ દીધેલાના સર્વ સાંધાઓને વિષે તે દંડથી તાડના કરવાથી, ડંસ દીધેલો પુરૂષ ઊભો થાય છે. વળી ॐ क्रों ग्रो मृ ठः ठः ठः આ મન્ત્રથી જલધારા દેવાથી ડંસ દીધેલો ઊભો થાય છે.

ऐं ह्रीं श्रीं એ મન્ત્રનો રાતા પુષ્પથી ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરે તો નગર ક્ષોભ પામે છે.

ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुण्डस्वामिने नमः આ મન્ત્રનો નિરંતર જાપ કરવાથી સર્વ અર્થની સિદ્ધિને કરનારો થાય છે.

વળી ॐ नमो भगवते [श्री] पार्श्वनाथाय क्षेमङ्कराय ह्रीं नम । આ ક્ષેમને કરવાવાળો મન્ત્ર છે.

પાંચમી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ

---o---

શ્રી જિનસૂર મુનિ વિરચિત

શ્રી ઉવસગ્ગહરસ્તોત્ર માહાત્મ્ય ગર્ભિત

શ્રી પ્રિયંકર નૃપ કથા.

॥ ॐ वीतरागाय नमः ॥

वंशाब्जश्रीकरो हृसो, दत्तोत्तमविभावसुः ।
सदानन्द ।क्रयात् सारं, श्रीवामासूनुसद्गुरः ॥१॥

અર્થાત્–વશ રૂપી કમળને વિકસાવનાર સૂર્ય સમાન, ઉત્તમ પ્રકારના તેજરૂપ દ્રવ્યને આપવાવાળા, ઉત્તમ એવા શ્રીવામાદેવીના પુત્ર (શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ) નિરતર ભવ્યજનોને આનદના કરનારા થાઓ.

જેની મધ્યમાં ૐકાર રહેલો છે એવા હ્રીંકારથી વીંટાએલા શરીરવાળા, ધરણેન્દ્ર તથા પદ્માવતી દેવીથી સેવા કરાતા એવા, જિનેશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર–પ્રણામ કરીને ઉપસર્ગહરસ્તવનો પ્રભાવ હું કહીશ (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૫૩)

આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર જ્ઞાનના સૂર્ય સમાન શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ સઘની શાતિ અને કલ્યાણના માટે બનાવ્યુ છે આ સ્તોત્રના પ્રભાવનુ વર્ણન કરવાને માટે બોલવામા સમર્થ એવી એક જીભથી ગુરૂ અથવા ઇન્દ્ર પણ સમર્થ નથી. આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી કલ્યાણકારી સપત્તિઓ, સતતિનો સયોગ અને નિરતર ઇચ્છિત સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરનાર માણસને ઉદય, ઉચ્ચ પદવી, ઉપાય, ઉત્તમતા અને ઉદારતા એ પાંચ ઉકાર (ઉકારથી શરૂ થતા લાભો) પ્રાપ્ત થાય છે, તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ સ્મરણ કરનાર માણસને પુણ્ય, પાપનો નાશ, પ્રીતિ, પદ્મા (લક્ષ્મી) અને પ્રભુતા (પકારથી શરૂ થતા લાભો) એ પાચ પ્રકારની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સ્થિર આસન પર બેસી, મૌનપણે, એકચિત્તથી જે (મનુષ્ય) આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ ૧૦૮ એકસો આઠ વાર નિરતર ધ્યાન ધરે છે, તે મનુષ્યોમાં રાજા સમાન (મનુષ્ય)ને પગલે પગલે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, અને ચચળ એવી લક્ષ્મી પણ સદાને માટે સ્થિર થાય છે.

જળમાં, અગ્નિમાં, પર્વતમાં, ચોરના ઉપદ્રવવાળા માર્ગમાં અને ભૂત પ્રેતથી વ્યાપ્ત સ્થાનમાં આ (ઉપસર્ગહર) સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું નિવારણ થાય છે.

આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું છ મહિના સુધી ધ્યાન કરનાર માણુસને આ લોકમાં શાકિની વગેરેનો તથા રાજાનો ભય નથી રહેતો.

ગ્રંથકાર સ્તોત્રકારને આશીવર્ચન કહે છે—

उवसग्गहरं थोत्तं, काऊणं जेण संघकल्लाणम् ।
करुणायरेण विहिय, स भद्दबाहु गुरू जयउ॥

કરૂણાના ભંડાર એવા જેમણે ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર રચીને શ્રી સંઘનુ કલ્યાણ કર્યું તે **શ્રી ભદ્રબાહુ** ગુરૂ જય પામો–જયવંતા વર્તો

જે સમયમાં દેવો, મન્ત્રો અને સિદ્ધિઓ પ્રત્યક્ષ નથી થતી એવા કલિકાળમાં [પણ] આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ દેખાય છે. [આ સ્તોત્રના સ્મરણના પ્રભાવથી] પુત્ર વિનાનો પુત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, ધન વગરનો કુબેર સમાન શ્રીમાન થાય છે, પગપાળો (પદાતિ–સામાન્ય સૈનિક) પણ [રાજાની માફક] શાસન ચલાવે છે અને દુઃખી માણુસ સુખી થાય છે ત્વદ્રૂપ (ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર રૂપ) ચિંતામણિનુ ચિંતન કરવાથી શું શુ સિદ્ધ થતુ નથી ? અર્થાત્ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર રૂપ ચિંતામણિનુ ચિંતન કરવાથી ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આ સ્તોત્રની સ્મરણમાત્ર કરાએલી એક જ ગાથાથી પણ શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા (સ્તવન)નુ તો કહેવું જ શું ? અર્થાત્ આ સ્તોત્રની એક જ ગાથાના સ્મરણ માત્રથી પણ ઉપદ્રવોની શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા સ્તોત્રના સ્મરણથી ઉપદ્રવની શાંતિ થાય એમાં તો નવાઈ જ શી ?

જેવી રીતે પ્રિયંકર નામનો રાજા ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના ધ્યાનથી માન ભરેલુ પદ અને વિશાળ સંપત્તિને પામ્યો તેવી રીતે આ ઉત્તમ અને પવિત્ર સ્તવનુ નિરંતર ધ્યાન કરવાથી ઉપસર્ગો–આફતોનો નાશ થાય છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ છેદાઇ જાય છે અને મન પ્રસન્નતાને પામે છે.

[તે] પ્રિયંકર રાજાની કથા આ પ્રમાણે જાણવી.–

મગધદેશમા અશોકપુર નામે નગર હતું, જ્યા મોટા ધનવાનોના ત્રણ માળનાં મકાનો, જ્યા બધી વસ્તુઓના સમૂહો, અતિથિ જનોને આદર, ભોજનમાં પુષ્કળ

થી, મંદિરમાં શ્રી આદિનાથની મૂર્તિ, વાદવિવાદમાં આળસ, રાજકુલમાં આડંબર હતો અને ભોગી (સર્પ)નો ઉપદ્રવ નકુલ (નોળીયા)ને જ હતો, બીજે કોઇ ઠેકાણે નહિ. (અર્થાત્ કુળવાન ન હોય તેને જ ભોગની ખામી હતી, અથવા તો તેવા નીચ કુળવાળાને જ તેના નીચ કૃત્ય પરત્વે ભોગી પુરૂષોનો ઉપદ્રવ હતો એટલે નકુળનો ઉપદ્રવ ભોગી (સર્પ) ને હોય તેના કરતાં અહીં ઉલટુ હતું)

તે નગરમાં પ્રતાપી, પરાક્રમી, [અને] ન્યાયી **અશોકચંદ્ર** રાજા રાજ્ય કરતો હતો. (તેને) ફૂલની માળા જેવી વિવેક, વિનય, શીયલ, ક્ષમા વગેરે ગુણોની સુવાસયુક્ત **અશોકમાલા** (નામની) પટ્ટરાણી હતી. તે દંપતિને અરિસૂર, રણસૂર અને દાનસૂર એ નામના દેવ, ગુરૂ, પિતા અને માતાના ભક્ત એવા ત્રણ પુત્રો હતા. રાજ્યનો સાર પણ એજ છે. કહ્યું છે કેઃ—

"चित्तानुवर्तिनी भार्या, पुत्रा विनयतत्पराः ।
वैरिमुक्तं च यद् राज्यं, सफलं तस्य जीवितम् ॥

ચિત્તને અનુસરવાવાળી એવી સ્ત્રી, વિનયમાં તત્પર એવા પુત્રો, અને શત્રુ વગરનુ જેને રાજ્ય હોય, તેવા પુરૂષનુ જીવન સફળ જાણવુ"

વાવ, કિલ્લો, દેવમંદિર, વિવિધ વર્ણના લોકો, સુંદર સ્ત્રીઓ, બોલાવવામાં નિપુણ માણસો, વન, બગીચો, વૈદ્યો, બ્રાહ્મણ, જળ, વાદી, વિદ્વાનો, વેશ્યાઓ, વાણીયાઓ, નદી, વિદ્યા, વીર, વિવેક, ધન, વિનય, સાધુઓ, કારીગરો, વસ્ત્ર, હાથી, ઘોડો અને ઉત્તમ ખચ્ચર, આ (સંસ્કૃત ભાષામા વથી શરૂ થતા સાધનો) થી રાજ્ય શોભે છે.

એક વખતે રાજાએ પોતાના અરિસૂર નામના પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ કર્યો, અને તેને માટે એક નવો મહેલ બનાવવા રાજાએ શિલ્પશાસ્ત્રમાં નિપુણ એવા માણસોને બોલાવ્યા (તેઓની સલાહ પ્રમાણે) અને વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે સુતારો નવો મહેલ કરવા લાગ્યા કહ્યુ છે કે—

"વૈશાખ, શ્રાવણ, માગશર અને ફાગણ તથા પોષ માસમા ઘર કરવું, પણ બાકીના મહિનાઓમાં ન કરવું એવો વારાહ મુનિનો મત છે તેમ જ ઘરમા પૂર્વ દિશાએ લક્ષ્મીનો ભંડાર—ખજાનો, અગ્નિખુણામા રસોડુ, દક્ષિણ દિશામાં શયનગૃહ, નૈઋત્યખુણામા શસ્ત્રાગાર—હથિઆરો મૂકવાનુ સ્થાન, પશ્ચિમ દિશામા ભોજન કરવાનુ સ્થાન, વાયવ્યખુણામાં અનાજના કોઠાર—ધાન્ય સંગ્રહ કરવાનુ સ્થાન, ઉત્તરદિશામાં સ્નાનાગાર—સ્નાન કરવાનુ સ્થાન તથા ઇશાનખુણામાં દેવગૃહ—ઘર દહેરાસર અથવા ધાર્મિક ક્રિયા કરવાનુ સ્થાન રાખવુ."

આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તે નવીન મહેલને ચિત્રકળામાં નિપુણ એવા ચિત્રકારો સુંદર વિવિધ જાતિના ચિત્રોથી ચીતરવા લાગ્યા છે તથા સુવર્ણકારો–સોનીઓ રત્ન અને સુવર્ણના વિવિધ આભૂષણો ઘડે છે. આ વખતે જ દેવતાનુ વરદાન પામેલા એવા સુવર્ણકારો–સોનીઓ પાટલીપુત્ર નગરથી [ત્યાં] આવ્યા [અને] રાજાને મલ્યા, પ્રધાનોએ (તેઓને) સુખ સમાચાર પૂછ્યા. રાજાએ તેઓને કળાનું સ્વરૂપ પુછ્યું. તેઓ બોલ્યા કે:–"હે રાજન્ ! દેવતાના વરદાનવાળા એવા અમારાં ઘડેલાં આભૂષણો જે ધારણ કરે છે, તે જો રાજ્યને લાયક હોય તો તેને રાજ્ય મળે છે. (અને) બીજા સામાન્ય મનુષ્યોને તેથી મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. તે પહેલાં રાજા હોય તો રાજાધિરાજ થાય છે."

તેઓના વચનથી સંતુષ્ટ–હર્ષિત થએલ રાજાએ તેઓને એક અપૂર્વ હાર બનાવવાનો હુકમ કર્યો. સોનુ, મોતી, ઉત્તમ જાતિના હીરા તથા રત્નો વગેરે જે કાંઇ જોઇએ તે આપવા માટે રાજાએ ખજાનચીને હુકમ કરી દીધો. પછી ત્યા દેખરેખ રાખવા માટે પોતાના વિશ્વાસુ માણસોની નિમણુક કરી. કારણકે કોઇનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો જોઇએ. કહ્યું છે કે:—

"તાઇ તેલી તેરમઉ, તંબોલી તલાર;
ઠગ ઠક્કુર અહિ દુજ્જણહ, જે વીસસઇ તે ગમાર."

અર્થાત્–વણુકર, ઘાંચી, મોચી, તંબોલી, કોટવાળ, ઠગ, ઠાકોર, સર્પ અને દુર્જનનો જે વિશ્વાસ કરે તે મૂર્ખ સમજવો.

ત્યાર પછી તેઓએ છ મહિનામાં હાર ઘડીને તૈયાર કર્યો. રાજાને (હાર તૈયાર થયાની) વધામણી આપી. પ્રાતઃકાળે રાજસભામાં હાર મંગાવ્યો, રાજા તે હાર જોઇને હર્ષિત થયો, (અને) બધા લોકો પણ હર્ષિત થયા–વિસ્મય પામ્યા. [રાજાએ] તે હારનુ **દેવવલ્લભ** એવું નામ આપ્યુ–પાડયુ, અને સુવર્ણકારોને વસ્ત્ર ધન આદિક આપીને વિસર્જન કર્યા–રવાના કર્યા. મુહૂર્ત જોવામાં નિપુણ એવા નિમિત્તિયાઓને રાજાએ પૂછવાથી મુહૂર્ત જોવા લાગ્યા. તેઓએ જોઇને ઉત્તમ મુહૂર્ત જણાવ્યુ. તેઓએ કહેલ શુભ મુહૂર્તે તે હાર મગાવીને, હાર પોતાના હાથમા લઇ જેટલામા રાજા પોતાના ગળામા પહેરવા ગયો, તેટલામાં જ અકસ્માત્ સભામાં નૈઋત્યખુણામા છીંક થઇ

રાજાએ પૂછયું–"આ (છીંક) કેવી છે ?" નિમિત્તશાસ્ત્રના જાણકારે કહ્યુ કે:– "હે રાજન્ ! (આ છીંક) સામાન્ય છે." કારણ કે કહ્યુ છે કે:—

"પોતાના સ્થાને બેઠેલા અને પ્રથમ (કામની શરૂઆત કર્યા પહેલાં) કાંઇ-પણ સ્વકાર્ય કરવાની ઇચ્છાવાળાને છીંક થાય તે, દિશા અને વિદિશાના–ખૂણાના ભેદથી શુભ અને અશુભસૂચક થાય છે. છીંક પૂર્વદિશામાં થાય તો તે અવશ્ય લાભને સૂચવે છે, અગ્નિખુણામાં થાય તો હાનિ કરનારી, દક્ષિણ દિશામા થાય તો મરણ કરનારી, નૈઋર્ત્ય ખુણામા ખેદ કરનારી, પશ્ચિમ દિશામા પરમ સંપત્તિને દેનારી, વાયવ્ય ખુણામાં શુભ સમાચાર આપનારી, ઉત્તર દિશામા ધનનો લાભ કરનારી, ઇશાન ખુણામાં લક્ષ્મી અને વિજયને દેનારી અને ઉંચે (બ્રહ્મ સ્થાનમાં) થએલી છીંક રાજ્યને આપનારી થાય છે રસ્તે ચાલતા સન્મુખ થએલી છીંક મર-ણનુ સૂચન કરે છે, જમણી તરફ છીંક થઇ હોય તો પ્રયાણ નહી કરતા પાછા ઘેર આવવુ અને ડાબી તરફ છીંક થાય તો ધૈર્ય અને સિદ્ધિની કરનારી સમજવી."

તેથી રાજાએ હારને પોતાના ખજાનામાં રખાવ્યો ફરી બીજા મુહૂર્તનો યોગ આવે છતે રાજાએ ખજાનામાથી હાર મગાવ્યો ખજાનચી ત્યા (ખજા-નામા) તપાસ કરીને, રાજાની આગળ વિજ્ઞપ્તિ કરવા લાગ્યો કેઃ–" હે રાજન્! ત્યાથી હાર અદૃશ્ય થઇ ગએલો છે, કોઇએ તે લઇ લીધો લાગે છે"

રાજાએ કહ્યું–"મરવાની ઇચ્છાવાળો એવો બીજો કયો માણસ અહીં આવી શકે–પ્રવેશ કરી શકે? (અર્થાત્ તારા વિના બીજો કોણ લઇ શકે?)"

ખજાનચીએ કહ્યું કેઃ–"(હે રાજન્!) આ વિષયમાં હું કાઇ પણ જાણતો નથી છતાં પણ આપને મારા કથનનો વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો હું સોગન પૂર્વક આપ કહો તે પ્રકારનુ દિવ્ય કરવા તયાર છુ"

(તે વખતે) મત્રીએ કહ્યુ કે–"(રાજન્!) કોઈ પણ વાતનો નિશ્ચય કર્યા વિના કોઇના ઉપર ખોટુ કલક આપવુ તે યોગ્ય નથી" કહ્યુ પણ છે કે–

"अविमृश्य कृतं कार्यं, पश्चात्तापाय जायते।
न पतत्यापदम्भोधौ, विमृश्य कार्यकारक ॥१॥

વગર વિચારે કરેલુ કાર્ય પશ્ચાતાપને માટે થાય છે અને વિચાર પૂર્વક કાર્ય કરનારને આપત્તિરૂપ સમુદ્રમા પડવાનો વખત આવતો નથી"

તેથી મત્રિના કહેવાથી રાજાએ સમસ્ત નગરમા ઢઢેરો પીટાવ્યો કે—

"જે માણસ **દેવવલ્લભ** હારનો પત્તો જણાવશે તેને, પ્રસન્ન થએલો રાજા પાચ ગામ ઇનામમાં આપશે"

આ પ્રમાણે મોટા અવાજે સાત દિવસ સુધી સેવકોએ ઢંઢેરો પીટચો, પરંતુ તે ઢઢેરાનો કોઇએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો (અર્થાત્ એ ઢંઢેરાનો સ્પર્શ કરીને હારની શોધ કરવાનું કોઇએ પણ માથે ન લીધું). [એટલે] પછી રાજાએ જ્યોતિષિઓને પૂછ્યુ. તેઓએ કહ્યું કે:–"હે રાજન્! હાર નહિ મળે."

વળી ત્યાં એક **ભૂમિદેવ** નામનો જ્યોતિષી રહેતો હતો તેને બોલાવીને હારની પ્રાપ્તિ સબધી રાજાએ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે:–"હે રાજેન્દ્ર! આજ રાત્રે તપાસ કરીને–જોઇને હું કહીશ."

તે દિવસ આપીને સવારે તેને બોલાવ્યો. તેણે કહ્યું કે:–" હે રાજેન્દ્ર! (આ બાબત) ન પૂછશો, (કારણકે) નહિ કહેવાથી થોડુક દુ:ખ છે, અને કહેવાથી મહાદુ:ખ છે." (આ પ્રમાણે કહેવાથી) રાજાએ વિશેષે કરીને પૂછવાથી તેણે કહ્યુ કે– "(હે રાજન્!) લક્ષ મૂલ્યવાળો એ(**દેવવલ્લભ**) હાર જેની પાસેથી તમોને મળી આવશે, તે તમારી પછી તમારી જ ગાદીએ રાજા થશે. આ બાબતમા સશય નથી, (કારણકે) આ દેવતાનુ વચન છે–દેવતાએ કહેલુ છે; પરતુ ઘણા વર્ષ પછી [આ પ્રમાણે બનશે] આ સબધમા પુરાવો એ છે કે–આજથી ત્રીજે દિવસે તમારો હાથી મરી જશે."

આ પ્રમાણે કાનમાં રેડેલા ગરમ સીસા જેવું તે (જ્યોતિષી) નું વચન સાંભળીને રાજા ક્ષણભર માટે મૂર્છિત જેવો થઇ ગયો. મત્રિએ કહ્યું કે:–" [હે સ્વામિન્!] ચિંતા કરવાની કાંઇ જરૂર નથી; ભવિતવ્યતાને કોઇ ટાળી શકતું નથી" કારણ કે.—

"भवितव्यं भवत्येव, नारिकेलफलाम्बुवत् ।
गन्तव्यं गमयत्येव, गजभुक्तकपित्थवत् ॥१॥

નાળિયેરના ફળમાં જળપ્રાપ્તિની માફક જે થવાનુ હોય તે થાય છે જ અને હાથીએ ખાધેલા કોઠાંની માફક જે જવાનું હોય તે અવશ્ય જાય જ છે."

ત્રીજે દિવસે હાથીનુ મરણ થયુ (અને) જ્યોતિષીનુ કહેવુ સાચું પડયું. કહ્યુ છે કે—

"अवश्यं भाविभावानां, प्रतीकारो न विद्यते ।
तदा दुःखैर्न बाध्यन्ते, नलरामयुधिष्ठिरा ॥ १ ॥
उदयति यदि भानुः पश्चिमायां दिशायां
विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायाम् ।
प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः
तदपि न चलतीयं भाविनी कर्मरेखा ॥२॥

નિશ્ચયે થવાવાળી વસ્તુઓનો પ્રતિકાર છે જ નહિ, (જો એમ ન હોત) તો **નળરાજા, રામચંદ્રજી** અને **યુધિષ્ઠિર** [જેવા મહાપુરુષો] ને દુઃખો સહન કરવા પડત નહિ. જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે–ઉગે, જો કમળનુ ફૂલ પર્વતની ટોચ ઉપર રહેલી શિલામાં ખીલે–વિકસે, જો મેરૂ પર્વત ચલાયમાન થાય, અગ્નિ જો શીતળતા ગુણ ધારણ કરે, તો પણ ભવિતવ્યતા ફરી શકતી નથી. અર્થાત્ જે થવાનુ હોય તે અવશ્ય થાય છે જ"

ત્યારપછી રાજાએ સાહસ પૂર્વક મોટી ધામધૂમથી પોતાનાં પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ કર્યો. હારના જવાથી ખેદ વાળો અને પુત્રના લગ્ન મહોત્સવથી રાજા હર્ષિત થયો. રાજા મંત્રિને કહેવા લાગ્યો કે'–"નિમિત્તિયાએ હારના ચોરનારને રાજ્ય (મળવનુ) કહ્યું છે તે અસંભવિત છે તેને [તો] હું શૂળી ઉપર જ રાજ્ય આપીશ. મારા પુત્રો જ મારૂં રાજ્ય પાળશે. અર્થાત્ મારી પછી ગાદીએ તો મારા પુત્રો જ આવશે."

મત્રિએ કહ્યું કે,–"સ્વામિન્ ! એ પ્રમાણે જ થશે"

તેનું વચન સાંભળીને રાજ્યના ગર્વથી (તે ચોરને માટે) ગામની બહાર એક શૂળી તૈયાર કરાવી અને રાજ્ય કરવા લાગ્યો, પરંતુ—

"પોતાના મનથી જ કલ્પેલો ગર્વ ભલા કોને નથી હોતો ? ટિટોડી (જેવું પ્રાણી) પણ આકાશના પડવાથી પૃથ્વી ભાંગી જશે એવી બીકે પગ ઉંચા રાખીને સૂઇ રહે છે."

આ તરફ તે જ નગરમાં **પ્રિયશ્રી** નામની ગુણવાન પત્નિવાળો **પાસદત્ત** નામનો એક મોટો ધનવાન શ્રાવક રહેતો હતો પરંતુ પૂર્વકર્મના સંયોગે કરીને તે નિર્ધન થઇ ગયો. તેથી તે શહેર છોડી દઇને ઘણા કૌટુંબિકના નિવાસવાળા પાસેના **'શ્રીવાસ'** નામના ગામમાં રહેવા લાગ્યો [અને] ત્યાં સુખે કરીને નિર્વાહ કરવા લાગ્યો કારણ કે કહ્યુ છે કે—

"ગામડામાં નવુ અનાજ, તાજુ શાક, સુગંધીદાર ઘી, દહીં વગેરે મળે છે અને થોડા ખર્ચથી સરસ ભોજન કરી શકાય છે" પરંતુ ત્યાં ઘણો ઉદ્યમ કરવા છતાં પણ ધન ઉત્પન્ન થતુ નથી કારણ કે'—

"ગમે ત્યાં જાઓ પણ પૂર્વકૃત કર્મ તો સાથે જ આવે છે (તેથી) બાલિકાનુ વચન સાંભળીને ડાહ્યો પુરૂષ પરદેશ જતો નથી"

ધન વગર મહત્ત્વપણું હોતું નથી, અર્થાત્ ધન વગરનાને કોઈ માન આપતું નથી. કહ્યું છે કેઃ—

"धनैर्दुष्कुलीनाः कुलीनाः क्रियन्ते
धनैरेव पापात् पुनः निस्सरन्ति ।
धनेभ्यो विशिष्टो न लोकेऽस्ति कश्चिद्
धनान्यर्जयध्वं धनान्यर्जयध्वम् ॥१॥

ધનથી હલકા કુળવાળા કુલીન થાય છે. ધનથી જ પાપમાંથી બહાર નીકળે છે, લોકોમાં ધનથી (વધીને) કોઇ પણ શ્રેષ્ઠ નથી [માટે હે લોકો !] તમે ધન ઉત્પન્ન કરો ! ધન ઉત્પન્ન કરો."

એટલામાં તે દંપતિને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થઇ. (તેથી) ગરીબાઇમાં પણ તેઓને આનંદ થયો. કહ્યું છે કે—

"संसारभारखिन्नानां तिस्रो विश्रामभूमयः ।
अपत्य च कलत्रं च, सतां सङ्गतिरेव च ॥१॥

સંસારના ભારથી ખિન્ન થએલાઓને પુત્રની પ્રાપ્તિ, સ્ત્રી અને સત્સંગ–સજ્જનોની સોબત એ ત્રણ વિશ્રામનાં સ્થાન છે,"

જ્યારે (એ) પુત્ર એક વરસનો થયો ત્યારે (તે) સાધારણ રોગથી મરણ પામ્યો. (તેથી) માતાને બહુ દુઃખ થયું કહ્યું છે કે.—

"नारीणां प्रिय आधारः, स्वपुत्रस्तु द्वितीयकः ।
सहोदरस्तृतीयः स्या-दाधारत्रितयं भुवि ॥१॥

દુનિઆમાં સ્ત્રીઓના ત્રણ આધાર કહેલા છેઃ–પ્રથમ પતિ, બીજો પોતાનો પુત્ર અને ત્રીજો સગો ભાઇ."

સ્ત્રીઓના આધાર રૂપ અને મનોનિવૃત્તિના કારણરૂપ પુત્ર વિના તેણી (પ્રિયશ્રી) બહુ દુઃખ પામી. કારણ કે—

"ग्रामे वासो दरिद्रत्वं, मूर्खत्वं कलहो गृहे ।
पुत्रैः सह वियोगश्च, दुःसहं दुःखपञ्चकम् ॥१॥

ગામડામાં નિવાસ, દરિદ્રતા, મૂર્ખપણું, ઘરમાં કલહ અને પુત્રોનો વિયોગ–એ પાંચ દુઃખો દુઃખે કરીને સહન કરી શકાય છે"

પછી પ્રિયશ્રીએ પોતાના પતિ પાસદત્તને કહ્યું કે–"હે સ્વામિન્ ! અહીં આવવાથી જેવી જોઇએ તેવી ધનની પ્રાપ્તિ ન થઇ, પુત્ર પણ મરણ પામ્યો. લાભ ઇચ્છતા મુદ્દલમાં પણ ખોટ ગઇ માટે અધર્મી (પ્રતિકુળ) ગામમાં રહેવું આપણને ઉચિત નથી કહ્યું છે કે.—

"यत्र विद्यागमो नास्ति, यत्र नास्ति धनागमः ।
न सन्ति धर्मकर्माणि, न तत्र दिवसं वसेत् ॥१॥

જ્યા વિદ્યાની કે ધનની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને ધર્મકરણી જ્યાં સાધી શકાય નહિ, ત્યાં એક દિવસ પણ વાસ કરવો નહિ."

વળી:—

कुग्रामवासः कुनरेन्द्रसेवा, कुभोजनं क्रोधमुखी च भार्या ।
कन्याबहुत्वं च दरिद्रता च, षड् जीवलोके नरका भवन्ति ॥१॥

ખરાબ ગામમાં વાસ કરવો, અયોગ્ય રાજાની સેવા—નોકરી કરવી, ખરાબ ભોજન, ક્રોધયુક્ત મુખવાળી સ્ત્રી, ઘણી કન્યાઓ અને ગરીબાઈ—આ છ (વસ્તુ) સંસારમાં નરક સમાન છે"

ફરીથી પ્રિયશ્રી, પુત્ર સ્નેહનાં દુઃખથી નસીબને ઠપકો આપીને, કહેવા લાગી કે—જો પુત્ર આપ્યો તો તેનો વિયોગ શા માટે કર્યો ? આપીને પાછું લઇ લેવુ (એ સજ્જનને) શોભતુ નથી. કારણ કેઃ—

"जइ देसि देव ! तुट्ठो मा जम्मो देसि माणुसे लोए ।
अह जम्मं मा पुत्तं अह पुत्तं मा विओगं च ॥१॥

હે દૈવ ! જો પ્રસન્ન થએલો એવો તુ કઇ આપવાને ઈચ્છતો હોય તો મનુષ્યલોકમાં જન્મ ન આપીશ, અને જો જન્મ આપે તો પુત્ર ન આપીશ અને જો પુત્ર જ આપે તો (તેનો) વિયોગ ન આપીશ"

[વળી] હે પ્રાણનાથ ! અહીં મને નિરંતર પુત્ર મરણનુ દુઃખ સ્મરણમાં આવ્યા કરે છે તેથી (આપણે) અશોકપુર શહેરમાં જઇએ તો સારૂ આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રેષ્ઠિએ કહ્યુ કેઃ—"હે પ્રિયા ! શહેરમાં તો રહીએ, પણ ત્યાં પાણી, બળતણ, છાણ વગેરે સર્વ ચીજો પૈસાથી જ મળી શકે છે (તેથી) વ્યવહારીઓએ—ધનવાનોએ નગરમા રહેવુ યોગ્ય છે, અને ગરીબોએ ગામડામાં રહેવુ ઉચિત છે. અત્યારે આપણી પાસે ધન નહિ હોવાથી શહેરમાં આપણી સન્મુખ પણ કોઇ જોશે નહિ કહ્યુ પણ છે કે —

"हे दारिद्र्य ! नमस्तुभ्यं, सिद्धोऽहं त्वत्प्रसादतः ।
पश्यामि सकलान् लोकान्, न मां पश्यति कश्चन ॥४२॥

હે ગરીબાઇ ! તને નમસ્કાર થાઓ [કારણકે] તારી મહેરબાનીથી મારુ કાર્ય સિદ્ધ થઇ ગયુ [તે એકે] હુ તમામ લોકોને જોઇ શકુ છું અને મને કોઇ પણ જોતુ નથી અર્થાત્ મારા સામુ કોઇ જોવાની દરકાર પણ કરતું નથી"

ધન વગર કોઇ મિત્ર પણ ન થાય. કહ્યું છે કેઃ—

"जिणि दिणि वित्त न अप्पणइ, तिणि दिणि मित्त न कोइ ।
कमलह सूरिज मित्त पुण, जल विण वयरी सोइ ॥४३॥

જે દિવસે આપણી પાસે ધન નહિ હોય, તે દિવસે કોઇપણ મિત્ર નહિ થાય. (જેવી રીતે) સૂર્ય કમળોનો મિત્ર હોવા છતાં પણ પાણી ન હોય ત્યારે તે (સૂર્ય જ) દુશ્મન થાય છે."

(પાસદત્ત શ્રેષ્ઠિના આ પ્રમાણેના વચન સાંભળીને) પ્રિયશ્રીએ શ્રેષ્ઠિ પ્રત્યે કહ્યુ કેઃ-("હે સ્વામિન્!) મોટે ભાગે પુરુષો સુંદર પરિણામવાળી બુદ્ધિવાળા હોય છે, છતા મારૂ વચન સાભળો–આ જગ્યાએ રંક શ્રેષ્ઠિની માફક આપણને કાંઇ પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી. કહ્યુ છે કેઃ—

'पुत्रः १ पशुः २, पदाति ३ श्च, पृथिवी ४ प्रमदाऽपि ५ च ।
कुलश्रीवृद्धिदाः पञ्च, कुलश्रीक्षयदा अपि ॥४४॥

પુત્ર ૧, પશુ ૨, પદાતિ (પગે ચાલવાવાળો) ૩, જમીન ૪, અને સ્ત્રી ૫, આ પાંચ વસ્તુઓ કુળની લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરનારા પણ છે અને કુળની લક્ષ્મીનો નાશ કરનારા પણ છે."

તેથી (હે સ્વામિન્!) અહીં હવે એક ક્ષણવાર પણ રહેવું ઉચિત નથી. (પોતાની) સ્રીના કદાગ્રહથી શ્રેષ્ઠિએ નગરમા જવાનુ માન્ય રાખ્યુ કારણ કેઃ—

"राज्ञां स्त्रीणां च मूर्खाणां, बालकानां तथैव च ।
अन्धानां रोगीणां चापि, बलवांश्च कदाग्रहः ॥४५॥

રાજાઓ, સ્રીઓ, મૂર્ખાઓ, બાળકો તેમજ આંધળાઓ અને રોગીઓનો કદા-ગ્રહ બહુ જ બળવાન હોય છે"

તેથી શ્રેષ્ઠિ જેવો શહેરમાં રહેવા માટે શુભ મુહૂર્તે ચાલ્યો, તેવો જ બારણાની આગળ તેના પગમા કાંટો વાગ્યો (આ પ્રમાણે) સારા શુકનના અભાવે શેઠ ફરી તેજ ગામમા રહ્યા. કહ્ય છે કે —

"छीए वत्थविलग्गे कह कह भणिए झत्ति कंटए भग्गे ।
दिट्ठे विलाडसप्पे न हु गमण सुंदरं होइ ॥४६॥

છીંક થાય, બાળક વળગી પડે, લોકો ક્યાં કયા એવા શબ્દોથી પ્રશ્ન કરે, કંટક ભાગે–વાગે, અને બિલાડો તથા સાપ જોવામા આવે તો બહાર જવું સારૂ નહિ."

ત્યારબાદ કેટલાક દિવસ પછી પ્રિયશ્રીએ રાત્રિના વખતે સ્વપ્નમાં ભૂમિ ખોદતાં એક ઉત્તમ, તેજના અંબારવાળું, (અને) વિંધ્યા વગરનુ મુક્તાફળ–મોતી મેળવ્યુ–મળ્યુ. સવારમાં તે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત તેણે પોતાના સ્વામીને નિવેદન કર્યો. તેણે પણ વિચારીને કહ્યુ કે:–"હે પ્રિયા! આપણને મુક્તાફળ સદશ, કાંતિવાન તથા ગુણવાન એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે." કારણ કે:—

"नखह नारितुरङ्गमह मुत्ताहल खग्गह।
पाणी जाह न अग्गलु गउ गिरुअत्तम ताह ॥४७॥

પાણી–તેજ વગરના નખ, સ્ત્રી, અશ્વ, મુક્તાફલ અને તલવારની ઉત્તમતા હોઇ શકતી નથી અર્થાત્ આ પાંચે વસ્તુઓ પાણીદાર ન હોય તો તેઓની કાંઇ કિંમત નથી."

[સ્વપ્નમાં] અણવિંધેલુ મુક્તાફલ દેખવામાં આવ્યુ, તેથી પુત્ર પૂર્ણ આયુષ્યવાળો થશે આ પ્રમાણે [પતિના વચનો] સાંભળીને પ્રિયશ્રી બહુ રાજી થઇ ત્યાર પછી શુભ લગ્નનો યોગ આવે છતે ઉત્તમ નક્ષત્રમાં તેણીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો –પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઇ. શેઠે પણ પોતાની સ્થિતિ અનુસાર તેનો જન્મમહોત્સવ કર્યો.

કેટલાક દિવસો વીતી ગયા પછી શુભ મુહૂર્તે પુત્રની સાથે શેઠે અશોકપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું, પ્રયાણ કરતી વખતે રસ્તામાં શેઠ સારા શુકનની પ્રતીક્ષા કરતા ઊભા હતા, તેટલામા જ એક કુતરો મુખમાં અભક્ષ્ય (માંસ) રાખીને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયો. શેઠે શુકનના જાણકારને પૂછ્યુ કે–"આ શુકન કેવા પ્રકારના છે?" તેણે કહ્યુ કે:–"ઉત્તમ" [હે શ્રેષ્ઠિન્!] નગરમા રહેવાથી તમારાં બધાં કાર્યો સિદ્ધ થશે." કહ્યુ છે કે —

"गच्छतां च यदि श्वा स्याद्, दक्षिणाद् वामवर्तकः।
सर्वसिद्धिस्तदः नूनं, श्वानेन कथितं ध्रुवम् ॥४८॥

કુતરાના શુકનને માટે કહેલુ છે કે–ગમન કરતા રસ્તામાં કુતરો જો જમણી તરફથી ડાબી તરફ જાય તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

ત્યારપછી તે જ કુતરો પોતાના બને કાન ખજવાળવા લાગ્યો. ત્યારે શકુન પાઠકે કહ્યુ કે:–"(હે શ્રેષ્ઠિન્!) આ શુકન ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફલ આપશે, અને તમને મોટી સપદાની આપ્તિ થશે એમ મને દેખાય છે" કારણ કે –

"गच्छतां च तदा श्वानः, कर्णं कण्डूयते पुनः।
द्रव्यलाभं विजानीयात्, महत्त्व च प्रजायते ॥४९॥

ગમન કરતાં જો કુતરો કાન ખજવાળે તો જાણવું કે ધનનો લાભ તથા મહત્ત્વની પ્રાપ્તિ થશે."

પછી શેઠ શુકનની ગાંઠ વાળીને, પોતાના પરિવાર સહિત આગળ ચાલ્યો. અનુક્રમે **અશોકપુરની** નજીકમાં આવી પહોંચ્યા. એટલે શેઠે કહ્યું–અહીં વાડીમાં ભોજન કરીને આપણે નગરમાં પ્રવેશ કરીએ. કારણકે કહ્યું છે કે:–

"अभुक्त्वा न विशेद् ग्राम, न गच्छेदेककोऽध्वनि ।
ग्राह्यो मार्गे न विश्राम, पञ्चोक्तं कार्यमाचरेत् ॥५०॥"

ભોજન કર્યા સિવાય ગામમાં પ્રવેશ કરવો નહિ, માર્ગે જતાં એકલા જવું નહિ, રસ્તે જતા (વચમાં) વિસામો લેવો નહિ અને પચ–પાચ માણસ જે કહે તે કાર્યનુ આચરણ કરવું."

પછી એક આંબાના ઝાડ નીચે વિસામો લઇ, દેવપૂજા કરીને શેઠે પોતાના પરિવાર સહિત ભોજન કર્યું, પછી ત્યાં ક્ષણભર વિશ્રાંતિ લઇને શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યા કે–શહેરમાં વ્યાપાર કેવી રીતે થશે ? મુડી વગર લાભ ન થાય. કારણ કે કહ્યું છે કે·–

"दुग्धं देयानुसारेण, कृषिर्मेघानुसारतः ।
लाभो द्रव्यानुसारेण, पुण्यं भावानुसारतः ॥५१॥

[ઢોરને] દીધા પ્રમાણે–ખોરાક ખવરાવ્યા પ્રમાણે–દુધ, વરસાદના પ્રમાણે ખેતી, મુડી પ્રમાણે લાભ અને ભાવના પ્રમાણે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વસ્ત્ર વગેરેના આડબર વિના ધનવાનોના નગરમાં ધનની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય ? (અને) ઉધાર પણ કોઇ આપે નહિ. કારણ કે:–"સ્ત્રીઓમાં, રાજદરબારમાં, સભામા, વ્યવહારમાં, શત્રુઓમાં અને સાસરામાં પણ આડબરની જ પૂજા થાય છે"

એવામાં અકસ્માત્ આકાશવાણી થઇ કે:–

"એ બાલક એ નગરનું, રાજા હોસિ જાણિ;
પનરે વરસે પુણ્ય બલઇ, ચિંતા હીઇ મ આણિ–૫૩

આ બાળક પદર વરસની ઉંમરનો થતા જ આ નગરનો રાજા થશે, માટે મનમા (તુ) કશી ચિતા ન કરીશ"

(આ સાભળીને) માતા પિતા બોલ્યા કે–આ બાળકના રાજ્યની સાથે અમારે કાંઇ પ્રયોજન નથી, પરતુ અમારે તેનુ આયુષ્ય દીર્ઘ હોય તેટલુ જ પ્રયોજન છે અર્થાત્ તે જીવતો રહે એટલે બસ. કારણ કે·–"પાણી વિનાનુ સરોવર અને

સુગંધ વગરના ફૂલની જેમ શોભા નથી, તેમ આયુષ્ય વગરના બત્રીશ લક્ષણવાળા મનુષ્યની(પુત્રની) શોભા શા કામની ?"

એક (પુત્ર) તો પહેલાં મરી ગયો. (અને) બીજાની આશા કરીએ છીએ, પરંતુ તે આશા દૈવ-ભાગ્યને આધીન છે પછી બીજી વાર ઝાડમાથી આકાશવાણી થઇ કે —

"એ બાલક ચિર જીવસઇ, હોસઇ ધનની કોડિ;
સેવા કરસઇ રાયસુઅ, સેવક પરિ કર જોડિ-૫૫

આ બાલક દીર્ઘાયુષી થશે (અને) તેને કરોડોનુ ધન થશે-મળશે, રાજપુત્રો પણ બે હાથ જોડીને તેની સેવા કરશે "

[આ સાંભળીને] માતા પિતા હર્ષિત થયા આ દેવવાણી હોવી જોઇએ, તેમ ધારીને ઉંચે જોયુ, પણ તેઓએ કોઈ પણ દેવને દીઠો નહિ [તેથી] પાસદત્તે કહ્યુ કે –"મોટે ભાગે પ્રાણીઓને પુણ્ય વગર દેવનુ દર્શન થતું નથી-"

"[જેવી રીતે] સેવા કરવામા તત્પર એવા દેવો તીર્થંકરોના કલ્યાણક મહોત્સવ ઉજવવા તેઓના પ્રબળ પુણ્યના યોગે આવે છે [તેવી જ રીતે] જેઓનુ પ્રબળ પુણ્ય હોય, તેઓને દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ થાય છે "–૫૬

ત્યારપછી શેઠે પુછ્યુ કે-"આપ કયા દેવ છો, આપનુ નામ શુ છે ? (અને) અમારા ઉપર આપને શાથી હેત છે ?"

દેવ બોલ્યો–"તમારો જે પુત્ર મરી ગયો હતો તે હુ છુ તમોએ કહેલા **નમસ્કાર મહામંત્ર**ના શ્રવણથી ધરણેન્દ્રના પરિવારમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થએલો એવો હુ અહીં રહુ છુ માતા, પિતા અને ભાઇ ઉપરના સ્નેહને લઇને, મારા ભાઇને જ્યાસુધી રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે ત્યા સુધી હુ મદદ કરીશ. આ મારો ભાઇ બહુ જ ભાગ્યશાળી છે માટે તમારે હવે કોઇ પણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પરંતુ આ બાળકનુ મારા નામે નામ પાડજો, જેથી એ લાબા આયુષ્યવાળો થશે "

પિતાએ કહ્યુ કે –"તારૂ શુ નામ છે ?" દેવે કહ્યુ કે –"મારૂ નામ પ્રિયંકર છે" તેથી પુત્રનુ એ જ નામ પાડવામા આવ્યુ પિતાએ કહ્યુ કે –"દેવના નામથી આ બાળક અમર થાઓ !" ફરીથી દેવે કહ્યુ કે.–"કોઇ મુશ્કેલ કાર્ય આવી પડે અથવા સંકટ આવી પડે, ત્યારે અહીં આવીને, મારા સ્થાનક ઝાડની આગળ ભોગ (ધૂપાદિક) કરજો, જેથી તમારી આશાઓ-ઇચ્છાઓ હુ પુરી કરીશ " કારણ કે.—

"ભોગથી દેવતાઓ, વ્યંતર દેવતાઓ અને ભૂત-પ્રેતો સંતુષ્ટ-પ્રસન્ન થાય છે (તેથી) ભોગ સંકટનો નાશ કરનાર છે "

ત્યારપછી જેવામાં શેઠ વિજયમુહૂર્તમા નગરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેવામાં જમણી બાજુએ ગધેડું નીકળ્યુ. જેથી શેઠે ખરાષ્ટકનો વિચાર કર્યો અને [શુભ શુકન મલવાથી] શેઠ હર્ષિત થયો. કારણ કેઃ–

"निर्गमे वामतः श्रेष्ठ, प्रवेशे दक्षिण शुभः ।
पृष्ठतश्च न गन्तव्यं सम्मुखः पथभञ्जकः ॥५८॥

ગધેડો ગામની બહાર નીકળતાં ડાબી બાજુએ અને પ્રવેશ કરતાં જમણી બાજુએ નીકળે તો શુભ શુકન જાણુવા, પછવાડે નીકળે તો ગમન ન જ કરવુ અને સન્મુખ મળે તો પણ માર્ગનો નાશ કરનાર થાય–રસ્તામાં વિઘ્ન આવે" કારણ કેઃ–

"પ્રથમે ગધેડાનુ ભૂંકવું તે હાનિકારક છે, બીજે સિદ્ધિદાયક છે, ત્રીજે જવું જ નહિં, ચોથે સ્રીનો સમાગમ થાય છે, પાચમે ભય થાય, છઠ્ઠે કલેશ જ થાય, સાતમે સર્વ કાર્ય સફ્લ થાય અને આઠમે લાભ થાય છે એમ જાણવુ"

વસતરાજ શાકુનમાં પૃષ્ઠ ૩૮૦–૮૧મા (ખરાષ્ટક) આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યુ છેઃ–

"वामोऽतिदीर्घ· स्थिरगर्दभस्य, सिद्ध्यै रवो वामविचेष्टितस्य ।
पृष्ठाग्रयोर्दक्षिणतश्च शब्दः, स्याद्दक्षिणं चेष्टितुरप्यसिद्ध्यै ॥१॥
कडूयमानावितरेतरस्य, स्कन्ध रदै पश्यति गर्दभो यः ।
पांथः प्रयाणे यदि वा प्रवेशे, मिलत्यसौ मित्रकलत्रपुत्रै ॥२॥
स्त्रीलाभदाः स्युः सुरताधिरूढा, वधाय बंधाय च युद्ध्यमानाः ।
धुन्वंति देहं श्रवणो तथा ये, निघ्नति कार्याणि सदा खरास्ते ॥३॥
रौति प्रवेशे यदि दक्षिणेन, स्यादक्षता तत् करणीयसिद्धिः ।
तुल्यो वुधैरश्वतरः खरेण, ज्ञेयस्तथा गौरखरोऽपि तुल्यः ॥४॥
॥ इति खरः ॥

ડાબી બાજુએ ગધેડો ઊભો હોય અને ડાબી તરફ ચેષ્ટા કરતો હોય તથા ડાબી બાજુ જોરથી ભૂકતો હોય તો તે સિદ્ધિને કરવા વાળો થાય. જો પછાડી અથવા આગળ કે જમણી બાજુએ ભૂકતો હોય અથવા ચેષ્ટા કરતો હોય તો તે કાર્યનો નાશ કરવા વાળો થાય. જો પુરૂષના પ્રયાણુ અથવા પ્રવેશ કરવાના સમયે ગધેડાઓ પરસ્પર પોતાના દાતોએ કરીને એક બીજાની ખાંધને ખજવાળતા હોય તો તે પુરૂષને પોતાની સ્ત્રી, પુત્ર તથા મિત્રનો મેળાપ થાય. જો ગધેડો સભોગ કરતો હોય તો તે સ્ત્રીનો લાભ કરનારો થાય અને જો યુદ્ધ કરતો હોય તો વધ અને બધનને દેવાવાળો થાય જો ગધેડો કાન અથવા શરીરને કપાવતો હોય તો

કાર્યનો નાશ કરનારો થાય. જો પ્રવેશ કરતી વખતે ગધેડો જમણી બાજુ ભૂકતો હોય તો કાર્યની સિદ્ધિ અખંડ કરે. જો આ પ્રમાણે ખચ્ચર પણ કાર્ય કરતો હોય તો આ પ્રમાણે જ ફળ આપનારો જાણવો.

શેઠ સારા શુકને પુત્ર સહિત પોતાના ઘેર જઈને સુખે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યા. પ્રિયકર પુત્ર દિવસે દિવસે માતા પિતાના મનોરથોની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

આ વખતે **પ્રિયશ્રી**ના પિયરમાં પોતાના ભાઈનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ થયો હતો, તેથી તેણીને બોલાવવાને તેનો ભાઈ આવ્યો તેણી (પ્રિયશ્રી) પણ હર્ષ પૂર્વક પોતાના ભાઈની સાથે પોતાના માતપિતાને ઘેર આવી કારણ કે –

"માતા, પિતા, પતિ, પુત્ર અને પિયર એ પાચ સ્ત્રીઓને વહાલા હોવાથી હર્ષના કારણ છે"

તે વખતે તેની બીજી બહેનો પણ પોતપોતાના ઘેરથી આવી [તે બધી] ધનવાન હોવાથી, માન પૂર્વક, વાહન સહિત, પોતપોતાના પરિવાર તથા નોકર ચાકરો અને પુત્ર સહિત, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, તાબૂલની સુગધથી મુખને શોભાયમાન કરતી, હીરાથી જડેલા સુવર્ણના આભરણોથી તથા રાખડી અને તિલકથી શોભાયમાન હતી કસ્તૂરી (ના રસ)થી (ચીતરેલી) વેલડીઓથી શોભાયમાન એવી, જાઈ વગેરે સુગધી ફૂલોથી (વેણીઓથી) મઘમઘાયમાન મસ્તકના વાળવાળી, દેશ (વિદેશ)મા પ્રખ્યાત એવા ધનવાન પતિઓવાળી, હાથીના જેવી ચાલવાળી, કાનમા (પહેરેલા) સુવર્ણના કુડલોથી શોભતી, કઠમા (પહેરેલા) મોતીના તથા સોનામહોરાના હારથી વિભૂષિત, આગળીઓમાં રત્નજડિત સુવર્ણ મુદ્રિકાઓથી ભૂષિત અને સુવર્ણના કકણોથી શોભાયમાન હાથો વાળી, સર્વ કાર્યોની કળામાં પ્રવીણ એવી, અને સોનાના ત્રણ સરના તથા ચાર સરના હાર ધારણ કરેલા છે એવી, તથા સર્વ અગે આભૂષણ ધારણ કરેલા હોવાથી, દેવાંગનાઓ જેવી સુદર શોભાયમાન લાગતી હતી

જ્યારે **પાસદત્ત**ની પત્નિ (પ્રિયશ્રી)તો સામાન્ય વસ્ત્રવાળી, જીર્ણ કાંચળી અને જીર્ણ કસુબી રગના ઉત્તરીય વસ્ત્ર–સાડી વાળી, કાનમા સીસાના કુડલવાળી, તાબૂલ રહિત મુખકમલવાળી, મલીન છે મસ્તકના સમસ્ત વાળ જેના એવી, કકણ, વીંટી તથા ઝાઝર વગરના હાથ પગ વાળી, ગરીબાઈને લીધે કામ કરવાથી બરછટ થઈ ગયા છે હાથ જેણીના એવી, પોતાના સગાઓ પણ જેનો આદર કરતા નથી એવી, અત્યત નિર્ધન તે બિચારી ઘરના એક ખુણામા બેસીને શરમની મારી મનમા વિચારવા લાગી કે–જગત્મા કોઈ કોઈને વલ્લભ નથી કારણ કે —

"वृक्षं क्षीणफलं त्यजन्ति विहगाः शुष्कं सरः सारसाः
पुष्पं पर्युषितं त्यजन्ति मधुपा भ्रष्टं नृपं सेवकाः ।
निर्द्रव्यं पुरुषं त्यजन्ति गणिका दग्धं वनान्तं मृगाः
सर्वः स्वार्थवशाज्जनोऽभिरमते नो कस्य को वल्लभः ॥९२॥

પક્ષીઓ ફળ રહિત વૃક્ષોનો, સારસ (પક્ષીઓ) સુકાઇ ગએલા સરોવરનો, ભમરાઓ ગંધ રહિત પુષ્પનો, નોકરો ભ્રષ્ટ થએલા રાજાનો, ગણિકાઓ નિર્ધન પુરૂષનો અને મૃગલાઓ બળી ગએલા વનનો ત્યાગ કરે છે. સર્વ કોઇ પોતપોતાના જ સ્વાર્થમાં રમણતા કરે છે, બાકી કોઇ કોઇને વલ્લભ નથી." તેનુ ગૌરવ કોઇ પણ કરતુ નથી. કારણ કે —

ગઉરવ કીજઇ અલવડી, નવિ કો કીયા ન રામ;
ગરથ વિહૂણા માણસહ, ગાહહ ચૂચા નામ.-૯૩

જેવી રીતે રામનુ વનવાસમાં કોઇ માન કરતુ ન હતુ, તેવી જ રીતે ધન વગરના માણસનુ કોઇ આદર સન્માન કરતું નથી, કારણકે ચાડીઆ માણસની (ખેતરમાં ઊભા કરવામાં આવતા કપડાના માણસની) કોઇ ખબર લેતુ નથી."

ગુરૂએ પણ કહ્યુ છે કેઃ—

"જેમ કાકુએ ધન ઉપાર્જન કર્યું, તેમ તુ ધન મેળવ. આ જગત પૈસાદારોનુ જ છે કારણ કે નિર્ધન મનુષ્યમાં અને મરણ પામેલા માણસમા હુ આ જગતમાં કાંઇ જ અતર નથી જોતો."-૯૫

વેપારીની સ્ત્રીઓ અને બહેનો પણ તેણીની હાંસી કરતી હતી લગ્ન માટે ભેગા થએલા બીજા લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કેઃ-"અહો ! ભગિનીપણુ સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્ય અને પાપમા કેટલુ બધું અંતર છે? આ બિચારી રસોઇ વગેરેનુ કામકાજ કરે છે, જ્યારે બીજી (બહેનો) રાણીની માફક (તેણીને) આજ્ઞા કરે છે." કારણ કેઃ—

"જેઓ તપ અથવા સયમ આચરતાં નથી, તેઓ હાથ, પગથી બીજા મનુષ્યોની સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્યભાવથી અવશ્ય હીનત્ત્વને પામે છે-નોકરપણાનુ કામ કરે છે."-૯૬

આ પ્રમાણે બહેનોએ કરેલી હાસીને જોઇને, મનમા અતિ ખેદ પામેલી અને દુભાએલી એવી પાસદત્તની સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી) વિચારવા લાગી કે.-"લોકો કુલને કે ગુણને જોતા નથી, પરતુ કેવળ ધનને જ માત્ર જુએ છે." કારણ કે —

"જાતિ, વિદ્યા અને રૂપ–એ ત્રણે ભલે ખાડમાં પડે, પણ કેવળ ધનનો જ વધારો કરો કે જેનાથી ગુણો પ્રગટ થાય છે."–૬૭

[અહા] અભાગણી, અકર્મી અને પુણ્યવગરની એવી હુ વિવાહમાં બ્હેનોની હાસીને પાત્ર થઇ છુ, તે પૂર્વભવમા ખડિત કરેલા તપનુ ફલ છે. કારણ કે:—

અદ્ધા ખણ્ડા તપ કીયા, છતઈ ન દીધાં દાન;
તે કિમ પામઇ જીવડા, પરભવિ ધન બહુમાન.–૬૮

અડધેથી તપનુ ખડન કર્યું હોય અને છતી શક્તિએ દાન ન દીધુ હોય, તે જીવો પરભવમા ધન કે બહુ માનને કેમ કરી પામી શકે ?"

પછી લગ્નમહોત્સવ વીતી ગયા બાદ તે ધનવાન બ્હેનોનો ભાઇએ ઉત્તમ વસ્ત્રો અને બહુ મૂલ્ય આભૂષણો આપીને ગૌરવ સહિત સત્કાર કર્યો અને સાથે આવેલા દાસ દાસી પરિવારને સસરાના ઘરના વસ્ત્રોનુ દાન કરીને–બક્ષિસ આપીને સતુષ્ટ કરીને (એ)ભાગ્યશાળી બ્હેનોને બહુ માનપૂર્વક પોતપોતાના સાસરે વિદાય કરી [અને] નિર્ધન તથા અક્કર્મી એવી (પ્રિયશ્રીને) બ્હેનને ભાઇએ રગવગરની, ટૂકી અને જાડી એવી સાડી વગેરે આપીને પોતાના સાસરે વિદાય કરી. રસ્તે ચાલતાં મનમા આર્ત્તધ્યાન કરતી તેણી પોતાના આત્માને કહેવા લાગી કે–

"અરિ મન અપ્પઉ ખચ કરિ, ચિતાજાલિ મ પાડિ;
ફલ તેતું પણ પામીઇ, જેતું લિખિઉ નિલાડઇ.–૬૯

હે મન ! સ્વસ્થ થા ! ચિંતાની જાળમા ન ફસાઇ જા ! [કારણ કે] જેટલુ ભાગ્યમા લખ્યુ હશે તેટલુ જ ફલ મલશે"

ભાઇએ પણ કેટલુ બધુ અતર રાખ્યુ–જુદાઇ રાખી ? વળી પાછુ મન વાળવા લાગી –

"હે મન ! તેતલું મ માગિ, જે તુ દેખ પરતણિ;
લહીયાં લેખિ લાભિ, અણલહીઉં લાભઈ નહી –૭૦

હે મન ! પારકા પાસે જેટલુ તું દેખે, તેટલાની ઇચ્છા કરીશ નહિ. (કારણકે) ભાગ્યમાં જે લેખ લખાયા હશે, તેનાથી વધારે કાંઈ પણ મલશે નહિ" આ માટે મારે હવે તો ભાવથી આદરેલો ધર્મરૂપી ભાઇ જ સ્નેહના કારણભૂત (અને) મારા આધારરૂપ હો ! કારણ કે –

"विघटन्ते सुताः प्रायो, विघटन्ते च बान्धवाः ।
सर्व विघटते विश्वे, धर्मात्मानौ तु निश्चलौ ॥७१॥

પ્રાયે કરીને પુત્રો નાશ પામે છે, બંધુઓ પણ નાશ પામે છે અને આ દુનિયામાં બીજુ બધું નાશ પામે છે, પરંતુ ધર્મ અને આત્મા તો નિશ્ચલ જ છે–નાશ પામતા નથી ”

પ્રિયશ્રી ઉતરી ગએલા મોઢે ઘેર આવી. અશ્રુબિંદુઓથી પોતાના હૃદયને ભીંજવતી, છતાં ક્રોધાગ્નિથી બળી રહેલી અને નીચે જમીન તરફ જોતી એવી તેણીને દેખીને તેણીના પતિ (પાસદત્તે) એ કહ્યું કે–વહાલી ! શા કારણથી તુ આજ ખિન્ન દેખાય છે ? શુ તારૂ કોઇએ અપમાન કર્યું છે ? તારો કોઈએ પરાભવ કર્યો છે ? તેણીએ કાંઇપણ જવાબ ન આપ્યો, કારણ કે કુલવાન સ્ત્રીઓ પિતાના ઘરે પોતાનુ થએલુ અપમાન સાસરામા મોટે ભાગે કેમે કરીને કરતી નથી અર્થાત્ પોતાના પિયરની હલકાઇ સાસરામાં કોઇ રીતે કરતી નથી કારણ કે –

“કુલવાન સ્ત્રીઓ પોતાના અપમાનની–દુ ખની વાત બીજાની આગળ કરતી નથી. (જ્યારે) મધ્યમ સ્ત્રીઓ, એક બીજાની વાત એક બીજાને કરીને પરસ્પર ઘરમા કલેશ કરાવે છે ”–૭૨

તોપણ પતિએ આગ્રહથી પૂછવાને લીધે તેણીએ પોતાના પિતાના ઘેર બનેલી બધી ઘટના કહી સભળાવી કારણ કે —

“पतिः पूज्य पतिर्देवः, पतिः स्वामी पतिर्गुरुः ।
सुखे दुःखे कुलस्त्रीणां, शरणं पतिरेव हि ॥७३॥

કુલીન સ્ત્રીઓને પતિ પૂજ્ય છે, પતિ દેવ છે, પતિ સ્વામી અને પતિ જ ગુરૂ છે, સુખના કે દુ ખમા શરણ પણ પતિ જ છે ”

પાસદત્ત શેઠે કહ્યુ કે –“હે ભદ્રે ! મારા જાણવામાં આવી ગયુ કે ગરીબાઇ જ એક તારા અપમાનનુ કારણ છે ” કારણ કે –

“इश्वरेण स्मरो दग्धो, लङ्का दग्धा हनूमता ।
न केनापि हि दारिद्र्यं, दग्धं सत्त्ववताऽप्यहो ॥७४॥

મહાદેવે કામદેવને બાળી નાંખ્યો, હનુમાનજીએ લકાને બાળી, પરંતુ કોઈપણ સાત્ત્વિક પુરૂષ આ ગરીબાઇને બાળી ન શક્યો.”

પછી પતિએ રોતી એવી પ્રિયશ્રીને શાંત કરી, અને કહ્યુ કે –“હે પ્રિયા ! મનમા જરાએ દુ ખ લગાડીશ નહિ બીજાને દોષ દેવા કરતા પોતાના આત્માને જ દોષ દેવો, સ્વામીને કે મિત્રને દોષ દેવા કરતા, પોતાના કર્મને જ દોષ દેવો જોઇએ.”

પોતાના કર્મનો જ વિચાર કરીને, પુણ્યનુ આચરણ કરવુ અને ભાગ્યચક્રનો જ વિચાર કરવો કારણ કે –

"कृतकर्मक्षयो नास्ति, कल्पकोटिशतैरपि।
अवश्यमेव भोक्तव्यं, कृत कर्म शुभाशुभम् ॥७६॥

કરોડો યુગ ચાલ્યા જાય તોપણ કરેલાં કર્મનો નાશ થતો નથી, [પોતે] કરેલાં શુભ અથવા અશુભ કર્મો જરૂરાજરૂર ભોગવવાંજ પડે છે."

હે પ્રિયા ! તેઓના ઉપર તારે ગુસ્સો ન કરવો જોઇએ. કારણ કે તારે માટે તો એ પારકું ઘર ગણાય. કારણ કે દશવૈકાલિક સૂત્ર (અ. ૫, ઉ. ૨, સૂત્ર ૨૬)માં સાધુઓના માટે કહ્યુ છે કે:-

"પારકાના ઘરમાં અનેક પ્રકારના ખાદિમ અને સ્વાદિમ (ખાવાના અને મુખવાસ વગેરેના પદાર્થો) હોય (છતાં) પારકો ઇચ્છાથી તે [આપણને] આપે કે ન આપે તોપણ પડિત પુરુષે તેના પ્રત્યે ગુસ્સે ન થવુ જોઇએ."

ત્યારપછી તે (પ્રિયશ્રી) હમેશા નમસ્કાર મત્ર તથા ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનુ સ્મરણ, ગુણન, દેવવદન, કાયોત્સર્ગ, પ્રતિક્રમણ વગેરે પુણ્યકર્મ કરવા લાગી. (કારણ કે —)

"नवकार एक अक्खर पावं फेडेइ सत्त अयराणं।
पण्णासं च पएणं, सागरपणसयं समग्गेणं ॥७८॥

નવકાર મન્ત્રનો એક અક્ષર સાત સાગરોપમના પાપનો નાશ કરે છે, [તેનુ] એક પદ પચાસ સાગરોપમનુ પાપ નાશ કરે છે અને સમગ્ર નમસ્કારમત્ર પાચસો સાગરોપમ(વર્ષ)ના પાપનો નાશ કરે છે."

શેઠ (પાસદત્ત) તો વિશેષે કરીને અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો જે આ પ્રમાણે-ઉત્તમ ગધ (ચદન, કેશર વગેરે), ધૂપ, અક્ષત-ચોખા, દીપક, સુગધીદાર પુષ્પો, નૈવેદ્ય, ફલ અને જલ એમ આઠ પ્રકારની જિનપૂજા કહેલી છે.

તે વખતે શેઠના પૂર્વ પૂણ્યનો ઉદય થયો એક વખતે પ્રિયશ્રી નવું ઘર લીંપવા માટે ગામની બહારના ભાગમા માટી લેવા માટે ગઇ જેટલામાં તેણીએ માટી ખોદવાની શરૂ કરી, તેટલામા જ શેઠના પુણ્યનો પ્રકાશ કરનાર અને ગરીબાઇનો નાશ કરનાર એવું નિધાન પ્રગટ થયુ. તેણીએ જેવી રીતે માટી ખોદી હતી, તે જ પ્રમાણે ઉપર માટી ઢાકી દીધી અને પોતાના ઘેર આવીને તે વાત પોતાના સ્વામીને નિવેદન કરી શેઠે ત્યા આવીને તે જોયુ અને રાજાને જણાવ્યુ રાજાએ શેઠની સાથે પોતાના નોકરો મોકલાવ્યા ત્યાથી તેઓ નિધાન ખોદીને રાજસભામાં લાવ્યા (અને) રાજાની આગળ તે (નિધાન) ખજાનો મૂકયો [અને કહ્યુ કે] આપને જેમ ઉચિત લાગે તેમ કરો

રાજાએ મંત્રિ, પુરોહિત વગેરેને પૂછ્યુ કે:–"આ માટે શું કરવું યોગ્ય છે?" તેઓએ કહ્યુ કે:–"આ ખજાનો આપનો જ ગણાય. આ (શેઠ)ને આમાંથી થોડુ આપવું."

રાજાએ જેવો એ ધન ગ્રહણ કરવા માટે પોતાનો હાથ તે ખજાનામાં નાખ્યો કે તુરત જ મનુષ્યવાણી થઈ કે–શું હું રાજાને વળગું? રાજપુત્રનું ભક્ષણ કરૂ? કુબુદ્ધિ આપનાર મન્ત્રિને કે પુરોહિતને ગ્રહણ કરૂં? તેથી બધા બી ગયા અને દૂર ખસી ગયા. (અને કહેવા લાગ્યા કે–)આ ખજાનો કોઇ ભૂત–વ્યંતરથી અધિષ્ઠિત લાગે છે. માટે આ બધું શેઠને જ આપી દો.

પછી રાજાએ **પાસદત્ત** શેઠને પૂછ્યુ કે–"જ્યારે તેં આ ખજાનાને જોયો ત્યારે ત્યાં કોઇ પણ માણસ હતું? [અથવા તો] શું કોઇએ તે સાંભળ્યું કે જોયું છે?

શેઠે કહ્યું કે:–"હે રાજન્! આ નિધાનની વાત હું જાણું છું અને મારી સ્ત્રી જાણે છે, તે સિવાય ત્રીજું કોઇ જાણતું નથી"

રાજાએ કહ્યું કે:–"તો મારી આગળ તમે શા માટે કહ્યું?"

શેઠે કહ્યુ કે:–"હે રાજન્! પારકુ ધન ન લેવાનો મારે નિયમ છે. (અને) બધી જમીન રાજાની જ ગણાય છે, તેથી તેની અંદર રહેલુ ધન પણ રાજાનું જ ગણાય, તેથી મે તે ન લીધુ. કારણ કે.—

"પડી ગયેલુ, ભૂલાઇ ગયેલુ, ખોવાઇ ગયેલું, પડી રહેલું, મૂકેલું, કોઇએ રાખેલુ અને છુપાવેલુ એવુ તથા કોઇએ આપ્યા વગરનુ એક તરખલુ સુદ્ધાં પણ ન લેવુ."–૮૦

[વળી] હે રાજેન્દ્ર! ગૃહસ્થ પુરૂષે શુદ્ધ વ્યવહારથી જ ધન ઉપાર્જન કરવું ઉચિત છે. કારણ કે:—

"શુદ્ધ વ્યવહારથી શુદ્ધ ધન વધે છે [અને તેવા શુદ્ધ ધનથી જ] ધાન્ય, દેહ, પુત્ર, પત્ની અને ધર્માનુષ્ઠાન શુદ્ધ થાય છે. (વળી) શુદ્ધ દેહથી જ પ્રાણી ધર્મને યોગ્ય થઈ શકે છે, (અને તે) જે જે કાર્ય કરે છે તે તે સફળ થાય છે."–૮૧, ૮૨

શેઠના આવા નિયમથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ તે બધું નિધાન તેને સમર્પણ કર્યું (અને કહ્યું કે–) તારા પુણ્યથી જ આ નિધાન પ્રગટ થએલું છે, માટે તે તારૂ જ હો! શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે–આ ભવમાં જ વ્રત–નિયમનુ ફલ મલ્યુ કારણ કે કહ્યુ છે કે—

"परार्थग्रहणे येषां, नियमः शुद्धचेतसाम्।
अभ्यायान्ति श्रियस्तेषां, स्वयमेव स्वयंवराः ॥८३॥

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને પારકું ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયંવરા થઇને ચાલી આવે છે."

શેઠ નિધાન લઇને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો. આ બધુ ધર્મનું ફલ છે તેમ સમજ્યો. કહ્યું છે કે:–

"પુણ્યની ઇચ્છાવાળાએ કોઇને કોઇ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ ! [કારણકે] નાનો પણ નિયમ કમલશેઠની[1] માફક બહુ લાભને આપનારો થાય છે."

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવાં મકાનો બનાવ્યા, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યા વ્યાપાર કરવા લાગ્યો [વળી] દુકાન વગેરેમા વાણીયાના છોકરાઓ (ગુમાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, ભેંશ, ઘોડા વગેરેનો પરિવારવાળો, [તથા] કુટુંબ કબીલામાં મહત્ત્વને પ્રાપ્ત થયો–મોટાઇવાળો થયો કારણ કે –

"यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥८५॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પંડિત, તે જ્ઞાની, તે ગુણનો જાણવાવાળો, તે જ વક્તા, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય(પૂજ્ય), [ગણાય છે] (કારણ કે આ જગત્‌માં) બધા ગુણો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે"

પછી પ્રિયંકર નામનો પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો. તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, મુહૂર્ત કઢાવ્યુ કારણ કે –

"શુભ વેળાએ કરેલુ કાર્ય ઉન્નતિ અને લાભને આપનારૂ થાય છે [કારણ કે] સારા અવસરે ગણધર પદ પર સ્થાપન કરેલા **ગૌતમસ્વામી** સર્વ લબ્ધિના ભંડાર થયા."–૮૬

પછી સગા સંબંધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઇઓ કરાવવામા આવી ત્યારે અવસરને ઓળખવાવાળી **પ્રિયશ્રીએ** સ્વામીને કહ્યુ–[મારા ભાઇના] લગ્ન વખતે બેનોએ મારી હાસી કરીને મારૂ અપમાન કર્યું હતું, તે બધીને આમંત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે કારણ કે.–

"અવસરિ જાણી ઉચિય કરિ અવસરિ લહિ મ ભૂલિલ।
વારંવાર તું જાણજે અવસરિ લહિસિ ન મૂલિલ ॥૮૭॥
करचुलुअपाणिएण वि अवसरदिन्नेण मूच्छिओ जियइ।
पच्छा मुआण सुंदर! घटसयदिन्नेण किं तेण! ॥८८॥

[1] કમલશેઠની કથા અહિંયા ગ્રંથ વિસ્તારના ભયથી આપવામા આવી નથી

અવસર જાણીને યોગ્ય હોય તે આદરો, અવસર પામીને ભૂલશો નહિ-ભૂલ કરશો નહિ, [હે આત્મા !] તું જાણી રાખ કે ગમે તેટલુ ખર્ચ કરવા છતા ઘડીએ ઘડીએ અવસર આવતો નથી.-૮૭

[હે] સુંદર ! અવસરે આપેલા ચાંગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્છિત માણસ જીવતો થાય છે. (પરંતુ) મરણ થઇ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શુ વળે ?"-૮૮

વળી તેઓને મારા પુણ્યનુ ફલ પણ હું બતાવુ. શેઠે કહ્યું-વહાલી ! તેઓનું શુ સન્માન કરીએ તો સારૂ ? તેઓના ઉપર કોપ પણ શું (કરવો) અને સ્નેહ પણ શુ કરવો ? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યું છે કે:—

"જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી. [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાંખ તોડી નાંખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનુ મસ્તક મુડાવ્યુ."-૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે:-"હે સ્વામિન્ ! અપકાર પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનુ લક્ષણ છે." કારણ કે.-

"છેહઈ દીઠઇ છેહ હીયા ! મ દાખિસિ આપણું;
કરિ બહુતેરઉ નેહ ઓછા તે ઉમેટસઇ -॥૯૦॥

વળી -

कृतघ्ना बहवस्तुच्छा, लभ्यन्तेऽत्र कलौ जनाः।
कृतज्ञा उत्तमाः स्तोका, अपकारे हितङ्कराः ॥९१॥

હે હૃદય ! (કોઈના) નાશને જોઇને પોતાનો નાશ ન કરીશ ! (કારણ કે) ઘણો સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉલ્લાસ પામે એવા તો થોડા જ હોય છે. વળી-કલિયુગમા હલકા અને કૃતઘ્ન માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરતુ) અપકાર કર્યા છતા પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો બહુ જ થોડા મળી આવશે -૯૦,૯૧.

પછી શેઠે સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી)ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા. તેઓ ત્યા ગયા, પરતુ ધનથી ઉન્મત્ત થએલી એવી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમત્રણ આપ્યુ, ત્યારે તેઓ બોલી કે-"અહો ! જન્મથી આ જ પર્યન્ત તો તે બહેનનુ ઘર અમે જોયુ પણ નથી, અને આજે વળી એવુ શુ કારણ ઉપસ્થિત થયુ ?" તે સેવકો બોલ્યા કે -"પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, ઉત્સવમા તે તમને સર્વેને તમારી બેહેને બોલાવ્યા છે" તે બહેનો બોલી કે -"તમે કહેજો કે અમને આવેલા જ માની લે" તેમને નોકરોએ અત્યત આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે-શેઠ અમને

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને પારકું ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયવશ થઇને ચાલી આવે છે"

શેઠ નિધાન લઇને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો. આ બધુ ધર્મનુ ફલ છે તેમ સમજ્યો કહ્યુ છે કે—

"પુણ્યની ઇચ્છાવાળાએ કોઇને કોઇ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ! [કારણકે] નાનો પણ નિયમ કમલશેઠની[1] માફક બહુ લાભને આપનારો થાય છે."

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવા મકાનો બનાવ્યા, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યા વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. [વળી] દુકાન વગેરેમાં વાણીયાના છોકરાઓ (ગુમાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, ભેશ, ઘોડા વગેરેનો પરિવારવાળો, [તથા] કુટુબ કબીલામાં મહત્ત્વને પ્રાપ્ત થયો—મોટાઇવાળો થયો કારણ કે—

"यस्याति वित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥८५॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પડિત, તે જ્ઞાની, તે ગુણનો જાણવાવાળો, તે જ વક્તા, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય(પૂજ્ય), [ગણાય છે] (કારણ કે આ જગત્માં) બધા ગુણો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે."

પછી પ્રિયકર નામનો પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો. તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, મુહૂર્ત કઢાવ્યુ કારણ કે—

"શુભ વેળાએ કરેલું કાર્ય ઉન્નતિ અને લાભને આપનાર થાય છે [કારણ કે] સારા અવસરે ગણધર પદ પર સ્થાપન કરેલા **ગૌતમસ્વામી** સર્વ લબ્ધિના ભડાર થયા"—૮૬

પછી સગાં સબધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઇઓ કરાવવામાં આવી ત્યારે અવસરને ઓળખવાવાળી **પ્રિયશ્રીએ** સ્વામીને કહ્યુ—[મારા ભાઇના] લગ્ન વખતે એનોએ મારી હાંસી કરીને મારૂં અપમાન કર્યું હતું, તે બધીને આમત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે કારણ કે.—

"અવસરિ જાણી ઉચિય કરિ અવસરિ લહિ મ ભૂલ્લિ।
વારવાર તું જાણજે અવસરિ લહિસિ ન મૂલ્લિ ॥૮૭॥
करचुलुअपाणिपण वि अवसरदिन्नेण मूच्छिओ जियइ।
पच्छा मुआण सुंदर! घटसयदिन्नेण किं तेण! ॥८८॥

---

૧ કમલશેઠની કથા અહિયા ગ્રથ વિસ્તારના ભયથી આપવામા આવી નથી

અવસર જાણીને યોગ્ય હોય તે આદરો, અવસર પામીને ભૂલશો નહિ-ભૂલ કરશો નહિ; [હે આત્મા!] તું જાણી રાખ કે ગમે તેટલું ખર્ચ કરવા છતાં ઘડીએ ઘડીએ અવસર આવતો નથી.-૮૭

[હે] સુંદર! અવસરે આપેલા ચાગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્છિત માણસ જીવતો થાય છે. (પરંતુ) મરણ થઇ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શું વળે?"-૮૮

વળી તેઓને મારા પુણ્યનુ ફલ પણ હું બતાવુ. શેઠે કહ્યું-વહાલી! તેઓનું શું સન્માન કરીએ તો સારૂ? તેઓના ઉપર કોપ પણ શું (કરવો) અને સ્નેહ પણ શું કરવો? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યું છે કે:—

"જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી. [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાંખ તોડી નાખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનું મસ્તક મુંડાવ્યુ"-૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે.-"હે સ્વામિન્! અપકાર પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનુ લક્ષણ છે." કારણ કે.-

"છેહઈ દીઠઇ છેહ હીયા! મ દાખિસિ આપણું;
કરિ બહુતેરઉ નેહ ઓછા તે ઉમેટસઇ -॥૯૦॥

વળી -

कृतघ्ना बहवस्तुच्छा, लभ्यन्तेऽत्र कलौ जनाः।
कृतज्ञा उत्तमाः स्तोका, अपकारे हितङ्कराः ॥९१॥

હે હૃદય! (કોઈના) નાશને જોઈને પોતાનો નાશ ન કરીશ! (કારણ કે) ઘણો સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉલ્લાસ પામે એવા તો થોડા જ હોય છે. વળી-કલિયુગમાં હલકા અને કૃતઘ્ન માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરંતુ) અપકાર કર્યા છતાં પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો બહુ જ થોડા મળી આવશે.-૯૦,૯૧

પછી શેઠે સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી)ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમંત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા. તેઓ ત્યાં ગયા, પરંતુ ધનથી ઉન્મત્ત થએલી એવી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી. પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમંત્રણ આપ્યુ, ત્યારે તેઓ બોલી કે.-"અહો! જન્મથી આ જ પર્યન્ત તો તે બહેનનું ઘર અમે જોયુ પણ નથી, અને આજે વળી એવું શું કારણ ઉપસ્થિત થયુ?" તે સેવકો બોલ્યા કે-"પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, ઉત્સવમાં તે તમને સર્વેને તમારી બેહેને બોલાવ્યા છે" તે બહેનો બોલી કે-"તમે કહેજો કે અમને આવેલા જ માની લે" તેમને નોકરોએ અત્યંત આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે-શેઠ અમને

ફરીને મોકલશે. ત્યારે તેઓ બોલી કે– અમે જાણીએ છીએ કે એ (કેવી રીતે) ફરી મોકલશે. ગરીબને ઘેર ભોજન માટે જતાં લોકો પણ [અમારી] હાંસી કરે છે કારણ કે —

"જેના ઘરમાં અનાજ, શાક, દહીં, દૂધ તથા સાકર ન હોય અને તાબૂલ પણ દેખવામાં ન આવતાં હોય, ત્યાં સારાં ભોજનની તો વાત જ શી?"–૯૨.

ધનવાનોને તો તેમના ઘેર જવામા પણ ખરચ જ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉપહાસ કરીને તેઓ રહી ગઇ અને માન્યુ નહિ નોકરો પાછા આવ્યા. પછી પ્રિયશ્રીએ પતિને કહ્યું કેઃ–"હે સ્વામિન્! આપ પોતે જ જાઓ" તેથી શેઠ પોતે ઘોડા પર બેસીને નિમંત્રણ કરવાને માટે તેમના ઘેર ગયા. ઘોડાનો તથા કપડાનો આડબર જોઇને, તેઓને વિશ્વાસ આવ્યો શેઠ પોતાનાં બધાં સગાંઓને બહુ માનપૂર્વક નિમત્રણ કરીને પાછો આવ્યો અને સર્વ મ્હેમાનોની પોતાના માણસો મારફતે આગતા સ્વાગતા કરાવવા લાગ્યો કારણ કે–

"પાણીનો રસ ઠડક–શીતલતા, ભોજનનો રસ આદર–સત્કાર, સ્રીઓનો રસ અનુકૂળતા (અને) સુવચન એ મિત્રનો રસ છે."

બધાને ઉતારા આપવામાં આવ્યા ઘોડા, બળદ વગેરેને પોતાના માણસો મારફત ગોળ, ઘી, ખાણુ, પાણી વગેરે અપાવ્યા પ્રિયશ્રી બહેનોની આગતા સ્વાગતા કરતી કહેવા લાગી કે–મારા સામાન્ય ઘરમા (તમારા ઘરને) ચડી જાય એવુ કશુ નથી બહેનો (તો) ઘરનો તથા વસ્રાભૂષણોનો ઠાઠ જોઇને હૃદયમા–મનમાં આશ્ચર્ય પામી, પરતુ પુરુષના ભાગ્યની આગળ આશ્ચર્યભૂત શુ છે? કારણ કે –

"दाने तपसि शौर्ये च, विद्यायां विनये नये ।
विस्मयो न हि कर्तव्यो, बहुरत्ना वसुन्धरा ॥९४॥

દાનમાં, તપમાં, પરાક્રમમાં, વિદ્યામા, વિનયમા અને ન્યાયમાં વિસ્મય કરવો નહિ, કેમકે પૃથ્વી ઘણા રત્નોથી ભરેલી છે."

પછી શેઠે ભોજન સમયે બધા સબધીઓને માટે થાળી, વાડકા મડાવીને, પહેલા સાકરનુ પાણી પીરસાવ્યુ. પછી કોકણના કેળા, કોળા પાક, ખારિક, ખજુર, ખાડ, ગુદવડાં, ઘેબર, ચારબી, ચારોળી, જલેબી, ટોપરાં, દાડિમ, દ્રાખ, નીલીદ્રાખ, દાડિમકુલી (દાડમના દાણા), પનીસ (ફણસ), પ્રીણી, સાટા, વરસોલા, પોઉઆ (પૌ આ), નિમજા–પિસતાં–અખોડ–સેલડી–શૃગાટક (શિંગોડા) વગેરે ફળો પીરસાવ્યા પછી ખાજા–સુહાલી (સુંવાળી)–તિલસાંકલી–ખસખસ–સાકુચિમ (સાંકળી)–માંડી (પુલ્લા) મુરકી (મુરકી) -સેવઇઆ લાડૂ, દલીઆ લાડૂ, મોતીઆ લાડૂ, ચારોલી લાડુ–વાજણા

લાડૂ (પુંખના લાડૂ) એ પ્રમાણે પકવાનો પીરસાવ્યાં. કેટલીક સ્ત્રીઓને લાપસી પીરસી, ખાંડ સરસી સ્ત્રી જિમઇ હસી જીભે જાઇ ખિસી કેટલીકને પાપડી, કિસ્યિઉ જિમઇ જીભ બાપડી. તદ્દનુ દૂબલી ખાંડિઉં, સબલીઇ છડિઉ હલૂઇ હલૂઇ સોહિઉ, ફૂટરી સ્ત્રીઇ ધોયઉ, ચતુર સ્ત્રીનુ જોયઉ, સરહરઉ, ભરહરઉ, આણીઆલઉ, દૂબલઇ પેટિ જાણે કરી ફોડી નીસરસિઇ, જે જમિસઇ તેહ નઇ ઘરનુ જિમણુ વીસરઇ આ પ્રમાણે રાજાને ખાવા લાયક ડાગર ખડાવીને તૈયાર કરાવેલા ચોખાનો ભાત પીરસ્યો. પછી મગની દાળ વાની પીલી (રંગે પીળી), નેત્રી સીલી પીરસાવી પછી તરતનુ ગરમ કરેલું અને સાક્ષાદ અમૃત જેવું ઘી પીરસાવ્યુ. પછી વડા ભીના ઘણિ ઘોલિ, મરીચ–મીચમી–ખાંડમી–પાપડ તલ્યા, મુહ ભણી હાથ વલ્યા, રાઇતાં ચિણા ડોડી ટીહૂરા સાલણે ભાણા ભરિયાં, પૂરિયાં તે કિસ્યા તીખાં કડૂઆ કસાયલા મધુરા ચાર પ્રકારનાં, દુર્જનના હીઆ સરિખાં તીખા, પાડોસણિની જીભ સરિખા કડુઆ, શ્રીગુરૂના વચન સરિખા કસાયલા, માયના સ્નેહ જિસ્યાં મધુરા, આ પ્રકારના શાક પીરસાવ્યાં પછી પ્રીસ્યાં (પીરસ્યા) ઘોલ ગલ્યા, (બોલે માથે પલ્યાં) ઘણે દેસાઉરે (દેશાવરે) ભમ્યા ઇણી પરઇ નથી જિમ્યાં કેટલાક માણસોને ઘણિંદે–ઘરદે–ગજદે ત્રણ જાતની છાશ પીરસાવી (પીરસી). કૂ:ર કણ્ડે લગ્ન ઇષ્ટવત્ તાભિ. ખુકારિતમ્, ગલે (ગળે) ખરખરો જાતઃ ।

ત્યારે બહેન બોલી કેઃ–"હે બહેનો! મારા ઘરનુ ભોજન સામાન્ય પ્રકારનુ હોવાથી તમારા ગળે ખરખરો થયો છે" તે બહેનો બોલી કેઃ–હે બહેન! ભોજન નહિં, પણ તારૂં વચન [કઠોર] છે, તે અપમાનનુ ફળ દેખાડયુ છે ત્યારપછી તેણીએ સારૂ દહીં મૂકાવ્યુ.

પછી કપૂર, લવિંગ–ઇલાયચી–કેશર સહિત બનાવેલાં પાનનાં બીડાં આપ્યાં ભોજનની આવા પ્રકારની વિશેષતાથી બધાને નવાઇ ઉપજી સગાં સબધીઓએ કહ્યુ કે–"આ પુણ્યવતી પત્નિને મળેલુ ધન રાજાને દેખાડયુ, (અને) રાજાએ તેને જ આપ્યુ. રાજા પણ તેનુ બહુમાન કરે છે બધા સગાંઓ બોલ્યા કે.–આ શેઠનુ પુણ્ય ફલ્યુ કારણકે'—

"सुकुलजन्म विभूतिरनेकधा, प्रियसमागमसौख्यपरम्परा ।
नृपकुले गुरुता विमलं यशो, भवति धर्मतरोः फलमीदृशम् ॥९८॥

સારા (ઉત્તમ) કુળમા જન્મ, અનેક પ્રકારની વિભૂતિઓ, સુખની પરપરા, સ્નેહીજનોનો મેળાપ, રાજદરબારમા સન્માન મોટાઇ, નિર્મળ એવો યશ વગેરે ધર્મરૂપી વૃક્ષના ફળ છે [એમ જાણવુ]"

પાસદત્ત શેઠે ધનવાન એવા પોતાનાં બધા સગા સંબધીઓને અપૂર્વ વસ્ત્રો આપ્યાં પ્રિયશ્રીએ પોતાની બહેનોને રેશમી વસ્ત્રો આપ્યાં. ત્યારપછી પ્રિયંકર પુત્રને મોટા ઉત્સવપૂર્વક, નિશાળે પંડિતની પાસે ભણવાને મૂકયો. બહેને પોતાની બહેનોને કેટલાક દિવસ આગ્રહ કરીને સન્માન અને સ્નેહપૂર્વક રાખી, પરતુ તે બધી પોતાની મેળે લજ્જા પામતી પરસ્પર કહેવા લાગી કે-ઉત્તમ અને મધ્યમમા મોટુ અતર જાણવું. [કારણકે] આ પણ સ્ત્રી છે પરંતુ એનામાં ગભીરતા તથા ચતુરાઇ અને સગાંઓ પ્રત્યે કેવો સ્નેહ છે. કેમકેઃ-

"वाजिवारणलोहानां, काष्ठपाषणवाससाम् ।
नारीपुरुषतोयानां, अन्तरं महदन्तरम् ॥९६॥

ઘોડા ઘોડામાં, હાથી હાથીમાં, લોઢા લોઢામાં, લાકડા લાકડામાં, પત્થર પત્થરમાં, વસ્ત્ર વસ્ત્રમાં, સ્ત્રી સ્ત્રીમાં અને પુરુષ પુરુષમાં મોટુ અતર રહેલુ છે. અર્થાત્ બધા સરખા હોતા નથી"

આપણે પણ તે દિવસે તેણીની જે મશ્કરી કરી હતી, તે ખરેખર આપણે અયોગ્ય જ કર્યું છે, કેમકે-

"હાસીથી મોટા માણસો પણ લઘુતા પામે છે. જુઓ! સહજ હાંસીથી ધનાએ સ્ત્રીઓને તજી દીધી હાંસીથી ક્ષુલ્લવર સાધુનુ અવધિજ્ઞાન ચાલ્યું ગયુ અને હાસીથી મિત્રો પણ દુશ્મન થઇ જાય છે"-૯૭

પછી તેણીની બહેનોએ ક્ષમા માગી તે બોલી કે.-"તમારો કાંઈપણ દોષ નથી, મારા પૂર્વના કરેલાં અશુભકર્મોનો દોષ છે"

તેઓ બોલી કે-"અમે તે વખતે ધનના અભિમાનની મૂર્ખતાને લીધે નિરર્થક તારૂ અપમાન કર્યું હતુ બીજા કોઇએ પણ ધન, સ્વજનનો મેળાપ, ભોગ, પુત્ર વગેરેનો અહકાર ન કરવો" કહ્યુ છે કે-

"[હે મૂઢ પ્રાણી!] હુ ધનવાન છુ એવો ગર્વ ન કર! (તેમજ) હુ ધન વગરનો છુ એમ સમજીને દુખી ન થઈશ! (કારણકે) ભરેલા ને ખાલી કરતાં અને ખાલીને ભરેલો કરતાં વિધાતાને વાર લાગતી નથી-૯૮

લક્ષ્મી પાણીના તરગોની જેમ ચપળ છે, સગમ-મેળાપ સ્વપ્ન સમાન છે, અને યૌવનાવસ્થા પવનથી ઉડેલ કપાસ-રૂ સમાન છે"-૯૯

પછી શેઠે બધા સગા સબધીઓને સન્માનપૂર્વક વિસર્જન કરવાથી પોતપોતાના સ્થાનકે ગયાં પ્રિયંકર સતત ઉદ્યમ અને વિનયપૂર્વક પડિતની પાસે

શાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો. પંડિત પણ તેના વિનયગુણથી રંજિત થઈને પ્રેમપૂર્વક તેને વિદ્યા આપવા લાગ્યો. [કારણકે.–]

"વિનયથી વિદ્યા ગ્રહણ થઇ શકે, પુષ્કળ ધન આપવા વડે વિદ્યા ગ્રહણ થઇ શકે અથવા તો વિદ્યાના બદલે વિદ્યા લઈ શકાય. આ સિવાય વિદ્યા મેળવવાનુ ચોથુ કોઇ સાધન નથી."–૧૦૦

શ્રેણિક રાજાએ ચાંડાલને પણ સિંહાસન પર બેસાડીને તેની પાસેથી વિદ્યા લીધી એ સજ્જન પુરૂષોનો સુવિનય સમજવો "–૧૦૧

તે થોડા દિવસોમાં બધી વિદ્યાઓના પ્રવીણ થઈ ગયો કેમકે.–

"ડાહ્યા માણસોએ પ્રથમ અવસ્થામાં (બાલ્ય વયમાં) વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરવી–મેળવવી, બીજી અવસ્થામાં (યૌવન વયમા) ધન ઉપાર્જન કરવુ અને ત્રીજી અવસ્થામા (વૃદ્ધ વયમા) ધર્મનો સગ્રહ (ધર્મકરણી) કરવો (કરવી)"–૧૦૨

ત્યારપછી પ્રિયંકર ગુરૂમહારાજની પાસે ધર્મશાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો. ગુરૂમહારાજ પણ તેના વિનય ગુણથી, તેને [પ્રેમપૂર્વક] ભણાવવા લાગ્યા. કારણકે –

"विद्या भवन्ति विनयाद् विनयाच्च वित्तं
नणां भवेच्च विनयान्निजकार्यसिद्धि ।
धर्मो यशश्च विनयाद् विनयात् सुबुद्धिः
ये शत्रवोऽपि विनयात् सुहृदो भवन्ति ॥१०३॥

વિનયથી વિદ્યા મળે છે, વિનયથી ધન મળે છે, વિનયથી માણસોને પોતાના સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, વિનયથી ધર્મ અને યશની પ્રાપ્તિ થાય છે, વિનયથી સારી બુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે [અને] વિનયથી દુશ્મનો પણ મિત્રો બની જાય છે"

દશવૈકાલિક સૂત્ર (ના અ૦૯, ઉ૦૨, સૂ૦ ૧–૨)માં પણ કહ્યું છે કે –"જેમ ઝાડના મૂળમાથી થડ થાય છે, થડમાંથી પછી ડાળો થાય છે, ડાળોમાંથી ડાળીઓ નીકળે છે, ડાળીઓમાંથી પાદડાં, પછી તેને ફૂલ, ફલ અને રસ થાય છે–આવે છે તેમ ધર્મનુ મૂળ વિનય છે અને તેનુ છેવટનું ફળ મોક્ષ છે કે જે વિનયથી કીર્તિ અને સુખ સઘળુ જલદી મળી રહે છે"–૧૦૪–૧૦૫.

તે જ [સાચા] માતા પિતા જાણવા કે જેઓ પોતાના પુત્રને સતાનોને બાલપણથી શિક્ષણ અપાવે છે. કેમકે –

"रूपयौवनसम्पन्ना, विशालकुलसम्भवाः ।
विद्याहीना न शोभन्ते, निर्गन्धा इव किंशुकाः ॥१०६॥
पण्डितेषु गुणाः सर्वे, मूर्खे दोषाश्च केवला ।
तस्मान्मूर्खसहस्रेण, प्राज्ञ एको न लभ्यते ॥१०७॥

विद्या नाम नरस्य रूपमधिक प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुरूणां गुरु।
विद्या वन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवत
विद्या राजसु पूज्यते नहि धन विद्याविहीन पशुः ॥१०८॥

प्राप्ते महेभ्यवर्गेऽपि, चारिजी वर्णप्रश्रिते (?)।
मुर्खपुत्रोऽवदत् तत्र, द्वारस्थाने कपाटकम् ॥१०९॥

રૂપ અને યૌવનથી સપન્ન હોય તથા ઉત્તમકુળમાં ઉત્પન્ન થએલા હોય, [પણ જો] તે વિદ્યા વગરના હોય તો ગધ વગરના કેસુડાંના ફૂલની જેમ શોભાને પામતા નથી પડિતમા બધા ગુણો હોય છે અને મૂર્ખમા બધા દોષો જ હોય છે, તેથી જ હજારો મૂર્ખાઓ કરતાં એક ડાહ્યો માણસ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે વિદ્યા એ માણસનુ સુદર રૂપ છે સારી રીતે ગુપ્ત રાખેલુ ધન છે, વિદ્યા ભોગ, યશ અને સુખને દેવાવાળી છે અને વિદ્યા મોટાઓ કરતાં પણ મોટી છે અર્થાત્ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે પરદેશમાં વિદ્યા બધુની ગરજ સારે છે, તેજ ઉત્તમ દૈવત–બળ છે. રાજદરબારમા વિદ્યા જ પૂજાય છે પણ ધન પુજાતું નથી, તેથી વિદ્યા વગરનો માણસ પશુ સમાન છે–ચતુર એવો પુત્ર હોય તો તે ધનવાનોને વિષે પણ આદર સન્માનને પામે છે. જ્યારે મુર્ખ પુત્ર હોય તો ઘરના દરવાજા બધ કરવા જેવું છે અર્થાત્ મુર્ખ પુત્ર હોય તેના કરતા તો પુત્ર ન હોય તો સારૂ."–૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯

પ્રિયંકર સમ્યકત્વ–રત્નત્રયી (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર)–નવતત્ત્વ–શ્રાવકનાં બારવ્રતને જાણનારો મહાશ્રાવક થયો ગુરૂએ પણ કહ્યુ કે–"હે મહાનુભાવ–ભાગ્યશાળી! બાલ્યવયમાં પણ ધર્મ કરવો જોઈએ. કારણ કે:—

"દીહા જતિ વલતિ નહુ જિમ ગિરિનિજઝરણાઈં;
લહુઅ લગઇ જીવ! ધમ્મ કરિ સુઇ નિચિતો કાંઈ! ॥૧૧૦॥
જરા જાવ ન પીડેઇ, વાહી જાવ ન વડ્ઢઇ;
જાવ દિયા ન હાયિંતિ, તાવ ધમ્મં સમાયરે. ॥૧૧૧॥

જેવી રીતે પર્વતમાથી નીકળતા ઝરણાંઓ (આગળ) વહે જાય છે અને પાછા વળતા નથી, તેવી રીતે હે જીવ! જ્યાંસુધી લઘુપણુ છે ત્યા સુધીમા ધર્મ કરીલે! તું બેફીકર થઇને સૂઇ કેમ રહ્યો છે?–૧૧૦

જ્યાસુધી ઘડપણુ આવીને પીડા કરે નહિ, જ્યાં સુધી વ્યાધિ વધી જાય નહિ, જ્યાં સુધી ઇંદ્રિયો શિથિલ ન થઇ જાય, ત્યાં સુધીમાં [હે આત્મન્!] તું ધર્મનુ આચરણુ કરી લે.–૧૧૧

પછી પ્રિયંકર હમેશાં સામાયિક-પૂજા-પચ્ચખાણ-દયા-દાન વગેરે પુણ્યના કાર્યો કરવા લાગ્યો. ગુરૂ મહારાજે પણ તેની ધર્મપ્રત્યેની શ્રદ્ધા જાણીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના આમ્નાયો બતાવ્યા [અને કહ્યું કે-"હે મહાનુભાવ! પ્રાતઃકાળે બ્રાહ્મમુહૂર્ત (સૂર્યોદય પહેલાનો ચાર ઘડીનો સમય)માં] મૌનપણે પવિત્ર થઇ (સ્નાન કરી શુદ્ધ થઇ) પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખીને એકાંતે [૧૦૮ વાર] તારે આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરવો. આ સ્તોત્રની અંદર શ્રીભદ્રબાહુ શ્રુતકેવલીએ અનેક મહામન્ત્રો ગોઠવેલા છે, કે જેનાથી ધરણેન્દ્ર-પદ્માવતી-વૈરોટ્યા વગેરે સહાય કરે છે વળી આ (ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર)નો ૧૨૦૦૦ બારહજાર વાર સંપૂર્ણ જાપ કરવાથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે. (તેમજ) દુષ્ટ ગ્રહ-ભૂત-પ્રેત-શાકિની-ડાકિની-મરકી (પ્લેગ)-[સાત] ઇતિ-રોગ-જલનો પરાભવ-અગ્નિ-વ્યંતર-દુષ્ટતાવ-સર્પ (નાગ) ઝેર-ચોર-રાજ અને સંગ્રામ વગેરેના ભયો આ સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે અને સુખ, સંતાન, સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ, સ્વજનોનો મેળાપ, મૃતવત્સા દોષનો નાશ કરીને પુત્રને આયુષ્યની વૃદ્ધિ આપનારા કાર્યો પણ થાય છે. કહ્યું છે કે:—

"सर्वोपसर्गहरणं स्तवनं पुमान् यो
ध्यायेत् सदा भवति तस्य हि कार्यसिद्धिः।
दुष्टग्रहज्वररिपूरगरोगपीडा-
नाशं प्रयान्ति वनिताः सुसुता भवन्ति ॥११२॥
उपसर्गहरं स्तोत्रं, ध्यातव्यं भाविना त्वया।
कष्टे च प्रथमा गाथा, गुणनीया विशेषतः ॥११३॥

સર્વ સંકટોને દૂર કરનાર એવા આ સ્તવન-સ્તોત્રનુ જે માણસ નિરંતર ધ્યાન કરે છે, તેના બધાં કાર્યો સિદ્ધ થાય છે [તેમજ તેની] સ્ત્રી મૃતવત્સા દોષવાળી હોય તોપણ તેણીનો તે દોષ નાશ પામીને, સંતાનવાળી થાય છે. (તેથી) હે ભદ્ર! તારે નિરંતર ભાવપૂર્વક આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનુ (સ્મરણ કરવું) ધ્યાન ધરવું (અને) કોઇ કષ્ટ આવે છતે તેની પહેલી ગાથાનુ વિશેષે કરીને સ્મરણ કરવું."-૧૧૨, ૧૧૩

[આ પ્રમાણે ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને] તેજ વખતથી પ્રિયંકરે ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર ગણવાનો નિયમ લીધો (અને) તે દરરોજ ગણવા લાગ્યો. (જ્યારે) કોઇ વખતે નિયમનો ભંગ થતો (ત્યારે તે) છ વિગયનો ત્યાગ કરતો. આ પ્રમાણે તેનુ નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સિદ્ધ કરેલા મંત્રની જેમ તે સ્તોત્ર તેને સિદ્ધ થઇ ગયુ તે જે જે કાર્ય કરતો તે તે કાર્ય તેનુ સફલ થવા લાગ્યુ.

એક વખત પ્રિયંકર પોતાના પિતાને [વિનયપૂર્વક અંજલિ જોડીને] કહેવા

લાગ્યો કે-"હે પિતાજી! હવે તમે આ વ્યાપારાદિક બધા કાર્યનો ત્યાગ કરીને માત્ર ધર્મધ્યાનનું જ આચરણ કરો" કેમકે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યુ છે કે'—

"जा जा वच्चइ रयणी, न सा पडिनियत्तइ।
धम्मं च कुणमाणस्स, सहला जंति राईओ ॥११४॥

જે જે રાત્રિ વ્યતીત થાય છે તે પાછી પ્રાપ્ત થતી નથી, (અને) ધર્મ કરનાર માણસની રાત્રિઓ સફલ થાય છે."

હે તાત! હવે હુ ઘરનો ભાર બધો ઉપાડી લઇશ વ્યાપારાદિક કાર્ય પણ હુ કરી લઈશ. તે જ સાચો પુત્ર છે કે જે પોતાના પિતાની ચિંતાનો ભાર ઓછો કરે છે કહ્યુ છે કે'—

"एकेनापि सुपुत्रेण, सिंही स्वपिति निर्भयम्।
सहैव दशभिः पुत्रैर्भार वहति गर्दभी ॥११५॥

એક સુપુત્રથી પણ સિંહણ નિર્ભય થઇને [વનમા] સૂઇ રહે છે, જ્યારે દશ પુત્રો સાથે હોવા છતાં પણ ગધેડી ભાર ઉપાડે છે."

એક વખતે પિતાએ પ્રિયંકરને નજીકના 'શ્રીવાસ' નામના ગામમા ઉઘરાણી કરવા મોકલ્યો ઉઘરાણી પતાવીને સાજના વખતે પાછા વળતા તેને ભિલ્લ લોકોએ બાંધ્યો, (અને) બાંધીને તેને શ્રીપર્વતમાના કિલ્લામા પોતાના સ્થાને લઇ ગયા અને તે સબધીની પોતાના સીમાડાના રાજાને ખબર આપી તેણે તેને કેદખાનામાં નાખ્યો અહીં તેના માતાપિતા સધ્યાકાળે પુત્રને આવવાની રાહ જોવા લાગ્યા અને બોલવા લાગ્યા કે—હે પુત્ર! તને આજે જ બહાર મોકલ્યો, પણ હજુ સુધી તું પાછો કેમ ન આવ્યો? તું શુ રિસાઇ ગયો? શુ કોઇએ તારો પરાભવ કર્યો? હે પુત્ર! હવે તુ અહીં તરત આવીને વિરહાતુર એવા અમને તારૂ મુખ બતાવી આનદ પમાડ હવે પછી કોઇપણ સ્થાનકે અમે તને કદીપણ મોકલીશુ નહિ માતા બોલી કે—હે વત્સ! પ્રિયંકર મારે તો તુ એકનો એક દીકરો છે અને મહાકષ્ટે તારૂ પાલન કર્યું છે, તુ અમને અત્યત વહાલો, સુદર, મનોહર કાતિવાળો, સૌને માનવા યોગ્ય, ઘણાનો માનીતો, આભૂષણના કરંડીઆ સમાન, રત્નની માફક અમારા જીવિતને ઉલ્લાસ આપનાર, હૃદયને આનદ આપનારો, આકાશ પુષ્પની જેમ અત્યત દુર્લભ, સ્વપ્નમા પણ તારૂ દર્શન શી રીતે પ્રાપ્ત થશે? આ પ્રમાણે પુત્રના ગુણો સભારતા થકા તે બને જણા વિલાપ કરવા લાગ્યા કહ્યુ છે કે—

"બીજુ બધુ દુ:ખ સમયના વીતવાની સાથે માણસો વીસરી જાય છે (પરતુ) પ્રિયજનના વિયોગનુ દુખ મરણ વિના વીસરતુ નથી—ભૂલાતુ નથી"—૧૧૬

અહો! આજે પ્રિય પુત્ર વિના ઘર સૂનુ સૂનું દેખાય છે, કહ્યુ છે કે -

"अपुत्रस्य गृहं शून्यं, दिशः शून्या अबान्धवा ।
मूर्खस्य हृदय शून्यं, सर्वशून्यं दरिद्रता ॥११७॥

અપુત્રીયાતું-પુત્ર વગરનાનુ ઘર સૂનું છે, ભાઇ વગરની દિશાઓ સૂની છે, મૂર્ખ માણસનું હૃદય શૂન્ય હોય છે, (અને) ગરીબાઇમાં બધુ સૂનું છે."

એટલામા કોઇએ કહ્યુ કે:-"હે શેઠ! તમારા પુત્રને ભિલ્લ લોકો બાધીને **શ્રીપર્વતે** લઇ ગયા છે." આ ખબર સાભળીને તે દપતિ દુ.ખી થયા. [અને] વિશેષે કરીને નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પાઠ કરવામાં તથા પૂજા વગેરે ધર્મકાર્યો કરીને પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા લાગ્યા. કેમકે:—

"वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये, महार्णवे पर्वतमस्तके वा।
सुप्तं प्रमत्तं विषमस्थितं वा, रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥११८॥

વનમાં, યુદ્ધમા, શત્રુ, જલ કે અગ્નિમા, મોટા સમુદ્રમા, પર્વતના શિખર પર, સુતેલી પરિસ્થિતિમાં, પ્રમત્ત અથવા વિષમ પરિસ્થિતિમાં પણ પૂર્વકૃત પુણ્ય [મનુષ્યનું] રક્ષણ કરે છે"

તે વખતે **પાસદત્ત** શેઠને દેવતાએ કહેલુ વચન યાદ આવ્યુ. તેથી અગુરૂ, કપૂર, કસ્તૂરિ વગેરે સુગધીવાળા પદાર્થો લઇને રાજવાડીમા દેવથી અધિષ્ઠિત આંબાના ઝાડની જગ્યાએ ધૂપ ઉખેવીને, તે કહેવા લાગ્યો કે.-"હે દેવ! મારા પ્રિયકર પુત્રને રાજ્યનો લાભ થશે, એમ તમે કહ્યું હતું, પરતુ આ તો ઉલટો નાશ થયો અર્થાત તેના વિરહનુ દુ ખ અમારા પર આવી પડયુ છે. [અને] દેવો અસત્ય બોલવાવાળા હોતા જ નથી કેમકે.—

"મહાપુરુષોના વચનો યુગના અતસુધી પણ અન્યથા થતા નથી. અગસ્ત્ય ઋષિના વચને બધાએલો વિધ્યાચલ(પર્વત) અદ્યાપિ વૃદ્ધિ પામતો નથી."-૧૧૯

આપત્તિ વખતે (હે દેવ!) તું જ એક અમારો આધાર છે. (આ પ્રમાણેની શેઠની પ્રાર્થના સાંભળીને) દેવ બોલ્યો કે:-"હે શેઠ! ચિંતા ન કરો." (પછી) દૈવી વાણી થઇ કે —

"સુણરે પાસા! મુઝ વચનવિલાસા,
મતિ મુકિસિ તું મુખિ નીસાસા;
દેવ હૂયા પ્રિયંકર દાસા,
આવસિ પરણી પચમી વાસા ॥૧૨૦॥

હે **પાસદત્ત**! તુ મારૂ વચન સાંભળ, તું મુખેથી નિસાસા ન મૂક! દેવતાઓ **પ્રિયંકર**ના સેવક બન્યા છે. (અને) તે પાચમે દિવસે પરણીને આવશે '

આ પ્રમાણે દેવની વાણી સાભળીને શેઠ હર્ષિત થયો થકો ઘેર આવ્યો. દેવતાએ કહેલી હકીકત પોતાની પત્ની (પ્રિયશ્રી)ને કહી સાભળીને તેણી પણ આનદિત થઇ

હવે **શ્રીપર્વત** પર પ્રિયકરનુ શુ થયુ તે સાભળો-પછી સીમાડાના રાજા પલ્લિપતિએ સવારમા પ્રિયકરને બોલાવીને પૃછ્યુ કે-"શુ તુ શ્રાવક છે?" તેણે કહ્યુ કે:-"**અશોક** નગરમા રહેતો નિર્ધન વાણિયો એવો હુ પાસેના ગામોમા કોથળો કરીને (ફેરી કરીને) મારો નિર્વાહ કરૂ છુ, મારા પિતા વૃદ્ધ છે, મારી માતાને હુ એકનો એક પુત્ર છુ, કોણ જાણે શા કારણથી તમારા માણસો મને બાધીને અહીંયાં લાવ્યા છે."

રાજા બોલ્યો કે-"અશોકનગરનો **અશોકચંદ્ર** નામનો રાજા અમારો દુશ્મન છે, તેથી તે નગરમાં રહેનારા બધા (અમારા) દુશ્મન જ છે પરતુ મારા સેવકોએ તો બહારગામ જતા તે રાજાના મત્રિપુત્રને પકડવાને માટે માર્ગ રોક્યો હતો પણ તે હાથમા આવ્યો નહિ, તેના બદલે તુ બધાઇ ગયો"

પ્રિયકર બોલ્યો કે.-"હે સ્વામિન્! તો મારા જેવા ગરીબને બધનમા રાખવાથી આપને શુ ફાયદો થવાનો છે? મને આખા નગરમા કોઇપણ ઓળખતુ નથી [આ તો એવુ થયુ કે-] રોગ-વ્યાધિ બીજાને થયો હોય અને શેક ત્રીજાને કરવો, આખો દુ ખથી હોય ત્યારે કાન બાધવા, દુશ્મનાવટ રાજાની સાથે અને નિરપરાધી મારા જેવા વાણિયાને બાધ્યો (એ કયાનો ન્યાય?). કહ્યુ છે કે—

"અપરાધ બીજાએ કર્યો હોય અને બીજાના માથે [આફતો] પડે છે જેમકે અપરાધ **રાવણે** કર્યો અને વાનરોએ બાધ્યો સમુદ્રને"-૧૨૧

તેની વચન ચાતુરીથી પલ્લિપતિ આશ્ચર્ય પામીને કહેવા લાગ્યો કે-"હે કુમાર! જો તુ મારા કહ્યા પ્રમાણે કરે તો, હુ તને મુક્ત કરૂ"

કુમારે કહ્યુ કે.-"તે શુ?"

રાજા બોલ્યો કે-"મારા સેવકોને ગુપ્ત રીતે તારા મકાનમા સાત દિવસ સુધી છુપાવીને રાખ કે જેથી તેઓ ત્યા રહીને રાજપુત્રને અથવા મત્રિપુત્રને બાધીને અહીં લાવે, [અને] હુ મારા વૈરનો બદલો વાળુ."

કુમારે કહ્યુ કે-"એવુ અકાર્ય હુ કોઇપણ રીતે નહિ કરૂ ભલે જે થવાનુ હોય તે થાય" કેમકે-

"अकर्तव्यं न कर्तव्यं, प्राणैः कण्ठगतैरपि।
सुकर्तव्यं तु कर्तव्यं, प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥१२२॥

કંઠે પ્રાણ આવી જાય તો પણ ન કરવા યોગ્ય કાર્યનું આચરણ ન કરવું, [અને] કરવા જેવું હોય તે, કંઠે પ્રાણ આવી જાય તો પણ કરવું જ"–૧૨૨

(વળી) રાજાની વિરૂદ્ધ કાર્યનું આચરણ કરવાથી જીવિતનો પણ નાશ થાય. કેમકે–"(જે લોકો) દેશવિરૂદ્ધ, ગામવિરૂદ્ધ અથવા રાજાની વિરૂદ્ધ કામ કરે છે, તેઓ અહીંયાજ બંધન, ક્લેશ અને મરણને પ્રાપ્ત કરે છે."–૧૨૩

(આ પ્રમાણે સાંભળીને) ગુસ્સે થએલા રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે.– "આને લાકડાની બેડીમાં નાખો" તેથી તેઓએ તેને લાકડાની બેડીમાં નાખ્યો. (અને) તેની આસપાસ પહેરેગીરો રહેવા લાગ્યા (પછી) કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે–ગુરૂએ કહ્યું છે કે વિષમ સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે વિશેષે કરીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવું. તેથી તેને 'उवसग्गहरं पासं०'થી શરૂ થતું ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર એક ચિત્તે ૧૨૦૦૦ બાર હજાર વાર ગણ્યું. તે વખતે દુશ્મન રાજાના મનમાં વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે–આ બિચારાને છોડી મૂકવા દે એને રાખી મૂકવાથી શો લાભ? તે અવસરે તેની સભામાં વિદ્યા સિદ્ધ એવો કોઇ જ્ઞાની પુરુષ આવીને રાજાને આશીર્વાદ આપીને ત્યાં બેઠો રાજાએ (પણ) કુશળ સમાચાર પૂછવાથી તે બોલ્યો કે —

"રાજાઓની સૌમ્યદૃષ્ટિથી, પ્રજાજનોના હિતકારી વાક્યોથી અને સંબંધીજનોના અંતઃકરણના વાત્સલ્યથી હું નિરંતર સુખી છું."–૧૨૪

રાજાએ ફરી પૂછ્યું કે–"[હે જ્ઞાની પુરૂષ!] તમે શું શું જાણો છો?"

તેણે કહ્યું કે–"જીવિત–મરણ, ગમનાગમન, રોગ, યોગ, ધન, ક્લેશ, સુખ દુઃખ અને (માણસોનું) શુભાશુભ (બધું) જાણું છું"–૧૨૫

પલ્લિપતિએ કહ્યું કે–"તો તું કહે કે–અમારા દુશ્મન એવા અશોકચંદ્ર રાજાનું મરણ ક્યારે થશે, કે જેણે અમારો બધો મુલક લઇ લીધો છે?"

સિદ્ધ પુરુષ બોલ્યો કે–"હું એકાંતમાં કહીશ"

રાજાએ કહ્યું કે–"અહીંયા બધા મારા પોતાના માણસો જ છે, માટે તું કહે"

સિદ્ધે કહ્યું કે —

"षट्कर्णो भिद्यते मन्त्रः, चतुष्कर्णो न भिद्यते।
द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य, ब्रह्माऽप्यन्तं न गच्छति ॥ ॥१२६॥

ગુપ્ત વાત છ કાને જાય તો તેનો ભેદ પ્રગટ થઇ જાય છે, ચાર કાને થએલી વાત બહાર આવતી નથી, (અને) બે કાનની વાત તો બ્રહ્મા પણ જાણી શકતા નથી."

પછી રાજાના કાનમાં તેણે અશોકચંદ્ર રાજાના મરણનો સમય કહ્યો અને આ બાબતમાં જરા પણ સદેહ નથી. પછી રાજાએ પ્રગટપણે પૂછ્યુ કે–"તેની ગાદીએ કોણ બેસશે–આવશે ?" તેણે એક ક્ષણભર ધ્યાન ધરીને કહ્યુ કે.–"[હે રાજન્ !] તેની પછી તેના પુત્રોને રાજ્ય મળશે નહિ તેમજ તેના ગોત્રમા પણ તેનુ રાજ્ય નહિ જાય, પરંતુ [પ્રિયંકર નામના વાણિયાના] જે છોકરાને તમે લાકડાની બેડીમા નાખ્યો છે, તે જ પુણ્યવતને તેનુ રાજ્ય દેવતાઓ પોતે આપશે."

રાજા બોલ્યો કેઃ–"હે સિદ્ધ ! આવુ ઢગધડા વગરનુ શુ બોલે છે? તારૂ જ્ઞાન જાણી લીધુ. આને તે વળી રાજ્યલક્ષ્મી ક્યાંથી હોય ? ધન વગરના બહાર નીકળી પડેલા આ વાણિયાનુ નામ પણ કોઇ જાણતું નથી. જેનું પુણ્ય બલવાન હોય તેનુ નામ તો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિમાં હોય છે." કહ્યુ છે કે—

"નળરાજા, રામ, પાંડવ, જેવા પુણ્યશાળીઓના નામ આખા જગત્મા પ્રસિદ્ધ થાય છે, જ્યારે કેટલાકના નામ ઘરમાં પણ જાણીતાં હોતા નથી"–૧૨૭

સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો કેઃ–"આમાં શકા કરશો નહિ." આ વાત સાચી ન લાગતી હોય, તો ગઇકાલે તમે શું ખાધુ હતું તે ભોજનનાં નામ કહી દઉં,"

રાજાએ કહ્યુ કે·–"તુ કહે."

પછી સિદ્ધ બોલ્યો કે–"ઘી અને ખાડ વાળા લાડવા અને પાંચ વડાં, મગ અને અડદની વડી, છાશ અને પાન ખાધુ હતુ"–૧૨૮

આ પ્રમાણે સાભળીને રાજાએ તે સત્ય માન્યુ એવામાં કોઇક સભામાથી બોલ્યુ કે·–"ચૂડામણિને જાણવા વાળા લોકો બની ગએલી વાતો જાણે છે, પરતુ આગામી વાત તેઓ જાણી શકતા નથી"

રાજાએ ફરીને પૂછ્યુ કે–"(હે સિદ્ધ !) આજે હુ શુ ભોજન કરીશ"

સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે–"(હે રાજન્ !) મગનુ પાણી આજે તમે જમશો અને તે પણ સાજના સમયે."

રાજાએ કહ્યુ કે.–"આતો બીલકુલ અસત્ય છે મારા શરીરે આરોગ્ય વર્તે છે અને તાવ વગેરે કાઇ પણ નથી અથવા બધુ હમણા જ જણાઇ આવશે" સભાના માણસોને આશ્ચર્ય લાગ્યુ

સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે:-"હે સ્વામિન્ ! જો આ વાત મારી સાચી પડેતો નક્કી સમજજો કે પ્રિયંકરને ભવિષ્યમાં રાજ્ય મળશે જ"

રાજા બોલ્યો-"તે કયા દિવસે ?'

સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો કે-"મહા મહિનાના અજવાળીઆ પખવાડિયામા, પૂર્ણિમા અને ગુરૂવારના દિવસે પુષ્યનક્ષત્રના વિષે પ્રિયંકર રાજા થશે, તેમાં શંકા નથી"-૧૨૯

રાજાએ તે જ ક્ષણે પ્રિયંકરને છૂટો કર્યો અને ઉત્તમ વસ્ત્રો વડે સત્કાર કરીને પોતાના ઘેર લઇ ગયો. કેમકે.-

"કપ્પડ પગિ પગિ લહઈ, કે કંચણની રાસિ;
રાયમાણ કેતા લહઈ, કે ન લહઈ સાબાસિ.—૧૩૦

કેટલાક (માણસો) ડગલે ને પગલે કપડાં મેળવે છે, કેટલાક સોનાના ઢગલા મેળવે છે, કેટલાક રાજા તરફથી માન-સન્માન મેળવે છે અને શાબાશી તો કોણ નથી મેળવતા ? અર્થાત્ શાબાશી તો બધા મેળવે છે"

પછી રાજાએ [પ્રિયકરને] પોતાની પાસે રાખ્યો. સિદ્ધ પુરૂષ સાથે લાંબો વખત વાતચીત કરીને સભા વિસર્જન કરી. રાજાએ ઘેર આવીને દાતણ કર્યું, પછી સ્નાન કર્યું, તેવામાં જ એકાએક માથામા વેદના ઉત્પન્ન થઇ. રસોઇઆએ પ્રાર્થના કરી કે-"હે રાજન્ ! તમામ રસોઇ તૈયાર થઈ ગઇ છે, માટે જમવા માટે પધારો"

રાજાએ કહ્યુ કે-"હુ થોડીવાર પછી ભોજન કરીશ, અત્યારે મારૂં મસ્તક દુઃખે છે." વળી એટલામાં એકાએક મોઢામાં પણ સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક વેદના ઉઠી કહ્યું છે કે:—

"કેટલાક પુરૂષો સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક થોડા જ માત્રથી બોધ પામે છે. રાજાના શરીરમાં જે ક્ષણિક પીડા થઇ તે દેવે કરેલી જાણવી"-૧૩૧

પછી તે પલંગમાં સૂઇ ગયો (અને તેને) ઉંઘ આવી ગઇ, સાંજના વખતે (રાજા) જાગ્રત થયો, છતાં પણ શરીરમા જોઇએ તેવી સ્ફુર્તિ આવી ન હતી (એટલામાં રાજાની શિરોવ્યથાના સમાચાર સાંભળી) મંત્રિ ત્યા આવીને કહેવા લાગ્યો કે- "(હે સ્વામિન્ !) સર્વથા લાઘણ કરવી તે તો ઉચિત નથી. કેમકે:—

"તાવમા પણ સર્વથા લાંઘણ નહિ કરતાં, યુક્તિપૂર્વકની લાંઘણ કરવી (કારણ કે) જે ગુણો લાઘણમા કહ્યા છે, તે જ ગુણો અલ્પભોજનમા સમજવા"-૧૩૨

તેથી મગનુ પાણી લેવુ તે ઉચિત છે. કારણ કે.-

"મગનુ પાણી ત્રિદોષને શાંત કરનારૂ, રેચક, શરીરના અવયવોને શુદ્ધ કરનારૂ, મોળુ, રસ વગરનુ, તીખુ અને તાવનો નાશ કરનારૂ છે."

તેથી રાજાએ રૂચિ વગર પણ મગનુ પાણી અને ઔષધિનુ પાણી લીધું. તે ઉપર વળી વૈદ્યે માથાના દુખાવાને દૂર કરનારી પિત્તનું શમન કરનારી એલચી આપી કેમકેઃ—

"एला तिक्तोष्णलघ्वी स्यात्, कफवायुविषप्रणुत्।
वस्तिकण्डुरुजो हन्ति, मुखमस्तकशोधिनी ॥१३४॥

ઇલાયચી તિખી, ગરમ અને હલકી છે; [અને] તે કફ અને વાયુના વિકારને દૂર કરનારી છે, ખસ તથા ખરજના દોષને હણનારી તથા મુખ અને મસ્તકને શુદ્ધ કરનારી છે"

બીજા દિવસે સ્વસ્થ થએલા રાજાએ સભામા બેઠા બેઠા કહ્યુ કે–સિદ્ધ પુરૂષનુ વચન સાચુ પડયુ પછી મંત્રિ, પોતાના કુટુંબ તથા સગાં સબંધીઓને બોલાવીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે–આ કુમાર પોતાનુ ભાગ્ય જાણતો નથી (પરંતુ) તેને રાજ્ય જરૂર મલશે જ તેથી મારી પુત્રી **વસુમતી** નામની જે છે, તે જો તમારી બધાંની સંમતિ હોય તો, એની સાથે પરણાવીએ (કારણ કે) પછીથી એની સગાઇને લીધે આપણે તથા આપણા સંતાનોને પણ સુખ ઉત્પન્ન થશે. પછી બધાંએ બોલ્યા કે–"(હે સ્વામિન્!) આપનુ વચન યોગ્ય જ છે" પછી તે પલ્લિપતિએ શુભમુહૂર્તે પોતાના કન્યારત્નનુ પ્રિયંકરની મરજી વિના પણ તેની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું. (અને પહેરામણીમા) પુષ્કળ ધન, ઘોડા, વસ્ત્ર વગેરે આપ્યુ (રાજાએ આપેલા) આવાસમાં રહેતો થકો તે પોતાની પ્રિયા સાથે વિચારવા લાગ્યો કે આ બધો **ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનો** પ્રભાવ છે કારણ કે —

"વિપત્તિના સ્થાને સંપત્તિ, લાકડાની બેડીના બદલે લગ્ન, અપમાનને સ્થાને માનની પ્રાપ્તિ એ બધું પુણ્યનુ જ ફળ છે"–૧૩૫

પછી રાજાએ પ્રિયકરને તેની પત્ની સહિત દુશ્મનના ભયને લીધે રાત્રિના સમયે પોતાના સેવકોની સાથે પંચમીના દિવસે **અશોકપુરે** પહોંચાડી દીધો. [ત્યા જઇને] પત્ની સહિત કુમારે પોતાના માતાપિતાને પ્રણામ કર્યાં. દેવની વાણી સત્ય થઇ અને માતાપિતા રાજી થયા આ પ્રમાણે પ્રિયંકરને વસુમતી નામની પ્રથમ પત્ની થઇ

બધા વ્યવસાયમાં કુશળ એવા પ્રિયંકર કુમારે કુટુંબનો બધો ભાર માથે લઈ લીધો પિતા તો વિનયીપુત્રના પ્રતાપે પુણ્યકર્મ જ કરવા લાગ્યો, કેમકે –

" ते पुत्रा ये पितुर्भक्ताः स पिता यस्तु पोषकः।
तन्मित्रं यत्र विश्वासः, स भार्या यत्र निर्वृतिः ॥१३६॥

તે જ [સાચા] પુત્ર છે કે જે પિતાની ભક્તિ કરે, તે જ [સાચા] પિતા છે કે જે પોષક હોય, તે જ [સાચો] મિત્ર છે કે જ્યાં વિશ્વાસ મુકી શકાય અને તે જ [સાચી] સ્ત્રી છે કે જેની પાસેથી શાંતિ મળી શકે."

એક વખતે પ્રિયંકર શ્રીદેવગુરૂનુ સ્મરણ તથા નમસ્કારમંત્ર અને ઉપસર્ગહર-સ્તવન વગેરેનો વિશેષ જાપ-ધ્યાન કરીને સૂઇ ગયો હતો. ત્યારે રાત્રિના પાછલા પ્રહરના વિષે તેણે મહા આશ્ચર્યકારક સ્વપ્ન જોયુ. (પછી) તુરત જ જાગૃત થઇને નમસ્કારમન્ત્રનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો. કેમકેઃ–

" जिणसासणस्स सारो, चउदसपुव्वाण जो समुद्धारो ।
जस्स मणे नवकारो, संसारो तस्स किं कुणइ ? ॥१३७॥
एसो मंगलनिलओ, दुहविलओ सयलसंतिजणओ य ।
नवकारपरममंतो चिंतिअमित्तो सुहं देइ ॥१३८॥

જિનશાસનના સારરૂપ અને ચઉદપૂર્વમાથી જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે, તે નવકારમંત્ર જેના મનમા-હૃદયમા જાગ્રત છે, તેને સંસાર શુ કરી શકે ? આ નમસ્કાર મહામંત્ર મંગલના સ્થાનરૂપ, દુઃખનો નાશ કરનાર, અને સમસ્ત શાંતિને કરનાર છે અને તે ચિંતવન માત્રથી સુખને આપનારો છે–૧૩૭, ૧૩૮

[પછી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે–] મે પહેલાં વૃદ્ધ પુરૂષોના મુખેથી સાભળ્યુ છે કે– [ઉત્તમ] સ્વપ્ન જોઇને નિંદ્રા કરવી નહિ. વિવેકવિલાસ (સર્ગ. ૧, શ્લોક ૧૪)મા કહ્યુ છે કે—

"सुस्वप्नं प्रेक्ष्य न स्वप्यं, कथ्यमह्नि च सद्गुरोः ।
दुःस्वप्नं पुनरालोक्य, कार्यः प्रोक्तविपर्ययः ॥१३९॥

સારૂ સ્વપ્ન જોઇને સૂઇ ન જવું અને તે દિવસ ઉગ્યા પછી સદ્ગુરૂને કહેવું, [અને] ખરાબ સ્વપ્ન જોઇને ઉપર કહ્યું તેનાથી ઉલટુ કરવુ અર્થાત્ સૂઈ જવુ અને કોઇને પણ કહેવુ નહિ.

સવારમા પોતાને આવેલા સ્વપ્નનુ સ્વરૂપ પોતાના પિતાને નિવેદન કર્યું, તે આ પ્રમાણે–[હે પિતા !] મે મારા પોતાના શરીરમાંથી આંતરડાં ખેચીને, તેને જુદા જુદા કરીને, તે આતરડાથી આખા અશોકપુરને ધીમે ધીમે વીંટી લીધુ. ત્યારપછી મારા પોતાના શરીરને અગ્નિમા બળતું જોયુ (અને) જેટલામાં પાણીથી તેને શાંત કરવા ગયો, તેટલામા હું જાગૃત થઇ ગયો. આ સ્વપ્નનુ કેવા પ્રકારનુ ફલ મને પ્રાપ્ત થશે ?

પાસદત્તે કહ્યુ કેઃ–"ત્રિવિક્રમ ઉપાધ્યાયની પાસે જઇને પૂછ. બીજા કોઇની આગળ ન કહીશ, [કારણ કે] તે સ્વપ્નશાસ્ત્રનો જાણકાર છે." કારણ કે—

"पात्रे त्यागी गुणे रागी, भोगी परिजनैः सह ।
शास्त्रे वोद्धा रणे योद्धा, पुरुषः पञ्चलक्षण ॥१४०॥

પાત્રને વિષે દાન દેનારો, ગુણવાન પ્રત્યે અનુરાગવાળો, સ્વજન સાથે ભોજન કરનારો, શાસ્ત્રનો જાણકાર અને સંગ્રામમાં યુદ્ધ કરનારો–[ઉત્તમ] પુરૂષનાં આ પાંચ લક્ષણો છે"

પછી પ્રિયંકર કુમાર ઉપાધ્યાયના ઘેર ગયો. ત્યાં આગળ તેના બે પુત્રો શાસ્ત્રનુ અધ્યયન કરતા તેના દેખવામા આવ્યા. તેઓને પૂછયુ કે–ઉપાધ્યાય ક્યાં છે? મોટા પુત્રે કહ્યુ કેઃ—

"मृतका यत्र जीवन्ति, नर्जीवा उच्छ्वसन्ति च ।
स्वगोत्रकलहो यत्र, तद्गृहेऽस्ति द्विजोत्तमः ॥१४१॥

મૃતક જ્યાં જીવતાં થાય છે અને નિર્જીવ જ્યા શ્વાસોશ્વાસ લે છે તથા સ્વગોત્રમાં જ્યાં કલહ થયા કરે છે, તે ઘેર એ શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ છે, અર્થાત લુહારના ઘેર ગયા છે"

પછી પ્રિયંકર પોતાની બુદ્ધિથી તે લુહારને ઘેર ગયો છે તેમ સમજીને ત્યાં ગયો ત્યાંથી તેને જવાબ મલ્યો કે–છરી તૈયાર કરાવીને હમણા જ તે પોતાના ઘેર ગયા પછી પાછો આવીને તેના નાના પુત્રને પૂછયુ તેણે કહ્યુ કે –

"जडानां संगतिर्यत्र, प्रीतिश्च जलजैः सह ।
उपकारि वनाधारं, मत्पिता तत्र विद्यते ॥१४२॥

જ્યા જળ ભેગા થતા હોય, કમલની સાથે જ્યા પ્રીતિ હોય, જે ઉપકારક હોય અને જે વનના આધાર રૂપ હોય ત્યા મારા પિતા છે"

કુમાર તેઓની બુદ્ધિથી આશ્ચર્ય પામ્યો શુ સરોવરે ગયા છે? આ પ્રમાણે તેનુ કહેવુ સાભળીને તેના બે પુત્રો પણ આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા કુમાર સરોવરે ગયો અને ઉપાધ્યાયને મલ્યો ત્યા તેને પ્રણામ કરીને એકાતમાં પોતાના સ્વપ્નની વાત તેણે (ઉપાધ્યાયને) કહી સ્વપ્ન સાભળીને મનમાં ઘોળાતો હોય તેમ ઉપાધ્યાય ક્ષણવાર સ્તબ્ધ થઇ ગયો આ સ્વપ્ન રાજ્યને દેનારૂ છે ફરી ફરીને તેને (પ્રિયંકરને) પૂછવા લાગ્યો. પછી કુમારની સાથે પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યો તેટલામા જ હાથમા પકડેલા અક્ષતથી ભરેલા થાળની અંદર મૂકેલા શ્રીફળવાળી સ્ત્રીઓનુ ટોળુ સામું આવતું દેખાયુ. પંડિત તે જોઇને વિચારવા લાગ્યો કે–વધામણી તો સન્મુખ જ

આવી. ત્યારપછી મસ્તક પર લાકડાનો ભારો ઉપાડીને આવતો માણસ મળ્યો. આ શુકન પણ રાજ્યને સૂચવનારૂ છે કહ્યુ છે કે—

"प्रवेशे निर्गमे वापि, पट्टो भवति सन्मुखः।
तस्य राज्यं समादेयं, शकुनज्ञेन निश्चितम् ॥१४३॥

(નગરમાં) પેસતાં કે નીકળતાં જો લાકડાનો ભારો સામો મળે તો તેને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય, એમ શકુનના જાણનારાઓએ નિશ્ચિત કરેલુ છે."

નગરમાં આગળ જતા તેમને દારૂ ભરેલો ઘડો મલ્યો. એટલે પડિત બોલ્યો કે–"કુમાર! શુકન તો ઉત્તમ પ્રકારના થાય છે" કુમારે કહ્યું કે–"કેવી રીતે?" પડિતે કહ્યુ કે–"પહેલા વધામણુ, પછી લાકડાનો ભારો અને પછી વળી આ દારૂનો ભરેલો ઘડો" કુમારે કહ્યુ કે–"આ ઘડામાં શુ છે?" તે બોલ્યો—

'मदः प्रमादः कलहश्च निद्रा, द्रव्यक्षयो जीवितनाशन च ।
स्वर्गस्य हानिः नरकस्य पन्था, अष्टावनर्थाः करके वसन्ति ॥१४४॥

આ ઘડામા મદ, પ્રમાદ, કલહ, નિદ્રા, દ્રવ્યનો ક્ષય, જીવિતનો નાશ, સ્વર્ગની હાની અને નરકની પ્રાપ્તિ, આ આઠ અનર્થો રહેલા છે"

કુમારે કહ્યુ કે–"હે પડિત! જેમા અનર્થ હોય તે ઉત્તમ શકુન કેમ ગણાય?" પડિતે કહ્યું–આવા પ્રકારની કઇ ચીજ હોય? તેણે કહ્યુ–દારૂ, તો પછી આ દારૂ ભરેલો ઘડો છે અને તેને શકુનશાસ્ત્રના જાણકારોએ ઉત્તમ શકુન તરીકે માનેલો છે કારણ કે–

"कन्यासाधुमहीशमित्रमहिषीदूर्वादिवर्धापनं
वीणामृन्मणिचामराक्षतफलं छत्राब्जदीपध्वजाः ।
वस्त्रालङ्कृतिमद्यमांसकुसुमस्वर्णादिसद्धातवो
गोमीना दधिदर्पणाग्निविमलाः श्रेष्ठा कृता दक्षिणे ॥१४५॥

કન્યા, સાધુ, રાજા, મિત્ર, ભેંશ, દર્ભ વગેરે વધામણીની વસ્તુઓ, વીણા, માટી, મણિ, ચામર, અક્ષત, ફળ, છત્ર, કમલ, દીપક, ધ્વજા, વસ્ત્ર, અલકાર, દારૂ, માસ, પુષ્પ, સોનુ વગેરે ઉત્તમ ધાતુઓ, ગાય, માછલા, દહીં, દર્પણ, અગ્નિ આ બધી વસ્તુઓ જમણી બાજુએ મલે તો તે શ્રેષ્ઠ કહેલાં છે."

આ પ્રમાણે સાભળીને કુમારે પ્રમુદિત થઇને, શકુનની ગાઠ બાંધી અને તેની સાથે સાથે તેના ઘેર ગયો. ત્યાં પડિતે બહુમાનપૂર્વક પોતાની **સોમવતી** નામની પુત્રી આપવા માટે પ્રાર્થના કરી કુમારે કહ્યું–હુતો એ વાત પણ જાણતો નથી, મારા પિતા જ તે જાણી શકે, હુતો ફક્ત સ્વપ્નફળ પૂછવાને માટે જ અહીં આવ્યો.

છું, તેના બદલામાં કન્યાદાન તે કેવું ? હુ પુછું છું જુદુ, આપ જવાબ જુદો આપો છો, મીઠું માગતા કપૂર આપવા જેવુ અને ઘી માગતાં ઉત્તમ વસ્ત્ર ખેચી આપવા જેવુ તમે કર્યું છે પડિતે કહ્યું કે-તમે તમારા ઘેર જાઓ, તમારા પિતાને હુ વાત કરીશ. (કારણકે) અપકવ (માણુસ) આગળ વાત કહેવાથી તેના હૃદયમાં તે વાત ટકતી નથી. પછી તે પોતાના ઘેર ગયો, પિતાની આગળ બધુ સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. તેના પિતા (પાસદત્ત) પડિત પાસે ગયા અને પૂછ્યુ કે-"સ્વપ્નના વિચારનુ [ફળ] સ્વરૂપ તમે શા કારણથી ન કહ્યુ ?" પડિતે કહ્યુ કે:-આ સ્વપ્નથી એમ જણાય છે કે-તે આ નગરનો રાજા થશે. કારણ કે સ્વપ્નશાસ્ત્રમા આ પ્રમાણે કહેલુ છે કે:-

"अन्त्रैश्च वेष्टयेद् यस्तु, ग्रामं नगरमेव वा ।
स ग्रामे नगरे देशे, मण्डले पार्थिवो भवेत् ॥१४६॥
आसने शयने याने, शरीरे वाहने गृहे ।
दह्यमाने विबुध्येत, तस्य श्रीः सर्वतोमुखी ॥१४७॥
समधातोः प्रशान्तस्य, धार्मिकस्यातिनीरुज ।
शान्तपुसो जिताक्षस्य, स्वप्नौ सत्यौ शुभाशुभौ ॥१४८॥
रात्रेश्चतुर्थयामे तु, दृष्टः स्वप्नः फलप्रदः ।
मासैर्द्वादशभिः षड्भि-स्त्रिभिरेकेन च क्रमात् ॥१४९॥

(સ્વપ્નમા) જે માણુસ પોતાના આતરડાથી ગામ કે શહેરને વીંટી લે, તે ગામ, નગર, દેશ કે મડલનો રાજા થાય વળી સ્વપ્નમા જે માણુસ પોતાના આસનને, પથારીને, વહાણને, શરીરને, વાહનને તથા ઘરને સળગતાં જુએ તેને સર્વ પ્રકારે લક્ષ્મી આવી મલે છે જેની બધી ધાતુઓ સરખી હોય, જે બહુ શાત, ધાર્મિક, કોઈપણ જાતના રોગથી રહિત, અને જિતેદ્રિય હોય એવા પુરૂષના જોવામાં આવેલા શુભ કે અશુભ સ્વપ્ન સાચા હોય છે રાત્રિના ચારે પ્રહરમા જોવામા આવેલ સ્વપ્ન અનુક્રમે બાર મહિને, છ મહિને, ત્રણ મહિને અને એક મહિને ફળદાયક થાય છે"-૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯

આ પ્રમાણે સાભળીને 'દેવવાણી પણ સત્ય થઈ' એમ મનમા સમજીને **પાસદત્ત** શેઠે હર્ષિત થઈને પડિતને કહ્યુ કે-"(હે પડિતવર્ય !) તમે કહેલુ બધુ સાચુ છે, કારણ કે સર્વજ્ઞે કહેલા શકુનશાસ્ત્રો અન્યથા ન હોય" પડિતે કહ્યું કે-"તે જ કારણથી મે તમારા પુત્રને મારી પુત્રી આપી છે" શેઠે એ વાત કબુલ રાખી સારૂ મુહૂર્ત જોઈને શેઠે પોતાના પુત્રનુ પડિતજીની પુત્રી સાથે મોટા ઉત્સવ પૂર્વક લગ્ન કરાવ્યુ. હસ્તમોચન વખતે પડિતે ધન, સુવર્ણાદિક પુષ્કળ આપ્યુ, તે

લઈને પોતાની પ્રિયા સાથે તે પોતાના ઘેર આવ્યો આ પ્રમાણે જૈનધર્મ પાળનાર બ્રાહ્મણ પંડિતની **સોમવતી** નામની પુત્રી પ્રિયંકરની બીજી સ્ત્રી થઈ

એક વખત તેના ઘરની નજીકમા દાની, માની, ચતુર અને ઔદાર્ય ગુણનાં આગળ પડતો **ધનદત્ત** નામનો એક કોટ્યાધિપતિ રહેતો હતો. તેની કીર્તિ અને ગુણોને સૌ કોઈ વખાણતા હતા. કેમકે:-

"दानेन वर्धते कीर्ति-र्लक्ष्मी पुण्येन वर्धते ।
विनयेन पुनर्वित्तं, गुणाः सर्वे विवेकत. ॥१५०॥

દાનથી કીર્તિ વધે છે, પુણ્યથી લક્ષ્મી વધે છે, વિનયથી ધન વધે છે અને બધા ગુણો વિવેકથી વધે છે."

તેને **ધનશ્રી** નામની સ્ત્રી, **જિનદાસ** અને **સોમદાસ** નામના પુત્રો તથા ચાર પુત્રીઓ હતી **ધનદત્ત** શેઠે નવો આવાસ કરાવવા માટે સારુ મુહૂર્ત કઢાવ્યુ પહેલા શુભદિવસે ભૂમિશોધન કરાવી વાસ્તુશાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે આવાસ કરાવવાની શરૂઆત કરી આ સબધમા કહ્યુ છે કે-

"दुःखं च देवतासन्ने, गृहहानिश्चतुष्पथे ।
धूर्तामात्यगृहाभ्यासे, स्यातां सुतधनक्षयौ ॥१५१॥
लक्ष्मीनाशकरः क्षीरी, कण्टकी शत्रुभीप्रदः ।
अपत्यघ्नोऽफली तस्मा-देषां काष्ठमपि त्यजेत् ॥१५२॥
मूर्खाधार्मिकपाखण्डि-पतिततनुरोगिणाम् ।
क्रोधिनंत्यजदृप्तानां, प्रतिवेश्मकतां त्यजेत् ॥१५३॥
प्रथमान्त्यायामवर्जा, द्वित्रिप्रहरसम्भवा ।
छाया वृक्षध्वजादीनां सा सदा दुःखदायिनी ॥१५४॥

દેવમદિરની પાસે આવાસ કરવાથી દુખ ઉત્પન્ન થાય છે, ચતુષ્પથ (જ્યાં ચાર રસ્તાઓ ભેગા થતા હોય ત્યાં) માં કરવાથી ઘરની હાનિ થાય છે ધૂર્ત તથા અમાત્યના ઘર પાસે કરવાથી પુત્ર અને ધનનો ક્ષય થાય છે દુધવાળા ઝાડનુ લાકડુ ઘર બનાવવામા ઉપયોગમા લેવામા આવે તો લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે, કાટાવાળા ઝાડનુ લાકડુ ઉપયોગમા લેવામા આવે તો શત્રુ તરફના ભયને તે ઉત્પન્ન કરે છે તથા ફલ નહિ આપનારા ઝાડના લાકડાનો પણ ઉપયોગ નહિ કરવો કારણકે તે સતાનનો નાશ કરે છે (વળી) મૂર્ખ, અધર્મી, પાખડી, ચારિત્ર-હીન, શરીરના રોગવાળા, ક્રોધી, ભગી, ઢેડ અને અભિમાનીઓના, પાડોશને છોડી દેવો [તથા] પહેલો અને ચોથો પહોર છોડીને, બીજા અને ત્રીજા પહોરની વૃક્ષ કે ધ્વજા વગેરેની છાયા જો ઘર ઉપર પડતી હોય તો તે હમેશાં દુઃખને આપનારી છે ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪

કેટલાક દિવસે આવાસ તૈયાર થઇ ગયો. વિજયમુહૂર્ત્તમાં ઘરની ડાબી બાજુએ દેવાલયની સ્થાપના કરીને, શ્રી સઘ વાત્સલ્ય (સંઘની ભક્તિ), ગરીબોને દાન વગેરે આપીને, ધનદત્ત શેઠ પોતાના પરિવાર સહિત નવા આવાસમા રહેવા લાગ્યો. ત્યા રહેતા ત્રણ દિવસ થયા પછી ચોથા દિવસની રાત્રિએ ધનદત્ત ઘરની અદર નિરાંતે સૂતો, સવારમા જાગ્યો ત્યારે તેણે પોતાને આંગણામાં પલંગ પર સૂતેલો જોયો અને આકાશમાં તારાઓ ઉગેલા પણ જોઇને ધનદત્ત વિસ્મય પામ્યો. બીજા દિવસે પણ નમસ્કાર મત્ર અને ઇષ્ટ દેવતાના સ્મરણ પૂર્વક તે જ નવા આવાસમા બંને બારણા બધ કરીને તે સૂઇ ગયો, (પરતુ) સવારમાં તે જ પ્રમાણે પોતાને બહાર સુતેલો જોઇને તે ચિંતાતુર થયો. ત્રીજે દિવસે પણ રાત્રિએ ધૂપ ઉવેખીને સૂઈ ગયો તોપણ તેમજ થયુ. આથી તે મનમાં બહુ જ ખિન્ન થઇ ગયો તેના કુટુંબમાથી કોઇ પણ ત્યાં સૂઇ રહેતું, તે પણ સવારમા આગણામાં જ સુતેલુ જોવામાં આવતું. આ પ્રમાણે થવાથી બધા માણસો ભયભીત થઇ ગયા અને તે આવાસમાં કોઇ પણ શયન કરતું ન હતુ.

ધનદત્તે જાણ્યુ કે—આ આવાસમાં કોઇ પણ દુષ્ટ વ્યતરનો વાસ હોવો જોઇએ. કેટલાયે મત્રશાસ્ત્રના જાણકારોને તે સબધમાં પૂછ્યુ—તે બધા જેમ જેમ મત્રોપચાર કરવા લાગ્યા, તેમ તેમ વિશેષે કરીને ક્રોધે ભરાએલો વ્યતર આવાસમા જનાર માણસોના શરીર ભાગવા લાગ્યો (તથા) પુરુષ અને સ્ત્રીઓના પરસ્પર વેષ પરાવર્તન કરાવવા લાગ્યો

આ કારણથી ધનદત્ત શેઠ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—લક્ષ ધન ખરચીને કરેલો આ આવાસ નકામો થયો અર્થાત્ મારા લાખ રૂપિયા ખરચવાનુ કાઈ પ્રયોજન રહ્યુ નહિ ચિંતામગ્ન થએલા એવા દરવાજાની બહારના ઓટલા ઉપર બેઠેલા એ ધનદત્તને પ્રિયંકરે પૂછ્યુ કે.—"[હે શેઠ!] હમણાં તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓછો?" શ્રેષ્ઠિએ કહ્યુ કે—હે સત્પુરૂષ! કહ્યુ છે કેઃ—

✓ "चिंता दहइ सरीरं, रोगुप्पत्ती अ चित्तविब्भमओ।
चिंताए दुब्बलत्तं, निद्दाणासो अभुक्खाय ॥१८५॥

ચિંતા શરીરને બાળે છે, ચિંતાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે, ચિંતાથી દુર્બલતા, નિદ્રાનો નાશ તથા ભુખનો નાશ થાય છે."

કુમારે કહ્યુ કેઃ—ચિંતા કરવાથી શું? કેમકેઃ—

"जं चिय विहिणा लिहियं तं चिय परिणमइ सयललोअस्स।
इय जाणिऊण धीरा विहुरे वि न कायरा हुंति॥१८६॥

જે કાંઇ વિધિના લેખ હોય છે, તે જ પ્રમાણે આખા જગતમાં બને છે; એ પ્રમાણે સમજીને ધીર પુરૂષો કાયર થતા નથી."–૧૫૬

તો પણ [હે ભાગ્યશાળી!] તમારી ચિંતાનુ કારણ જણાવો. શેઠે પોતાના ઘરનુ સ્વરૂપ તેની આગળ નિવેદન કર્યું. (અને કહ્યુ કેઃ–) હે ભાઇ! જો તમે કાંઇ તેનો ઉપાય જાણુતા હો તો કરો. તમે ધર્મવાન અને પરોપકાર પરાયણ છો. કેમકેઃ–

"विरला जाणंति गुणा विरला पालंति निद्धणे नेहं।
विरला परकज्जकरा परदुक्खे दुक्खिया विरला॥१५७॥

ગુણો જાણનારા વિરલા પુરુષો જ હોય છે, નિર્ધનાવસ્થામા પણ સ્નેહનુ પાલન કરનારા વિરલા હોય છે, પારકાનુ કામ કરી આપનાર વિરલા હોય છે અને પારકાના દુઃખે દુઃખી થનારા [પણ] વિરલા જ હોય છે."

પ્રિયકર બોલ્યો કેઃ–આનો ઉપાય કરવામાં આઠ દિવસ લાગશે, (અને) અત્યારે તો મારે કામ છે. શેઠ બોલ્યો–ઉત્તમ પુરૂષો પોતાનુ કામ મૂકીને પણ પારકાનું કામ કરે છે કેમકે —

"हुंति परकज्जनिरया निअकज्जपरंमुहा सया सुअणा।
चंदो धवलेइ महिं न कलंकं अत्तणो फुसइ ॥१५८॥

સજ્જન પુરૂષો હમેશાં પોતાના કામમાં બેદરકાર રહીને (પણ) પારકાનુ કાર્ય કરવામા તત્પર હોય છે. (જેવી રીતે) ચંદ્રમા આખી પૃથ્વીને ઉજ્વલ કરે છે પરંતુ પોતાના કલકને ભૂસતો નથી."

તેમ જ વળી નૈષધ૦ (સર્ગ. ૫ શ્લોક ૮૮)માં કહ્યું છે કે'–

"याचमानजनमानसवृत्तेः पूरणाय वत जन्म न यस्य।
तेन भूमिरतिभारवतीयं न द्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रः॥१५९॥

યાચના કરનારા માણુસોની મનોવૃત્તિને પૂર્ણ કરવા માટે જેનો જન્મ નથી, તેનાથી જ આ ભૂમિ અત્યત ભારવાળી છે, પરતુ વૃક્ષો, પર્વતો કે સમુદ્રોથી તે ભારવાળી નથી"

આ પ્રમાણેના શેઠના વચનોથી પ્રિયંકરે તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને કહ્યુ કે– તમારે કોઇપણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ પછી ચૈત્ર મહિનાની અઠ્ઠાઇમા કુમાર નવા આવાસમા **શ્રી પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવીને, દીપક તથા ધૂપ વગેરે તેની પાસે કરવા પૂર્વક હમેશાં મૌનપણે ૫૦૦ પાંચસો વખત ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો આઠમા દિવસે બાળકનુ રૂપ કરીને વ્યતર ત્યા આવીને તેના ધ્યાનભગ માટે કહેવા લાગ્યો કે–"(હે ઉત્તમ પુરૂષ) તુ દયાવાન છે

તેથી રોગાક્રાંત એવા મારૂ રક્ષણ કર ! રક્ષણ કર !" (આ પ્રમાણે બોલતા થકા) દશે આગળીઓ મુખમાં નાખી તો પણ તે ન બોલ્યો. ફરી તે યુવાન થયો અને બોલ્યો કે–આને બાધીને હુ સમુદ્રમાં ફેકી દઉ છુ, એમ કહીને તેને કુદકો માર્યો. [તો પણ] તે ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી વળી તેને હજારો ધોળાવાળવાળા વૃદ્ધનુ રૂપ લીધું અને તે કહેવા લાગ્યો કે–હુ નદીશ્વરદ્વીપને વિષે યાત્રા કરવા માટે જાઉં છુ, તુ પણ મારી સાથે ચાલ તો તને પણ હુ યાત્રા કરાવું. કુમારે વિચાર્યું કે–દેવતાને ધોળા વાળ ન હોય, (અને) કોઇની સહાય વિના મનુષ્યોની ત્યાં જવાની શક્તિ નથી. [તેથી] આ જ તે દુષ્ટ વ્યતર હોવો જોઇએ, એમ સમજીને કુમાર વિશેષ પ્રકારે જાપ અને ધૂપ કરવા લાગ્યો, તેથી તે દુષ્ટ વ્યતર વીજળીના ઝબકારાની માફક ભાગી ગયો. પછી તે (ધનદત્ત) શેઠ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનનો જાપ કરીને, સુખપૂર્વક એ ઘરમાં રહેવા લાગ્યો

ધનદત્તે પોતાના કુટુબની આગળ જણાવ્યુ કે–પ્રિયંકરનું ભાગ્ય બહુ જ મોટુ છે, એણે આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને મારી **શ્રીમતી** નામની પુત્રી આપવા–પરણાવવા ઇચ્છુ છુ. સ્વજનોએ કહ્યું કે–વૈદ્યે બતાવેલુ દૂધ મૂળમા તો મધૂર–મીઠુ હતુ જ તેમાં વળી સાકર ભળી ! અર્થાત્ 'જોઇતુ હતુ અને વૈદ્યે કહ્યુ.' પછી ધનદત્તે હર્ષ સહિત પ્રિયંકરની સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી (અને) કરમોચનના અવસરે ઘોડા, હાર, હીરાજડિત મુદ્રિકા, મોતી તથા વસ્ત્રો વગેરે પણ ખૂબ આપ્યાં (પછી) પોતાની પત્ની સાથે તે પોતાના ઘરમા રહેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે શેઠની પુત્રી **શ્રીમતી** નામની પ્રિયકરની ત્રીજી પત્ની થઈ

પછી કેટલાક દિવસે, વ્યતરને દૂર કર્યાની વાત **હિતંકર** નામના મંત્રીશ્વરના સાભળવામા આવી કેમકે–ગુપ્ત રીતે કરેલુ પુણ્ય હજારો શાખાવાળુ [સમય પર] થાય છે અર્થાત્ પ્રગટ રીતે નહિ કરેલુ એવુ પુણ્ય વખત પર હજાર ગણુ ફળ આપે છે પછી **પ્રિયંકરને** બોલાવીને સુખ સમાચાર પૂછ્યા કારણકે કહ્યુ છે કે —

"આવો, પધારો, આ જગ્યાએ બિરાજો, તમને જોઇને મને આનદ થયો, શા સમાચાર છે, કેમ નબળા દેખાઓ છો, ઘણા લાંબા સમયે કેમ દેખાયા ? વગેરે ભાષાથી–શબ્દોવડે ઘેર આવેલા પોતાના સ્નેહીને જે આદરપૂર્વક બોલાવે છે, તેમને ઘેર સદા નિઃશક મનથી જવું યોગ્ય છે."–૧૯૦

અહો કુમાર ! કોઇ પણ પ્રકારના સ્વાર્થ વગરનુ તમારૂ પરોપકારીપણુ મારા સાભળવામાં આવ્યુ છે જેમકે'—

"परोपकाराय वहन्ति नद्यः, परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः ।
परोपकाराय दुहन्ति गावः, परोपकाराय सतां विभूतयः ॥१९१॥

जलदो भास्करो वृक्षो, दातारो धर्मदेशकाः ।
एतेषामुपकाराणां, नास्ति सीमा महीतले ॥१६२॥

નદીઓ પરોપકારના માટે જ વહે છે, પરોપકારના માટે જ વૃક્ષો ફળ આપે છે, ગાયો પરોપકારના માટે જ દૂધ આપે છે, [અને] સજ્જનોની વિભૂતિઓ પરોપકારના માટે જ હોય છે."–૧૬૧

વળી–"મેઘ, સૂર્ય, વૃક્ષ, દાતાર અને ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા [ગુરૂઓ]ના ઉપકારની દુનિયા પર સીમા (હદ) જ નથી !"–૧૬૨

[માણસોનો] સ્નેહ પણ સ્વાર્થના કારણે હોય છે કહ્યુ છે કે:—

"જન્મથી નિવાસ કરવાને લીધે વિંધ્યાચળ પર હાથીને પ્રીતિ હોય છે, સુગધ આપવાના ઉપકારથી ભમરાની કમળમા પ્રીતિ હોય છે, એક બીજાના સબધને લીધે સમુદ્ર અને ચદ્રને પરસ્પર પ્રીતિ દેખાય છે, (અને) પાણીના લોભથી ચાતક પક્ષી મેઘ પર પ્રીતિ રાખે છે–આ પ્રમાણે સર્વત્ર કાઇકને કાઇક નિમિત્તને લઇને પ્રાણીઓની પ્રીતિ બધાય છે, [પરતુ] મયૂરને જે સ્નેહ વરસાદના પાણીમા નિષ્કારણતાથી હોય છે તે જ સાચો સ્નેહ સમજવો અર્થાત્ મયૂર અને મેઘની જેમ નિષ્કારણ અને નિર્દોષ પ્રીતિ તો વિરલ જ જોવામા આવે છે"–૧૬૩

[હે મહાનુભાવ !] તને બધા ઉપર નિ:સ્વાર્થ સ્નેહ છે, તેથી તારા યોગ્ય કાંઇક કાર્ય હુ કહુ છુ કુમારે કહ્યુ કે–"હે મત્રિન્ ! હુ તો તમારો સેવક છુ, જે કાર્ય હોય તે કહો" પછી મત્રિએ પોતાની પુત્રીનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું–એક દિવસે મારી પુત્રી પોતાની સખીઓ સાથે ક્રીડા કરવાને વાડીમા ગઈ હતી ત્યા કોઇક શાકિની, ડાકિની, ભૂત, પ્રેત, અથવા તો વ્યતરનો દોષ તેને વળગ્યો છે. તે વાતને એક વર્ષ કરતા વધારે સમય વીતી ગયો છે. તે સબધમા ઘણા ઉપચારો કરવા છતા પણ દુર્જનને જેમ સારા વચનોથી ગુણ ન થાય તેમ તે બધા ઉપચારો નિષ્ફળ ગયા છે વળી તે માટે બહુ દેવદેવીઓની માનતાઓ માની, ઘણા વૈદ્યોની દવાઓ કરી, પરતુ કોઇક રોગ કહે છે, કોઇક ભૂતાદિ દોષ કહે છે અને કોઇક ગ્રહ વગેરેની પીડા છે એમ કહે છે કહ્યુ છે કે—

"वैद्या वदन्ति कफपित्तमरुत्प्रकोपं
ज्योतिर्विदो ग्रहकृत प्रवदन्ति दोषम् ।
भूतोपसर्गमथ मन्त्रविदो वदन्ति
कर्मेति शुद्धमतयो यतयो वदन्ति ॥१६४॥

વૈદ્યો વાત, પિત્ત કે કફનો પ્રકોપ કહે છે, જ્યોતિષના જાણકારો ગ્રહનો દોષ કહે છે, માન્ત્રિકો ભૂતે કરેલો ઉપસર્ગ છે એમ કહે છે અને નિર્મળ બુદ્ધિવાળા સાધુ પુરૂષો કર્મનો જ દોષ બતાવે છે"

[આ પ્રમાણે] મોટી મુશ્કેલીમાં પડેલા એવા અમને શુ કરવું કે શું ન કરવું તેની કાંઇ સમજણ પડતી નથી. (વળી) અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે વિશેષે કરીને પીડા થાય છે, શરીર ભારે થઈ જાય છે, તે દિવસે તે કાઇ ખાતી નથી, કાંઇ બોલતી નથી અને પૂછીએ તેનો પણ કાંઇ ઉત્તર આપતી નથી, તેથી તેની સાથે કોઇ લગ્ન પણ કરતું નથી. માટે હે પ્રિયંકર ! પારકાનું ભલુ કરનાર એવો તું મારા પર કૃપા કરીને મારી ચિંતાને દૂર કર અને કોઇ પણ ઉપાયે ફાયદો કર. આ બાબતમા જે કાઇ ધન વગેરે જોઇએ, તે તું કહે તો હું તને પ્રથમથી જ આપુ. પોતાના સંતાન વગેરે માટે નહિ વાપરેલા એવા ઘણા ભેગા કરેલા પણ અસ્થિર ધનથી શુ લાભ ? કેમકે —

"दैवे गुरो च धर्मे च, स्वजने स्वसुतादिपु ।
यद् धनं सफलं न स्यात्, तेन किं दुःखहेतुना ॥१६५॥

દેવ, ગુરૂ, ધર્મ, સ્વજન અને પોતાના પુત્રાદિકના ઉપયોગમાં આવી જે ધન સફળ થતું નથી, તેવા દુ:ખના હેતુરૂપ ધનથી શુ ?

કુમારે કહ્યુ કે-અગુરૂ, કપૂર, કસ્તૂરી વગેરે ધૂપની સામગ્રી લાવો, કે જેથી હુ કાંઇક તેનો ઉપાય કરુ, જો એનુ પુણ્ય પ્રબળ હશે, તો મારો કરેલો ઉદ્યમ જરૂર સફળ થશે. કહ્યુ છે કે —

"उद्यमः प्राणिनां प्रायः, कृतोऽपि सफलस्तदा ।
यदा प्राचीनपुण्यानि, सबलानि भवन्ति हि ॥१६६॥

પ્રાણીઓએ કરેલો ઉદ્યમ પણ પ્રાયે કરીને ત્યારે જ સફળ થાય છે, કે જ્યારે તેઓના પૂર્વ પૂણ્યો પ્રબળ હોય છે."

મંત્રિએ ધૂપ, ફૂલ વગેરે લાવીને તેને સમર્પણ કર્યા પછી કુમાર અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનુ પુષ્પાદિકથી પૂજન કરીને તથા તેની સન્મુખ શ્રેષ્ઠ સુગંધવાળો ધૂપ કરીને, પંચામૃતનો હોમ કરીને નિરંતર ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર પાંચસો વખત ગણવા લાગ્યો (અને તેના પ્રભાવથી) પ્રધાન પુત્રીને ધીમે ધીમે ફાયદો થતો ગયો

આ અવસરે કુમારનુ શુ થયુ તે સાંભળો-પ્રિયંકરના ઘેર કોઇક મધ્યમ વયનો નિર્ધન બ્રાહ્મણ દેશાંતરથી આવ્યો, અને આશીર્વાદ દઇને તેની સન્મુખ બેઠો. પ્રિયંકર મધુર વચનોથી બોલ્યો કે-"હે દ્વિજોત્તમ ! અહીં આપનુ આગમન શા નિમિત્તે થયુ છે ?" તે બોલ્યો કે-"હે સત્પુરૂષ ! તમારા લાયક કાઇક કાર્ય છે."

ત્યારે કુમાર બોલ્યો કેઃ–"ખુશીથી તમે કહો, જો મારાથી બની શકશે તો કરીશ." બ્રાહ્મણ બોલ્યો કેઃ–"જો તમે મારી પ્રાર્થના નો ભગ ન કરો તો જ પ્રાર્થના કરૂ."

"परपत्थणापवन्नं मा जणणि ! जणसु परिसं पुत्तं ।
मा उअरे वि धरिज्जसु पत्थणभङ्गो कओ जेण ॥१६७॥

પારકાની પ્રાર્થના સાંભળીને બેસી રહેનાર એવા પુત્રને હે માતા ! તું જન્મ જ ન આપીશ ! [અને] જે પારકાની પ્રાર્થનાનો ભંગ કરે એવા પુત્રને તો તું ઉદરમાં પણ ધારણ ન કરીશ"

વળી હે પરોપકારી તું સાંભળ ! ઉત્તમ પુરૂષો માટે પરોપકાર એ જ ઉત્તમ વસ્તુ છે. કેમકેઃ—

"ચાડીઓ (પુરૂષ) ખેતરની રક્ષા કરે છે, ધજા મહેલનુ, ભસ્મ દાણાનુ અને દાતમા રાખેલુ એવું તરખલુ પ્રાણોનું રક્ષણ કરે છે આ પ્રમાણે જડ વસ્તુઓ પણ રક્ષણ કરે છે, તો પછી પારકા પ્રત્યે ઉપકાર નહિ કરનાર માણસથી શુ ? અર્થાત્ પારકાપર ઉપકાર ન કરે તો માણસ તરખલાથી પણ હલકો સમજવો."–૧૬૮

આ પ્રમાણે ઘણુ ઘણુ કહીને તે બ્રાહ્મણે પોતાનું કાર્ય તેની આગળ નિવેદન કર્યું કે-"હે ઉત્તમપુરુષ ! સાભળ–સિંહલદ્વીપમાં સિંહલેશ્વર નામનો રાજા છે. તેણે એક મોટો યજ્ઞ માડયો છે. ત્યા તેની સમાપ્તિના ઉત્સવ વખતે દક્ષિણામાં બધા બ્રાહ્મણોને તે લક્ષ મૂલ્યવાળો એક એક હાથી આપવાનો છે; તેથી હું ત્યાં જઇશ. કારણ કેઃ—

"किं किं न कयं को को न पत्थिओ कह कह न नामिअं सीसं ।
दुब्भरउअरस्स कए किं न कयं किं न कायव्वं ? ॥१६९॥

[આ] દુખે ભરી શકાય એવા પેટને માટે શુ શુ નથી કર્યું, કોની કોની પાસે ભીખ માગી નથી, ક્યાં ક્યાં મસ્તક નથી નમાવ્યુ [અને] શું શું નથી કર્યું ?"

તેથી તારી પાસે મારી સ્ત્રીને મૂકવા માટે હું આવ્યો છુ. હુ મારૂં કાર્ય કરીને જેટલા વખતમાં અહીં પાછો ન આવુ, ત્યાં સુધી રૂપ અને લાવણ્યયુક્ત મારી સ્ત્રીને તારે ઘેર સંભાળીને રાખજે. [અને તેની પાસે] પાણી ભરાવવું, રધાવવું તથા છાશ વલોવવા વગેરે કામ કરાવવુ અને ભોજન આપવું. તેવા પ્રકારના કોઇપણ સ્વજનનો મારે અભાવ હોવાથી અને બીજે કોઇપણ ઠેકાણે વિશ્વાસ નહિ આવવાથી ઉત્તમ એવા તારી પાસે તેને મૂકીને હુ નિશ્ચિતપણે જઇ શકું તેમ છુ.

કુમાર બોલ્યો કે.–"હે દ્વિજોત્તમ ! અહીંયા તમારા પોતાના ગોત્રના, તમારી જ્ઞાતિના તથા તમારા જ વર્ગના લોકો છે, તેમને સોંપીને તમે જાઓ."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે –"[હે સજ્જન !] મારૂ મન કોઇ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ઘરમાં જ રાખવી યોગ્ય છે, તેથી આ મારૂ કાર્ય કર !"

કુમારે કહ્યુ કે:–"હે દ્વિજોત્તમ ! કેવળ તમારા આગ્રહથી મારૂ મન નહિ હોવા છતા પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનુ હુ મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરંતુ તમારે કાર્ય પતવીને જલદી પાછા આવવુ

બ્રાહ્મણ હર્ષિત થઇને બોલ્યો કે –"[હે પુરુષોત્તમ !] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, કામદેવ પિતા, કામલદેવી માતા, કેશવ નામનો, કરપત્ર(છરી)જેના હાથમાં છે એવો, કષાય રગના વસ્ત્રવાળો–આ સાત કકારની જે એંધાણી આપે તેને આ સ્ત્રી અર્પણ કરજે !" આ પ્રમાણે કહીને તે બ્રાહ્મણ ચાલતો થયો કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યુ કે—

"तव वर्त्मनि वर्ततां शिवं, पुनरस्तु त्वरितं समागमः ।
अयि साधय साधयेप्सितं, स्मरणीयाः समये वयं वय ! ॥१७०॥

[હે વિપ્ર !] તમને તમારો માર્ગ સુખરૂપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ ! તમારા કાર્યમા તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સભારીને તુરત પાછા આવો "

જ્યારે તમે અહીં આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યા હું તમને સોંપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કકારાદિ સાત એંધાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ મુખવાળો બ્રાહ્મણ આવ્યો કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે.–"હે વિપ્ર ! તું તરત જ પાછો કેમ આવ્યો ? શા કારણથી ત્યાં ગયો નહિ ? તે બોલ્યો કે –"સારા શકુન નહિ થવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સમુદ્રમાર્ગે જતા વહાણ ડુબવાના ભયથી જીવનને જોખમમા નાખવાની શકાથી હું પાછો આવ્યો, [કારણકે] જીવનને સશયમા નાખી ધન કમાવવાથી પણ શું ? કહ્યુ છે કે –

"જે ધન મેળવતા શત્રુઓને પ્રણામ કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ ક્લેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનુ મને પ્રયોજન નથી."–૧૭૧

હે કુમાર ! બીજાના દુ ખથી કાયર થઇને હુ ત્યાં ન ગયો. અહીંયાં આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમના આશ્રયથી હું મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રમાણે બોલીને સ્ત્રીને લઇને તે ત્યાથી ચાલ્યો ગયો પછી કેટલાક મહિનાઓ વીતી ગયા

બાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે બ્રાહ્મણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો ઊંચો ઉત્તમ હાથી સિંહલદ્વીપમાંથી લાવીને પ્રિયંકરના ઘેર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો [પછી તે બોલ્યો કે –]"હે કુમાર! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને સહીસલામત રીતે હુ પાછો આવી પહોચ્યો છુ. આજ દિવસથી હુ જે જીવુ તે તારી મહેરબાની છે તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. હુ તમારા ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાળીશ? અથવા આનુ પુણ્ય તમને જ થાઓ! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો" આ પ્રમાણે સાંભળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે–"હે વિપ્ર! તું જ તારી સ્ત્રીને પહેલાં લઇ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તેં બતાવી હતી. હવે ઝઘડો શા માટે કરે છે? [મે] જાણ્યુ જાણ્યુ–કે બ્રાહ્મણો આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્તજ હોય છે."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે–"હે કુમાર! જેમ ફાવે તેમ ન બોલ! કપટી તો વાણિ-ચા જ હોય છે. કેમકે–

"દાંભિક લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણસોને ઠગે તેમાં તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને યક્ષ–બનેને એક લીલા માત્રમા જ ઠગી લીધા હતા." [વળી] હુ અહીંયાં આવ્યો જ નથી, તે સબધમાં હું સોગન ખાવા તૈયાર છું. માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાછી નહિ સોંપે, તો હું તને બ્રહ્મહત્યા આપીશ." આ પ્રમાણે સાંભળીને પ્રિયંકર ભય પામી ખિન્ન અને શ્યામ મુખવાળો થઈને હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે–કોઇક દુષ્ટ વિદ્યાસિદ્ધ રૂપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઇ ગયો લાગે છે. હવે શું કરવું? બ્રાહ્મણ બોલ્યો–"હું અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઈને જ જવાનો છું" તેમ કહીને તે તેના ઘર આગળ અડ્ડો લગાવીને બેઠો. આમ કરતાં તે બ્રાહ્મણને એક લાઘણ થઈ બધા સ્વજનો ભેગા થઇને કહેવા લાગ્યા કે–પ્રિયંકર ભારે અવળો નીકળ્યો. કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અવળા થઇ જાય છે કહ્યું છે કેઃ—

"रामो हेममृगं न वेत्ति नहुषो याने न्ययुङ्क्त द्विजान्
विप्रस्यापि सवत्सधेनुहरणे जाता मतिश्चार्जुने ।
द्यूते भ्रातृचतुष्टयं च महिषीं धर्मात्मजो दत्तवान् ।
प्रायः सत्पुरुषो विनाशसमये बुद्धया परिभ्रश्यते ॥१७३॥

રામચંદ્ર સોનાના મૃગને ન જાણી શક્યા, નહુષ રાજાએ બ્રાહ્મણોને વાહનમાં જોડ્યા, બ્રાહ્મણ પાસેથી પણ વાછરડા સહિત ગાયનુ હરણ કરવાની અર્જુનને બુદ્ધિ

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-"[હે સજ્જન!] મારૂ મન કોઇ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ઘરમા જ રાખવી યોગ્ય છે, તેથી આ મારૂ કાર્ય કર!"

કુમારે કહ્યુ કેઃ-"હે દ્વિજોત્તમ! કેવળ તમારા આગ્રહથી મારૂં મન નહિ હોવા છતા પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનુ હું મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરતુ તમારે કાર્ય પતવીને જલદી પાછા આવવું

બ્રાહ્મણ હર્ષિત થઇને બોલ્યો કે-"[હે પુરુષોત્તમ!] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, કામદેવ પિતા, કામલદેવી માતા, કેશવ નામનો, કરપત્ર(છરી)જેના હાથમા છે એવો, કષાય રગના વસ્ત્રવાળો-આ સાત કકારની જે એધાણી આપે તેને આ સ્ત્રી અર્પણ કરજે!" આ પ્રમાણે કહીને તે બ્રાહ્મણ ચાલતો થયો કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યુ કે —

"तव वर्त्मनि वर्ततां शिवं, पुनरस्तु त्वरितं समागमः।
अयि साधय साधयेप्सितं, स्मरणीयाः समये वयं वय !॥१७०॥

[હે વિપ્ર!] તમને તમારો માર્ગ સુખરૂપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ! તમારા કાર્યમાં તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સભારીને તુરત પાછા આવો."

જ્યારે તમે અહીં આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યા હું તમને સોંપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કકારાદિ સાત એંધાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ મુખવાળો બ્રાહ્મણ આવ્યો કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કેઃ-"હે વિપ્ર! તું તરત જ પાછો કેમ આવ્યો? શા કારણથી ત્યાં ગયો નહિ? તે બોલ્યો કે-"સારા શકુન નહિ થવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સમુદ્રમાર્ગે જતાં વહાણ ડુબવાના ભયથી જીવનને જોખમમા નાખવાની શકાથી હુ પાછો આવ્યો, [કારણકે] જીવનને સશયમા નાખી ધન કમાવવાથી પણ શું? કહ્યુ છે કે.-

"જે ધન મેળવતાં શત્રુઓને પ્રણામ કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ ક્લેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનુ મને પ્રયોજન નથી."-૧૭૧

હે કુમાર! બીજાના દુખથી કાયર થઇને હુ ત્યાં ન ગયો. અહીંયાં આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમના આશ્રયથી હું મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રમાણે બોલીને સ્ત્રીને લઇને તે ત્યાથી ચાલ્યો ગયો પછી કેટલાક મહિનાઓ વીતી ગયા

બાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે બ્રાહ્મણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો ઊંચો ઉત્તમ હાથી સિંહલદ્વીપમાંથી લાવીને પ્રિયંકરના ઘેર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો. [પછી તે બોલ્યો કે -]"હે કુમાર! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને સહીસલામત રીતે હુ પાછો આવી પહોચ્યો છુ. આજ દિવસથી હુ જે જીવું તે તારી મહેરબાની છે. તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. હું તમારા ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાળીશ? અથવા આનુ પુણ્ય તમને જ થાઓ! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો." આ પ્રમાણે સાંભળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે-"હે વિપ્ર! તું જ તારી સ્ત્રીને પહેલાં લઇ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તે બતાવી હતી. હવે ઝઘડો શા માટે કરે છે? [મે] જાણ્યુ જાણ્યું-કે બ્રાહ્મણો આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્તજ હોય છે."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-"હે કુમાર! જેમ ફાવે તેમ ન બોલ! કપટી તો વાણિયા જ હોય છે. કેમકે-

"દાંભિક લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણસોને ઠગે તેમાં તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને યક્ષ-બનેને એક લીલા માત્રમા જ ઠગી લીધા હતા." [વળી] હું અહીંયાં આવ્યો જ નથી; તે સંબધમાં હું સોગન ખાવા તૈયાર છુ. માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાછી નહિ સોપે, તો હુ તને બ્રહ્મહત્યા આપીશ." આ પ્રમાણે સાભળીને પ્રિયંકર ભય પામી ખિન્ન અને શ્યામ મુખવાળો થઇને હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે-કોઇક દુષ્ટ વિદ્યાસિદ્ધ રૂપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઇ ગયો લાગે છે હવે શુ કરવું? બ્રાહ્મણ બોલ્યો-"હુ અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઇને જ જવાનો છુ" તેમ કહીને તે તેના ઘર આગળ અડ્ડો લગાવીને બેઠો. આમ કરતા તે બ્રાહ્મણને એક લાંઘણ થઈ. બધા સ્વજનો ભેગા થઇને કહેવા લાગ્યા કે-પ્રિયંકર ભારે અવળો નીકળ્યો. કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અવળા થઇ જાય છે કહ્યું છે કે-

"रामो हेममृगं न वेत्ति नहुषो याने न्ययुङ्क्त द्विजान्
विप्रस्यापि सवत्सधेनुहरणे जाता मतिश्चार्जुने ।
द्यूते भ्रातचतुष्टयं च महिषीं धर्मात्मजो दत्तवान् ।
प्रायः सत्पुरुषो विनाशसमये बुद्ध्या परिभ्रश्यते ॥१७३॥

રામચંદ્ર સોનાના મૃગને ન જાણી શક્યા, નહુષ રાજાએ બ્રાહ્મણોને વાહનમા જોડ્યા, બ્રાહ્મણ પાસેથી પણ વાછરડા સહિત ગાયનુ હરણ કરવાની અર્જુનને બુદ્ધિ

થઇ અને યુધિષ્ઠિરે પોતાના ચાર ભાઇને તથા પટ્ટરાણીને જુગારમાં મૂક્યા, પ્રાયે કરીને વિનાશના વખતે ઉત્તમ પુરુષોને પણ વિપરીત બુદ્ધિ ઉપજે છે.”

શુ આ તે દૈવની ચેષ્ટા છે? કે દુષ્ટજનનો વિલાસ છે? કે કર્મનો વિલાસ છે? બધા કિંકર્તવ્યતા મૂઢ થઇ ગયા. [પછી] કુમારે બ્રાહ્મણને કહ્યુ કે—તારી સ્ત્રીને હુ જાણતો હોઉ કે મે સતાડી હોય તો હુ આ પ્રમાણે સોગન લઉ છુ–ખાઉ છુ’–

“જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, આ દુનિયામાં જ્યાં જીવહિંસા થતી હોય અને જ્યા મૃષાવાદી જનો વર્તતા હોય, તેઓનુ પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મે સતાડી હોય તો ધર્મની નિંદા કરનાર, પક્તિનો ભેદ કરનાર, નિદ્રાનો ભંગ કરનાર અને કંકાસને કરનાર હોય તેનુ પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જે અધમપુરુષો અહીં પારકાના ધનની ચોરી કરે છે, તેઓનુ પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મે સતાડી હોય તો, જે કૃતઘ્ન પુરૂષો છે, વિશ્વાસનો ભગ કરનારા છે અને પરદારાગમન કરનારા છે, તેઓનુ પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મે સતાડી હોય તો, જેઓ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજે ભોગ–વિલાસ ભોગવે છે, તેઓનુ પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જેઓ બે પત્નીઓમા પોતાના સ્નેહને વહેચે છે, તેઓનુ પાપ મને લાગો જો તારી સ્ત્રીને મે સતાડી હોય તો, ખોટી સાક્ષી આપનારા, પારકાનો દ્રોહ કરનારા, પિતાનો દ્વેષ કરનારા અને કુબુદ્ધિને આપવાવાળાને જે પાપ લાગતું હોય, તે પાપ મને લાગો”–૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કેઃ–“ક્રૂર કર્મવાળાના સોગનને હુ માનતો નથી.” કુમારે કહ્યું કે.–“તો તું મારૂ સર્વ ધન લઇ લે!” બ્રાહ્મણ બોલ્યો કેઃ–“મારે બીજુ કશુ નથી જોઇતુ, કેવળ મારી સ્ત્રી જ મને સોપી દો.” કુમાર બોલ્યો કેઃ–“આ પ્રમાણે અસત્ય કલક માથે વહોરવા કરતાં તો બહેતર છે કે સર્વથા મારે મારા પ્રાણોને જ તજી દેવા” એમ કહીને જેવામા પોતાના હાથે તલવાર લેવા ગયો, તેવામાં બ્રાહ્મણ તેનો હાથ અટકાવીને બોલ્યો કે–“(હે કુમાર!) સાહસ ન કર! જો તુ મારુ કહેવુ કરીશ, તો હુ મારી સ્ત્રીને નહિ માગુ” કુમાર હર્ષિત થઇને બોલ્યો–તુ જે કાઇ કહીશ તે બધુ હું કરીશ [બ્રાહ્મણ બોલ્યો–] સાક્ષી કોણ? તેણે કહ્યુ–પચ હવે તું કહે કે હુ ઘર છોડીને પરદેશ જાઉં કે બાર વર્ષ વનમાં રહુ? પૃથ્વિમા ભ્રમણ કરૂ કે જીદગી સુધી તારો દાસ થઇને રહુ?

બ્રાહ્મણ બોલ્યો–બહુ થયુ! તેં કહ્યું તે બધું કાર્ય કર! ત્યાં પણ ધૂર્તે વાણીથી ઠગાઇ કરી, જેને નાચવું નહિ તેને આગણું વાકું. તે કુમાર બ્રાહ્મણના પગમાં

પડયો. તેથી તેને કહ્યું કે—હું વિચાર કરીને કહું છું, [કારણ કે] વિચાર વગર કહેલું ઉલટું અનર્થને કરનારૂ થાય છે. કુમારે [આ] સાચુ માની લીધુ. [પછી તે બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે–] મારુ એક જ કાર્ય તુ કર–જો તુ મંત્રિની પુત્રીનો પ્રતિકાર ન કરે, તો હું મારી સ્ત્રીની માગણી રદ કરૂ. આ સાંભળીને કુમાર બોલ્યો–મારી પ્રતિજ્ઞાનો હું ભંગ નહિ કરૂ. બ્રાહ્મણ બોલ્યો–આ ગુણવગરની કડવી જીભનો આદર કરવો (જીભે બોલેલાને વળગી રહેવુ) યોગ્ય નથી. કુમાર બોલ્યો–હાથીના દાંતની માફક (હાથીના દાંત બહાર નીકળ્યા તે નીકળ્યા જ)સજ્જનો જે પ્રમાણે બોલ્યા તે પ્રમાણે કરવાના જ, કેમકે—

"गुरुआ न गणंति गुणे पडिवन्नं निग्गुणं पि पालंति।
अहला सहला वि तरू गिरिणा सीसेण वुज्झन्ति ॥१८१॥

दोषाकरोऽपि कुटिलोऽपि कलङ्कितोऽपि
मित्रावसानसमये विहितोदयोऽपि ।
चन्द्रस्तथापि हरवल्लभतां प्रयाति
न ह्याश्रितेषु महतां गुणदोषचिन्ता ॥१८२॥

अद्यापि नोज्झति हरः किल कालकूटं
कूर्मो बिभर्ति धरणीं किल चात्मपृष्ठे ।
अम्भोनिधिर्वहति दुःसहवाडवाग्नि-
मङ्गीकृतं सुकृतिनः परिपालयन्ति ॥१८३॥

જેવી રીતે પર્વત પોતાના મસ્તક પર ફળવાળા અને ફળ વગરના ઝાડોને ઉપાડે છે તેવી રીતે મોટા માણસો ગુણની ગણના કર્યા વગર નિર્ગુણ એવા પણ સ્વીકારેલા કામનુ પાલન કરે છે–૧૮૧

ચંદ્રમા દોષની ખાણ સમાન, કુટિલ, કલંકિત, મિત્ર (સૂર્ય)ના મરણ (અસ્ત) વખતે ઉદય પામવાવાળો હોવા છતા પણ તે મહાદેવને વલ્લભ છે કેમકે મોટા પુરુષો આશ્રિતોને વિષે ગુણદોષનો વિચાર કરતા નથી–૧૮૨

જુઓ ! મહાદેવ હજુસુધી કાલકૂટ વિષનો ત્યાગ કરતા નથી, કાચબો પોતાની પીઠ પર પૃથ્વીને ધારણ કરી રાખે છે, સમુદ્ર દુસહ એવા વડવાનલને ધારણ કરે છે (ખરેખર) સજ્જનો અંગીકાર કરેલ કાર્યનુ બરાબર પાલન કરે છે.–૧૮૩

પછી તેને પ્રિયંકરે પૂછ્યુ કે–આ ભોળી એવી અબલા ઉપર તારે શુ વેર છે, કે જેથી તું એને હેરાન કરે છે–સતાવે છે? કારણ કે —

"तृणोपरि कुठार किं, मृगे सिंहपराक्रम ।
कमलोत्पाटने द्दन्ती, कटकं कीटिकोपरि ॥१८४॥

તરખલા ઉપર કુહાડો, મૃગ પ્રત્યે સિંહનુ પરાક્રમ, કમળને ઉખેડવા માટે હાથીનો શ્રમ અને કીડી પર કટક (લશ્કર) શુ ? અર્થાત્ એ બધુ સર્વથા અનુચિત જ છે."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો—એની જીભના ગુણથી. કહ્યું છે કે –

"यस्य जिह्वागुणो नास्ति, तस्य वैरं जगत्त्रये ।
जिह्वायाममृतं यस्य, तस्यात्मीयं जगत्त्रयम् ॥१८५॥
जिह्वाग्रे वसति विद्या, जिह्वाग्रे मित्रवान्धवाः ।
जिह्वाग्रे बन्धनं मोक्षः, जिह्वाग्रे परमं पदम् ॥१८६॥

જેને જીભ વશ નથી, તેને ત્રણે જગત્ સાથે વેર બધાય છે, અને જેની જીભમા અમૃત (મીઠાશ) હોય, તેને ત્રણે લોક વશવર્તી રહે છે, વિદ્યા પણ જીભના ટેરવે રહે છે, મિત્ર અને બાધવો પણ જીભથી જ પોતાના થઇ રહે છે, જીભના ટેરવે બધ અને મોક્ષ તથા જીભના ટેરવે જ પરમપદ પણ રહેલ છે"

કુમાર બોલ્યો—આ વાતથી જણાય છે કે તમે બ્રાહ્મણ નથી પણ કોઇક બીજા દેવ કે દાનવ જણાઓ છો પછી તેણે બ્રાહ્મણનુ રૂપ મૂકી દઇને પોતાનુ દિવ્યરૂપ પ્રગટ કર્યું અને હાથી પણ અદૃશ્ય થઇ ગયો અને તે બોલ્યો કે –"[હે પુરૂષોત્તમ !] રાજવાડીમા મારુ દેવકુળ–મદિર છે ત્યા હુ યક્ષ છુ"

કુમાર બોલ્યો–તો આણે તારૂ શુ બગાડ્યુ છે ? તે બોલ્યો–એ [પોતાની] સાહેલીઓ સાથે મારા મદિરે આવી હતી, (અને) મારી મૂર્તિને જોઇને હસી પડી હતી હુ **સત્યવાદી** નામનો યક્ષ લોકોની આશા પુરૂ છુ અને લોકો મને પૂજે છે એમ કહીને તે બોલી કે–ખરેખર ! આ દેવ નથી, પણ [આ તો] પત્થર ગોઠવેલો છે આ પ્રમાણે બોલીને વાકુ મોઢુ કરીને તે ચાલતી થઇ. પછીથી હુ તેને વળગ્યો છુ કુમાર બોલ્યો કે –"(હે યક્ષરાજ !) રાજમાર્ગમા ચાલ્યા જતા હાથીને જોઇને કદાચ કોઇ કુતરો ભસે, તો શુ હાથીએ તેની સાથે કલહ કરવો યોગ્ય છે ? મદોન્મત્ત થએલો શિયાળીઓ સિંહની આગળ જો કે વિરસ બોલે છે, છતા તેના ઉપર શુ સિંહ ગુસ્સે થાય છે ?"–૧૮૭, ૧૮૮

તેથી તમારા જેવાએ સામાન્ય માણસ પર ગુસ્સો કરવો તે ઉચિત નથી કેમકે–

"કદાચ કાગડો ગજેદ્રના મસ્તક પર વિષ્ટા કરે, તો તે કાગડાની જાતને ઉચિત છે, પરતુ તેથી ગજેદ્રના બળમા કાંઇ હીનતા આવતી નથી અર્થાત હાથી તે હાથી જ રહે છે"–૧૮૯

આ પ્રમાણે મધુર મધુર વચનોથી કુમારે તેના ક્રોધને શાંત પાડ્યો. તેથી તે બોલ્યો-"તમારા ઉપસર્ગહરસ્તવના ગણવાથી હું તેના શરીરમાં રહેવાને સમર્થ નથી, તેથી મેં તારી સજ્જનતાની પરિક્ષા કરી છે." કેમકેઃ—

"નબળાઇના મિષથી બ્રહ્માએ દ્રાક્ષ અને ચંદ્રમામાથી સારનુ હરણ કરીને સજ્જનોને બનાવ્યા છે. તે સજ્જનો જય પામો"-૧૯૦

આ પ્રમાણે આશિષ આપીને તે બોલ્યો કેઃ-"હું તારા પર પ્રસન્ન થયો છુ, માટે તું વર માગ!"

તેથી તેણે વરદાન માંગ્યુ કે-"મત્રિની પુત્રિને મુક્ત કરીને સાજી કર!" તેના વચનથી યક્ષે તેને મૂકી દીધી અને સાજી કરી.

યક્ષ બોલ્યો કે.-"પરંતુ મારી નિંદા કરવાથી આ બાલિકાને બહુ પુત્રપુત્રીઓ થશે." આ પ્રમાણે બોલીને કુમારને સર્વ પક્ષીઓની ભાષા જાણવાનુ વરદાન આપીને યક્ષ પોતાના સ્થાનકે ગયો.

પછી મંત્રિએ વિચાર્યું કે-"પ્રિયંકરે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને જ આ કન્યા આપુ." તેથી મત્રિએ યશોમતિની સાથે જાણે પોતાના ગુણોથી ખરીદ્યુ જ ન હોય તેવુ લગ્ન કર્યું હસ્તમોચન વખતે ધન, ધાન્ય, રત્ન વગેરેનું પુષ્કળ દાન કર્યું-આપ્યુ. બધાને અત્યત આનંદ થયો. તે પણ પોતાની પત્નિ સહિત ઘેર જઇને વિચારવા લાગ્યો કે-આ પણ ઉપસર્ગહરસ્તવનો જ મહિમા છે કે, જેને લીધે યક્ષ પ્રત્યક્ષ થયો. કહ્યું છે કે —

"उपसर्गहरस्तवनं, यच्चित्ते प्रोस्फुरीति सततमिह ।
भूतव्यन्तरयक्षाः, प्रत्यक्षाः स्युर्नृणां तेषाम् ॥१९१॥

જે માણસોના મનમાં નિરતર ઉપસર્ગહરસ્તવ સ્ફુરાયમાન રહે છે, તે માણસોને ભૂત, વ્યતર અને યક્ષો પ્રત્યક્ષ થાય છે."

પ્રિયંકરને યશોમતિ સાથે સંસારસુખ ભોગવતાં યક્ષના વચન પ્રભાવથી, યશોમતિ પ્રતિવર્ષે પુત્રપુત્રીનાં જોડકાને જન્મ આપવા લાગી. તેથી તેણીને બાર વર્ષમાં ૧૨ પુત્રો અને ૧૨ પુત્રીઓ થયાં. તે પુત્ર પુત્રીઓનાં લાલન-પાલન, રક્ષણ સ્તનપાન, ખવડાવવા પીવડાવવા વગેરેથી તેણી હેરાન હેરાન થઇ ગઇ. તે બાળકો પરસ્પર કલહ કરતા હોવાથી અને તેઓના ઉદ્ધતાઇ ભરેલાં વર્તનથી ઉદાસીન એવી તે સુખે સૂઇ શકતી નહિ કે સુખે ભોજન પણ કરી શકતી નહિ. તેથી તે મનમાં વિચારવા લાગી કે-ખરેખર! વાઝણી સ્ત્રીઓ જે હોય તે જ જગતમા શ્રેષ્ઠ છે કે જે નિરતર વિષય, ભોજન; શયનાદિક બધુ સુખે ભોગવી શકે. મે તો કુકડીની

માફક કેવુ કર્મ કર્યું હશે ? તેથી હવે પછી મારે કોઇની પણ નિદા કરવી નહિ. કારણકે:—

"परनिन्दा महापाप, न भूतं न भविष्यति
आत्मनिन्दासम पुण्यं, न भूतं न भविष्यति ॥१९२॥

પરનિદા જેવુ મોટુ પાપ બીજુ થયુ નથી અને થશે પણ નહિ, તેમ જ પોતાની નિદા જેવુ પુણ્ય બીજુ થયું નથી અને થશે પણ નહિ." ૧૯૨

[વળી] પર્વતને માથાથી તોડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી, સુતેલા સિહને જગાડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી અને ત્રિશૂળના ઉપર પ્રહાર કરવા જેવી, ગુરૂઓની –મોટા પુરૂષોની આશાતના સમજવી "–૧૯૩

[આ પ્રમાણે] પ્રિયંકરની ચોથી સ્ત્રી યશોમતિ થઇ પ્રિયકર જિનમદિરમા નિરતર પૂજા કરતો હતો. એક વખતે ત્યા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પૂજા કરીને, ચૈત્યવદન કરીને ઉત્તમ રીતે આ પમાણે નમસ્કાર કરવા લાગ્યો:—

✓ "कल्याणपादपवनं प्रभावभवनं रजःशमनम् ।
स्तौमि दयोद्धृतभुवन पार्श्वजिन सुरकृतस्तवनम् ॥१९४॥
उपसर्गहरस्तवन वनेऽपि ते स्मृतिपथं नयन्ति यके ।
अरिकेसरिकरिशङ्का न स्यात् तेषां सुपुण्यवताम् ॥१९५॥
सश्रीकं वसुधाधार, प्रभूतविषयापहम् ।
प्रगुणश्रीरुचिं वन्दे, मध्याक्षरगुरुस्तवम् ॥१९६॥
जय जय पार्श्व ! जिनेश्वर ! नेश्वर इह कोऽपि तव गुणान् वक्तुम् ।
त्वन्नाम सुरमणिसमं रमणीयं श्रीपदक्रमलम् ॥१९७॥"

કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના વન સમાન, પ્રભાવના સ્થાનરૂપ, (કર્મ રૂપી) રજને શાંત કરનાર, કરૂણાથી જગતનો ઉદ્ધાર કરનાર અને દેવતાઓ વડે સ્તુતિ કરાએલા એવા હે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! હુ આપની સ્તુતિ કરૂ છુ –૧૯૪

જે પુણ્યશાળીઓ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરે છે, તે પુણ્યશાળીઓને વનમાં પણ દુશ્મન, સિહ કે હાથીનો ભય લાગતો નથી –૧૯૫

લક્ષ્મી (શોભા) એ કરીને સહિત, જગતના આધાર રૂપ, મોટા મોટા વિષોનો નાશ કરનાર, ઉત્તમગુણો રૂપી લક્ષ્મીને ચાહનાર અને મધ્યાક્ષર યુક્ત મોટા ગુણોવાળા (શ્રીપર્શ્વનાથ પ્રભુ)ને હુ વદન કરૂ છુ–૧૯૬

હે પાર્શ્વ પ્રભુ! આપ જયવતા વર્તો! જયવતા વર્તો! આપના ગુણોને કહેવાને કોઇ પણ સમર્થ નથી. આપનુ નામ ચિતામણિ સમાન સુદર તથા આપના ચરણ કમળો લક્ષ્મીને આપનારા છે "–૧૯૭

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને, પ્રિયંકર પોતાના ઘર તરફ જતો હતો, તેવામા નિંબવૃક્ષ પર બેઠેલા એક કાગડાને બોલતો સાભળ્યો તેના બોલવાથી તેણે જાણ્યુ કે- કાગડો મને આ પ્રમાણે કહે છે કે-

" અહીંયાં આ લીમડાના ઝાડની ત્રણ હાથ નીચે હે નરોત્તમ ! એક લાખનુ ધન છે, તે તું ગ્રહણ કર અને મને ખાવાનુ આપ."-૧૯૮

પ્રિયકરે કાગડો જે ડાળી ઉપર બેઠો હતો, તેની નીચેની જમીન ખોદી, લોકો પૂછવા લાગ્યા કે-તું શા માટે ખોદે છે ? તેણે કહ્યુંકે-ઘર પૂરવા માટે તે પ્રમાણે સાચુ કહીને તે ધન ઘેર લાવ્યો, અને કાગડાને દહીં અને ભાતનુ ભોજન આપ્યુ વળી તે વ્યાપારી વર્ગમા વિખ્યાતિ પામ્યો હવે પ્રિયંકરના ગુણાનુવાદ રાજાના સાભળવામા આવવાથી હર્ષિત થયેલા રાજાએ તેને બોલાવીને કહ્યુ કે-તારે નિરતર બે વાર રાજસભામાં આવતા રહેવુ, આ પ્રમાણે રાજા તરફથી તેને જે માન મળ્યુ, તે પૂર્વે કરેલા પુણ્યનો પ્રભાવ સમજવો કારણકે -

"नरपति बहुमानं भोजनं च प्रधानं
भवति धनसमानं शुद्धपात्रेषु दानम् ।
हयगजनरयानं भावतो गीतगानं
शमिह सुरसमानं पूर्वपुण्यप्रमाणम् ॥१९९॥

રાજા તરફનુ બહુમાન, ઉત્તમ ભોજન, પુષ્કળ ધન, શુદ્ધ પાત્રમા દાન, હાથી ઘોડો તથા નરનુ વાહન, ભાવપૂર્વકનુ ગીતગાન અને દેવના જેવુ સુખ આ બધુ પૂર્વના પુણ્યથી મળે છે."

પ્રિયંકરને બધા માન આપવા લાગ્યા કેમકે—

"રાજમાન્ય, ધનવાન, વિદ્યાવાન, તપસ્વી, યુદ્ધમાં શૂરવીર અને દાતાર એ ઉમરમા નાના હોય તો પણ મોટા કહેવાય છે"-૨૦૦

ત્યાર પછી કેટલાક દિવસે અરિશૂર અને રણશૂર નામના રાજ્યને લાયક રાજપુત્રો અકસ્માત મરણ પામ્યા. રાજા બહુ જ દુ ખ પામ્યો, કોઇનુ પણ ધારેલું કામ આવતું જ નથી. કેમકે —

"કમળના ડોડામા ભરાએલો ભમરો વિચાર કરતો હતો કે [હમણાં] રાત્રિ વીતી જશે અને સુદર પ્રભાત થશે, સૂર્ય ઉગશે અને આ કમળની શોભા ખીલી નીકળશે, પરતુ અફસોસ ! એટલામા તો હાથીએ આવીને કમળના વેલાને જ ઉખાડી નાખ્યો "-૨૦૧

"આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રૂપી ઘડાઓ [પણ] બુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણમાંથી પણ) માછલાંઓ ખોદી–ખોળી કાઢવામાં આવે છે."–૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી ગયા. રાજા સભામા પણ આવતો બંધ થઈ ગયો [એટલે] મંત્રિ રાજાને સમજાવવા લાગ્યો કે–(હે રાજન્!) આ બાબતમાં શોક કરવાથી શુ લાભ? જે વસ્તુ દૈવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શું? કેમકેઃ—

"હે ઉત્તમ પુરૂષ! સામાન્ય માણસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને છાજતું નથી. [કેમકે] જો પવનના ઝપાટાના ભયથી પર્વતો ચલાયમાન થઇ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમાં અંતર શુ રહ્યું?"–૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને સુલસા શ્રાવિકાના બત્રીશે પુત્રો એક જ સાથે મરણ પામ્યા હતા, તેથી હે રાજન્! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકે.—

> जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु-र्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।
> तस्मादपरिहार्येऽर्थे, का तत्र परिवेदना ? ॥२०४॥
> એ સંસાર અસારડો, આસા બંધણ જાઇ;
> અનેરઇ ફિરિ સૂઈએ, અનેરડઇ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જન્મ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણ પામેલાનો જન્મ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમા વિલાપ કરવાથી શુ વળવાનુ?"–૨૦૪

આ અસાર સસારમાં આશા બધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુખી થાય છે અર્થાત્ આ સસારના બધનરૂપ આશા કોઇનાથી જીતી શકાઇ નથી"–૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજાના શરીરમા બેચેની રહેવા લાગી જેમકે–"ખાવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમા વેદના થતી, આખમાથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ, મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શુ થશે?"–૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજાને પાછલી રાત્રિના વખતે–પોતે ગધેડા જોડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામા ગયો–એવુ સ્વપ્ન આવ્યુ. મત્રિની આગળ એકાતમા તે સ્વપ્નુ કહ્યુ પછી મત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતાં, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યુ. કેમકે–

"ગધેડા કે ઊંટના વાહનમા બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામાં જતા (સ્વપ્નમા) જોવામા આવે તો, પોતાનુ મરણ થોડા જ વખતમાં છે તેમ જાણવુ."–૨૦૭

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા. (પછી) રાજા દેવ-મંદિરોમાં પૂજન–ભોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તથા ગરીબ લોકોના ઉદ્ધાર માટે અન્નસત્રો વગેરે કરાવીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો.

એક વખતે રાજા સભામાં આવીને બેઠો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે સામંતો, શેઠિયા, સેનાપતિ, ખજાનચી, વ્યાકરણ શાસ્ત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા. તે વખતે પ્રિયંકર પણ રાજસભામાં જતો હતો, તે વખતે રસ્તામાં આકાશવાણી થઇ કે–હે કુમાર ! આજે તને રાજા તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે. ફરીથી વળી વાણી થઇ કે–ચોરની માફક તને બાંધવામાં આવશે એમ હુ તને કહું છુ કુમાર ક્ષણ-ભર માટે સ્તબ્ધ થઇ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે–મે કોઇ પણ પ્રકારનો અન્યાય કર્યો નથી, રાજાનો કાંઇ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાજાનો વિશ્વાસ શો ? કારણ કે–"અગ્નિ, પાણી, સ્ત્રી, મૂર્ખ, સર્પ અને રાજકુટુંબ એનું હમેશાં સાવધાનીથી સેવન કરવું, (કારણ કે) એ છએ એક ક્ષણમાં પ્રાણ લઇ લે એવાં છે."–૨૦૮

અથવા સંભવ છે કે કોઇ દુર્જને આવુ કાર્ય કર્યું હોય. કેમકે—

"એવું કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે જ્યા કોઇ પણ પ્રકારના કારણ વગર પણ બે ત્રણ દુર્જન પુરૂષો ન જોવામાં આવે."–૨૦૯

બજ્ઝઇ વારિ સમુદ્દહ, બજ્ઝઇ પંજરિ સીંહ;
જઈ બદ્ધા કુણિં કહિઉ, દુજ્જણ કેરિ જીહ ? ॥૨૧૦॥

સાગરનુ પાણી બાંધી શકાય છે, સિંહને પાંજરામાં પૂરી શકાય છે, [પરંતુ] દુર્જનની જીભ કોઇએ બાંધી હોય તો કહી સંભળાવો. અર્થાત્ દુર્જનની જીભ કોઇનાથી વશ થતી નથી"

નિરર્થક સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી નુકશાન જ થાય છે. કેમકે રાજા પોતે જ કોઇ બહાનુ શોધીને, ગમે તે કહીને દંડ કરશે તો ત્યા ગુસ્સો કરવો નકામો છે કેમકે–"જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમાં સદ્-બુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો ક્રોધ નિરર્થક છે, તેમા શક નથી"–૨૧૧

જે થવાનુ હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ ચાલ્યો તેટલામાં ઉંચે સ્થાનેથી દૈવી વાણી થઇ કે–તને રાજ્ય મલશે આ પ્રમાણે સાંભળીને વિચારવા લાગ્યો કે–દૈવી વાણી પરસ્પર વિરોધી જણાય છે. તો પણ સાહસ કરીને, રાજસભામા જઇને જેવો તે રાજાને પ્રણામ કરવા ગયો કે તુરત જ એકાએક તેના માથા ઉપ-

"આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રુપી ઘડાઓ [પણ] બુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણ-માંથી પણ) માછલાઓ ખોદી–ખોળી કાઢવામાં આવે છે."–૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી ગયા રાજા સભામાં પણ આવતો બધ થઈ ગયો [એટલે] મત્રિ રાજાને સમજાવવા લાગ્યો કે–(હે રાજન્ !) આ બાબતમાં શોક કરવાથી શુ લાભ ? જે વસ્તુ દૈવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શુ ? કેમકેઃ—

"હે ઉત્તમ પુરૂષ ! સામાન્ય માણુસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને છાજતું નથી. [કેમકે] જો પવનના ઝપાટાના ભયથી પર્વતો ચલાયમાન થઇ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમા અંતર શું રહ્યુ ?"–૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને સુલસા શ્રાવિકાના બત્રીશે પુત્રો એક જ સાથે મરણુ પામ્યા હતા; તેથી હે રાજન્ ! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકેઃ—

जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु–र्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे, का तत्र परिवेदना ? ॥२०४॥
એ સંસાર અસારડો, આસા બંધણુ જાઇ;
અનેરઇ કિરિ સૂઈએ, અનેરડઇ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જન્મ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણુ પામેલાનો જન્મ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમા વિલાપ કરવાથી શુ વળવાનું ?"–૨૦૪

આ અસાર સસારમાં આશા બધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુખી થાય છે અર્થાત્ આ સસારના બધનરૂપ આશા કોઇનાથી જીતી શકાઇ નથી"–૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજાના શરીરમા બેચેની રહેવા લાગી. જેમકે–"ખાવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમાં વેદના થતી, આખમાથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ, મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શુ થશે ?"–૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજાને પાછલી રાત્રિના વખતે–પોતે ગધેડા જોડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામાં ગયો–એવું સ્વપ્ન આવ્યુ. મત્રિની આગળ એકાંતમાં તે સ્વપ્નુ કહ્યુ. પછી મત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતા, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યુ. કેમકે–

"ગધેડા કે ઊંટના વાહનમાં બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામા જતાં (સ્વપ્નમાં) જોવામા આવે તો, પોતાનુ મરણુ થોડા જ વખતમા છે તેમ જાણવુ."–૨૦૭

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા. (પછી) રાજા દેવ-મંદિરોમાં પૂજન–ભોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તથા ગરીબ લોકોના ઉદ્ધાર માટે અન્નસત્રો વગેરે કરાવીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો.

એક વખતે રાજા સભામાં આવીને બેઠો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે સામંતો, શેઠિયા, સેનાપતિ, ખજાનચી, વ્યાકરણ શાસ્ત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા. તે વખતે **પ્રિયંકર** પણ રાજસભામાં જતો હતો, તે વખતે રસ્તામાં આકાશવાણી થઇ કે–હે કુમાર ! આજે તને રાજા તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે. ફરીથી વળી વાણી થઇ કે–ચોરની માફક તને બાંધવામાં આવશે એમ હું તને કહું છુ. કુમાર ક્ષણ-ભર માટે સ્તબ્ધ થઇ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે–મે કોઇ પણ પ્રકારનો અન્યાય કર્યો નથી, રાજાનો કાંઇ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાજાનો વિશ્વાસ શો ? કારણ કે–"અગ્નિ, પાણી, સ્ત્રી, મૂર્ખ, સર્પ અને રાજકુટુંબ એનુ હમેશાં સાવધાનીથી સેવન કરવુ, (કારણ કે) એ છએ એક ક્ષણમાં પ્રાણ લઇ લે એવાં છે."–૨૦૮

અથવા સંભવ છે કે કોઇ દુર્જને આવું કાર્ય કર્યું હોય કેમકે—

"એવું કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે જ્યાં કોઇ પણ પ્રકારના કારણ વગર પણ એ ત્રણ દુર્જન પુરૂષો ન જોવામાં આવે"–૨૦૯

બજ્ઝઇ વારિ સમુદ્દહ, બજ્ઝઇ પંજરિ સીંહ;
જઈ બદ્ધા કુણિં કહિઉ, દુજ્જણ કેરિ જીહ? ॥૨૧૦॥

સાગરનુ પાણી બાંધી શકાય છે, સિંહને પાંજરામાં પૂરી શકાય છે, [પરંતુ] દુર્જનની જીભ કોઇએ બાંધી હોય તો કહી સંભળાવો. અર્થાત્ દુર્જનની જીભ કોઇનાથી વશ થતી નથી"

નિરર્થક સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી નુકશાન જ થાય છે. કેમકે રાજા પોતે જ કોઇ બહાનુ શોધીને, ગમે તે કહીને દંડ કરશે તો ત્યા ગુસ્સો કરવો નકામો છે કેમકે–"જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમા સદ્‌બુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો ક્રોધ નિરર્થક છે, તેમાં શક નથી"–૨૧૧

જે થવાનુ હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ ચાલ્યો. તેટલામાં ઉચ્ચ સ્થાનેથી દૈવી વાણી થઇ કે–તને રાજ્ય મલશે. આ પ્રમાણે સાંભળીને વિચારવા લાગ્યો કે–દૈવી વાણી પરસ્પર વિરોધી જણાય છે. તો પણ સાહસ કરીને, રાજસભામાં જઇને જોઉં તે રાજાને પ્રણામ કરવા ગયો કે તુરત જ એકાએક તેના માથા ઉપ-

રથી પડતા એવા દેવવલ્લભ હારને સભાજનોએ અને રાજપુરૂષોએ જોયો. બધાને નવાઇ લાગી, સર્વે કહેવા લાગ્યા કે-જે હાર ખોવાઇ ગયો હતો, તે કુમાર પાસેથી મલી આવ્યો તે કુમાર પણ ચકિત થઇ ગયો, અરેરે! દેવે આવું અનુચિત કેમ કર્યું? ઘણા વખતથી મેળવેલી મહત્તા આજે આ ચોરીના કલકથી નાશ પામી અને મરણ પાસે આવ્યુ માર્ગમા થએલી આકાશવાણી સત્ય ઠરી કારણકે —

"ચોરીરૂપ પાપવૃક્ષનુ ફળ આ ભવમા વધ, બધનાદિરૂપ, અને પરલોકમાં નરકની વેદનારૂપ (ફળ)પ્રાપ્ત થાય છે"-૨૧૨

પૂર્વ જન્મમા મે પણ સીતાની માફક કોઇને પણ ખોટુ કલક આપ્યુ હશે, જેથી તે કર્મ અત્યારે મને ઉદયમા આવ્યુ-આ પ્રમાણે પ્રિયંકર વિચાર કરે છે તેવામા અશોકચદ્ર રાજાએ કોટવાળને હુકમ કર્યો કે-"[હે કોટવાળ!] ચોરના દડને લાયક એવા આ દુષ્ટ પ્રિયંકરને શૂળીપર ચડાવો" મત્રિ બોલ્યો-"[હે સ્વામિન્!] આ પ્રિયંકરમા આવી અઘટિત વાત કદાપિ સભવતી નથી, એતો મહા ઉપકારી અને પુણ્યવત છે"

રાજાએ કુમારને પૂછ્યુ કે-તું સાચુ કહે! આ લક્ષ મૂલ્યવાળો હાર તે ક્યાથી લીધો? ક્યાથી પ્રાપ્ત થયો? કોઇએ આપ્યો? કે કોઇએ તારા ઘેર થાપણ તરીકે રાખેલો છે? સાચુ કહે!

કુમાર બોલ્યો કે-"હે સ્વામિન્! હુ કાઇપણ જાણતો નથી, આજ પર્યંત એ હાર મે કદાપિ જોયો પણ નથી હે રાજન્! આપના મનમા જે વિચાર આવે તે પ્રમાણે કરો."

રાજા બોલ્યો કે:-કેવી મીઠી વાણી! આ કેવો કળાવાન લાગે છે!

મત્રિ બોલ્યો કે-આ તો માન આપવાને લાયક છે, ચોરના દડને લાયક નથી, આ બાબતમા વિચારીને કાર્ય કરવા જેવુ છે. કારણ કે —

"सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।
वृणुते हि विमृश्यकारिणं, गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पद् ॥२१३॥
(-किरातार्जुनीये स० २, श्लो० ३०)

વિચાર કર્યા વિના કાંઇ પણ કાર્ય કરવુ નહિ, કારણકે અવિવેક એજ મોટી આપત્તિનુ સ્થાન છે જેઓ વિચારીને કાર્ય કરે છે, તેઓને ગુણથી આકર્ષાએલી એવી બધી સપત્તિઓ પોતાની મેળે આવી મળે છે"

[વળી] "ડાહ્યા માણસોએ સારા ગુણવાળુ કે ગુણવગરનુ કાર્ય કરતાં પહેલાં તેનું પરિણામ વિવેકપૂર્વક વિચારી લેવું [કારણ કે] અતિ ઉતાવળથી કરેલાં

કાર્યોનુ પરિણામ વિપત્તિની પ્રાપ્તિ પર્યંત શલ્ય તુલ્ય થઈને હૃદયને બાળ્યા કરે છે."–૨૧૪

વળી હે સ્વામિન્! એનો વિનયગુણ જ એના કુલીનપણાને અને સદાચારીપણાને પ્રગટ કરે છે. કહ્યુ છે કે.—

"हंसा गतिं पिकयुवा कलकूजितानि
नृत्यं शिखी परमशौर्यगुणं मृगेन्द्र‍ः।
सौरभ्यशीतललितं मलयाद्रिवृक्षा
कैः शिक्षिता विनयकर्म तथा कुलीनाः ?॥२१५॥"

હંસને ગતિ, કોયલને કંઠની મધુરતા, મયૂરને નૃત્ય, સિંહને પરમ શૌર્ય, ચંદનવૃક્ષને સુગંધી અને શીતળતા તથા કુલીનજનોને વિનય યુક્ત કાર્ય કોણે શીખવ્યાં છે? અર્થાત્ આ બધુ સ્વાભાવિક જ હોય છે" તેથી હે રાજન્! આ બધી દૈવની કરામત સમજવી જોઈએ. રાજાએ કહ્યુ કે:–મંત્રિશ્વર! આ તારો જમાઇ હોવાથી ખરેખર તું એનો પક્ષ કરતો લાગે છે. પરંતુ ચોરનો પક્ષ કરવો કોઇને પણ શ્રેયસ્કર નથી. કેમકે·—

"ચોર, ચોરને સલાહ આપનારો, ચોરના ભેદને જાણનારો, ચોરની સાથે ક્રયવિક્રય કરનારો, ચોરને ભોજન આપનારો, ચોરને રહેવાનુ સ્થાન આપનારો તથા ચોરની સાથે મસલત કરનારો–એ સાત પ્રકારે ચોર કહેલા છે."–૨૧૬

પછી ભય પામેલો એવો મંત્રિ મૂગોજ બેસી રહ્યો. રાજાએ સેવકોને કહ્યુ કે–આ હારના ચોર (પ્રિયંકર)ને મજબૂત રીતે બાંધો એટલે તેઓએ તેજ વખતે બાંધી લીધો [પછી] રાજાએ મંત્રિને કહ્યુ કે–"ભૂમિદેવ નિમિત્તિયાએ હારના ચોરને [મારૂ] રાજ્ય મળવાનુ કહ્યુ હતું, પરંતુ [હવે તો તેને] મે કહેલુ શૂળીનુ રાજ્ય મળશે મારૂ રાજ્ય તો મારા પુત્રો અને કુટુંબીઓ જ કરશે" મંત્રિ બોલ્યો કે–હે રાજન્! આપનુ સર્વ કથન સત્ય જ છે.

આ વખતે ત્યા રાજસભામાં દિવ્ય રૂપવાળી, ઉત્તમ આભૂષણોવાળી, [અને] દિવ્ય લોચનોવાળી એવી કોઇ ચાર સ્ત્રીઓ આવી પહોચી રાજાએ તેમનુ સ્વાગત કર્યું અને તેઓનુ રૂપ જોઇને સભાજનો અત્યંત વિસ્મય પામ્યા રાજાએ તેઓને પૂછ્યુ કે–"તમે ક્યાથી અને શા હેતુથી અહીંયા આવ્યાં છો? શુ તીર્થયાત્રા માટે આવ્યા છો કે સ્વજનોને મળવા માટે આવ્યા છો? મારા લાયક જે કાંઇ કામ હોય તે કહો."

તેઓમાથી એક વૃદ્ધા બોલી કે–"હે રાજેન્દ્ર અમે પાટલીપુત્ર નગરથી અહીં આવીએ છીએ આ પ્રિયંકર નામનો મારો પુત્ર ઘેરથી રીસાઇને ચાલ્યો ગયો હતો,

અમે બે વર્ષ સુધી સર્વત્ર એની તપાસ કરી, પરંતુ તેનો કાંઇ પત્તો ન લાગ્યો." હમણાં આ અશોકપુરથી ત્યાં આવેલા કોઈએક માણસે અમને કહ્યું કેઃ–"પ્રિયકર નામનો વ્યાપારીનો પુત્ર, અમુક ઉમરનો, અમુક પ્રકારના રૂપવાળો, [અને] પરોપકાર પરાયણ છે. આ પ્રમાણે તેનો બરાબર પત્તો મળવાથી અમે અહીં આવેલ છીએ. પહેલા જિનમંદિરે જઇને પ્રભુજીને અમે વંદન કર્યું. કેમકેઃ—

"આગલિ જાતાં કોટ, જેહિં ન નામી દેવગુરૂ;
માથઇ વહઇસિ પોટ, ભોઅણ સાંસઈ સાંપડઇ–૨૧૭

કાર્ય માટે આગળ વધતા [અર્થાત્ કાર્ય કરવા માટે જતા] એવા જે માણસો દેવ, ગુરૂની આગળ પોતાનું મસ્તક ઝુકાવતા નથી; તેઓને માથે પોટલા ઉંચકતા પણ ખાવાનું મુશ્કેલીથી મળે છે."

અહીં આવીને અમે એક જણને પૂછયું કે–"પ્રિયંકર કયાં રહેછે?" તેણે કહ્યું કે.–"તે રાજમાન્ય હોવા છતા પણ સાચા કે ખોટા ચોરીના કલંકથી આજે જ રાજાએ તેનો નિગ્રહ કર્યો છે." એમ સાંભળીને અમે અહીં આવ્યા છીએ. વળી હે રાજન્ ! તમારા દર્શનથી અમારો આજનો દિવસ સફળ થયો છે. પછી રાજાએ પ્રિયંકરને આગળ બોલાવ્યો. વૃદ્ધા બોલી કે આ જ મારો પુત્ર છે. એમ કહીને તે ભેટી પડી અને કહેવા લાગી કે–"હે વત્સ ! તું શા કારણથી રીસાઇ ગયો હતો? જો તને રીસ ન હોતી ચડી તો તું કુટુંબને મૂકીને અહીં કેમ આવતો રહ્યો છું ?

બીજી સ્ત્રી બોલી કે–આ જ મારો ભાઇ છે, તેણે પણ તે જ પ્રમાણે આલિંગન વગેરે કર્યું.

ત્રીજી સ્ત્રી બોલી કે–આ જ મારો દિયર છે

ચોથી સ્ત્રી બોલી કે–આ જ મારો પતિ છે. એમ કહી તેનું મુખ જોઇને શરમથી નીચું મુખ કરીને તે ઊભી રહી. સભામાં બેઠેલા બધાને આશ્ચર્ય થયું. લોકો બોલવા લાગ્યા કે–પ્રિયંકરની લુચ્ચાઇ ઉઘાડી પડી ગઇ. કેમકે.—

"विद्यादम्भः क्षणस्थायी, ज्ञानदम्भो दिनत्रयम् ।
रसदम्भस्तु षण्मासान् , मौनदम्भः सुदुस्तरः ॥२१८॥"

વિદ્યાનો ઢોગ ક્ષણભર માટે ટકે છે, જ્ઞાનનો ઢોગ ત્રણ દિવસ ટકે છે, રસ (પ્રેમ) નો દંભ છ મહિના નભે છે, (પરંતુ) મૌન દંભ તો પારખવો મુશ્કેલ છે"

કોઇક કહેવા લાગ્યા કે–આ પુણ્યશાળી પુરૂષરત્નને ચોરીનું કલંક લાગી ગયું. કારણ કે —

"शशिनि खलु कलङ्कः कण्टकाः पद्मनाले
जलधिजलमपेयं पण्डिते निर्धनत्वम् ।
स्वजनजनवियोगो दुर्भगत्वं सुरूपे
धनवति कृपणत्वं रत्नदोषी कृतान्तः ॥२१९॥

ચદ્રમામા કલંક, કમળની નાલમાં કાટા, સમુદ્રના પાણીમા ખારાશ, પડિતમા નિર્ધનતા, સુદર સ્ત્રીઓમા વૈધવ્ય અને સ્વજનોનો વિયોગ, ધનવાનમા કજુસાઇ, [ખરેખર!] દૈવ રત્નમાં દોષ જ મૂકનારો છે"

કેટલાક માણસો તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, કેટલાક નિંદા કરવા લાગ્યા, કેટલાક પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા, કેટલાક વિધાતાને દોષ દેવા લાગ્યા, કેટલાક તેની હાસી કરવા લાગ્યા, તો પણ તે તો ગુસ્સે ન જ થયો, અર્થાત્ પ્રિયંકર તો શાત જ રહ્યો. કેમકે:-

"વાવાણા જણ બુલ્લણા નાહ ન કીજઈ રોસ;
નાકઇ કાપડ પાયણ ચંગઇ માણુસ દોસ. ॥૨૨૦॥

હે નાથ! માણસોનુ બોલવું તો પવનના ઝપાટા જેવું છે, તેથી ગુસ્સે થવાની કાઇ જરૂર નથી... [કારણ કે] સારા માણસમા પણ દોષ હોય છે"

પછી વૃદ્ધ સ્ત્રી બોલી કે–"હે રાજન્! આ મારા પુત્રને મુક્ત કરો."

રાજાએ કહ્યુ કે–"એણે મારા ખજાનામાંથી લક્ષ મૂલ્યનો હાર લઇ લીધો હતો, (એટલે તેને) કેવી રીતે છોડી મૂકુ?"

વૃદ્ધા બોલી કે–"હુ તેનો દડ આપીશ" રાજા બોલ્યો કે–જો તુ ત્રણ લાખ દ્રવ્ય આપે તો જ આનો છુટકારો થાય! તે બોલી કે–ત્રણ લાખથી પણ વધારે આપીશ, પણ તેને છુટો કરો.

રાજા બોલ્યો કે–આનો પિતા કયા છે? વૃદ્ધા બોલી કે–સ્વામિન્! તેઓ ઉતારે છે તેથી તેને બોલાવીને રાજાએ પૂછયુ કે–આ પ્રિયંકર તારે શુ થાય? તેણે પણ કહ્યુ કે–મારો પુત્ર થાય બધુ એ પ્રમાણે જ કહ્યું અને રાજાએ (તે) માની લીધું. મત્રી બોલ્યો કે–આ બધુ ખોટુ છે. ખરેખર! આ લોકો ધૂર્ત લાગે છે કુમારનો પિતા **પાસદત્ત** શેઠ અને એની માતા **પ્રિયશ્રી** નામની અહીં જ વિદ્યમાન છે તે બન્નેને બોલાવીને પૂછી જુઓ રાજા બોલ્યો કે–તેઓનો આ પાલક પુત્ર હશે એમા પૂછવાનુ શુ છે? છતા ભલે બોલાવો પછી રાજાના તેડાવવાથી તે બને જણા ત્યા આવ્યા અને રાજાને પ્રણામ કર્યા પ્રથમ બહારગામથી આવેલા અને ગામમા રહેલાં એમ બને માતાપિતા સરખી આકૃતિવાળા, સરખા રૂપવાળા, સરખી વાણીવાળા, સરખી ઉમરવાળા અને જાણે સાથે જ જોડકાં રૂપે ઉત્પન્ન થયા ન હોય તેવાં દેખાવા લાગ્યાં રાજા, મત્રિ તથા સભાજનો આશ્ચર્યમગ્ન થઇ ગયા

[પછી] રાજાએ મત્રિને કહ્યુ કે–"હે મત્રિન્! ખરેખર તારૂ કથન જ સત્ય ઠરે તેમ છે" એટલામા તેઓ પુત્રને માટે પરસ્પર વાદવિવાદ કરવા લાગ્યા કે–હે

રાજન્! ન્યાય કરો, નહિ તો અમે બીજા રાજા પાસે જઇશું. રાજાએ મંત્રિને કહ્યું કે- કંઇક બુદ્ધિ લડાવો તે બોલ્યો-સભામાં સોળ ગજ લાંબી, પહોળી, સમચોરસ શિલા છે કે જેના ઉપર સાર્થવાહો ભેટણુ ધરે છે તે શિલાને જે એક જ હાથે ઉપાડે તે જ આ પ્રિયંકરને પુત્ર તરીકે લઇ શકે પછી પ્રથમ આવેલ અતિથિ પિતાએ તે શિલા રમત માત્રમા એક જ હાથે ઉપાડીને માથા ઉપર છત્ર રૂપે ધારણ કરી, બધાને આ જોઇને આશ્ચર્ય થયુ મન્ત્રિ બોલ્યો કે- આ કોઇ સામાન્ય માણસ નથી રાજાએ કહ્યુ કે-તુ પિતા નથી લાગતો, પરતુ દેવ, દાનવ કે કોઇ વિદ્યાધર લાગે છે [આ] સ્ત્રીઓ પણ મનુષ્ય લોકની સ્રીઓ નથી, પરતુ દેવાંગનાઓ કે વિદ્યાધરીઓ છે. તુ શા માટે અમને મુઝવણમા નાખે છે? તારા મૂળ સ્વરૂપ ને પ્રગટ કર!

પછી તે દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને સ્રીઓ પણ અદશ્ય થઇ ગઇ. [તે દેવ કહેવા લાગ્યો કે -] "હે રાજેન્દ્ર! હુ તારા રાજ્યનો અધિષ્ઠાયક દેવ છુ તારો મરણ સમય જણાવવાને અને રાજ્યયોગ્ય પુરુષને રાજ્યપર સ્થાપન કરવાને માટે હુ અહીં આવ્યો છુ, પરતુ તુ હજુ બહુ તૃષ્ણાથી તરલિત છે કહ્યુ છે કે.-

"अङ्ग गलित पलितं मुण्डं, दशनविहीनं जात तुण्डम्।
वृद्धा याति गृहीत्वा दण्ड, तदपि न मुञ्चत्याशापिण्डम्॥ २२१॥"

અગ ગળી ગયુ, મસ્તકના વાળ ધોળા થઇ ગયા, મોઢુ દાત વગરનુ થઇ ગયુ અને વૃદ્ધ થવાથી લાકડી લઇને ચાલવા લાગ્યો તો પણ માણસ આશા રૂપી પિંડને છોડતો નથી"

ઘડપણ આવ્યા પછી કોઇનાથી કાંઇ પણ કરી શકાતુ નથી
કહ્યુ છે કે -

"બલ હુંતી (તિ) હઉ પામઉ એકલેનુ ધન ઢોર।
એ ત્રણ્ણિ વિમાસણ કરિ વેસા ચારણ ચોર ॥૨૨૨॥

શક્તિ હોવા છતા પણ હુ એકલા ધન અને પશુઓને મેળવુ છુ તે નિરર્થક છે, કારણ કે ધન મેળવવા માટે તો વેશ્યા, ચારણ અને ચોર પણ વિમાસણ કરે છે અર્થાત્ ધન એકઠુ કરીને દાન ન દીધુ તો તે મેળવેલુ નિરર્થક જ છે

તારા મનમા એવો પણ વિચાર નથી આવતો કે-હુ હવે વૃદ્ધ થઇ ગયો છુ, તેથી કોને રાજ્ય સોપુ? જીર્ણ થઇ ગએલા થાભલાનો ભાર નવીન થાભલા ઉપર સ્થાપન કર રાજાએ પૂછ્યુ કે -"મારૂ મરણ ક્યારે થશે" દેવ બોલ્યો કે -"આજથી સાતમા દિવસે તારુ મરણ છે" આ પ્રમાણે સાભળીને રાજા ભય પામ્યો કારણકે -

"पथसमा नत्थि जरा दारिद्दसमो पराभवो नत्थि ।
मरणसमं नत्थि भयं खुहासमा वेयणा नत्थि ॥२२३॥

મુસાફરી સમાન વૃદ્ધાવસ્થા નથી, ગરીબાઇ સમાન પરાભવ નથી, મરણ સમાન ભય નથી, અને ક્ષુધા સમાન કોઇ વેદના નથી."

પછી રાજાએ દેવને પૂછયુ-"હે દેવ ! રાજ્ય લાયક કોઇક પુરુષ બતાવો કે જેથી તેને રાજ્ય પર સ્થાપન કરુ" દેવ બોલ્યો કે-"પ્રિયંકરનુ પુણ્ય પ્રબળ હોવાથી તેને જ તું પોતાનુ રાજ્ય આપ, બીજુ કોઇ અહીંયા રાજ્ય યોગ્ય નથી." રાજા બોલ્યો કેઃ-મારા હારના ચોરને રાજ્ય આપવું તે ઉચિત નથી કારણ કેઃ—

"कुराजराज्येन कुतः प्रजासुखं, कुपुत्रपुत्रेण कुतो निवृत्तिः ? ।
कुदारदारेण कुतो गृहे रतिः, कुशिष्यमध्यापयतः कुतो यशः ? ॥२२४॥

ખરાબ રાજાના રાજ્યથી પ્રજાને સુખ ક્યાથી હોય અને ખરાબપુત્રોથી પિતાને શાંતિ ક્યાથી મળે ? ખરાબસ્ત્રીના સહવાસથી ઘરમા આનંદ ક્યાથી હોય અને ખરાબ શિષ્યને ભણાવવાથી યશ ક્યાંથી મળે ?"

દેવ બોલ્યો—

"देशसौख्यं प्रजासौख्यं, चेद् वाञ्छसि नराधिप ! ।
स्थापय त्व तदा राज्ये, पुण्योत्कृष्टं प्रियङ्करम् ॥२२५॥

હે રાજન્ ! જો તું દેશનુ અને પ્રજાનુ સુખ ચાહતો હોય તો પુણ્યથી ઉત્તમ એવા પ્રિયંકરને જ રાજગાદી પર સ્થાપન કર."

આ નિરપરાધી કુમારને છુટો કર ! તેણે હાર લીધો નથી. ખજાનાને તાળુ લગાવ્યા પછી એ શી રીતે લઇ શકે ? તારા ખજાનામાંથી ઉપાડી લઇને મે પોતે જ આટલા દિવસ સુધી મારી પાસે રાખી મૂકયો હતો આજ આ રાજ્યયોગ્ય પુરૂષ છે, એમ તને સૂચન કરવા માટે એના મસ્તક ઉપરથી મે જ તારી સામે [એ હાર] પ્રગટ કર્યો છે પછી રાજાએ કુમારને મુક્ત કર્યો અને તે બોલ્યો કે-"મારા પુત્રને તું રાજ્ય આપ" દેવ બોલ્યો કેઃ-"[હે રાજન્ !] તારા પુત્રનુ આયુષ્ય થોડુંક જ છે. બીજુ તે પ્રજાવત્સલ નથી હે રાજા ! જો તારા માનવામા તે ન આવતુ હોય તો ચાર કુમારિકાઓને બોલાવીને તિલક કરાવો સભામાં જે કોઇને પણ તે પ્રથમ તિલક કરે તે જ રાજા થાય." બધાએ આ વાત માન્ય રાખી પછી રાજાએ ચાર કુમારિકાઓને શહેરમાથી બોલાવી. તેમના હાથમાં (કંકાવટી ચોખા વગેરે) વધાવવાનો સામાન આપવામાં આવ્યો અને તેમની પાસે સભા-

જનોને તિલક કરાવવામાં આવ્યુ. તેમણે પણ પ્રિયંકરને જ રાજ્યતિલક કર્યું હવે તે ચારે કુમારિકાઓના મુખમા અવતરીને ચાર શ્લોક કહ્યા. તે આ પ્રમાણે—

એક બોલી કે—

"जिनभक्तः सदा भूयाः नरेन्द्र ! त्व प्रियङ्कर !
शूरेषु प्रथमस्तेन, रक्षणीया प्रजाः सुखम् ॥२२६॥

હે પ્રિયકર રાજા ! તું નિરતર જિનેશ્વરનો ભક્ત થજે, તુ શૂરવીરોમા પ્રથમ છે, તેથી પ્રજાનુ સુખપૂર્વક રક્ષણ કરજે !"

બીજી બોલી કે—

"यत्र प्रियङ्करो राजा, तत्र सौख्य निरन्तरम् ।
तस्मिन् देशे च वास्तव्य, सुभिक्षं निश्चितं भवेत् ॥२२७॥

જ્યાં પ્રિયંકર રાજા હશે, ત્યાં નિરતર સુખ રહેશે, કારણકે એના દેશમા રહેવાથી નિરતર સુભિક્ષ જ હશે અથવા એવા દેશમાં રહેવુ કે જ્યા નિરતર સુભિક્ષ જ હોય"

ત્રીજી બોલી કે—

"अशोकनगरे राज्य, करिष्यति प्रियङ्कर ।
द्वासप्ततिश्च वर्षाणि, स्वीयपुण्यानु भावतः ॥२२८॥

પ્રિયકર (રાજા) પોતાના પુણ્ય પ્રભાવથી અશોકનગરમા બહોતેર વર્ષ સુધી રાજ્ય કરશે"

ચોથી બોલી કે—

"प्रियङ्करस्य राज्येऽस्मिन्, न भविष्यन्ति कस्यचित् ।
रोगदुर्भिक्षमारीति-चौरवैरभयानि च ॥२२९॥

પ્રિયકરના આ રાજ્યમા કોઇને પણ રોગ, દુર્ભિક્ષ, મરકી, (સાત) ઈતિ, ચોર અને શત્રુ વગેરેનો ભય પ્રાપ્ત થશે નહિ"

પછી દેવોએ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી અને અશોકચદ્ર રાજાએ પણ પોતાના હાથે [તેના કપાળમા] રાજ્યતિલક કર્યું, એટલે મુખ્ય મુખ્ય રાજપુરૂષોએ પણ પ્રિયકરનો રાજ્યાભિષેક કર્યો પ્રિયંકરની આજ્ઞા બધે પ્રવર્તી ગઇ તેને ગાદી ઉપર બેસાડીને, છત્ર ધરવામા આવ્યુ અને દેવાગનાઓ તેની આગળ નૃત્ય કરવા લાગી મુખ્ય મુખ્ય માણસો હર્ષ પામ્યા, સ્વજનો સતોષ પામ્યા, માતા-પિતાદિક સતુષ્ટ થયા પ્રિયંકર રાજાને દેવતાએ રાજ્ય આપ્યાનુ સાભળીને, દુશ્મન રાજાઓએ પણ ત્યા આવીને તેને ભેટણુ કર્યું સમસ્ત પ્રજા તેના પુણ્યની પ્રશસા કરવા લાગી અને દેવો તથા દેવીઓ પોતપોતાને ઠેકાણે ચાલ્યા ગયા.

પછી સાતમા દિવસે અશોકચંદ્ર રાજાનુ મરણુ થયુ. એટલે શોકાતુર થએલા પ્રિયંકર રાજાએ પોતાના પિતાની જેમ તેની ઉત્તરક્રિયા કરી. તેના પુત્રને તથા ગોત્રીઓને ગામ, ગરાસ વગેરે થોડુક વહેચી આપ્યુ બધાના ગામ, ગરાસ વગેરેની ચિંતા કરવા માટે નવા અધિકારીઓની નીમણુકો કરી પછી અનુક્રમે તેણે ઘણા દેશો સાધ્યા. શ્રીપ્રિયંકર રાજાને ઉપસર્ગહરસ્તવના જાપથી જ આ લોકમા બધા કાર્યોની સિદ્ધિ થઇ અને તેના ખજાનામા કરોડોનુ ધન થયુ કારણ કે'—

'उपसर्गहरस्तोत्र-गुणनात् कार्यसिद्धयः ।
भवन्ति भविनां पुसां, मित्रीयन्ते च शत्रवः ॥२३०॥

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના જાપથી ભવ્યપુરૂષોના કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને તેમના શત્રુઓ (પણ) મિત્ર બની જાય છે."

વળી—

"सुकृत धनस्य बीज व्यवसायः सलिलमथ प्रतिनीति ।
फलमुपनीय नराणां परिपाकमुपैति कालेन ॥२३१॥

સુકૃત એ ધનનુ બીજ છે, વ્યાપાર એ જલ છે, તેથી સમયનો પરિપાક થયે છતે, તે ઉદયમા આવીને ભવ્યપુરૂષોને ઉત્તમ ફળ આપે છે"

પ્રિયંકર રાજા અનેક પ્રકારના દાન, પુણ્ય કરવા અને કરાવવા લાગ્યો, એટલે તેનુ અનુકરણુ કરીને લોકો પણ દાનાદિ કાર્યો કરી, ધર્મપરાયણ થયા. કારણ કે.—

"राज्ञि धर्मिणि धर्मिष्ठाः, पापे पापाः समे समाः ।
राजानमनुकुर्वन्ति, यथा राजा तथा प्रजाः ॥२३२॥

રાજા જો ધર્મિષ્ઠ હોય તો પ્રજા પણ ધર્મિષ્ઠ થાય છે, રાજા જો પાપી હોય તો પ્રજા પાપી અને (પાપ પુણ્યમા) સમાન હોય તો પ્રજા પણ સમાન થાય છે, પ્રજા રાજાને જ અનુસરનારી હોય છે અને તેથી જેવો રાજા તેવી જ પ્રજા થાય છે"

તે પછી ધનદત્ત શેઠની દાક્ષિણ્ય, ક્ષમા, વિનય અને વિવેકથી શોભતી શ્રીમતી નામની પુત્રીને પોતાની પટ્ટરાણી બનાવી. કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તેને એક પુત્ર અવતર્યો પુત્ર જન્મના વધામણા થયા અને તે નિમિત્તે દાન પણ દેવામા આવ્યુ કેમકે—

"सुभोजनं दिने सारं, सुभार्या सारयौवनम् ।
सत्पुत्रेण कुलं सारं, तत्सार यच्च दीयते ॥२३३॥

દિવસનો સાર સારૂ ભોજન છે, યૌવનનો સાર સારી પત્નિ છે, કુલનો સાર સારો પુત્ર છે અને દાન દેવુ એ પણ સારભૂત છે."

અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે પુત્રનું મોટા ઉત્સવપૂર્વક જયંકર એવું નામ પાડવામા આવ્યુ પાચમા મહિને તેને દાત આવ્યા રાજાએ શાસ્ત્રના જાણકારોને પૂછવાથી તેઓએ કહ્યુ કે:—

"प्रथमे मासे सञ्जात-दन्तो हन्ति कुलं तत ।
द्वितीये जातदन्तस्तु, स्वतात विनिहन्ति सः ॥२३४॥
तृतीयके पुनर्मासे, पितर वा पितामहम् ।
तुर्यमासे च जातेषु, भ्रातॄनेव विनाशयेत् ॥२३५॥
हस्त्यश्वकरभान् पुत्रान्, पञ्चमे पुनरानयेत् ।
मासे करोति षष्ठे तु, सन्तापं कलहं कुले ॥२३६॥
नाशयेत् सप्तमे मासे, धनधान्यागवादिकम् ।
यस्य दन्तयुतं जन्म, तस्य राज्यं विनिर्दिशेत् ॥२३७॥

જો [બાળકને] પહેલા મહિને દાંત ફુટે તો કુળનો ધ્વસ કરે છે, બીજા મહિને દાત આવે તો તે પોતાના પિતાને હાનિ કરે છે, ત્રીજા મહિને દાંત આવે તો પિતાને અથવા પિતામહ (દાદા)નો નાશ કરે છે, ચોથા મહિને આવેલો દાંત ભાઈઓનો નાશ કરે છે, પાંચમા મહિને આવેલો દાંત શ્રેષ્ઠ એવા હાથી, ઘોડા અને ઊંટ તથા પુત્રોને લાવે છે-(વૃદ્ધિ કરે છે). છઠ્ઠા મહિને આવેલો દાત કુટુબમા સતાપ અને કલેશ કરાવે છે, સાતમા મહિને આવેલો દાત ધન, ધાન્ય અને ગાય વગેરેનો નાશ કરે છે તથા જેનો દાત સહિત જન્મ થાય તેને રાજ્ય મલે છે."

આ પ્રમાણે સાંભળીને હર્ષિત થએલો એવો રાજા રાજકાજ કરવા લાગ્યો એવા વખતમા રાજાના બીજા હૃદય સમાન સર્વ કાર્યમા પ્રવીણ એવો હિતંકર નામનો મત્રિ શૂળના રોગથી મરણ પામ્યો. કહ્યુ છે કે·—

"શૂળ, ઝેર, સર્પ, વિશૂચિકા, પાણી, શસ્ત્ર, અગ્નિ અને અકસ્માતથી જીવ મુહૂર્તમાત્રમા જ બીજા શરીરમા પ્રવેશ કરે છે"—૨૩૮

"મુંહતા વિણુ રાજહ કિસ્યું, રખવાલ વિણુ પોલિ;
પતિ પાખે નારી કિસી, પહિરણુ વિણુ કિસી મોલિ ?
रावणस्य गत राज्यं, प्रधानपुरुषं विना ।
श्रीरामेण निजं राज्यं, प्राप्तं लक्ष्मणबुद्धितः ॥२३९॥

મત્રિ વગર રાજ્ય કેવુ, ચોકીદાર વગરની શેરી કેવી, પતિ વગરની સ્ત્રી કેવી અને વસ્ત્રો વગર મુગટ કેવો." પ્રધાનપુરુષ વગર રાજા રાવણનું રાજ્ય ગયુ અને શ્રીરામચંદ્રજીએ લક્ષ્મણની બુદ્ધિથી રાજ્ય મેળવ્યુ —૨૩૯

પછી પ્રિયંકરે મન્ત્રિના પુત્રને બોલાવીને, તેની પરીક્ષા માટે એક કાવ્ય પૂછ્યુ. તે આ પ્રમાણે—

"मुखं विनाऽत्ति न करोति शुद्धिं, हस्तौ न भक्ष्यं बहु भाजनस्थम् ।
रात्रिंदिवादि न कदापि तृप्तः, शास्त्रानभिज्ञः परमार्गदर्शी ॥२४०॥

જે મુખ વગર ખાય છે, [મળ] શુદ્ધિ કરતો નથી. જેને હાથ નથી, ભાજનમા રહેલુ બધુ ભક્ષ્ય રાત અને દિવસ ખાવા છતા પણ કદાપિ જે તૃપ્તિ પામતો નથી [વળી] તે શાસ્ત્રથી અનભિજ્ઞ હોવા છતા પણ બીજાને માર્ગ બતાવે છે [તે કોણ હોવો જોઇએ?]"

મન્ત્રિપુત્રે વિચાર કરીને જવાબ આપ્યો કે–"દીપક."

ફરીથી [રાજાએ તેને] પૂછ્યુ કે:–

"नारि तिन्नि छइ एकठी मिली बे गोरी त्रीजी सांमली।
पुरुषह विण नवि आवइ काजि रात्रिदीस मानीजइ राजि॥२४१॥

ત્રણ સ્ત્રીઓ એક સાથે મળેલી છે, તેમાની બે ધોળી છે અને ત્રીજી કાલી છે અને રાતદિવસ તેમનુ માન જળવાય છે, છતા તે પુરૂષવગર કામમા નથી આવતી. [તે શુ હશે?]

તેણે જ જવાબ આપ્યો કે –ખડિયો, કલમ અને શાહી સભામાંથી એક વિદ્વાને કહ્યુ કે.–યોગી ધ્યાનમા શેનુ ધ્યાન કરે છે? ગુરૂને માટે શુ કરવામા આવે છે? સજ્જનોને શુ માન્ય છે? અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રારભમાં શુ ભણે છે?

તેણે કહ્યુ કે—ॐ नमः सिद्धम्। [પછી] મન્ત્રિના પુત્રે વિદ્વાનને પૂછ્યુ કે હુ કહુ તે કહો–

"એક પુરૂષ કોડિહિ પરિવરિઓ હીડઇ બાલક હીઇ ચઢિઓ।
નારીના મનિ સોહ જિ લહઈ રૂડા વિરૂઓ લોક તસુ કહઇ ॥૨૪૩॥

એક પુરૂષ છે, જેને કરોડો વિંટાએલા છે, જે બાલકના હૃદય ઉપર ચઢીને ચાલે છે, સ્ત્રીઓના હૃદયમા જે શોભાને પામે છે અને લોકો જેને સારો તથા ખોટો (પણ) કહે છે. (તે કોણ?)"

(વિદ્વાને જવાબ આપ્યો કે–) ચન્દ્રમા

પછી તેની બુદ્ધિથી ખુશ થએલા રાજાએ મન્ત્રિના પુત્રને મન્ત્રિપદે સ્થાપન કર્યો કારણ કે —

"बुद्धया जानन्ति शास्त्रं विमलगुणतती राजमानं च नित्यं
बुद्धया सर्वार्थसिद्धिर्भवति रिपुबलं जीयते तत्क्षणेन ।

बुद्ध्या गृह्णन्ति दुर्गं लघुरपि नृपति रक्ष्यमाणं सुयोधैः
बुद्ध्या चाणाक्य-रोहा-ऽभयकुमरवराः प्रापिता द्राक् महत्त्वम् ॥२४४॥

બુદ્ધિથી વિમળ એવા ગુણીજનો શાસ્ત્રનો બોધ અને નિરંતર રાજસન્માન પ્રાપ્ત કરે છે, બુદ્ધિથી બધી ઇચ્છાઓની સિદ્ધિ થાય છે અને દુશ્મનોના લશ્કરને ક્ષણભરમાં જીતી શકાય છે, બુદ્ધિથી નાનો રાજા પણ સારા યોદ્ધાઓથી રક્ષણ કરાતા એવા કિલ્લાને ગ્રહણ કરે છે, (અને) બુદ્ધિથી જ ચાણાક્ય, રોહક અને **અભયકુમાર** વગેરે પુરૂષો સત્વર મહત્ત્વને પામ્યા છે”

તે વખતે **શ્રીધર્મનિધિસૂરિ** નામના એક જૈન આચાર્ય ત્યા પધાર્યા, તેઓને વદન કરવા માટે **પ્રિયંકર** રાજા પોતાના પરિવાર સાથે ગયો ગુરૂમહારાજે આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યોઃ—

“जिनप्रणामो जिननाथपूजा, नमस्कृतेः संस्मरणं च दानम् ।
सूरीश्वराणां नतिपर्युपास्ती, रक्षा त्रसानां दिनकृत्यमेतत् ॥२४५॥
अस्मिन् काव्ये कर्तुर्नाम् ।

श्रीतीर्थयात्राकरणं महेन, साधर्मिकाणामदनस्य दानम् ।
श्रीसङ्घपूजाऽऽगमलेखनं च, तद्वाचनं स्यादिति वर्षकृत्यम् ॥२४६॥

तीर्थयात्राफलं यथा—

सदा शुभध्यानमसारलक्ष्मीफलं चतुर्धा सुकृताप्तिरूचे ।
तीर्थोन्नतिस्तीर्थकृतां पदाप्ति-र्गुणा हि यात्राप्रभवाः स्युरेते ॥२४७॥
वपुः पवित्रीकुरु तीर्थयात्रया, चित्त पवित्रीकुरु धर्मवाञ्छया ।
वित्तं पवित्रीकुरु पात्रदानत, कुलं पवित्रीकुरु सच्चारित्रतः ॥२४८॥

જિનેશ્વરને પ્રણામ, જિનેશ્વરની પૂજા, નમસ્કાર મંત્રનુ સ્મરણ, દાન, આચાર્યોને નમસ્કાર તથા તેમની ભક્તિ અને ત્રસજીવોની રક્ષા એ શ્રાવકોનુ દિનકૃત્ય છે [આ ૨૪૫ મા શ્લોકના પ્રત્યેક ચરણના પ્રથમ અક્ષરથી **જિનસૂર** એવુ ગ્રંથકર્તાનુ નામ નિષ્પન્ન થાય છે]”–૨૪૫

મહોત્સવપૂર્વક તીર્થયાત્રા કરવી, સાધર્મિકોનુ વાત્સલ્ય કરવુ, અર્થાત્ સાધર્મિકોને ભોજન આપવુ, શ્રી સઘની પૂજા કરવી, આગમ લખાવવા અને તેની વાચના કરાવવી–એ વાર્ષિક કર્તવ્ય છે”–૨૪૬

તીર્થયાત્રાનુ ફલ આ પ્રમાણે જાણવુ–

“નિરંતર શુભધ્યાન, અસાર એવી લક્ષ્મીની સફળતા, ચાર પ્રકાર (દાન, શીયળ, તપ અને ભાવના)ના સુકૃતની પ્રાપ્તિ તીર્થની ઉન્નતિ, (અને) તીર્થંકરપદની પ્રાપ્તિ-યાત્રા કરવાથી આવા પ્રકારના ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે”–૨૪૭

"[હે મહાનુભાવ !] તીર્થયાત્રાથી તારા શરીરને પવિત્ર કર !, ધર્માભિલાષથી મનને પવિત્ર કર !, સુપાત્રમા દાન આપીને ધનને પવિત્ર કર ! અને સદાચારથી કુલને પવિત્ર કર !"–૨૪૮

વળી **શત્રુંજય** મહાતીર્થની યાત્રા કરવાથી વિશેષ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે કારણ કે —

"नमस्कार'समो मन्त्रः, 'शत्रुञ्जय'समो गिरिः।
धर्मो जीवदयातुल्य, शास्त्रं 'कल्प'श्रुतान्नहि ॥२४९॥

નમસ્કાર સમાન મત્ર નથી, **શત્રુંજય** સમાન તીર્થ નથી, જીવદયા સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને કલ્પસૂત્રના જેવુ બીજુ કોઈ શાસ્ત્ર નથી."

"**શત્રુજયતીર્થ** ઉપર જિનેશ્વરદેવના દર્શન માત્રથી બે ભવની દુર્ગતિનો ક્ષય થાય છે. [અને] પૂજા તથા સ્તુતિ કરવાથી એક હજાર સાગરોપમની દુર્ગતિ નાશ પામે છે માર્ગમા **શત્રુંજયનુ** ધ્યાન કરવાથી એક હજાર પલ્યોપમ અને અભિગ્રહ કરવાથી લાખ પલ્યોપમનુ તથા તેની સન્મુખ ગમન કરવાથી એક સાગરોપમ વર્ષનુ સચિત કરેલુ પાપકર્મ નાશ પામે છે"–૨૫૦,૨૫૧

ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ સાભળીને **પ્રિયંકર** રાજાએ વિશેષ પ્રકારે ધાર્મિક અભિગ્રહો લીધા અને ફરી **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપનો આમ્નાય પૂછયો ગુરૂમહારાજ બોલ્યા કે–શ્રી **ભદ્રબાહુસ્વામીએ** અનેક મત્રો તથા યત્રો આ સ્તવ–સ્તોત્રમા ગોપવેલા છે જેનુ સ્મરણ કરવાથી અત્યારે પણ–"જળ, અગ્નિ, ઝેર, સર્પ, દુષ્ટ, ગ્રહ, રાજરોગ (મોટા રોગ), રણસગ્રામનો ભય, રાક્ષસ, શત્રુઓનો સમૂહ, મરકી, ચોર સાત પ્રકારની ઇતિ, ચાર પગવાળા હિંસક પ્રાણીઓ વગેરેથી રક્ષા થાય છે"

વળી હે રાજન્ ! તને જે સુખ, સયોગ, સતાન, સપત્તિ, ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ તથા સામ્રાજ્યની જે પ્રાપ્તિ થઇ છે તથા દુખ, દારિદ્રતા, ચાકરી, કમનસીબી, પાપ, અને આપત્તિનો જે અભાવ થયો છે, તે બધોએ **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપ અને ધ્યાનનો જ પ્રભાવ જાણવો પહેલા આ સ્તવમા છઠ્ઠી ગાથા હતી, તેના સ્મરણથી તત્કાળ **ધરણેન્દ્ર** આવીને દુખનુ નિવારણ કરતો હતો પછી તે **ધરણેન્દ્રે** પૂજ્યશ્રી (**ભદ્રબાહુસ્વામી**)ની આગળ કહ્યું કે–વારવાર અહીં આવવુ પડતુ હોવાથી હું મારા સ્થાનના વિષે રહી શકતો નથી, તેથી [આપ] છઠ્ઠી ગાથાને ભડારી દો. પાચ જ ગાથાના પણ આ સ્તોત્રનુ ધ્યાન કરનાર સત્પુરૂષોને હુ અહીંયા રહ્યો રહ્યો પણ સહાયતા કરીશ ત્યારથી પાચ ગાથાના પ્રમાણવાળુ આ સ્તવન ગણાય છે

પહેલી ગાથાથી ઉપસર્ગ, ઉપદ્રવ અને સર્પના ઝેરનો નાશ થાય છે પહેલી અને બીજી ગાથા ગણવાથી ગ્રહ, રોગ, મરકી, વિષમ તાવ, દુષ્ટ, દુર્જન તથા સ્થાવર

અને જંગમ વિષની શાંતિ થાય છે પહેલી, બીજી અને ત્રીજી ગાથા ગણવાથી મનુષ્યો અને તિર્યંચોને ભયંકર રોગ, દુઃખ, દુર્ગતિ, નીચકુળ વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને સુખ, સારી ગતિ, સૌભાગ્ય, લક્ષ્મી અને મહત્તા વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે ચાર ગાથા ગણવાથી તમામ ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સ્તોત્રની (પાંચ ગાથાઓની) અંદર **શ્રીપાર્શ્વચિંતામણિ** નામનો **શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ** મંત્ર ગોપવેલો છે. પાંચે ગાથાઓ સારી રીતે ગણવાથી આલોક અને પરલોકનું કાર્ય કરનાર આ સ્તોત્ર છે (વળી) એમાં અનેક મંત્રો સ્તંભન–વશીકરણ–વિદ્વેષણ–ઉચ્ચાટન વગેરેના ગોપવેલા છે તે મંત્રો અને યંત્રો તેની વૃત્તિ ઉપરથી જાણી લેવા

પછી રાજા ગુરૂને વંદના કરીને પોતાના સ્થાને ગયો રાજા [તે દિવસથી] રાત્રિના વખતે પાસે આવેલા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના મંદિરમાં એક પહોર સુધી **ઉપસર્ગહર** સ્તવનો જાપ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યો.

એક વખતે **પ્રિયંકર** રાજા રાતના વખતે ધૂપ લઈને તે સ્તવનું ધ્યાન કરવા માટે **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના જિનમંદિરમાં ગયો નોકરો દેરાસરની બહાર બેઠા હતા એવામાં સવાર થઈ ગઈ, સભામાં રાજપુરૂષો આવી પહોંચ્યા–" હજીસુધી રાજા સભામાં કેમ નથી આવ્યા" એ પ્રમાણે પ્રધાનો વગેરે સર્વ સભાસદોએ અંગરક્ષકોને પૂછયું તેઓ બોલ્યા–રાજા દેરાસરમાંથી બહાર નીકળ્યા જ નથી, પ્રધાનો ત્યાં ગયા એટલે મૂળદ્વારના (ગભારાના) બારણાં બંધ થએલાં જોયાં, પછી બારણાંના છિદ્રમાંથી તેઓએ અંદર જોયું તો **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમા સુગંધીવાળાં ફૂલોથી પૂજન કરાએલી અને આગળ એક દીપક બળતો જોયો, પરંતુ રાજા ત્યાં આગળ બેઠેલો દેખાયો નહિ તેઓએ મનમાં વિચાર્યું કે–રાજાને ઉંઘ આવી ગઈ હોય પરંતુ દેવમંદિરની ૮૪ આશાતનાના ભયથી તેમ પણ રાજાએ કર્યું હોય એવું લાગતું નથી છતાં પણ પ્રધાનોએ મીઠાં મીઠાં વચનોથી રાજાને બોલાવ્યો કે–"(હે સ્વામીન્!) આપ રોજ બિરાજો છો તે સભાને અલંકૃત કરો પ્રભુના મુખકમળનું દર્શન કરવા માટે સૂર્ય પણ ઉંચે ચડી ગયો છે અને સર્વ સભાજનો પણ પ્રણામ કરવા માટે ઉંચા શ્વાસે ઊભા છે" તોપણ અંદરથી કોઈ પણ બોલ્યું નહિ મંત્રિઓએ વિચાર્યું કે– "કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર તેઓને હરી ગયેલ છે" પછી દેરાસરના બારણાં ઉઘાડવાને માટે તેઓએ અનેક પ્રયત્નો કર્યાં, પણ તે પુણ્યહીનના મનોરથોની માફક નિષ્ફળ ગયા કુહાડાઓ પણ બધા બુઠ્ઠા થઈ ગયા અને દેવતાએ વાસેલાં બારણાં કોઈપણ ઉઘાડવાને શક્તિમાન થયું નહિ પછી મંત્રિઓએ ધૂપ વગેરે કાર્ય કર્યું, ત્યારે દેરાસરનો અધિષ્ઠાયક દેવ બોલ્યો કે–" (હે મંત્રિન્!) વૃથા પ્રયત્ન ન કર પુણ્યવંત

રાજાની દૃષ્ટિ પડતા જ દ્વાર સ્વયમેવ ઉઘડી જશે.” રાજા મજામા છે તે સબધી ચિંતા ન કરશો. પ્રધાનોએ કહ્યું કે-“(હે દેવ!) અમારા રાજા કયા છે? શુ કોઇએ તેઓનુ હરણ કર્યું છે? તેઓ કયારે આવશે?” પછી દેવ બોલ્યો કે-“ પોતાની સમૃદ્ધિ દેખાડવાને માટે **ધરણેન્દ્ર** તેને પોતાના ભુવનમાં લઇ ગયા છે, તેથી આજથી દશમા દિવસે તે અહીં અવશ્ય આવશે (અને) દેવતાની સહાયથી આવીને તે **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની આગળ પ્રતિદિન દીપક પૂજા કરીને જ ભોજન કરશે ”-૨૫૩,૨૫૪

આ સાભળીને મત્રિ અને રાજાનો પરિવાર, એ બધા રાજી થઇને પોતાના ઘેર ગયા. એક વખતે સવારના વખતે દેરાસરમા રહેલી પ્રતિમાની પૂજા અને દીવો વગેરે કરેલો લોકોના જોવામા આવ્યો દશમા દિવસે મત્રિઓ અને રાજાનો પરિવાર સામે ગયા એટલામા તો વનમાથી દૈવી ઘોડા ઉપર બેઠેલો એવો રાજા આવી પહોચ્યો, મત્રિ વગેરે સર્વેએ હર્ષિત થઇને પ્રણામ કર્યા. રાજાને બહુ નવાઇ લાગી અને પૂછયુ કે -મારા આવવાની વાત તમે લોકોએ શી રીતે જાણી? ત્યારે મત્રિઓએ કહ્યું કે-દેવના કહેવાથી (પછી) વાજીત્રો વાગતા, ઘેર ઘેર તોરણો બધાતા, રસ્તામા જુદા જુદા રગની ધજાઓ બધાતા, અને ગધર્વોના ગીત ગાન થતા મહોત્સવપૂર્વક રાજા નગરમા આવીને, પ્રથમ પોતાના પરિવાર સહિત જિનમદિરે આવ્યો તે વખતે તે જિનમદિરના બારણા જેમ આબાને મ્હોર આવવાથી કોયલનો કઠ તથા વિદ્યાના બળથી જેમ બ્હેરો માણસ સાંભળતો થઇ જાય છે તેમ, રાજાની દૃષ્ટિ પડતા જ તત્કાળ ઉઘડી ગયા પછી વિધિપૂર્વક દેરાસરને પ્રદક્ષિણા દઇને, 'નિસ્સિહી' કરીને (રાજા) અદર પેઠો. (પ્રભુ આગળ) ફૂલ વગેરે મૂકીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો -

“ श्रीपार्श्वो धरणेन्द्रसेवितपदः पार्श्वं स्तुवे भावतः
पार्श्वेण प्रतिबोधितश्च कमठः पार्श्वाय कुर्वेऽर्चनम।
पार्श्वाच्चिन्तितकार्यसिद्धिरखिला पार्श्वस्य तेजो महत्
श्रीपार्श्वे प्रकट: प्रभाव इह भोः श्रीपार्श्व ! सौख्यं कुरु ॥२५५॥

'वरकनकशङ्ख विद्रुम'-नानाभरणैर्विभूषितो जीयाः।
त्वां स्तौमि पार्श्वजिनं 'मरकतघनसन्निभं विगतमोहम्'। ॥२५६॥
'सप्ततिशतं जिनानां' त्वां प्रसिद्धीकृत प्रभावेण।
श्रीपार्श्वजिन ! कलावपि ' सर्वामर पूजितं वन्दे'॥२५७॥

જે પાર્શ્વ પ્રભુની **ધરણેંદ્ર** સેવા કરે છે, તે **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની હુ ભાવ પૂર્વક સ્તુતિ કરૂ છુ, જે પાર્શ્વ પ્રભુએ કમઠને પ્રતિબોધ કર્યો છે, તે પાર્શ્વનાથનુ હુ પૂજન કરૂ છુ, જે પાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ ચિંતવન કરતાં સમસ્ત કાર્યોની સિદ્ધિ થાય છે, જે

પાર્શ્વ પ્રભુનું તેજ મહાન છે અને જે પાર્શ્વ પ્રભુનો હાલ આ જગતમાં પ્રગટ પ્રભાવ છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુ આપ મારૂ કલ્યાણ કરો "–૨૫૫

ઉત્તમ કનક શખ, અને પ્રવાલના વિવિધ આભૂષણોથી વિભૂષિત અને મરકત મણિ (લીલા પાના) તથા ઘન (વાદળ) સમાન વર્ણ વાળા અને જેઓને મોહ નાશ પામ્યો છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હુ તમારી સ્તુતિ કરૂ છુ આ કળિકાળમા પણ એકસો સિત્તેર તીર્થંકરોમા પોતાના પ્રભાવથી આપ્ત જનોની સત્વર સિદ્ધિ કરનારા તથા સર્વ દેવોથી પૂજિત એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! હુ તમોને વદન કરૂં છુ "–૨૫૬ ૨૫૭

[આ પ્રમાણે) નમસ્કાર કરીને તથા શક્રસ્તવાદિ ભણીને રાજા આ પ્રમાણે વિનતિ કરવા લાગ્યો.–

"જય પાસ ! જિણેસર ! જગહસાર, પઇંનિમ્મિયતિહુયણપરૂવયાર !
મણવછિયપૂરણકપ્પસાલ ! તુહ મહિમા મહિ માંહિ વિસાલ ॥૨૫૮॥
ભવિ ભવિ હુ ભમીઉ બહુઅ ઠામ, સેવક મે થાપિ અમ્હ રકિખ મામ;
તસુ ચિતિય સિજઝઇ સયલ કામ, જે જંપઇ સંપઈ પાસ નામ. ॥૨૫૯॥
રણ વણ જલ જલણહ ભય મહત, રોગગ્ગહ હરિ કરિ હુઇં પસંત;
દુહ દાલિદ્દ દોહગ દૂરિ જંત, જે સમરઈ તુહ રહ ઇક્ક ચિત્તિ ॥૨૬૦॥
રવિ તાવહિ જિમ તમ દૂરિ જાઈ, તિમ સામીય સમવડિ કુણ કરેઈ ?
સુહ સત નિપામઇ ઝાઈ જેઅ, પય ભેટઇ છેટઈ તુટ્ઠઇ તેહ ॥૨૬૧॥
ઇય જિણસૂરિહિ આણંદપૂરિહિ, પાસનાહ સંથુણીય મણિઇં ।
પઉમાવઈ દેવી તુહ પયસેવી, સુર નર કિન્નર ધરણેઇં ॥૨૬૨॥
તુહ સવિ કહે સરખું નયણું, નિરખું ટાલે આવાગમન દુહ ।
તુહ મહિમા મોટી પયતલ, લોટી આણુ સિદ્ધિ અણત સુહ ॥૨૬૩॥

ત્રણ ભુવન ઉપર ઉપકાર કરનાર, જગતમા સારભૂત, મનોવાછિત પૂરણ કરવામા કલ્પવૃક્ષ સમાન, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ જિનેશ્વર ! આપનો જય થાઓ આપનો મહિમા જગતમા મોટો છે –૨૫૮

ભવોભવમા હુ ઘણે ઠેકાણે રઝળ્યો છુ, તેથી [આપના] સેવક તરીકે રાખીને મારી લાજ રાખો, જે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુના નામનુ ચિંતવન કરે છે, તેનાં ઇચ્છેલા સઘળા કાર્યો સફળ થાય છે –૨૫૯

જે [મનુષ્ય !] એકાતમા રહી એકચિત્તે આપનુ સ્મરણ કરે છે, તેના યુદ્ધ, જગલ, પાણી, અગ્નિના મોટા ભયો, રોગ, ગ્રહ, મરકી, સિંહ, તથા હાથીનો ભય શાત થાય છે, [અને] દુ ખ, દરીદ્રતા અને દુર્ગતિનો નાશ થાય છે –૨૬૦

જેવીરીતે સૂર્યના તાપથી અંધારૂ દૂર થઇ જાય છે, તેમ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુની બરાબરી કોણ કરી શકે ? તેઓનુ જે ધ્યાન કરે છે તથા તેઓના ચરણને દૂરથી ભેટે છે, તેઓને સુખ અને શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે—૨૬૧

આ પ્રમાણે **શ્રીજિનસૂરિ** [મુનિ] એ **આનંદપુરમાં** રહીને એક મનથી **શ્રીપાર્શ્વનાથ**પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, [હે પ્રભુ !] **પદ્માવતી** દેવી, દેવો, મનુષ્યો, કિન્નરો અને **ધરણેંદ્ર** પણ આપશ્રીના ચરણકમલની સેવા કરે છે—૨૬૨

ચક્ષુઓથી કરેલુ આપનુ દર્શન (હે પ્રભુ !) જન્મ મરણના દુ:ખોને દૂર કરે છે એમ બધા લોકો કહે છે, આપશ્રીનો મહિમા મોટો છે, તેથી આપશ્રીના ચરણકમળમા આળોટીને હુ અનંતસુખ (મોક્ષસુખ)ની ભિક્ષા માગુ છુ"—૨૬૩

આ પ્રમાણે **શ્રીપાર્શ્વ**પ્રભુને વિનતી કરીને, તેણે પોતાના મહેલની સભાને શોભાવી પ્રધાનોએ પાતાલલોકનુ અને ધરણેન્દ્રની સમૃદ્ધિનુ સ્વરૂપ પૂછવાથી રાજા બોલ્યો કે—"તે દિવસની રાત્રે મંદિરની અંદર ધ્યાનમા રહેલો એવો હુ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનો જાપ કરતો હતો, તે વખતે કાજળના જેવી કાંતિવાળો મોટો નાગ પ્રગટ થયો. તેને દેખીને હુ ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો પછી [તે સાપ] **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના પદ્માસન ઉપર ચડયો એટલે જિનેશ્વર દેવની પ્રતિમાની આશાતનાના ભયથી [અને સાપ] ખરાબ જીવ હોવાથી મે હાથથી પૂંછડીથી પકડયો, ત્યારે તે સર્પનુ રૂપ તજી દઇને દેવ થયો. મે તેને પૂછ્યુ કે—તમે કોણ છો ? તે બોલ્યો કે—હુ **પાર્શ્વનાથ** સ્વામીનો સેવક **ધરણેન્દ્ર** છુ, તારા ધ્યાનથી આકર્ષાઇને અહીં આવી મે તારી પરીક્ષા કરી, પરંતુ તું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો, તેથી તું મોટો સાહસિક છે માટે હે પુરૂષોત્તમ ! તું મારી સાથે પાતાલલોકમા ચાલ, કે જેથી તને પુણ્યનુ ફલ બતલાવું, પછી હુ **ધરણેન્દ્રની** સાથે પાતાલલોકમા ગયો ત્યા મે સર્વત્ર સુવર્ણ અને રત્નોથી બાંધેલી ભૂમિકા જોઇ આગળ ચાલતા **ધર્મરાજાનો** વૈક્રિય મહેલ (મને) દેખાડયો પછી **શ્રીધર્મરાજાને** [મે] સાક્ષાત્ જોયા, તેઓની પટ્ટરાણી **જીવદયાને** જોઇ તે બંનેને મે પ્રણામ કર્યા [એટલે] તેમણે મને કહ્યુ કે—"[હે નરેન્દ્ર !] અમારી કૃપાથી તુ ચિરકાળ વખત રાજ્ય કરજે !" ત્યાથી આગળ ચાલતા સાત ઓરડી [મે] જોઇ મે પૂછ્યુ કે—"આમા શુ છે ?" ધરણેન્દ્ર બોલ્યા કે—"આ સાતે ઓરડીઓમા સાત સુખો છે" મે કહ્યુ કે—"તે કયા કયા ?" ઇન્દ્ર બોલ્યા —

"પહેલુ આરોગ્ય, બીજુ લક્ષ્મી, ત્રીજુ યશ, ચોથુ પતિને અનુકુળ એવી (પતિવ્રતા) સ્ત્રી, પાચમુ વિનયવાન પુત્ર, છઠ્ઠુ રાજાની અનુપમ સૌમ્ય દૃષ્ટિ અને

સાતમુ નિર્ભયસ્થાન—આ સાતે સુખ જેના ઘરમાં હોય, ત્યાં સાક્ષાત્ ધર્મનો જ પ્રભાવ સમજવો "—૨૬૪

પછી તે સાતે ઓરડીઓ જોઇ પહેલીમાં તમામ રોગનો નાશ કરનાર દેવ અને બે ચામર છે બીજી ઓરડીમાં સોનુ, રત્ન, માણિક્ય વગેરે છે. ત્રીજી ઓરડીમાં મોટા ધનવાનો યાચકોને દાન દે છે. ચોથીમા પત્ની પતિની સેવા કરે છે પાચમીમાં વિનીત પુત્ર, પૌત્ર, વહુ વગેરે મપીલુ કુટુંબ છે છઠ્ઠીમાં ન્યાયી અને પ્રજાનુ ભલુ કરનાર રાજા જોયો અને સાતમીમા કોઇ એક દેવને ઉપસર્ગહર સ્તવના જાપમા તલ્લીન જોયો. મે પૂછયુ કે—"આ દેવ આ સ્તવનો જાપ શા માટે કરે છે?" તેઓએ કહ્યુ કે—(આ) સ્તવના ધ્યાનથી દેશમાં, નગરમાં અને ઘરમાં સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે અને નિરતર મનોવાંછિતની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સ્તવના આમ્નાય, મહિમા અને મત્રના પુસ્તકો છે. જ્યાં અગાડી ધર્મ અને દયા હોય, ત્યા અગાડી આ સાતે સુખો હોય છે, એ બતાવવા માટે આ બધુ વૈક્રિય લબ્ધિ વડે બતાવેલુ છે"

પછી આગળ સુવર્ણ અને રત્નમય કિલ્લો જોયો, ત્યાં લોહમય સાત પ્રતોલી (મુખ્ય દ્વારમા જવાનો માર્ગ) હતી પ્રથમ પ્રતોલીમા જતા, મે ચારે બાજુ વિવિધ કલ્પવૃક્ષોથી વીંટાએલા સામાન્ય દેવોના ભવન જોયાં. બીજી પ્રતોલીમા જતા ક્રીડા શુક (પાળેલા પોપટ)ના સોનાનાં પાજરાં જોયા, પોપટો મને જોઇને કહેવા લાગ્યા કે —

"હે પ્રિયંકર રાજા! પધારો, પધારો, આ સ્થાન પુણ્યવત પ્રાણીઓ સિવાય કોઇને પ્રાપ્ત થતું નથી અર્થાત્ આ જગ્યાએ પુણ્યવત પ્રાણીઓ જ આવી શકે છે"

ત્રીજી પ્રતોલીમાં પ્રવેશ કરતો મને જોઇને નાચ કરતા મયૂરો મનુષ્યની વાણીમા બોલ્યા કે—

"હે રાજેન્દ્ર! આપના દર્શનથી અમારૂ જીવન આજે સફળ થયુ! ખરેખર, તે નગરને ધન્ય છે કે જ્યાં પ્રિયંકર રાજા છે"

ચોથી પ્રતોલીમા આગળ આગળ કુદકાઓ મારતા તથા વિવેકવડે મને પ્રણામ કરતા રાજહસો મારા જોવામા આવ્યા. પાચમી પ્રતોલીમાં સ્ફટિક રત્નની ક્રીડા કરવાની વાપિકાઓ (વાવો), તથા સ્નાન કરવાના મડપો વગેરે જોયા છઠ્ઠી પ્રતોલીમાં ઇન્દ્રના સામાનિક દેવોના મકાનો જોયા અને સાતમી પ્રતોલીમાં દેવાગનાઓના અધિક અધિક ટોળાં દેખવામા આવ્યા, તેની આગળ અનેક પ્રકારના આશ્ચર્યવાળી અને કરોડો દેવોએ કરીને સહિત ધરણેન્દ્રની સભા જોઇ ત્યા દિવ્ય નૃત્ય જોયુ ધરણેન્દ્રે પુણ્યનુ ફળ બતાવવા માટે [મારી સેવામાં મૂકેલા] દેવ,

દેવીઓએ નવ દિવસ સુધી પોતાના પુત્રની જેમ મારી આગતા સ્વાગતા કરી. અહીં [આ દેરાસરમા] દેવની સાથે રહીને દશ દિવસ સુધી મે પોતે જ પૂજા કરી છે. તે લોકોએ મને જે દિવ્ય આહારનુ ભોજન કરાવ્યુ, તેનુ સ્વરૂપ કહી શકાય તેમજ નથી આવા પ્રકારની ત્યાની ઋદ્ધિ જોઇને મારી પુણ્ય તરફ વિશેષ રૂચિ થઇ પછી મેં કહ્યું કે–"હે ધરણેન્દ્ર! મને મારા નગરે મોકલી દ્યો, જેથી હું પુણ્ય કરી શકુ." પછી ધરણેન્દ્રે પોતાના હાથમા પહેરેલી વીંટી મને આપી અને કહ્યુ કે–"આ મુદ્રિકા ભોજનના ભાજન પર રાખવાથી ઘણા મનુષ્યોને ભોજન આપવાના પ્રભાવવાળી છે, [અને] જ્યારે વિશેષ પુણ્યનુ કામ હોય ત્યારે પ્રાતકાળે **નમસ્કાર** મન્ત્ર તથા **ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર**ની શરૂઆતની ત્રણ ગાથાનુ ત્રણ વાર સ્મરણ કરીને, આગણામા આવીને વીંટી આકાશમા ઉછાળવાથી ૫૫૫ પાચસો પચાવન માણસ ભોજન કરી લેશે ત્યાસુધી વીંટી આકાશમા રહેશે" આ સાંભળીને અત્યત પ્રમુદિત (રાજી) થએલા એવા મે બહુમાનપૂર્વક તે વીંટી ગ્રહણ કરી.

પછી તેણે (ધરણેન્દ્રે) પોતાના દેવની સાથે દિવ્ય ઘોડા મારફત (મને) અહીંયા મોકલ્યો, પરતુ તમે સામા આવ્યા તેથી મને આશ્ચર્ય થયુ. પ્રધાને કહ્યુ કે–"પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની વાણીથી, આપનુ પાતાલ ગમન, કમાડનુ ઉઘાડવું, અહીંયા પાછુ આવવુ, એ બધું અમે જાણ્યુ હતું" પછી રાજા બોલ્યો–સભાની સમક્ષ, પુણ્યના ફ્લોરૂપ, દેવતાઓને જે સુખો છે, તે કહેવાને કોણ સમર્થ થઇ શકે? કહ્યુ છે કે—

"દેવલોકમા દેવતાઓને જે સુખ છે, તે એક જીભથી તો શુ, પરતુ કદાચ માણસને સો જીભ હોય અને તે સો વર્ષ સુધી વર્ણન કર્યા કરે, તો પણ માણસ તે સુખનુ વર્ણન કરી શકતો નથી"–૨૬૭

તેથી હુ હવે પુણ્ય જ કરીશ. મન્ત્રિ બોલ્યો–રાજાને તો હમેશાં પુણ્ય જ હોય છે કારણ કે–

"ન્યાય, દર્શનો, ધર્મો, તીર્થસ્થાનો અને સુખસપત્તિ જેના આધારે પ્રવર્ત્તે છે તે પૃથ્વીપતિ જય પામો." વળી–"પ્રજાના પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ તેનુ (પ્રજાનું) રક્ષણ કરનાર રાજાને મળે છે અને જો રક્ષણ ન કરે તો પ્રજાના પાપનો છઠ્ઠો ભાગ રાજાને મળે છે"–૨૬૮,૨૬૯

પછી રાજાએ જિનમદિર વગેરે સાતે ક્ષેત્રોમા ધન વાપર્યું તે સાત ક્ષેત્ર આ પ્રમાણે—

"जिणभुवणे जिणबिंबे पुत्थयलिहणे चउव्विहे संघे।
जो ववइ नियदव्व सुकयत्था ते अ संसारे ॥२७०॥

જિનમંદિર ૧, જિનબિંબ ૨, પુસ્તક લખાવવામાં ૩, અને ચતુર્વિધ સંઘ (સાધુ ૪, સાધ્વી ૫, શ્રાવક ૬, શ્રાવિકા ૭,)ની ભક્તિમા જે પોતાનુ ધન વાવે (વાપરે) છે. તે સંસારમાં કૃતકૃત્ય સમજવા."

વળી મહિનામાં બે પાખી (ચતુર્દશી)ના પારણાના દિવસે ધરણેન્દ્રે આપેલી વીંટીના પ્રભાવથી તે બે વાર સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ઘણા વર્ષ વ્યતીત થયા.

એક વખતે પારણાના દિવસે રાજા ગુરૂમહારાજને વંદન કરવા માટે [ઉપાશ્રયે] ગયો મહારાજ રાજાને ઉપદેશ આપે છે, તે વખતે જિનધર્મથી વાસિત અંતઃકરણ-વાળો, જેણે સાતે ધાતુએ કરીને શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમાનુ વહન કર્યું છે એવો, શ્રાવકના એકવીશ ગુણોથી શોભિત, શ્રીઆનંદ શ્રાવકના જેવો બારવ્રતધારી એવો, એક શ્રાવક ગુરૂમહારાજના ચરણકમળમા વંદન કરતો હતો આવા પ્રકારના તે ગુણધારી શ્રાવકને જોઇને, રાજાએ તેને ભોજનનુ નિમંત્રણ કર્યું. તે વખતે ગુરૂમહા-રાજે કહ્યુ કે:—"હે રાજન્! આ શ્રાદ્ધવર્યને આજે અષ્ટમનુ પારણુ છે, માટે એને સર્વથી પ્રથમ ભોજન કરાવજો." રાજાએ તે વાતને કબુલ રાખી. પછી તે આવ્યો એટલે રાજાએ તેને સન્માનપૂર્વક ભોજન કરવા બેસાડ્યો. એટલામાં પાંચસો શ્રેષ્ઠીઓ ત્યા ભોજન કરવા આવી પહોચ્યા હવે તે શ્રાવકોત્તમ જેટલામા પારણુ કરીને ઉઠ્યો, તેટલામા જ ધરણેન્દ્રે આપેલી મહાપ્રભાવવાળી તે મુદ્રિકા આકાશમાથી ઉતરીને, પોતાની મેળે રાજાના હાથમા આવી ગઈ આ બનાવ જોઇને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—આજે આ શુ થયુ? શુ દેવ કોપાયમાન થયો? કે શુ મને અશ્રદ્ધા થઇ? (અથવા) તો શુ મારૂ પુણ્ય પરવાળી ગયુ (ક્ષીણ થઇ ગયુ)? દેવે કહેલુ પુણ્ય આજે અસત્ય કેમ થયુ? હવે મારી આબરૂનુ હું રક્ષણ શી રીતે કરીશ? આ આવેલા પાંચસો શ્રેષ્ઠીઓનુ ભોજનાદિકથી હુ શી રીતે ગૌરવ કરી શકીશ? એટલામા રાજાના ચોકમા દૈવી વાણી થઇ કે —

"હે રાજન્! તું મનમા લેશ પણ ચિંતા કરીશ નહિ, દેવની વાણી જુઠી હોતી નથી, (પરંતુ) આ એક જ શ્રાવકોત્તમને ભોજન કરાવતા તને પાંચસો શ્રાવકોને ભોજન કરાવવાનુ પુણ્ય પ્રાપ્ત થયુ"

મોટાઓ મોટાઓનુ જ વાત્સલ્ય કરનારા હોય છે, પરંતુ પુણ્યશાળી ગુણવાનનુ વાત્સલ્ય કોઇ જ કરતું નથી કારણ કે.—

"नागुणी गुणिनो वेत्ति, गुणी गुणिषु मत्सरी,
गुणी च गुणरागी च, विरल. सरलो जनः ॥२७२॥

ગુણ વગરનો માણસ ગુણવાનને ઓળખતો નથી, અને ગુણવાન માણસ ગુણવાનની અદેખાઈ કરે છે, [પરંતુ] ગુણવાળા અને ગુણ ઉપર પ્રેમ રાખનારા મનુષ્યો તો વિરલા જ હોય છે.”

પછી રસોઇયાએ આવીને રાજાને કહ્યું કે-“હે રાજન્! ભોજનનાં પાત્રો તો ખાલી થઇ ગયા છે.” ત્યારે આકાશમાં રહેલો દેવ બોલ્યો-એવું ના બોલ, તું જઇને જો, મે તે બધાં પાત્રો ભરી દીધેલાં છે. હજારો માણસોને જમાડવા છતાં પણ તે ઓછાં પડવાનાં નથી. (પછી) રાજી થએલા રાજાએ તે બધા શ્રેષ્ઠીઓને ભોજન કરાવ્યું, તોપણ તે પાત્રો તે પ્રમાણે ઠેઠ ગળા સુધી ભરેલાં જોયાં, તેથી આખા નગરને રાજાએ આમન્ત્રણ આપીને જમાડ્યુ. કોઈપણ રસોઇ કરનાર દેખાતો નહિ હોવા છતાં પણ બધાંને દૈવી ભોજન મલવાથી, નગરના લોકો અજાયબીમાં ગરકાવ થઇ ગયા (અને પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યા કેઃ-)શુ રાજાને દેવ પ્રત્યક્ષ થયો હશે? કે શુ કોઈ દેવે વરદાન આપ્યુ છે? (અથવા) તો શું રાજાની પાસે ચિત્રાવેલી હશે? કે શું તેને સુવર્ણપુરૂષ પ્રાપ્ત થયો હશે? રાજાએ સભાજનોને કહ્યું કે-“આ બધો ધર્મધ્યાનનો પ્રભાવ જાણવો.” તે વખતે (ત્યાં બેઠેલા) કવીશ્વરે આ પ્રમાણે બે આશીર્વાદના શ્લોકો કહ્યા—

“श्रीमत्कंप्रिप्रियाराद् श्रीमत्पयंशोमद ।
श्रीसुतैककलौ नन्द श्रीदस्याररमास्पद ॥२७३॥

સ્વસ્તિક બંધવાળા આ શ્લોકમા ‘પ્રિયંકર’ રાજાનુ નામ ગર્ભિત છે.

श्रीमत्सभाविवेकाभ! शातकुम्भलसत्प्रभ! ।
राजादेसजयादम्भ! गुणकुम्भ! रुचानिभः ॥२७४॥

અષ્ટદલ કમલવાળા આ શ્લોકમા ‘વિશાલરાજ’ ગુરૂનુ નામ ગર્ભિત છે. (આશીર્વાદાત્મક શ્લોકો હોવાથી આ બે શ્લોકોનો અર્થ આપ્યો નથી)

આથી રાજા પ્રસન્ન થયો. (અને) “પ્રસન્ન થએલા એવા પ્રિયંકર રાજાએ સ્વસ્તિકબંધ કાવ્યની રચના કરનારને પાંચ ગામ, પાચ ઘોડા અને પાંચહજાર સોનામહોર આપી.”-૨૭૫

ત્યાર પછી પોતાના માતપિતાને શ્રી ‘શત્રુંજય’ મહાતીર્થની યાત્રા મોટી ઋદ્ધિએ કરીને સહિત કરાવી. તે આ પ્રમાણે—

કહ્યુ પણ છે કે-“શત્રુંજય તીર્થ, સમકિત, સિદ્ધાંત, સઘની ભક્તિ, સંતોષ, સામાયિક અને શ્રદ્ધા આ સાત ‘સ’થી શરૂ થતા ગુણો આ લોકમાં દુર્લભ છે.”-૨૭૬

[શત્રુંજય] તીર્થને વિષે સાધર્મિક વાત્સલ્ય, સંઘની પૂજા-ભક્તિ, ગરીબોનો ઉદ્ધાર અને દાનશાળા વગેરે પુણ્યકાર્યો કર્યાં કેમકે—

"विवाहे तीर्थयात्रायां, चन्द्रे मित्रे सुरालये ।
वस्त्रदानमिदं श्रेष्ठं, सत्पात्रे विशेषतः ॥२७७॥

લગ્ન પ્રસંગે, તીર્થયાત્રા વખતે, ચંદ્રગ્રહણ વખતે, તથા જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા વખતે વસ્ત્રનું દાન દેવું તે ઉત્તમ કહેલું છે, તેમાં પણ સુપાત્રમાં આપેલું દાન વિશેષે કરીને ઉત્તમ છે."–૨૭૭

તેના પિતા **પાસદત્ત** શેઠ તલેટીમાં સ્વર્ગે જવાથી, તેઓના નામની **શ્રીશત્રુંજય** પર એક દેરી કરાવી, (અને) તે ઠેકાણે મોટો ઉત્સવ કરીને રાજા પોતાના ઘેર (રાજધાનીમાં) પાછો આવી પહોંચ્યો તે દિવસથી (શ્રીઋષભદેવ પ્રભુની) સોનાની ચરણ પાદુકા, રાયણના વૃક્ષ સહિત કરાવીને, રાજા પોતાના ઘેર પૂજવા લાગ્યો. પછી ઘડપણ આવતાં પુણ્ય કરવાનો અવસર જાણીને, રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપવાની ઇચ્છાવાળો તે તેને (આ પ્રમાણે) શિખામણ આપવા લાગ્યો કે–

હે પુત્ર! સ્વામિની (પત્ની) ઉપર કોપ, પ્રિય માણસ સાથે અભિમાન, યુદ્ધમાં ભય, બંધુઓમાં ખેદ, દુર્જન પ્રત્યે સરલતા, સજ્જનની સાથે લુચ્ચાઇ, ધર્મમાં સંશય-શંકા, ગુરૂજનનું અપમાન, લોકો સાથે અર્થશૂન્ય વિવાદ, જ્ઞાતિજનો સાથે ગર્વ, દુઃખી જનોનો તિરસ્કાર અને નીચ માણસ સાથે પ્રેમ કરીશ નહિ."–૨૭૮

જીભઈ સાચુ બોલિજે, રાગ રોસ કરિ દૂરિ,
ઉત્તમસું સંગતિ કરો, લાભઇ સુખ જિમ ભૂરિ–૨૭૯

જિણવર દેવ આરાહીઈ, નમીહિ સહગુરૂ ભત્તિ;
સૂધો ધમ્મ જ સેવીઇ, રહીઇ નિરમલ ચિત્તિ–૨૮૦

ઉપરની બને ગાથાઓના પહેલા અક્ષરો **'જીરાઉલા'** અને ગ્રંથકર્તા **'જિનસૂર'**ના નામનું સુચન કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના પુત્ર **જયકર**ને શિખામણ આપીને શુભ મુહૂર્તે તેને પોતાના પદે સ્થાપન કર્યો. [અને] રાજા ધર્મકૃત્ય કરવા લાગ્યો આઠમ તથા ચઉદશના દિવસે પૌષધ ગ્રહણ કરવા લાગ્યો તથા સુપાત્રમાં દાન દેવા લાગ્યો કારણ કે.—

પ્રિયંકર રાજાની આ કથા સાંભળીને, બુદ્ધિશાળી માણસોએ આ સંસારમા શુભ ધ્યાન, જિનેશ્વરદેવ અને સદ્ગુરૂઓને પ્રણામ, દાન વગેરે ધર્મકાર્યોમાં પ્રયત્ન કરવો, કે જેનાથી રાજ્યસુખ અને સુખ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય -૨૮૬

વિશાલરાજ સૂરીશ્વરના (શિષ્ય) સુધાભૂષણ સદ્ગુરુના શિષ્ય જિનસૂર નામના મુનિએ સુકૃતને માટે આ કથાની રચના કરી, જેઓ કલ્યાણને કરવાવાળી એવી ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના પ્રભાવનુ વર્ણન કરતી એવી આ કથાને સાભળે છે અથવા બીજાઓને વાંચી સંભળાવે છે, તેઓ સુખ અને કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે -૨૮૭-૨૮૮

श्रीमुनिसुंदरसूरि विरचित

॥ श्रीसंतिकर स्तवनम् ॥

संतिकरं संतिजिणं, जगसरणं जयसिरीइ दायारं ।
समरामि भत्तपालग–निव्वाणीगरुडकयसेवं ॥१॥

[शान्तिकरं शान्तिजिनं जगच्छरणं जयश्रियाः दातारम् ।
स्मरामि भक्तपालकनिर्वाणीगरुडकृतसेवम् ॥]

ભાવાર્થ–જેઓ શાંતિના કરનાર છે, જેઓ જગતના જીવોના શરણરૂપ છે, જેઓ જય અને લક્ષ્મીના આપનાર છે, (વળી) ભક્તજનોનુ પાલન કરનાર નિર્વાણી દેવી તથા ગરુડ યક્ષે જેમની સેવા કરી છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનુ હુ સ્મરણ કરૂ છુ.

ॐ सनमो विप्पोसहि–पत्ताणं संतिसामिपायाणं ।
झ्रौंस्वाहामंतेणं, सव्वासिवदुरिअहरणाणं ॥२॥

[ॐ सनम विप्रुडौषधिप्राप्तेभ्यः शान्तिस्वामिपादेभ्यः ।
झ्रौंस्वाहामन्त्रेण सर्वाशिवदुरितहरणेभ्यः ॥]

ભાવાર્થ.–જેઓને વિપ્રુડૌષધિ નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત થએલી છે, જેઓ 'झ्रा स्वाहा' (સૂરિમંત્રમાં કહેલ મંત્રબીજ) મંત્રના પદથી સહિત આ ગાથામાંથી નીકળતા 'ॐ नमो विप्पोसहिपत्ताणं झ्रौं स्वाहा' એવા મંત્રના પદે કરીને જાપ કરનારના સર્વ ઉપદ્રવો તથા પાપનો નાશ કરનાર છે એવા પૂજ્ય શ્રીશાંતિનાથ સ્વામિના ચરણકમલમા ૐકાર પૂર્વક મારો નમસ્કાર હો

ॐ संतिनमुक्कारो, खेलोसहिमाइलद्धिपत्ताणं ।
सौंह्रींनमो सव्वो–सहिपत्ताणं च देइ सिरिं ॥३॥

[ॐ शान्तिनमस्कारः श्लेष्मौषध्यादिलब्धिप्राप्तेभ्यः ।
सौंह्रींनमः सर्वौषधिप्राप्तेभ्यश्च ददाति श्रियम् ॥]

ભાવાર્થ.–ૐકારપૂર્વક શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુના (ચરણકમલમાં) કરેલો નમસ્કાર શ્લેષ્મૌષધ્યાદિક લબ્ધિ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે. અને ૐકાર તથા હ્રીંકાર સહિત કરેલો નમસ્કાર સર્વૌષધિ લબ્ધિ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે [આ ગાથામાથી પણ બે લબ્ધિપદો નીકળે છે જે આ પ્રમાણેઃ—

'ॐ ह्रीं नमो खेलोसहिलद्धिपत्ताणं તથા ॐ ह्रीं नमो सव्वोसहिपत्ताणं' આ બે લબ્ધિ પદોનો સૂરિમંત્ર કલ્પમા બતાવેલા વિધિ પ્રમાણે જાપ કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે]. કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે ઉક્ત લબ્ધિઓના સ્વામિ એવા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરી તે તે લબ્ધિના અધિષ્ઠિત મન્ત્રપદોનો વિધિપૂર્વક જાપ કરનારાઓ પણ તે તે લબ્ધિને પ્રાપ્ત કરવા ઉપરાંત જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે.

वाणीतिहुअणसामिणि–सिरिदेवीजक्खरायगणिपिडगा।
गहदिसिपालसुरिंदा, सया वि रक्खंतु जिणभत्ते ॥४॥

[वाणीत्रिभुवनस्वामिनीश्रीदेवीयक्षराजगणिपिटकाः !
ग्रहदिक्पालसुरेन्द्राः सदाऽपि रक्षन्तु जिनभक्तान् ॥]

ભાવાર્થ –શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી)[1], ત્રિભુવનસ્વામિની દેવી[2], લક્ષ્મીદેવી, યક્ષરાજ ગણિપિટક[3], સૂર્યાદિક ગ્રહો[4],

---

૧ શ્રુતદેવતા અને સરસ્વતી બને એક છે તેના પુરાવાઓ અને તેના ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપોના વર્ણન માટે મારા તરફથી 'શ્રી જૈન સત્યપ્રકાશ' માસિકના વર્ષ ૧ અંક ૩, ૬ ૭, ૮, ૧૦, ૧૧, ૧૨ વર્ષ ૨જુ અંક ૧, ૨મા પ્રસિદ્ધ થએલી 'સરસ્વતી પૂજા અને જૈનો'નામની લેખમાળા જુઓ. સૂરિમંત્રના પ્રથમ પીઠની અધિષ્ઠાયિકા પણ શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) છે

૨ સૂરિમંત્રની પાચ પીઠો પૈકીની બીજી પીઠની અધિષ્ઠાયિકા, ચિત્ર માટે જુઓ 'સંતિકર સ્તોત્ર'ના પ્રાચીન પાઠમાનુ તેનુ ચિત્ર નં ૫૪

૩ દ્વાદશાગીનો અધિષ્ઠાયક દેવ અને સૂરિમંત્રના પાચ પીઠો પૈકીની ચોથી પીઠનો અધિષ્ઠાયક, તેના ચિત્ર માટે પણ 'સંતિકર સ્તોત્ર'ના પ્રાચીન ચિત્રપટમાનુ તેનુ ચિત્ર નં ૫૪ જુઓ.

૪ સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બૃહસ્પતિ શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ 'निर्वाणकलिका'માં આ ગ્રહોનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે આપેલુ છે–

'तत्रादित्य हिंगुलवर्णमूर्ध्वस्थित द्विभुज कमलपाणिं चेति' ॥१॥

અર્થાત્–(પ્રથમ)સૂર્ય નામના ગ્રહનો હિંગળોક જેવો વર્ણ, ઊભો રહેલો અને બંને હાથોમા કમળવાળો જાણવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૫૫

'तथा सोम श्वेतवर्ण द्विभुज दक्षिणे अक्षसूत्र वामे कुण्डिका चेति' ॥२॥

અર્થાત્–તથા (બીજા) સોમ નામના ગ્રહનો શ્વેત વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામા અક્ષસૂત્ર(માળા) અને ડાબી ભુજામાં કુંડિકા જાણવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૫૬

'तथाङ्गारकं रक्तवर्णं द्विभुज दक्षिणेऽक्षसूत्र वामे कुण्डिका चेति ॥३॥'

અર્થાત્–તથા (ત્રીજા) મંગળ નામના ગ્રહનો રક્તવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામા અક્ષસૂત્ર અને ડાબી ભુજામાં કુંડિકા (કમંડળુ) જાણવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫૭

દિક્પાલ[5] અને દેવેદ્રો[6] એ સર્વે જિનેશ્વરના ભક્તોનું સર્વદા રક્ષણ કરો.

'तथा बुधं पीतवर्णं द्विभुज अक्षसूत्रकुण्डिकापाणि चेति ॥४॥'

અર્થાત્-તથા (ચોથા) બુધ નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામા અક્ષસૂત્ર તથા ડાબી ભુજામા કમડલ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૫૮

'तथा सुरगुरुं पीतवर्णं द्विभुज अक्षसूत्रकुण्डिकापाणि चेति ॥५॥'

અર્થાત્-તથા (પાંચમા) બૃહસ્પતિ [ગુરૂ] નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામા અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામા કમંડલ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૫૯

'तथा शुक्र श्वेतवर्णं द्विभुज अक्षसूत्रकमण्डलुपाणि चेति ॥६॥'

અર્થાત્-તથા (છઠ્ઠા) શુક્રનો શ્વેતવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામા કમંડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૦

'तथा शनैश्चरमीषत्कृष्ण द्विभुज लम्बकूर्चं किञ्चित्पीत द्विभुजमक्षमालाकमण्डलुयुक्तपाणि चेति ॥७॥'

અર્થાત્-તથા (સાતમા) શનિ નામના ગ્રહનો કાઇક કાળો (નીલ) વર્ણ; લાબા અને કાઇક પીળા રગના વાળવાળો તથા બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજામા અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામા કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૧

'तथा राहुमतिकृष्णवर्णं अर्धकायरहित द्विभुजमर्घमुद्रान्वितपाणि चेति ॥८॥'

અર્થાત્-તથા (આઠમા) રાહુ નામના ગ્રહનો અત્યત કાળો વર્ણ, અડધા શરીર વગરનો, બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજાએ અર્ઘ આપતો તથા બીજી ભુજામાં અક્ષસૂત્રવાળો હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૨

'तथा केतु धूम्रवर्णं द्विभुजमक्षसूत्रकुण्डिकान्वितपाणि चेति' ॥९॥

અર્થાત્-તથા [નવમા] કેતુ નામના ગ્રહનો ધૂમાડા જેવો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામા કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૩

—निर्वाणकलिका. पत्र. ३८

૫ શક્ર (ઇંદ્ર), અગ્નિ, યમ, નૈઋર્ત્ય વરુણ, વાયુ, કુબેર, ઈશાન, નાગ તથા બ્રહ્મા આ દશ દિક્પાલોનુ સ્વરૂપ પણ '**निर्वाणकलिका**' મા આ પ્રમાણે આપેલુ છે–

'तत्र शक्रं पीतवर्णं ऐरावतवाहनं वज्रपाणि चेति ॥१॥

અર્થાત્-શક્રનો પીળો વર્ણ, ઐરાવત હસ્તિનુ વાહન તથા હાથમા વજ્ર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૬૪

'तथा अग्निं अग्निवर्णं मेषवाहन सप्तशिख शक्तिपाणि चेति' ॥ २ ॥

અર્થાત્-અગ્નિનો અગ્નિ જેવો વર્ણ, મેષ વાહન, સાત શિખાવાળો તથા હાથમાં શક્તિ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૫

'तथा यमराज कृष्णवर्णं महिषवाहन दण्डपाणि चेति' ॥ ३ ॥

અર્થાત્-યમરાજનો કાળો વર્ણ, પાડાનું વાહન અને હાથમા (યમ) દડ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૬

रक्खन्तु मम रोहिणी, पन्नत्ती वज्जसिंखला य सया
वज्जंकुसि चक्केसरि, नरदत्ता कालि महाकालि ॥५॥
गोरी तह गन्धारी, महजाला माणवी अ वइरुट्टा ।
अच्छुत्ता माणसिआ, महमाणसिआउ देवीओ ॥६॥
[रक्षन्तु मां रोहिणी प्रज्ञप्तिर्वज्रशृङ्खला च सदा ।
वज्राङ्कुशी चक्रेश्वरी नरदत्ता काली महाकाली ॥
गौरी तथा गान्धारी महाज्वाला मानवी च वैरोट्या ।
अच्छुप्ता मानसिका महामानसिका देव्यः ॥]

અર્થ–રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા , વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટયા, અચ્છુપ્તા, માનસિકા અને મહામાનસિકા એ સોળ (વિદ્યા) દેવીઓ મારુ રક્ષણ કરો.

'तथा नैर्ऋतिं हरितवर्णं शववाहनं खड्गपाणिं चेति ॥ ४ ॥

અર્થાત્–નૈર્ઋત્યનો હરિતવર્ણ, શવવાહન અને હાથમા તલવાર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૭

'तथा वरुण धवलवर्णं मकरवाहनं पाशपाणिं चेति' ॥५॥

અર્થાત્–વરુણનો ધોળો વર્ણ મગરનુ વાહન અને હાથમા પાશ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૬૮

'तथा वायु सितवर्णं मृगवाहनं वज्रा(ध्वजा)लङ्कृतपाणिं चेति' ॥६॥

અર્થાત્–વાયુનો સફેદવર્ણ હરણનુ વાહન અને હાથમા ધજા હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૯

'तथा कुबेरमनेकवर्णं निधिनवकाधिरूढं निचुलकहस्तं तुन्दिलं गदापाणिं चेति' ॥७॥

અર્થાત્–કુબેરના અનેક વર્ણ, નવનિધિ પર આરૂઢ થએલો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમા ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમા ગદાવાળો છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૦

'तथा ईशान धवलवर्णं वृषभवाहनं त्रिनेत्रं शूलपाणिं चेति' ॥८॥

અર્થાત્–ઇશાનનો ધવલવર્ણ, બળદનુ વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમા ત્રિશૂળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૧

'तथा नाग श्यामवर्णं पद्मवाहनमुरगपाणिं चेति' ॥९॥

અર્થાત્–નાગનો શ્યામવર્ણ કમલનુ વાહન તથા હાથમા નાગ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૨

'तथा ब्रह्माण धवलवर्णं हंसवाहनं कमण्डलुपाणिं चेति'

અર્થાત્–બ્રહ્માનો ધવલવર્ણ, હંસનુ વાહન અને હાથમા કમંડળુ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૭૩ –निर्वाणकालिका पत्र ३८

૬ દેવેન્દ્રોની સંખ્યા ૬૪ની છે વિસ્તારભયથી તેઓનુ વર્ણન અત્રે આપ્યુ નથી

ભાવાર્થ–પુણ્યરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી ૧, જેને પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાન છે તે પ્રજ્ઞપ્તિ ૨, જેના હાથમા દુષ્ટને દમન કરવા માટે વજ્ર જેવી દુર્ભેદ્ય શૃંખલા છે તે વજ્રશૃંખલા ૩, જેના હાથમા વજ્ર અને અંકુશ એ બે શસ્ત્ર રહેલાં છે તે વજ્રાંકુશી ૪, નિરંતર હાથમાં ચક્ર રહેતાં હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, શ્યામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ શ્યામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર–ઉજ્વળ વર્ણવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાંધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની–માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે જેનુ આગમન છે તે વૈરોટ્યા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છુપ્તા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહામાનસિકા ૧૬. આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે આ સોળે વિદ્યાદેવીઓ મારૂ રક્ષણ કરો. તેના સ્વરૂપો, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનુ વર્ણન 'નિર્વાણ કલિકા'મા કરવામાં આવ્યુ છે જે નીચે પ્રમાણે છેઃ—

'तत्राद्यां रोहिणीं धवलवर्णां सुरभिवाहनां चतुर्भुजामक्षसूत्रबाणान्वितदक्षिणपाणिं शङ्खधनुर्युक्तवामपाणिं चेति ॥१॥

અર્થાત્–પ્રથમ વિદ્યાદેવી રોહિણીનો ધવલવર્ણ છે અને ગાય તેનું વાહન છે. તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાબા બે હાથો શંખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે.

'तथा प्रज्ञप्तिं श्वेतवर्णां मयूरवाहनां चतुर्भुजां वरदशक्तियुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्ग-शक्तियुक्तवामहस्तां चेति' ॥२॥

અર્થાત્–પ્રજ્ઞપ્તિદેવીનો વર્ણ શ્વેત છે, વાહન મયૂરનુ, ચાર ભુજા, જેમાં જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વરદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે.

'तथा वज्रशृङ्खलां शङ्खावदातां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरदशृङ्खलान्वितदक्षिणकरां पद्म-शृङ्खलाधिष्ठितवामकरां चेति' ॥३॥

અર્થાત્–વજ્રશૃંખલા દેવી શંખના જેવા વર્ણવાળી છે, તેને પદ્મનુ વાહન છે, ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શૃંખલા છે તથા ડાબા બે હાથમા કમલ અને શૃંખલા છે

रक्खन्तु मम रोहिणी, पन्नत्ती वज्जसिंखला य सया
वज्जंकुसि चक्केसरि, नरदत्ता कालि महाकालि ॥५॥
गोरी तह गन्धारी, महजाला माणवी अ वइरुट्टा ।
अच्छुत्ता माणसिआ, महमाणसिआउ देवीओ ॥६॥
[रक्षन्तु मां रोहिणी प्रज्ञप्तिर्वज्रशृङ्खला च सदा ।
वज्राङ्कुशी चक्रेश्वरी नरदत्ता काली महाकाली ॥
गौरी तथा गान्धारी महाज्वाला मानवी च वैरोट्या ।
अच्छुप्ता मानसिका महामानसिका देव्यः ॥]

અર્થ—રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા , વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટયા, અચ્છુપ્તા, માનસિકા અને મહામાનસિકા એ સોળ (વિદ્યા) દેવીઓ મારુ રક્ષણ કરો

'तथा नैर्ऋतिं हरितवर्णं शववाहन खड्गपाणिं चेति ॥ ४ ॥

અર્થાત્—નૈઋ`ત્યનો હરિતવર્ણ, શવવાહન અને હાથમા તલવાર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૭

'तथा वरुण धवलवर्णं मकरवाहन पाशपाणिं चेति' ॥५॥

અર્થાત્—વરુણનો ધોળો વર્ણ મગરનુ વાહન અને હાથમા પાશ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૬૮

'तथा वायु सितवर्णं मृगवाहन वज्रा(ध्वजा)लङ्कृतपाणिं चेति' ॥६॥

અર્થાત્—વાયુનો સફેદવર્ણ હરણનુ વાહન અને હાથમા ધજા હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૬૯

'तथा कुबेरमनेकवर्णं निधिनवकाधिरूढ निचुलकहस्तं तुन्दिलं गदापाणिं चेति' ॥७॥

અર્થાત્—કુબેરના અનેક વર્ણ, નવનિધિ પર આરૂઢ થએલો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમા ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમા ગદાવાળો છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૦

'तथा ईशान धवलवर्णं वृषभवाहन त्रिनेत्र शूलपाणिं चेति' ॥८॥

અર્થાત્—ઇશાનનો ધવલવર્ણ, બળદનુ વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમા ત્રિશૂળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૧

'तथा नाग श्यामवर्णं पद्मवाहनमुरगपाणिं चेति' ॥९॥

અર્થાત્—નાગનો શ્યામવર્ણ કમલનુ વાહન તથા હાથમા નાગ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૨

'तथा ब्रह्माण धवलवर्णं हसवाहन कमण्डलुपाणिं चेति'

અર્થાત્—બ્રહ્માનો ધવલવર્ણ, હંસનુ વાહન અને હાથમા કમડળુ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૭૩ —निर्वाणकालिका પત્ર ૩૮

૬ દેવેન્દ્રોની સખ્યા ૬૪ની છે વિસ્તારભયથી તેઓનુ વર્ણન અત્રે આપ્યુ નથી

ભાવાર્થ—પુણ્યરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી ૧, જેને પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાન છે તે પ્રજ્ઞપ્તિ ૨, જેના હાથમા દુષ્ટને દમન કરવા માટે વજ્ર જેવી દુર્ભેદ્ય શૃંખલા છે તે વજ્રશૃંખલા ૩, જેના હાથમાં વજ્ર અને અંકુશ એ બે શસ્ત્ર રહેલાં છે તે વજ્રાંકુશી ૪, નિરંતર હાથમા ચક્ર રહેતાં હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, શ્યામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ શ્યામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર–ઉજ્વળ વર્ણવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાંધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની–માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે જેનુ આગમન છે તે વૈરોટ્યા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છુપ્તા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહામાનસિકા ૧૬ આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે આ સોળે વિદ્યાદેવીઓ મારૂ રક્ષણ કરો. તેના સ્વરૂપો, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનુ વર્ણન 'નિર્વાણ કલિકા'મા કરવામા આવ્યુ છે જે નીચે પ્રમાણે છે·—

'तत्राद्यां रोहिणीं धवलवर्णां सुरभिवाहनां चतुर्भुजामक्षसूत्रबाणान्वितदक्षिणपाणिं शङ्खधनुर्युक्तवामपाणिं चेति ॥१॥

અર્થાત્–પ્રથમ વિદ્યાદેવી રોહિણીનો ધવલવર્ણ છે અને ગાય તેનું વાહન છે. તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાબા બે હાથો શંખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે.

'तथा प्रज्ञप्तिं श्वेतवर्णां मयूरवाहनां चतुर्भुजां वरदशक्तियुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्ग-शक्तियुक्तवामहस्तां चेति' ॥२॥

અર્થાત્–પ્રજ્ઞપ્તિદેવીનો વર્ણ શ્વેત છે, વાહન મયૂરનુ, ચાર ભુજા, જેમાં જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વરદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે.

'तथा वज्रशृङ्खलां शङ्खावदातां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरदशृङ्खलान्वितदक्षिणकरां पद्म-शृङ्खलाधिष्ठितवामकरां चेति' ॥३॥

અર્થાત્–વજ્રશૃંખલા દેવી શંખના જેવા વર્ણવાળી છે, તેને પદ્મનુ વાહન છે, ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શૃંખલા છે તથા ડાબા બે હાથમા કમલ અને શૃંખલા છે

'तथा वज्राङ्कुशां कनकवर्णां गजवाहनां चतुर्भुजां वरदवज्रयुतदक्षिणकरां मातुलिङ्गाङ्कुशयुक्तवामहस्तां चेति' ॥४॥

અર્થાત્–વજ્રાંકુશીદેવીનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનુ વાહન તથા ચાર હાથ, એના જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ માતુર્લિંગ તથા અંકુશથી વિભૂષિત છે.

'तथा अप्रतिचक्रां तडिद्वर्णां गरुडवाहनां चतुर्भुजां चक्रचतुष्टयभूषितकरांचेति' ॥५॥

અર્થાત્–અપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન ગરૂડનુ અને તેના ચારે હાથો ચક્રથી વિભૂષિત છે.

'तथा पुरुषदत्तां कनकावदातां महिषीवाहनां चतुर्भुजां वरदासियुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्गखेटकयुतवामहस्तां चेति' ॥६॥

અર્થાત્–પુરૂષદત્તાદેવીનો વર્ણ સુવર્ણના જેવો છે, ભેસનુ વાહન તથા ચાર હાથ છે, જેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને તલવાર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ બીજોરૂ અને ઢાલથી અલંકૃત છે

'तथा कालीं देवीं कृष्णवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां अक्षसूत्रगदालङ्कृतदक्षिणकरां वज्राभययुतवामहस्तां चेति' ॥७॥

અર્થાત્–કાળીદેવીનો શ્યામવર્ણ છે, પદ્મનુ આસન તથા તેણીના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથમા જપમાલા અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ વજ્ર અને અભયથી વિભૂષિત છે.

'तथा महाकालीं देवीं तमालवर्णां पुरुषवाहनां चतुर्भुजां अक्षसूत्रवज्रान्वितदक्षिणकरामभयघण्टालङ्कृतवामभुजां चेति' ॥८॥

અર્થાત્–મહાકાલીદેવીનો તમાલવર્ણ, પુરૂષ વાહન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમા અક્ષસૂત્ર અને વજ્ર તથા ડાબા બે હાથમાં અભય અને ઘંટા શોભે છે.

'तथा गौरींदेवीं कनकगौरीं गोधावाहनां चतुर्भुजां वरदमुसलयुतदक्षिणकरामक्षमालाकुवलयालङ्कृतवामहस्तां चेति' ॥९॥

અર્થાત્–ગૌરીદેવીનો વર્ણ ગૌર કનકના જેવો છે, ગોધો એનુ વાહન છે અને ચાર હાથવાળી છે. જેમાના જમણા બે હાથ વરદ અને મુશલથી અલંકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા જપમાલા અને કમલ શોભે છે

'तथा गान्धारीं देवीं नीलवर्णां कमलासनां चतुर्भुजां वरदमुसलयुतदक्षिणकरां अभयकुलिशयुतवामहस्तां चेति' ॥१०॥

અર્થાત્-ગાંધારીદેવીનો નીલવર્ણ, કમલનુ આસન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમાં વરદ અને મુશલ છે તથા ડાબા બે હાથમાં અભય અને વજ્ર શોભે છે.

'तथा सर्वास्त्रमहाज्वालां धवलवर्णां वराहवाहनां असंख्यप्रहरणयुतहस्तां चेति' ॥११॥

અર્થાત્-સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલાદેવીનો ધવલવર્ણ, વરાહનુ વાહન તથા તેણીના હાથોમા અસખ્ય અસ્ત્રો રહેલા છે.

'तथा मानवीं श्यामवर्णां कमलासनां चतुर्भुजां वरदपाशालङ्कृतदक्षिणकरां अक्षसूत्रविटपालङ्कृतवामहस्तां चेति' ॥१२॥

અર્થાત્-માનવીદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનું આસન તથા ચાર હાથ, જમણા બે હાથો વરદ અને પાશથી અલકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં જપમાલા અને વૃક્ષની શાખા શોભે છે.

'तथा वैरोट्यां श्यामवर्णां अजगरवाहनां चतुर्भुजां खड्गोरगालङ्कृतदक्षिणकरां खेटकाहियुतवामकरां चेति' ॥१३॥

અર્થાત્-વૈરોટ્યા દેવીનો શ્યામવર્ણ, અજગરનુ વાહન તથા ચાર હાથ છે. જેમાં જમણા બે હાથમા ખડ્ગ અને સર્પ છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ઢાલ તથા સર્પથી વિભૂષિત છે.

'तथा अच्छुप्तां तडिद्वर्णां तुरगवाहनां चतुर्भुजां खड्गबाणयुतदक्षिणकरां खेटकाहियुतवामकरां चेति' ॥१४॥

અર્થાત્-અચ્છુપ્તાદેવીનો વર્ણ વીજળીના જેવો, ઘોડાનું વાહન, ચાર ભુજા, તેમા જમણા બે હાથ ખડ્ગ અને બાણથી શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં ખેટક તથા બાણ શોભે છે

'तथा मानसीं धवलवर्णां हंसवाहनां चतुर्भुजां वरदवज्रालङ्कृतदक्षिणकरां अक्षवलयाशनियुक्तवामकरां चेति' ॥१५॥

અર્થાત્-માનસીદેવીનો ધવલવર્ણ, હંસનુ વાહન, ચાર હાથ, જેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે અને ડાબા બે હાથ જપમાલા અને વજ્રથી વિભૂષિત છે

'तथा महामानसीं धवलवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां वरदासियुक्तदक्षिणकरां कुण्डिकाफलकयुतवामहस्तां चेति' ॥१६॥

અર્થાત્-મહામાનસી દેવીનો ધવલ વર્ણ, સિંહનુ વાહન, ચાર ભુજા, એના જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ કુણ્ડિકા અને ઢાલથી અલકૃત છે

આ સોળ વિદ્યાદેવીના પ્રાચીન તાડપત્રીય ચિત્રો માટે જુઓ 'જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ' ગ્રન્થમાના ચિત્રો ન. ૧૬ થી ૩૧ સુધી.

સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં સ્વરૂપો સંપૂર્ણ

સોળ વિદ્યાદેવીઓની મુદ્રાઓ —

वामहस्तेन मुष्टिं बध्वा कनिष्ठिकां प्रसार्य शेषांगुली कराङ्गुष्ठेन पीडयेदिति शङ्खमुद्रा ॥१॥ परस्पराभिमुखहस्ताभ्यां वेणीबन्धं विधाय मध्यमे प्रसार्य संयोज्य च शेषाङ्गुलीभिर्मुष्टी बन्धयेदिति शक्तिमुद्रा ॥२॥ हस्तद्वयेनाङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां वलके विधाय परस्परान्तःप्रवेशनेन शृङ्खलामुद्रा ॥३॥ वामहस्तस्योपरि दक्षिणकरं कृत्वा कनिष्ठिकाङ्गुष्ठाभ्यां मणिबन्धं संवेष्ट्य शेषाङ्गुलीनां विस्फारितप्रसारणेन वज्रमुद्रा ॥४॥ वामहस्ततले दक्षिणहस्तमूलं संनिवेश्य करशाखा विरलिकृत्य प्रसारयेदिति चक्रमुद्रा ॥५॥ पद्माकारौ करौ कृत्वा मध्येऽङ्गुष्ठौ कर्णिकाकारौ विन्यसेदिति पद्ममुद्रा ॥६॥ वामहस्तमुष्टेरुपरि दक्षिणमुष्टिं कृत्वा गात्रेण सह किञ्चिदुन्नामयेदिति गदामुद्रा ॥७॥ अधोमुखवामहस्ताङ्गुलीर्घण्टाकाराः प्रसार्य दक्षिणेन मुष्टिं बध्वा तर्जनीमूर्ध्वां कृत्वा वामहस्ततले नियोज्य घण्टावच्चालनेन घण्टामुद्रा ॥८॥ उन्नतपृष्ठहस्ताभ्यां संपुटं कृत्वा कनिष्ठिके निष्कास्य योजयेदिति कमण्डलुमुद्रा ॥९॥ पताकावत् हस्तं प्रसार्य अङ्गुष्ठयोजनेन परशुमुद्रा ॥१०॥ यद्वा पताकाकारं दक्षिणकरं संहताङ्गुलि कृत्वा तर्जन्यङ्गुष्ठाक्रमणेन परशुमुद्रा द्वितीया ॥११॥ ऊर्ध्वदण्डौ करौ कृत्वा पद्मवत् करशाखाः प्रसारयेदिति वृक्षमुद्रा ॥१२॥ दक्षिणहस्तं संहतांगुलिमुन्नमय्य सर्पफणावत् किञ्चिदाकुञ्चयेदिति सर्पमुद्रा॥१३॥ दक्षिणकरेण मुष्टिं बद्ध्वा तर्जनीमध्यमे प्रसारयेदिति खड्गमुद्रा ॥१४॥ हस्ताभ्यां संपुटं विधायांगुलीः पद्मवद्विकास्य मध्यमे परस्परं संयोज्य तन्मूललग्नांगुष्ठौ कारयेदिति ज्वलनमुद्रा ॥१५॥ बद्धमुष्टेर्दक्षिणकरस्य मध्यमांगुष्ठतर्जन्योस्तन्मूलाक्रमेण प्रसारयेदिति दण्डमुद्रा ॥१६॥

-एताः षोडशविद्यादेवीनां मुद्राः ॥

—निर्वाणकलिका पत्र ३२

ઉપર પ્રમાણે સોળ વિદ્યાદેવીની સોળ મુદ્રાઓ અનુક્રમે જાણવી સોળ વિદ્યાદેવીના મન્ત્રો આ પ્રમાણે —

ॐ यां रोहिण्यै अं नमः। ॐ रां प्रज्ञप्त्यै आं नमः।ॐ लां वज्रशृङ्खलायै इं नमः। ॐ वां वज्राङ्कुश्यै ईं नमः। ॐ शां अप्रतिचक्रायै उं नमः। ॐ पां पुरुषदत्तायै ऊं नमः। ॐ सां काल्यै ऋं नमः। ॐ हां महाकाल्यै ॠं नमः। ॐ यूं गौर्यै ऌं नमः। ॐ रूं गान्धार्यै ॡं नमः। ॐ लूं सर्वास्त्रमहाज्वालायै एं नमः। ॐ वूं मानव्यै ऐं नमः। ॐ

शूं वैरोट्यायै ओं नमः। ॐ षूं अच्छुप्तायै औं नमः। ॐ सूं मानस्यै अं नमः। ॐ हूं महामानस्यै अः नमः।

–एताः षोडशविद्यादेवीनां मन्त्राः॥

–निर्वाणकलिका पत्र ३

ચોવીશ તીર્થંકરના યક્ષો.

जक्खा गोमुह महजक्ख, तिमुह जक्खेस तुंबरु कुसुमो।
मायंगविजय अजिया, बंभो मणुओ सुरकुमारो॥७॥
छम्मुह पयाल किन्नर, गरुडो गंधव्व तह य जक्खिंदो।
कूबर वरुणो भिउडी, गोमेहो पास मायंगो॥८॥

[यक्षा गोमुखो महायक्षस्त्रिमुखो यक्षेशस्तुम्बरुः कुसुमः।
मातङ्गविजयाजिताः ब्रह्मा मनुजः सुरकुमार. ॥
षण्मुख पातालः किन्नरो गरुडो गन्धर्वस्तथा च यक्षेन्द्रः।
कूबरो वरुणो भृकुटिर्गोमेधः पार्श्वो मातङ्गः॥]

અર્થ–યક્ષો આ પ્રમાણે–ગોમુખ, મહાયક્ષ, ત્રિમુખ, યક્ષેશ, તુંબરૂ, કુસુમ, માતગ, વિજય, અજિત, બ્રહ્મા, મનુજ, સુરકુમાર, ષણ્મુખ, પાતાલ, કિન્નર, ગરૂડ, ગધર્વ, યક્ષેન્દ્ર, કૂબર, વરૂણ, ભૃકુટિ, ગોમેધ, પાર્શ્વ અને માતગ

ભાવાર્થ.–આ ચોવીસ યક્ષોનુ 'निर्वाणकलिका' માં આ પ્રમાણે સ્વરૂપ વર્ણવેલુ છે –

'तथा तत्तीर्थोत्पन्नगोमुखयक्षं हेमवर्णगजवाहन चतुर्भुजं वरदाक्षसूत्रयुतदक्षिणपाणिं मातुलिङ्गपाशान्वितवामपाणिं चेति' ॥१॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગોમુખ નામના યક્ષનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનુ વાહન તથા તેને ચાર હાથ છે તેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને જપમાલા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ અને પાશ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૪

'तथा तत्तीर्थोत्पन्नं महायक्षाभिधानं यक्षेश्वरं चतुर्मुखं श्यामवर्णं मातङ्गवाहनमष्टपाणिं वरदमुद्गराक्षसूत्रपाशान्वितदक्षिणपाणिं बीजपूरकाभयाङ्कुशशक्तियुक्तवामपाणिपल्लवं चेति' ॥२॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીઅજિતનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા મહાયક્ષ નામના યક્ષેશ્વરનો શ્યામવર્ણ, ચાર મુખ, હાથીનુ વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમા વરદ, મુદ્ગર, જપમાળા અને પાશ છે તથા ડાબા ચાર હાથમાં બીજોરૂ, અભય, અકુશ અને શક્તિ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૫

'तस्मिंस्तीर्थे समुत्पन्नं त्रिमुखयक्षेश्वरं त्रिमुखं त्रिनेत्रं श्यामवर्णं मयूरवाहनं षड्भुजं नकुलगदाभययुक्तदक्षिणपाणिं मातुलिङ्गनागाक्षसूत्रान्वितवामहस्तं चेति'॥३॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીસંભવનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ત્રિમુખ નામના યક્ષ ને ત્રણ નેત્ર, ત્રણ મુખ, શ્યામવર્ણ, મોરનુ વાહન અને છ હાથ છે તેમાં જમણા ત્રણ હાથ નકુલ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં બીજોરૂં, નાગ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૭૬

'तत्तीर्थोत्पन्नमीश्वरयक्षं श्यामवर्णं गजवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गाक्षसूत्रयुतदक्षिणपाणिं नकुलाङ्कुशान्वितवामपाणिं चेति' ॥४॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીઅભિનન્દન સ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથીનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ બીજોરૂ અને જપમાલાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૭

'तत्तीर्थोत्पन्नं तुम्बरुयक्षं गरुडवाहनं चतुर्भुजं वरदशक्तियुनदक्षिणपाणिं नागपाशयुक्तवामहस्तं चेति' ॥५॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા તુંબરૂ નામના યક્ષનો [સફેદ વર્ણ[1]], ગરૂડવાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા [ગદા][2] અને નાગપાશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૮

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुसुमं यक्षं नीलवर्णं कुरङ्गवाहनं चतुर्भुज फलाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥६॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુસુમ નામના યક્ષનો નીલ વર્ણ, હરણનુ વાહન અને ચાર હાથ છે તેમા જમણા બે હાથ ફૂલ અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા નોળીઓ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે–આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૭૯

'तत्तीर्थोत्पन्नं मातङ्गयक्षं नीलवर्णं गजवाहनं चतुर्भुज विल्वपाशयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलाङ्कुशान्वितवामपाणिं चेति' ॥७॥

१–२ 'शीतद्युतिच्छवितनुर्वरशक्तियुक्तहस्तो गदोरगपपाशगवामपाणि ।
यो वैनतेयगमनो दुरीतापहारी यक्ष स तुम्बर इह प्रथितप्रभाव ॥३०॥

—જૂઓ શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ચિંતામણિ અંતર્ગત
શ્રીમન્ત્રાધિરાજ કલ્પ પૃષ્ઠ ૨૪૩

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુપાર્શ્વનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો નીલવર્ણ, હાથીનુ વાહન અને ચાર ભુજાવાળો છે. તેમાં જમણા બે હાથ બિલ્વ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અંકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૦

तत्तीर्थोत्पन्नं विजययक्षं हरितवर्णं त्रिनेत्रं हंसवाहनं द्विभुजं दक्षिणहस्ते चक्रं वामे मुद्गरमिति' ॥८॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીચંદ્રપ્રભસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા વિજય નામના યક્ષનો હરિતવર્ણ, ત્રણ લોચન, હંસ વાહન અને બે ભુજા છે. તે પૈકી જમણા હાથમા ચક્ર અને ડાબા હાથમા મુદ્ગર છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં.૮૧

'तत्तीर्थोत्पन्नमजितयक्षं श्वेतवर्णं कूर्मवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलकुन्तान्वितवामपाणिं चेति' ॥९॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા અજિત નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, કૂર્મ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથમાં માતુલિંગ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને ભાલાથી શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૨

'तस्मिंस्तीर्थे समुत्पन्नं ब्रह्मयक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्र धवलवर्णं पद्मासनमष्टभुजं मातुलिङ्ग-मुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलगदाङ्कुशाक्षसूत्रान्वितवामपाणिं चेति' ॥१०॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્મા નામના યક્ષના ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, ધવલવર્ણ, કમલનુ આસન, અને આઠ ભુજા છે. તેમા જમણા ચાર હાથમાં બીજોરુ, મુદ્ગર, પાશ અને અભય શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, ગદા, અંકુશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૩

'तत्तीर्थोत्पन्नमीश्वरयक्षं धवलवर्णं त्रिनेत्रं वृषभवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गगदा-न्वितदक्षिणपाणिं नकुलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥११॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, ત્રણ નેત્ર, બળદનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમા બીજોરૂ અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૪

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुमारयक्षं श्वेतवर्णं हंसवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गबाणान्वितदक्षिणपाणिं नकुलकधनुर्युक्तवामपाणिं चेति ॥१२॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હંસનું વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરુ અને બાણ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૫

'तत्तीर्थोत्पन्नं षण्मुखं यक्षं श्वेतवर्णं शिखिवाहनं द्वादशभुजं फलचक्रबाणखड्गपाशाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलचक्रधनुःफलकाङ्कुशाभययुक्तवामपाणिं चेति' ॥१३॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ષણ્મુખ નામના યક્ષનો શ્વેત વર્ણ અને મોરનુ વાહન તથા બાર ભુજા છે તેમા જમણા છ હાથમાં ફલ, ચક્ર, બાણ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અંકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૬

'तत्तीर्थोत्पन्नं पातालयक्षं त्रिमुखं रक्तवर्णं मकरवाहनं षड्भुजं पद्मखड्गपाशयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलफलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१४॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનુ વાહન અને છ ભુજા છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૭

तत्तीर्थोत्पन्नं किन्नरयक्षं त्रिमुखं रक्तवर्णं कूर्मवाहनं षड्भुजं बीजपूरकगदाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलपद्माक्षमालायुक्तवामपाणिं चेति' ॥१५॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા શ્રી કિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનુ વાહન અને છ ભુજા છે તેમાં જમણા ત્રણ હાથ બીજોરૂ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમા નોળીઓ, કમલ અને જપમાલા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૮

'तत्तीर्थोत्पन्नं गरुडयक्षं वराहवाहनं क्रोडवदनं श्यामवर्णं चतुर्भुजं बीजपूरकपद्मयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलाक्षसूत्रवामपाणिं चेति' ॥१६॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગરૂડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ બીજોરુ અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા નોળીઓ તથા જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૯

'तत्तीर्थोत्पन्नं गन्धर्वयक्षं श्यामवर्णं हंसवाहनं चतुर्भुजं वरदपाशान्वितदक्षिणभुजं मातुलिङ्गाङ्कुशाधिष्ठितवामपाणिं चेति' ॥१७॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગંધર્વ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હંસવાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમા વરદ અને પાશ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ અને અંકુશ છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૦

'तत्तीर्थोत्पन्नं यक्षेन्द्रयक्षं षण्मुखं त्रिनेत्रं श्यामवर्णं [1]शम्बरवाहनं द्वादशभुजं मातुलिङ्गबाणखड्गमुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलधनुश्चर्मफलकशूलाङ्कुशाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१८॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રી અરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા યક્ષેંદ્ર નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, છ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શંખ (શંબર) વાહન અને બાર ભુજા છે. તેમાં જમણા છ હાથ બીજોરૂ, બાણ, તલવાર, મુદ્ગર, પાશ અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા છ હાથમા નોળીઓ, ધનુષ, ચામડાની ઢાલ, શૂળ, અંકુશ અને જપમાળા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૯૧

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुबेरयक्षं चतुर्मुखमिन्द्रायुधवर्णं गरुडवदनं गजवाहनं अष्टभुजं वरद[2]पाशचापशूलाभययुक्तदक्षिणपाणिं बीजपूरकशक्तिमुद्गराक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१९॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીમલ્લિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુબેર નામના યક્ષનો ઇન્દ્રાયુધ જેવો (મેઘધનુષ જેવો) વર્ણ, ચાર મુખ, ગરૂડવદન, હાથીનુ વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમા જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પાશ (પરશુ), શૂળ અને અભય શોભે છે તથા ડાબા ચાર હાથ બીજોરુ, શક્તિ, મુદ્ગર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૯૨

'तत्तीर्थोत्पन्नं वरुणयक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं धवलवर्णं वृषभवाहनं जटामुकुटमण्डितं अष्टभुजं मातुलिङ्गगदाबाणशक्तियुतदक्षिणपाणिं नकुलकपद्मधनुःपरशुयुतवामपाणिं चेति' ॥२०॥

અર્થાત્–તેઓ (શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા વરૂણ યક્ષનો ધવલવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન, જટામુકુટમંડિત અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં બીજારૂ, ગદા, બાણ અને શક્તિ શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, કમળ, ધનુષ અને પરશુથી વિભુષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૯૩

'तत्तीर्थोत्पन्नं भृकुटियक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं हेमवर्णं वृषभवाहनं अष्टभुजं मातुलिङ्गशक्तिमुद्गराभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलपरशुवज्राक्षसूत्रवामपाणिं चेति' ॥२१॥

१ शङ्ख इति पाठान्तरम् । २ वरदपरशु इत्यपि पाठ ।

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હંસનુ વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથમાં બીજોરુ અને બાણુ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૫

'तत्तीर्थोत्पन्नं षण्मुखं यक्षं श्वेतवर्णं शिखिवाहनं द्वादशभुजं फलचक्रबाणखड्गपाशाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलचक्रधनुःफलकाङ्कुशाभययुक्तवामपाणिं चेति' ॥१३॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ષણ્મુખ નામના યક્ષનો શ્વેત વર્ણ અને મોરનુ વાહન તથા બાર ભુજા છે તેમા જમણા છ હાથમાં ફ્લ, ચક્ર, બાણુ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અંકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૮૬

'तत्तीर्थोत्पन्नं पातालयक्षं त्रिमुखं रक्तवर्णं मकरवाहनं षड्भुजं पद्मखड्गपाशयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलफलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१४॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનુ વાહન અને છ ભુજા છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમા નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૭

तत्तीर्थोत्पन्नं किन्नरयक्षं त्रिमुखं रक्तवर्णं कूर्मवाहनं षड्भुजं बीजपूरकगदाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलपद्माक्षमालायुक्तवामपाणिं चेति' ॥१५॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા શ્રી કિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનુ વાહન અને છ ભુજા છે તેમા જમણા ત્રણ હાથ બીજોરૂ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમા નોળીઓ, કમલ અને જપમાલા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૮

'तत्तीर्थोत्पन्नं गरुडयक्षं वराहवाहनं क्रोडवदनं श्यामवर्णं चतुर्भुजं बीजपूरकपद्मयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलाक्षसूत्रवामपाणिं चेति' ॥१६॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગરૂડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ બીજોરુ અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા નોળીઓ તથા જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૮૯

'तत्तीर्थोत्पन्नं गन्धर्वयक्षं श्यामवर्णं हंसवाहनं चतुर्भुजं वरदपाशान्वितदक्षिणभुजं मातुलिङ्गाङ्कुशाधिष्ठितवामपाणिं चेति' ॥१७॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગંધર્વ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હંસવાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ અને અંકુશ છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૦

'तत्तीर्थोत्पन्नं यक्षेन्द्रयक्ष षण्मुखं त्रिनेत्रं श्यामवर्णं [1]शम्बरवाहनं द्वादशभुजं मातुलिङ्गबाणखड्गमुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलधनुश्चर्मफलकशूलाङ्कुशाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१८॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા યક્ષેંદ્ર નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, છ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શખ (શંબર) વાહન અને બાર ભુજા છે. તેમાં જમણા છ હાથ બીજોરૂ, બાણ, તલવાર, મુદ્દગર, પાશ અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા છ હાથમા નોળીઓ, ધનુષ, ચામડાની ઢાલ, શૂળ, અંકુશ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૧

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुबेरयक्षं चतुर्मुखमिन्द्रायुधवर्णं गरुडवदनं गजवाहनं अष्टभुजं वरद[2]पाशचापशूलाभययुक्तदक्षिणपाणिं बीजपूरकशक्तिमुद्गराक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१९॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમલ્લિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુબેર નામના યક્ષનો ઇન્દ્રાયુધ જેવો (મેઘધનુષ જેવો) વર્ણ, ચાર મુખ, ગરૂડવદન, હાથીનુ વાહન અને આઠ ભુજા છે તેમા જમણા ચાર હાથમા વરદ, પાશ (પરશુ), શૂળ અને અભય શોભે છે તથા ડાબા ચાર હાથ બીજોરુ, શક્તિ, મુદ્દગર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૯૨

'तत्तीर्थोत्पन्नं वरुणयक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं धवलवर्णं वृषभवाहनं जटामुकुटमण्डितं अष्टभुजं मातुलिङ्गगदाबाणशक्तियुतदक्षिणपाणिं नकुलकपद्मधनुःपरशुयुतवामपाणिं चेति' ॥२०॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા વરૂણ યક્ષનો ધવલવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન, જટામુકુટમંડિત અને આઠ ભુજા છે તેમાં જમણા ચાર હાથમાં બીજોરૂ, ગદા, બાણ અને શક્તિ શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, કમળ, ધનુષ અને પરશુથી વિભુષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૩

'तत्तीर्थोत्पन्नं भृकुटियक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं हेमवर्णं वृषभवाहन अष्टभुजं मातुलिङ्गशक्तिमुद्गराभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलपरशुवज्राक्षसूत्रवामपाणिं चेति' ॥२१॥

---

१ शङ्ख इति पाठान्तरम् । २ वरदपरशु इत्यपि पाठ ।

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનમિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ભૃકુટિ નામના યક્ષનો સુવર્ણવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં બીજોરું, શક્તિ મુદ્દગર અને અભય શોભે છે. તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, પરશુ, વજ્ર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૯૪

'तत्तीर्थोत्पन्नं गोमेधयक्षं त्रिमुखं श्यामवर्णं पुरुषवाहनं षड्भुजं मातुलिङ्गपरशु-चक्रान्वितदक्षिणपाणिं नकुलकशूलशक्तियुतवामपाणिं चेति' ॥२२॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનેમનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગોમેધ-નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ત્રણ મુખ, પુરૂષ વાહન અને છ ભુજા છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથમાં બીજોરૂ, પરશુ અને ચક્ર શોભે છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથ નોળીઓ, શૂળ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૯૫

'तत्तीर्थोत्पन्नं पार्श्वयक्षं गजमुखमुरगफणामण्डितशिरसं श्यामवर्णं कूर्मवाहनं चतु-र्भुजं बीजपूरकोरगयुतदक्षिणपाणिं नकुलकाहियुतवामपाणिं चेति' ॥२३॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રીપાર્શ્વ-નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથી જેવું મુખ, સર્પની ફણાથી મડિતમસ્તક, કાચબાનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરૂ અને સર્પ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને સર્પથી વિભુષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૯૬

'तत्तीर्थोत्पन्नं मातङ्गयक्षं श्यामवर्णं गजवाहनं द्विभुजं दक्षिणे नकुलं वामे बीज-पूरकमिति' ॥२४॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમહાવીરસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા માતગ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ગજનુ વાહન તથા બે ભુજા છે તેમા જમણા હાથમા નોળીઓ અને ડાબા હાથમાં બીજોરૂ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૯૭

-निर्वाणकलिका पृष्ठ ३४थी३७

ચોવીશ તીર્થંકરોની શાસનદેવીઓ

देवीओ चक्केसरि, अजिआ दुरिआरि कालि महाकाली ।
अच्चुअ सन्ता जाला, सुतारयाऽसोय सिरिवच्छा ॥९॥
चण्डा विजयंकुसि पन्नइत्ति निव्वाणि अच्चुआ धरणी ।
वैरुट्टछुत्त गन्धारि अंब पउमावई सिद्धा ॥१०॥

[देव्यश्चक्रेश्वर्यजिता दुरितारी काली महाकाली ।
अच्युता शान्ता ज्वाला सुतारकाऽशोका श्रीवत्सा ॥
चण्डा विजयाऽङ्कुशी पन्नगेति निर्वाण्यच्युता धारिणी ।
वैरोटयाच्छुप्ता गान्धार्यम्बा पद्मावती सिद्धा ॥]

અર્થઃ-દેવીઓ આ પ્રમાણે છે—

ચક્રેશ્વરી, અજિતા, દુરિતારી, કાલી, મહાકાલી, અચ્યુતા, શાંતા, જ્વાલા, સુતારકા, અશોકા, શ્રીવત્સા, ચંડા, વિજયા, અંકુશા, પન્નગા, નિર્વાણી, અચ્યુતા, ધારિણી, વૈરોટયા, અચ્છુપ્તા, ગાંધારી, અંબા, પદ્માવતી અને સિદ્ધા.

ભાવાર્થ—આ ચોવીશ શાસનદેવીઓનુ વર્ણન 'निर्वाणकलिका' ગ્રન્થમાં આ પ્રમાણે આપેલુ છે—

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामप्रतिचक्राभिधानां यक्षिणीं हेमवर्णां गरुडवाहनामष्टभुजां वरदबाणचक्रपाशयुक्तदक्षिणकरां धनुर्वज्रचक्राङ्कुशवामहस्तां चेति' ॥१॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અપ્રતિ-ચક્રા (ચક્રેશ્વરી) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, ગરૂડનુ વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથ વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ચાર હાથમાં ધનુષ, વજ્ર, ચક્ર અને અંકુશ શોભી રહેલાં છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामजिताभिधानां यक्षिणीं गौरवर्णां लोहासनाधिरूढां चतुर्भुजां वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणकरां बीजपूरकाङ्कुशयुक्तवामकरां चेति' ॥२॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અજિતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અજિતા યક્ષિણીનો ગૌરવર્ણ, લોહાસનાધિરૂઢ અને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા બીજોરુ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૯

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां दुरितारिदेवीं गौरवर्णां मेषवाहनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां फलाभयान्वितवामकरां चेति' ॥३॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસંભવનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી દુરિતારિદેવીનો ગૌરવર્ણ, બકરાનું વાહન અને ચાર ભુજા, તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અભય શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૦૦

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां कालिकादेवीं श्यामवर्णां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणभुजां नागाङ्कुशान्वितवामहस्तं चेति' ॥४॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅભિનન્દનસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કાલિકાદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનુ આસન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નાગ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૧

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां महाकालीं देवीं सुवर्णवर्णां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणकरां मातुलिङ्गाङ्कुशयुक्तवामभुजां चेति' ॥५॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી મહાકાલી દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, પદ્મનું વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા માતુલિંગ અને અંકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૨

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामच्युतां देवीं श्यामवर्णां नरवाहनां चतुर्भुजां वरदवी[1]णान्वितदक्षिणकरां कार्मुकाभयवामहस्तां चेति' ॥६॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અચ્યુતા દેવીનો શ્યામવર્ણ, નરવાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને વીણા (બાણ)થી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ અને અભય શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૩

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां शान्तादेवीं सुवर्णवर्णां गजवाहनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां शूलाभययुतवामहस्तां चेति' ॥७॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી શાન્તા દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, હાથીનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં શૂળ અને અભય શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૪

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां भृकुटिदेवीं पीतवर्णां वराह (बिडाल[2]) वाहनां चतुर्भुजां खड्गमुद्गरान्वितदक्षिणभुजां फलकपरशुयुतवामहस्तां चेति' ॥८॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી ચન્દ્રપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ભૃકુટી (જ્વાળા) દેવીનો પીળોવર્ણ, વરાહનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ તલવાર અને મુદ્‌ગરથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ઢાલ અને પરશુ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૫

---

१ बाण इत्यपि पाठ । २ विराल इत्यपि पाठ ।

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां सुतारादेवीं गौरवर्णां वृष(भ)वाहनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणभुजां कलशाङ्कुशान्वितवामपाणिं चेति' ॥९॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી સુતારાદેવીનો ગૌરવર્ણ, વૃષભવાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ શોભે છે, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૬

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां अशोकादेवीं मुद्गवर्णां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरदपाशयुक्तदक्षिणकरां फलाङ्कुशयुक्तवामकरां चेति' ॥१०॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલીઅશોકાદેવીનો નીલવર્ણ, પદ્મનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ફ્લ અને અંકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૭

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां मानवीं देवीं गौरवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां वरदमुद्गरान्वितदक्षिणपाणिं कलशाङ्कुशयुक्तवामकरां चेति' ॥११॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશ્રેયાસનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી માનવી (શ્રીવત્સા)દેવીનો ગૌરવર્ણ, સિંહનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां प्रचण्डादेवीं श्यामवर्णां अश्वारूढां चतुर्भुजां वरदशक्तियुक्तदक्षिणकरां पुष्पगदायुक्तवामपाणिं चेति' ॥१२॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી પ્રચંડા(પ્રવરા)દેવીનો શ્યામવર્ણ, ઘોડાનુ વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં પુષ્પ અને ગદા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં.૧૦૯

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां विदितादेवीं हरितालवर्णां पद्मारूढां चतुर्भुजां बाणपाशयुक्तदक्षिणपाणिं धनुर्नागयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१३॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વિદિતાદેવીનો હરિતવર્ણ, પદ્મનુ આસન અને ચાર ભુજા છે, તેમાં જમણા બે હાથ બાણ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને નાગ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૧૦

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां अङ्कुशां देवीं गौरवर्णां पद्मवाहनां चतुर्भुजां खड्गपाशयुक्त-दक्षिणकरां चर्मफलकाङ्कुशयुतवामहस्तां चेति' ॥१४॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અંકુશાદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથમાં તલવાર અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ ચામડાની ઢાલ અને અંકુશથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૧૧

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां कन्दर्पां (पन्नगां) देवीं गौरवर्णां मत्स्यवाहनां चतुर्भुजां उत्पलाङ्कुशयुक्तदक्षिणकरां पद्माभययुतवामहस्तां चेति' ॥१५॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કન્દર્પાદેવીનો ગૌરવર્ણ, મત્સ્યનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથમાં ઉત્પલ (કમલ) અને અંકુશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમલ અને અભયથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૨

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां निर्वाणीं देवीं गौरवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां पुस्तकोत्पलयुक्तदक्षिणकरां कमण्डलुकमलयुतवाहमस्तां चेति' ॥१६॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી શાંતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી નિર્વાણીદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું આસન અને ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમંડલ અને કમળથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૧૩

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां बलां (अच्युतां) देवीं गौरवर्णां मयूरवाहनां चतुर्भुजां बीजपूरकशूलान्वितदक्षिणभुजां मुषुण्ढिपद्मान्वितवामभुजां चेति' ॥१७॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી બલા (અચ્યુતા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, મોરનું વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથમાં બીજારૂ અને શૂળ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ મુષંઢી (એક જાતનું શસ્ત્ર) અને કમલથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૪

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां धारणीं देवीं कृष्णवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां मातुलिङ्गोत्पलान्वितदक्षिणभुजां पाशाक्षसूत्रान्वितवामकरां चेति' ॥१८॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ધારણીદેવીનો કાળો (નીલ)વર્ણ, કમળનું આસન તથા ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથમા બીજોરૂ અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પાશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૫

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां वैरोट्यां देवीं कृष्णवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्गशक्तियुक्तवामहस्तां चेति' ॥१९॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મલ્લિનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વૈરોટ્યા-દેવીનો કાળોવર્ણ, કમલનું આસન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમા વરદ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ બીજોરૂ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૬

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां वरदत्तां (अच्छुप्तां) देवीं गौरवर्णां भद्रासनारूढां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुतदक्षिणकरां बीजपूरक[1]कुम्भयुतवामहस्तां चेति' ॥२०॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વરદત્તા (અચ્છુપ્તા) દેવીનો ગૌરવર્ણ, ભદ્રાસન પર બેઠેલી તથા ચાર ભુજાવાળી છે. તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ તથા કુભ (શૂળ) શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૧૭

'नमेर्गन्धारीदेवीं श्वेतां हंसवाहनां चतुर्भुजां वरदखड्गयुक्तदक्षिणभुजद्वयां बीजपूर(क)कुम्भयुतवामद्वयां चेति' ॥२१॥

અર્થાત્-તેઓ શ્રી નમિનાથ (સ્વામી)ની ગાન્ધારી દેવીનો શ્વેતવર્ણ, હંસનુ વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા બીજોરૂ અને કુભ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૧૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां कूष्माण्डीं देवीं कनकवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां मातुलिङ्गपाशयुक्तदक्षिणकरां पुत्राङ्कुशान्वितवामकरां चेति' ॥२२॥

અર્થાત્-તેઓ [શ્રી નેમિનાથપ્રભુ]ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કૂષ્માણ્ડી (અંબિકા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, સિંહનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરૂ અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પુત્ર અને અંકુશથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૯

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां पद्मावतीं देवीं कनकवर्णां कुर्कुटवाहनां चतुर्भुजां पद्मपाशान्वितदक्षिणकरां फलाङ्कुशाधिष्ठितवामकरां चेति' ॥२३॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી પદ્માવતી દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, કુર્કુટ [જાતિના સર્પનુ] વાહન, અને ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથ કમલ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ

[1] मातुलिङ्गशूल इत्यपि पाठ ।

અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૦ તેણીના ત્રિરંગી ચિત્ર માટે તથા જુદાં જુદાં સ્વરૂપોનાં ચિત્રો માટે 'ભૈરવપદ્માવતી કલ્પ'માં પ્રસિદ્ધ થએલા ચિત્રો જુઓ.

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां सिद्धायिकां हरितवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां पुस्तकाभययुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्गबाणान्वितवामहस्तां चेति' ॥२४॥

અર્થાત્–તેઓ [શ્રીમહાવીરસ્વામી]ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી સિદ્ધાયિકા દેવીનો હરિતવર્ણ, સિંહનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ પુસ્તક અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂં અને બાણ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૧

—निर्वाणकलिका पत्र ३४ थी ३७

इअ तित्थरक्खणरया, अन्ने वि सुरासुरी य चउहावि ।
वंतरजोइणिपमुहा, कुणंतु रक्खं सया अम्हं ॥११॥

[इति तीर्थरक्षणरता अन्येऽपि सुरासुर्यश्च चतुर्धाऽपि ।
व्यन्तरयोगिनीप्रमुखाः कुर्वन्तु रक्षां सदाऽस्माकम् ॥]

અર્થ:–એ પ્રમાણે તીર્થનું એટલે ચતુર્વિધ સંઘનું રક્ષણ કરવાને તત્પર એવા યક્ષ યક્ષિણીઓ અને બીજા પણ ચાર નિકાય[1] (ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક)ના દેવ, દેવીઓ, વ્યંતર, યોગિની[2] વગેરે અમારું સદા રક્ષણ કરો.

एवं सुदिट्ठिसुरगण–सहिओ संघस्स संतिजिणचंदो ।
मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरसूरिथुअमहिमा ॥१२॥

[एवं सुदृष्टिसुरगणसहितः सङ्घस्य शान्तिजिनचन्द्रः ।
ममाऽपि करोतु रक्षां मुनिसुन्दरसूरिस्तुतमहिमा ॥]

અર્થ:–આ પ્રમાણે મુનિસુંદરસૂરિએ જેના મહિમાની સ્તુતિ કરી છે એવા સમકિતદૃષ્ટિ દેવોના સમૂહ સહિત શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વર શ્રીસંઘની તથા મારી પણ રક્ષા કરો.

---

૧ ચાર નિકાયના દેવોનું વર્ણન સંગ્રહણીસૂત્રમાં વિસ્તારથી આપેલું છે અને ભુવનપતિ તથા વ્યંતરદેવોના ઇન્દ્રોના ચિત્રો માટે 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ'ના ચિત્ર ૨૬૯, ૨૭૫ તથા ૨૭૬ જુઓ.
૨ યોગિનીની સંખ્યા ૬૪ ચોસઠ છે તેમના નામો માટે 'શ્રીભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'માં છપાએલ 'પરિશિષ્ટ. નંબર ૨૪નું સ્તોત્ર જુઓ.

इअ संतिनाह सम्म-दिट्ठि रक्खं सरइ तिकालं जो ।
सव्वोवद्दवरहिओ, स लहइ सुहसंपयं परमं ॥१३॥

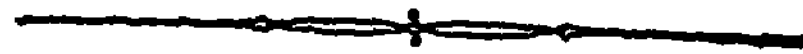
[इति शान्तिनाथं सम्यग्दृष्टि रक्षायै स्मरति त्रिकालं य ।
सर्वोपद्रवरहितः स लभते सुखसंपदं परमाम् ॥]

અર્થઃ-આ પ્રમાણે જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ મનુષ્ય પોતાના રક્ષણુને માટે શ્રીશાંતિનાથ-પ્રભુનુ ત્રણેકાળ સ્મરણ કરે છે તે મનુષ્ય સર્વ ઉપદ્રવથી રહિત થઇ ઉત્કૃષ્ટ સુખ સંપદાને પામે છે.

तवगच्छगयणदिणयर-जुगवरसिरिसोमसुंदरगुरूणं ।
सुपसायलद्धगणहर-विज्जासिद्धी भणइ सीसो ॥१४॥

[तपोगच्छगगनदिनकरयुगवरश्रीसोमसुन्दरगुरूणाम् ।
सुप्रसादलब्धगणधरविद्यासिद्धिर्भणति शिष्यः ॥]

અર્થઃ-તપગચ્છરૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન યુગપ્રધાન શ્રીસોમસુન્દર ગુરૂના સુપ્રસાદથી જેણે ગણધર વિદ્યાની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે એવા તેમના શિષ્ય શ્રીમુનિસુંદરસૂરિએ આ સ્તવન કર્યું (બનાવ્યુ) છે.

श्रीसंतिकरस्तवस्याम्नायः ॥

——(०)——

एतत्स्तोत्रं त्रिकालमुभयकालं वा स्मर्यते। दुष्टभूतशाकिनीरोगादिभयं न भवति, महापुण्यं च भवति, सुलभबोधिश्च।

विशेषमरकीमान्द्यादिशंकायामुपसर्गहरस्तोत्रं पंचपरमेष्ठिनमस्कारादिवत् सम्यगऽधीत्य प्रतिगृहं सर्वजनैः पवित्रीभूय त्रिकालं सप्तकृत्वस्त्रिस्त्रिर्वा गुण्यते स्तोत्रमिदम्। यस्य नायाति स श्राव्यते च। गुणयितुः श्रोतुश्च मरक्यादिक्लेशा न प्रभवन्ति।

नित्यमुभयकालं प्रतिक्रमणानन्तरं पाक्षिकप्रतिक्रमणानन्तरं वा। कश्चित् सप्तवार त्रिवारं वा गुणयति। अपरे च सावधानाः शृण्वन्ति। सर्वेषां तस्मिन् दिने तस्यां रात्रौ तस्मिन् पक्षे वा केप्युपद्रवाः नोत्पद्यन्ते। एवं वार्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणेऽपि ज्ञेयम्।

कदाचित्कस्यचिद् ग्रन्थिः सज्वरो निर्ज्वरो वा निर्गतः स्यात् तदा शीघ्रमेव पवित्रीभूय कश्चित् शुचिवस्त्रे रुधिरास्थिमांसमलमूत्रकेलाद्यनुच्छिष्टे शुचिस्थाने पट्टाद्युपविष्टः श्रीमुनिसुंदरसूरिगुरुभ्यो नमः इति वार २१ रोगिण श्रावयन्नुच्चार्य, वार ७ स्वशरीर शीर्षादारभ्य सर्वांगं स्पृशन् गुणयित्वाऽऽत्मरक्षां कृत्वा सावधानमनाः परिहृतव्यापारान्तरो वस्त्राञ्चलेन रोगिग्रन्थि प्रतिस्तोत्रं स्पर्शेनोंजयन्नखण्डं वार १०८ संपूर्णस्तोत्र गुणयेत्। ज्वरो ग्रन्थिश्चोपशाम्यति। सहस्रशोऽपि परःशतैश्च दृष्टप्रत्ययमिदम्।

एतत्स्तोत्रं च जपतांऽतरालेऽपर किमप्युपसर्गहरस्तवाद्यपि न जपनीयम्। न च मिथ्यात्वाद्यपि कार्यं। जैनैरप्यजैनैश्च प्रकारान्तरैर्मिश्रणकरणे तथाविधफलस्य दुःसाध्यत्वात्

त्रयोदशैवाऽस्य गाथाऽध्येया जप्याश्च। स लहइ० इति यावत्। अधिकगाथापि कापि केनापि न योजनीया। ग्रन्थीज्वरादेरुत्पत्तेरनु च शीघ्रमेव अपरमिथ्यात्वादिप्रतिकारपरित्यागेन तस्यैव प्रयोगेण सद्य सुखेन च गुणो भवति। अन्यथा कष्टेन स्यादनैकांतिक इति।

संपूर्ण त्रण वार सात वार स्मृतेन। ॐ स नमो विप्पोसहि० ॐ संति नमुक्कारो०। इति द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां च वार १०८ अथवा वार २१ स्मृताभ्यामभिमन्त्रितं जलं पीत तत् सर्वविषमज्वरादिरोगान् विशिष्य च दैवतविकारान् भूतादिछलशाकिन्यादिदोषान् अपहरति।

अनेन संपूर्णस्तोत्रेण वार २१ अथवा वार ७। द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां वार १०८ अथवा वार २१ रोगिशरीर हस्तेन स्पृशेत्। रजोहरणादिना चोंजयेत्। रोगो दोषश्च उपशाम्यति।

यश्चैतद् स्तोत्रं गाथाद्वयं च वहु वहुतरं वहुतमं च प्रत्यहं स्मरति। यस्य चास्मिन् स्तोत्रेऽस्य स्तोत्रस्य प्रणेतरी च वह्वी वहुतरा वहुतमा च भक्तिरास्था च स्यात्। य-(त)स्य भृश भृशतरां भृशतमां च स्फुरतीति तत्वं।

यस्य च रोगिणो दोषिणो वा गात्रभगे जाते तस्मिन्नेतन्न प्रयुज्यते प्रयोगेऽपि गुणोऽनैकांतिक इत्यादेशः।

यस्य रोगिणो दोषिणो वा आयुःप्राचुर्यसद्भावेन रोगो दोषो वा साध्यः स्यात् तस्य सम्यग् विधिनैतत्प्रयोगे सद्यो गुणः स्यादग्रतः। पुनरेतत्प्रयोगे च शनैः शनैः गुणो वर्धते। अपरस्य तु सकृद्गुणः समाधानादिः स्यात्। परं न वर्धते नापि च स्थिर-स्यादिति रोगा(ग)दोषयोः साध्यतायुःसद्भावपरिज्ञानोपायोऽपि।

यस्य च सम्यग् विधिना सर्वप्रकारैरेतत् प्रयोगेऽपि गुणो न जातस्तस्य प्रायोऽन्यस्तोत्रमंत्रयंत्रादिभिर्बहुभिरपि प्रयुक्तैः सुदुर्लभः।

एतस्य संप्रत्यत्र विषये सर्वोत्कृष्टमहिमात्वादित्य ? साध्यता प्रत्ययः। दोषे ध्रुवो गुण संपूर्णोऽपि च। रोगे तु नैकांतिकः। सर्वे इति विधिः प्रयत्नसाध्यो चेति।

यत्र चास्य प्रणेता स्मरणपरश्च तिष्ठति कियत् समयं स्थितो वा स्यात्। तत्र प्रायो दैवतं मरकमांद्यं नोत्पद्यते। मिथ्यात्वादिदेवताद्यर्चनैः, तदर्थहिंसाकरणैः तत्स्तोत्र-गुणनैः तत्कर्त्रऽवज्ञादिभिस्तु कदाचिदुत्पद्यते तदापि सुसाध्यं स्यात्। सुखेन च प्रती-कारो लगतीत्यर्थः। अन्यत्र त्वसकृदुत्पद्य (ते) चेति। दुर्वारं दुःसाध च स्यादिति। पट्टिकाकांस्यभाजनादौ लिखित्वा पूजादिना शुभफलं स्यात्।

कदाचित् कोप्येतान् मंत्रान् कथमपि ज्ञात्वा जपति न तु स्तोत्रं तस्य तथा न गुणो यथा स्तोत्रजापेन देवतावरकारत्वात् गुणस्येति।

एतत् गीतेनापि श्रुतेन शाकिनीगृहीतो म्रियते, मुच्यते च। शाकिन्यादि वहुगा नालायादिनेति।

इति बहुदेशेषु शक्तिक्षतग्रंथिविकारज्वरादि मरकमांद्येन भरतक्षेत्रे दुःषमायामपि श्रीधर्माधारभूतश्रीसंघलोकहानिं दृष्ट्वा समुत्पन्नखेदकरुणादिभावैः श्रीपरमगुरुपूज्यश्री सोमसुंदरसूरिपादप्रसादलब्धश्रीसूरिमंत्रसाधनाम्नायैर्बहुतपोध्यानादिश्रीसूरिमंत्रसाधनप्र-सादितश्रीसूरिमंत्राधिष्ठायकप्रदत्तवरैः श्री मुनिसुंदरसूरिभि श्री संघस्य मरकमांद्याद्यु-पद्रवनिवृत्त्यारक्षार्थं कृतं, सर्वदेशेष्वाराधकानां मरकाद्युपद्रवनिवृत्त्या जगत. प्रकटप्रख्या-तनिष्प्रतिमप्रभाववैभवस्य श्रीशांतिकरस्तोत्रराजस्य किंचिदाम्नायप्रकटनमिदं मिथ्याद-शामधर्मधिया शौचसदाचाररहितानां च शौचादिविकलानां बालानां तादृग् स्त्रीणामपि च न देयमिदम्। सदाचारवतां सर्वाभ्युदयहेतुरिति॥

साधना —

पर्यूषणानो अट्ठम करी १०८ वार संतिकरं संपूर्ण गणवु। ए साधना पछी वार १०८ वीजी त्रीजी गाथा स्तोत्रनी गणवी सही रोग ज्वरादिक जाय महाप्रभावक॥

इति श्रीसंतिकरस्तोत्राम्नायः॥

ભાવાર્થ:—

આ સ્તોત્રનું ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) અથવા માત્ર સવારે અને સાંજે સ્મરણ કરવાથી દુષ્ટ ભૂત, શાકિની અને રોગાદિ ભય થાય નહિ. મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય અને સુલભ બોધિપણાની પ્રાપ્તિ થાય.

વિશેષ —

મરકી વગેરે રોગાદિની શંકા ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ઉવસગ્ગહરં તથા પંચપરમેષ્ઠિ (નવકાર) નમસ્કારની માફક આ સ્તોત્ર સારી રીતે કંઠે કરીને દરેક ઘરમાં સર્વ માણસોએ પવિત્ર થઇને ત્રણે કાળ સાત સાત વાર અગર ત્રણ ત્રણ વાર ગણવું જોઇએ. જેને આવડતું ન હોય તેને બીજાએ સંભળાવવું. ગણનાર તથા સાંભળનારને મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના ક્લેશ થાય નહિ

હરહંમેશ બંને વખત (સવાર અને સાંજ) ના પ્રતિક્રમણની સમાપ્તિ વખતે અથવા પાક્ષિક (પખ્ખી) પ્રતિક્રમણના અંતે કોઇ સાત વાર તો કોઇ ત્રણ વાર ગણે છે અને બાકીના સર્વ સાવધાન થઇને સાંભળે છે તે સર્વને તે દિવસે, તે રાત્રીએ અને તે પખવાડીએ કોઇપણ પ્રકારના ઉપદ્રવો થતા નથી આ પ્રમાણે ચાતુર્માસિક અને વાર્ષિક (સંવત્સરી) પ્રતિક્રમણના અંતે પણ સમજવું.

કદાચ કોઇને તાવ સહિત અથવા તાવ રહિત ગ્રંથી (ગાંઠ) નીકળી હોય, તો તરત પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, રૂધિર (લોહી) હાડકા, માસ, મલ [વિષ્ટા] તથા મૂત્રાદિ રહીત શુચિ [પવિત્ર] સ્થાનકે પાટલા વગેરે ઉપર બેસી 'શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ ગુરૂભ્યો નમઃ' આ શબ્દ રોગી સાંભળે તેવી રીતે ૨૧ વાર બોલીને પોતાના શરીરને મસ્તકથી માંડી ૭ વાર આખા શરીરે સ્પર્શ કરીને સાવધાન મનથી આત્મરક્ષા કરીને, બીજા બધાં કામકાજ છોડી દઇને સ્તોત્ર ભણીને વસ્ત્રનો છેડો ગાઠને અડે તેવી રીતે રાખીને ઉઝીયે. અખંડ ૧૦૮ વાર સ્તોત્ર ગણવું, આ પ્રમાણે કરવાથી જ્વર તથા ગાંઠ વગેરે ઉપશાંત થાય હજારો વાર અજમાવેલ છે અને બીજાઓએ પણ સેંકડો વાર (આ પ્રયોગનો) પ્રભાવ જોએલો છે

આ સ્તોત્ર ભણતા વચ્ચે ઉવસગ્ગહરં વગેરે અન્ય કોઇપણ સ્તોત્રનો જાપ ન કરવો તથા મિથ્યાત્વાદિના કોઇ પણ પ્રયોગ કરવા નહિ. કોઇપણ જૈન અગર અજૈન પ્રયોગનુ મિશ્રણ કરવાથી જોઇએ તેવુ ફ્લ મેળવી શકાતુ નથી,

स लहइ सुह संपयं परमं સુધી આ સ્તોત્રની ગાથા તેર જ કંઠે કરવી અને જપવી. અધિક ગાથા કોઇએ પણ યોજવી નહિ ગાઠ વગેરે નીકળતા તુરત જ અન્ય મિથ્યાત્વીઓનાં ઉપચારોનો ત્યાગ કરી આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવાથી તુરત જ સુખેથી

ગુણ થાય અને આથી વિપરીત વર્તન કરે તો મુશ્કેલીથી ગુણ થાય. આ વાત એકાંતે નથી.

સંપૂર્ણ સ્તોત્ર ૩ વાર અગર ૭ વાર ગણવાથી અને ॐ नमो चिप्पोसहि० ॐ संति नमुक्कारो० આ બે [બીજી અને ત્રીજી] ગાથા વડે ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ વાર ગણીને મંત્રીને તે મંત્રિત જળ પીવાથી [રોગીને પાવાથી], દરેક પ્રકારના વિષમ જ્વરાદિ રોગો અને વિશેષ કરીને દેવતા સંબંધી વિકારો ભુત પ્રેતાદિના છળ તથા શાકિની વગેરેના દોષોનો નાશ કરે

આ સંપૂર્ણ સ્તોત્રથી ૨૧ વખત અથવા ૭ વખત, તથા બીજી અને ત્રીજી ગાથાથી ૧૦૮ વખત અથવા ૨૧ વખત રોગીના શરીરને હાથ વડે સ્પર્શ કરવાથી અથવા રજોહરણાદિ વડે ઉજવાથી રોગીના રોગો તથા દોષો ઉપશમે છે.

જે કોઈ મનુષ્ય આ બે ગાથાને હમેશ અનેકવાર સ્મરણ કરે, જેને આ સ્તોત્ર ઉપર અગર આ સ્તોત્રની રચના કરનાર આચાર્ય તરફ બહુમાન અને ભક્તિ તથા રટન હોય તેને આ સ્તોત્ર તાત્કાલિક ફાયદો કરે

જે કોઇ રોગી અગર દોષીના ગાત્રનો ભંગ થયો હોય તેને આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવો નહિ, કારણકે પ્રયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય અગર ન પણ થાય નિશ્ચિત નહિ.

જે કોઇ રોગી અથવા દોષીના આયુષ્યની પ્રચુરતા હોય તેને તરત ફાયદો થાય અથવા તો જેમ જેમ પ્રયોગ ચાલુ રહે તેમ તેમ ફાયદો થાય, પરંતુ વધે નહિ તેમ લખાય નહિ.

યથોક્ત વિધિ પ્રમાણે ઉપચાર [પ્રયોગ] કરવા છતા ગુણ ન થાય તો બીજા કોઇ સ્તોત્ર, મંત્ર, યંત્ર વગેરે ઘણાએ અજમાવે તો પણ ફાયદો થવો મુશ્કેલ છે.

આ સ્તોત્રના રચનાર અગર સ્મરણ કરનાર જે સ્થળે ઊભા હોય, અગર કેટલાક સમય સુધી સ્થિત રહ્યા હોય ત્યા દૈવી દોષ તથા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવો થાય નહિ

દેવાદિ દોષવાળાને તો આ પ્રયોગથી નક્કી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય રોગી માટે એકાંતિક નહિ, આ સર્વ વિધિ પ્રયત્ન સાધ્ય છે.

મિથ્યાત્વી દેવતાઓની પૂજા કરવાથી, પૂજા માટે હિંસા કરવાથી, મિથ્યાત્વીઓનાં સ્તોત્ર ભણવાથી અથવા તેઓના સ્તોત્રના કર્તા આચાર્યની અવજ્ઞા કરવાથી કદાપિ ઉપદ્રવ ઉદ્ભવે તો પણ થોડા સમયમાં નિવૃત્તિ પામે તેવાં થાય, પરંતુ

દુઃખથી અટકાવી શકાય અગર દુ:સાધ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. પાટલી અથવા કાંસાના પાત્ર પર લખી પૂજન કરવાથી શુભ ફળ આપે.

કદાચિત્ કોઇ પણ મનુષ્ય આ સ્તોત્રના મંત્રાક્ષરોને કોઇ પણ રીતે જાણીને તેનો જાપ કરે અને સ્તોત્ર ભણે નહિ તો તેને ધાર્યા પ્રમાણે ફળની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સ્તોત્રનો જાપ કરવાથી તુરત ગુણ થાય.

આ સ્તોત્ર ગણવાથી અગર સાંભળવાથી શાકિનીથી ઘેરાએલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામે અથવા તેનાથી મુક્ત થાય.

આ દુ:ષમા નામના પાંચમા આરાના સમયમાં શ્રથિવિકાર જ્વરાદિ અને મરકી વગેરેથી લોકોને દુ:ખી જોઇને, ધર્મના આધાર ભૂત શ્રીસંઘના મનુષ્યોની હાની થતી જોઇને ખેદ તથા કરુણા ઉત્પન્ન થવાથી પરમપૂજ્ય પરમગુરૂ શ્રી **સોમસુંદર-સૂરિની** ચરણ કૃપાથી સૂરિમંત્રની સાધના કરતાં પ્રસન્ન થએલા સૂરિમંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવે આપેલા વરદાન વડે શોભતા શ્રી મુનિસુંદરસૂરિએ આ સ્તોત્રની રચના કરી છે

શ્રી સંઘમાં વ્યાપેલા મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના નિવારણ માટે અને સર્વદેશોમા રહેલા આરાધક મનુષ્યોનાં મરકી આદિ ઉપદ્રવોનુ નિવારણ કરવા માટે પ્રગટ છે પ્રભાવ જગતમાં જેનો એવા આ 'શાંતિકર સ્તોત્ર' નો કંઇક આમ્નાય (વિધિ) અમોએ વર્ણવેલ છે, તે કોઇ પણ મિથ્યાત્વીને, અધર્મિજનોને, સદાચાર વગરના માણસોને, શૌચાદિ નિત્યકર્મ નહિ પાળનારાઓને, બાળકોને તેમ જ સ્ત્રીઓને (મંદબુદ્ધિ હોવાને લીધે) આપવો નહિ કેમકે સદાચાર પાળનારાઓને દરેક રીતે આબાદીને આપનાર આ સ્તોત્ર છે,

સાધના:-

પર્યુષણપર્વનો અઠ્ઠમ કરી ૧૦૮ વાર સંતિકરં સંપૂર્ણ ગણવુ એ સાધના કર્યા પછી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે બીજી અને ત્રીજી ગાથા ૧૦૮ વાર ગણવી, રોગ જ્વરાદિક જાય. આ સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે.

श्रीतिजयपहुत्त स्तोत्र.

———(०)———

तिजयपहुत्तपयासय–अट्ठमहापाडिहेरजुत्ताणं ।
समयक्खित्तठिआणं, सरेमि चक्कं जिणिंदाणं ॥१॥

[त्रिजगत्प्रभुत्वप्रकाशकाष्टमहाप्रातिहार्ययुक्तानाम् ।
सम्यक्षेत्रस्थितानां स्मरामि चक्रं जिनेन्द्राणाम् ॥]

અર્થ:–ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર આઠ મહાપ્રાતિહાર્યવડે સહિત તથા સમયક્ષેત્રમા કહેતાં અઢીદ્વીપમાં રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહનુ (યન્ત્રનું)* હું સ્મરણ કરૂ છુ.

---

* આ યન્ત્ર કરવાની રીતિ નીચે પ્રમાણે છે

२५ ह	८० र	क्षि	१५ हु	५० ह
२० स	४५ र	प	३० सु	७५स
क्षि	प	ॐ	स्वा	हा
७० ह	३५ र	स्वा	६० हु	५ ह
५५ स	१० र	हा	६५ सु	४० सः

બાજુમા બતાવ્યા મુજબ પાચ ઊભા અને પાચ આડા કોઠા (ખાના)કરવા એટલે કુલ ૨૫ ખાના થયા. તેમા મધ્યના આડા અને ઊભા પાચ ખાનામાં પચ મહાભૂતાત્મક 'क्षि प ॐ स्वा हा' એ પાચ અક્ષરની મહાવિદ્યા લખવી (આ પાચ અક્ષરો પૈકી क्षि પૃથ્વીબીજ, प અપ્બીજ, ॐ અગ્નિબીજ, તેજોબીજ, स्वा પવનબીજ અને हा શૂન્યબીજ, આકાશબીજ છે (આ મન્ત્રાક્ષરો સિવાય બીજા મન્ત્રબીજો જાણવાની ઇચ્છાવાળાઓને મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા 'भैरवपद्मावतीकल्प' નામના જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રના ગ્રન્થમા છપાએલો 'મન્ત્રાક્ષરોનો બીજકોષ' જોવા મારી નમ્ર વિનતિ છે) બાકીની ચાર પંક્તિઓ પૈકીની પ્રથમ પક્તિના ચાર આડા ખાનામા બીજી ગાથામા બતાવેલા ૨૫–૮૦–૧૫–૫૦ એ ચાર અકો અનુક્રમે લખવા, બીજી પક્તિના ચાર આડા ખાનામા ત્રીજી ગાથામા બતાવેલા ૨૦–૪૫–૩૦–૭૫ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, ચોથી પક્તિના ચાર આડા ખાનામા ચોથી ગાથામા બતાવેલા ૭૦–૩૫–૬૦–૫ એ ચાર અકો અનુક્રમે લખવા, તથા પાચમી પક્તિના ચાર આડા ખાનામાં પાચમી ગાથામા બતાવેલા ૫૫–૧૦–૬૫–૪૦ એ ચાર અકો અનુક્રમે લખવા ત્યારપછી છઠ્ઠી ગાથામા બતાવેલા ह (દુરિતનાશક સૂર્યબીજ), र (દહનકારક અગ્નિબીજ), हु (ભૂતાદિત્રાસક ક્રોધબીજ અને આત્મરક્ષક કવચ) તથા ह (સૂર્યબીજે કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો પહેલી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામા અંકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા વળી स (સૌમ્યતાકારક ચદ્રબીજ), र (દહનકારક અગ્નિબીજ) सु (સર્વ દુરિતને શાત કરનાર શામક), તથા स (ચદ્રબીજે કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો બીજી લીટીના

હવે સ્તોત્રકાર એકસોને સીત્તેર સમયક્ષેત્રમાં રહેલાં એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરોની સખ્યાના અકના પ્રમાણવાળો અને મોટુ છે માહાત્મ્ય જેનુ એવો મહાયત્ર છે. તે યત્ર લખવાનો વિધિ આગળની સાત ગાથાએ કરી દેખાડે છે.

पणवीसा य असीआ, पनरस पन्नास जिणवरसमूहो ।
नासेउ सयलदुरिअं, भविआणं भत्तिजुत्ताणं ॥२॥

[पञ्चविंशतिश्च अशीतिः पञ्चदश पञ्चाशत जिनवरसमूहः ।
नाशयतु सकलदुरितं भव्यानां भक्तियुक्तानाम् ॥]

અર્થ.–પચીશ, એંશી, પંદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થંકરોનો સમુદાય ભક્તિવંત ભવ્યજીવોના સકલ પાપનો નાશ કરો.

वीसा पणयाला विय, तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
गहभूअरक्खसाइणि–घोरुवसग्गं पणासंतु ॥३॥

[विंशतिः पञ्चचत्वारिंशदपि च त्रिंशत्पञ्चसप्ततिः जिनवरेन्द्राः ।
ग्रहभूतराक्षसशाकिनीघोरोपसर्गं प्रणाशयन्तु ॥]

અર્થ.–વીશ, પીસ્તાલીશ તથા ત્રીશ અને પચોતેર એટલા જિનવરેંદ્રો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો.

सत्तरि पणतीसा विय, सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।
वाहिजलजलणहरिकरि–चोरारिमहाभयं हरउ ॥४॥

[सप्ततिः पञ्चत्रिंशदपि च षष्टिः पञ्चैव जिनगण एषः ।
व्याधिजलज्वलनहरिकरिचोरारिमहाभयं हरतु ॥]

અર્થ –સીત્તેર, પાંત્રીસ, સાઠ અને પાચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જલ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સંબંધી મહાભયને દૂર કરો.

અંકોવાળા આડા ચાર ખાનામા તથા પાચમી લીટીના અકોવાળા આડા ચાર ખાનામાં અંકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા છઠ્ઠી ગાથાની શરૂઆતમા જે 'ॐ' અક્ષર છે તે પચપરમેષ્ઠિવાચક છે અને 'ह र हुं हः' એ ચાર બીજાક્ષરો વડે અનુક્રમે જયા વિજયા, અજિતા અને અપરાજિતા એ ચાર દેવીઓના અનુક્રમે નામ સમજવાં

આ યંત્રની ચાર ઊભી, ચાર આડી અને બે તીરછી એમ દશ લીટીમાં લખેલા અંકોનો સરવાળો કરતાં દરેકનો સરવાળો ૧૭૦ થાય છે અને સઘળી બાજુની ગણતરી એકસરખી આવે છે, તેથી આ યત્રનું ગુણવિશિષ્ટ એવુ સર્વતોભદ્ર નામ છે આ યત્રની ચાર બાજુના પડખાના અકોવાળા ૧૬ ખાનાઓમા સાતમી અને આઠમી ગાથામા બતાવેલી ૧૬ વિદ્યાદેવીઓનાં નામ ॐ ह्रीं श्रीं એ ત્રણ બીજાક્ષરો આદિમાં અને અતમાં 'नमः'પદ સહિત લખવાં.

पणपन्ना य दसेव य, पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।
रक्खंतु मे सरीरं, देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥५॥

[पञ्चपञ्चाशच्च दशैव च पञ्चषष्टिस्तथा च चैव चत्वारिंशत् ।
रक्षन्तु मे शरीरं देवासुरप्रणताः सिद्धाः ॥]

અર્થ:–પચાવન, દશ, પાંસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થંકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનુ રક્ષણ કરો.

ॐ हरहुंहः सरसुंसः, हरहुंहः तह य चेव सरसुंसः ।
आलिहियनामगब्भं, चक्कं किर सव्वओभद्दं ॥६॥

[ॐ हरहुंहः सरसुंसः हरहुंह तथा चैव सरसुंसः ।
आलिखितनामगर्भं चक्रं किल सर्वतोभद्रम् ॥]

અર્થ–ॐ હરહુંહ અને સરસુસઃ તથા વળી ફરીથી હરહુંહ અને સરસુંસઃ એ પ્રમાણે મન્ત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમા સાધકનું નામ લખેલુ છે, જેની અંદર એવો યત્ર નિશ્ચે સર્વતોભદ્ર છે.

ॐ रोहिणि पन्नत्ति, वज्जसिंखला तहय वज्जअंकुसिआ ।
चक्केसरि नरदत्ता, काली महाकाली तह गोरी ॥७॥
गंधारि महज्जाला, मानवि वइरुट्ट तहय अच्छुत्ता ।
माणसि महमाणसिआ, विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥८॥

[ॐ रोहिणी प्रज्ञप्ति वज्रशृङ्खला तथा च वज्राङ्कुशा ।
चक्रेश्वरी नरदत्ता काली महाकाली तथा गौरी ॥
गान्धारी महाज्वाला मानवी वैरोट्या तथा च अच्छुप्ता ।
मानसी महामानसिका विद्यादेव्यो रक्षन्तु ॥]

અર્થ–ॐ રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશા, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વ વિદ્યાદેવીઓ (મારી) રક્ષા કરો.

पंचदसकम्मभूमिसु, उप्पन्नं सत्तरिं जिणाण सयं ।
विविहरयणाइवन्नो–वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥९॥

[पञ्चदशकर्मभूमिषु उत्पन्नं सप्तति जिनानां शतम् ।
विविधरत्नादिवर्णोपशोभितं हरतु दुरितानि ॥]

અર્થ–પંદર કર્મભૂમિ (પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાચ મહાવિદેહક્ષેત્ર અને પાંચ

ઐરવતક્ષેત્ર એ ૧૬૨) ને વિષે [શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમાં +] ઉત્પન્ન થએલા વિવિધ રત્નાદિકના વર્ણ વડે શોભિત એવા એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરે [મારા] પાપનુ હરણ કરો

चउतीस अइसयजुआ, अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा।
तित्थयरा गयमोहा, झाएअव्वा पयत्तेणं ॥१०॥

[चतुस्त्रिंशदतिशययुक्ता अष्टमहाप्रातिहार्यकृतशोभा· ।
तीर्थंकरा गतमोहा ध्यातव्याः प्रयत्नेन ॥]

અર્થ—ચોત્રીશ અતિશયે કરીને યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યોએ કરીને શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેઓનો એવા તીર્થંકરો પ્રયત્ન વડે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે

ॐ वरकणयसंखविद्दुम मरगयघणसंनिहं विगयमोहं।
सत्तरिसयं जिणाणं, सव्वामरपूइअं वंदे ॥११॥ स्वाहा॥

ॐ वरकनकशङ्खविद्रुममरकतघनसन्निभं विगतमोहम् ।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजितं वन्दे ॥]

અર્થ—શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સરખા વર્ણવાળા અર્થાત્ પાચે વર્ણવાળા, નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તથા સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોને હું વદન કરૂ છુ અહીયા શરૂઆતમા ॐ લખ્યો છે તે પરમેષ્ઠિ વાચક છે અને અતમા 'स्वाहा' શબ્દ લખ્યો છે તે દેવોને બળિદાન આપતા બોલાય છે, એમ સર્વત્ર જાણવુ.

ॐ भवणवइवाणवंतर–जोइसवासी विमाणवासी अ
जे के वि दुट्ठदेवा, ते सव्वे उवसमंतु ममं ॥१२॥ स्वाहा॥

[ॐ भवनपतिवानमन्तरज्योतिष्कवासिनो विमानवासिनश्च।
ये केऽपि दुष्टदेवास्ते सर्वे उपशाम्यन्तु मम ॥]

+શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમા એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તેઓની સખ્યા આ પ્રમાણે જાણવી —

એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા બત્રીશ વિજયો હોવાથી પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એકસો સાઠ વિજયો, તેમા એક એક તીર્થંકર એટલે કુલ એકસો સાઠ, તથા પાચ ભરતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ભરતક્ષેત્રમા એકેક કુલ મળી પાચ ભરતક્ષેત્રમા પાચ, અને તેવી જ રીતે પાચ ઐરવતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ક્ષેત્રમા એકેક કુલ મળી પાચ ઐરવતક્ષેત્રમાં પાચ, કુલ ૧૬૨ કર્મક્ષેત્રમાં એકસો સાત્તેર જિનેશ્વરો થાય . તે સર્વની સ્તુતિ આ સ્તોત્રમાં કરવામા આવેલી છે

અર્થ-ભવનપતિ, વાણુવ્યતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવનિકાયને વિષે જે કોઇ દુષ્ટ એટલે (શાસનના) દ્વેષી દેવો હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાત થાઓ-મને વિઘ્ન ન કરો.

चंदणकप्पूरेणं, फलए लिहिऊण खालिअं पीअं।
एगंतराइगहभूअ-साइणिमुग्गं पणासेई ॥१३॥

[चन्दनकर्पूरेण फलके लिखित्वा क्षालितं पीतम्।
एकान्तरादिग्रहभूतशाकिनीमुद्गं प्रणाशयति॥]

અર્થ-ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા પર આ યત્ર લખી તેને (જળવડે) ધોઇને પીધો હોય તો તે એકાંતર વગેરે જ્વર, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની અને મોગકના આવેશનો નાશ કરે છે. [મતાંતરે કાંસાની થાળીમા કપૂર, ગોરોચદન, કેસર, ચદન, કસ્તુરી વગેરેનો કર્દમ કરી સાત વખત લેપન કરવુ, તે લેપન કરેલી થાળીને છાયામા સુકવી તેનાપર (સોનાની લેખનવડે) યત્ર લખીને પુષ્પ ધૂપાદિકવડે પૂજન કરીને તેના ન્હવણનુ જલ પીવાથી રોગ નાશ પામે છે].

इअ सत्तरिसयजंतं, सम्मं मंतं दुवारि पडिलिहिअं।
दुरिआरिविजयवंतं, निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥१४॥

[इति सप्ततिशतयन्त्रं सम्यग्मन्त्रं द्वारि प्रतिलिखितम्।
दुरितारिविजयवन्तं निर्भ्रान्तं नित्यमर्चयत॥]

અર્થ-આ પ્રમાણે સમ્યક્ મત્રરૂપ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો યત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે, તેથી [હે ભવ્યજીવો!] સદેહ રહિતપણે તમે તેની નિરતર પૂજા કરો. [મતાતરે રૂપાના પતરામા અથવા ત્રાબાના પતરામાં લખીને આ યત્રનુ હમેશા પૂજન કરવુ અને જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે આ યત્રનુ શુદ્ધ જલે કરીને પ્રક્ષાલન કરવુ અને તે પ્રક્ષાલિત કરેલા જલનુ પાન કરવુ]

તિજયપહુત્ત (સત્તરિસય) સ્તોત્રામ્નાય

ચિત્ર. ૧૨૨-

तिजयपहुत्तप्रथमयंत्रविधिः—
पणमिय सिरिसंतिजिणं थुणामि पकेहिं अरिहसत्तरिसयं ।
परमिट्ठिकुट्ठेसु आगमविहि सव्वओभद्दं ॥१॥
तेयाला चउवीसा तीसा छत्तीस सत्ततीसा य ।
कम्मवणद्दहणनिउणा जिणवसहा दिंतु मम सिद्धिं ॥२॥
पणतीसा इगताला बायाला तिविस ईगुणतीसा य ।
कल्लाणपचकलिया संघस्स कुणंतु कल्लाणं ॥३॥
बावीसा अट्ठवीसा चउतीसा दुगुणवीस छायाला ।
सिहि अहि वाहि अहिअ हिय दुट्ठट्ठिय मोहजोहहरा ॥४॥
गुणयाला पणयाला छव्वीसा सत्तवीस तित्तीसा ।
जरमरणरोगरहिया मंगल दिंतु मे (मम सिद्धिं) ॥५॥
इगतीसा बत्तीसाट्ठतीस चउचत्त पणवीसा ।
वंतरभूयपिसाया रक्खसमुहरक्खगा हुंतु ॥६॥
इय विहिणा सत्तरिसयं पडिलेहिअ जो थुणेइ अच्चेई ।
तस्स नय हवइ विग्घं सिग्घं सिद्धिं समेइ य ॥७॥
सिरि नण्णासूरि पणयं सत्तरीसय जिणवराणं भत्तीइ ।
भवियाण कुणउ संतिं रिद्धिबुद्धिं धिइकित्ति ॥८॥
—इति सत्तरिसयं यन्त्रस्तव-इति प्रथम यन्त्रविधिः ॥१॥

ભાવાર્થ:—

શ્રી શાંતિનાથપ્રભુને નમસ્કાર કરીને પરમેષ્ટિકોષ્ટકમાં આગમ વિધિ પ્રમાણે સર્વતોભદ્ર નામના યંત્રથી ૧૭૦ અરિહંતોને સ્તવુ છુ (૧)

૪૩, ૨૪, ૩૦, ૩૬, અને ૩૭ એ કર્મવનને દહન કરવામા નિપુણ એવા જિનેશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો (૨)

૩૫, ૪૧, ૪૨, ૨૩, અને ૨૯ એ પંચકલ્યાણકથી યુક્ત જિનેશ્વરો સંઘનુ કલ્યાણ કરો (૩)

૨૨, ૨૮, ૩૪, ૪૦, અને ૪૬ એ જિનેશ્વરો અગ્નિ, સર્પ, વ્યાધિ, શત્રુ, રાજા અને મોહરાજાના દુષ્ટ એવા મહાયોદ્ધાઓને હરો (૪)

૩૯, ૪૫, ૨૬, ૨૭, અને ૩૩ એ જરા, મરણુ અને રોગથી રહિત તીર્થંકરો મને મંગળ અને સિદ્ધિ આપો. (૫)

૩૧, ૩૨, ૩૮, ૪૪ અને ૨૫ એ તીર્થંકરો વ્યંતર, ભૂત, પિશાચ અને રાક્ષસ પ્રમુખથી રક્ષણુ કરનારા થાઓ. (૬)

આ વિધિ પ્રમાણે ૧૭૦ યંત્ર વસ્ત્રપર લખી જે પુરૂષ સ્તવે અને પૂજે તેને કોઇ વિઘ્ન થાય નહિ અને તરત સિદ્ધિ થાય. (૭)

શ્રીનન્નસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવિકોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, બુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપો (૮)

ચિત્ર. ૧૨૩—द्वितीययन्त्रविधि ॥ स्तोत्र ॥

आनंदोल्लासनमत्त्रिदशपतिशिरःप्रसूनपूज्यपदं ।
जिनसप्ततिशतमानम्य वच्मि तस्यैव संस्तवनम् ॥१॥
जंवूद्वीपे भरतैरावतयोरेकमेकमभिनौमि ।
तत् द्वात्रिंशद्विजयेष्वेकैकं जिनवरं वन्दे ॥२॥
धातकिखंडद्वीपे द्विगुणैर्भरतद्विके जिनद्वितयं ।
ऐरावते जिनयुगलममलमभिनौमि सद्भक्त्या ॥३॥
वन्दे महाविदेहे जिनाँश्चतुःषष्टिविजयसंभविनः ।
केवलकिरणोद्योतितजगत्त्रया (ध्वस्त) संतमसान् ॥४॥
श्रीपुष्करार्धनाम्नि च तावत एव प्रमाणतः प्रयतः ।
परमेष्ठिनः समभिष्टौमि नष्टकर्म्माष्टविद्वेष्यान् ॥५॥
वरकनकशंखविद्रुममरकतघनसन्निभं विगतमोह ।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजित वन्दे ॥६॥
दवदहनं भूभृदम्भस्तस्करविद्युत्फणीभविस्फोटम् ।
हरिमारिबन्धनभयं तत्काल संस्मृतं हरति ॥७॥
यो यंत्रस्थं ध्यायति सप्ततिशतमर्हतां पुलकिताङ्गः ।
न भवंति रुजो नश्यंति वारयस्तस्य सर्वेऽपि ॥८॥
द्वौ सप्त सप्तसप्ततिरशीतिरथ संयुता चतुर्भिश्च ।
एकाशीतिरशीतिः षट् च त्रयोऽष्टौ तथैकः स्यात् ॥९॥
त्र्यधिकाशीतिः सप्ततिरष्टयुक्ताऽशीतिरेकयोना च ।
द्व्यशीतिश्चत्वारः पंच च यंत्रे विधिर्ज्ञेयः ॥१०॥
क्षितिपतिमतिसंक्रुद्धं जपितं बीजाक्षरै प्रसाधयति ।
हरहुंहः सरसुंसः ॐ क्लीं ह्रीं हुँ फट् स्वाहा ॥११॥

घनसारचंदनद्रव्यैर्लिखितं पात्रे पयः प्रपीतं च ।
विस्फोटनाशनं खलु कुर्यात् द्वारे तथा न्यस्तम् ॥१२॥
पापमलं दहति भृशं हृत्पकजकोटरे तथा ध्यातम् ।
त्रिभुवनमपि वशमानयति यंत्रमेतत् प्रपूजयतः ॥१३॥
षोडशकोष्ठगतं य सबीजमेतत् करेऽनिशं दध्यात् ।
तस्य करस्था पुंस' कल्याणपरंपरा नफला ॥१४॥
इति सप्ततिशतजिनपतिसंस्तवन ये प्रपठ्य पद्मतय ।
ध्यायति मनसि तेषा तु हरिभद्रं पदं सुचिरम् ॥१५॥

—इति सप्ततिशतं यंत्रविधिः—द्वितीययंत्रस्तोत्रं ॥

ભાવાર્થઃ—

આનદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇંદ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલા પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણો જેમના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનુ જ સ્તવન રચુ છુ ૧

જબુદ્વીપના એક ભરત અને એક ઐરવતક્ષેત્રમા એકેક તથા મહાવિદેહક્ષેત્રની ૩૨ વિજય છે તે દરેકમાં એકેક, આ પ્રમાણે ૩૪ જિનેશ્વરોને વદન કરૂ છુ. ૨

જબુદ્વીપના કરતાં ધાતકીખડનુ પ્રમાણ બમણુ હોવાને લીધે તેમા રહેલા બે ભરત અને બે ઐરવતક્ષેત્રમાં બે બે, એ પ્રકારે ૪ જિનવરોને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર હો.૩

ધાતકીખંડમાં બે મહાવિદેહક્ષેત્રો હોવાથી તેની ૬૪ વિજયોમા ઉત્પન્ન થએલા, અને કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશિત કરેલા ત્રણે જગતના અજ્ઞાનરૂપી અધકારને તેમજ ગાઢ પાપનો નાશ કરનારા જિનેશ્વર દેવોનો નમસ્કાર—વદન હો —૪

પુષ્કરાર્ધક્ષેત્રમા પણ પ્રમાણમાં તેટલા જ (ધાતકીખડના સમાન જ) અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા જિનેદ્રોને સ્તવુ છુ. ૫.

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ (પીતવર્ણ), શખ (શ્વેતવર્ણ), પરવાળા (રક્તવર્ણ), મરકત મણિ (નીલા), વર્ષાદથી પૂર્ણ વાદળા જેવા (શ્યામ) વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત ૧૭૦ જિનેશ્વરોને વદન કરૂ છુ ૬.

દાવાનલ, રાજ, પાણી, ચોર, વીજળી, સર્પ, હાથી, વિસ્ફોટક, સિંહ, મારી (મરકી) અને બધન વગેરે ભયો (જેઓના) સ્મરણ માત્રથી તત્કાલ નષ્ટપણાને પામે છે. ૭

આ યત્રમાં રહેલા ૧૭૦ જિનેશ્વરદેવોનુ આનદથી પુલકિત દેહવાળો થઇને જે મનુષ્ય ધ્યાન કરે છે તેને કોઇ પણ પ્રકારના રોગ થતા નથી અને (તેના) સર્વે

પ્રકારના શત્રુઓ નાશ પામે છે.-૮

આ સ્તોત્રમાં યત્રનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવેલુ છે—

૨, ૭, ७७, ૮૪ (પ્રથમ લીટીમાં), ૮૧, ૮૦, ૬, ૩, (બીજી લીટીમાં), ૮, ૧, ૮૩, ૭૮ (ત્રીજી લીટીમા), અને ૭૯, ૮૨, ૪, ૫ (ચોથી લીટીમા) આ પ્રમાણે યત્ર ભરવાનો વિધિ જાણવો. ૯ ૧૦

हरहुंहः सरसुंस ॐ क्ली ह्रीं हुँ फट् स्वाहा આ બીજાક્ષરોથી જાપ કરતાં અત્યત ક્રોધિત થએલો રાજા પણુ પ્રસન્ન થાય છે. ૧૧

કેસર, ચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી કોઇ પાત્રમા લખી તે પાણી પાવામાં આવે અગર દરવાજા ઉપર લખે તો વિસ્ફોટકનો નાશ કરે. ૧૨.

આ યંત્રનુ હૃદયકમળમા ધ્યાન ધરવાથી પાપરૂપી મળને બાળી નાંખે છે અને પૂજન કરતા ત્રણે લોકને વશ કરે છે ૧૩

૧૬ સોળ કોષ્ઠકમાં દર્શાવેલ બીજાક્ષર સહિત આ યંત્રને જે માણુસ હાથમા ધારણુ કરે છે તેને સર્વ કલ્યાણુની પરપરા પ્રાપ્ત થાય છે ૧૪.

આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનુ સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમા ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે ૧૫.

ચિત્ર. ૧૨૪

तृतीययंत्रविधिः । यत्रं प्रथममेव ॥

पुष्पदर्शनानंतरं बृहत् सप्ततिशतं यंत्रं श्रीपर्णपट्टे चंदनकर्प्पूरेण जातिलेखिन्या पवित्रांगो मंत्री विलिख्य एकभक्तेन ब्रह्मचर्येण भूमीशयनादि दिनत्रयं श्वेतसुरभिपुष्पैः तद्गृहे गत्वा अष्टोत्तरसहस्रजापं प्रतिदिनं त्रिकालं अष्टप्रकारीपूजां कृत्वा ॐ वरकनक-शंख० १ अनेन गाथामंत्रेण जापो देयात्, जापे समाप्ते तृतीयदिने रात्रौ पाश्चात्य घटीका ४ समये सा स्त्री गुप्तगृहे स्नानं कार्यते सा स्त्री कृतस्नानां मुक्तकेशां नीरावरणीं ऊर्ध्वी-कृत्वा सोपि भर्त्ता एकवर्णीगोदुग्धमानयेत् तत्र स्नानगृहे नीत्वा स्वयमानिस्मपन्न संख्या-सावहिग् रूप्यमयं यंत्रं प्रक्षाल्य कच्चोलके प्रक्षाल्य पल १ प्रमाणं दुग्ध पूर्वाभिमुखीभूय उर्ध्वै पिबति ततो मुखशुद्धिः तांबूलादि गृहीत्वा पवित्रं अद्भूतं शृंगारं कृत्वा अन्यमुखं नावलोकयंती देवालय गत्वा देवानां देवान् गोत्रदेवतां दीप धूपं पूजयित्वा तत्र मंत्रिणं गुरुं नमस्कृत्य आशिर्वादं गृहीत्वा तत्र गुरुणा रक्षां कारयेत् ॐ भवण० एतद्गाथया रक्षा कार्या । सा स्त्री देवगुरुपुरो वांछितं याचयित्वा पश्चात् सूर्योदये शयनगृहे प्रवि-शति तत्रैव स्वेच्छायां संभोगो कार्यं । तानि त्रीणि अपि दिनानि ते (ताभ्यां) दंपतीभ्यां अमृताहारो विधेयः । तस्या. पुत्रप्राप्तिः । सर्वदोषा वातपित्तकफोद्भवाः रोगाश्च प्रशाम्यन्ति ।

—इति तृतीययत्रविधिः-संततिफलप्रदं समाप्तं सत्यमिदं निःसंदेहः ॥श्री॥

ભાવાર્થઃ—

આ ૧૭૦ ના યંત્રથી સર્વ કાર્યમાં સુખ ઉપજે

ચિત્ર. ૧૩૦—

इद सप्ततिशतं यंत्रं प्रधानचंदनेन स्थाल्यां लिखित्वा जातिलेखिन्या अष्टोत्तरशतं पुष्पैः संपूज्य तत स्थालीं प्रक्षाल्य पानीय सप्तदिनानि पिबेत् सर्वदोषा यांति तं संहरति। पट्टे भक्त्या पुष्पादिभि सपूज्यः सकलदुषितोपद्रव राज्यादिभयं च प्रशमयति सर्वजनानुरागं च करोति। नवमं यन्त्रविधिः संपूर्णः ॥

ભાવાર્થઃ—

આ ૧૭૦ નો યત્ર ઉત્તમ ચદનવડે જાઈની કલમથી થાળીમા લખી ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજિ તે થાળી પખાલીને પાણી ૭ સાત દિવસ સુધી પીવાથી સર્વ દોષોનો નાશ થાય પાટલા ઉપર લખી ભક્તિપૂર્વક પુષ્પાદિથી પૂજન કરવાથી સર્વ પ્રકારના દુષ્ટ ઉપદ્રવો, રાજ્ય વગેરેના ભયની શાતિ કરે, [અને] સર્વ લોકને અનુરાગી બનાવે.

ચિત્ર ૧૩૧—

यंत्रमिदं गृहे चतसृषु भित्तिषु लिखेत् सर्वचौरभयं हरति।

ભાવાર્થ:—

આ યત્ર ઘેર ચારે દિશાની ભિંતે લખવાથી ચોરના ભયનુ નિવારણ કરે છે

ચિત્ર. ૧૩૨—

पणवीसा य असिआ पनरस पन्नास जिणवर समूहो।
नासेउ सयलदुरिअ भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥१॥
वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरो जिणवरिंदा।
कम्मरयविप्पमुक्का झायह एए पयत्तेणं ॥२॥
सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो।
जो झाएइ पइट्ठो सो मुच्चइ सयलदुरिएहिं ॥३॥
पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा।
अकोट्ठे य तित्थयरा सोलस कुट्ठेहिं झाएह ॥४॥
पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरि जिणाण सयं।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरियाइं ॥५॥
कम्मयखित्तुप्पन्ने तित्थयरे लोगसामिणो इहई।
तिविहंमि उ कालजुए सव्व तिविहेण वंदामि ॥६॥

काऊण सुहं ज्झाण देवगुरूपयणं सुहमुहुत्तेणं ।
कुङ्कुमरोयणकप्पूरेण य लिह चक्क तु ॥७॥
न य पहवंति पिसाया साइणि नहु चोरगाइ दुट्ठवेयाला ।
अन्नेय दुट्ठसत्ता पयाए घरिज्जमाणीय ॥८॥

ભાવાર્થ —

૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ જિનેશ્વરોનો સમૂહ ભક્તિ યુક્ત ભવિક જનોના સર્વ પાપનો નાશ કરો ૧

૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ એ કર્મ રજથી મુક્ત થએલા જિનેશ્વર દેવોનુ પ્રયત્નપૂર્વક ધ્યાન કરીએ ૨

૭૦, ૩૫, ૬૦ અને ૫ એ જિન સમૂહનુ જે મનુષ્ય હર્ષ પૂર્વક ધ્યાન કરે છે તે [મનુષ્ય] સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે ૩

૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ એ ક્રોધ રહિત જિનેશ્વરોનુ ૧૬ ખાનામા ધ્યાન કરવું ૪

૫૬૨ કર્મભૂમિમા (૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહમા) ઉત્પન્ન થએલા અને વિવિધ રત્નોના જેવા વર્ણથી શોભિત [શરીર વાળા] ૧૭૦ જિનેશ્વરો [ધ્યાન ધરનારના] પાપનો નાશ કરો ૫

કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા લોકના નાયક એવા ત્રણે (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) કાળના તીર્થંકરોને ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાયે) વદન કરૂ છુ ૬

શુભ ધ્યાન ધરીને તથા દેવ ગુરૂનુ પૂજન કરીને શુભમુહુર્તે કેસર, ગોરોચન તથા કપૂરથી ચક્ર લખીયે. ૭

આ યત્ર ધારણ કરવાથી (પાસે રાખવાથી) પિશાચ, શાકિની, ચોર વગેરે, દુષ્ટ વૈતાલ તથા અન્ય કોઇ દુષ્ટ પ્રાણી પરાભવ કરી શકે નહિ ૮

યત્ર ૧૩૩-૧૩૪—

तिजयपहुत्तपयासय अट्ठमहापाडिहेरकयसोहं ।
समयक्खित्तठिआणं सरेमि चक्क जिणिंदाणं ॥१॥
सत्तरिसयमुक्कोसं समरे विस दस वा समयखित्ते ।
चऊतीस पढमं दीवे णं अंतरदीवेसु ते दुगुणा ॥२॥
पणवीसा य असीआ पनरस पन्नास जिणवरसमूहो ।
नासेउ सयलदुरिअ भविआण भत्तिजुत्ताणं ॥३॥

वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
गहभूअरक्खसाइणि—घोरुवसग्गं पणासंतु ॥४॥
सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।
वाहिजलजलणहरिकरि—चोरारिमहाभयं हरउ ॥५॥

पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।
रक्खंतु मे सरीरं देवा सुरपणमिआ सिद्धा ॥६॥
ॐ हरहुंह सरसुंस. हरहुहः तहय चेव सरसुंसः ॥
आलिहियनामगब्भ चक्कं किर सव्वओभद्दं ॥७॥

ॐ रोहिणि पन्नत्ति वज्जसिंखला तहय वज्जअंकुसिआ ।
चक्केसरि नरदत्ता कालि महाकालि तह गोरी ॥८॥
गंधारि महजाला माणवि वइरुट्ट तह य अच्छुत्ता ।
माणसि महमाणसिआ विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥९॥

पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरिं जिणाण सयं ।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥१०॥
चउतीस अइसयजुआ अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा ।
तित्थयरा गयमोहा झाएअव्वा पयत्तेण ॥११॥

ॐ वरकणयसंखविद्दुम-मरगयघणसन्निहं विगयमोहं ।
सत्तरिसय जिणाण सव्वामरपूइअं वंदे ॥१२॥ स्वाहा
अट्ठेव य अट्ठसयं अट्ठसहस्सं च अट्ठकोडीओ ।
रक्खंतु मे सरीरं देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥१३॥

ॐ भवणवइवाणवंतर-जोइसवासी विमाणवासी अ ।
जे के वि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमंतु ममं ॥१४॥ स्वाहा
चंदणकप्पूरेण फलए लिहिऊण खालिअं पीअं ।
एगंतराइगहभूअ-साइणिमुग्गं पणासेई ॥१५॥

इअ सत्तरिसयजंतं सम्मं मंतं दुवारि पडिलिहिअं ।
दुरिआरिविजयवंतं निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥१६॥

—इति सप्ततिशतं यंत्रस्तोत्र समाप्तं ॥

ભાવાર્થ —

ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર અષ્ટ મહાપ્રતિહાર્યવડે કરીને સુશોભિત, સમયક્ષેત્રમાં એટલે અઢીદ્વીપમા રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહને હું સ્મરૂ-સ્મરણ કરૂં છુ ૧

આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્કૃષ્ટથી ૧૭૦ તીર્થંકરો અને જઘન્યથી ૨૦ અથવા મતાન્તરે ૧૦ તીર્થંકરો હોય છે તેનનુ ધ્યાન કરવુ જોઇએ. તેમા ૩૪ પહેલા જબૂદ્વીપમા અને ત્યાર પછીના ધાતકીખડ અને અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપમા બમણુા બમણુા તીર્થંકરો હોય છે. ૨

પચીશ, એંસી, પંદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થંકરોનો સમુદાય ભક્તિવત ભવ્ય જીવોના સમગ્ર પાપનો નાશ કરો. ૩

વીશ, પીસ્તાલીશ, ત્રીશ અને પચોતેર એટલા તીર્થંકરો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો. ૪

સીત્તેર, પાત્રીશ, સાઠ અને પાચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જળ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સબધી મહાભયને દૂર કરો. ૫.

પચાવન, દશ, પાસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થંકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનુ રક્ષણુ કરો. ૬

ૐ हरहुंहः અને सरसुंसः તથા વળી ફરીથી हरहुंहः અને सरसुंसः એ પ્રમાણે મત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમા સાધકનુ નામ લખવુ એ રીતે નિશ્ચે કરીને સર્વતોભદ્ર (નામનો) યત્ર થાય છે ૭

તે યત્રમા ૐ (પ્રણવબીજ), ह्रीँ (માયાબીજ) અને श्रीँ (લક્ષ્મીબીજ), એ ત્રણુ મત્રબીજ પૂર્વક સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ લખવા તે આ પ્રમાણે—રોહિણી પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વે વિદ્યાદેવીઓ (મારૂ) રક્ષણુ કરો. ૮–૯

પદર કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થએલા ઉત્કૃષ્ટ એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો [શ્રી અજિતનાથ તીર્થંકરના સમયમાં એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તે આ પ્રમાણે—એક એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બત્રીશ બત્રીશ વિજય હોવાથી પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની એકસો સાઠ વિજયમા એક એક તીર્થંકર હોવાથી એકસો સાઠ તીર્થંકરો, વળી પાચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમા એક એક ક્ષેત્રમા એક એક કુલ દશ ક્ષેત્રમાં દશ, સર્વ એકઠા મળીને એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો], જેઓ વિવિધરત્નોના વર્ણવડે શોભિત છે તે જિનેશ્વરો [મારા] પાપને હરો. ૧૦

ચોત્રીશ અતિશયવડે યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યવડે શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તીર્થંકરો આદરથી ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૧૧

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સમાન વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરૂં છું. ૧૨

આઠ વળી આઠસો આઠ હજાર અને આઠ ક્રોડ (જિનેશ્વરો) કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનુ રક્ષણ કરો. ૧૩

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવોની જાતિ મધ્યે જે કોઇ દુષ્ટ એટલે શાસનના દ્વેષી દેવ હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાંત થાઓ–મને વિઘ્ન ન કરો ૧૪

ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા ઉપર આ યંત્ર આલેખી પછી તેને જળવડે ધોઈ તે જળ પીવાથી એકાતરીયો વગેરે તાવ, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની, મુદ્‌ગર વગેરેનો નાશ કરે છે. ૧૫

એ પ્રમાણે સમ્યક્ મંત્રરૂપ આ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો યંત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે. તેથી (હે ભવ્યજીવો!) તેને સંદેહ રહિતપણે નિરંતર પૂજો. ૧૬

યંત્ર. ૧૩૫–૧૩૬–૧૩૭–૧૩૮–૧૩૯—ની વિધિ મૂળ પ્રતમાં નહિ હોવાથી આપી નથી પરંતુ આ બધાએ યંત્રો ભૂત, પ્રેત, દુષ્ટગ્રહ વગેરેની પીડાની શાંતિ કરનાર છે

ચિત્ર. ૧૪૦—

ॐ हरहुंहः सरसुंसः ॐ असिआउसा क्ष्म्ल्व्र्यूं ज्म्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं स्म्ल्व्र्यूं नमः। अष्टोत्तरशतपुष्पैः यंत्रस्य स्थापना कार्या। ॐ रोहिणीप्रमुख षोडशविद्यादेवीनां पूजा विधेया। भुवण० इति यंत्रपूजा। तथा यंत्र स्थाप्य ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं असिआउसा १२५०० जापः, षोडशविद्यादेवी पूजायां नम• इति॥

ભાવાર્થ:—

ॐ हरहुंहः० આ મંત્રથી મંત્રી ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી. **ॐ रोहिणी** પ્રમુખ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરવી, **ॐ भवणवई०** ગાથાથી યંત્રપૂજા કરવી. તથા યંત્ર સ્થાપન કરીને **ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं असिआउसा**નો ૧૨૫૦૦ જાપ કરવો સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજામાં **नमः** શબ્દ કહેવો.

ચિત્ર. ૧૪૧—

ॐ हरहुंहः सरसुंसः ॐ असिआउसा क्ष्म्ल्व्र्यूं ज्म्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं स्म्ल्व्र्यूं नम•। अष्टोत्तरशतं पुष्पैः यंत्रं स्थाप्य ॐ असिआउसा १२००० जाप्य षोडशविद्यादेवी पूजायां नमः अनया युक्त्या ॐ भवण० इति यंत्रे जापं १०८ एषां दोषाणां निग्रहाय यंत्र पूजा।

तथा मंत्र भण्य भण्य पुष्प १०८ यंत्रः संस्थाप्यः। पूर्वे सेवा लिख्यते ॐ क्रों ह्रीं श्रीं अर्हं श्री असिआउसा नमः अनेन मंत्रेण जाप्य १२००० तथा भवण० गाथा मंत्रेण दशांश होमः इति समाप्तं॥

ભાવાર્થ:—

ॐ हरहुंहः આ મત્રથી ૧૦૮ પુષ્પ મત્રી યંત્રની સ્થાપના કરવી. ॐ असिआउसा મત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરતી વખતે नमः શબ્દ કહેવો. આજ પ્રમાણે ॐ भवणवइ० ગાથાનો જાપ ૧૦૮ વખત કરવો. દેવાદિ દોષ ટાળવા માટે યત્રની પૂજા કરવી. તથા મંત્ર ભણી ભણીને ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી.

પૂર્વ સેવા:—

ॐ क्रों ह्रीं श्रीं अर्हं श्री असिआउसा नमः આ મત્રથી ૧૨૦૦૦ જાપ કીજે. તથા ॐ भवणवई० આ ગાથાના મંત્રવડે દશાંશ હોમ કરવો.

श्री नमिऊण स्तोत्र

——(०)——

नमिऊण पणयसुरगण–चूडामणिकिरणरंजिअं मुणिणो।
चलणजुअलं महाभय–पणासणं संथवं वुच्छं ॥१॥

[नत्वा प्रणतसुरगणचूडामणिकिरणरञ्जितं मुनेः।
चरणयुगलं महाभयप्रणाशनं संस्तव वक्ष्ये ॥]

ભાવાર્થ—નમસ્કાર કરતા એવા દેવતાઓના સમૂહના મુગટોમાં રહેલા મણિઓના કિરણોથી શ્રીપાર્શ્વનાથ મુનીશ્વરના જે બને ચરણકમલો રંગાએલા છે, તેઓને હું પણ નમસ્કાર કરી મહાભયોને નાશ કરનારૂ એવુ આ સ્તોત્ર [ ] કહુ છુ–૧ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૪૨

મન્ત્રામ્નાય–હુકારની અદર દેવદત્તનુ નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમા ॐ श्रीं पार्श्वनाथाय स्वाहा દરેક પાંખડીઓમા લખીને બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા [તેની ઉપર ફરતી આઠ પાખડીઓમા क થી ज्ञ સુધીના માતૃકાક્ષરો તથા તે પાખડીઓના અગ્રભાગમા સોળ સ્વરો ફરી લખીને, ह्रीं કારના સાડા ત્રણ આટા મારીને क्रौं કારથી રૂધન કરવુ, અને યત્રના ચારે ખુણામા क्लीं કાર લખવો] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦યત્ર ૧ ચિત્ર ન. ૧૪૩)

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી પદાર્થોથી આ યત્રને ભોજપત્ર પર શુભદિવસે લખી, કુવારી કન્યાએ કાતેલા સુતરથી યત્રને વીંટી એકહજાર જાપ કરીને, ભુજાએ બાધવાથી મોટાભયોનુ નિવારણ થાય છે ઉપવાસ કરીને ત્રિકોણ કુડને વિષે ૧૨૦૦૦ હોમ કરીને મન્ત્રની સાધના કરવી, તે દિવસે દાન વગેરે દેવુ શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિમાનુ પૂજન કરીને, પછી સારા દિવસે યત્રને ભુજાએ બાધવો. પૂજા વિધિમા ૨૧ સોપારી, ૧ રૂપૈઓ, ઓઢવાનુ વસ્ત્ર તથા પુષ્પ વગેરે.

યત્રના ચારે ખુણામા અજિત–શાતિ–પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાન પ્રભુની સ્થાપના કરીને, ॐ रोहिणी વગેરે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના તથા વચ્ચેના ખાનાઓમાં क्षिप ॐ स्वाहा લખીને, વચ્ચેના [પહેલા કોઠામા ૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ તથા हरहुंहः નો એકેક અક્ષર, બીજા કોઠામા ૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ તથા सरसुस નો એકેક અક્ષર, ત્રીજા કોઠામાં ફરી क्षिप ॐ स्वाहा લખીને, ચોથા કોઠામા ૭૦, ૩૫, ૬૦, અને ૫ તથા हरहुंहः નો એકેક અક્ષર તથા પાચમા કોઠામા ૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ તથા सरसुंसः નો એકેક અક્ષર તથા ચારે બાજુના વચ્ચેના

ખાનામાં ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं એ ચાર મન્ત્રાક્ષરોમાંથી એકેક મન્ત્રાક્ષર લખવો, આ પ્રમાણે ૪૯ કોઠાનો યંત્ર સમચોરસ કરવો] તેને ચારે બાજુ ફરતી ॐ वरकणय-संखविद्दुम, मरगयघणसन्निहं विगयमोहं। सत्तरिसयं-जिणाणं, सव्वामर पूइअं वंदे स्वाहा॥ તથા ॐ भवणवइ-वाणवंतर-जोइसवासी विमाणवासीअ। जे केवि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमंतु मम स्वाहा॥ આ બને ગાથાઓ લખવી (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૨ ચિત્ર નં. ૧૪૪) આ યંત્રને [સુગંધી દ્રવ્યોથી] લખીને ઘેર પૂજન કરવાથી શાંતિદાયક થાય છે-શાંતિને આપનારો થાય છે.

વળી ॐ कालाक्षिपतये स्वाहा॥ આ મન્ત્રથી પ્રસૂતિ વખતે તેલ મન્ત્રીને યોનિમાં નાખવાથી સુખે કરીને પ્રસવ થાય છે.

વળી

ॐ घण्टाकर्णो! महावीर! सर्वव्याधिविनाशक!।
विस्फोटकभये प्राप्ते रक्ष रक्ष महाबल! स्वाहा॥

ઘરની ઉત્તર બાજુએ લખીને, પૂજન કરવાથી વિસ્ફોટકના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે.

૪૯ ઓગણપચાશ કોઠાનો ચતુરસ્ર યંત્ર કરીને, વીસ કોઠામાં नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ह्रीं नम. ચારે બાજુ ફરતા કોઠાઓમા વચલો કોઠો એકેક ખાલી મૂકીને લખીને, વચ્ચેના ખાલી કોઠામાં અનુક્રમે ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं એ ચાર બીજાક્ષરો લખવા, તથા વચ્ચેના પચીશ કોઠામાંના નવ કોઠામા ઊભા અને આડા क्षिप ॐ स्वाहा એ પાચ તત્વબીજાક્ષરો લખીને યંત્ર તૈયાર કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યત્ર. ૩ ચિત્ર ન. ૧૪૫)

યત્રની મધ્યમા ષટકોણાકૃતિ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં ह्रींકાર લખીને, તે ह्रींકારની મધ્યમા [સાધકનુ] નામ લખીને, તે નામ ગર્ભિત ह्रींકારની ઉપર ॐકાર લખીને, તે છ ખુણાઓમા ह्रींકાર લખીને, બહાર ફરતો ॐ कुरुकुल्ले स्वाहा એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, कथी શરૂ કરીને क्ष સુધીના માતૃકાક્ષરો વીટીને, તેની બહાર ફરતો ॐ त्रिशूलिनी प्रेतकपालहस्तां नृमुण्डमाला-वलिवद्धकंकणाम्। कृतान्तहारां रुधिरौघसंप्लुतां त्वामेव रौद्रीं सततं स्मरामि॥ એ મન્ત્ર વીટીને, ह्रींકારના સાડા ત્રણ આટા મારીને क्रोंકારથી રૂધન કરવું (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યત્ર. ૪ ચિત્ર ન ૧૪૬)

યત્રની મધ્યમા ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, તેની કર્ણિકામા ॐ કારની અદર [સાધકનુ] નામ લખીને, છ ખુણામા તથા છ ખુણાની બહારના આતરામા ॐ अप्रति-

चक्रे विचक्राय स्वाहा એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, વલય દઇને, ફરતા ॐ ह्रीं अप्रतिचक्रे ! कुरु कुरु मपाद्यंत पदाद्यंत समर्पित ह्रीं हूँ क्षूँ ॐ स ठ' ठः ठः ह्रीं नमोऽस्तु ते विचक्राय स्वाहा। એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, [ह्रीं કારના સાડા ત્રણ આંટા મારી क्रों કારથી રૂંધન કરવુ અને યંત્રની ચારે બાજુ ખુણાઓમાં क्रों કાર બીજ લખવો] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૫ ચિત્ર ન ૧૪૭)

યંત્ર ૩—આ વૃદ્ધ સપ્તતિશત નામનો યંત્ર છે શુભદિવસે, શુભયોગે સુગંધી દ્રવ્યથી લખી, નિરંતર પૂજન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે

યંત્ર ૪—વિધિ તથા ગુણ મૂળ પ્રતમાં નથી, પરંતુ શાંતિદાયક યંત્ર હોય એમ લાગે છે

યંત્ર ૫—યંત્રની મધ્યમા આપેલા ॐ अप्रतिचक्रे० મન્ત્રથી પૂજન કરીને, ભુજાએ યંત્ર ધારણ કરવાથી શીતળા, લૂક, વાના ફોડા અને દાંત તથા દાઢની પીડાનો નાશ થાય છે

રોગભયહર માહાત્મ્ય—

सडियकरचरणनहमुह, निबुड्डनासा विवन्नलायन्ना।
कुट्ठमहारोगानल–फुलिंगनिद्दड्ढसव्वंगा ॥२॥
ते तुह चलणाराहण–सलिलंजलिसेयवुड्ढियच्छाया* ।
वणदवदड्ढा गिरिपा–यव व्व पत्ता पुणो लच्छिं ॥३॥

[शटितकरचरणनखमुखा निमग्ननासिका विवर्णलावण्या।
कुष्ठमहारोगानलस्फुलिङ्गनिर्दग्धसर्वाङ्गाः ॥
ते तव चरणाराधनसलिलाञ्जलिसेकवर्धितच्छायाः।
वनदवदग्धा गिरिपादपा इव प्राप्ताः पुनर्लक्ष्मीम् ॥]

ભાવાર્થ—જેઓના હાથ, પગ, નખ અને મુખ સડી ગયા હોય, જેઓની નાસિકા બેસી ગઇ હોય, જેઓનુ લાવણ્ય–સૌદર્ય નાશ પામ્યુ હોય અને જેઓના સર્વ અગો કોઢ નામના મહારોગ રૂપી અગ્નિના તણીયા વડે દગ્ધ થએલા હોય તે મનુષ્યો હે ભગવાન! આપના ચરણકમળની સેવારૂપ જલની અંજલિના સિંચનથી અધિક કાંતિવાળા થઇ વનના દાવાનલથી બળેલા પર્વતના વૃક્ષોની જેમ ફરીથી આરોગ્ય લક્ષ્મીને પામે છે ૨–૩

મન્ત્રામ્નાય—श्रीं કારની અંદર [સાધકનુ] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા श्रीं કાર લખીને, [આંતરામા ॐ કાર લખીને], ह्रीं કારના ત્રણ આંટા મારીને, क्रों કારથી રૂંધન કરવુ (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૬ ચિત્ર ન. ૧૪૮)

* वुड्ढिउच्छाहा क पाठ।

વળી શ્રીં કારની અંદર પોતાનુ નામ લખીને [ઉપર હ્રીં કાર વીંટીને], બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાંની ચાર પાખડીઓમા શ્રીં કાર તથા બાકીની ચાર પાંખડીઓમાં પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં લક્ષ્મી શબ્દ લખીને] હ્રીં કારના ત્રણ આટા મારીને [ક્રૌં કારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૭ ચિત્ર ન. ૧૪૯)

તથા મધ્ય કર્ણિકામા શ્રીં કાર લખીને, તેની ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમા સોળ સ્વરો લખીને, [હ્રીં કારથી ત્રણ આંટા મારીને, ક્રૌં કારથી રૂધન કરવુ], (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર. ૮ ચિત્ર ન. ૧૫૦)

તથા મધ્ય કર્ણિકામાં [ह्लूँ લખીને], ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ दे श्रीं च ह्रीं द श्रीं त्त લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय ह्रीं नमः લખીને, તેને ફરતા ॐ ह्रीं श्रीं भगवते पार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा। એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને [ક્રૌંકારથી રૂધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૯ ચિત્ર ન. ૧૫૧)

વળી શ્રીંકારની અદર [સાધકનુ] નામ લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા શ્રી ॐ નો એકેક અક્ષર લખીને], ફરતી બાર પાખડીઓમા ॐ ह्रीं श्रीं એ ત્રણ અક્ષરો લખીને, ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા સોળ સ્વરો લખીને, તેને ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને, [ક્રૌં કારથી રૂધન કરવુ]. આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૧૦ ચિત્ર નં ૧૫૨

સૌથી પહેલા ॐ ह्रीं श्रीं भगवते [श्री]पार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा આ પૂજામન્ત્રનો જમણા હાથથી ૧૦૦૦૦ દશ હજાર જાપ કરીને, ૧૦૮ [સુગધીદાર] ફૂલોથી યત્રની પૂજા કરીને, આ પાચે યત્રો કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કુવારી કન્યાએ કાતેલા સુતરથી વીંટાળી ગળે અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી અનુક્રમે અકાળ મરણ યત્ર ૬ થી, જ્વર (તાવ) યત્ર ૭ થી, અપસ્માર (હીસ્ટિરીઆ) યત્ર ૮ થી, ભૂત તથા પ્રેત યત્ર ૯ થી અને પિશાચ વગેરેનો ઉપદ્રવ યત્ર ૧૦ થી દૂર થાય છે

જલભયહર માહાત્મ્ય—

दुव्वायखुभिअ जलनिहि, उब्भडकल्लोलभीसणारावे।
संभंतभयविसंठुल-निज्जामयमुक्कवावारे ॥४॥

अविदलिअजाणवत्ता, खणेग पावंति इच्छिअं कूलं।
पासजिणचलणजुअलं, निच्चं चिअ जे नमंति नरा॥५॥

[दुर्वातक्षुभिते जलनिधौ उद्भटकल्लोलभीषणारावे।
सम्भ्रान्तभयविसंस्थुलनिर्यामकमुक्तव्यापारे॥
अविदलितयानपात्राः क्षणेन प्राप्नुवन्तीप्सितं कूलम्।
पार्श्वजिनचरणयुगलं नित्यं चैव ये नमन्ति नरा.॥]

ભાવાર્થ–ઉગ્ર વાયુ વડે ક્ષોભ પામેલા, ઉત્કટ કલ્લોલો વડે ભયંકર ગર્જના કરતા તથા સંભ્રાંત થએલા અને ભયથી વિહ્‌વલ થએલા ખલાસીઓએ જેમા વહાણ હાંકવારૂપ વ્યાપાર મૂકી દીધો છે એવા સમુદ્રમા [પણ] જે મનુષ્યો નિરંતર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણયુગલને નમે છે તેઓ અક્ષત યાનપાત્ર–વહાણ સહિત એક ક્ષણવારમાં જ ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના તીરને પામે છે. ૪–૫

મન્ત્રામ્નાય–મધ્યમા હૂઁકારની નીચે [સાધકનું] નામ લખીને, ઉપર ક્ષ્રૂઁકાર વીંટીને, તેને ફરતા ઠકાર સંપુટ વીંટવા, તેને ફરતી આઠ પાંખડીઓમા ॐ ह्रीँ पार्श्वनाथाय स्वाहा એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેને ફરતી સોળ પાખડીઓમા ह्रीँकार લખીને, તેના ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા અનુક્રમે બે ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रीं क्लीं ब्लूँ क्लीं ह्राँ ह्रीं ह्रूँ ह्रौँ ह्रः ठः ठः ठः। વીંટીને, ફરતા ह्रीँकारના ત્રણ આટા મારીને, [क्रौंकारथी રૂંધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૧૧ ચિત્ર નં.૧૫૩)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો તથા હરતાલ સહિત લખીને ઉત્તમ એવા એક હજારને આઠ ૧૦૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરીને, ફૂલ તથા નૈવેદ્ય ઘણુ જ ધરાવીને, (યંત્રને) પોતાની પાસે રાખવાથી વહાણવટીના જલભયનો નાશ થાય છે. આ બાબતમા શંકા કરવી નહિ.

વળી – ॐ इंदसेण महाविज्जा देवलोगाओ आगया। दिट्ठिबंधं करिस्सामि भडाण भूआणं अहीण दिट्ठीण चोराण चारियाणं जोहाणं वग्घाणं सीहाणं सूअाण महोरगाणं गंधव्वाणं अन्नेसिं दुट्ठसत्ताणं दिट्ठिबंधणं करिस्सामि इंदनरिंदे स्वाहा॥ આ વિદ્યાનો (સતત) જાપ કરવાથી કોઇ પણ ઠેકાણે ભય ઉપસ્થિત થાય નહિ

તથા–ॐ मेलुषे मरौ मरो रत्ता मत्ता चोरा मारहिं अवीहिं जालाकरेहिं तालाहियए मुहे निलाडेहिं खिल्ला ॐ सेइ ॐ मेलुपे माए ठःठ स्वाहा। આ મન્ત્રથી તસ્કરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ તસ્કર રક્ષા મન્ત્ર છે આ મન્ત્રના પહેલા ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી, કાર્ય પડે ૨૧ વાર જાપ કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે આ મન્ત્રની પણ પૂર્વ વિધિએ ગુરૂના ઉપદેશથી ભાવના કરવી.

અગ્નિભયહર માહાત્મ્ય—

खरपवणुद्धुअवणदव–जालावलिमिलिअसयलदुमगहणे ।
डज्झंतमुद्धमयवहु–भीसणरवभीसणम्मि वणे ॥६॥
जगगुरुणो कमजुअलं, निव्वाविअसयलतिहुअणाभोअं ।
जे संभरंति मणुआ, न कुणइ जलणो भयं तेसिं ॥७॥

[खरपवनोद्धूतवनदवज्वालावलिमिलितसकलद्रुमगहने ।
दह्यमानमुग्धमृगवधूभीषणरवभीषणे वने ॥
जगद्गुरोः क्रमयुगलं निर्वापितसकलत्रिभुवनाभोगम् ।
ये संस्मरन्ति मनुष्या न करोति ज्वलनो भयं तेषाम् ॥]

ભાવાર્થ–પ્રચંડ વાયુ વડે આમ તેમ પ્રસરેલી દાવાનલની જ્વાળાની શ્રેણિવડે પરસ્પર મળી ગયાં છે વનખંડો જેમાં તથા બળતી મુગ્ધ મૃગલીઓના શબ્દો વડે અથવા બળતા વનમા જ્વાળાથી આકુળ વ્યાકુલ થએલા મૃગોના મોટા આક્રંદથી ભયાનક દેખાતા વનને વિષે જગદ્ગુરૂ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીના આપત્તિરૂપ તાપની શાંતિ વડે સુખી કર્યા છે ત્રણ લોકના પ્રાણીઓ જેણે એવા ચરણ યુગલનું જે મનુષ્યો સમ્યક્ પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તેવો અગ્નિ પણ ભય કરતો નથી ૬–૭

મન્ત્રામ્નાય:—

પ્રથમ અગ્નિમંડલ કલ્પીને મધ્યમા શ્રીંકાર સહિત દેવદત્ત નામ લખીને, તેના ઉપર અકાર [તથા શ્રીંકાર] અક્ષરથી વીંટીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવુ]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૨ ચિત્ર નં. ૧૫૪] તથા ૐકાર સંપુટમા નામ લખીને, તેના ઉપર માયાબીજ (હ્રીંકાર) વીંટીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો તથા ર્લ્રીં અક્ષરથી વીંટીને, ઠકારથી વીટવા, તેના ઉપર ઈંકાર વીટીને તેના ઉપર ક્લૂ [ક્ષ્રીં ક્ष्व्रूं આઠ પાખડીઓમા] વીટવા, [તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂંધન કરવુ] અને તે યંત્રની માહેન્દ્રમંડલગા સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૩ ચિત્ર નં. ૧૫૫)

આ બને યંત્રો કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી અગ્નિ, દાવાનલ વગેરેના ઉપદ્રવથી રક્ષણ થાય છે,

ૐ ह्रीं क्ष्रीं क्ष्लूं ठ ठः स्वाहा । આ મન્ત્રથી ૧૦૮ પુષ્પથી (યંત્રની) પૂજા કરવી. આકર્ષણ કાર્યને વિષે આગ્નેયમંડલવાળો યંત્ર (૧૨મો) તાંબાના પતરા ઉપર મણ-

अविदलिअजाणवत्ता, खणेण पावंति इच्छिअं कूलं ।
पासजिणचलणजुअलं, निच्चं चिअ जे नमंति नरा ॥५॥

[दुर्वातक्षुभिते जलनिधौ उद्भटकल्लोलभीषणारावे ।
सम्भ्रान्तभयविसंस्थुलनिर्यामकमुक्तव्यापारे ॥
अविदलितयानपात्राः क्षणेन प्राप्नुवन्तीप्सितं कूलम् ।
पार्श्वजिनचरणयुगलं नित्यं चैव ये नमन्ति नरा. ॥]

ભાવાર્થ–ઉગ્ર વાયુ વડે ક્ષોભ પામેલા, ઉત્કટ કલ્લોલો વડે ભયંકર ગર્જના કરતા તથા સભ્રાંત થએલા અને ભયથી વિહ્વલ થએલા ખલાસીઓએ જેમા વહાણ હાંકવારૂપ વ્યાપાર મૂકી દીધો છે એવા સમુદ્રમા [પણ] જે મનુષ્યો નિરંતર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણયુગલને નમે છે તેઓ અક્ષત યાનપાત્ર–વહાણ સહિત એક ક્ષણવારમાં જ ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના તીરને પામે છે. ૪–૫

મન્ત્રામ્નાય–મધ્યમા हूँकारની નીચે [સાધકનુ] નામ લખીને, ઉપર क्ष्रूंकार વીંટીને, તેને ફરતા ઠકાર સંપુટ વીંટવા, તેને ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय स्वाहा એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેને ફરતી સોળ પાખડીઓમા ह्रींકાર લખીને, તેના ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા અનુક્રમે ऐं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं क्लीं ब्लूं क्लीं ह्रां ह्रीं हूँ ह्रौं ह्रः ठः ठः ठः । વીંટીને, ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારીને, [क्रौंકારથી રૂંધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૧૧ ચિત્ર નં. ૧૫૩)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો તથા હરતાલ સહિત લખીને ઉત્તમ એવા એક હજારને આઠ ૧૦૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરીને, ફલ તથા નૈવેદ્ય ઘણુ જ ધરાવીને, (યંત્રને) પોતાની પાસે રાખવાથી વહાણવટીના જલભયનો નાશ થાય છે આ બાબતમા શંકા કરવી નહિ.

વળી – ॐ इंदसेण महाविज्जा देवलोगाओ आगया । दिट्ठिबंधं करिस्सामि मंडाण भूआणं अहीण दिट्ठीणं चोराण चारियाणं जोहाणं वग्घाणं सींहाण सूआण महोरगाणं गंधव्वाणं असेसिं दुट्ठसत्ताणं दिट्ठिंबंधणं करिस्सामि इंदनरिंदे स्वाहा ॥ આ વિદ્યાનો (સતત) જાપ કરવાથી કોઇ પણ ઠેકાણે ભય ઉપસ્થિત થાય નહિ.

તથા–ॐ मेलुपे मरौ मरौ रता मत्ता चोरा मारहिं अबीहिं जालाकरेहिं तालाहियए मुहे निलाडेहिं सिहा ॐ सेइ ॐ सेलुपे माए ठः ठ स्वाहा । આ મન્ત્રથી તસ્કરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ તસ્કર રક્ષા મન્ત્ર છે આ મન્ત્રના પહેલાં ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી, કાર્ય પડે ૨૧ વાર જાપ કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે આ મન્ત્રની પણ પૂર્વ વિધિએ ગુરૂના ઉપદેશથી સાધના કરવી.

અગ્નિભયહર માહાત્મ્ય—

खरपवणुद्धूअवणदव–जालावलिमिलिअसयलदुमगहणे ।
डज्झंतमुद्धमयवहु–भीसणरवभीसणम्मि वणे ॥६॥
जगगुरुणो कमजुअलं, निव्वाविअसयलतिहुअणाभोअं ।
जे संभरंति मणुआ, न कुणइ जलणो भयं तेसिं ॥७॥

[खरपवनोद्धूतवनदवज्वालावलिमिलितसकलद्रुमगहने ।
दह्यमानमुग्धमृगवधूभीषणरवभीषणे वने ॥
जगद्गुरोः क्रमयुगलं निर्वापितसकलत्रिभुवनाभोगम् ।
ये संस्मरन्ति मनुष्या न करोति ज्वलनो भयं तेषाम् ॥]

ભાવાર્થ–પ્રચંડ વાયુ વડે આમ તેમ પ્રસરેલી દાવાનલની જ્વાળાની શ્રેણિવડે પરસ્પર મળી ગયાં છે વનખંડો જેમા તથા બળતી મુગ્ધ મૃગલીઓના શબ્દો વડે અથવા બળતા વનમા જ્વાળાથી આકુળ વ્યાકુલ થએલા મૃગોના મોટા આક્રંદથી ભયાનક દેખાતા વનને વિષે જગદ્ગુરૂ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીના આપત્તિરૂપ તાપની શાતિ વડે સુખી કર્યા છે ત્રણ લોકના પ્રાણીઓ જેણે એવા ચરણ યુગલનુ જે મનુષ્યો સમ્યક્ પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તેવો અગ્નિ પણ ભય કરતો નથી. ૬–૭

મન્ત્રામ્નાય:—

પ્રથમ અગ્નિમંડલ ંડલ્પીને મધ્યમાં ૐકાર સહિત દેવદત્ત નામ લખીને, તેના ઉપર અકાર [તથા ૐકાર] અક્ષરથી વીંટીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવુ]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૨ ચિત્ર નં ૧૫૪] તથા ૐકાર સંપુટમા નામ લખીને, તેના ઉપર માયાબીજ (હ્રીંકાર) વીંટીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો તથા ह्लीं અક્ષરથી વીંટીને, ઠકારથી વીટવા, તેના ઉપર ઈંકાર વીટીને તેના ઉપર ह्लूं [क्लीं ब्लूँ આઠ પાખડીઓમા] વીટવા, [તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂંધન કરવુ] અને તે યંત્રની માહેન્દ્રમંડલમા સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર. ૧૩ ચિત્ર નં. ૧૫૫)

આ બન્ને યંત્રો કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી અગ્નિ, દાવાનલ વગેરેના ઉપદ્રવથી રક્ષણ થાય છે,

ॐ ह्रीं क्लीं ब्लूँ ठ.ठः स्वाहा । આ મન્ત્રથી ૧૦૮ પુષ્પથી (યંત્રની) પૂજા કરવી. આકર્ષણ કાર્યને વિષે આગ્નેયમંડલવાળો યંત્ર (૧૨મો) તાંબાના પતરા ઉપર મણ-

શીલથી લખીને, તે તાંબાના પતગંને અગ્નિથી તપાવીને, આગ્નેય ધ્યાન ધરવાથી સાત રાત્રિમાં આકર્ષણ થાય છે.

વળી [આ યત્ર] હરતાલથી ભોજપત્ર પર લખી ઘરમા પેસવાના ઉંબરાને વિષે દાટીએ તો શત્રુના કાર્ય સિદ્ધ થતા નથી વિશેષે કરીને આ જ યત્ર કેશર, ગોરૂચંદન તથા કનિષ્ઠિકા (સૌથી નાની) આગળીના લોહીથી લખીને, ભૂજાએ ધારણ કરવાથી શત્રુની આશાઓ સિદ્ધ થતી નથી, પરતુ આ કાર્યમા પાર્થિવમડલથી ધ્યાન કરવાનુ ખાસ યાદ રાખવુ.

ॐ सुवर्णपक्षं वैनतेय [पक्षिराजं] महावलं।

नागान्तकं जितारिं च अजित विश्वरूपिणम् ॥ कपिलजटाजूट पहि पहि ॐ क्रौं अग्निं स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી રાતા કરેણનાં ફૂલોવડે સાત દિવસ સુધી, સવાર, બપોર અને સાજરે જાપ કરીને, પછી નજીક રહેલા (દાવાનલના) અગ્નિને મન્ત્રીને, તેલની ધારા દેવી અને અગ્નિ લાગી હોય ત્યાથી કાજીની ધારા દેવી મન્ત્ર —ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्र हंसः अमृतहस: वनदेवहंसः वाग् देवहस· ह्राँ हंसः अग्निं स्तम्भय स्तम्भय हुँ फट् स्वाहा। આ મન્ત્રથી પણ અગ્નિનુ સ્તભન થાય છે

વળી એકવીશવાર કાજીને મન્ત્રીને લાય લાગી હોય ત્યારે ધારા દેવાથી ઘર બળતુ નથી.

વિષભયહર માહાત્મ્ય—

विलसंत भोगभीसण–फुरिआरुण नयणतरलजीहालं।
उग्गभुअंगं नवजलय–सत्थहं भीसणायार ॥८॥
मन्नंति किडसरिसं, दूरपरिच्छूढविसमविसवेगा।
तुह नामक्खरफुडसि–द्धमतगुरुआ न।लोए ॥९॥
[विलसद्भोगभीषणस्फुरितारुणनयनतरलजिह्वालम्।
उग्रभुजङ्ग नवजलदसदृश भीषणाकारम् ॥
मन्यन्ते कीटसदृशं दूरपरिक्षिप्तविपमविपवेगा।
तव नामाक्षरस्फुटसिद्धमन्त्रगुरुका नरा लोके ॥]

ભાવાર્થ—હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી! આ જગત્‌માં જે કોઈ મનુષ્યો તમારા નામના અક્ષરોનો જાપ કરે છે, તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રની જેમ ઉગ્ર સર્પના પણ વિષમ વિષના વેગના પ્રસારનો અત્યંત નાશ કરે છે. ભલે તે સર્પ વિકસ્વર ફણા અથવા શરીરવડે કરીને દેખાવમાત્રથી ભયકર હોય, તેના નેત્રો ચંચળ અને રાતાં હોય, તેની જીભ્હા ચપળ હોય, તે નવા મેઘ જેવો શ્યામ હોય અને તેનો આકાર ભયંકરમા ભયકર પણ હોય તો પણ તેને એક કીડા જેવો ગણે છે. ૮–૯

મન્ત્રામ્નાય:—

પ્રથમ આત્મરક્ષા—બન્ને પગો પર પીળા વર્ણવાળા આઠ ક્ષિ કારનો ન્યાસ કરવો, પછી પગથી નાભિ સુધીમા શ્વેતવર્ણવાળા તેર प કારનો ન્યાસ કરવો, પછી હૃદય પર રક્તવર્ણવાળા આઠ ॐકારનો ન્યાસ કરવો, કાળાવર્ણવાળા વાયુબીજ स्वा અક્ષરનો મુખે ન્યાસ કરવો તથા ધૂમ્રવર્ણવાળા આકાશબીજ हा અક્ષરનો મસ્તકે ન્યાસ કરવો. તથા અંગુઠાને વિષે ક્ષિ કાર, તર્જની આગળીને વિષે प કાર, મધ્યમા આગળીને વિષે ॐ કાર, અનામિકા આંગળીને વિષે स्वा કાર અને કનિષ્ઠિકા આગળીને વિષે हा કારનો ન્યાસ કરવો. ફરી हा કાર વગેરેનો અવળો ન્યાસ કરવો, એ પ્રમાણે ત્રણવાર ન્યાસ કરવો.

પછી વાસુકી અને શંખપાલનો અંગુઠે, મસ્તકે, હૃદયે, મણિ સહિત ન્યાસ કરે, અનંત તથા કુલિકનો તર્જની આંગળીને વિષે, તક્ષક તથા મહાપદ્મનો મધ્યમા આંગળીને વિષે, કર્કોટક તથા પદ્મનો અનામિકા આગળીને વિષે અને જય તથા વિજયનો કનિષ્ઠિકા આગળીને વિષે ન્યાસ કરે, ફરી પણ હાથના તળીઆને વિષે સત્વ, રજ, તમ એ ત્રણનો તથા આંગળીઓના ત્રણ વેઢાને વિષે પણ એજ ત્રણનો ન્યાસ કરે. हरहुंहः તથા सरसुंसः એ અક્ષરોની આદ્યમા પ્રણવ (ॐ) સહિત બધી આગળીઓના ટેરવા પર ન્યાસ કરવો

આ મન્ત્રથી પણ ત્રણ, પાંચ અથવા સાતવાર આત્મરક્ષા કરવી, ॐ णमो भगवओ अरिहंत-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-साहु-सव्वधम्मतित्थयराणं ॥

ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए सव्वेसिं पवयणदेवयाणं दसण्हं दिसापालाणं पंचण्हं लोगपालाणं ऐं ह्रीं श्रीं नमः ॥ આ મન્ત્રથી મંતરીને સાતવાર [પહેરેલા કપડાને] ગાઠ વાળવાથી (માર્ગમા) ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. બીજા પણ વાઘ વગેરેના ઉપદ્રવો દૂર થાય છે.

ॐ णमो भगवओ पाससामिस्स जस्सेयं जलंतं गच्छइ चक्कं तेण चक्केण जं विसं, चउरासीवायाओ, बत्तीसं सूआई, सत्तावीसं अंधगडाइं, अट्ठावीसं लूयाओ ॐ हन हन दह दह पच पच मथ मथ छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द सुदर्शनचक्रेण चन्द्रहासखड्गेण इदं स वज्रेण हुं फट् स्वाहा । આ મન્ત્રથી ગુમડાને ઊંજવા.

વળી ॐ पद्मे ! पद्माक्षि ! पद्मसुभगे ! हुं फट् चक्रे चक्राय स्वाहा । આંખના ઉપરના ગુમડા-આજણીને રખીઆથી ઉંજવી.

વળી—ॐ सुदर्शनचक्रेण छिन्द छिन्द ठः ठः ठः ઠઠ (ગલ)માલા મન્ત્ર.

તથા—ॐ णमो भगवओ अरहओ पाससामिस्स सिज्जउ मे जलंतं गच्छइ चक्कं चक्कं सव्वत्थ अपराजिअं आयावणी ओहावणी मोहणी थंभिणी जम्भिणी हिलि हिलि

किलि किलि अरीणं भंडाणं भोइआणं अहीणं दट्ठीणं सिगीणं चोराणं चारिआणं जक्खाणं रक्खसाणं पिसायाण मुहं वंधामि दुट्ठगइवंधण करिस्सामि ठ. ठः ठः ॥

આ જ વિદ્યાનો ચોથ ભક્ત કરીને ભૂતતિથિ (ચોથ અગર ચઉદશ) એ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમાં ૧૦૮ અખંડ અક્ષત અથવા ૧૦૮ જાસુદના ફૂલથી જાપ તે જ પ્રમાણે કરવાથી, રસ્તામાં ભય પ્રાપ્ત થયે છતે સંઘની રક્ષા થાય છે.

એકવીશ વાર જપીને ધૂલ નાખવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું આ વિદ્યા નિવારણ કરે છે.

હવે યંત્ર બતાવે છે:—

પ્રથમ 'દેવદત્ત' નામ લખીને, તેના ઉપર ફરતું આઠ પાંખડીનું કમલ કરીને, કમલની પાંખડીઓમાં અનંત–વાસુકી–તક્ષક–કર્કોટક–પદ્મ–મહાપદ્મ–શંખ અને કુલિક એ નામોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ह्रा ह्रै ह्रो ह्रौ ह्रु ह्रू ह्रं ह्रः લખીને [તેના ઉપર ह्रीं કારના ત્રણ આંટા મારીને, क्रौं કારથી રૂંધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર. ૧૪) ચિત્ર નં. ૧૫૬

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર લખી, સુગંધી દ્રવ્યથી પૂજન કરીને ડાબા હાથમાં રાખેલા જળથી છાંટા નાખીને, પછી યંત્રને ભૂજાએ બાંધવાથી દરેક પ્રકારના ઝેરનો નાશ કરે છે.

અટવી ભયહર માહાત્મ્ય:—

अडवीसु भिल्लतक्कर–पुलिंदसद्दूलसद्दभीमासु ।
भयविहुरवुन्नकायर–उल्लूरियपहियसत्थासु ॥१०॥
अविलुत्तविहवसारा, तुह नाह ! पणाममत्तवावारा ।
ववगयविग्घा सिग्घं, पत्ता हिअइच्छियं ठाणं ॥११॥

[अटवीषु भिल्लतस्करपुलिन्द्रशार्दूलशब्दभीमासु ।
भयविह्वलविषण्णकातरोल्लूण्ठितपथिकसार्थासु ॥
अविलुप्तविभवसारास्तव नाथ ! प्रणाममात्रव्यापाराः ।
व्यपगतविघ्नाः शीघ्र प्राप्ता हृदयेप्सित स्थानम् ॥]

ભાવાર્થ—પલ્લીવાસી ભિલ્લો, ચોર, અન્ય ભિલ્લો અને સિંહની ગર્જનાઓવડે ભયંકર તથા ભયથી વિહ્વળ થએલા, ખેદ પામેલા અને કાયર થએલા પથિકના સમૂહો જેમાં લુટાયા છે, એવી અટવીમાં હે નાથ! તમને માત્ર નમસ્કાર કરનારા મનુષ્યો વૈભવનો સાર લુટાયા વિના વિઘ્નરહિત શીઘ્રપણે ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા છે—૧૦-૧૧.

મન્ત્રામ્નાયઃ—एह अंबे गच्छामि पंथं वंधि दुपयं पंथं वंधि चउप्पयं घोरं आसीविसं बंधे जाव न गंठी मुंचामि ।

આ મન્ત્રથી રસ્તે ચાલતાં ધૂળ મન્ત્રીને દશે દિશાઓમા ફેંકવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ॐ नमो अरिहताण आभिणि मोहिणि मोहय मोहय स्वाहा॥ આ વિદ્યાનુ રસ્તે જતાં સ્મરણુ કરવાથી ચોરનુ દર્શન સુદ્ધા પણુ થતુ નથી.

ॐ धनु धनु महाधनुर्धारि पद्मावती देवी सर्वेषां चौराणां सर्वदुष्टानामायुधं वन्ध बन्ध मुखस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ વિદ્યાથી રસ્તે જતા સાત વાર લાકડી મન્ત્રીને ધનુષાકાર માર્ગમાં [ધુલમાં] આલેખીને પ્રયાણુ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આ જ ક્રિયા ગુફામાં પેસતા પણુ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ॐ नमो भगवते धरणेन्द्राय खड्गविद्याधराय धनुः खड्गं गृण्ह गृण्ह स्वाहा ॥

ત્રણુ દિવસ સુધી ૧૦૮ સફેદ ફૂલોથી જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે —ખડ્ગસ્તભન મન્ત્ર

ॐ कुबेराय मुह चौरं गृण्ह गृण्ह, स्थानं दर्शय दर्शय आगच्छ आगच्छ स्वाहा॥

રવિવારના દિવસે દુધ તથા રખીઆ કટોરામાં નાખીને, રાતાં કણેરના ૧૦૮ ફૂલથી પૂજન કરીને, કુવારી કન્યાના હાથથી કટોરો દબાવરાવવાથી જ્યા ચોરનુ નામ હશે ત્યા કટોરો આવે છે

તથા યત્રની મધ્યમાં ॐ ह्रीं देवदत्त हूँ ब्लूँ વગેરે લખીને, તેની બહારના ભાગમા ॐ ह्रीं हूँ स्वाहा એ અક્ષરો વીટીને, તેના ઉપર આઠ પાખડીનુ કમલ આલેખીને, ચાર દિશાઓની ચાર પાખડીઓમાં ॐ नमो अरिहंताणं स्वाहा તથા ચાર ખુણાઓમા ॐ ह्रीं हूँ नमः ह्रीं हः એ પદો લખીને, બહાર ह्रींકારના ત્રણુ આંટા મારીને [क्रौंકારથી રૂધન કરવુ]. (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૧૫ ચિત્ર ન ૧૫૭)

આ યત્રને કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી લખીને [જમણી ભુજાએ બાધીએ તો] સગ્રામમા, રાજદરબારમાં અને માર્ગમાં સર્વ પ્રકારના ભયનુ હરણુ કરે છે.

સૌથી પહેલાં ॐ नमो ह्रीं हूँ अरिहंताणं नमः । આ મન્ત્રનો જાપ ૧૨૦૦૦ બાર હજાર કરીને સિદ્ધ કરવો સિદ્ધ થયેથી આ મન્ત્ર સર્વ કામમાં રક્ષા કરે છે. યન્ત્રની ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજા કરવી.

સિહભયહર માહાત્મ્ય—

पज्जलिआनलनयणं, दूरवियारियमुहं महाकायं ।
णहकुलिसघायविअलिअ–गइंदकुंभत्थलाभोअं ॥१२॥

पणयससंभमपत्थिव-नहमणिमाणिक्कपडिअपडिमस्स ।
तुह वयणपहरणधरा, सीहं कुद्धं पि न गणंति ॥१३॥

[प्रज्वलितानलनयनं दूरविदारितमुखं महाकायम् ।
नखकुलिशघातविदलितगजेन्द्रकुम्भस्थलाभोगम् ॥
प्रणतससंभ्रमपार्थिवनखमणिमाणिक्यपतितप्रतिमस्य ।
तव वचनप्रहरणधराः सिंहं क्रुद्धमपि न गणयन्ति ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખરૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલા છે એવા તમારા વચન-રૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ફાડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખરૂપી વજ્રના પ્રહારવડે ગજેંદ્રના મસ્તકોને ફાડી નાંખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રામ્નાય:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે म्लाँ म्लीँ म्लूँ म्लैँ म्ल એ પચાંગુલિના પાંચ અક્ષરોની પાંચ આંગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને म्लूँ મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ ફૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે म्लाँ म्लीँ म्लैँ म्लूँ म्लः [મન્ત્રનો] હાથ પર અંગન્યાસ કરીને, म्लाँ મન્ત્રનુ પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનુ ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણુ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે म्लूँ મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પત્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતાં ધારવાથી સાત રાત્રિમાં શત્રુ વશીભૂત થાય છે

ગજેંદ્રભયહર માહાત્મ્ય—

ससिधवलदंतमुसलं, दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाहं ।
महुपिंगनयणजुअलं, ससलिलनवजलहरारावं ॥१४॥
भीमं महागइंदं, अच्चासन्नं पि ते न वि गणंति ।
जे तुम्ह चलणजुअलं, मुणिवइ तुंगं समल्लीणा ॥१५॥

[शशिधवलदन्तमुशल दीर्घकरोल्लोलवर्धितोत्साहम् ।
मधुपिङ्गनयनयुगलं ससलिलनवजलधरारावम् ॥

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते नापि गणयन्ति ।
ये तव चरणयुगलं मुनिपते तुङ्गं सम्यक्लीनाः ॥]

ભાવાર્થઃ—હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! જેઓ તમારા ચરણયુગલમા લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા ભયંકર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી. તે ગજેન્દ્રના દંતૂશળ ચદ્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાંબી સૂંઢ ઉછાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળા નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪-૧૫ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાયઃ—પકારની અંદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર ह्रींકાર વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીટીને, તેની બહાર ॐ ह्रां ह्रीं चामुंडे स्वाहा । એ મન્ત્રાક્ષરો ફરતા વીટીને, તેના ઉપર ह्रींકાર [ના ત્રણ આંટા મારીને, क्रोंકારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નામ૦ યત્ર ૧૬) ચિત્ર નં. ૧૫૯.

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આ યંત્ર લખીને, [ભુજાએ] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મદોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણભયહર માહાત્મ્ય—

समरंमि तिक्खखग्गा–भिग्घायपविद्धउध्धुयकबंधे ।
कुंतविणिभिन्नकरिकल–हमुक्कसिक्कारपउरम्मि ॥१६॥
निज्जिअदप्पुध्धुररिउ–नरिंदनिवहा भडा जसं धवलं ।
पावंति पावपसमिण !, पासजिण ! तुहप्पभावेणं ॥१७॥

[समरे तीक्ष्णखड्गाभिघातापविद्धोद्धूतकबन्धे ।
कुन्तविनिर्भिन्नकरिकलभमुक्तसीत्कारप्रचुरे ॥
निर्जितदर्पोद्धुररिपुनरेन्द्रनिवहा भटा यशो धवलम् ।
प्राप्नुवन्ति पापप्रशमन पार्श्वजिन तव प्रभावेण ॥]

ભાવાર્થ—જે સમરાંગણમા તીક્ષ્ણ ખડ્ગના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીધાવાથી હાથીના બચ્ચાંઓએ મુકેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાપ્ત થએલ છે એવા રણસંગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર ! હે પાર્શ્વજિન ! તમારૂં સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહંકારવડે ગર્વિષ્ટ થએલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે.–૧૬–૧૭.

पणयससंभमपत्थिव-नहमणिमाणिक्कपडिअपडिमस्स ।
तुह वयणपहरणधरा, सीहं कुद्धं पि न गणंति ॥१३॥

[प्रज्वलितानलनयनं दूरविदारितमुखं महाकायम् ।
नखकुलिशघातविदलितगजेन्द्रकुम्भस्थलाभोगम् ॥
प्रणतससंभ्रमपार्थिवनखमणिमाणिक्यपतितप्रतिमस्य ।
तव वचनप्रहरणधराः सिंह क्रुद्धमपि न गणयन्ति ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખરૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલા છે એવા તમારા વચનરૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ફાડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખરૂપી વજ્રના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકોને ફાડી નાંખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રામ્નાય:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે ह्लाँ ह्लीं ह्लूँ ह्लैं ह्ल એ પચાંગુલિના પાચ અક્ષરોની પાંચ આગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને ह्लूँ મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ ફૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે ह्लाँ ह्लीं ह्लैं ह्लूँ ह्लः [મન્ત્રનો] હાથ પર અગન્યાસ કરીને, ह्लाँ મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે. પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનુ ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણુ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે ह्लूँ મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પત્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતા ધારવાથી સાત રાત્રિમા શત્રુ વશીભૂત થાય છે.

ગજેન્દ્ર ભયહર માહાત્મ્ય—

ससिधवलदंतमुसलं, दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाहं ।
महुपिंगनयणजुअलं, ससलिलनवजलहरारावं ॥१४॥
भीमं महागइंदं, अच्चासन्नं पि ते न वि गणंति ।
जे तुम्ह चलणजुअलं, मुणिवइ तुंगं समल्लीणा ॥१५॥

[शशिधवलदन्तमुशलं दीर्घकरोल्लोलवर्धितोत्साहम् ।
मधुपिङ्गनयनयुगलं ससलिलनवजलधरारावम् ॥

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते नापि गणयन्ति ।
ये तव चरणयुगलं मुनिपते तुङ्गं सम्यकुलीनाः ॥]

ભાવાર્થઃ—હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી! જેઓ તમારા ચરણયુગલમાં લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા ભયંકર [એવા] મહા ગજેંદ્રને પણ ગણતા નથી તે ગજેંદ્રના દંતૂશળ ચંદ્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાંબી સૂંઢ ઉછાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળા નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪-૧૫ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાયઃ—પકારની અંદર 'દેવદત્ત'નુ નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીંટીને, તેની બહાર ॐ ह्रां ह्रीं चामुडे स्वाहा । એ મન્ત્રાક્ષરો ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આંટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ० યંત્ર ૧૬) ચિત્ર નં. ૧૫૯.

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આ યંત્ર લખીને, [ભુજાએ] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મહોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણભયહર માહાત્મ્ય—

समरंमि तिक्खखग्गा-भिग्घायपविद्धउध्धुयकबंधे ।
कुंतविणिभिन्नकरिकल-हमुक्कसिक्कारपउरम्मि ॥१६॥
निज्जिअदप्पुध्धुररिउ-नरिंदनिवहा भडा जसं धवलं ।
पावंति पावपसमिण !, पासजिण ! तुहप्पभावेणं ॥१७॥

[समरे तीक्ष्णखड्गाभिघातापविद्धोद्धूतकबन्धे ।
कुन्तविनिर्भिन्नकरिकलभमुक्तसीत्कारप्रचुरे ॥
निर्जितदर्पोद्धुररिपुनरेन्द्रनिवहा भटा यशो धवलम् ।
प्राप्नुवन्ति पापप्रशमन पार्श्वजिन तव प्रभावेण ॥]

ભાવાર્થ—જે સમરાંગણમાં તીક્ષ્ણ ખડ્ગના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીંધાવાથી હાથીના બચ્ચાંઓએ મુકેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાપ્ત થએલ છે એવા રણસંગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર! હે પાર્શ્વજિન! તમારૂં સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહંકારવડે ગર્વિષ્ટ થએલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી]ને પ્રાપ્ત કરે છે.-૧૬-૧૭.

पणयससंभमपत्थिव-नहमणिमाणिक्कपडिअपडिमस्स ।
तुह वयणपहरणधरा, सीहं कुद्धं पि न गणंति ॥१३॥

[प्रज्वलितानलनयनं दूरविदारितमुखं महाकायम् ।
नखकुलिशघातविदलितगजेन्द्रकुम्भस्थलाभोगम् ॥
प्रणतससंभ्रमपार्थिवनखमणिमाणिक्यपतितप्रतिमस्य ।
तव वचनप्रहरणधराः सिंहं क्रुद्धमपि न गणयन्ति ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખરૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલાં છે એવા તમારા વચન-રૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ફાડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખરૂપી વજ્રના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકોને ફાડી નાખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રામ્નાય:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લાઁ મ્લીં મ્લૂઁ મ્લૌં મ્લ એ પંચાંગુલિના પાંચ અક્ષરોની પાંચ આંગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને મ્લૂં મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ ફૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લાઁ મ્લીં મ્લૌં મ્લૂઁ મ્લઃ [મન્ત્રનો] હાથ પર અંગન્યાસ કરીને, મ્લાઁ મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનું ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે.

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે મ્લૂં મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પત્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતા ધારવાથી સાત રાત્રિમાં શત્રુ વશીભૂત થાય છે

ગજેંદ્ર ભયહર માહાત્મ્ય—

ससिधवलदंतमुसलं, दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाहं ।
महुपिंगनयणजुअलं, ससलिलनवजलहरारावं ॥१४॥
भीमं महागइंदं, अच्चासन्नं पि ते न वि गणंति ।
जे तुम्ह चलणजुअलं, मुणिवइ तुंगं समल्लीणा ॥१५॥

[शशिधवलदन्तमुशलं दीर्घकरोल्लोलवर्धितोत्साहम् ।
मधुपिङ्गनयनयुगलं ससलिलनवजलधरारावम् ॥

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते नापि गणयन्ति ।
ये तव चरणयुगलं मुनिपते तुङ्गं सम्यक्लीनाः ॥]

ભાવાર્થઃ—હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી! જેઓ તમારા ચરણયુગલમાં લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા ભયંકર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી તે ગજેન્દ્રના દંતૂશળ ચંદ્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાંબી સૂંઢ ઉછાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળાં નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪–૧૫. આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાયઃ—પકારની અંદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીટીને, તેની બહાર ॐ ह्रौं ह्रीं चामुटे स्वाहा । એ મન્ત્રાક્ષરો ફરતા વીટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂંધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૰ યંત્ર ૧૬) ચિત્ર ન. ૧૫૯.

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આ યંત્ર લખીને, [ભુજાએ] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મદોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણભયહર માહાત્મ્ય—

समरंमि तिक्खखग्गा–भिग्घायपविद्धउध्धुयकवंधे ।
कुंतविणिभिन्नकरिकल–हमुक्कसिक्कारपउरम्मि ॥१६॥
निज्जिअदप्पुध्धुररिउ–नरिंदनिवहा भडा जसं धवलं ।
पावंति पावपसमिण !, पासजिण ! तुहप्पभावेणं ॥१७॥

[समरे तीक्ष्णखड्गाभिघातापविद्धोद्धूतकवन्धे ।
कुन्तविनिर्भिन्नकरिकलभमुक्तसीत्कारप्रचुरे ॥
निर्जितदर्पोद्धुररिपुनरेन्द्रनिवहा भटा यशो धवलम् ।
प्राप्नुवन्ति पापप्रशमन पार्श्वजिन तव प्रभावेण ॥]

ભાવાર્થ—જે સમરાંગણમાં તીક્ષ્ણ ખડ્ગના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીંધાવાથી હાથીના બચ્ચાંઓએ મુકેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાપ્ત થએલ છે એવા રણસંગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર ! હે પાર્શ્વજિન ! તમારૂં સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહંકારવડે ગર્વિષ્ટ થએલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે.–૧૬–૧૭.

મન્ત્રામ્નાયઃ—ह्रीं કારની અંદર નામ લખીને ઠ કાર વીંટીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં ह्रीं पा ह्रीं र्श्वं ह्रीं ना ह्रीं थ લખીને, તેની ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં स्फ्रूँ અક્ષર લખીને, ઉપર માયાબીજ (ह्रीं કાર)ના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને [क्रौं કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર. ૧૭ ચિત્ર નં ૧૬૦)

આ યંત્ર સુગંધી દ્રવ્યથી લખીને ह्रीं ह्रूँ स्फ्रूँ ह्ल्व्र्यूँ क्म्ल्व्र्यूँ पार्श्वनाथाय स्वाहा। આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૩૦૦૮ [સુગંધીદાર] ફૂલોથી પૂજન કરી, ભુજાએ બાંધવાથી શસ્ત્રના ઘાનું નિવારણ થાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી. આ બાબતમાં કોઇપણ જાતની શંકા કરવી નહિ

તન્ત્ર—વળી પૂર્વોક્ત મન્ત્રે મન્ત્રીને પારો ચડાવેલી કોડીની ગોળી બનાવી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ઘાથી મુક્ત રહેવાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી.

અથવા કડવી તુંબડીનું મૂળ દીપાલિકાની સાંજે નગ્ન થઇ ગ્રહણ કરી પછી ત્રિલોહ વેષ્ટિત કરી મુખમાં રાખવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ભયથી રક્ષણ થાય છે.

રોગાદિ અષ્ટભયહર માહાત્મ્ય—

रोगजलजलणविसहर–चोरारिमइंदगयरणभयाइं ।
पासजिणनामसंकित्तणेण पसमंति सव्वाइं ॥१८॥

[रोगजलज्वलनविषधरचौरारिमृगेन्द्रगजरणभयानि ।
पार्श्वजिननामसंकीर्त्तनेन पशाम्यन्ति सर्वाणि ॥१८॥]

ભાવાર્થ—શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ માત્રનું કીર્તન કરવાથી પણ રોગ, જલ, અગ્નિ, સર્પ, ચોર, શત્રુ, સિંહ, હાથી અને સંગ્રામનો ભય નાશ પામે છે આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૬૧

મન્ત્રામ્નાયઃ—ह्रूँની અંદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ફરતા ठ કાર વીંટીને, પછી સોળ સ્વરો ફરતા વીંટીને, તેની ઉપર क થી શરૂ કરીને ह સુધીના માતૃકાક્ષરે વીંટીને, બહાર માયાબીજ (ह्रींકાર)ના ત્રણ આંટા મારીને [क्रौंકારથી રૂંધન કરવું]. આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૧૮ ચિત્ર નં ૧૬૨

આ યંત્ર સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ह्रीं श्रीं नमः स्वाहा। આ મૂળ મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે.

एवं महाभयहरं, पासजिणिंदस्स संथवमुआरं ।
भविअजणाणंदयरं, कल्लाणपरंपरनिहाणं ॥१९॥

रायभयजक्खरक्खस–कुसुमिणदुस्सउणरिक्खपीडासु ।
संझासु दोसु पंथे, उवसग्गे तह य रयणीसु ॥२०॥
जो पढइ जो अ निसुणइ, ताणं कइणो य माणतुंगस्स ।
पासो पावं पसमेउ, सयलभुवणच्चियचलणो ॥२१॥

[एवं महाभयहर पार्श्वजिनेन्द्रस्य संस्तवमुदारम् ।
भविकजनानन्दकरं कल्याणपरपरानिधानम् ॥ १९ ॥
राजभययक्षराक्षसकुस्वप्नदुःशकुनरिक्षपीडासु ।
सन्ध्ययोर्द्वयोः पथि उपसर्गे तथा च रजनीषु ॥२०॥
यः पठति यश्च निश्रृणोति तेषां कवेश्च मानतुंगस्य ।
पार्श्वः पाप प्रशमयतु सकलभुवनार्चितचरणः ॥ २१ ॥

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુનું આ ઉદાર સ્તવન મહાભયોનો હરણ કરનારૂં, ભવ્યજનોને આનદ આપનારૂ અને કલ્યાણની પરપરાના નિધાનરૂપ છે તેને રાજાના ભય સબધી યક્ષ, રાક્ષસ, દુષ્ટ સ્વપ્ન, અપશુકન અને નક્ષત્ર ગ્રહ, રાશિ વગેરે સબધી પીડાને વિષે પ્રાત કાળ અને સાયકાળ એ બને સધ્યાએ, અરણ્યાદિક વિષમ માર્ગમાં, ઉપસર્ગમા તેમ જ ભયકર રાત્રિઓમા જે માણસ ભણે અને જે કોઈ સાવધાન થઇને સાભળે તેમના અને **માનતુંગસૂરિ** નામના [આ સ્તોત્રના રચનાર] કવિના પાપને સમગ્ર જગતના જીવો વડે પૂજાયા છે ચરણ કમળો જેના એવા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** સ્વામી શાત કરો–નાશ કરો ૧૯–૨૦–૨૧

મન્ત્રામ્નાય –क्ष्वीं કારની મધ્યમા(દેવદત્તનુ) નામ લખીને, ऐं કાર, ॐ કાર स्वा કાર તથા हा કાર (ચાર ખુણામા) લખીને, ઉપર વલય કરીને, ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વર લખીને, બહાર ફરતા ह हा हि ही हु हू हे है हो हौ हं हः । અક્ષરો વીંટીને, તેની બહાર ફરતો ॐ **पार्श्वजिनेन्द्राय क्ष्वीं क्ष्वीं हंसः हर हर स्वाहा** એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની ફરતા માયાબીજ (ह्रींકાર) ના ત્રણ આટા મારીને [क्रों કારથી રૂધન કરીને], કલશની અદર નાખીને, કલશના મુખપર ॐકાર લખવો. (આકૃતિ માટે જુઓ **नमि०** યંત્ર ૧૯, ચિત્ર ન ૧૬૩)

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી [ભોજપત્ર પર] લખીને, ॐ **पार्श्वजिनेन्द्राय क्ष्वीं क्ष्वीं हंसः हर हर स्वाहा** । [આ મન્ત્રથી મત્રેલા] ૧૦૮ સુગધીદાર સફેદ ફૂલોથી પૂજન કરીને, જમણી ભુજાએ ધારણ કરવાથી શાતિદાયક, પુષ્ટિદાયક અને સર્વભયનુ હરણ થાય છે

ॐ **नमो भगवते पार्श्वनाथाय** આ મન્ત્રથી સમાધિ કરીને, શરીરની રક્ષા કરવી વનને વિષે, ગામડાને વિષે, નગરને વિષે, જયા ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય

ત્યાં, જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં, દરવાજાને વિષે અથવા ઘરને વિષે સૂતારની સ્ત્રી, બ્રાહ્મણની સ્ત્રી, ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈશ્યની સ્ત્રી, ચાંડાલની સ્ત્રી, માતગની સ્ત્રી (જે હોય તે) ॐ ह्राँ ह्रीँ ह्रूँ ह्रैं ह्रौं ह्रं ह्रः મન્ત્રના મહિમાએ કરીને શરીરમા અવતરીને દૂષ્ટનો નિગ્રહ કર હુ फट् स्वाहा આ વિદ્યાનુ નિરતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ રક્ષા થાય છે

ॐ नमो अरिहंताणं ॐ नमो भगवईए चंदाई महाविज्जाए। ગામમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ વિદ્યાનો સાત વાર જાપ કરવાથી અન્ન, પાણીનો લાભ થાય છે–રોટલા મળે છે, પરતુ પહેલા ચોથ ભક્ત (એક એકાસણું, બીજે દિવસે ઉપવાસ તથા પારણે એકાસણુ) કરીને, પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જન્મ દિવસે (મારવાડી પોષ વદિ ૧૦ તથા ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે) એક હજાર વખત જાપ કરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવી જોઈએ.

ॐ वदवदवमूर्वी वज्रमुंडी क्ष्राँ क्ष्रीँ क्ष्रूँ क्ष्रैं क्ष्रौं [क्ष्रं] क्ष्रः तैलं स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा। આ મન્ત્રથી ગોળ વગેરે તેલ મતરવું

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं अर्हं नमः। આ મન્ત્રનો ત્રણે કાળ (સવાર, બપોર અને સાજ) જાપ કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

ॐ णमो भगवओ अरहओ अजिय भगवई महाविज्जाए अजिअए उवसोमए अणिहए महाविज्जा सुभंकरे स्वाहा। અરિહત ભગવાનના મદિરમા (જિનમદિરમા) ચોથ ભક્ત કરીને ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. આ વિદ્યા સિદ્ધ થએથી સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે.

સકલ ત્રિલોકમાં તિલક સમાન, જેઓને જયા તથા વિજયા બને બાજુ ચામર કરી રહી છે, જેઓના મસ્તક પર ધરણેન્દ્રની ફણાઓ રૂપી છત્ર છે, ત્રણ નેત્રોવાળી પદ્માવતીના મસ્તક ઉપર જેઓ રહેલા છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ બિબ યત્રની મધ્યમા આલેખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા ફક્ત માયાબીજ (ह्रीं કાર) આલેખીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર માયાબીજના ત્રણ આટા મારીને [क्रौं કારથી રૂધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ **नमि०** યત્ર ૨૦ ચિત્ર ન ૧૬૪)

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી લખીને, તેનુ ઉત્તમ એવા ૧૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરવાથી સર્વત્ર જય આપનાર થાય છે. દરેકેદરેક પુષ્પને મૂલ મન્ત્રથી મન્ત્રીને પૂજન કરવું જોઈએ

શ્રી પાર્શ્વનાથનું માહાત્મ્ય—

उवसग्गंते कमठा–सुरम्मि झाणाओ जो न संचलिओ।
सुरनरकिन्नरजुवइहिं, संथुओ जयउ पासजिणो ॥२२॥

उपसर्गान्ते कमठासुरस्य ध्यानात् यो न संचलितः।
सुरनरकिन्नरयुवतिभिः संस्तुतः जयतु पार्श्वजिनः ॥२२॥

ભાવાર્થઃ—કમઠાસુરે ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે જે પ્રભુ ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહિ, તે સુર, નર અને કિંનરની સ્ત્રીઓવડે સ્તુતિ કરાએલા એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર જયવતા વર્તો–૨૨ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૬૫

ચિત્રની મધ્યમા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ ઊભા રહેલા છે, તેઓના મસ્તક ઉપર ધરણેન્દ્રે નાગના સ્વરૂપે સાત ફણારૂપી છત્ર ધરેલુ છે. અને તે પ્રભુની ડાબી બાજુએ બે હાથની અજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો ઊભો રહેલો છે વળી પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથ જોડીને એક સ્ત્રી ઊભી રહેલી છે, જેણીના મસ્તક ઉપર સર્પની ત્રણ ફણા સ્પષ્ટ બતાવીને તે પદ્માવતી હોવાનો ભાવ ચિત્રકારે રજુ કરેલો છે અને તેવો જ ભાવ ધરણેન્દ્રના મસ્તક ઉપર ત્રણ ફણાની રજુઆત કરીને દર્શાવેલો છે, પ્રભુના પગની નીચેના ભાગમા કમઠાસુર બે હાથ જોડીને પોતાના કૃત્યોની ક્ષમા માગતો જણાય છે. આ ચિત્રમા ચિત્રકારે ધરણેન્દ્રને જમણી બાજુના બદલે ડાબી બાજુએ અને પદ્માવતીને ડાબી બાજુના બદલે જમણી બાજુ રજુ કરીને પોતાનુ જૈનધર્મના રીતિ રિવાજોનુ અજ્ઞાન બતાવેલુ છે.

મન્ત્રનું માહાત્મ્ય—

एअस्स मज्झयारे, अट्ठारसअक्खरेहिं जो मंतो।
जो जाणइ सो झायइ, परमपयत्थं फुडं पासं ॥२३॥

[एतस्य मध्ये अष्टादशाक्षरैः यः मन्त्रः।
यो जानाति स ध्यायति परमपदस्थं स्फुटं पार्श्वम्।]

ભાવાર્થ—આ સ્તવનમા (**नमिउण पास विसहर वसह जिण फुलिंग**)+ અઢાર અક્ષરનો બનેલો [ચિંતામણી નામનો] જે મન્ત્ર ગુપ્ત રહેલો છે, તે મન્ત્રને જે જાણે છે, તે મનુષ્ય પરમ પદને પામ થએલા શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુનુ પ્રગટપણે ધ્યાન કરે છે એમ જાણવુ –૨૩

+ આ ચિંતામણિ નામના અઢાર અક્ષરનું જુદી જુદી રીતે ધ્યાન ધરવાનુ જૈનાચાર્યોએ બતાવેલુ છે અને તેનું ધ્યાન ધરવા માટેના યંત્રની આકૃતિઓ પણ જુદી જુદી રીતે બનાવવાની વિધિઓ તે મહાત્મા પુરૂષોએ બતાવેલી છે, આ વિષયના જિજ્ઞાસુઓને માટે મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મન્ત્રાધિરાજ–ચિંતામણિ' (કિંમત રૂપિઆ સાડા સાત) નામના ગ્રથમા છપાએલા સ્તોત્રો તથા **માનતુંગસૂરિ** શિષ્ય શ્રી **ધર્મઘોષસૂરિ** વિરચિત 'ચિંતામણિ કલ્પ' તથા **સાગરચંદ્રસૂરિ** વિરચિત 'મન્ત્રાધિરાજ કલ્પ' અને 'શ્રીચિંતામણિ યંત્ર' નામનો યત્ર વગેરે જોવા ભલામણ છે

—સંપાદક

॥ श्री अजितशांति स्तवन ॥

अजिअं जिअसव्वभयं, संतिं च पसंतसव्वगयपावं ।
जयगुरु संतिगुणकरे, दो वि जिणवरे पणिवयामि ॥१॥ (गाहा)×

[अजितं जितसर्वभयं, शान्तिं च प्रशान्तसर्वगदपापम् ।
जगद्‌गुरू शान्तिगुणकरौ, द्वावपि जिनवरौ प्रणिपतामि ॥] ॥गाथा॥

ભાવાર્થ—આ લોકના સપ્તવિધ ભય (ઇહલોક ભય, પરલોક ભય, આદાન ભય, અકસ્માત ભય, આજીવિકા ભય, મરણ ભય અને અપકીર્તિ ભય)ને જેઓએ જિતેલા છે એવા શ્રી અજિતનાથ નામના બીજા તીર્થંકર તથા સર્વ રોગ અને પાપને શાંત કરનાર એટલે નાશ કરનાર શ્રી શાંતિનાથ નામના સોળમા તીર્થંકર એ બને જગતના ગુરૂ અને શાંતિના કરનારા છે, તેઓને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

ववगयमंगुलभावे, ते हं विउलतवनिम्मलसहावे ।
निरुवममहप्पभावे, थोसामि सुदिट्ठसब्भावे ॥२॥ (गाहा)

× આ ગાથા છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

मुणि ट गुरू तत्थ न जो विसमे छट्ठो उमज्झगो पढमे ।
दुइए उ दलम्मि लहू छट्ठो सेस सम गाहा ॥१॥

(सप्त चतुर्मात्रा गुरुश्च तत्र न जगणो (।ऽ।) विषमे षष्ठस्तु मध्यग प्रथमेऽर्धे । द्वितीये तु दले लघुः षष्ठ. शेष समं (एषा) गाथेति ॥१॥

दुइया छट्ठे पढमाउ सत्तमे लाउ कुणइ उवरिदले ।
न लहुम्मि पचमे पढमयाउ इह तलदले विरई ॥२॥

(उपरितनार्धे षष्ठे [चतुर्लघुकेऽर्वाक्] द्वितीयाल्लात्सप्तमे प्रथमाल्लाद्विरतिं कुरु । इहाधस्तनेऽर्धे पचमे चतुर्मात्रिकलघुगणे प्रथमाल्लान्नविरति ॥२॥

અર્થાત્—સાત ટગણ (ચાર માત્રાવાળા) પછી એક ગુરૂ પ્રથમ અર્ધમાં આવે, ત્યાં વિષમ (ત્રણ પાંચ વગેરે એકી) ટગણમાં જગણ (।ऽ।) ન હોય છઠ્ઠો ટગણ મધ્યમાં ક ગણ (ऽ)વાળો હોય. બીજા અર્ધમાં તો પાંચ ટ ગણ પછી છઠ્ઠો લઘુ હોય બાકીનું પહેલા અર્ધ પ્રમાણે એટલે સાતમો ટ ગણ અને પછી ગુરૂ એ પ્રકારે ગાથા છંદ જાણવો. "दुतिचउपचछकला गणाः कचटतपनामानः" અહીં બે માત્રાનો ક ગણ, ત્રણનો ચ ગણ, ચારનો ટ ગણ, પાંચનો ત ગણ અને છ માત્રાનો પ ગણ એવા નામના પાંચ ગણ ગણેલા છે બીજી કેટલીક સંજ્ઞા છંદોગ્રંથથી જાણી લેવી. અહીં છઠ્ઠા ટ ગણમાં બીજા લઘુની પહેલાં વિરામ કરવો, અને સાતમા ટ ગણમાં પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો તથા બીજા અર્ધમાં પાંચમા ટ ગણમાં પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો.

[व्यपगताशोभनभावौ तावहं विपुलतपोनिर्मलस्वभावौ ।
निरुपममहाप्रभावौ स्तोष्ये सुदृष्टसद्भावौ ॥२॥ गाथा]

ભાવાર્થ—જેઓના મગુલ એટલે અશોભન ભાવ, વવગય એટલે નાશ પામ્યા છે, ઉગ્ર તપસ્યા વડે જેઓનો સ્વભાવ નિર્મળ થએલો છે, જેઓનો પ્રભાવ એટલે મહિમા ઉપમા રહિત અને મોટો છે, તથા જેઓએ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન વડે વિદ્યમાન એવા જીવાજીવાદિ ભાવોને યથાર્થ રીતે સંપૂર્ણ પણે જાણેલા છે, એવા શ્રી અજિતનાથ અને શાતિનાથ પ્રભુની હુ [નંદિષેણ કવિ] સ્તુતિ કરીશ.

આ બને શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન ૧૬૭માં દેરીઓની અદર અનુક્રમે શ્રી અજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિઓ આગી સહિત બિરાજમાન છે. અજિતનાથ પ્રભુની પલાંઠીની નીચે ચિત્રકારે તેઓને ઓળખવા માટે હાથીનું ચિન્હ તથા શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની પલાઠી નીચે હરણનુ ચિન્હ રજુ કરેલુ છે, વળી તેઓની સન્મુખ બે હાથ જોડીને સ્તુતિ કરતા ઉઘાડા માથાવાળા એક જૈન સાધુનુ ચિત્ર દોરીને 'શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવ'ના કર્તા શ્રી નદિષેણ મુનિની રજુઆત ચિત્રકારે કરેલી છે. અને ચિત્રની નીચેના ભાગમા નાટારભ કરતી બે સ્ત્રીઓ, બને હાથે ઢોલ વગાડતાં બે પુરુષો તથા બને હાથે મજીરા અગર ઝાઝ વગાડતાં બીજા બે પુરુષોની રજુઆત કરીને ચિત્રકારના સમયમા જૈનમદિરોમાં પ્રભુની સન્મુખ ભક્તિ નિમિત્તે થતા નાટારભનો ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન ચિત્રકારે કરેલો છે ચિત્રમાં રજુ કરેલા પુરુષોની પાઘડીઓ પરથી તથા નાટારભ કરતી બંને સ્ત્રીઓના પહેરવેશથી આ ચિત્ર મોગલ સમયના અત ભાગમા ચિતરાએલુ હોવું જોઈએ એમ અનુમાન થઈ શકે છે.

सव्वदुक्खप्पसंतीणं, सव्वपावप्पसंतिणं ।
सया अजिअसंतीणं, नमो अजिअसंतिणं ॥३॥ [सिलोगो+

[सर्वदुःखप्रशान्तिभ्यां सर्वपापप्रशान्तिभ्याम् ।
सदाऽजितशान्तिभ्यां, नमोऽजितशान्तिभ्याम् ॥ ३ ॥]

+ આ શ્લોક નામનો છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

पचम लहु सव्वत्थ, सत्तम दुचउत्थए
छट्ठ पुण गुरु जाण, सिलोग बिंति पडिआ ॥१॥
(सर्वत्र पचम लघु, द्वितियचतुर्थयो (पादयो) सप्तमम् ।
षष्ठ पुनर्गुरु येषामक्षर त श्लोक मुवते पण्डिता. ॥

અર્થાત-પાચમો અક્ષર સર્વત્ર-ચારે પાદમા લઘુ હોય અને છઠ્ઠો અક્ષર સર્વત્ર ગુરૂ હોય તથા બીજા અને ચોથા પાદમા સાતમો અક્ષર લઘુ હોય તો તેને પડિતો શ્લોક નામનો છદ કહે છે.

ભાવાર્થઃ-જેઓના સર્વ દુ ખોની શાંતિ થઇ ગઇ છે,તથા જેઓના સર્વ પાપની શાંતિ થઇ ગઇ છે, જેઓ કોઇથી જીતાએલા નથી એટલે જેઓનો રાગાદિક આઠ કર્મોથી પરાભવ થયો નથી, તથા જેઓ હમેશા શાંતિને ધારણ કરવાવાળા છે એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથને (મારો) નમસ્કાર હો.

अजिअजिण ! सुहप्पवत्तणं, तव पुरिसुत्तम ! नामकित्तणं ।
तह य धिइमइप्पवत्तणं, तव य जिणुत्तम ! संति ! कित्तणं ॥ ४ ॥ (मागहिया)+

[अजितजिन ! सुखप्रवर्तनं, तव पुरुषोत्तम! नामकीर्तनम् ।
तथा च धृतिमतिप्रवर्तनं, तव च जिनोत्तम शान्ते ! कीर्तनम्] ॥ ४ ॥

ભાવાર્થ-હે પુરુષોત્તમ અજિતનાથ! તથા હે જિનોત્તમ શ્રીશાંતિનાથ ! તમારા બન્નેના નામોનુ જે કીર્તન તે સુખને આપનાર અને ધીરજ તથા બુદ્ધિને પ્રગટ કરનાર છે

किरियाविहिसंचिअकम्मकिलेसविमुक्खयरं ,
अजिअं निचिअं च गुणेहिं महामुणिसिद्धिगयं ।
अजिअस्स य संतिमहामुणिणोवि अ संतिकरं,
सययं मम निव्वुइकारणयं च नमंसणयं ॥५॥ (आलिंगणयं)×

+ આ માગધિકા નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

विषमेषु दोन्नि टगणा, समेषु पो टो तओ दुसु वि जत्थ,
लहुओ कगणो लहुओ, कगणो त मुणह मागहिअ ॥१॥

(विषमयो [पृथमतृतीययोः] द्वौ टगणौ समयो प ट ततो द्वयोरपि ।
[समविषमयोः] लघुक कगण लघुक कगणस्ता जानीहि मागधिकाम् ॥)

અર્થાત્-વિષમ એટલે પહેલા અને ત્રીજા એકી સખ્યક પાદમાં પ્રથમ બે ટગણ હોય અને સમ એટલે બીજા અને ચોથા બેકી સખ્યક પાદમા પહેલો પગણ (છમાત્રા) અને બીજો ટગણ હોય ત્યારપછી સમ વિષમ બનેમા એટલે ચારે પાદમા અનુક્રમે લઘુ, કગણ, લઘુ અને કગણ એ રીતે આવે તેને માગધિકા છંદ કહે છે

× આ આલિગનક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ-

लहु दु गुरु टगणछक्कं, सव्वेसु पएसु पढमतइयम्मि ।
दुचउत्थे जमियमिण, आलिंगणयम्मि छदम्मि ॥१॥

(द्विलघुगुरुरूपटगणषट्क सर्वेषु पादेषु प्रथम तृतीयेन ।
द्वितीय च चतुर्थेन यमकितमेतदालिङ्गनके छन्दसि)॥१॥

(क्रियाविधिसंचितकर्मक्लेशविमोक्षकरम् ,
अजितं निचितं च गुणैर्महामुनिसिद्धिगतम् ।
अजितस्य च शान्तिमहामुनेरपि च शान्तिकरं ,
सततं मम निर्वृतिकारणकं च नमस्यनकम् ॥५॥

ભાવાર્થઃ–શ્રીઅજિતનાથને તથા મહામુનિ શ્રીશાંતિનાથને કરેલો એવો જે નમસ્કાર મને હમેશા મોક્ષનુ કારણુ થાઓ. તે કરેલો એવો જે નમસ્કાર તે કાયિકી આદિક ક્રિયાથી કરેલા કર્મ અને કષાયથી અથવા કર્મના કલેશથી મૂકાવનાર છે, બીજા અન્ય દેવોને કરેલા નમસ્કારથી જીતાય નહિ તેવો એટલે કે અન્ય દેવોના નમસ્કારથી આ નમસ્કાર અધિક ફળને આપનારો છે, તથા આ નમસ્કાર સમગ્ર ગુણો વડે યુક્ત છે તથા મહાયોગીઓને પ્રાપ્ત થતી અષ્ટ મહાસિદ્ધિને તથા શાંતિને આપવા વાળો છે.

पुरिसा ! जइ दुक्खवारणं, जइ य विमग्गह सुक्खकारणं ।
अजिअं संतिं च भावओ, अभयकरणं सरणं पवज्जहा ॥६॥(मागहिआ)

[पुरुषाः ! यदि दुःखवारणं यदि च विमार्गयथ सुखकारणम् ।
अजितं शान्ति च भावतोऽभयकरौ शरण प्रपद्यध्वम् ॥६॥[

ભાવાર્થ·–હે પુરૂષો ! જો તમે દુઃખના નિવારણને અને સુખના કારણને શોધતા હો, તો અભયને કરનારા એટલે કે ભયનું નિવારણ કરનારા શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાતિનાથને ભાવથી શરણે જાઓ અર્થાત્ શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાતિનાથ પ્રભુનુ શરણું અગીકાર કરો.

अरइरइतिमिरविरहिअमुवरयजरमरणं,
सुरअसुरगरुलभुयगवइपययपणिवइयं
अजिअमहमवि अ सुनयनयनिउणमभयकरं,
सरणमुवसरिअ भुविदिविजमहियं सययमुवणमे ॥७॥ (संगययं)+

અર્થાત્–આલિંગનક નામના છંદને વિષે પહેલા બે લઘુ અને ત્રીજો અક્ષર ગુરુ એવા ચાર માત્રાના છ ટગણ ચારે પાદમા આવે છે વિશેષ એ કે પહેલુ પાદ ત્રીજા પાદ સાથે અને બીજુ પાદ ચોથા પાદ સાથે યમકવાળુ હોય છે

+ આ સગતક નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે–

लहुतगणचउग गुरुणो, पायतिए तदुन्नि टगणदुग ।
लहुतगणो अतगुरू, सगयय रइअअणुपास ॥१॥
(लघुतगणचतुष्क गुरु पादत्रिके लघुतद्वय टगणद्वयम् ।
लघुतगणोऽन्त्यगुरुः सगतक रचितानुप्रासम्॥)

[अरतिरतितिमिरविरहितमुपरतजरामरणं,
सुरासुरगरुडभुजगपतिप्रयतप्रणिपतितम् ॥
अजितमहमपि च सुनयनयनिपुणमभयकरं,
शरणमुपसृत्य भुविदिविजमहित सततमुपनमामि ॥]

ભાવાર્થ–જેઓ સંયમને વિષે અરતિ અને અસંયમ ને વિષે રતિ તથા અજ્ઞાનથી રહિત છે અથવા અરતિ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો ઉદ્વેગ અને રતિમોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો આનંદ એ બને સમ્યક્‌જ્ઞાનને આચ્છાદન કરનાર હોવાથી તે રૂપ જે અંધકાર તેણે કરી રહિત છે, વળી જેઓ જરા અને મરણથી મુક્ત થએલા છે, અથવા 'उपरतजराम्' અને 'अरणं' એવો પદચ્છેદ કરી જરા રહિત તથા રણસંગ્રામ રહિત છે એવો પણ અર્થ ઘટાવવો. વળી સુર એટલે વૈમાનિક દેવો, અસુર એટલે ભવનપતિ દેવો, ગરૂડ એટલે જ્યોતિષ્ક દેવો અને ભુજગ એટલે નાગકુમાર દેવોના પતિ એટલે ઇદ્રોએ જેઓને આદરથી નમસ્કાર કર્યો છે, તથા જેઓ સારી નીતિ અને ન્યાયને વિષે નિપુણ છે, તથા જેઓ અભયને કરનારા છે, તથા જેઓ મનુષ્યો અને દેવોથી પૂજિત છે, તેવા શ્રીઅજિતનાથનું શરણ લઇને હુ પણ તેઓને સદા નમસ્કાર કરૂ છુ

तं च जिणुत्तममुत्तमनित्तमसत्तधरं,
अज्जवमद्दवखंतिविमुत्तिसमाहिनिहिं ।
संतिकरं पणमामि दमुत्तमतित्थयरं,
संतिमुणी मम संतिसमाहिवरं दिसउ (ऊ)। ८।। (सोवाणयं)+

एकद्वित्रान्तरित व्यञ्जनमविवक्षितस्वर बहुश ।
आवर्त्यते निरन्तरमथवा यदसावनुप्रास ॥२॥

અર્થાત્–પ્રથમ લઘુ અક્ષરવાળા ચાર તગણ (પાચમાત્રા) આવે એટલે વીશ અક્ષર લઘુ આવે અને એકવીશમો છેલ્લો અક્ષર ગુરૂ આવે એ પ્રમાણે પહેલા ત્રણ પાદમાં આવે, અને ચોથા પાદમા લઘુ અક્ષરવાળા બે તગણ આવે એટલે કે પહેલા દશ અક્ષર લઘુ આવે, પછી બે ટગણ આવે, પછી લઘુ અક્ષરવાળો એક તગણ આવે અને પછી છેલ્લો એક ગુરૂ આવે, એ સગતક છદ અનુપ્રાસ સહિત હોવો જોઇએ (૧) સ્વરની વિવક્ષા કર્યા વિના એટલે સ્વર ગમે તે હોય અને એક, બે કે ત્રણ અક્ષરને આંતરે એકને એક વ્યજન વારવાર આવ્યા કરે તો તે અનુપ્રાસ અલંકાર થાય છે (૨).

+ આ સોપાનક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે –

गुरुलहुटगणपणग, गुरू य सोवाणय समपएहि ॥
(गुरुलघुरूपटगणपञ्चक गुरुश्च सोपानक समपदै)

(तं च जिनोत्तममुत्तमनिस्तमसत्त्वधरम् ,
आर्जवमार्दवक्षान्तिविमुक्तिसमाधिनिधिम् ।
शान्तिकरं प्रणमामि दमोत्तमतीर्थकरं ,
शान्तिमुनिर्मम शान्तिसमाधिवरं दिशतु ॥८॥)

ભાવાર્થ-જેઓ સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમ છે, જેઓ ઉત્તમ અને અજ્ઞાનતા રહિત એવા ભાવયજ્ઞને અથવા પરાક્રમને ધારણ કરનારા છે. જેઓ આર્જવ, માર્દવ, ક્ષાંતિ એટલે ક્ષમા, નિર્લોભતા અને સમાધિના નિધાન છે, વળી જેઓ શાંતિના કરનારા તથા ઇંદ્રિયોનું દમન કરવામાં શ્રેષ્ઠ અને તીર્થને પ્રવર્ત્તાવનારા છે, એવા તે શ્રીશાંતિમુનિને એટલે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને હું પ્રણામ કરૂં છું, વળી તે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ અને સમાધિ એટલે ચિત્તની સ્થિરતારૂપ વરદાન આપો.

सावत्थिपुव्वपत्थिवं च वरहत्थिमत्थयपसत्थवित्थिन्नसंथियं,
थिरसरित्थवच्छं मयगललीलायमाणवरगंधहत्थिपत्थाणपत्थियं संथवारिहं ।
हत्थिहत्थबाहुं धंतकणगरुअगनिरुवहयपिंजरं पवरलक्खणोवचिअसोमचारुरूवं,
सुइसुहमणाभिरामपरमरमणिज्जवरदेवदुंदुहिनिनायमहुरयरसुहगिरं ॥९॥ (वेड्ढओ)+

[श्रावस्तीपूर्वपार्थिवं च वरहस्तिमस्तकप्रशस्तविस्तीर्णसंस्थितं,
स्थिरश्रीवत्सवक्षसं मदकललीलायमानवरगन्धहस्तिप्रस्थानप्रस्थितं संस्तवार्हम् ।
हस्तिहस्तबाहुं ध्मातकनकरुचकनिरुपहतपिञ्जरं प्रवरलक्षणोपचितसौम्यचारुरूपं,
श्रुतिसुखमनोऽभिरामपरमरमणीयवरदेवदुन्दुभिनिनादमधुरतरशुभगिरम् ॥९॥

ભાવાર્થ—જેઓ દીક્ષા લીધા પહેલા શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા હતા (અહીં શ્રાવસ્તી શબ્દથી અયોધ્યા ગ્રહણ કરવી તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે

અર્થાત્-જેમા પહેલો એક ગુરૂ અને પછી બે લઘુ એવા (ચાર માત્રાવાળા) ટગણ પાંચ આવે અને છેલ્લો એક અક્ષર ગુરૂ આવે, એ જ રીતે ચારે સરખા પાદોએ કરીને સોપાનક છંદ જાણવો, આમા દરેક પાદમા સોળ સોળ અક્ષર આવે છે.

+ આ વેષ્ટક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

तचपतटदुग, पोटचउक्कतचततिगलहुगुरुगो ।
चदुटो चचउटचदुग, तचतिण्णि टएगदसय गुरु वेढो ॥१॥
(तचपतटद्विकतद्विकपटचतुष्कतचतत्रिकलघुगुरव ।
चद्विकटचचतुष्कटचद्विकतचत्रिकटैकादशकगुरवो वेष्ट)

અર્થાત્-તગણ, ચગણ (ત્રણમાત્રા), પગણ, તગણ, ટગણ બે, તગણ બે, પગણ, ટગણ ચાર, તગણ, ચગણ, તગણ ત્રણ, લઘુ ગુરુ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ, ચગણ બે, તગણ, ચગણ ત્રણ, અગ્યાર ટગણ અને ગુરુ એ પ્રમાણે વેષ્ટક છંદ જાણવો

કે:–'इक्खागभूमिओधा, सावत्थे विणियं कोसलपुरं च'), ઉત્તમ હસ્તીના મસ્તકની સમાન પ્રશસ્ત અને વિસ્તીર્ણ સસ્થાનવાળા, નિશ્ચળ શ્રીવત્સવાળુ હૃદય છે જેમનુ એવા, મદોન્મત્ત અને લીલાયુક્ત એવા શ્રેષ્ઠ ગધહસ્તીની ગતિ સમાન ગતિ છે જેમની એવા, સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવા, હાથીની સૂઢ જેવી લાંબી ભુજાઓવાળા, ધમેલા એટલે તપાવેલા સુવર્ણના અલકાર જેવો પીળો વર્ણ છે જેઓનો એવા, ઉત્તમોત્તમ લક્ષણોએ કરીને યુક્ત, સૌમ્ય અને સુદર રૂપ છે જેઓનુ એવા, કાનને સુખકારક અને મનને આનદકારી તથા અતિ રમણીય એવા ઉત્તમ દેવદુદુભિના નાદ કરતાં પણ અત્યત મધુર અને સુખકારક છે વાણી જેઓની એવા.

अजिअं जिआरिगणं, जिअसव्वभयं भवोहरिउं ।
पणमामि अहं पयओ, पावं पसमेउ मे भयवं ! ॥१०॥ (रासालुद्धओ*)

[अजितं जितारिगणं, जितसर्वभयं भवौघरिपुम् ।
प्रणमाम्यहं प्रयतः पापं प्रशमयतु मे भगवन् ॥१०॥]

ભાવાર્થ:—[તથા] જેઓએ [મોહાદિક] શત્રુઓના સમૂહને જીત્યા છે, વળી જેઓએ સર્વ ભયોને જીત્યા છે તથા જેઓ સસારની પરપરાના શત્રુ છે–નાશ કરનારા છે એવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુને હું આદરસહિત પ્રણામ કરૂ છુ, તો હે શ્રી અજિતનાથ ભગવાન ! મારા પાપનો નાશ કરો

कुरुजणवयहत्थिणाउरनरीसरो पढमं तओ महाचक्कवट्टिभोए महप्पभावो,
जो बावत्तरिपुरवरसहस्सवरनगरनिगमजणवयवई बत्तीसारायवरसहस्साणुयायमग्गो ।
चउदसवररयणनवमहानिहिचउसट्ठिसहस्सपवरजुवईण सुंदरवई,
चुलसीहयगयरहसयसहस्ससामी छन्नवइगामकोडिसामी
आसीज्जो भारहम्मि भयवं ॥११॥ (वेड्ढओ×)

---

* આ રાસાલુબ્ધક છદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

टगणदुग लहुगुरुणो, टगणतिगं लहुगुरू य टगणतिगं ।
दुसरिच्छं अतपय रासाइलुद्धय छद ॥१॥
(टगणद्विकं लघुगुरुष्टगणत्रिक लघुगुरुश्च टगणत्रिकम् ।
द्वितीयसम चतुर्थं [यत्र तत्] रासालुब्धकच्छन्द ॥)

અર્થાત્–પહેલા પાદમા બે ટગણ, પછી એક લઘુ અને એક ગુરુ, બીજામા ત્રણ ટગણ, પછી લઘુ અને ગુરુ, ત્રીજા પાદમાં ત્રણ ટગણ અને ચોથુ પાદ બીજા પાદ જેવુ હોય તે રાસાલુબ્ધક છદ કહેવાય છે

× આ વેષ્ટક છદ છે તે [illegible] છે. તેનુ લક્ષણ [illegible]:—

तं संतिं संतिकरं, संतिण्णं सव्वभया।
संतिं थुणामि जिणं संतिं विहेउ मे ॥१२॥ (रासानंदियं+)

[कुरुजनपदहस्तिनापुरनरेश्वरः प्रथमं ततो महाचक्रवर्तिभोगान् (प्राप्तः)महाप्रभावः,
यो द्विसप्ततिपुरवरसहस्रवरनगरनिगमजनपदपतिर्द्वात्रिंशद्राजवरसहस्रानुयातमार्गः।
चतुर्दशवररत्ननवमहानिधिचतुःषष्टिसहस्रप्रवरयुवतीनां सुन्दरपतिः,
चतुरशीतिहयगजरथशतसहस्रस्वामी षण्णवति-ग्रामकोटिस्वामी
आसीत् यो भारते भगवान् ॥११॥

तं शान्तिं शान्तिकरं संतीर्णं सर्वभयात्।
शान्तिं स्तौमि जिनं शान्तिं विदधातु मे ॥१२॥]

ભાવાર્થઃ-જેઓ પહેલાં કુરુ જનપદ એટલે કુરુ દેશમાં આવેલા હસ્તિનાપુર નામના નગરના રાજા હતા, ત્યારપછી મોટા ચક્રવર્તિના ભોગને ભોગવનારા હતા એટલે કે છખંડ ભરતક્ષેત્રના મોટા ચક્રવર્તિ હતા. તે વખતે મહાપ્રભાવવાળા તે સ્વામી બહોંતેર હજાર ઉત્તમ પુર, નગર[1], નિગમ[2] અને દેશના સ્વામી હતા, બત્રીશ

पोतयुग लहुगुरुणो, टछक्क दुगुरु टसत्त लहुगुरुगा।
पटदुतचगुरुनवटा, दुलहुगुरु टचउ दो गुरुगा ॥१॥
टदुचगुरुजुय टतिगं, दुलहुगुरू अवरवेढुओ छंद।
(पतद्विक लघुगुरुटषट्कगुरुद्वयटसप्तकलघुगुरव।
पटद्विकतचगुरुटनवकलघुद्वयगुरुटचतुष्कगुरुद्विकाः ॥१॥
टद्विकचगुरुयुत टत्रिक लघुद्विकं गुरुरपरवेष्टकछन्द।

અર્થાત્-પગણ તગણ બે, લઘુ ગુરૂ, ટગણ છ, બે ગુરૂ, ટગણ સાત, લઘુ ગુરૂ, પગણ ટગણ બે. તગણ, ચગણ, ગુરુ, ટગણ નવ, બે લઘુ, ગુરુ, ટગણ ચાર, ગુરુ બે, ટગણ બે, ચગણ ગુરુવાળા, ટગણ ત્રણ, બે લઘુ અને ગુરુ એ પ્રમાણે બીજો વેષ્ટક છંદ જાણવો.

+ આ રાસાનંદિતક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

टदुलहुदुगुरू पढमे दुइए टदुलहुगुरू पए तइए।
तुरिए टदुग सगुरू, रासाइनदिय छंद ॥१॥
(टद्विकलघुद्विकगुरव' प्रथमे द्वितीये टद्विकलघुगुरव पदे तृतीये।
तुर्ये टद्विक सगुरु रासानंदितक छन्द ॥)

અર્થાતઃ—ટગણ બે લઘુ બે, ગુરુ, પહેલા અને બીજા પાદમાં હોય ત્રીજા પાદમાં ટગણ બે લઘુ અને ગુરુ હોય. ચોથા પાદમા ટગણ બે અને ગુરુ એ લક્ષણવાળો રાસાનંદિતક છંદ જાણવો.

૧ જેમાં કર ન હોય તે નગર કહેવાય છે

૨ જેમા મોટા વ્યાપારીઓ નિવાસ કરતા હોય તે નિગમ કહેવાય છે.

હજાર (મુકુટબદ્ધ) શ્રેષ્ઠ રાજાઓએ અનુસર્યો છે માર્ગ જેઓનો એવા એટલે કે બત્રીશ હજાર રાજાઓ જેઓની આજ્ઞામાં હતા એવા, ઉત્તમ ચૌદ રત્નો[1], નવ

---

૧ ચૌદ રત્નો દરેક ચક્રવર્તીને હોય છે તે આ પ્રમાણે:—

૧ ચક્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ ગોળાકૃતિએ હોય, તે શત્રુના મસ્તકનો છેદ કરવા માટે ઉપયોગમા લેવાય છે, છતા પણ એક જ ગોત્રમા ઉત્પન્ન થએલા શત્રુપર તે ચાલી શકતું નથી

૨ છત્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ છત્રાકારે હોય તે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શ માત્રથી ૧૨ (બાર) જોજન વિસ્તારવાળુ થાય.

૩ દડરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ દડાકૃતિએ હોય, તે વિષમ એટલે ખાડા ટેકરાવાળી જમીનને સમ એટલે સરખી કરે અને જરૂર પડે ત્યારે હજાર યોજન સુધી ઉંડી ભૂમિ ખોદે છે

૪ ચર્મરત્ન—બે હાથ લાબુ પહોળું હોય, તે જરૂર પડે ત્યારે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શથી બાર યોજન લાંબુ થાય છે તેમા સવારે ધાન્ય વાવ્યુ હોય તે સાજે પાકે—તૈયાર થાય.

૫ ખડગરત્ન—બત્રીશ આગળ લાબુ હોય, તે સંગ્રામમા ઉપયોગમા લેવાય છે અને ઘણીજ શક્તિવાળુ હોય છે

૬ કાકિનીરત્ન—ચાર આગળનું હોય, તેના વડે વૈતાઢ્ય પર્વતની બને ગુફાઓમા બને બાજુએ પ્રકાશ આપનારા ઓગણપચાશ માંડલા થાય છે,

૭ મણિરત્ન—ચાર આંગળ લાબુ અને બે આંગળ પહોળુ હોય, તે છત્રરત્નના તુબ ઉપર બાધવાથી બાર યોજન સુધી પ્રકાશ કરે અને હાથે કે માથે બાધ્યુ હોય તો સર્વ જાતની વ્યાધિઓનો નાશ કરે છે, આ સાતે રત્નો એકેદ્રિય જાતિના હોય છે

૮ પુરોહિત રત્ન—તે શાતિકર્મ વગેરે માગલિક કાર્ય કરે છે

૯ અશ્વરત્ન ૧૦ ગજરત્ન—બંને પરાક્રમી હોય છે

૧૧ સેનાપતિ રત્ન—ચક્રવર્તીની મદદ વિના ગંગા અને સિંધુના ચાર ખડ જીતે છે, એટલો બધો તે બળવાન હોય છે

૧૨ ગૃહપતિરત્ન—તે ઘરની સઘળી ચિતા રાખે છે

૧૩ વાર્ધકિરત્ન—તે મકાનો બાધે, સૈન્યનો પડાવ તૈયાર કરે, અને વૈતાઢ્ય પર્વતની ગુફામા રહેલી નિમ્નગા અને ઉન્મગા નદી ઉપર પૂલ બાધે, તે સિવાયના પણ સઘળા બાધકામ કરે.

૧૪ સ્ત્રીરત્ન—અત્યત રૂપવત હોય અને તે ચક્રવર્તીને જ ભોગવવા યોગ્ય હોય આ સ્ત્રી રત્નને સંતતિ પેદા થતીજ નથી

આ દરેક રત્ન એક એક હજાર યક્ષોથી અધિષ્ઠિત હોય છે તથા બે હજાર યક્ષો ચક્રવર્તીના બે બાહુના અધિષ્ઠિત હોય છે. એ રીતે સોળ હજાર યક્ષો ચક્રીના સેવક હોય છે ચક્ર, દડ, છત્ર અને ચર્મ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીની આયુધશાળામા જ ઉત્પન્ન થાય છે ખડ્ગ, કાકિની અને મણિ એ ત્રણ રત્નો ભડારમા ઉત્પન્ન થાય છે હાથી અને ઘોડો વૈતાઢ્ય પર્વતમા ઉત્પન્ન થાય છે.

મહાનિધિ[1] અને ચોસઠ હજાર શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના જેઓ સ્વામી હતા, ચોરાશી લાખ ઘોડા, હાથી અને રથના સ્વામી તથા છન્નુ ક્રોડ ગામોના જેઓ સ્વામી આ ભરતક્ષેત્રમા થયા હતા, તે ઉપશમરૂપ, શાતિને કરનારા અને સર્વ ભયથી મુક્ત થએલા એવા શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની હુ સ્તુતિ કરૂ છુ. તે ભગવાન મને શાંતિ આપો.

इक्खाग विदेहनरीसर नरवसहा मुणिवसहा,
नवसारयससिसकलाणण विगयतमा विहुअरया ।
अजि उत्तम तेअगुणेहिं महामुणि अमिअबला विउलकुला,
पणमामि ते भवभयमूरण जगसरणा मम सरणं ॥१३॥ (चित्तलेहा)+

પર્વતમા ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રીરત્ન ક્ષત્રિયરાજાને ત્યા ઉત્પન્ન થાય છે અને બાકીના પુરોહિત, વાર્ધકિ, સેનાપતિ અને ગૃહપતિ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીના નગરમા ઉત્પન્ન થાય છે. આ ચૌદ રત્નોની ચિત્રાકૃતિઓ માટે જુઓ 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ'માં છપાએલ ચિત્ર ન ૨૭૮

૧ નવ મહાનિધિનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે —

૧ નૈસર્પ નામના નિધાનમા ગ્રામ, નગર, આકર, પાટણ, દ્રોણમુખ વગેરે સર્વ હોય છે.

૨ પાડુક નામના નિધાનમા ગણિત, ગીત, ચોવીશ પ્રકારના ધાન્યના બીજ તથા તેની ઉત્પત્તિના પ્રકાર વગેરે હોય છે.

૩ પિંગલક નામના નિધાનમા સર્વ જાતના આભરણ અશ્વ તથા હાથીના આભરણ હોય છે.

૪ સર્વરત્ન નામના નિધાનમાં ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નો વગેરે હોય છે કેટલાકોના મતે આ નિધાનથી તે રત્નો મહાપ્રભાવવાળાં થાય છે.

૫ મહાપદ્મનામના નિધાનમાં વસ્ત્ર તથા રંગની ઉત્પત્તિ, તેના પ્રકાર, સાતધાતુ અને વસ્ત્ર ધોવાની રીત વગેરે હોય છે.

૬ કાળ નામના નિધાનમા સમગ્ર કાળનુ (જ્યોતિષ) જ્ઞાન, તીર્થંકરાદિના વશનું કથન શિલ્પવિદ્યા, ખેતી, વ્યાપાર વગેરે હોય છે.

૭ મહાકાળ નામના નિધાનમા લોઢુ, સોનું, મણિ, મોતી, સ્ફટિક અને પરવાળા વગેરે હોય છે.

૮ માણવક નામના નિધાનમા શૂરવીર યોદ્ધાની ઉત્પત્તિ, શસ્ત્ર વગેરે યુદ્ધની સામગ્રી, યુદ્ધનીતિ, દડનીતિ વગેરે હોય છે

૯ મહાશખ નામના નિધાનમા નાટ્યની વિધિ તથા ગદ્ય પદ્ય રચનાની વિધિ હોય છે.

આ નવે નિધાનો ઉત્સેધાગુલે આઠ યોજન ઉંચા, નવ યોજન પહોળા અને બાર યોજન લાબા પેટીના આકારે ગગા નદીના મુખ આગળ રહેલા હોય છે. ચક્રવર્તી ૭ ખડ પૃથ્વીની સાધના કરે ત્યાર પછી તે તેની સાથે તેના નગરમા જઇ નગરની પાતાળ ભૂમિમા રહે છે વિસ્તૃત વર્ણન પ્રવચન સારોદ્ધાર વગેરે ગ્રથથી જિજ્ઞાસુએ જાણી લેવું

+ આ ચિત્રલેખા છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે —

[ऐक्ष्वाक ! विदेहनरेश्वर ! नरवृषभ ! मुनिवृषभ !,
नवशारदशशिसकलानन ! विगततमाः ! विधुतरजाः ।
अजित ! उत्तम ! तेजोगुणैर्महामुन्यमितबल ! विपुलकुल !
प्रणमामि तुभ्यं भवभयभञ्जन ! जगच्छरण मम शरणम् ॥१३॥]

ભાવાર્થ—હે ઇક્ષ્વાકુકુલમા ઉપન્ન થયેલા ! હે વિદેહ દેશના રાજા ! હે મનુષ્યોમાં ઉત્તમ ! હે મુનિઓને વિષે ઉત્તમ વૃષભ સમાન-શ્રેષ્ઠ ! હે શરદઋતુના પૂર્ણચંદ્ર જેવા મનોહર મુખવાળા ! હે અજ્ઞાન અને કર્મરજરૂપી તમોગુણ રહિત ! હે તેજ અને ગુણો-વડે ઉત્તમ તેજસ્વી ! હે મહામુનિઓથી પણ ન જાણી શકાય તેવા સામર્થ્યવાળા ! હે વિશાળ કુલવાળા ! હે ભવભયભજન એટલે સંસારના ભયનો નાશ કરનાર ! એવા હે શ્રીઅજિતનાથ પ્રભુ ! હુ તમોને નમસ્કાર કરૂ છુ કેમકે તમે જગતના શરણભૂત છો અને તેથી મારા પણ શરણભૂત થાઓ અથવા હે જગતના શરણ-અને મમતા રહિત મારા શરણભૂત થાઓ.

देवदाणविंदचंदसूरवंद हट्ठतुट्ठजिट्ठपरम-
लट्ठरूव धतरूप्पपट्टसेयसुद्धनिद्धधवल-
दंतपंति संति सत्तिकित्तिमुत्तिजुत्तिगुत्तिपवर,
दित्ततेअवंद धेअ सव्वलोअभाविअप्पभाव-
णेअ पइस मे समाहिं ॥१४॥ (नारायओ)*

तटतटदुलहुदुगुरुआ, आइदुगे तटतटतिगदुलहुगुरू ।
तुरिए तटतटजुयल, चगणगुरु चित्तलेह त्ति ॥१॥
(तटतटद्विकलघुकगुरव आदिद्विके तटतटत्रिकलघुद्विकगुरव
(?) । तुर्ये तटतटद्विकचगुरवश्चित्रलेखा, इति ॥१॥)

અર્થાત્—તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ બે, લઘુ બે અને એક ગુરૂ પહેલા અને બીજા પાદમા આવે તથા તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ ત્રણ, બે લઘુ અને એક ગુરૂ એ પ્રમાણે ત્રીજા પાદમાં આવે અને ચોથા પાદમાં તગણ, ટગણ, તગણ ટગણ બે, ચગણ અને છેલ્લો એક ગુરૂ આવે તે ચિત્રલેખા છદ જાણવો.

* આ નારાચક છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

गुरुलहुचनवगनगणो, चअट्ठनगणो चअट्ठनगणो अ ।
दस चगणा तह नगणो, गुरुदुनि नाराओ ॥१॥
(गुरुलघुरूपचनवक नगणश्चाष्टक नगणश्चाष्टक नगणश्च ।
दशचगणास्तथा नगणश्चगणो गुरुद्वय नाराच ॥)

ऽ।। ।ऽ। ।।ऽ ऽ।ऽ ऽऽ। ।।। ऽऽऽ भ ज स य र त न म] एतेऽक्षरगणा

[देवदानवेन्द्रचन्द्रसूरवन्द्य ! हृष्टतुष्टज्येष्ठपरम-
लष्टरूप ! ध्मातरूप्यपट्टश्वेतशुद्धस्निग्धधवल—
दन्तपङ्क्ते ! शान्ते ! शक्तिकीर्तिमुक्तियुक्तिगुप्तिप्रवर !,
दीप्ततेजोवृन्द ! ध्येय ! सर्वलोकभावितप्रभाव !
ज्ञेय ! प्रदिश मम समाधिम् ॥१४॥]

ભાવાર્થઃ-દેવ અને દાનવના ઇંદ્રોએ તથા ચદ્ર, સૂર્યે વદન કરવા યોગ્ય ! હર્ષિત, પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ અને પુષ્ટ સ્વરૂપવાળા ! તપાવેલા રૂપાની પાટ જેવી શ્વેત, નિર્મળ, ચકચકિત અને ઉજ્વળ દતશ્રેણિવાળા ! શક્તિ, કીર્તિ, નિર્લોભતા' ચુક્તિ, અને ગુપ્તિ વડે સર્વોત્તમ ! દેદીપ્યમાન તેજના સમૂહવાળા ! ધ્યાન કરવા યોગ્ય ! સર્વ લોકમાં પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળા ! તથા જાણવા યોગ્ય ! એવા હે શ્રીશાંતિ-નાથ પ્રભુ ! મને સમાધિ એટલે ચિત્તની શાતિ આપો.

विमलससिकलाइरेअसोमं, वितिमिरसूरकराइरेअतेअं ।
तिअसवइगणाइरेअरूवं, धरणिधरप्पवराइरेअसारं ॥१५॥ (कुसुमलया×)

[विमलशशिकलातिरेकसौम्म वितिमिरसूरकरातिरेकतेजसम् ।
त्रिदशपतिगणातिरेकरूपं धरणिधरप्रवरातिरेकसारम् ॥१५॥]

सत्ते अ सया अजिअं, सारीरे अ बले अजिअं ।
तवसंजमे अ अजिअं, एस थुणामि जिणं अजिअं ॥१६॥ (भुअगपरिरिंगिअं=)

અર્થાત —ગુરૂ લઘુ રૂપ ચગણ નવ, નગણ, ચગણ આઠ, નગણ, ચગણ આઠ, અને નગણ, દશ ચગણ તેમ જ નગણ, ચગણ, ગુરૂ એ, એ લક્ષણવાળો નારાચક છદ છે

અહીં નગણ આપ્યો છે તે અક્ષરગણ છે, તે આઠ પ્રકારે છે—भगण SII, जगण ISI, सगण IIS, यगण ISS, रगण SIS, तगण SSI, नगण III, भगण SSS.

× આ કુસુમલતા છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

विसमे कलाण छक्कं, समेसु अडग निरतर न हु तं ।
अते रगणो यगणो, कुसुमलयानामछदसि ॥१॥
(विषमयो कलाना षट्क समयोरष्टक न चैनन्निरन्तरम् ।
अन्त्ये रगणयगणौ कुसुमलतानाम्नि छन्दसि ॥)

અર્થાતઃ—વિષમ પદમા છ કળા અને સમ પદમા આઠ કળા પ્રથમ હોય અને અંતે રગણ તથા યગણ કુસુમલતા નામના છદને વિષે હોય આઠ કળાની ગણતરી હમેશ માટે સરખી હોતી નથી આ છદ ઔપચ્છદસિક પણ કહેવાય છે.

= આ ભુજગપરિરિંગિત છદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે —

तगणो टगणो लहुगुरु, पगणो टगणो य दुलहुगुरु दुइए ।
एव चियपच्छद्ध, भुयगपरिरिंगिय छद ॥१॥

सत्वे च सदाऽजितं शारीरे च बलेऽजितम् ।
तपःसंयमे चाऽजितमेव स्तौमि जिनमजितम् ॥१६॥]

ભાવાર્થ:—[જેઓ] નિર્મળ ચદ્રની કળાથી પણ અધિક સૌમ્યતાવાળા છે, આવરણ વગરના સૂર્યના કિરણોથી પણ જેઓ અધિક તેજસ્વી છે, દેવોના સ્વામી ઇન્દ્રોના સમૂહથી પણ અધિક રૂપ છે જેઓનું એવા તથા મેરૂથી પણ અધિક દૃઢતાવાળા, વળી જેઓ આત્મબળથી તેમજ શારીરિક બળથી કોઈનાથી પણ ન જીતી શકાય તેવા અને બાર પ્રકારના તપ તથા સત્તર પ્રકારના [1]સંયમથી પણ જેઓ કોઇનાથી જીતાયા નથી તેવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની હું સ્તુતિ કરૂ છુ

सोमगुणेहिं पावइ न तं नवसरयससी,
तेअगुणेहिं पावइ न तं नवसरयरवी ।
रूवगुणेहिं पावइ न तं तिअसगणवई,
सारगुणेहिं पावइ न तं धरणिधरवई ॥१७॥ (खिज्जिअयं○)

[सौम्यगुणैः प्राप्नोति न तं नवशरच्छशी,
तेजोगुणैः प्राप्नोति न तं नवशरद्रविः ।
रूपगुणैः प्राप्नोति न तं त्रिदशगणपतिः,
सारगुणैः प्राप्नोति न तं धरणिधरपतिः ॥१७॥]

(तगणद्वगणो लघुर्गुरु पगणट्गणश्च लघुद्वि्र्गुरुर्द्वितीये ।
एवमेव पश्चार्धे भुजगपरिरिंगित छन्दः ॥)

અર્થાત્:—પહેલા પાદમા તગણ, ટગણ, લઘુ, ગુરૂ અને બીજા પાદમાં પગણ, ટ ગણ, લઘુ બે અને પછી એક ગુરૂ હોય એ જ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધના બને પાદ હોય, તે ભુજગપરિરિગિત છંદ કહેવાય છે,

૧ સત્તર પ્રકારનો સયમ નીચે પ્રમાણે છે—

પાંચ ઇદ્રિય અને ચાર કષાયનો જય, પાચ અવ્રતનો ત્યાગ તથા ત્રણ યોગનુ નિવર્તન એ પ્રમાણે કુલસત્તર અથવા ૧ પૃથ્વીકાય સંયમ, ૨ અપકાય સયમ, ૩ તેઉકાય સંયમ, ૪ વાયુકાય સયમ, ૫ વનસ્પતિકાય સયમ, ૬ બેઇંદ્રિય સયમ, ૭ તેઇંદ્રિય સયમ, ૮ ચઉરિદ્રિય સયમ, ૯ પચેન્દ્રિય સયમ, ૧૦ પ્રેક્ષ્ય (જોવું) સ મ, ૧૧ ઉપેક્ષ્ય સયમ, ૧૨ પ્રમાર્જના સયમ, ૧૩ અપહૃત્ય સંયમ, ૧૪ મનઃસયમ, ૧૫ વચનસયમ, ૧૬ ાય સંયમ અને ૧૭ અજીવસયમ.

○ આ ખિદ્યતક છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

भरनभनगणलहुगुरु, सव्वपएसु तहा जई दसमे ।
सव्वतक्खरजमिय, छद खिज्जिययनामत ॥१॥
(भरनभना लघुर्गुरुश्च सर्वपदेपु तथा यतिर्दशमे ।
सर्वपादेष्वन्त्याक्षरयमकितं तत्खिद्यतकनामच्छन्द ॥)

तित्थवरपवत्तयं तमरयरहियं,
धीरजणथुअच्चिअं चुअकलिकलुसं ।
संतिसुहप्पवत्तयं तिगरणपयओ,
संतिमहं महामुणिं सरणमुवणमे ॥१८॥ (ललिअयं०)

[तीर्थवरप्रवर्तकं तमोरजोरहितं,
धीरजनस्तुतार्चित च्युतकलिकालुष्यम् ।
शान्तिसुखप्रवर्तकं त्रिकरणप्रयतः,
शान्तिमहं महामुनिं शरणमुपनमे ॥१८॥]

ભાવાર્થ—શીતળતાના ગુણો વડે નવીન શરદઋતુનો પૂર્ણચદ્ર પણ શ્રી શાતિનાથની તુલનાને પામતો નથી, તેજના ગુણ વડે શરદ ઋતુનો સૂર્ય પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી, સુદરતાના ગુણવડે ઇન્દ્ર પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી અને દૃઢતાના ગુણ વડે સુમેરુ પર્વત પણ તે પ્રભુની તુલ્યતાને પામતો નથી એટલે પ્રભુના તે તે શીતલતાદિક ગુણો ચદ્રાદિકથી અધિક છે. ઉત્તમ ધર્મ-તીર્થને સ્થાપનાર, અજ્ઞાન અને કર્મરજથી અથવા તમોગુણ અને રજોગુણથી રહિત, વિદ્વાન પુરુષોએ સ્તવેલા અને પૂજેલા, કલેશ અને મલિનતાથી રહિત એવા તથા શાતિ અને સુખને આપનારા મહામુનિ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું મન, વચન અને કાયાના ત્રિકરણ યોગે સાવધાનપણે હુ શરણ અગીકાર કરૂં છુ.–૧૭,૧૮

विणओणयसिररइअंजलिरिसिगणसंथुअं थिमिअं,
विबुहाहिवधणवइनरवइथुअमहिअच्चिअं बहुसो ।

અર્થાત્ઃ–ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ, નગણ, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય, તેમ જ દશમે અક્ષરે વિશ્રામ હોય, સર્વ પાદના અંત્યાક્ષર યમકવાળા હોય, તે ખિદ્યતક નામનો છંદ જાણવો આ છદને વશપત્રપતિત નામનો છન્દ પણ કહે છે

○ આ લલિતક નામનો છદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

टगणचउक्क लहुगुरु, पायतिए टगण तगण टगणदुग ।
लहुगुरु तुरिए जाणह, ललियनाम च छदम्मि ॥१॥
(टचतुष्क लघुर्गुरुश्च पादत्रिके टतटद्विकम् ।
लघुर्गुरुस्तुर्ये जानीहि ललितकनाम च छन्द ॥)

અર્થાત્‌–ટગણ ચાર, લઘુ, ગુરૂ એમ ત્રણ પાદમાં આવે અને ટગણ, તગણ, ટગણ બે, લઘુ અને ગુરૂ એમ ચોથા પાદમા આવે, તે લલિતક નામનો છંદ છે.

अइरुग्गयसरयदिवायरसमहिअसप्पभं तवसा,
गयणंगणवियरणसमुइअचारणवंदिअं सिरसा ॥१९॥ (किसलयमाला+)
असुरगरुलपरिवंदिअं, किन्नरोरगनमंसिअं ।
देवकोडिसयसंथुअं, समणसंघपरिवंदिअं ॥२०॥ (सुमुहं ʘ)
अभयं अणहं, अरयं अरुयं ।
अजिअं अजिअं, पयओ पणमे ॥२१॥ (विज्जुविलसिअं*)
(त्रिभिर्विशेषकम्)

[विनयावनतशिरोरचिताञ्जलिऋषिगणसंस्तुतं स्तिमित,
विबुधाधिपधनपनिनरपतिस्तुतमहितार्चित बहुशः ।
अचिरोद्गतशरद्दिवाकरसमधिकसत्प्रभ तपसा,
गगनाङ्गणविचरणसमुदितचारणवन्दितं शिरसा ॥१९॥
असुरगरुडपरिवन्दित, किन्नरोरगनमस्यितम् ।
देवकोटीशतसंस्तुतं, श्रमणसङ्घपरिवन्दितम् ॥२०॥
अभयमनघमरतमरुजम्, अजितमजितं, प्रयतः प्रणमामि ॥२१॥]

+ આ કિસલયમાલા નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—
टप्पणगं जलहुगुरु, पत्तेय सत्तवीसमत्ताओ ।
किसलयमालाछंद, जाणह छंदमणुदिट्ठं ॥१॥
(टपञ्चकं जगणो लघुर्गुरुश्च प्रत्येक सप्तविंशतिर्मात्रा ।
किसलयमालानामच्छन्दस्त्वनुदिष्ट छन्द ।)

ʘ આ સુમુખ નામનો છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—
लहुचदुगटगणलहुगुरु, तदुग लहुगुरूपगणटलहुगुरुगा ।
चदुग टगणो लहुगुरु, तेरकल सव्वओ सुमुहं छंदं ॥१॥
(लघुलचद्विकं टगणो लघुर्गुरुश्च तद्विक लघुर्गुरु पटलघुगुरव ।
चद्विक टगणो लघुर्गुरुश्च त्रयोदशमात्रा सर्वेषु सुमुखच्छन्द ॥)
અર્થાત્:—લઘુ ગાળા ચગણ બે, ટગણ, લઘુ અને ગુરૂ, તગણ બે, લઘુ અને ગુરૂ. પગણ, ટગણ લઘુ અને ગુરૂ. ચ ગણ બે, ટ ગણ લઘુ અને ગુરૂ. એ પ્રમાણે ચારે પાદ અનુક્રમે જાણવા

સર્વ પાદમા તેર તેર માત્રા હોય તે સુમુખ નામનો છંદ જાણવો

* આ વિદ્યુદ્વિલસિત નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—
दुलहुगुरुदुलहुगुरु, पत्तेयं विज्जुविलसिअं छंदं ।
(लघुद्विकं, गुरुलघुद्विक गुरुश्च प्रत्येक विद्युद्विलसित छन्द ।)

ભાવાર્થ—વિનયથી નમેલા મસ્તક પર અંજલિ કરીને મુનિઓના સમૂહે જે પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, જેઓ કદાપિ ચલાયમાન થતા નથી, દેવેંદ્રોએ, કુબેર વગેરે દિક્પાળોએ અને ચક્રવર્તીઓએ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, કાયાવડે જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે અને પુષ્પાદિક વડે જેઓની પૂજા કરી છે, જેઓ તપ વડે તત્કાળ ઉદય પામેલા શરદઋતુના સૂર્યથી પણ અધિક કાંતિવાળા છે, આકાશને વિષે વિચરવાના ક્રમથી એકઠા થએલા ચારણ મુનિઓએ મસ્તક નમાવી જેઓને વંદન કર્યું છે, અસુરકુમાર અને સુવર્ણકુમારોએ જેઓને સમગ્ર રીતે વદના કરી છે, કિન્નર અને નાગકુમારોએ જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે, સેકડો કરોડ દેવો જેઓની સ્તુતિ કરે છે, શ્રમણસંઘ-સાધુઓનો સમુદાય જેઓને નિરંતર વદન કરે છે, જેઓ ભય-રહિત, પાપરહિત, આસક્તિ રહિત અને રોગ રહિત છે, તથા જેઓ બાહ્ય અભ્યં-તર શત્રુથી કદાપિ જીતાયા નથી, તેવા શ્રી અજિતનાથસ્વામીને હું આદરપૂર્વક પ્રણામ કરૂં છું. ૧૯-૨૦-૨૧.

आगया वरविमाणदिव्वकणग-
रहतुरयपहकरसएहिं हुलिअं ।
ससंभमोअरणखुभियलुलियचल-
कुंडलंगयतिरीडसोहंतमउलिमाला ॥२२॥ (वेड्डओ*)
जं सुरसंघा सासुरसंघा वेरविउत्ता भत्तिसुजुत्ता,
आयरभूसिअसंभमपिंडिअसुट्ठुसुविम्हिअसव्वबलोघा।
उत्तमकंचणरयणपरूवियभासुरभूसणभासुरिअंगा,
गायसमोणयभत्तिवसागयपंजलिपेसियसीसपणामा ॥२३॥ (रयणमाला○)

અર્થાત્—બે લઘુ ને એક ગુરૂ, બે લઘુ ને એક ગુરૂ એમ દરેક પાદમા હોય તે વિદ્યુદ્વિલસિત છદ જાણવો.

* આ વેષ્ટક નામનો છદ પ્રથમના વેષ્ટક કરતા જુદો છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

तदुटचउतटो ततिग, लहुगुरुपटदुन्निदुगुरुगा वेढो ।
(तद्विकटचतुष्कतटा तत्रिक लघुगुरु पटद्विकं गुरुद्वय वेष्टक ।)

અર્થાત્—ત ગણ બે, ટ ગણ ચાર, ત ગણ, ટ ગણ (અહી બીજો ટ ગણ આવવો જોઈએ. તેમ આવે તો જ માત્રાઓ મળતી આવે છે તેથી 'तश्च टौ च' એવો સમાસ કરવો) ત ગણ ત્રણ, લઘુ. ગુરુ, પ ગણ, ટ ગણ બે અને ગુરૂ બે હોય તે વેષ્ટક છદ જાણવો.

○ આ રયણમાલા છંદ છે, તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

वंदिऊण थोऊण तो जिणं, तिगुणमेव य पुणो पयाहिणं।
पणमिऊण य जिणं सुरासुरा, पमुइआ सभवणाइं तो गया ॥२४॥ (खित्तयं ⊖)
तं महामुणिमहं पि पंजली, रागदोसभयमोहवज्जिअं।
देवदाणवनरिंदवंदिअं, संतिमुत्तममहातवं नमे ॥२५॥ (खित्तयं ०)

[आगताः वरविमानदिव्यकनकरथतुरगसंघातशतै शीघ्र।
ससंभ्रमावतरणक्षुभितलुलितचलकुण्डलाङ्गदकिरीटशोभमानमौलिमालाः॥वेष्टकः॥
य सुरसंघा सासुरसंघाः वैरवियुक्ताः भक्तिसुयुक्ताः,
आदरभूषितसंभ्रमपिण्डितसुष्ठुसुविस्मितसर्वबलौघा।
उत्तमकाञ्चनरत्नप्ररूपितभासुरभूषणभासुरिताङ्गा,
गात्रसमवनतभक्तिवशागतप्राञ्जलिप्रेषितशीर्षप्रणामाः ॥ रत्नमाला ॥
वन्दित्वा स्तुत्वा ततो जिनं, त्रिगुणमेव च पुनः प्रदक्षिणम्।
प्रणम्य च जिनं सुरासुराः, प्रमुदिताः स्वभवनानि ततो गताः॥ क्षिप्तकम्॥
तं महामुनिमहमपि प्राञ्जलिः, रागद्वेषभयमोहवर्जितम्।
देवदानवनरेन्द्रवन्दितं, शान्तिमुत्तममहातपसं नमामि॥ क्षिप्तकम् ॥

पढमे ट दुगुरु एव, सेसेसु टसत्तगुरुदुग अंते।
पत्तेय वत्तीस, मत्ताओ रयणमालाए ॥१॥
(प्रथमे टो गुरुद्विक चैव शेषेसु टसप्तक गुरुद्विकं चान्ते।
प्रत्येकं द्वात्रिंशन्मात्रा रत्नमालायाम्॥)

અર્થાત્—પહેલા પાદમાં પ્રથમ એક ટ ગણ પછી બે ગુરૂ એમ ચાર વખત આવે અને બાકીના પાદમા સાત ટ ગણ અને અંતે બે ગુરૂ હોય, પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળો હોય તે રયણમાલા છંદ કહેવાય છે.

⊖ આ ક્ષિપ્તક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

पगणो टदुग गुरूगो, पत्तेय खित्तयम्मि छंदम्मि।
(पटद्विकगुरव प्रत्येक क्षिप्तके छन्दसि।)

અર્થાત્—પ ગણ, ટ ગણ બે, અને એક ગુરૂ દરેક પાદમા હોય, તે ક્ષિપ્તક નામનો છંદ કહેવાય છે

૦ આ ક્ષિપ્તક નામનો વિલક્ષણ છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

रनरलगा पत्तेयं खित्तछंदम्मि वा जाण।
(रनरलगा प्रत्येक क्षिप्तकच्छन्दसि वा जानीहि।)

અર્થાત્:—અથવા ર ગણ, ન ગણ, ર ગણ, લઘુ અને ગુરૂ પ્રત્યેક પાદમા હોય તે ક્ષિપ્તક છંદ બીજો જાણવો રથોદ્ધતા છંદ પણ આ પ્રમાણે હોય છે

ભાવાર્થ.—દેવો તથા અસુરો શ્રેષ્ઠ વિમાન, દિવ્ય સુવર્ણના રથ અને અશ્વના સમૂહ લઇને શીઘ્રપણે આવે છે, તે વખતે સભ્રમ સહિત એટલે ઉતાવળથી ઉતરતાં ક્ષોભ પામીને ડોલતા અને ચચળ એવા કુડળ, બાજુબધ, મુગટ અને શોભતી મુગટની માળાઓ છે જેમની એવા, તથા વૈરભાવ રહિત એવા, ભક્તિએ કરીને સહિત એવા, તથા આદરથી બાહ્ય અલકારોથી ભૂષિત થએલો અને ઉતાવળથી એકઠો થએલો તથા અત્યત વિસ્મય પામેલો સર્વ ગજ અશ્વાદિક સૈન્યનો સમૂહ છે જેમનો એવા, તેઓના શરીરો ઉત્તમ સુવર્ણ અને દેદીપ્યમાન અલકારોથી સુશોભિત દેખાય છે, તથા તેઓ શરીરથી નમ્ર થઇ ભક્તિથી હાથ જોડી મસ્તકવડે શાતિનાથ પ્રભુને વદન કરે છે આ રીતે તે દેવો તથા અસુરો જેઓને વાદી, સ્તુતિ કરી અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક ફરી વાંદીને હર્ષ પામતા પોતાને સ્થાને જાય છે, તે જિનેશ્વર મુનિઓના મોટા પરિવારવાળા છે, રાગ, દ્વેષ, ભય અને મોહને જીતનાર છે, તેઓને દેવેદ્ર, દાનવેદ્ર અને નરેદ્રો નિરતર નમન કરે છે, તથા તેઓ ઉગ્ર તપસ્યા કરનારા છે, તેવા તે શ્રી શાતિનાથ પ્રભુને હુ પણ હાથ જોડીને નમુ છુ—વદન કરૂ છું.—૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ ચિત્ર. ન. ૧૬૮ તથા ચિત્ર. ન ૧૬૯ ચિત્ર. ન ૧૬૮મા ચિત્રકારે દેરીની અદર શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ અજિતનાથ પ્રભુની મુર્તિના બદલે આગી સહિત રજુ કરેલી છે. કારણ કે પ્રભુની પલાઠીની નીચે હાથીના બદલે હરણનુ લંછન ચીતરેલુ છે. પ્રભુની જમણી બાજુ એક ભક્ત પુરુષ જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી રાખીને ડાબો હાથ પ્રભુ તરફ ઉંચો કરીને ઊભેલો છે ચિત્રકારે તેના માથે મુગટ પહેરાવેલો છે તે ચિત્રકારનુ જૈન રીતિરિવાજનુ અજ્ઞાન સુચવે છે. કારણ કે મદિરમાં દાખલ થયા પછી મુગટધારીએ માથેથી પ્રભુના વિનયની ખાતર મુગટ ઉતારીને મદિરમા દાખલ થવાનુ જૈન શાસ્ત્રકારોનુ વિધાન છે, વળી તેના જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી આપીને તથા ડાબો હાથ ઉચો બતાવીને પણ પોતાની અજ્ઞતા ચિત્રકારે બતાવેલી છે, કારણ કે પૂજન હમેશાં જમણા હાથથી જ કરવાનુ અને પૂજનની સામગ્રી ડાબા હાથમા પકડી રાખવાનુ વિધાન છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એક ભક્ત સ્ત્રી પોતાના જમણા હાથમા ફૂલનો ભરેલો થાળ અને ડાબા હાથમા એક ફૂલ પકડીને પ્રભુના મસ્તક પર ચઢાવવાની તૈયારી કરતી હોય તેવો ભાવ ચિત્રકારે તેણીનો જમણો હાથ ફૂલ સાથે ઉચો ચીતરીને રજુ કર્યો છે પ્રભુની બેઠકની નીચે અને ગર્ભદ્વારની બહારના રગ—મડપના ભાગમાં ચાર હાથવાળા એક દેવની આસન પર બેઠેલી આકૃતિ ચીતરેલી છે, દેવના ઉપ-

રના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં તલવાર અને ડાબા હાથમાં ચક્ર જેવું કોઈક શસ્ત્ર તથા નીચેના બન્ને હાથમા કમલના ફૂલ છે. દેવની પાછળના ભાગમાં ચામર ધરનારી એક સ્ત્રી ચામર વીંઝતી ઊભી રહેલી છે તથા દેવની સન્મુખ બે સ્ત્રીઓ બન્ને હસ્તની અજલિ જોડીને ઊભી રહેલી છે.

ચિત્ર. ન. ૧૯૯ માં ઉપરના ભાગમાં સમવસરણમા પ્રભુ બેઠેલા છે અને સમવસરણની બન્ને બાજુએ એકેક પુરુષ બન્ને હાથની અજલિ જોડીને નમ્ર ભાવે ઊભેલો દેખાય છે, ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચિત્રની જમણી બાજુએથી સાત સૂંઢવાળા ઐરાવત હસ્તીની પર આરૂઢ થઈને દેવેન્દ્ર પ્રભુની સન્મુખ આવતા દેખાય છે, દેવેન્દ્રની આગળ હાથી પર બેસીને હાથમાં ધ્વજા પકડીને તથા ઘોડા પર સ્વાર થઈને બીજા દેવો અને પગે ચાલતા પદાતિ દેવો ચાલીને સમોવસરણ તરફ જતા દેખાય છે. આ બન્ને ચિત્રો પણ અગાઉના ચિત્રના સમયમા ચીતરાએલાં અને એક જ હસ્તલિખિત પોથીમાંથી રજુ કરેલાં છે.

अंबरंतरविआरणिआहिं, ललिअहंसवहुगामिणिआहिं ।
पीणसोणिथणसालिणिआहिं, सकलकमलदललोअणिआहिं ॥२६॥ (दीवयं*)
पीणनिरंतरथणभरविणमिअगायलआहिं,
मणिकंचणपसिढिलमेहलसोहिअसोणितडाहिं ।
वरखिंखिणिनेउरसतिलयवलयविभूसणिआहिं,
रइकरचउरमणोहरसुंदरदंसणिआहिं ॥२७॥ (चित्तक्खरा+)

[अंबरान्तरविचारिणीभि ललितहंसवधूगामिनीभिः ।
पीनश्रोणीस्तनशालिनीभिः सकलकमलदललोचनिकाभिः ॥
पीननिरन्तरस्तनभरविनमितगात्रलताभिः,
मणिकाञ्चनप्रशिथिलमेखलाशोभितश्रोणीतटाभिः ।
वरकिङ्किणीनूपुरसत्तिलकवलयविभूषणाभिः,
रतिकरचतुरमनोहरसुन्दरदर्शनिकाभिः ॥]

* આ દીપક નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

खित्तयछंद चउपयजमियं दीपयमहव मडिलनाम ॥
(चतुर्षु पादेषु यमकित क्षिप्तक छन्दो दीपकमथवा मडिलनाम ॥)

અર્થાત્:—ચારે પાદને વિષે યમક હોય એ ક્ષિપ્તક એટલે દીપક છંદ જાણવો, અથવા આ છંદનું નામ મડિલ પણ છે

+ આ ચિત્રાક્ષરા છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

देवसुंदरीहिं पायवंदिआहिं वंदिआ य जस्स ते सुविक्कमा कमा,
अप्पणो निडालएहिं मंडणोड्डणप्पगारएहिं केहिं केहिं (वि) वी।
अवंगतिलयपत्तलेहनामएहिं चिल्लएहिं संगयंगयाहिं,
भत्तिसंनिविट्ठवंदणागयाहिं हुंति ते वंदिआ पुणो पुणो ॥२८॥ (नारायओ ×)
तमहं जिणचंदं, अजिअं जिअमोहं।
धुयसव्वकिलेसं, पयओ पणमामि ॥२९॥ (नंदिअयं ०)

[देवसुन्दरीभिः पादवन्दिकाभिर्वन्दितौ च यस्य तौ सुविक्रमौ क्रमौ,
आत्मनो ललाटकैर्मण्डनरचनाप्रकारकैः कैः कैरपि।
अपाङ्गतिलकपत्रलेखनामकैर्दीप्यमानैः संगताङ्गकाभिः,
भक्तिसन्निविष्टवन्दनागताभिर्भवतः तौ वन्दितौ पुनः पुनः॥
तमहं जिनचन्द्रं अजितं जितमोहम्। धूतसर्वक्लेशं प्रयतः प्रणमामि॥]

ભાવાર્થઃ—આકાશમા વિચરનારી, મનોહર એવા હસ પક્ષીની સ્ત્રીઓ એટલે હસીના જેવી ગતિવાળી, પુષ્ટ એવા કટિપ્રદેશ અને સ્તનો વડે કરીને શોભતી, સંપૂર્ણ કમલની પાખડી જેવા લોચનવાળી એટલે વિકસ્વર કમળના પત્ર જેવા

टप्पणग दोन्नि गुरू, पढमे तुरिए य टछगगुरुएगो।
दुतिए चउपयजमिय, जाणह चित्तक्खर छद॥१॥
(टपचकं गुरुद्वय प्रथमे तुर्ये च द्वितीयतृतीये च टषट्क।
गुरुश्चैकश्चतुष्पद्या यमकित छंदो विद्धि चित्राक्षरामिति)

અર્થાત્ઃ—પહેલા અને ચોથા પાદમાં પાચ ટ ગણુ અને બે ગુરુ આવે તથા બીજા ત્રીજા પાદમા છ ટ ગણુ અને એક ગુરુ હોય, ચારે પાદમા યમકવાળો હોય તે ચિત્રાક્ષરા છદ જાણવો.

× આ બીજો નારાચક છદ છે. તેનુ લક્ષણુ આ પ્રમાણે–

चगणेगारसगुरुगो, चउदस चगणा य नगण सोलस चा।
टगणो चगणा तिन्निउ, अवर नारायछंदग जाण॥१॥
(एकादश चगणा गुरुश्चतुर्दश चगणा नगण षोडश।
चगणा टगणः त्रयश्चगणा इत्यपर नाराचकच्छन्दो विद्धि॥)

અર્થાત્ઃ—અગ્યાર ચ ગણુ, ગુરુ, ચૌદ ચ ગણુ, ન ગણુ, સોળ ચ ગણુ, ટ ગણુ, ત્રણુ ચ ગણુ એ પ્રમાણે બીજો નારાચક છદ જાણુવો.

○ આ નદિતક છ'દ છે તેનુ લક્ષણુ આ પ્રમાણેઃ—

दुलहु गुरु दुलहु गुरु गुरू य सव्वेसु नदियं छद॥
(लघुद्वयगुरुर्लघुद्वय गुरुर्गुरुश्च सर्वेषु पादेषु नन्दित छदः॥)

અર્થાત્—બે લઘુ, ગુરુ, બે લઘુ, ગુરુ, ગુરુ, સર્વ પાદમાં આવે તે નદિતક છદ જાણુવો.

નેત્રવાળી, પુષ્ટ અને આંતરા રહિત ગાઢ–સ્તનના ભાર વડે નમેલી છે શરીર રૂપી લતા જેમની એવી, જેમના કટિપ્રદેશ ઉપર મણિ અને સુવર્ણની શિથિલ એવી મેખલા શોભી રહી છે એવી, શ્રેષ્ઠ ઘુઘરીઓ અને ઝાંઝર અથવા ઘુઘરીઓવાળા ઝાંઝર, ઉત્તમ તિલક અને કંકણ વગેરે આભૂષણો વડે જેઓ અત્યંત શોભાયમાન છે એવી, જેમના શરીરનું દર્શન પણ સજ્જનના મનને હરણ કરનારૂં અને સુંદર છે, શરીરના વિષે ધારણ કરેલા અલંકારોના કિરણોના સમૂહથી જેઓ શોભાયમાન છે એવી, [તથા] દેદીપ્યમાન અપાંગ એટલે નેત્રમાં રહેલ અંજન, તિલક અને પત્રલેખ એટલે કસ્તુરી વગેરે દ્રવ્યોથી કપોળ પર કરેલી પીળ–લેપની અપૂર્વ રચના વડે જેમના અંગો યુક્ત છે એવી દેવાંગનાઓએ પોતાના લલાટ વડે પ્રભુના સુંદર ગતિવાળા બે ચરણોને વારવાર વંદન કરેલું છે, તેવા મોહને જીતનાર અને સર્વ ક્લેશનો નાશ કરનાર અને સામાન્ય કેવળીને વિષે ચંદ્ર સમાન એવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુને હું બહુમાનપૂર્વક પ્રણામ કરૂં છું ૨૬–૨૭–૨૮–૨૯.

थुअवंदिअस्सा रिसिगणदेवगणेहिं, तो देववहुहिं पयओ पणमिअस्सा।
जस्सजगुत्तमसासणअस्सा, भत्तिवसागयपिंडिअयाहिं।
देववरच्छरसाबहुआहिं, सुरवररइगुणपंडिअयाहिं ॥३०॥ भासुरयं – ॥
वंससद्दतंतितालमेलिए तिउक्खराभिरामसद्दमीसए कए अ,
देवनट्टिआहिं हावभावविब्भमप्पगारएहिं।
नच्चिऊण अंगहारएहिं वंदिआ य जस्स ते सुविक्कमा कमा,
तयं तिलोयसव्वसत्तसंतिकारयं पसंतसव्वपाव–
दोसमेस हं नमामि संतिमुत्तमं जिणं ॥३१॥ नारायओ ○

[स्तुतवन्दितकस्य ऋषिगणदेवगणैः, ततो देववधूभिः प्रयतः प्रणमितस्य।
यस्य जगदुत्तमशासनस्य, भक्तिवशागतपिण्डितकाभिः।
देववराप्सरोबहुकाभि, सुरवररतिगुणपण्डितकाभिः ॥

— આ ભાસુરક નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

तगणो पगणो तगणो, टतटतटगणो गुरू पटदु गुरुगो।
बारस टगणा सुजई, भासुरय जाणमणुपास ॥१॥
(तपतट तटतट गणगुरुपट द्विकगुरुका।
टगणा द्वादश सुयति सानुप्रास च भासुरक जानीहि ॥)

અર્થાત્—ત ગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, ગુરુ, પગણ, ટગણ એ, ગુરુ. બાર ટગણ, એ પ્રકારે સુયતિ અને અનુપ્રાસ સહિત ભાસુરક છંદ જાણવો.

○ આ બીજો નારાચક છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

वंशशब्दतन्त्रीतालमिलिते त्रिपुष्कराभिरामशब्दमिश्रके कृते च,
देवनर्तकीभिः हावभावविभ्रमप्रकारकैः नर्तित्वाऽङ्गहारकैः ।
वन्दितौ च यस्य तौ सुविक्रमौ क्रमौ तकं
त्रिलोकसर्वसत्त्वशान्तिकारकं प्रशान्तसर्वपाप-
दोषमेषोऽहं नमामि शान्तिमुत्तमं जिनम् ॥]

ભાવાર્થઃ—જે પ્રભુ પ્રથમ ઋષિઓ અને દેવોથી સ્તુતિ તથા વંદન કરાએલા છે, અને ત્યાર પછી દેવાંગનાઓએ આદરથી નમસ્કાર કરાએલા છે, જેઓની શક્તિ આખા જગતને મુક્તિ પમાડે તેવી છે અને જેઓનું શાસન સર્વોત્તમ છે, તથા જેઓના પરાક્રમવાળા બે ચરણોને ભક્તિના વશથી આવીને એકત્ર થએલી નૃત્ય કરનાર તથા વાદ્ય વગાડનાર એવા શ્રેષ્ઠ દેવો તથા નૃત્યમાં કુશળ એવી અપ્સરાઓથી યુક્ત થએલી અને દેવોની સાથે રતિક્રીડા કરવામાં કુશળ એવી દેવની નર્તકીઓએ હાવ ભાવ અને વિભ્રમના પ્રકારવાળા અંગના વિક્ષેપે કરીને નૃત્ય કરવા પૂર્વક વંદના કરી છે, કે જે નૃત્ય વખતે વાંસળીનો શબ્દ, વીણાનો સ્વર અને પટહાદિકનો તાળ મેળવવામાં આવ્યો હતો, ત્રિપુષ્કર (એક મુખવાળા અને બે મુખવાળા વાજિંત્રો મળીને ત્રણ મુખવાળા) વાજિંત્રનો મનોહર શબ્દ મિશ્ર કરવામાં આવ્યો હતો, હરેક પ્રકારના શબ્દ સાંભળી શકાય તેમ સર્વના કાન સાવધાન થયા હતા, ષડ્જ સ્વર વડે શુદ્ધ ગીત ગાતાં પગમાં બાંધેલી ઘુઘરીઓના શબ્દથી નૃત્યાદિકની સંભાવના કરવામાં આવતી હતી તથા જે નૃત્ય કંકણ, કટિમેખલા (કંદોરો), કલાપ અને નૂપુર (ઝાંઝર) ના મનોહર શબ્દથી મિશ્ર હતું. તે ત્રણ જગતના સર્વ પ્રાણીઓને શાંતિ કરનાર અને પાપ, દ્વેષ વગેરેથી મુક્ત થએલા ઉત્તમ એવા શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરને હું નમસ્કાર કરૂં છું.—૩૦-૩૧

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર કરેલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૭૦ ચિત્રકારે ચિત્રમાં દેરીની અંદર અગાઉના ચિત્રની માફક ભૂલથી શાંતિનાથની જગ્યાએ અજિતનાથની મૂર્તિ આંગી સહિત રજુ કરેલી છે કારણ કે પ્રભુની પલાંઠીની નીચેના ભાગમાં હરણના બદલે હાથીનું લંછન ચીતરેલું છે. પ્રભુની જમણી

तेरस चगणा नगणो, नव चा नगणो य तीस चा गुरुगो ।
चगण द्वारस एव, अवरं नारायछदय जाण ॥१॥
(त्रयोदश चगणा नगणो नव चा नगणश्च त्रिंशच्चा गुरुकः ।
अष्टादश चा एवमपर नाराचच्छन्दो जानीहि ॥)

અર્થાત્:-તેર ચગણ, નગણ, નવ ચગણ, નગણ, ત્રીશ ચગણ, ગુરુ, તથા અઢાર ચગણ આવે તે બીજો નારાચ છંદ જાણવો.

બાજુ બે હાથની અંજલિ જોડીને બે ઢીંચણ જમીનને અડાડીને એક મુગટ બદ્ધ ભક્ત પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ બંને હાથમા ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ઊભેલી છે, તે આકૃતિ દેવાંગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રજુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમા ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી બે દેવો બંને હાથે ઢોલ વગાડે છે અને બે દેવો બંને હાથે ઝાંઝ જેવાં કાંઈક વાજીંત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા જાય છે તથા વચમાં બે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

छत्तचामरपडागजूअजवमंडिआ, झयवरमगरतुरयसिरिवच्छसुलंछणा ।
दीवसमुद्दमंदरदिसागयसोहिआ,
सत्थिअवसहसीहरहचक्कवरंकिआ ॥३२॥ (ललिअयं*)
सहावलट्ठा समप्पइट्ठा, अदोसदुट्ठा गुणेहिं जिट्ठा ।
पसायसिट्ठा तवेण पुट्ठा, सिरीहिं इट्ठा रिसीहिं जुट्ठा ॥३३॥ (वाणवासिआ ।)
ते तवेण धुअसव्वपावया, सव्वलोअहिअमूलपावया ।
संथुआ अजिअसंतिपायया, हुंतु मे सिवसुहाण दायया ॥३४॥ (अपरांतिका+)
[छत्रचामरपताकायूपयवमण्डिताः, ध्वजवरमकरतुरगश्रीवत्ससुलाञ्छनाः ।
द्वीपसमुद्रमंदरदिग्गजशोभिताः, स्वस्तिकवृषभसिंहरथचक्रवराङ्किताः ॥
स्वभावलष्टाः समप्रतिष्ठा, अदोषदुष्टा गुणैर्ज्येष्ठाः ।
प्रसादश्रेष्ठाः तपसा पुष्टाः, श्रीभिरिष्टाः ऋषिभिर्जुष्टाः ॥

---

* આ લલિતક છંદનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે છે—

चगणो टगणचउक्कं, गुरू तहा ललियय अवर ॥
(चगणष्टचतुष्क गुरुश्च तथा ललितकमपरं)

અર્થાત્-એક ચગણ, પછી ચાર ટગણ ત્યારપછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમા હોય એ બીજો લલિતક છંદ જાણવો.

। આ વાનવાસિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે—

टचउक्को नववारसलहुहिं सा वाणवासिआ ॥
(टचतुष्कं नवमी द्वादशीस च भासुरमात्रा सा वानवासिका ॥)

અર્થાત્—[illegible]ગણ ચાર, તેમાં [illegible] ટગણ, તગણ, [illegible]મી માત્રા લઘુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય તે વાનવાસિકા છંદ કહેવાય છે. [illegible] અનુપ્રાસ [illegible] છે.—

+ આ અપરાંતિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે.—

अडक्कलरगणो लहुगुरु, सव्वहि तह [illegible]रतिआ होइ

ते तपसा धुतसर्वपापका, सर्वलोकहितमूलप्रापकाः ।
संस्तुता अजितशान्तिपादा, भवन्तु मे शिवसुखानां दायका ॥]

ભાવાર્થ—જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, યજ્ઞસ્તંભ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુંદર લાંછન (ચિન્હ) વાળા છે, જેઓ દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિન્હ વડે શોભાયમાન છે, જેઓ સ્વસ્તિક, વૃષભ, સિંહ, રથ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિન્હવાળા છે, જેઓ સ્વભાવથી જ સુંદર છે, જેઓ સમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષ વડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતા વડે શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપ વડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓ વડે સેવાયેલા છે, જેઓએ તપસ્યા વડે સર્વ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના-મોક્ષના મુળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરાએલા છે તે શ્રી અજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ મને મોક્ષસુખના આપનાર થાઓ -૩૨-૩૩-૩૪.

एवं तवबलविउलं, थुअं मए अजिअसंतिजिणजुअलं ।
ववगयकम्मरयमलं, गइं गयं सासयं विउलं ॥३५॥गाहा॥
[एव तपोबलविपुलं, स्तुतं मयाऽजितशान्तिजिनयुगलं ।
व्यपगतकर्मरजोमलं, गतिं गतं शाश्वतीं विपुलाम् ॥]

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ કર્મ મલ જેઓના એવા, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે કર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના બે જિનેશ્વરોની મે સ્તુતિ કરી છે -૩૫

तं बहुगुणप्पसायं, मुक्खसुहेण परमेण अविसायं ।
नासेउ मे विसायं, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसायं ॥३६॥गाहा॥
[तत् बहुगुणप्रसादं मोक्षसुखेन परमेणाविषादम् ।
नाशयतु मे विषादं करोतु च पर्षदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક પુષ્કળ ગુણોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષ-સુખ વડે વિષાદ રહિત એટલે વિકળતા રહિત તે બન્ને જિનેશ્વરો મારા ખેદનો

(अष्ट मात्रा रगणो लघुर्गुरुश्च सर्वत्र तथाऽपरान्तिका भवति)

અર્થાત્:—આઠ માત્રા, ર ગણ ડ । ડ, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય તે અપરાંતિકા છંદ જાણવો.

બાજુ બે હાથની અંજલિ જોડીને બે ઢીંચણ જમીનને અડાડીને એક મુગટ બદ્ધ ભક્ત પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ બને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ઊભેલી છે, તે આકૃતિ દેવાંગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રજુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમા ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી બે દેવો બને હાથે ઢોલ વગાડે છે અને બે દેવો બને હાથે ઝાંઝ જેવાં કાંઇક વાજીત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા જાય છે. તથા વચમાં બે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

छत्तचामरपडागजूअजवमंडिआ, झयवरमगरतुरयसिरिवच्छसुलंछणा ।
दीवसमुद्दमंदरदिसागयसोहिआ,
सत्थिअवसहसीहरहचक्कवरंकिआ ॥३२॥ (ललिअयं *)
सहावलट्ठा समप्पइट्ठा, अदोसदुट्ठा गुणेहिं जिट्ठा ।
पसायसिट्ठा तवेण पुट्ठा, सिरीहिं इट्ठा रिसीहिं जुट्ठा ॥३३॥ (वाणवासिआ ।)
ते तवेण धुअसव्वपावया, सव्वलोअहिअमूलपावया ।
संथुआ अजिअसंतिपायया, हुंतु मे सिवसुहाण दायया ॥३४॥ (अपरांतिका+)

[छत्रचामरपताकायूपयवमण्डिताः, ध्वजवरमकरतुरगश्रीवत्ससुलाञ्छनाः ।
द्वीपसमुद्रमंदरदिग्गजशोभिताः, स्वस्तिकवृषभसिंहरथचक्रवराङ्किताः ॥
स्वभावलष्टाः समप्रतिष्ठा, अदोषदुष्टा गुणैर्ज्येष्ठाः ।
प्रसादश्रेष्ठाः तपसा पुष्टाः, श्रीभिरिष्टाः ऋषिभिर्जुष्टाः ॥

---

* આ લલિતક છંદનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે છે—

चगणो टगणचउक्कं, गुरू तहा ललियय अवर ॥
(चगणष्टचतुष्क गुरुश्च तथा ललितकमपरं)

અર્થાત્–એક ચગણ, પછી ચાર ટગણ ત્યારપછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમા હોય એ બીજો લલિતક છદ જાણવે।

। આ વાનવાસિકાછંદનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે છે–

टचउक्को नववारसलहुहिं सा वाणवासिआ ॥
(टचतुष्क नवमी द्वादशी च [illegible] मात्रा सा वानवासिका ॥)

અર્થાત્:—ટગણ ચાર, તેમા નવમી અને બારમી માત્રા લઘુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય, તે વાનવાસિકા છદ કહેવાય છે.

+ આ અપરાતિકા છંદનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે છેઃ—

अडक्कलगणो लहुगुरु, सव्वहि तह [illegible]तिआ होइ

ते तपसा धुतसर्वपापका, सर्वलोकहितमूलप्रापका: ।
संस्तुता अजितशान्तिपादा, भवन्तु मे शिवसुखानां दायका ॥]

ભાવાર્થ—જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, યજ્ઞસ્તંભ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુંદર લાંછન (ચિન્હ) વાળા છે, જેઓ દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિન્હ વડે શોભાયમાન છે, જેઓ સ્વસ્તિક, 'વૃષભ, સિંહ, રથ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિન્હવાળા છે, જેઓ સ્વભાવથી જ સુંદર છે, જેઓ સમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષ વડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતા વડે શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપ વડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓ વડે સેવાયેલા છે, જેઓએ તપસ્યા વડે સર્વ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના–મોક્ષના મુળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરાએલા છે તે શ્રી અજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ મને મોક્ષસુખના આપનાર થાઓ.–૩૨–૩૩–૩૪.

एवं तवबलविउलं, थुअं मए अजिअसंतिजिणजुअलं ।
ववगयकम्मरयमलं, गइं गयं सासयं विउलं ॥३५॥गाहा॥
[एवं तपोबलविपुलं, स्तुतं मयाऽजितशान्तिजिनयुगलं ।
व्यपगतकर्मरजोमलं, गतिं गतं शाश्वतीं विपुलाम् ॥]

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ કર્મ મલ જેઓના એવા, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે કર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના બે જિનેશ્વરોની મે સ્તુતિ કરી છે–૩૫

तं बहुगुणप्पसायं, मुक्खसुहेण परमेण अविसायं ।
नासेउ मे विसायं, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसायं ॥३६॥गाहा॥
[तत् बहुगुणप्रसादं मोक्षसुखेन परमेणाविषादम् ।
नाशयतु मे विषादं करोतु च पर्षदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક પુષ્કળ ગુણોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષ-સુખ વડે વિષાદ રહિત એટલે વિકળતા રહિત તે બંને જિનેશ્વરો મારા ખેદનો

(अष्ट मात्रा रगणो लघुर्गुरुश्च सर्वत्र तयाऽपरान्तिका भवति)

અર્થાત્—આઠ માત્રા, ર ગણ ડ । ડ, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય તે અપરાંતિકા છંદ જાણવો.

અથવા દુઃખનો નાશ કરનારા થાઓ, તથા આ સ્તવનને સાંભળનાર સભા પણ પ્રસાદને કરો એટલે મારા વચનના ગુણનુ ગ્રહણ અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેરબાની કરો.—૩૬

तं मोएउ अ नंदिं, पावेउ अ नंदिसेणमभिनंदिं ।
परिसा वि अ सुहनंदिं, मम य दिसउ संजमे नंदिं ॥३७॥ गाहा॥
[तत् मोदयतु च नन्दिं प्रापयतु च नन्दिषेणमभिनन्दिम् ।
पर्षदोऽपि च सुखनन्दिं मम च दिशतु संयमे नन्दिम् ॥]

ભાવાર્થ.—તે બન્ને (શ્રી અજિતનાથ તથા શ્રી શાતિનાથ) પ્રભુ લોકોને હર્ષ આપો, નદિષેણ [સ્તવનના કર્તા]ને સમસ્ત પ્રકારે આનદ આપો, શ્રોતાઓની સભાને સુખની વૃદ્ધિ આપો અને મને સયમને વિષે આનદને આપનારા થાઓ.

पक्खिअचाउम्मासिअ-संवच्छरिए अवस्स भणिअव्वो ।
सोअव्वो सव्वेहिं, उवसग्गनिवारणो एसो ॥ ३८॥
[पाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिके अवश्यं भणितव्यः
श्रोतव्यः सर्वैः उपसर्गनिवारण एष. ॥]

ભાવાર્થ—પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાવત્સરિક પ્રતિક્રમણને વિષે આ અજિતશાતિસ્તવ એક જણે ભણવો અને બીજા સર્વેએ સાભળવો. કારણ કે આ સર્વ ઉપસર્ગનો નાશ કરનાર છે. એક સાથે સર્વ ભણે તો કોલાહલ થવાનો સભવ છે, તેથી એક જણે જ ભણવો એ યોગ્ય છે

આ ૩૭મા તથા ૩૮મા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૭૧ મા બે દેરીઓમાં અનુક્રમે શ્રી અજિતનાથ તથા શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની આગી સહિત મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે બંનેના પગની પલાઠીની નીચેના ભાગમા બનેને ઓળખવાના ચિન્હ હાથી અને હરણ અનુક્રમે ચીતરેલા છે દેરીઓની જમણી બાજુએ બને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ઊભી છે અને દેરીની ડાબી બાજુએ બે હાથ ઉંચા કરીને હસ્તની અજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો એક પુરૂષ ઊભોછે જૈન શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પ્રભુની જમણી બાજુ પુરૂષ અને ડાબી બાજુ સ્ત્રી ઊભી હોવી જોઇએ, પરતુ જૈન રીતિ રીવાજોના અજ્ઞાનને લીધે ચિત્રકારે બનેને ઉલટા ચીતરેલા છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમા જમણી બાજુ ચાર પુરૂષો બેઠેલા છે જેમાથી બે પુરૂષના જમણા હાથમાં માળા છે, એક પુરૂષ જમણા હાથમાં મુહપત્તી મુખની પાસે રાખીને કાંઈક (અજીતશાંતિ) બોલતો અને તેની પાસેનો ચોથો પુરૂષ તથા માળા પકડીને બેઠેલા બંને પુરૂષો પણ ધ્યાન દઈને

સાંભળતા હોય એમ ચિત્રકારે ચીતરેલા છે, વળી ખુબીની વાત એ છે કે ચારે પુરૂ-ષના માથામાં ચોટલી પણ ચિત્રકારે ચીતરેલી છે જે પરથી એમ અનુમાન થઈ શકે છે કે ચિત્રકાર પોતે બ્રાહ્મણ અથવા તો વૈષ્ણવ સંપ્રદાયનો અનુયાયી હશે ચિત્રની ડાબી બાજુએ ચાર સ્ત્રીઓ બેઠેલી ચીતરેલી છે, જેમાં એક સ્ત્રી બને હાથની અંજલી જોડીને, બીજી સ્ત્રી જમણા હાથમા માળા પકડીને તથા બાકીની બને સ્ત્રીના જમણા હાથમાં એકેક ફૂલ ચીતરેલુ છે અને તે ચારે સ્ત્રી ધ્યાનપૂર્વક કાંઈક સાભળી રહી હોય એમ તેઓની મુખમુદ્રા પરથી લાગે છે. આ ચિત્રોમા પણ જૈન ધર્મના રીતિ રિવાજોથી ચિત્રકાર અજ્ઞાન છે તે જણાઇ આવે છે કારણકે જિનમંદિરમાં સ્ત્રી યા પુરૂષ ને હાથમાં ફૂલ રાખીને સુઘવાની મનાઇ છે, જ્યારે ચિત્રકારે બને સ્ત્રીને સુઘવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી રીતે રજુ કરેલી છે. એક જણે પાઠ કરવો અને બીજાઓએ ધ્યાન દઇને સાભળવું તે વિષે જે ઉપરની ગાથામા ઉલ્લેખ કરેલો છે તેનો ભાવ રજુ કરવામા ચિત્રકારે પુરે પુરી કાળજી રાખી હોય એમ તુરત જ જણાઇ આવે છે

जो पढइ जो अ निसुणइ,
उभओ कालं पि अजिअसंतिथयं ।
न हु हुंति तस्स रोगा,
पुव्वुप्पन्ना वि नासंति ॥३९॥

[यः पठति यश्च निशृणोति उभयकालमप्यजितशान्तिस्तवम् ।
नैव भवन्ति तस्य रोगाः पूर्वोत्पन्ना अपि नश्यन्ति ॥]

ભાવાર્થ.—આ અજિતશાતિસ્તવને સવારે અને સાંજના બને સમયે જે ભણે છે અને જે સાભળે છે, તેને રોગો થતા નથી, અને પ્રથમના ઉત્પન્ન થએલા રોગો હોય તોપણ નાશ પામે છે.

जइ इच्छह परमपयं, अहवा कित्तिं सुवित्थडं भुवणे । +
ता तेलुक्कुद्धरणे, जिणवयणे आयरं कुणह ॥४०॥

+ કેટલીક પ્રતોમા આ ગાથાની પહેલાં નીચેની બે ગાથાઓ વધારાની મલી આવે છે:—

ववगयकलिकलुसाणं, ववगयनिद्धतरागदोसाणं ।
ववगयपुणब्भवाणं, नमोत्थु ते देवाहिदेवाणं ॥

[व्यपगतकलिकलुषेभ्यो व्यपगतनिर्धूतरागद्वेषेभ्य ।
व्यपगतपुनर्भवेभ्यो नमोऽस्तु तेभ्यो देवाधिदेवेभ्यः ॥]

[यदीच्छथ परमपदमथवा कीर्तिं सुविस्तृतां भुवने ।
तदा त्रैलोक्योद्धरणे जिनवचने आदरं कुरुथ ॥]

ભાવાર્થઃ-જો તમે મોક્ષને ઇચ્છતા હો અથવા ત્રણ જગતમા વિસ્તાર પામેલી એવી કીર્તિને ઇચ્છતા હો તો ત્રણ લોકનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા શ્રીજિનાગમને વિષે આદર કરો-જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા મુજબ વર્ત્તન કરો.

ભાવાર્થઃ-નાશ પામ્યો છે કલિ સબધી મલ જેનો અથવા ક્લેશ અને પાપ જેનાં, તથા નાશ પામ્યા છે મૂલમાંથી રાગ અને દ્વેષ જેના, તથા નાશ પામ્યા છે પુનર્જન્મ જેના એવા તે દેવાધિદેવને નમસ્કાર થાઓ.

सव्व पसमइ पाव, पुण्ण वड्ढइ नमसमाणस्स ।
सपुण्णचंदवयणस्स, कित्तणे अजिअसतिस्स ॥
[सर्वं प्रशाम्यति पाप पुण्य वर्धते नमस्यत ।
सपूर्णचन्द्रवदनयोः कीर्तनेऽजितशान्त्यो ॥]

ભાવાર્થ-સંપૂર્ણ ચન્દ્રની જેવા મુખવાળા શ્રીઅજિતનાથ તથા શાતિનાથનું કીર્તન કરે અને વદન કરનારના સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

ભક્તામર સ્તોત્ર

भक्तामरप्रणतमौलिमणिप्रभाणा-
मुद्द्योतकं दलितपापतमो वितानम् ।
सम्यक् प्रणम्य जिनपादयुगं युगादा-
वालम्बनं भवजले पततां जनानाम् ॥
यः संस्तुतः सकलवाङ्मयतत्त्वबोधा-
दुद्भुतबुद्धिपटुभिः सुरलोकनाथैः ।
स्तोत्रैर्जगत्त्रितयचित्तहरैरुदारैः
स्तोष्ये किलाहमपि तं प्रथमं जिनेन्द्रम् ॥१-२॥युग्मम्

સમશ્લોકી ભાષાંતર

ભક્તામરો લચિત તાજ મણિ પ્રભાના.
ઉદ્યોતકાર હર પાપ તમો જથાના;
આધાર રૂપ ભવસાગરના જનોને,
એવા યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને......૧
કીધી સ્તુતિ સકલ શાસ્ત્ર જ તત્ત્વબોધે,
પામેલ બુદ્ધિપટુથી સુર લોકનાથે;
ત્રૈલોક્ય ચિત્તહર ચારૂ ઉદાર સ્તોત્રે,
હું એ ખરે સ્તવીશ આદિ જીનેંદ્રને તે. ૨

શ્લોકાર્થ

ભક્તિવંત દેવતાઓના નમેલાં મસ્તકોને વિષે રહેલા મુગટોના મણિઓની કાંતિને પ્રકાશિત કરનાર, પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર અને યુગની આદિથી ભવસમુદ્રમા પડેલા મનુષ્યોને આધારભૂત એવા શ્રીજીનેશ્વરદેવના બંને ચરણોમા રૂડી રીતે નમસ્કાર કરીને, સમસ્ત શાસ્ત્રોના તત્ત્વજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થએલી નિપુણ બુદ્ધિ દ્વારા ત્રણ લોકના ચિત્તનું હરણ કરનાર મનોહર અને ઉદાર અર્થ-વાળા સ્તોત્રોથી દેવેન્દ્રોએ પણ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રી પ્રથમ જિનેશ્વર [શ્રી ઋષભસ્વામી]ની હું પણ સ્તુતિ કરીશ. ૧-૨

વાર્તા ૧લી શ્લોક. ૧-૨

હેમશ્રેષ્ટિ કથા.

એક સમયે માળવાધિપતિ વિદ્યાપ્રેમી સુપ્રસિદ્ધ મહારાજા ભોજ પોતાની રાજધાની ઉજ્જેણી નગરીમા આવેલા પોતાના રાજમહેલની અદર દરબારમાં સરદારો, સામતો, ભાયાતો તથા પડિતોથી પરિવરેલો રાજ્યસિંહાસનપર બિરાજેલો હતો તે સમયે જુદા જુદા પ્રકારનો દેશ, વિદેશ, નીતિ, ન્યાય, કુતુહલ તથા ચમત્કાર વગેરે વિષયોનો વાર્તા વિનોદ ચાલી રહ્યો હતો, દરમ્યાન દરવાને આવી નમન કરીને મહારાજાને કહ્યુ કેઃ–'હે મહારાજ! કોઇ બ્રાહ્મણ આપની પાસે કાંઇ નિવેદન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. જો આપશ્રીની આજ્ઞા હોય તો તેણે અદર લાવુ'

રાજાએ કહ્યું કેઃ–'ભલે, ખુશીથી આવવા દે' અનુજ્ઞા મળતાની સાથે જ પહેરેગીર બહાર ચાલ્યો ગયો અને થોડી જ વારમાં એક સુદર આકૃતિવાન અને ભવ્ય ચહેરાવાળો બ્રાહ્મણ અદર આવી મહારાજાને શુભાશીષ આપી ઊભો રહ્યો રાજાએ યથાયોગ્ય આદરસત્કાર કરી બેસવાને આસન અપાવ્યુ આસનપર બેઠા પછી બીજી કેટલીએક વાતચીત કર્યા પછી બ્રાહ્મણે ધીમે રહીને કહ્યું કેઃ–'મહારાજ! મે એકથી અનેકવાર સાંભળ્યુ છે કે **'ભક્તામર'** સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે અને એ સ્તોત્રના કર્તા સમર્થ વિદ્વાન**'માનતુંગ'** નામના આચાર્યશ્રીએ તેનો પ્રભાવ બતાવ્યો પણ હતો પરતુ મને તે વાત પર વિશ્વાસ આવતો નથી કે એ પ્રભાવ **'ભક્તામર'**નો હોય, કારણકે **માનતુંગ** આચાર્ય મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર હતા અને તેથી મત્રના પ્રભાવથી યા કોઇ દેવ વિશિષ્ટની સાધનાથી અથવા તો કોઇ તંત્ર અગર ઔષધિના પ્રભાવથી કદાચ ચમત્કાર બતાવ્યા પણ હોય તો તે સંભવિત છે અને એવા પ્રયોગો વડે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડીને તે પ્રભાવ **'ભક્તામર'**નો છે તેવું લોકોમા જાહેર કરેલુ હોય એવુ મને જણાય છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે એવો પ્રભાવ **'ભક્તામર'**નો જ હોય એમ માની શકાતુ નથી. હુ તો 'ભક્તામર'નુ માહાત્મ્ય સત્ય ત્યારે જ સમજુ કે જો અહી બીજો કોઇ તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવે, નહીતર **'ભક્તામર,**નો પ્રભાવ કાઇ છે જ નહિ એમ જે હુ માનુ છું તે સત્ય જ છે'

આ પ્રમાણેના બ્રાહ્મણના વચન સાભળી રાજાને પણ **'ભક્તામર'**ના માહાત્મ્ય અને સત્ય પ્રભાવ માટે શકા થઇ અને તેથી સત્ય પ્રભાવ જાણવાની જિજ્ઞાસાથી કચેરીમા બેઠેલા સભાજનો સમક્ષ રાજા કહેવા લાગ્યો કેઃ–'મારી આ નગરીમા **'ભક્તામર'** જાણનાર અને તેનો પ્રભાવ બતાવનાર કોઇ છે?'

આ વચન સાંભળી એક મનુષ્ય બોલ્યો કે:–'મહારાજા! આપણી નગરીમાં 'હેમશ્રેષ્ઠિ' ભદ્રિક, ધર્માત્મા અને સદાચારી છે, તેમ જ **ભક્તામર** સ્તોત્ર બહુ જ સારી રીતે જાણે છે, તેઓને પૂછવાથી આપશ્રી કાંઇક જાણી શકશો. એમ મારૂ માનવું છે.'

મહારાજાએ **હેમશ્રેષ્ઠિ**નુ નામ સાંભળી તેમ જ તેઓ સારી રીતે **ભક્તામર** જાણે છે એવું જાણી એક નોકરને હુકમ કર્યો કે –'હેમશ્રેષ્ઠિ ને જલદી અહીંઆં બોલાવી લાવો'.

મહારાજાની આજ્ઞા થતાં જ નોકર શેઠને ત્યા ગયો અને આપને મહારાજા બોલાવે છે એવું શેઠને કહ્યું, એટલે મહારાજાની આજ્ઞાને માન આપી શેઠે યથોચિત્ત સ્થિતિએ રાજદરબારમાં આવી નમન કરી 'શી આજ્ઞા છે' એમ કહી ઊભા રહ્યા.

મહારાજાએ શેઠને યોગ્ય સન્માન આપી બેસાડયા પછી કહ્યું કે:–'મેં સાંભળ્યુ છે કે આપ **ભક્તામર** સ્તોત્રને સારી રીતે જાણો છો અને **ભક્તામર** અત્યંત પ્રાભાવિક કહેવાય છે, એ પ્રભાવ પણ જાણો છો, તો તે શુ સત્ય છે? જો એ સત્ય હોય તો **ભક્તામર**નો પ્રભાવ જાણવાની મારી ઇચ્છા છે.'

શેઠે જવાબ આપ્યો કે:–'ગુરુકૃપાથી **ભક્તામર** અને તેનો પ્રભાવ જાણવા–જોવાની જ જો આપની ઈચ્છા હોય તો મને ત્રણ દિવસની મુદત આપો'

શેઠની માગણી પ્રમાણે મહારાજાએ ત્રણ દિવસની મુદત આપી, જોતજોતામાં ત્રણ દિવસ પૂરા થઈ ગયા; ત્રીજે દિવસે મહારાજા **ભોજે** સાજના સમયે **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવાના ઈરાદાથી જ **હેમશ્રેષ્ઠિ**ને મજબૂત નાગપાશના બંધનોથી બાંધીને પાણી વગરના એક ઉંડા અંધારા કુવામાં ઉતારી મૂકયા અને તેઓ કોઈ પણ યુક્તિથી બહાર ન નીકળી જાય તેના માટે પોતાના સિપાઈઓને ચોકી કરવાને માટે રાજાએ બેસાડયા.

કુવામાં ઉતાર્યા પછી **હેમશ્રેષ્ઠિ**એ એક જ ધ્યાનથી શ્રદ્ધા અને ભક્તિ પૂર્વક પ્રથમના બે કાવ્યોનું ચિંતવન કર્યું તે શ્લોકોના પ્રભાવથી 'ચક્રેશ્વરી' દેવી પ્રગટ થયાં અને **હેમશ્રેષ્ઠિ**નાં સર્વ બંધનો છોડી બંધનમુક્ત કર્યા, એટલુ જ નહિ પણ તે શેઠને વસ્ત્રાભૂષણથી સારી રીતે શણગારી દૈવિ શક્તિથી તે જ કુવામાં એક સુદર સ્થળ બનાવી ત્યાં જ રાખ્યા.

શેઠને બંધનમુક્ત કરી દેવી બોલ્યાં કે:–હે વત્સ ! સવારમા રાજા તને બોલાવશે, અને તે વખતે મારા બનાવેલા નાગપાશથી બંધાએલા એવા તેને **ભક્તામર**ના પ્રથમ

૧ 'क શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ' મા અ. સુ મહેતાએ 'દેવચંદ' નામ છપાવેલુ છે ख તથા 'શ્રી ભ૦મ–માહાત્મ્ય' મા મુનિશ્રી છોટાલાલજીએ 'હેમચંદ્ર' નામ છપાવેલુ છે ग 'ભક્તામર કથા' માં ઉદયલાલ કાશલીવાલે 'હેમદત્ત' નામ છપાવેલુ છે

બે શ્લોકોથી પાણી મંતરીને છાંટવાથી તે બંધન મુક્ત થશે, આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદશ્ય થઇ ગયાં.

બીજે દિવસે દેવીએ રાજાને નાગપાશથી એવો સખત બાંધી લીધો કે તે પથારીમાંથી ઉઠવાને પણ શક્તિવાન રહ્યો નહિ ત્યારે આકાશમાં રહીને અપ્રતિચક્રા 'ચક્રેશ્વરી' દેવી બોલી કે:–'રેરે દુષ્ટ ! તું હેમશ્રેષ્ઠિને બોલાવી લાવ અને તે જો સ્તોત્ર ભણીને પાણી મંતરીને છાટશે તો જ તારાં બંધનો છુટશે.'

આ પ્રમાણે સાંભળતાજ રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે:–'હે સેવકો ! જલદી હેમશ્રેષ્ઠિને કુવામાંથી બહાર કાઢી, તેને બંધનમુક્ત કરી અહીંયા લાવો.'

રાજાનો હુકમ થતા જ સેવકો દોડયા અને જે કુવામાં શેઠને ઉતાર્યા હતા, ત્યા આવી શેઠના નામનો અવાજ કર્યો. ત્યાં સુશોભિત વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત શેઠ કોઈની પણ સહાય વિના જ સ્વયમેવ કુવાની બહાર આવ્યા, અને પાણી મંતરીને છાટીને રાજાને બંધનમુક્ત કર્યો.

આ બનાવથી રાજા તથા નગરના લોકો મહાન આશ્ચર્ય પામ્યા પછી દેવીએ રાજાને તર્જના પૂર્વક પૂછયુ કે–'હે રાજા ! ફરીથી સર્વ દેવદાનવોથી પૂજનિક શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવોછે ?

રાજા બોલ્યો કે:–'હે માતા ! મારા આ અજ્ઞાન જન્ય અપરાધ માટે મને ક્ષમા આપો' અને દેવીના ચરણમાં નમી પડયો પછી દેવી અંતર્ધ્યાન થઇ ગયાં.

આ વ્યતિકર નજરે જોઇને પ્રથમ ભકતામરના પ્રભાવ માટે શંકા ઉઠાવનાર બ્રાહ્મણ તેમ જ ઘણા સભાજનોને ભકતામર પ્રત્યે શ્રદ્ધા, ભક્તિભાવ અને પૂજ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થયો ત્યારપછી હેમશ્રેષ્ઠિને રાજાએ ઘણું સન્માન આપી તેમની ક્ષમા માગી, મોટા સન્માનથી ઘેર વિદાય કર્યા, રાજા પરમ જૈન થયો અને સર્વત્ર જૈન શાસનનો પ્રભાવ વિસ્તર્યો

ગુ૦ સૂ૦ વૃ૦ મંત્રામ્નાય—

ॐ नमो वृषभनाथाय मृत्युञ्जयाय सर्वजीवशरणाय परमपुरुषाय चतुर्वेदाननाय अष्टादशदोषरहीताय अजरामराय सर्वज्ञाय सर्वदर्शिने सर्वदेवाय अष्टमहाप्रातिहार्यचतुस्त्रिंशदतिशयसहिताय श्रीसमवसरणे द्वादशपर्षद्वेष्टिताय दानसमर्थाय ग्रह नाग भूत यक्ष राक्षस [1]वशङ्कराय सर्वशान्तिकराय मम शिवं कुरु कुरु स्वाहा ॥ આ મંત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ જાતની વિપત્તિનો નાશ થાય છે

---

૧ દે. લા પુ. ફંડ. ગ્રંથાંક. ૭૯ મા शंकराय પાઠ છે, પરંતુ તે અશુદ્ધ હોય એમ લાગે છે.

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो जिणाणं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौ ह्रः असिआउसा अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय झ्रौं झ्रौं स्वाहा

મંત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं श्रीं क्लीं ब्लूं क्रौं ॐ ह्रीं नमः स्वाहा ॥

बुद्ध्या विनाऽपि विबुधार्चितपादपीठ!
स्तोतुं समुद्यतमतिर्विगतत्रपोऽहम्।
बालं विहाय जलसंस्थितमिन्दुबिम्ब-
मन्यः क इच्छति जनः सहसा ग्रहीतुम्?॥३॥

સમશ્લોકી

બુદ્ધિ વિના ય સુરપૂજિતપાદપીઠ!
મેં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તજી લાજ શુદ્ધ!
લેવા શિશુ વિણ જળે સ્થિત ચંદ્રબિંબ,
ઈચ્છા કરે જ સહસા જન કોણ અન્ય?—૩

દેવોએ અથવા પંડિતોએ પૂજ્યુ છે પાદપીઠ જેઓનુ એવા હે પ્રભુ! તમારી સ્તુતિ કરવામાં મારી કાંઈ પણ બુદ્ધિ નથી, તો પણ નિર્લજ્જ થઈને તમારી સ્તુતિ કરવા મારી મતિ ઉદ્યમવાળી થઈ છે; જળમાં પ્રતિબિંબરૂપે પડેલા ચંદ્રના બિંબને સહસા—વગર વિચાર્યે પકડવાને બાળક વિના બીજો કયો માણસ ઇચ્છા કરે? અર્થાત્ જેમ બાળક વિના બીજો કોઈ પણ બુદ્ધિમાન જલપ્રતિબિંબિત ચંદ્રને ગ્રહણ કરવા ઈચ્છતો નથી, તેમ હુ પણ તમારી સ્તુતિ કરવાને અશક્ત હોવા છતાં પણ તમારી સ્તુતિ કરવા ઈચ્છું છું—૩

वक्तुं गुणान् गुणसमुद्र! शशाङ्ककान्तान्
कस्ते क्षमः सुरगुरुप्रतिमोऽपि बुद्ध्या?
कल्पान्तकालपवनोद्धतनक्रचक्रं
को वा तरीतुमलमम्बुनिधिं भुजाभ्याम्?॥४॥

સમશ્લોકી

કે'વા ગુણો ગુણનિધિ! તુજ ચંદ્રકાન્ત,
છે બુદ્ધિથી સુરગુરૂસમ કો સમર્થ?
જ્યાં ઉછળે મગરમચ્છ મહાન વાતે,
રે કોણ તે તરિ શકે જ સમુદ્ર હાથે?—૪

શ્લોકાર્થ—હે ગુણસમુદ્ર પ્રભુ! ચંદ્રના સરખા મનોહર—ઉજ્વળ એવા તમારા ગુણોને બુદ્ધિ વડે કરીને બૃહસ્પતિ સમાન એવો પણ કયો પુરુષ કહેવાને સમર્થ

થાય ? અર્થાત્ કોઇ પણ સમર્થ થતો નથી. પ્રલયકાળના પવનથી મગરના સમૂહો જેને વિષે ઉછળી રહ્યા છે એવા સમુદ્રમાં બે હાથ વડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે? જેમ બે હાથથી સમુદ્ર તરવો અશક્ય છે, તેમ તમારા ગુણોનુ વર્ણન કરવું અશક્ય છે.—૪

વાર્તા ૨ જી શ્લોક. ૩-૪

જમ્બુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા માલવદેશમા આવેલી ઉજ્જયિની નામની નગરીમા **સુમતિ**[૧] નામનો એક ભદ્રક પરિણામવાળો અને નિર્ધન વણિક રહેતો હતો તે નીતિમાન, સરલ અને દયાવાન તેમ જ ધર્મપ્રેમી હતો તે દરિદ્રી હોવા છતાં પણ અનીતિના માર્ગે દોરાએલો ન હતો.

એક વખતે **ઉજ્જયિની** નગરીના બહારના ઉદ્યાનમા કોઇ શ્વેતામ્બર જૈન મુનિ[૨] પોતાના શિષ્યમંડળ સાથે પધાર્યા ગામમા સાધુ પધારવાની ખબર થવાથી અનેક સ્ત્રી પુરુષો દર્શનાર્થે અને ધર્મોપદેશ શ્રવણાર્થે હર્ષભેર આવવા લાગ્યા. લોકોની સાથે **સુમતિ** વણિક પણ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવ્યો હતો. જ્યારે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને બધા માણસો ચાલ્યા ગયા ત્યારે **સુમતિ** કે જે હજુસુધી શાંતચિત્તે ત્યાં બેઠેલો હતો, તે પોતાના સ્થાનથી ઉઠી ઊભો થઈ મુનિ મહારાજની પાસે આવી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક વંદન—નમસ્કાર કરી નજીક બેસી બે હાથની અંજલિ જોડી કહેવા લાગ્યો કે—'મહાત્મન્! આપે ધર્મનુ યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવ્યુ અને એવા ધર્મથી જ મુક્તિ મળે એમ કહ્યુ તે યથાર્થ જ છે, પરંતુ ધર્મ કરવો એ મનોવૃત્તિ શાંત અને સ્થિર હોય તો જ બની શકે. કાંઇક બાહ્ય જીવન સુખરૂપ હોય તો તે બને, પણ દરિદ્રી માણસ કે જેને એક ટંકના ખોરાકના માટે પણ વાંધા પડતા હોય તેવા મનુષ્યો ધર્મ કેવી રીતે કરી શકે? મને ધર્મ કરવાની ઘણીએ ઇચ્છા છે, પરંતુ દરિદ્રતા રૂપી પિશાચિની મારો કેડો છોડતી નથી આપશ્રી દયાળુ છો અને કોઇપણ દુખી પ્રાણીને સુખી કરવો એ આપનો ધર્મ છે. પરોપકારી મહાપુરુષો પોતાની જાતે સંકટો વેઠીને પણ અન્યનુ કલ્યાણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તો મારા જેવા દરિદ્રી પર દયા લાવી મને કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે જેથી દરિદ્રતા રૂપી પાપિણી મારો કેડો છોડે'

આવા કરૂણાપૂર્ણ વચનો સાંભળી તે દયાળુ મહાત્માનુ હૃદય દ્રવવા લાગ્યુ અને તેનુ કલ્યાણ કરવાની લાગણી થઈ આવી દયાર્દ્ર હૃદયે મહાત્મા બોલ્યા કે—

૧ क માં શેઠનુ નામ 'વીરચંદ' આપેલુ છે, જ્યારે ख મા 'સુમતિચંદ્ર' નામ આપેલુ છે

૨. ख મા મુનિનુ નામ 'અનાશ્રવી' આપેલુ છે, જ્યારે ग મા 'પિહિતાશ્રવ' નામ આપેલુ છે

'હે ભાઇ! જે સુખદુઃખ આવે છે તે પૂર્વકૃત કર્માનુસાર આવે છે અને એ દરિદ્રતાનો નાશ કરવા માટે ધર્મ પ્રત્યે સપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી ન્યાયપરાયણ બનવું એ સિવાય અન્ય કોઈ પણ ઉપાય નથી. ધર્મ કરવાથી અનેક જીવો સુખી થયા છે, માટે ધર્મની શ્રદ્ધા રાખી તેનુ શ્રવણ કરો અને હું તમોને આ બે શ્લોકો આપુ છુ તેનો વિધિપૂર્વક પાઠ, અધ્યયન અને જાપ કરવાથી તમે દરેક રીતે સુખી થશો. એટલુ કહી તે દયાળુ મહાત્માએ 'ભકતામર'નો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક આપ્યો અને તેનો કેવી રીતે જાપ કરવો તે પણ સમજાવ્યુ. **સુમતિ** આવી અમૂલ્ય પ્રાસાદી મળવાથી ઘણો જ આનદિત થયો અને મહાત્માના ચરણકમળમા મસ્તક નમાવી ત્યાથી સ્વસ્થાને ગયો. મહાત્મા પણ અન્ય સ્થળે વિહાર કરી ગયા

એક વખતે કોઈક વણિક પુત્રની સાથે વહાણુમાં બેસી **સુમતિ** ધન ઉપાર્જનાર્થે પરદેશ જવા નીકળ્યો. તે વહાણમા અનેક જણા બેઠેલા હતા. વહાણ જલમાર્ગ કાપતું ધીમે ધીમે આગળ વધવા લાગ્યુ, એવામા એકદમ પવન પ્રતિકૂળ થયો અને દરિયો તોફાને ચઢયો, આથી વહાણ હાલમડોલ થવા લાગ્યુ અને પાણીનાં મોજાની સાથે તે પણ ઉંચે ઉછળવા લાગ્યુ, તેમ જ વાહાણ ડુબવાની તૈયારી હોય તેમ જણાયુ. તે વખતે વહાણમા બેઠેલા દરેક જણ આફતમાંથી મુક્ત થવાને માટે અનેક જાતની પ્રભુપ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, પરતુ સઘળું વ્યર્થ. હજી તો પુરી એક ઘડી થઈ નથી ત્યા તો વહાણ ભાગી ગયુ અને નાવિકો જળમા ડુબવા લાગ્યા. વહાણમાં રહેલા બધા લોકો ભયભીત થઈ ગયા દરેક સૌ પોતપોતના ઇષ્ટદેવનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યા આ સમયે **સુમતિ** વણિકને મહાત્માએ આપેલા **ભકતામર**ના બે શ્લોકોનુ સ્મરણ થઈ આવ્યુ એટલે શુદ્ધ અધ્યવસાયથી તે તેનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો. અને પોતાના બને બાહુથી સમુદ્ર તરવા લાગ્યો પ્રભુના નામ સ્મરણથી સસારરૂપી અગાધ સમુદ્રની પાર ઉતરી શકાય છે, તો તે પછી બાહ્ય સમુદ્ર તરી શકાય તેમા શુ આશ્ચર્ય? થોડી જ વારમા શ્લોકના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ મોકલાવેલ દેવીએ **સુમતિ** ને દરીયામાથી ઉપાડી સમુદ્રના કાઠે મૂકયો, એટલુ જ નહિ પણ અનેક કિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો અને રત્નો તેને અર્પણ કરી અને બોલી કેઃ— 'જ્યારે કોઈ ખાસ પ્રસગ હોય અથવા મુશ્કેલી ઉપસ્થિત થઈ હોય ત્યારે તારે મને યાદ કરવી અને તે વખતે હુ હાજર થઈશ' આ પ્રમાણે કહી દેવી ચાલી ગઈ.

સુમતિ વણિક શાતિથી કેટલાક દીવસે પોતાના ઘેર પહોંચ્યો અને દેવીએ આપેલા રત્નોનો વ્યય કરી કરોડો નાણા પ્રાપ્ત કરી મહાન ધનાઢય થયો કાળે કરી ઉજ્જયિની નગરીના સઘળા ધનાઢયોમા તે મુખ્ય ગણાવા લાગ્યો. રાજદરબારમા

તેનુ સન્માન થવા લાગ્યુ, તેમ જ માન અને પ્રતિષ્ઠાને પામ્યો. સુમતિ ને ધનની પ્રાપ્તિ થવાથી તે કંજુસ અને સંકુચિત મનોવૃત્તિનો નહી બનતાં, પોતાંની પૂર્વની દરિદ્રાવસ્થાનો ખ્યાલ રાખી ઉદાર અને દાનેશ્વરી બન્યો, તેને અનેક દુઃખી આત્માઓને અનેક પ્રકારની સહાયતા કરી અને તે પરમ શ્રાવક બન્યો. આવી રીતે ભક્તામરના ત્રીજા અને ચોથા શ્લોકના પ્રભાવથી તે શાંતિમય જીવન ગુજારવા લાગ્યો.

ગુ સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય-

अत्रापि मन्त्रः प्राक् कथित एव ॥ અહીંઆ પણ મંત્ર પૂર્વે કહેલો તે જ જાણવો.

सोऽहं तथापि तव भक्तिवशान्मुनीश!
कर्तुं स्तवं विगतशक्तिरपि प्रवृत्तः।
प्रीत्याऽऽत्मवीर्यमविचार्य मृगो मृगेन्द्रं
नाभ्येति किं निजशिशोः परिपालनार्थम्?॥५॥

સમશ્લોકી

તેવો તથાપિ તુજ ભકિતવડે મુનીશ!
શકિત રહિત પણ હું સ્તુતિને કરીશ;
પ્રીતે વિચાર બળનો તજી સિંહ સામે—
ના થાય શું મૃગ શિશુ નિજ રક્ષવાને? .૫

શ્લોકાર્થઃ-હે મુનીશ્વર! આવી રીતે હું તમારી સ્તુતિ કરવાને અસમર્થ છુ. તો પણ તમારા પરની ભક્તિને લીધે તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું. જેવી રીતે હરણ પોતાના બલનો વિચાર કર્યા વિના જ પોતાના બચ્ચાં પરની પ્રીતિને વશ થઈને તેનુ પરિપાલન કરવા શુ સિંહની સામે નથી થતો? થાય છે જ. તેવી જ રીતે હુ મદબુદ્ધિવાળો હોવા છતાં પણ તમારી ભક્તિને વશ થઇને જ સ્તુતિ કરવા પ્રવૃત્ત થયો છુ, માટે હુ શ્લાઘાનુ સ્થાન થઇશ -૫

अल्पश्रुतं श्रुतवतां परिहासधाम
त्वद्भक्तिरेव मुखरीकुरुते बलान्माम्।
यत् कोकिलः किल मधौ मधुरं विरौति
तच्चारुचूतकलिकानिकरैकहेतुः ॥६॥

સમશ્લોકી

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાં એ,
ભકિત તમારી જ મને બળથી વદાવે!

જે કોકિલા મધુર ચૈત્ર વિષે ઉચ્ચારે,
તે માત્ર આમ્રતરૂ મો'ર તણા પ્રભાવે.—૬

શ્લોકાર્થ.–હે સ્વામી ! હું અલ્પ જ્ઞાનવાળો એટલે થોડા જ્ઞાનવાળો છું તેથી વિદ્વાનોમાં હુ હાંસીનું પાત્ર છુ તો પણ તમારા પરની ભક્તિ જ મને બળાત્કારે તમારી સ્તુતિ કરવામા વાચાળ કરે છે, તે યોગ્ય જ છે, વસંતઋતુમાં કોયલ જે મધુર શબ્દ કરે છે, તેનુ કારણ માત્ર મનોહર આંબાના મો'રનો સમૂહ છે અર્થાત્ જેવી રીતે આંબાની માંજર ખાવાથી કોયલનો શબ્દ મધુર લાગે છે, તેવી જ રીતે હું પણ ભક્તિથી તમારી સ્તુતિ કરૂ છુ તેથી મારી સ્તુતિ વિદ્વાનોમાં પ્રશસાપાત્ર થશે –૬

त्वत्संस्तवेन भवसन्ततिसन्निबद्धं
पापं क्षणात् क्षयमुपैति शरीरभाजाम् ।
आक्रान्तलोकमलिनीलमशेषमाशु
सूर्यांशुभिन्नमिव शार्वरमन्धकारम् ॥७॥

સમશ્લોકી

બાંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ,
ત્હારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;
આ લોક વ્યાપ્ત નિશીનું ભમરા સમાન,
અંધારૂં સૂર્ય કિરણેથી હરાય જેમ. ૭

શ્લોકાર્થ –(હે પ્રભુ !) કોટિ ભવમા ઉપાર્જન કરેલાં પ્રાણીઓનાં પાપકર્મ તમારી સ્તુતિ કરવાથી તત્કાળ નાશ પામે છે જેવી રીતે લોકમા વ્યાપી ગએલુ, ભમરાની જેવુ કાળુ, કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ સબધીનુ સર્વ અધારૂ સવારમા થતા સૂર્યોદયથી નાશ પામે છે, તેવી જ રીતે જિનેશ્વરદેવની સ્તુતિ કોટિ ભવના પાપોનો નાશ કરે છે

વાર્તા ૩જી શ્લોક–૫–૬–૭

સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા.

પાટલીપુત્ર[1] નામના શહેરમા સુધન[2] નામે એક શેઠ રહેતો હતો, તે તેના નામ પ્રમાણે ઘણો જ ધનવાન હતો. જેમ બીજાઓ કરતા તે વધારે ધનવાન હતો, તેમ બીજાઓ કરતા ઉદાર વૃત્તિવાળો પણ વધારે હતો लक्ष्म्याभरणं दानं લક્ષ્મીનુ આભૂષણ દાન છે, અને દાનથી જ લક્ષ્મી ટકે છે તથા શોભે છે તે જેવો દાનેશ્વરી

૧ क, ख અને ग માં શહેરનુ નામ પટણા છે, જે પાટલીપુત્રનું જ બીજુ નામ છે.
૨ क માં શેઠનુ નામ 'ધનાવહ' છે, જ્યારે ख અને ग મા ઉપર પ્રમાણે 'સુધન' જ છે

હતો, તેવો જ જૈનધર્મ પ્રત્યે પરમ શ્રદ્ધાવાળો હતો પોતાના આત્મશ્રેય માટે ઘરની નજીકમાં એક જિનમંદિર[1] તેણે બંધાવ્યુ હતુ, જેમા મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ બિરાજમાન હતા સુધન શેઠના સહવાસથી ભીમ[2] નામનો રાજા પણ શ્રાવક થયો હતો

એક સમયે તે શહેરમાં ધૂલીપા[3] નામનો એક કાપાલિક આવ્યો તેને ચેટક સાધ્ય કરેલો હોવાથી, પાટલીપુત્રનાં બધા માણસોને ચમત્કાર બતાવી પોતા તરફ આકર્ષી લીધા. કહેવત પણ છે કેઃ–'દુનીયા ઝુકતી હૈ ઝુકાને વાલા ચાહિયે' જૂદા જૂદા પ્રકારના બાહ્ય સ્વાર્થની પૂર્તિના માટે અનેક મનુષ્યો તે કાપાલિક પાસે દરરોજ આવવા લાગ્યા 'गतानुगतिको लोकः' એ ન્યાય એકને દેખીને બીજો અને બીજાને દેખીને ત્રીજો એમ દિવસ અને રાત્રિ જ્યારે જુઓ ત્યારે કાપાલિકની કૃપાના યાચકો તેના નિવાસ સ્થાને ભરાએલા જ રહેતા.

સુધન શેઠ અને ભીમરાજા એ બે જણા સિવાય લગભગ આખુ ગામ તે કાપાલિકની પાસે આવતુ હતું સુધન શેઠ અને રાજા ભીમ બને સમજતા હતા કે –

'नमस्कारसमो मन्त्रः शत्रुंजयसमो गिरिः ।
वीतरागसमो देवो, न भूतो न भविष्यति ॥१॥'

અર્થાત્–નમસ્કાર મંત્ર સમાન મંત્ર, શત્રુંજય પર્વત જેવો [પવિત્ર] પર્વત અને વીતરાગ સમાન દેવ ભૂતકાળમાં થયા નથી અને ભવિષ્યમાં થશે પણ નહિ'

આ પ્રમાણેના દૃઢ નિશ્ચયવાળા તે બંને પુણ્યાત્માઓ કાપાલિકની નિંદા કર્યા વિના પોતાના આત્મચિંતનમાં મગ્ન રહેતા હતા.

એક દિવસે ઉપરોક્ત કાપાલિકે લોકોને[4] અભિમાનયુક્ત પ્રશ્ન કર્યો કે 'હે નગરજનો ! આ નગરની અંદર મારી સેવા માટે કોણ નથી આવતુ ?'

આ પ્રશ્નના જવાબમાં લોકોએ કહ્યું કે'—'સ્વામી ! આપની અદ્ભુત શક્તિના પ્રભાવથી શહેરનાં તમામ મનુષ્યો આપની પૂજા–ભક્તિ કરે છે, પરતુ માત્ર બે મનુષ્યો જ આપની સેવા તો શુ પણ આપની સામું પણ જોતા નથી. તે બંને જૈન શ્વેતામ્બર ધર્માનુયાયી છે, જેઓનાં નામ 'સુધનશેઠ' અને 'રાજા ભીમ' છે. તે બંને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા હોવાથી આપણુને તો તેઓ મિથ્યાત્વી–ધૂર્ત–

---

૧ ग મા 'જિનમંદિર'ના બદલે 'ધર્મ સ્થાનક' શબ્દ છાપેલો છે.

૨ क માં એકલા 'ધનાવહ' શેઠનું જ નામ આપેલુ છે.

૩ क મા યોગિનુ નામ 'ધૂલીપાત' આપેલુ છે જ્યારે ख અને ग મા 'ધુલી' અને 'ધાશી' નામના બે યોગિઓનાં નામો છે.

૪ ग પ્રતમાં 'લોકોને' ના બદલે 'પોતાના શિષ્યોને' છે.

પાખંડી પોતાના મનથી માને છે, એટલે જ તેઓ અહીં આવતા નથી અને આપણી સેવાભક્તિ વગેરે કાંઇ પણ કરતા નથી.'

ધુલીપા યોગિ આ સાંભળી એકદમ ક્રોધાયમાન થયો અને ક્ષુદ્ર ચેટક દેવની સહાયથી તેણે **સુધન** શેઠ તથા ભીમરાજના ઘેર ધૂળ અને પત્થરોની વૃષ્ટિ કરાવી, ધૂળ અને પત્થરો એટલા બધા વરસાવ્યા કે બંનેના ઘરની અંદર રહેલા મનુષ્યો ગુંગળાઇ અને મુંઝાઇ મરે, પરંતુ ક્ષણવારમાં સુધન શેઠ અને **ભીમરાજા** ચિંતા કરવા લાગ્યા કે અમારા ઉપર કાંઇ પણ આફત આવી છે, પરતુ તેઓના ધર્મજ્ઞાને તે ચિંતા તુરતજ નાબુદ કરી.

विपत्तौ धैर्यं આ સૂત્રાનુસારે ધૈર્ય પકડી આ મુશ્કેલી નથી પણ એક જાતની કસોટી છે એમ માની શાત થયા, અને **ભકતામર** સ્તોત્રના સાતમા શ્લોકનુ શુદ્ધ ભાવથી સ્મરણ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યા, તેઓના પ્રબળ પુણ્યોદયથી અને **'ભકતામર'** સ્તોત્રના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી'** દેવી પ્રગટ થયાં. તેણીએ **સુધન**ના તથા **ભીમરાજ**ના વચનથી અરિહંત શાસનની પ્રભાવના વધારવા માટે તેઓના ઘરમાંની ધૂળ તથા પત્થરો દૂર કરી, **ધૂલિપા** યોગિના સ્થાનકમાં મૂક્યા.

આ વાત કાપાલિકના જાણવામાં આવતા તેણે આ પ્રસંગ સુધારવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ કોઇ દેવી અગર દેવતાથી પણ ધૂળ અને પત્થર દૂર થઈ શક્યા નહિ આથી કાપાલિકને બહુ જ ખેદ થયો અને પોતાની ભૂલને માટે તે પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. કહ્યુ પણ છે કે —

> **'तावद् गर्जन्ति मातङ्गा, वने मदभरालसाः ।**
> **लीलोल्लालितलाङ्गूलो, यावन्नायाति केसरी ॥१॥**

અર્થાત્‌-જ્યાં સુધી લીલાએ પુંછડુ ઉંચે ઉછાળતો એવો કેસરી આવ્યો નથી, ત્યા સુધી જગલમા મદોન્મત્ત થએલા એવા હસ્તિઓ ગર્જારવ કરે છે."

ધલિપા યોગીએ આ બધુ શ્રેષ્ઠિના કહેવાથી દેવીએ કર્યું છે, તે વાત જાણીને તેને શ્રેષ્ઠિનુ શરણ માગ્યુ-ક્ષમા માગી અને **સુધન શ્રેષ્ઠિ**એ તેણે આ પ્રમાણે ધર્મ સભળાવ્યો —

> **"हिंसा त्याज्या नरकपदवी सत्यमाभाषणीयं**
> **स्तेयं हेयं सुरतविरतिः सर्वसङ्गान्निवृत्तिः ।**
> **जैनो धर्मो यदि न रुचित पापपङ्कावृतेभ्यः**
> **सर्पिर्दुष्टं किमलमियता यत् प्रमेही न भुङ्क्ते ॥१॥**

૧. क, ख અને ग માં શાસનરક્ષક દેવ-દેવી પ્રગટ થયાં-થઇ એમ પાઠ છે.

देवेषु वीतरागाद्, देवो व्रतिषु व्रती च निर्ग्रन्थात् ।
धर्मश्च क्षान्तिकृपा-धर्माद्स्त्युत्तमो नान्यः ॥२॥"

અર્થાત્:–નરક પદવીને આપવાવાળી એવી હિંસાનો ત્યાગ, અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, ચોરીનો ત્યાગ, કામક્રીડાની વિરતિ અને સર્વ પરિગ્રહના ત્યાગ રૂપી જૈન-ધર્મ, પાપમા ખુંચેલા એવા જે આત્માને ન ગમે, તે પ્રમાદી આત્માને માયારૂપી નાગિની કેમ ડંશ દેવાને સમર્થ ન થાય? અર્થાત્ તે આત્માને માયારૂપી નાગિની ડંશ દે છે.–૧

દેવોમા વીતરાગ, વ્રતધારીમાં નિર્ગ્રન્થ એવા સાધુ અને ધર્મમાં ક્ષમા તથા કરૂણા જેવો ઉત્તમ કોઈ બીજો ધર્મ નથી –૨

આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ સાભળવાથી ધૂલીપા યોગિ સુધન શ્રેષ્ઠિને ગુરૂ તરીકે માનવા લાગ્યો, દેવી સ્વસ્થાને ચાલી ગઈ. સૂર્યના તેજની માફક જૈન-ધર્મનો પ્રતાપ વિસ્તર્યો. ધૂલીપા યોગિ દેવાધિદેવની મૂર્તિ જોઇને આનંદ પામ્યો. આ બધો વૃતાત જોઇને લોકો પણ ભકતામર સ્તોત્ર અને જૈનધર્મ પ્રત્યે વિશેષ શ્રદ્ધાવાન થયા.

ગુ. સૂ. વૃ મંત્રામ્નાય:—

ॐ ह्राँ ह्रीं ह्रूँ ऋषभशान्तिधृतिकीर्त्तिकान्तिबुद्धिलक्ष्मी ह्रीं अप्रतिचक्रे ! फुट्[1] विचक्राय स्वाहा । शान्त्युपशान्तिसर्वकार्यकरी भव देवि ! अपराजिते ! ॐ ठ ठः । राजकुले विवादे कटकादिषु स्मर्यते ।

मत्वेति नाथ ! तव संस्तवनं मयेद–
मारभ्यते तनुधियाऽपि तव प्रभावात् ।
चेतो हरिष्यति सतां नलिनीदलेषु
मुक्ताफलद्युतिमुपैति ननूदबिन्दुः ॥८॥

સમશ્લોકી

માની જ તેમ સ્તુતિ નાથ ! તમારી આ મેં,
આરંભી અલ્પમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે;
તે ચિત્ત સજ્જન હરે જયમ બિંદુ પામે,
મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮

શ્લોકાર્થ–હે નાથ ! તમારા પ્રભાવ વડે તમારૂ આ સ્તોત્ર સજ્જન પુરૂષોના ચિત્તનુ હરણ કરશે, એમ માનીને મદ બુદ્ધિવાળો પણ હું તેના વડે તમારૂ સ્તોત્ર આરભ કરાય (રચાય) છે, અર્થાત્ હુ તમારૂ સ્તોત્ર રચુ છુ, જેમ કમલિ-

૧. क પ્રતમાં फट् છે, પણ તે વાસ્તવિક હોય એમ લાગતુ નથી

નીના પત્ર પર પડેલુ એવું જલનુ બિંદુ મોતીની શોભાને પામે છે. તેમ તમારા પ્રભાવથી આ મંદબુદ્ધિનુ રચેલુ સ્તોત્ર પણ સજ્જનોને આનંદકારી થશે.—૮

आस्तां तव स्तवनमस्तसमस्तदोषं
त्वत्संकथाऽपि जगतां दुरितानि हन्ति ।
दूरे सहस्रकिरणः कुरुते प्रभैव
पद्माकरेषु जलजानि विकाशभाञ्जि ॥९॥

સમશ્લોકી

દૂરે રહો રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી ।
ત્હારી કથા પણ અહો ! જન-પાપ હારી ।
દૂરે રહે રવિ કદી તદપિ પ્રભાએ—
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણાં એ ! ૯

શ્લોકાર્થ-હે સ્વામી ! જેવી રીતે સૂર્ય અતિશય દૂર હોવા છતાં પણ તેનાં કિરણો વડે સરોવરમાંના કમળો વિકસિત થાય છે, તેવી જ રીતે સઘળા પાપોનો નાશ કરનારૂ આપનુ સ્તવન-સ્તોત્ર તો ભલે દૂર રહો ! માત્ર આપના ચારિત્રની કથા જ અથવા આપનું નામ જ માત્ર ત્રણ જગતનાં પ્રાણીઓના પાપનો નાશ કરે છે ૯

વાર્તા ૪થી શ્લોક ૮-૯

વસતપુર નામના નગરમા 'કેશવ' નામનો એક નિર્ધન વણિક રહેતો હતો. ગરીબાઇને લીધે તે કેશવ અનેકજાતનાં પાપકર્મ કરી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો. એક દિવસે તેને કોઈ જૈનમુનિ પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળી કે—

"धर्मो मङ्गलमुत्तमं नरसुरश्रीभुक्तिमुक्तिप्रदो
धर्मः पाति पितेव वत्सलतया मातेव पुष्णाति च ।
धर्मः सद्गुणसंग्रहे गुरुरिव स्वामीव राज्यप्रदो
धर्मः स्निह्यति बन्धुवद् दिशति वा कल्पद्रुवद् वाञ्छितम् ॥१॥

किञ्च—

कल्लाणकोडिजणणी, दुरंतदुरियारिवग्गनिट्ठवणी ।
संसारजलहितरणी, इक्कुच्चिय होइ जीवदया ॥२॥"

અર્થાત્-ધર્મ તે જ ઉત્તમ મગલ છે, મનુષ્ય લોક તથા દેવલોકનાં સુખને આપનારો અને મોક્ષ પદવીને આપવાવાળો પણ ધર્મ જ છે, ધર્મ જ પિતાની માફક રક્ષણ કરવાવાળો તથા માતાની માફક પોષણ પણ કરે છે, ધર્મ જ ગુરૂની માફક સદ્ગુણની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા સ્વામીની માફક રાજ્યને આપવાવાળો છે.

ધર્મ જ ભાઇની માફક સ્નેહને આપવાવાળો તથા કલ્પવૃક્ષની માફક ઇચ્છિતફલને આપવાવાળો છે

એક જ જીવદયારૂપી ધર્મ, કલ્યાણની કોટિને પેદા કરનાર, અત્યત ભારે પાપના સમૂહનો નાશ કરનાર અને સસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારવાવાળો છે.

આ પ્રમાણેના મુનિમહારાજના ઉપદેશથી કેશવના મનમાં અહિંસા પ્રત્યે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને મુનિની પાસેથી ભકતામર સ્તોત્ર શીખી લીધું. બાહ્ય તેમ જ આભ્યતર શાંતિના અર્થે તેણે ભકતામર સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરવો શરૂ કર્યો કેશવ વિચારવા લાગ્યો કે જગત્‌માં ધન વિનાનુ જીવન તે નિરર્થક છે કહ્યુ પણ છે કે—

यस्यास्ति वित्तं स नर' कुलीनः
स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः
सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥१॥

અર્થાત્—જેની પાસે પૈસા છે, તે માણસ કુળવાન છે, તે પડિત છે, તે વિદ્વાન્ છે, તે ગુણજ્ઞ છે, તે વક્તા છે અને તે જ મનોહર છે. સઘળા ગુણો પૈસાને અવલબીને રહેલા છે

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને એક દિવસ કેશવ ધનપ્રાપ્તિ માટે પરદેશ જવાને તૈયાર થયો પોતાની પાસે જે કાંઇ હતું તે વેચીને પૈસા ભેગા કરી પગ રસ્તે તે પરદેશ ગયો માર્ગમા ચાલતા ચાલતાં તે સાર્થથી ભૂલો પડી ગયો અને રસ્તામાં તેને પોતાની સામે પુછડુ ઉછાળતો અને ગર્જના કરતો એક સિંહ જોયો, તે ભય પામ્યો અને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો, સ્તોત્ર પાઠના પ્રભાવથી સિહ નાસી ગયો

આગળ ચાલતા ચાલતા વળી તેને કોઇ એક કાપાલિકનો ભેટો થયો. તે કાપાલિક એક રસકૂપિકાની નજીક ફરતો હતો, તેના જોવામા ધનની આશાવાળો કેશવ આવ્યો, તેને પોતાની મોહક વાગ્જાળમા ફસાવી પાડવા માટે કેશવને પ્રથમ તો સારો આવકાર આપ્યો અને પછી ઘણા જ મીઠા શબ્દોમા કહ્યુ કે-"ભાઇ! આ રસકૂપિકામા એક જાતનો અમૂલ્ય રસ છે અને તેની એવી તો અપૂર્વ શક્તિ છે, કે જો તે રસનુ એક બિંદુ લોઢા ઉપર પડે તો તે સુવર્ણ થઇ જાય છે વળી જેની પાસે એ રસ હોય છે તેની દરેક મનકામના પૂર્ણ થાય છે; માટે હે ભાઇ! જો તમે આ રસકૂપિકામા જઇ આ તુંબડી ભરી આવો તો તમારૂ તથા મારૂ બન્નેનુ કામ સિદ્ધ થાય અને ગરીબાઇ તથા નિર્ધનાવસ્થા પલાયન કરી જાય"

કાપાલિકના આ પ્રમાણેના મોહક શબ્દો સાંભળી **કેશવ** કાંઈપણ વિચાર કર્યા સિવાય તે રસકૂપિકામા ઉતરવા તૈયાર થયો. તેને પેલા કાપાલિકને પૂછયુ કેઃ–"ભાઈ! તે રસકૂપિકામા કેવી રીતે ઉતરી શકાય?"

જવાબમાં કાપાલિકે કહ્યું કેઃ–"તે બાબતની ચિંતા કરવા જેવું નથી, કારણ કે મારી પાસે એક મજબૂત દોરડુ છે તે હું તમારી કેડે બાંધું અને તમે હાથમા તુંબડી લઇ કૂપિકામાં ઉતરો; રસ તુંબડીમાં ભરી લેશો એટલે હું તમને ઉપર ખેચી લઇશ."

આ પ્રમાણે નક્કી કરી **કેશવ** દ્રવ્યના લોભે સાહસ કરવા તૈયાર થયો અને કેડે દોરડું બંધાવી હાથમાં તુંબડી લઇ કૂપિકામાં ઉતર્યો. કૂપમાથી રસની તુંબડી ભરી દોરડુ હલાવ્યુ એટલે ઠગે કેશવને ઉપર ખેચી લીધો. કૂપના કાંઠે **કેશવ** આવ્યો એટલે કાપાલિક **કેશવને** કહેવા લાગ્યો કેઃ–"તું પહેલાં મને તુંબડી આપી દે, પછી હું તને ઉપર ખેચી લઉ, કારણ કે વખતે તુબડીમાંથી રસ ઢોળાઇ જાય તો વળી ફરી મહેનત પડે."

વિશ્વાસુ **કેશવે** તેના કહેવા પ્રમાણે પ્રથમ તુબડી આપી દીધી કાપાલિકના હાથમા તુંબડી આવી એટલે તેને એક બાજુએ મૂકીને દોરડુ હતું તે કાપી નાંખ્યુ એટલે કેશવ બિચારો કૂવાના તળીએ જઇ પડ્યો. ભાગ્યયોગે ક્યાંય પણ અથડાયા વિના કૂવાના મધ્યભાગમાં જ તે પડ્યો, એટલે તેને બહુ વાગ્યુ તો નહિ પણ તે મુંઝાવા લાગ્યો.

કૂવાના મધ્યમાં રહ્યા રહ્યા આ દુખથી છૂટવા માટે તે **ભક્તામરસ્તોત્રનુ** એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો, થોડી જ વારમાં સ્તોત્ર સ્મરણના પ્રભાવથી તત્કાળ **ચક્રેશ્વરી** દેવી હાજર થયાં અને **કેશવને** આશ્વાસન આપી કૂપિકામાથી બહાર કાઢયો અને સારાં સારા વસ્ત્રાભૂષણો તથા તેની નિર્ધનતાના નિવારણાર્થે મહામૂલ્યવાન આઠ રત્નો આપી દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઇ.

કેશવની લોભવૃત્તિ હજુ નષ્ટ થઇ ન હતી તેથી વિદેશમા જવા માટે તેને આગળ મુસાફરી લબાવી. આગળ ચાલતા ચાલતાં તેને ઠગ લોકોનુ એક ટોળું મળ્યુ કે જેઓ શાહુકાર અને વ્યાપારી તરીકે સાર્થવાહ બનીને જતા હતા, તેઓની સાથે કેશવ ચાલવા લાગ્યો. ચાલતા ચાલતા એક મોટું વન આવ્યુ. સાર્થવાહની દાનત કેશવ પાસેથી દેવીએ આપેલાં રત્નો પડાવી લેવાની થઇ અને તે કેશવને પકડી દુઃખ દેવા લાગ્યો તે વખતે પણ અનન્ય શ્રદ્ધાથી કેશવે 'એકાશન' કરી ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો, એટલે તેના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રગટ

થઇ અને પેલા ઠગ લોકોને પોતાનો પ્રભાવ બતાવી નસાડી મૂકયા તથા કેશવને વિપત્તિથી છોડાવ્યો.

આ વિપત્તિથી મુક્ત થઇને કેશવે આગળ પ્રયાણુ કરવા માડ્યુ, પરતુ તે રસ્તો ભૂલ્યો અને વધારે વિષમ જ ગલમાં જઇ ચડ્યો. ચાલતાં ચાલતાં મધ્યાન્હનો સમય થયો અને સૂર્યનો સખત તાપ પડવા લાગ્યો. તાપથી કેશવને ઘણી જ તૃષા લાગી. તેના કંઠ અને શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યા, ચાલવાની બધી શક્તિ નષ્ટ થઇ ગઇ અને કયાંય પણુ પાણીનો પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી ક ટાળીને એક વૃક્ષની છાયા નીચે તે બેઠો

આ વખતે પોતાનુ મરણુ નજીક જાણી કેશવને વિચાર થઈ આવ્યો કે હવે હુ થોડા જ સમયમા મરણુ પામીશ તો પછી હાય વોય કરતા મરવુ એના કરતાં પ્રભુના નામનુ સ્મરણુ કરતાં મરવુ એ જ વધારે ઉત્તમ છે, આ પ્રમાણે નક્કી કરી શુદ્ધ અધ્યવસાયથી ભક્તામરસ્તોત્રનો એકજ ચિત્તે પાઠ કરવા લાગ્યો અને પ્રભુના ધ્યાનમાંને ધ્યાનમા તે એવો તો એકાકાર થઈ ગયો કે પોતાની જાત સુદ્ધાને પણુ તે ભૂલી ગયો પ્રભુસ્મરણુના અલૌકિક પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવી તુરત પ્રગટ થઈ અને કેશવને મીઠુ અને સ્વચ્છ જળ પીવા માટે આપ્યુ, તેને ત્યાથી ઉપાડીને તેના પોતાના વતન વસંતપુરનગરની નજીકમાં ભૂકીને દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ કહ્યુ પણુ છે કે·—

"वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये, महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
सुप्त प्रमत्त विषमस्थितं वा, रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥१॥

અર્થાત્—વનમાં, યુદ્ધમાં, શત્રુઓની મધ્યમા, પાણી તથા અગ્નિના ભયમા, અરણ્યમાં, પર્વતના શિખર પર, સુતેલા સમયે, પ્રમાદાવસ્થામાં તથા ગમે તેવી વિષમસ્થિતિમા પણુ પૂર્વે કરેલુ પુણ્ય જ રક્ષણુ કરે છે

કેશવ પોતાના ઘેર આવ્યો અને ચક્રેશ્વરીએ આપેલા રત્નો વટાવી એક ઉન્નત અને વિશાળ જિનમદિર બધાવી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્‌વ્યય કર્યો હમેશા દુઃખીજનો પ્રત્યે દયા—અનુકપા દર્શાવતો, ચતુર્વિધ સઘની ભક્તિ કરતો તે સુખે કરીને પોતાનો સમય નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—

ॐ ह्रीं [1]क्लीं श्रीचक्रेश्वरी मम रक्षां कुरु कुरु स्वाहा ॥

સર્વરક્ષાકરી ભગવતી [વિદ્યા]

---

૧. દે. લા મા 'जूं' પાઠ છે, પરતુ અહીંઆ क्लीं પાઠ જ વાસ્તવિક લાગે છે.

વિધિ—દિવાલીની રાત્રિએ આ મંત્ર યક્ષકર્દમથી લખવો, [કપૂર, કસ્તૂરી, કેસર, ગોરૂચદન, સગરફ (અગર ?) આ પાંચ વસ્તુઓને યક્ષકર્દમ કહે છે], આ મંત્ર રૂપાની કલમથી યક્ષકર્દમ વડે પાતળા સારા ભોજપત્ર અથવા કાગળ ઉપર લખી રૂપાના માદળીઆમા મઢાવી પાસે રાખવાથી જ્યાં જઇએ ત્યા ફત્તેહ પમાય—જય થાય, ભૂતપ્રેતનો ભય હોય નહિ, તાવ વગેરેનો નાશ થાય.

नात्यद्भूतं भुवनभूषणभूत ! नाथ !
भूतैर्गुणैर्भुवि भवन्तमभिष्टुवन्तः ।
तुल्या भवन्ति भवतो ननु तेन किं वा
भूत्याश्रितं य इह नात्मसमं करोति ॥१०॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્યના ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !
રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર અત્ર;
તે તુલ્ય થાય તુજની ધનીકો શું પોતે,
પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ? ૧૦

શ્લોકાર્થ—પૃથ્વીના આભૂષણરૂપ હે નાથ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક ગુણો દ્વારા તમારી સ્તુતિ કરનારા પ્રાણીઓ તમારા જેવા થઈ જાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કાંઇપણ આશ્ચર્ય નથી જગત્મા જે કોઇ સ્વામી પોતાના સેવકને પોતાના જેવી સમૃદ્ધિવાળો ન કરે તો તેવા સ્વામીની સેવા કરવાથી શું ફળ ? કાંઇ જ નહીં. અર્થાત તમારી સ્તુતિ કરવાથી હું પણ તમારા જેવો [તીર્થંકર] થાઉ, એમ કવિનો કહેવાનો આશય છે—૧૦

दृष्ट्वा भवन्तमनिमेषविलोकनीयं
नान्यत्र तोषमुपयाति जनस्य चक्षुः ।
पीत्वा पयः शशिकरद्युतिदुग्धसिन्धोः
क्षारं जलं जलनिधेरशितुं क इच्छेत् ! ॥११॥

સમશ્લોકી

જો દર્શનીય પ્રભુ એક ટશેથી દેખે !
સંતોષથી નહિ બીજે જન—નેત્ર પેખે;
પી ચંદકાન્ત પય ક્ષીરસમુદ કેરૂં,
પીશે પછી જળનિધી—જળ કોણ ખારૂં ? ૧૧

શ્લોકાર્થઃ–હે પ્રભુ ! અનિમેષ દૃષ્ટિ વડે નિરંતર દર્શન કરવા યોગ્ય આપના સ્વરૂપને એક વાર જોયા પછી મનુષ્યની દૃષ્ટિ બીજે કોઇ સ્થળે સંતોષ પામતી નથી. ચન્દ્રના કિરણોના જેવા ઉજ્જવલ ક્ષીરસમુદ્રનુ જલપાન કર્યા પછી લવણસમુદ્રનુ ખાર પાણી પીવાની કોણ ઇચ્છા કરે ? કોઈ ન કરે.–૧૧

વાર્તા. ૫મી શ્લોક ૧૦–૧૧

શ્રીઅણહિલપુરપાટણ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્યવંશમાં ઉત્પન્ન થએલો કુમારપાલ[1] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને ભોપલા (ભોપલદેવી) નામની રાણી અને વાગ્ભટ નામનો મહામાત્ય હતો. શ્વેતામ્બારાચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી રાજા પરમજૈન થયો. તે જ નગરમાં 'કપર્દી'[2] નામનો એક ગરીબ વણિક રહેતો હતો, તે પોતાનાં પૂર્વનાં કોઈ લાભાંતરાય કર્મના યોગે ઘણી જ દરિદ્ર અવસ્થા ભોગવતો હતો અને દુઃખમાં જ જીવન પસાર કરતો હતો.

શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ નામના શ્વેતામ્બરાચાર્ય એક દિવસ વિહાર કરતા કરતા શહેરમાં પધાર્યા, ગુરૂ મહારાજનુ આવાગમન સાંભળી કપર્દી તેઓની પાસે ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ગયો. ગુરૂમહારાજે વ્યાખ્યાનમાં પ્રભુસ્તુતિના અલૌકિક પ્રભાવનુ વર્ણન કર્યું, જે તરફ કપર્દિનુ ખાસ લક્ષ ગયુ. ઉપદેશનો સમય પૂરો થતાં શ્રોતાઓ પોતપોતાના સ્થાનકે ગયા.

પછી કપર્દીએ ગુરુમહારાજને પુછયુ કેઃ–' કૃપાળુ દેવ ! આજના વ્યાખ્યાનમાં આપશ્રીએ પ્રભુસ્તુતિનો મહિમા કહ્યો તે ઠીક છે, પણ તેવી સ્તુતિને માટે શુ કરવુ જોઇએ ? શા વડે સ્તુતિ પ્રાપ્ત થાય તે કૃપા કરી સમજાવશો તો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે; કારણકે હું જન્મથી જ દરિદ્રી હોવાથી આજીવિકા અર્થે જ મારો બધો કાળ વ્યતિત કરૂ છું એટલે મને બીજુ કાંઈ પણ જ્ઞાન નથી. માટે મને કાંઈ એવો રસ્તો બતાવો કે જેનાથી હુ પ્રભુસ્તુતિ કરી મારા આવતા જન્મને સુધારૂ. આ જન્મ તો ધોબીના કૂતરાની માફક જ પરિપૂર્ણ થાય એમ જણાય છે ”

આટલુ બોલતાં બોલતાં તો કપર્દીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, અને તેથી તે વધારે બોલી શકયો નહિ. આવી સ્થિતિમાં કપર્દીને જોઈ હેમચન્દ્રાચાર્યએ કહ્યુ કેઃ–“ભાઇ ! ગરીબાઈ–નિર્ધનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવી એ પૂર્વકૃત કર્મનુ ફળ છે અને એવી

---

૧. क મા રાજાનુ નામ નથી, ख મા રાજાનું નામ 'પ્રજાપાલ' છે તથા ग મા રાજાનું નામ 'અરિમર્દન' છે ૨. क, ख, અને गમા શેઠનું નાથ 'કમદી' છે, જે વાસ્તવિક નથી, કારણકે કપર્દી શેઠ પાટણમા હતો તે વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

સ્થિતિમાં પણ ધૈર્ય રાખી નીતિમય જીવન ગુજારવું અને પ્રભુભક્તિ કરવી જેથી આ જન્મનુ દુઃખ દૂર થાય અને અન્ય જન્મમાં શાતિ પ્રાપ્ત થાય વગેરે ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ આપી તેને **ભક્તામરસ્તોત્ર** શીખવાનુ કહ્યુ અને વધારામા કહ્યું કે આ મહાપ્રાભાવિક સ્તોત્રનો વિધિપુરઃસર જો નિત્યપાઠ કરવામાં આવે તો આ જન્મનાં દુઃખો દૂર થશે અને અન્ય જન્મમાં ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે તથા પરંપરાએ કર્મનાં ગાઢ બધનો પણ તૂટી જતાં મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થશે." આ પ્રમાણે કહીને ગુરૂમહારાજે પોતાની અપૂર્વ શક્તિના પ્રભાવે થોડા વખતમાં જ કપર્દીને **ભક્તામરસ્તોત્ર** શીખવી દીધું.

કપર્દી પ્રભાતના સમયે હમેશાં એકાગ્રચિત્તથી વર્ણમાત્રાની શુદ્ધિ પૂર્વક **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં કરતાં એક દિવસ કપર્દી એકાગ્રચિત્તથી **ભક્તામર**નો પાઠ કરતો હતો, તે સમયે એકાએક તેના ઓરડામાં પ્રકાશ થયો અને **ચક્રેશ્વરી** દેવી આવીને **કપર્દીને** કહેવા લાગી કે—"હે મહાનુભાવ! તારી અચળ શ્રદ્ધા અને પ્રભુભક્તિથી હું તારા પર તુષ્ટમાન થઇ છુ. તો તારે જે જોઇતું હોય તે માગી લે. દુનિઆની વ્યાવહારિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ છે, પરંતુ આત્મિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ નથી."

આ શબ્દો સાંભળી **કપર્દી** કહેવા લાગ્યો કે:—"હે માતા! હુ આ જન્મથી બહુ જ નિર્ધન અને ગરીબ છુ અને એ ગરીબાઇને લીધે મારે મહાસકટો ભોગવવાં પડે છે અને અનેક પાપકર્મ કરવાં પડે છે, તો જો આપની કૃપા મારા પ્રત્યે થઈ હોય તો હાલમાં તો મને ધન જોઇએ છે તે આપો એટલે બસ"

જવાબમા દેવીએ કહ્યુ કે—"તારી તે ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે આજ સાંજે તારે ઘેર **'કામધેનૂ'** ગાય આવશે, તેનુ દૂધ તું કોરા ઘડામાં દોહી લેજે એટલે તે સુવર્ણ બનશે. આટલુ કહી દેવી ચાલી ગઈ. સાજ થઈ અને શેઠના ઘરના બારણા પાસે એક સુશોભિત અને સુદર કામધેનૂ આવી. શેઠે તેને આદરપૂર્વક લાવી પોતાના ઘેર બાધી, અને કોરા ઘડામાં તેણીનુ દૂધ દોહવા માડ્યું તે દૂધના તેને એકત્રીશ[1] ઘડાઓ ભર્યા. પછી દેવીએ આવી કપર્દીને કહ્યુ કે—"હવે તારી શી ઇચ્છા છે? જે હોય તે કહે."

કપર્દીએ કહ્યુ કે—"મારી ધનની ઇચ્છા તો પૂરી થઈ, પણ મારી હવે એવી ઇચ્છા છે કે મને મળેલા ધનના સદુપયોગ તરીકે આ શહેરમા જેટલા ધર્મિષ્ઠ પુરુષો છે તેઓને મારે કામધેનૂ ગાયના ઉત્તમ દૂધથી તૈયાર થએલ ખીરનુ ભોજન

૧ ग મા એકવીશ ધડા ભર્યા એમ લખેલુ છે.

જમાડવું છે, તે મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરો. એ પ્રમાણે કરવાથી ધર્મની પ્રભાવના સારી થશે, તેમજ ઘણા લોકો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા થશે."

દેવીએ તે વાત માન્ય રાખી અને એક દિવસ વધુ એટલેકે બત્રીશમા દિવસે કપર્દી શેઠે બધા સાધર્મીભાઇઓને પોતાને ત્યાં જમવાનુ આમત્રણ આપ્યુ. પરમાર્હત મહારાજા કુમારપાલ સુદ્ધાંને પણ જમવા માટે આમંત્રણ આપ્યુ હતું. નગરજનો આવી ઉત્તમ ભોજન સામગ્રીથી શેઠનાં વખણ કરવા લાગ્યા, મહારાજા કુમારપાલ પણ આ દૈવી ભોજનથી ખુશ થઈ ગયા, શ્રીહેમચંન્દ્રાચાર્ય મહારાજને પણ વહોરવા પોતાના ત્યાં શેઠે બોલાવ્યા હતા બધાને ભોજન કરાવ્યા પછી **ભક્તામર** સ્તોત્રના પ્રભાવથી પોતાને પ્રાપ્ત થએલા એકત્રીશ સુવર્ણના ઘડા રાજા તથા બીજા સહધર્મી બધુઓને બતાવ્યા આ મહદાશ્ચર્ય જોઈને સર્વ લોકો **ભકતામરસ્તોત્ર** ગણવા લાગ્યા અને જૈનધર્મનો મહા ઉદ્યોત થયો.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય—

ॐ ह्रीं [1] अरिहंताणं[2] सिद्धाणं सूरीणं उवज्झायाणं साहूणं मम ऋद्धिं वृद्धिं समीहितं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ—સવારમા ઉઠીને સ્નાન કરીને સ્વચ્છ પચરગી ધોતી પહેરીને મૂગાની માલાથી જાપ કરવો, અગર ઉખેવવો, ૩૨૦૦ બત્રીશસો જાપ કરવાથી મનોકામના સિદ્ધ થાય છે

यैः शान्तरागरुचिभिः परमाणुभिस्त्वं
निर्मापितस्त्रिभुवनैकललामभूत !
तावन्त एव खलु तेऽप्यणवः पृथिव्यां
यत्ते समानमपरं नहि रूपमस्ति ॥१२॥

સમશ્લોકી

જે શાંતરાગ રુચિના પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલાજ ભુવી આપ થએલ ગાત્ર !
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ !
ત્હારા સમાન નહિ અન્યતણું સ્વરુપ ! —૧૨

શ્લોકાર્થ.—ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય અલકાર રૂપ હે પ્રભુ ! શાતરસની કાતિવાળા જે પરમાણુઓ વડે તમારું શરીર બન્યુ છે તે પરમાણુઓ પૃથ્વીપર તેટલા જ છે કારણકે આપની સમાન અન્ય કોઇમાં પણ એવી સુદરતા નથી

---

૧ દે, લા. મા 'ह्रौं' પાઠ છે.

૨ " માં 'अरहंताणं' પાઠ છે

વાર્તા ૬ ઠી શ્લોક.૧૨

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા અંગદેશની રાજધાની ચંપા નામની નગરીમાં કર્ણ નામનો દયાળુ, નીતિજ્ઞ અને પ્રજાપાળક રાજા હતો. તે રાજાને બુદ્ધિશાળી અને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢશ્રદ્ધાવાળો સુબિદ્ધિ નામનો પ્રધાન હતો.

એક વખતે રાજસભામાં કોઇ બહુરૂપી જાદુગર આવ્યો. તે જાદુગરે જાદુઈ વિદ્યાથી હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા, અને સારંગ ધારણ કરેલાં શ્યામ વર્ણવાળા લક્ષ્મીની સાથે વિષ્ણુનુ રૂપ બનાવ્યુ, વળી સફેદ વર્ણ વાળા, જટામાં ચંદ્ર અને ગંગાને ધારણ કરનારા, આખા શરીરે સર્પોના આભુષણવાળા, આખા શરીરે જેઓએ ભસ્મનુ લેપન કર્યું છે તેવા શિવનુ રૂપ બનાવ્યુ, ત્યારપછી રાજહંસ પર બેઠેલા ચાર મુખથી શ્રુતિઓના ઉચ્ચાર કરતા બ્રહ્માનુ સ્વરૂપ બનાવ્યું. બીજા પણ સ્કન્દ–બુદ્ધ–ગણપતિ વગેરે દેવના રુપો બનાવ્યાં, જે જોઇને આખી સભા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઇ ગઈ

આ પ્રમાણે દેવ દેવીઓના કૃત્રિમ વેષ કાઢી તેમની મશ્કરી કરતો જોઇને સુબુદ્ધિએ તેને કહ્યું કે–"તું બીજા ગમે તેના વેશ કાઢે તે સારૂ, પરંતુ પૂજ્ય દેવ દેવીઓના વેશ કાઢવા અને તેમની મશ્કરી કરવી તે વ્યાજબી નથી"

પરંતુ જાદુગર બીજાને ખુશ કરવા જ આવેલો હોવાથી, મંત્રીનુ કહેવું નહિ ગણકારતાં, બીજાઓની શીખવણીથી છેવટે તીર્થંકરનુ, રૂપ બનાવવા પણ તૈયાર થયો.

સુબુદ્ધિ મંત્રી આ સહન કરી શક્યો નહિ અને તેને બીજો ઉપાય નહિ જડવાથી છેવટે ભક્તામરના ૧૨મા શ્લોકનુ શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સ્મરણ કરવા માંડયુ. સ્મરણના પ્રભાવથી તરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા અને તીર્થંકરનુ રૂપ બનાવનાર જાદુગરને ભરસભામાં એક તમાચો લગાવ્યો. તમાચો પડતાની સાથે જ તેની બધી કલાઓ નાશ પામી ગઇ અને સાથે સાથે તેનુ મોઢુ વાકુ થઈ ગયુ અને તે ઘણો પ્રયત્ન કરતાં છતા પણ સીધું ન થયું; ત્યારે આખી સભા તેના સામું જોઈ હસવા લાગી અને જાદુગર ગભરાઈ ગયો.

દેવી બોલ્યાં કે–"અરે મૂર્ખશેખર ! દુષ્ટબુદ્ધિવાળા ! નિરંજન, નિરાકાર અને વચનથી પણ અગોચર એવા સ્વરૂપવાળા ! સર્વોત્કૃષ્ટ તીર્થંકર ભગવાનનું રૂપ બનાવી તુ જીવિતની આશા કેવી રીતે રાખે છે ? જો તુ જીવવાને ઈચ્છતો હો તો સુબુદ્ધિ મંત્રીની ક્ષમા માગ અને તે કહે એટલે હું તને આ દુખમાથી મુક્ત કરૂ"

આ પ્રમાણે દેવીનાં વચનો સાંભળી તે જાદુગરે સુબુદ્ધિ મંત્રીની ક્ષમા માગી, પ્રધાને પણ દેવીને પ્રાર્થના કરવાથી તેનુ વાકું રહેલુ મોઢ દેવીએ સીધુ કરી દીધું, અને રાજાને તથા સભાજનોને જૈન ધર્મનો તથા ભક્તામરસ્તોત્રનો પ્રભાવ કહી

સભળાવ્યો, અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં. આ વૃતાંત નજરે જોઇને રાજા તથા સભાજનો જૈનધર્મ તથા ભક્તામરસ્તોત્ર તરફ પૂજ્ય ભાવ ધારણ કરવા લાગ્યા

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—

ॐ ह्रीं चउद्दसपुव्वीण ॐ ह्रीं पयाणुसारीणं ॐ ह्रीं एगारसंगधारीणं ॐ ह्रीं उज्जुमईणं ॐ ह्रीं विउलमईणं नम' स्वाहा ॥ આ સરસ્વતી વિદ્યા છે

વિધિ–સવારમાં ઉઠીને, સ્નાન કરીને, સફેદ રેશમી ધોએલુ–સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરીને પવિત્ર અગે સ્ફટિકની માલાથી દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે અને વિદ્યા ચઢે છે.

वक्त्रं क्व ते सुरनरोरगनेत्रहारि
निःशेषनिर्जितजगत्रितयोपमानम् ।
बिम्बं कलङ्कमलिनं क्व निशाकरस्य
यद् वासरे भवति पाण्डुपलाशकल्पम् ॥१३॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોકય સર્વ ઉપમાનજ જીતનારું,
ને નેત્ર દેવ નર ઉરગ હારી તારું;
કયાં મુખ? કયાં વળી કલંકિત ચંદ્ર બિંબ?
જે દિવસે પીળચટું પડી જાય ખુબ!– ૧૩

શ્લોકાર્થ:–હે સુદર મુખવાળા પ્રભુ! દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિ (દેવો) નાં નેત્રોને હરણ કરનારૂં મનોહર અને ત્રણ જગત્માંની સઘળી (કમળ, દર્પણ, ચદ્ર વગેરે) ઉપમાઓને જીતનારૂ તમારૂ મુખ ક્યાં? અને કલકથી મલિન થએલુ તથા દિવસે ખાખરાનાં પાંદડા જેવું ફીકકું પડી જતું ચન્દ્રનુ બિંબ કયાં? અર્થાત્ તમારા મુખને ચદ્રની ઉપમા આપીએ તો પણ તે વાસ્તવિક નથી, કારણકે બંનેની સરખામણી બિલકુલ થઈ શકે તેમ નથી

ગુ સૂ. વૃ મત્રામ્નાયઃ–

ॐ ह्रीं पूर्वं आमोसहिलद्धीणं विप्पोसहिलद्धीण खेलोसहिलद्धीणं जल्लोसहिलद्धीणं सव्वोसहिलद्धीणं नमः स्वाहा ॥ રોગાપહારિણી વિદ્યા

અથવા ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं इयं रोगापहारिणी विद्या ॥.

વિધિ–આ મંત્રથી સર્વ રોગ જાય સવારે, મધ્યાન્હે અને સાંજે (ત્રિકાળે) [૧૦૮ વખત] સ્મરણ કરવાથી સર્વ રોગ મટે

सम्पूर्णमण्डलशशाङ्ककलाकलाप-
शुभ्रा गुणास्त्रिभुवनं तव लङ्घयन्ति ।
ये संश्रितास्त्रिजगदीश्वर ! नाथमेकं
कस्तान् निवारयति सञ्चरतो यथेष्टम् ? ॥१४॥

સમશ્લોકી

સંપૂર્ણ ચંદ્ર તણી કાંતિ સમાન ત્હારા,
રૂડા ગુણો ભુવન ત્રેણ ઉલ્લંઘનારા !
ત્રૈલોકયનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,
સ્વેચ્છા થકી વિચરતાં કદી કોણ રોકે ? –૧૪

શ્લોકાર્થ:—હે ત્રિલોકના નાથ ! પૂર્ણિમાના ચદ્રની કળાના સમૂહ જેવા ઉજ્વળ તમારા ગુણો આખા ત્રણ જગતને વ્યાપીને રહેલા છે, તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે જેઓ અદ્વિતીય–સમર્થ સ્વામીના આશ્રિત હોય તેઓ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વત્ર ફરી શકે છે, તેમને કોઈ પણ રોકવા સમર્થ નથી અર્થાત્ ત્રણ જગતના સર્વ જીવો આપણા ગુણનું કીર્તન કર્યા કરે છે.

વાર્તા ૭ મી શ્લોક ૧૩–૧૪

શ્રી અણહિલપુર પાટણ[1]ની અંદર 'સત્યક'[2] નામનો એક ધનાઢ્ય વ્યાપારી રહેતો હતો, તેના ગુરૂનુ નામ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય હતું તે સત્યકને બધી કલાઓમાં નિષ્ણાત અને ગુણસપન્ન 'ડાહી' નામની એક ચતુર પુત્રી હતી. તે કન્યા આઠ વર્ષની થઈ ત્યારે શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથના દેરાસરમા[3] દર્શન કરવા અને ગુરૂને વદન કરવા સત્યકની સાથે ગઈ. ગુરૂ મહારાજે આત્મહિતકર બોધ આપ્યો અને ભકતામરસ્તોત્રનુ માહાત્મ્ય બતાવ્યુ, તે દિવસથી સત્યકને અને ડાહીને ભકતામર પર શ્રદ્ધા બેઠી અને તે સ્તોત્ર મુખપાઠ કરી લીધુ, તથા બનેએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે અશુદ્ધિ ટાળી તે સ્તોત્રનો નિયમિત ત્રિકાળ પાઠ કરવો.

સમયના વહેવા સાથે ડાહી યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઈ સત્યક શ્રેષ્ઠિએ તેણીના લગ્ન ભ્રગુકચ્છના રહેવાસી કોઈ એક ગૃહસ્થ સાથે કર્યા ડાહી પોતાના લગ્ન ભ્રગુકચ્છ કરેલા હોવાથી પોતાના પિયેરથી થોડાં માણુસો સાથે લઈ ભ્રગુકચ્છ જવાને નીકળી રસ્તામાં બપોરના સમયે બધાં સાથેના માણુસો ભોજન કરવા બેઠાં,* પરંતુ

૧. ख અને ग મા શહેરનુ નામ 'પટણા' છે ૨ क અને ग મા શેઠનુ નામ 'સત્યવાન' છે
૩. ग માં 'પચાસરા પાર્શ્વનાથ દેરાસર'ના બદલે 'શહેરની બહાર ધર્મસ્થાનમા' પાઠ છે

* क અને ग માં આ પ્રમાણે કથા છેઃ–"થોડી વાર થઇ એવામા ૧૫–૨૦ હથીઆરબધ

જિનેશ્વરનું વંદન તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું પઠન કર્યા વિના ભોજન નહિ લેવાનો પોતાનો નિત્ય નિયમ હોવાથી તેણીએ ભોજન કર્યું નહિ.

તેણીના સાસરા વગેરેએ કહ્યું કે-"હે વત્સે! ભોજન કર, તારે ઓછું આણવું જોઈતું નથી, જેમ ડાંગર ઉત્પન્ન કરનાર જુદા હોય છે, અને ખાનાર પણ જુદા હોય છે, તેમ કન્યા પણ પિતૃગૃહે મોટી થાય છે અને મોટી થએથી શ્વસુરગૃહે જાય છે તે માટે શોક કરવો છોડી દઈને ભોજન કરી લો." તેણી આ બધુ સાંભળીને મૌન રહી.

ડાહીના શ્વસુરપક્ષના બધા માણસો એવું સમજ્યા કે તેણી પોતાના પિતાના ઘરના વિરહને લીધે ભોજન લેતી નથી, એમ માનીને આગળ પ્રયાણ કરવા લાગ્યા, રસ્તામાં રાત્રિ પડતા બધાં માણસો જ્યારે સૂઈ ગયા, ત્યારે તેણીએ તેરમા અને ચૌદમા કાવ્યનો એકચિત્તે પાઠ શરૂ કર્યો તુરત જ **ચક્રેશ્વરી** દેવી રાત્રિના સમયે પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:-"ભદ્રે! ભોજન કર! તને શુ ન્યૂનતા છે? હુ આદીશ્વર ભગવાનની સેવિકા **ચક્રેશ્વરી** છુ."

ડાહી બોલી કે-"મારૂ વ્રત પૂરણ કરો"

લુંટારાઓએ તેઓને ઘેરી લીધા. ડાહીની સાથેના માણસો પહેલા તો આવનાર માણસોની સામે થયાં, પણ આવનાર લુટારાઓનું બળ વધારે હોવાથી અને તેઓ તરફથી એકદમ હલ્લો થવાથી **ડાહી**ની સાથે આવેલાં માણસો નાસી ગયા. પછી લુંટારાઓએ ડાહીને સતાવવા માડી પ્રથમ તો **ડાહીએ** નમ્ર વાણીથી ઘણી આજીજી કરી, પણ આજીજીની અસર તેઓપર કાંઇ ન થઈ

લુંટારાઓ વધારે ઉદ્ધતાઇ કરવા લાગ્યા અને છેવટે **ડાહી**પર બળાત્કાર ગુજારવા તૈયાર થયા તે જ વખતે **ડાહીએ ભક્તામર** સ્તોત્રના ૧૩-૧૪મા શ્લોકનુ સ્મરણ કરવા માડ્યુ, આથી સત્ય-શીલનો પ્રભાવ એકદમ પ્રકાશી નીકળ્યો અને ઉપરોક્ત બને શ્લોકથી પાણી મત્રી તે લુટારાઓ પ્રત્યે ફેંકયુ, એટલે લુટારાઓ ભય અને દુઃખથી ત્રાસવા લાગ્યા તથા તેઓના શરીરમાં વ્યાધિ થવા લાગ્યો અને લુટારાઓ ત્યાંજ સ્થભી ગયા,

જ્યારે લુટારાઓમાં હલનચલન કરવાની કાંઇ પણ શક્તિ ન રહી, ત્યારે **ડાહીએ** પોતાની સાથેના માણસો જે દૂર નાસી ગયાં હતા તેઓને પાછા બોલાવી પોતે ચાલવાની તૈયારી કરી. તે વખતે લુટારાઓએ દીન વદને પ્રાર્થના કરી કે અમોને આ સ્થિતિમાંથી દયા કરી મુક્ત કરી પછી આપ આગળ જાઓ

ડાહીએ તેમની દીનવાણી સાભળી, ફરીવાર આવા અન્યાય અને જુલમ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા આપી. પછી તે જ બે શ્લોકોથી મંત્રી પાણીનો છટકાવ કર્યો એટલે સર્વે લુટારા છુટા થયા અને **ડાહીને** ધર્મબ્હેન કહી તેણીના પગમાં પડ્યા અને ક્ષમા માંગી."

પછી દેવીએ ચન્દ્રથી પણ ઉજ્વલ અને ઝેરનુ હરણ કરનાર એવો હાર અને બીજો હાર કે જે દિવ્ય પુષ્પોનો બનેલો હતો તે આપ્યો તથા ગુરૂની પાદુકા આપી અને કહ્યું કેઃ—"આ હારને તુ મુનિસુવ્રતસ્વામીના કંઠમાં આરોપણ કરીશ, એટલે તે કોઈપણ સમયે કરમાશે નહિ" શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની પૂજા અને વંદન તું શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીની પૂજા અને વંદન કરે છે તેવી જ રીતે કરજે તો તેનું પણ તે પ્રમાણે જ ફલ મલશે. કારણ કે તે બને જિનેશ્વરો સમાન હોવાથી હારનુ ફલ પણ સમાન જ મલશે અને આ પાદુકાને તુ જેવી રીતે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય ગુરૂને નમન વંદન કરે છે તેવી રીતે કરજે, એટલે તે પણ તેટલુ જ ફલ આપશે. અને આ જે હાર છે તે તારા કંઠમાં પહેરજે. મારા અર્પણ કરેલા હારના મધ્યમાં રહેલા મણિની અંદરથી પ્રગટ છે મહિમા જેઓનો એવા શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિમા સર્વસમક્ષ પ્રગટ થશે એમ કહીને ચક્રેશ્વરીદેવી અદૃશ્ય થઇ ગયા."

સવારના સમયે સાસરા વગેરેના જાણવામા આ બધો વ્યતિકર આવ્યો. ડાહીએ પારણુ કર્યું અને અનુક્રમે બધા ભૃગુકચ્છ નગરે પહોંચ્યાં. તેણીએ શ્રી મુનિ સુવ્રતસ્વામીના ગળામાં હાર આરોપણ કર્યો, માલા હમેશાં નહિ કરમાતાં એવીને એવી રહેતી, ગુરૂપાદુકાને તે હમેશા વંદન કરતી, હારથી અનેકના ઝેર ઉતાર્યાં, સત્યક શેઠની કન્યાનો આ સર્વ સત્ય પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઇને શ્વસુરપક્ષના બધાં માણસો દૃઢ ધર્મી બન્યા. ભક્તામર સ્તવનના પ્રભાવથી ડાહી સુશ્રાવિકાએ ચિરકાળ સુધી સંસાર સુખ ભોગવ્યાં.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—

ॐ ह्रीं आसीविसलद्धीणं ॐ ह्रीं खीरासवलद्धीणं ॐ ह्रीं महुयासवलद्धीणं ॐ ह्रीं अमिआसवलद्धीणं नमः स्वाहा ॥ —विषापहारिणी विद्या।

વિધિ—જ્યારે કોઈપણ માણસને ઝેર ચઢયું હોય ત્યારે આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રી પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે

બીજો મંત્ર—

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं असिआउसा चुलु चुलु कुलु कुलु मुलु मुलु इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥ —त्रिभुवनस्वामिनी विद्या ॥

વિધિ—પ્રભાત સમયે ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી મુંગાની (પ્રવાલની) જપમાલાથી નિત્ય ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય.

चित्रं किमत्र यदि ते त्रिदशाङ्गनाभि-
र्नीतं मनागपि मनो न विकारमार्गम् ।

कल्पान्तकालमरुता चलिताचलेन
किं मन्दराद्रिशिखरं चलितं कदाचित् ?॥१५॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું પ્રભુ તણા મનમાં વિકાર-
દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર!
સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડોલે!
મેરૂગિરિ શિખર શું કદી તોય ડોલે?-૧૫

શ્લોકાર્થઃ-હે નિર્વિકાર પ્રભુ! દેવાંગનાઓ પણ તમારા મનને જરા પણ વિકારયુક્ત ન કરી શકી, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? કારણ કે કંપાયમાન થયા છે અન્ય પર્વતો જેનાથી એવા પ્રલયકાળના પવન વડે ક્યારે પણ મેરૂપર્વતનુ શિખર ચલાયમાન થયુ છે? અર્થાત્ કલ્પાંતકાળનો પવન અન્ય પર્વતને કંપાવી શકે છે પણ મેરૂ પર્વતને કંપાવી શકતો નથી, તેમ દેવાંગનાઓ હરિહરાદિક અન્ય દેવોને વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકે છે પણ તમારા મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી.-૧૫

વાર્તા ૮ મી શ્લોક ૧૫

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા કોશલદેશની રાજધાની અયોધ્યા[1] નામની નગરીમાં, પોતાના નામ પ્રમાણે ગુણવાળો **સજ્જન**[2] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો એક વખતે રાજાને દુષ્ટ યોગિની[3] વળગી અને તેથી રાજા ઘણો ખરો સમય બેભાન જ રહેવા લાગ્યો.

મંત્રી[4] સામંતાદિ વગેરેએ ઘણા ઉપાયો કર્યા છતાં પણ કોઇ રીતે રાજાના શરીરમાંથી યોગિનીનો દોષ દૂર ન થઇ શક્યો. પછી ત્યાં રહેલા શ્રીગુણસેનસૂરિ[5] નામના જૈનાચાર્ય પાસે મંત્રી ગયો અને વિજ્ઞપ્તિ કરી કહેવા લાગ્યો કેઃ-"મહાત્મન્! રાજાને સ્વસ્થ કરી દોષ મુક્ત કરો."

મુનિ મહારાજ બોલ્યા કે-"હું મારાથી બનતું કરીશ" એમ કહી મંત્રીને વિદાય કર્યો રાત્રિના સમયે શ્રી ગુણસેનસૂરિએ ભક્તામરસ્તોત્રના પદરમા શ્લોકનુ તથા તેના મંત્રનુ એક ચિત્તે ધ્યાન ધર્યું દેવીએ પ્રગટ થઇને કહ્યું કે-"મલ્લમુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી **સજ્જન** રાજા દોષથી મુક્ત થશે.[6]"

---

૧ માં क 'ચંપા' નગરી છે ૨ क માં 'ધુરસેન' રાજાનું નામ છે, જ્યારે ख અને ग માં 'મહીપાળ' રાજાનુ નામ છે ૩ क, ख અને ग મા 'પિશાચ' વળગ્યો એમ છપાએલું છે. ૪ क તથા ग મા મંત્રીનુ નામ ગુણચંદ્ર છે, જ્યારે ख મા ગુણસેન નામ છે. ૫ क, ख તથા ग માં મુનિનું નામ આપવામાં આવ્યુ નથી. ૬ क અને ग મા આ પ્રમાણે છપાએલુ છે.-"સવારે પ્રધાનને

સવારમાં મંત્રી આવ્યો એટલે ગુરૂ બોલ્યા કેઃ—"ગુર્જરદેશને વિષે હમેશાં કાયોત્સર્ગમાં રહેવાવાળા, દુર્ગમ ઉપસર્ગોને સહન કરવાવાળા, મોટા મહિમાવાળા 'મલ્લ' નામના મુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી રાજા યોગિનીના દોષથી મુક્ત થશે."

આ પ્રમાણે સાંભળીને પ્રધાન વગેરે ત્યાં ગયા, ત્યાં જઈને વંદન નમસ્કાર કરીને, **ચક્રેશ્વરી** વગેરે દેવીઓથી સન્માન પામેલા **મલ્લર્ષિ**ને પ્રાર્થના કરીને ત્યાં લાવ્યા. તેઓનુ ચરણોદક છાંટવા માત્રથી રાજા યોગિનીના દોષથી તુરત જ મુક્ત થયો.

મલ્લમુનિએ રાજાને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કેઃ—

"यथा चतुर्भिः कनक परीक्ष्यते, निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।
तथैव धर्मो विदुषा परीक्ष्यते, श्रुतेन शीलेन तपोदयागुणैः ॥१॥"

અર્થાત્:—ઘર્ષણ, છેદ–કાપ, તાપ, અને તાડન–કટકા કરવા એ ચાર વડે જેમ સોનાની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ધર્મની પણ શ્રુત, શીલ–સદ્ આચાર, તપ, અને દયારૂપ ગુણો વડે પરીક્ષા થાય છે.

સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી એ જૈનોનો પરમ સિદ્ધાંત છે.

"दीर्घमायुः परं रूप-मारोग्य श्लाघनीयता ।
अहिंसाया फलं सर्वं, किमन्यत् कामदैव सा ॥१॥"

અર્થાત્:—દીર્ઘ આયુ, સુંદર રૂપ, આરોગ્ય, અને યશ·કીર્ત્તિ એ સઘળુ અહિંસાનુ ફળ છે. આથી બીજુ શું જોઇએ, અહિંસા જ ઇષ્ટને આપવાવાળી છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને **સજ્જન** રાજાએ જીવદયાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને રાજા પરમ જૈન થયો. મંત્રી વગેરે સર્વે લોકોએ જૈનધર્મનો સ્વિકાર કર્યો.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ–

चउवीस तीर्थंकरतणी आण, पञ्चपरमेष्ठितणी आण, चउवीस तीर्थंकरतणइ तेजि पञ्चपरमेष्ठितणइ तेजि, ॐ ह्रीं अर्हं उत्पत्तये स्वाहा ॥

વિધિ—પુષ્યાર્કનો યોગ આવે થકે સંધ્યાના સમયે સ્નાન કરી, સુગંધી તેલ, ચુઆ, ચંદન વગેરેનુ શરીરે વિલેપન કરી, પવિત્ર ગાત્ર કરી, સુગંધીદાર ફૂલની માલા પહેરી, જ્યાં સ્ત્રીનો સંઘટ્ટો–સંસર્ગ થાય નહિ એવા એકાંત સ્થાનમાં આવી પવિત્ર લિંપન લિંપાવી, તેના ઉપર ઊભા રહી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી સ્ફ-

કહી તમારી પાસે રાજા તથા સભાજનોને અહીં બોલાવવા. પછી આ રાખની ચપટી ઉપરોક્ત શ્લોકથી મંત્રી તેનો રાજાના કપાળમાં ચાંલ્લો કરવાથી પિશાચ હમેશને માટે નાશી જશે અને રાજા દોષથી મુક્ત થશે."

ટિકની માલાથી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી દક્ષિણ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી ઉત્તર દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણવો. આ પ્રમાણે વિધિ સંપૂર્ણ કરી, જે કાર્ય હોય તે મનમા ચિંતવીને સથારે અડધી રાત્રિ વીતી ગયા પછી સૂઇ રહેવું, પાછલી રાત્રિની ઘડી બે બાકી રહે ત્યારે સ્વપ્ન દેખે, સ્વપ્નમા જે કાર્ય ચિંતવ્યુ હોય તેનુ શુભાશુભ ફલ દેખીને જાગી જવું, સ્વપ્ન આવ્યા પછી સૂઇ રહેવું નહિ.

બીજો મત્ર આ પ્રમાણે છે:—

ॐ ह्रीं पूर्वं जिणाण ओहिजिणाण परमोहिजिणाणं अणंतोहिजिणाणं सामन्नकेवलीणं भवत्थकेवलीणं अभवत्थकेवलीण नमः स्वाहा ॥ -बन्धमोक्षिणी विद्या ॥

ગુણ—કોઈપણ સકટ ઉપસ્થિત થાય અથવા ભૂત, પ્રેત, ડાકણ, શાકિનીના ઉપદ્રવ હોય તો તેનો નાશ થાય.

निर्धूमवर्तिरपवर्जिततैलपूरः
कृत्स्नं जगत्रयमिदं प्रकटीकरोपि ।
गम्यो न जातु मरुतां चलिताचलानां
दीपोऽपरस्त्वमसि नाथ ! जगत्प्रकाशः ॥१६॥

સમશ્લોકી

ધુમ્ર રહીત નહિં વાટ ન તેલવાળો !
ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો !
ડોલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે !
તું નાથ ! છો અપર દીપ જગત્પ્રકાશે !—૧૬

શ્લોકાર્થ

હે નાથ ! જેમાં ધૂમ્ર, દીવેટ અને તેલ નથી અને ત્રણ જગત્‌ને પ્રકાશિત કરે છે, પર્વતને ડોલાવનાર પવન પણ જેને કાંઇ કરી શકતો નથી એવા આપ જગત્‌ને પ્રકાશિત કરનાર એક વિલક્ષણ—લોકોત્તર દીપક છો —૧૬

ગુ સૂ વૃ. મત્રામ્નાય —

ॐ ह्रीं पूर्वं बीयबुद्धीणं कुट्ठबुद्धीण संभिन्नसोआणं अक्खीणमहाणसीणं सव्वलद्धीणं नमः स्वाहा ॥-श्री सम्पादिनी विद्या ॥

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર શરીર કરી પીળી ધોતી પહેરીને કપૂરની (કેરબાની)માલાથી જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય, ધન ધાન્યની કમીના ન હોય

नास्तं कदाचिदुपयासि न राहुगम्यः
स्पष्टीकरोषि सहसा युगपज्जगन्ति ।
नाम्भोधरोदरनिरुद्धमहाप्रभावः
सूर्याऽतिशायिमहिमाऽसि मुनीन्द्र ! लोके ॥१७॥

સમશ્લોકી

ઘેરી શકે કદી ન રાહુ ન અસ્ત થાય !
સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય !
તું હે મુનીંદ્ર ! નહિ મેઘ વડે છવાય !
લોકે પ્રભાવ રવિથી અદકો ગણાય ।—૧૭

શ્લોકાર્થ.

હે મુનીંદ્ર ! આ જગતમાં તમારો મહિમા સૂર્યથી પણ અધિક છે, કારણકે સૂર્ય તો માત્ર દિવસે જ ઉદય પામે છે અને રાત્રિએ અસ્ત પામે છે, જ્યારે તમે તો રાત્રિ દિવસ સર્વદા કેવળજ્ઞાનને લીધે ઉદય પામેલા જ છો સૂર્યને રાહુ ગ્રહણ કરે છે, અને તમે તો રાહુ રૂપ જે દુષ્કૃત તેનાથી ગ્રહણ થતા નથી સૂર્ય પરિમિત ક્ષેત્રને અનુક્રમે જ પ્રગટ કરે છે અને તમે તો તત્કાળ એકી વખતે જ આખા ત્રણ જગતને જ્ઞાનાલોકવડે પ્રગટ કરો છો. સૂર્યનો પ્રભાવ મેઘથી રૂધાય છે, પણ તમારો પ્રભાવ જ્ઞાનાવરણરૂપ મેઘથી રૂધાતો નથી તેથી તમોને સૂર્યની ઉપમા આપવી એ પણ યોગ્ય નથી —૧૭

વાર્તા. ૯મી શ્લોક ૧૬–૧૭

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા સંગરપુર[1] નામના શહેરમા સંગર[2] નામનો જૈનરાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા જૈનધર્મ પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો સદ્‌ગુણી અને ન્યાયી હતો તેના ગુરૂનુ નામ ધર્મદેવાચાર્ય[3] હતું. એક વખતે રાજાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયો, તેનુ નામ કેલિપ્રિય[4] પાડવામા આવ્યુ અનુક્રમે કેલિપ્રિય રાજકુમાર યૌવનાવસ્થાને પામ્યો.

સંગરરાજા જેટલો શ્રદ્ધાળુ અને નીતિમાન હતો, તેટલો જ કેલિપ્રિય નાસ્તિક અને ક્રૂર હતો. પાપ–પુન્યનુ ફળ, સ્વર્ગ–નરકની હયાતી, વગેરે તે કાંઈ પણ માનતો ન હતો રાજાએ તેને સમજાવવા માટે અને ધર્મના સસ્કારો પાડવા માટે બહુ બહુ પ્રયત્નો કરવા માંડયા, પરંતુ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયા

---

૧ क મા શહેરનુ નામ 'સાગરપુર', ख મા 'સગરપુર' અને ग માં 'સુદરપુર' છે. ૨. क તથા ख મા રાજાનુ નામ 'સગર' છે, જ્યારે ग મા 'હિમતસિંહ' છે ૩ क મા ગુરૂનુ નામ નથી, જ્યારે ख અને ग માં મુનિનું નામ 'ગુણભૂપણ' છે ૪ क માં રાજકુમારનુ નામ 'દેવીસિંહ' છે.

એક વખતે રાજકુમાર પોતાના મિત્રો સાથે વનમાં ક્રીડા કરવાને માટે નીકળ્યો હતો. તે વખતે પાસેના ઉદ્યાનમા રહેલા ધર્મદેવાચાર્ય તેની નજરે પડ્યા રાજકુમાર ગુરૂ મહારાજની નજરે પડયો એટલે તેને શિકાર ખેલતો દેખીને ગુરૂ મહારાજ તેની નજીક આવ્યા અને બોલ્યા કે –"હે રાજકુમાર!

ब्रह्महत्या सुरापान, स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ।
महान्ति पातकान्याहु–रेभिश्च सह सङ्गमः ॥१॥

यदि सत्सङ्गनिरतो, भविष्यसि भविष्यसि ।
तदा सज्जनगोष्ठीषु, पतिष्यसि पतिष्यसि ॥२॥

य प्राप्य दुष्प्रापमिदं नरत्वं
धर्मं न यत्नेन करोति मूढः ।
क्लेशप्रबन्धेन स लब्धमब्धौ
चिन्तामणिं पातयति प्रमादात् ॥३॥

અર્થાત્:–બ્રહ્મહત્યા, મદિરાનુ પાન, ચોરી કરવી. વિદ્યાગુરૂની સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરવી, વગેરે મોટા પાપો છે, એવું જ્ઞાનીઓ કહે છે–૧.

જો તું સુખને ઇચ્છતો હોય તો તારે સારાની સોબતમાં રહેવું જ જોઈએ અને સજ્જનોની સાથે વાર્તાલાપ કરવો જ જોઇએ–૨

જે મૂર્ખ મનુષ્ય, દુષ્પ્રાપ્ય એવો મનુષ્ય ભવ પામીને ધર્મ કરતો નથી, તે ઘણી મુશ્કેલીથી સમુદ્રમાથી મેળવેલા એવા ચિંતામણી રત્નને પ્રમાદથી ગુમાવી દે છે અર્થાત્ મનુષ્ય ભવ હારી જાય છે–૩

રાજકુમારે જવાબ આપ્યો કે:–"હે મુનિ! ધર્મની સાધના કરનાર આત્મા જેવી કોઇ વસ્તુ જ નથી તો પછી ધર્મ કરવાનુ શુ પ્રયોજન, જેમ મુશળધાર વર્ષાદનો જ અભાવ હોય તો પછી નદીમા પૂર હોતું નથી, તેમ પચમહાભૂતના બનેલા આ શરીરમાં આત્માનો સભવ જ શી રીતે હોઈ શકે. અને આત્મા જ ન હોય તો પછી નરક શી રીતે હોઈ શકે, કારણ કે ગામ જ ન હોય તો પછી હદ શી રીતે હોય, ન જ હોય તેવી રીતે આત્મા જ નથી તો પછી પુણ્ય–પાપ, નરક–સ્વર્ગ વગેરે છે જ નહિ. તમારા જેવા માણસોએ અજ્ઞાન લોકોને છેતરવા માટે આ બધા ઢોંગ જ માત્ર છે"

ગુરૂમહારાજ રાજકુમારનો જવાબ સાંભળી વિચારવા લાગ્યા કે આ મનુષ્ય દુર્લભબોધિ હોય એમ લાગે છે એક વખતે રાજકુમાર ફરીથી ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો, તે વખતે રાજકુમારને પ્રતિબોધ કરવા માટે ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૬–૧૭

મા શ્લોકનુ મુનિ મહારાજે એક ચિત્તે ધ્યાન કર્યું, એટલે તત્કાળ ચક્રેશ્વરી દેવી હાજર થઈ. મુનિએ તેણીને કહ્યુ કે નરકના દુઃખો બતાવીને કેલિપ્રિય રાજકુમારને પ્રતિબોધ પમાડ.

દેવીએ કહ્યું કે:"આપ તે બાબતની ચિંતા ન કરશો."

એમ કહી દેવીએ પોતાની દૈવી શક્તિથી રાજકુમારને બેભાન બનાવી દીધો અને જાણે તે સ્વપ્નાવસ્થામાં હોય તેમ નારકીના દુઃખ નજરે જોવા લાગ્યો. કોઈ મનુષ્યને યમરાજ મારે છે, કોઇને ધગધગતા લોઢાના સળીઆ ચાંપે છે, તો કોઈને ધગધગતું સીસું ઉકાળીને પાય છે, ન પીએ તો પરાણે મોઢામા રેડે છે, અને તેં મનુષ્યભવમાં કરેલાં કર્મનો આ બદલો છે; એમ કહીને વધારે દુઃખ આપે છે. પેલા માણુસો બિચારા આ દુઃખમાથી છુટવા માટે ઘણી આજીજીઓ કરે છે પણ યમરાજ તેઓને છોડતો નથી. આ બધા દશ્યો જોઇને રાજકુમાર ભય પામ્યો અને પાપના ફલ પ્રત્યક્ષ દેખીને ધ્રુજી ઉઠ્યો; પછી દેવીએ તેને હોશમાં આણ્યો.

પછી ગુરૂ મહારાજે પુછ્યુ કે -"ભાઇ ! પાપના ફલ જોયા કે નહિ ?"

કેલિપ્રિય બોલ્યો કેઃ-"ભગવન્ ! બધું જોયુ, અને પોતાને ધર્મનુ રહસ્ય સમજાવવા વિનંતિ કરી"

ગુરૂ મહારાજે યોગ્ય શબ્દોમાં ધર્મનુ સ્વરૂપ સમજાવ્યુ, પછી રાજકુમારે ગૃહસ્થના સમકિત મૂલ બાર વ્રત ગુરૂપાસે ઉચર્યાં અને ચિરકાલ રાજ્ય પાળી સદ્ગતિનુ ભાજન થયો.

ગુ. સૂ. વૃ. મન્ત્રામ્નાયઃ—

ॐ ह्रीं उग्गतवचरणचारीणं ॐ ह्रीं दित्ततवाणं ॐ ह्रीं तत्ततवाणं ॐ ह्रीं पडिमापडिवन्नाणं नमः स्वाहा ॥ —परविद्याच्छेदिनी विद्या ॥

વિધિ—આ મત્ર આખો મોઢે કરીએ, પછી જે કોઈને ભૂત પ્રેતનો દોષ લાગ્યો હોય તેને આ મંત્રથી મોરપીંછાં વડે ૧૦૮ વાર ઝાડો દીજે-ઉંઝીએ તો દોષ ટલે. શીતજ્વર, ઉષ્ણુજ્વર પ્રમુખ સર્વજ્વરનો નાશ થાય. વળી આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મતરીને ચારે બાજુની ભિંતોએ તે મંતરેલું પાણી છાંટીએ તો મરકી વગેરે ઉપદ્રવનો નાશ થાય.

नित्योदयं दलितमोहमहान्धकारं
गम्यं न राहुवदनस्य न वारिदानाम् ।
विभ्राजते तव मुखाब्जमनल्पकान्ति
विद्योतयज्जगदपूर्वशशाङ्कबिम्बम् ॥१८॥

સમશ્લોકી

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી !
રાહુ–મુખે ગ્રસિતા ના નહિ મેઘ–રાશી !
શોભે તમારૂં મુખ–પદ્મ અપાર રૂપે !
જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે !–૧૮

હે પ્રભુ ! આપશ્રીનુ મુખકમળ નવીન ચદ્રબિંબની જેમ શોભે છે. કેમકે તે નિરંતર ઉદય પામેલુ છે અથવા નિરતર શુભ ભાગ્યવાળુ છે, અને ચદ્રબિંબ તો પ્રાત કાળે અસ્ત પામે છે. આપશ્રીનુ મુખકમલ મોહનીય કર્મ રૂપી અધકારનો નાશ કરે છે અને ચદ્ર તો અલ્પ અધકારનો નાશ કરવા પણ સમર્થ નથી. રાહુ જેવા દુષ્ટ વાદીઓના વાદ તમારા મુખને પરાભવ પમાડી શકતા નથી, અને ચંદ્રને તો રાહુ ગળે છે તમારૂં મુખ મેઘ સમાન દુષ્ટ અષ્ટકર્મને આધીન નથી અને ચદ્રને તો મેઘ આચ્છાદન કરે છે. તમારૂ મુખ ઘણી કાંતિવાળુ છે, અને ચદ્રનુ બિંબ તો અલ્પ કાંતિવાળું છે, કેમકે તે કૃષ્ણપક્ષમા ક્ષય પામે છે તથા તમારૂ મુખ જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને ચદ્ર તો પૃથ્વીના અલ્પ પ્રદેશને પણ પ્રકાશિત કરવા સમર્થ નથી.–૧૮

વાર્તા ૧૦મી શ્લોક ૧૮.

શ્રી ગૂર્જરભૂમિના તિલક સમાન **અણહિલપુરપાટણ** નામના શહેરમાં પ્રજાપાળક અને ન્યાયપરાયણ પરમાર્હત્ **કુમારપાળ** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. શ્રીમાલવશમાં તિલક સમાન **શ્રીઉદયન** નામના મત્રિશ્વરના પુત્ર **આંબડ**[1]ને મહારાજા **કુમારપાલે** તેની રાજસેવાના બદલામાં અતિ રસાળ અને ધનધાન્યથી ભરપૂર **'લાટ'** દેશ બક્ષીસ આપ્યો તે હમેશાં **ભકતામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો

એક વખતે **ભ્રગુકચ્છથી** કોઈ કાર્યપ્રસગે બહાર જતાં રસ્તામાં એક મહાભયકર અને ગિરિગુફાઓવાળી અટવીમા રાત્રીના સમયે તે આવી ચઢયો અટવીમાં અધારૂ એટલુ તો ભયકર હતુ કે **આંબડને** કોઈ પણ રીતે રસ્તો સૂઝે જ નહિ. આ વખતે તેણે **ભકતામરસ્તોત્રના** ૧૮ મા શ્લોકનુ એકાગ્ર ચિત્તે ચિંતવન કર્યું કે તુરત જ **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે –"હે વત્સ ! પવિત્ર થઈને તે કરેલા સ્તોત્રના સ્મરણથી હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છુ અને તને આ વિષનુ હરણ કરનાર, તથા દરેક પ્રકારના વિઘ્નનુ હરણ કરનાર ચદ્રકાંતમય ચંદ્રપ્રભુસ્વામીનુ બિબ

---

૧ ख મા મંત્રીનુ નામ આછડ છે, જ્યારે ग મા મંત્રીનું નામ અછડ છે, જે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ ખોટું છે

આપુ છુ તે ગ્રહણ કર તથા બીજુ કાંઈ તારે જોઈતુ હોય તે માગ.*"

આંબડ દંડાધિપતિએ પોતે નિઃસ્પૃહ હોવા છતાં પણ હમેશાં અભિષ્ટ ફલને દેવાવાળી નાગવલ્લી માંગી અને દેવીને નમસ્કાર કર્યો દેવીએ તે નાગવલ્લી **આંબડ**ને

---

* क માં આ હકીકત નીચે પ્રમાણે છે —

"એક વખત પોતાની માતાના આગ્રહથી **આંબડે** કચ્છમા આવેલા ભદ્રપુર (ભદ્રેશ્વર)ની સંઘ સહિત યાત્રાએ જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને ધામધૂમ પૂર્વક ઘણા સ્નેહી સબંધીઓ સાથે તથા અનેક સાધર્મીભાઇઓ સાથે પાટણથી નીકળ્યો.

રસ્તામાં આવતાં દરેક સ્થળે યાત્રાઓ કરતા કરતાં ચોતરફ જૈનધર્મનો વિજયડંકો વગાડતા વગાડતા તેઓ ઘણા દિવસે કચ્છના રણના નાકે આવી પહોચ્યા.

ચોતરફ ઊભા કરેલા નાના મોટા પચરંગી તંબુઓથી વિશાળ જગ્યા શોભી રહી હતી અને જાણે એક નાનુ સુંદર શહેર વસી ગયુ હોય તેવો દેખાવ થઇ રહ્યો હતો આસપાસના ગામોમાંથી અનેક લોકો ચતુર્વિધ સંઘના દર્શન કરી પવિત્ર થતા હતા અને થોડા દિવસ પહેલાં વર્ષોથી ઉજ્જડ પડેલી જગ્યાએ આજે મનુષ્યોના ટોળેટોળા કલ્લોલ કરી રહ્યા હતા.

× × × × × × ×

સાયંકાળ થવા આવ્યો અને થોડીવારમા તો સફેદ દૂધ જેવા પુર્ણિમાના ચંદ્રના તેજે આખી પૃથ્વી શોભી રહી આજે આ રણનો લાંબો પટ ઓળંગવાને આખો સંઘ તૈયારી કરી રહ્યો હતો. નિશાન ડંકા વાગ્યા અને નોબતો ગડગડી ત્યાતો આખો સંઘ ગાજતે વાજતે ઉપડ્યો, દેવને પણ દુર્લભ દર્શન થાય એવા આ પવિત્ર સંઘને નિહાળીને અને જૈનધર્મની કીર્તિનો ફેલાવો થતો જોઇને એક મિથ્યાત્વી દેવને અદેખાઈ આવી તેથી તેણે પોતાનું બળ અજમાવવાનું શરૂ કર્યું રણની અધવચમા જ સંઘના બધાં ગાડાં તેણે અટકાવી દીધા.

માણસોએ ઘણી ઘણી જાતના પ્રયત્નો કર્યા છતાં પણ બળદો અને માણસો જરા પણ આગળ ન ચાલતા ત્યાંનિ ત્યા થંભી ગયાં. સંઘના માણસોની અને પોતાની આ સ્થિતિ જોઇને **આંબડ** પ્રધાન પણ ગભરાઈ ગયો અને શુ કરવુ તે વિચારવા લાગ્યો. પરંતુ સદ્દભાગ્યે **આંબડ**ની માતા બહુ જ ભક્તિવાળી અને નિખાલસ હૃદયની હોવાથી તેણીએ પોતાના પુત્રને તથા આખા સંઘને **ભક્તામર**સ્તોત્રના ૧૮ મા શ્લોકનો જાપ જપવાનુ કહ્યુ, સાથે સાથે પોતે પણ શાંત ચિત્તે ૧૮ મા શ્લોકનુ ચિતવન કર્યું અને થોડી વારમાં જ શાસનદેવ હાજર થયા.

સંઘની આવી વિકટ પરિસ્થિતિ નજરે નિહાળી શાસનદેવે પેલા મિથ્યાત્વી દેવને નસાડી મૂક્યો અને સંઘના સંકટનુ નિવારણ કરી જયજયકાર વર્તાવ્યો નિર્વિઘ્ને યાત્રા કરી પાછા આવ્યા ત્યારે મહારાજ **કુમારપાળ** તથા પાટણના રહેવાસીઓ પણ આ વાત સાંભળીને બહુ જ નવાઇ પામ્યા અને જૈનધર્મના પ્રભાવમાં વૃદ્ધિ થઈ."

ग માં વળી નીચે પ્રમાણે છે.—

"**લાટ** દેશના રાજા તરીકે અને તેનું રક્ષણ કરવા અર્થે **આછંડ લાટ** દેશમાં જ રહેવા લાગ્યો **લાટ** દેશની નજીકના બીજા દેશના રાજાઓથી **આછંડ** કે જે એક પ્રધાન હતો તે રાજા

આપી અને અદૃશ્ય થઇ ગઇ. આંબડ રત્નમય જિનબિંબના તેજથી અજવાળી રાતની માફક પલ્લીમાંથી બહાર નીકળ્યો, અને દેવીએ આપેલા જિનેશ્વરનાં ચન્દ્રકાન્તમય બિંબનું હમેશાં પૂજન કરવા લાગ્યો અનુક્રમે રાજાની આજ્ઞાથી રાજ-

---

થાય તે જોઈ શકાયુ નહિ અને તેને નિર્બળ ધારી તેની સામે તેઓ બંડ ઉઠાવવા લાગ્યા આથી અછંડે બીજા રાજ્ય પર પોતાનુ બળવાન સૈન્ય લઇ ચઢાઇ કરી. કર્મયોગે રસ્તામા ભૂલો પડયો અને એક વિષમ અટવીમા જઇ ચડયો. ત્યા પોતે લશ્કર સાથે દુઃખમાં આવી પડવાથી અછંડ ગભરાવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે દુઃખી મનુષ્યને ધર્મ અને પ્રભુસ્મરણ જરૂર સહાય કરે છે ગભરાઈ જવાથી કે શોચ કરવાથી શુ ફાયદો થવાનો હતો ? માટે ધૈર્ય રાખી પ્રભુસ્મરણ કરવાથી અવશ્ય લાભ મળશે જ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી 'नित्योदयं' એ શ્લોકનુ અત્યત દૃઢતાપૂર્વક સ્મરણ કરવા લાગ્યો. થોડીવારમા તે શ્લોકના પ્રભાવથી દેવી ત્યા આવી અને શ્લોકારાધનનું કારણ પૂછ્યુ જવાબમા અછંડે વિષમ અટવીમા આવી પડવાથી પડતા દુઃખના નિવારણની અને તે અટવીમાથી સીધો રસ્તો મળે અને ધારેલે સ્થળે પહોચાય તેવી માગણી કરી.

દેવીએ ટુંકો રસ્તો બતાવ્યો અને બે રત્નો (અછંડની ભક્તિને વશ થઈ) આપ્યા. અને કહ્યુ કેઃ-"એક રત્નથી ગમે તે પ્રકારનું વિષ હોય તે નાશ પામે છે અને બીજા રત્નના પ્રભાવથી રસ્તો ભૂલાતો નથી અને શત્રુ પર વિજય મેળવાય છે." બે રત્નો આપી, જરૂર પડે તો ફરીવાર યાદ કરવાનુ કહી દેવી પોતાના સ્થાનકે ગઈ

અછડે પોતાના ધારેલે રસ્તે આવી જૂદા જૂદા દેશોમાં જઈ તેના રાજાઓને પોતાના ભૂજબળથી નમાવ્યા અને અભિમાની તેમજ સમર્થ બળવાન રાજા 'મલય' નામે કે જે ઘણો સમર્થ હતો તેને પણ નમાવી વિજય ડંકો વગડાવતો ઘણી સંપત્તિ અને ચતુરંગી સૈન્ય સાથે પોતાના દેશમાં-પોતાની રાજધાનીમા મ્હોટા ઉત્સવથી આવ્યો. રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરતા પ્રથમ પોતાની પવિત્ર માતાના દર્શનાર્થે અને સુભાશિષ માટે તેમને નમસ્કાર કરવા ગયો.

પોતાના પુત્રને વિજયવત અને સુખપૂર્વક પાછો આવેલો જોઇ અતિ આનદથી તેને વધાવી હૃદય સાથે ચાપી સુખી ભવિષ્ય નીવડે એવો માતાએ આશીર્વાદ આપ્યો પછીથી તે કહેવા લાગી કેઃ-"હે પુત્ર ! તું મહાન-સમર્થ-બળવાન છે અને તું જ્યા જ્યાં ગયો છે ત્યા ત્યા તે વિજય મેળવ્યો છે એ વાત સત્ય છે પરંતુ તે વિજય જેમ સિંહ બકરા અગર ઘેટા પર મેળવે તેવા જ પ્રકારનો છે, કારણ કે તેં જીતેલા સઘળા રાજાઓ બિચારા ઓછા સાધનવાળા અને ઓછા બળવાન હોવાથી એ વિજય ખરો વિજય કહેવાય નહિ તુ ખરો વિજયી ત્યારે જ કહેવાઈ શકે છે કે જ્યારે 'ભૃગુકચ્છ'નો સમર્થ અને અત્યારસુધીમાં અજીત એવો 'પૃથ્વીસેન' નામનો રાજા છે તે રાજાને તુ તારે કબજે કર તેને તારી આજ્ઞા મનાવતો કરે તો તું વિજયવત ગણાશે, કારણકે તે તારો ખરો શત્રુ છે અને પૂરો દ્વેષી છે

માતાના આવા વચનો સાભળી તે રાજાને જીતવાનુ તેણે માતાને વચન આપ્યુ થોડા દિવસની વિશ્રાંતિ લઇ મ્હોટા અને બળવાન સૈન્યને લઇ અછંડ 'ભૃગુકચ્છ' તરફ કૂચ કરી ગયો.

પિતામહ બિરૂદને ધારણ કરતા એવા કોંકણદેશના **મલ્લિકાર્જુન** ને છલથી હણીને શૃંગારકોટિશાટિકા ૧, ગરલ હર સિપ્રા ૨, સફેદ હાથી ૩, એકસો આઠ રત્નપાત્રો ૪, બત્રીશ મૂડા સાચા મોતી ૫, સો ઘડી પ્રમાણ સુવર્ણના ઘડાઓ ૬, અગ્નિધૌત ઉત્તરપટ ૭, **મલ્લિકાર્જુન**નુ માથું ૮, એ આઠ વસ્તુઓ **કુમારપાલ** મહારાજા આગળ ભેટ કરી. મહારાજાએ **રાજપિતામહ**નું બિરૂદ આપ્યુ.

ત્યારપછી પોતાની માતાના પગમાં નમસ્કાર કર્યો, પરતુ માતાને નારાજ જોઇ તેનુ કારણ પૂછ્યુ. કારણ પૂછવાથી માતાએ કહ્યું કે-"રાજહત્યાના લાગેલા પાપના નિવારણ માટે તું **ભૃગુકચ્છ**મા આવેલા **શકુનિકાવિહાર** વગેરેનો જીર્ણોદ્ધાર ના કરે તો હું શી રીતે પ્રસન્ન થાઉં ?"

આંબડે આ વાત સાંભળીને **હેમચન્દ્રસૂરિ**ની સાનિધ્યમાં ઉદ્ધાર કર્યો, પ્રતિષ્ઠા સમયે તેને દીધેલાં ઉત્કૃષ્ટ દાનને જોઇને, ગૃહસ્થની સ્તુતિ કરવાથી વિમુખ એવા **શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ** એ પણ તેના દાનનુ વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે-

"किं कृतेन न यत्र त्वं, यत्र त्व किमसौ कलिः ।
कलौ चेद् भवतो जन्म, कलिरस्तु कृतेन किम् ॥१॥

અર્થાત્-આ કલિયુગમાં તારો જન્મ થએલો હોવા છતાં પણ તે શુ નથી કર્યું ? અર્થાત્ તે કલિયુગને પણ ભૂલાવી દીધો છે"

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર કરીને માતાને રાજી કર્યાં અને **આંબડ** દંડાધિપતિ બહુ સુખના ભાગી થયા.

ગુ. સૂ વૃ મન્ત્રામ્નાય.-

ॐ ह्रीं जङ्घाचारणाण ॐ ह्रीं विज्जाचारणाणं ॐ ह्रीं वेउव्वियइड्डिपत्ताणं ॐ ह्रीं आगासगामीणं नमः स्वाहा ॥

ચાલતા ચાલતા **અછંડ**નુ લશ્કર 'ભૃગુકચ્છ'ની નજીકમાં આવવા લાગ્યુ **પૃથ્વીસેન** રાજાને ખબર પડી કે મ્હારા રાજ્ય પર **અછંડ** ચડી આવે છે, એટલે પોતે સેના લઇ **અછંડ**ની સામે લડાઇ કરવા ચાલ્યો રસ્તામાં બને લશ્કરો એકઠા થયા અને પ્રચડ યુદ્ધ થયુ પરિણામે **પૃથ્વીસેન**નુ લશ્કર પાછું હઠ્યુ. તેથી તેને **અછંડ**ને નમવુ પડ્યુ અને તેની આજ્ઞા માન્ય રાખવી પડી આ રીતે **અછંડ**નો વિજય થયો અને દેશ વિદેશમા તેનો યશ ફેલાયો. મોટા યશની સાથે વિજયડંકો વગડાવતો તે પોતાની રાજધાનીમાં મ્હોટી ધામધુમથી આવ્યો અને માતાને વદન કર્યું

માતા પુત્રને વિજયવંત જોઈ ઘણો જ આનદ પામી જુઓ ક્યા પ્રધાનપણુ ? ક્યા એક દેશનું રાજ્ય ? અને કયાં આવડો મોટો વિજય ? આ બધુ **ભક્તામર**ના પ્રભાવનુ પરિણામ છે. માટે સુખાર્થી મનુષ્યોએ નિરંતર પ્રભુ સ્મરણ કરવુ"

વિધિ–રવિવારના દિવસે આ મન્ત્રાક્ષરોને ભોજપત્ર પર યક્ષકર્દમથી લખી, માદળીઆમાં તે ભોજપત્રને ઘાલી, પાસે રાખીએ તો આપણા ઉપર કોઇ પણ વ્યક્તિ એ કામણટુમણ કર્યો હોય તેની અસર થાય નહિ, અને દિવસે દિવસે આપણી કીર્તિ તથા પ્રતાપમાં વધારો થતો રહે.

किं शर्वरीषु शशिनाऽह्नि विवस्वता वा ?
युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु तमस्सु नाथ ! ।
निष्पन्नशालिवनशालिनि जीवलोके
कार्यं कियज्जलधरैर्जलभारनम्रैः ? ॥१९॥

સમશ્લોકી

શું રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિ જે!
અંધારૂં તુજ મુખ ચંદ્ર હસતું અતીશે !
શાલિ સુશોભિત રહી નિપજી ધરામાં !
શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામાં ?–૧૯

શ્લોકાર્થ–હે નાથ ! જો તમારા મુખરૂપ ચન્દ્ર વડે પાપરૂપ અંધકારનો નાશ થાય છે, તો પછી રાત્રિએ ચન્દ્રનુ શુ કામ છે અથવા દિવસે સૂર્યનુ શું કામ છે ? કાંઇ જ નહીં, જો પાકેલા શાલિના વન વડે પૃથ્વીપીઠ શોભતું હોય તો પછી જલના ભારથી નમી ગએલા મેઘનુ શું કામ છે ? કાંઈ જ નહીં. અથવા જેમ તૃણ, લતા અને ધાન્યાદિક પાકી ગયા પછી મેઘ માત્ર કાદવ અને શરદી વગેરેના ક્લેશનુ કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે, તેમ તમારા મુખચન્દ્ર વડે પાપરૂપ અંધકાર નાશ પામવાથી ચંદ્ર સૂર્ય કેવળ શીતળતા અને તાપનુ કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે—૧૯

વાર્તા. ૧૧ મી શ્લોક ૧૯

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલી વિશાલા નામની નગરીમાં **લક્ષ્મણ**[1] નામનો એક શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો, તે પરોપકારી અને શ્રીમંત હતો. વળી તે ધર્મે જૈન હોવાથી પોતાના ગુરૂ **રામચન્દ્રસૂરિ**[2] પાસેથી આમ્નાય સહિત **ભક્તામરસ્તોત્ર** શીખેલો હતો અને તેનો હમેશા તે શુદ્ધચિત્તે પાઠ કરતો હતો.

---

૧ क તથા ग માં શેઠનુ નામ 'લક્ષ્મીકાન્ત' આપેલુ છે, જ્યારે ख માં શેઠનું નામ 'લક્ષ્મણ' જ આપેલુ છે.

૨ क મા ગુરૂનુ નામ જ નથી આપવામાં આવ્યું, ख માં ગુરૂનુ નામ 'ચન્દ્રકીર્તિ' આપવામા આવેલુ છે, જ્યારે ग મા ગુરૂનું નામ 'વિદ્યાચન્દ્ર' આપેલુ છે.

એક વખતે રાત્રિના સમયે[1] શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરીને એક ચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું શેઠ ધ્યાન ધરતા હતા, તે સમયે ચક્રેશ્વરી[2] દેવી આવ્યા. અને તેજોમય ચન્દ્રકાન્ત મણિ આપ્યો. દેવીએ તુષ્ટમાન થઈ કહ્યું કે –"જ્યારે કોઈપણ ઠેકાણે મહાન અંધકાર હોય ત્યારે તું આ શ્લોકનુ સ્મરણ કરજે અને આ મણિને આકાશમાં ઉછાળવાથી સોળે કળાએ પરિપૂર્ણ ચદ્ર ખીલ્યો હોય તેવો પ્રકાશ કરનાર કૃત્રિમ ચંદ્ર બનશે અને જ્યાંસુધી તારી ઈચ્છા હશે ત્યાંસુધી તે આકાશમાં રહી ચદ્રના પ્રકાશની ગરજ સારશે, પછી પાછો તે મણિ તારી પાસે આવી મૂળ સ્થિતિમાં રહેશે, આટલુ કહી કામ પડે યાદ કરવાની ભલામણ કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઈ."*

એક વખતે માલવાનો[3] રાજા મહીધર[4] નામનો હતો, તે કોઇ પોતાના સમર્થ શત્રુને જીતવાને અને જીવતો પકડવાને માટે એકાએક સૈન્ય લઇને નીકળી પડયો,

૧ ગ મા ' એક દિવસ સવારમા ' લખેલુ છે

૨ ગ મા ' શાસનદેવ પ્રસન્ન થઇ આવ્યો ' લખેલુ છે.

* ક મા તદ્દન જુદી જ ઢબનું વર્ણન છે, જે નીચે પ્રમાણે છેઃ–

" શ્રદ્ધાની પણુ કસોટી હોય છે તેમ આ લક્ષ્મીકાન્ત શેઠની વિધિસરની આરાધનામાં ભગાણુ પાડવા એક વખત દેવ આવ્યા અને શેઠના ગુમાસ્તાનુ રૂપ ધારણુ કરી શેઠના પૂજાના ઓરડામાં દાખલ થઈ ગભરાએલા અવાજે કહ્યુઃ–"શેઠ! શેઠ! દોડો! દોડો! આપણી દુકાનમાં મોટી આગ લાગી છે અને લાખો રૂપિઆનો કિંમતી માલ સળગી ગયો છે

શેઠ તો આ અવાજથી પ્રથમ ચમકયા પરંતુ તેમના હૃદય ઉપર કાંઇ અસર થઈ નહિ, તે તો પોતાના ધ્યાનમાં ફરી લીન થયા.

દેવે પોતાના દાવમા નિષ્ફળ જવાથી તેણે ફરી બીજી યુક્તિ અજમાવી અને બહાર જઈ થોડીવાર પછી બીજા ગુમાસ્તાનું રૂપ ધારણ કરી એકદમ શેઠની પાસે આવ્યો અને ઉતાવળથી ગભરાતા ગભરાતાં બોલ્યો કેઃ–"શેઠ! ઉઠો!! ઉઠો!!! ત્રીજા માળની બારીએથી અચાનક જ પડી જવાથી આપનો પુત્ર બેભાન થઈ ગએલ છે, બધા માણુસો એકઠા થઇ ગયા છે અને તમને એકદમ બોલાવે છે.

- શેઠ તો સાંભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરી ફરી પોતાના ધ્યાનમાં જોડાયા આ જોઇને દેવ બહુ જ પ્રસન્ન થયો અને પ્રત્યક્ષ શેઠના વખાણુ કર્યા અને તેને જે જોઇએ તે માગવા કહ્યુ. ત્યારે શેઠે કહ્યું કેઃ–" મારે આપના પ્રતાપે પૂર્ણ સુખ છે, તેમાં મને સંતોષ છે, મારે કાંઈ જોઇતુ નથી." તો પણુ ' દેવ દર્શન કદી ખાલી જાય નહિ' એમ કહી શેઠને એક સુદર મણિ આપી દેવ પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો."

૩ ख અને ग માં ' માલવાના રાજા 'ના બદલે ' વિશાળાનો રાજા ' છે.

૪ ख અને ग માં રાજાનુ નામ ' મહીધર ' નહી પણુ ' લોકપાળ ' છે.

રસ્તામાં ગાઢ જંગલ આવ્યું અને તે સમયે રાત્રિ પડી ગઈ; અંધકારમાં કોઈ પણ રીતે માર્ગ નહી સુઝવાથી સૈન્ય આગળ વધવાને અશક્ત નીવડયું. આ વખતે **લક્ષ્મણ** શેઠ પણ રાજાની સાથે હતો.

આ પ્રદેશમાં મહા અંધકાર જોઈને રાત્રિ કેવી રીતે વીતાડવી તે પ્રશ્ન મુશ્કેલ થઈ પડયો અને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે અંધકારને દૂર કરવા માટે શું ઉપાય લેવો. પોતાના રાજાને આ પ્રમાણે ચિંતાતુર જોઈને **લક્ષ્મણ** શેઠ રાજા પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે—"હે દેવ ! હું પૂર્ણચન્દ્ર આપને દેખાડુ અને સૈન્યને માટે રાત્રિને દિવસ જેવી કરી નાખુ"

રાજાએ કહ્યું કે—"કર, જો તે પ્રમાણે તું મારા પ્રત્યે ઉપકાર કરીશ તો હું તારા મનોવાંછિત પુરા કરીશ"

આ પ્રમાણે સાંભળીને **ભકતામરસ્તોત્રનુ** ચિંતવન કરી કૃત્રિમ ચંદ્રમા પ્રગટ કર્યો. સવાર પહેલાં તો રાજાએ શત્રુરાજાની રાજધાની કબજે કરી અને દુશ્મન રાજાને બાંધી, રાજા પોતાના નગરમાં પાછો આવ્યો.* **લક્ષ્મણને** બધા ધનવાનોના કરતાં પણ અધિક ધનવાન બનાવ્યો, **લક્ષ્મણે** રાજાને કહ્યું કે આ બધો સ્તવનનો મહિમા છે

---

* ગમા આ વર્ણન પણ નીચે પ્રમાણે છે—

"એક વખત **લક્ષ્મીકાન્ત** શેઠ પરદેશથી પુષ્કળ માલ ભરી દેશમાં આવવા નીકળ્યા, પરંતુ રસ્તામાં જંગલમાં અધવચ રાત્રિ પડી, ત્યા ચોર લુટારાઓનો બહુ જ ત્રાસ હતો. જો ત્યાથી આગળ ન જવાય તો પાસેની બધી મિલ્કત લુટાઈ જાય તેમ હતુ; ઉપરાત અમાવાસ્યાની કાળી અધારી રાત હોવાથી રસ્તો સુઝે તેમ પણ ન હતુ. શેઠના હૃદયમા મુઝવણ થવા લાગી અને આ સંકટમાથી બચવા તે ઉપાય શોધવા લાગ્યા.

ખૂબ ઉંડો વિચાર કરતા પ્રથમ દેવે આપેલો ચન્દ્રકાન્ત મણિ યાદ આવ્યો અને **ભક્તામર** સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું ચિંતવન કરી તે મણિ આકાશને વિષે ઉછાળ્યો, તેથી ચારે તરફ પૂર્ણિમાના ચદ્ર સરખુ ઝળહળતુ તેજ ફેલાઇ ગયુ અને ચદ્રની માફક તે મણિ આકાશને વિષે ઉંચે રહી તેજ પ્રસારવા લાગ્યો. એના તેજથી રસ્તો સુઝવાથી શેઠના માણસો તથા શેઠ વગેરે સહિસલામત એ જંગલમાથી પાર ઉતર્યા

પ્રભાત થતા શેઠે ફરી ૧૯મા શ્લોકનુ ચિંતવન કરી એ મણિને પાછો ખેંચી લીધો અને પોતાને ગામ આનંદથી પહોચી ગયા.

આખા નગરમા જ્યારે આ મણિના પ્રભાવની વાત પ્રસરી ત્યારે રાજાએ પણ શેઠને બોલાવ્યો અને વાત પૂછી તો **લક્ષ્મીકાન્ત શેઠે ભક્તામરનો** મહિમા કહી સંભળાવ્યો આથી રાજા વગેરે ઘણા માણસોએ **ભક્તામર** સ્તોત્રનુ આરાધન કરવા માંડયુ"

એક વખતે લક્ષ્મણ રાજાને ધર્મશ્રવણ માટે ગુરૂપાસે લઈ ગયો. ગુરૂએ ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કેઃ—

"जैनो धर्मः प्रकटविभवः सङ्गति साधुलोके
विद्वद्गोष्ठी वचनपटुता कौशलं सत्कलासु ।
साध्वी लक्ष्मीश्चरणकमलोपासना सद्गुरुणां
शुद्धं शीलं मतिरमलिना प्राप्यते नाल्पपुण्यै ॥१॥"

અર્થાત્-પ્રગટ પ્રભાવવાળો જૈનધર્મ, સત્પુરૂષોની સોબત, વિદ્વાનો સાથે ગોષ્ઠી -વાર્તાલાપ, વચનપટુતા-બોલવામાં ચતુરાઈ, સુંદર કળાઓમાં કુશળતા, ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્ગુરૂના ચરણકમળની સેવા, શુદ્ધ શીલ, નિર્મળ બુદ્ધિ આ સઘળા ગુણો અલ્પ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થતા નથી, પરંતુ બહુ પુન્યવાન આત્માઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે.

ગુરૂપાસેથી દેવ, ગુરૂ અને ધર્મરૂપી ત્રણ રત્નોનુ સ્વરૂપ સાંભળીને મહીધર રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને લક્ષ્મણ બધા ધનવાનોને પણ પૂજનીક થયો. કહ્યુ છે કેઃ—

"महिमानं महियांसं, सङ्गः सूते महात्मनाम् ।
मन्दाकिनीमृदो वन्द्या-स्त्रिवेदीवेदिनामपि ॥१॥"

અર્થાત્-મહાત્માઓની સોબત મોટા મહિમાને ઉત્પન્ન કરે છે ત્રણ વેદને જાણનારાઓને ગગા નદીની માટી પણ વદનીય થાય છે.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—

ॐ ह्रीं पूर्वे मणपज्जवनाणीणं सीयलेसाणं तेउलेसाणं आसीविसभावणाणं दिट्ठीविसभावणाणं चारणभावणाणं महासुमिणभावणाणं तेयग्गिनिसग्गाण नमः स्वाहा ॥-अशिवोपशमनी विद्या ॥

વિધિ—આ મત્રની સાધના તથા તેનો પ્રભાવ ઉપર અઢારમા કાવ્યમાં કહી ગયા છીએ, તે પ્રમાણે જાણવો આનાથી બધા ઉપદ્રવનુ નિવારણ થાય. અને ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય.

ज्ञानं यथा त्वयि विभाति कृतावकाशं
नैवं तथा हरिहरादिषु नायकेषु ।
तेजः स्फुरन्मणिषु याति यथा महत्त्वं
नैवं तु काचशकले किरणाकुलेऽपि ॥२०॥

સમશ્લોકી

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન ત'મો વિષે જે,
તેવું નહીં હરિહરાદિકના વિષે તે;
રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્વ ભાસે,
તેવું ન કાચ કકડે ઉજળે ગણાશે. ૨૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! અનત પર્યાયવાળી વસ્તુને વિષે પ્રકાશ કરનારૂ જ્ઞાન જેવું તમારે વિષે શોભે છે તેવું હરિ-વિષ્ણુ, હર—મહાદેવ તથા બ્રહ્મા, બૌદ્ધ વગેરે દેવોને વિષે શોભતું નથી. કેમકે તેઓ કદાચિત ભયાદિક દેખાડીને પોતાનુ નાયકપણુ બતાવે છે તો પણ તેઓ વિભગજ્ઞાની જ છે, તેથી તેઓના શાસ્ત્રોમા પૂર્વાપરનો વિરોધ સ્પષ્ટ રીતે જોવામાં આવે છે, જેવી રીતે ગમે તેવો તેજસ્વી કાચનો કકડો હોય તો પણ તેનુ દેદીપ્યમાન તેજ વજ્ર, વૈડૂર્ય, પદ્મરાગ અને ઇંદ્રનીલ વગેરે મણિના તેજ પાસે જરા પણ ગૌરવપણું પ્રાપ્ત કરતું નથી, તેવી જ રીતે તમારા જ્ઞાન પાસે તેઓનુ જ્ઞાન નિષ્ફળ છે-નકામુ છે —૨૦

વાર્તા ૧૨ મી શ્લોક ૨૦

શ્રી નાગપુર નામના નગરમા **મહીપતિ**[1] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને માનીતો **સોમદેવ** નામનો પુરોહિત હતો, તે ગામમાં વિહાર કરતાં કરતા શ્રી **વિજયસેનસૂરિ**[2] નામના એક જૈનાચાર્ય પધાર્યા તેઓ હમેશા રાત્રિના સમયે **ભક્તામર**સ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા અને તે પાઠના પ્રભાવથી એક વખતે તેઓ **ભક્તામર**સ્તોત્રના ૨૧ મા શ્લોકનુ ચિંતવન કરતા હતા, તે વખતે **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પ્રગટ થઇને તેઓને બધી જાતના પ્રશ્નો જાણુવાની વિદ્યા આપી હતી ‌ ...સ્થાન

એક દિવસે **મહીપતિ** રાજા સભા ભરીને બેઠો હતો, તે વખતે પોતાન ... લાગી રહેલા ગર્ભ સબધી પોતાની સભામા બેઠેલા રાજપુરોહિત તથા બીજા ... તિષીઓને રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે:—"મારી રાણીને ગર્ભ રહેલો છે તો તે ગર્ભ ... **ભક્તામર** ... ત્તરફ પૂર્ણિ- ક્યારે થશે અને તે પુત્ર હશે કે પુત્રી ? તથા તેના જન્મથી મારે ત્યા શ ... વિષે ઉચ્

રાજાના આ પ્રશ્નના જવાબમા પુરોહિત તેમજ બધા જ્યોતિષીઓ મ... સહિસ- તેથી શ્રી **વિજયસેનસૂરિને** સન્માન સહિત રાજદરબારમા બોલાવ્યા રાજાએ ... વદન કર્યું અને પોતાનો પ્રશ્ન પૂછ્યો ... અને

૧ क મા રાજાનું નામ 'મહિપતસિંહ' છે, ख મા રાજાનુ નામ 'નાગરાજ' છે, ग મા રાજાનુ નામ 'રાજસિંહ' આપેલુ છે

૨ क માં સાધુનુ નામ નહી આપતા એક 'શ્રીપૂજ્ય' એમ લખેલુ છે, જ્યારે ख તથા ग મા સાધુનુ નામ 'વિદ્યાનદી' આપેલુ છે.

આચાર્યે મહારાજે રાજા, પુરોહિત તથા સભા સમક્ષ કહ્યુ કે-"મહારાજ! સાંભળો 'આવતી કાલે તમારી પટ્ટરાણીને ત્રણ નેત્રવાળો એક પુત્ર અવતરશે અને તે પછી બારમા દિવસે એટલે આજથી તેરમા દિવસે આપના મુખ્ય હસ્તીનુ મરણ થશે.' અને તે ત્રણ નેત્રવાળો પુત્ર ઘણો જ બળવાન અને સમૃદ્ધિવાન થશે."

આ સાંભળી જેઓના ગળામા જનોઇ રહેલી છે એવા બ્રાહ્મણો ગુરૂમહારાજના આ વચનોની હાંસી કરવા લાગ્યા, જેઓનો રાજાએ નિષેધ કર્યો. ગુરૂના કહેવા પ્રમાણે જ રાજાની પટરાણીએ બીજે દિવસે ત્રણ નેત્રવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો અને પુત્રના જન્મથી બરાબર બારમા દિવસે રાજાના પટ્ટહસ્તીનુ મરણ થયુ; એ રીતે ગુરૂમહારાજના કહેલા વચનો સત્ય થયા

તેરમા દિવસે મહીપતિ રાજાએ ગુરૂમહારાજને બોલાવીને રાજ્ય સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા અને તેઓની સ્તુતિ કરવા માડી, ગુરૂમહારાજનુ આવું ચમત્કારીક જ્ઞાન જોઇને દ્વેષી બ્રાહ્મણોના મુખ કાળાં પડી ગયાં અને જમીન તરફ નીચુ મુખ રાખીને જોવા લાગ્યા એટલે કે તેઓ ઝખવાણા પડી ગયાં અને ગુરૂને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા. પ્રસન્નમુખે ગુરૂમહારાજ આશીર્વાદ આપતાં બોલ્યા કે.—

'आधारो यस्त्रिलोक्या जलधिजलधरार्केन्दवो यन्नियोज्या
भुज्यन्ते यत्प्रसादादसुरसुरनराधीश्वरैः सम्पदस्ताः ।
आदेश्या यस्य चिन्तामणिसुरसुरभीकल्पवृक्षादयस्ते,
श्रीमान् जैनेन्द्रधर्मः किसलयतु स वः शाश्वतीं शर्मलक्ष्मीम् ॥१॥

અર્થાત્-જે ત્રણે લોકનો આધાર છે, જેનાથી સમુદ્ર, મેઘ, સૂર્ય અને ચદ્ર નિયમ મુજબ ચાલે છે, જેની કૃપાથી અસુર સુર મનુષ્યો અને રાજાઓ વડે તે તે સપદાઓ ભોગવાય છે, જેના આદેશ પ્રમાણે ચિતામણિ રત્ન કામધેનુ અને કલ્પ-વૃક્ષાદિ વર્તે છે, તે શ્રીમાન્ જિનેન્દ્ર કથિત ધર્મ તમોને શાશ્વતી મોક્ષલક્ષ્મી આપો.

હમેશાં સુખને આપનાર જૈનધર્મના મહિમાનુ શ્રવણ કરી રાજાએ શ્રાવક-ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, બીજાઓએ પણ જનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

અહીંયાથી શરૂ કરીને છ શ્લોક સુધીના મન્ત્રો સૂરિમન્ત્રથી જાણી લેવા.

मन्ये वरं हरिहरादय एव दृष्टा
दृष्टेषु येषु हृदयं त्वयि तोषमेति ।
किं वीक्षितेन भवता भुवि येन नान्यः
कश्चिन्मनो हरति नाथ ! भवान्तरेऽपि ॥२१॥

સમશ્લોકી

માનું રૂડું હરિહરાદિકને દીઠા તે!
દીઠે છ હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;
જોવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,
જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ!–૨૧

શ્લોકાર્થઃ–હે નાથ! હરિહરાદિ દેવોને મે દીઠા, તે સારૂ જ થયુ, કારણ કે એમને દેખ્યા છતા મારૂં ચિત્ત આપને વિષે જ સતુષ્ટ થાય છે અને આ લોકમા આપને દેખી લેવાથી વિશેષ લાભ એ થયો કે હવે કોઈ પણ જન્માતરમાં કોઈ અન્ય દેવ મારા મનનુ હરણુ કરી શકશે નહિ –૨૧

વાર્તા ૧૩ મી શ્લોક ૨૧

શ્રી વાયડ નામના ગામની અદર પરકાયપ્રવેશ વિદ્યાના જાણકાર શ્રી જીવદેવ-સૂરિએ[1] ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૧ મા શ્લોકનો આમ્નાય સહિત જાપ કરીને અપ્રતિચક્રા (ચક્રેશ્વરી) દેવી પાસેથી સર્વ દેવોને પ્રકટ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી

તેઓશ્રી વિહાર કરતા કરતા મનોહર ગૂર્જરભૂમિની અંદર આવેલા સોરઠ દેશમાં શ્રી દેવપત્તન[2] (પ્રભાસપાટણ) નગરે પધાર્યા, ત્યાં શ્રી સોમનાથ મહાદેવનુ પ્રસિદ્ધ મદિર આવેલુ હતું

ગામમાં તપાસ કરતાં એક પણ જૈનમદિર નહિ જોવાથી સૂરિજીએ ગામના એક વૃદ્ધ પુરુષને બોલાવીને હકીકત પૂછી તો માલુમ પડયુ કે પહેલા આ ગામમાં ઘણા જૈનોની વસ્તી હતી, પરંતુ મુનિમહારાજના વિહાર વિના અને ગામમાં બ્રાહ્મણોનુ પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થળ હોવાને લીધે ઘણાખરા જૈનો અન્યધર્મી થઈ ગયા છે, અને હાલ તો જૈન નામને પણ કોઇ જાણતું નથી

આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળી આચાર્યે મહારાજને ઘણો જ ખેદ થયો અને કોઇ પણ ઉપાયે શૈવ બની ગયેલા જૈનોને પુનઃ જૈન બનાવવા વિચાર થયો. તે માટે પ્રથમ જનસમૂહનુ આકર્ષણ કરવા નિમિત્તે પોતે પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત સોમનાથ મહાદેવના મદિરમાં ગયા ત્યાં ગયા પછી થોડીવારમા લોકોમા ખબર થઇ કે કોઈ જૈન સાધુ મહાદેવના મદિરમા મહાદેવને નમસ્કાર કરવા જાય છે તેથી લોકો ટોળે ટોળાં મળી ભેગાં થયાં

---

૧. क મા આચાર્યનુ નામ 'દેવસૂરિ' છે, ख મા નામ 'જીવનદી' છે, જ્યારે ग મા નામ 'ક્ષમાશીલ' આપેલુ છે

૨. क મા ગામનુ નામ 'સુદરપુર' છે, જ્યારે ख અને ग માં ગામનુ નામ 'દેવપુર' આપેલુ છે

અહીંયાં આચાર્ય મહારાજે ચક્રેશ્વરી દેવીના આરાધનના પ્રભાવથી સોમેશ્વરને બોલાવ્યા, વળી શિવને બોલાવ્યા, બ્રહ્મા તથા વિષ્ણુને પ્રાસાદમાંથી આવતા બતાવ્યા, સૂર્ય-ગણેશ-સ્કન્દ વગેરેને પણ ચાલતા બતાવ્યા, આ પ્રમાણે બધા દેવોને પ્રકટ થએલા જોઈને ગામના લોકો પણ આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગયા, વળી શિવને ચંદ્રપ્રભુના જિનમંદિર તરફ પૂજન કરવા જતા અને નમતા, તથા સોમેશ્વરને પૂજન કરીને આઠમા તીર્થંકરને નમન કરીને પ્રભુનો હાથ માગતાં અને પ્રભુએ તેમનો હાથ પકડતા બતાવ્યા. આ પ્રમાણે બતાવીને છેવટે હરિહરાદિને અદૃશ્ય થતા પણ બતાવ્યા, પછી આચાર્ય ઉપાશ્રયે પાછા ચાલ્યા ગયા, અને શાસનની મહાઉન્નતિ થઈ.

स्त्रीणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्
नान्या सुतं त्वदुपमं जननी प्रसूता।
सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मिं
प्राच्येव दिग् जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥२२॥

સમશ્લોકી

સ્ત્રી સેંકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર ઝાઝા,
ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા।
તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,
તેજે સ્ફુરીત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ.—૨૨

શ્લોકાર્થઃ—જેમ તારાના સમૂહને તો સઘળી દિશાઓ ધારણ કરે છે, પરંતુ સ્ફુરાયમાન તેજસ્વી કિરણોના સમૂહવાળા સૂર્યને તો એક માત્ર પૂર્વ દિશા જ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ સેંકડો સ્ત્રીઓ સેંકડો પુત્રને જન્મ આપે છે, પરંતુ આપ જેવા પુત્રને જન્મ આપનારી બીજી કોઇ માતા નથી. [મરૂદેવા જેવી કોઈક ભાગ્યશાળી માતાઓ જ તમારા જેવા તીર્થંકર પુત્રને જન્મ આપે છે]—૨૨

વાર્તા ૧૪ મી શ્લોક ૨૨

શ્રી ચુડશસ્ત્રપત્તન[1] નામના નગરમાં બુદ્ધકર[2] નામના બૌદ્ધાચાર્યને શાસ્ત્રાર્થમાં ભુવનમુનિ[3]એ જીત્યો હતો. તે બૌદ્ધાચાર્ય મરીને યક્ષ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. પૂર્વભવમા જૈનમુનિથી પામેલા પરાભવને યાદ કરીને જૈન સઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો. સંઘે દુષ્ટ યક્ષનુ દમન કરવા માટે ભક્તામરસ્તોત્રનાં ૨૨ મા શ્લોકની સાધના

૧ क માં ગામનું નામ 'કુંદનપુર' છે, જ્યારે ग માં ગામનુ નામ 'નંદનપુર' છે
૨. क, ख તથા ग મા બૌદ્ધાચાર્યનુ નામ 'પ્રજ્ઞાકર' છે. ૩ क, ख અને ग માં જૈનાચાર્યનું નામ 'મતિસાગર' છે

જેઓએ કરેલી છે, એવા વૃદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલા વિદ્યાસિદ્ધ આર્યખપુટાચાર્યને ઉત્સાહપૂર્વક 'ગુડશસ્ત્રપત્તન' ના વિષે વિનતિ કરી બોલાવ્યા

ગુરૂમહારાજ યક્ષના મદિરને વિષે ગયા અને યક્ષના કાન પર પગ મૂકીને સૂઇ ગયા એવામાં યક્ષનો પૂજારી ત્યા આવ્યો, તે આ બનાવ જોઇને બોલ્યો કેઃ-"અરે દુર્વિનીત ! જલદી ઊભો થા, નાહકનો મરી જઈશ."

આ બધું સાંભળ્યા છતાં આચાર્ય મહારાજ ચોતરફ વસ્ત્ર બરાબર લપેટીને કપટનિંદ્રાએ સુતેલા હતા તેથી કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. આ બનાવનુ પૂજારીએ રાજાને નિવેદન કર્યું, ત્યારે રાજા તેમના પર કોપાયમાન થયો અને પોતાના માણસો મોકલીને તેઓને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કરાવ્યો, પણ તેઓ તો વસ્ત્રથી આચ્છાદિત હોવાથી જાગ્યા જ નહિ એટલે તેમણે એ વૃત્તાત આવી રાજાને જણાવ્યો, જે સાંભળતાં તે અધિક કોપાયમાન થઈ કહેવા લાગ્યો કે-"એને પત્થર અને લાકડીવતી ખુબ માર મારો."

રાજસેવકોએ તે પ્રમાણે કર્યું, પરંતુ આચાર્યને તો મારની કાઇ ખબર જ ન પડી. એવામાં તરત નગર અને અતઃપુરમાં કોલાહલ જાગ્યો અને કચુકીઓ પોકાર કરતા, રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કેઃ-"હે સ્વામિન્ ! અમારૂ રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો. પત્થર અને લાકડીવતી કરેલા અદૃષ્ટ પ્રહારોથી કોઇએ સમસ્ત અતઃપુરને જર્જરિત કરી નાખેલ છે"

આ સાભળતાં રાજા ચિંતવવા લાગ્યો કેઃ-"અવશ્ય આ કોઈ વિદ્યાસિદ્ધ પુરુષ છે. તેથી પ્રહારો અત પુરમા ચલાવે છે અને પોતાનો બચાવ કરે છે, માટે મારે તેઓ માનનીય છે" એમ ધારી અધિષ્ટાયક દેવની માફક રાજાએ મધુર વચનથી આચાર્યને શાત કર્યા, ત્યારે કપટનિંદ્રા તજીને આર્યખપુટાચાર્ય મહારાજ જાગ્રત થઇને ઉઠ્યા ત્યા જમીન સુધી મસ્તક નમાવીને રાજાએ તેઓને નમસ્કાર કર્યા

પછી આચાર્યમહારાજે યક્ષને કહ્યુ કે-"હે યક્ષ ! તું મારી સાથે ચાલ" ત્યારે તે સાથે ચાલ્યો અને તેની પાછળ પાછળ શિવ વિનાયક વગેરે યક્ષ મદિરમાંની બીજી પણ દેવમૂર્તિઓ ચાલવા લાગી વળી એક હજાર પુરુષો ઉઠાવી શકે એવી પત્થરની ત્યાં બે કુડીઓ પડી હતી, તેને પણ ગુરૂએ પોતાની પાછળ પાછળ ચલાવી, એવી રીતે કૌતુકથી તેઓનો પ્રવેશોત્સવ થયો. એમ આચાર્ય મહારાજનો અદ્ભુત પ્રભાવ જોઈ રાજા અને નગરલોકો પણ જિનશાસનના ભક્ત થયા અને શાસનનો મહિમા વિસ્તર્યો છેવટે રાજાની વિનતિથી શાંત થએલા સૂરિજીએ યક્ષને તેના સ્થાને પાછો મોકલ્યો અને બે કુડીઓ ત્યાં જ રહેવા દીધી

त्वामामनन्ति मुनयः परमं पुमांस-
मादित्यवर्णममलं तमसः पुरस्तात् ।
त्वामेव सम्यगुपलभ्य जयन्ति मृत्युं
नान्यः शिवः शिवपदस्य मुनीन्द्र ! पन्थाः ॥२३॥

સમશ્લોકી

માને પરંપુરૂષ સર્વ મુનિ તમોને,
ને અંધકાર સમીપે રવિ શુદ્ધ જાણે;
પામી તને સુરીત મૃત્યુ–જીતે મુનીંદ્ર,
છે ના બીજો કુશળ મોક્ષ તણો જ પંથ–૨૩

શ્લોકાર્થ–હે મુનીંદ્ર! પ્રભુ! મુનિઓ તમોને પરમ પુરુષ કહે છે. અથ તુ મિથ્યાત્વી જીવ બાહ્યાત્મા કહેવાય છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ કર્મવાળો જીવ અંતરાત્મા કહેવાય છે અને કર્મરહિત થએલ જીવ પરમાત્મા કહેવાય છે, તેવા પરમાત્મા તમે છો, એમ મુનિઓ કહે છે, તમે સૂર્ય સમાન સ્વય તેજસ્વી છો, અમલ–રાગ દ્વેષ રહિત છો, તથા પાપરૂપ અંધકારથી દૂર છે. તમને જ અંતઃકરણની શુદ્ધિવડે પામીને–જાણીને પ્રાણીઓ મૃત્યુને જીતે છે–સિદ્ધ થાય છે તે સિવાય બીજો કોઇ પણ ઉપદ્રવ રહિત મોક્ષનો માર્ગ નથી.

વાર્તા ૧૫મી શ્લોક ૨૩મો.

આગળ જેઓનુ વર્ણન કરી ગયા છીએ, તે વિદ્યાસિદ્ધ શ્રી આર્યખપુટાચાર્યે ભક્તામરસ્તોત્રના તેવીસમા શ્લોકની સાધના કરીને સર્વ અભીષ્ટ વસ્તુઓને દેવા-વાળી એવી ચક્રેશ્વરી દેવી પાસેથી દુષ્ટવ્યંતરને કબજે કરવાનુ વરદાન મેળવ્યુ હતું, તે શ્રી આર્યખપુટાચાર્ય વિહાર કરતા કરતા 'ઉજ્જયિની' નામની નગરીએ આવ્યા

તે ઉજ્જયિની નગરીના ઉદ્યાનના મધ્યભાગમાં ચંડિકા દેવીનુ એક મંદિર હતું, તે હિંસાપ્રિય દેવીની પાસે નિરંતર અનેક પ્રકારનાં નિર્દોષ અવાચક પ્રાણીઓનો સંહાર થતો હતો, તેથી ઉદ્યાનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે લોહી, હાડકા, માંસ, મરેલાં જાનવરના કલેવરો વગેરે પડેલાં હતા. સાંજનો સમય થઇ જવાથી આચાર્ય મહા-રાજ રાત્રિ વીતાવવા માટે તે ચંડિકાના મંદિરની નજીકની ભૂમિમા રહ્યા

થોડી રાત્રિ વીત્યાબાદ ક્રોધાયમાન થએલી ચંડિકા દેવી મુનિને પોતાના મંદિ-રની નજીકમાં ધ્યાનસ્થ જોઈ એકદમ ક્રોધથી રાતી પીળી થઈ ગઈ અને મુનિના ગળે નખ માર્યો, જે તેણીના કપોળમાં જ લાગ્યો આ પ્રમાણે જોઈને દેવી ઉપસર્ગ કરવા છોડી દઇ મુનિના પગમાં પડી અને તેઓની ક્ષમા માગી અને કહ્યુ કે આપ

કાંઇ આજ્ઞા કરો. ગુરૂએ જીવહિંસા બધ કરવાનું કહ્યુ અને જીવો પર થતા ઉપસર્ગનુ નિવારણ કર્યું અને તેણીને શાંતિ પમાડી સવારમાં તેઓની સાથે ઉપાશ્રય તરફ જતાં નગરના દરવાજે તેઓની પૂજા અને વદન કરી પોતાના મંદિરમાં પાછી ગઇ તેણીના કપોલના વિષે નખરેખા તેવીને તેવી જ કાયમ રહી. આ વૃતાંત લોકોના જાણવામા આવવાથી લોકોમાંથી પણ કેટલાકે ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી સમ્યકત્વ અંગિકાર કર્યું અને ગુરૂના ગુણનુ સ્મરણ કરતાં કરતાં પોતાને ઘેર ગયા.

त्वामव्ययं विभुमचिन्त्यमसङ्ख्यमाद्यं
ब्रह्माणमीश्वरमनन्तमनङ्गकेतुम् ।
योगीश्वरं विदितयोगमनेकमेकं
ज्ञानस्वरूपममलं प्रवदन्ति सन्तः ॥२४॥

સમશ્લોકી

તું આદિ અવ્યય અચિંત્ય અસંખ્ય વિભુ,
છે બ્રહ્મ ઇશ્વર અનંત અનંગકેતુ,
યોગીશ્વર વિદિતયોગ; અનેક એક,—
કે'છે તને વિમળ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત.–૨૪

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ! સત પુરુષ તમોને અવ્યય એટલે સર્વ કાળે એકસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી હાનિવૃદ્ધિ રહિત, તથા વિભુ એટલે પરમ ઐશ્વર્ય વડે શોભનાર અથવા કર્મનો નાશ કરવામાં સમર્થ, અચિંત્ય એટલે આધ્યાત્મિક પુરુષો વડે પણ ચિંતવી ન શકાય તેવા અથવા અચિંત્ય ગુણવાળા, અસંખ્ય એટલે તમારા ગુણની સખ્યા ન હોવાથી અસખ્ય, અથવા અનત જ્ઞાનવાળા છતાં પણ સસાર અનત હોવાથી સર્વ જીવોના સર્વ ભવોની સખ્યા નહિ કરી શકવાથી અસખ્ય અથવા અનત અર્થવાળા અકારાદિક વર્ણોની સખ્યા નહીં કરી શકવાથી અસખ્ય, અથવા ગુણથી અને કાળથી તમારી સખ્યા થઇ શકતી નથી માટે અસખ્ય. આદ્ય એટલે લોકવ્યવહારની આદિમાં થએલા હોવાથી આદ્ય, અથવા પાચ પરમેષ્ઠીની મધ્યે પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા ચોવીશ તીર્થંકરમાં પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા સર્વ તીર્થંકરો પોતપોતાના તીર્થની આદિ કરનાર હોવાથી આદ્ય બ્રહ્મા એટલે અનત આનદ વડે વૃદ્ધિ પામનાર. ઇશ્વર એટલે સર્વ દેવોના સ્વામી અથવા ઐશ્વર્યયુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ. અનત એટલે અનત જ્ઞાનદર્શનવાળા અથવા મૃત્યુરૂપ અત રહિત અનગકેતુ એટલે કામદેવનો નાશ કરવામા કેતુ સમાન એટલે કે જેમ ઉદય પામેલો કેતુનો તારો જગતનો ક્ષય કરે છે, તેમ ભગવાન કામદેવનો ક્ષય કરે છે, અથવા

વૈક્રિય, ઔદારિક, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ એ પાંચે અગ–શરીરના કેતુ–ચિન્હ રહિત હોવાથી અનંગકેતુ. યોગીશ્વર એટલે મન, વચન અને કાયાને જીતનારા, યોગીઓના એટલે ચાર જ્ઞાનવાળાના અથવા ધ્યાનીના ઇશ્વર અથવા સયોગી કેવળીના માન્ય હોવાથી ઇશ્વર. વિદિતયોગ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ યોગને જાણનાર અથવા ધ્યાનીઓએ જેનાથી યોગ જાણ્યો છે તેવા, અથવા 'વિ' એટલે વિશેષે કરીને, 'દિત' એટલે નાશ કર્યો છે, 'યોગ' જીવની સાથે ક્ષીરનીરના ન્યાયથી રહેલો કર્મબંધ જેણે એવા. અનેક એટલે જ્ઞાને કરીને સર્વમા રહેલા હોવાથી અનેક, અથવા ગુણ અને પર્યાય અનેક હોવાથી અનેક, અથવા એક ઠેકાણે અનેક સિદ્ધ હોવાથી અનેક, અથવા ઋષભ વગેરે અનેક વ્યક્તિ હોવાથી અનેક, અથવા નામ સ્થાપના, દ્રવ્ય સ્થાપના અને ભાવ સ્થાપના રૂપે હોવાથી અનેક. એક એટલે અદ્વિતીય, ઉત્તમ અથવા એક જીવની અપેક્ષાએ એક. જ્ઞાનસ્વરૂપ એટલે કેવળજ્ઞાનના સ્વરૂપવાળા તથા અમલ એટલે અઢાર દોષરૂપ મળ રહિત છો આ રીતે તમોને કહે છે.–૨૪

बुद्धस्त्वमेव विबुधार्चित ! बुद्धिबोधात् ।
त्वं शङ्करोऽसि भुवनत्रयशङ्करत्वात् ।
धाताऽसि धीर ! शिवमार्गविधेर्विधानात्
व्यक्तं त्वमेव भगवन् पुरुषोत्तमोऽसि ॥२५॥

સમશ્લોકી

છો બુધ્ધિ–બોધ થકી હે ! સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,
છો લોકને સુખદ–શંકર તેથી શુદ્ધ !
છો મોક્ષ–માર્ગ–વિધિ–ધારણથી જ ધાતા,
છો સ્પષ્ટ આપ પુરૂષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા.—૨૫

શ્લોકાર્થ:—હે ઈંદ્રાદિક દેવોથી પૂજિત પ્રભુ ! પદાર્થોને વિષે તમારી જ મતિનો પ્રકાશ હોવાથી સાચા બુદ્ધ તમે જ છો અથવા 'વિબુધ' એટલે પંડિતો, પંડિતો એટલે ગણધરો તેમણે 'અર્ચિત' એટલે પૂજિત જે તીર્થંકરો, તેની 'બુદ્ધિ' એટલે કેવળજ્ઞાન, તેના વડે 'બોધાત્' એટલે વસ્તુસમૂહનું જ્ઞાન હોવાથી તમે જ બુદ્ધ છો તથા ત્રણ જગતના જીવોને સુખ કરનાર હોવાથી તમે જ સાચા શંકર છો હે ધીર ! ત્રણ રત્ન રૂપ મોક્ષમાર્ગનુ વિધાન કરવાથી તમે જ ધાતા–બ્રહ્મા છો. હે ભગવાન્ ! તમે જ સર્વ પુરૂષોમા ઉત્તમ છો. તેથી સ્પષ્ટ રીતે તમે જ પુરૂષોત્તમ–વિષ્ણુ છો અર્થાત્ બુદ્ધ, શંકર, બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ, તેઓ નામ પ્રમાણે ગુણવાળા

નથી. કારણકે બુદ્ધ કેવળજ્ઞાન રહિત છે, શંકર સંહાર કરનાર છે, બ્રહ્મા હિંસક વેદનો ઉપદેશ આપનાર છે અને વિષ્ણુ માયાકપટ યુક્ત છે. અને તે નામોના યથાર્થ ગુણો તો તમારામાં જ છે.–૨૫

વાર્તા ૧૬મી શ્લોક ૨૪–૨૫

શૌર્યપુર[1] નામના નગરમાં જીતશત્રુ[2] નામનો મહા પરાક્રમી, બળવાન અને નીતિવાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપમાં રંભા સમાન અને શીલવત બહોતેર રાણીઓ હતી.

એક દિવસ વસંતઋતુ પૂર બહારમા ખીલી રહી હતી, સુગધ–પરિમલ ચારે બાજુ પ્રસરી રહ્યો હતો, કોકિલા મધુર સ્વરે આલાપ કરતી હતી, તે વખતે માળીએ આવી મહારાજાને વસન્તની મોજ અનુભવવા અને વિશ્રાન્તિ લેવા ઉદ્યાનમાં પધારવા કહ્યુ રાજા રાણીઓ સહિત બગીચામા જઇ વસતની મોજ અનુભવવા લાગ્યો

ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરતાં કરતાં કોઈ એક વ્યંતર તે રાણીઓને વળગ્યો અને રાણીઓને બેભાન સ્થિતિમા લાવી મૂકી ગાંડા માણસની માફક જેમ તેમ રાણીઓ બોલવા લાગી તેમજ અનેક ચેષ્ટાઓ કરવા લાગી, તેથી રાજા તેમજ બીજા માણસો બહુ દુઃખી થવા લાગ્યા અને ચારે બાજુ શોક ફેલાઈ રહ્યો

રાજાએ તુરતજ **શૌર્યપુર** નગરમાંથી મત્ર–યત્ર–તત્ર જાણનારાઓને બોલાવી રાણીઓના વ્યંતરને કાઢવા કહ્યું, માંત્રિકો–તાંત્રિકોએ બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા, પણ સર્વે નિષ્ફળ ગયા. જ્યારે કોઇપણ પ્રયત્ન ફળીભૂત થયો નહિ, ત્યારે રાજા નિરાશ થઈ ગયો.

આ સમયે રાજાના ભાગ્યથી જ જાણે પધાર્યા હોય નહિ, તેમ વિહાર કરતાં કરતાં **શાંતિસૂરિ**[3] શ્વેતાંબરાચાર્ય શૌર્યપુર નગરને વિષે પધાર્યા, આ **શાંતિસૂરિ** મહારાજે **ભક્તામરસ્તોત્ર**ના ૨૪મા શ્લોકનુ આરાધન કરવાથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રસન્ન થએલા હતાં, આવા મહાપ્રભાવશાળી આચાર્ય મહારાજના રાજાની રાણીને વ્યંતર વળગ્યાનો વૃત્તાંત જાણવામાં આવ્યો. તેથી શાસનની પ્રભાવના કરવાની જ એક માત્ર ઇચ્છાથી ગુરૂમહારાજે અવધૂતનો વેષ લીધો અને ફરતા ફરતા રાજમદિર અગાડી આવી પહોંચ્યા, અને બોલ્યા કે આ રાણીઓને દોષ રહિત હું કરી શકું તેમ છુ.

---

૧. क અને ग મા નગરનું નામ 'સૂર્યપુર' છે, જ્યારે ख માં નગરનું નામ 'સૂરીપુર' છે.

૨. कમા રાજાનું નામ 'અજિતસિંહ' છે.

૩. क, ख અને ग મા મુનિનુ નામ 'શાતકીર્તિ' છે.

તેઓના આ વચનોનુ શ્રવણ કરીને રાજાએ તેઓને અંતઃપુરની પાસે સોનાના સિંહાસન પર બેસાડયા અને કહ્યુ કેઃ–"હે ભગવન્ ! મારા પર કૃપા કરી રાણીઓને જેમ બને તેમ જલદી જીવિતદાન આપી મારા જીવનનો ઉદ્ધાર કરો અને તેના બદલામાં ભલે મારૂ રાજ્ય ગ્રહણ કરો."

આ પ્રમાણે આચાર્યમહારાજને વિજ્ઞપ્તિ કરવાથી આચાર્ય મહારાજે પ્રાસુક નિર્મળ જળ મગાવીને મત્રીને આપ્યુ અને કહ્યુ કે "આ પાણીને દરેક રાણીની આંખ પર છાટો અન તેનુ પાન દરેક રાણીને કરાવો" આ પ્રમાણે કરવાથી બેહોતેરે રાણીઓને વળગેલો દુષ્ટ વ્યતર તુરતજ પલાયન થઈ ગયો.

આ પ્રમાણેનો અલૌકિક પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈ રાજા અને રાણીઓ ગુરૂમહારાજને વદન કરી, તેઓની વારવાર પ્રશંસા કરતા તેઓની પાસે ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠાં,

ગુરૂ મહારાજ શ્રી શાંતિસૂરિએ ધર્મદેશના આપતાં કહ્યું કેઃ—

"ज्ञानादित्रितयोच्चशालकलितं शीलाङ्गसंक्षैः पुरः
सत्सूत्रैः कपिशीर्षकैः परिगतं दानादिसद्गोपुरम् ।
क्षान्त्याद्युच्चदशप्रकारविलसद्यन्त्रं शमाम्भोनिधिं
भीता· कर्मरिपोः श्रयध्वमधुना सद्धर्मदुर्गं जनाः ॥१॥

અર્થાત્–સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્રરૂપ ત્રણ કોટ યુક્ત, અને અઢાર હજાર શીલના અગોવડે યુક્ત, ઉત્તમ સૂત્ર રૂપ કાગરાવડે સહિત, દયા આદિ રૂપ દરવાજાવાળો, ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના યતિધર્મરૂપ યન્ત્રવાળો, અને શમરૂપી પાણીનો ભંડાર એવા સદ્ધર્મરૂપ કિલાનો કર્મરૂપ શત્રુથી ભયભીત થએલા હે મનુષ્યો ! તમે આશ્રય કરો.

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના આખા રાજ્યની અંદર જીવહિંસાનો નિષેધ કરાવ્યો., રાણીઓએ પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને ગુરૂપાસે પચમી તપ ઉચ્ચર્યું. રાજાએ ઉંચા તોરણોવાળા સેંકડો નવીન જિનમદિરો તથા તેની પ્રતિષ્ઠાઓ ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી કરાવી.

મન્ત્રામ્નાય·—

આ છ ગાથાઓ[૧૯થી ૨૫]મા મંત્રાક્ષર એક જ છે. જે આ પ્રમાણે છેઃ—

ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमः –भयहरी विद्या [ચિતામણિ મત્ર પણ આ જ છે, તેના વિધિ વિધાન માટે અગાઉ આવી ગએલ 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર'ની બીજી ગાથાના મન્ત્રામ્નાયો જુઓ].

तुभ्यं नमस्त्रिभुवनार्तिहराय नाथ ।
तुभ्यं नमः क्षितितलामलभूपणाय ।
तुभ्यं नमस्त्रिजगतः परमेश्वराय
तुभ्यं नमो जिन ! भवोदधिशोपणाय ॥२६॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોકદુઃખ-હર નાથ ! તને નમોઽસ્તુ !
તું ભૂતળે અમલ ભૂષણને નમોઽસ્તુ !
ત્રૈલોકના જ પરમેશ્વરને નમોઽસ્તુ !
હે જીન ! શોષક ભવાબ્ધિ તને નમોઽસ્તુ ! ૨૬

શ્લોકાર્થ·-હે નાથ ! ત્રિભુવનના દુઃખોને નષ્ટ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીતળને વિષે નિર્મળ અલકારરૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગત્‌ના પરમેશ્વર ! એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! અને હે જિનેન્દ્ર ! ભવસમુદ્રને શોષણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો-છે.-૨૬

વાર્તા ૧૭ મી શ્લોક ૨૬ મો.

ગરવી ગૂર્જરભૂમિમાં રમણીય જિનમંદિરોથી તથા શ્રેષ્ઠિઓના ગૃહમદિરોથી વિભૂષિત શ્રી અણુહિલપુરપાટણ[1] નામનુ એક સુદર અને સુશોભિત શહેર હતું. તે શહેરમાં શ્રીમાલવશમાં ઉત્પન્ન થએલ એક નિર્ધન વાણીઓ રહેતો હતો. તે શહેરની આજુબાજુના ગામોમાં માથે ચણાની પોટલી મૂકીને ચણા, મમરાની ફેરી કરીને મહા મુશીબતે પોતાનુ ગુજરાન ચલાવતો હોવાથી લોકોમાં તે ચનિક[2]ના નામથી ઓળખાતો હતો.

એક વખતે પોતે બહારગામ ફેરીને માટે જતો હતો, તેવામા ભાગ્યયોગે રસ્તામાં તેને ઉદ્યોતનસૂરિ[3] નામના જૈનસાધુનો મેળાપ થયો. તેઓને ભક્તિપૂર્વક વદન કરી ચનિક બે હાથની અજલિ જોડીને ઊભો રહ્યો.

આચાર્ય મહારાજે ચનિકને પૂછ્યુ કે·-"કાંઇ ધર્મકરણી કરો છો કે કેમ ?"

જવાબમા ચનિકે કહ્યું કે·-"હે પ્રભો ! ચિત્તની શાતિ વિના ધર્મકરણી કેવી રીતે થઇ શકે ? હું ઘણો જ નિર્ધન છુ અને નિર્ધન હોવાને લીધે સર્વત્ર પરાભવ પામુ છુ" કહ્યુ છે કે —

---

૧ क મા ગામનું નામ 'પાટલીપુત્ર' છે, જ્યારે ख અને ग માં ગામનું નામ 'પટણા' છે
૨. क, ख અને ग મા વાણીઆનું નામ 'ધનમિત્ર' છે, ૩ क મા સાધુનુ નામ 'વિજયદેવસૂરિ' છે, જ્યારે ख અને ग મા સાધુનુ નામ 'ગુણસેન' મુનિ છે

"पंथसमा नत्थि जरा, दारिद्दसमो पराभवो नत्थि ।
मरणसमं नत्थि भयं, छुहासमा वेयणा नत्थि ॥१॥

અર્થાત્:–પથ સમાન કોઇ ઘડપણ નથી, દારિદ્રય સમાન કોઇ પરાભવ નથી; મરણ સમાન કોઇ ભય નથી અને ક્ષુધા–ભૂખ સમાન કોઈ વેદના નથી."

ગુરૂએ કહ્યું કે:—

"धर्माद् धनं धनत एव समस्तकामाः
कामेभ्य एव सुखमिन्द्रियजं समग्रम् ।
कार्यार्थिना हि खलु कारणमेषणीयं
धर्मो विधेय इति तत्त्वविदो वदन्ति ॥१॥

અર્થાત્:–ધર્મથી ધન મળે છે, ધનથી જ સઘળા કામ–ભોગના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે, કામથી જ ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ ઉત્પન્ન થાય છે. કાર્યના અર્થિએ કારણનો વિચાર કરવો જોઇએ. આ બધાનું કારણ ધર્મ છે, માટે ધર્મ જ સેવવો જોઈએ એમ તત્ત્વવેત્તાઓ કહે છે.

ભક્તામર સ્તોત્રના ૨૯ મા શ્લોકનુ **પંચાસરા** પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને વારંવાર ચિંતવન કર, શક્તિ પ્રમાણે તપસ્યા કર અને બ્રહ્મચર્યપૂર્વક **મહાલક્ષ્મીના** મન્ત્રનો જાપ કર.

ચનિકે કહ્યુ કે.–"તે બધું એ પ્રમાણે જ કરીશ" પછી ગુરૂને નમસ્કાર કરીને તે પોતાના કામે લાગી ગયો.

ત્યાર પછી હમેશાં તે '**तुभ्यं नमो०**' શ્લોક બોલીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કરી, આઠસો જાપ નમસ્કાર મન્ત્રના કરતો, પરસ્ત્રીને માતા અને બ્હેન સમાન ગણતો, અને જે ગામે તે ચણા મમરાની ફેરી કરવા જતો ત્યાં અગાડી આવેલી **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાનની ભક્તિ કરવા વાળી **મહાલક્ષ્મીની** મૂર્તિને જતાં આવતા નમસ્કાર કરવા જતો.

આ પ્રમાણે કરતાં છ મહિના પસાર થઈ ગયા. એક દિવસે મધ્યાન્હના વખતે **મહાલક્ષ્મીના** મદિરે દિવ્ય આભૂષણો ધારણ કરેલી, કેસર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોનું જેણે અંગે વિલેપન કર્યું છે તેવી, તથા મૃદુમૃદુ હાસ્ય કરતી, અને કામ-વિહ્વલા એક સ્ત્રીને **ચનિકે** દીઠી.

તે સ્ત્રીએ ચનિકને બોલાવીને પૂછ્યુ કે –"હે પોટલીવાલા ! શું કરે છે?

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે:–"હુ દેવીને નમસ્કાર કરૂ છુ"

તેણી બોલી કે:–"**મહાલક્ષ્મીને** નમન કરવાથી શુ ? મને આપશ્રીની અર્ધાંગના તરીકે સ્વીકારી મ્હારૂ જીવન સફળ કરો. ભોગ ભોગવો, દૌર્ભાગ્યનો ત્યાગ કરો."

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે.-"તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવા જોઇએ તો પછી કાર્યમાં-અમલમાં મૂકવાની તો વાત જ શી ? કારણ કે પારકી સ્રીને મા સમાન ગણવી, એવુ મારૂ વ્રત છે."

સ્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવા માંડ્યાં, તો પણ તે (ચનિક) પોતાના વ્રતથી ચલાયમાન થયો નહિ.

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:-"વત્સ ! **तुभ्यं नमो०** શ્લોકના જાપથી તુષ્ટમાન થએલી મારી સખી **ચક્રેશ્વરી** દેવીના વચનથી મે તારી આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી વ્રતમાં દ્રઢતા જોઇને હું પ્રસન્ન થઇ છુ, તો વર માગ !"

ચનિકે કહ્યુ કે'—"મારા દારિદ્રયનો નાશ થાઓ."

દેવીએ કહ્યું કે:—"આજે સાંજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી તારા ઘરમાંની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમાં તે બધા સુવર્ણના થઇ જશે." આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદ્રશ્ય થઇ ગઇ.

ચનિકે પણ ચણા ભેગા કરીને પોતાના ઘેર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી, સવારમાં તે બધા સોનાના થઈ ગયા. તેનો થાળ ભરીને સવારમાં વૃદ્ધ **ભીમદેવ** રાજાને ભેટણું ધર્યું.

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યુ કે-"શા માટે સોનાના ચણા ઘડાવ્યા છે?"

ચનિકે પોતાના મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યાપર નવું ઘર કરાવ્યુ, અને શ્રી **ચક્રેશ્વરી** દેવી સહિતનુ શ્રી **ઋષભદેવ** ભગવાનનું જિનમદિર કરાવ્યુ તથા **મહાલક્ષ્મી**ના મદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમાં પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ ભોગવતો **ચનિક** મુખ્ય નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય'—

ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं महालक्ष्म्यै नमः।

વિધિઃ—પચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરૂવાર જે દીવસે હોય તે દીવસે જાપ શરૂ કરવા, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમાં અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય તે જગ્યાની ભિંતોને ધોળાવવી અને જમણી તરફ **લક્ષ્મી** દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી.

લક્ષ્મીદેવીનું સ્વરૂપઃ—

ચાર હાથ જરદ(પીળો)વર્ણ, શરીરના બંને હાથ ઉપર પાણી જેમાંથી ટપકતું હોય તેવા કમલનાં ફૂલ, ત્રીજા હાથમાં પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમાં અંકુશ, આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનાવીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાથીનું રૂપ અને તે હાથી સૂંઢમાં બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુદર મૂર્તિ, હસતા મુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને જેણીએ ઓઢેલુ છે, તેવી રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉંચે સ્થાપના કરવી. [આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૧૭૨] તે મૂર્તિની આગળ એક અગ્નિકુડ કરવો, તે અગ્નિકુંડની નજીક એક કાંબલ-કટાસણું બિછાવીને બેસવું, સ્નાન કરી, પવિત્ર થઈ, ગુરૂની આજ્ઞા લઈ, ગુરૂને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈઓ, રૂપૈઓ, અગર જે કાંઇ પોતાની ઇચ્છા હોય, તે મુજબ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમાં કપૂરની (કેરબાની) જપમાલા લઈને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરીને, ફરી એટલાં જ સોન ચંપાનાં ફૂલથી જાપ જપીને ઉઠતી વખતે બધાં ફૂલોનો અગ્નિમાં હોમ કરીએ, આ રીતે જપતાં જપતાં ૬ મહિનામાં જાપ સપૂર્ણ કરવો જ્યા સુધી આ મત્રનો જાપ સપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસંગ કરવો નહિ, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, થોડુ ભોજન, અલ્પ નિંદ્રા, અલ્પ ક્રોધ કરવો. આ વિધિથી મત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઈને સાક્ષાત્ દર્શન દઈને વરદાન આપે છે આગમશાસ્ત્રમાં પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છેઃ—

आदौ प्रणवस्ततः, श्रीं च, ह्रीं क्लीं कामाक्षरं ततः।
महालक्ष्म्यै नमश्चांते, मंत्रो लक्ष्म्यादशाक्षर ॥१॥

અર્થાત્—જેની શરૂઆતમાં પ્રણવ ॐ, પછી श्रीं તથા ह्रीं અને કામ બીજ क्लीं, ત્યાર પછી महालक्ष्म्यै અને नमः જેની અતમાં છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મત્ર છે.

को विस्मयोऽत्र यदि नाम गुणैरशेषै-
स्त्वं संश्रितो निरवकाशतया मुनीश !
दोषैरुपात्तविबुधाश्रयजातगर्वैः
स्वप्नान्तरेऽपि न कदाचिदपीक्षितोऽसि ॥२७॥

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે.–"તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવા જોઇએ તો પછી કાર્યમાં–અમલમા મૂકવાની તો વાત જ શી ? કારણ કે પારકી સ્રીને મા સમાન ગણવી, એવુ મારૂ વ્રત છે"

સ્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવાં માંડ્યાં, તો પણ તે (ચનિક) પોતાના વ્રતથી ચલાયમાન થયો નહિ.

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયાં અને બોલ્યા કે:–"વત્સ ! **तुभ्यं नमो०** શ્લોકના જાપથી તુષ્ટમાન થએલી મારી સખી **ચક્રેશ્વરી** દેવીના વચનથી મે તારી આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી વ્રતમાં દૃઢતા જોઇને હું પ્રસન્ન થઇ છું, તો વર માગ !"

ચનિકે કહ્યુ કે—"મારા દારિદ્રયનો નાશ થાઓ."

દેવીએ કહ્યું કે:—"આજે સાજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી તારા ઘરમાંની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમાં તે બધા સુવર્ણના થઇ જશે." આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઇ ગઇ.

ચનિકે પણ ચણા ભેગા કરીને પોતાના ઘેર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી, સવારમાં તે બધા સોનાના થઈ ગયા. તેનો થાળ ભરીને સવારમાં વૃદ્ધ **ભીમદેવ** રાજાને ભેટણુ ધર્યું

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યુ કે –"શા માટે સોનાના ચણા ઘડાવ્યા છે ?"

ચનિકે પોતાના મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સભળાવ્યો. રાજાએ તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યાપર નવું ઘર કરાવ્યુ, અને શ્રી **ચક્રેશ્વરી** દેવી સહિતનુ શ્રી **ઋષભદેવ** ભગવાનનું જિનમદિર કરાવ્યુ તથા **મહાલક્ષ્મી**ના મદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમા પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ ભોગવતો **ચનિક** મુખ્ય નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય —

ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं महालक्ष्म्यै नमः।

વિધિ—પંચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરૂવાર જે દીવસે હોય તે દીવસે જાપ શરૂ કરવા, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમા અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય તે જગ્યાની ભિંતોને ધોળાવવી અને જમણી તરફ **લક્ષ્મી** દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી.

લક્ષ્મીદેવીનુ સ્વરૂપઃ—

ચાર હાથ જરદ(પીળો)વર્ણુ, શરીરના બને હાથ ઉપર પાણી જેમાંથી ટપકતું હોય તેવા કમલનાં ફૂલ, ત્રીજા હાથમાં પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમાં અંકુશ, આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનાવીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાથીનુ રૂપ અને તે હાથી સૂઢમાં બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુદર મૂર્તિ, હસતા મુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને જેણીએ ઓઢેલુ છે, તેવી રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉંચે સ્થાપના કરવી [આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૧૭૨] તે મૂર્તિની આગળ એક અગ્નિકુડ કરવો, તે અગ્નિકુંડની નજીક એક કાંબલ-કટાસણું બિછાવીને બેસવું, સ્નાન કરી, પવિત્ર થઈ, ગુરૂની આજ્ઞા લઈ, ગુરૂને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈઓ, રૂપૈઓ, અગર જે કાંઇ પોતાની ઇચ્છા હોય, તે મુજબ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમાં કપૂરની (કેરબાની) જપમાલા લઈને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરીને, ફરી એટલાં જ સોન ચપાનાં ફૂલથી જાપ જપીને ઉઠતી વખતે બધાં ફૂલોનો અગ્નિમાં હોમ કરીએ, આ રીતે જપતાં જપતાં ૬ મહિનામા જાપ સપૂર્ણ કરવો જ્યાં સુધી આ મત્રનો જાપ સપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસગ કરવો નહિ, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, થોડુ ભોજન, અલ્પ નિંદ્રા, અલ્પ ક્રોધ કરવો. આ વિધિથી મંત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઇને સાક્ષાત્ દર્શન દઇને વરદાન આપે છે. આગમશાસ્ત્રમાં પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છેઃ—

आदौ प्रणवस्ततः, श्रीं च, ह्रीं क्लीं कामाक्षरं ततः ।
महालक्ष्म्यै नमश्चांते, मंत्रो लक्ष्म्यादशाक्षर ॥१॥

અર્થાત્—જેની શરૂઆતમાં પ્રણવ ॐ, પછી श्रीं તથા ह्रीं અને કામ બીજ क्लीं, ત્યાર પછી महालक्ष्म्यै અને नमः જેની અતમાં છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મત્ર છે.

को विस्मयोऽत्र यदि नाम गुणैरशेषै-
स्त्वं संश्रितो निरवकाशतया मुनीश !
दोषैरुपात्तविबुधाश्रयजातगर्वैः
स्वप्नान्तरेऽपि न कदाचिदपीक्षितोऽसि ॥२७॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું ગુણજ સર્વ કહી મુનીશ!
ત્હારો જ આશ્રય કરી વસતા હમેશ!
દોષો ધરી વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,
ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપ્ને દીઠેલા!–૨૭

શ્લોકાર્થ–હે મુનીશ્વર! સમગ્ર ગુણોએ નિરંતર આપનો જ આશ્રય કર્યો છે, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? કાંઈજ નહી. કેમકે અન્ય દેવાદિકરૂપ વિવિધ પ્રકારના આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયો છે એવા રાગાદિક સમગ્ર દોષોએ કદાપિ સ્વપ્નમાં પણ તમને જોયા નથી અર્થાત્ વિવિધ આશ્રય મળવાથી જેને ગર્વ થયો હોય તે અન્યની સન્મુખ ન જ જુવે એ સ્વાભાવિક છે.–૨૭

વાર્તા ૧૮ મી શ્લોક ૨૭ મો

દક્ષિણમાં આવેલી ગોદાવરી નદીના કાંઠે 'પ્રતિષ્ઠાનપુર'[1] નામે શહેર હતું, તે શહેરનો હાલ[2] (સાતવાહન) નામનો રાજા બળવાન, ત્યાગી, ગુણવાન, સર્વ કલાનો જાણકાર તથા ભોગીજનોમાં અગ્રેસર હતો. તે રાજાને માત્ર એકજ મહાદુઃખ હતું, તેને બહુ બહુ મણિ, મન્ત્રોના પ્રયોગો કર્યા છતાં પણ પોતાની મનકામના પુરી થઈ નહિ.

પુત્રને માટે રાજાએ ઘણી ઘણી તપસ્યાઓ કરીને શંકરની પૂજા આરાધના કરી, પરંતુ સ્વપ્નમાં પણ રાજાની આશા ફળી નહિ. આખરે શંકરની આરાધનાથી કાંઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ નહી થાય એમ રાજાને લાગવાથી તેનુ મન તે તરફથી ઉઠી ગયુ, એવામાં ત્યાં કોઈ એક જૈનસાધુ વિહાર કરતા કરતા આવેલા તેઓને રાજાએ બે હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે–"મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે કે નહિ?"

મુનિમહારાજે કહ્યુ કે–"હે રાજન! તમે તપસ્યાપૂર્વક એકચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રનુ આરાધન કરો કે જેનાથી ચક્રેશ્વરી દેવી તમારી મનોકામના પુરી કરશે."

રાજાએ મુનિમહારાજના આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી કમલ વગેરે ઉત્તમ પુષ્પોથી ઋષભદેવ ભગવાન તથા તેમના શાસનની અધિષ્ઠાયિકા ચક્રેશ્વરી દેવીની એક ચિત્તે પૂજા તથા આરાધના કરવી શરૂ કરી દીધી, ત્રીજા જ દિવસે ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા, અને રાજાને કહ્યુ કે.–"રાજેન્દ્ર! તારી પ્રભુભક્તિથી પ્રસન્ન થઇ

૧ क માં ગામનુ નામ 'પૈઠણપુર' છે, ख મા ગામનુ નામ 'આનાપુર' છે, જ્યારે ग માં ગામનુ નામ 'ચન્દ્રપુર' છે. ૨ क માં તથા ग માં રાજાનુ નામ 'હરિસિંહ' છે, જ્યારે ख મા રાજાનુ નામ 'હરિ' છે.

હું તને આ એક અપૂર્વ પુષ્પમાળા આપુ છું તે રાણીના કંઠમાં પહેરાવશો તો પુત્રની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થશે ” આટલુ કહી પુષ્પમાળા આપી દેવી અદશ્ય થઇ ગઇ.

રાજાએ તે પુષ્પમાળા પોતાની પટરાણીના કંઠમાં આરોપણ કરી. કેટલાએક દિવસે રાણીને ગર્ભ રહ્યો, અને સારા નક્ષત્રમાં રાણીએ એક તેજસ્વી પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. અને ચક્રેશ્વરીદેવીના પ્રાસાદથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થએલી હોવાથી રાજાએ તેનુ **ચક્રાદાસ** એવું નામ પાડ્યું.

મન્ત્રામ્નાય:—

ॐ नमो ऋषभाय मृत्युंजयाय सर्वजीवशरणाय परमब्रह्मणेऽष्टमहाप्रातिहार्यसहिताय नागभूतयक्षवशंकराय सर्वशान्तिकराय मम शिवं कुरु कुरु स्वाहा॥-वार २१ स्मरणात् क्षुद्रोपद्रवनाशो वाञ्छितलाभश्च॥

વિધિ—અજવાળી ચઉદશના દિવસે આ મત્રના ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય; દુષ્ટ, ભૂત, વ્યંતર, દૈત્ય તથા ખવીસ કોઇને વળગ્યો હોય તો ત્રણ દિવસ ૨૧ એકવીસ વાર આ મત્રથી ઝાડવાથી ત્રણ દીનમાં વળગાડવાળો માણસ વળગાડથી મુક્ત થાય. જેને પુત્ર ન હોય તેને આ મંત્રનો હમેશાં જાપ કરવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, બીજી પણ જે કોઇ જાતની ચિંતા હોય તેનો પણ નાશ થાય.

उच्चैरशोकतरुसंश्रितमुन्मयूख-
माभाति रूपममलं भवतो नितान्तम्।
स्पष्टोल्लसत्किरणमस्ततमोवितानं
बिम्बं रवेरिव पयोधरपार्श्ववर्ति ॥२८॥

સમશ્લોકી

ઉંચા અશોકતરૂ આશ્રિત કીર્ણ ઉચ્ચ,
અત્યંત નિર્મળ દીસે પ્રભુ આપ રૂપ;
તે જેમ મેઘ-સમીપે રહી સૂર્ય-બિંબ,
શોભે પ્રસારી કિરણો હણીને તિમિર.—૨૮

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે પ્રકાશના કિરણોવાળું અને અંધકારના સમૂહને નષ્ટ કરવાવાળુ સૂર્યનુ બિંબ વાદળાંની સમીપે શોભે છે, તેવી જ રીતે ઉંચા અશોકવૃક્ષની નીચે ઉંચાં કિરણોવાળું આપનુ પણ સ્વરૂપ અત્યંત નિર્મળ દેખાય છે—શોભે છે—૨૮

सिंहासने मणिमयूखशिखाविचित्रे
विभ्राजते तव वपुः कनकावदातम्।

बिम्बं वियद्विलसदंशुलतावितानं
तुङ्गोदयाद्रिशिरसीव सहस्ररश्मेः ॥२९॥

સમશ્લોકી

સિંહાસને મણિ તણા કિરણો વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ-સમ આપ શરીર ગૌર;
તે સૂર્ય-બિંબ ઉદયાચળ શીર રોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસારી શોભે.—૨૯

શ્લોકાર્થ.—[હે તીર્થપતિ!] જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના શિખર ઉપર આકાશમાં ઉદ્યોતમાન કિરણોની શાખાઓના સમૂહવડે સૂર્યનુ બિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે મણિઓના કિરણોની કાંતિથી વિચિત્ર શિખરવાળા સિંહાસન પર સુવર્ણ જેવું આપનુ શરીર વિશેષે કરીને શોભે છે.—૨૯

कुन्दावदातचलचामरचारुशोभं
विभ्राजते तव वपुः कलधौतकान्तम्।
उद्यच्छशाङ्कशुचिनिर्झरवारिधार-
मुच्चैस्तटं सुरगिरेरिव शातकौम्भम् ॥३०॥

સમશ્લોકી

ધોળા ઢળે ચમર કુંદ-સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણ-સમ રમ્ય શરીર ત્હારૂં;
તે ઉગતા શશી સમા જળ-ઝર્ણ-ધારે,
મેરૂ તણા કનકના શીર-પેંઠ શોભે!—૩૦

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે ઉદય પામેલા ચન્દ્રમાના જેવા નિર્મળ ઝરણાંનાં પાણીની ધારાઓથી, સુવર્ણમય મેરૂ પર્વતનુ ઉંચુ શિખર શોભે છે, તેવી જ રીતે મોગરાના પુષ્પ જેવુ અને ધોળા વીંઝાતા ચામરો વડે મનોહર શોભાવાળુ સુવર્ણ કાંતિમય આપનુ શરીર અત્યત શોભાયમાન છે.—૩૦

छत्रत्रयं तव विभाति शशाङ्ककान्त-
मुच्चैः स्थितं स्थगितभानुकरप्रतापम्।
मुक्ताफलप्रकरजालविवृद्धशोभं
प्रख्यापयत्त्रिजगतः परमेश्वरत्वम् ॥३१॥

સમશ્લોકી

ઢાંકે પ્રકાશ રવિને શશીતુલ્ય રમ્ય!
મોતી-સમૂહ-રચનાથી દેદીપ્યમાન;
એવા પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
ત્રૈલોકનું અધિપતિપણું તે જણાવે.—૩૧

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ! ચંદ્ર જેવા મનોહર-ઉજ્વળ, તમારા મસ્તક પર ઉંચે ઉપરાઉપર ધારણ કરાએલા, સૂર્યના કિરણોના પ્રતાપને ઢાંકી દેનાર, મોતીના સમૂહ વડે કરેલી રચનાથી વિશેષ શોભતા અને તમારૂં ત્રણ જગતનું સ્વામીપણું સૂચવતા તમારાં ત્રણ છત્રો શોભે છે.—૩૧

વાર્તા ૧૯મી શ્લોક ૩૧ મો

સિંહપુર નામના નગરમાં 'ગોપાલ'[1] નામનો એક સરલ પ્રકૃતિવાળો ક્ષત્રિય રહેતો હતો, તે નિર્ધનાવસ્થાને લીધે લોકોની ગાયો ચરાવીને પોતાનુ ગુજરાન ચલાવતો હતો. તે પોતાની ભદ્રપ્રકૃતિને લીધે એક વખત ગામમાં પધારેલા જૈન મુનિને વંદન કરવા માટે ગયો. તે મુનિમહારાજે

"लक्ष्मीर्वेश्मनि भारती च वदने शौर्यं च दोर्ण्णोर्युगे
त्यागः पाणितले सुधीश्च हृदये सौभाग्यशोभा तनौ
कीर्त्तिर्दिक्षु सपक्षता गुणिजने यस्माद् भवेदङ्गिनां
सोऽयं वाञ्छितमङ्गलावलिकृते श्रीधर्मलाभोऽस्तु वः ॥१॥"

અર્થાત્—જેના પ્રતાપવડે પ્રાણીઓ ગૃહમાં લક્ષ્મી, મુખમાં ભારતી, બે બાહુમાં શૌર્ય, હાથમાં ત્યાગ, હૃદયમાં સદ્બુદ્ધિ, શરીરમાં સૌભાગ્યની શોભા, દિશાઓમાં યશ, ગુણીજનોમાં પક્ષપાત થાય છે તે ઇષ્ટ અને મંગળની પરંપરાને કરનાર ધર્મલાભ તમોને હો

આ પ્રમાણે ગોપાલને ધર્માશિષ આપી, અને ધર્મદેશના આપતાં કહ્યું કે:- "હે ગોપાલ! તું એક ચિત્તે જૈનધર્મનુ આરાધન કર તથા ભક્તામરસ્તોત્ર અને પંચપરમેષ્ઠી મન્ત્રનો હમેશા જાપ કર, જેનાથી આ ભવ અને પરભવમાં તું સુખનો ભોક્તા થઈશ અને યાવત્ મોક્ષસુખને પામીશ."

ગુરૂ મહારાજના કહેવાથી ગોપાલ હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનો એક ચિત્તે પાઠ કરતો હતો અને જૈન ધર્મનુ આરાધન કરતો હતો, તેવામાં એક રાત્રિએ સ્વપ્નમાં તેને ત્રણ છત્ર વગેરે પ્રતિહાર્યો સહિત શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનાં દર્શન

૧ क માં 'વીરો'ગોપાળ એવુ નામ છે, જ્યારે ख અને ग મા 'નરપાળ' નામ છે.

થયાં, તેથી તે હૃદયથી આનદિત થયો. સવારમાં તે ગાયો ચારવા ગયો, ત્યારે વર્ષાદથી જમીન ધોવાઇ જવાને લીધે **ઋષભદેવ** ભગવાનના જિનબિબ પ્રગટ થએલાં તેને જોયાં; અને નદી કિનારે એક ઝુપડી બાધીને ત્યા સ્થાપના કરી. તેની સન્મુખ તે ત્રણે કાળ **ભક્તામરસ્તોત્રને** જાપ-પાઠ કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે કરતા છ મહિના વીતી ગયા, એવામાં એક સમયે એકત્રીશમા શ્લોકનુ સ્મરણ કરતાં **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પ્રસન્ન થઇને **ગોપાલને** રાજા થવાનુ વરદાન આપ્યુ; અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં

કર્મસયોગે **સિંહપુરનો** રાજા અકસ્માત્ નિઃસતાન મરણ પામ્યો, હવે રાજ્ય કોને સોપવુ એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, મત્રિ, સામત તથા ભાયાતો વગેરેએ ભેગા થઇને નક્કી કર્યું કે-"મહારાજાની એક હાથણી છે તેની સૂઢમાં પવિત્ર જળથી ભરેલો એક સુવર્ણ કલશ આપવો અને તે કલશના જલથી હાથણી જેના ઉપર અભિષેક કરે તેને રાજ્યાભિષેક કરી આપણો મહારાજા બનાવવો." આ વાત સર્વાનુમતે મજુર થઇ અને હાથણીને શણુગારી તેની સૂઢમાં સુવર્ણ કલશ પવિત્ર જલ ભરીને આપવામાં આવ્યો; તેની સાથે પાંચ દિવ્યો પણ પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યાં.

ફરતી ફરતી હાથણી શહેર બહાર નીકળી જગલમાં જ્યાં અગાડી ગાયો ચરાવતો ચરાવતો **ગોપાલ** એક ઝાડ નીચે બેઠો હતો, ત્યાં આવી હાથણીએ સુવર્ણ કલશમાનુ જલ ગોપાલના ઉપર ઢાળ્યુ, અને પાચે દિવ્યો પ્રગટ થયાં અને હાથણીએ તેને પોતાના કુંભસ્થલ પર બેસાડ્યો, અને ગર્જના કરી, તે જ વખતે પ્રધાને તથા નગરજનોએ તેને પોતાના રાજા તરીકે કબુલ કરી મોટી ધામધુમથી શહેરમાં લાવી રાજ્યાભિષેક કર્યો.

દેવીએ **ભકતામરના** પ્રભાવથી રાજ્ય આપેલુ હતું, તેથી ગોપાલે પોતાનું નામ **દેવદત્ત** રાખ્યુ; સિંહપુરના ભાયાતો તથા ખડીઆ રાજાઓના મનમાં અદેખાઇ ઉત્પન્ન થઈ કે આપણા સ્વામી તરીકે એક ગોવાળ રાજા થયો તે ઠીક નહિ, આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બધા એકઠા થઈ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા દુશ્મનોની આ બધી ચેષ્ટાઓ ગોપાલના જાણવામાં આવતા જ તેને **ચક્રેશ્વરી** દેવીનુ સ્મરણ કર્યું અને દુશ્મનોનુ લશ્કર પોતાના નગર તરફ ધસી આવતું જોયુ

દેવીએ રાત્રિના પ્રગટ થઇને કહ્યુ કે-"હે વત્સ ! હું તારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઇ હતી અને તેથી જ મે તને રાજ્ય વગેરે અપાવેલ છે. માટે તુ ચિતા ન કર" એમ કહી દેવી અદૃશ્ય થઇ ગઇ.

યુદ્ધ શરૂ થતાં જ દુશ્મનોનુ લશ્કર ચિત્રની માફક તથા માટીની માફક હલન ચલનની ક્રિયા વગરનુ સ્તભિત થઈ ગયુ, આ પ્રમાણેનો દેવીનો પ્રભાવ જોઈને ભાયાતો તથા સામતો વગેરે ભય પામ્યા અને દેવદત્તને પ્રણામ કરીને પોતાની ભૂલ માટે ક્ષમા માંગી, અને દેવાધિદેવની માફક તેની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો.

અનુક્રમે પોતાના ભુજબળથી કેટલાએ રાજાઓને તાબે કર્યા અને દેવદત્ત પરમ જૈન થયો તથા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનુ તેને એક ગગનચુબી જિનમદિર બધાવ્યુ અને ચિરકાલ રાજ્યસુખ ભોગવ્યુ

મન્ત્રામ્નાય:—

अरिहतसिद्धआयरियउवज्झायसव्वसाहूसव्वधम्मतित्थयराणं ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए संतिदेवयाणं सव्वपवयणदेवयाणं दसण्हं दिसापालाणं पचण्हं लोगपालाणं ॐ ह्रीं अरिहंतदेवं (वाय) नमः

વિધિ—જ્યારે શીખીએ ત્યારે સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી આ મંત્ર વડે કેસરથી કાન પૂજી, ગુરૂ પાસે આવીને, જ્યારે ગુરૂ શીખવાડે ત્યારે ઉત્તરદિશા તરફ મુખ રાખી ગુરૂને નમસ્કાર કરી મંત્રાક્ષર શીખવો, ગુરૂને સારાં વસ્ત્રો આપીને ગુરૂની પૂજા સારી રીતે કર્યા પછી આ મત્ર શીખવો. ત્યાર પછી ત્રણ મહિના સુધી આ મત્રનો હમેશાં ૧૦૮ વખત જાપ કરવો. જાપ હમેશાં સવારમાં ઉઠીને કરવો, જાપ જપીને બને હાથ મો ઉપર ફેરવવા, ત્યારપછી ઉઠીને જ્યા કાંઈ કામ હોય ત્યાં જવાથી ધારેલુ કામ નિશ્ચયે કરીને સફળ થાય છે, મનોકામના સિદ્ધ થાય, રણસંગ્રામમા સ્મરણ કરીએ તો જીત થાય, વૈરી–દુશ્મન નાશી જાય. આ મત્ર બહુ જ ઉચ્ચ કોટિનો છે

गम्भीरताररवपूरितदिग्विभाग-
स्त्रैलोक्यलोकशुभसङ्गमभूतिदक्षः ।
सद्धर्मराजजयघोषणघोषकः सन्
खे दुन्दुभिर्ध्वनति ते यशस· प्रवादी ॥३२॥

સમશ્લોકી

ગંભીર ઉચ્ચ સ્વરથી પૂરી છે દિશાઓ,
ત્રૈલોક્યને સરસ–સંપદ આપનારો;
સદ્ધર્મરાજ જયને કથનાર ખુલ્લો !
વાગે છે દુંદુભિ નભે યશવાદ ત્હારો.—૩૨

શ્લોકાર્થ:–ઉંચા અને ગંભીર શબ્દોથી દશે દિશાઓને પૂરિત કરનારી, ત્રણે લોકનાં લોકોને શુભ સમાગમની વિભૂતિને દેનારી જે દુદુભિ વાગે છે, તે આપશ્રીના

ધર્મરાજ્યની જયઘોષણા પ્રગટ કરે છે અને આકાશમાં આપના યશને જ પ્રગટ કરે છે.—૩૨

मन्दारसुन्दरनमेरुसुपारिजात-
सन्तानकादिकुसुमोत्करवृष्टिरुद्धा।
गन्धोदबिन्दुशुभमन्दमरुत्प्रयाता
दिव्या दिवः पतति ते वचसां ततिर्वा ॥३३॥

સમશ્લોકી

મંદાર સુદર નમેરૂ જ પારિજાતે,
સંતાનકાદિ ફુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે,
પાણી કણે સુરભિ મંદ સમીર પ્રેરે,
શું દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ગ થકી પડે તે .—૩૩

શ્લોકાર્થઃ—સુગંધી જળનાં બિંદુઓથી શુભ અને મદ પવનથી મંદાર, સુદર નમેરૂ, સારાં પારિજાત અને સંતાનકાદિ વૃક્ષોનાં પુષ્પોની જે શ્રેષ્ઠ વૃષ્ટિ આકાશમાંથી પડે છે તે જાણે કે આપશ્રીના વચનોની દિવ્ય પક્તિ પ્રસરી રહેતી હોય નહિ, તેવી દેખાય છે.—૩૩

शुम्भत्प्रभावलयभूरिविभा विभोस्ते,
लोकत्रये द्युतिमतां द्युतिमाक्षिपन्ति।
प्रोद्यद्दिवाकरनिरन्तरभूरिसङ्ख्या,
दीप्त्या जयत्यपि निशामपि सोमसौम्याम् ॥३४॥

સમશ્લોકી

શોભે વિભો ! પ્રસરતી તુજ કાંતિ ભારે,
ત્રૈલોકયના દ્યુતિ-સમુહની કાંતિ હારે !
તે ઉગતા રવિ સવી બહુ છે છતાંએ,
રાત્રિ જીતે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે ! ૩૪

શ્લોકાર્થઃ—હે વિભો ! તમારા શોભાયમાન પ્રભામડળની અતિશય તેજસ્વીતા, ત્રણ જગતના દ્યુતિમાન પદાર્થોની દ્યુતિનો તિરસ્કાર કરે છે અને અનેક પ્રકાશમાન સૂર્યોની સમાન તેજસ્વી હોવા છતાં પણ ચદ્રમા સમાન શીતળ પ્રભા વડે રાત્રિને જીતે છે.—૩૪

स्वर्गापवर्गगममार्गविमार्गणेष्टः,
सद्धर्मतत्त्वकथनैकपटुस्त्रिलोक्याः।
दिव्यध्वनिर्भवति ते विशदार्थसर्व-
भाषास्वभावपरिणामगुणप्रयोज्यः ॥३५॥

સમશ્લોકી

જે સ્વર્ગ મોક્ષ શુભ માર્ગ જ શોધી આપે,
સદ્ધર્મ-તત્ત્વ કથવા પટુ ત્રૈણ લોકે;
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ સર્વ,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત.-૩૫

શ્લોકાર્થઃ-સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ મિત્ર, સદ્ધર્મ અને સદ્વસ્તુનુ સ્વરૂપ કહેવામાં એક જ ચતુર તથા નિર્મળ અર્થ અને સમસ્ત ભાષા-સ્વભાવ પરિણામાદિ ગુણોથી યુક્ત આપનો દિવ્યધ્વનિ થાય છે.—૩૫

उन्निद्रहेमनवपङ्कजपुञ्जकान्ति-
पर्युल्लसन्नखमयूखशिखाभिरामौ ।
पादौ पदानि तव यत्र जिनेन्द्र ! धत्तः
पद्मानि तत्र विबुधाः परिकल्पयन्ति ॥३६॥

સમશ્લોકી

ખીલેલ હેમ-કમળો સમ કાંતિવાળા,
ફેલૈ રહેલ નખ—તેજ થકી રૂપાળા;
એવા જિનેન્દ્ર તુમ પાદ ડગો ભરે છે,
ત્યાં કલ્પના કમળની વિબુધો કરે છે-૩૬

શ્લોકાર્થ—હે જિનેન્દ્ર! વિકાસ પામેલાં સુવર્ણનાં નવીન કમળના સમૂહની કાંતિ સમાન ઝળહળતાં નખનાં કિરણોના પ્રકાશથી મનોહર તમારાં ચરણો જ્યાં જ્યાં પૃથ્વીપર પગલાં ભરે છે, ત્યાં ત્યાં દેવતાઓ કમળની રચના કરે છે.-૩૬

इत्थं यथा तव विभूतिरभूज्जिनेन्द्र !
धर्मोपदेशनविधौ न तथा परस्य ।
यादृक् प्रभा दिनकृतः प्रहतान्धकारा
तादृक् कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ? ॥३७॥

સમશ્લોકી

એવી જિનેંદ્ર થઇ જે વિભૂતિ તમોને,
ધર્મોપદેશ સમયે, નહી તે બીજાને;
જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિ તણી છે,
તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદી બની છે?—૩૭

શ્લોકાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર! ઉપરોક્ત પ્રકારની વિભૂતિઓ ધર્મોપદેશ કરતી વખતે આપને જે પ્રકારે થઇ તેવી બીજા દેવોની થઈ નથી. અંધકારનો નાશ કરનારા સૂર્યની જેવી પ્રભા હોય છે, તેવી પ્રભા પ્રકાશિત થએલા ગ્રહોના સમુદાયની ક્યાથી હોય?—૩૭

વાર્તા ૨૦ મી શ્લોક ૩૭ મો

ભારતવર્ષના સુરમ્ય ગુર્જરદેશમાં શ્રી ધવલપુર[1] (ધોળકા) નામના શહેરમાં શ્રીમાલવંશમા શિરોમણિ પાહા નામના શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર જિણહાક[2] નામનો શ્રાવક વસતો હતો, કર્મસંયોગે તે પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને લીધે ઘીના ગાડવા, કપાસ તથા અનાજ વગેરેની મજુરી કરીને પોતાનુ ગુજરાન ચલાવતો હતો,

એક વખતે તે પોતાના ધર્મગુરૂ શ્રી અભયદેવસૂરિ મહારાજને વંદન કરવા માટે ઉપાશ્રયમાં ગયો, ત્યાં ગુરૂને વંદન કરીને તેઓની સન્મુખ બેઠો. ગુરૂમહારાજે ધર્મલાભ પૂર્વક કહ્યું કે —

"धर्मे सनातनो येषां, दर्शनप्रतिभूरभूत्।
परित्यजति किं नाम, तेषां मन्दिरमिन्दिरा॥१॥"

અર્થાત્:—જેઓની ધર્મપરની શ્રદ્ધા સનાતન-પ્રાચીન-ઘણા વખતની અને અત્યંત આદરણીય હોય તેઓના ઘરને લક્ષ્મી કેમ છોડે? આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો આ સાભળીને તેણે કહ્યુ કે:—"ભગવન્! જ્યાં પોતાના ઉદરનિર્વાહનુજ પુરૂ સાધન નથી ત્યા ધર્મક્રિયા શી રીતે થાય?" કહ્યું છે કે:—

"ધણુવંતહ સુણહિ સયણા બંધજણઆણુવડિચ્છઓ,
કજ્જકાલિ સયમેવ લોઉ તસુ હોઇ બિઇજ્જઓ—૧
રાઉલદેઉલ ગણઇ ભણઇ ઈસર। વઈ તુહું સિરિ
દારિદિય મનરુંધિ ઠામું તુહૂં બાહિરિ નીસરી—૨

આ પ્રમાણે બોલ્યો. ગુરૂમહારાજે પણ ભંડારમાં રહેલી એવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા, શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની તથા ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિમા

૧ कમાં ગામનુ નામ 'વસંતપુર' છે. જ્યારે ग માં ગામનુ નામ 'શ્રીપુર છે, ૨ क અને गમાં શ્રેષ્ઠિના પુત્રનુ નામ 'જિનદાસ' છે.

આપીને, કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાય તથા **ભક્તામરસ્તોત્ર**નું સ્મરણ કરજે એમ કહ્યું જિણહાક પણ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પોતાના ઘેર ગયો. ઘેર આવીને સ્નાન કરી પવિત્ર થઇ હમેશાં ત્રણે કાળ **ભક્તામરસ્તોત્ર** તથા કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાયનુ એકચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે કરતો એક વખતે જિણહાક એક દિવસે કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહારગામ ગયો; ત્યાં ત્રીજી રાત્રે સ્તોત્રના ૩૭ મા શ્લોકનુ સ્મરણ કરતી વખતે ત્યાં અગાડી સૂર્ય સમાન જાજ્વલ્યમાન તેજવાળુ વિમાન ઉત્પન્ન થયુ, તેની અંદરથી શ્રી **ચક્રેશ્વરી** દેવીની એક પ્રતિહારી પ્રગટ થઇ અને બોલી કે:-"હે ભદ્ર! શ્રી **આદીશ્વર** ભગવાનના સ્તોત્રના સ્મરણથી તથા શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાનું તું જે એકચિત્તે પૂજન, અર્ચન કરે છે, તેથી મારી સ્વામિની શ્રી **ચક્રેશ્વરી** તારા પ્રત્યે પ્રસન્ન થઈ છે અને તેથી તેણીએ તને આ રત્ન મોકલાવ્યુ છે, તે તારી ભુજાએ બાંધવાથી તું સર્વને વશ કરી શકીશ, આ પ્રમાણે કહીને રત્ન આપીને તે અદૃશ્ય થઇ ગઈ.

જિણહાક તે રત્ન પોતાના હાથે બાંધીને સવારમાં પોતાના ઘેર જવા નીકળ્યો, રસ્તામાં તેને ત્રણ ચોરો મલ્યા, તે બોલ્યા કે.-"હે વણિક! આ ચામડાનો ગાડવો મૂકી દે, નહીતર તું માર્યો જઇશ."

મારા જીવતાં મારો ઘીનો ગાડવો કોણ ગ્રહણ કરવાને સમર્થ છે, એમ કહીને ત્રણ બાણથી ત્રણ ચોરોને યમધામ પહોચાડયા, પાછળથી આવતા પથિકો તેનુ આવું અદ્ભુત પરાક્રમ જોઇને તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા, તેને કરેલા ચોરોના વધની પ્રશસા ધવલકપુરથી પાટણ શહેરમા ચૌલુકયવંશીય મહારાજા **ભીમદેવ**ના સાંભળવામાં આવવાથી રાજાએ જિણહાકને બોલાવ્યો. તેનુ ભવ્ય કપાળ, વિશાળ છાતી તથા ઢીંચણ સુધી પહોંચતા બને હાથો અને તેજસ્વિતા વગેરે જોઇને રાજા બોલ્યો કે-"હે! શ્રેષ્ઠિ ગૂર્જરદેશમાં ક્રૂર તસ્કર વગેરેથી રક્ષણ કરવા માટે આ મારી તલવાર હું તને સોપુ છુ"

આ પ્રમાણે કહીને તેને શ્રી **ભીમદેવ** રાજાએ વસ્ત્ર, દુપટ્ટો, સોનાની મુદ્રિકા તથા તલવાર આપીને ધવલકપુરના સૈન્યના સેનાધિપતિ તરીકે નિમણુક કરી, તે રાજાને નમન કરીને પોતાના શહેરમા પાછો આવ્યો અનુક્રમે તેણે ગૂર્જરભૂમિમાંથી ચોરીનુ તથા ચોરોનુ નામ નિશાન કાઢી નાખ્યુ-દૂર કર્યું

એક વખતે કોઈ ચારણે તેની પરિક્ષા કરવા માટે કાંઇક ચોરી કરી, જિણહાકના માણસે ચોરી કરતાં તેને જે વખતે જિણહાક સેનાપતિ પૂજા કરતો હતો તે જ વખતે તે બાંધેલા ચોરને રજુ કર્યો અને પૂછ્યુ કે.-"હે દેવ! આ ચોરનુ શું કરવું?"

આંગળીની ચેષ્ટાથી તેનો વધ કરવાનો સેનાપતિએ આદેશ આપ્યો—આજ્ઞા કરી; તેથી ચોર ઉંચે સ્વરે બોલ્યો કેઃ—

"ઇક્કુ જિણહા અનુજિણવરહ ન મિલઇ તારોતાર,
જેહિં અમારણુ પૂજીઈ તે કિમ મારણહાર?—૧"

આ પ્રમાણે સાંભળતાં જ તેણે કહ્યુ કેઃ—"હે! જો તુ ફરીથી ચોરી કરીશ તો તું નક્કી મરણ પામીશ"

તે બોલ્યોઃ—"ઇક્કા ચોરી સાય કિય, જા ખોલઇ ન માઇ,
બીજી ચોરી જે કરઇ, ચારણુ ચોર ન થાઇ—૧"

હું સોરઠનો રહેવાસી ચારણ છુ, અને વાણીઓ ચોરનો નિગ્રહ કરનારો હોઈ શકે નહિ? એમ માનીને મે આ ચોરીનુ કાર્ય ઇરાદાપૂર્વક જ કરેલુ છે. આ સાભળીને જિણહાકે તેને દાન આપ્યુ, તે લઇને ચારણ ચાલતો થયો

જિણહાક અનુક્રમે મહામાત્યના પદે નિયુક્ત થયો અને તેને શ્રીધવલકપુરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનુ વિશાલ ગગન ચુંબિત જિનમદિર બધાવ્યુ, કસોટી રત્નનું શ્યામ પાર્શ્વનાથપ્રભુતું જિનબિંબ કરાવ્યુ અને તે જિનબિંબની શ્રીદુર્લભદેવ રાજાને પ્રતિબોધ કરનાર શ્રી જિનેશ્વરસૂરિના પટ્ટધર અને શ્રીસ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પ્રગટ કરનાર, નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રી અભયદેવસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તથા મોટા મહિમા સહિત અને દાનાદિ કાર્યો પૂર્વક ગુરૂમહારાજના વચનથી શ્રી યુગાદિદેવ પ્રભુનુ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સહિત જિનમદિર કરાવ્યુ નવાગીવૃત્તિની સેંકડો પ્રતો લખાવી, શત્રુંજયનો સઘ કાઢ્યો વગેરે ધાર્મિક કૃત્યો મહાસુભટ, શ્રાવકોત્તમ જિણહાક સેનાધિપતિ—દંડનાયકે કરાવ્યાં. અત્યારે પણ તે શહેરને વિષે પોટલીવાળાનુ દાણ કોઈ પણ લેતું નથી, જે જિણહાકે માફ કરાવ્યુ હતું તે રિવાજ હજુ પણ ચાલુ છે

મન્ત્રામ્નાય—

ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुण्डदण्डस्वामिन् ! आगच्छ आगच्छ आत्ममन्त्रान् रक्ष रक्ष परमन्त्रान् छिन्द छिन्द मम सर्वसमीहितं कुरु कुरु हुं फट् स्वाहा ।–एतज्जापात् सकलसम्पदो भवन्ति । जापः सहस्र १२ रक्तश्वेतपुष्पैः कार्यः ।

વિધિ—પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે રવિવાર હોય ત્યારે આ મત્રની સાધના કરવી, ગુરૂ પાસે મત્ર શીખી લઇને, સવારમા સ્નાન કરી, ગુરૂની પૂજા કરી પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિ આગળ રાખી, અષ્ટ દ્રવ્યનો હોમ કરીએ, પાસે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિપણ રાખીને હમેશાં

૧૦૮ જાપ કરવાથી છ મહિનામાં ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય અથવા સ્વપ્નામાં વરદાન આપે.

श्च्योतन्मदाविलविलोलकपोलमूल–
मत्तभ्रमद्भ्रमरनादविवृद्धकोपम् ।
ऐरावताभमिभमुद्धतमापतन्तं
दृष्ट्वा भयं भवति नो भवदाश्रितानाम् ॥३८॥

સમશ્લોકી

વ્હેતા મદે મલીન ચંચળ શિર તેવો,
ગુંજારવે ભ્રમરના બહુ ક્રોધી એવો;
ઐરાવતે તુલીત ઉદ્ધત હાથી સામે–
આવેલ જોઇ તુમ આશ્રિત ભો ન પામે'—૩૮

શ્લોકાર્થ—ઝરતા મદથી વ્યાપ્ત થએલા, ચંચળ, ગંડસ્થળથી મદોન્મત્ત, [અહિં તહિં] ભમતા ભ્રમરોના શબ્દે કરીને કોપ પામેલા, ઐરાવત હાથી જેવા મોટા અને ઉદ્ધતપણે સામે આવતા હાથીને જોઇને પણ તમારા આશ્રિતો ભય પામતા નથી.–૩૮

વાર્તા ૨૧ મી શ્લોક ૩૮ મો

શ્રી પાટલિપુત્ર નામના નગરમાં એક 'સોમરાજ' નામનો રાજપુત્ર હતો, જે કર્મસંયોગે નિર્ધનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલો હતો. પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને દૂર કરવા માટે તે દેશાતર ગયો, રસ્તામાં કોઈ એક ઠેકાણે શ્રીવર્ધમાનસૂરિ નામના જૈન સાધુનાં તેને દર્શન થયાં. તેઓને દેખીને વંદન નમસ્કાર કરીને તેઓની દેશના સાંભળવા તે બેઠા.

શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ દેશના આપતાં આપતાં કહ્યુ કે—

"सर्वे वेदा न तत् कुर्युः, सर्वे यज्ञाश्च भारत !
सर्वे तीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥१॥

—(महाभारते शान्तिपर्वणि)

विउलं रज्जं रोगेहिं, वज्जिअं रूवमाउअं दीहम् ।
अन्नंपि तं न सुक्खं, जं जीवदयाइ न हु सज्झं ॥२॥

जिनेन्द्रपूजा गुरुपर्युपास्तिः
सत्त्वानुकम्पा शुभपात्रदानम् ।
गुणानुरागः श्रुतिरागमस्य
नृजन्मवृक्षस्य फलान्यमूनि ॥३॥"

અર્થાત્—હે **ભારત**! જે કાર્ય પ્રાણિઓ ઉપરની દયા કરે છે, તે કાર્ય સઘળા વેદ નહિ કરે, સઘળા યજ્ઞો નહિ કરે, કે તીર્થો ઉપર કરેલા સઘળા અભિષેકો પણ નહિ કરે.

વિપુલ રાજ્ય, રોગ વિવર્જિત શરીર, લાંબુ આયુ, આ સઘળુ જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. એવું બીજુ કોઇ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય નથી.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા, ગુરૂ મહારાજની સેવા, પ્રાણિઓ ઉપર દયા, સુપાત્રે દાન, ગુણ ઉપર પ્રેમ, તીર્થંકરોએ પ્રરૂપેલા આગમોનુ શ્રવણ, આ સઘળા મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો છે.

આ પ્રમાણેનો ઉપદેશ સાંભળીને પોતે જૈનધર્માનુરાગી થયો અને મુનિમહારાજે તેને **ભક્તામર**સ્તોત્ર તથા નવકાર મન્ત્રના આમ્નાયો વિધિપૂર્વક બતાવ્યાં, જેનુ તે **સોમરાજ** નિત્ય ચિંતવન કરવા લાગ્યો. ફરતા ફરતાં અનુક્રમે તે '**હસ્તિનાપુર**' નામના નગરને વિષે આવી પહોચ્યો. તેજ વખતે **હસ્તિનાપુર**ના રાજાનો પટ્ટહસ્તિ આલાન સ્તભને ઉખેડી, સાકળો તોડી, દોરડાઓ વગેરે તોડીને મદોન્મત્તપણાથી લોકોને મારતો, દુકાનો તથા રસ્તામાં આવતા થાંભલાઓને તોડતો, ઘોડા વગેરે તિર્યંચોને સૂઢમાં લઇને અદ્ધર ઉછાળતો ઉછાળતો બહાર નીકળી ગયો.

તે જ વખતે **હસ્તિનાપુર**ના રાજાની '**મનોરમા**'[1] નામની રાજપુત્રી પોતાની સખીઓની સાથે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરીને, પોતાની સખીઓ સાથે પાછી ફરતી હતી, તેની પાસે મદોન્મત્ત હસ્તિ આવી પહોચ્યો, રાજકુમારીની સખીઓ તો પોતપોતાનો જીવ બચાવવા નાશી ગઈ અને રાજકુમારી એકલી રહી ગઇ. રાજાને તથા લોકોને આ વાતની જાણ થતાં જ આખા નગરમાં હાહાકાર વર્તાઇ ગયો, રાજા પોતે નગરના કોટ પર ઊભો રહ્યો રહ્યો આ પ્રમાણે બોલ્યો કે.—"હે લોકો! જે કોઈ આ મારી કન્યાનુ રક્ષણ કરશે તેને મારી આ કન્યા તથા અડધું રાજ્ય હું આપીશ"

એક ઝાડની નીચે વિશ્રાન્તિ લેવા બેઠેલા **સોમરાજ**ના સાંભળવામા રાજાનાં આ વચનો આવ્યાં અને રાજકન્યાની એકદમ નજીક હાથીને આવી પહોંચેલો જોયો. તેના હૃદયમાં કરૂણા આવવાથી મનમા **ભક્તામર**સ્તોત્રના ૩૮ મા શ્લોકનુ સ્મરણ કરતો એકદમ મદોન્મત્ત હસ્તિની પાસે જઈ પહોચ્યો અને સહજ વારમાં સ્તોત્રના પ્રભાવથી તુષ્ટમાન થએલી દેવી **ચક્રેશ્વરી**ની સાનિધ્યથી તે હસ્તિને પકડી પોતાને કબજે કર્યો, અને ફરીથી આલાન સ્તભે બાંધ્યો

કન્યા પણ **સોમરાજ**નુ અતુલ પરાક્રમ અને તેનુ સુદર મુખ નજરે નિહાળતાં જ તેના પ્રત્યે અનુરાગી થઈ આ પ્રમાણે રાજા પોતાની પ્રજાને શાતિ આપનાર

---

૧ ગમા રાજકુમારીતું નામ 'ગુણવતી' છે.

તથા રાજકુમારીને ભયથી મુક્ત કરનાર સોમરાજને જોઈ બહુ જ ખુશ થયો, પણ સોમરાજને પરદેશી તથા અજ્ઞાતકુળનો જાણી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે.—"જેના કુળની જ્ઞાતિની કે આચારની ખબર નથી તેવા અજાણ્યા પરદેશી પુરુષને મારી પુત્રી હું કેવી રીતે આપુ? અને આપુ તે યોગ્ય નહિ, માટે એને ઈનામમાં સારૂ દ્રવ્ય આપી સંતોષ પમાડી વિદાય કરૂ."

એક તરફ રાજા આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, ત્યારે બીજી બાજુ રાજપુત્રી પોતાના મ્હેલના ઝરૂખામાથી સોમરાજને જોઇને તેના પરના મોહથી વધુને વધુ આસક્ત થઈ રહી હતી, કારણકે સોમરાજનું સૌન્દર્ય કામદેવથી પણ અધિક હતું. જ્યારથી કુંવરીએ સોમરાજને જોયો ત્યારથી તેની માનસિક સ્થિતિ બગડી અને માનસિક તેમજ શારીરિક સ્થિતિ પણ બગડતી ગઈ. અમુક વખતે સોમરાજને ઇનામ આપવામાં આવશે એમ કહી રાજાએ થોડા વખતને માટે સોમરાજને ત્યાથી વિદાય કર્યો, પરંતુ રાજકુમારીના હૃદયમાથી તે દૂર થયો નહિ.

રાજકુમારીએ ખાવા-પીવાનુ, બોલવા-ચાલવાનુ, હાસ્યવિનોદ, વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરવાનુ, સગીત-વિનોદ બધ કરી દીધા. આ સ્થિતિ રાજાના જાણવામાં આવી અને રાજાએ અનુમાન કર્યું કે તેને કોઇ શારીરિક વ્યાધિ લાગુ પડયો હશે અથવા તો ભૂત, પિશાચ યા યક્ષ વળગ્યો હશે. એમ ધારીને માન્ત્રિકો તથા વૈદ્યોને બોલાવી ઘણા ઘણા ઉપચારો કરાવ્યા અનેક ઉપચારો કરવા છતા પણ જ્યારે કાંઇ પણ ઇચ્છિત પરિણામ ન આવ્યુ ત્યારે રાજા ઘણો જ ઉદાસ થયો અને હરકોઈ ઉપાયે પુત્રીને શાતિ થાય તેમ કરવા નિશ્ચય કર્યો અને તેથી તેણે નગરમાં ઢંઢેરો ફેરવ્યો કે—"જે કોઇ રાજપુત્રીને વ્યાધિમુક્ત કરશે તેને મારા રાજ્યનો ચોથો ભાગ અને એજ પુત્રી હું અર્પણ કરીશ-પરણાવીશ."

ઢંઢેરો સાભળી સોમરાજ રાજમહેલમાં આવી પહોંચ્યો અને રાજકુમારીના નજરે આવ્યો. સોમરાજે કુવરીના ચિત્તની પરવશ સ્થિતિ સમજી બાહ્ય દેખાવની ખાતર એક યત્ર કરી, યોગિની મડલમા બેસાડીને, ૐ હું फट् स्वाहा વગેરે મન્ત્ર-પદોનુ ચિંતવન કરવા લાગ્યો, એટલે જેમ કોઇને સર્પ કરડયો હોય ને મન્ત્ર-પ્રભાવથી તે વિષમુક્ત થઈ જાય છે, તેમ રાજપુત્રી પણ એકાએક સ્વસ્થ બની ગઇ. આ બનાવ જોઇને રાજાને સતોષ થયો અને તે જ વખતે પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપી મનોરમાને તેની સાથે પરણાવી દીધી કેટલાએક સમય પછી સોમરાજને તેના વડીલનું રાજ્ય પણ મળ્યુ અને એ મોટા રાજ્યને મેળવીને તે સુખી થયો. રાજ્ય મળ્યા પછી ગુરૂમહારાજના ઉપદેશાનુસાર આખા રાજ્યથા હિંસાનો નિષેધ કર્યો, અને સોમરાજ પરમજૈન રાજા થયો.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ हुँ फट् स्वाहा । જ્યારે કોઈ હાથીનુ સકટ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સકટ દૂર થાય છે.

भिन्नेभकुम्भगलदुज्ज्वलशोणिताक्त-
मुक्ताफलप्रकरभूषितभूमिभागः ।
बद्धक्रमः क्रमगतं हरिणाधिपोऽपि
नाक्रामति क्रमयुगाचलसंश्रितं ते ॥३९॥

સમશ્લોકી

ભેદી ગજેંદ્ર-શિર શ્વેત રૂધિરવાળા,
મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવે એવા;
દોડેલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,
ના તુજ પાદ ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯

શ્લોકાર્થ—હાથીઓના ભેદેલા કુંભસ્થળથી પડતા શ્વેત અને લોહીથી લિપ્ત થએલા ઉજવળ મોતીના સમૂહવડે પૃથ્વીને વિભૂષિત કરનાર અને તલપ મારવા માટે પગને એકઠા કરી લપાઇને તૈયાર થએલો સિંહ પણ પોતાની એક જ ફાળમાં આવે તેવા તમારા ચરણાશ્રિત સેવકને મારી શકતો નથી.—૩૯

વાર્તા ૨૨ મી શ્લોક ૩૯ મો.

શ્રીપુર નામના એક સમૃદ્ધિશાળી શહેરમાં 'દેવરાજ' નામનો એક નિર્ધન શ્રાવક રહેતો હતો, જે હમેશા ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક દિવસે વ્યાપારાર્થે બીજા કેટલાએક વ્યાપારીઓની સાથે સાકેતપુર નામના નગર તરફ જવાને તે નીકળ્યો. રસ્તે ચાલતા ચાલતાં અનુક્રમે તેઓ સિંહ, વાઘ, વરૂ, ચિત્તા, સર્પ, અજગર, વગેરે અનેક જીવોથી વ્યાપ્ત એવા ભયકર જગલમાં આવી પહોચ્યા, અને તે જગલને સામે છેડે પહોચાય તે પહેલા રાત્રિ પડી જવાથી વનની મધ્યમા પડાવ નાખવો પડયો, આવી સ્થિતિમાં આવી પડવાથી દેવરાજના બધા સાથીઓ ગભરાઇ જઈ ભારે મુંઝવણમા આવી પડયા.

તમામ લોકો ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમા બેઠા છે તેવામાં જ એક ભયકર સિંહ ગર્જના કરતો આવી પહોચ્યો તે સિંહ મદોન્મત્ત હાથીના કુભસ્થળને વિદારી તેના લોહીમાં જાણે હાલમાં જ સ્નાન કરી આવતો હોય તેવો, ભયકર પીળા નેત્રવાળો, દેખાવ માત્રથી વિકરાળ, તીક્ષ્ણમાં તીક્ષ્ણ નખવાળો, ઉંચા પુછડાને જમીન પર પછાડીને અવાજ કરતો અને ગર્જનાઓ કરતો કરતો આવતો હતો આવા

ભયંકર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજના સાથીઓ ભય પામીને દેવરાજની પાછળ પાછળ ભરાઈ ગયા.

પોતાની સન્મુખ જાણે સાક્ષાત્ કાળ હોય તેવા ભયંકર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજ પણ પહેલાં તો ગભરાઈ ગયો, પરંતુ તુરત જ પોતાના ગુરૂએ શીખવેલા ભક્તામરસ્તોત્રના ૩૯મા શ્લોકનુ મન્ત્ર સાથે ચિંતવન કરવા લાગ્યો. તે ચિંતવનના પ્રભાવથી તત્કાળ તે વિકાળ સિંહ એક નાના શિયાળવાની માફક શાંત બન્યો અને જેમ યોગીરાજ પ્રચડ કામદેવને પોતાને વશ કરે છે, તેવી જ રીતે તેણે સિંહને વશ કર્યો. હિંસક છતાં કરૂણાવાળો, ક્રોધી છતાં ક્ષમાવાળો, સિંહ જાણે મસ્તક ઝુકાવી નમસ્કાર કરતો હોય તેમ શાંતિથી ઊભો રહ્યો.

આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઈને સાર્થવાહ વગેરે સાથીદારો બહુ જ ખુશી થયા, મૃગરાજ પણ સ્તુતિ કરવા લાયક એવા દેવરાજને નમન કરીને તેણી આગળ પોતાના પંજામાંથી ત્રણ અમૂલ્ય મૌક્તિકો નાખીને પોતાના સ્થાનકે ગયો. બધા લોકો તેના મન્ત્ર પ્રભાવથી રાજી થયા, તે શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના સ્તવનનો મહિમા છે એમ દેવરાજે કહીને, સાથે આવેલા બધા માણસોને ધર્મોપદેશ આપતાં કહ્યું કે—

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ
प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥१॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता
विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लोकापवादाद् भयम् ।
भक्तिश्चार्हति शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले
यत्रैते निवसन्ति निर्मलगुणाः श्लाघ्यास्त एव क्षितौ ॥२॥"

અર્થાત્—વિપત્તિમાં ધૈર્ય, ઉન્નતિમા ક્ષમા, સભામાં બોલવાની ચતુરાઈ, યુદ્ધમાં પરાક્રમ, યશની ઈચ્છા, શાસ્ત્ર શ્રવણમા અભિરૂચિ, આ બધા મહાત્માઓના સ્વાભાવિક ગુણો છે.

સજ્જની મૈત્રીની ઈચ્છા, પારકાના ગુણોમાં પ્રેમ, ગુરૂ–મોટાઓ પાસે નમ્રતા, વિદ્યામા વ્યસન, પોતાની સ્ત્રીમાજ પ્રીતિ, લોકાપવાદનો ડર, તીર્થંકરોની ભક્તિ, ઈન્દ્રિયોને દમવાની શક્તિ, દુષ્ટ પુરૂષોની સોબતનો અભાવ આ સઘળા નિર્મળ ગુણો જેનામાં વસે છે તે પુરૂષો પૃથ્વીમા પ્રશસનીય છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને દેવરાજને પોતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા ત્યારબાદ એ વનમાંથી નીકળી સર્વે જણા સાકેતપૂર પહોંચ્યા ત્યાં પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓનુ વેચાણ કરીને દેવરાજે ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી ધર્મથી સઘળું પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે કે'—

"राज्यं च सम्पदो भोगाः, कुले जन्म सुरूपता ।
पाण्डित्यमायुरारोग्यं, धर्मस्यैतत् फलं विदुः ॥१॥"

અર્થાત્—રાજ્ય, સંપદા, ભોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જન્મ, સ્વરૂપવાન શરીર, ચતુરાઈ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણુ તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફ્લો કહેલાં છે

પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ ठः ठः सिंहभयं हर हर स्वाहा ।-આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

कल्पान्तकालपवनोद्धतवह्निकल्पं
दावानलं ज्वलितमुज्ज्वलमुत्फुलिङ्गम् ।
विश्वं जिघत्सुमिव सम्मुखमापतन्तं
त्वन्नामकीर्तनजलं शमयत्यशेषम् ॥४०॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,
ઓઢા ઉડે બહુજ અગ્નિ દવે ધીકેલો;
સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,
તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.-૪૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજાગ્નિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના દાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુ વડે ઉદ્ધત થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેદીપ્યમાન હોય, તેની જ્વાળા ઉંચે આકાશ સુધી પહોચતી હોય, તેના તણખા-કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાંત કરી દે છે.-૪૦

વાર્તા ૨૩મી શ્લોક ૪૦ મો

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમા લક્ષ્મીધર નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનુ ધ્યાન કરતો હતો

એક વખતે તે બળદ, ઊંટ, ખચ્ચર, ગધેડાં, પાડા તથા અનેક ગાડાઓમાં માલ ભરી સાથે લઇને પરદેશમાં વ્યાપારાર્થે પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી કલિકાળ જેવી ગ્રીષ્મ ઋતુ પ્રવર્ત્તતી હતી, તે ઋતુમાં નિરતર જગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગએલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે મોઘા ભાવે વેચાઇ જાય છે, સાર્થવાહ ચાલતાં ચાલતાં જંગલની મધ્યમા આવ્યો અને એકાએક પ્રચડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે સુધી વધી ગયો કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેવું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. વનમાં રહેલાં વૃક્ષો અને વાંસનાં ઝુંડો પરસ્પર અથડાવાથી તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચંડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી. સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી.

આ વખતે આકસ્મિક રીતે **લક્ષ્મીધર**ને ભકતામરનો ૪૦મો શ્લોક અને તેના મન્ત્ર યાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમાં આશાનો અકુર જન્મ્યો, જરા પણ વિલબ કર્યા વિના તે ૪૦ મા શ્લોકનુ ચિંતવન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાતિ થએલી જોઇને વિસ્મય પામ્યા, અને એક બીજાને કુશલતાના સવાલો પૂછવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે શ્રી યુગાદિદેવસ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા અને ત્યાથી ઘણું સુવર્ણ ઊપાર્જન કરી **લક્ષ્મીધર** શેઠ પોતાના મૂળ વતનમાં પાછા આવ્યા.

એક વખતે **પ્રતિષ્ઠાનપુર**મા ભયકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠે ચાલીશમા શ્લોકથી પાણી મતરીને છાટીને અગ્નિને શાંત કરી દીધો, આ વાત સાભળીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનદિત થયો અને તેણે **લક્ષ્મીધર** શેઠનુ બહુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, **લક્ષ્મીધર** શેઠ સર્વસુખ તથા કીર્તિનો ભોક્તા થયો.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ ह्रीं हूँ त्रिपुरसुंदरि जातवेद भयनिवारण क्लीं नमः ।

આ મન્ત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે.

रक्तेक्षणं समदकोकिलकण्ठनीलं
क्रोधोद्धतं फणिनमुत्फणमापतन्तम् ।
आक्रामति क्रमयुगेन निरस्तशङ्क-
स्त्वन्नामनागदमनी हृदि यस्य पुंसः ॥४१॥

આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને દેવરાજને પોતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા ત્યારબાદ એ વનમાંથી નીકળી સર્વે જણા સાકેતપૂર પહોંચ્યા ત્યા પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓનુ વેચાણ કરીને દેવરાજે ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી ધર્મથી સઘળુ પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યુ છે કે:—

"राज्यं च सम्पदो भोगाः, कुले जन्म सुरूपता ।
पाण्डित्यमायुरारोग्यं, धर्मस्यैतत् फलं विदुः ॥१॥"

અર્થાત્—રાજ્ય, સંપદા, ભોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જન્મ, સ્વરૂપવાન શરીર, ચતુરાઈ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણુ તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફલો કહેલાં છે

પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ ठः ठः सिंहभयं हर हर स्वाहा ।-આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

कल्पान्तकालपवनोद्धतवह्निकल्पं
दावानलं ज्वलितमुज्ज्वलमुत्फुलिङ्गम् ।
विश्वं जिघत्सुमिव सम्मुखमापतन्तं
त्वन्नामकीर्तनजलं शमयत्यशेषम् ॥४०॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,
ઓઢા ઉડે બહુજ અગ્નિ દવે ધીકેલો;
સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,
તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.-૪૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજ્રાગ્નિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના દાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુ વડે ઉદ્ધત થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેદીપ્યમાન હોય, તેની જ્વાળા ઉંચે આકાશ સુધી પહોંચતી હોય, તેના તણખા-કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાત કરી દે છે-૪૦

વાર્તા ૨૩મી શ્લોક ૪૦ મો

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમા લક્ષ્મીધર નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનુ ધ્યાન કરતો હતો

એક વખતે તે બળદ, ઊંટ, ખચ્ચર, ગધેડાં, પાડા તથા અનેક ગાડાઓમાં માલ ભરી સાથે લઈને પરદેશમા વ્યાપારાર્થે પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી કલિકાળ જેવી ગ્રીષ્મ ઋતુ પ્રવર્તતી હતી, તે ઋતુમાં નિરતર જગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગએલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે મોઘા ભાવે વેચાઇ જાય છે, સાર્થવાહ ચાલતાં ચાલતાં જંગલની મધ્યમાં આવ્યો અને એકાએક પ્રચડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે સુધી વધી ગયો કે ત્યા કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેવું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. વનમાં રહેલાં વૃક્ષો અને વાંસનાં ઝુડો પરસ્પર અથડાવાથી તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચંડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી. સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી.

આ વખતે આકસ્મિક રીતે **લક્ષ્મીધરને ભકતામરનો** ૪૦મો શ્લોક અને તેના મન્ત્ર યાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમાં આશાનો અકુર જન્મ્યો, જરા પણ વિલબ કર્યા વિના તે ૪૦ મા શ્લોકનુ ચિંતવન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાતિ થએલી જોઇને વિસ્મય પામ્યા, અને એક બીજાને કુશલતાના સવાલો પૂછવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે શ્રી યુગાદિદેવસ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા અને ત્યાથી ઘણુ સુવર્ણ ઉપાર્જન કરી **લક્ષ્મીધર** શેઠ પોતાના મૂળ વતનમાં પાછા આવ્યા.

એક વખતે **પ્રતિષ્ઠાનપુરમા** ભયકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠે ચાલીશમા શ્લોકથી પાણી મતરીને છાંટીને અગ્નિને શાંત કરી દીધો, આ વાત સાભળીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનદિત થયો અને તેણે **લક્ષ્મીધર** શેઠનુ બહુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, **લક્ષ્મીધર** શેઠ સર્વસુખ તથા કીર્તિનો ભોક્તા થયો.

મન્ત્રામ્નાય—ૐ ह्रीं ह्रूँ त्रिपुरसुंदरि जातवेद भयनिवारण क्लीं नमः ।
આ મન્ત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે.

रक्तेक्षण समदकोकिलकण्ठनीलं
क्रोधोद्धतं फणिनमुत्फणमापतन्तम् ।
आक्रामति क्रमयुगेन निरस्तशङ्क-
स्त्वन्नामनागदमनी हृदि यस्य पुंसः ॥४१॥

સમશ્લોકી

જે રક્ત નેત્ર પીક-કંઠ સમાન કાળો,
ઊંચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો.
તેને નીશંક જન તે ઉલંઘી ચાલે,
ત્વં નામ નાગદમની દીલ જેહ ધારે.—૪૧

શ્લોકાર્થ—જે પુરુષના હૃદયમાં તમારા નામરૂપી નાગદમની (ઔષધિ) રહેલી હોય, તે પુરૂષ શકા રહિત થઇને, લાલ નેત્રવાળા, મદોન્મત્ત કોયલના કઠ જેવા શ્યામ વર્ણવાળા, ક્રોધથી ઉદ્ધત થએલા, ઊંચી ફણાવાળા અને સન્મુખ આવતા એવા સર્પને પણ પોતાના ચરણ યુગલે કરીને ઉલ્લંઘે છે. – ૪૧

વાર્તા ૨૪ મી શ્લોક ૪૧ મો.

નર્મદા નદીના કાંઠા પર આવેલા 'નર્મદપુર' નામના નગરમા 'મહેભ્ય'[1] નામનો એક શેઠ રહેતો હતો, તે ઘણો ધનવાન તથા ગુણવાન હતો. તેને એક કલા અને ગુણે કરીને સપૂર્ણ દૃઢવ્રતા[2] નામની એક સુદર પુત્રી હતી, જે હમેશા એકાગ્રચિત્તે ભક્તામરસ્તોત્રનુ શુદ્ધ ઉચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ કરતી હતી

એક વખતે દશપુર નામના શહેરનો કર્મણ[3] નામનો એક શાહુકાર વ્યાપાર માટે ત્યા આવ્યો હતો જે મેશરી હતો. કર્મણ અને મહેભ્ય શ્રેષ્ઠિ વચ્ચે વ્યાપારના સબધને લીધે ગાઢ મૈત્રી બધાઈ એક સમયે કર્મણને મહેભ્ય શ્રેષ્ઠિએ પોતાના ઘેર જમવાનુ આમત્રણ કર્યું, જમતા જમતા શ્રેષ્ઠિની પુત્રી કર્મણના જોવામા આવી અને જોતાની સાથે જ તેણીના ઉપર તેને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો તેણીના પ્રત્યે બહુ જ અનુરાગ હોવાને લીધે કર્મણે કપટથી શ્રાવકની ક્રિયાઓ કરવા માડી અને તેણીને પરણવા માટે પોતાની લક્ષ્મીના બળથી ઘણા શ્રાવકોને પોતાના મિત્રો બનાવ્યા. કહ્યુ છે કે.—

"क्रतौ विवाहे व्यसने रिपुक्षये
प्रियासु नारीष्वघनेषु बन्धुषु ।
यशस्करे कर्मणि मित्रसंग्रहे
धनव्ययोऽष्टासु न गण्यते बुधैः ॥१॥"

અર્થાત્—પૂજામાં, વિવાહમા, વ્યસન-કષ્ટમાં, શત્રુનો નાશ કરવામાં, પ્રિય સ્ત્રીના વિષયમાં, ધન રહિત કુટુબમા, યશ વિસ્તારે તેવા કાર્યમાં અને મિત્રો

---

૧ કમા શેઠનુ નામ 'સીરચદ છે' જ્યારે ગમા શેઠનુ નામ 'મહેન્દ્ર' છે ૨ કમા પુત્રીનુ નામ 'સુવ્રતા' છે ૩ કમા શેઠનુ નામ 'વિદ્યાચંદ્ર' છે, જ્યારે ગમાં 'કર્મચદ્ર' નામ છે

બનાવવામાં, એ આઠ કાર્યમાં પડિત પુરૂષો ધનનો વ્યય ગમે તેટલો થાય તેને ગણકારતા નથી.

કર્મણ શ્રેષ્ઠિએ મિત્રતાના સંબધના લીધે મહેભ્ય શ્રેષ્ઠિ પાસે કન્યાની માગણી કરી.

कुलं च शीलं च सनाथता च
विद्या च वित्तं च वपुर्वयश्च ।
एतानि सप्त प्रविलोक्य देयात्
ततः पर भाग्यवशा हि कन्या ॥१॥

અર્થાત્-કુલ, શીળ, સનાથતા, વિદ્યા, ધન, શરીર અને વય, આ સાત વસ્તુ બરાબર તપાસી કન્યા આપવી જોઇએ. પછી તો કન્યાના ભાગ્ય પર આધાર છે.

આ પ્રમાણેનો વિચાર કરી મહેભ્ય શ્રેષ્ઠિએ કર્મણની સાથે પોતાની કન્યા દૃઢવ્રતાને પરણાવી. પરણીને કર્મણ પોતાની નવવધૂ સાથે પોતાના ગામ દશપુર આવ્યો. દૃઢવ્રતા પોતાના સાસરે આવી અને પતિભક્તિની સાથે સ્વધર્મને વળગી રહી, ઉપવાસ, સામાયિક, વ્રત, નિયમ, જૈનશાસ્ત્રનુ વાચન, મનન, દેવદર્શન વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવા લાગી. તેણી પરમ શ્રાવિકા હોવાથી રાત્રિભોજન કરતી નહિ, બીજા દેવોને વદન-નમસ્કાર કરતી નહિ, અભક્ષ તથા અનતકાયનુ ભક્ષણ કરતી નહિ. આવી રીતે કર્મણના કુટુબીઓ દૃઢવ્રતાને પોતાના કુલાચાર તથા ધર્મથી વિરૂદ્ધ ક્રિયાઓ કરતી જોઈ તેના પર દ્વેષ કરવા લાગ્યાં, તથા તેનો વાતવાતમાં તિરસ્કાર-અપમાન વગેરે કરવા લાગ્યાં, તેમ જ તેણીની સન્મુખ જૈનધર્મની હાંસી-નિંદા કરી જેમ બને તેમ તેણી ને કષ્ટ આપવા લાગ્યા.

આ બધુ જાણીને કર્મણે એક વખતે દૃઢવ્રતાને કહ્યુ કેઃ-"પ્રિયે ! આપણા કુલને ઉચિત ધર્મનુ આચારણ કર, કારણકે પતિ જે પ્રમાણે ધર્મ પાળતો હોય તે પ્રમાણે પતિવ્રતા પત્નિએ પણ પતિના માર્ગને અનુસરવું જોઇએ" આ પ્રમાણે કહેવા છતા પણ તેણીએ પોતાનો ધર્મ ન ત્યજ્યો.

દૃઢવ્રતાના શ્વસુરપક્ષવાળાઓએ કર્મણનાં બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કર્યાં, તે નવી સ્ત્રી કર્મણના ધર્મની જ હતી, અને વળી કાંઇક વધારે ચાલાક હોવાથી તેનાપર કર્મણની વધારે પ્રીતિ થઇ. દૃઢવ્રતાએ એક વખત પોતાના પતિ કર્મણને કહ્યુ કે - "સ્વામિનાથ! રાત્રિભોજનમા મહાન દોષ સમાએલા છે કહ્યુ છે કે:—

"उलुककाकमार्जार-गृध्रशम्बरशूकराः ।
अहिवृश्चिकगोधाश्च, जायन्ते रात्रिभोजनात् ॥१॥"

અર્થાત્‌—રાત્રિભોજન કરવાથી ઘુવડ, કાગડો, બિલાડી, ગીધ, શીયાળ, ભુંડ, સર્પ, વીંછી અને ઘોમાં ઉત્પન્ન થવુ પડે છે.

આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ દુખે નિવારણ કરી શકાય તેવા દર્શનરાગને લીધે તેનુ વચન કર્મણે માન્યુ નહિ

એક દિવસે નવી સ્ત્રીએ કર્મણને કહ્યું કે:–"સ્વામિન્! દૃઢવ્રતા પાપિણી અને અભિમાની છે જુઓ તો ખરા, તે આપણા દેવગુરૂની બહુ જ નિંદા કરે છે, અને કોઈ પણ રીતે પોતાના દેવગુરૂને વંદન–નમન કરવા જાય છે, આવી સ્ત્રી આપણા કુલમાં કલકરૂપ છે. આપ એને કાંઇ કહેતા નથી તેથી તે વધારે અભિમાની થતી જાય છે હું તો આવી વર્તણુક એક ઘડી પણ સહન ન કરી શકુ પણ શુ કરુ? તમારે લીધે પૂજ્ય ગુરૂદેવ વગેરેની નિંદા સહન કરવી પડે છે"

આવી રીતની અનેક પ્રકારની યુક્તિવાલી વાતો કરી કર્મણનો દૃઢવ્રતા પરનો સ્નેહ તદ્દન ઉતારી નાખ્યો, એટલુ જ નહિ પણ દ્વેષની વૃદ્ધિ કરી, તેથી કર્મણ કોઇ પણ ઉપાયથી દૃઢવ્રતાનો નાશ કરવાનો વિચાર કરી તેના ઉપાયો શોધવા લાગ્યો છેવટે એક દિવસે એક ગારૂડીને બોલાવી તેને કેટલુક ધન આપી કર્મણે કહ્યુ કે–"ઘણોજ ઝેરી સર્પ લાવી મને આપી જજે, મને તેની બહુ જ જરૂર છે"

ગારૂડીએ કર્મણના કહ્યા પ્રમાણે એક ભયકર ઝેરી સર્પ લઇ આવી તેને સોપ્યો કર્મણે તે સર્પને લઇ એક ઘડામાં પૂરી પોતાના શયનગૃહમા મૂક્યો રાત્રિના સમયે કર્મણે બને સ્ત્રીઓ સાથે [નવી સાથે શુદ્ધ વિચારથી અને દૃઢવ્રતાની સાથે કપટથી] આનદ વિનોદ કરીને જ્યારે સૂઈ રહેવાનો વખત થયો ત્યારે દૃઢવ્રતાને કહ્યુ કે –"હે પ્રિયા! હુ એક વાત તો તદ્દન ભૂલી ગયો. તે એ કે આજ હું તારા માટે એક ઘણીજ સુન્દર ફૂલની માળા લાવ્યો છુ."

દૃઢવ્રતા પોતાની શોકયની ઇર્ષા અને સર્પ મગાવી ઘડામાં પૂર્યો હતો તે દરેક હકીકત જાણતી હતી, છતા તે સર્વભાવને દબાવી ઘણા જ ઉમગથી કર્મણ પ્રત્યે બોલી કે.–"પ્રાણનાથ! તે માળા ક્યાં રાખી છે? હું હમણાં જ તેને લાવી પહેરૂ મારા જેવી હતભાગિનીના ઉપર આજ આપની કૃપા થઇ છે તેથી મને બહુ જ સતોષ અને આનદ થયો છે'

કર્મણે હાથની નિશાની કરી જે ઘડામા સર્પ પૂર્યો હતો તે બતાવ્યો અને તેમાં ફૂલની માળા છે એમ કહ્યુ દૃઢવ્રતા 'रक्तेक्षणं समदकोकिल०' એ શ્લોકનુ શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્મરણ કરતી જલદીથી જે ઘડામા સર્પ પૂર્યો હતો તે ઘડા નજીક જઇ, ઘડાને ખુલ્લો કરી તેમાંથી માળા કાઢી અને ઘણા જ આનદથી હસતી હસતી

પોતાના સ્વામી પાસે આવી. સર્પને બદલે ફૂલની માળા જોઇ બને ધૂર્ત્ત સ્રીપુરુષના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ

કર્મણ પોતાનો કપટભાવ છુપાવી બોલ્યો કે-"પ્રિયે! કહો કેવી સુદર માળા છે? અને હવે તમે ગળામાં પહેરી જુઓ કે તમને તે કેવી શોભે છે?"

દઢવ્રતાએ હાસ્ય અને આંતરભાવ છુપાવી એકદમ પોતે માળા પહેરી લીધી. થોડી વાર પહેરી રાખી પછી ગળામાથી કાઢી પોતાના ભદ્રિક સ્વભાવને લીધે બોલીઃ- "જીવનસર્વસ્વ! આપ પોતે પણ પહેરી જુઓ, આપના સુદર ગળામાં તો મારાથી પણ વધારે શોભા આપશે."

આટલુ કહી દઢવ્રતા પોતાના પતિના ગળામાં તે માળા પહેરાવવા જાય છે, ત્યા એકાએક કોઈ સ્વર્ગીય સુદરી આકસ્મિક રીતે આવી અને તેણે દઢવ્રતાનો હાથ પકડી લીધો તે સુદરી કર્મણ અને તેની નવી સ્રી પ્રત્યે બોલી કેઃ-"પાપી જનો! આ સુશીલ અને સરલહૃદયા ધર્મિષ્ટ સ્રીપર તમે શા માટે જુલમ ગુજારો છો? એટલુ પણ શુ તમે જાણતા ન હતાં કે તમોએ મગાવેલ સર્પ અને તે વડે કરીને તમોએ દઢવ્રતાનો લેવા ધારેલો જીવ-એ વાત કોઇથી છાની નથી? તમે જાણતા નથી કે તે દઢવ્રતાની પાસે એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે કે જેનાથી તમે એને હેરાન કરી શકો જ નહિ, પરતુ તમને જ સ્હામું દુઃખ ભોગવવું પડશે. હુ અત્યારે તમારા પર દયા કરૂ છુ તે તમારા પોતાના માટે નહિ પણ દઢવ્રતા કે જે તદ્દન સરલ હૃદયની અને નિર્દોષ છે તેના હિતને ખાતર જ, કારણ કે જે ફૂલની માળા દઢવ્રતાના હાથમાં છે તે મૂળ તો સર્પ જ છે પણ દઢવ્રતાની ધર્મશ્રદ્ધા અને તેની પાસેના અમૂલ્ય મન્ત્રયોગથી તે ફૂલની માળા પોતાના જ માટે થઈ છે, પણ જો તે ફૂલની માળા તમારા ગળામા પડે તો તે જ વખતે તે માળા મટી જઇ સર્પ જ થાય, અને તેના દશથી તમારૂ મૃત્યુ થાય, જેથી દઢવ્રતાને શિરે વૈધવ્યનુ દુઃખ આવી પડે તે દુખ ન આવે તેટલા માટે જ મે તેનો હાથ પકડી રાખેલો છે. હવે જો તમે પોતે તમારૂ ભલુ ચાહતા હો તો તેના ઉપર ગુજારેલા જુલમોની ક્ષમાપના માગો અને હવે પછી એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે કોઈ પણ વખતે તેનો અપરાધ, તેની અવગણના, અપમાન વગેરે કાંઈ પણ નહિ કરતાં યોગ્ય સન્માન આપીશુ." આટલુ કહી દેવી ચક્રેશ્વરી પોતાના સ્થાનકે ગયા.

દેવીના ગયા પછી કર્મણ અને તેની નવી સ્રી બનેએ દઢવ્રતાની ક્ષમાપના માગવા માટે તેણીના પગમાં મસ્તક નમાવ્યુ. દઢવ્રતા સતી હતી તેથી પતિને એકદમ ઉઠાડી લઈ પોતે જ વિનય કરવા લાગી આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઇ

કર્મણ તથા તેની નવી સ્ત્રીએ પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે ધર્મ અને પ્રભુભક્તિમાં નિશ્ચલ રહેવાથી પતિના તિરસ્કારને પાત્ર હતી તે દઢવ્રતા સત્કારને પાત્ર થઇ અને સુખે જીંદગી ગુજારવા લાગી.

મન્ત્રામ્નાય:—ૐ हं हं हंसः सर्प हस: जं जा हंसः जा गुं हंसः। આ મન્ત્રાક્ષરો જપવાથી સાપના કષ્ટનું નિવારણ થાય છે [આ મન્ત્રામ્નાય અશુદ્ધ હોય એવુ લાગે છે].

वल्गत्तुरंगगजगर्जितभीमनाद-
माजौ बलं बलवतामपि भूपतीनाम् ।
उद्यद्दिवाकरमयूखशिखापविद्धं
त्वत्कीर्तनात् तम इवाशु भिदामुपैति ॥४२॥

સમશ્લોકી

નાચે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,
એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;
ભેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,
છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી.—૪૨

શ્લોકાર્થ.—જેમા યુદ્ધ કરતા ઘોડાઓ અને હાથીઓની ગર્જનાઓ તથા વીરોના ભયંકર સિંહનાદ થતા હોય છે એવા બળવાન રાજાઓનુ સૈન્ય તમારા નામ માત્રનુ સ્મરણ કરવાથી જ ઉદય પામતા સૂર્યના કિરણોના અગ્રભાગ વડે ભેદાએલા અંધકારની જેમ તત્કાળ નાશ પામે છે.—૪૨

कुन्ताग्रभिन्नगजशोणितवारिवाह-
वेगावतारतरणातुरयोधभीमे ।
युद्धे जयं विजितदुर्जयजेयपक्षा-
स्त्वत्पादपङ्कजवनाश्रयिणो लभन्ते ॥४३॥

સમશ્લોકી

ભાલા થકી હણીત હસ્તિ રૂધિર વ્હે છે,
યોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;
એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતે જનો તે—
त्वत्पाद પંકજરૂપી વન શર્ણ લે જે—૪૩

શ્લોકાર્થઃ—ભાલાના અગ્રભાગથી ભેદાએલા હાથીઓના રૂધિરરૂપી જલપ્રવાહમાં વેગથી પ્રવેશ કરી તેને તરી જવા માટે વ્યાકુળ થએલા વીરો વડે ભયંકર દેખાતા યુદ્ધને વિષે તમારા ચરણરૂપ કમળવનનો આશ્રય કરનાર મનુષ્યો દુર્જય શત્રુઓનો પરાભવ કરી વિજય મેળવે છે.—૪૩

વાર્તા ૨૫મી શ્લોક ૪૨-૪૩મો

મથુરા[1] નામની નગરીમા રણકેતુ નામનો એક મહા પરાક્રમી અને બલવાન રાજા હતો, તેને એક ગુણવર્મા[2] નામનો જૈનધર્માનુરક્ત, દુષ્ટપાખંડીઓથી વિરક્ત, ભક્તામરસ્તોત્ર જપવામા આસક્ત, દાનેશ્વરી, અને પ્રભુ પ્રત્યે અતિશય શ્રદ્ધાવાળો નાનો ભાઇ હતો.

એક દિવસે રણકેતુની પટ્ટરાણીએ કહ્યું કે—"હે દેવ ! આ ગુણવર્મા નગરજનોમાં અતિપ્રિય તથા કીર્તિવાળો છે, તેથી તે કોઇ દિવસ આપને રાજ્યભ્રષ્ટ કરી પોતે જ રાજ્ય પચાવી પડશે રાજ્યનુ હરણ કરી શકે એવો ભાઇ હોય તો પણ તેને શત્રુ ગણવો. કહ્યુ છે કે—

"तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं, मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।
अर्धराज्यहर मित्रं, यो न हन्यात् स हन्यते ॥१॥"

અર્થાત્—તુલ્ય પ્રયોજનવાળા, સમાન સામર્થ્યવાળા, રહસ્યને જાણનાર, વ્યવસાયી અને અર્ધરાજ્ય લઈ લેનાર મિત્રને પણ જે રાજા ન હણે તે પોતે જ હણાય છે.

રાજા બોલ્યો કે.—"હે દેવિ ! બને સગાભાઇઓમા વૈમનસ્ય હુ શા માટે કરૂ ? જગત્મા ભાઈ મળવો દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે:—

"देशे देशे कलत्राणि, देशे देशे च सूनवः ।
तं देशं नैव पश्यामि यत्र भ्राता सहोदरः ॥१॥

અર્થાત્—દરેક દેશમાં સ્ત્રીઓ અને પુત્રો તો દેખાય છે પણ તેવા દેશને હુ જોતો નથી કે જ્યાં સહોદર ભાઈ હોય છે

રાણીએ કહ્યું કેઃ—"દુશ્મન તરીકે સગપણ શુ ? તમારો જે પુત્ર છે તેને રાજ્ય ક્યાથી મળશે ? તમારા હાથમાંથી રાજ્ય ગયા પછી, તમારૂ નામ પણ કોઈ નહિ ગ્રહણ કરે."

રાણીના આવાં વચનો સાંભળી તે સત્ય માની રાજ્યલોભને લીધે પોતાના પ્રિય લઘુ બધુને કાઇ પણ હિતાહિતનો વિચાર કર્યો વિના જ એકદમ પોતાના દેશ બહાર ચાલ્યા જવાનો હુકમ કર્યો

૧ કમા નગરીનુ નામ 'મિથિલા' આપેલુ છે ૨ કમા ભાઇનુ નામ 'ગૃહવર્મા' છે.

રાજાનો હુકમ મળતાંની સાથે જ **ગુણવર્મા** પોતાના બળની તથા ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે પોતાના ભાઈનો દેશ છોડી ચાલી નીકળ્યો, તે સમયે વર્ષાઋતુ ચાલુ હતી, તેથી ફરતો ફરતો તે એક જંગલમાં પહોંચ્યો અને ત્યાં આવેલા કોઈ એક પર્વત પરની ગુફામાં રહી ફળફૂલાદિનો આહાર કરી પોતાનું જીવન શાંતિથી ગુજારવા લાગ્યો.

ગુફામાં રહ્યો રહ્યો પંચપરમેષ્ઠિ મહામન્ત્રનો તથા **ભક્તામર**ના ૪૩મા શ્લોકનું હમેશાં એકાગ્રચિત્તે તે ચિંતવન કરતો હતો, તેવામાં એક દિવસે **અપ્રતિચક્રા (ચક્રેશ્વરી)** દેવી પ્રગટ થયા અને તેને કહ્યું કેઃ—"તું વરદાન માગ."

ગુણવર્માએ કહ્યું કેઃ—"મને રાજ્ય અપાવો"

દેવીએ રાજ્ય અપાવવાનુ વચન આપ્યુ અને પછી તુરત જ અદશ્ય થઈ ગયાં.

એક વખતે **રણકેતુ** રાજા પોતાના શત્રુપર વિજય મેળવવા જતો હતો, પરતુ રસ્તામાં જ જે સ્થળે **ગુણવર્મા** રહેતો હતો તે રસ્તે થઇને જતાં રાત્રિ પડી જવાથી પર્વતની પાસેના એક ભાગમા લશ્કર સહિત પોતાનો પડાવ નાખ્યો.

ગુણવર્માને તે પર્વતની ગુફામાં જ રહેતો જોઇને **રણકેતુ** વિચારવા લાગ્યો કેઃ— "મારા રાજ્યનો ખરો શત્રુ તો અહી જ રહે છે, અને કોણ જાણે સમય વીતતા તે શુ નહિ કરે ? માટે એનો મૂળમાંથી નાશ કરવો જ ઉચિત છે"

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાની સાથે જ **રણકેતુ**એ પોતાના સૈન્યને આજ્ઞા કરી કે —'જાઓ, આ સામેની ગુફાને ઘેરી લો અને તોપોથી ઉડાવો દો"

રણકેતુની આજ્ઞા થતા જ લશ્કરે ગુફાને ઘેરી લીધી અને એકદમ ઉપરાઉપરી તોપો છોડવા માંડી ગુણવર્મા શાતિથી ગુફામાં બેઠો હતો તે આ તોપોના ધડાકા સાભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે કોઇ શિકારી આવ્યો હશે તેથી આ અવાજ થાય છે આ વિચારથી પોતે ગુફાની બહાર નીકળ્યો, જેવો ગુફાની બહાર આવે છે તેવો જ તે ગુફાની ચારે બાજુ ઘેરી વળેલાં પોતાનાં ભાઇનાં સૈન્યને જોવા લાગ્યો

ગુણવર્મા તુરતજ સેંકડો હરણીઆઓના ટોળામાં જેમ એક કેસરીસિંહ હોય તેવી રીતે એકલો આખા સૈન્યમા ઘુમી વળ્યો અને ક્ષણવારમા તો સૂર્યથી જેમ અધકાર દૂર થઇ જાય, તેમ **રણકેતુ**ના સૈન્યને **ચક્રેશ્વરી** દેવીના વરદાનના પ્રભાવથી અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખ્યુ રાજાના રથના છત્ર, શસ્ત્ર વગેરે પણ ગુણવર્માએ ક્ષણ-વારમાં પાડી નાખ્યા, વનદેવતાએ પણ ગુણવર્માનો જયજયારવ કરી તેના ઉપર ફૂલોની વૃષ્ટિ કરી કુલવાન તથા વિનયી હોવાને લીધે ગુણવર્મા પોતાના મોટાભાઈના પગમાં પડ્યો. કહ્યુ છે કે —

તથા વિનયી હોવાને લીધે ગુણવર્મા પોતાના મોટા ભાઈના પગમાં પડયો. કહ્યું છે કે–

"नमन्ति सफला वृक्षा, नमन्ति कुलजा नराः ।
शुष्कं काष्ठं च मूर्खाश्च, भजन्ति न नमन्ति च ॥१॥
साली भरेण तोयेण, जलहरा फलभरेण तरुसिहरा ।
विणयेण य सप्पुरिसा, नमन्ति न हु कस्सइ भपण ॥२॥"

અર્થાત્:—ફળવાળા વૃક્ષો નમે છે, કુળવાન મનુષ્યો નમે છે. પરંતુ સુકું લાકડુ અને મૂર્ખ કોઈની સેવા કરતા નથી અને કોઈને નમતા એ નથી. શાળી ભારવડે, મેઘ પાણી વડે, વૃક્ષો ફળના ભારથી અને સત્પુરૂષો વિનયથી નમે છે, પરંતુ કોઈના ભયથી નમતા નથી.

રણકેતુ રાજા પોતાના ભાઈના વિનયથી લજ્જા પામ્યો, અને ઘણો જ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. તેને પોતાના સંસાર પરથી વૈરાગ્ય આવ્યો અને ચિંતવવા લાગ્યો કે:—

अर्थं धिगस्तु बहुवैरकरं नराणां
राज्यं धिगस्तु सततं बहुशङ्कनीयम् ।
रूप धिगस्तु नियतं परिहीयमानं
देहं धिगस्तु परिपुष्टमपि व्रणाशि ॥१॥"

અર્થાત્:—મનુષ્યોમાં પરસ્પર વૈર ઉત્પન્ન કરનાર અર્થ–પૈસાને ધિક્કાર હો. નિરંતર શંકાને યોગ્ય રાજ્યને ધિક્કાર થાઓ, નિયતપણે ક્ષીણ થતા રૂપને ધિક્કાર થાઓ, અને અત્યંત પુષ્ટ હોવા છતાં પણ જેમાં રોગો રહેલા છે એવા શરીરને ધિક્કાર થાઓ.

વળી કહ્યુ છે કે:—

"अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वाऽपि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत् स्वयममून् ।
व्रजन्तः स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्त्वेते शमसुखमनन्तं विदधति ॥१॥"

અર્થાત્—મનુષ્યો જો વિવેકપૂર્વક વિષયોનો ત્યાગ ન કરે તો લાંબો કાળ સાથે રહીને પણ વિષયો તો અવશ્ય જનાર જ છે અને રીતે થતા વિયોગમાં શું ભેદ છે કે મનુષ્યો પોતાની મેળે વિષયોનો ત્યાગ કરતા નથી? વિષયો સ્વતંત્રપણે ચાલ્યા જાય તો ઘણા પરિતાપ માટે થાય છે તેને જ મનુષ્યો વિવેક પૂર્વક ત્યાગ કરે તો તે અનંતુ શમ–શાંતિનું સુખ ઉત્પન્ન કરે છે.

વળી જો મેં પહેલાં સ્ત્રીના વચનોથી નાના ભાઇને દેશનિકાલ ન કર્યો હોત, તો યુદ્ધમાં પરાજિત થવાનો સમય ન આવત, એકાંતે સ્વાર્થમાં જ રક્ત અને

અનર્થ કરવાની પ્રેરણા કરનાર સ્ત્રી જાતિને ધિક્કાર હો ! પુરુષ પણ તેણીને વિષે આસક્ત થએલો પોતાનુ ભાન ભૂલીને જડ જેવો બની જાય છે. કહ્યુ છે કે—

"तावदेव पुरुष सचेतन—
स्तावदाकलयति क्रमाक्रमौ ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषां
ताडयते चपललोचनाञ्चलैः ॥१॥"

संपीडयेवाहिर्द्रंष्ट्राग्नि-यमजिह्वाविषाङ्कुरान् ।
जगज्जिघत्सुना नार्यः, कृताः क्रूरेण वेधसा ॥२॥
संसार ! तव पर्यन्त-पदवी न दवीयसी ।
अन्तरा दुस्तरा न स्यु-र्यदि रे मदिरेक्षणा ॥३॥"

અર્થાત્‌—ત્યાં સુધી જ પુરૂષ સચેતન–ચેતનાવાળો છે, ત્યાં સુધી જ ક્રમાક્રમ સમજે છે કે જ્યાં સુધી હરણ જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રીના લોચનના પ્રાંતભાગથી તાડિત થએલ નથી સર્પની દાઢા, અગ્નિ, યમની જિંહ્વા અને વિષ એ સઘળાને પીડીને જ હોય નહિ તેમ જગત્‌ને ખાઇ જવાને ઇચ્છતા ક્રૂર બ્રહ્માએ સ્ત્રીઓ બનાવી છે. લાલ નેત્રવાળી દુઃખપૂર્વક તરાય તેવી સ્ત્રીઓ વચમાં ન હોય તો હે સંસાર ! તારૂ છેવટનુ સ્થાન બહુ દૂર નથી

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજાએ પોતાના સામતો વગેરે સાથે મસલત કરીને ગુણવર્માને પોતાની રાજગાદી સોંપવાનો નિશ્ચય કર્યો શુભમુહૂર્તે ગુણવર્માને સિંહાસન ઉપર બેસાડીને તીર્થજલ વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી રાજાએ પોતે ગુણવર્માનો અભિષેક કર્યો અને પોતે જટાધારી યોગી થઇને જગલમા ચાલ્યો ગયો

ગુણવર્મા પોતાના વડીલ ભાઇની પ્રકૃતિ આમ એકાએક ફરી ગએલી જોઇ આશ્ચર્ય પામ્યો અને વડીલબધુના વિયોગથી વધારે દુ ખી થયો પોતાની ઇચ્છા રાજ્ય કરવાની નહિ હોવા છતાં પણ રાજ્યમા અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન ન થાય, શત્રુઓ આવી પ્રજાને દુઃખ ન આપે તેમ વિચારીને તેણે રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો ગુણવર્મા રાજા થયા પછી હમેશાં ગુરૂના ઉપદેશનુ શ્રવણ કરતો, વખતો વખત તીર્થયાત્રા કરતો, પરોપકારી કાર્યો કરતો પોતાનો મનુષ્યભવ સફલ કરવા લાગ્યો અને જૈન ધર્મની પ્રભાવનામાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો વળી તે પરમજૈન ગુણવર્મા રાજા પર્વતિથિએ પોતાના પાપોના નિવારણને માટે અતિચાર રહિત સામાયિક પૌષધાદિક વ્રતોનુ પાલન કરતો શાતિથી જીવન ગુજારવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ अट्टी(ट्टे?) मट्टी(ट्टे?) सव्वां(वें) पिशुणं दलनं घरट्टी जो समरै(रे) पंचवट्टी ताकै(के) अरि पर उंघावट्टी ॐ ठः[ठः] स्वाहा ।

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સંગ્રામના ભયનો નાશ થાય છે.

अम्भोनिधौ क्षुभितभीषणनक्रचक्र-
पाठीनपीठभयदोल्बणवाडवाग्नौ ।
रङ्गत्तरङ्गशिखरस्थितयानपात्रा-
स्त्रासं विहाय भवतः स्मरणाद् व्रजन्ति ॥४४॥

સમશ્લોકી

જ્યાં ઉછળે મગર મચ્છ તરંગ ઝાઝા,
ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;
એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,
તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે.-૪૪

શ્લોકાર્થ-હે સ્વામી! જેમાં ભયંકર મગરના સમૂહ તથા પાઠીન અને પીઠ નામનાં મત્સ્યો તથા ભયંકર દેદીપ્યમાન વાડવાનલ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તેવા સમુદ્રમાં જેમના વહાણો ઉછળતા તરંગોના-મોજાઓના અગ્રભાગપર રહેલા છે એવા વહાણવાળા પુરુષો પણ તમારૂ સ્મરણ માત્ર કરવાથી જ ભય રહિત થઇ નિર્વિઘ્નપણે વાછિત સ્થાને પહોચી જાય છે.-૪૪

વાર્તા ૨૬ મી શ્લોક ૪૪

ધન, સુવર્ણ, રત્ન તથા નંદનવન સમાન બગીચાઓથી સુશોભિત **તામ્રલિપ્તી**[1] નામની નગરીમાં ધનાવહ[2] નામનો એક શેઠ રહેતો હતો. તે પોતે એક વખત નગરમાં પધારેલા **શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ**[3] નામના જૈન સાધુ પાસે વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયો, આચાર્યશ્રીએ ઉપદેશ આપતાં કહ્યુ કે:—

"वन्द्यास्तीर्थकृतः सुरेन्द्रमहिताः पूजां विधायामलां
सेव्याः सन्मुनयश्च वन्द्यचरणाः श्रव्यं च जैनं वचः ।
सच्छीलं परिपालनीयमतुलं कार्यं तपो निर्मलं
ध्येया पञ्चनमस्कृतिश्च विदुषा भाव्या च सद्भावना ॥१॥"

અર્થાત્‌—ચિત્તની શુદ્ધિ પૂર્વક નિર્મળ પૂજા કરીને દેવેંદ્રો વડે પૂજ્ય તીર્થંકરોને નમસ્કાર કરવો જોઇએ, જેના ચરણો ભવ્યાત્માઓ વડે વંદનીય છે તેવા મુનિઓની સેવા કરવી જોઈએ, જિનેશ્વરોના વચનને સાભળવું જોઇએ, ઉત્તમ શીલ

૧ ક મા ગામનુ નામ 'તીરપુર' બદર છે, જ્યારે ગમાં ગામનુ નામ 'તામલી' છે. ૨ ક મા શેઠનુ નામ 'વિજયશેઠ' છે, જ્યારે ગમા 'ધનચદ્ર' છે. ૩ ક મા મુનિનુ નામ નિશાન પણ નથી, જ્યારે ગ મા 'ચંદ્રકીર્તિ' નામ છે.

પાળવું જોઇએ, અને નિર્મળ તપ કરવું જોઇએ, પચ પરમેષ્ઠિનુ ધ્યાન કરવું જોઇએ અને ઉત્તમ બાર ભાવનાઓ ભાવવી જોઇએ.

તેમાં પણ જીવોને વિષે જે દયારૂપી ધર્મ તે સર્વ ધર્મોમાં ઉત્તમ છે.

"देविंदचक्कवट्टि-त्तणाइं भुत्तूण सिवसुहमणंतं।
पत्ता अणंतसत्ता, अभयं दाउण जीवाणं ॥१॥
यो दद्यात् काञ्चनं मेरुं, कृत्स्नां चापि वसुन्धराम्।
सागरं रत्नपूर्णं वा, न च तुल्यमहिंसया ॥२॥
हतूण परप्पाणे, अप्पाणं जो करेइ सप्पाणम्।
अप्पाणं दिवसाणं, कएण नासेइ अप्पाणम् ॥३॥"

અર્થાત્—જીવોને અભયદાન આપીને અનત આત્માઓ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્ત્તિના ભોગો ભોગવીને અનત શિવસુખને પામ્યા છે જો કોઈ ભવ્યાત્મા દાનમા સોનાનો મેરૂ આપે અથવા સપૂર્ણ પૃથ્વી આપે અથવા રત્નથી ભરેલો સમુદ્ર આપે તો પણ તે અહિંસાની સમાન નથી.

જે કોઇ બીજાના પ્રાણોને હણી પોતાના પ્રાણને બચાવે છે, તે થોડા દિવસના માટે જ થાય છે કેમકે બીજાના પ્રાણોનો નાશ કરી ખરેખર તે પોતાનો જ નાશ કરે છે

આ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રાણાંતે પણ નિરપરાધિ જીવને હણવો અને હણાવવો નહિ એ પ્રમાણે ધનાવહ શેઠે વ્રત લીધુ અને જૈનધર્મનો પોતે સ્વીકાર કર્યો, અને હમેશાં **ભક્તામરસ્તોત્રનો** પાઠ કરવો શરૂ કર્યો.

ધનાવહ શેઠે એક દિવસે વિચાર કર્યો કે ઘણું ધન હોવા છતાં પણ જો બહારની ચાલુ આવક ન હોય અને ખર્ચ હમેશાં થયા કરતું હોય તો કોઈ એક દીવસે પોતાની પાસેના ધનનો સર્વથા નાશ થઇ જાય છે, માટે ગૃહસ્થે ધન વધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વિશેષ ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી 'સિંહલદ્વીપ' બદરે જવા માટે પાંચ વહાણો ત્યાં વેચવા લાયક વસ્તુઓથી ભરાવીને શુભમુહૂર્તે નાળિએર વગેરેથી સમુદ્રનુ પૂજન કરીને શેઠે પ્રસ્થાન કર્યું. ભાગ્યયોગે શેઠના વહાણો પવનની અનુકુળતાને લીધે બહુ જ થોડા દિવસમાં 'સિંહલદ્વીપ' બદરે પહોંચી ગયાં. ત્યાં પહોચી કેટલાએક દિવસ રહી વ્યાપારાદિવડે ઘણુ ધન ઉપાર્જન કર્યું

થોડા દીવસ વીતી ગયા પછી પોતાના વતનમાં પાછા આવવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી પોતાનુ સઘળું ધન વહાણમાં ભરી દીધું અને પોતાના દેશ ભણી વહાણ હંકારી મૂક્યા ચાલતા ચાલતાં રસ્તામાં એકાએક વહાણ અટકી પડ્યાં ખારવાઓએ

શેઠને કહ્યું કે-"શેઠ સાહેબ! અહીંઆં એક 'વિકટાક્ષી' નામની દેવી રહે છે તેણીએ આપણાં વહાણો અટકાવી દીધા છે, અને તે પશુનુ બલિદાન માંગે છે."

શેઠે તેઓને કહ્યુ કેઃ—"હે નાવિકો! હું પશુનુ બલિદાન નહિ આપી શકુ, હું કોઈપણ પ્રકારે જીવોનો ઘાત કરવા કે કરાવવા ખુશી નથી," ભલે મારૂ બધું નાશ થઇ જાય પણ દેવીને જીવનુ બલિદાન તો હુ નહીં જ આપું. કહ્યું છે કેઃ—

"दमो देवगुरूपास्ति-र्दानमध्ययनं तपः।
सर्वमप्येतदफलं, हिंसां चेन्न परित्यजेत् ॥१॥
हिंसा विघ्नाय जायेत, विघ्नशान्त्यै कृताऽपि हि ।
कुलाचारधियाऽप्येषा, कृता कुलविनाशिनी ॥२॥

અર્થાત્—જો હિંસાનો ત્યાગ કરવામાં ન આવે તો ઇન્દ્રિયોનુ દમન, ગુરુની સેવા, દાન, અધ્યયન તપ આ સઘળુ નિષ્ફળ છે.

વિઘ્નની શાન્તિ માટે કરેલી હિંસા વિઘ્ન માટે જ થાય છે. કુળાચારની બુદ્ધિએ પણ કરેલી હિંસા કુળના નાશ માટે જ થાય છે.

આ પ્રમાણે બોલી રહેતાની સાથે જ ચારે બાજુએ વાદળાંઓ ચઢી આવ્યા, જોરથી તોફાની વાયરો વાવા લાગ્યો એટલે ધનાવહ શેઠે ભક્તામરના ૪૪મા શ્લોકનુ સ્મરણ કરવું શરૂ કર્યું, આ બાજુ ભયંકર ગર્જનાઓ સાથે મૂશળધાર વર્ષાદ વરસવા લાગ્યો અને જોરથી પવન ફૂંકાવા લાગ્યો. નાવિકોએ કહ્યું કેઃ—"શેઠ સાહેબ! હઠાગ્રહી ન બનો! દેવીના ઉપદ્રવથી બધાનુ તથા વહાણોનુ રક્ષણ કરો." ડહ્યા માણસોએ પોતાના રક્ષણના માટે અધર્મનુ આચરણ પણ કરવું પડે તો કરવુ જોઇએ—

"त्यजेदेकं कुलस्यार्थे, ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ।
ग्रामं जनपदस्यार्थे, आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥१॥
आपदर्थे धन रक्षेद्, दारान् रक्षेद् धनैरपि ।
आत्मानं सततं रक्षेद् , दारैरपि धनैरपि ॥२॥

અર્થાત્—કુળમાટે એકનો ત્યાગ કરે, ગામમાટે કુળનો ત્યાગ કરે, દેશમાટે ગામનો ત્યાગ કરે અને પોતાને બચાવવા પૃથ્વીનો પણ ત્યાગ કરે આપત્તિથી બચવા માટે ધનની રક્ષા કરે, સ્ત્રીઓને ધનથી પણ રક્ષે, અને પોતાને સ્ત્રી અને ધન બનેવડે રક્ષે

થોડાનો નાશ થતો હોય તો થવા દઇને વધારેનુ રક્ષણ કરવું.

"सर्वनाशे समुत्पन्ने, अर्धं त्यजति पण्डित. ।
अर्धेन कुरुते कार्यं, सर्वनाशो हि दुस्तरः ॥१॥"

અર્થાત્:—પંડિત પુરૂષ સર્વનાશ થતો દેખે ત્યારે તેને બચાવવા અર્ધાનો ત્યાગ કરે છે, અને અર્ધાથી કાર્ય કરે છે. કારણ કે સર્વ નાશ દુસ્તર–દુઃખથી તરાય તેવો છે.

તેથી સર્વનો નાશ થાય તો પણ પોતાનુ–આત્માનું રક્ષણ કરવું જોઇએ, તેથી પશુનુ બલિદાન આપવુ તે યોગ્ય છે" આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પુણ્યાત્મા ધનાવહ પોતાના ધ્યાનમાથી ચલાયમાન ન થયો; શેઠના ધ્યાનના પ્રભાવથી તે સમુદ્રવાસિની 'વિકટાક્ષી' દેવીની સર્વ શક્તિઓ નાશ પામી ગઈ અને તે પ્રગટ થઇને બોલી કે—"હે શેઠ ! હુ તમારા પર પ્રસન્ન થઇ છુ, માટે જે જોઇએ તે માગો"

"अमोघा वासरे विद्यु-दमोघं निशि गर्जितम् ।
नारीबालवचोऽमोघ-ममोघ देवदर्शनम् ॥१॥"

અર્થાત્:—દિવસે થતી વિજળી સફળ છે, રાતમાં થએલ ગર્જના સફળ છે, સ્ત્રી અને બાળકનુ વચન સફળ થાય છે, અને દેવદર્શન [પણ] સફળ છે

શેઠે જવાબમાં કહ્યું કે–"મને કોઈ વાતની ચાહના નથી, પણ એટલુ જ માંગુ છુ કે આજથી હવે તમે સર્વથા જીવહિંસા છોડી દો, અમૃતનુ ભોજન કરનાર દેવોએ પાપના કારણ રૂપ પશુ વધનો નિરર્થક અભિલાષ કરવો ઉચિત નથી"

દેવીએ શેઠની આ માગણીનો સ્વીકાર કર્યો અને શેઠના વહાણ ચાલવા માંડયાં. ક્ષણમાત્રમાં જ શેઠના વહાણો સ્તંભતીર્થમાં આવી પહોચ્યા, સ્તંભ-તીર્થની યાત્રા કરીને ધનાવહ શેઠ અનુક્રમે પોતાના નગર 'તામ્રલિપ્તી'માં કુશળ-ક્ષેમ આવી પહોંચ્યા, ત્યાં ઘણુ ધન ખરચીને ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સહિત શ્રીઋષભ-દેવ ભગવાનનુ ગગનચુંબી જિનાલય બધાવ્યુ, તે જિનમંદિરમાં હમેશાં પૂજન, અર્ચન કરતો ધનાવહ શેઠ સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ ह्रीं थमेउ जल जलणं दुह्र थमेउ स्वाहा ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર ગણવાથી વહાણ ડુબતાં બચે અને કુશલક્ષેમ પોતાના સ્થાનકે પાછા આવે

उद्भूतभीषणजलोदरभारभुग्नाः
शोच्यां दशामुपगताश्च्युतजीविताशाः ।
त्वत्पादपङ्कजरजोऽमृतदिग्धदेहा
मर्त्या भवन्ति मकरध्वजतुल्यरूपाः ॥४५॥

સમશ્લોકી

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જલોદરેથી,
પામ્યા દશા દુઃખદ આશ ન દેહ તેથી;

त्वत्पाद्-પદ્મ રજ અમૃત નીજ દેહે-
ચોળે બને મનુજ કામ સમાન રૂપે.-૪૫

શ્લોકાર્થઃ—જેઓ ઉત્પન્ન થએલા ભયંકર જલોદરના રોગના ભારે કરીને વાંકા વળી ગયા છે, શોક કરવા લાયક દશાને પ્રાપ્ત થએલા અને જીવવાની આશા જેઓએ છોડી દીધી છે, એવા મનુષ્યો પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતને પોતાના શરીર પર ચોપડવાથી કામદેવ સરખા સ્વરૂપવાળા થએલા જોવામાં આવે છે—૪૫

વાર્તા ૨૭ મી શ્લોક ૪૫ મો

ઉજજયિની[1] નામની નગરીમાં રાજશેખર[2] નામનો એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને વિમળા નામની એક પટ્ટરાણી હતી, તેનો રાજહંસ[3] નામનો એક પરાક્રમી, વિનયી, સુશીલ અને બુદ્ધિવાન પુત્ર હતો. દૈવ સંજોગે રાજહંસની માતા વિમળા પુત્રને નાની ઉંમરનો મૂકી સ્વર્ગવાસી થઈ. તેના સ્વર્ગવાસ થયા પછી કમળા નામની બીજી રાણી હતી તે પટ્ટરાણી તરીકે ગણાવા લાગી.

કમળાને પણ એક પુત્ર હતો પણ તે રાજહંસ જેવો ચાલાક અને બુદ્ધિમાન ન હતો, તેથી ઓરમાન માતા કમળાએ એક દિવસ વિચાર કર્યો કે—"રાજહંસ મ્હારા પુત્રથી મોટો છે, બુદ્ધિમાન તેમજ ભાગ્યશાળી છે, વળી મહારાજાની તેના પ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રીતિ છે, તેથી મ્હારા પુત્રને રાજ્ય મળવું એ તદ્દન અસંભવિત છે, અને જો મ્હારા પુત્રને રાજ્ય ન મળે તો મ્હારી અને પુત્રની બંનેની દુર્દશા થાય, એટલા માટે કોઈ પણ ઉપાયે રાજહંસનો નાશ કરવો એ વધારે ઠીક છે પરંતુ જો હું એને એકાએક મારી નાંખીશ તો લોકોમાં ખરાબ બોલાશે અને કદાચ મુશ્કેલીમાં ઉતરવું પડશે, માટે એમ નહિ કરતાં કોઈ એવી વસ્તુ ખોરાક વગેરેમાં આપવી કે જેથી તે વ્યાધિગ્રસ્ત બને અને તે વ્યાધિને લીધે અંતે રીબાઈ રીબાઈને મરી જાય"

એક વખતે રાજશેખર રાજા શત્રુઓને વશ કરવાને અને દિગ્વિજય કરવા માટે પરદેશ ગયો, તે તકનો લાભ લઈ રાણીએ રાજહંસ કુમારને વ્યાધિનું મૂળ કોઈ વિષ લઇને ભોજનમાં ખવરાવી દીધું ધીમે ધીમે રાજહંસના શરીરમાં વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન થઇ અને તેમાંએ મુખ્ય વ્યાધિ જલોદરની ઉત્પન્ન થઈ વ્યાધિના કારણ સંબંધી તપાસ કરતાં તેને માલુમ પડ્યું કે મ્હારી સાવકી માતાના કપટને લીધેજ મ્હારે આ વ્યાધિઓ ભોગવવી પડે છે, અને જો હું અહીંઆં રહીશ તો જરૂર મરણ પામીશ કહ્યું છે કે—

---

૧ क મા નગરીનુ નામ 'કૌશાંબી' છે. ૨ क માં રાજાનુ નામ જયશેખર છે, જ્યારે ग માં 'નૃપશેખર' છે ૩ क મા પુત્રનુ નામ 'વિજયસિંહ' છે.

"दुष्टा भार्या शठं मित्रं, भृत्याश्चान्तरदायका ।
ससर्पगृहवासश्च, मृत्युरेव न संशय ॥१॥
शशी दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
सरो विगतवारिजं मुखमनक्षरं स्वाकृतेः ।
प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
नृपाङ्गणगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥२॥"

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, લુચ્ચો ભાઇબંધ, ફુટી ગયેલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે એમાં કંઇ સંશય નથી.

દિવસે મેલો ચંદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનુ સરોવર, અનક્ષર—બોલતા જ ન આવડે તેવું મુખ, ધન સંચયમાં તત્પર શેઠ, નિરંતર કંગાલ સજ્જન, અને રાજાને આંગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમાં શલ્ય સરખા છે.

જ્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહીં રહેવું તે જરા પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને કોઇને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજજયિનીથી ચાલી નીકળી રાજહંસ હસ્તિનાપુર આવી પહોચ્યો. ત્યાં પહોંચી એક મહોલ્લામાં સારૂ સ્થળ શોધી શાંતિથી રહેવા લાગ્યો.

રાજહંસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમાં રહેતો હતો, તે સમયે ત્યાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને કલાવતી નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી. તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાભળ્યુ કે—

"श्रीतीर्थेशस्य पूजा गुरुचरणयुगाराधनं जीवरक्षा
सत्पात्रे दानवृत्तिर्विषयविरमणं सद्विवेकस्तपश्च ।
श्रीमत्सङ्घस्य पूजा जिनपतिवचसां लेखनं पुस्तकेषु
सोपानश्रेणिरेषा भवतु तनुभृतां सिद्धिसौधाधिरोहे ॥१॥"

અર્થાત્:—તીર્થંકરોની પૂજા, ગુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રી સંઘની સેવા, પરમાત્માની વાણીનુ પુસ્તકોમાં લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરંતર ભક્તામર સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક જાપ કરવા લાગી અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાગુરૂ પાસેથી ચોસઠે કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમાં પ્રવીણ થઈ એક દિવસે કલાવતી પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી તેવામાં હસતાં હસતાં રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યુ કે—"હે પુત્રી ! કહે તો ખરી કે ત્હારૂ સુખ અમારા હાથમાં છે કે કર્મના હાથમાં ? જે સત્ય હોય તે કહે !"

જવાબમાં કલાવતીએ કહ્યું કે-'પિતાજી ! મનુષ્ય તો ફક્ત મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હું કરુ છુ, હું ધારૂ તે કરી શકુ છુ, એમ ફોગટનો બકવાદ કર્યા કરે છે, બાકી જે કાંઈ થાય છે તે કર્મથી જ."

આ પ્રમાણેનો કલાવતીનો જવાબ સાંભળી રાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કેઃ-"હે દુર્મતિવાળી પુત્રી ! તું કેવી રીતે જીવે છે ?" તેણીએ જવાબ આપ્યો કે-"મારાં કર્મથી" કહ્યું છે કેઃ—

"नमस्यामो देवान् ननु हतविधेस्तेऽपि वशगा
विधिर्वन्द्यः सोऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलद् ।
फल कर्मायत्तं यदि किममरै ? किं च विधिना ?
नमस्तत् कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्य प्रभवति ॥१॥"
(नीतिशतके श्लो० ९१)

અર્થાત્—દેવોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે વિધિ વદ્ય છે, પરતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, સારાં માઠા ફળ કર્માયત્ત-કર્મને આધિન છે તો દેવો વડે કરીને શુ ? બ્રહ્માવડે પણ શું ? અર્થાત્ તે બન્ને નકામા છે. જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાઓ.

'दैवेनासृजता स्वयं जगति यद् यस्य प्रमाणीकृतं
तत् तस्योपनयेन्मनागपि महान् नैवाश्रयः कारणम् ।
सर्वाशापरिपूरके जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥२॥"

અર્થાત્—સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચોક્કસ નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમા આશ્રય કારણ નથી કેમ ?-સમ્પૂર્ણ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હંમેશાં વરસતો હોય છતા પણ નાનાં બે ત્રણ જળના ટીપાં ચાતકના મુખમાં પડે છે તે તેની સમ્પૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજા ક્રોધથી રાતો પીળો થઈ ગયો અને બધુએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અસત્ય કરાવવાને માટે પોતાના દુષ્ટ સુભટોને તેને આજ્ઞા કરી કે-"આખા નગરમા જે ગરીબમા ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆં પકડી લાવો."

રાજાનો હુકમ સાંભળીને જેના હાથ તથા પગ નાના દોરડી જેવા થઈ ગએલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગએલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, દુઃખ અને

"दुष्टा भार्या शठं मित्रं, भृत्याश्चान्तरदायका ।
ससर्पगृहवासश्च, मृत्युरेव न संशय ॥१॥
शशी दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
सरो विगतवारिजं मुखमनक्षरं स्वाकृतेः ।
प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
नृपाङ्गणगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥२॥"

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, લુચ્ચો ભાઇબંધ, ફુટી ગયેલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે એમા કંઇ સંશય નથી

દિવસે મેલો ચંદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનું સરોવર, અનક્ષર-બોલતા જ ન આવડે તેવું મુખ, ધન સંચયમાં તત્પર શેઠ, નિરંતર કંગાલ સજ્જન, અને રાજાને આંગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમાં શલ્ય સરખા છે.

જ્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહીં રહેવું તે જરા પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને કોઇને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજ્જયિનીથી ચાલી નીકળી રાજહંસ હસ્તિનાપુર આવી પહોચ્યો. ત્યાં પહોંચી એક મહોલ્લામાં સારૂ સ્થળ શોધી શાંતિથી રહેવા લાગ્યો.

રાજહંસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમાં રહેતો હતો, તે સમયે ત્યાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને કલાવતી નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી. તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાંભળ્યુ કે—

"श्रीतीर्थेशस्य पूजा गुरुचरणयुगाराधनं जीवरक्षा
सत्पात्रे दानवृत्तिर्विषयविरमणं सद्विवेकस्तपश्च ।
श्रीमत्सङ्घस्य पूजा जिनपतिवचसां लेखनं पुस्तकेषु
सोपानश्रेणिरेषा भवतु तनुभृतां सिद्धिसौधाधिरोहे ॥१॥"

અર્થાત્—તીર્થંકરોની પૂજા, ગુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રી સંઘની સેવા, પરમાત્માની વાણીનુ પુસ્તકોમાં લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરંતર ભક્તામર સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક જાપ કરવા લાગી અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાગુરૂ પાસેથી ચોસઠે કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમા પ્રવીણ થઈ એક દિવસે કલાવતી પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી તેવામાં હસતાં હસતા રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યુ કેઃ—"હે પુત્રી ! કહે તો ખરી કે ત્હારૂ સુખ અમારા હાથમાં છે કે કર્મના હાથમાં ? જે સત્ય હોય તે કહે !"

જવાબમાં કલાવતીએ કહ્યું કે-'પિતાજી ! મનુષ્ય તો ફક્ત મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હુ કરુ છુ, હું ધારૂ તે કરી શકુ છુ, એમ ફોગટનો બકવાદ કર્યા કરે છે, બાકી જે કાંઈ થાય છે તે કર્મથી જ"

આ પ્રમાણેનો કલાવતીનો જવાબ સાંભળી રાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કેઃ-"હે દુર્મતિવાળી પુત્રી ! તું કેવી રીતે જીવે છે ?" તેણીએ જવાબ આપ્યો કે-"મારાં કર્મથી." કહ્યું છે કેઃ—

"नमस्यामो देवान् ननु हतविधेस्तेऽपि वशगा
विधिर्वन्द्यः सोऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः ? किं च विधिना ?
नमस्तत् कर्मेभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥१॥"
(नीतिशतके श्लो० ९१)

અર્થાત્—દેવોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે. વિધિ વંદ્ય છે, પરંતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, સારાં માઠા ફળ કર્માયત્ત-કર્મને આધિન છે તો દેવો વડે કરીને શું ? બ્રહ્માવડે પણ શું ? અર્થાત્ તે બને નકામા છે. જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાઓ.

'दैवेनासृजता स्वयं जगति यद् यस्य प्रमाणीकृतं
तत् तस्योपनयेन्मनागपि महान् नैवाश्रयः कारणम् ।
सर्वाशापरिपूरके जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोबिन्दवः ॥२॥"

અર્થાત્—સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચોક્કસ નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમાં આશ્રય કારણ નથી કેમ ?-સમ્પૂર્ણ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હંમેશા વરસતો હોય છતા પણ નાનાં બે ત્રણ જળનાં ટીપાં ચાતકના મુખમા પડે છે તે તેની સમ્પૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે.

આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજા ક્રોધથી રાતો પીળો થઈ ગયો અને બધુંએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અસત્ય કરાવવાને માટે પોતાના દુષ્ટ સુભટોને તેને આજ્ઞા કરી કે-"આખા નગરમા જે ગરીબમાં ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆં પકડી લાવો."

રાજાનો હુકમ સાભળીને જેના હાથ તથા પગ નાના દોરડી જેવા થઈ ગએલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગએલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, દુઃખ અને

દારિદ્રયના એક માત્ર નમુના રૂપ એવા રાજહંસકુમારને પકડીને તે સુભટો રાજસભામા લાવ્યા. રાજાએ બધા અલંકારો ઉતરાવી લઇને તથા ઠેકાણે ઠેકાણે ફાટી ગએલાં છે એવાં મલીન વસ્ત્રો રાજપુત્રીને પહેરાવીને રાજહંસકુમાર સાથે પરણાવી દીધી. આવુ અનિષ્ટ કાર્ય થતું જોઇને મન્ત્રિ સામંત વગેરેએ રાજાને કહ્યું કેઃ–"હે સ્વામિન્ ! કાર્ય કરતાં પહેલાં બહુ જ વિચારીને કાર્ય કરવુ જોઇએ કે જે કર્યા પછી પાછળથી પસ્તાવો કરવો ન પડે."

રાજાએ કોઇનુ પણ નહિ માનતાં કુવરીને કહ્યું કે–"હે સત્યકર્મવાદિનિ ! સાભળ તું કહે છે કે બધુ કર્મથી જ થાય છે તો થોડુ ભાતું માર્ગમાં ખાવા સારુ લઇને મારી નગરીનો ત્યાગ કર"

આ પ્રમાણે સાભળીને કુવરી બોલી કે—

"समीहितं जन्न लभामहे वयं
प्रभो ! न दोपस्तव कर्मणो मम ।
दिवाऽप्युलूको यदि नावलोकते
तदाऽपराध कथमंशुमालिनः ? ॥१॥"

અર્થાત્—અમે અમારી ઇષ્ટ વસ્તુને પ્રાપ્ત ન કરીએ તેમા હે પ્રભુ ! તમારો દોષ નથી પણ મારા કર્મનો દોષ છે દિવસે પણ ઘુવડ જો ન દેખે તો તેમા શુ સૂર્યનો અપરાધ છે ? નહિ જ

આ પ્રમાણે બોલીને પોતાના સ્વામીનો હાથ પકડી, આસુ ભરી આખે નગરજનોના દેખતા કલાવતી ત્યાથી ચાલી નીકળી માર્ગમા રાત્રિ પડી, તે વખતે કળિકાળ સમાન હેમન્તઋતુ ચાલતી હતી કહ્યું છે કે—

"निर्दग्धाः कमलाकराः सुमनसो मम्लुः कलावानपि
प्रीत्यै नो किल कृष्णवर्त्मसु जनः प्रायेण बद्धादरः ।
जाड्येनोल्लसितं जगत् सुमहिते मित्रेऽपि यन्मन्दता
तन्नूनं कलिरेष दुःसहतरः शीतर्तुना स्पर्धते ॥१॥"

અર્થાત્—કમળના સમુહો ઠંડીથી બળી ગયાં, ખીલેલા પુષ્પો કરમાઇ ગયાં, કલાવાન પુરૂષ આદરવાળો છે તો પણ પોતાના કામથી ધુમસવાળા માર્ગમાં પ્રસન્ન કરી શકતો નથી. તેમ આખુ જગત્ ઠંડીથી શીથિલ થઇ ગયુ, વળી માનનીય મિત્રના કામમાં પણ મંદપણું આવી ગયુ, ખરેખર આ ઠંડી ઋતુની સાથે અસહ્ય કલીયુગ હરીફાઈ કરી રહ્યો છે

ત્યા એક ઝાડની નીચે કલાવતીએ ચારે બાજુ ખરી પડેલા પાદડાઓની પથારી કરીને તેના ઉપર રાજહંસકુમારને સુઇ રહેવા માટે વિનતિ કરતાં કુમારે

કહ્યું કે.–"હે પ્રિય ! બહુ જ અનિષ્ટ થયુ, તું મને અડકીશ નહિ કારણ કે સરખે સરખાનો વિવાહ થવો યુક્ત છે અને જગત્‌માં તે જ વ્યાજબી ગણાય." કહ્યુ છે કે.–

"शूराश्च कृतविद्याश्च, याश्च रूपधनाः स्त्रियः।
यत्र यत्र गमिष्यन्ति, तत्र तत्र कृतालयाः ॥१॥"

અર્થાતઃ—શૂરવીરો, વિદ્વાનો, રૂપવાળી સ્ત્રીઓ જ્યાં જ્યાં જશે ત્યાં ત્યાં તે પોતાનુ સ્થાન કરી લેશે.

કલાવતી બોલી કેઃ–"પ્રાણનાથ ! આવું શા માટે બોલો છો ? આપ કુલવાન સ્ત્રીની ફરજો નથી જાણતા ?"

"गतविभवं रोगयुतं, निर्वीर्यं भाग्यवर्जितं स्वपतिम्।
दैवतवत् सेवन्ते, कुलस्त्रियस्ता न शेषाः स्युः ॥१॥"

અર્થાત્‌—નિર્ધન, રોગી, અશક્ત અને હિનભાગ્ય એવા પોતાના પતિને દેવની જેમ જે સેવે છે, તે કુલવાન સ્ત્રીઓ છે બીજી નહિ.

"दिनानां च निशानां च, यथा ज्योतिर्विभूणम्।
सतीनां च यतीनां च, तथा शीलं चिभूषणम् ॥१॥"

અર્થાત્–દિવસ અને રાત્રિનુ જેમ સૂર્ય ચદ્રનો પ્રકાશ ભૂષણુ છે, તેમ સતી સ્ત્રી અને યતિનુ શીળ આભૂષણુ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી આ કોઇ કુલીન પુરુષ છે તેમ જાણીને કલાવતીને સતોષ થયો. સવારમા બને જણાએ આગળ ચાલવુ શરૂ કર્યું, બપોરના સમયે એક ઝાડ નીચે પાદડાનુ આસન કરીને, તે આસન પર તે પતિવ્રતા કલાવતી પવિત્ર થઇને પોતાના સ્વામીનાથના રોગોના નાશને માટે **ભક્તામરસ્તોત્રનો** પાઠ કરવા લાગી સ્તોત્રના પીસ્તાલીસમાં શ્લોકનુ સ્મરણુ કરતી વખતે તેણીએ પોતાના સ્વામીની નાભિમાથી સર્પનુ મુખ નીકળેલુ જોયુ. નજીકમાં રહેલા રાફડામાંથી પણ બીજા સર્પનુ મુખ જોયુ બને સર્પો **ચક્રેશ્વરી** દેવીના અધિષ્ઠિતપણાથી સામસામી એકબીજાના મર્મ બોલવા લાગ્યા.

રાફડાવાળો સર્પ બોલ્યો –"હે દુરાચારી ! સત્પુરુષના રૂપનો વિનાશ કરનાર, જો કોઇક બહુ જ ખાટી એવી છાશમા નાખેલી રાઇ આ સત્પુરુષને આપે તો તું આ સ્થાન છોડીને ચાલ્યો જઇશ"

ત્યારપછી પેટ ઉપર રહેલો સર્પ બોલવા લાગ્યો–"રે તું એકઠુ ધન કરનાર કૃપણુ જેવો છે, જો તારા દરમા કોઇ ગરમ કરેલુ તેલ નાંખે તો તારા આશ્રયે રહેલુ નિધાન તે મેળવી શકે અને તું મરણુ પામે" આટલુ કહીને બંને પોત-પોતાને સ્થાને ગયા.

કલાવતીએ આ બધું નજરે જોયુ અને સાંભળ્યુ, સ્તોત્રના પ્રભાવથી પ્રત્યક્ષ થઇને આ બધુ **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ કર્યું હોય એમ જાણીને, તેણીએ ત્યાં રહેલા ગોકુલમાંથી છાશ લાવીને છાશ અને રાઈ પાઇને પોતાના પતિની વ્યાધિને ઉપશમાવી દીધી. પછીથી **રાજહંસકુમાર** પોતાના મૂલરૂપને પામ્યો અને રાફડામાં તેલ રેડીને ધન લઈ લીધું. પછી કલાવતીએ **ચક્રેશ્વરીનો** પ્રભાવ અને સર્પ સબધી બધી વાત કહી પછી **રાજહંસકુમારે** પોતાના માતપિતાના નામ વગેરે કહ્યાં.

રાજશેખર રાજા દિગ્વિજય માટે ગએલો તે કાર્ય સિદ્ધ કરી પોતાની રાજધાનીમા પાછો ફર્યો નગરમા આવી પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રની દુર્દશાની ખબર સાભળી તે અત્યત દુખી થયો અને પુત્રની શોધ કરવા માટે રાજ્યકામમા કુશળ અને સ્વામિભક્ત માણસોને મોકલ્યા તે લોકો શોધતા શોધતા જ્યાં રાજકુમાર તથા કલાવતી રહેલા છે ત્યા આવી પહોંચ્યા રાજ્યકારભારીઓએ રાજકુમારને પુત્રવિયોગથી રાજાને થતા દુખ અને ચિંતા કહી સભળાવ્યા પોતાના લીધે પિતા દુ:ખી થાય છે, તે સાભળી તેને પણ દુ:ખ થયુ અને તે જ વખતે ત્યાથી પત્ની સાથે ચાલી નીકળ્યો; અને થોડા વખતમાં જ પિતા પાસે આવી પહોચ્યો

રાજશેખર રાજા પોતાના પુત્રને પત્ની તથા ધન સાથે આવતો દેખીને ખુબ હર્ષિત થયો અને પુત્રને જોતાની સાથે જ ભેટી પડ્યો **રાજહંસકુમારને** દુ:ખી કરનાર પોતાની પટ્ટરાણી **કમલા** જ છે, તેમ જાણી તેણીને કાઢી મૂકી અને **રાજહંસ** કુમારને પોતાની રાજ્યગાદી સોપી

હસ્તિનાપુરના રાજા **માનગિરિને** ખબર પડી કે **રાજહંસ** આરોગ્ય મેળવી મહારાજા થયો છે અને મ્હારી પુત્રી **કલાવતી** મહારાણી થઈ છે, આ પ્રમાણે ખબર મળવાથી એને નિશ્ચય થયો કે મનુષ્ય પ્રયત્ન કર્મની અનુકુળતા વિના સફળ થતો નથી, જે કાઈ બને છે તે શુભાશુભ કર્મની અનુકુળતાથી જ બને છે. આ પ્રમાણે સમજીને પોતાની પુત્રી **કલાવતીને** બોલાવી, પોતાના અપરાધ માટે તેણીને ખમાવી. **રાજહંસ** રાજા જૈનધર્મની આરાધના કરી પોતાની મનુષ્ય જીદગી સફલ કરવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ ह्राँ ह्रीँ हिलि हिलि चुलु चुलु स्वाहा ॥

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સર્વ રોગના કષ્ટ દૂર થાય છે,

आपादकण्ठमुरुश्रृङ्खलवेष्टिताङ्गा
गाढं बृहन्निगडकोटिनिघृष्टजङ्घाः ।
त्वन्नाममन्त्रमनिशं मनुजाः स्मरन्तः
सद्यः स्वयं विगतबन्धभया भवन्ति ॥४६॥

સમશ્લોકી

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણીથી જાંગ ઘસાય જેની;
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામ મન્ત્ર,
તો તે જનો તુરત થાય રહીત બંધ.—૪૬

શ્લોકાર્થ:—જેઓનાં શરીર પગથી મસ્તક સુધી મોટી સાંકળોથી બાંધેલા હોય અને જેઓની જંઘાઓ બેડીના અગ્રભાગથી અત્યંત ઘસાતી હોય, એવા મનુષ્યો પણ હે સ્વામી ! નિરંતર તમારા નામરૂપ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તત્કાળ પોતાની મેળે જ બંધનના ભય રહિત થઈ જાય છે—૪૬

વાર્તા ૨૮ મી શ્લોક ૪૬ મો.

શ્રી 'અજયમેરૂ'દુર્ગની ફરતા ઘણાં ગામડાંઓ રણપાલ[1] નામના એક દાનેશ્વરી અને વિનયવાન રાજપુત્રના તાબામા હતા, તે કોઇ જૈન સાધુના સહવાસથી પોતે ભદ્રકસ્વભાવી હોવાથી નિરંતર ભક્તામરસ્તવ તથા પંચપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનો પાઠ કરતો હતો

ભક્તામરસ્તવના પ્રભાવથી અને શ્રીયુગાદિજિનની ભક્તિથી તે મુસલમાનોથી જીતી શકાતો ન હતો, એક વખત છલથી અજમેરના અમીરે તેને તેના પુત્ર સહિત બાંધી લીધો કલિયુગનું માહાત્મ્ય જ એવુ છે કહ્યું છે કે—

"सीदन्ति सन्तो विलसन्त्यसन्त.
पुत्रा म्रियन्ते जनकश्चिरायुः ।
परेषु मैत्री स्वजनेषु रोषः
पश्यन्तु लोकाः कलिखेलितानि ॥१॥
सङ्कुचन्ति कलौ तुच्छाः, प्रवर्धन्ते महाधियः ।
ग्रीष्मे सरांसि शुष्यन्ति, कामं वार्धिस्तु वर्धते ॥२॥

અર્થાત્—સત્પુરૂષો દુ:ખી થાય છે અને અસત્પુરૂષો આનંદ કરે છે. પુત્રો મરી જાય છે, જ્યારે પિતા લાંબો કાળ જીવે છે. અન્ય સાથે મૈત્રી થાય છે, ત્યારે સ્વજનોમા વૈર થાય છે આ સઘળા કળિયુગના નાટકનો લોકોએ વિચાર કરવો જોઇએ

કળિયુગમાં તુચ્છ પુરૂષો સંકોચ પામે છે, અને મહાન્ બુદ્ધિવાળા વધે છે જેમ ગ્રીષ્મરૂતુમા સરોવર સૂકાય છે અને સમુદ્ર વધે છે.

---

[1] क તથા ग મા રાજપુત્રનુ નામ 'રણધીર' છે

રણપાલને તથા તેના પુત્રને બાંધીને તે વખતે દિલ્હીના પાયતખ્ત પર રાજ્યકર્તા સુલતાન **જલાલુદ્દીન** ખીલજી પાસે લઇ જવામાં આવ્યા. **રણપાલને** તેના પુત્ર સાથે જુના દિલ્હીમાં આવેલા કેદખાનામાં આખા શરીરે લોખડની બેડીઓ જકડી પૂરી દેવામાં આવ્યો.

ત્યાં રહ્યા રહ્યા **રણપાલે** પવિત્ર મનથી **ભક્તામરસ્તોત્રના** છેંતાલીસમા શ્લોકનુ નિરતર સ્મરણ કરવાનુ શરૂ કર્યું સ્મરણ કરતાં કરતાં જ્યારે તે શ્લોકનુ દશહજાર વખત સ્મરણ થઇ રહ્યું તે વખતે રાત્રિના સમયે પગના નુપૂરના ઝણકાર કરતી, કમરે મણિમય કટિમેખલાને ધારણ કરેલી, સાક્ષાત્ કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળી, ગળામાં મોટાં અને નિર્મલ મોતીઓના હારને ધારણ કરવાવાળી, કમલના જેવી કોમળ હાથની આગળીઓ પર રત્નમય મુદ્રિકાઓને ધારણ કરવાવાળી, ભમરાઓનો સમૂહ જાણે એકઠો થયો હોય નહિ એવી શ્યામ અને નાગના જેવી લાબી વેણી વાળી તથા શરીરે સોળે શૃગાર સજેલી એવી સુદર યુવતી આવીને બોલી કેઃ—"હે વત્સ ! જલદી ઊભો થા અને તારા નગરે જા"

રણપાલ બોલ્યો કે—"માતા ! તમે કોણ છો ? દેવી છો, માનુષી છો કે કોઈ વિદ્યાધરી છો ?"

તેણીએ કહ્યુ કે—"ગરૂડના વાહનવાળી, શ્રીયુગાદિ જિનેશ્વરની ભક્ત તથા **ભક્તામરસ્તોત્રનુ** સ્મરણ કરવા વાળાઓનુ રક્ષણ કરવાવાળી દેવી **ચક્રેશ્વરી** છે, તે મારી સ્વામિની **ચક્રેશ્વરીની** આજ્ઞાથી અને પ્રેરણાથી તેણીની દાસી એવી હુ તને કેદખાનામાથી છોડાવવા આવી છુ"

રણપાલે જવાબ આપ્યો કે—"દેવિ ! તમે જ મારે મન તો **ચક્રેશ્વરી** છો, પરતુ હાથ અને પગમાંની બેડીઓથી જકડાએલો એવો હું શી રીતે ઉઠી શકુ ?"

દેવી બોલીઃ—"હાથ અને પગનો સ્પર્શ કર, તે બધન વગરના જોઇ, પોતાના પુત્રને પણ તે જ રીતે બધન વગરનો જોઈ, બને ઊભા થયા અને કેદખાનાના દરવાજા ઉઘાડવા જતાં દેવીએ નિષેધ કર્યો, કારણ કે તે ઉઘાડવાના અવાજથી પહેરેગીરો જાગી જાય પછીથી દેવીએ બતાવેલાં પગથીઆઓના રસ્તે કોટ ઉપર ચઢીને નીચે બિછાવેલી કોમળ શય્યા પર કુદકો મારી નીચે આવ્યા. પછી પોતાના ગામ પ્રત્યે ચાલવા લાગ્યા અનુક્રમે પોતાના પુત્ર સાથે **રણપાલ** ક્ષેમકુશળ પોતાના સ્થાને આવી પહોંચ્યો પછી પોતાનુ વતન છોડીને 'ચિત્રકૂટ' દુર્ગ પર સુરક્ષિત રીતે કુટુબ સહિત તે રહેવા લાગ્યો અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ ऋषभाय नमः । આ મન્ત્રનો એક લાખ જાપ કરવાથી બંધીખાનેથી માણસ મુક્ત થાય છે.

मत्तद्विपेन्द्र–मृगराज–दवानला–हि
सङ्ग्रामवारिधिमहोदरबन्धनोत्थम् ।
तस्याशु नाशमुपयाति भयं भियेव
यस्तावकं स्तवमिमं मतिमानधीते ॥४७॥

સમશ્લોકી

જે મત્ત હસ્તિ અહિ સિંહ દવાનલાગ્નિ,
સંગ્રામ સાગર જલોદર બંધનોથી;
પેદા થએલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,
ત્હારૂં કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે.—૪૭

શ્લોકાર્થઃ—જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય તમારા આ સ્તોત્રનો નિરંતર પાઠ કરે છે, તેના મદોન્મત્ત હાથી, સિંહ, દાવાનળ, સર્પ, યુદ્ધ, સમુદ્ર, જલોદર અને સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલા ભયો પણ તુરત જ નાશ પામે છે—૪૭

स्तोत्रस्रजं तव जिनेन्द्र गुणैर्निबद्धां
भक्त्या मया रुचिरवर्णविचित्रपुष्पाम् ।
धत्ते जनो य इह कण्ठगतामजस्रं
तं मानतुङ्गमवशा समुपैति लक्ष्मीः ॥४८॥

સમશ્લોકી

આ સ્તોત્ર માળ તુજના ગુણથી ગુંથી મેં,
ભક્તિ થકી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પે;
તેને જીનેંદ્ર ! જન જે નિત્ય કંઠ નામે,
તે માનતુઙ્ગ અવશા શુભ લક્ષ્મી પામે.—૪૮

શ્લોકાર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! મેં ભક્તિથી પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે રચેલી તથા મનોહર અક્ષરો રૂપી વિચિત્ર પુષ્પવાળી તમારી સ્તોત્રમાળાને આ જગતમાં જે મનુષ્ય નિરંતર કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે મુખપાઠ કરે છે, તે માન વડે ઉન્નતિવાળા પુરુષને તેના ગુણથી વશ થએલી [એવી] લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે–૪૮

અથવા—'भक्त्या' રચના વડે 'गुणैः' સૂત્રના તતુએ કરીને 'निबद्धां' ગુંથેલી, 'मया' મા–માન એટલે પ્રમાણ વડે યુક્ત અને મનોહર પાંચવર્ણના પુષ્પોવાળી તમારા સ્તોત્ર રૂપી માળા

અથવા—'मया' પદ્માએ-લક્ષ્મીએ 'भक्त्या' અનુરાગ વડે 'जिनेन्द्रगुणैः' જિન એટલે વિષ્ણુ, તે રૂપ ઇંદ્ર એટલે પતિ તેના પ્રભુત્વાદિક ગુણે કરીને 'निबद्धां' સ્થાપન કરેલી વિચિત્ર પુષ્પોની માળાને જે ધારણ કરે છે તે 'मानतुङ्ग' સાભિમાની પુરૂષોત્તમને 'अवशा' અ-કૃષ્ણ, તેની વશા-સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા-जिन એટલે વિષ્ણુ અને इन्द्र એટલે સુરેંદ્ર, તેમના શૌર્ય અને ઐશ્વર્યાદિક ગુણો વડે યુક્ત એવો જે પરાક્રમી પુરૂષ ઉક્ત વિશેષણવાળી પુષ્પમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે તે मानतुङ्ग એટલે સાહંકારી પુરૂષને સમગ્ર ભુવનની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા—જે કોઇ પણ પુરૂષ પુષ્પમાળાને ધારણ કરે છે તે લક્ષ્મીવાળો થાય છે તથા જે 'मया' લક્ષ્મી વડે યુક્ત પુરૂષ 'भक्त्या' ઘણા પ્રકારની રતિક્રીડાની રચનાએ કરીને માધુર્યાદિક ગુણો વડે 'निबद्धां' બાંધેલી એટલે પોતાને વશ કરેલી 'रुचिरवर्णविचित्रपुष्पां' મનોહર વર્ણ-શરીરની કાંતિ, વિચિત્ર-વિશેષ પ્રકારનુ તિલક અને પુષ્પ-માલ્યાભરણ વડે ભૂષિત એવી પુષ્પમાળાના જેવી સ્ત્રીને કંઠમા ધારણ કરે છે એટલે આલિંગન કરે છે તે 'मानतुङ्ग' પુરુષની ગણનામાં અગ્રેસર પુરુષને પરાધીન એવી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે એટલે કે પુષ્પમાળા ધારણ કરવાથી અને ઉત્તમ સ્ત્રીના સેવનથી દરિદ્રી પુરૂષ પણ લક્ષ્મીવાન થાય છે

અથવા-જે પુરુષ સ્વયવરમા તેના ગુણોથી રંજન થએલી કુમારીએ સ્થાપન કરેલી, 'भक्त्या' રચના વડે 'मया' શોભા વડે અને 'गुणैः' સુવર્ણના દોરા વડે ગુથેલી મનોહર વિવિધ રંગના પુષ્પોની માળાને-વરમાળાને કંઠમા ધારણ કરે છે, તે 'मानतुङ्ग' શરીરના પ્રમાણને પામેલા તથા સર્વ શુભ લક્ષણવાળા પુરુષને લક્ષ્મી જેવી રૂપવતી કન્યા 'अवशा' પરાધીન એટલે કામને આધીન થઇ દૂરથી પણ તેની પાસે પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્તોત્રના અંતે લક્ષ્મી શબ્દ મૂકયો છે તે માંગલિક અર્થને દર્શાવનારો છે તેથી આ સ્તોત્ર ભણનાર, સાંભળનાર અને વ્યાખ્યાન કરનાર પુરુષોને નિરંતર કલ્યાણ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે-૪૮

——(०)——

શરૂઆતના ૧ થી ૨૨ કાવ્ય સુધીની વિધિ આ પ્રમાણે જાણવીઃ—

એકાંત સ્થાનમા જમીન ઉપર નહિ પડેલું એવું ગાયનું છાણુ લાવીને, તેમાં કુંકુમ મેળવીને, પવિત્ર જલથી [લીપીને] ભૂમિશુદ્ધિ કરવી, પછી દેહશુદ્ધિ કરીને, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દીશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, તેની આગળ પંચામૃતથી ભરેલો માટીનો, ચાંદીનો, અથવા સપ્તધાતુનો ઘડો સ્થાપન કરીને, તે ઘડા ઉપર શ્રીફલ મુકીને, ચાર લોગપાલોની સ્થાપના કરીને, પછી ઘીનો દીવો કરી, નવરગી અથવા દશાંગ ધૂપ ઉખેવી, પછી સ્થાપનાની આગળ અક્ષતથી સુદર સ્વસ્તિક કરીને, તે સ્વસ્તિકના ઉપર સોપારી મૂકીને, પછી પંચામૃતના ઘડાની અદર રૂપાનાણુ મુકીને ૧૦૮ એકસો આઠ પચવર્ણી પુષ્પની માલા કરીને, ઘડાના કાંઠલાપર સ્થાપન કરીને–ઘડાને પહેરાવીને–પછી પચામૃતથી ચક્રેશ્વરીનુ પ્રક્ષાલન કરીને, અષ્ટગધ ભેગાં કરીને, ચક્રેશ્વરીદેવીની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી, લોગપાલની પૂજા બલિ, બાકળા નૈવેદ્ય ફ્લ, ફૂલ વગેરેથી કરીને, પછી પુષ્યાર્ક યોગે ઘડાવેલી આબાના લાકડાની પાટલી અથવા ચાંદીના પતરાં પર અષ્ટગધથી યંત્ર લખીને, યંત્રની સ્થાપના કરીને, તે યંત્રની પણ ફ્લ, નૈવેદ્ય, પુષ્પથી પૂજા કરીને, આરતી કરવી. પછી પોતે અષ્ટ-ગંધથી કપાળમાં તિલક કરીને, પીળાં આસન ઉપર ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખી બેસીને, પીળી નવકારવાળીથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર [ત્રણે]ના જુદા જુદા ૧૨૦૦૦ જાપ કરવા અને તે પ્રમાણે જાપ કરવાથી તે તે મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી આગળ પંચાંગ વિધિમા તે તે કાવ્યમાં બતાવેલી સંખ્યા પ્રમાણે નિરતર જાપ કરવા.

ભક્તામર સ્તોત્રનો સર્વોત્તમ વિધિ આ પ્રમાણે ગણવો—

मन्त्रारंभस्य चैत्रस्य वहुदुःखस्य दायकाः।
वैशाखे रत्नलाभाय ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवं ॥१॥
आषाढा कलहश्चैव पूर्णार्थो श्रावणो भवेत्।
भाद्रपदं सुखंवासिः पुत्राय धनमाश्विने ॥२॥
कार्त्तिके स्वर्णलाभाय मार्गशीर्षों महोदये।
पौषे धनसमृद्धिश्च माघे मेधाविवर्द्धनं ॥३॥
धान्यं फाल्गुने चैव मासानां कथितं फलं।
सुखार्थस्य (मन्त्र) दातव्यं ज्ञातव्यं यत्ततो बुधे ॥४॥
स्थानदा वरदा मन्त्रा ध्यानं स्थानात् फलप्रदं।
ध्यानस्थान विनिर्मुक्ता सुसाध्याऽपि वैरिण ॥५॥
नानाहुतश्च मन्त्रस्य नैवभुक्तिः फलप्रदाः।
तस्मान् ध्यान समाहृत्य जप होमो निरंतरं ॥६॥
गुरौ शुक्रौ च विप्राणां कुजार्कौ क्षत्रिये पुनः।
बुधो हि शुद्रवर्णेभ्यः वैश्य चंद्र स्मृते बुधैः ॥७॥
म्लेच्छेशो शनिराहुश्च(च?) ग्राह्यो हिमवलैः पुनः।
राज्ञा हि सूर्यवारेण हस्त पुष्य समाश्रितौ ॥८॥
तपस्विनां चंद्रवारेण रोहिणि मृगशिरस्तथा।
सुवर्णकारेषु भौमोहि अश्विनी च समन्विता ॥९॥
बुधेन ब्रह्मवर्णेषु अनुराधा सहप्रभो।
गुरु वणिक जात्यैव पुष्यसा क्षण संयुतः ॥१०॥
वशेषु वय स ज्ञेयो रेवत्या सह सिद्धिदः।
सूर्येण दीनदासादीनु रोहिण्या युक्तमेवहि ॥११॥
एतेषु योगयुक्तेषु शुभः सर्वार्थसाधिकः।
भक्तामरेति स्तोत्रस्य सिद्धि देयं च साधक ॥१२॥

पुनः शुभकार्ये पूर्णातिथिः, मुक्तिगमनं जयातिथिः, वश्यं नंदातिथिः, लक्ष्मीबुद्धिः भद्रातिथिः, आकर्षणः गारुडः रिक्तातिथिः।

उच्चाटनं मारणं दिशिउत्तर, वश्यार्थे स्तंभने पूर्वे, आकर्षणे दक्षिण, मारणे इशान, विद्वेषे आग्नेयी कूणि, उच्चाटने वायु कूणि, शांतिके पश्चिमदिशि, पौष्टिके नैऋत कूणि।

अथ प्रहर। पूर्वाह्णे वश्य, मध्यान्हे विद्वेषण, अपराह्णे उच्चाटनं, संध्या मारणार्थि, मध्यरात्रिः शांतिकः, प्रभाति पौष्टिककार्यः।

अथ वर्णः। श्वेते मुक्तिप्राप्तिः, कृष्णे उच्चाटन मारणः, वश्ये रक्त, पीते लक्ष्मीप्राप्तिः, नीले बुद्धि विवाहप्राप्ति ।

इत्यादि योगयुक्तविधिना श्रीआदिजिनबिंब सप्तधातुमय रूप्यः वा स्वर्णमय वा चित्रित, अष्टप्रकारेण पूजयित्वा स्थापना कार्या। शुक्लपक्षे चंद्रवल पुहचते नैवेद पक्वानादि फल फूल दीप धूपः अक्षतः स्वस्तिकं सर्वे सामग्री कृत्वा, शुचिदेहं चंदनविलेपनं कृत्वा शुचि वस्त्रं परिधाय एकभुक्तभोजनः ब्रह्मचारी एतत् विधिना स्थापनाग्रे श्रीआदिजिनस्तवनः भक्तामरस्तोत्रः पाठति वाचति यति संपूर्णम्। अष्टचत्वारिंशति काव्यः सदैव स्मरण करोति तस्यायं अष्टसिद्धि नवनिधि प्राप्नुवन्ति।

पुन. अयं विधिना काव्य, ऋद्धि, मन्त्र सहित सवालक्ष स्मरण करोति तस्य सिद्धिः कमलावरंति इति श्रीआदिजिनस्तवनः श्रीभक्तामरस्तोत्रः श्रीमानतुंगसूरि विरचितायां अष्टचत्वारिंशति काव्यः ऋद्धि, मन्त्र, यंत्र विधिः समाप्तं। पुनः श्रीहरिभद्रसूरिविरचिताः अष्टचत्वारिंशति यंत्रः तत्राम्नाय. सत्यप्रत्ययकरा॥

કાવ્ય. ૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहताणं णमो जिणाणं ह्रॉं ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा अप्रतिचक्रे फु (फ?)ट् विचक्राय झ्रौं झ्रौं स्वाहा ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं श्रीं क्लीं ब्लूं क्रौं क्रौं [1] (क्रौं क्रौं) ह्रीं नमः ।

વિધિ—આ મન્ત્રના ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે, મહાપ્રાભાવિક થાય છે, સકલ ઉપદ્રવનુ નિવારણ થાય છે અને સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી એક લાખ જાપ કરીને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી સકલ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સંપદા–લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૩

તન્ત્ર—ચારે દિશાઓ ૐકાર તથા ह्रींકારથી વેષ્ટિત કરવી, પછી ઋદ્ધિ મન્ત્રથી વીંટીને, તેના ઉપર ચાર દિશાએ ૪૪ ॐ અને क्लीं વીંટવા.

યન્ત્ર—तार ताम्र सुवर्णं च इंदु अर्के षोडशभी ।
पुष्यार्के घटिता मुद्रा दृढ दारिद्रनाशिनी ॥१॥

એક રતી સોનુ, બાર રતી ચાંદી, ૧૬ રતી ત્રાંબુ એ સર્વને ભેગાં કરવાથી ૨૯ ઓગણત્રીશ રતી થાય તેની વીંટી રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે પુષ્ય-નક્ષત્રનો કાળ વીતી ગયા પહેલાં ઘડાવી પચામૃતે પખાલી, ધૂપ કરી, પહેલી તર્જની આંગળીમાં પ્રથમ કાવ્ય ૧૦૮ વખત ગણી જમણા હાથે પહેરીએ તો ગમે તેવા દરિદ્રીના દારિદ્રયનો નાશ કરે, લક્ષ્મીનો લાભ કરે અને તે વીંટીને ભોજન કરતી વખતે ડાબા હાથમા ઘાલવી. જમી રહ્યા પછી પાછી જમણા હાથમાં પહેરવી

ઈતિ પ્રથમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત પ્રથમ યન્ત્રની વિધિ.—

વિધિ—આ યન્ત્રને ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખીને સોનાના માદળીઆમાં ઘાલી મસ્તકે રાખવાથી સર્વ સુખ, સૌભાગ્ય તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય. વલી પુષ્યાર્ક યોગે તથા દિવાલીના દીવસે લખી ફરી એ યંત્રને રૂપાનાં પતરાં પર ખોદાવી નિત્ય પૂજા કરે તો દરિદ્રતાનો નાશ થાય લક્ષ્મી વધે, યશમલે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૪

---

૧ ઘમા क्रौंના બદલે ॐ અક્ષર છે.

કાવ્ય. ૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं णमो ओहिजिणाण ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूँ नमः ।

યન્ત્ર—હ્રીં કાર ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ શ્રીંકાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિમન્ત્રથી વીંટી, પછી ૪૬ છેંતાલીસ ॐકાર, ક્રૌંકાર સહિત વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૫

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને પાસે યંત્ર રાખવાથી દૃષ્ટિબંધ દૂર થાય છે. ત્રીશ દિવસ સુધી,[1] કાળી જપમાળા, કાળા વસ્ત્ર પહેરીને ૧૦૮ વખત જાપ કરી, હમેશાં ૧૦૮ અરીઠા, કડવા તેલ સહિત હોમવાથી નિશ્ચયે કરીને શત્રૂનો ક્ષય થાય છે. મન્ત્ર સાધતાં સુધી મીઠાંનો હોમ દિવસમાં એક વાર કરવો જોઇએ.[2]

તંત્ર—બીલાડી એટલે મીનીની ઉપરની દાઢ અને કુતરાની નીચેની દાઢ શનિવારે રાત્રિના લઇને, રવિવારે કાવ્યથી ૧૦૮વાર મન્ત્રી શત્રુના ઘરમાં દાટવાથી અથવા તો ભીંતમા ઘાલી દેવાથી શત્રુનુ ઘર ભાંગી પડે, મહા ઉત્પાત થાય

ઇતિ દ્વિતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત બીજા યત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર લખી દિવાલીના દિવસે અથવા રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રનો યોગ આવે છતે કઠે તથા બાહુએ ધારણ કરવાથી ક્રોધે ભરાએલો એવો શત્રુ પણ વશ થાય છે. શત્રુની નજર મૃદગ (માદળીયુ) દેખવાથી બધ થાય. આ યત્ર શનિવારે, રવિવારે શ્મશાનના [બળેલા] કોલસા, હરતાલ, મનશીલ તથા પોતાની કનિષ્ઠિકા આગળીના ટેરવાનાં લોહી વડે કાગડાનાં પીંછાથી સરાવલા (માટીના ચપણીઆ–કોડીઆ)ની મધ્યમાં દુશ્મનનુ નામ લખી, દાટી કપડ મીટ કરીને ખદિરના અંગારાથી તપાવીએ તો ત્રણ દિવસમા દુશ્મન દાહજ્વરથી પીડાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૬

કાવ્ય ૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो[3] परमोहि जिणाणं ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यो सर्वसिद्धिदायकेभ्यो नमः स्वाहा ॥

---

૧ ઘમાં ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ અથવા ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા એમ પણ પાઠ છે. ૨ ઘમાં આ પાઠ વધારે છે ૩ ઘ માં 'णमो' શબ્દ નથી.

યન્ત્ર—મધ્યે શ્રીંકાર ત્રણ વલયથી વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ क्लीं કાર વીંટવા, પછી વલય કરીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટવા પછી તેના ઉપર ॐ नमो भगवते परमतत्वार्थभावकार्यसिद्धि ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः स्वयंरूपाय नमो नमः આ મન્ત્રથી વીટીને ફરી બત્રીશ क्ष्रीं કારથી યન્ત્ર વીટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૭

વિધિ–આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી નાના બાલકને દૃષ્ટિ–નજર લાગી હોય તો આ મંત્રથી મંતરેલુ પાણી પાવાથી તેનો નાશ થાય, ભેશ અથવા ચાર પગવાળાં તિર્યંચને પણ મંતરેલુ પાણી પાવાથી તથા ત્રણ દીવસ તેજ પાણી છાટવાથી દૃષ્ટિદોષ નાશ પામે છે.[1]

તંત્રઃ—સફેદ સરસવ, ગોરૂચદન, ઉપલેટ, વજ તથા કપૂર ને પુષ્યાર્ક યોગે મેલવી(ભેગાં કરી) ગોળી બનાવી રાખી મૂકવી, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેનુ તિલક કરવાથી દૃષ્ટિ દોષ મટે. તિર્યંચને નજર લાગી હોય તો તેના નેત્રમાં આંજવાથી દૃષ્ટિ દોષ મટે છે.

ઇતિ તૃતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીજા યંત્રની વિધિ—

छत्तीसकोडिआओ सत्तावीसं च याउ बत्तीस लुआओ अ,
अट्ठावीसं च फूलीआओ ॥१॥

चउरासी वायाओ पगंतरपमुह दुट्ठज्वरआओ।
हरिसा वालय पमुहा जंत पभावेन नासंती ॥२॥

भगवइ चउसठि योगिणी जंत लिहीउण पूइयणं च।
देहेवहं दुट्ठाणं संतिकरं नत्थि संदेहो ॥३॥

આ યત્રને યક્ષકર્દમથી શુભદિને લખી માદળીઆમાં ઘાલી કંઠે બાંધવાથી નજર ન લાગે, અનેક રોગનો નાશ થાય અને ચતુષ્પદને નજર લાગી હોય તો તેનો પણ નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૮

૧–ઘ માં આ પ્રમાણે વિધિ છેઃ—ઋદ્ધિ મન્ત્રને કમળ કાંકણીની માળા વડે ૭ દિવસ સુધી રોજ ત્રણ વખત ૧૦૮ વાર જપવો જોઇએ હોમને માટે દશાંગધૂપ જોઇએ અને પૂજાને માટે ગુલાબનાં ફુલ જોઇએ. લોટામા પાણી મન્ત્રીને ૨૧ દિવસ મ્હોં પર છાંટવાથી સર્વ પ્રસન્ન થાય છે અને યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુની નજર બધ થાય છે.

કાવ્ય ૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोहिजिणाणं।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं जलदेवताभ्यो[1] नमः।

યન્ત્ર—મધ્યમાં क्लीं કાર વીંટીને તેના ઉપર, ચોવીશ ક્લૌ કાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ સૌઁ કાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૯

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પાણીનો ઉપદ્રવ મટે, પાણીમાં ડુબે નહિ, વહાણ પણ પાણીમાં ડુબે નહી. વળી ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ અગર ૭ વાર કાકરી મન્ત્રીને જાળમાં નાખવાથી જાળમા માછલીઓ પકડાતી નથી.[2]

તંત્રઃ—બાલક ઊભા પગે જન્મ્યો હોય (સ્ત્રીની યોનિમાંથી પહેલાં પગ નીકળે, પછી મસ્તક નીકળે તે બાલક ઊભા પગે જન્મ્યો કહેવાય છે), તે બાલક પુષ્યાર્ક, હસ્તાર્ક અથવા મૂલાર્ક યોગે જન્મ્યો હોય તથા દિવાલીના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો હોય, તે બાલકની નાર તથા સ્ત્રીની જર(ઓર) જે પડી હોય તે લઈને એકાંતમાં છાયામા સુકવીને, ઓર પર કોઈનો પડછાયો પડવા દેવો નહી, વળી તે સ્ત્રીની આખળ, સફેદ સરસવ પચાગ, રાજહંસી પચાંગ, કાળો ધંતૂરો પચાગ, કાળો જલ ભાંગરો પંચાંગ આ બધી વસ્તુઓની પુષ્યાર્ક યોગે ગુટીકા કરી પગે તથા શરીરે લેપ કરવાથી જલમાં ડુબાય નહિ. આ તંત્ર પાત્ર જોયા વગર આપવો નહિ.

ઇતિ ચતુર્થ કાવ્ય પંચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ચોથા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્રને નિરંતર ચાંદીના પતરાં ઉપર અષ્ટગંધથી લખીને ૨૧ ચપાના ફૂલથી પૂજીને, નિવેદ, ફલ વગેરે મૂકવાથી દેવતાએ કરેલા મૃતવત્સા દોષનુ નિવારણ થાય છે. આ યત્ર સુગધીદાર દ્રવ્યોથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના બનાવેલા માદળીઆમા મૂકીને બાહુ અગર મસ્તકે ધારણ કરવાથી જલ સકટનો નાશ થાય છે, ધારણ કરનાર પાણીમા ડુબતો નથી. સગર્ભા સ્ત્રીને યંત્ર પચામૃતથી પખાલીને પાવાથી તુરત જ પ્રસવ થાય અને જન્મેલા બાળકના ગળે યંત્ર બાંધવાથી બાળક ચિરજીવી થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૦

૧ ख તથા ग માં 'जलयात्रा जलदेवताभ्यो' અને घ મા 'जलयात्रादेवताभ्यो' પાઠ છે. ૨ ग તથા घ માં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનો સફેદ માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ વાર જાપ કરવો. સફેદ ફૂલ ચડાવવા, એક વખત જમવું અને ભોય સંથારે સૂઈ રહેવુ"

કાવ્ય. ૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अणंतोहिजिणाणं ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं क्रौं (क्रौं ?) सर्वसंकटनिवारणेभ्यो[1] सुपार्श्वयक्षेभ्यो नमो नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—ગ્લૌંકાર મધ્યમા વીટીને, તેના ઉપર શ્રીંકાર પચીશ વીંટી, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર છવીશ ગ્રીંકાર વીટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૧

વિધિ–કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી આખની પીડા મટે, જેની આખ દુખવા આવી હોય તેને આખો દીવસ ભૂખ્યો રાખીને, સધ્યા સમયે ૨૧ પતાસા મતરી પાણીમાં ઘોળી પાવાથી અથવા ૨૧ વાર આખ મતરવાથી આંખ દુખતી મટે, નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય.[2]

તન્ત્ર—મનુષ્યના મસ્તકની ખોપરી ઉપર રતાંજળી, ભીમસેની કપૂર તથા પુષ્પાર્કયોગે પહેલી જ વખત બાળકને જન્મ આપનાર સધવા સ્ત્રીના દુધમાં પુષ્યાર્ક યોગે ગોળી બનાવીને, કામ પડે ત્રણ દિવસ આંખમાં ગોળી આંજવાથી નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.

ઇતિ પંચમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પાચમા યન્ત્રની વિધિ–

આ યન્ત્રને અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર શુભ દિને લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં ભોજપત્રને નાખીને ગળે બાંધવાથી આંખની પીડા ઉપશમે છે. સૂર્ય અથવા ચંદ્રગ્રહણની વખતે ધાન્ય મધ્યે માદળીયુ નાખીને પછી ધૂપ દઈને ગળે બાંધવાથી નેત્ર રોગની પીડા ઉપશમે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૨

---

૧ ग તથા घમા 'सर्वसकटनिवारणेभ्य' પાઠ છે ૨ ग તથા घમા વિધિ આ પ્રમાણે છે– "પીળાં વસ્ત્રો પહેરીને ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળાં પુષ્પ ચડાવવા અને કંદરૂનો ધૂપ કરવો."

કાવ્ય ૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो कुट्ठवुद्धीणं ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्राँ श्रीं श्रूँ श्रः हं सं यः यः[1] ठः ठः सरस्वती भगवती विद्याप्रसाद कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—ल्वौं[2]કાર મધ્યે વીંટીને, તેના ઉપર ૩૨ ॐકાર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ[3] ह्रौंકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૩

વિધિ—કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મત્રનો પાઠ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી વિદ્યા શીઘ્ર ચડે, વિસ્મૃતિ ન થાય, વાક્શુદ્ધિ થાય, મૂર્ખપણુ દૂર થાય અને જીભ છુટી થાય.[4]

તંત્ર—આસો સુદી પૂર્ણિમાના દીવસે બ્રાહ્મીનો રસ[5] વચા, કપિલા (ભૂરિ) વાછરડા વાળી ગાયનુ ઘી, એ ત્રણ વસ્તુ સરખા ભાગે મેળવી, કાંસાની થાળી ત્રણ વાર મજાવી તે ત્રણે વસ્તુ તેમાં પાથરીને, યત્ર લખી, તેમા પાર્શ્વનાથની મૂરતી લખીને[6] તે ઉપર અષ્ટગધથી ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूँ वद्वद् वाग्वादिनी એ મત્ર લખી થાલી બાજોઠ ઉપર રાખી ચંદ્રમાના પ્રકાશમાં રાત્રે રાખીને, સવારમાં એકેક અક્ષર કાપી ગીટીજે, નવો ગ્રથ જોડે સરસ્વતી વશ થાય.

ઇતિ ષષ્ટમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છઠા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભદિને ભોજપત્ર પર લખી કઠમાં ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે. મૂર્ખતાપણુ, તોતડાપણુ મટે, વળી આ યત્રને રૂપાના પતરા પર કોતરાવી રોજ પૂજવાથી છ મહિનાની અદર સરસ્વતી વરદાન આપે, તેમાં સદેહ ન રાખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૪

——(०)——

૧. कમા 'घं घं घ' પાઠ છે, खમાં 'थ थं' પાઠ છે, ग તથા घમાં 'थथथः' પાઠ છે. ૨ खમા 'ल्लूँ' પાઠ છે, गમાં 'रँळीं' પાઠ છે, અને घમાં 'ल्वूँ' પાઠ છે ૩ મૂળ પ્રતમા 'છવીશ' ह्रौंકાર વીંટવા એવુ લખ્યુ છે, પરતુ क, ख, ग તથા घમા પચીશની સંખ્યા હોવાથી પચીશની સંખ્યા વધારે યોગ્ય લાગે છે. ૪ ग તથા घમાં આ પ્રમાણે વિધિ છે. "લાલવસ્ત્રો પહેરીને ૨૧ (गમાં ૧૪છે) દિવસ સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા અને યંત્રને પાસે રાખવાથી વિદ્યા બહુ જ ઉતાવળે ચડે છે. વિખૂટો પડેલો માણુસ આવી મળે છે વિધિમા લાલ ફૂલ, ધૂપ કંદરૂપનો, સથારે સૂઇ રહેવું અને એકાશન કરવું. ૫ कમાં 'નવી બાજરીનો પિષ્ટ તથા સાકર' લખેલુ છે. ૬ कમાં 'પાર્શ્વનાથની મૂરતિ'નો પાઠ નથી.

કાવ્ય. ૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वीअबुद्धीण।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं हं सौं श्राँ श्रीं क्रो (क्रौं?) क्लीं सर्वदुरितसंकटक्षुद्रोपद्रवकष्टनिवारणं कुरू कुरू स्वाहा॥

યંત્ર:—ષટ્કોણ યત્ર કરીને મધ્યમાં क्ल्व्यूं લખીને છ ખુણામાં ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमः લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તે ઉપર છત્રીશ नौंકાર વીટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૫

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મત્રનુ સ્મરણ કરવાથી સર્પનો ભય રહેતો નથી. વળી સ્થાવર અને જગમ સર્વ જાતનાં ઝેરનો નાશ થાય. ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ મન્ત્રથી કાંકરી મંત્રીને સર્પના મસ્તક પર મારવાથી સર્પ કીલિત થઇ જાય છે. સર્પ ડશ દઈ શકતો નથી, જેને સર્પ કરડ્યો હોય તેને પાણી મત્રીને આપવાથી સાપનુ ઝેર ચડતું નથી.[3]

તંત્ર—કાલા સર્પની કાંચળી પુષ્યાર્કે લઇને, વળી મરેલા કાલા સર્પના મોંમાં હીરવણી કપાસનાં બીજ વાવીને, ભૂમિમાં દરરોજ પાણીનું સિંચન કરવું, અનુક્રમે વણી ઉગે તે હીરવણીના ડીંડવામાંથી કપાસ નીકળે તે લઈ ને, દીવેટ કરતી વખતે તે કાલા સર્પની કાચલી તેની વચમાં લપેટી દીવેટ કરીને, ચાલતી ઘાણીનુ તેલ કોડીયામા ભરી, દીવેટ અંદર મુકી જે ઘરમાં દીવો કરીએ તે ઘરમાં પુષ્કળ સર્પ ફરતા હરતા દેખાય અને તે જોઈ ને સર્વ મનુષ્ય અજાયબ થાય.

ઇતિ સપ્તમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સાતમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભદિવસે અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, લોઢાના માદળીઆમાં ઘાલી બાહુએ બાધવાથી સર્પાદિ ભયનો નાશ થાય છે. વળી એ જ માદળીઆને ચોખા જલથી પખાલીને જેણે સર્પ કરડ્યો હોય તેણે પાણી પાવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૬

---

૧ ઘ મા 'स' પાઠ છે ૨ ગ તથા ઘ મા અઠાવીશ નૌકાર વીંટવા એવો પાઠ છે. ૩ ગ તથા ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"લીલા રંગની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી અને યંત્ર ગળામાં બાધવાથી સર્પનું વિષ ઉતરી જાય છે યત્ર લીલો તથા ધૂપ લોબાનનો કરવો જોઇએ.

કાવ્ય. ૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं, [ॐ ह्रीं अर्हं] णमो पयाणुसारीणं।

મન્ત્ર—[ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय झ्रौं झ्रौं स्वाहा। વળી ॐ ह्रीं लक्ष्मणरामचन्द्रदेव्यै नम.।[1]

યન્ત્ર—આઠ પાંખડીઓવાળુ કમલ કરીને, મધ્યમાં ह्म्ल्व्र्यूं લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं श्रीं सर्वसिद्धेभ्यो[2] લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર ૧૯ યંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૭

વિધિ–આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી વ્રણ (ઘા)ની પીડાનો નાશ થાય છે, વળી મીઠાંની કાંકરી ૭ વાર અથવા ૧૦૮ વાર મત્રી પીડાતા અંગને ઝાડો દેવાથી પીડા મટી જાય છે.[3]

તંત્રઃ—શનીવારના દિવસે સાજના બ્રહ્મદંડી નોતરીને, અક્ષત, સોપારી મુકવી તથા કકુના છાંટા નાંખીને પછી રવિવારની સાંજના ધૂપ કરી વસ્ત્ર રહિત (નગ્ન) થઇ પંચાગ બ્રહ્મદડી લઈ, પછી વસ્ત્ર પહેરી લીલી હોવાથી ઘુટી ઘા ઉપર અથવા વ્રણ ઉપર લેપ કરવાથી ગમે તેવા અસાધ્ય ઘા અથવા ગડગુમડ હોય તો પણ આરામ થઇ જાય છે.

ઇતિ અષ્ટમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત આઠમા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્રપર રવિવારના દિવસે લખી પાંચ રંગના વસ્ત્રના સુતરથી વીટીને રૂપાના માદળીઆમાં નાંખી ભુજાએ અગર ગળામાં બાંધવાથી વ્રણ પીડા દૂર થાય છે અઢારે જાતના વ્રણની પીડાની શાતિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૮

કાવ્ય ૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हँ णमो अरिहंताणं[4] संभिण्णसोआणं ह्रां ह्रीं ह्रूँ फट् स्वाहा।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्रौं (क्रौं?) क्लीं[5] रः रः रः हं हं नमः[6]।

૧ ઘ માં 'नम स्वाहा' પાઠ છે. ૨ ख મા 'सर्वसिद्धाय' પાઠ છે, જ્યારે ग તથા घ મા 'सर्वसिद्धेभ्यः' પાઠ છે. ૩ ઘ મા વિધિ આ પ્રકારે છે—"અરીઠાનાં બીજની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારના અરીષ્ઠ દૂર ટળે છે. આ વિધિમા ધૂપ ગુગળનો કરવો અને તે લવણની કાકરી હોમમાં નાખવી જોઇએ" ૪ क, ख, ग તથા घમાં 'णमो सम्भिन्नसोदराण' પાઠ છે. ૫ गમા 'ह्रीं' પાઠ છે. જ્યારે घમા 'ह्र्वीं' પાઠ છે. ૬ खમાં 'र रः ह ह नम' પાઠ છે, જ્યારે ग અને घ માં 'र रः हंह. नम. स्वाहा' પાઠ છે.

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીવાળુ કમળ કરવું, મધ્યમાં म्ल्व्र्यूं લખીને, પાંચ પાંખડીઓમાં ॐ ऋद्धाय नमः લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ नौंકાર વીંટીને, તે ઉપર ॐ नमो भगवते जययक्षाय ह्रीं हूं नम स्वाहा એ મંત્ર વીટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો જાપ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી માર્ગે ચાલતાં ચોર અથવા ધાડનો ઉપદ્રવ ટલે, વળી ઘરમાં ચારખુણે ચાર કાકરી ૧૦૮ વાર મંત્રી મૂકીએ તો ચોર પેસવા પામે નહિ. અને ચોર સ્થંભિત થઇ જાય છે.[2]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે જે સ્રીને પુત્ર જન્મ્યો હોય તે સ્રીની આવલ (ઓર) લઈ એકાતે સુકવી તે આવલને રૂની અંદર વીટી દીવો કરવાથી ઘરમાં અનેક મનુષ્ય દેખાય અને ચોર ચોરી કરવા ઘરમાં પેસે નહિ.

ઇતિ નવમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત નવમા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી શુભદિવસે ભોજપત્ર પર લખીને પંચવર્ણી પટ સૂત્રથી વીટીને લોઢાની ખીલી માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી ચોરના ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૦

કાવ્ય ૧૦ –

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पत्तेअबुद्धीण[3] ।

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौ ह्रः श्रां श्रीं श्रूं श्र सिद्धि बुद्धि कृतार्थो भव[भव] वषट् संपूर्ण स्वाहा । जन्मस्यां ध्यानतो जपतो वा मनोत्कर्ष धृत्वा वादीनार्यो नीक्षन्ति वा भवेयु प्रशांता प्रत्येकादिबुद्धिन्मनोस्तात् ।

યંત્રઃ—દશ પાંખડીનુ કમલ કરીને, મધ્યમાં म्ल्व्र्यूं લખીને, તે ઉપર ॐ ह्रीं विक्रमाधिपत्ते नमः લખીને, વલય દઇને ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને, ફરી વલય દઈને સત્તાવીશ હ્રોંકાર વીટીને, તેના ઉપર ॐ ह्रीं (अर्हं) णमो शत्रुविनाशनाय घुते[4] पराजय उपसर्गहराय नमः આ મત્ર વીટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૧

---

૧ क, ग તથા घमा 'नौंકાર પાઠ છે. ૨ घमा વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"ચાર કાંકરી ૧૦૮ વાર મત્રીને ચાર દિશાઓમા ફેંકવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી રસ્તો કીલિત થઈ જાય છે અને ચોર ચોરી કરી શકતો નથી.

૩ ग તથા घमां 'सयबुद्धीण' પાઠ છે. ૪ घमा 'घुंत'ના બદલે 'जय' એવો પાઠ છે

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનુ સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી દ્યૂતમાં પરાજય ન થાય. વળી કલહરાટી કરીને રાજદરબારમાં જવાથી જય થાય છે પોતાનું બોલ્યુ વચન બધાં પ્રમાણ કરે, ક્રોધે ભરાએલો એવો સામેનો વાદી પ્રણામ કરે.

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે ઘુવડનાં હાડકાને પાણીમા ઘસીને હાથે લેપ કરવાથી દ્યૂતમાં જરૂર જય થાય છે, રાજદરબાર પણ વશ થાય છે અને શત્રુનો પરાભવ થાય છે.

ઇતિ દશમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત દશમા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાલીના દિવસે નાહી ધોઇને દીપ ધૂપ સહિત લખીને, વળી નૈવેદ્ય વગેરેથી પૂજન કરીને, પચામૃતનો હોમ કરીને, ૨૨૦૦૦ બાવીશ હજાર મૂલ મત્રનો જાપ કરી સેવતી તથા જાઇના ફૂલથી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, માથે રાખવાથી નિશ્ચયે કરીને દ્યૂતમાં જય થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૨

કાવ્ય ૧૧—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो आगासगामीणं[1] ।

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्राँ श्रीं श्रौ कुमतिनिवारण्यै[महा]मायायै नम स्वाहा।

યન્ત્રઃ—બાર પાખડીવાળુ કમલ કરીને, મધ્યમાં ज्म्ल्व्र्यूं સ્થાપીને પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं सौं (क्लीं?) क्राँ (क्रौं?)श्रीभक्तिरूपाय नमः[2] લખીને, વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્રવડે વીંટીને, તે ઉપર વલય દઈને, ॐ नमो भगवते प्रसिद्धरूपाय भक्तियुक्ताय सां सीं सौं (ह्राँ) ह्रीं ह्रौं क्रौं (क्रौं?) ज्रा नमः આ મત્ર વીટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૩

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર જપવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી[3] ગઇ વસ્તુ પાછી મલે, ખોવાએલા મનુષ્ય, દાસ, દાસી પણ પાછાં મલી આવે ચારે દિશા તરફ ઊભા રહીને દરેકે દરેક દિશાએ ૧૦૮ જાપ કરવાથી ગએલી

---

૧ ख, ग અને घमा 'पत्तेयवुद्धीण' પાઠ છે.

૨ ख તથા गमां 'ॐ ह्रीं सौं क्लीं श्रीं भक्तिरूपाय नम' પાઠ છે, જ્યારે घमां 'ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रा भक्तिस्वरूपाय नम' પાઠ છે, પરતુ તે બરાબર નથી, કારણ કે અક્ષરો તેર થઇ જાય છે જ્યારે પાંખડીઓ બારજ છે.

૩ घमा વિધિ આ પ્રમાણે છે—"સ્નાન કરીને પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય ફળ લઈ પ્રસન્ન ચિત્તથી ઊભા રહી સફેદ માળાથી ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી

વસ્તુ તથા સગાં સ્નેહી, દાસ દાસી વગેરે તુરત જ પાછાં મલી આવે ઇંદ્રધ્વજ શણગારી જલયાત્રા કરવી, વાજીત્ર, ગીત, નૃત્ય તથા પચામૃતની જલધારા દઈ, અમારી પડહો દેવડાવી, બલિ, બાકુલા ઉંચે ઉછાળી નગરના સર્વ દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય તથા ફલથી પુજીને અષ્ટમભક્ત કરી, દીપ, ધૂપ નૈવેદ્ય કરી સફેદ નવકારવાલીથી ઊભા ઊભા ચારે દિશાએ એકેક નવકારવાલી ગણી, સફેદ સરસવના ૧૨૦૦૦ બાર હજાર દાણા પર ૧૨૦૦૦ મત્ર ગણીને તે મત્રેલા સરસવ ઉછાળવાથી જલની વૃષ્ટિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

તત્ર:–પુષ્યાર્ક યોગે લજાલુનાં પચાંગ ગ્રહણ કરીને, છાયાએ સુકવીને ખોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્રે જડી બાંધી ત્રિકાલ ચાબખો મારીએ તો ખોવાએલો મનુષ્ય જલદી પાછો આવે.

ઇતિ એકાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૧૧ મા યત્રનો વિધિઃ—

આ યત્ર પાસે રાખવાથી પિશાચ લાગતો નથી, તૃષા લાગી હોય તો જલ તરત મલી આવે છે, ખોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્ર ઉપર અલતો, હરતાલ, કકુથી આ યત્ર લખી, સાવરણીએ બાંધી, ત્રિકાલ કોરડા મારવાથી ખોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે વળી હરતાલ [તથા અલસીના તેલ]થી તાંબાના પતરા ઉપર લખી પતરાને તપાવવાથી ખોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે. તેમાં સદેહ ન જાણવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૪

કાવ્ય ૧૨ –

ઋદ્ધિ,—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो बुद्धबोधीणं[1]।

મન્ત્રઃ–ॐ(ॐ) ॲ ॲ ॲ अः[2] सर्वराजाप्रजामोहिनी सर्वजनवश्यं कुरु कुरु स्वाहा।

યંત્ર—સોલ પાખડીનુ કમલ કરીને, મધ્યમાં च्म्ल्व्र्यूं લખીને, પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं निजधर्मचिंताय ज्रौं क्रौ रं ह्रौ नमः લખીને, તેના ઉપર ॐ नमो अनुदिन मनुज स्वायात्र सुभिक्षाय जामि श्रुतजलातिरथै परै प्रसिद्धि कैश्चित् देवा

જેને બોલાવવાની ઇચ્છા હોય તે આવી શકે છે લાલ માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી રોજ ૧૦૮ વાર જપવાથી પણ એ પ્રમાણે જ મળે છે. વિધિમા ધૂપ કંદરૂનો કરવો"

૧ ગમા 'ॐ ह्रीं अर्हं णमो बोहिय बुद्धिण स्वाहा' પાઠ છે, જ્યારે ઘમા 'ॐ ह्रीं अर्हं णमो वोही बुद्धीण' પાઠ છે

૨ ખમાં 'ॐ ॲ ॲ ॲं ॲं' પાઠ છે, જ્યારે ગ અને ઘમાં 'ॐ आं आ अं अ.' પાઠ છે

परगटितानि नादकरणतां देवकैश्चित् जवालयु सुखैस्तान् वोधितादान बुद्धौ दान। આ પ્રમાણે લખીને, વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર ॐ नमो भगवते अतुलबलपराक्रमाय आदीश्वरयक्षाधिपाय ह्रौं ह्रौं ह्रीं[1] नम આ મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી જે કન્યા પોતાને ઇષ્ટ હોય તેની સાથે પાણિગ્રહણ થાય, વળી સ્ત્રી રીસાઇને ચાલી ગઇ હોય તો પાછી આવી મલે.[2]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે શંખાવલી પચાંગ તથા ઉંધાહુલી પંચાંગ શનિવારની સાજના નોંતરી, કકુ, ચોખા તથા સોપારી ધરીને તે બંને જડીનાં પચાંગ લાવી વાટી કસ્તુરી, ગોરૂચદન, કેસર, સફેદો વગેરે ભેગાં કરી પોતાનાં વીર્યથી ઓળીવાળી જે સ્ત્રીને ખાવા પીવામાં ગુટિકા રવિવારના રોજ આપીએ તે વશ થાય.

ઇતિ દ્વાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બારમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના માદળીઆમા નાંખીને, દૂધ, દહીં તથા ઘીમાં જુદા જુદા ત્રણ દિવસ સુધી રાખી પચામૃતથી પખાલી જમણા હાથે બાંધવાથી [ઇચ્છિત] કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય, નિશ્ચયે કરીને વિવાહ થાય. વળી તાબાનાં પતરાં ઉપર લખીને તપાવવાથી જે સ્ત્રીનુ ચિંતવન કરે તેની સાથે પાણિ ગ્રહણ થાય શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃતામ્નાય સત્ય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૬

કાવ્ય ૧૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उज्जुमईणं[3] ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं हंस ह्रौं[4] ऐं ह्रां ह्रीं द्रां द्रीं द्रौ द्रः मोहिनी सर्वे [जन] वश्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

---

૧ घमा ह्रौं ह्रीं नम' પાઠ છે.

૨ घमा વિધિ આ પ્રમાણે છે.—"યંત્ર પાસે રાખવો અને ૧૦૮વાર ઉક્ત મંત્ર વડે તેલ મત્રીને હાથીને પાવાથી તેનો મદ ઉતરી જાય છે. ૪૨ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ માળાથી જપવા જોઇએ, અને ધૂપ દશાગ વાપરવો જોઇએ"

૩ क, ख અને गमां 'ॐ ह्रीं अर्हं णमो उज्जुमदीणं' પાઠ છે, જ્યારે घमा 'ऋज्जुमदीण' પાઠ છે.
૪ क તથા ख મા 'ह्रूंसा' પાઠ છે, જ્યારે घमा 'ऐं' પાઠ નથી.

યન્ત્ર—સોલ પાંખડીવાળુ કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં छम्ल्व्र्यूं લખીને, સોળ પાખડીમાં ૐ नमो भगवते सौभाग्यरूपाय ह्रीं[1] नमः લખીને, તે ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને, ૐ भ्रां भ्रीं[2] अष्टसिद्धि क्रौ (क्रों?) ह्रीं ह्म्ल्व्र्यूं युक्ताय नमः એવો મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતા કાંકરી ૭ અથવા માટીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મન્ત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘરના ચાર ખુણામા ૪ કાંકરી મત્રીને નાખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ.[3]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક ચોગે કુવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલભાંગરાના રસમાં ભીંજાવી સુકવી, જલમાથી જલોક લાવી તે સુતરથી બેવડી કરી જલોક વીંટી દીવેટ કરી, કોડીઆમા દીવેટ મૂકી, હનુમાનની મૂરતિના માથે સવા પાશેર તેલ ચડાવી, તેલ કોડીઆમા લઈ, જમીન સિંદૂરથી પૂજી, કોડીચુ તેના ઉપર મૂકવું, કોડીચુ પણ સિંદૂરથી પૂજી, ખુલ્લી જગ્યામા દીવો કરી ઉપર લોઢાનુ વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમા કાજલ પાડવુ, જ્યાસુધી કાજલ પડે ત્યાસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આંખમા આંજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું જોવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ઇતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃત તેરમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે ભોજપત્ર પર લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમા તસ્કર વગેરેનો ભય ઉપજતો નથી અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૮

---

૧ कमा 'श्रीं' પાઠ છે, જ્યારે खमा 'श्री' છે

૨ खमा 'नमो' પાઠ છે, જ્યારે गमा તથા घमा 'भ्रॉ भ्रीं'ના બદલે 'भ्रा ना' પાઠ છે

૩ घमा વિધિ આ પ્રમાણે છે—'પીળી માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા જોઇએ ધૂપ કદરૂપનો કરવો, ભોયે સૂવુ અને એક વખત જમવું.

કાવ્ય. ૧૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वीयवुद्धीणं[1] ।

યન્ત્ર—ॐ ह्रीं[2] नमो भगवती गुणवती महामानसी स्वाहा ।

યન્ત્ર—પાચ પાંખડીનુ કમલ કરીને, મધ્યમાં ज्म्ल्र्व्यूं લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રંકાર લખીને, દક્ષિણે પાંચ શ્રીંકાર, ત્રીજામા પાંચ ક્રૌંકાર, ચોથામાં પાચ ॐકાર તથા પાચમા દલમા પાંચ હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્રને મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હ્રુદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે, વળી મહા-મૂર્ખ હોય તો પણ ચારે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે. વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જાપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, કેશર, કપૂર, સુખડ, રતાજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘી મિશ્રિત ગુટીકા ૧૦૮ કરી હમેશાં હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ સરસ્વતી દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિદ્વાન થાય છે, સંપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.[3]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે વિદ્યાબ્રાહ્મી, શતાવરી, શંખાવલી, અઘાડો, જાવંત્રી, કેસર, માલકાંકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનુ ચૂર્ણ કરી, સર્વ સમભાગે લઇ સવારમા ૧૪ વાલ આદુના રસની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ઇતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ચઉદમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતે પખાલી ગળાના વિષે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ યત્રને રૂપાનાં પતરાં પર અષ્ટગંધથી નિરતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજી, સફેદ ચંએલીના ફૂલ હમેશાં ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહા બુદ્ધિમાન થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૦

---

૧ खમાં 'उलमदीणं' પાઠ છે, જ્યારે घમા 'विपुलमदीणं' પાઠ છે.

૨ ख, ग તથા घમાં 'ह्रीं' પાઠ નથી

૩ घમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યંત્ર પાસે રાખી ૭ કાકરી લઈ દરેકને ૨૧ વાર મત્રી ચારે બાજુ ફેંકવાથી વ્યાધિ, શત્રુ વગેરેનો ભય નષ્ટ થાય છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વાત રોગ નષ્ટ થાય છે"

યન્ત્ર—સોલ પાંખડીવાળુ કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં छम्ल्र्यूं લખીને, સોળ પાખડીમા ૐ नमो भगवते सौभाग्यरूपाय ह्रीं[1] नमः લખીને, તે ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને, ૐ माँ मीँ[2] अष्टसिद्धि क्रौं (क्रों?) ह्रीं ह्म्ल्व्यूं युक्ताय नमः એવો મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતા કાંકરી ૭ અથવા માટીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મન્ત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી ઘરના ચાર ખુણામાં ૪ કાંકરી મત્રીને નાખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ.[3]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કુવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલભાંગરાના રસમા ભીંજાવી સુકવી, જલમાથી જલોક લાવી તે સુતરથી બેવડી કરી જલોક વીંટી દીવેટ કરી, કોડીઆમા દીવેટ મૂકી, હનુમાનની મૂરતિના માથે સવા પાશેર તેલ ચડાવી, તેલ કોડીઆમા લઈ, જમીન સિંદૂરથી પૂજી, કોડીયુ તેના ઉપર મૂકવું, કોડીયુ પણ સિંદૂરથી પૂજી, ખુલ્લી જગ્યામા દીવો કરી ઉપર લોઢાનુ વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમા કાજલ પાડવુ, જ્યાસુધી કાજલ પડે ત્યાંસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આખમા આજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું જોવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ઇતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃત તેરમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે ભોજપત્ર પર લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમા તસ્કર વગેરેનો ભય ઉપજતો નથી અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૮

---

૧ कमा 'श्रीं' પાઠ છે, જ્યારે खमा 'श्री' છે.

૨ खमा 'नमो' પાઠ છે, જ્યારે गमा તથા घमा 'मॉ मीँ'ના બદલે 'मा ना' પાઠ છે

૩ घमा વિધિ આ પ્રમાણે છે—'પીળી માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા જોઇએ ધૂપ કદરૂપનો કરવો, ભોયે સૂવુ અને એક વખત જમવું.

કાવ્ય. ૧૪—

ઋદ્ધિ—ૐ ह्रीं अर्हं णमो बीयबुद्धीणं[1] ।

યન્ત્ર—ૐ ह्रीं[2] नमो भगवती गुणवती महामानसी स्वाहा ।

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીનુ કમલ કરીને, મધ્યમા ज्म्ल्र्व्यूं લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રંકાર લખીને, દક્ષિણે પાંચ શ્રીંકાર, ત્રીજામા પાંચ ક્રૌંકાર, ચોથામાં પાચ ૐકાર તથા પાંચમા દલમા પાંચ હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્રને મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હૃદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે, વળી મહા-મૂર્ખ હોય તો પણ ચારે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે. વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જાપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, કેશર, કપૂર, સુખડ, રતાંજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘી મિશ્રિત ગુટીકા ૧૦૮ કરી હમેશાં હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ સરસ્વતી દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિદ્વાન થાય છે, સંપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.[3]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે વિદ્યાબ્રાહ્મી, શતાવરી, શંખાવલી, અઘાડો, જાવંત્રી, કેસર, માલકાંકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનુ ચૂર્ણ કરી, સર્વ સમભાગે લઈ સવારમા ૧૪ વાલ આદુના રસની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ઈતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ચઉદમા કાવ્યની વિધિ—

આ યંત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતે પખાલી ગળાના વિષે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ યત્રને રૂપાનાં પતરાં પર અષ્ટગધથી નિરતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજી, સફેદ ચબેલીના ફૂલ હમેશાં ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહા બુદ્ધિમાન થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૦

---

૧ खમાં 'उल्मदीणं' પાઠ છે, જ્યારે घમા 'विपुलमदीणं' પાઠ છે.

૨ ख, ग તથા घમા 'ह्रीं' પાઠ નથી.

૩ घમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યત્ર પાસે રાખી ૭ કાકરી લઈ દરેકને ૨૧ વાર મત્રી ચારે બાજુ ફેંકવાથી વ્યાધિ, શત્રુ વગેરેનો ભય નષ્ટ થાય છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વાત રોગ નષ્ટ થાય છે"

કાવ્ય. ૧૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो दसपूव्वीणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवती गुणवती सुसीमा पृथ्वी वज्रशृङ्खला मानसी महामानसी स्वाहा।

યન્ત્રઃ—દશ પાંખડીનુ કમલ કરીને, તેની મધ્યમા झ्म्ल्व्र्यूं લખીને, દશ પાંખડીઓમા ॐ अप्रतिचक्राय ह्रीं नमः લખીને, વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દઇને, ॐ नमो अचिंत्यबलपराक्रमाय सर्वार्थकामरूपाय ह्रां ह्रीं क्रौ (क्रों ?) श्रीं नमः એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર કમ્મરે બાંધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે ભોગ કરતી વખતે પોતાના વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી. વળી દિવસે સૂઈ ગયા હોઈએ, તે વખતે નિદ્રામાં ખરાબ સ્વપ્ન [કામક્રીડા સમ્બધીનુ] જોવામાં આવે તો પણ વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી. વળી કદાચિત્ પૂજા, વિધિ દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાગના જેવું સુદર સ્વરૂપ દીવસે દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે પોતાના શીયલના પ્રભાવથી પર સ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમા ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કાળા ધતૂરાનુ અથવા સફેદ ધતૂરાનું મૂલ શનિવારે નોતરી, રવિવારે સધ્યાકાળે નગ્ન થઈને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દઇને પોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમાં વીર્યનુ સ્ખલન થતું નથી.

ઈતિ પંચદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંદરમા કાવ્યની વિધિઃ—

આ યંત્ર શુભયોગે અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાંતેલા સુતરથી યત્ર વીંટીને પંચામૃતથી પખાલી કમ્મરે પચવર્ણી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સુઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્થભન થાય છે. અને સ્વપ્નમાં વીર્યનુ સ્ખલન થતું નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

૧–ઘ માં આ પ્રમાણે વિધિ છેઃ—"યત્ર પાસે રાખીને ૨૧ વાર તેલ મત્રીને મ્હોપર લગાડવાથી રાજદરબારમાં સન્માન થાય, સૌભાગ્ય વધે, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય. ૧૪ દિવસ સુધી રોજ લાલ માળાવડે ૧૦૦૦ જાપ કરવા, દશાગ ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવું"

કાવ્ય. ૧૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो चउद्दसपुव्वीणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो सुमंगला सुसीमा नामा देवी समोहितार्थ वज्रश्रृंखला कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ક્ષ્મ્લ્વ્ર્યૂં લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ ॐ ह्रीं जयाय(यै ?) नमः, દક્ષિણે ॐ श्रीं विजयाय(यै ?) नमः, પશ્ચિમે ॐ क्लीं अपराजिताय (यै ?) नमः અને ઉત્તરે ॐ ग्लौं माणिभद्राय नमः લખી, ઉપર ચારે બાજુ ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામા જતાં વનમધ્યે દાવાનલ જાગ્યો હોય તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાંટવાથી દાવાનલનો અગ્નિ શાંત થઇ જાય છે અને જગલમાં રહેતાં ઘણા જીવો પર ઉપગાર થાય છે. વળી ગામમાં, કિલ્લામા, નગરમાં, શહેરમાં જ્યાં જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય, ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઇને, પાણી તથા ધૂળને મત્રીને નાંખવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે. વળી પોતાના ઘેર આ યત્રને તામ્રપત્ર પર કોતરાવી નિરંતર પૂજવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂકયો હોય તો તે પણ ચાલી શકતો નથી.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પચાંગ લાવી, પાણીથી ગુટિકા કરીને કાર્ય પડે શરીરે મર્દન કરવાથી અગ્નિની ઝાળ શરીરે ન લાગતાં અગ્નિ ઠડી લાગે છે.

ઇતિ ષોડશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સોળમા યત્રની વિધિ—

આ યત્રને અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભદિને લખી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી શરીરે અગ્નિ ભય લાગતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૪

---

૧. ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"યત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપી રાજદરબારમાં જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુનો ભય રહેતો નથી. ૯ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લીલા રંગની માળાવડે કરવો. ધૂપ કદરૂનો કરવો.

કાવ્ય. ૧૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो दसपूव्वीणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवती गुणवती सुसीमा पृथ्वी वज्रशृङ्खला मानसी महामानसी स्वाहा।

યન્ત્રઃ—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, તેની મધ્યમા क्ष्म्ल्व्र्यूं લખીને, દશ પાંખડીઓમાં ॐ अप्रतिचक्राय ह्रीं नमः લખીને, વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દઇને, ॐ नमो अचिंत्यबलपराक्रमाय सर्वार्थकामरूपाय ह्रां ह्रीं क्रौ (क्रौं?) श्रीं नमः એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર કમ્મરે બાંધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે ભોગ કરતી વખતે પોતાના વીર્યનુ સ્ખલન થતું નથી. વળી દિવસે સૂઈ ગયા હોઈએ, તે વખતે નિંદ્રામાં ખરાબ સ્વપ્ન [કામક્રીડા સમ્બધીનુ] જોવામાં આવે તો પણ વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી. વળી કદાચિત્ પૂજા, વિધિ દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાગના જેવું સુદર સ્વરૂપ દીવસે દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે પોતાના શીયલના પ્રભાવથી પર સ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમા ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કાળા ધંતૂરાનુ અથવા સફેદ ધતૂરાનું મૂલ શનિવારે નોતરી, રવિવારે સધ્યાકાળે નગ્ન થઈને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દઇને પોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમાં વીર્યનુ સ્ખલન થતું નથી.

ઇતિ પંચદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંદરમા કાવ્યની વિધિઃ—

આ યંત્ર શુભયોગે અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાંતેલા સુતરથી યંત્ર વીંટીને પચામૃતથી પખાલી કમ્મરે પચવર્ણી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સુઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્થભન થાય છે. અને સ્વપ્નમાં વીર્યનુ સ્ખલન થતું નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

૧—ઘ માં આ પ્રમાણે વિધિ છેઃ—"યત્ર પાસે રાખીને ૨૧ વાર તેલ મત્રીને મ્હોંપર લગાડવાથી રાજદરબારમાં સન્માન થાય, સૌભાગ્ય વધે, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય. ૧૪ દિવસ સુધી રોજ લાલ માળાવડે ૧૦૦૦ જાપ કરવા, દશાગ ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવું"

કાવ્ય. ૧૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो चउदसपूव्वीणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो सुमगला सुसीमा नामा देवी समीहितार्थे वज्रश्रृंखला कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં म्ल्व्र्यूं લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ ॐ ह्रीं जयाय(यै ?) નમઃ, દક્ષિણે ॐ श्रीं विजयाय(यै ?) નમઃ, પશ્ચિમે ॐ क्लीं अपराजिताय (यै ?) નમઃ અને ઉત્તરે ॐ ग्लौ माणिभद्राय નમઃ લખી, ઉપર ચારે બાજુ ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામા જતાં વનમધ્યે દાવાનલ જાગ્યો હોય તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મંત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાંટવાથી દાવાનલનો અગ્નિ શાત થઇ જાય છે અને જંગલમાં રહેતાં ઘણા જીવો પર ઉપગાર થાય છે. વળી ગામમાં, કિલ્લામાં, નગરમાં, શહેરમાં જ્યા જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય, ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઇને, પાણી તથા ધૂળને મત્રીને નાંખવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે. વળી પોતાના ઘેર આ યંત્રને તામ્રપત્ર પર કોતરાવી નિરતર પૂજવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂકયો હોય તો તે પણ ચાલી શકતો નથી.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પંચાંગ લાવી, પાણીથી ગુટિકા કરીને કાર્ય પડે શરીરે મર્દન કરવાથી અગ્નિની ઝાળ શરીરે ન લાગતાં અગ્નિ ઠડી લાગે છે.

ઇતિ ષોડશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સોળમા યત્રની વિધિ—

આ યત્રને અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભદિને લખી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી શરીરે અગ્નિ ભય લાગતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૪

---

૧. ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"યત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપી રાજદરબારમાં જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુનો ભય રહેતો નથી. ૯ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લીલા રગની માળાવડે કરવો ધૂપ કંદરનો કરવો.

કાવ્ય ૧૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठंग महानिमित्त कुसलाण ।

યન્ત્ર—ॐ नमो नमिऊण अट्टे मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रपीडा जठरपीडा भंजय भंजय सर्वपीडा भंजय भंजय सर्वरोगनिवारणं कुरु कुरु स्वाहा

યંત્ર:—ચારે બાજુથી સરખા ચોખડા સોલ કોઠા કરવા તેમાં ॐ नमो अजितशत्रु पराजयं कुरू कुरू स्वाहा લખી, તેના ઉપર ચારે દિશાઓમાં ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રતુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી પેટમાં પીડા થતી નથી વળી જે પુરુષ સવારમાં શુદ્ધ થઈને શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરીને પીળી જપમાલાથી ઉત્તરદિશા તરફ મોં રાખીને ઘીનો દીવો કરીને, પાણી ભરીને ઘડાની સ્થાપના કરે અને તે [સ્થાપેલા] ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરે તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી ગુગલ ગોળી મત્રીને, ધૂપમાં હોમ ૧૦૮ વાર મંત્રેલી ગોળીનો નિરતર કરે તથા મીઠાના કકડા ૭ સાત ઘડામાં નાખે તો તે પુરુષના જઠર રોગ, જલોદર, કઠોદર, ગુલ્મપાહિની, શૂળ તથા જઠરના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.[1]

તંત્ર:—મૂલાર્કે સરપખો પચાંગ, વીસ ખપરો પચાંગ, ઇંદ્રવારૂણી પચાંગ, ઇશ્વરલિંગી પચાગ સર્વે ભેગાં કરીને જઠર પર લેપ કરવાથી ઉદરનો રોગ તુરત જ શાંત થઇ જાય છે.

ઇતિ સપ્તદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત સત્તરમા યત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં ઘાલી પચામૃતે પખાલી ગળે બાંધવાથી જઠરની સર્વ જાતની પીડાની શાંતિ થાય છે. વળી આ યત્ર રૂપાનાં પતરાં પર સુગધી દ્રવ્યે લખીને પંચામૃતથી પખાલી મહારોગીને હમેશાં પીવડાવવાથી સર્વ જાતનાં ઉદરનાં રોગ જાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૬

---

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—"યંત્ર પાસે રાખીને ચોખુ પાણી ૨૧ વાર મત્રી પીવડાવવાથી પેટની અસાધ્ય પીડા, વાયુ શૂલ તથા ગોળો વગેરે સર્વ રોગની શાંતિ થાય છે. ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ સફેદ માળાવડે કરવા અને ધૂપ ચદનનો કરવો."

કાવ્ય ૧૮—

ઋદ્ધિ:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विउव्वणइड्ढिपत्ताणं[1]।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते जये विजये[2] मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय स्वाहा।

યંત્રઃ—કુંભાકારે યંત્ર કરીને, મધ્યમાં ષટકોણ આલેખીને તથા છ દલમાં ॐ ह्रीं परमार्हं नम લખીને, વળી ષટકોણપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દઇને ॐ नमो शास्त्रज्ञान[3] बोधनाय परमऋद्धि प्राप्त जयं कराय ह्रां ह्रीं ह्रौं[4] श्रीं नमः ॐ नमो भगवते शत्रुसैन्यं निवारणाय यं यं यं रक्ष रक्ष विध्वंसनाय क्लीं ह्रीं नमः। આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી બુદ્ધિનો વિભ્રમ ન થાય, જે પુરુષ વિધિ પૂર્વક પવિત્ર થઇને નિરતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણ કરે, તેના મનમા સકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચારોની પરપરા કદાપિ ઉપજે જ નહિ; મનમા ચિંતા, શોક અથવા દુર્ધ્યાન થાય જ નહિ. મોહ, મિથ્યાત્વનો નાશ થાય. ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય, વળી ઘરમાં માગલિક હર્ષોત્સવ થાય, વળી માર્ગમાં આંધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘોર અધકારનો ભય ન થાય[5]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે બરાબર પાકેલુ લિંબુ લઇને, શનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારો લાવી, રાત્રે નગ્ન [ઊભા રહીને] આકાશનુ તારા ગણ જોવું, જ્યારે તારો ખરતો દેખાય ત્યારે બંને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમાં નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તડકામાં કાંસાના વાસણમાં મૂકવાથી લિંબુ કુદે છે

ઈતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૧૮મા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુષ્યાર્ક યોગે અથવા શુભદિને રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દઇને કઠે ધારણ કરવાથી મનોવિભ્રમ થતો નથી, ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ, ઉદાસીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર અષ્ટગધથી લખી, ઘેર નિરતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હર્ષ મહોત્સવ નિરતર થયાં કરે. માર્ગમા ઘોર અધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપજે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૮

---

૧ कમા 'विक्रपणईटिपत्ताण' પાઠ છે ख મા 'विउणयतिपत्ताण' પાઠ છે, ग માં 'विउयणदड्डिपत्ताण' પાઠ છે, જ્યારે घમાં 'विउयणयड्डिपत्ताण' પાઠ છે. ૨ ख, ग તથા घમા 'जयविजय' પાઠ છે ૩ कમા 'शास्त्रज्ञान' પાઠ છે. ૪ घ માં 'क्रौं' પાઠ છે. ૫ घમા આ પ્રમાણે વિધિ છે:—"યત્ર પાસે રાખી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની સેનાનુ સ્તભન થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ માળાવડે કરવા, ધૂપ દશાંગનો કરવો અને એકવાર ભોજન કરવુ"

કાવ્ય ૧૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठंग महानिमित्त कुसलाण।

યન્ત્ર—ॐ नमो नमिऊण अट्टे मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रपीडा जठरपीडा भंजय भंजय सर्वपीडा भंजय भंजय सर्वरोगनिवारणं कुरु कुरु स्वाहा

યંત્રઃ-ચારે બાજુથી સરખા ચોખંડા સોલ કોઠા કરવા તેમાં ॐ नमो अजितशत्रु पराजयं कुरू कुरू स्वाहा લખી, તેના ઉપર ચારે દિશાઓમાં ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી પેટમાં પીડા થતી નથી વળી જે પુરુષ સવારમા શુદ્ધ થઈને શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરીને પીળી જપમાલાથી ઉત્તરદિશા તરફ મોં રાખીને ઘીનો દીવો કરીને, પાણી ભરીને ઘડાની સ્થાપના કરે અને તે [સ્થાપેલા] ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરે તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી ગુગલ ગોળી મંત્રીને, ધૂપમાં હોમ ૧૦૮ વાર મંત્રેલી ગોળીનો નિરંતર કરે તથા મીઠાના કકડા ૭ સાત ઘડામાં નાખે તો તે પુરુષના જઠર રોગ, જલોદર, કઠોદર, ગુલ્મપાહિની, શૂળ તથા જઠરના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે[1]

તંત્રઃ—મૂલાર્કે સરપખો પંચાંગ, વીસ ખપરો પચાંગ, ઇંદ્રવારૂણી પંચાંગ, ઇશ્વરલિંગી પચાંગ સર્વ ભેગા કરીને જઠર પર લેપ કરવાથી ઉદરનો રોગ તુરત જ શાંત થઇ જાય છે.

ઈતિ સપ્તદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત સત્તરમા યત્રની વિધિઃ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં ઘાલી પચામૃતે પખાલી ગળે બાંધવાથી જઠરની સર્વ જાતની પીડાની શાંતિ થાય છે. વળી આ યંત્ર રૂપાનાં પતરાં પર સુગધી દ્રવ્યે લખીને પંચામૃતથી પખાલી મહારોગીને હમેશાં પીવડાવવાથી સર્વ જાતનાં ઉદરનાં રોગ જાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૬

---

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ–"યંત્ર પાસે રાખીને ચોખુ પાણી ૨૧ વાર મંત્રી પીવડાવવાથી પેટની અસાધ્ય પીડા, વાયુ શૂલ તથા ગોળો વગેરે સર્વ રોગની શાંતિ થાય છે. ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ સફેદ માળાવડે કરવા અને ધૂપ ચંદનનો કરવો."

કાવ્ય ૧૮—

ઋદ્ધિ:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विउव्वणइढ्ढिपत्ताणं[1] ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते जये विजये[2] मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय स्वाहा ।

યંત્ર:—કુંભાકારે યત્ર કરીને, મધ્યમાં ષટકોણ આલેખીને તથા છ દલમા ॐ ह्रीं परमार्हं नम લખીને, વળી ષટકોણપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દઇને ॐ नमो शास्त्रज्ञान[3] बोधनाय परमऋद्धि प्राप्त जयं कराय ह्रां ह्रीं ह्रौ[4] श्रीं नमः ॐ नमो भगवते शत्रुसैन्यं निवारणाय यं यं यं रक्ष रक्ष विध्वंसनाय क्लीं ह्रीं नमः । આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી બુદ્ધિનો વિભ્રમ ન થાય, જે પુરુષ વિધિ પૂર્વક પવિત્ર થઇને નિરતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણ કરે, તેના મનમા સંકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચારોની પરપરા કદાપિ ઉપજે જ નહિ; મનમા ચિંતા, શોક અથવા દુર્ધ્યાન થાય જ નહિ. મોહ, મિથ્યાત્વનો નાશ થાય. ધર્મમા મતિ સ્થિર થાય, વળી ઘરમા માગલિક હર્ષોત્સવ થાય, વળી માર્ગમાં આધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘોર અધકારનો ભય ન થાય[5]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે બરાબર પાકેલુ લિંબુ લઇને, શનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારો લાવી, રાત્રે નગ્ન [ઊભા રહીને] આકાશનુ તારા ગણ જોવું, જ્યારે તારો ખરતો દેખાય ત્યારે બંને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમાં નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તડકામાં કાંસાના વાસણમાં મૂકવાથી લિંબુ કુદે છે

ઇતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૧૮મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુષ્યાર્ક યોગે અથવા શુભદિને રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દઇને કઠે ધારણ કરવાથી મનોવિભ્રમ થતો નથી, ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ, ઉદાસીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે. વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર અષ્ટગધથી લખી, ઘેર નિરતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હર્ષ મહોત્સવ નિરતર થયાં કરે. માર્ગમાં ઘોર અધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપજે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૮

---

૧ कमा 'विक्रुपणईटिपत्ताण' પાઠ છે. ख માં 'विउणयतिपत्ताण' પાઠ છે, ग માં 'विउयणद्दिपत्ताण' પાઠ છે, જ્યારે घमा 'विउयणयड्डिपत्ताण' પાઠ છે. ૨ ख, ग તથા घमा 'जयविजय' પાઠ છે ૩ कमां 'शास्त्रज्ञान' પાઠ છે. ૪ घ માં 'क्रौं' પાઠ છે. ૫ घमा આ પ્રમાણે વિધિ છે:—"યત્ર પાસે રાખી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની સેનાનુ સ્તભન થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ માળાવડે કરવા, ધૂપ દશાંગનો કરવો અને એકવાર ભોજન કરવુ"

કાવ્ય ૧૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विज्जाहराणं।

મન્ત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः यक्षः ह्रीं वषट् फट्[1] स्वाहा।

યંત્રઃ—ધનુષાકારે યત્ર કરીને, મધ્યમાં પાંચ ह्रींકાર લખીને, પૂર્વમાં ॐકાર આઠ લખીને, દક્ષિણે રંકાર આઠ લખવા, પશ્ચિમે આઠ યંકાર લખીને, ઉત્તરે આઠ ક્ષકાર લખવા, આ પ્રકારે ધનુષના વિષે મન્ત્રાક્ષરની સ્થાપના કરીને, વળી ચક્રાકારે વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરી, યંત્ર પાસે રાખવાથી પંરવિદ્યા આપણા શરીરને વિષે ઉચ્ચાટન કરી શકતી નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને રોજ સવારમા આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરે તેના શરીરે મત્ર, તત્ર, યત્ર, કામણ, દુમણ, કાર્મણ, મુઠ પોતાની સ્ત્રીએ કરેલ હોય અથવા બીજા કોઇ પુરુષે કરેલ હોય તે કોઇ પણ દોષ લાગતો નથી. વળી આ કાવ્ય મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાના પ્રભાવથી જ્યા જ્યાં જઇએ ત્યાં ત્યાં આજીવિકા સુખપૂર્વક મલી શકે અને ભૂખે ન મરાય વળી ભાગ્યહીન પુરુષ પણ જો આ યત્રરાજની પૂજા કરે તો પ્રાણના આધાર સમાન અન્નપાન સુખેથી મેળવી શકે[2]

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે લજ્જાલુ પંચાગ, શખપુષ્પી પચાંગ, રામપચાંગ, લક્ષ્મણ પચાંગ, શ્વેતગુંજા પચાંગ, બધાંને ગ્રહણ કરીને ગોળી કરી, કાર્ય વેળાએ પોતાના થુકથી ઘસીને તિલક કરવાથી પરવિદ્યા નિષ્ફલ થાય છે અને આજીવિકા મલે છે

ઇતિ એકોનવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઓગણીશમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાળીના દિવસની રાત્રિએ લખીને, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, પંચામૃતનો હોમ મધુઘૃતથી કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, વળી પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, મસ્તકે ધારણ કરવાથી પરવિદ્યા, શત્રુકૃત કોઈ પણ જાતનો ઉચ્ચાટનનો પ્રયોગ પોતાના શરીરે લાગતો નથી વળી સૂર્ય, ચદ્રના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં ગોપવીને વળી પચામૃતે પખાલી માથે રાખવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર.૨૧૦

---

૧ ઘમા 'फट्'ના સ્થાને 'नमः' પાઠ છે ૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યત્ર પાસે રાખવાથી અને મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી પોતાના ઉપર બીજાએ કરેલા પ્રયોગો જેવા કે મંત્ર, વિદ્યા, મૂઠ, જાદુ વગેરેની અસર થતી નથી. ઉચ્ચાટનનો ભય રહેતો નથી."

કાવ્ય ૨૦—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो चारणसमणभावणाणं।

મન્ત્ર—ॐ श्रां श्रीं श्रूं श्रः ठः ठः ठ स्वाहा[1]।

યંત્ર—અર્ધચંદ્રાકૃતિએ યત્ર કરીને, મધ્યમા ૐકાર ૧, શ્રીંકાર ૧, એ પ્રમાણે પાંચ ૐકાર અને પાંચ શ્રીંકાર ચંદ્રની મધ્યમા આલેખવા, તેના ઉપર ચંદ્ર મધ્યે ॐ नमो भगवते पुत्राय अर्थ सौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ह्रीं नमः। આ પ્રમાણે લખીને, વળી ચંદ્રની બહારની બાજુની પૂર્વ દિશામા ચોવીશ યંકાર લખીને, વળી ચંદ્રના ઉપર વૃત્તાકારે વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દેવાથી યત્ર પૂરો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રના જાપથી, તથા સ્ત્રીના કંઠે યંત્ર બાંધવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રૂપાના પતરાં પર આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લખીને, યત્રની સ્થાપના કરીને, તેની સન્મુખ પૂર્વ દિશાએ મૂખ રાખીને રૂપાની નવકારવાલીથી નિરતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી તથા નિરંતર સુગંધીવાળા ૧૦૮ ફૂલોનો હાર બનાવીને યંત્રની પૂજા કરી, વળી જપીને પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, તેનુ ન્હવણ રૂપાની વાડકીમાં ગ્રહણ કરી સ્નાનાતરે સ્ત્રીને પીવડાવવું, આ પ્રકારે ત્રણઋતુ પીવડાવવાથી અવશ્ય પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે[2]

તંત્ર—પુષ્પાર્કે શિવલિંગી પચાંગ મૃત મમોલીક કપિલા (ભુરી) ગાયના દુધ સાથે પીવડાવવાથી નિશ્ચયે કરીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમાં સદેહ ન રાખવો, ત્રણ ઋતુ દુધ આ પ્રમાણે પીવડાવવું

ઇતિ વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત વીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર દીવાલિના દિવસે અષ્ટગંધથી લખી સ્ત્રીના કંઠે ધારણ કરાવવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર સુગધી દ્રવ્યોથી લખીને, દીપ, ધૂપ સહિત જાઈનાં પુષ્પથી પૂજીને સ્ત્રીને ઋતુ સ્નાનાંતરે પંચામૃતથી પખાલી પાવાથી, આ પ્રમાણે ત્રણ ઋતુ કરવાથી વંધ્યા સ્ત્રીપણ પુત્રવાળી થાય છે રૂપાના માદળીઆમાં નાંખીને ગળામાં ધારણ કરવાથી સૌભાગ્યવતીને પુત્ર થાય તેમાં સદેહ ન રાખવો. આ વાત નિશ્ચયથી જાણવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૨

---

૧ ગ તથા ઘમાં 'ॐ श्रॉं श्रीं श्रूं श्र. शत्रुभयनिवारणाय ठ ठः नमः स्वाहा' પાઠ છે.

૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યંત્ર પાસે રાખી અને મન્ત્રને ૧૦૮વાર જપવાથી સતાન પ્રાપ્તિ થાય છે લક્ષ્મી મળે છે, સૌભાગ્ય વધે છે, વિજયલાભ થાય છે અને બુદ્ધિ વધે છે."

કાવ્ય ૨૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं नमो पणसमणाणं।

મંત્ર—ॐ नमो भगवते शत्रुभयनिवारणाय नमः ॐ नमः(नमो?) श्रीमाणिभद्र जय विजय अपराजित्ते सर्वसौभाग्यं सर्वसौख्यं कुरूकुरू स्वाहा।

યંત્ર·—ચતુષ્કોણુ સોળ ખાના કરવાં તેમાં પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા બીજો મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષંકાર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૩

વિધિ·—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણુ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે વળી સવારમાં પવિત્ર થઇને, ઘીનો દીવો કરી, દશાંગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પંચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિંહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્યાર્ક યોગે આબાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચમેલીની કલમથી અષ્ટગધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યંત્ર સહિત લખીને, સિંહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર પહેરી, રાતી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે.[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે દ્રોણ પંચાંગનો રસ લાવી. અષ્ટગધમાં મેલવીને, ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું

ઇતિ એકવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત એકવીશમા યત્રની વિધિ·—

આ યત્રરાજ અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્ક અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમા નાખી, પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફ્લ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણુ કરવાથી દૃષ્ટિમાત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણુ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનુ નિરતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાભાવિક થવાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૪

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે.—"મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન-વશ થાય છે"

કાવ્ય ૨૨-

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[1]। णमो आगासगामिणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो श्रीवीरं जृंभय जृंभय मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय अवधारणं कुरू कुरू स्वाहा।

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે છ દલનો યંત્ર કરીને, મધ્યની કર્ણિકામાં નવ યંકાર સ્થાપીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમાં શ્રીંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમાં હ્રૌં[2]કાર નવ, ત્રીજા દલમા સ્રૌં કાર નવ,[3] ચોથામાં ઞ્રૌં કાર નવ, પાંચમામાં ક્ષ્રૌં કાર નવ અને છઠ્ઠામાં હ્રીં કાર નવ લખવા; તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૫

વિધિ-આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી દુર્ભગા સ્રી પણ સુભગા થાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિંતપર ઘી તથા સિંદૂરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરંતર ૧૦૮ જાપ કરી પંચામૃતથી યંત્રનુ પ્રક્ષાલન કરીને, તે પ્રક્ષાલનનુ ન્હવણ વ્યંતરાદિ દોષથી ગ્રસિત થએલ સ્રી અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે.

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે જાતિ (જાઈ?)પંચાંગ તથા સમુદ્રફલની ગધેડાનાં મૂત્રથી ગુટિકા કરીને, આંખમા આંજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યંતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે. સ્રીની ભગ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભગી થાય છે.

ઇતિ શ્રી દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીસમા યંત્રની વિધિ—

પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાલિના દિવસે અષ્ટગંધથી આ યંત્રરાજ ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, કંઠે બાંધવાથી ભૂત, પિશાચ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂતડી, ચુડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમાં રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ, પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યતર વગેરેના સર્વ દોષોનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૬

---

૧ ख, ग તથા घમાં 'णमो अरिहताण' પાઠ નથી.

૨ घમાં 'द्रौंकार नव' પાઠ છે.

૩ क, ख તથા घमा 'मौंकार' પાઠ છે.

કાવ્ય ૨૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं नमो पण्णसमणाणं ।

મંત્ર—ॐ नमो भगवते शत्रुभयनिवारणाय नमः ॐ नमः(नमो?) श्रीमाणिभद्र जय विजय अपराजिते सर्वसौभाग्यं सर्वसौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

યંત્રઃ—ચતુષ્કોણ સોળ ખાના કરવાં તેમા પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા બીજો મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે વળી સવારમા પવિત્ર થઈને, ઘીનો દીવો કરી, દશાંગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પંચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિંહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્યાર્ક યોગે આબાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચમેલીની કલમથી અષ્ટગધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યત્ર સહિત લખીને, સિંહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર પહેરી, રાતી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે.[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે દ્રોણ પંચાંગનો રસ લાવી. અષ્ટગંધમાં મેલવીને, ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું

ઇતિ એકવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત એકવીશમા યંત્રની વિધિઃ—

આ યત્રરાજ અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્ક અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફ્લ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી દૃષ્ટિમાત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનુ નિરતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાભાવિક થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૪

---

૧ ઘ્રમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન—વશ થાય છે"

કાવ્ય ૨૨-

ઋધ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[1]। णमो आगासगामिणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो श्रीवीरं जृंभय जृंभय मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय अवधारणं कुरू कुरू स्वाहा।

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે છ દલનો યન્ત્ર કરીને, મધ્યની કર્ણિકામાં નવ યંકાર સ્થાપીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમાં ઑંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમાં ह्रौं[2]કાર નવ, ત્રીજા દલમા સ્રૌં કાર નવ,[3] ચોથામાં ફ્રૌં કાર નવ, પાચમામાં ક્ષ્રૌં કાર નવ અને છઠ્ઠામાં હ્રીં કાર નવ લખવા; તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૫

વિધિ-આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી દુર્ભગા સ્ત્રી પણ સુભગા થાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિતપર ઘી તથા સિંદૂરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરતર ૧૦૮ જાપ કરી પંચામૃતથી યંત્રનુ પ્રક્ષાલન કરીને, તે પ્રક્ષાલનનુ ન્હવણ વ્યતરાદિ દોષથી ગ્રસિત થએલ સ્ત્રી અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે.

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે જાતિ (જાઈ?)પચાગ તથા સમુદ્રફલની ગધેડાનાં મૂત્રથી ગુટિકા કરીને, આખમા આંજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે. સ્ત્રીની ભગ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભગી થાય છે.

ઇતિ શ્રી દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીસમા યંત્રની વિધિ—

પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાલિના દિવસે અષ્ટગધથી આ યત્રરાજ ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, કઠે બાંધવાથી ભૂત, પિશાચ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂતડી, ચુડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમાં રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ, પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યંતર વગેરેના સર્વ દોષોનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૬

---

૧ ख, ग તથા घમાં 'णमो अरिहताण' પાઠ નથી.

૨ घમા 'द्रौंकार नव' પાઠ છે.

૩ क, ख તથા घમા 'मौंकार' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૩-

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो आसीविसाणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति जयवति मम समीहितार्थं मोक्षसौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—ચતુષ્કોણુ બાર ખાના કરી, ખાનામાં ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं सर्वसिद्धिदाय श्रीं नमः લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, વળી વલય દઇને, બત્રીશ રં કાર તેના ઉપર વીંટીને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણુ કરીને, યત્ર મસ્તકને વિષે ધારણુ કરવાથી આત્મરક્ષા થાય છે. વળી ચદ્ર બલવાન હોય અને શુભયોગ હોય તે દિવસે વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસનપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, દીપ, ધૂપ, પુષ્પ, નૈવેદ્ય, શ્રીફ્લ તથા સ્વાદિષ્ટ અને પરિપક્વ ફ્લો વગેરે સામગ્રી એકઠી કરીને તે મૂર્તિની સન્મુખ ધરાવીને, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને સફેદ આસન પર બેસીને, પંચામૃતથી શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિનુ પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગધથી પૂજન કરી, પછી રૂપાના પતરા ઉપર અથવા ત્રાંબાની પાટી પર અષ્ટગધથી યંત્ર લખી; પૂજન કરી, આરતિ કરી, સફેદ જપમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. કાર્ય પડે ત્રણુ વાર મન્ત્રનું સ્મરણુ કરવાથી રક્ષા થાય છે.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કનો યોગ આવેથી રોહિણીકા પંચાંગ, ચક્રાંગ પચાંગ લાવીને ગુટિકા કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, ભૂજાએ બાંધવાથી જીવન પર્યંત શરીરની રક્ષા થાય છે.

ઇતિ ત્રયોવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રેવીશમા યંત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી ધૂપ તથા પુષ્પથી પૂજા કરી મસ્તકે ધારણુ કરવાથી આત્મરક્ષા જીવનપર્યંત થાય છે. વળી ચંદ્ર, સૂર્યના ગ્રહણુ વખતે જમીનમાં દાટીને, પછી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી ધારણુ કરે તો પણુ શરીરની જીવનપર્યંત રક્ષા થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૮

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"પહેલાં મન્ત્રને ૧૦૮ વાર જપીને પોતાના શરીરની રક્ષા કરવી, પછી જેને પ્રેત વળગ્યુ હોય તેને ઝાડવું અને યંત્ર પાસે રાખવો, આ પ્રમાણે કરવાથી પ્રેત દુર થાય છે."

કાવ્ય ૨૪—

ઋદ્ધિ:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[1] णमो दिट्ठिविसाणं। स्थावर जंगम वा कृत्रिमं सकलविषं यद्भक्ते अप्रणमिताय ये दृष्टिविषान् मुनीन्ते

મન્ત્ર:—ॐ नमो भगवते वद्धमाणसामिस्स सर्वं समीहितं कुरू कुरू स्वाहा। [ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं[2] ह्रः असिआउसा झ्रौं झ्रौं[3] स्वाहा।

યન્ત્ર:—પાંચ કોઠાનો ચતુરસ્ર કરી, તેની મધ્યમાં ॐ ह्रीं क्लीं सौं नम. લખી, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર પુરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણુ કરી, યંત્ર મસ્તકે ધારણુ કરવાથી આધાશીશી, સૂર્યવાત તથા માથાના વેગ વગેરે મસ્તકના સર્વે રોગ દૂર થાય. વળી પહેલાં વિધિ પૂર્વક આ મન્ત્રની સાધના કરીને, પવિત્ર થઈ રાતાં વસ્ત્ર પહેરીને, પાણીનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, સિંહાસન ઉપર સૂર્યની મૂર્તિ સ્થાપન કરવી. વળી ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, બને મૂર્તિઓ અષ્ટગધથી પૂજીને, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી યત્ર લખીને, પૂજા કરી, આગળ સ્થાપન કરીને, રાતાં પુષ્પથી પૂજીને, આરતિ સુધી આગળ કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે વિધિ સર્વે કરીને, રક્ત જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરી, પંચામૃતથી યત્ર પખાલી સાત દિવસ સુધી નિરતર પીવડાવવાથી મસ્તકના સર્વ રોગ મટે છે.

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કનો યોગ આવે છતે ધન્વંતરિ પંચાંગ, લક્ષ્મણા પચાંગ, શિવલિંગી પચાંગ, એ ત્રણેનુ ચૂર્ણ કરી સુંઘવા આપવાથી આધાશીશી તથા સૂર્યવાતનો નાશ થાય છે.

ઇતિ ચતુર્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર ભોજપત્ર પર મૂલાર્કે અથવા પુષ્યાર્કે અષ્ટગંધથી લખી, સોનાના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી, રાતાં પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્યથી પૂજીને, જેને આધાશીશીનુ દર્દ હોય તે પુરૂષે સાત દિવસ સુધી આયંબીલ અથવા એકાસણું કરવું અને સૂર્યનો અડધો ઉદય થયો હોય તે સમયે મસ્તકે ઉપરોક્ત માદળીયું બાંધવુ અને સૂર્યાસ્ત સમયે જે વખતે અડધું બિંબ સૂર્યનુ દેખાતું હોય તે સમયે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રથી મસ્તક મત્રવાથી માથાના તમામ રોગો નિશ્ચયે કરીને નાશ પામે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૦

---

૧ ख, ग તથા घમાં 'णमो अरिहंताण' પાઠ નથી. ૨ ग તથા घમાં 'ह्रौं' મન્ત્રાક્ષર નથી. ૩ घમાં 'झ्रौं झ्रौं' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૫ -

ઋદ્ધિ,—ॐ ह्रीं अर्हँ णमो उग्गतवाणं ।

મન્ત્ર:-[ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रौं ह्रः असिआउसा झ्रौं झ्रौं[1] स्वाहा । ॐ नमो भगवते जये विजये अपराजिते सर्वसौभाग्य सर्वसौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—ષટ્કોણ આકૃતિ યત્રની મધ્યમાં કરીને, છ ખાનામાં ॐ नमो परमपदाय લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર અઠ્ઠાવીશ ह्रीं[2]કાર વીંટવા, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મત્રનુ સ્મરણ કરીને યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને રક્તવસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાંની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, વળી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પચામૃતથી બન્નેનું પ્રક્ષાલન કરી, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટગંધથી પૂજા કરી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિનુ સિંદૂરથી પૂજન કરી પછી અષ્ટગધથી તામ્રપત્ર પર યત્ર લખીને, યત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના કરી સુગંધવાળા રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતિ સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલા કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાતી જપમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કાર્યવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠડી થઈ જાય છે.[3]

તંત્ર:—પુષ્યાર્ક યોગે એકદડી પુત્રજારી પચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને ભુજાએ બાધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠડી થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે.

ઇતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત પચીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્યાર્ક યોગે અથવા તો દીપાલિકા દીને સોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ઘાલી, પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાધવાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાયછે. ગમે તેવું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો ગોળો હાથમાં લેવા છતા પણ ઠડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

૧ ઘમા 'झ्रौं झ्रौं' પાઠ છે. ૨ કમા 'ह्रूँ'કાર વીંટવા એવો પાઠ છે, ખમાં 'ह'કાર, અને ઘમા 'ह्रूँ'કાર પાઠ છે. ૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી"

કાવ્ય ૨૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो दित्ततवाणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रूं ह्र· पुरुष स्त्रीजनजन्म जीवआर्त्ति पीडानिवारण कुरू कुरू स्वाहा[1]।

યંત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ સાત વિંકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત યંકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ સાત શ્રીંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ સાત મંકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને ચદ્રમા બલવાન હોય તે જોઈને, પૂજા સામગ્રી ભેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાન્હકાલ સમયે, પવિત્ર થઈને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલુ એવું ગાયનું છાણ લઈને, તેમાં કકુ મેલવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઈને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પચામૃતથી મૂર્તિનુ પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી આ યત્ર લખીને પૂજીને સ્થાપન કરવો, રાતાં ફૂલથી પૂજા કરવી, ફલ નૈવેદ્ય, દીપ, ધૂપાદિક આરતિ સુધી સર્વે વિધિ કરવી. સન્મુખ રહીને રાતી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતાં મન્ત્ર સિદ્ધ થવાથી પ્રાણાંત કષ્ટ ઉપસ્થિત થયુ હોય તે પણુ દૂર થઈ જાય છે[2]

તંત્ર:—પુષ્યાર્કે કાંગસી પંચાંગ સ્ત્રીનાં નેત્રમાં આંજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમાં પણુ લેપ કરવો

ઇતિ ષટ્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકાના દિવસે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાંબાના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કમ્મરે બાંધવાથી પુરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રસવે છે વળી આ યત્ર અષ્ટ-ગધથી કાંસાની થાળીમા લખી પ્રસુતિ સમયે પચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાથી, તુરત જ છુટકબારો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૪

---

૧ ख, ग તથા घમા 'ॐ नमो ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रूं ह्रूं परजनशान्तिव्यवहारे कुरु कुरु स्वाहा પાઠ છે ૨ घમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮વાર તેલ મત્રીને માથે લગાડવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી આધાશીશી વગેરે માથાના સર્વ રોગ નાશ પામે છે"

કાવ્ય ૨૫ –

ઋદ્ધિ,—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उग्गतवाणं ।

મન્ત્રઃ-[ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा झ्रौं झ्रौं[1] स्वाहा । ॐ नमो भगवते जये विजये अपराजित्ते सर्वसौभाग्य सर्वसौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

यन्त्र—ષટ્કોણ આકૃતિ યંત્રની મધ્યમાં કરીને, છ ખાનામાં ॐ नमो परमपदाय લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર અઠ્ઠાવીશ ह्रीं[2]કાર વીંટવા, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મત્રનુ સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને રક્તવસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાંની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, વળી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પચામૃતથી બન્નેનુ પ્રક્ષાલન કરી, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટગધથી પૂજા કરી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિનુ સિંદૂરથી પૂજન કરી પછી અષ્ટગંધથી તામ્રપત્ર પર યત્ર લખીને, યંત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના કરી સુગંધવાળા રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતિ સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલાં કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાતી જપમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કાર્યવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે[3]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે એકદડી પુત્રજારી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને ભુજાએ બાંધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠડી થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે

ઇતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત પચીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી પુષ્યાર્ક યોગે અથવા તો દીપાલિકા દીને ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમા ઘાલી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાંધવાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાયછે. ગમે તેવું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો ગોળો હાથમાં લેવા છતાં પણ ઠડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

---

૧ ઘમા "ह्रौं ह्रौं" પાઠ છે. ૨ કમા 'ह्रूं'કાર વીંટવા એવો પાઠ છે, ખમાં 'ह'કાર, અને ઘમા 'ह्रूं'કાર પાઠ છે ૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી."

કાવ્ય ૨૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो दित्ततवाणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रूं ह्रः पुरुष स्त्रीजनजन्म जीवआर्त्ति पीडानिवारणं कुरू कुरू स्वाहा[1]।

યંત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યંત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ સપ્ત વિંકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત યંકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ સાત શ્રીંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ સાત મંકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને ચદ્રમા બલવાન હોય તે જોઈને, પૂજા સામગ્રી ભેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાન્હકાલ સમયે, પવિત્ર થઇને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલુ એવું ગાયનુ છાણુ લઇને, તેમાં કકુ મેલવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઇને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પંચામૃતથી મૂર્તિનુ પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી આ યત્ર લખીને પૂજીને સ્થાપન કરવો, રાતાં ફૂલથી પૂજા કરવી, ફલ નૈવેદ્ય, દીપ, ધૂપાદિક આરતિ સુધી સર્વે વિધિ કરવી. સન્મુખ રહીને રાતી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતાં મન્ત્ર સિદ્ધ થવાથી પ્રાણાંત કષ્ટ ઉપસ્થિત થયુ હોય તે પણ દૂર થઈ જાય છે.[2]

તંત્ર:—પુષ્યાર્કે કાંગસી પંચાંગ સ્ત્રીનાં નેત્રમા આંજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમાં પણ લેપ કરવો

ઇતિ ષટ્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છવીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગધથી પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકાના દિવસે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાંબાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કમ્મરે બાંધવાથી પુરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રસવે છે વળી આ યત્ર અષ્ટગધથી કાસાની થાળીમા લખી પ્રસુતિ સમયે પચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાથી, તુરત જ છુટકબારો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૪

---

૧ ख, ग તથા घમા 'ॐ नमो ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रूं ह्रूं परजनशान्तिव्यवहारे कुरु कुरु स्वाहा પાઠ છે ૨ घમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮વાર તેલ મંત્રીને માથે લગાડવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી આધાશીશી વગેરે માથાના સર્વ રોગ નાશ પામે છે."

કાવ્ય. ૨૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तत्ततवाणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो चक्रेश्वरी देवी चक्रधारिणी चक्रेणानुकूलं साधय साधय शत्रून् उन्मूलय उन्मूलय स्वाहा

યન્ત્રઃ—ચતુરસ્ર ચોવીશ ખાનાનો યન્ત્ર કરીને, તે ખાનાઓ મધ્યે ॐ नमो भगवते सर्वार्थसिद्धेभ्यो सर्वसुखाय ॐ ह्रीं [नमो] नम स्वाहा। આ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વળી વલય દઈને, ચોવીશ ઝંકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર પૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આજ વિધિથી સાધીને શત્રુના ઘાતને માટે પોતાનો ચદ્ર બલવાન જોઈને, શુભ ચદ્રનો યોગ જોઈને, પવિત્ર થઈ, કાળાં વસ્ત્ર પહેરી, દક્ષિણ દિશા અથવા પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાળ બન્નેની સ્થાપના કરી, પ્રક્ષાલન, પૂજન, આરતિ વગેરે કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, વળી યંત્રની રક્તચદનની પાટી પર સ્થાપના પૂર્વ વિધિ પ્રમાણે કરીને, કાળા પુષ્પથી પૂજન કરી કાળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ બારહજાર જાપ કરી, ત્રિકાળ કાળાં મરચાં ૧૦૮ હોમવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે.[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે કુકડાની હઘાર, મોરની હઘાર; શિયાલની હઘાર. લુગડીની (લોકડીની) વિષ્ટા, વાગોલની વિષ્ટા તથા ચતુષ્પદની રજ, સર્વ ભેગાં કરીને શત્રુના માથાં પર નાખવાથી તેનો ક્ષય થાય છે

ઇંતિ સપ્તવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૨૭ મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકા દિને લખીને, સોનાનાં માદળીઆમાં નાખી, ત્રણ ત્રણ દિવસે દુધ, દહીં, ઘી વગેરે પચામૃતથી સ્થાપીને પછી ધૂપ કરીને ગળામા અથવા મસ્તકે ધારણ કરવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૬

---

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધના કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કશી હાનિ કરી શકતો નથી."

કાવ્ય ૨૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो महातवाणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते जये विजये[1] जृंभय जृंभय मोहय मोहय सर्वसौभाग्यं[2] सम्पत्तिसौख्य कुरू कुरू स्वाहा ।

યંત્ર—ચતુરસ્ત્ર નવ ખાના કરવા, ખાનાઓમાં મધ્યના એક ખાનામાં સૌંકાર લખીને, બાકીના આઠ ખાનામાં હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, ઋદ્ધિ ઉપર સોળ હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટી તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય, કીર્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી, શુભદિને, પવિત્ર થઇને, પીત વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશા અથવા પૂર્વ દિશા તરફ સિંહાસનનુ મુખ રાખીને, તેના ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરી, પૂજા સામગ્રી પહેલાં બતાવેલી વિધિ આરતિ સુધીની નિરંતર કરી, આંબાની પાટી અથવા રૂપાનાં પતરાં ઉપર યંત્રની સ્થાપના કરી, સુગંધવાળા પીળાં પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળા આસનપર બેસી, કેરબાની અથવા સોનાની અથવા પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર સહિતનો ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરી સિદ્ધ કર્યા પછી નિરંતર એકસો આઠ વાર ગણીને, યત્રનુ નિરંતર પૂજન કરવાથી વ્યાપારમાં લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય, રાજદરબારમાં જય થાય, યશ સૌભાગ્યાદિ વધે, નગરશેઠની પદવીનો ભોક્તા થાય, સર્વ મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય.[3]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે સફેદ સુપલિ ભાંગરો, સહદેવી, ગોરૂચદન સર્વ લાવીને તિલક કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

ઇતિ અષ્ટાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અઠાવીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભદિવસે લખી સોનાના માદળીઆમા નાખી દહીં, દુધ, ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીઉં રાખીને, પછી માથે ગળે ધારણ કરે, પંચામૃતે પખાલી વળી રૂપાના પતરાં પર લખીને નિરંતર પૂજન કરે તો વ્યાપારે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, સૌભાગ્ય, મનોવાછિત સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૮

---

૧ ख તથા घમાં 'जयविजय' પાઠ છે ૨ ख તથા घમાં 'सर्वसिद्धि' પાઠ છે. ૩ घમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કોઈપણ પ્રકારની હાનિ પહોંચાડી શકતો નથી."

કાવ્ય ૨૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरतवाण।

મંત્ર-ॐ नमिऊण पास विसहर फुल्लिंग नामाक्षर मंतो सव्वसिद्धे समीहेउ जो समरंताणं मणे जागइ कप्पुद्दुम्म सर्वसिद्धि ॐ नमः स्वाहा।

યંત્રઃ—મધ્યમાં યોનિ આકાર કરી, તેની મધ્યમાં યૌંકાર ત્રણ સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર વલય દઇને, [સોળ સ્વર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખીને] વલય દઇ યત્ર પુરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને યત્ર પાસે રાખવાથી સ્થાવર વિષનુ ઝેર ચઢતું નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને, લીલા રગનુ વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની સ્થાપના કરીને, પહેલાંની વિધિ આરતી સુધીની કહેલી છે તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, પુષ્યાર્કે ઘડેલી આબાની પાંટલી ઉપર યત્ર લખીને, પૂજીને, સ્થાપના કરવી, મરવો, દમણો અથવા માલતીનાં ફૂલોથી પૂજન કરીને, આગળ મૂકી, પછી લીલમણિની જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે આ વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી જે પુરુષે સ્થાવર વિષનુ ભક્ષણ કર્યું હોય તેને પચામૃત અથવા શુદ્ધ જલ એકસો આઠ વાર અથવા એકવીશ વાર મત્રીને પીવડાવવાથી અફીણ, સોમલ, આકડો, ધંતૂરો વગેરે જે કોઈ જાતનુ સ્થાવર વિષ હોય તેનાં ઝેરનો નાશ થાય છે.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે સરપખો પચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ, મયૂરશીખા પંચાંગ. આ સર્વે પચાંગ પાણી સાથે પીવડાવવાથી કોઇ પણ જાતનુ ઝેર મૃત્યુ નીપજાવતું નથી.

ઇતિ એકોનત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઓગણત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર દીપાલિકાના દિવસે અથવા રવિવારના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, [ઉપરોક્ત] પચાંગ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતથી પખાલી ભુજાએ ધારણ કરવાથી સ્થાવર વિષ જેવાં કે અફીણ, સોમલ, આકડો ધતૂરો, મોહરો વગેરે કોઇપણ જાતનુ ઝેર હોય તો પણ મૃત્યુ થાય નહિ. કોઇએ ઝેર ખાધુ હોય તેને આ યત્ર પચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી તેનુ ન્હવણ પીવડાવવાથી, ઝેર ઉતરી જાય છે. અને તે મરતો નથી. આ મણિપ્રભાવ યત્ર છે. અને તે શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ કહેલો હોવાથી સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૦

૧ ઘણા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮ વાર પાણી મત્રીને પાવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી દુઃખતી આંખો સારી થાય છે."

કાવ્ય. ૩૦—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुणाणं ।

મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं श्री पार्श्वनाथाय ह्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टे मट्टे [क्षुद्रविघट्टे] क्षुद्रान् स्तंभय स्तंभय रक्षां कुरू कुरू स्वाहा ।

યંત્રઃ—ચતુરસ્ર પાચ ખાનાવાળો કરીને, તે ખાનાઓમાં પાચ હ્રૂંકાર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર પંચદશ ક્ષંકારાક્ષર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૧

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખીને માર્ગે જતાં, બીજા કોઇ, દેશ, નગર અથવા ગામે જતા આવતા, રસ્તામાં દ્વિપદ અથવા ચતુષ્પદ હિંસક પ્રાણીઓનો ભય ઉપસ્થિત ન થાય વળી પવિત્ર થઇને સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પૂર્વદિશાએ સિંહાસન ઉપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, સફેદ ફૂલથી પૂજીને, સફેદ આસન પર બેસીને, રૂપાની માલાથી ૧૦૦૮ વાર આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી ભયજનક સ્થાનમા તથા માર્ગમાં જતા આવતા એકવીશ વાર સ્મરણ કરવાથી ચોર, દુષ્ટ ભિલ્લ, વાઘ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘેર નિરતર યત્રનુ પૂજન કરવાથી આ યત્ર સર્વભયોનુ હરણ કરે છે[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે ઘુવડનુ હાડકુ તથા લજામણીના પચાગ લાવી ગોળી કરી, કાર્ય પડે ત્યારે તિલક કપાળમા કરવાથી રસ્તામાં કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ઈતિ ત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે અથવા દીપમાલિકાના દિવસે વિધિ સહિત લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, પચામૃતથી પખાલી, હાથે બાધવાથી રસ્તામા કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૨

---

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ આરાધન કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનુ સ્થભન થાય છે."

કાવ્ય ૩૧-

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुण परक्कमाणं।

મન્ત્ર:—ॐ उवसग्गहरं पासं पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं। विसहर विसविन्नासं मंगलकल्लाणआवासं ॐ ह्रीं नमः स्वाहा।

યંત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર આકાર કરીને, તે ચતુરસ્રની મધ્યમા એક ક્રોંકાર અને એક હ્રીંકાર, એ પ્રમાણે સાત ક્રોંકાર અને સાત હ્રીંકાર મલીને કુલ ચઉદ બીજાક્ષર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર બાવીશ ગંકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટી, તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી રાજા વશ થાય છે વળી વિધિ પૂર્વક આ યત્રને સ્થાપન કરીને, પવિત્ર થઇ, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, પવિત્ર સ્થાને પચામૃતથી ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, વળી ચક્રેશ્વરી તથા ધરણેન્દ્ર બન્નેની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી નૈવેદ્ય ફ્લ વગેરે પહેલા કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ વિધિ કરીને, યત્ર સોનાનાં પતરા ઉપર તથા ચપકવૃક્ષની પાટલી પુષ્યાર્કમાં ઘડાવી, તેના ઉપર વિધિપૂર્વક યત્ર સ્થાપીને, તેની રાતા પુષ્પથી પૂજા કરી, ઉત્તરાભિમુખે રક્ત જપમાલાથી સાડા બાર હજાર જાપ એકાસણુ કરીને કરવો જેથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રનુ ૧૦૮ વાર નિરતર સ્મરણ કરીને, યત્રનુ પૂજન કરવાથી રાજ્યના જેટલુ સુખ મલે છે[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે પુરુષ લજ્જાલુ પચાંગ, અષ્ટગધની સાથે મેલવીને, તિલક કરી રાજદરબારમા જવાથી રાજા તિલક કરનારની સન્મુખ જોતાની સાથે જ મહેરબાની કરે છે અને માન સન્માન આપે છે.

ઇતિ એકત્રિંશતિ કાવ્ય, પંચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત એકત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર પુષ્યાર્કે અથવા દીવાલિના દિવસે ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, વિધિ સહિત સોનાના માદળીઆમા નાખીને મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા નિશ્ચયે કરીને વશ થાય છે નિરતર યત્રનુ પૂજન કરી, પચામૃતથી પખાલી દૂધ, દહીં, ઘીમા ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીયુ રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા વશ થાય છે. જીદગી સુધી નિરતર બન્નેનુ પૂજન કરવુ આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૪

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"આ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી રાજમાન્ય થવાય છે"

કાવ્ય. ૩૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुण वभयाग्णि ।

મન્ત્ર—ॐ नमो ह्राँ ह्रीं ह्रूँ ह्रः सर्वदोषनिवारणं कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્રઃ—મધ્યમા ચતુરસ્ર પાંચ ખાનાઓ કરીને, ખાનાઓમા પાચ ર્હીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને, સત્તાવીશ સૌંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય કરીને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૫

વિધિ—આ કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર કમ્મરે બાધવાથી પેટની પીડા, ગોળો, શૂલ, સગ્રહણી વગેરે રોગોની શાતિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી પવિત્ર થઇ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, જલથી ભરેલા ઘડાની સ્થાપના કરી, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકી, સિંહાસન ઉપર અક્ષતથી ષટ્કોણ આકૃતિ કરીને, તે ષટ્કોણની મધ્યે સાડાત્રણ વાલની તાબાની વીંટી પોતાની તર્જની આગળીમા આવે એવી કરાવી સ્થાપન કરવી, પછી વિધિપૂર્વક **ચક્રેશ્વરી** દેવીની પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી અને યત્રને તાબાના પતરા પર લખી સુગધી પુષ્પોથી પૂજન કરી પછી પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. ગોળાના રોગીને પચામૃત ૨૧ વાર મત્રીને પાવાથી તથા તામ્રમુદ્રિકા હાથે ધારણ કરાવવાથી ગોળો શાંત થઈ જાય છે[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે ચક્રાકા પચાગ, કાગજઘા પચાંગ પાવાથી અતરગાંઠ, ગોળો તથા શૂળની સમાધિ—શાતિ થાય છે.

ઇતિ દ્વાત્રિંશતિ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર શુભદિવસે લખીને, તાબાના માદળીઆમાં નાખીને તથા તાબાની વીંટી પણ તે દિવસે ઘડાવીને, રોગીને એકાસણુ કરાવી, માદળીયુ તથા વીંટી ધારણ કરાવીને, તેને પચામૃત પાવાથી અતરગાંઠ, ગોળો, શૂલ, સગ્રહણી વગેરે સર્વપીડા મટે છે રોગીને ઉપવાસ, આયબિલ અથવા તો એકાસણું કરાવવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૬

૧—ઘ મા આ પ્રમાણે વિધિ છેઃ—"આ ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે કુવારી બાળાએ કાતેલુ સુતર ૧૦૮ વાર મત્રી તેને ગળામા બાધવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સંગ્રહણી આદિ પેટની સર્વ પીડાએ નષ્ટ થાય છે"

કાવ્ય ૩૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोसहिपत्ताणं ।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं ध्यानसिद्धि परमयोगीश्वराय नमो नमः स्वाहा ।

યંત્ર—મધ્યમાં ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં ॐકાર લખીને, છ ખાનામા क्लींકાર લખીને[1], તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર સોળ ह्रींકાર ફરતા લખીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, ઉપર વલય દઈને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, ગળામા યત્રને ધારણ કરવાથી તાવ એકાંતરો, વેલા જ્વર, તૃતીય જ્વર, ચતુર્થ જ્વર, શીત જ્વર, ઉષ્ણ જ્વર વગેરે દશ જાતિના તાવની પીડા શાંત થઇ જાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–શરીરે પવિત્ર થઇને, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પાણીથી ભરેલો ઘડો સ્થાપીને, પૂર્વ દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની તથા હનુમાનની બનેની સ્થાપના કરી, પછી પહેલાં કહી ગયા છીએ તે વિધિએ પૂજાની સામગ્રી એકઠી કરી, પૂજન કરી, પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજન કરી, આબાની પાટિ પર યત્રની સ્થાપના કરી, પ્રથમની વિધિથી ૧૦૦૮ ગુગલની ગુટિકા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો પાઠ કરી, ધૂપમા હોમ કરવો અથવા સફેદ માલા પર પાઠ કરી ગુટિકાઓનો સામટો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી કુમારિકાએ કાતેલા સુતરના ૨૧ તાર લઇને, દરેક તાર પર ૨૧ વાર મન્ત્ર ભણીને તાવ વાળાના હાથે યત્ર સહિત બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવનો વ્યાધિ શાંત થઈ જાય છે.[2]

ઇતિ ત્રયસ્ત્રિંશત કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત તેત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર રવિવારે અથવા શુભયોગે ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, રૂપાના માદળીઆમા નાખી, પચામૃતથી પખાલી, પુરુષના જમણા હાથે બાધવો, પછી કુવારીએ કાતેલુ સુતર રોગીના શરીર પ્રમાણ ભરીને, આ યત્રમા જે મન્ત્ર છે, તે મન્ત્રથી ૨૧ ગાંઠ દેવી, એકેક ગાઠે ત્રણ વાર મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવુ, એટલે ૬૩વાર દોરો મન્ત્રીને ધૂપ દઇ, તે દોરાથી માદળીઆને ભુજાએ બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવ શાંત થઈ જાય છે પછી હનુમાનને સવાશેર લોટ ખાંડ ઘી સહિત ચઢાવીને, તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરવાથી સમાધિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૮

૧ ख ग તથા घમા 'क्लींકાર દશ લખવા' એવો પાઠ છે. ૨ घમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે અવિવાહિત બાલિકાએ કાતેલુ સુતર ૨૧વાર મન્ત્રીને, તેની બનાવેલી દોરી (હાથે) બાધવાથી તથા ઝાડવાથી અને યત્રને પાસે રાખવાથી એકાતરીઓ, તરીઓ વગેરે સર્વ જાતના તાવ નાશ પામે છે."

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो खेलोसहिपत्ताणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो ह्रीं श्रीं क्लीं ऐ ह्सौ पद्मावत्यै देव्यै नमो नमः स्वाहा ।

યંત્રઃ—મધ્યમાં ચતુરસ્ર નવખાના કરીને, તે નવખાનાની મધ્યમાં ॐ प च य म ह्रां ह्रीं नमः આ પ્રમાણે અક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોલાકાર વલય દઇને, તેના ઉપર પદર ફંકાર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મત્રનુ સ્મરણ કરીને યંત્ર સ્ત્રીના ગળામા અથવા કમ્મરે ધારણ કરાવવાથી કસુવાવડ થતી નથી અને સપૂર્ણ માસે, ગર્ભ પરિપકવ થયા પછી ગર્ભનો પ્રસવ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને, પચામૃતથી ભરેલો કલશ ઉત્તરદિશાએ સ્થાપન કરીને, વિધિપૂર્વક પૂજન સામગ્રી નૈવેદ્ય ફલાદી સર્વ તૈયાર કરી, અષ્ટગધથી ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરી સ્થાપના કરી, પછી ભૈરવની મૂર્તિ તેલ સિદૂરથી પૂજીને, સ્થાપન કરી તે બન્નેને પચવર્ણી પુષ્પથી પૂજીને, બાજાની પાટલી ઉપર અથવા રૂપાના પતરાં ઉપર યત્ર લખીને, સ્થાપન કરીને, સફેદ જપમાલાથી બાર હજાર જાપ જપીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો પચરંગી સૂત્રના સ્ત્રીના ડાબા અંગુઠાથી માથાના ચોટલા પર્યંતના માપનો નવસેરો દોરો લઇને, તેને નવ ગાંઠ દેવી. એકેક ગાંઠ દેતી વખતે ત્રણ ત્રણ વખત મન્ત્ર ભણીને કઠે યત્ર સહિત સ્ત્રીને ધારણ કરાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે સહદેવી પચાગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.

ઇતિ ચોત્રીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ચોત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતથી પખાલી સ્ત્રીની કમ્મરે શુભદિને બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી વળી સ્ત્રીના શરીર પ્રમાણ પચરગી સૂતરના તાર ૨૧ કરી ગાંઠ નવ દઈ (દરેક ગાઠ ત્રણ ત્રણ વાર મતરવી), ધૂપ દઈ, કમ્મરે બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી યત્રનુ નિરતર પૂજન કરી, પંચામૃતે પખાલીને, તેનુ ન્હવણ સગર્ભા સ્ત્રીને પાવાથી ગર્ભની વૃદ્ધિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૦

૧ ઘણા વિધિ આ પ્રમાણે છે–"કસુબાના રગથી રગેલા સૂતરને ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે મત્રી અને તેને ગુગળનો ધૂપ દઇ બાધવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી ગર્ભનુ સ્તભન થાય છે અને અસમયે ગર્ભનુ પતન થતુ નથી."

કાવ્ય ૩૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जल्लोसहिपत्ताणं।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं अर्हं नमो जयेविजये अपराजिते महालक्ष्मी अमृतवर्षिणी अमृतस्राविणी अमृतं भव[भव] वषट् सुधाय स्वाहा।

યન્ત્ર—બાર પાંખડીનુ કમલ કરીને, કમલની મધ્યકર્ણિકામાં ૐકાર તથા બાકીની બાર પાખડીઓમાં અનુક્રમે ह्रीं १ श्री २ क्रो(क्रौं ?) ३ ह्रां ४ ह्रीं ५ ह्रूं ६ ह्रः ७ हर ८ हर ९ ह्रीं १० न ११ मः १२ આ પ્રમાણે મન્ત્રાક્ષરો વલયાકારે લખી, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ॐ नमो गजगमने सर्वकल्याण मूर्त्तये रक्ष रक्ष नमः આ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી, તથા યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી મરકી તથા દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ વિધિથી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પ્રથમ બતાવેલી વિધિ પ્રમાણેની સર્વ સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, પચામૃતથી ભરેલા કલશની સ્થાપના કરીને આબાની પાટલી ઉપર અષ્ટગધથી યત્ર લખીને, પચવર્ણી ફૂલોથી પૂજન કર્યા પછી સફેદ આસન પર બેસી, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બાર હજાર જાપ સાત દિવસમાં પુરા કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી યત્રનુ નિરતર પૂજન કરીને, કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રના સાત વાર જાપ કરીને મરકીના રોગીને પચામૃત ૧૦૮ વાર મન્ત્રીને પીવડાવવાથી મરકીનો રોગ નાશ પામે છે તથા વળી દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.[1]

તંત્રઃ—ગુરૂ પુષ્યે વિદ્યા બ્રાહ્મી પચાગ, શતી (રાતી ?) ભસ્મ ત્રિધાતુના માદળીઆમા ધારણ કરવાથી મરકીનો ઉપદ્રવ લાગતો નથી

ઈતિ પંચત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૫ મા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર દીપાલિકા અથવા ગુરૂવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી માદળીઆને પચામૃતમા જુદા જુદા રાખી પછી પાચમા દિવસે ધૂપ દઈ હાથે બાંધવાથી મરકી કોગળીઉ તથા દુર્ભિક્ષનો ઉપદ્રવ થતો નથી યત્રનુ પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી મરકીના રોગી પુરુષને તે પીવડાવવાથી તે મરણ પામતો નથી અને ઘર મધ્યે પચામૃત છાટવાથી મરકી ઘરમા પ્રવેશ કરી શકતી નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૨

---

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઉકત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્ભિક્ષ, ચોરી મરકી, રાજભય વગેરે સર્વ નાશ પામે છે"

કાવ્ય ૩૬—

ઋદ્ધિ:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विप्पोसहिपत्ताणं।

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुंड दंडस्वामिन् आगच्छ आगच्छ आत्ममंत्रान् आकर्षय आकर्षय आत्ममंत्रान् रक्ष रक्ष परमंत्रान् छिन्द छिन्द मम समीहितं कुरु कुरु स्वाहा।

યંત્ર:—મધ્યમાં ચતુરસ્ર સોળ ખાના કરીને, તે ખાનાઓમા વલયાકારે ॐ ह्रां ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रूं ह र य म च म ह्रां ह्रीं ह्रूं ह આ સોળ મન્ત્રાક્ષરે સ્થાપીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર વલયાકારે ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી, સુવર્ણ વગેરે ધાતુના વ્યાપારમા લક્ષ્મીનો લાભ થાય, અને રાજમાન્ય થવાય, વળી પાચ જણ વચ્ચે પોતાનુ બોલેલુ વાકય પ્રમાણભૂત ગણાય. વળી આ વિધિથી આ મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, પચામૃતથી ભરેલો ઘડો, [તથા] ચક્રેશ્વરીદેવીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરી, પછી આબાની પાટલિ ઉપર યત્રની સ્થાપના કરી, પીળા પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી બારહજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૧૦૮ વખત તેનો જાપ કરવો[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે કાચુ કપુર, સોવીરાજન, પાતાલતુંબ, પાતાલધૂપ, સફેદગિરીનો મૂલ અને પાતાલ ગુગલના ધૂમાડાની મેશ પાડીને, પોતાની આખમાં અજન કરીને, પિપલના પાદડા ૧૬ સોળ આખે બાધવાથી જે જગ્યાએ નિધાન હોય તે જગ્યાએ જવાલા દેખાય, જેટલા ભાગમા જવાલા દેખાય, તેટલા ભાગમાં પ્રાચીન નિધાન છે એમ જાણવું

ઇતિ ષટ્ત્રિંશત કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છત્રીશમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે લખી, સોનાના માદળીઆમા નાખી, ત્રણ દિવસ પચામૃતમાં રાખી, તે પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી, સુવર્ણ નિધિ પ્રગટ થાય, વ્યાપારમા તથા રાજદરબારમા લાભ થાય, વળી પાચજણ વચ્ચે પોતાનુ બોલેલુ વચન પ્રમાણભૂત ગણાય, વળી આબાની પાટલી ઉપર આ યંત્રનુ અષ્ટગધથી ફૂલ, નૈવેદ્ય વગેરેથી નિરતર પૂજન કરવાથી છ મહિનાસા નિધિ પ્રગટ થાય છે અને સુવર્ણનો લાભ નિશ્ચે કરીને થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૪

૧ બીજી પ્રતમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સંપત્તિનો લાભ થાય છે ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ લાલ પુષ્પ વડે કરવાથી અને યત્રનુ પૂજન કરવાથી સપત્તિનો લાભ જરૂર થાય છે"

કાવ્ય. ૩૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोसहिपत्ताणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति अप्रतिचक्रे ऐं क्लीं ब्लूं ॐ ह्रीं मनोवांछित सिद्धयै नमो नमः अप्रतिचक्रे ह्रीं ठः ठः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ગોલાકાર ખાનુ કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચદ્રાકાર અને એજ પ્રમાણે પાચ ખાનાનો ગોલાકાર યત્ર કરીને તેની મધ્યમા ॐ श्रीं ह्रीं क्रौं श्रौं આ મત્રાક્ષરોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, તેના ઉપર બાર હ્રૌંકાર વીટીને તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૫

વિધિ·—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી દુર્જનના વાક્યનુ સ્થભન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનુ બોલવાપણુ અને કીર્તિ તથા યશની વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને આંબાની પાટલી પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલા બતાવી ગયા છીએ તે વિધિથી પૂજા કરીને, સફેદ ફૂલોથી પૂજન કરીને, પછી ગુગલ, કપૂર, કસ્તુરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમા હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્રનું પૂજન કરવાથી અને ૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે

તંત્રઃ—અશ્વિની નક્ષત્રમા ઘોડાના હાડકાંનો ખીલો સાત આંગળ પ્રમાણ શત્રુના ઘેર નાખવાથી(દાટવાથી) તે વશ થાય છે[૨]

ઇતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૭ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને, રૂપાના માદળીઆમા નાખીને દૂધ, દહીં તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ યત્ર આંબાની પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગધ, ફૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો દુર્જન વશ થાય છે સર્વ જનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને યશની વૃદ્ધિ થાય તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૬

---

૧ ઘમા 'બાર દીકાર વીંટવા' એવો પાઠ છે ૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ–"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મૂખ પર છાટવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે અને તેની જીભનુ સ્થભન થાય છે."

કાવ્ય ૩૮ –

ઋદ્ધિ:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो मणवलीणं ।

મન્ત્ર:—ॐ नमो भगवते अष्टमहानागकुलोच्चाटिनी कालदंष्ट्रमृतकोत्थापिनी परमन्त्रप्रणाशिनी देवी शासनदेवते ह्रीं नमो नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ખડ્ગાકાર કરીને, તે ખડ્ગાકારની મધ્યમાં ॐ ह्रीं शत्रुविजय रणरणाग्रे ग्राँ ग्रीं ग्रूं ग्रः नमः આ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, હ્રેંકાર અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી મદોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પંચામૃતનો ઘડો અથવા ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂંઢ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની બનાવેલી સ્થાપન કરી, અગાઉ બતાવી ગએલી વિધિ મુજબ પૂજા, સામગ્રી સર્વે એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદુરથી પૂજા કરીને, પછી તાંબાના પતરાં પર યંત્રની અષ્ટગંધથી સ્થાપના કરી (લખી)ને પંચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોદક (લાડવા) લંબોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોદક મન્ત્રીને લંબોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી દેવાથી હાથી વશ થાય છે.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે ભુંડ, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડયા વગરની ગ્રહણ કરીને મિષ્ટાન્નની સાથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ થાય છે

ઇતિ શ્રી અષ્ટાત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૮મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી શુભદિવસે ભોજપત્ર પર લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી મદોન્મત્ત હાથી વશ થાય છે વળી આ યંત્ર તાંબાના પતરા પર અષ્ટગંધથી લખી નિરંતર ૨૧ફૂલથી પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય અને ભંડાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો અખૂટ લક્ષ્મી રહે. નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય. હાથીના ગલે બાંધવાથી હાથીનો મદ ઉતરી જાય વળી પંચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સર્પ પણ નિર્વિષ થઈ જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૮

---

૧ જમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી ધનનો લાભ થાય છે"

કાવ્ય. ૩૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोसहिपत्ताणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति अप्रतिचक्रे ऐं क्लीं ब्लूं ॐ ह्रीं मनोवाँछित सिद्धयै नमो नमः अप्रतिचक्रे ह्रीं ठः ठः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ગોલાકાર ખાનુ કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચંદ્રાકાર અને એજ પ્રમાણે પાચ ખાનાનો ગોલાકાર યત્ર કરીને તેની મધ્યમા ॐ શ્રીં હ્રીં ક્રૌં ક્ષ્રૌં આ મત્રાક્ષરોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, તેના ઉપર બાર હ્રૌંકાર વીટીને તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી દુર્જનના વાક્યનુ સ્થભન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનુ બોલવાપણુ અને કીર્તિ તથા યશની વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને આબાની પાટલી પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલા બતાવી ગયા છીએ તે વિધિથી પૂજા કરીને, સફેદ ફૂલોથી પૂજન કરીને, પછી ગુગલ, કપૂર, કસ્તુરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમા હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્રનું પૂજન કરવાથી અને ૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે

તંત્રઃ—અશ્વિની નક્ષત્રમા ઘોડાના હાડકાંનો ખીલો સાત આંગળ પ્રમાણ શત્રુના ઘેર નાખવાથી(દાટવાથી) તે વશ થાય છે[2]

ઇતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૭ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને, રૂપાના માદળીઆમા નાખીને દૂધ, દહીં તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ યત્ર આબાની પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગધ, ફૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો દુર્જન વશ થાય છે સર્વ જનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને યશની વૃદ્ધિ થાય તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૬

---

૧ ઘમા 'બાર દીકાર વીંટવા' એવો પાઠ છે ૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ–"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મૂખ પર છાટવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે અને તેની જીભનુ સ્થભન થાય છે."

કાવ્ય ૩૮ -

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो मणबलीणं ।

મન્ત્રઃ—ॐ नमो भगवते अष्टमहानागकुलोच्चाटिनी कालदंष्ट्रमृतकोत्थापिनी परमन्त्रप्रणाशिनी देवी शासनदेवते ह्रीं नमो नम स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ખડ્ગાકાર કરીને, તે ખડ્ગાકારની મધ્યમાં ॐ ह्रीं शत्रुविजय रणरणाग्रे ग्राँ ग्रीं ग्रूँ ग्रः नमः આ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઙ્કાર અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી મહોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પંચામૃતનો ઘડો અથવા ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂંઢ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની બનાવેલી સ્થાપન કરી, અગાઉ બતાવી ગએલી વિધિ મુજબ પૂજા, સામગ્રી સર્વે એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદુરથી પૂજા કરીને, પછી તાબાના પતરા પર યત્રની અષ્ટગંધથી સ્થાપના કરી (લખી)ને પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોદક (લાડવા) લબોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોદક મન્ત્રીને લબોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી દેવાથી હાથી વશ થાય છે.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે ભુંડ, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડયા વગરની ગ્રહણ કરીને મિષ્ટાન્નની સાથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ થાય છે

ઇતિ શ્રી અષ્ટાત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૮મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી શુભદિવસે ભોજપત્ર પર લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં નાખીને, પચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી મહોન્મત્ત હાથી વશ થાય છે વળી આ યંત્ર તાબાના પતરાં પર અષ્ટગધથી લખી નિરતર ૨૧ફૂલથી પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય અને ભડાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો અખૂટ લક્ષ્મી રહે નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય. હાથીના ગલે બાધવાથી હાથીનો મદ ઉતરી જાય. વળી પચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સર્પ પણ નિર્વિષ થઈ જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૮

૧ ક્ષમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી ધનનો લાભ થાય છે"

કાવ્ય ૩૯-

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वयणबलीणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो एषु दत्तेषु वर्द्धमान तत्त तव भयहर वृत्ति वर्णा येषु मन्त्राः पुनः [पुनः] स्मर्तव्या अतो नापरमन्त्र निवेदनाय नमः स्वाहा ।

યન્ત્રઃ—મધ્યમાં ચતુરસ્ર બાર ખાના કરીને,[1] તે બાર ખાનાની મધ્યમાં ॐ नमो भगवते भयविध्वंस ह्राँ ह्रीं ह्रौँ[2] श्रीं । આ મન્ત્ર સ્થાપીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ચઉદ क्लौँ[3]કાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યંત્ર ભુજાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમાં સિંહ, વાઘ વગેરેનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી પ્રથમ આત્મસાધના કરી, પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પૂર્વાભિમુખે ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, પૂજા સામગ્રી સર્વ ભેગી કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન કરીને, નૈવેદ્ય, ફલ, શ્રીફલાદિ સર્વ આરતિ સુધી કરીને, પછી સુગંધીદાર પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, વળી તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખી સ્થાપન કરીને, ગુગલ, કપૂર, કેસર, કસ્તુરીની ઘી મિશ્રિત ૧૦૦૮ ગુટિકા કરીને, પીળી જપમાલા પર જપીને, એકેક ગુટિકા ધૂપમાં હોમવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કામવેલાએ ૨૧વાર મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી સિંહ, વાઘનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.[4]

તન્ત્ર—રવિવારના દિવસે સિંહની દાઢ, બિલાડાનો દાંત, ભૂંડ, સુવરનો દાંત તથા શિઆલનો દાંત લાવીને ત્રિધાતુના માદળીઆમા પુષ્યાર્કે નાખીને, ભુજાએ ધારણ કરવાથી સિંહનો ભય લાગતો નથી

ઈતિ એકોનચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૯મા યત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભદિને લખીને, તાંબાના માદળીઆમા નાખીને, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, ફલથી પૂજન કરીને, પચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી સિંહ તથા વાઘનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી નિરંતર તાંબાના પતરાં પર લખીને પીળાં ૧૦૮ પુષ્પ વડે નિત્ય પૂજન કરનારને મુક્તાફલનો લાભ થાય છે છ માસ સુધી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી શ્વાપદના ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૦

---

૧ ઘમા 'પંદર ખાના કરીને' પાઠ છે. ૨ ઘમા 'क्षौँ' પાઠ છે ૩ ઘમાં 'क्रौं'કાર પાઠ છે, ૪ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે. "ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી."

કાવ્ય ૪૦-

ઋદ્ધિ,—ॐ ह्रीं अर्हं णमो कायबलीणं ।

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रौं ह्रीं अग्नि उपशमनं कुरू कुरू स्वाहा ।

યંત્ર—બાર પાંખડી વાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં સાધકનુ નામ (દેવદત્ત) લખીને, બાર પાંખડીઓમા ॐ सौं ह्रीं क्रौं ल्वौं (ब्लौं ?) सुंदरवाय नमः લખીને, ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર સૌંકાર પંદર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી-પવિત્ર થઇને અગ્નિ ખુણે અથવા પૂર્વદિશાએ પંચામૃતથી ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને, પહેલાંની વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી એકઠી કરીને, લાલ વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, તાંબાના પતરાં પર યન્ત્ર અષ્ટગધથી લખી સ્થાપના કરીને, સુગંધીવાળાં લાલફૂલથી પૂજન કરીને, લાલ આસન પર પૂર્વાભિમુખ બેસીને, લાલ જપમાલા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રના ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધ થયા પછી જયાં જયા અગ્નિ લાગતો હોય ત્યાં ત્યા પંચામૃતથી અથવા શુદ્ધ જલથી ૧૦૮વાર મત્રીને જલધારા ૨૧વાર દેવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શિયાલણીની દાઢ અને લજામણુ પચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને ધારણુ કરવાથી અગ્નિથી નિર્ભય થવાય છે.

ઇતિ ચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૦મા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે, મૂલાર્કે અથવા દિવાલીના દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં નાંખીને, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી અગ્નિની જવાલાનો ભય લાગતો નથી. વળી તાંબાના પતરાં ઉપર નવીન યંત્ર ઘરે લખીને, સફેદ ૨૧ ફૂલથી તથા ફલ, નૈવેદ્યથી પૂજન કરીને, તેના પ્રક્ષાલનનુ પંચામૃત ઘરમાં નિરતર છાંટીએ તો કદાપિ કાલે અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૨

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧વાર મંત્રેલુ પાણી ઘરની ચારે બાજુએ છાંટવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય મટી જાય છે."

કાવ્ય ૪૧—

ઋધ્દિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो खीरासवीणं।

મંત્ર—ॐ नमो श्राँ श्रीं श्रूँ श्रः जलदेव्या पद्महृदनिवासिनि पद्मोपरिसंस्थिते सिद्धिं देहि मनोवांछितं कुरू कुरू स्वाहा।

યંત્રઃ—હસ્તાકાર યંત્ર કરીને, અંગુઠાની મધ્યમાં પાંચ ॐ કારની સ્થાપના કરવી, તર્જનીની મધ્યમા પાચ ह्रींકારની સ્થાપના, મધ્યમાની મધ્યમાં પાંચ श्रीं કારની સ્થાપના, અનામિકાની મધ્યમાં પાંચ क्लीं કારની સ્થાપના, કનિષ્ઠિકામાં પાંચ ग्लौंકારની સ્થાપના કરવી, તે પછી હાથના તલીઆમાં ॐ ह्रीं श्रीं आदिदेवाय ह्रीं नम લખીને, હસ્તાકારને ફરતો વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો તથા ઝેરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ મન્ત્રની સાધના આ પ્રમાણે કરવી–વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પચામૃત કુંભાદિ ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ અષ્ટપ્રકારે પૂજીને સ્થાપીને, ત્રાંબાની પાટલી પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, સફેદ પુષ્પથી પૂજીને, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. નિરંતર યંત્રનુ પૂજન કરતાં ૨૧ વખત મન્ત્રનું સ્મરણ કરવું, વળી જેને ઝેર ચઢયુ હોય તેને પચામૃત અથવા પવિત્ર પાણી ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી ડખમાંથી ઝેર જતું રહે છે[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે નિર્વિષી પચાંગ અને મોરશિખા, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સર્પ કરડતો નથી અથવા ડખે લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે

ઇતિ એકતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૧ મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા સારા દિવસે લખીને, માદલીઆમા નાખીને, દહીં, દૂધ, ઘી વગેરે પચામૃતમા ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ યંત્રનુ નિરંતર સફેદ ફૂલ ૨૧ એકવીશ તથા નૈવેદ્ય અને ફલથી જે પૂજન કરે તેના ઘેર સર્પ પ્રવેશ કરતો નથી. વળી પુષ્યાર્કે ઘડાવેલા રૂપાનાં પતરાં ઉપર અથવા ત્રાંબાની પાટલી ઉપર આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લખીને, બીજા વિંછિ વગેરેનુ જંગમ અથવા સ્થાવર ઝેર જે કોઇને ચઢયુ હોય તેને આ યંત્ર પંચામૃતથી પખાલીને તેના ન્હવણનુ પાણી પીવડાવવાથી તે ઝેરથી મુક્ત થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૪

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રાજદરબારમા સન્માન મળે છે અને ઝાડવાથી સર્પનુ વિષ ઉતરે છે."

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोपसवाणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो नमिऊण विसहर विस प्रणाशन रोग शोक दोष ग्रह कप्पदुमच्चजायइ सुहनाम गहण सकल सुह दे ॐ नमः स्वाहा ।

યંત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર દસ ખાના કરીને, ॐ ह्रीं श्रीं बलपराक्रमाय नमः આ મન્ત્રની સ્થાપના તે દસ ખાનામાં કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને, તેના ઉપર ફરતા ૧૮ ઋંકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધ, સંગ્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. રાજાનો કોપ ઉપશમે છે અને પોતાના બલ તથા પરાક્રમમાં વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઇ, રાતાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ તથા ભૈરવની મૂર્તિ, બન્ને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પહેલાં બતાવી ગયા છીએ તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે પૂજા કરીને, ભૈરવની તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરીને, રાતાં ફૂલથી પૂજીને, રક્તચંદનની પાટલિ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, રાતી જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બારહજાર જાપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મત્ર સહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જાપ કરવો.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે શુદ્ધ હાથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી, સબલ એવો સેનાધિપતિ પણ પગમા પડે છે અને સર્વ કાર્યમા નિરતર નિર્ભય થવાય છે.

ઇતિ બેંતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૨ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકાના દિવસે વિધિ પૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ્ય કોપથી તથા સગ્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે વળી રૂપાનાં પતરાં પર લખી ૨૧ વાર સફેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે તે પૂજન કરનાર નિર્ભય થાય છે. આ યત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગધનુ તિલક કરીને બહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચે કરીને નમસ્કાર કરે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

---

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી યુદ્ધનો ભય રહેતો નથી"

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोपसवाणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो नमिऊण विसहर विस प्रणाशन रोग शोक दोष ग्रह कप्पदुमच्चजायइ सुहनाम गहण सकल सुह दे ॐ नमः स्वाहा।

યંત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર દસ ખાના કરીને, ॐ ह्रीं श्रीं वलपराक्रमाय नमः આ મન્ત્રની સ્થાપના તે દસ ખાનામાં કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને, તેના ઉપર ફરતા ૧૮ હ્રંકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધ, સગ્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. રાજાનો કોપ ઉપશમે છે અને પોતાના બલ તથા પરાક્રમમા વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઇ, રાતાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ તથા ભૈરવની મૂર્તિ, બન્ને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પહેલાં બતાવી ગયા છીએ તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે પૂજા કરીને, ભૈરવની તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરીને, રાતા ફૂલથી પૂજીને, રક્તચંદનની પાટલિ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, રાતી જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બારહજાર જાપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મત્ર સહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જાપ કરવો.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે શુદ્ધ હાથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી, સબલ એવો સેનાધિપતિ પણ પગમા પડે છે અને સર્વ કાર્યમાં નિરતર નિર્ભય થવાય છે.

ઇતિ બેંતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૨ મા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકાના દિવસે વિધિ પૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ્ય કોપથી તથા સગ્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે વળી રૂપાના પતરાં પર લખી ૨૧ વાર સફેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે તે પૂજન કરનાર નિર્ભય થાય છે આ યત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગધનુ તિલક કરીને બહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચયે કરીને નમસ્કાર કરે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

---

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી યુદ્ધનો ભય રહેતો નથી"

કાવ્ય. ૪૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो महुआसवीणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो चक्रेश्वरी[देवी] चक्रधारिणी जिनशासनसेवाकारिणी क्षुद्रोपद्रवविनाशिनी धर्मशांतिकारिणी नमः कुरु कुरु स्वाहा।

યન્ત્રઃ—મધ્યમાં ચાર ખાનાનુ કમલ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં ॐ લખીને ચાર પાંખડીઓમાં ह्रीं श्रीं नमः લખીને. તેના ઉપર વલય દઇને પદર ઘં કાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતાં લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૭

વિધિ—આ યત્ર સાધનાની વિધિ ઉપરના કાવ્યોની વિધિ પ્રમાણે જ જાણવી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી દરેક કાર્યમા વિજય પ્રાપ્ત થાય છે.

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે સહદેવી પચાંગ, ચકાંકા પચાંગ, લજ્જાલુ પચાગ તથા ચમક પાષાણનુ તિલક કરવાથી વિજય થાય છે

ઇતિ તેંતાલીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૩મા યત્રની વિધિ—

આ વિજયપતાકા યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્રના ઉપર દીવાળીના દિવસે લખી, સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતે પખાલી મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમા જય થાય છે વળી આ જ યત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, ૧૦૮ એકસો આઠ ચપેલીના ફૂલોથી હમેશાં પૂજન કરવાથી ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૮

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अमीआसवीणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो रावणाय विभीषणाय कुभकरणाय लंकाधिपतये महाबलपराक्रमाय मनश्चिंतित कार्यं कुरू कुरू स्वाहा।

યંત્રઃ—આઠ પાંખડીવાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં ॐ કાર લખીને, આઠ પાખડીઓમા ग्लौं કાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, બાર ह्रींકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખવા તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી, સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે, સમુદ્રમાં વહાણ ડુબતાં નથી, પોતાનુ શરીર પાણીમા ડુબતું નથી અને તરીને પાર ઉતરાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને, પચામૃત ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, આરતી સુધીની સર્વ ક્રિયા કરીને, સફેદ ફૂલથી પૂજા કરીને, પછી રૂપાની પાટલી અથવા આબાની પાટલી પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પછી સફેદ જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે અને સિદ્ધ થયા પછી કાર્ય વખતે ૨૧ એકવીશ વખત સ્મરણ કરીને, યત્રની પૂજા કરવાથી સમુદ્ર સબધીના સર્વ ભય દૂર થાય છે.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે રામ, લક્ષ્મણ પચાંગ અને રાજહંસી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સમુદ્રને વિષે ભય ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઈતિ ચુંમાશલીમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૪ મા યત્રની વિધિઃ—

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી શુભ દિને લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પંચામૃતમા નાખીને, પછી ધૂપ દઈને, ભૂજાએ બાધીને સમુદ્રગમન કરવાથી સમુદ્ર સબધી કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ થતો નથી, વહાણ વગેરે ક્ષેમકુશલ પાર ઉતરી જાય છે, નિત્ય પૂજન કરવાથી કદાપિ ડુબે નહિ અને તરીને પાર તુરત જ ઉતરી જાય છે. વળી આ યત્ર વહાણની ધ્વજાએ બાંધવાથી કુશલક્ષેમ તુરત જ પાર ઉતરી જવાય છે અને સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૦

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે–"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી (સમુદ્રની) આપત્તિ દૂર થાય છે, સમુદ્રમા તોફાનનો ભય રહેતો નથી અને સમુદ્રપાર કરી શકાય છે."

કાવ્ય. ૪૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अक्खीणमहाणसीणं ।

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति क्षुद्रोपद्रवशान्तिकारिणी रोगकष्टज्वरोपशमन शान्तिं कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચોરસ સોળ ખાના કરીને, તે સોળ ખાનામાં ॐ ह्रीं भगवते भयभीषणहराय नमः એ મન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળાકાર વલય દઇને, તેના ઉપર સોળ હ્રકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી વ્યાધિની પીડા શાંત થાય છે, વળી મહાભયાનક મરણ ભય, જલોદર, ભગદર, મરકી વગેરેનો ભય, અઢાર જાતના કોડ રોગ, સર્વ શાંત થાય છે. વળી તેની આ પ્રમાણે સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, શુદ્ધ ભૂમિએ પચામૃત કુભ, **ચક્રેશ્વરી** તથા **ગૌતમસ્વામી** બન્નેની મૂર્તિઓ દક્ષિણદિશાએ સ્થાપન કરીને, પહેલાં કહી ગયા છીએ, તે વિધિએ પૂજા, સામગ્રી સર્વ કરીને, **ચક્રેશ્વરી** માતાની અષ્ટ પ્રકારે પૂજા કરીને, પછી **ગૌતમસ્વામીની** સુગધચૂર્ણથી (વાસક્ષેપથી) પૂજા કરીને, આબાની પાટલી પર યન્ત્ર સ્થાપન કરીને, પાંચ વર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરીને, પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરતર ૨૧વાર પચામૃતનુ પાન તથા છટકાવ કરવાથી દરેક જાતના રોગ ઉપશમે છે[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે મિંઢાસિંગી પંચાંગ, નાગદમની પચાગ રોગી ઉદરે તથા ભયે હસ્તે ધારણ કરવાથી રોગનો અને ભયનો નાશ થાય છે.

ઇતિ પીસ્તાલીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૫ મા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીવાલીની રાત્રે લખીને, રૂપાના માદળીઆમા નાખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણેમા ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી પચામૃતથી પખાલી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી મહાભય, જલોદર, ભગદર, કોડરોગ, મરકી વગેરે ઉપદ્રવમા રક્ષા થાય છે વળી નિરતર પચામૃતથી પખાલી, પીવાથી સર્વ રોગનો નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૨

[1] ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી મોટામા મોટો ભય પણ દૂર થઈ જાય છે, પ્રતાપ પ્રગટ થાય છે, રોગ નષ્ટ થાય છે અને કોઈ પણ જાતના ઉપસર્ગનો ભય રહેતો નથી."

કાવ્ય ૪૬—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सिद्धादयाद्माणं।

મન્ત્રઃ—ॐ नमो ह्रां ह्रीं श्रीं ह्रूं ह्रौं हः ठः ठः [ठः] जः जः [जः] क्षां क्षीं क्षूं क्षः क्ष्यौं स्वाहा।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ષટ્કોણ કરીને, ષટ્કોણની મધ્યમા ह्म्ल्व्र्यूं લખીને, છએ ખાનામા ॐકાર લખવા, છ ખાનાની બહારના ખુણા ઉપર श्रींકાર લખવા, પછી વલય દઈને, તે ઉપર ફરતા પચીશ ऐंકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી, બદીખાનાથી છૂટે, રાજ્યના તરફથી બંદીખાનાનું સકટ ઉપસ્થિત થયુ હોય તેનાથી શીઘ્ર છૂટે, વળી નિબિડ બધને બાધેલી લોઢાની સાંકળો તથા બેડીઓ પણ તેની પોતાની જાતે જ તૂટી પડે છે. આ કાવ્ય વગેરેનુ સ્મરણ કરવાથી એકવીશ દિવસમા જરૂર બધનમુક્ત થાય છે. વળી આ વિધિથી પ્રથમ સાધના કરવી-પવિત્ર થઈ, પૂર્વ દિશાએ પચામૃત કુભ, ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાલની સ્થાપના કરીને, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરવી તથા તેલ અને સિંદૂરથી ક્ષેત્રપાલની પૂજા કરીને, આબાની પાટલી ઉપર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, પીળાં પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળી જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સકટ આવે ૧૦૮ વાર નિરંતર મન્ત્ર બોલીને, યન્ત્રનુ પૂજન કરીને, પચામૃત શરીરે છાટવાથી બધનથી મૂક્ત થાય છે[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે કાળો ધતૂરો પચાગ, ચમક પત્થર તથા ઘુવડની જીભનુ તિલક કરવાથી બધનથી મૂક્ત થાય છે.

ઇતિ છેંતાળીસમા કાવ્યની, પંચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૬ મા યંત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર શુભ દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, પચામૃતમા ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી મસ્તકે અથવા ભૂજાએ ધારણ કરવાથી બદીખાનામાં પડાતું નથી, કદાચિત્ બધન યુક્ત હોય તો યંત્ર બાંધવાથી તુરત બધનથી છૂટે છે, બેડી બદીખાનાની તુરત તૂટી જાય છે અને બદીખાનાની સજા નિશ્ચયે કરીને માફ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે.—"ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવા, યંત્ર પાસે રાખવો, તથા યત્રની ત્રિકાળ પૂજા કરવાથી કેદખાનામાંથી છૂટકારો થાય છે, રાજા વગેરેનો ભય રહેતો નથી. દરરોજ ૧૦૮વાર જાપ કરવા જોઇએ"

કાવ્ય. ૪૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वड्ढमाणाणं।

મન્ત્ર—ॐ नमो ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः यक्षः श्रीं ह्रीं फट् स्वाहा।

યન્ત્ર—મધ્યમાં સોળ ખાના ચોરસ કરીને, તે સોળ ખાનાની મધ્યમાં ॐ नमो भगवते उन्मत्त भयहराय नम। આ મન્ત્ર સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને भयहर શબ્દ ચોવીશ વખત લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી છ ખડ પૃથ્વી સાધવી હોય તો છ ખડ પૃથ્વી સાધી શકાય છે, અને બધા પ્રણામ કરે છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઇ, રાતા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પ્રથમ કહી ગયા છીએ તે વિધિએ ચક્રેશ્વરી, પચામૃત કુભની સ્થાપના કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન કરીને, પછી ચાર લોગપાલની પૂજા કરીને, પછી ચાર શ્રીફલની સ્થાપના કરીને, બલિ, બાકુલા, નૈવેદ્ય તથા પચવર્ણી ફૂલોથી પૂજન કરીને, આંબાના પાટીઆ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પછી રાતી જપમાલાથી ૯૦૦૦ નવ હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરતર ૨૧વાર અને કાર્ય વખતે ૧૦૮ વાર મન્ત્રનો જાપ કરવો[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શિયાલશિંગી તથા શિવલિંગી પચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી દરેક દિશાએ વિજય થાય છે.

ઇતિ સુડતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સુડતાલીસમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને, સોનાના માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, ફૂલ, પુષ્પથી પૂજન કરીને પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી સર્વ દિશાઓમા વિજય થાય છે અને સર્વ દુશ્મનો વશ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાનાં પતરા પર લખીને, તેનુ ચએલીના અથવા મોગરા વગેરેના સફેદ ૨૧ ફૂલથી નિરતર પૂજન કરવાથી કોઈપણ દુશ્મન યુદ્ધ કરવા તૈયાર થતો નથી અને સર્વ દુશ્મન વશ થઇને સેવા કરે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૬

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધના કરીને, શત્રુ પર ચઢાઈ કરનારને વિજયલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, શત્રુ વશ થાય છે, શત્રુના શસ્ત્રોની ધાર નકામી થઇ જાય છે અને બદુકની ગોળી, બરછી વગેરેના ઘા લાગતા નથી"

કાવ્ય. ૪૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो ॐ ह्रीं अर्हं णमो भयवं महावीर वड्ढमाणं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः अ सि आ उ सा झ्रौं झ्रौं स्वाहा।

મન્ત્ર—ॐ नमो बंभचेरधारिणस्स अठारसहस्स शीलांगरथधारिणेभ्यो नमः स्वाहा।

યંત્રઃ—મધ્યમા અષ્ટ પાંખડીનુ કમલ કરીને, વચ્ચેની કર્ણિકામાં દેવદત્ત લખીને, આઠ પાખડીઓમાં ॐ ह्रीं लक्ष्मी प्राप्त्यै (प्राप्ति) नमः લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર સોળ [પાંખડીઓમા] શ્રીંકાર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી આ યંત્રનુ દરરોજ પૂજન કરવાથી તથા સ્તોત્રનો સંપૂર્ણ પાઠ કરવાથી અષ્ટસિદ્ધિ અને નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી પવિત્ર થઇ, પીળા વસ્ત્ર ધારણ કરી, ઉત્તર દિશાએ પંચામૃત કલશ, ચક્રેશ્વરીદેવીની સિંહાસન પર સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે સામગ્રી સર્વ એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન આરતિ સુધી સર્વ કરીને, પીળા પુષ્પથી પૂજન કરીને, અષ્ટગંધથી રૂપાનાં પતરાં પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો સાડાબાર હજાર અથવા પુરો એક લાખ જાપ છ મહિનામા સંપૂર્ણ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. પછી નિરંતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે સફેદ આકડો કે જેની સાતમી ગ્રથિ ગણેશાકાર હોય છે, તે લાવીને દ્રવ્યની અંદર રાખવાથી અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

ઇતિ અડતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અડતાલીસમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી સોનાના માદળીઆમાં શુભ દિવસે નાખીને, ત્રણ દિવસ પંચામૃતમા રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી રૂપાનાં પતરાં ઉપર અષ્ટગંધથી લખીને નિરંતર પંચવર્ણી પુષ્પ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજન કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ છ મહિનામા થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૮

---

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—"૪૯ દિવસ સુધી ૧૦૮વાર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને જેને પોતાના આધીન કરવો હોય તેના નામનુ ચિંતવન કરવાથી તે પોતાને વશ થાય છે."

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર.

—(०)—

कल्याणमन्दिरमुदारमवद्यभेदि
भीताभयप्रदमनिन्दितमंघ्रिपद्मम् ।
संसारसागरनिमज्जदशेषजन्तु–
पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥
यस्य स्वयं सुरगुरुर्गरिमाम्बुराशेः
स्तोत्रं सुविस्तृतमतिर्न विभुर्विधातुम् ।
तीर्थेश्वरस्य कमठस्मयधूमकेतो–
स्तस्याहमेष किल संस्तवनं करिष्ये ॥१–२॥ –युग्मम्

શ્લોકાર્થ—કલ્યાણનું ઘર, ઉદાર, પાપને ભેદનાર, ભય પામેલાને અભયના દેનાર, પ્રશસ્ય અને સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે ડુબતા એવા સમગ્ર પ્રાણીઓને પ્રવહણ(વહાણ) સમાન એવા જિનેશ્વર દેવના ચરણકમળને નમસ્કાર કરીને, મહિમાના મહાસાગરરૂપ તથા કમઠના અહંકારનો નાશ કરવામાં ધૂમકેતુ સમાન એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કે જેઓની સ્તુતિ કરવા માટે અતિશય બુદ્ધિશાળી એવો બ્રહસ્પતિ પણ સમર્થ થયો નથી, તેઓની સ્તુતિ કરવા હું પ્રવૃત્ત થયો છુ –૧–૨

મન્ત્રઃ—ॐनमो भगवओ रिसहस्स तस्स पडिनिमित्तेण चरणपण्णत्ति इदेण भणामइ यमेण उप्पाडिया जीहा कठोट्ठमुहतालुया खीलिया जो मं भसइ जो मं हसेइ दुट्ठदिट्ठीए वज्जसिखलाए देवदत्तस्स मणं हियय कोह जीहा खीलिया सेलखियाए ल ल ल ल ठः ठः ठः स्वाहा [–भैरवपद्मावतीकल्प अ. ८ श्लो ८]

વિધિઃ—આ મંત્રનો ૧૦૮વાર જાપ કરીને પછી શત્રુ સાથે વાદ વિવાદ કરવાથી જાપ કરનારનો જય થાય, નિશ્ચયે કરીને દુશ્મનનું મુખ બંધ થાય–પરાજય થાય.
ॐ ह्रीं कमठस्स य धूमकेतूपमाय जिनाय नमः ॥

सामान्यतोऽपि तव वर्णयितुं स्वरूप–
मस्मादृशाः कथमधीश ! भवन्त्यधीशाः ? ।
धृष्टोऽपि कौशिकशिशुर्यदिवा दिवाऽन्धो
रूपं प्ररूपयति किं किल धर्मरश्मेः ? ॥३॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ! સામાન્ય રીતે પણ તમારૂ સ્વરૂપ કહેવાને મારા જેવા મંદ બુદ્ધિવાળા શી રીતે સમર્થ થાય? જેવી રીતે દિવસે નિરંતર અંધ એવો ઘુવડનો બાળક ગમે તેટલો બુદ્ધિશાળી હોય તો પણ સૂર્યનુ સ્વરૂપ કહી શકતો નથી, તેવી જ રીતે હુ પણ મંદ બુદ્ધિવાળો હોવાથી પ્રભુનુ સ્વરૂપ વર્ણવી શકું તેમ નથી –૩

મન્ત્રઃ—ॐ ह्स्क्लीं ह्रीं बगलामुखी देवी नित्ये! क्लिन्ने! मदद्रवे! मदनातुरे! वषट् स्वाहा

વિધિ—આ મંત્રનો પુષ્યાર્કનો યોગ આવે છતે જાપ શરૂ કરવો અને તે ૨૧ એકવીસ દિવસ સુધીમા ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ પુરો કરવાથી ત્રણે લોક વશીભૂત થાય છે. ॐ ह्रीं त्रैलोक्याधीशाय नमः

આ ૩ જા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૯ મા વચ્ચે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ પદ્માસનસ્થ બિરાજમાન છે, મૂર્તિની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર સ્તુતિ બોલતા ચિત્રકારે રજુ કરેલા છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ પર્વત ઉપર એક ઘુવડ બેઠેલ છે અને આકાશમા ચિત્રકારે સૂર્ય રજુ કરેલો છે, તથા પ્રભુની મૂર્તિની નીચે તેઓનુ લાછન સર્પ રજુ કરેલું છે

मोहक्षयादनुभवन्नपि नाथ! मर्त्यो
नूनं गुणान् गणयितुं न तव क्षमेत।
कल्पान्तवान्तपयसः प्रकटोऽपि यस्मा-
न्मीयेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः ॥४॥

શ્લોકાર્થ—હે નાથ! કોઈ મનુષ્ય મોહનીયાદિ કર્મનો ક્ષય થવાને લીધે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તમારા ગુણોને જાણે પણ છે, તથાપિ તેનુ વર્ણન કરવાને તે સમર્થ થઈ શકતો નથી જેવી રીતે સમુદ્રને વિષે રહેલુ એવું જે પાણી કલ્પાન્ત કાળને વિષે દૂર થઇ જવાથી તેમા રહેલા રત્નોનો સમૂહ પ્રગટ રીતે જોવામા આવવા છતાં પણ માપી શકાતો નથી તેવી જ રીતે મોહનીયાદિ કર્મોના ક્ષયથી પ્રગટપણે આપના ગુણોને જાણતા એવા કેવલજ્ઞાની પણ આપના ગુણોનુ વર્ણન કરી શકતા નથી –૪

આ ૪ થા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૦ ની મધ્યમાં પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પદ્માસનસ્થ સર્પના લંછન સહિત બિરાજમાન છે જમણી બાજુ સ્તોત્રકર્તા કુમુદચંદ્ર બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા

બેઠેલા છે. ત્યારે ડાબી બાજુ એક શ્વેતામ્બર સાધુ ઊભેલા છે અને તેઓની બાજુમાં ચિત્રની નીચે બાજુમાં રજુ કરેલા સમુદ્રમાનાં પાણીમાં રહેલા રત્નોને જોતાં છતા પણ લઇ શકવાને અશક્ત હોય એવો ભાવ દર્શાવતી એક ગૃહસ્થની પ્રતિકૃતિ રજુ કરીને ચિત્રકારે પોતાની કલ્પનાશક્તિથી શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પુરેપુરો પ્રયાસ કરેલો જણાઈ આવે છે.

अभ्युद्यतोऽस्मि तव नाथ! जडाशयोऽपि
कर्तुं स्तवं लसदसङ्ख्यगुणाकरस्य।
बालोऽपि किं न निजबाहुयुगं वितत्य
विस्तीर्णतां कथयति स्वधियाऽम्बुराशेः?॥५॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ! જેવી રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો બાળક પોતાની બુદ્ધિવડે કરીને પોતાના બંને હાથ પહોળા કરીને આવડો મોટો સમુદ્ર છે એમ કહી સમુદ્રનો વિસ્તાર બતાવે છે, તેવી જ રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો એવો હુ હોવા છતા પણ દેદીપ્યમાન અસખ્ય ગુણોના સ્થાનરૂપ તમારૂ સ્તોત્ર કરવાને ઉદ્યમવત થયો છુ.–૫

ये योगिनामपि न यान्ति गुणास्तवेश!
वक्तुं कथं भवति तेषु ममावकाशः?।
जाता तदेवमसमीक्षितकारितेयं
जल्पन्ति वा निजगिरा ननु पक्षिणोऽपि॥६॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામી! આપના ગુણોનુ યથાર્થ વર્ણન કરવાને યોગીઓ પણ સમર્થ થતા નથી, તો પછી તેનુ વર્ણન કરવાને હુ તો ક્યાથી જ શક્તિવાન થાઉ? તેથી કરીને મેં જે આ આપની સ્તુતિ કરવાનો પ્રારભ કર્યો છે તે અવિચારી જ કર્યું છે અથવા જેવી રીતે પક્ષીઓને મનુષ્યોની ભાષા બરાબર નહિ આવડવાને લીધે પોતાને જે બોલવુ હોય તે તેઓ પોતપોતાની ભાષામા બોલે છે, તેવી જ રીતે હુ પણ મને જેવી આવડે તેવી ભાષામા આપની સ્તુતિ કરૂં છુ –૬

મંત્ર:—ॐ नमो भगवति! अम्बिके! अम्बालिके! यक्षिदेवि यूं यौं ब्लैं ह्स्क्लीं ब्लं ह्सौ रः रः रः रः रां रां हृष्टि प्रत्यक्ष मम देवदत्त वश्यं कुरु कुरु स्वाहा। [संवौषट्?]॥ [भैरवपद्मावतीकल्पे अ–६–श्लो २]

વિધિ:—આ મત્રે ૨૧વાર દાતણ મંતરીને દાતણ કરીને પછી ૨૧વાર મત્ર ભણવાથી ઇચ્છિત મનુષ્ય વશ થાય છે. ॐ ह्रीं अव्यक्तगुणाय श्रीजिनाय नमः। श्री शंखेश्वर–पार्श्वनाथाय ॐ ह्रीं श्रीं नमः॥

आस्तामचिन्त्यमहिमा जिन ! संस्तवस्ते
नामापि पाति भवतो भवतो जगन्ति ।
तीव्रातपोपहतपान्थजनान् निदाघे
प्रीणाति पद्मसरसः सरसोऽनिलोऽपि ॥७॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વરદેવ ! અચિંત્ય મહિમાવાળુ તમારૂ સ્તવન તો દૂર રહો, પરંતુ તમારુ નામ માત્ર પણ ત્રણ જગતના પ્રાણીઓનુ ભવભ્રમણથી રક્ષણ કરે છે. જેવી રીતે ઉનાળાની સખ્ત ગરમીથી વ્યાકુળ થએલા મુસાફર લોકોને કમળ સરોવરનો આર્દ્ર-ઠંડો પવન પણ પ્રસન્ન કરે છે, તો પછી સરોવરનુ જળ અને તેમા ઉગેલા કમળો પ્રસન્ન કરે તેમાં તો શુ આશ્ચર્ય ? તેવી જ રીતે તમારૂ નામ માત્ર પણ ગ્રહણ કરવાથી પ્રાણીઓનુ ભવભ્રમણ દૂર થાય છે, તો પછી તમારી સ્તુતિ કરવાથી ભવભ્રમણ દૂર થાય તેમાં તો આશ્ચર્ય જ શુ ?–૭

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवओ अरिट्ठनेमिस्स बंधेण बंधामि रक्खसाणं भूयाणं खेयराणं चोराणं दाढाणं साइणीणं महोरगाणं अण्णे जे चि दुट्ठा संभवंति तेसिं सव्वेसिं मणं मुहं गई दिट्ठीं बंधामि घणु घणु महाघणु जः ज [जः ?] ठः ठः ठः हुं फट् [स्वाहा ?] ॥

[–भैरवपद्मावतीकल्प अ ७. श्लो. १७]

વિધિ:—આ મત્રથી માર્ગે ચાલતા, અટવીના મધ્યમા ભય ઉપજતા કાંકરા મત્રીને ચારે દિશાએ નાખવાથી ચોર, સિંહ, સર્પાદિ ભયનો નાશ થાય છે ॐ ह्रीं भवाटवी निवारकाय श्री जिनाय नमः ।

हृद्वर्तिनि त्वयि विभो ! शिथिलीभवन्ति
जन्तोः क्षणेन निबिडा अपि कर्मबन्धाः ।
सद्यो भुजङ्गमया इव मध्यभाग-
मभ्यागते वनशिखण्डिनि चन्दनस्य ॥८॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભો ! જેવી રીતે વનનો મોર વનના મધ્યભાગમા આવે છે ત્યારે સુખડના ઝાડને વીંટાઈ રહેલા સર્પો ખસી જાય છે, તેવી જ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓના હૃદયમાં તમો વર્તે છતે દૃઢ એવા કર્મબંધનો તત્કાળ શિથિલ થઇ જાય છે –૯

મંત્ર—ॐ नमो भगवते पार्श्वतीर्थङ्कराय हंसः महाहंसः पद्महंसः शिवहंसः कोपहंस. उरगेशहंसः पक्षि महाविषभक्षि हुँ फट् (स्वाहा ?) ॥

[–भैरवपद्मावती कल्प अ. १० श्लो. २९]

વિધિ—આ મંત્ર ભણીને ૧૦૮ વાર ઉંજવાથી સર્પનુ ઝેર ઉતરે છે ॐ ह्रीं कर्माहिबंधमोचनाय श्री जिनाय नमः ॥

આ ૮ મા શ્લોકને ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૧ ની મધ્યમા પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સર્પના લછન સહિત બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ સુખડના ઝાડને વીંટાએલા સર્પો નજીકમા આવેલા વનના મોરોના ભયથી નાશી જતા દેખાય છે ચિત્રકારે આ ચિત્રમા પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ બરાબર રજુ કરેલો છે

मुच्यन्त एव मनुजाः सहसा जिनेन्द्र !
रौद्रैरुपद्रवशतैस्त्वयि वीक्षितेऽपि ।
गोस्वामिनि स्फुरिततेजसि दृष्टमात्रे
चौरैरिवाशु पशवः प्रपलायमानैः ॥९॥

ભાવાર્થ—હે જિનેદ્ર! જેવી રીતે દેદીપ્યમાન તેજવાળા સૂર્ય, રાજા કે ગોવાળને દેખવા માત્રથી જ નાશી જતા એવા ચોરો વડે પશુઓ શીઘ્ર મૂકાઇ જાય છે, તેવી જ રીતે તમારા દર્શન માત્રથી જ સેકડો ભયકર ઉપદ્રવોથી મનુષ્યો તત્કાળ મુક્ત થાય છે –૯

મંત્રઃ—ॐ इंदसेणा महाविज्जा देवलोगाओ आगया दिट्ठिबंधणं करिस्सामि भडाणं भूआणं अहिणं दाढीणं सिंगीणं चोराणं चारियाणं जोहाणं वग्घाणं सिंहाण भूयाणं गंधव्वाणं महोरगाणं अन्नेसिं (अण्णे वि ?) दुट्ठसत्ताणं दिट्ठिबंधणं मुहबंधणं करेमि ॐ इदनरिंदे स्वाहा ॥

વિધિ—દિપાલિકા દિને ઉપવાસ કરીને આ મત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવો, પછીથી માર્ગે ચાલતા ૨૧વાર ગણુવાથી સર્વ જાતના ભય તથા ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે ॐ ह्रीं सर्वोपद्रव हरणाय श्री जिनाय नमः ॥

આ ૯મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૨ની મધ્યમા સર્પના લાછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ, મૂર્તિની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ નાશી જતા એવા ઢોરો તથા તેનુ ચોરોથી રક્ષણ કરતા બે ઢાલ અને તલવાર ધારી સુભટો તથા ચિત્રની ઉપરના ભાગમા દેદીપ્યમાન તેજવાળા સૂર્યની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે આ ચિત્રમાં પણ શ્લોકને અનુલક્ષીને ભાવ દર્શાવવામા બરાબર સફળતા મેળવેલી છે

त्वं तारको जिन ! कथं भविनां त एव
त्वामुद्वहन्ति हृदयेन यदुत्तरन्तः ? ।
यद्वा दृतिस्तरति यज्जलमेप नून—
मन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः ॥१०॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વરદેવ ! સંસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરતા એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ આપને પોતાના હૃદયમાં વહન-ધારણ કરે છે; તો પછી તમે ભવ્ય પ્રાણીઓને તારનાર કહેવાઓ છો તે કેવી રીતે? તો કહે છે કે-જેવી રીતે ચામડાની અંદર રહેલા વાયુના પ્રભાવથી જ મશક તરે છે તેવી જ રીતે ભવ્ય પ્રાણીઓ જે સંસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરે છે તેમાં તારો જ પ્રભાવ છે-૧૦

મંત્રઃ—ॐ ह्रीं चक्रेश्वरी चक्रधारिणी जल जलनिद्दि पारउतारणि जलं थंभय थंभय दुष्टान् दैत्यान् दारय दारय अशिवोपसमं कुरू कुरू ॐ ठ ठः [ठः ?]स्वाहा ॥

વિધિ—આ મંત્રને ગુરૂવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સાધ્ય કર્યા પછી કાર્ય પડ્યે ૨૧ એકવીશવાર ગણવાથી દરેક જાતના પાણીના ભય ટલે છે. ॐ ह्रीं भवोदधितारकाय श्रीजिनाय नम ॥

આ ૧૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૩ ની મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્રને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા તથા ડાબી બાજુએ એક સ્તુતિ કરતો ભવ્ય પુરુષ તથા તેના પગની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં તરતી ચામડાની મશક રજુ કરીને ચિત્રકારે અહીંયાં પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ રજુ કરેલો સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે

यस्मिन् हरप्रभृतयोऽपि हतप्रभावाः
सोऽपि त्वया रतिपतिः क्षपितः क्षणेन ।
विध्यापिता हुतभुजः पयसाऽथ येन
पीतं न किं तदपि दुर्धरवाडवेन ? ॥११॥

ભાવાર્થ.—જેમ જગતમા પાણીવડે અગ્નિ બુઝાઈ જાય છે છતા પણ વડવાનળ અગ્નિ તેનુ પાન શું નથી કરતો? તેમ જે કામદેવની પાસે હરિહરાદિ દેવો પણ પ્રભાવ વગરના થયા છે, તે કામદેવને આપે ક્ષણવારમા જીતેલો છે-૧૧

મંત્ર—ॐ नमो भगवती अग्निस्तम्भिनि ! पञ्चदिव्योत्तरणि ! श्रेयस्करि ! ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल सर्वकामार्थसाधिनि ! ॐ अनलपिङ्गलोर्ध्वकेशिनि ! महाधिव्याधिपतये स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મન્ત્ર કેસર અથવા હરતાલથી લખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. ॐ ह्रीं हुतभुग्भयनिवारकाय श्रीजिनाय नमः ॥ श्री फलवर्द्धिपार्श्वस्वामिने नमः ॥

આ ૧૧ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૪ ની જમણીબાજુના ઉપરના ભાગમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ તથા પ્રભુની નીચેના ભાગમાં સર્પનુ લાંછન તથા પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એકજ આસન ઉપર હરિ (કૃષ્ણ) લક્ષ્મી સહિત તથા તેઓની નીચે કામદેવ (પુષ્પધન્વા) ધનુષ્ય અને પુષ્પ બાણ હાથમાં પકડીને તથા હર (શકર) પાર્વતી સહિત તથા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર અર્ધનારીશ્વરના સ્વરુપમા બેઠેલા ચીતરીને અને વળી ચિત્રની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં સળગતો વડવાગ્નિ રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકના એકેએક ભાવ રજુ કર્યો છે.

स्वामिन्ननल्पगरिमाणमपि प्रपन्ना–
त्त्वां जन्तवः कथमहो हृदये दधानाः ।
जन्मोदधिं लघु तरन्त्यतिलाघवेन
चिन्त्यो न हन्त महतां यदि वा प्रभावः ॥१२॥

ભાવાર્થઃ—હે સ્વામી ! તમોને સ્વામીપણે આશ્રિત થએલા પ્રાણીઓ અત્યંત ગુરુતાવાળા–ભારવાળા તમોને હૃદયમાં ધારણ કરતા છતાં પણ જલદીથી થોડો પણ ભાર નહિ લાગવાથી અત્યત હળવાપણાએ કરીને ભવસાગરને તરી જાય છે. તમને મોટા ભારવાળાને ચિત્તમાં ધારણ કરતા છતાં જાણે બિલકુલ ભાર જ નથી એવી રીતે સહેલાઇથી તરી જાય છે, તે આશ્ચર્ય છે, અથવા તો તે યોગ્ય જ છે, કારણ કે મહાપુરુષોનો પ્રભાવ અવર્ણનીય જ હોય છે, ભારવાળા છતાં પણ ભાર રહિત થઈ બીજાને સહેલાઈથી તારવાની શક્તિ મહાત્માઓની જ હોય છે, કે જે સામાન્ય મનુષ્યના ચિંતવનમાં પણ આવી શકે નહિ.–૧૨

મન્ત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः असिआउसा वांछितं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી સર્વ મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

આ ૧૨ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૫ ની મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, તથા ડાબી

બાજુએ બે ગૃહસ્થ શ્રાવકો વસ્ત્રો પહેરીને બેઠેલા છે અને તે બંને જણા પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, તે ગૃહસ્થોની પાછળના ભાગમા પર્વતની આકૃતિ ચીતરેલી છે તથા ચિત્રના નીચેના ભાગમા સમુદ્રમા તરતાં સાત કમળનાં ફૂલો બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આશય ધ્વનિત કરવા પ્રયત્ન કરેલો છે. જેવી રીતે હળવાપણાએ કરીને કમળનાં ફૂલો સમુદ્ર તરી જાય છે, તેવી જ રીતે આપને હૃદયમા ધારણ કરવાવાળા પ્રાણીઓ કર્મની નિર્જરા થવાથી અત્યત હળવા કર્મી થવાથી સુખે કરીને ભવરુપી સમુદ્રને તરી જાય છે.

क्रोधस्त्वया यदि विभो ! प्रथमं निरस्तो
ध्वस्तास्तदा वत कथं किल कर्मचौराः ? ।
प्लोषत्यमुत्र यदिवा शिशिराऽपि लोके
नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी ? ॥१३॥

ભાવાર્થ.—હે પ્રભુ ! જો તમોએ ક્રોધનો પ્રથમથી જ નાશ કર્યો છે, તો તે ક્રોધ વિના કર્મરૂપી ચોરોનો તમોએ શી રીતે નાશ કર્યો ? એ મોટું આશ્ચર્ય છે. આ જગતમા શીતળ એવો પણ હિમનો સમૂહ, નીલા વૃક્ષવાળા વનખડોને શુ નથી બાળતો ? જેમ શીતળ એવો હિમનો સમૂહ નીલા વૃક્ષવાળા વનખડોને બાળે છે, તેમ તમો પણ ક્રોધ વિના જ કર્મ રૂપી ચોરોનો નાશ કરો છો એ યુક્ત જ છે.—૧૩

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं असिआउसा सर्वे दुष्टान् स्तंभय स्तंभय अंधय अंधय मुकय मुकय मोहय मोहय कुरु कुरु ह्रीं दुष्टान् ठः ठः ठः स्वाहा ॥

વિધિઃ—પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસીને આ મત્રનો આઠ દિવસ અથવા એકવીશ દિવસ સુધી મુષ્ટિ બંધ કરી રોજ ૧૧૦૦ અગિઆરસો જાપ કરે તો સર્વ જાતના દુષ્ટ વ્યતરના કષ્ટથી મુક્ત થવાય છે ॥ॐ ह्रीं कर्मचौरविध्वंसकाय श्री जिनाय नमः ॥

આ ૧૩મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૬ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બને હાથની અજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા એવા સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ નીલા વૃક્ષવાળા વનખડો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે વનખંડમા ટેકરી ઉપર ઉગેલુ એક નીલુ વૃક્ષ બતાવીને શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે.

त्वां योगिनो जिन ! सदा परमात्मरूप-
मन्वेषयन्ति हृदयाम्बुजकोशदेशे ।
पूतस्य निर्मलरुचेर्यदिवा किमन्य-
दक्षस्य सम्भवि पदं ननु कर्णिकायाः ॥१४॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! યોગિ પુરુષો પરમાત્મસ્વરુપ એવા આપને નિરતર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુવડે જુએ છે–પોતાના હ્રુદયકમળની કર્ણિકાને વિષે આપને જ શોધે છે. અર્થાત્ કમળના બીજનુ સ્થાન જેમ કર્ણિકા છે, તેમ તમે પણ કર્મમળનો નાશ થવાથી પવિત્ર એટલે ચિદાનદ સ્વરૂપે પ્રગટ થએલા હોવાથી નિર્મળ કાતિવાળા છો માટે યોગિઓના હ્રુદયકમળના મધ્યભાગ રૂપ કર્ણિકા એ જ આપનુ યોગ્ય સ્થાન છે –૧૪

મન્ત્ર—ॐ नमो मेरु महामेरु, ॐ नमो गौरी महागौरी ॐ नमो काली महाकाली, ॐ[नमो] इंदे महाइंदे, ॐ [नमो] जये महाजये, [ॐ नमो विजये महाविजये], ॐ नमो पण्णसमणि महापण्णसमणि, अवतर अवतर देवि अवतर [अवतर] स्वाहा ॥

[-श्री भैरवपद्मावतीकल्पे अ. ८. श्लो. ८.]

વિધિઃ—આ મન્ત્રનો આઠ હજાર જાપ કરીને આરીસો મત્રીને વસ્ત્ર પર આરીસો મુકી, તેની સન્મુખ કુંવારી કન્યાને સ્નાન કરાવી સફેદ વસ્ત્ર પહેરાવી બેસાડીને જે જે પ્રશ્ન પૂછીયે તેનો તે કન્યા સત્ય ઉત્તર આપે ॐ ह्रीं हृदयाम्बुजान्वेषिताय [श्रीजिनाय] नमः ॥

આ ૧૪મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૭ની મધ્યમા સર્પના લછનવાળી પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ બિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર અને ડાબી બાજુએ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને ધ્યાન કરતો એક ભક્ત શ્રાવક તથા પરમાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થએલ એક યોગિ કમળની ઉપર પદ્માસનસ્થ બેઠેલ છે અને તેની નજીકમા બીજો એક ભક્તજન ઊભો રહેલો છે ચિત્રકારે ચિત્રમા ધ્યાન કરનાર ગૃહસ્થના ઉપરના ભાગમાં 'ध्यानात्' તથા યોગિના ઉપરના ભાગમાં 'परमात्मदशा' શબ્દ લખીને તથા તે યોગિની બાજુમા એક વિકસિત કમળ જેવી આકૃતિ ચીતરીને શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

ध्यानाज्जिनेश ! भवतो भविनः क्षणेन
देहं विहाय परमात्मदशां व्रजन्ति ।

तीव्रानलादुपलभावमपास्य लोके
चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः ॥१५॥

ભાવાર્થ.—હે જિનેશ્વર ! જેવી રીતે ધાતુઓના પ્રકારો તીવ્ર અગ્નિના સંયોગથી પત્થરપણાનો ત્યાગ કરી સુવર્ણપણાને પામે છે, તેવી જ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓ તમારૂ ધ્યાન ધરવાથી ઔદારિક શરીરનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મદશાને પામે છે–૧૫

મંત્રઃ—ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, एकाहिक, द्व्यहिक, चातुर्थिक, महाज्वर, क्रोधज्वर, शोकज्वर, भयज्वर, कामज्वर, कलितरव, महावीरान्, वंध वध ह्रां ह्रीं फट् स्वाहा ।

વિધિઃ—આ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને નવા વસ્ત્રના છેડે ગાંઠ વાળી, તે ગાંઠને ગુગલ તથા ઘીનો ધૂપ દેવો, પછી તાવથી ગ્રસ્ત થએલા રોગીને તે મન્ત્રેલુ વસ્ત્ર ઓઢાડવુ, વસ્ત્રની ગાઠ રોગીના મસ્તક તળે રાખવી, આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીનો તાવ ઉતરી જાય છે અને તેને સુખે ઉંઘ આવે છે ॐ ह्रीं जन्ममरणरोगहराय नम ॥

अन्तः सदैव जिन ! यस्य विभाव्यसे त्वं
भव्यैः कथं तदपि नाशयसे शरीरम् ? ।
एतत् स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनो हि
यद् विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥१६॥

ભાવાર્થ—"હે જિનેશ્વર દેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓ પોતાના જે શરીરમાં આપનુ નિરતર ધ્યાન ધરે છે, તે જ તેમના શરીરનો આપ નાશ કરો છો ? અર્થાત્ તેમને મોક્ષ પમાડી દેહ રહિત કરો છો જે સ્થાનમાં ભવ્ય પ્રાણીઓ આપનું ધ્યાન ધરે છે, તે જ સ્થાનનો નાશ કરવો તે આપને યોગ્ય નથી. આ વિરોધાભાસ અલકાર છે, તેમાં 'વિગ્રહ' શબ્દના 'શરીર' અને 'કલહ' એવા બે અર્થ હોવાથી સ્તુતિકાર તે વિરોધનો પરિહાર કરે છે–અથવા તો તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે જેઓ મધ્યમાવચ્ચે રહેલા હોય તેઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે તે મહાત્માઓ 'વિગ્રહ'નો એટલે બે જણુ વચ્ચેના કજીઆનો નાશ કરે જ છે તેમ અહીં આપ 'વિગ્રહ'નો એટલે મોક્ષ આપવાથી 'શરીર'નો નાશ કરો છો કારણ કે આપ પણ શરીરની મધ્યમાં રહેલા છો.–૧૬

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं पादौ रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं कटिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो आयरियाण नाभिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं हृदयं रक्ष रक्ष ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं ब्रह्मांडं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं एसो पंच नमुक्कारो शिखां रक्ष

रक्ष, ॐ ह्रीं सव्वपावप्पणासणो आसनं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं, आत्मरक्षा पररक्षा हिलि हिलि मातंगिनि स्वाहा ॥

વિધિ:—આ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી કાર્મણાદિ દોષનુ નિવારણ થાય ॐ ह्रीं विग्रहनिवारकाय श्री जिनाय नमः ॥

આ ૧૬ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૮ ની મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને એક ભવ્ય શ્રાવક ધ્યાન ધરતો બેઠેલો છે અને શ્રાવકની બાજુમાં એક ગૃહસ્થ બીજી બે વ્યક્તિઓ કે જે કોઈ બાબતમા ઝગડો કરીને મારામારી કરવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી દેખાય છે, તે બનેની વચ્ચે ઊભો રહીને ઝઘડો પતાવતો હોય તેમ બતાવીને મહાત્માઓ બે જણ વચ્ચેના કજીઆનો નાશ કરે છે, તેવી રીતનો ભાવ બતાવવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો છે

आत्मा मनीषिभिरयं त्वदभेदबुद्ध्या
ध्यातो जिनेन्द्र ! भवतीह भवत्प्रभावः ।
पानीयमप्यमृतमित्यनुचिन्त्यमानं
किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ? ॥१७॥

ભાવાર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! આ જગતમાં જેવી રીતે પાણીને વિષે અમૃતની ભાવના કરી હોય તે પાણી અથવા મણિ મન્ત્રથી અમૃતરૂપ કરેલુ પાણી વિષના વિકારને દૂર કરે છે, તેવી જ રીતે જે પડિત પુરુષો પોતાના આત્માને પરમાત્મ સ્વરૂપે ચિંતવે છે, તે પડિત પુરુષો પરમાત્મ સ્વરૂપ જ થાય છે, અર્થાત્ પરમાત્મ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.–૧૭

મન્ત્ર—ॐ यः यः स सः हः हः वः वः उरुरिल्लय रुहु(ह ?) रुहान्त ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय दह दह दुष्ट नागविषं क्षिप ॐ स्वाहा ॥

[-श्री पार्श्वनाथस्तोत्रे गा १६ मं. चिं पृ ७१]

વિધિઃ—આ મન્ત્રથી સાત વાર પાણી મન્ત્રીને જે જગ્યાએ સર્પની દાઢ બેઠી હોય તે જગ્યાએ છાંટવાથી અથવા મન્ત્રેલુ પાણી પાવાથી સાપનુ ઝેર ઉતરે અથવા સર્વ જાતનાં ઝેરના દોષનુ નિવારણ થાય છે. ॥ ॐ ह्रीं आत्मस्वरूपध्येयाय श्री जिनाय नम ॥

त्वामेव वीततमसं परवादिनोऽपि
नूनं विभो ! हरिहरादिधिया प्रपन्नाः ।
किं काचकामलिभिरीश ! सितोऽपि शङ्खो
नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण ? ॥१८॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભુ ! પર દર્શનીઓ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર વગેરેની બુદ્ધિથી વીતરાગ એવા આપને જ અંગિકાર કરે છે–આપનુ જ બ્રહ્માદિક રૂપે ધ્યાન ધરે છે, તે યોગ્ય જ છે. જેવી રીતે શંખનો વર્ણ સફેદ છે તો પણ કાચકમળીના રોગવાળા મનુષ્યો તે શંખને રાતો, પીળો વગેરે જુદા જુદા વર્ણવાળો જુએ છે, તેવી જ રીતે પરતીર્થીઓ પણ આપનુ આ હરિ છે, હર છે, બ્રહ્મા છે, એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરે છે.–૧૮

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ नमो सुअदेवयाए, भगवईए सव्वसुअमए, बारसंगपवयण जणणीए, सरस्सइए, सव्ववाइणि, सुवण्णवणे, ॐ अवतर अवतर देवि, मम सरीरं, पविस पुव्वं, तस्स पविस, सव्वजणमयहरीए, अरहंत सिरीए स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રથી ખડી મંત્રીને મસ્તકે તિલક કરવુ અને રાત્રિના વિષે સર્વ મનુષ્યો સુઇ રહ્યાં પછી હાથમાં પાણીની ભરેલી ઝારી લઇ, એકાંતે રહી, મનુષ્યની વાત સાંભળવી, જે વચન સાંભળવામાં આવે તે સત્ય જાણવુ, મન ચિંતત કાર્યનુ શુભાશુભ ફલ આ રીતે જાણવુ. ॥ ॐ ह्रीं परवादि देवस्वरूपध्येयाय नम ॥

આ ૧૮ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતિ પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૯ ની મધ્યમા સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ બિરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, ડાબી બાજુએ એ હાથમા શંખ પકડીને કાચકમળીના રોગવાળો એક મનુષ્ય ઊભેલો છે, જે પોતાના હાથમાં રહેલા શંખનો રંગ સફેદ હોવા છતાં રાતો, પીળો વગેરે વર્ણવાળો જુએ છે, તેની બાજુમા ઉપરના ભાગમાં એક ઝાડની નીચે વાંસળી વગાડતા હરિ (કૃષ્ણ) બેઠેલા છે તથા નીચેના ભાગમાં વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર બેઠેલા તથા જેઓના મસ્તકમાંથી ગંગા નદી વહી રહી છે તે અને પોતાની સન્મુખ ત્રિશૂળ રાખેલુ છે એવા હર(શંકર)ની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આબેહુબ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે.

धर्मोपदेशसमये सविधानुभावा-
दास्तां जनो भवति ते तरुरप्यशोकः ।
अभ्युद्गते दिनपतौ समहीरुहोऽपि
किं वा विबोधमुपयाति न जीवलोकः ? ॥१९॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ! જે સમયે આપ ધર્મદેશના આપો છો તે સમયે માત્ર આપના સમીપપણાના જ પ્રભાવથી વૃક્ષ પણ અશોક (શોક રહિત) થાય છે, તો પછી મનુષ્ય અશોક થાય તેમા તો શુ આશ્ચર્ય? જેવી રીતે સૂર્યનો ઉદય થયે છતે કેવળ લોકો જ નિદ્રાનો ત્યાગ કરે છે એટલુજ નહિ, પરતુ વૃક્ષો પણ પત્ર સકોચાદિ નિદ્રા છોડીને વિકસ્વર થાય છે, તેવી જ રીતે સૂર્ય રૂપ આપની ધર્મ દેશનાથી મનુષ્ય અને વૃક્ષ પણ અશોક થાય તેમા શું આશ્ચર્ય?–૧૯

મત્ર—**णंह्रसाव्वसपलोमोन, णंयाज्झावउमोन, णंआरीयआमोन, णंद्धासिमोन, णंताहंरिअमोन, हुलुहुलु, कुलुकुलु, चुलु चुलु स्वाहा ॥**

વિધિઃ—આમત્રના જાપથી મત્સ્યાદિક જીવોની હત્યાના બધન છુટી જાય છે એટલે કે માછલી જાળમા આવતી નથી

આ ૧૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૦ ના મધ્યભાગમાં સર્પના લછના સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની બને બાજુએ વિકસ્વર થયેલ એકેક વૃક્ષ તથા જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચદ્ર બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ બે શ્રાવકો ધર્મદેશના સાભળતા હોય તેવી રીતે ઊભેલા છે, તેમા પાછળ ઊભા રહેલા શ્રાવકના જમણા હાથમા એક માળા છે વળી ચિત્રની ઊપરના ભાગમા આકાશ તથા આકાશની મધ્યમાં ઉગેલો એવો સૂર્ય રજુ કરીને શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામા ચિત્રકારે પુરે-પુરી સફળતા મેળવેલી જણાઈ આવે છે

चित्रं विभो ! कथमवाङ्मुखवृन्तमेव
विष्वक् पतत्यविरला सुरपुष्पवृष्टिः ? ।
त्वद्गोचरे सुमनसां यदि वा मुनीश !
गच्छन्ति नूनमध एव हि बन्धनानि ॥२०॥

ભાવાર્થઃ—હે વિભુ! આપ જ્યા જ્યા વિચરો છો, ત્યાં ત્યા ચારે તરફ દેવ-તાઓ પચવર્ણી સુગધીદાર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, તેમા સર્વ પુષ્પોના ડીટા નીચે રહે છે અને પાંખડીઓ ઉપર રહે એવી રીતે કેમ પડે છે? તે આશ્ચર્ય છે. અથવા

તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે તમારા પ્રત્યક્ષપણાને વિષે 'સુમનસ'ના એટલે સારા મનવાળાં ભવ્ય પ્રાણીઓના તથા દેવોના નિગડાદિક બાહ્ય બંધનો અને કર્મરૂપ અભ્યંતર બંધનો નીચે જ જાય છે. 'સુમનસ' એટલે પુષ્પો પણ કહેવાય છે,તેથી પુષ્પોનાં બંધનો એટલે ડીટાં પણ નીચે હોય છે તે યોગ્ય જ છે.—૨૦

મંત્ર—ॐ ह्रीं नमो भगवओ ॐ (?) पासनाहस्स थंभयसव्वाओ ई ई ॐ जिणाणाए मा इह, अहि हवंतु, ॐ क्षां क्षीं क्षूं क्षैं क्षः स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રથી સફેદ ફૂલને ૧૦૮વાર મંત્રીને રાજા પ્રમુખને સુંઘવા આપવાથી તે વશ થાય છે. ગુનો માફ કરે છે. । ॐ ह्रीं पुष्पवृष्टि प्रातिहार्योपशोभिताय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૨૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૧ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત સિંહાસન ઉપર પદ્માસનસ્થ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં વિમાનમાંથી દેવતા પંચવર્ણી પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતો દેખાય છે, વૃષ્ટિ કરાતા પુષ્પોના ડીંટાં નીચે અને પાખડીઓ ઉપર રહેલી સ્પષ્ટ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર દર્શાવવામાં સફળતા પ્રાપ્ત કરેલી જણાઈ આવે છે.

स्थाने गभीरहृदयोदधिसम्भवायाः
पीयूषतां तव गिरः समुदीरयन्ति ।
पीत्वा यतः परमसम्मदसङ्गभाजो
भव्या व्रजन्ति तरसाऽप्यजरामरत्वम् ॥२१॥

ભાવાર્થ—હે સ્વામિન્! ગંભીર હૃદયરૂપ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલી તમારી વાણીને પંડિતો અમૃતરૂપ કહે છે, તે યોગ્ય જ છે. જેવી રીતે મનુષ્ય અમૃતનુ પાન કરીને અજરામર થાય છે, તેવી જ રીતે તમારી વાણીનુ શ્રોત્રેંદ્રિય વડે પાન કરીને–શ્રવણ કરીને ભવ્ય પ્રાણીઓ પરમાનંદના અનુભવને પામીને શીઘ્રપણે અજરામરપણાને–મોક્ષને પામે છે.–૨૧

મંત્રઃ—ॐ अरिहंत सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहू[णं ?] सव्वधम्मतित्थयराणं, ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए शांतिदेवयाए सव्वपवयणदेवयाणं, दसण्हं दिसापालाणं चउण्ह लोगपालाणं, ॐ ह्रीं अरिहंतदेवाणं नमः ॥

વિધિઃ—આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય, જય થાય, વ્યાઘ્ર, સર્પ, ચોરાદિ ભયનું નિવારણ થાય. ॐ ह्रीं अजरामर दिव्यध्वनि, प्रातिहार्योपशोभिताय [श्री]जिनाय नमः ॥

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમાં સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાથી બે ઊભા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેંદ્રિય વડે પ્રભુશ્રીની અમૃતવાણી(ધર્મદેશના)નું પાન કરતા રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

स्वामिन्! सुदूरमवनम्य समुत्पतन्तो
मन्ये वदन्ति शुचयः सुरचामरौघाः ।
येऽस्मै नतिं विदधते मुनिपुङ्गवाय
ते नूनमूर्ध्वगतयः खलु शुद्धभावाः ॥२२॥

ભાવાર્થઃ—હે સ્વામિન્! હુ એમ માનુ છુ કે દેવોથી વિઝાતા પવિત્ર-ઉજ્વળ ચામરોના સમૂહ અત્યત નીચા નમીને ઉચે ઉછળે છે તેઓ જાણેકે એમ કહેતા હોય કે-જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ટ એવા આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઊર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે-મોક્ષપદને પામે છે—૨૨

મન્ત્ર—ॐ हृत्थुमले विणुमुहुमल (ले?) ॐ मलिय ॐ सतुहुमाणु, सीसघुणताजेगया, आयापायालगंत, ॐ अलिंजरेस सर्व्वंजरे स्वाहा ॥

વિધિ.—આ મંત્રનો સાતવાર પાઠ કરી પોતાના મુખ પર બંને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મલવા જવાથી લાભ થાય, રાજા તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ॐ ह्रीं चामरप्रातिहार्योपशोभिताय श्रीजिनाय नमः ॥

श्यामं गभीरगिरमुज्ज्वलहेमरत्न-
सिंहासनस्थमिह भव्यशिखण्डिनस्त्वाम् ।
आलोकयन्ति रभसेन नदन्तमुच्चै-
श्चामीकराद्रिशिरसीव नवाम्बुवाहम् ॥२३॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભુ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉજ્જવળ દેદીપ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગભીર વાણીવાળા એવા તમોને ભવ્ય પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેરૂ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી જુએ છે-૨૩

મન્ત્રઃ—ॐ नमो भगवति! चण्डि! कात्यायनि! सुभगदुर्भगयुवतिजनाना[मा]कर्षय आकर्षय ह्रीं र र र्व्यूं संवौषट् देवदत्ताया हृदयं घे घे ॥

વિધિ—આ મંત્ર સાતદીન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણુવાથી ઇચ્છિત સ્ત્રીનુ આકર્ષણુ થાય છે જાપ કરતી વખતે ઉપર મંત્રમાં 'देवदत्ताया' શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનુ નામ બોલવું

उद्गच्छता तव शितिद्युतिमण्डलेन
लुप्तच्छदच्छविरशोकतरुर्बभूव ।
सान्निध्यतोऽपि यदिवा तव वीतराग !
नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥२४॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારૂ નીલવર્ણવાળુ ભામંડળ ઉંચે ચોતરફ પ્રસરે છે તેથી અશોક વૃક્ષના પાદડાની રાતી કાંતિ નષ્ટ થઇ ગઇ અને આખુ વૃક્ષ નીલવર્ણવાળુ થઇ ગયુ, તે યોગ્ય જ થયુ છે કારણુ કે હે વીતરાગ ! તમારૂ વચન શ્રવણુ અથવા દર્શન તો દૂર રહો, પરંતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી પણુ કયો પ્રાણી રાગ રહિતપણાને નથી પામતો ? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિત- થઈ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમા શું આશ્ચર્ય ? કેમકે અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે—ફેરવી શકે છે, પણુ સચેતનને તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે.—૨૪

મન્ત્ર:—ॐ ह्रीं भैरवरूपधारिणि ! चण्डशूलिनि ! प्रतिपक्षसैन्य चूर्णय चूर्णय घूर्म्मय घूर्म्मय भेदय भेदय ग्रस ग्रस पच पच खादय खादय मारय मारय हु फट् स्वाहा ॥

[-श्री भैरव प क. अ. ९ श्लो १७]

વિધિ—આ મંત્ર ૧૦૮ વખત જપી ચારે તરફ લીટી કરવાથી દુશ્મનનુ લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે ॐ ह्रीं भामडलप्रातिहार्य प्रभास्वते [श्री] जिनाय नमः ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૩ની મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મસ્તક પાછળ ભામંડળ તથા બંને બાજુ અશોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન કરીને તથા તે મૂર્તિની અને પાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિની વચમા એક ભક્ત શ્રાવક જમણા હાથમા નવકારવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે.

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમા સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાથી બે ઊભા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેંદ્રિય વડે પ્રભુશ્રીની અમૃતવાણી(ધર્મદેશના)નું પાન કરતા રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

स्वामिन् ! सुदूरमवनम्य समुत्पतन्तो
मन्ये वदन्ति शुचयः सुरचामरौघाः ।
येऽस्मै नतिं विदधते मुनिपुङ्गवाय
ते नूनमूर्ध्वगतयः खलु शुद्धभावाः ॥२२॥

ભાવાર્થઃ—હે સ્વામિન્ ! હુ એમ માનું છુ કે દેવોથી વિઝાતા પવિત્ર-ઉજ્વળ ચામરોના સમૂહ અત્યત નીચા નમીને ઉચે ઉછળે છે તેઓ જાણેકે એમ કહેતા હોય કે-જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ટ એવા આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઊર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે-મોક્ષપદને પામે છે.—૨૨

મન્ત્ર—ॐ हृत्थुमले चिणुमुहुमल (ले?) ॐ मलिय ॐ सतुहुमाणु, सीसघुणताजेगया, आयापायालगंत, ॐ अलिजरेस सर्व्वजरे स्वाहा ॥

વિધિ—આ મત્રનો સાતવાર પાઠ કરી પોતાના મુખ પર બને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મલવા જવાથી લાભ થાય, રાજા તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ॐ ह्रीं चामरप्रातिहार्योपशोभिताय श्रीजिनाय नमः ॥

श्यामं गभीरगिरमुज्ज्वलहेमरत्न–
सिंहासनस्थमिह भव्यशिखण्डिनस्त्वाम् ।
आलोकयन्ति रभसेन नदन्तमुच्चै–
श्चामीकराद्रिशिरसीव नवाम्बुवाहम् ॥२३॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉજ્જવળ દેદીપ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગભીર વાણીવાળા એવા તમોને ભવ્ય પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેરૂ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી જુએ છે—૨૩

મન્ત્ર:—ॐ नमो भगवति ! चण्डि ! कात्यायनि ! सुभगदुर्भगयुवतिजनाना[मा]कर्षय आकर्षय ह्रीं र र य्यूं संवौषट् देवदत्ताया हृदयं घे घे ॥

વિધિ—આ મંત્ર સાતદીન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણવાથી ઇચ્છિત સ્ત્રીનુ આકર્ષણ થાય છે. જાપ કરતી વખતે ઉપર મંત્રમા 'देवदत्ताया' શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનુ નામ બોલવું

उद्गच्छता तव शितिद्युतिमण्डलेन
लुप्तच्छदच्छविरशोकतरुर्बभूव ।
सान्निध्यतोऽपि यदिवा तव वीतराग !
नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥२४॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભુ ! તમારૂ નીલવર્ણવાળુ ભામંડળ ઉંચે ચોતરફ પ્રસરે છે તેથી અશોક વૃક્ષના પાદડાંની રાતી કાંતિ નષ્ટ થઇ ગઇ અને આખુ વૃક્ષ નીલવર્ણવાળું થઇ ગયુ, તે યોગ્ય જ થયુ છે કારણ કે હે વીતરાગ ! તમારૂ વચન શ્રવણ અથવા દર્શન તો દૂર રહો, પરતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી પણ કયો પ્રાણી રાગ રહિતપણાને નથી પામતો ? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિતથઈ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમા શું આશ્ચર્ય ? કેમકે અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે—ફેરવી શકે છે, પણ સચેતનને તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે—૨૪

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं भैरवरूपधारिणि ! चण्डशूलिनि ! प्रतिपक्षसैन्य चूर्णय चूर्णय घूर्म्मय घूर्म्मय भेदय भेदय ग्रस ग्रस पच पच खादय खादय मारय मारय हु फट् स्वाहा ॥

[-श्री भैरव प क. अ. ९. श्लो. १७]

વિધિ—આ મંત્ર ૧૦૮ વખત જપી ચારે તરફ લીટી કરવાથી દુશ્મનનુ લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે. ॐ ह्रीं भामंडलप्रातिहार्य प्रभास्वते [श्री] जिनाय नमः ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૩ની મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મસ્તક પાછળ ભામંડળ તથા બને બાજુ અશોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન કરીને તથા તે મૂર્તિની અને પાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિની વચમાં એક ભક્ત શ્રાવક જમણા હાથમાં નવકારવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે.

भो भोः प्रमादमवधूय भजध्वमेन—
मागत्य निर्वृतिपुरीं प्रति सार्थवाहम् ।
एतन्निवेदयति देव! जगत्त्रयाय
मन्ये नदन्नभिनभः सुरदुन्दुभिस्ते ॥२५॥

ભાવાર્થ:—હે દેવ ! હુ એમ માનુ છુ કે–આકાશને વ્યાપીને શબ્દ કરતો એવો તમારો દેવદુદુભિ ત્રણ જગત્‌ને આ પ્રકારે નિવેદન કરે છે કે–હે ત્રણ જગત્‌ના લોકો ! તમે આળસનો ત્યાગ કરીને અહીં આવીને મોક્ષનગરીના સાર્થવાહ તુલ્ય આ પાર્શ્વપ્રભુને ભજો !–૨૫

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ! वृद्धगरुडाय सर्वविषविनाशिनि ! छिन्द छिन्द, भिन्द भिन्द गृण्ह गृण्ह एहि एहि भगवति ! विद्ये हर हर हुं फट् स्वाहा ॥

[–श्री भैरव प क. अ. १० श्लो १९]

વિધિઃ—આ મંત્ર બોલીને ઝેર ચઢેલા માણસની પાસે જોરથી ઢોલ વગાડવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે. ॐ ह्रीं दुदुभिप्रातिहार्याय श्रीजिनाय नम ॥

આ ૨૫મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૪ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો અને લાબો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે પ્રભુની ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમા દેવદુદુભિ વગાડતો એક દેવ ચીતરીને તથા તે દુદુભિનો અવાજ ત્રણે જગતના લોકોને પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભજવાનુ નિવેદન કરતો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે દુદુભિની નીચે એક આકૃતિ ચીતરીને તેના ઉપર 'स्वर्ग्गः' શબ્દ લખીને તથા તે આકૃતિની નીચે એક ગૃહસ્થાકૃતિના ઉપર 'मर्त्ये' શબ્દ લખીને અને તે આકૃતિની પાછળના ભાગમાં એક કમલની આકૃતિ ચીતરીને જલાશય બતાવીને, તે જલાશયની પાછળ અડધુ શરીર નાગનુ હોય એવી એક પુરૂષાકૃતિ (પાતાલ પુરુષ) ચીતરીને તેના ઉપરના ભાગમા 'पाताल' શબ્દ લખીને તથા ચિત્રના ઉપરના ભાગમા આકાશ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બતાવવા પોતાની કલ્પના શક્તિનો પુરેપુરો ઉપયોગ કર્યો છે

उद्द्योतितेषु भवता भुवनेषु नाथ!
तारान्वितो विधुरयं विहताधिकारः ।
मुक्ताकलापकलितोच्छ्वसितातपत्र–
व्याजात् त्रिधा धृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥२६॥

ભાવાર્થઃ—હે નાથ! તમારા વડે ત્રિભુવન પ્રકાશિત થયે છતે તારામંડળ સહિત ચંદ્રમા, વિશેષે હણાયો છે અધિકાર (જગતને પ્રકાશ કરવા રૂપ) જેનો એવો છતો મોતીના સમૂહે કરીને સહિત અને ઉલ્લાસ પામતા એવા ત્રણ છત્રના મિષથી જાણે ત્રણ શરીર ધારણ કરીને તમારી સેવા કરવા આવ્યો હોય એમ જણાય છે ૨૬

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं श्रीं प्रत्यंगिरे महाविद्ये येन येन केनचित् मम पापं कृतं कारितं अनुमतं वा तत् पापं तस्यैव गच्छंतु ॐ ह्रीं श्रीं प्रत्यंगिरे महाविद्ये स्वाहा॥

વિધિ—આ મંત્રનો પ્રભાત સમયે ૧૦૮ વાર જાપ પૂર્વદિશા સન્મુખ રહીને કરવો, સંધ્યાએ પણ પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ બે હાથ જોડી અંજલિમુદ્રાએ ગણવો. આ પ્રમાણે ગણવાથી પરવિદ્યાનો છેદ થાય છે. ॐ ह्रीं छत्रत्रय प्रातिहार्यविराजिताय श्री जिनाय नमः॥

આ ૨૬ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૫ ની લગભગ મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ ઉપર ત્રણ છત્રની આકૃતિ સહિત બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ચિત્રકારે પ્રભુનુ કૈવલ્ય સ્વરૂપ દર્શાવવા બંને બાજુ એકેક વૃક્ષની આકૃતી ચીતરેલી છે. ચિત્રની છેક ઉપરના ભાગમાં આકાશની અંદર તારામંડળ સહિત ચંદ્રમા અને તેની નીચેના ભાગમા તથા પ્રભુની ડાબી બાજુના ભાગમાં નક્ષત્ર મંડળ તેના દરેકનાં નામો સહિત રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામાં જરાએ ખામી રાખી જણાતી નથી.

स्वेन प्रपूरितजगत्त्रयपिण्डितेन
कान्ति-प्रताप-यशसामिव सञ्चयेन।
माणिक्य-हेम-रजतप्रविनिर्मितेन
सालत्रयेण भगवन्नभितो विभासि॥२७॥

ભાવાર્થઃ—હે ભગવાન! ત્રણ જગતને પૂર્ણ કરવાથી પિંડરૂપ થએલા તમારા પોતાના કાંતિ, પ્રતાપ અને યશના સમૂહ વડે જાણે બનાવ્યા હોય તેવા માણિક્ય—નીલમણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢવડે તમે શોભો છો તમારી કાંતિ, પ્રતાપ અને યશ ત્રણ જગતમા નહીં માવાથી એક ઠેકાણે પિંડરૂપ થયા છે તે આ ત્રણ ગઢરૂપે ભાસે છે. તેમાં ભગવાનની કાંતિ નીલવર્ણની છે તે નીલરત્નનો ગઢ જાણવો, પ્રતાપ અગ્નિ જેવો હોય તે સુવર્ણનો ગઢ અને યશ ઉજ્વળ હોય તે રૂપાનો ગઢ જાણવો—૨૭

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं ॐ ह्रीं नमो नाणाय, ॐ ह्रीं

नमो दंसणाय ॐ ह्रीं नमो चारिताय, ॐ ह्रीं नमो तवाय, ॐ ह्रीं नमो त्रैलोक्यवशंकरी ह्रीं स्वाहा ॥

વિધિ.—આ મત્રથી પાણી મત્રીને રોગીને પાવું તથા રોગીના શરીરે છાંટવુ, આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીના શરીરની પીડા તથા નજર દોષનો નાશ થાય. ॐ ह्रीं वप्रत्रयविराजिताय श्री जिनाय नमः ॥

આ ૨૭ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૬ ની મધ્યના ઉપરના ભાગમા સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે તથા તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે ચિત્રની નીચેના ભાગમાં સમુદ્રની અદર તરતું એક વહાણ તથા તેના બે ખલાસીઓ તથા પ્રભુની ડાબી બાજુએ ફાલ ભરીને મારવા ધસી જતો એવો વિકાળ વાઘ બતાવીને તથા તેની સન્મુખ જમણા હાથમાં માળા પકડીને પ્રભુનુ ધ્યાન ધરતો એક ગૃહસ્થ ઊભો રાખીને ચિત્રકારનો કહેવાનો આશય એવો છે કે તારૂ ધ્યાન ધરનારને સમુદ્રનાં ગમે તેવાં તોફાનો તથા વિકાળ એવા ભયકર હિંસક પ્રાણીઓ પણ કાંઈ કરી શકતા નથી, આ આશય આ શ્લોકનો નથી પરતુ ચિત્રકારની કલ્પના છે.

दिव्यस्रजो जिन ! नमत्त्रिदशाधिपाना-
मुत्सृज्य रत्नरचितानपि मौलिबन्धान् ।
पादौ श्रयन्ति भवतो यदि वा परत्र
त्वत्सङ्गमे सुमनसो न रमन्त एव ॥२८॥

ભાવાર્થ —હે જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર કરતા દેવેન્દ્રોની દિવ્ય પુષ્પની માળાઓ વૈડૂર્ય રત્નાદિકથી રચેલા મુકુટોનો પણ ત્યાગ કરી તમારા ચરણનો જ આશ્રય કરે છે, તે યોગ્ય જ છે કેમકે તમારો સગમ થવાથી સુમનસ એટલે પડિતો અને દેવો અન્યત્ર રમતાજ નથી પુષ્પ પણ સુમનસ કહેવાય છે તેથી તેમને પણ તમારા ચરણનો આશ્રય યોગ્ય જ છે –૨૮

મંત્રઃ—ॐ ह्रीं अरिहंत सिद्ध आयरिय उवज्झाय साहू चुलु चुलु हुलु हुलु कुलु कुलु मुलु मुलु इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ—આ મત્રનો એક લાખ જાપ કરવાથી ત્રણ ભુવનમા જય મળે છે, પ્રતાપ વધે છે, પરાધીનતા રહેતી નથી, મનના મનોરથ સર્વ પૂર્ણ થાય છે. ॐ ह्रीं पुष्पमालानिषेवितचरणांबुजाय अर्हते नमः ॥

આ ૨૮મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૭ની મધ્યમાં સમવસરણની અંદર સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ પ્રતના હાંસીઆના ભાગમાં પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર શ્રી કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, જ્યારે ડાબી બાજુના હાંસીઆની નજીકના ભાગમાં એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે પ્રભુની આજુબાજુ ફરતા ચારે તરફ વૈડૂર્ય રત્નાદિકના ત્રણ ગઢ અને તે દરેક ગઢને ચાર ચાર દરવાજાઓ તથા ગઢની બહારના ભાગમાંથી સમવસરણ તરફ આવતાં આ જન્મ વૈરવાળા પ્રાણીઓ જેવા કે મોર અને સર્પ, હરણ અને સિંહ વગેરે પોતાનુ વૈર ભૂલી જઇને પ્રભુની ધર્મદેશના સાભળવા આવતા હોય તેવી રીતે ચીતરીને સમવસરણનો આબેહુબ ખ્યાલ આપવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે.

त्वं नाथ ! जन्मजलधेर्विपराङ्मुखोऽपि
यत् तारयस्यसुमतो निजपृष्ठलग्नान् ।
युक्तं हि पार्थिवनिपस्य सतस्तवैव
चित्रं विभो ! यदसि कर्मविपाकशून्यः ॥२९॥

ભાવાર્થઃ–હે નાથ! તમે ભવસમુદ્ર થકી વિશેષ પરાઙ્મુખ થએલા છતાં પણ પોતાની પીઠે વળગેલા પ્રાણીઓ (જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રાદિક માર્ગ વડે જિનેશ્વર મોક્ષે ગયા છે તે માર્ગને અનુસરવા વાળા)ને જે કારણ માટે તારો છો તે વિશ્વના સ્વામી અને સુજ્ઞ એવા તમોને જ નિશ્ચે યુક્ત છે, પરતુ હે પ્રભુ ! અહી આશ્ચર્ય છે કે જે કારણ માટે તમે કર્મના વિપાક(ફળ) રહિત છો.–૨૯

મન્ત્ર—ॐ तेजोर्हं सोम सुधा हंस स्वाहा । ॐ अर्हं ह्रीं क्ष्वीं स्वाहा ॥

વિધિ—આ મત્ર ભોજપત્ર પર લખી મીણથી લપેટી કોરો કલશ–ઘડો પાણીથી ભરી તેમા નાખીએ તો મહા દાહજ્વર મટે. ॐ ह्रीं संसार सागर तारकाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૨૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૮ ની બરાબર મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પ્રર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં જમણા હાથમા મુહપત્તિ રાખીને તથા બગલમાં ઓઘો રાખીને ડાબો હાથ લાંબો કરીને સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર'પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. જ્યારે બંને બાજુએ એકેક ભકત પુરૂષ પોતાના બને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને અજલિ જોડીને મસ્તક નમાવી સ્તુતિ

કરતા દેખાય છે, બંને પુરુષોની પાછળ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચિત્રકારે કયા હેતુથી રજુ કરેલી છે તેનો બરાબર ખ્યાલ આવતો નથી, છતાં પણ મને લાગે છે ત્યાં સુધી પ્રભુની નિર્વાણ અવસ્થા બતાવવા માટે તેની રજુઆત કરી હશે એમ મારૂં માનવું છે

विश्वेश्वरोऽपि जनपालक ! दुर्गतस्त्वं
किं वाऽक्षरप्रकृतिरप्यलिपिस्त्वमीश ! ।
अज्ञानवत्यपि सदैव कथञ्चिदेव
ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकाशहेतुः ॥३०॥

ભાવાર્થઃ—સર્વ જગતના પ્રાણીઓનુ રક્ષણ કરનાર હે જિનેશ્વર! તમે વિશ્વના સ્વામી છતાં દુર્ગત–દરિદ્રી છો અહી વિશ્વના સ્વામી છતાં દરિદ્રી કહ્યા તે વિરોધ આવ્યો, તેને દૂર કરવા માટે 'દુર્ગત' એટલે દુઃખે કરીને જાણી શકાય એવા તમે છો એમ અર્થ કરવો વળી હે ઈશ! તમે અક્ષરના સ્વભાવવાળા છતાં અલિપિ –લિપિ રહિત એટલે અક્ષર રહિત છો, આ અર્થમાં પણ વિરોધ આવે છે, તેથી અક્ષર એટલે મોક્ષના સ્વભાવવાળા અને અલિપિ એટલે કર્મના લેપ રહિત તમે છો એવો અર્થ ઘટાવવો–કરવો. તથા તમે અજ્ઞાનવાળા છતાં તમારામાં વિશ્વને પ્રકાશ કરવાના કારણ રૂપ કેવળજ્ઞાન ભાસે છે અહિયાં પણ વિરોધ આવ્યો, તેથી અજ્ઞાની માણસોનુ રક્ષણ કરતા એવા તમારે વિષે કેવળજ્ઞાન ભાસે છે એવો અર્થ કરવો.–૩૦

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं अर्हं नमो जिणाणं, लोगुत्तमाणं, लोगनाहाणं, लोगहियाणं, लोगपईवाणं, लोगपज्जोअगराणं, मम शुभाशुभं दर्शय दर्शय ॐ ह्रीं कर्णपिशाचिनी मुण्डे स्वाहा ॥

વિધિ—આ મંત્રનો શયનવેળાએ ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી સ્વપ્નમા શુભાશુભ માલુમ પડે છે–સભળાય છે. **ॐ ह्रीं अर्हं अद्भूतगुणविराजितरूपाय श्री जिनाय नमः ॥**

આ ૩૦ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૯ ની બરાબર મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત સિંહાસન ઉપર **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ એક ઝાડની આકૃતિ તથા સહેજ ઉપરના ભાગમાં સ્તુતિ કર્તા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, જ્યારે ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બને હાથ લાંબા કરીને તથા બીજો તેની પાછળનો ગૃહસ્થ શ્રાવક જમણા હાથમાં કાંઇક ફૂલ જેવું પકડી રાખીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે ચિત્રની નીચેના ભાગમા સમુદ્રની અદર ઘડા નાખીને ત્રણ

પુરુષો તરતા દેખાય છે, જે રજુ કરવાનો ચિત્રકારનો આશય 'જેવી રીતે પાણીમાં તરનાર મનુષ્ય ઘડાની મદદથી સમુદ્રને પોતે પાર ઉતરી શકે છે તેવી રીતે પ્રભુનુ ધ્યાન ધરનાર માણુસ સંસાર સમુદ્રથી સુખેથી પાર ઉતરી શકે છે.' તેમ બતાવવાનો હોય એમ લાગે છે, જો કે આ શ્લોકમાં તે બાબતનો નિર્દેશ માત્ર પણ નથી.

प्राग्भारसम्भृतनभांसि रजांसि रोषा-
दुत्थापितानि कमठेन शठेन यानि ।
छायाऽपि तैस्तव न नाथ! हता हताशो
ग्रस्तस्त्वमीभिरयमेव परं दुरात्मा ॥३१॥

ભાવાર્થ-હે નાથ! મૂર્ખ કમઠાસુરે ક્રોધથી સમગ્ર આકાશ ભરાઇ જાય તેટલી જે રજ તમારા પર ઉડાડી, તે રજ વડે તમારા શરીરનો પડછાયો કે કાંતિ પણ હણાઇ નહીં, પરંતુ કેવળ તેની આશા-ઇચ્છા હણાવા સાથે તે દુરાત્મા પોતે જ કર્મરૂપી રજવડે લેપાયો-હણાયો.-૩૧

મન્ત્ર —ॐ ह्रीं पार्श्वयक्ष दिव्यरूपाय महा[घ?]र्षण एहि एहि आँ क्रौं ह्रीं नमः॥
[-भै. प क. अ. ३. श्लो. ३८]

વિધિ—આ મંત્ર દુષ્ટ વૈરીના સમૂહનો પરાજય કરે. સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરે.

ॐ ह्रीं रजोवृष्टिअक्षोभ्याय श्रीजिनाय नमः ॥

यद् गर्जदूर्जितघनौघमदभ्रभीमं
भ्रश्यत्तडिन्मुसलमांसलघोरधारम् ।
दैत्येन मुक्तमथ दुस्तरवारि दध्रे
तेनैव तस्य जिन! दुस्तरवारिकृत्यम् ॥३२॥

ભાવાર્થઃ—હે જિનેશ્વર! [રજની વૃષ્ટિ કર્યા પછી] તે કમઠાસુરે ગર્જના કરતો પ્રબળ મેઘનો સમૂહ છે જેને વિષે એવું, ઘણું ભયકર, આકાશ થકી પડતી વિજળી છે જેને વિષે એવું સાંબેલા જેવી પુષ્ટ અને ઘોર ધારાઓ વાળું તથા દુઃખે કરીને તરી શકાય એવું પાણી જે કારણ માટે વરસાવ્યુ, તે જ પાણીએ તે અસુર પરત્વે દુષ્ટ તરવારનુ કામ કર્યું. જેમ પોતાની પાસે રાખેલી દુષ્ટ તરવાર તેને રાખનારનુ જ છેદન ભેદન કરે છે, તેમ આ જળની વૃષ્ટિએ કમઠાસુરનો જ છેદન ભેદનરૂપ થઈ સંસાર વધાર્યો-૩૨

મન્ત્ર—ॐ भ्रम भ्रम केशि भ्रम केशि भ्रम माते भ्रम माते भ्रम विभ्रम विभ्रम मुह्य मुह्य मोहय मोहय स्वाहा ॥

વિધિ:—આ મંત્ર જપીને જમીન પર નહી પડેલા એવા સરસવના દાણા મંત્રીને ઘરના ઉંબરામાં નાખે છતે લોકો અકાલ નિદ્રાને પામે છે. ॐ ह्रीं कमठदैत्य मुक्त वारिधाराअक्षोभ्याय श्रीजिनाय नमः ॥

ध्वस्तोर्ध्वकेशविकृताकृतिमर्त्यमुण्ड–
प्रालम्बभृद्भयदवक्त्रविनिर्यदग्निः ।
प्रेतव्रजः प्रति भवन्तमपीरितो यः
सोऽस्याभवत् प्रतिभवं भवदुःखहेतुः ॥३३॥

ભાવાર્થ:—[ત્યાર પછી] હે પ્રભુ! તે કમઠાસુરે ચોતરફ કેશ વિખરાએલા હોવાથી જેની આકૃતિ ભયંકર દેખાતી હતી એવા મનુષ્યના મસ્તકોની માળાને કંઠમાં ધારણ કરતો તથા જેના ભયંકર મુખમાંથી અગ્નિ નીકળતો હતો એવો જે પ્રેતનો સમૂહ ઉપદ્રવ કરવા માટે તમારા તરફ મૂકયો, તે જ પ્રેતનો સમૂહ કમઠાસુરને જ ભવભવ પ્રત્યે સંસારના દુઃખના કારણ રૂપ થયો.–૩૩

મન્ત્ર:—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रॉं श्रीं श्रूँ श्रः क्लीं क्लीं कलिंकुंड पासनाह ॐ चुरु चुरु मुरु मुरु फुरु फुरु फर फर [फार फार] किलि किलि कल कल घम घम ध्यानाग्निना भस्मी कुरु कुरु पुरय पुरय प्रणतानां हितं कुरु कुरु हुँ फट् स्वाहा ॥

વિધિ:—આ મંત્રના સ્મરણથી રાજભય, ભૂતભય, પિશાચ ભય, ડાકિની, શાકિની, હસ્તિ, સિંહ, સર્પ, વિંછી ભય અને બીજા પણ ઉપદ્રવાદિ ભય થતા નથી.

धन्यास्त एव भुवनाधिप ! ये त्रिसन्ध्य–
माराधयन्ति विधिवद् विधुतान्यकृत्याः ।
भक्त्योल्लसत्पुलकपक्ष्मलदेहदेशाः
पादद्वयं तव विभो ! भुवि जन्मभाजः ॥३४॥

ભાવાર્થ—હે ત્રણ જગતના અધિપતિ ! હે પ્રભુ ! વિશેષે કરીને ટાળ્યાં છે અન્ય કાર્યો જેણે એવા અને ભક્તિ વડે ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચ વડે વ્યાપ્ત છે શરીર જેનાં એવા જે પ્રાણીઓ પૃથ્વીને વિષે તમારા ચરણ યુગલને વિધિ પૂર્વક ત્રણે કાળ પૂજે છે–આરાધન કરે છે તેઓ જ ધન્ય છે–તેમનો જ જન્મ સાર્થક છે.૩૪

મન્ત્ર—ॐ नमो अरिहताणं ॐ नमो भगवइ महाविज्जाए सत्तट्ठाए मोर हुलु हुलु चुलु चुलु मयूरवाहिनीए स्वाहा ॥

વિધિ:—પોસ વદ ૧૦(ગુજરાતી માગશર વદ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને ૧૦૦૮ વાર આ મંત્રનો જાપ કરી સાધના કરી ગામ પ્રવેશ કરતાં, વ્યાપાર કરતા,

વસ્તુઓની લેવડ દેવડ કરતાં, ૭ વાર જપવાથી, અન્ન-ધનનો લાભ થાય છે. ॐ ह्रीं त्रिकालपूजनीयाय श्री जिनाय नमः ॥

अस्मिन्नपारभववारिनिधौ मुनीश !
मन्ये न मे श्रवणगोचरतां गतोऽसि ।
आकर्णिते तु तव गोत्रपवित्रमन्त्रे
किं वा विपद्विषधरी सविधं समेति? ॥३५॥

ભાવાર્થઃ–હે મુનીંદ્ર! હું માનુ છું કે–આ અપાર સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે ભ્રમણ કરતાં મેં કદાપિ તમારા નામનુ શ્રવણ કર્યું નહિ હોય. કારણ કે જો તમારા નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર સાભળવામાં આવ્યો હોત, તો શુ વિપત્તિરૂપી સર્પિણી કદાપિ પાસે આવી શકે? ન જ આવે. હે પ્રભુ! હજુ મારી સાંસારિક આપત્તિનો નાશ થયો નથી, તેથી હુ ધારૂ છુ કે–તમારૂં નામ અત્યારસુધી મે કોઈ પણ ભવમાં સાભળ્યુ નહી હોય જો સાંભળ્યું હોત તો આ સંસાર ભ્રમણરૂપ આપત્તિ મને પ્રાપ્ત થાત નહીઃ–૩૫

મન્ત્ર—ॐ नमो अरिहंताणं ज्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो सिद्धाणं झ्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो आयरियाणं स्म्ल्व्र्यूं नम, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं क्ष्म्ल्व्र्यूं नमः, देवदत्तस्य संकटमोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્ર પાટલા ઉપર લખી શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા આગળ ધરી ૫૦૦ પાંચસો ચબેલીના ફૂલથી ૫૦૦ વાર જાપ કરવો ફૂલ પાટલા ઉપર રાખવા, જાપ ઊભા રહીને કરવો. સર્વ સંકટનો નાશ થાય અને જયજયકાર થાય. ॐ ह्रीं आपन्निवारकाय श्री जिनाय नम ॥

આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતિ પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૦ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ પ્રતિમા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. જ્યારે ડાબી બાજુએ ત્રણ ગૃહસ્થ શ્રાવકો પૂજનની સામગ્રી હાથમાં લઇને ઊભા રહેલા છે. તે ત્રણ ગૃહસ્થો પૈકી પ્રથમ શ્રાવકના જમણા ઉંચા કરેલા હાથમાં ધૂપદાની તથા ડાબા હાથમાં પ્રક્ષાલન કરવાનો કલશ છે, બીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં કમલનુ ડોડા સહિતનુ ફૂલ છે તથા ડાબા હાથમાં નૈવેદ્ય ભરેલો થાળ છે અને ત્રીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં આરતીનો થાળ છે, જેમાંની પાંચ જ્યોત સ્પષ્ટ દેખાય છે અને ડાબા હાથમાં આરતી વખતે વગાડવાની ઘટડી છે.

जन्मान्तरेऽपि तव पादयुगं न देव !
मन्ये मया महितमीहितदानदक्षम् ।
तेनेह जन्मनि मुनीश ! पराभवानां
जातो निकेतनमहं मथिताशयानाम् ॥३६॥

ભાવાર્થઃ—હે દેવ ! હુ માનુ છું કે-જન્માંતરને વિષે ભક્તજનોને વાંછિત ફળ આપવામાં નિપુણ એવા તમારા ચરણકમળને મે પૂજ્યા નથી. તેથી જ હે મુનીશ્વર ! આ જન્મને વિષે હું ચિત્તને પીડા કરનાર પરાભવોનુ સ્થાન થયો છું જો તમારા ચરણકમળની સેવા કરી હોત તો હું પરાભવનુ સ્થાન થાત જ નહીં અર્થાત્ તમારા ચરણની પૂજા કરનાર પ્રાણી કદાપિ પરાભવ પામતો નથી.-૩૬

મંત્રઃ—ॐ नमो भगवते चन्द्रप्रभाय चन्द्रेन्द्रमहिताय नयनमनोहराय ॐ चुलु चुलु गुलु गुलु नीलभ्रमरि नीलभ्रमरि मनोहरि सर्वजनवश्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥

[-श्री भै. प क अ. ९. श्लो. १८.]

વિધિઃ—દીવાળીના દિવસે પીળી ગાયના ઘીનો દીવો સળગાવી નવા માટીનાં વાસણમાં કાજળ પાડી, પછી કાર્ય પડે તે કાજલને આંખમાં આંજવાથી સર્વજન વશ થાય છે. ॐ ह्रीं सर्वपराभवहरणाय श्री जिनाय नम ॥

नूनं न मोहतिमिरावृतलोचनेन
पूर्वं विभो ! सकृदपि प्रविलोकितोऽसि ।
मर्माविधो विधुरयन्ति हि मामनर्थाः
प्रोद्यत्प्रबन्धगतयः कथमन्यथैते ? ॥३७॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભુ ! મારાં નેત્રો મોહરૂપી અધકાર વડે ઢંકાએલા હોવાથી મે પ્રથમ કોઇ પણ વખત એક વાર પણ તમને જોયા નથી. અન્યથા-જો કદાચિત્ જોયા હોય તો મર્મસ્થાનને વીધનારા અને કર્મબધની પ્રવૃત્તિને પામેલા આ કષ્ટો મને કેમ પીડા કરે ? ન જ કરે. અર્થાત્ તમારૂ દર્શન કરનારને અનર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી.-૩૭

મંત્ર—ॐ अमृते ! अमृतोद्भवे ! अमृतवर्षिणि ! अमृतं श्रावय श्रावय सं सं क्लीं क्लीं [हूँ हूँ ?] ब्लूँ ब्लूँ [ह्रां ह्रां ?] द्रां द्रीं [ह्रीं ह्रीं ?] द्रावय द्रावय ह्रीं स्वाहा॥

[-श्री भै प. क. अ २ श्लो ८]

વિધિ—આ મત્રથી પાણી મતરીને મુખે આચમન કરવાથી ભૂત, ગ્રહ. શાકિની આદિ ઉપદ્રવનો નાશ થાય દુર્જન પણ સજ્જન થાય છે, ॐ ह्रीं सर्वम (सर्वा)नर्थ मथनाय श्री जिनाय नम ॥

आकर्णितोऽपि महितोऽपि निरीक्षितोऽपि
नूनं न चेतसि मया विधृतोऽसि भक्त्या ।
जातोऽस्मि तेन जनबान्धव ! दुःखपात्रं
यस्मात् क्रियाः प्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥३८॥

ભાવાર્થઃ—હે જનબંધુ-લોકના હિતકારક ! મેં પ્રથમ કોઈ પણ ભવમાં તમને સાંભળ્યા પણ છે, પૂજ્યા પણ છે અને જોયા પણ છે. પરંતુ ભક્તિ વડે ચિત્તમાં ધારણ તો કર્યા જ નથી. તેથી કરીને હું દુઃખનુ ભાજન થયો છુ. કારણકે સાંભળવાની, પૂજ્યાની અને જોવાની વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ ભાવ રહિત હોય તો તે ફળદાયક થતી જ નથી. તેથી મારી સર્વ ક્રિયાઓ નિષ્ફળ ગઇ –૩૮

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं श्रीं ऐं अर्हं क्लीं क्रौं ब्लैं भ्रौं यूं नमिऊण पासनाह दुरियारि विजयं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ ચિંતામણિ મંત્રના ૧૨૫૦૦૦ સવા લાખ જાપ કરવાથી ચિંતિત કાર્યની તત્કાલ સિદ્ધિ થાય છે. ॐ ह्रीं सर्व दुःखहराय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૩૮મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૧ની લગભગ મધ્ય ભાગમા સર્પના લછન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બે હાથની અજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ એક જૈન સાધુ પોતાનો સમીપ ઊભા રહેલા ગૃહસ્થને કાંઇક ઉપદેશ આપતા ચિત્રકારે શા માટે અહીંયાં રજુ કરેલા છે, તે બાબતનો આશય આ શ્લોકમાંથી નીકળી શકતો નથી, પરતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે તેઓ તે ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણ કે જેણે પોતાના ગળામા જનોઇ પહેરેલી છે, તેને પ્રભુની ભક્તિ કરવા માટે ઉપદેશ આપતા હોય એમ લાગે છે.

त्वं नाथ दुःखिजनवत्सल ! हे शरण्य !
कारुण्यपुण्यवसते ! वशिनां वरेण्य ! ।
भक्त्या नते मयि महेश ! दयां विधाय
दुःखाङ्कुरोद्दलनतत्परतां विधेहि ॥३९॥

ભાવાર્થ.—હે નાથ ! હે દુઃખીજનો ઉપર કરૂણાવાળા ! હે શરણ કરવા યોગ્ય ! હે કરૂણાપણાના પવિત્ર સ્થાન ! (દયા અને ધર્મના સ્થાન !) હે જિતેન્દ્રિયોને વિષે શ્રેષ્ઠ ! હે મોટા ઇશ્વર ! તમે ભક્તિવડે નમેલા મારા પર દયા કરીને

દુઃખની ઉત્પત્તિના કારણના ખંડનને વિષે તત્પરતા કરો ! અર્થાત્ મારાં દુઃખો ઉતાવળે નાશ કરો.–૩૯

મંત્ર—क्ष्म्ल्व्र्यूं क्लीं जये विजये जयंते अपराजिते, ज्म्ल्व्र्यूं जंभे, भ्म्ल्व्र्यूं मोहे, स्म्ल्व्र्यूं स्तंभे, ह्म्ल्व्र्यूं स्तंभिनि, अमुकं मोहय मोहय मम वश्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રના જાપથી સ્ત્રીને પુરૂષ વશ થાય, પુરૂષ સાધે તો પુરુષને સ્ત્રી વશ થાય. **ॐ ह्रीं जगज्जीवदयालवे श्रीजिनाय नम ॥**

આ ૩૯મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૨ની લગભગ મધ્યમાં રહેલી સર્પના લંછન સહિતની સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન પાર્શ્વ-નાથ પ્રભુની પ્રતિમાની ડાબી બાજુએ ઊભો રહેલ એક ગૃહસ્થ હાથમા પકડેલા કળશથી પ્રક્ષાલન કરતો દેખાય છે, પ્રક્ષાલન કરનાર ગૃહસ્થે મુખ ઉપર મુખકોશ બાંધેલો નથી તે ઉપરથી લાગે છે આ પ્રતના ચિત્ર દોરનાર ચિત્રકાર જૈનધર્મના રીતિરિવાજોથી અજ્ઞાત છે અને તે વાત આ પ્રતના છેલ્લા પત્ર પરના તેના નામ ઉપરથી તુરત જ જણાઈ આવે છે, કે આ ચિત્રો ચીતરનાર ચિત્રકાર પોતે જાતે બ્રાહ્મણ છે. પ્રક્ષાલન કરનારની પાછળ એક ગૃહસ્થે બે હાથની અંજલિ જોડી છે તથા બીજો એક ગૃહસ્થ પગના બે ઘુંટણ ઉપર બેઠેલો છે. જ્યારે પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્ર કર્તા 'શ્રીકુમુદચંદ્રાચાર્ય' બિરાજમાન છે.

निःसङ्ख्यसारशरणं शरणं शरण्य–
मासाद्य सादितरिपुप्रथितावदातम् ।
त्वत्पादपङ्कजमपि प्रणिधानवन्ध्यो
वध्योऽस्मि चेद् भुवनपावन ! हा हतोऽस्मि ॥४०॥

ભાવાર્થઃ—હે ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારા ! અસંખ્ય બળનુ ઘર, શરણ કરવા યોગ્ય, નાશ કર્યાં છે શત્રુ જેણે એવા અને પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા તમારા ચરણકમળનુ પણ શરણ પામીને જો હું ધ્યાન રહિત થઈ રાગાદિક શત્રુ વડે વધ કરવા લાયક થાઉં તો ખેદની વાત છે કે હું દુર્દૈવથી હણાયો–મારૂ દૈવ જ વાંકુ છે એમ હું માનુ છું–૪૦

देवेन्द्रवन्द्य ! विदिताखिलवस्तुसार !
संसारतारक ! विभो ! भुवनाधिनाथ । ।
त्रायस्व देव ! करुणाह्रद ! मां पुनीहि
सीदन्तमद्य भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥४१॥

ભાવાર્થઃ—હે દેવેંદ્રો વડે વંદન કરવા યોગ્ય ! હે જાણ્યુ છે સમસ્ત વસ્તુનુ રહસ્ય જેણે એવા ! હે સંસાર સમુદ્ર થકી તારનાર ! હે વિભુ ! હે ત્રણ ભુવનના નાથ ! હે દેવ ! હે કરૂણાના દ્રહ–સમુદ્ર ! સીદાતા એવા મારૂ, ભયને આપનાર એવા સંકટના સમુદ્ર થકી હમણાં રક્ષણ કરો અને મને પવિત્ર કરો.–૪૧

यद्यस्ति नाथ ! भवदंह्रिसरोरुहाणां
भक्तेः फलं किमपि सन्ततिसञ्चितायाः ।
तन्मे त्वदेकशरणस्य शरण्य ! भूयाः
स्वामी त्वमेव भुवनेऽत्र भवान्तरेऽपि ॥४२॥

ભાવાર્થઃ—હે નાથ ! જો પરંપરાથી–ઘણા કાળથી સંચિત કરેલી તમારા ચરણ-કમળની ભક્તિનુ કાંઇ પણ ફળ હોય તો હે શરણ કરવા લાયક પ્રભુ ! માત્ર એક તમારા જ શરણવાળા એવા મારા આ ભવમાં અને બીજા ભવોમાં પણ તમે જ સ્વામી થજો. એટલુ જ ફળ હું માંગું છુ.–૪૨

इत्थं समाहितधियो विधिवज्जिनेन्द्र !
सान्द्रोल्लसत्पुलककञ्चुकिताङ्गभागाः ।
त्वद्बिम्बनिर्मलमुखाम्बुजबद्धलक्षा
ये संस्तवं तव विभो ! रचयन्ति भव्याः ॥
जननयन 'कुमुदचंद्र' !
प्रभास्वराः स्वर्गसम्पदो भुक्त्वा ।
ते विगलितमलनिचया
अचिरान्मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥४३–४४॥–युग्मम्

ભાવાર્થઃ—હે જિનેંદ્ર! હે પ્રભુ! હે મનુષ્યના નેત્ર રૂપ પોયણા (ચંદ્ર વિકાસી-કમળ) ને ચંદ્રમા તુલ્ય! સમાધિવાળી (સ્થિર) બુદ્ધિ છે જેમની એવા, અત્યંત ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચવડે કંચુકિત છે શરીરના ભાગો જેમના એવા, તમારા બિંબના નિર્મળ મુખકમળને વિષે બાંધ્યુ છે લક્ષ્ય જેમણે એવા જે ભવ્ય પ્રાણીઓ, એ પૂર્વોકત પ્રકારે વિધિ પૂર્વક તમારા સ્તોત્રને રચે(કરે)છે તેઓ, પ્રકર્ષે દેદીપ્યમાન સ્વર્ગ લક્ષ્મીને ભોગવીને તત્કાળ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.–૪૩–૪૪

મંત્રઃ—ॐ नमो भगवति ! हिडिम्बवासिनि ! अल्लल्लमांसप्पिये नहयलमंडलपइट्ठिए तुह रणमत्ते पहरणदुट्ठे आयासमंडि ! पायालमंडि सिद्धमडी जोइणिमंडि सव्वमुहमंडि कज्जलं पडउ स्वाहा ॥४३॥ [–श्री भै० प. क. अ. ९ श्लो. २२]

વિધિ:—આ મંત્ર ઇશાનખુણા સન્મુખ બેસી અંધારી આઠમના દિવસે ગણી, પુરુષની ખોપરીના વિષે કાળા ધંતુરાના તેલથી કાજલ પાડી રાખવું, કાર્ય પડે તે કાજલથી ત્રિશૂલ [કપાળમાં] કરે અથવા અંજન કીજે તો સર્વ જાતના ભય ન થાય, ચિત્ત સમાધિ થાય. ॐ ह्रीं चित्तसमाधि ससेविताय श्रीजिनाय नम ॥

મન્ત્ર:—ॐ नट्ठट्ठमयट्ठाणे पणट्ठकम्मट्ठ नट्ठसंसारे ।
परमट्ठनिट्ठिअट्ठे अट्ठगुणाधीसरं वंदे ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી રાઈ, મીઠું, લીમડાનાં પાન, કટુ તેલ (કડવી તુબડીનુ-તેલ?)અને ગુગલ એ પાચ વસ્તુઓ એકઠી કરીને મત્રી પાછલા પહોરે રોજ ૩૦૦ ત્રણુસો હોમ કીજે તો રોગ, દુશ્મન તથા કષ્ટનો નાશ થાય છે.

આ છેલ્લા ૪૩–૪૪ મા શ્લોકોના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૩ ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર, સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતો બેઠેલો છે.

ચિત્રની ડાબી બાજુના ઉપરના ભાગમાં ચિત્રકારે પોતાનુ નામ તથા સ્થળ સ્પષ્ટ દર્શાવેલાં છે. આ પ્રત વિક્રમ સવંત ૧૯૨૫ના માગસર વદી અષ્ટમીના રોજ અજમેર મુકામે કવીશ્વર ચિરૂંજયલાલે ચીતરેલી છે. પ્રતના અક્ષરોના લેખક પણ તે પોતે જ છે. આ પ્રતનાં ચિત્રોમા પુરુષોના મસ્તક ઉપર મોગલ સમયની પાઘડીઓ પહેરાવેલી છે, તે ઉપરથી એમ લાગે છે કે ચિત્રકારે મોગલ સમયની કોઈ બીજી પ્રત ઉપરથી આ પ્રતના ચિત્રોની નકલ કરી હશે. કળાની દષ્ટિએ જોકે આ ચિત્રો એટલા બધાં સુદર નથી પણ ચિત્રકાર કોઈ અજબ કલ્પનાશીલ છે તેમ તો ચિત્ર પ્રસગો જોતાં જરૂર જણાઈ આવે છે આ પ્રતનાં ચિત્રો શ્રીયુત જસવંતરાય જૈની દિલ્હી વાળાનાં સંગ્રહની પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યાં છે. દુર્ભાગ્યવશાત્ આ પ્રતના બાકીનાં ચિત્રો નાશ પામ્યા છે એટલે જેટલાં મલ્યાં તેટલાં અહીયા આપવા યોગ્ય ધારીને આપ્યાં છે.

કલ્યાણમંદિર મન્ત્રામ્નાયો.

શ્લોક. ૧-૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पासं पासं पासं फणं ॥ ॐ ह्रीं अर्हं णमो दव्वंकराए ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवते ममेप्सितं कार्यं सिद्धि कुरु कुरु स्वाहा

યત્ર—પચીશ પાખડીના કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં क्ल्रूं લખીને, પાંખડીઓમાં ઋદ્ધિ લખીને, યત્રની ફરતા મત્ર લખવો, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૪

વિધિ—ઋદ્ધિ મત્રનો ૬૦ સાઠ દિવસ સુધી હમેશા ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, પર્વત પર જાપ કરવો, રાતું આસન, રેશમની માલા, લાલ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને પૂર્વ દિશાએ મુખ રાખીને જાપ કરવો, કપૂર, ચદન, કસ્તૂરી અને શિલારસનો ધૂપ દેવો.

ગુણ–આ પ્રમાણે કરવાથી લક્ષ્મીનો–ધનનો બહુ જ લાભ થાય છે.

શ્લોક. ૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो धम्मराए जयतिए ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवति ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं अर्हं नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—સૂર્યાકાર યંત્રની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, સૂર્યની ફરતો મત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૫

વિધિ—એકાંતમાં દિન ૪૦ ચાલીશ સુધી, હમેશા ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મત્રનો જાપ કરવો, પીળુ દરિયાઇનુ આસન, કમલની માલા, ગુગલ, કપૂર, ચંદન, અને ઘીનો ધૂપ કરવો, જાપ જેટલા દિવસ જપે તેટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવુ નવ વરસ રવિવાર કરવા.

ગુણઃ–આ પ્રમાણે કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય, બાલક જીવે, છોકરો તથા છોકરી જે હોય તે જીવે.

શ્લોક. ૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो समुद्दे भयं साम्यति बुद्धीणं ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवति पद्मगृहनिवासिनी नम: स्वाहा ॥

યંત્રઃ—વહાણુની આકૃતિના મધ્યમા म्ल्व्यूं લખીને, ફરતી ઋદ્ધિ લખવી અને વહાણુની આકૃતિની બહારની બાજુ ફરતા મત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૬

વિધિ—યન્ત્ર પાસે રાખીને ૨૭ સતાવીસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મંત્રનો જાપ કરવો. સફેદ આસન, માલા રાતા સુતરની, પશ્ચિમ તરફ મુખ રાખવું, ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ કરવો અને એકાંતમાં મત્રનો જાપ કરવો.

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી પાણીનો ભય નાશ પામે છે, દરિઆમાં વહાણ ડુબતું નથી.

શ્લોક ૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घणबुद्धि [बुद्धि ?] कराए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं पद्मे नमः ॥

યન્ત્ર—ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં अम्ल्र्व्यूं લખીને, ૭ ખુણામાં મત્રાક્ષરો લખવા, યત્રની ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૭

વિધિ—એકાંત સ્થાનમાં રહીને ૪૯ ઓગણપચાસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખવું, ગુગલ, કંદરૂ, ચદન, કપૂર અને ઈલાયચીનો ધૂપ કરવો

ગુણ—ચૌપદનો લાભ, લક્ષ્મી તથા ધનનો લાભ થાય

શ્લોક ૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पुत्तइच्छी [च्छं?] कराए ॥

મન્ત્ર.—ॐ नमो भगवति ह्रीं श्रीं व्रां व्रीं क्षां क्षीं प्रौ ह्रौं नमः ॥

યંત્ર—ચદ્રાકૃતિની અદર ઋદ્ધિ ભોજપત્ર પર લખીને ચદ્રાકૃતિની ચારે બાજુ મત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૮

વિધિ—[એકાત સ્થાનમા] ૪૦ ચાલીશ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલુ આસન, કમલની માળા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું, ગુગલ, ઘી, ખોપરા અને લવીગનો ધૂપ કરવો

ગુણ—સતાનની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લોક ૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो माहणे झाणाए ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति शुभाशुभं कथयति [यामि?] स्वाहा

યત્રઃ—ગોળાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, પહેલા કોઠામાં ઋદ્ધિ લખવી, બીજામાં મત્રાક્ષરો લખવા અને ત્રીજા કોઠામા ह्रકાર ૧૪ ચઉદ લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૯

વિધિ—સતાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ, આસન જોગિઆનુ, મૂગાની

(પરવાળાની) માળા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ મુખ રાખી જાપ કરવા, ગુગલ, લોહ, બાન, પ્રિયગુ (રાયણ) અને લતાનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—પરદેશમા ગયેલા પતિ અથવા સ્વજનની સતાવીશ દિવસમાં ખબર મલે.

શ્લોક ૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उन्हगदहारीप ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते मम सर्वांग पीडा शांति कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—ચતુરસ્ર કોઠા ૨૨ બાવીસ ની અંદર મત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૦

વિધિ—એકાંત સ્થાનમા ચઉદ ૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, ડાભનુ આસન, ચાંદીની માલા, ઈશાન ખુણા તરફ મુખ; ગુગલ, કંદરૂ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ કરવો, જાપ કરીએ એટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવું.

ગુણ—ગરમી, પિતજ્વર તથા સર્વ જાતની ગરમીનો નાશ થાય.

શ્લોક ૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो को पं हं सः ॥

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं ह्म्ल्रीं त्रिभुवन हूं स्वाहा ॥

યત્ર—વૃક્ષાકૃતિમા અગિઆર પાંદડામાં મત્રના અક્ષરો લખવા અને ઋદ્ધિના અક્ષરો ઉપરના ભાગમાં લખવા. આકૃતિ માટે જાઓ ચિત્ર. ૩૦૧

વિધિ—[એકાત સ્થાનમા] ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, આસન કાલી ઉનનુ, માલા રૂદ્રાક્ષ, અગ્નિ ખુણા તરફ મુખ રાખી પદ્માસને જાપ કરવો. ગુગલ, રાલ અને કંદરૂપનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—સાપ, વીંછી, વગેરેનાં ઝેર ઉપર ૧૦૮ વખત ઋદ્ધિ મત્ર બોલીને ઝાડવાથી ઝેરનો નાશ થાય છે.

શ્લોક ૧૦—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तक्कर पणासणाए ॥

મંત્રઃ—ॐ नमो भगवति गुणवति स्वाहा ॥

યંત્ર—ખડ્ગાકાર યત્રની મધ્યમાં મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૨

વિધિ—૧૮ અઢાર દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીલુ આસન, સોનાની માલા, વાયવ્ય ખુણા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ અને ચંદનનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—ચોર, ઠગ વગેરેના ભયનો નાશ થાય.

શ્લોક ૧૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वारि बालवुद्धीप [बालवुद्धिप] ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो सरस्वति गुणवति स्वाहा ॥

યંત્ર—વટપત્રાકૃતિમાં તેર પાખડીની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, [ઉપરના ભાગમાં મંત્ર લખવો]. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૩

વિધિ—૧૯ ઓગણીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, સફેદ ચંદનની માલા, ઈશાન ખુણા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, નાગરમોથ અને કપૂર કાચલીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—યંત્ર પાસે રાખવાથી પાણીમાં ડુબાય નહિ.

શ્લોક ૧૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अग्गलवज्जणाए ॥

મંત્ર—ॐ नमो चंडिकायै नम स्वाहा ॥

યંત્ર—ઝારીની આકૃતિની મધ્યમાં મંત્ર લખવો ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૪

વિધિ—સાત દિન સુધી, દરરોજ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત જાપ કરવાથી અગ્નિનો ભય જાય, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ મુખ રાખવું કપૂર, ખોપરા, ગુગલ અને ઘીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—મંત્ર ભણીને પાણી નાખવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે

શ્લોક ૧૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इक्खवज्जणाए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो चामुंडायै नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—મૂઠ વાળી વજ્રાકૃતિની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૫

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, જાયફલની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—દરરોજ ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રીને નાખવાથી કુવામાં ખારૂ પાણી આવતું હોય તે મીઠુ જલ થઈ જાય.

શ્લોક ૧૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तक्खर घण प[व?]ण्पियाए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो गंधारि[यै]नमः श्रीं क्लीं ऐं ब्लूं ह्रूं झ्रूं स्वाहा ॥

યંત્ર—ષોડશ દલ કમલાકારે યંત્ર [મધ્ય કર્ણિકામા ॐ લખવો], પાખડીઓમાં મંત્રાક્ષરો લખવા, કમલાકૃતિને ફરતી ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૬

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો,લીલુ આસન, લાલ સુતરની માલા, ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખવું. કદરૂ અને ગુગલનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—ચોરાઈ ગએલી વસ્તુ પાછી આવે, ધન મલે અને ખોવાયેલી-ગુમાવેલી વસ્તુ પાછી મલી આવે.

શ્લોક ૧૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो झूसणझूसणाए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो कालरात्रि[यै]नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—ત્રિશૂલાકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૭

વિધિ—પચીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો. કાલુ આસન, કાલા અરીઠાના મીંજની માલા, દક્ષિણ દિશાએ મુખ રાખીને ગણવી. ગુગલ, ખોપરા, લાલ મરચા અને નૂન(લૂણ?)નો ધૂપ દેવો

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી શત્રુ વૈરભાવ છોડે અને તેનો નાશ થાય.

શ્લોક. ૧૬—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो णगभय पणासए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो गौरि इद्रे वज्रे ह्रीं नमः

યત્ર—દ્વાદશ દલ કમલાકૃતિની બાર પાંખડીઓમાં મત્ર લખવો, ચારે બાજુ ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૮

વિધિ—સાત દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, વાયવ્યખુણા તરફ મુખ કરવુ, ગુગલ, મેવા, ઘી અને ચદનનો ધૂપ દેવો

ગુણ—પર્વતપરનો ઉપસર્ગ અને વનના ભયનો નાશ થાય.

શ્લોક. ૧૭—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो कुद्धबुद्ध[द्धि?] णासए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो धृतिदेव्यै ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं ऐं द्रां द्रीं नमः ॥

યત્ર—ચોખડા સોલ ખુણામા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૯

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, કપૂર, ઈલાયચી અને ઘીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—[યંત્ર પાસે રાખવાથી] વિગ્રહની શાંતિ થાય છે

શ્લોક. ૧૮—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पासे सिद्धा सुणंति ॥

મન્ત્ર.—ॐ नमो उ[सु?]मतिदेव्यै विषनिर्णाशिन्यै नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—બે મુખવાળા સર્પની આકૃતિ કરીને ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ અને નીચેના ભાગમા મત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૦

વિધિઃ—સાત દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, કાલુ આસન, ચદનની માલા, અગ્નિ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, અને કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—જે પુરુષ અગર સ્ત્રીને સર્પ કરડ્યો હોય તેને ગારડુકિનાઈ (લીમડાનુ ગુમખુ ?) ઝાડો દીજે સર્પનો ઝેર ઉતરી જાય.

શ્લોક. ૧૯—

ઋધ્દિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पुप्फिगरुबत्ताए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो भगवति पुष्पपल्लवकारिणि नमः ॥

યંત્ર—આબાના ઝાડની આકૃતિએ સત્તર પાંદડાં વાળો યંત્ર બનાવીને, પાંદડાની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુ પર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૧

વિધિ—બાગની અંદર ચઉદ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, ડાભનુ આસન, તુલસીની માલા, રાલ, કદરૂ, ગુગલ છાડછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—બાગમાં ફૂલ ન ઉગતાં હોય તે નવપલ્લવિત થાય.

શ્લોક. ૨૦—

ઋધ્દિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो गिल्लबिल्लपासाए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो ब्रह्माणि नम. ॥

યંત્ર—ષટ્કોણ યત્ર મધ્યે મત્ર લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૨

વિધિ—એકાંતસ્થાને ૪૯ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, આસન જોગિયાનુ, માલા રૂદ્રાક્ષની, ઇશાન દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ અને રાલનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવુ તથા બ્રહ્મચર્ય પાલવું.

ગુણ—ઉપર પ્રમાણે કરવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે.

શ્લોક. ૨૧—

ઋધ્દિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अक्खिलगदेणासए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं क्षां क्षीं नमः ॥

યંત્ર—અષ્ટદલ કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ॐ કાર લખવો] આઠ પાખડીઓમા મત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૩

વિધિઃ—દરરોજના સાત દિવસ સુધી ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, યત્ર જેવો

છે તેવો લિખે, લીલુ આસન, માલા ચંદનની, નૈઋત્ય દિશા તરફ મુખ રાખવુ. ચંદન, અગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—નેત્રરોગની પીડાનો નાશ થાય છે.

શ્લોક. ૨૨—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तरुचत्तपणाए ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो पद्मावत्यै झ्म्ल्व्र्यूं नमः ॥

યંત્ર—ચપકવૃક્ષાકાર આકૃતિમાં દસ પાંદડા બનાવીને તેની મધ્યમા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૪

વિધિઃ—એકવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, ડાભનુ આસન, તુલસીની માલા, નૈઋત્ય દિશાએ મુખ રાખવુ. રાલ, ગુગલ, છડછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો. ભૂમિશયન કરવું, એકાંતમાં જાપ કરવો.

ગુણ—બાગમાં સારા ફલ નીપજે-પેદા થાય.

શ્લોક. ૨૩—

ઋદ્ધિઃ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वज्जपहरणाए ॥

મન્ત્ર—ॐ णमो श्रीं क्लीं झ्रां झ्रीं झ्रूं झः नम. ॥

યંત્ર—ગોલાકૃતિએ ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્ય કોઠામાં ઝ્મ્લ્વ્ર્યૂં લખવું, બીજા કોઠામાં ઋદ્ધિ લખવી, ત્રીજા કોઠામાં મત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર.૩૧૫

વિધિ·—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ રેશમની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ચદન, મૂષ્ક, સિલાગ્રસનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ અને એકાતસ્થાને જાપ કરવો.

ગુણ—રાજદરબારમાં જયની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લોક. ૨૪—

ઋધ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो आगासगामियाए ॥

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रां श्रीं पद्मे षोडशभुजे प्रों [प्रौं?] हूं हूं नमः ॥

યંત્ર—સમચોરસ સોલ કોઠાના યત્રમા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૬

વિધિ—સતાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વદિશામા મુખ રાખવુ, પચીશ શેર ખીર અને શીરો [બને મલીને] બનાવરાવી, શ્રાવકની એકવીશ કન્યાને જમાડવી, કપૂર, મૂષ્ક, શિલારસ અને સફેદ ચદનનો ધૂપ દેવો. એકાત જગલમા અથવા અટવી અગર પર્વત પર આ જાપ કરવો

ગુણ—ગએલું રાજ્ય તથા સ્થાન પાછુ મલે.

શ્લોક ૨૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो हिडकमलाणयाए ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो धरणेन्द्र पद्मावत्यै नमः ॥

યંત્ર—ત્રિકોણાકૃતિ યત્રની મધ્યમાં म्ल्र्व्यूं લખીને, યંત્રની અંદરના ભાગમાં ઉપર તથા નીચે ઋદ્ધિ લખવી તથા ચારે બાજુ ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૭

વિધિઃ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ કરવું. કપૂર, ચદન. મુષ્ક તથા ઇલાયચીનો ધૂપ કરવો

ગુણ—રોગ, શોકની પીડાનો નાશ થાય, હર્ષ થાય અને સર્વ રોગનો નાશ થાય.

શ્લોક ૨૬—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जयंदेयपासेवत्ताए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं पद्मे श्रां श्रीं श्रूं श्रः नमः ॥

યંત્ર—છત્રાકૃતિમાં યંત્ર લખવો, છત્રની નીચેના ભાગમાં મંત્ર લખવો અને ઉપરના ભાગમા ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૮

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, લાલ માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. કસ્તુરી, અગર, હોબેર (હીરાબોળ ?)છડીલોનો ધૂપ દેવો

ગુણ—રાજસભામાં બોલેલો બોલ માન્ય રહે, ઝગડાનો નિકાલ જે કરીએ તે માન્ય રહે

શ્લોક ૨૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं खलदुट्ठणासए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं धरणेन्द्रपद्मावती बलपराक्रमाय नमः ॥

યંત્ર—સિંહાસનની આકૃતિની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, ઉપરના ભાગમાંથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૯

વિધિઃ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલી ઊનનુ આસન, કાલા સુતરની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, મીઠુ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો ૨૧ દિવસ પછી યત્રને પચામૃતમાં મેલવીને નદીના પ્રવાહમાં નાખી દેવો.

ગુણ—દુશ્મન પરાજય પામે, શત્રુ શાંત હોય.

કાવ્ય ૨૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उघवज्जणाए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं क्रौं वषट् स्वाहा ॥

યંત્ર—ગોલાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્યમાં ૐકાર લખવો, બીજા કોઠામાં ઋદ્ધિ અને ત્રીજા કોઠામાં મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૦

વિધિઃ—૨૧ દિવસ, હમેશા ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળું આસન, પીળા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, લવીંગ, ઘી, ઇલાયચી અને કપૂરનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—કીર્તિ યશ વધે, લોકોમાં જયજયકાર વર્તે.

કાવ્ય ૨૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो देवाणुप्पि (पि?)याए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं क्रौं (क्रौं) ह्रीं हूँ फट् स्वाहा ॥

યંત્ર—વીણાકારે લખવો, વીણાની મધ્યમાં ઋદ્ધિ અને ઉપરના ભાગમાં મત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૧

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવુ. કસ્તૂરી, અગર, સિલારસ અને સફેદ ચદનનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ.

ગુણ—સોપારી, ઇલાયચી અથવા લવીંગ, મંત્ર ભણીને જેને આપીએ તે પ્રત્યક્ષ હોય, તે સર્વ જનને પ્રિય હોય.

કાવ્ય ૩૦—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो महाबलाए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूं प्रौं (प्रौं?) हूँ नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—સીસાના આકારે યત્ર કરીને, મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૨

વિધિ—૬૦ દિવસ, દરરોજ ૭૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ, લોબાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—કાચા ઘડાથી કુવામાંથી પાણી નીકળે

કાવ્ય ૩૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वीयावणबत्ताए ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवति चक्रधारिणि भ्रामय भ्रामय मम शुभाशुभं दर्शय दर्शय स्वाहा ॥

યંત્ર—દર્પણાકૃતિએ ચોખંડો કરવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ઉપરથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૩

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, અંગુલ ૧૨ નો હોમકુંડ કરવો, હોમકુંડની અંદર અગર, ઘી, સરસવ, ગોરૂચંદનનો હોમ મંત્ર ભણી ભણીને કરવો. સફેદ આસન, સફેદ માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ રાખવું ચંદન, અગર અને છાડછડીલાનો ધૂપ દેવો. પછી ખીર, શીરો અને તંદુલનુ શ્રાવકોને ભોજન કરાવવું.

ગુણ—શુભાશુભ પ્રશ્નનો જવાબ મલે.

કાવ્ય ૩૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठमट्ठणासए ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवति मम शत्रुन् वंधय वंधय ताडय ताडय उन्मूलय उन्मूलय छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द स्वाहा ॥

યંત્ર—મૃદંગાકારે લખવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૪

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, કમલકાકડીના બીજની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુગલ, નાગરમોથ, તગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—દુષ્ટ માણસનુ જોર ન ચાલે, દુષ્ટ મનુષ્યનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૩૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जविक्तापखित्ताए ॥

મંત્ર—ॐ अस असु पसु चंपु शीश्रे वावि अघशांकुं अममनने पाम ॥

યંત્ર—ચોવીશ પાંખડીઓ વાળા કમલની મધ્યમા ॐ લખવો, ચોવીશ પાંખડીમાં મંત્રાક્ષરો લખવા [ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી] આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૫

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, જોગિયાનુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવુ કપૂર, ખોપરાં, ઘી, ચંદન અને ઈલાયચીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—મેઘનો ભય, અતિવૃષ્ટિ, તીડ, કાતરા તથા ઉંદરનો ભય ખેતરમા ન હોય

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उंजिअस्सायतक्खणेणं ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवती भूत पिशाचराक्षसवेतालान् ताडय ताडय मारय मारय स्वाहा ॥

યંત્ર—વૃક્ષાકાર યંત્ર ૬ પાંદડાં વાળો કરવો જમણી બાજુના ત્રણ પાંદડામાં ह्रीं श्रीं क्लीं તથા ડાબી બાજુના ત્રણ પાંદડાંમાં प्रौं रौं ग्लां લખવા, ઋદ્ધિ અને મંત્ર ચારે બાજુ ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૬

વિધિ—૨૧ દિવસ, ૨૧ વાર સરસવ મંત્રીને પાણીમાં નાખવા, કાલુ આસન વિંછી કાટા ફલની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુગલ, મરચાં, ઘી તથા સરસવનો ધુપ દેવો.

ગુણ—શાકિની દોષ જાય, ભૂત, પિશાચ, રાક્ષસ તથા દુર્જન, વૈરીનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૩૫—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो मिज्जलिज्जणासए ॥

મંત્ર—ॐ नमो भगवति मिगियागदे अपस्मारे रोगे शांतिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—દુધીની બુટી માફક યંત્ર ૨૬નો લખવો, પાંદડાની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુએ ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ વાર મંત્ર જપવા, કેળાના પાનનુ લીલુ આસન હમેશાં લેવુ, ચંદનની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવુ. લોબાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો. એકાંત સ્થાને જાપ કરવા, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ.

ગુણ—મૃગી, અપસ્માર અને બાવળાપણું જાય.

કાવ્ય—૩૬

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो श्रा (श्रां ?) हुं फट् विचक्काए ॥

મંત્ર—ॐ ह्रीं अष्टमहानागकुल विष शांतिकारिणि स्वाहा ॥

યંત્ર.—હાથના પંજાના આકારે કરવો, હથેલીની મધ્યમાં સાત क्रौं કાર લખવા, પાંચ આગલીઓની મધ્યમા સાત સાત श्रा કાર લખવા. ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ પંજાને ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૮

વિધિ·—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલુ આસન, માલા પાટલની (લીલી), ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુગલ, કંદરૂનો ધૂપ કરવો.

ગુણઃ—આ પ્રમાણે સિદ્ધ કર્યા પછી સર્પ પકડે તો સર્પ કરડે નહિ, મંત્ર ભણીને કાકરી નાખવાથી સર્પ થભી જાય અને સર્પનુ વિષ ચડે નહિ.

કાવ્ય ૩૭—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो ह्रीं खोमि ह्रीं खोमिए ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति मम सर्वे राजाप्रजा वश्यकारिणि स्वाहा ॥

યંત્ર—ફરસીની આકૃતિએ લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો ઋદ્ધિની નીચે લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર.૩૨૯

વિધિઃ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, કણેરનાં લાલ ફૂલથી મત્ર જપી જપીને ફૂલ રાખતા જવું, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર અને કસ્તૂરીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—મત્ર ભણીને ૭ કાંકરી ક્ષીરવૃક્ષ નીચે ઉછાળીને અધર ઝીલી લઈને, નગરના ચૌટામાં નાખવાથી રાજા વગેરે લોકો વશ થાય, રંકથી માંડી રાજા અને શાહૂકાર વગેરે સર્વ વશ થાય.

કાવ્ય ૩૮—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इट्ठि मिट्ठि भक्खंकराए ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो खड्गारीदेव्यै, खड्गारो कहां गयौ, खड्गारो खैर काटि वा गयौ, खैर काटि कांइ करै, खैर काट सारका तीर घडावै, तीर घडाय पेटपीडा हृदयपीडा अमुकाकी छेदीस्यै जानवा न्हारवारी पीडा छेदीस्यै ॥

યંત્ર—કટારીના આકારે લખવો, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મંત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૦

વિધિ—૧૪ દિવસ, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, ગુલાબના લાકડાની માલા, ચદન, છાડછડીલો અને ઘી તથા કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

કાવ્ય ૩૯—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सत्तावरिए गणिज्जं ॥

મંત્રઃ—ॐ नमो भगवती अमुकस्य सर्वे ज्वर शांतिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—રકાબીની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપર ચારે તરફ મંત્રના અક્ષરો ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૧

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લીલુ આસન, કમલ(કાકડી)ની માલા, ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું, ગુગલ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો

ગુણ—તાવવાલા માણસને અગર સ્ત્રીના ગળે ભોજપત્ર પર યત્ર લખીને બાંધવાથી સર્વજ્વર તથા સનિપાત જાય

કાવ્ય ૪૦—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उण्हसीअणासए ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते झ्म्ल्व्र्यूं नम स्वाहा ॥

યંત્ર—સાથીઆની આકૃતિના મધ્યમાં झ्म्ल्व्र्यूं લખીને દક્ષિણ બાજુએ સાત શ્રીંકાર લખવા, ઉત્તર બાજુએ સાત હ્રીંકાર લખવા, ઉપરની બાજુએ સાત ક્રૌંકાર

લખવા અને નીચેની બાજુએ સાત ક્રૌંકાર લખવા, આકૃતિના ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખીને, બાકીની ત્રણ બાજુમાં મત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૨

વિધિ:—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ અને ગુગલ; ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—એકાહિક, વેલાજ્વર, તૃતીય તથા ચોથીઆ જ્વરનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૪૧—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वप्पलाहव्वप ॥

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते वंभयारी णमो ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं क्लूं नमः ॥

યંત્ર—ચોખંડા વીસ કોઠાની અંદર મંત્રાક્ષરો લખવા અને ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૩

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા. કાલુ આસન, કાલા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવુ. લૂણ, મરચાં, ગુગલ, ઘી અને રાલનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—બીજાની ચલાવેલી ગોલી, તીર અથવા બીજાં શસ્રો રણસગ્રામમા લાગે નહિ

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इत्थिवत्थणासए ॥

મન્ત્ર:—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इत्थिरक्तार्शगदे शांतिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—ચોખડા પાંચ કોઠાનો યત્ર કરવો, મધ્યમા ॐ पद्मे नमः લખીને, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી, બાકીના ત્રણ ભાગમા ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૪

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, આસન લૂગીનુ, માલા કાચા કેલાની, ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ચદન, લવીંગ, કપૂર, ઈલાયચી, ઘી તથા સિલારસનો ધૂપ દેવો પછી દેવી પદ્માવતીનુ પૂજન કરાવવુ, દીપ, નૈવેદ્ય, ધૂપ, ફૂલ અને લાલ વસ્ત્ર.

ગુણ—સ્રીનો પ્રદર રોગ જાય, અધૂરો ગર્ભ સ્તભન થાય એટલે કસુવાવડ થાય નહિ

કાવ્ય ૪૩—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वंदि मोक्खयाप ॥

મન્ત્રઃ—ॐ नमो सिद्ध, महासिद्ध जगत्सिद्ध त्रैलोक्यसिद्ध मम रोग छिन्द छिन्द स्तंभय स्तंभय जृंभय जृंभय मनोवांछित सिद्धि कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—બાર પાખડીના કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ૐકાર લખવો] બાર પાંખડીઓમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૫

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, કાલા સુતરની માલા, અગ્નિખુણા સન્મુખ મુખ રાખવુ. ચંદન, ગુગલ, મરચાં અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—એકાંત લક્ષ્મીલાભ થાય, બદિખાનાથી છૂટે.

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमः ॥

મંત્રઃ—ॐ नमो धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय श्रीं क्लीं ऐं अर्हं नमः

યંત્ર—પાચ પાખડીવાળા ગુલાબના ફૂલ જેવો લખવો, કર્ણિકામાં ૐકાર, પાંચ પાંખડીઓમા બાકીના ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા, ચારે બાજુ ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૬

વિધિ—૪૦ દિવસ દરરોજ ૧૦૦૦જાપ કરવા, લાલ આસન, મૂગાની (પરવાલાની) માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ કરવુ, ભૂમિશયન કરવુ, શીલ પાલવુ

ગુણ—લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય.

बृहच्छान्ति स्तोत्र।

——[०]——

भो भो भव्याः शृणुत वचनं प्रस्तुतं सर्वमेतत्,
ये यात्रायां त्रिभुवनगुरोरार्हता भक्तिभाजः।
तेषां शान्तिर्भवतु भवतामर्हदादिप्रभावा-
दारोग्यश्रीधृतिमतिकरी क्लेशविध्वंसहेतुः ॥१॥

ભાવાર્થઃ—હે ભવ્યજનો! તમે અવસર ઉચિત મારૂ આ વચન સર્વ સાંભળો:- જે શ્રાવકો શ્રી જિનેશ્વરની યાત્રામાં ભક્તિવંત હોય છે, તેઓને શ્રી અરિહંતાદિક [પંચ પરમેષ્ઠી]ના પ્રભાવથી આરોગ્યતા, લક્ષ્મી, સંતોષ અને બુદ્ધિને કરનારી તથા રાગદ્વેષાદિકથી ઉત્પન્ન થતા ક્લેશનો નાશ કરનારી શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ. [તીર્થંકરને સ્નાત્ર કરનારા શ્રાવકોમાંથી જે અધિક ગુણવાન હોય તે શ્રાવક ઉભો થઈ આ પ્રમાણે બોલે]

भो भो भव्यलोका! इह हि भरतैरावतविदेहसंभवानां समस्ततीर्थकृतां जन्मन्यासनप्रकम्पानन्तरमवधिना विज्ञाय, सौधर्माधिपतिः सुघोषाघण्टाचालनानन्तरं सकलसुरासुरेन्द्रैः सह समागत्य सविनयमर्हद्भट्टारकं गृहीत्वा, गत्वा कनकाद्रिशृङ्गे, विहितजन्माभिषेकः शान्तिमुद्घोषयति यथा, ततोऽहं कृतानुकारमिति कृत्वा महाजनो येन गतः स पन्था इति भव्यजनैः सह समेत्य, स्नात्रपीठे स्नात्रं विधाय, शान्तिमुद्घोषयामि, तत्पूजायात्रास्नात्रादिमहोत्सवानन्तरमिति कृत्वा कर्णं दत्त्वा निशम्यतां निशम्यतां स्वाहा॥

ભાવાર્થ.—હે ભવ્યજનો! આ લોકમા ભરત, ઐરાવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જ્યારે જ્યારે તીર્થંકરનો જન્મ થાય છે, ત્યારે ત્યારે સૌધર્મ દેવલોકના ઈંદ્રનુ આસન કંપાયમાન થાય છે, તે વખતે અવધિજ્ઞાનવડે જિનેશ્વરનો જન્મ થયો જાણી તે ઇંદ્ર પોતાના સેનાપતિ પાસે સુઘોષા ઘંટા વગડાવે. તેથી સર્વ વૈમાનિક દેવો તથા ભુવનપતિના અસુરો તેઓના ઇંદ્રો સહિત આવીને પૂજ્ય જિનેશ્વરને વિનયપૂર્વક બે હાથમાં લઈ મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર આવે. ત્યા જિનજન્મનો સ્નાત્રાદિક મહોત્સવ કરી શાંતિની ઉદ્‌ઘોષણા કરે છે. તેથી કરીને હુ પણ "કરેલાનુ અનુકરણ કરવું" એમ ધારી વળી "મોટા પુરુષો જે માર્ગે ચાલે તે માર્ગ પ્રમાણ છે" એટલે ઈંદ્રાદિક દેવોએ જેમ કર્યું તેમ આપણે પણ કરવુ જોઇએ એમ જાણી ભવ્યજનો

સહિત જિનમદિરમાં આવી સ્નાત્રપીઠ ઉપર જિનેશ્વરનું સ્નાત્ર કરી તથા તેમની પૂજા, યાત્રા, સ્નાત્રા વગેરે મહોત્સવ કરી ઉંચે સ્વરે શાંતિની ઉદ્‌ઘોષણા કરૂં છું, તેથી તમે પણ કાન દઇ–સાવધાન થઇ સાંભળો.

ॐ पुण्याहं पुण्याहं प्रीयन्तां प्रीयन्तां भगवन्तोऽर्हन्तः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनस्त्रिलोकनाथास्त्रिलोकमहितास्त्रिलोकपूज्यास्त्रिलोकेश्वरास्त्रिलोकोद्योतकराः ॥

ભાવાર્થઃ—ૐ [શબ્દથી પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી કહે છે કે–] આજનો દિવસ પરમ પવિત્ર છે કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, ત્રિલોકના નાથ, ત્રિલોકથી પૂજિત ત્રિલોકને પૂજ્ય, ત્રિલોકના ઇશ્વર અને ત્રિલોકને ઉદ્યોત કરનાર ભગવાન તીર્થંકરો પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ.

ॐ ऋषभ–अजित–संभव–अभिनन्दन–सुमति–पद्मप्रभ–सुपार्श्व–चन्द्रप्रभ–सुविधि–शीतल–श्रेयांस–वासुपूज्य-विमल–अनन्त–धर्म-शान्ति-कुन्थु–अर–मल्लि–मुनिसुव्रत-नमि-नेमि-पार्श्व-वर्धमानान्ता जिनाः शान्ताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—ૐ ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનદન સ્વામી, સુમતિનાથ, પદ્મપ્રભુ, સુપાર્શ્વનાથ, ચદ્રપ્રભુ, સુવિધિનાથ, શીતલનાથ, શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્ય સ્વામી, વિમલનાથ, અનતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મલ્લિનાથ, મુનિસુવ્રતસ્વામી, નમિનાથ, નેમનાથ, પાર્શ્વનાથ, અને વર્ધમાન સ્વામી પર્યંત ચોવીશે જિનેશ્વરો કે જેઓના કષાયાદિક ઉપશાત થએલા છે, તે અમને પણ શાંતિ કરનારા થાઓ

ॐ मुनयो मुनिप्रवरा रिपुविजयदुर्भिक्षकान्तारेषु दुर्गमार्गेषु रक्षन्तु वो नित्यं स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—ૐ મુનિઓ અને ગણધરાદિક શ્રેષ્ઠ મુનિઓ શત્રુના વિજયને વિષે, દુકાળને વિષે, મહા અટવી તથા વિકટ માર્ગને વિષે નિરતર તમારૂ રક્ષણ કરો

ॐ ह्रीं श्रीं धृति–मति–कीर्ति–कान्ति–बुद्धि–लक्ष्मी–मेधा–विद्या–साधन–प्रवेश–निवेशनेषु सुगृहीतनामानो जयन्तु ते जिनेन्द्राः ॥

ભાવાર્થ—ૐ (પરમેષ્ઠીવાચક, પ્રણવબીજ) હ્રીં (માયાબીજ) શ્રીં (લક્ષ્મીબીજ), ધૃતિ–સતોષ અથવા ધીરજ, મતિ–દીર્ઘદૃષ્ટિ, કીર્તિ–નામના, કાન્તિ–તેજ, બુદ્ધિ–ડહાપણ, લક્ષ્મી, મેધા–ધારણા શક્તિ, વિદ્યા–સ્ત્રી અધિષ્ઠિત મન્ત્ર, સાધન–સાધના, પ્રવેશ–નગરાદિ પ્રવેશ, અને નિવેશન–નિવેશ સ્થાનને વિષે સારી રીતે ગ્રહણ કરાય છે, નામ જેઓના એવા તે જિનેશ્વરો જયવતા વર્તે છે.

ॐ रोहिणि-प्रज्ञप्ति-वज्रशृङ्खला-वज्रांकुशी-अप्रतिचक्रा-पुरुषदत्ता-काली-महाकाली-गौरी-गान्धारी-सर्वास्त्रामहाज्वाला-मानवी-वैरोट्या-अच्छुप्ता-मानसी-महामानसी षोडश विद्यादेव्यो रक्षन्तु वो नित्यं स्वाहा ॥

ભાવાર્થ:—ૐ રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, અપ્રતિચક્રા, પુરૂષદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, સર્વાસ્ત્રામહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી, મહામાનસી આ સોળ વિદ્યાદેવીઓ તમારૂ નિત્ય રક્ષણ કરો.

ॐ आचार्योपाध्यायप्रभृतिचातुर्वर्णस्य श्री श्रमणसंघस्य शान्तिर्भवतु तुष्टिर्भवतु पुष्टिर्भवतु ॥

ભાવાર્થ:—ૐ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે ચાર પ્રકારના શ્રી શ્રમણસંઘની શાંતિ થાઓ, તુષ્ટિ થાઓ અને પુષ્ટિ થાઓ.

ॐ ग्रहाश्चन्द्रसूर्याङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतुसहिताः सलोकपालाः सोमयमवरुणकुबेरवासवादित्यस्कन्दविनायकोपेता ये चान्येऽपि ग्रामनगरक्षेत्रदेवतादयस्ते सर्वे प्रीयन्तां, प्रीयन्तां अक्षीणकोशकोष्ठागारा नरपतयश्च भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થ:—ૐ ચંદ્ર, સૂર્ય, મંગળ, બુધ, બૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ નવગ્રહ સહિત, સોમ, યમ, વરુણ અને કુબેર એ ચાર લોકપાલ સહિત વાસવ-ઈન્દ્ર, આદિત્ય-સૂર્ય, સ્કંદ-કાર્તિકેય તથા વિનાયક-ગણપતિ સહિત, વળી બીજા પણ જે ગ્રામદેવતા, નગરદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતા વગેરે દેવો છે, તે સર્વે પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ. રાજવીઓ અક્ષય ખજાનાવાળા તથા ધાન્યના અખુટ કોઠારવાળાઓ થાઓ.

ॐ पुत्र-मित्र-भ्रातृ-कलत्र-सुहृत्-स्वजन-संबन्धि-बन्धुवर्गसहिता नित्यं चामोदप्रमोदकारिणः । अस्मिंश्च भूमण्डलायतननिवासिसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकाणां रोगोपसर्गव्याधिदुःखदुर्भिक्षदौर्मनस्योपशमनाय शान्तिर्भवतु ॥

ભાવાર્થ.—ૐ પુત્ર, મિત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી, સુહૃદ-ગુપ્ત વાત કહેવાને યોગ્ય સંબંધી સ્વજન-પોતાના સગાં વહાલાં, સંબંધી-પુત્ર પૌત્રાદિકના શ્વસુર પક્ષ વગેરે, બંધુવર્ગ-પિત્રાઈ ભાઈઓ સહિત સર્વ સંબંધીઓ નિરંતર આમોદ પ્રમોદ કરનારા થાઓ-હર્ષને આપવાવાળા થાઓ. આ લોકને વિષે પૃથ્વીમંડલ ઉપર પોતપોતાના સ્થાનમાં નિવાસ કરનાર સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓના જ્વરાદિક રોગ, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ વગેરેના ઉપસર્ગ, કોઢ વગેરે વ્યાધિ, દુઃખ; દુષ્કાળ તથા વિષાદના ઉપશમન-નાશને માટે શાંતિ થાઓ.

ॐ तुष्टि–पुष्टि–ऋद्धि–वृद्धि–माङ्गल्योत्सवाः सदा प्रादुर्भूतानि पापानि शाम्यन्तु दुरितानि शत्रवः पराङ्मुखा भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થ —ॐ તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સમૃદ્ધિ, વૃદ્ધિ, માંગલિક ઉત્સવો નિરંતર થાઓ, ઉદયમા આવેલા પાપો શાંત થાઓ, બંધાયેલા પાપ કર્મો નાશ પામો અને શત્રુઓ પરાઙ્મુખ થાઓ.

श्रीमते शान्तिनाथाय, नमः शान्तिविधायिने ।
त्रैलोक्यस्यामराधीश–मुकुटाभ्यर्चिताङ्घ्रये ॥१॥

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીવાળા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. તે પ્રભુ ત્રણ લોકની શાંતિને કરનારા છે, તથા તેઓના ચરણોને દેવેંદ્રોએ મસ્તક નમાવી પોતાના મુકુટો વડે પૂજ્યા છે.–૧

शान्तिः शान्तिकरः श्रीमान्, शान्ति दिशतु मे गुरुः ।
शान्तिरेव सदा तेषां, येषां शान्तिर्गृहे गृहे ॥२॥

ભાવાર્થ—જગતની શાતિને કરનારા તત્વોનો ઉપદેશ કરનારા શ્રીમાન શાતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ આપો. જેઓના ઘરમાં શ્રી શાતિનાથ પ્રભુ પૂજાય છે, તેઓને સદા શાતિ જ હોય છે.–૨

उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि ।
संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥३॥

ભાવાર્થ— શાંતિનાથ પ્રભુનુ માત્ર નામ ગ્રહણ કરવાથી જ ઉપદ્રવ, દુષ્ટ ગ્રહનું નડવા પણુ, ખરાબ સ્વપ્ન અને દુષ્ટ એવા શુકન નિમિત્તાદિક નાશ પામેછે અને હિતકારી સપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ તેમનુ નામ જય પામે છે.–૩

श्रीसंघजगज्जनपद–राजाधिपराजसन्निवेशानाम् ।
गोष्ठिकपुरमुख्यानां, व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥४॥

ભાવાર્થ—શ્રી સકલ સઘ, જગત, જનપદ–દેશ, રાજાધિપ–રાજ્યના અધિકારીઓ, રાજાને રહેવાના સ્થાનો, ધર્મ સભાના મનુષ્યો અને નગરના મુખ્ય મુખ્ય પુરૂષોના નામ બોલી તેઓના સબધી શાતિની ઉદ્ઘોષણા કરવી.–૪

તે આ પ્રમાણે:—

श्री श्रमणसंघस्य शान्तिर्भवतु । श्रीजनपदानां शान्तिर्भवतु ।
श्री राजाधिपानां शान्तिर्भवतु । श्रीराजसन्निवेशानां शान्तिर्भवतु ।

श्री गोष्ठिकानां शान्तिर्भवतु । श्रीपौरमुख्यानां शान्तिर्भवतु ।
श्री पौरजनस्य शान्तिर्भवतु । श्रीब्रह्मलोकस्य शान्तिर्भवतु ।
ॐ स्वाहा ॐ स्वाहा ॐ श्री पार्श्वनाथाय स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—શ્રી શ્રમણ સંઘને શાંતિ થાઓ, દેશમાં શાંતિ થાઓ, રાજાના અધિકારીઓને શાંતિ થાઓ, રાજાઓના નિવાસ સ્થાનોમાં શાંતિ થાઓ, ધર્મની ગોષ્ટી કરનારાઓને શાંતિ થાઓ, નગરના મુખ્ય મુખ્ય આગેવાન પુરૂષોને શાંતિ થાઓ, નગરના લોકોને શાંતિ થાઓ, સર્વ જીવોને શાંતિ થાઓ. ૐ સ્વાહા, ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા અર્થાત્ આ પુષ્પાદિકની પૂજા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને સંતુષ્ટ કરનારી થાઓ (અહીંયાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની જગ્યાએ જે પ્રભુનુ સ્નાત્ર હોય તે પ્રભુનું નામ દેવું, લોકોમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મહાપ્રભાવિક હોવાથી સ્તોત્રકારે તેઓનુ નામ અહીંયા લીધુ છે)

एषा शान्तिः प्रतिष्ठायात्रास्नात्राद्यवसानेषु शान्तिकलशं गृहीत्वा कुंकुमचन्दनकर्पूरागुरुधूपवासकुसुमाञ्जलिसमेतः स्नात्रचतुष्किकायां श्रीसंघसमेतः शुचिशुचिवपुः पुष्पवस्त्रचंदनाभरणालङ्कृतः पुष्पमालां कण्ठे कृत्वा, शान्तिमुद्घोषयित्वा शान्तिपानीयं मस्तके दातव्यमिति ॥

ભાવાર્થઃ—આ શાંતિપાઠ તીર્થંકરોની પ્રતિષ્ટા, યાત્રા અને સ્નાત્રાદિકની અંતમાં કરવાનો છે. તેની ઉદ્ઘોષણ આ પ્રમાણે કરવી—કોઇ વિશિષ્ટ ગુણવાન શ્રાવક ઊભો થઇ શાંતિકલશને ગ્રહણ કરી કેસર, સુખડ, કપૂર, અગુરુનો ધૂપ, વાસક્ષેપ અને કુસુમાંજલિ સહિત સ્નાત્રમંડપમા શ્રીસંઘ સહિત અત્યંત પવિત્ર શરીરવાળો થઈ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ચંદન અને આભરણોથી સુશોભિત થઇ પુષ્પની માળા કંઠમા પહેરી શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરી તે શાંતિકલશનુ પાણી સર્વના મસ્તક પર છાંટે

नृत्यन्ति नृत्यं मणिपुष्पवर्षं,
सृजन्ति गायन्ति च मङ्गलानि ।
स्तोत्राणि गोत्राणि पठन्ति मन्त्रान् ,
कल्याणभाजो हि जिनाभिषेके ॥१॥

ભાવાર્થ—કલ્યાણના ભાજન એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ, શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્નાત્ર મહોત્સવને વિષે નૃત્ય કરે છે, રત્નો અને પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, માંગલિક ગીતો ગાય છે, સ્તુતિ–સ્તોત્રોથી પ્રભુના ગુણ ગાન કરે છે, તથા તેઓશ્રીના ગોત્ર તથા નામ અને મંત્રોને બોલે છે—૧

शिवमस्तु सर्वजगतः, परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।
दोषाः प्रयान्तु नाशं, सर्वत्र सुखीभवन्तु लोकाः ॥२॥

ભાવાર્થ—સર્વ જગતના જીવોનુ કલ્યાણ થાઓ, પ્રાણી સમૂહ પરોપકાર કરવામાં તત્પર થાઓ, દોષો નાશ પામો અને સર્વ લોક સર્વત્ર સુખી થાઓ.–૨

अहं तित्थयरमाया, सिवादेवी तुम्ह नयरनिवासिनी ।
अम्ह सिवं तुम्ह सिवं, असिवोवसमं सिवं भवतु ॥३॥ स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—હું શ્રી નેમીનાથ તિર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરમાં વસુ છુ, તેથી મારૂં અને તમારૂં કલ્યાણ થાઓ, તેમજ વિઘ્નની શાતિ થાઓ.–૩

उपसर्गाः क्षयं यान्ति, छिद्यन्ते विघ्नवल्लयः ।
मनः प्रसन्नतामेति, पूज्यमाने जिनेश्वरे ॥४॥

ભાવાર્થ—શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ–લતાઓ છેદાઈ જાય છે અને ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે.–૪

सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं, सर्वकल्याणकारणम् ।
प्रधानं सर्वधर्माणां, जैनं जयति शासनम् ॥५॥

ભાવાર્થ—સર્વ મગલોમાં મંગલરૂપ, સર્વ કલ્યાણોના કારણરૂપ અને સર્વ ધર્મોને વિષે ઉત્તમ એવુ આ જૈનશાસન–જિનેશ્વર દેવોનુ શાસન જયવતુ વર્ત્તે છે–૫

परिशिष्ट १

श्री ऋषिमंडलस्तोत्रम्

आद्यंताक्षरसंलक्ष्यमक्षरं व्याप्य यत्स्थितं ।
अग्निज्वालासमं नादं बिंदुरेखासमन्वितं ॥१॥
अग्निज्वालासमाक्रान्तं मनोमलविशोधनं ।
देदीप्यमानं हृत्पद्मे, तत्पदं नौमि निर्मलं ॥२॥

અર્થાત્—શરૂઆતનો અક્ષર अ અને છેવટનો અક્ષર ह લખવાથી, તે બંને અક્ષરોની મધ્યમા બધા વર્ણાક્ષરો આવી જાય છે. અગ્નિજ્વાલા સમાન છેવટના નાદ અક્ષર (ह)ના મસ્તકના ભાગ ઉપર બિંદુ (ं) તથા રેખા (રેફ ॅ) કરીને 'अर्हं' શબ્દ બનાવવો. આ પ્રમાણે બનાવેલો 'अर्हं' શબ્દ અગ્નિની જ્વાલા સમાન પ્રકાશમાન છે, મનના [પાપરૂપી] મલને ધોવાવાલો છે અને અત્યત નિર્મલ છે. આવા પ્રકાશમાન 'अर्हं' પદને હૃદયરૂપી કમલમાં સ્થાપન કરીને, મન, વચન અને કાયાથી હું નમસ્કાર કરૂં છું—૧-૨

अर्हमित्यक्षरं ब्रह्म, वाचकं परमेष्ठिनः ।
सिद्धचक्रस्य सद्बीजं सर्वतः प्रणिदध्महे ॥३॥

અર્થાત્—'अर्हं' શબ્દ અરિહતાદિક પચ પરમેષ્ટિનો વાચક છે તથા સિદ્ધચક્રનુ બીજ છે અને તેથીજ સર્વ માંગલિક કાર્યોમા તેને પ્રણામ કરવામા આવે છે.-૩

ॐ नमोऽर्हद्भ्य ईशेभ्यः, ॐ सिद्धेभ्यो नमोनमः ।
ॐ नमः सर्वसूरिभ्यः, उपाध्यायेभ्य ॐ नमः ॥४॥
ॐ नमः सर्वसाधुभ्यः, ॐ ज्ञानेभ्यो नमोनमः ।
ॐ नमस्तत्त्वदृष्टिभ्यश्चारित्रेभ्यस्तु ॐ नमः* ॥५॥

અર્થાત્—અરિહત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ સાધુ, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્ચારિત્ર એ આઠેને ॐકાર સહિત વારવાર નમસ્કાર હો.-૪,૫

---

* ॐ नम सर्वसाधुभ्य, तत्त्वदृष्टिभ्य ॐ नम ।
ॐ नम शुद्धवोधेभ्यश्चारित्रेभ्यो नमोनम ॥५॥ —આ પ્રમાણે પણ પાઠ મળી આવે છે

श्रेयसेऽस्तु श्रियेऽस्त्वेतदर्हदाद्यष्टकं शुभं ।
स्थानेष्वष्टसु विन्यस्तं पृथग्बीजसमन्वितं ॥६॥

અર્થાત્-કલ્યાણને તથા સંપત્તિને આપવાવાળા ઉપરોક્ત અરિહંતાદિક આઠે પદોની સ્થાપના બીજાક્ષર સહિત જુદી જુદી આઠે દિશાઓમાં કરવાથી તે સુખ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળા થાય છે-૬

आद्यं पदं शिखां रक्षेत् परं रक्षतु मस्तकं ।
तृतीयं रक्षेन्नेत्रे द्वे तुर्यं रक्षेच्च नासिकां ॥७॥
पंचमं तु मुखं रक्षेत् षष्ठं रक्षतु घंटिकां ।
सप्तमं रक्षेन्नाभ्यंतं पादांतं चाष्टमं पुनः ॥८॥

અર્થાત્ઃ-અરિહતાદિક આઠ પદો પૈકી અનુક્રમે પહેલા અરિહંતપદથી શિખા (ચોટલી)ની રક્ષા કરવી, બીજા સિદ્ધ પદથી મસ્તકની, ત્રીજા આચાર્ય પદથી બંને નેત્રોની, ચોથા ઉપાધ્યાય પદથી નાસિકા (નાક)ની, પાંચમા સાધુપદથી મુખની, છઠ્ઠા પદથી ગળાની, સાતમા પદથી નાભિની અને આઠમા ચારિત્ર પદથી બંને પગોની રક્ષા કરવી. ૭-૮

पूर्वं प्रणवतः सांतः सरेफो द्व्यब्धि पंचषान् ।
सप्ताष्टादशसूर्यांकान् श्रितो बिंदुस्वरान् पृथक् ॥९॥
पूज्यनामाक्षराद्यास्तु पंचातो ज्ञानदर्शनैः ।
चारित्रेभ्यो नमो मध्ये ह्रीं सांतः समलंकृतः ॥१०॥

અર્થાત્—પ્રથમ પ્રણવ (ॐ) લખીને, પછી स કારનો અંત અક્ષર રેફ સહિત ह કાર (ह्र)ની સાથે બીજો સ્વર आ કાર, ચોથો સ્વર ई કાર, પાંચમો સ્વર उ કાર, છઠ્ઠો સ્વર ऊ કાર, સાતમો સ્વર ए કાર, આઠમો સ્વર ऐ કાર, દશમો સ્વર औकार અને બારમો સ્વર अ, ઉપર બિંદુ સહિત અલગ અલગ લગાવવાથી અનુક્રમે ह्रां, ह्रीं, ह्रुं, ह्रूं, ह्रें, ह्रैं, ह्रौं, ह्रः લખીને, પછી પૂજ્ય એવા પાંચ પરમેષ્ટિ પદોના શરૂઆતના પાચ અક્ષર લેવા અર્થાત્ अ, सि, आ, उ, सा આ પ્રકારે લખીને, વળી सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रेभ्यो (सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रेभ्यो) લખીને, અંતમાં 'नमः' થી સુશોભિત એવો ह्रींકાર બને પદોની વચમાં લખવાથી સત્તાવીશ અક્ષરનો મૂલમંત્ર તૈયાર થાય છે તે આ પ્રમાણે·—

મૂલમંત્રઃ—ॐ ह्रां ह्रीं (ह्रिं?) ह्रुं ह्रूं ह्रें. ह्रैं ह्रौं ह्रः अ सि आ उ सा सम्यग्दर्शन ज्ञानचारित्रेभ्यो ह्रीं नमः। આ સત્તાવીશ અક્ષરના મૂલમંત્રમા પ્રથમના નવ બીજાક્ષર

૧ 'द्वित्रि' એવો પણ પાઠ છે. ૨ 'पचदर्शनबोधक' એવો પણ પાઠ છે.

છે અને પછીના અઢાર શુદ્ધાક્ષર છે, એ પ્રમાણે એકત્ર મલીને સત્તાવીશ અક્ષરરૂપ શ્રી ઋષિમંડલ સ્તવના યત્રનો આ મૂલમત્ર આરાધકોને શુભ ફળનો આપનારો તથા મનોવાંછના પુરી કરનારો છે. [આ મંત્રાક્ષરોમાં પહેલા નવ બીજાક્ષરોમાં હ્રીં કાર આવતો હોવાથી પાછળનો નમઃ પહેલાંનો હ્રીં કાર ગણતરીમાં લેવામા આવતો નથી તેથી તે અઢાર અક્ષર ગણાય છે]–૯,૧૦

जंबुवृक्षधरोद्वीपः, क्षारोदधिसमावृतः।
अर्हदाद्यष्टकैरष्टकाष्ठाधिष्ठैरलंकृतः ॥११॥
तन्मध्ये संगतो मेरुः कूटलक्षैरलंकृतः।
उच्चैरुच्चैस्तरस्तारतारामंडलमंडितः ॥१२॥
तस्योपरि सकारांतं वीजमध्यस्य सर्वगं।
नमामि बिंबमार्हत्यं ललाटस्थं निरंजनं ॥१३॥

અર્થાત્–જંબુવૃક્ષને ધારણ કરવાવાળા દ્વીપ એટલે કે જંબુદ્વીપની ચારે તરફ લવણ સમુદ્ર વીંટળાએલો છે. તે દ્વીપ આઠ દિશાઓના સ્વામી અરિહંત આદિ આઠ પદોથી શોભાયમાન છે. તેના મધ્યભાગમાં મેરુ નામનો પર્વત છે જે બહુ જ કૂટોથી અલંકૃત છે અને તેની ચારે તરફ એકના ઉપર એક જ્યોતિશ્ચક્રો પરિક્રમા દે છે, તેથી તે પર્વત બહુજ સુંદર દેખાય છે. આવા મેરુ પર્વત ઉપર સકારાત બીજ (હ)ની સ્થાપના કરીને, તેમાં બેઠેલા ઘાતિકર્મરૂપી અંજન રહિત અરિહંત ભગવાનના બિંબની લલાટમાં સ્થાપના કરીને હું નમસ્કાર કરૂ છુ. ૧૧–૧૨–૧૩

अक्षयं निर्मलं शांतं बहुलं जाड्यतोज्झितं।
निरीहं निरहंकारं सारं सारतरं घनं ॥१४॥
अनुद्धतं शुभं स्फीतं सात्विकं राजसं मतं।
तामसं विरसं बुद्धं तैजसं शर्वरीसमं ॥१५॥
साकारं च निराकारं सरसं विरसं परं।
परापरं परातीतं परंपरपरापरं ॥१६॥
सकलं निष्कलं तुष्टं निर्भृतं भ्रांतिवर्जितं।
निरंजनं निराकांक्षं निर्लेपं वीतसंशयं ॥१७॥
ब्रह्माणमीश्वरं बुद्धं शुद्धं सिद्धमभंगुरं।
ज्योतिरूपं महादेवं लोकालोकप्रकाशकं ॥१८॥

અર્થાત્:-[અરિહત ભગવાનના જે બિંબનુ ધ્યાન ધરવાનુ છે, તેના સ્વરૂપનું વર્ણન સ્તોત્રકાર આ પ્રમાણે કરે છે-] અરિહત ભગવાનનુ બિંબ જન્મ મરણરૂપ નાશ રહિત હોવાથી અક્ષય છે, કર્મરૂપી મલથી રહિત હોવાથી નિર્મલ છે, શાંત-મુદ્રાવાલુ તથા વિસ્તૃત અને અજ્ઞાન રહિત છે, વળી કોઇપિણ જાતની ઇચ્છા રહિત, અહકાર રહિત છે, શ્રેષ્ટ છે, શ્રેષ્ટમાં પણ શ્રેષ્ટ અત્યંત શ્રેષ્ટ છે, ઘન છે.

ઉદ્ધતપણાથી રહિત, શુભ અને સ્વચ્છ છે શાંતિ ગુણવાળુ હોવાથી સાત્વિક છે, ત્રિલોકના નાથપણાએ કરીને રાજસ ગુણવાળુ છે, આઠ કર્મોનો નાશ કરવાને માટે તામસ ગુણયુક્ત છે, શૃગારાદિક રસોથી રહિત છે, જ્ઞાનવાન છે, તેજસ છે પૂર્ણિમાની ચાંદની રાત સમાન આનદકારી છે

અરિહતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી 'સાકાર' છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી 'નિરાકાર' છે, જ્ઞાનરૂપી રસથી ભરેલા હોવાથી 'સરસ' હોવા છતા પણ રસાદિ વિષયથી રહિત છે, ઉત્કૃષ્ટ છે, ક્રમાનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટથી પણ ઉત્કૃષ્ટ છે

અરિહતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી 'સકલ' છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી 'નિષ્કલ' છે. સતોષ ઉત્પન્ન કરવાવાલા છે, સસાર ભ્રમણથી રહિત છે, કર્મરૂપી અજનથી મુક્ત છે, કોઈપિણ જાતની આકાંક્ષા વગરના છે, કર્મરૂપી લેપથી રહિત હોવાથી નિર્લેપ છે અને સશય રહિત છે

સર્વ ભવ્યજીવોને હિતશિક્ષા દેવાવાલા હોવાથી ઇશ્વર છે, બ્રહ્મરૂપ છે, બુદ્ધરૂપ છે, અઢાર દોષોએ કરીને રહિત હોવાથી 'શુદ્ધ' છે કૃતકૃત્યપણાને પ્રાપ્ત થએલા છે, સસારમાં ફરીથી આવવાપણુ નહી હોવાથી ક્ષણભંગુરતાથી રહિત છે, જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, દેવોને પણ પૂજનીક હોવાથી 'મહાદેવ' છે, લોક અને અલોકનુ પણ સ્વરૂપ પોતાના જ્ઞાનથી પ્રકાશ કરવા વાલા છે, એવા સ્વરૂપ વાળા અરિહત ભગવાનના બિંબનુ ધ્યાન કરવું જોઇએ -૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮.

अर्हदाख्यः सवर्णांतः सरेफो बिंदुमंडितः ।
तुर्यस्वरसमायुक्तो बहुध्यानादिमालितः ॥१९॥
एकवर्णं द्विवर्णं च त्रिवर्णं तुर्यवर्णकं ।
पंचवर्णं महावर्णं सपरं च परापरं ॥२०॥

અર્થાત્—અર્હંતનો વાચક 'સવર્ણાંત' એટલે હ્કાર છે, તે રેફ અને બિંદુથી શોભાયમાન તથા ચોથા સ્વર ઈકારથી યુક્ત હોવાથી ह्रीं બીજવર્ણ છે, જે ધ્યાન

કરવા યોગ્ય છે. આ બીજ અક્ષર એક (સફેદ) રંગવાલો છે, બીજા (શ્યામ) રંગવાલો છે, ત્રીજા (લાલ) વર્ણ વાલો છે ચોથા (નીલા) રંગવાળો છે, અને પાંચમા (પીલા) વર્ણવાળો પણ છે વળી તે હ્રકાર પણ અત્યત ઉત્કૃષ્ટ છે—૧૯, ૨૦.

अस्मिन् बीजे स्थिताः सर्वे ऋषभाद्या जिनोत्तमाः ।
वर्णैर्निजैर्निजैर्युक्ता ध्यातव्यास्तत्र संगताः ॥२१॥

અર્થાત્—આ હ્રીં બીજાક્ષરમાં ઋષભાદિ ચોવીસે તીર્થંકરો બિરાજમાન છે, તેઓનુ પોતપોતાના વર્ણોએ કરીને સહિત ધ્યાન કરવુ જોઇએ.–૨૧

नादश्चंद्रसमाकारो बिंदुर्नीलसमप्रभः ।
कलारुणसमा सांतः स्वर्णाभः सर्वतोमुखः ॥२२॥
शिरः संलीन ईकारो विनीलो वर्णतः स्मृतः ।
वर्णानुसारसंलीनं तीर्थकृन्मंडलं स्तुमः ॥२३॥

અર્થાત્—હ્રીં બીજાક્ષરની નાદકલા અર્ધચંદ્રમાની આકૃતિવાળી તથા સફેદ રંગવાળી છે, અર્ધચદ્રાકૃતિની ઉપરના બિંદુનો રંગ કાલો છે; હ્રકારની મસ્તકરૂપ કલા લાલ રંગની પ્રભાવાળી છે અને હ્રકારનો બાકીનો ભાગ ચારે તરફ સુવર્ણ સમાન પીલા રંગવાળો છે, તથા મસ્તકના ભાગને મળેલો ઈકાર લીલા વર્ણવાળો છે આવા હ્રીંકારમાં પોતપોતાના વર્ણને અનુસરીને તીર્થંકરોના સમૂહની સ્થાપના કરવામા આવી છે, એવા હ્રીંકારને મારો નમસ્કાર છે.–૨૨–૨૩.

चंद्रप्रभपुष्पदंतौ नादस्थितिसमाश्रितौ ।
बिंदुमध्यगतौ नेमिसुव्रतौ जिनसत्तमौ ॥२४॥
पद्मप्रभवासुपूज्यौ कलापदमधिश्रितौ ।
शिर ईस्थितिसंलीनौ पार्श्वमल्लिजिनोत्तमौ ॥२५॥

અર્થાત્—ચદ્રપ્રભ અને પુષ્પદત (સુવિધિનાથ)–એ બે તીર્થંકરોની અર્ધચદ્રાકાર નાદકલામાં સ્થાપના કરવી, અર્ધચદ્રાકારની ઉપરની બિંદીમા નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રતસ્વામી–એ બે તીર્થંકરોની સ્થાપના, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય–એ બે તીર્થંકરોની કલાની જગ્યા મસ્તકમાં તથા મસ્તકની સાથે મળેલા ઈકારમા પાર્શ્વનાથ અને મલ્લિનાથ–એ બે તીર્થંકરોની સ્થાપના કરવી.–૨૪, ૨૫

शेषास्तीर्थकराः सर्वे रहःस्थाने नियोजिताः ।
मायाबीजाक्षरं प्राप्ताश्चतुर्विंशतिरर्हतां ॥२६॥

गतरागद्वेषमोहाः सर्वपापविवर्जिताः ।
सर्वदा सर्वलोकेषु ते भवंतु जिनोत्तताः ॥२७॥

અર્થાત્—બાકીના સોળ તીર્થંકરોની સ્થાપના રકાર તથા હ્રકારના સ્થાનમાં કરવી. આ પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થંકરોની સ્થાપના માયાબીજ (ह्रीं)માં છે. આ જિનેશ્વરદેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહથી રહિત છે અને સર્વ પાપકર્મોથી મુક્ત છે, એવા ઉત્તમ તે જિનવરો સર્વલોકમાં સંપૂર્ણ સુખ આપવાવાળા હો–થાઓ.–૨૬, ૨૭.

देवदेवस्य यच्चक्रं तस्य चक्रस्य या विभा ।
तयाच्छादितसर्वांगं मां मा हिंसंतु पन्नगाः ॥२८॥

અર્થાત્–દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા સર્વ અંગોને સર્પની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.–૨૮

देवदेवस्य यच्चक्रं तस्य चक्रस्य या विभा ।
तयाच्छादितसर्वांगं मां मा हिंसंतु नागिनी ॥२९॥

અર્થાત્—પ્રથમના પદોના અર્થની બરાબર આનો પણ અર્થ સમજવો, ફક્ત 'સર્પની જાતિના જીવો'ની જગ્યાએ 'નાગિની જાતિના જીવો પીડા ન કરો' આજ પ્રમાણે નીચેના શ્લોકોમાં પણ સમજવું.–૨૯

देवदेव० गोनसा ॥३०॥ ગોહ જાતિના જીવો પીડા ન કરો.–૩૦
देवदेव० वृश्चिकाः ॥३१॥ વિંછીની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.–૩૧
देवदेव० काकिनी ॥३२॥ કાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૨
देवदेव० डाकिनी ॥३३॥ ડાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૩
देवदेव० याकिनी ॥३४॥ યાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૪
देवदेव० राकिनी ॥३५॥ રાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૫
देवदेव० लाकिनी ॥३६॥ લાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૬
देवदेव० शाकिनी ॥३७॥ શાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૭
देवदेव० हाकिनी ॥३८॥ હાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૮
देवदेव० राक्षसाः ॥३९॥ રાક્ષસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૩૯
देवदेव० भैरवा ॥४०॥ ભૈરવ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૪૦
देवदेव० भेकसाः ॥४१॥ ભેકસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૪૧
देवदेव० किन्नराः ॥४२॥ કિંનર જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૪૨
देवदेव० व्यंतराः ॥४३॥ વ્યંતર જાતિના દેવો પીડા ન કરો.–૪૩

देवदेव० देवताः ॥४४॥ સર્વ જાતિના દેવતાઓ પીડા ન કરો.-૪૪
देवदेव० तस्कराः ॥४५॥ ચોર લોકો પીડા ન કરો.-૪૫
देवदेव० वन्हयः ॥४६॥ અગ્નિ પીડા ન કરો.-૪૬
देवदेव० शृंगिणः ॥४७॥ શીંગડાવાળા જીવો પીડા ન કરો.-૪૭
देवदेव० दंष्ट्रिणः ॥४८॥ ડાઢથી કરડવાવાળા જીવો પીડા ન કરો-૪૮
देवदेव० रेपलाः ॥४९॥ રેપલ જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૪૯
देवदेव० पक्षिणः ॥५०॥ પાંખવાલા પક્ષીઓ પીડા ન કરો.-૫૦
देवदेव० भजकाः ॥५१॥ ભાગફોડ કરવાવાળા પ્રાણીઓ પીડા ન કરો.-૫૧
देवदेव० जृंभकाः ॥५२॥ જૃંભક દેવતાઓ પીડા ન કરો.-૫૨
देवदेव० तोयदाः ॥५३॥ જલમાં રહેવાવાળા જીવો પીડા ન કરો.-૫૩
देवदेव० सिंहकाः ॥५४॥ સર્વ જાતિના સિંહો પીડા ન કરો.-૫૪
देवदेव० शूकराः ॥५५॥ સર્વ જાતિના સૂવરો પીડા ન કરો-૫૫
देवदेव० चित्रकाः ॥५६॥ ચિત્તાની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૫૬
देवदेव० हस्तिनः ॥५७॥ સર્વ જાતના હસ્તિઓ પીડા ન કરો.-૫૭
देवदेव० भुमिपाः ॥५८॥ પૃથ્વીના સ્વામી એવા રાજાઓ પીડા ન કરો.-૫૮
देवदेव० शात्रव ॥५९॥ સર્વ શત્રુઓ પીડા ન કરો-૫૯
देवदेव० ग्रामिणः ॥६०॥ ખેતરની રક્ષા કરવાવાળા દેવતા પીડા ન કરો.-૬૦
देवदेव० दुर्जनाः ॥६१॥ દુર્જન લોકો પીડા ન કરો.-૬૧

देवदेवस्य यच्चक्रं तस्य चक्रस्य या विभा ।
तयाच्छादित सर्वांगं मां मा हिंसंतु व्याधयः ॥६२॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા સર્વ અંગોને કોઈ પણ જાતના વ્યાધિઓ પીડા ન કરો.-૬૨

श्रीगौतमस्य या मुद्रा तस्या या भुवि लब्धयः ।
ताभिरभ्यधिकं ज्योतिरर्हः(र्हं) सर्वनिधीश्वरः ॥६३॥

અર્થાત્—શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધરદેવનુ જે સ્વરૂપ અને તેની જે લબ્ધિ આ પૃથ્વીપર પથરાએલી છે, તે જ્યોતિથી પણ અધિક જ્યોતિ અરિહત ભગવાનની છે, વળી તે ભગવાન સર્વ વિદ્યાઓના ખજાના રૂપ છે.-૬૩

पातालवासिनो देवा देवा भूपीठवासिनः ।
स्वः स्वर्गवासिनो देवाः सर्वे रक्षंतु मामितः ॥६४॥

અર્થાત્—પાતાલ નિવાસી ભૂવનપતિ દેવો, પૃથ્વીપર વસનાર વ્યંતરાદિક દેવો તથા સ્વર્ગમાં રહેલા કલ્પવાસી તથા વિમાનવાસી સર્વ દેવો મારી રક્ષા કરો.-૬૪

येऽवधिलब्धयो ये तु परमावधिलब्धयः ।
ते सर्वे मुनयो दिव्याः मां संरक्षंतु सर्वतः ॥६५॥

અર્થાત્—જેઓ અવધિજ્ઞાનની લબ્ધિવાલા અને જેઓ પરમાવધિ જ્ઞાનની લબ્ધિવાલા બારમા ગુણસ્થાનવર્તી દિવ્ય મુનીશ્વરો છે, તેઓ મારી સર્વ તરફથી રક્ષા કરો -૬૫

भुवनेन्द्र व्यंतरेन्द्र ज्योतिष्केंद्र कल्पेन्द्रेभ्यो नमः ।
श्रुतावधि देशावधि परमावधि सर्वावधि बुद्धिऋद्धिप्राप्त
सर्वौषधिप्राप्तानंतबलर्द्धिप्राप्त रसर्द्धिप्राप्त विक्रियर्द्धिप्राप्त
क्षेत्रर्द्धिप्राप्ताक्षीणमहानसर्द्धिप्राप्तेभ्यो नमः ॥६६-६७॥

ભાવાર્થ—ભવનપતિના ઇંદ્ર, વ્યંતરોના ઇંદ્ર, જ્યોતિષીના ઇંદ્ર તથા કલ્પવાસી દેવોના ઇંદ્રને નમસ્કાર હો, શ્રુતાવધિ, દેશાવધિ, પરમાવધિ, સર્વઅવધિ, બુદ્ધિ, ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા, સર્વૌષધિ, અનતબલ ઋદ્ધિ ને પ્રાપ્ત કરેલા, રસઋદ્ધિ, વૈક્રિય ઋદ્ધિ, ક્ષેત્ર ઋદ્ધિ અને અક્ષીણ મહાનસ ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા [મુનીશ્વરો] ને નમસ્કાર હો. આ સોળે પદો યન્ત્રના કોઠામાં રહેલા છે.-૬૬, ૬૭

ॐ श्रीह्रीश्च धृतिर्लक्ष्मी गौरी चंडी सरस्वती ।
जयाम्बा विजया क्लिन्नाऽजिता नित्या मदद्रवा ॥६८॥
कामांगा कामबाणा च सानंदा नंदमालिनी
माया मायाविनी रौद्री कला काली कलिप्रिया ॥६९॥
एताः सर्वा महादेव्यो वर्त्तंते या जगत्रये ।
मम सर्वाः प्रयच्छंतु कांतिं लक्ष्मीं धृतिं मतिं ॥७०॥

અર્થાત્—શ્રી ૧, હ્રી ૨, ધતિ ૩, લક્ષ્મી ૪, ગૌરી ૫, ચડી ૬, સરસ્વતી ૭ જયા ૮, અબીકા ૯, વિજયા ૧૦, કિલન્ના ૧૧, અજિતા ૧૨, નિત્યા ૧૩, મદદ્રવા ૧૪, કામાગા ૧૫, કામબાણા ૧૬, નદા ૧૭, નદમાલિની ૧૮, માયા ૧૯, માયાવિની ૨૦, રૌદ્રી ૨૧, કલા ૨૨, કાલી ૨૩, અને કલિપ્રિયા ૨૪, આ સર્વ મોટી દેવિયો ત્રણ જગતને વિષે વિદ્યમાન છે, તે ચોવીશે દેવિયો મને કાંતિ, લક્ષ્મી, ધૈર્ય અને બુદ્ધિ ને આપનારી થાઓ -૬૮,૬૯,૭૦.

दुर्जना भूतवेतालाः पिशाचा मुद्गलास्तथा।
ते सर्वे उपशाम्यंतु देवदेवप्रभावतः ॥७१॥

અર્થાત્—દુર્જન લોકો, ભૂત, વૈતાલ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ વગેરે સર્વ મિથ્યાત્વી અને રૌદ્ર પરિણામી જીવો દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વરદેવના પ્રભાવથી શાંત થાઓ.—૭૧

दिव्यो गोप्यः सुदुष्प्राप्यः श्रीऋषिमंडलस्तवः।
भाषितस्तीर्थनाथेन जगत्त्राणकृतोऽनघः ॥७२॥

અર્થાત્—આ શ્રી ઋષિમંડલ સ્તવ બહુ જ દિવ્ય પ્રભાવવાળું છે, તેની પ્રાપ્તિ થવી બહુ જ દુર્લભ છે, જગતની રક્ષા કરવાને માટે નિર્દોષ એવું આ સ્તોત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ ભાખેલું—કહેલું છે અને તેથી જ તે ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય છે.—૭૨

रणे राजकुले वन्हौ जले दुर्गे गजे हरौ।
श्मशाने विपिने घोरे स्मृतो रक्षति मानवं ॥७३॥

અર્થાત્—યુદ્ધમાં, રાજદરબારમા, અગ્નિના ઉપદ્રવ વખતે, જલમા સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, કિલ્લામાં, હાથી તથા સિંહ તરફથી ભય ઉપસ્થિત થયે છતે, સ્મશાન ભૂમિમા તથા ઘોર વનમાં સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, આ મંત્રનુ સ્મરણ કરવાથી મનુષ્યની રક્ષા થાય છે.—૭૩

राज्यभ्रष्टा निजं राज्यं पदभ्रष्टा निजं पदं।
लक्ष्मीभ्रष्टा निजां लक्ष्मीं प्राप्नुवंति न संशयः ॥७४॥

અર્થાત્—રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થએલ રાજા પોતાના રાજ્યને, મંત્રી વગેરે અધિકારીના પદેથી ભ્રષ્ટ થએલ પોતાના પદને, ધનથી રહિત થએલ પોતાના ધનને પાછુ પ્રાપ્ત કરે છે, તે બાબતમા કોઈ પણ જાતની શંકા કરવી નહિ.—૭૪

भार्यार्थी लभते भार्यां पुत्रार्थी लभते सुतं।
धनार्थी लभते वित्तं नरः स्मरणमात्रतः ॥७५॥

અર્થાત્—આ સ્તોત્ર વગેરેના સ્મરણમાત્રથી પણ સ્ત્રીની ચાહના વાળાને સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ, પુત્રની ઇચ્છાવાળાને પુત્રની પ્રાપ્તિ અને ધનની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે.—૭૫

स्वर्णे रूप्येऽथवा कांस्ये लिखित्वा यस्तु पूजयेत्।
तस्यैवेष्टमहासिद्धिर्गृहे वसति शाश्वती ॥७६॥

અર્થાત્—આ યંત્રને× સોનાના, ચાંદીના અથવા કાંસાના પતરાપર લખીને જે

× યંત્રની આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૩૮૬, ૬૮૭

મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં પૂજન કરે છે, તેના ઘરમાં હમેશા આઠે મહા સિદ્ધિઓ વાસ કરે છે.–૭૬

भूर्जपत्रे लिखित्वेदं गलके मूर्ध्नि वा भुजे।
धारितं सर्वदा दिव्यं सर्वभीतिविनाशनं ॥७७॥

અર્થાત્—આ દિવ્ય યત્રને ભોજપત્ર પર [અષ્ટગંધથી] લખીને, [માદળીઆમાં ઘાલી] ગળામાં, મસ્તકમાં અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી નિરંતર સર્વપ્રકારની ભીતિઓ નાશ થાય છે –૭૭

भूतैः प्रेतैर्ग्रहैर्यक्षैः पिशाचैर्मुद्गलैस्तथा।
वातपित्तकफोद्रेकैर्मुच्यते नात्र संशयः ॥७८॥

અર્થાત્—[ઉપર પ્રમાણે યત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્ય] ભૂત, પ્રેત, નવગ્રહ, યક્ષ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ અને વાત, પિત્ત તથા કફ જન્ય રોગોના ઉપદ્રવોથી મુક્ત થાય છે; આ બાબતમાં કોઈ પણ જાતની શકા રાખવી નહિ.–૭૮

भूर्भुवःस्वस्त्रयीपीठवर्तिनः शाश्वता जिनाः।
तैः स्तुतैर्वंदितैर्दृष्टैर्यत्फलं तत्फलं स्मृतेः ॥७९॥

અર્થાત્–પાતાલલોક, મનુષ્યલોક તથા દેવલોક એ ત્રણે લોકમાં રહેલા જે શાશ્વતા જિનેશ્વરો છે, તેની સ્તવના, વંદના અને દર્શન કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેટલા જ ફલની પ્રાપ્તિ આ સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી થાય છે.–૭૯

एतद्गोप्यं महास्तोत्रं न देयं यस्य कस्यचित्।
मिथ्यात्ववासिनो दत्ते बालहत्या पदेपदे ॥८०॥

અર્થાત્–આ મહાસ્તોત્ર ગોપવી (ખાનગી) રાખવું જોઇયે, જેને તેને આપવું ન જોઇયે, મિથ્યાત્વથી વાસિત પ્રાણીઓને આપવાથી આપનારને પગલે પગલે બાલહત્યાનુ પાપ લાગે છે –૮૦

आचाम्लादि तपः कृत्वा पूजयित्वा जिनावलिम्।
अष्टसाहस्रिको जापः कार्यस्तत्सिद्धिहेतवे ॥८१॥

અર્થાત્–આયબિલ વગેરે તપ કરીને ચોવીશ જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને, ઇચ્છિત કાર્યની સિદ્ધિ માટે આ મત્રના ૮૦૦૦ આઠ હજાર જાપ કરવા જોઇએ.–૮૧

शतमष्टोत्तरं प्रातर्ये पठंति दिनेदिने।
तेषां न व्याधयो देहे प्रभवंति च संपदः ॥८२॥

અર્થાત્-જે ભવ્યપુરુષ! શુદ્ધ યોગથી દરરોજ સવારમાં ઉઠીને એકાગ્રચિત્તથી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરીને મૂલમંત્રનો એકસોને આઠ વાર જાપ કરે છે, તેના શરીરમાં રોગ પેદા થતા નથી અને તેને દરેક પ્રકારની સંપદાઓ મલી આવે છે.-૮૨

अष्टमासावधिं यावत् प्रातः प्रातस्तु यः पठेत्।
स्तोत्रमेतन्महातेजस्त्वर्हद्विंवं स पश्यति ॥८३॥
दृष्टे सत्यार्हते विंवे भवे सप्तमके ध्रुवं।
पदं प्राप्नोति शुद्धात्मा परमानंदसंपदां ॥८४॥

અર્થાત્-મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરીને એકાગ્રચિત્ત થઇને, નિરંતર સવારમાં આઠ મહિના સુધી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનાર મનુષ્ય અરિહંત ભગવાનનુ તેજોમય એવું બિંબ જુએ છે, અને તે પ્રમાણે અરિહંત ભગવાનનું તેજોમય બિંબ દેખનાર ભવ્યપુરુષ! નિશ્ચયે કરીને સાતમા ભવે પરમ-અતીંદ્રિય આનંદનુ સ્થાન એવા મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરે છે *-૮૩, ૮૪.

विश्ववंद्यो भवेद्ध्याता कल्याणानि च सोऽश्नुते।
गत्वा स्थानं परं सोऽपि भूयस्तु न निवर्त्तते ॥८५॥

અર્થાત્-આ પ્રમાણે ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય જગતને વંદન કરવા યોગ્ય થાય છે, કલ્યાણની પરંપરાને પામે છે, [અને] મોક્ષપદને પામીને ફરીથી તે સંસારમાં પાછો આવતો નથી-જન્મ લેતો નથી-૮૫

इदं स्तोत्रं महास्तोत्रं स्तवानामुत्तमं परं।
पठनात् स्मरणाज्जापाल्लभ्यते पदमव्ययम् ॥८६॥

અર્થાત્-આ સ્તોત્ર સ્તોત્રોને વિષે મહાસ્તોત્ર છે, સ્તવનોમાં ઉત્તમોત્તમ છે અને તેનો પાઠ, સ્મરણ અને જાપ કરવાથી અવ્યય એવા મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે.-૮૬

---

* અરિહંત ભગવાનનુ તેજોમય એવું બિંબ ભવ્યપુરુષને દેખાય છે, એ વાત તદ્દન સત્ય છે. કારણ કે આ સ્તોત્રના પાઠથી મેં પોતે પણ અરિહંત ભગવાનનું મહાતેજસ્વી એવું બિંબ સ્વપ્નમાં જોયેલું છે.—સારાભાઇ નવાબ.

परिशिष्ट २

॥ श्री नवग्रहमन्त्राक्षरस्तोत्रम् ॥

प्रथम प्रणव मायाबीजं श्रियं सु नत्वा थलपति श्रीगोडीपार्श्वनाथो प्रसन्नः।
श्रीमद्वर्णं पउमादेवीमभ्यष्टसिद्धिः अट्टे मट्टे दुष्टसर्वशत्रुविघटं ॥१॥

अथातः ग्रहसर्वाणि पार्श्वपादाब्जसेवितं।
दासानां दुःखहर्त्ता च सर्वाभीष्टफलप्रदं ॥२॥

અર્થાત્–શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણકમલની સેવા કરનાર સર્વ ગ્રહો, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સેવકોને સર્વ ઇચ્છિત ફ્લને આપવાવાળા તથા દુઃખોનો નાશ કરવાવાળા થાય છે.–૧–૨

धर्मकामार्थमोक्षांताः मनोवांछितदायकः।
रविभौमशनिराहुः महाकष्टं तु घातकं ॥३॥

અર્થાત્–વળી તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, ધર્મ અર્થ કામ અને મનોવાંછિત એવા મોક્ષપદને પણ છેવટે આપનારા છે, રવિ, મગળ, શનિ અને રાહુ એ ચાર ગ્રહો મહાકષ્ટના આપવાવાળા તથા ઘાતક છે –૩

नमस्कारं च मार्त्तंड ममोपरि कृपां कुरु।
ॐ स्रां स्रीं स्रौं स्रः स सूर्यः मम तुष्टतु ॥४॥

અર્થાત્–ॐ स्रां स्रीं स्रौं स्रः મત્રવાળો એવો સૂર્ય મારા ઉપર તુષ્ટમાન થાઓ. વળી હે સૂર્ય! તને નમસ્કાર થાઓ, તુ મારા ઉપર કૃપા કર.–૪

ॐ श्रां श्रीं श्रौं श्रः शशिदेव नमोऽस्तु ते।
अमृतां च सदामीयं स चंद्रः मम तुष्टये ॥५॥

અર્થાત્–ॐ श्रां श्रीं श्रौं श्रः મત્રવાળા હે ચદ્ર! તને નમસ્કાર થાઓ નિરતર અમૃતને વરસાવવાવાળો અને અમીને દેવાવાળા ચદ્ર મારા ઉપર તુષ્ટિ માટે થાઓ.–૫

ॐ क्रां क्रीं क्रौं क्रः कुजदेव दयां कुरु।
भुमिपूत्र भयच्छेद सर्वारीष्टहरो हरः ॥६॥

અર્થાત્–ॐ क्रां क्रीं क्रौं क्र મંત્રવાળા હે મંગળ! તું મારા પ્રત્યે દયા કર. ભયનો નાશ કરનાર હે પૃથ્વીપુત્ર! (મગળ!) મારા સર્વ કષ્ટોનુ હરણ કર.–૬

ॐ ब्रां ब्रीं ब्रौं ब्रः बुधो ज्ञः बहुसंपदः।
शशिसुतो न रिष्टस्त्वं ऋद्धिवृद्धिप्रदो भव ॥७॥

અર્થાત્—ॐ ब्रां ब्रीं ब्रौं ब्रः મંત્રવાળા હે બુધ! મને બહુ સંપદાને આપવાવાળો થા. ચન્દ્રના પુત્ર હે બુધ! તારી કૃપાથી મારે ત્યાં ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ નિરંતર થાઓ.–૭

ॐ ज्रां ज्रीं ज्रौं ज्रः जीवदेवो बृहस्पतिः।
गुरुर्बोधनदाता च मां स्वामिंस्तु कृपां कुरु ॥८॥

અર્થાત્—ॐ ज्रां ज्रीं ज्रौं ज्रः મન્ત્રાક્ષરવાળા હે ગુરૂ! તું ધનનો આપવાવાળો હોવાથી મારા પ્રત્યે તું કૃપા કરીને ધનને આપવા વાળો થા.–૮

ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्रः स शुक्रः असुरोगुरुः।
शुक्लवर्णं सौख्यकर्त्ता वर्णदुःखं तु चूरय ॥९॥

અર્થાત્—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्रः મંત્રાક્ષરવાળા, અસુરોના ગુરૂ, સફેદ વર્ણવાળા તથા સુખના દેવાવાળા એવા હે શુક્ર! તું મારા દુઃખનો નાશ કર.–૯

ॐ ष्मां ष्मीं ष्मौं ष्मः शनिदेवो रविसुतः।
तुष्टमानः ममानंदं ममशत्रुहरोद्भुतं (भव) ॥१०॥

અર્થાત્—ॐ ष्मां ष्मीं ष्मौं ष्मः મન્ત્રાક્ષરવાળા અને સૂર્યપુત્ર હે શનિદેવ! તમે મારા ઉપર તુષ્ટમાન થયા થકા મને આનંદના આપવાવાળા અને મારા શત્રુઓનો નાશ કરનારા થાઓ.–૧૦

ॐ रां रीं रौं रः आसुरिः सिंहीकासुतः।
रोगशोकदुःखहर्त्ता सर्वकोटिफलप्रदः ॥११॥

અર્થાત્—ॐ रां रीं रौं रः મન્ત્રાક્ષરવાળા સિંહીકાના પુત્ર હે રાહુ! તું મારા રોગ, શોક અને દુઃખનો નાશ કરનારો થા અને કરોડો ઉત્તમફલોનો આપવાવાળો થા.–૧૧

ॐ स्रां स्रीं स्रौं स्रः केतुःकल्याणकारकः।
स एव सुखदाता च दुःखसर्वनिवारकः ॥१२॥

અર્થાત્—ॐ स्रां स्रीं स्रौं स्रः મન્ત્રાક્ષરોવાળો કેતુ કલ્યાણનો કરવાવાળો, વળી સુખનો દેવાવાળો અને દુખનું નિવારણ કરવાવાળો છે.–૧૨

श्रीपार्श्वचरणकमल–भक्तियुक्तंनवग्रहाः।
सदानंदमहार्थाय नित्यपाठं करिष्यति ॥
पार्श्वदेवप्रतापायः चिरंजीयाय शाश्वती ॥१३॥

અર્થાત્—શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં ચરણકમલને વિષે ભક્તિમાન એવા નવે ગ્રહો× આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનારને નિરંતર આનદના દેનારા અને મોટી લક્ષ્મીને આપનારા થાય છે અને પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ભક્તિ કરનારાને ત્યાં ચિરકાલ લક્ષ્મી વાસો કરે છે.–૧૩

નવગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ—

આ પ્રમાણે નવગ્રહ મંત્રાક્ષર સ્તોત્રનો પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી સવારમા ઉઠીને પાઠ કરવાથી અને નીચેની વિધિએ પૂજન કરવાથી તે તે ગ્રહની પીડાનું નીવારણ થાય છે.–

સૂર્ય નડતો હોય તો પદ્મપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તવસ્ત્રથી તથા રક્તચંદનથી પૂજા કરવી.–૧

ચંદ્ર નડતો હોય તો ચંદ્રપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની શ્વેતવસ્ત્રથી તથા સુખડ અને બરાસથી પૂજા કરવી.–૨

મંગલ નડતો હોય તો વાસુપૂજ્યસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તચંદન તથા રક્ત સોપારીથી પૂજા કરવી.–૩

બુધ નડતો હોય તો વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, નમિનાથ, અથવા મહાવીરસ્વામિના અધિષ્ઠાયકદેવની દૂધ તથા ખાંડથી પૂજા કરવી.–૪

ગુરૂ નડતો હોય તો ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમતિનાથ, સુપાર્શ્વનાથ, અથવા શીતલનાથના અધિષ્ઠાયકદેવની દહિંથી પૂજા કરવી.–૫

શુક્ર નડતો હોય તો સુવિધિનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની ધાતુ વગેરેથી પૂજા કરવી.–૬

શનિ નડતો હોય તો મુનિસુવ્રતસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની તેલના દીવાથી પૂજા કરવી.–૭

રાહુ નડતો હોય તો નેમીનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ વસ્ત્રથી પૂજા કરવી.–૮

કેતુ નડતો હોય તો મલ્લિનાથ તથા પાર્શ્વનાથના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલવસ્ત્રથી પૂજા કરવી.–૯

॥ ઇતિ નવ ગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ સંપૂર્ણ ॥
સંવત ૧૮૮૨ના દિપોત્સવી દિને લિખિતં ॥

× શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તથા તેઓના ચરણકમલમાં રહેલાં નવે ગ્રહોના ચિત્ર માટે જુઓ ચિત્ર નંબર ૩૮૮

परिशिष्ट. ३

श्रीमहालक्ष्मी अष्टक

ॐ નીર નીરમલ સુગંધ ચંદન અખંડ અક્ષત પુષ્પજં ।
દીપ ધૂપ નૈવેદ્ય પય ઘૃત શર્કરાયુત ફલાદિકં ॥
પૂજા ભવ્ય શિવસુખદાયક દુરિત કલ્મષ ખંડણું ।
શ્રી મહાલક્ષ્મી મહામાયા પૂજાયાં પ્રતિગૃહ્યતાં ॥૧॥
ॐ નમોઽસ્તુ મહામાયે સુરાસુર પ્રપૂજ્યતે ।
શંખ ચક્ર ગદાહસ્તે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૨॥
જન્માદિરહિતે દેવી આદિ શક્તિ અગોચરે ।
યોગિની યોગ સંભૂતે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૩॥
પદ્મે વનારસિ દેવી પદ્મજિંહ્વા સરસ્વતી ।
પદ્મહસ્તે જગન્નાથે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૪॥
સર્વજ્ઞ સર્વદં દેવી સર્વદુઃખ નિવારિણી ।
સર્વ સિદ્ધિ કરે દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૫॥
સ્થૂલે સૂક્ષ્મે મહારૂદ્રે સત્યે સત્ય મહોદરી ।
મહા પાપ હરે દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૬॥
સિદ્ધિ બુદ્ધિ પ્રદે દેવી ભક્તિ મુક્તિ પ્રદાયિની
મિત્ર હસ્તે મહાદેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૭॥
લક્ષ્મી સ્તવનં પુન્યં, પ્રાતરુત્થાય યઃ પઠેત્ ।
દુઃખ દારિદ્રય ન પશ્યંતિ રાજય પ્રાપ્નોતિ નિત્ય સ ॥૮॥

॥ ઇતિ મહાલક્ષ્મી અષ્ટક સંપૂર્ણ ॥

परिशिष्ट. ४

શ્રી માણિભદ્રજીનો છંદ.

સરસ વચન દ્યો સરસ્વતિ પુજું ગુરૂ કે પાય,
ગુણ માણિકનાં ગાવતાં સેવકને સુખ થાય. ૧
માણિભદ્રને પાંમીઓ સુરતરુ જેહવો સાંમ,
રોગ સોગ દૂરે હરે નમું ચરણ સિર નાંમ. ૨
તુ પારસ તુ પોરસો કામ કુભ સુખકાર,
સાહેબ વરદાઈ સદા આતમનો આધાર ૩
તુ હી ચિંતામણિ રતન ચીત્રાવેલ વિચાર,
માંણક સાહેબ માહરે દોલતરો દાતાર ૪
દેવ ઘણા દુનિયા નમે સુતા કરે સનમાન;
માંણિભદ્ર મોટો મર્દ દિયે દેસ દીવાણ. ૫

અડયલ છંદ

દીપતો જગમાહે દીપે પીસુણ તાણા દલ તુહી જ જીપે,
આઠે ભયથી તુહી જ તુહી ઉગારે નદ્યા કરતાં શત્રુ નિવારે. ૧
ગજમુખ દેવ મહા ઉપગારી એરાવણ જિણરે અસવારી;
માંણીભદ્ર મોટો મહારાજા વાજે સદા છત્રીસે વાજા ૨
હેમવિમલસૂરી સાહાઈ ક્ષેત્રપાલ* જિણે કાઢયો જાઈ,
ઉણ વેલા માંણિક તુ ઉઠયો ભૈરવને ગુરજાસુ કુટયો ૩
માનોજી માણિક વચન હમારો થે છોડો હું ચાકર થારો,
માંણિભદ્રજી વાચા માનિ કાલો ગોરો કીધો કાનિ ૪
પાટ ભગત પણ વાચા પાલી વલતિ સામગ્રી સહૂ વાલી,
જાલમ માંણિક બાંહે ઝાલયો, દેસ અઢાર જ દી અજુવાલયો. ૫
કુમતિ રોગ કરે નિકદન માંણિભદ્ર તપગચ્છ કેરો મડણ;
ધ્યાન ધરી એકે મન ધારે સઘલા કારજ માંણિક સારે ૬

* જુઓ ચિત્ર નબર ૩૩૭

બોલ સરે રાખે દરબારે વસુધા અધિકી લાજ વધારે,
આઠમ ચૌદસ જે આરાધે સઘલા જાપ દીવાલી સાધે ૭
માંણિભદ્ર પૂજી જે મોટો તિણરે કદીએ ન આવે તોટો,
ભાવ કરી જે તુઝને ભેટે માણિક જિણરા દાલિદ્ર મેટે. ૮
ધન અખુટ બહુ ધન પાવે માણિક તતખિણ રોગ ગમાવે;
સેવકને તુ બાંહિ સાહિં મહિમા થાઈ જગ સહૂ માંહિં. ૯
જો મુજને સેવક કરી જાણો માણિભદ્ર મુજ વિનતિ માનો,
દીલ ભરી દરીસણ મુજનેં દીજે કૃપા કરી સેવકને સુખ કીજે. ૧૦

દૂહા

તું વાસી ગુજરાતકો નવખડે તુજ નાંમ,
મગરવાડે મોટો મરદ કવિયાં [ના] સારે કામ. ૧
સેવકને તુ સીખવે નાયક નાંમ નરેસ,
જિણ વિધ હુ પૂજા કરૂ હૂકમ પ્રમાણે હમેસ ૨
કરો અગાડી કવિઅણા માણિભદ્ર માબાપ,
દીલ ભરી દરિસણ દીજીઈ સેવક ટાલ સતાપ. ૩
માણિભદ્ર મહારાજસૂ ઉદો કરે અરજ,
મુલમત્ર મોય દીજીઈ રાખો માહરી લાજ. ૪

અડયલ છંદ

વસુધામા મારી લાજ વધારો નાત ગોત્રમે કુજસ નીવારો;
દુઃખ દાલિદ્ર હરિજે દૂરે પૂત્ર તણી વછા તુ પૂરે. ૧
સેતાનીને તુ સમજાવે અવનિપતિ પણ ચરણે આવે;
વિઘન અનતા રાજ નીવારે માંણિભદ્ર મુજ શત્રુ વારે. ૨
સઘલા નર નારી વસ થાઈ ડાકિણી સાકિણી નાસી જાઇ;
ભુત પ્રેત તુજ નામે ભાગેં નાહર[1] ચોર કદીઇ નવી લાગેં, ૩
મોટા દાનવ તુંહી મરોડે તાવ તેજારા તુહી ત્રોડે;
હરી હર દેવ ઘણાઈ હોઈ કલીમે તુમ સરીખો નહી કોઈ. ૪

---

૧ સિંહ

ભાવે અડસઠ તિરથ ભેટો ભાવે માંણિભદ્રને ભેટો;
સુરપતિ માહરી અરજ સુણીજે કવીઅણુનેં તતખીણ સુખીકીજેં. ૫
તાહરી પાર ન પામે કોઈ જાલમવીરરી જગમાં જોઈ;
દ્યો વાંછીત માણુક વરદાઈ સેવકને ગહગટ્ટ સવાઈ. ૬

કલસ

ગુણગાયા ગહગટ્ટ અન્નધન કપડા આવે,
ગુણગાયા ગહગટ્ટ પ્રગટ ઘરે સંપદ પાવે;
ગુણગાયા ગહગટ્ટ રાજમાન મોજ દેવરાવે,
ગુણગાયા ગહગટ્ટ લોક સહૂ પૂજા લાવે. ૧
સુખકુસલ આસા સફલ ઉદયકુસલ ઇણી પરે કહેં,
ગુણ માણિકરા ગાવતાં લાખ લાખ રીઝાં તે લહે, ૨

॥ ઇતિ શ્રી માણિભદ્રજીનો છંદ સંપૂર્ણ ॥

—— ○ ——

परिशिष्ट ५

भैरवाष्टकम् ।

—[०]—

एकं खट्वाङ्गहस्तं पुनरपि भुजगं पाशमेकं त्रिशूलं
खड्गं हस्ते कपालं डमरुकसहितं वामहस्ते पिनाकम् ।
चन्द्रार्कं केतुमालां विकृतनरशिरः सर्पयज्ञोपवीतं
कालं कालान्धकारं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥१॥
नीलं जीमूतवर्णं सकलशतमयं भैरवं क्षेत्रपालं
रुद्रं रुद्रावतारं ज्वलितशिखशिखं रौद्रके शंखदंष्ट्रं ।
भीमाङ्गं भीमनादं कलितकलरवं वन्द्यपादं त्रिलोक्या
ज्वालामालाकरालं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥२॥
कैलाशे मेरुशृंगे दिशिदिशिगहने दैत्यनैलानिवासे
पाताले मृत्युलोके जलनिधिपुलिने कानने सर्वतीर्थे ।
सौम्ये सूर्याधिवासे ग्रहफणिनिलये द्वीपद्वीपान्तरेषु
सर्वस्थानेषु पूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥३॥
सिद्धान्ते कूलमार्गे पथि कुलिकमते मन्त्रतन्त्रे समस्ते
देवे ब्रह्मावतारे विविधजिनमते सर्वशास्त्रप्रसिद्धे ।
खड्गं पातालहस्तं वररसगुटिकामञ्जनं पादलेपं
सर्वं कर्तुं समर्थं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥४॥
हुंकारैर्घोरनादैश्चलितवसुमती सागरं मेरुशृंगं
ब्रह्मांडं ब्रह्मखण्डं स्फुरितकहकहारावरौद्राट्टहासे ।
खड्गंपातालमूलं वरुणकसहितं पाशखट्वाङ्गहस्तं
ह्रां ह्रीं ह्रूं मोहरूपं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥५॥
कंकालं कालरूपं कलकलसहितं भूतवैतालनाशं
ह्रां ह्रीं ह्रीं भूमूर्तिर्तं घघघघघटितोद्गाररौद्रादिमन्त्रैः ।

भूतैः प्रेतैः प्रभूतैरुपशमतमहायक्षरक्षःपिशाचैः
ह्रां ह्रीं ह्रूं सर्वपूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥६॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रासुरसरिदमरासोमसूर्याग्निरूपा
आकाशे वायुभूमिर्जलमितिसकलं यस्य मूर्तिस्वरूपम्।
बाल्येनंनाहवेत्तं सकलशिवमयं सर्वरूपं प्रशान्तं
सर्वं ज्ञानं प्रसिद्धं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥७॥

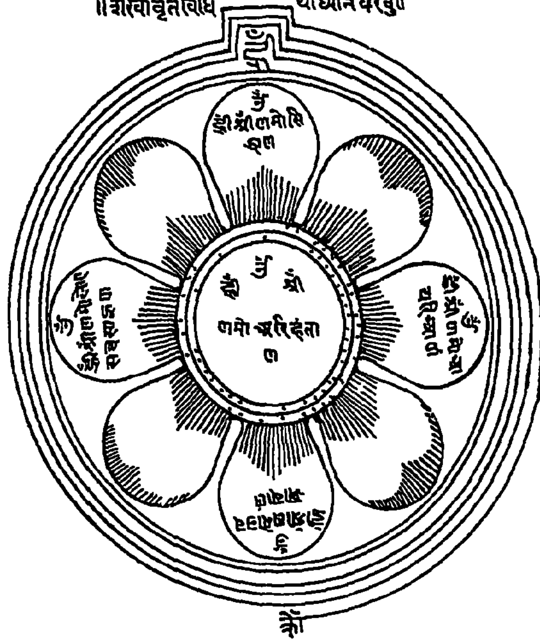
क्षेत्रे पीठे प्रपीठे त्रिभुवननिलये द्वीपचण्डे प्रचण्डे
चामुण्डाविघ्नहंत्रीगणपतिसहितैः प्रेतभूतैः प्रसिद्धैः।
राज्ञो वश्यंकराणो च सकलकुशलैः मन्त्रतन्त्रैः समस्तैः
सर्वं कल्याणहेतुर्मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥८॥

सर्वपापहरं पुण्यं स्तोतव्यं भैरवाष्टकम्।
ब्रह्मराक्षसनाशाय व्याध्युपसर्गनाशनम् ॥९॥

अपुत्रो लभते पुत्रान् बद्धो मुच्येत बन्धनात्।
त्रिसन्ध्यं पठति यस्तु सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥१०॥

॥ ॐ ह्रीँ बटुकाय आपदुद्धारणाय कुरु कुरु बटुकाय ह्रीँ स्वाहा ॥

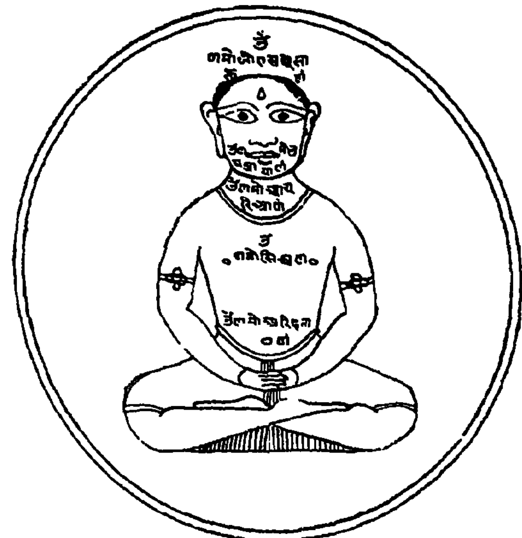
ચિત્ર ૧ નવ૦ યંત્ર ૧ પૃષ્ઠ ૬૯

ચિત્ર ૨ નવ૦ યંત્ર ૨ પૃષ્ઠ ૭૫

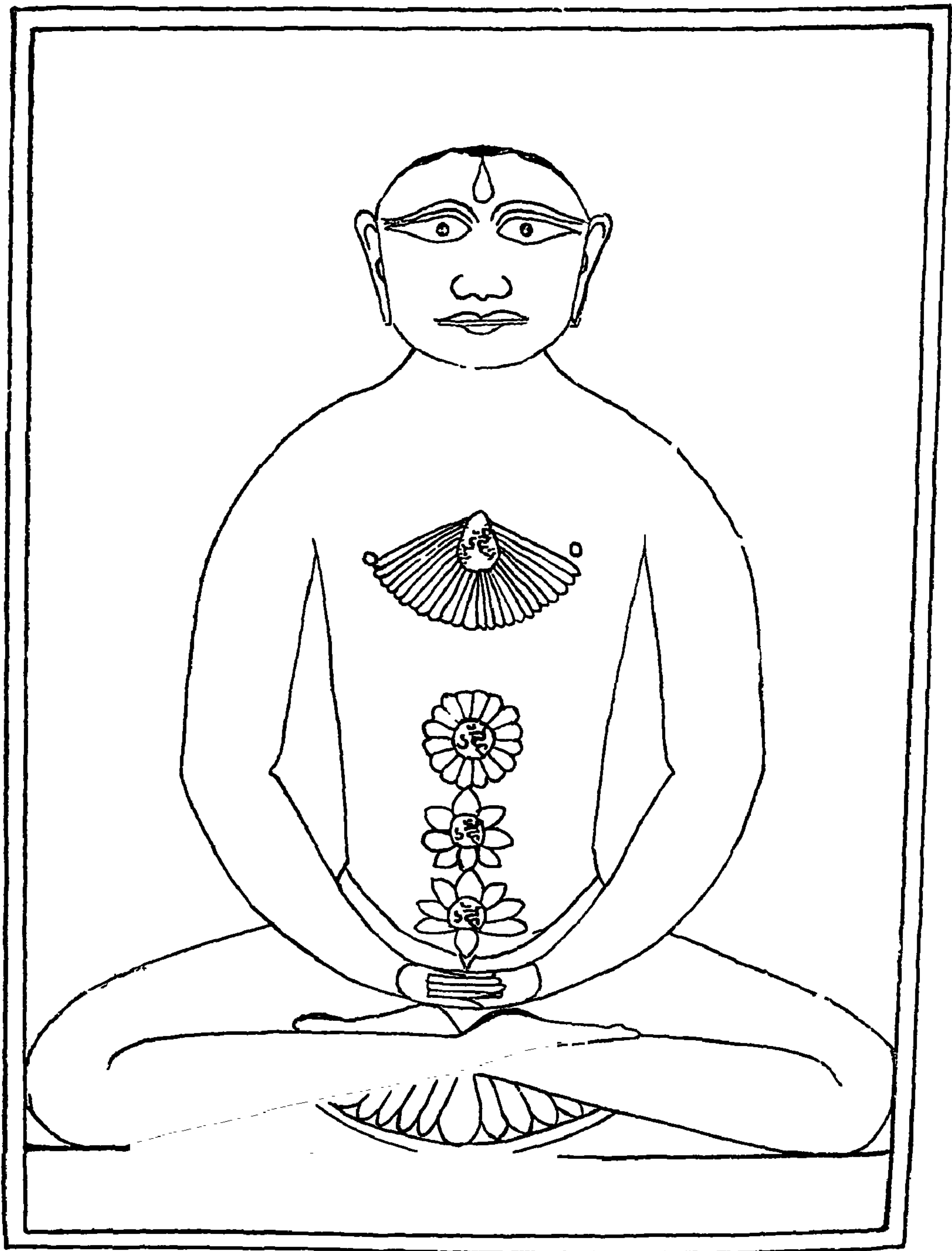

ચિત્ર ૩ નવ૦ યંત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૭૭

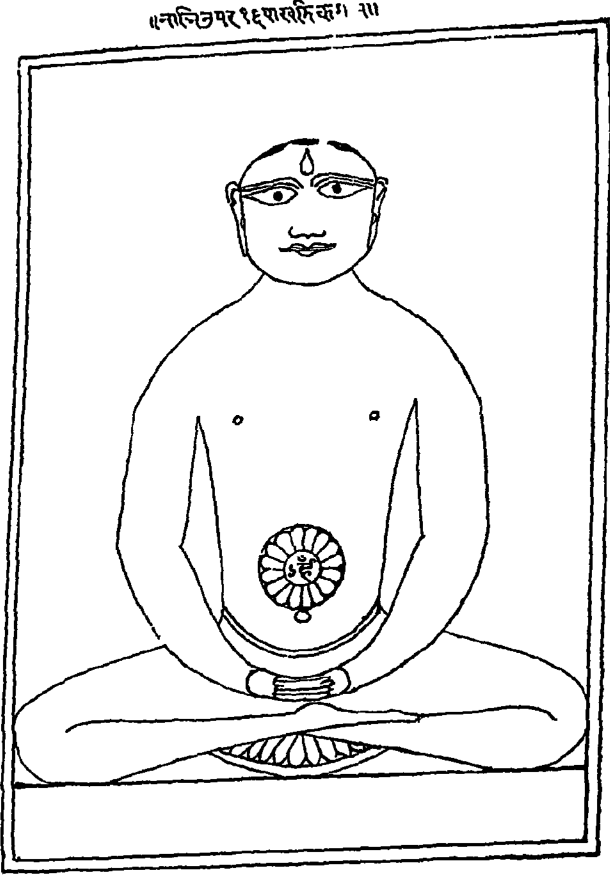

ચિત્ર ૪ નવ૦ યંત્ર ૪ પૃષ્ઠ ૭૭

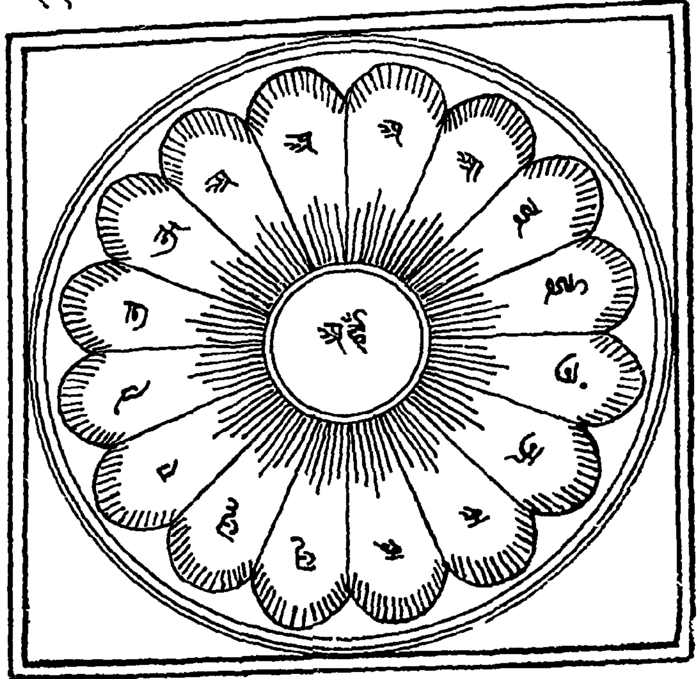
॥हृदय नाभिऊपर नाभिकंद नाभिनिचे कमल पदस्थ ध्यान ॥

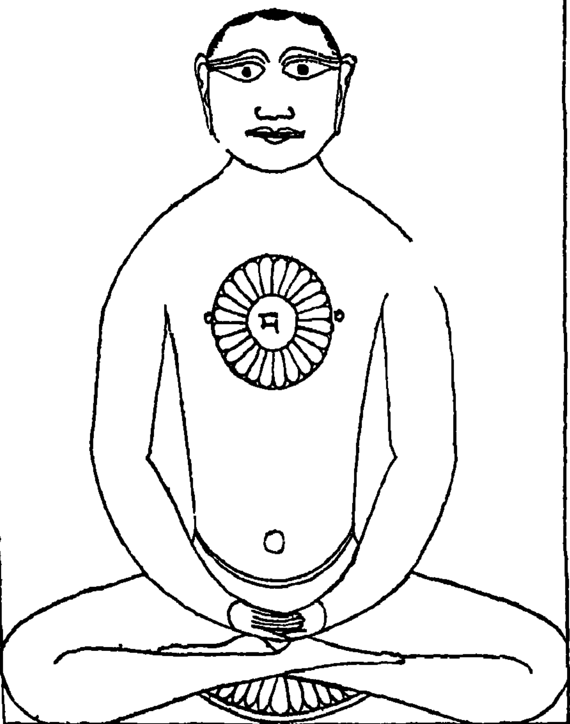
ચિત્ર ૫ ધ્યાનસ્થ પુરુષાકૃતિ પૃષ્ઠ ૧૭૭

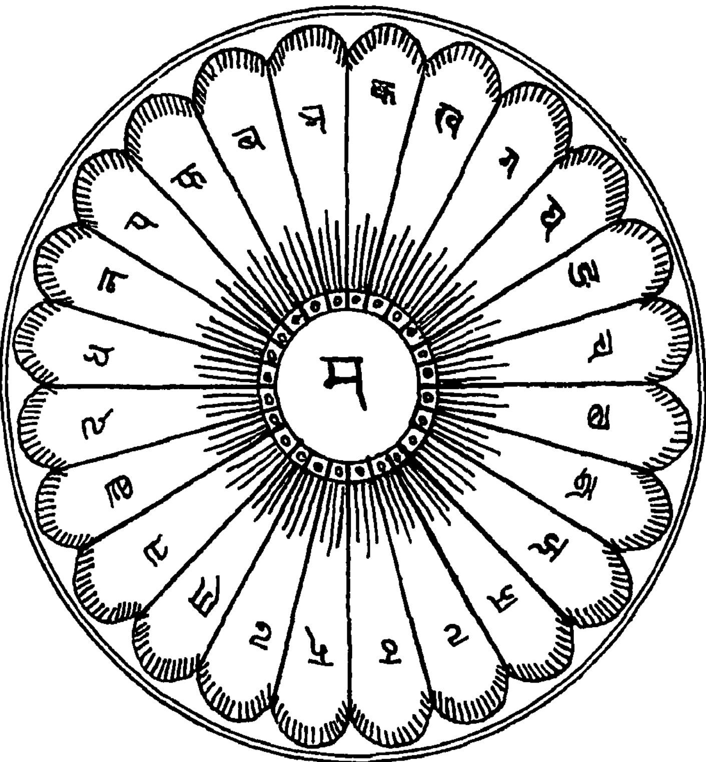
ચિત્ર ૬ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૭

ચિત્ર ૭ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૨૦૦

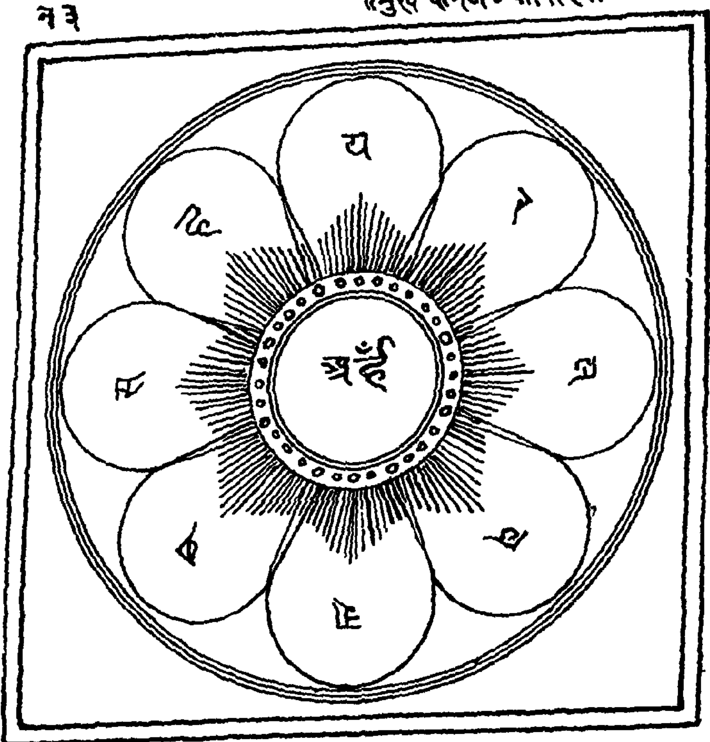

ચિત્ર ૮ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૨

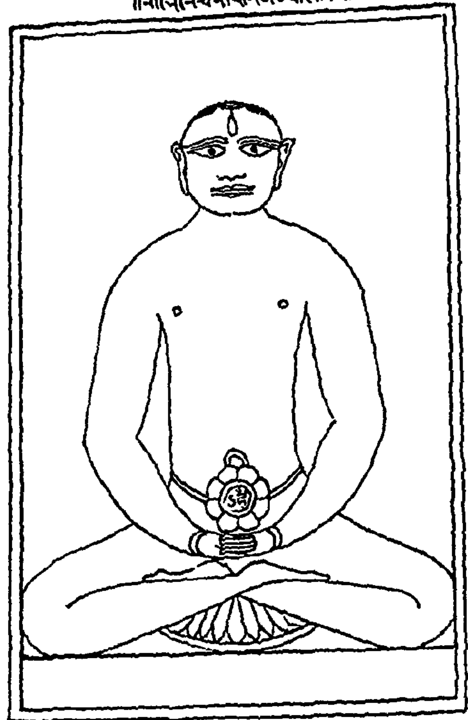

ચિત્ર ૯ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૨

न ३

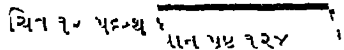
ચિત્ર ૧૦ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૨

ચિત્ર ૧૧ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૩

न·७

॥नाभिकंदनी निचे ८ पांखडि कमल॥

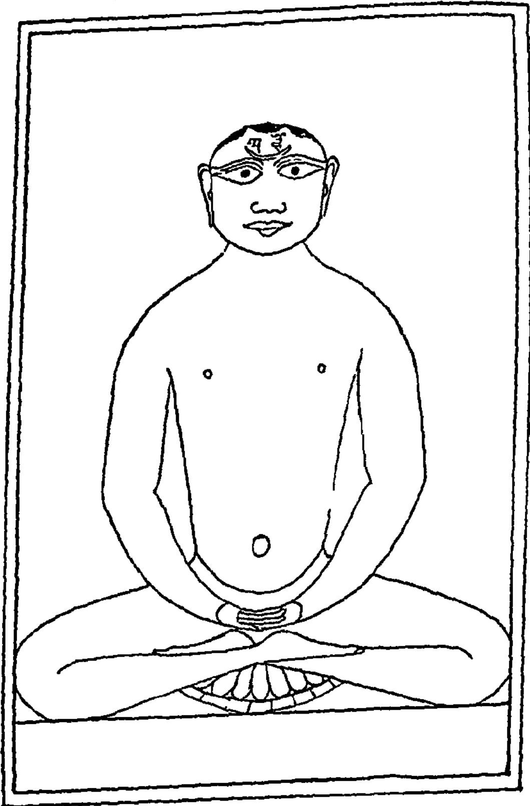

ચિત્ર ૧૭ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૪

॥नाभिकमल ८ पांखडीनो॥

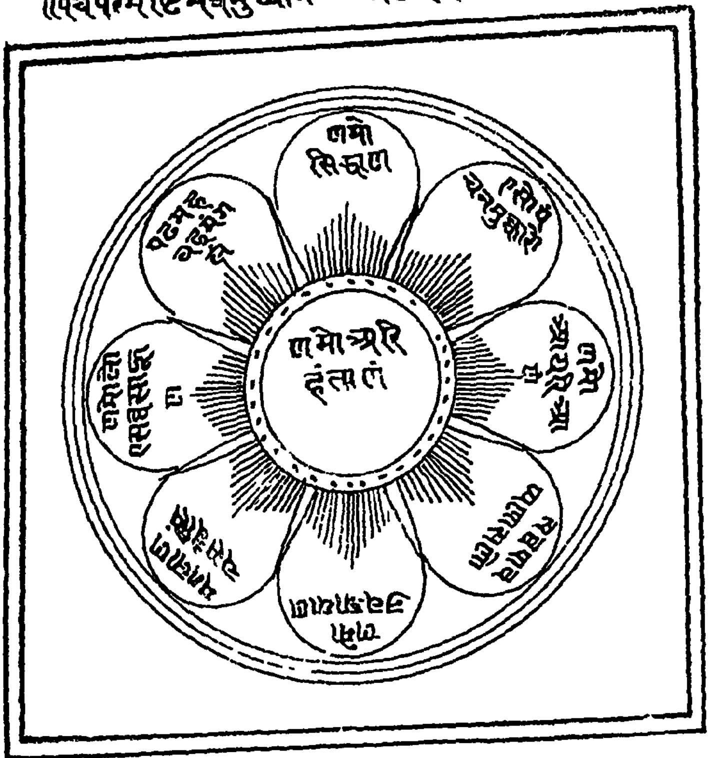
ચિત્ર ૧૮ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૨૪

॥मस्तपिराजपदमनत्वनुध्या

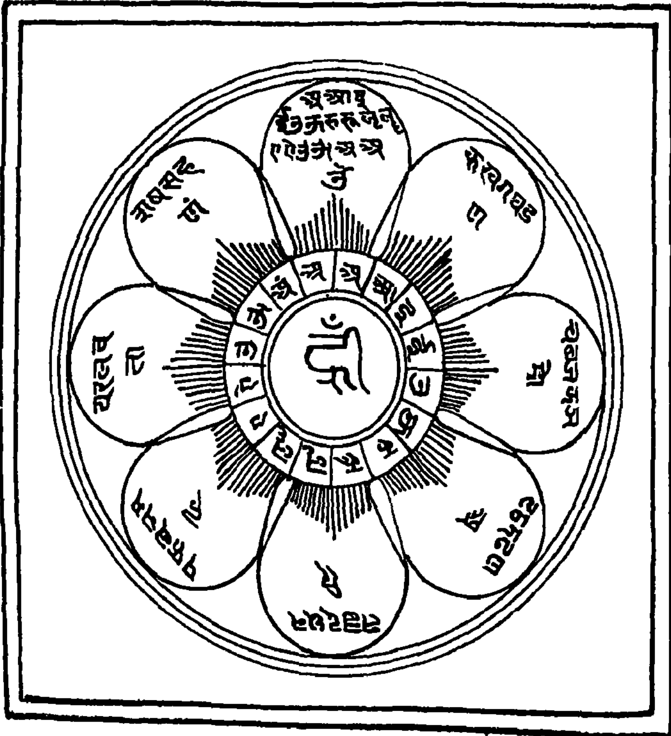
ચિત્ર ૨૪ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૨૦૫

॥पंच परमेष्टि मंत्र नु ध्यान अष्टदलकमल॥

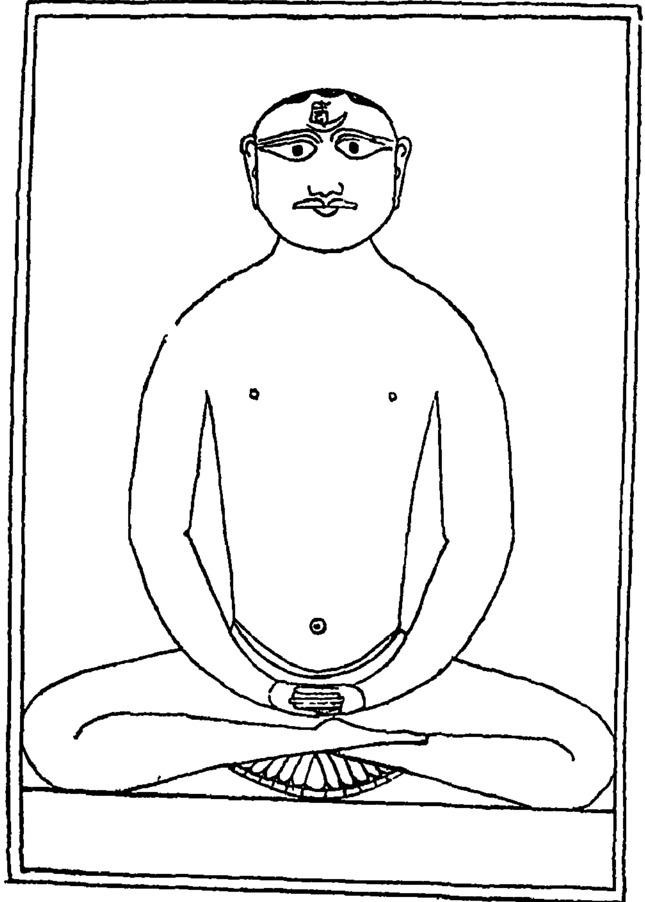
ચિત્ર ૨૫ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૨૦૭

॥मुखकमलमां ह्रींकारनो ध्यान पांखडीनो क्रम सफेद॥

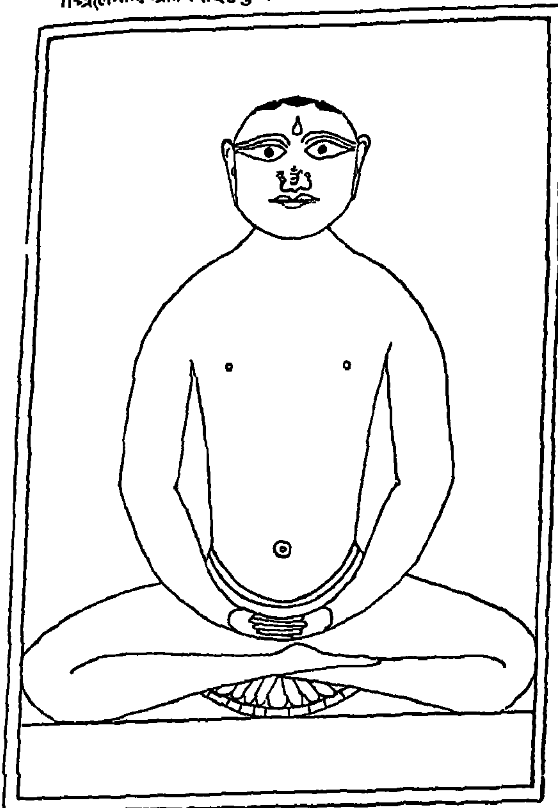

ચિત્ર ૧૬ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૦૦

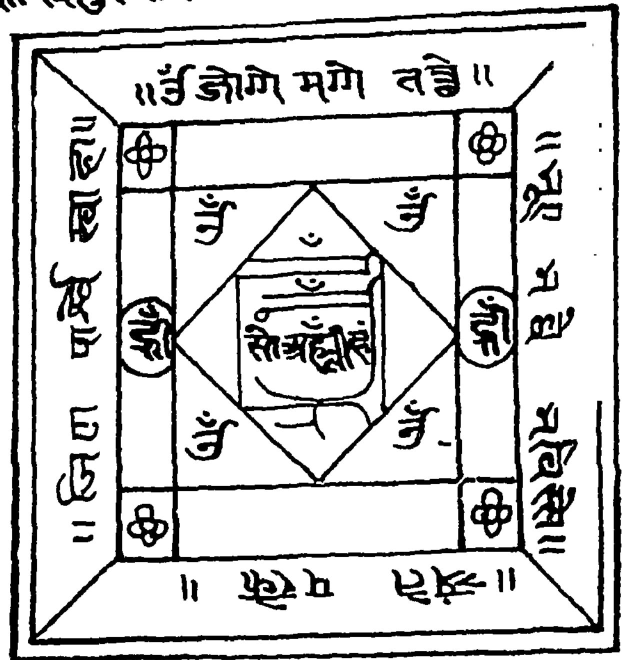
॥क्ष्वीं विद्यानो ध्यान ललाट चंद्रनी अंदर ध्यानका॥

ચિત્ર ૧૭ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૧

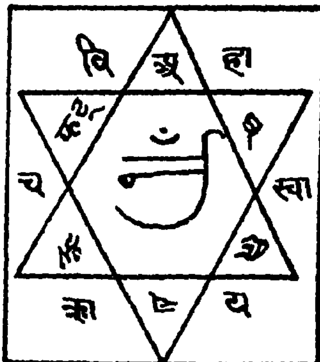

ચિત્ર ૧૮ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૬૩૧

ચિત્ર ૧૯ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૬૩૧

॥ ॐकारनु ध्यान करवानो

ચિત્ર ૭૦ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૨

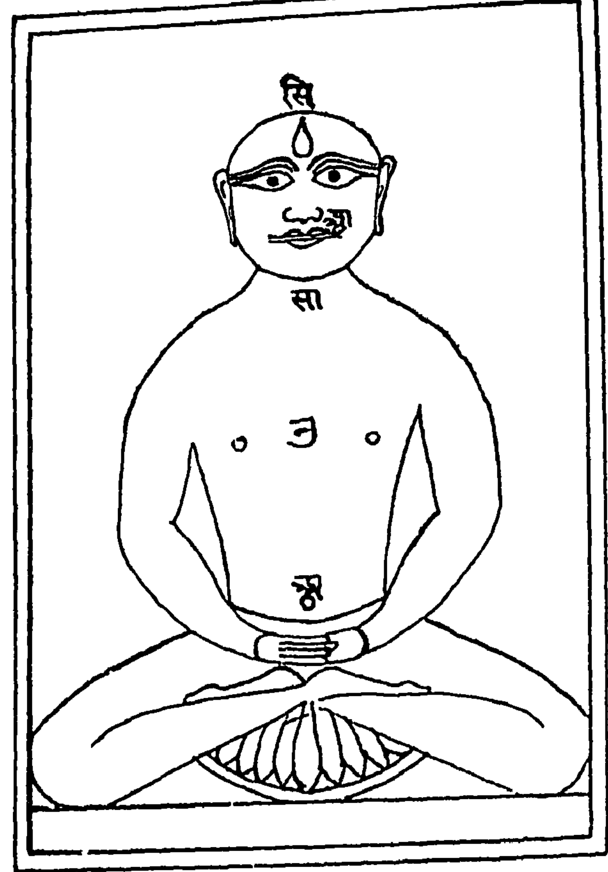
॥ अष्टपत्रकमले आत्मध्यानं ॥

ચિત્ર ૭૧ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૨

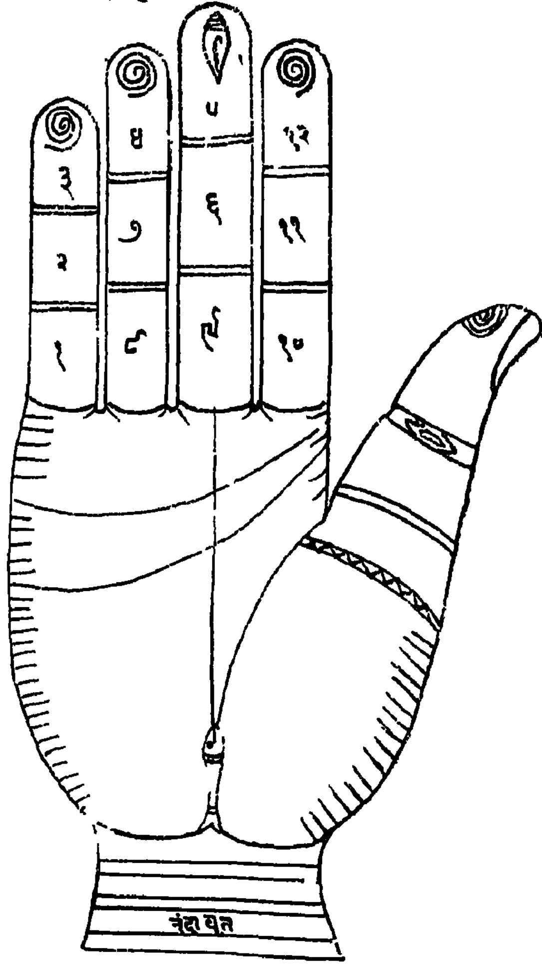
।।विघ्नशांतिनिमित्ते ध्यानं ॐकार नो

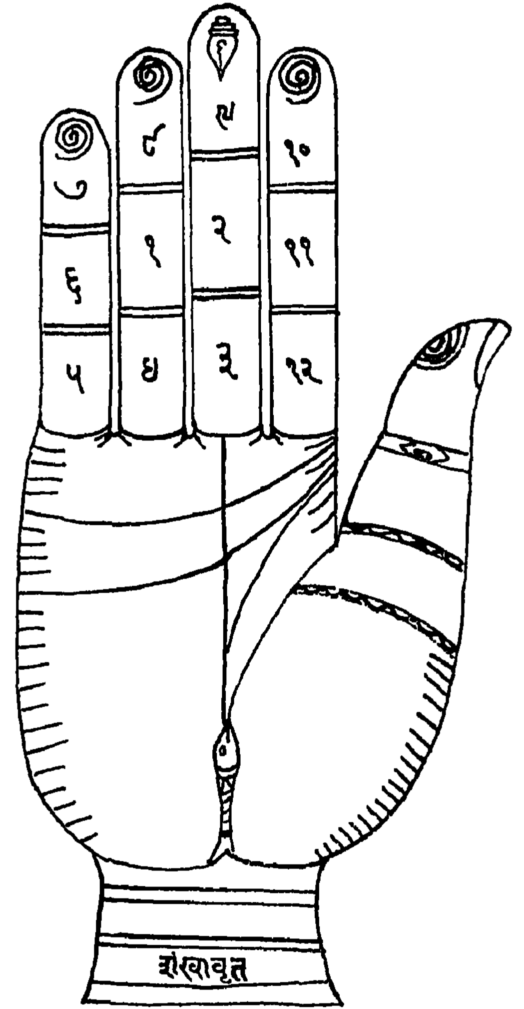
ચિત્ર ૨૭ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૩

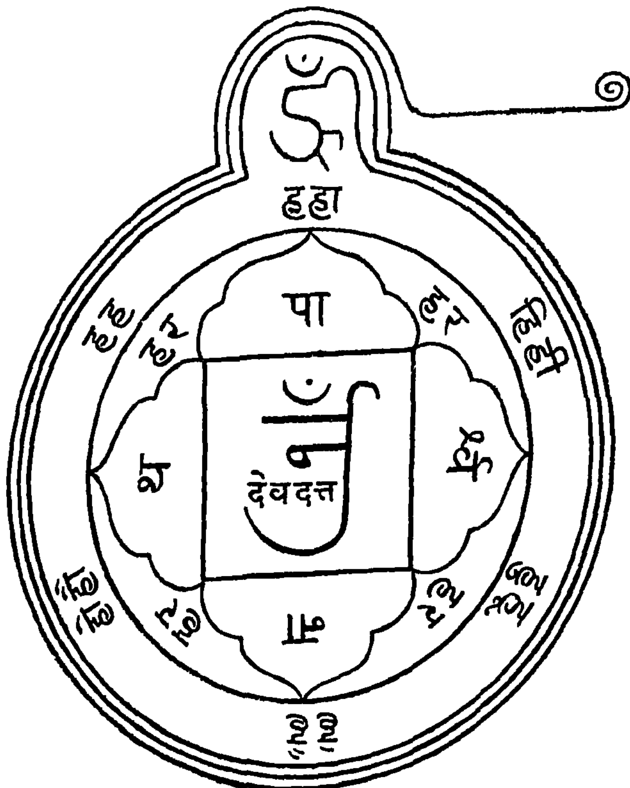
।।नाभि मस्तक हृदय मुख कंठ कमल ध्यानस्वरूप।।

ચિ[illegible] પદસ્થ ધ્યાન પૃ[illegible]

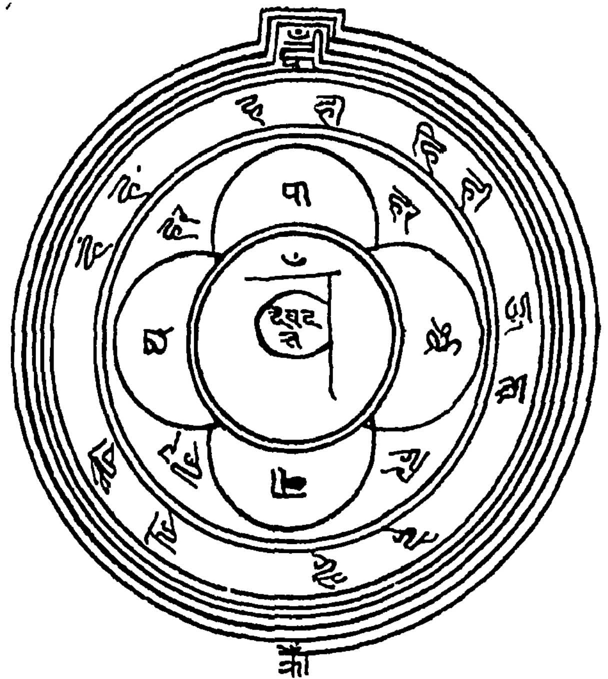

॥नदावृनध्यान
३ २ १
४ ७ ८
५ ६ ९
१२ ११ १०
नंदावृत

॥उचाटनार्थंशंखवृतं॥
७ ६ ५
८ १ ४
९ २ ३
१० ११ १२
शंखावृत

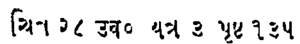
चित्र २६ उव० यंत्र १ पृष्ठ २३५

।।सौभाग्यकर द्वितीय यंत्र।।
२

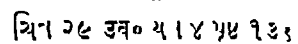
चि। ॰ ७ उवा॰ यन ॰ पृष्ठ २३५

॥लक्ष्मीवृद्धिकर तृतीय यंत्र॥३॥

चित्र ७८ उव० यत्र ३ पृष्ठ १३५

॥भूतादिनिग्रहकरं चतुर्थयंत्रं॥ ४

चित्र ७९ उव० यं । ४ पृष्ठ १३६

॥ह्रीं निग्रहकरं पद्मयंत्र ५॥

चित्र ३० उ० यंत्र ५ पृष्ठ १३६

॥शाकिनीनिग्रहकरं यंत्रषष्ठ ६॥

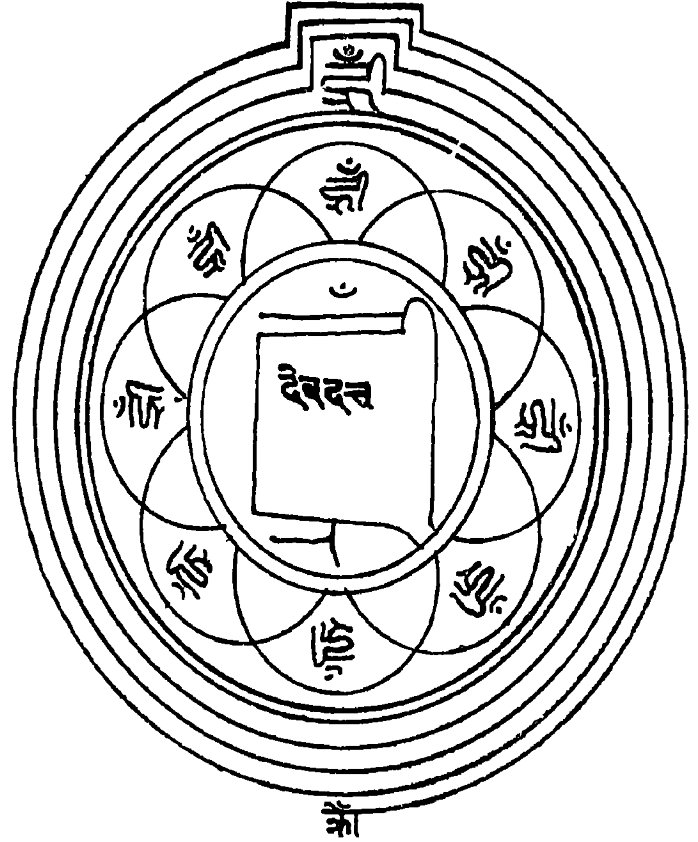
चित्र ३१ उ० यंत्र ६ पृष्ठ १३८

॥विषमविषनिग्रहकरं सप्तम॥७॥

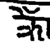
ચિત્ર ૩૭ ઉવ૦ યત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૧૩૬

वंध्याषद यंत्र॥११

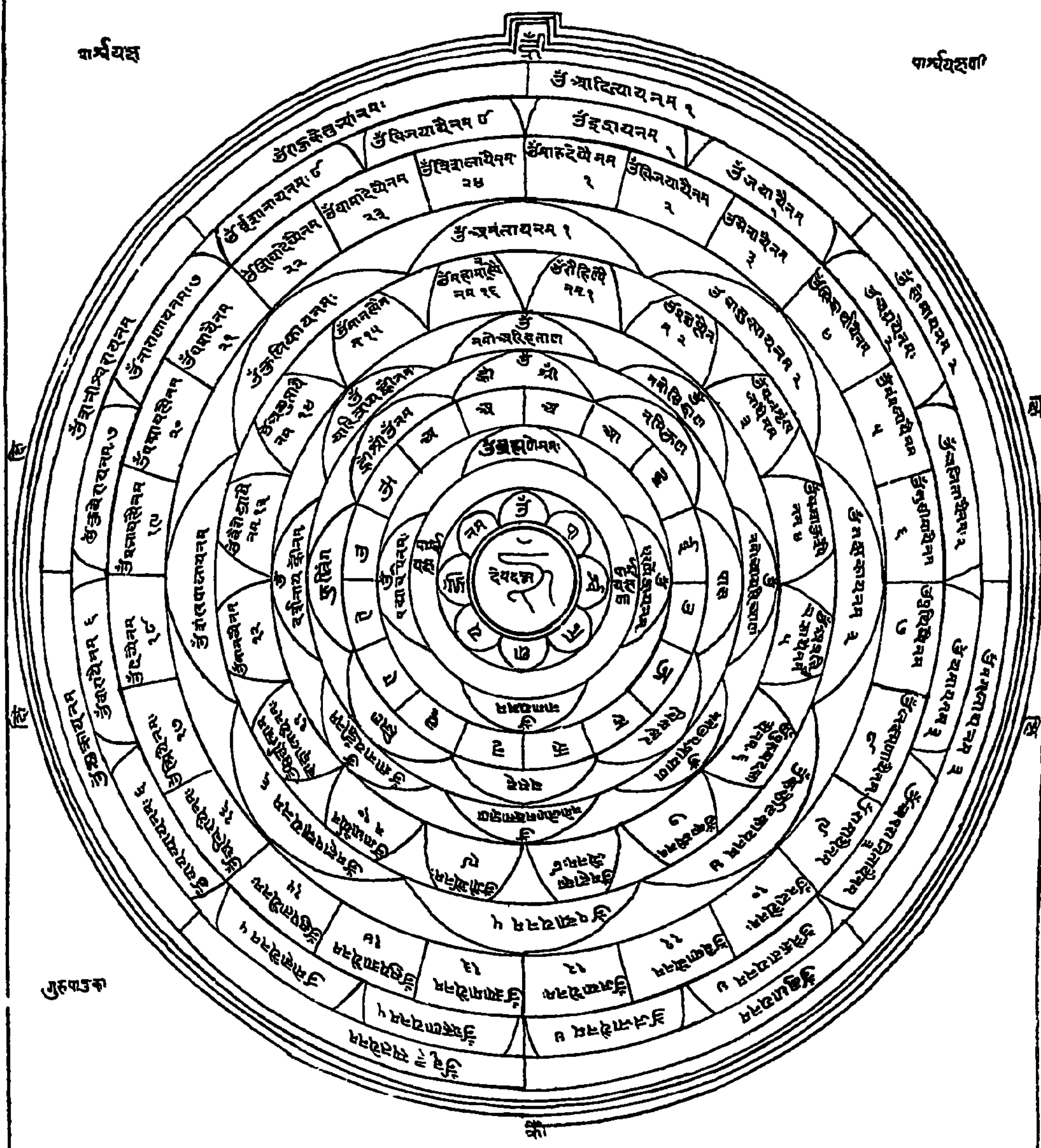

ચિત્ર ૩૮ ઉવ૦ યત્ર ૧૧ પૃષ્ઠ ૧૪૦

॥ सर्व सिद्धि वृद्धिर्लक्ष्मीर्भवति सर्व विषमविष क्षुद्रो॥
उ ॥पद्रवनिर्नाशं विधत्ते॥

ચિત્ર ૩૩ ઉત્ત૦ યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૧૩૮

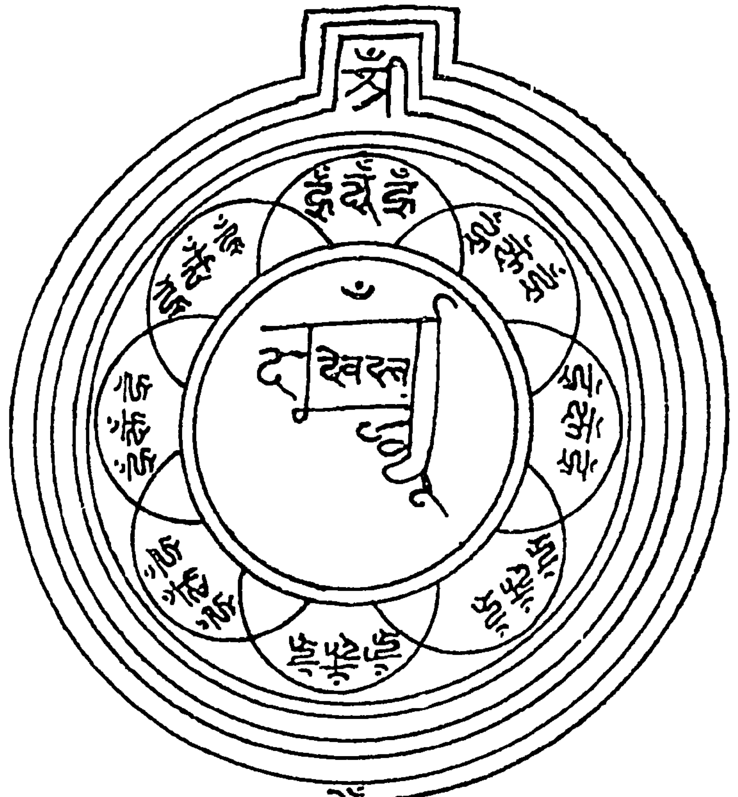
चित्र ३८ उत्त० यंत्र ९ पृष्ठ १४०

मृतवत्सादोषनिवारणार्थी ॥१२

चित्र ३७ उत्त० यन्त्र १२ पृष्ठ १६३

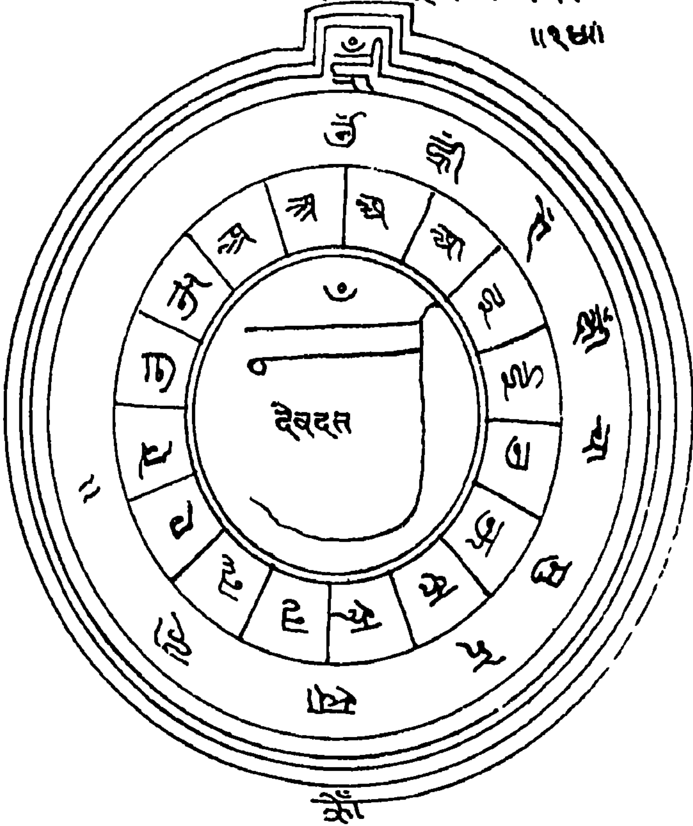
॥काकवन्ध्यापि प्रसूते ॥१३॥

चित्र ३८ उत्त० यन्त्र १३ पृष्ठ १[illegible]

॥हृदयत्र शूलपीडा-भूतदोषनिवारयति॥

॥१४॥

ચિત્ર ૩૯ ઉવ૦ યંત્ર ૧૮ પૃષ્ઠ ૧૮૮

॥दुर्भगानां सौभाग्यं करोति॥

॥अपस्मारादीनां निवारयति॥

॥१५॥

देवदत्त

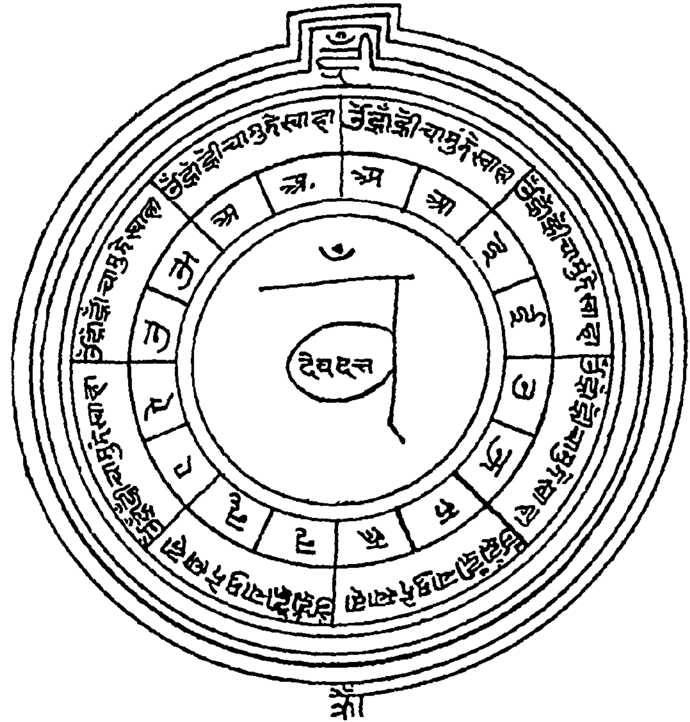
ચિત્ર ૪૦ ઉવ૦ યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૧૮૪

॥अथवा गुर्विणी भवति • कृतवत्सा गर्भधा॥
॥रयति काकवंध्या प्रसवति सर्वभूतपि॥
॥शाचराक्षसात् रक्षा भवति॥१६॥

चित्र ८१ उत्त० यंत्र १६ पृष्ठ १८८

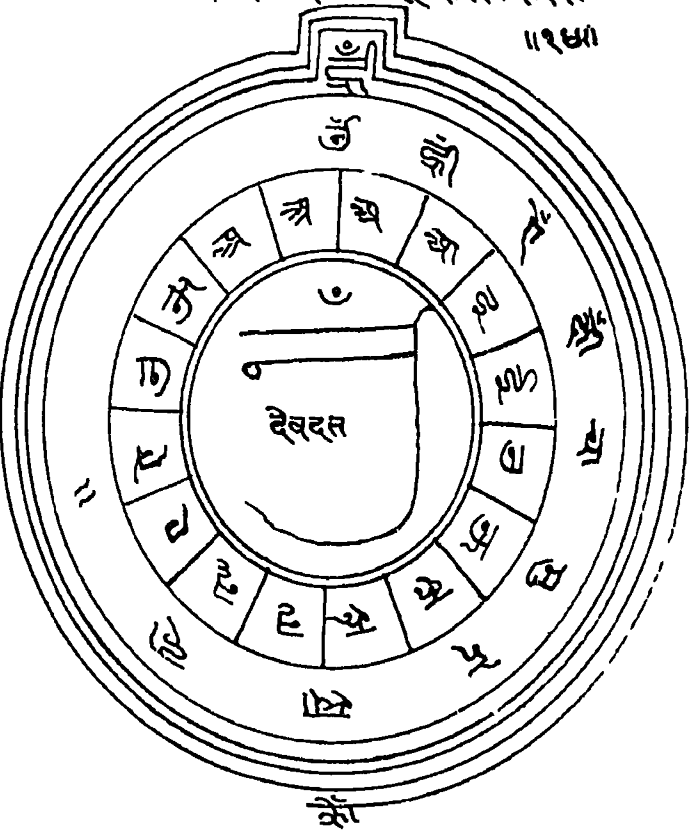
॥बालग्रह रक्षा भवति। १७।

चित्र ८२ उत्त० यंत्र १७ पृष्ठ १८९

॥इदयंत्रधृतपीड़ा भूतदोषनिवारयति॥

॥१४॥

ચિત્ર ૩૯ ઉવ૦ યંત્ર ૧૪ પૃષ્ઠ ૧૪૪

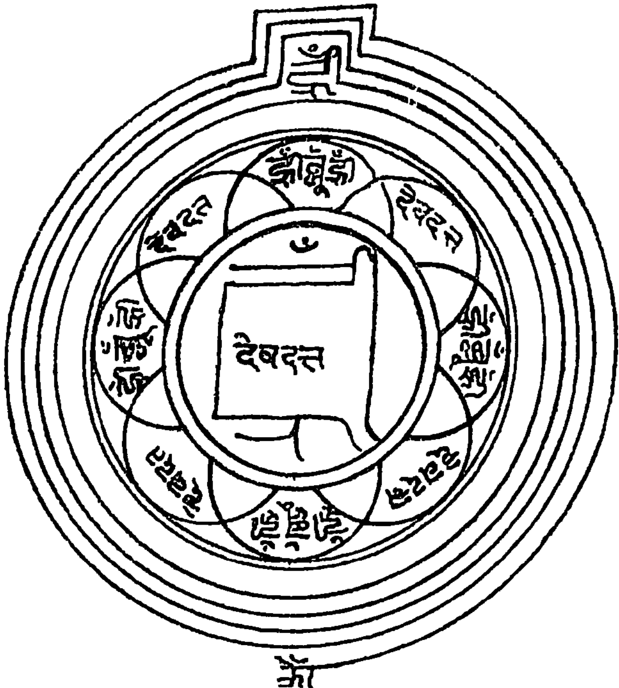
॥दुर्जनानां सौजन्यं करोति॥

॥अपस्मारादिपीड़ांनिवारयति॥

॥१५॥

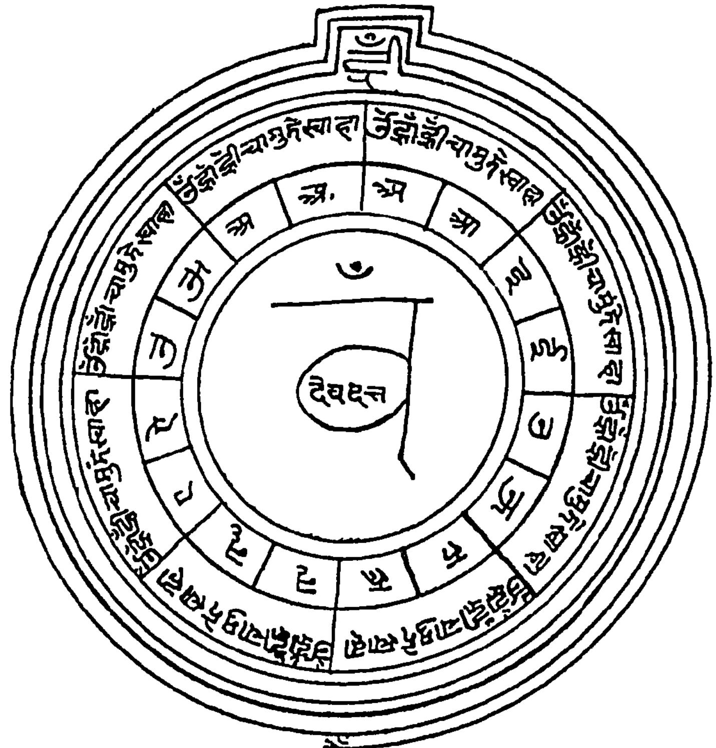
ચિત્ર ૪૦ ઉવ૦ યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૧૪૪

॥वध्या पुत्रिणी भवति • मृतवत्सा गर्भधा॥
॥रयति. काकवंध्या प्रसवति • सर्वभूतपि॥
॥शाच राक्षसात् रक्षा भवति॥१६॥

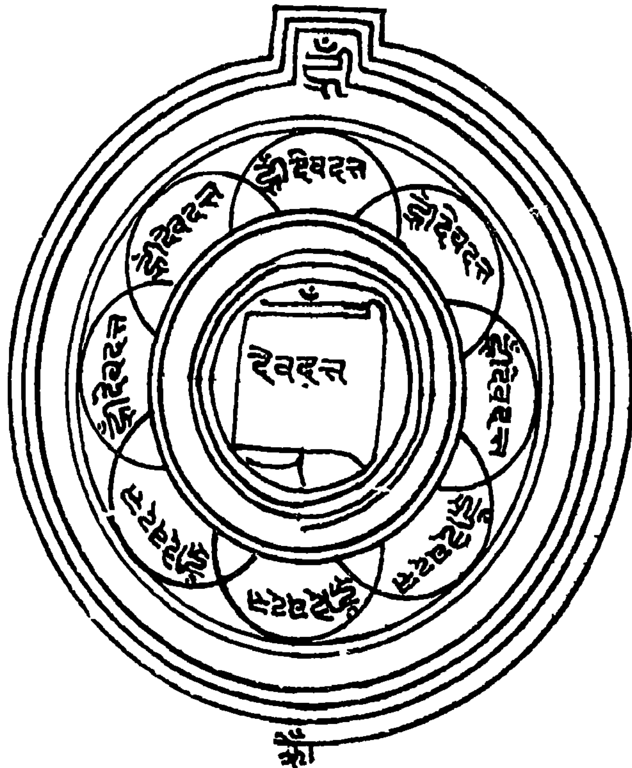
चित्र ८१ उत्त० यंत्र १६ पृष्ठ १८८

॥बालग्रह रक्षा भवति॥ १७॥

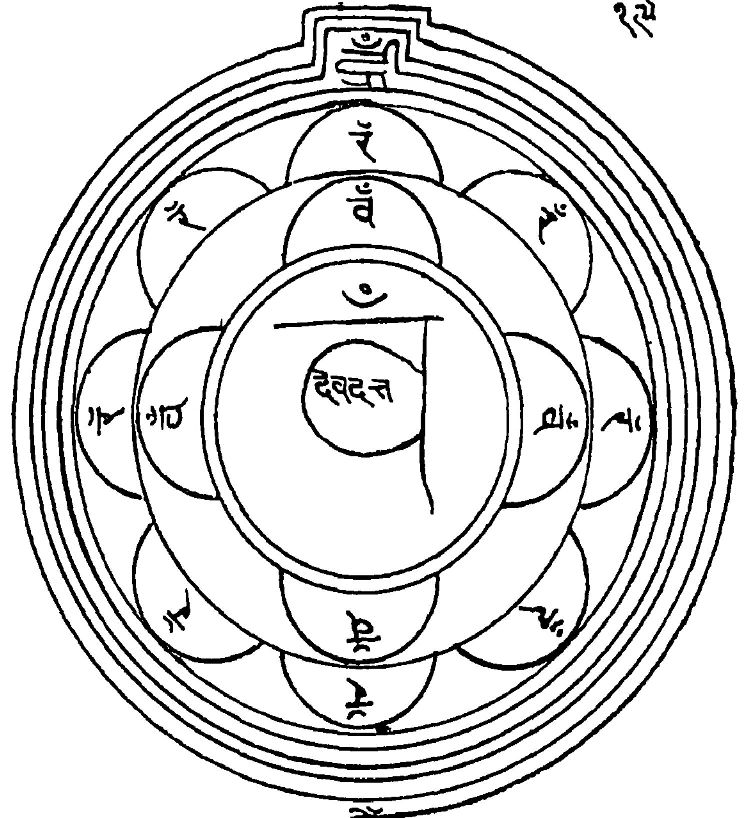
चित्र ८२ उत्त० यंत्र १७ पृष्ठ १८९

॥पुरुषस्त्रीणां सौभाग्यकरं ॥१८॥

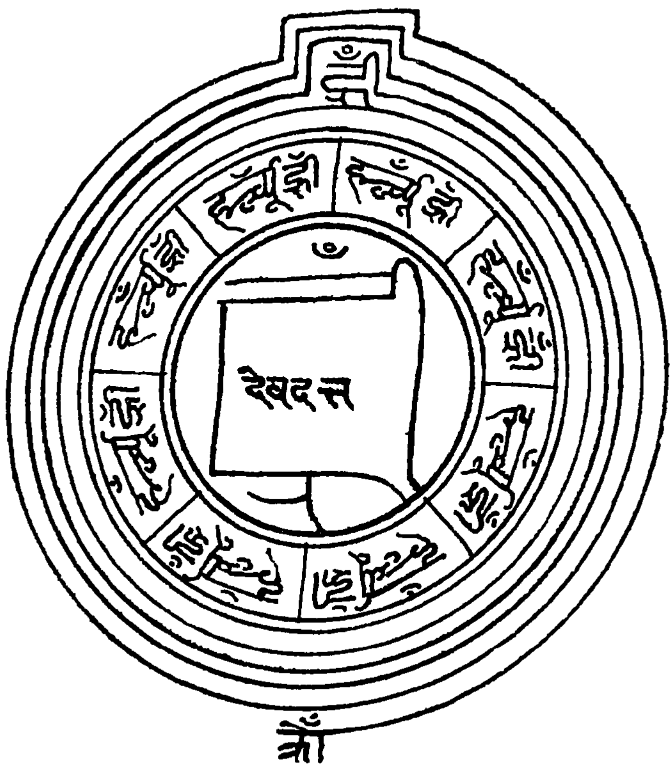
चित्र ४३ उव० यंत्र १८ पृष्ठ १४५

॥विरोध्या नाम विद्या-क्षेपद्रवादि दोषोपशामयति॥ १९

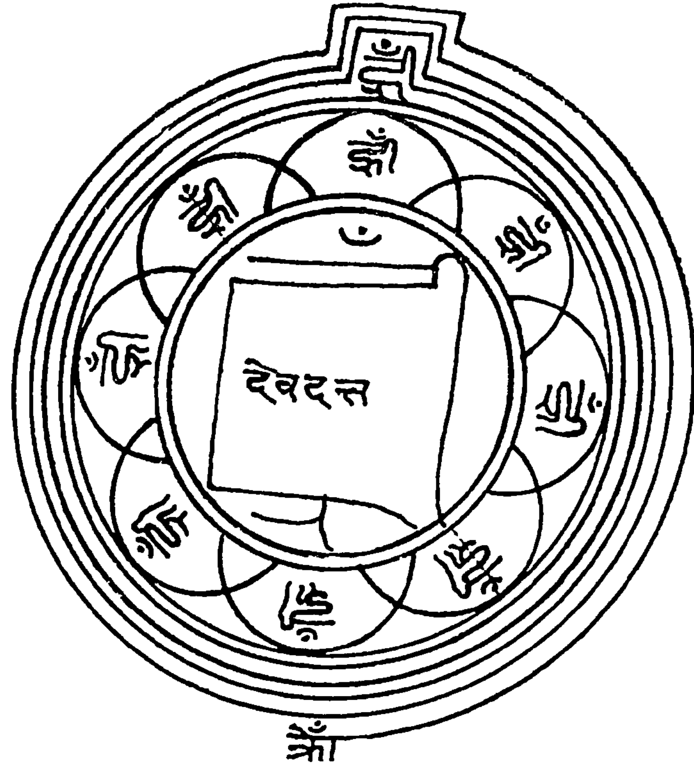
चित्र ४४ उव० यंत्र १९ पृष्ठ १४५

।।अघोरानामविद्या-चौरजयजजवति।।

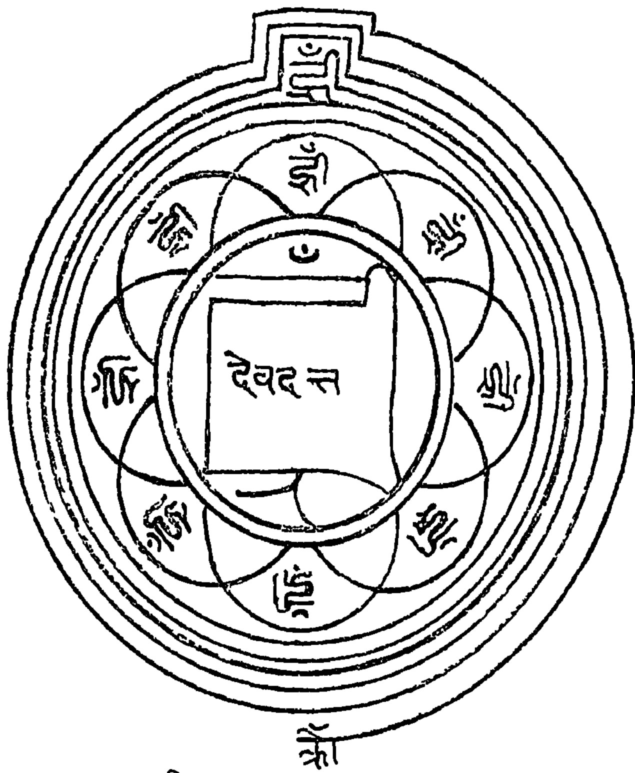
चित्र ४५ उव० यंत्र २० पृष्ठ १४५

।।सौभाग्यकर यंत्र।।२१।।

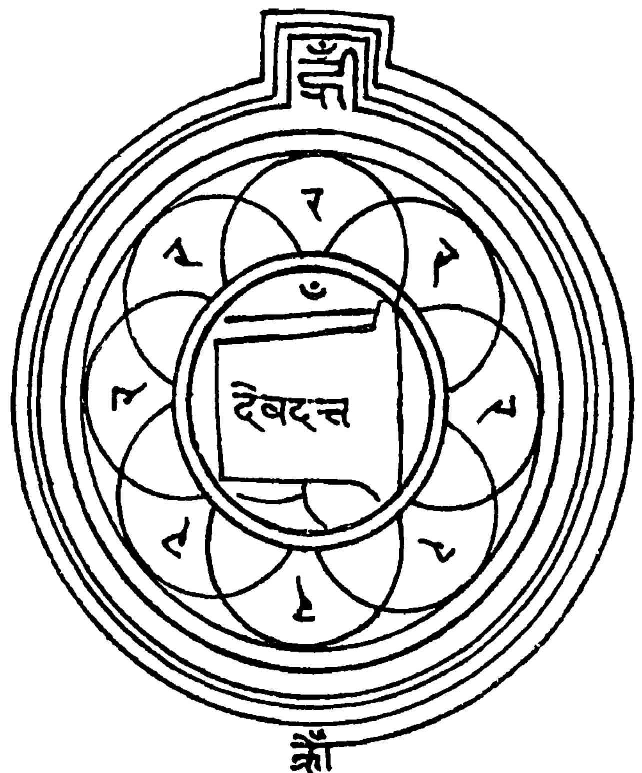
चित्र ४६ उव० यंत्र २१ पृष्ठ १४५

॥सर्वजनप्रियकर २२॥

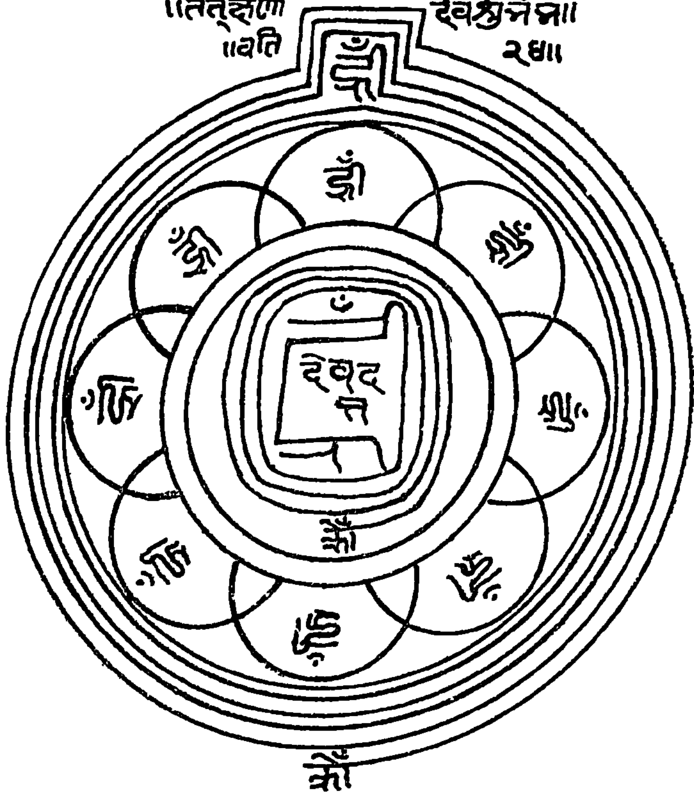
चित्र ४७ उत्त० यन्त्र २२ पृष्ठ १४५

॥बालानां शान्ति तुष्टिं पुष्टिकरं॥२३

चित्र ४८ उत्त० यन्त्र २३ पृष्ठ १४६

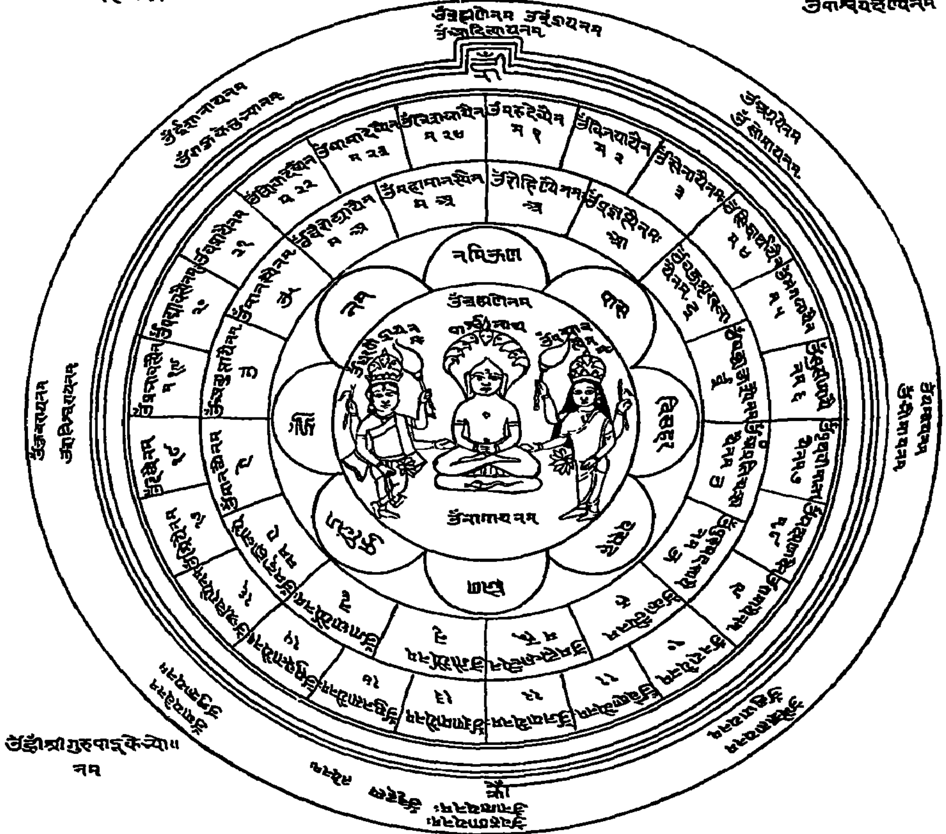
॥आयुष अपश्रित ज्वर भूत पिशाच॥
॥स्कंद अपस्मार ग्रहगृहीत स्ववंधे॥
॥ततूक्षण देवश्रुजंम॥
॥वति २४॥

चित्र ४९ उव० यंत्र २४ पृष्ठ १४६

॥दुर्भगा नारीणां सौभाग्य करोति॥

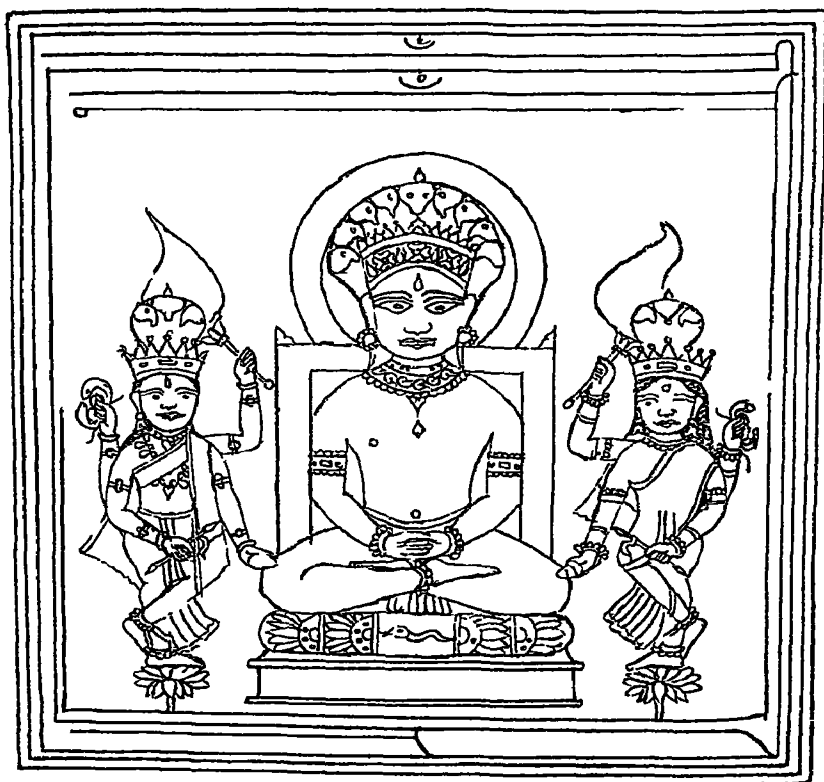
चित्र ५० उव० यंत्र २५ पृष्ठ १४७

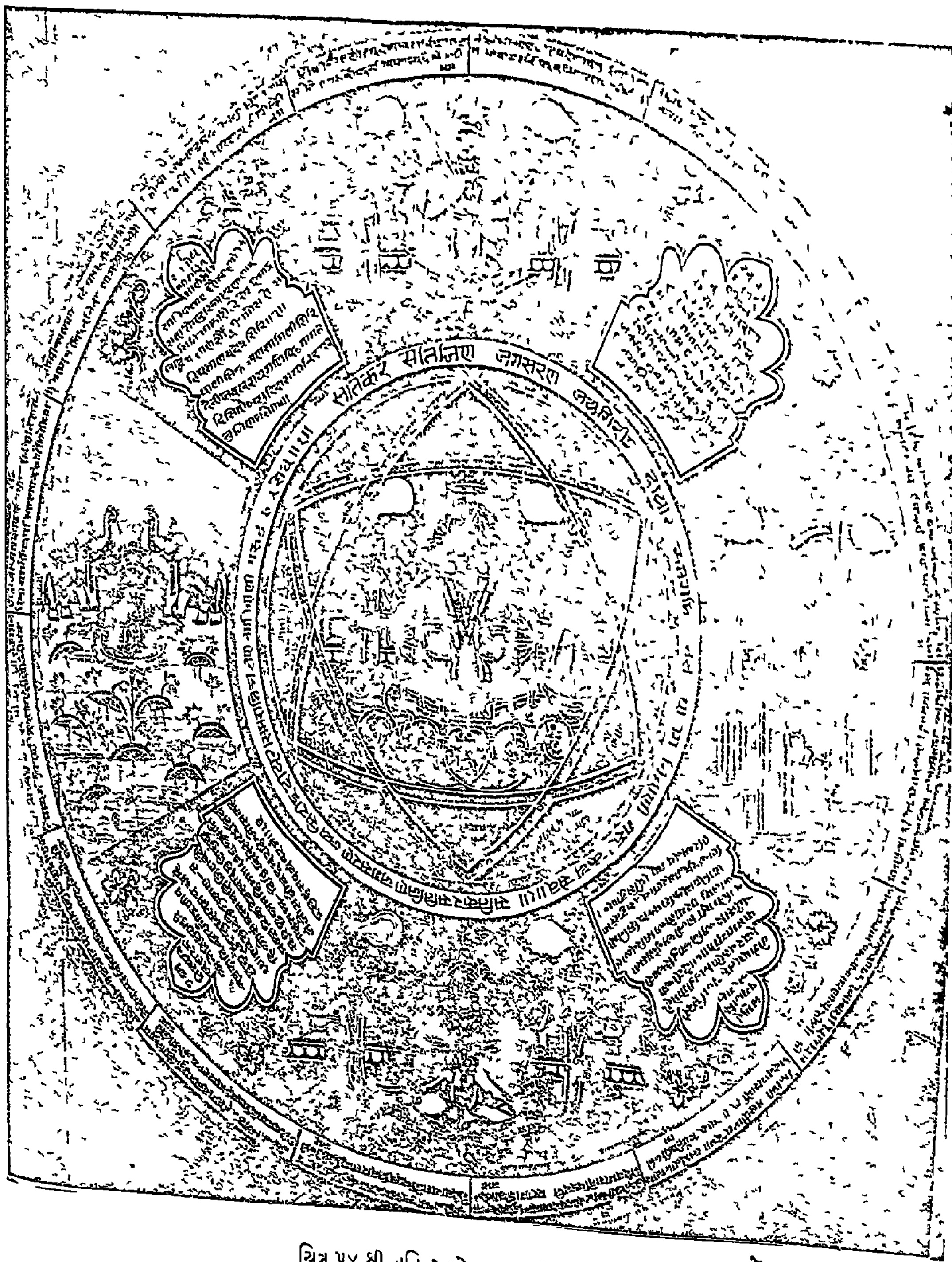
ચિત્ર ૫૧ ઉવ૦ યત્ર ૨૬ પૃ૪ ૧૮૭

॥इदंयंत्र शांतिकपौष्टिक भूतप्रेतशाकिनी हरादिनयं॥
॥नाशयति कल्याण कारि भवति ॥२७॥

ચિત્ર ૫૨ ઉવ૦ યત્ર ૨૭ પૃષ્ઠ ૧૪૮

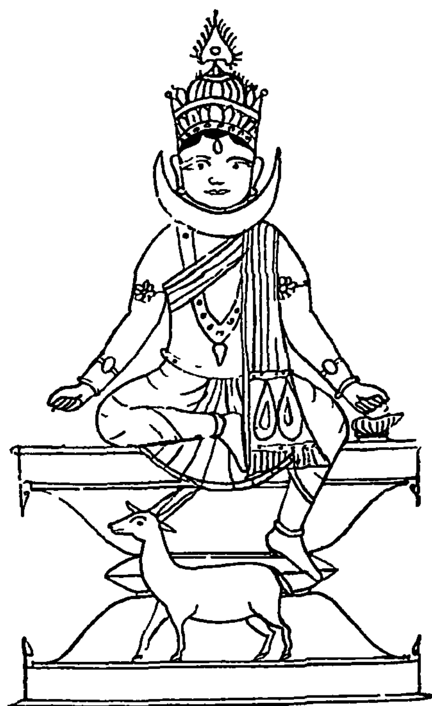
ચિત્ર ૫૩ પૃષ્ઠ ૧૫૦

ચિત્ર ૫૪ શ્રી નમિઉણ સ્તોત્ર યંત્ર સહિત પૃષ્ઠ ૨૨૯

ચિત્ર ૫૫ સૂર્ય પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૬ સોમ પૃષ્ઠ ૨૩૦

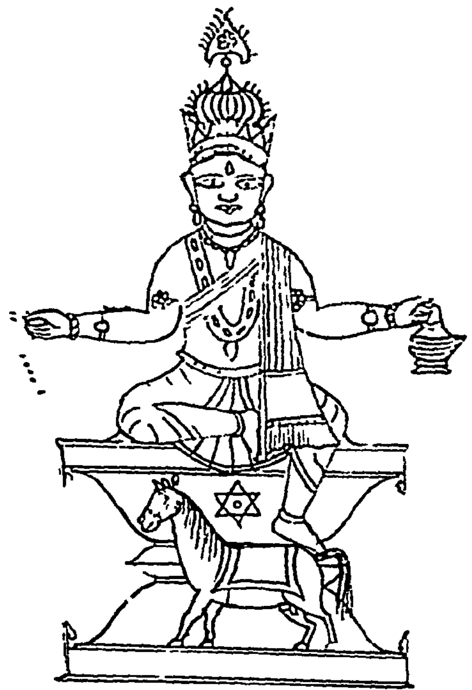
ચિત્ર ૫૭ મગળ પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૮ બુધ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૫૯ ગુરુ પૃષ્ઠ ૨૮૧

ચિત્ર ૬૦ શુક્ર પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૧ શનિ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૨ રાહુ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૬૩ કેતુ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૪ શક્ર પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૫ અગ્નિ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૬ યમ પૃષ્ઠ ૨૩૧

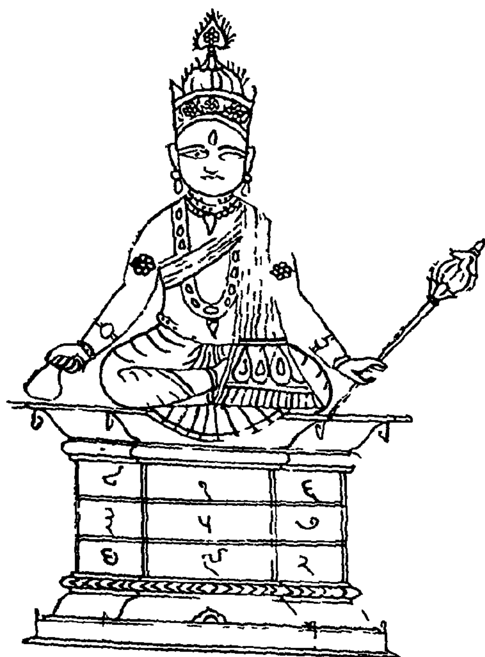
ચિત્ર ૬૭ નૈર્ઋત્ય પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૬૮ વરણુ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૬૯ વાયુ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૦ કુબેર પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૧ ઈશાન પૃષ્ઠ ૨૬૨

ચિત્ર ૭૨ નાગ પૃષ્ઠ ૨૬૨

ચિત્ર ૭૩ બ્રહ્મા પૃષ્ઠ ૨૬૦

ચિત્ર ૭૪ ગોમુખ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૬૭

ચિત્ર ૭૫ મહાયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૭

ચિત્ર ૭૬ ત્રિમુખ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૮

ચિત્ર ૭૭ ઈશ્વર (યક્ષેશ) યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૮

ચિત્ર ૭૮ તુમ્બર યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૮

ચિત્ર ૭૯ કુસુમ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૦ માતગ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૧ વિજય યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૨ અજિત યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૩ બ્રહ્મ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૪ ઈશ્વર (મનુજ) યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૩૯

ચિત્ર ૮૫ કુમાર (ગુરકુમાર) યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૬ ષણ્મુખ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૭ પાતાલ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૮ કિન્નર યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૯ ગરુડ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૯૦ ગન્ધર્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૧ યક્ષેન્દ્ર પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૨ કુબેરયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૩ વરુણયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૪ ભૃકુટિ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધ યક્ષ. પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૭ માતગ ગાત પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુરિતારિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૯૭ માતગયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુરિતારિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધ યક્ષ. પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૯

ચિત્ર ૯૭ માતગગલ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુરિતારિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૨ મહાકાલીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૩ અચ્યુતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૪ શાતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૫ જ્વાલા (ભૃકુટી) પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૬ સુતારાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૦૭ અશોકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૦૮ શ્રીવત્સા (માનવી) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૦૯ ચંડા (પ્રચંડા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૧૦ વિજયા (વિદિતા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૧૧ અંકુશાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૨ પન્નગા (કંદર્પા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૩ નિર્વાણીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૪ અચ્યુતા (ગલા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૫ ધારણીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૬ વૈરોટ્યાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૭ અચ્છુપ્તા (વરદત્તા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૮ ગાંધારીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૯ અમ્બિકા (કૂષ્માણ્ડી) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૨૦ પદ્માવતીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૨૧ સિદ્ધાયિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૮

ચિત્ર ૧૨૨ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧ પૃષ્ઠ ૨૧૦

॥ॐ वरकणय शरव विद्रुम मरकत॥

ह्रं २	र ७	७७ ॐ	ह्र ८४
स ८१	र ८० दे	६ स्कं व	सः ३
८ ॐ	१ ह्रीं द	८३ क्लीं त्त	७८ ॐ
७९ फु	८२ हू	स्वा ध	हा ५

॥घण सन्निहं विगतमोहं॥

॥सव्वामर पूजितं वंदे स्वाहा॥

ચિત્ર ૧૨૩ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૨ પૃષ્ઠ ૨૧૧

ચિત્ર ૧૨૪ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૨૬૩

ચિત્ર ૧૨૫ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૪ પૃષ્ઠ ૨૬૪

चित्र २२६ तिजयपहुत्त यंत्र ५ पृष्ठ २६५

॥ॐ वरकनय शंख विद्रुम मरकत घन सन्निभं विगतमोहं सत्तरिसयं जिनानां॥ सर्वामरपूजितं वंदे स्वाहा॥

चित्र २२७ तिजयपहुत्त यंत्र ६ पृष्ठ २६५

ચિત્ર ૨૮ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૨૬૫

ॐ वरकणय संखविद्दुम मरगय घन

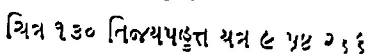
२५ ह्रीँ	ह्रूँ ८०	वं १५	स ५०
२० स	६५ र	३० सां	७५ स.
७० ह्रीँ	३५ ह्रूँ	६० व	५ सं
५५ स	१० र	६५ सां	४० स.

सन्निभं विगय मोहं

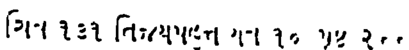
सत्तरि सयं जिणाणं सव्वामर

पूइयं वंदे स्वाहा

ચિત્ર ૨૯ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૨૬૫

ચિત્ર ૧૩૦ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૨૬૬

ચિત્ર ૧૩૧ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૦ પૃષ્ઠ ૨૦૦

ચિત્ર ૧૩૨ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૧ પૃષ્ઠ ૨૬૬

ચિત્ર ૧૩૩ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૨ પૃષ્ઠ ૨૬૭

२५ हृ	८० र	ह्रिं	१५ क्ष	५० हृ
२० स	४५ र	प	३० क्ष	७५ स
ह्रिं	ठ	देवदत्त	ह्रिं	ह्रिं
७० हृ	३५ र	ह्रा	६० क्ष	५ हृ
५५ स	१० र	ह्रौ	६५ क्ष	४० क्ष

चित्र १३४ तिजयपहुत्त यंत्र १३ पृष्ठ २६७

चित्र १३५ तिजयपहुत्त यंत्र १[illegible] पृष्ठ [illegible]

ચિત્ર ૧૩૬ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૨૭૦

ચિત્ર ૧૩૭ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૬ પૃષ્ઠ ૨૭૦

६३स ॐ ह्रीं रोहिण्यै नम	२४र ॐ ह्रीं प्रज्ञप्त्यै नम	३० ह्रि ॐ ह्रीं वज्रशृंखलायै नम	३६स ॐ ह्रीं वज्रांकुशायै नम	३७स ॐ ह्रीं अप्रतिचक्रायै नम
३५ह ॐ ह्रीं महामानस्यै नम	६१र ॐ ह्रीं जयायै नम	६२प ॐ ह्रीं विजयायै नम	२३ज ॐ ह्रीं जयंत्यै नम	२९ह ॐ ह्रीं पुरुषदत्तायै नम
२२ह्रि ॐ ह्रीं मानस्यै नम	२८प ॐ ह्रीं महावीराय नम	ॐ ३४ श्रीं ह्रीं तिदेवतायै नम देवदत्त	६० स्वाँ ॐ ह्रीं अपराजितायै नमः	६६ह ॐ ह्रीं काल्यै नम
३९स ॐ ह्रीं अनुमायै नम	७५र ॐ ह्रीं वीराय नम	२६ला ॐ ह्रीं मोहायै नम	२७सु ॐ ह्रीं जंभायै नम	२२स ॐ ह्रीं महाकाल्यै नम
३१र ॐ ह्रीं रौद्रायै नमः	३२र ॐ ह्रीं मानव्यै नम	३८ह्रा ॐ ह्रीं सर्वास्त्रमहाज्वालायै नम	७७ज ॐ ह्रीं गान्धार्यै नम	२५र ॐ ह्रीं गौर्यै नम

यंत्र १३८ तिजयपहुत्त यं १७ पृष्ठ २७०

चित्र १३९ तिजयपहुत्त यंत्र १८ पृष्ठ २७०

चित्र १३६ तिजयपहुत्त यंत्र १५ पृष्ठ २७०

चित्र १३७ तिजयपहुत्त यंत्र १६ पृष्ठ २७०

चित्र १३८ तिजयपहुत्त य । १७ पृष्ठ २७०

चित्र १३९ तिजयपहुत्त य । १८ पृष्ठ [illegible]

ચિત્ર ૧૪૦ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૯ પૃષ્ઠ ૨૭૦

ચિત્ર ૧૪૧ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૨૭૦

ચિત્ર ૧૪૨ નમિઊણ શ્લોક ૧ પૃ૮ ૨૭૨

ચિત્ર ૧૪૩ નમિઊણ યન્ત્ર ૧ પૃષ્ઠ ૨૭૨

॥ ॐ नवणवद्द याणचतर ॥

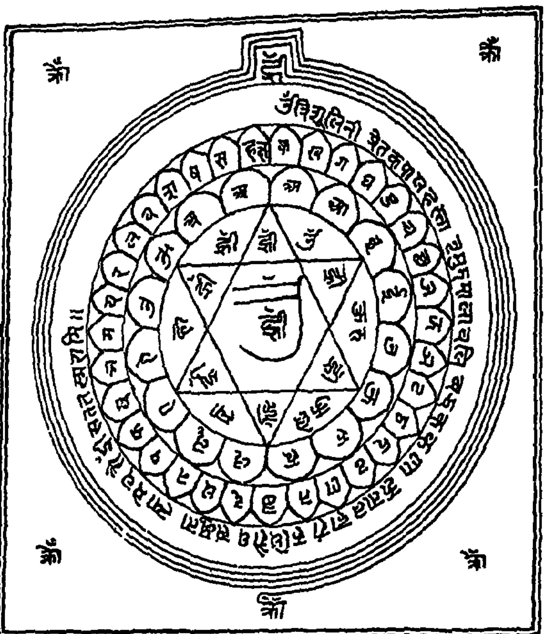
॥ ॐवरकणय - सरवविद्दुम ॥

क्ष्रौँ

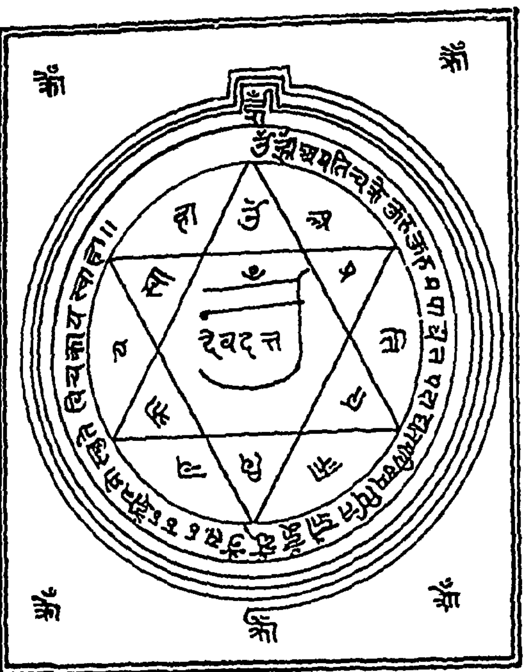
ચિત્ર ૧૪૪ નમિજિણ યંત્ર ૨ પૃષ્ઠ ૨૭૩

न	मि	ऊ	ह्रीँ	ण	पा	स
[illegible]	ॐ २५	ह्रीँ ८०	ह्रिँ	ह्रूँ १५	ह्रैँ ५०	[illegible]
[illegible]	सु २०	स ७५	प	द ३०	ह्रीँ ७५	[illegible]
[illegible]	ह्रिँ	प	ॐ	ह्रिँ	ह्रिँ	[illegible]
[illegible]	ॐ ७०	ह्रीँ २५	स्वा	ह्रूँ ६०	ह्रैँ ५	[illegible]
[illegible]	सु ५५	स १०	हा	द ६५	ह्रीँ ६०	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૧૪૫ નમિજિણ યંત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૨૭૩

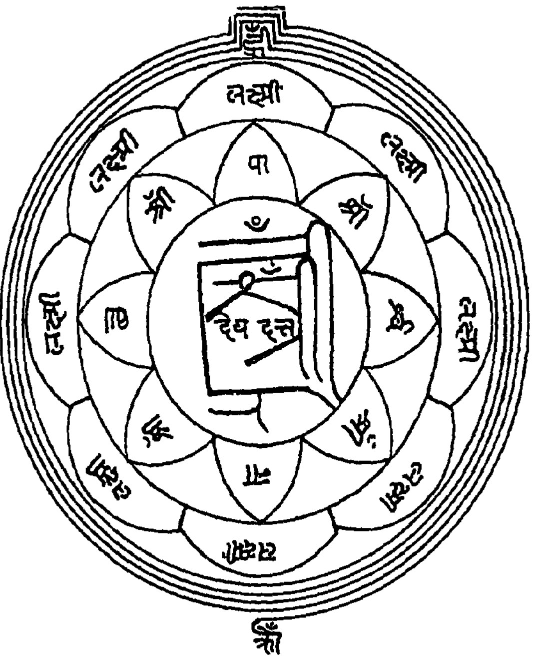
ચિત્ર ૧૪૬ નમિઊણ યંત્ર ૪ પૃષ્ઠ ૨૭૩

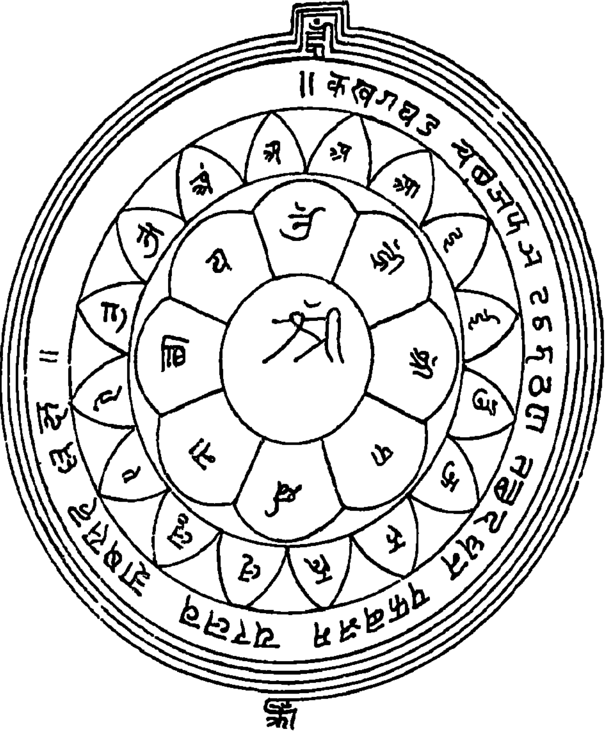
ચિત્ર ૧૮૭ નમિઊણ યંત્ર ૫ પૃષ્ઠ ૨૭૮

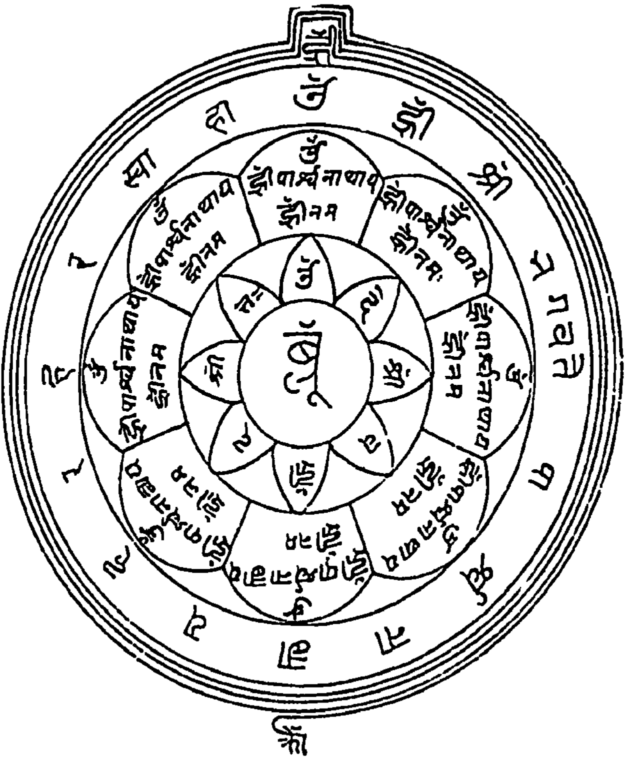
ચિત્ર ૧૪૮ નમિઊણ યંત્ર ૬ પૃષ્ઠ ૨૭૪

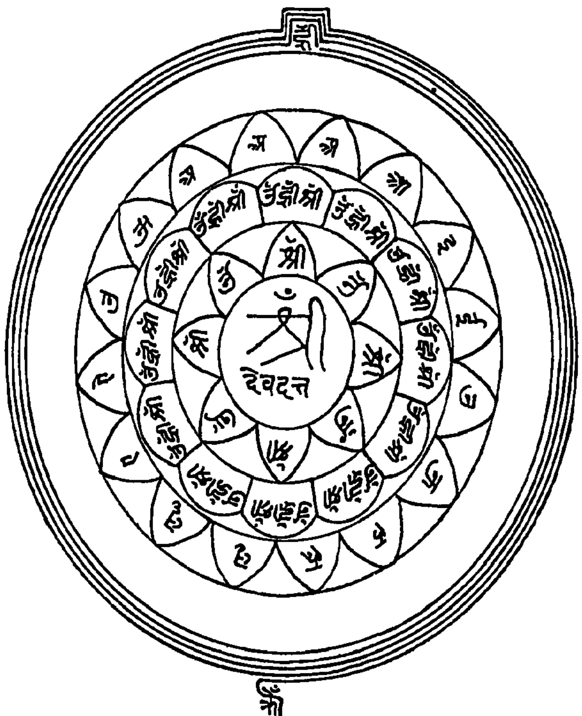
ચિત્ર ૧૪૯ નમિઊણ યંત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૨૭૫

ચિત્ર ૨૫૦ નમિઊણ યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૭૭૫

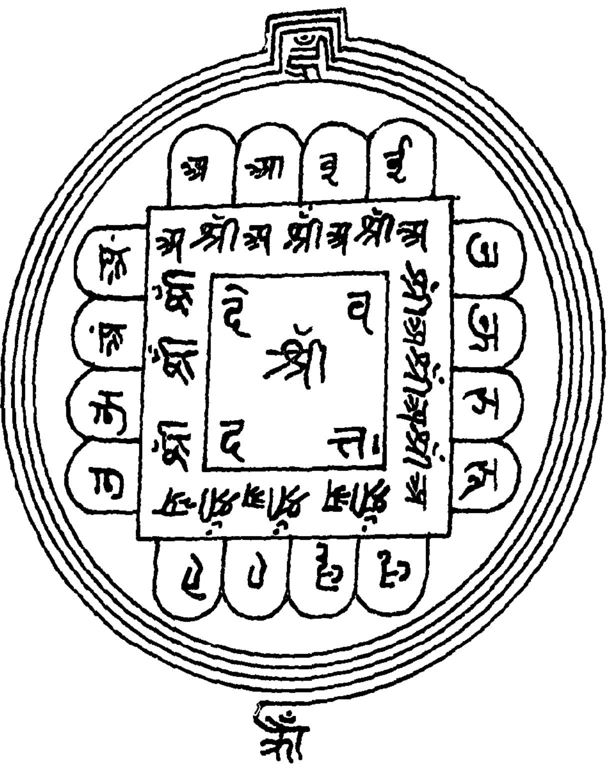
ચિત્ર ૨૫૨ નમિઊણ યંત્ર ૯ પૃષ્ઠ ૭૭૫

ચિત્ર ૧૫૨ નમિઊણ યંત્ર ૧૦ પૃષ્ઠ ૨૭૫

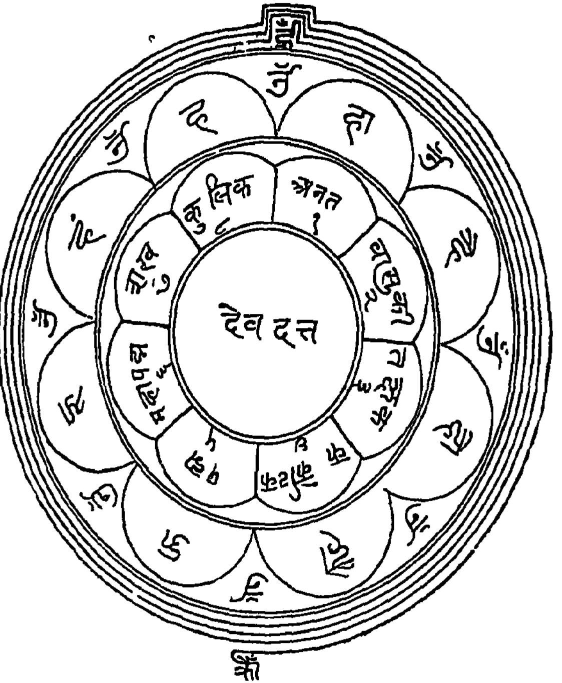
ચિત્ર ૧૫૩ નમિઊણ યંત્ર ૧૧ પૃષ્ઠ ૨૭૬

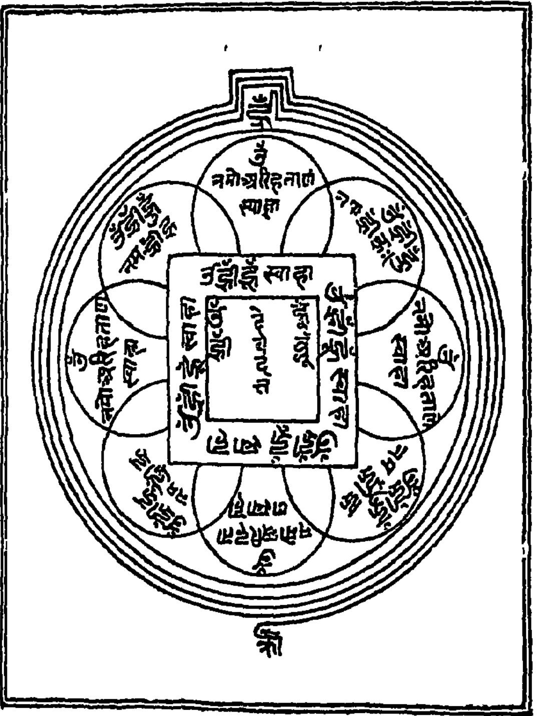
ચિત્ર ૧૫૪ નમિઊણ યન્ત્ર ૧૨ પૃષ્ઠ ૨૭૭

ચિત્ર ૧૫૫ નમિઊણ યન્ત્ર ૧૩ પૃષ્ઠ ૨૭૭

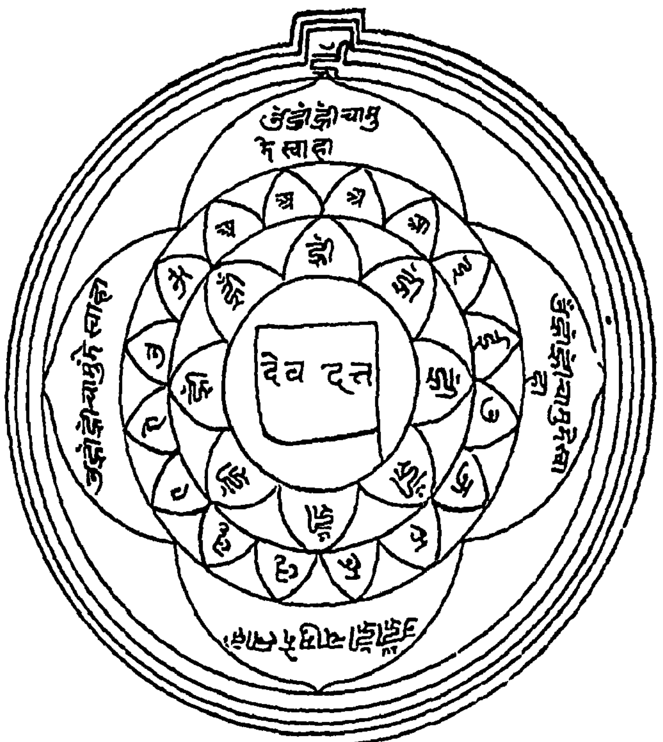
ચિત્ર ૧૫૬ નમિઊણ યંત્ર ૧૪ પૃષ્ઠ ૨૮૦

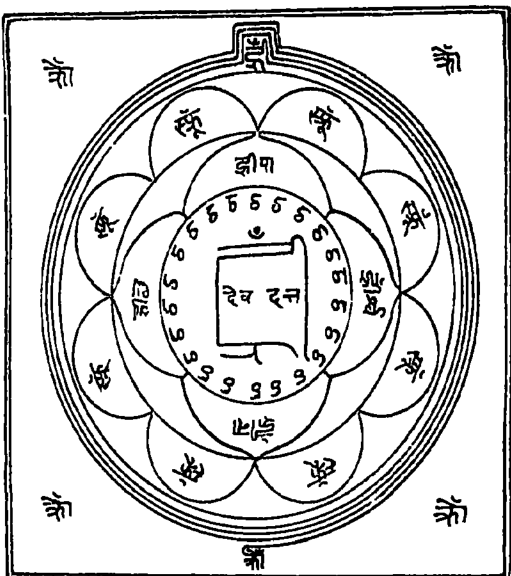
ચિત્ર ૧૫૭ નમિઊણ યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૨૮૧

ચિત્ર ૧૫૮ નમિઊણ શ્લોક ૧૪–૧૫ પૃષ્ટ ૨૮૩

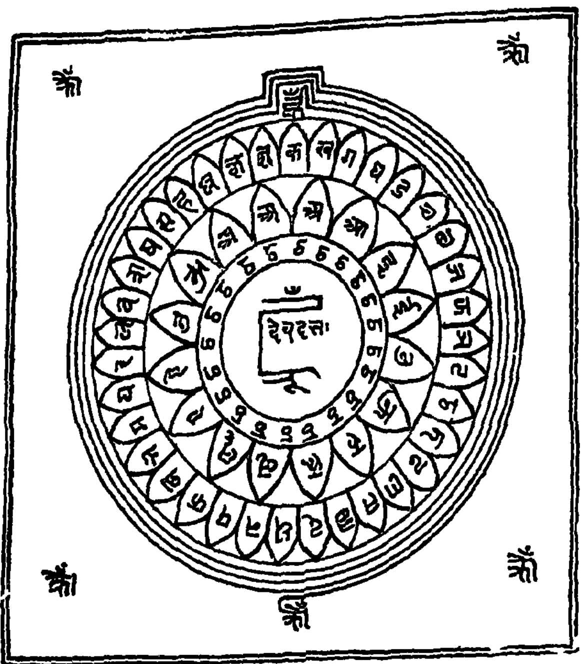
ચિત્ર ૧૫૯ નમિઊણ યંત્ર ૧૬ પૃષ્ટ ૨૮૩

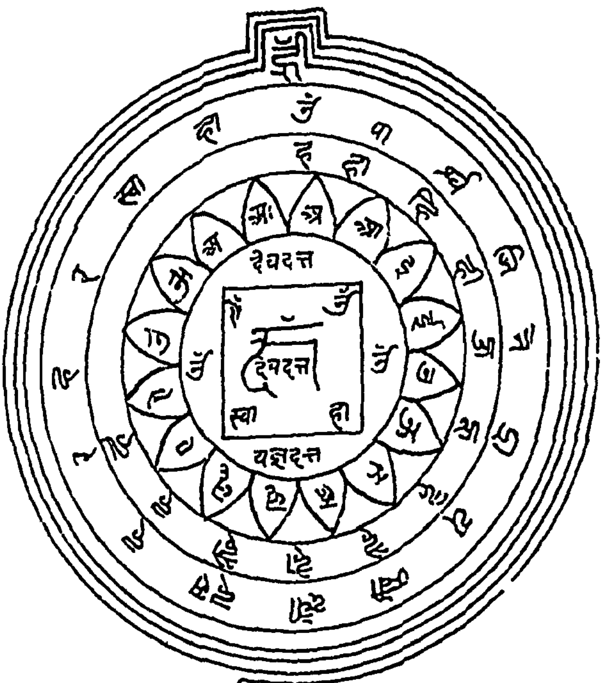
ચિત્ર ૧૬૦ નમિઊણ યત્ર ૧૭ પૃષ્ઠ ૨૮૪

ચિત્ર ૧૬૧ નમિઊણ શ્લોક ૧૮ પૃષ્ઠ ૨૮૪

ચિત્ર ૧૬૨ નમિઊણ યંત્ર ૧૮ પૃષ્ઠ ૨૮૪

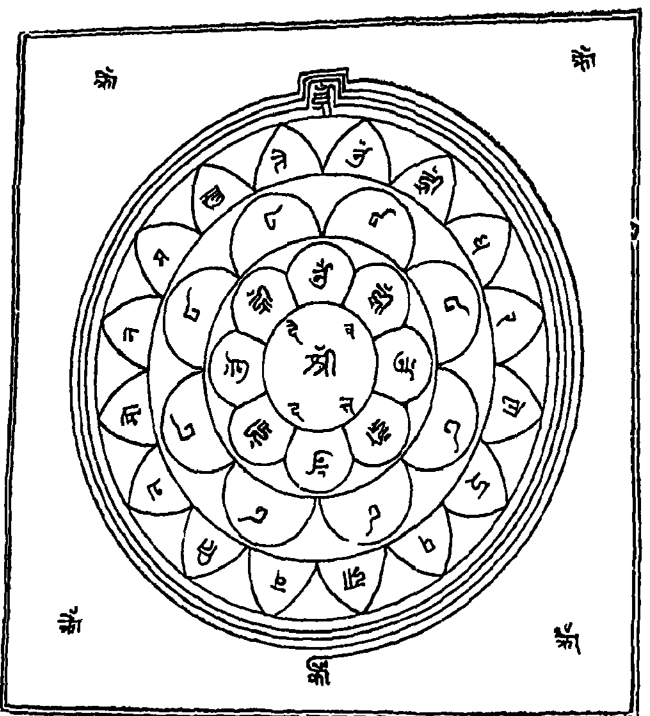
ચિત્ર ૧૬૩ નમિઊણ યંત્ર ૧૯ પૃષ્ઠ ૨૮૫

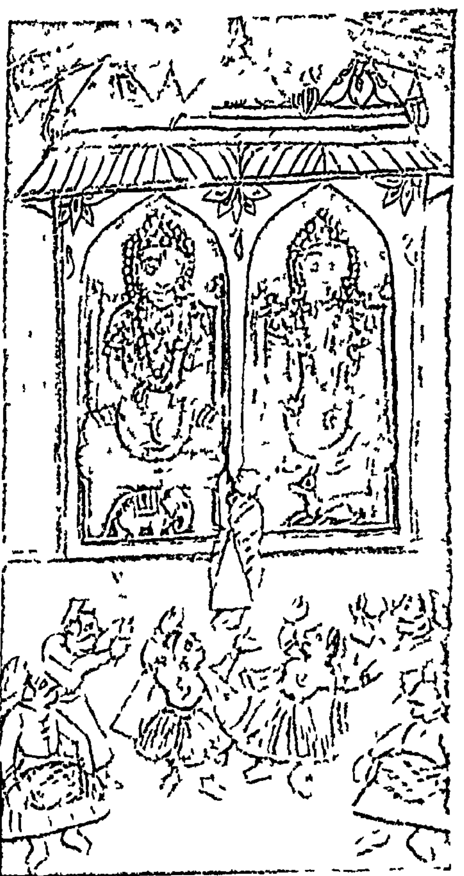
ચિત્ર ૧૬૪ નમિઊણ યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૨૮૬

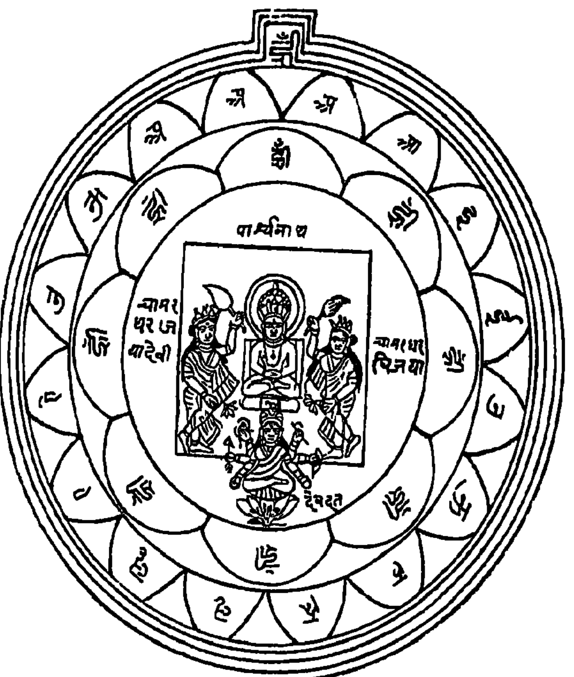
ચિત્ર ૧૬૫ નમિઊણ શ્લોક ૨૨ પૃષ્ઠ ૨૮૭

ચિત્ર ૧૬૬ નમિઊણ યંત્ર ૨૧

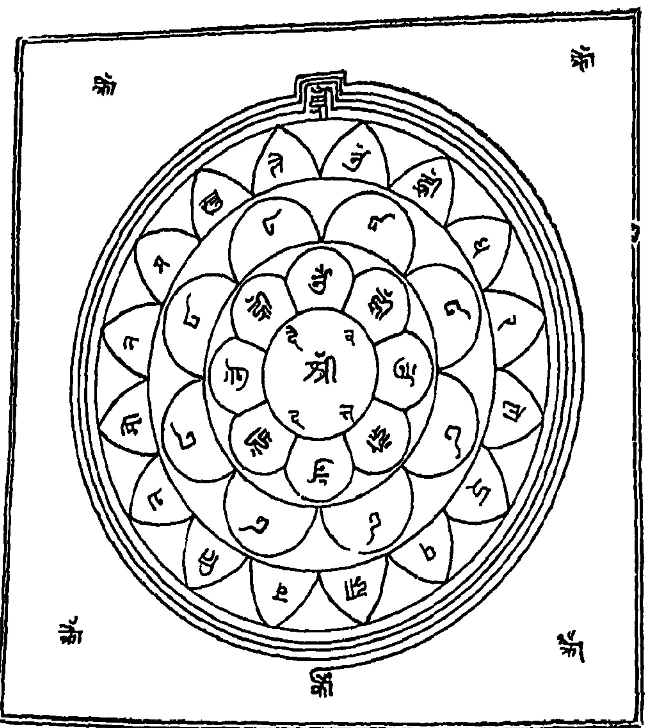
ચિત્ર ૨૦૭ અજિતશાંતિ સ્તવ ૧૦૦ પૃ. ૨૯૯

ચિત્ર ૧૬૪ નમિઊણ યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૨૮૬

ચિત્ર ૧૬૫ નમિઊણ શ્લોક ૨૨ પૃષ્ઠ ૨૮૭

ચિત્ર ૧૬૬ નમિઊણ યત્ર ૨૧

ચિત્ર ૧૬૭ અજિતનાથ [illegible] ૨–૩ પૃ. ૨૮૯

ચિત્ર ૧૬૮ અજિતશાતિ શ્લોક ૨૨ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૦૫

ચિત્ર ૧૬૯ અજિતશાતિ શ્લોક ૨૩ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૦૫

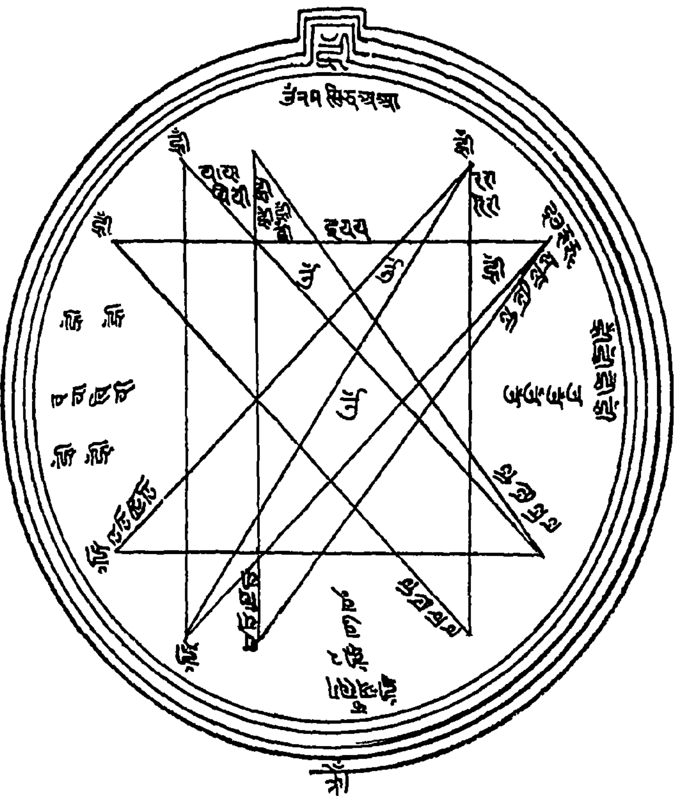
ચિત્ર ૧૭૦ અજિતશાંતિ શ્લોક ૩૦–૩૧ પૃષ્ઠ ૩૦૯

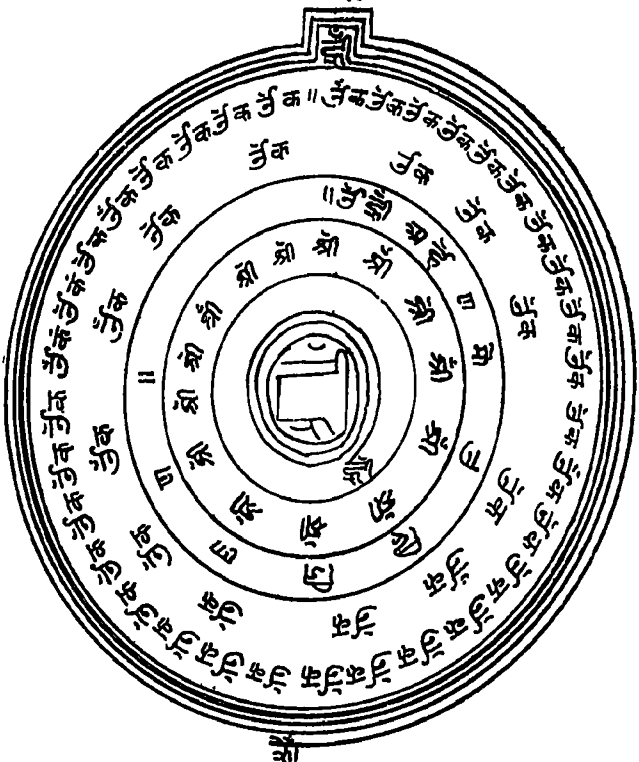
ચિત્ર ૧૭૧ અજિતશાંતિ શ્લોક ૩૭–૩૮ પૃષ્ઠ ૩૧૦

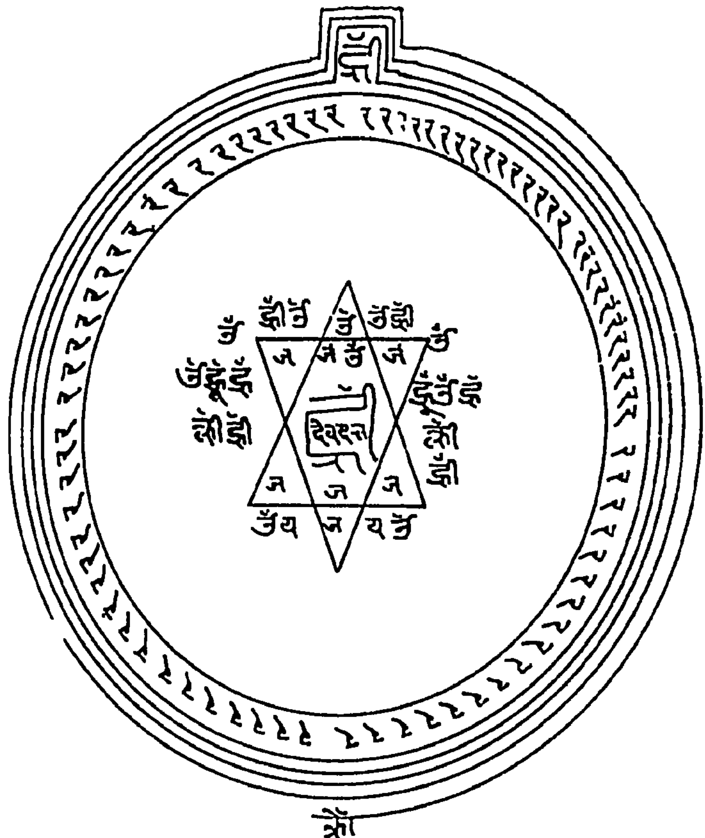
ચિત્ર ૧૭૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧ પૃષ્ઠ ૪૧૨

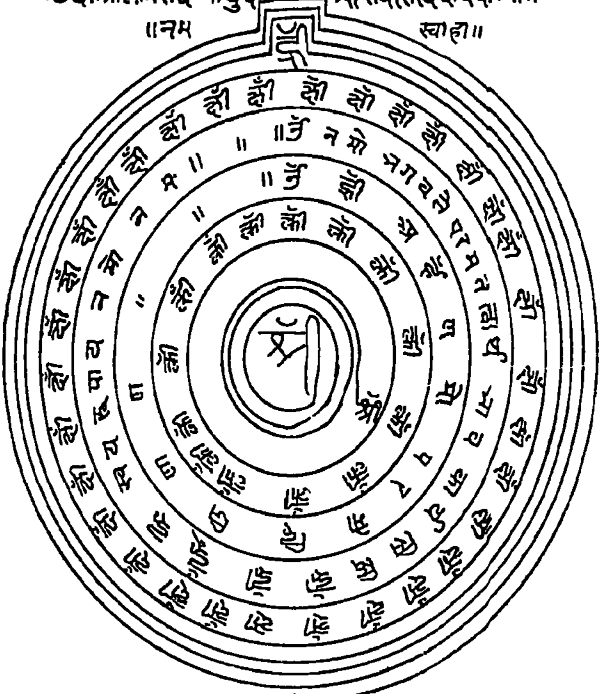
ચિત્ર ૧૭૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧ પૃષ્ઠ ૪૧૨

ચિત્ર ૧૭૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨ પૃષ્ઠ ૪૧૩

ચિત્ર ૧૭૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨ પૃષ્ઠ ૪૧૩

ચિત્ર ૧૭૭ ભક્તામરકાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૧૪

૮	૭	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૨	૧
૧૬	૧૫	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૧૦	૯
૪૧	૪૨	૨૨	૨૧	૨૦	૧૯	૪૭	૪૮
૩૩	૩૪	૩૦	૨૯	૨૮	૨૭	૩૯	૪૦
૨૫	૨૬	૩૮	૩૭	૩૬	૩૫	૩૧	૩૨
૧૭	૧૮	૪૬	૪૫	૪૪	૪૩	૨૩	૨૪
૫૬	૫૫	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૫૦	૪૯
૬૪	૬૩	૩	૪	૫	૬	૫૮	૫૭

ચિત્ર ૧૭૮ ભક્તામરકાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૧૪

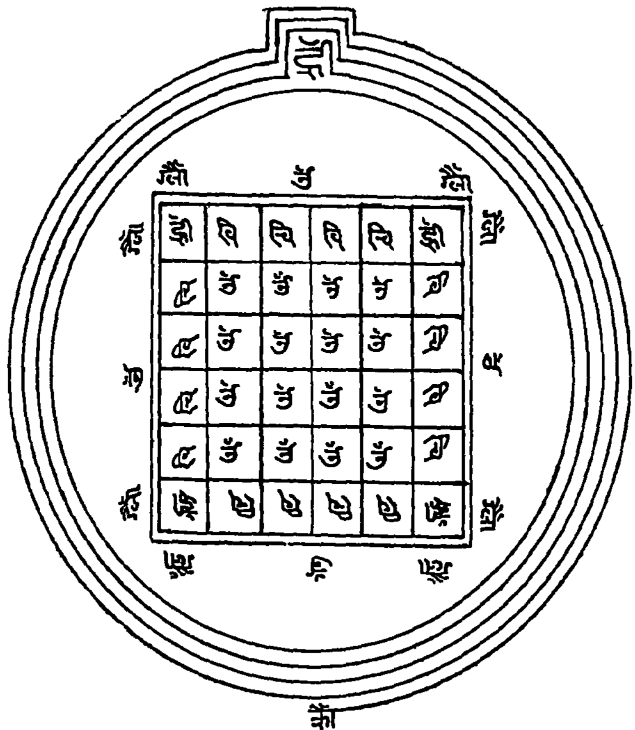
॥ॐ ह्रीँ श्रीँ क्लीँ जल देवतेभ्यो नम॥

ચિત્ર ૧૭૯ ભક્તામરકાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ /૧૫

ચિત્ર ૧૮૦ ભક્તામરકાવ્ય / પૃષ્ઠ /૧૫

ચિત્ર ૧૮૧ ભક્તામરકાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૪૧૬

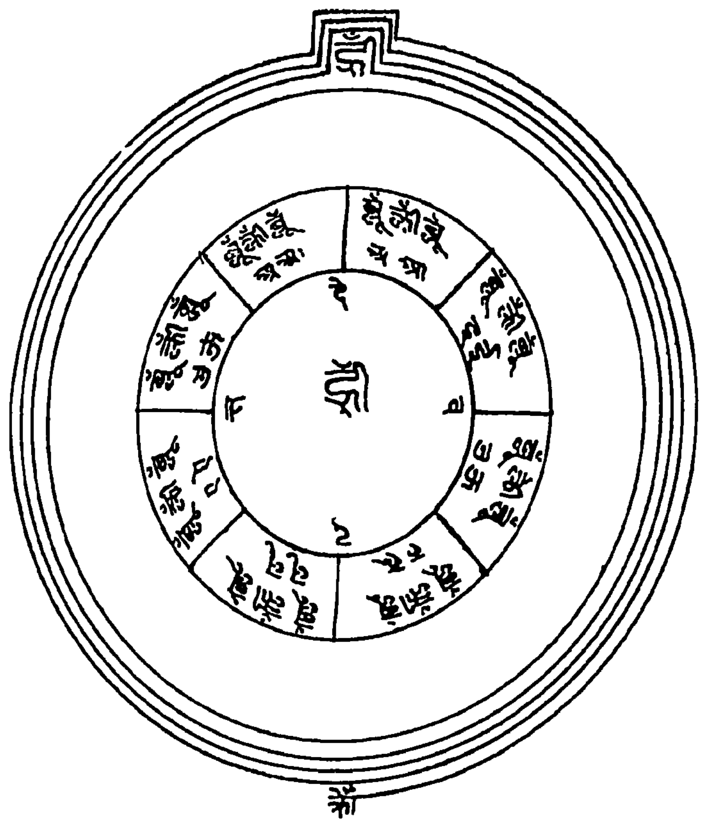

ચિત્ર ૧૮૨ ભક્તામરકાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૪૧૬

॥ॐ ह्रीं श्रां श्रीं श्रूं श्रः हंसं य य ठः ठः सरस्वती भगवती॥
॥विद्याप्रसाद कुरु कुरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૧૮૩ ભક્તામરકાવ્ય ૬ પૃષ્ઠ ૪૧૭

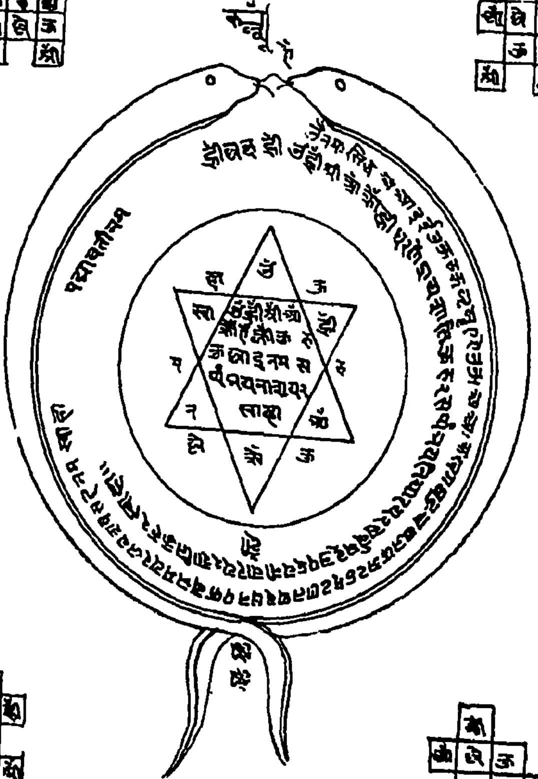

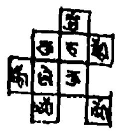
ચિત્ર ૧૮૪ ભક્તામરકાવ્ય ૬ પૃષ્ઠ ૪૧૭

ચિત્ર ૧૮૫ ભક્તામર કાવ્ય ૭ પૃષ્ઠ ૪૧૮

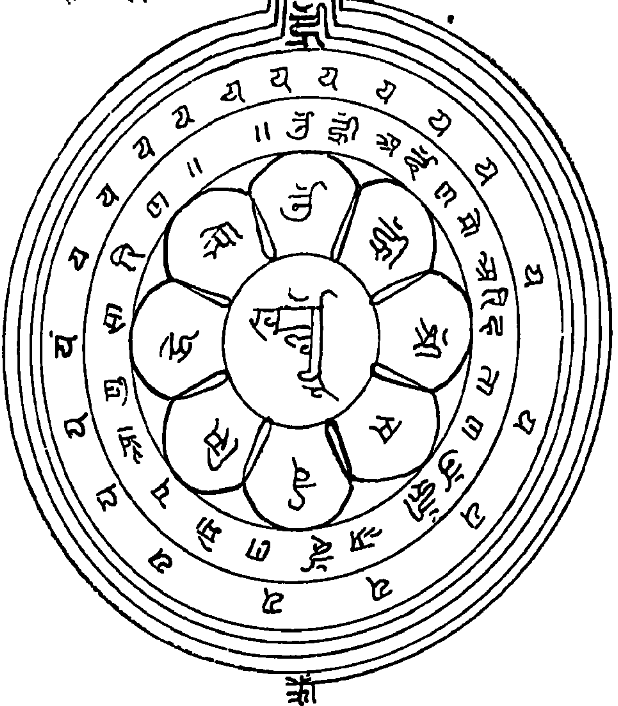

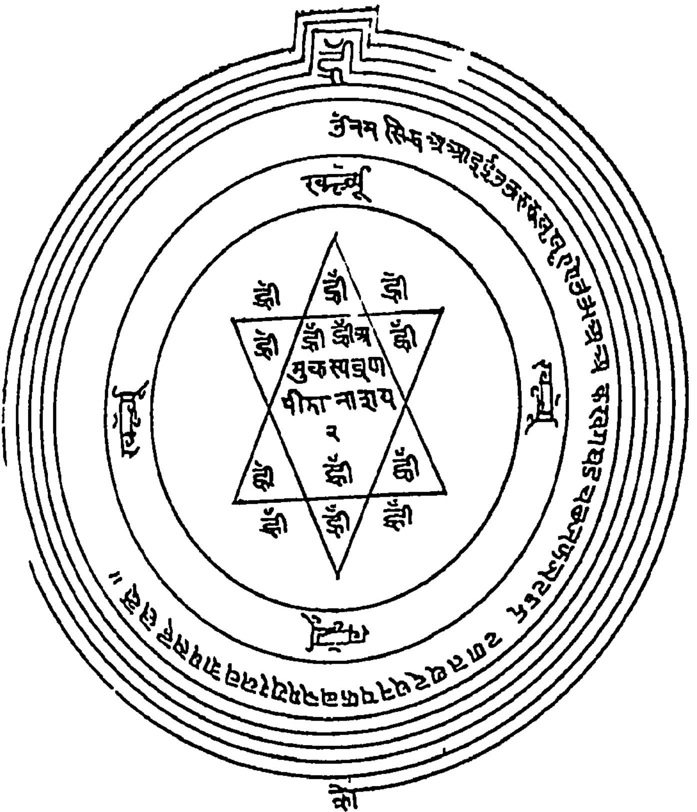

ચિત્ર ૧૮૬ ભક્તામર કાવ્ય ૭ પૃષ્ઠ ૪૧૮

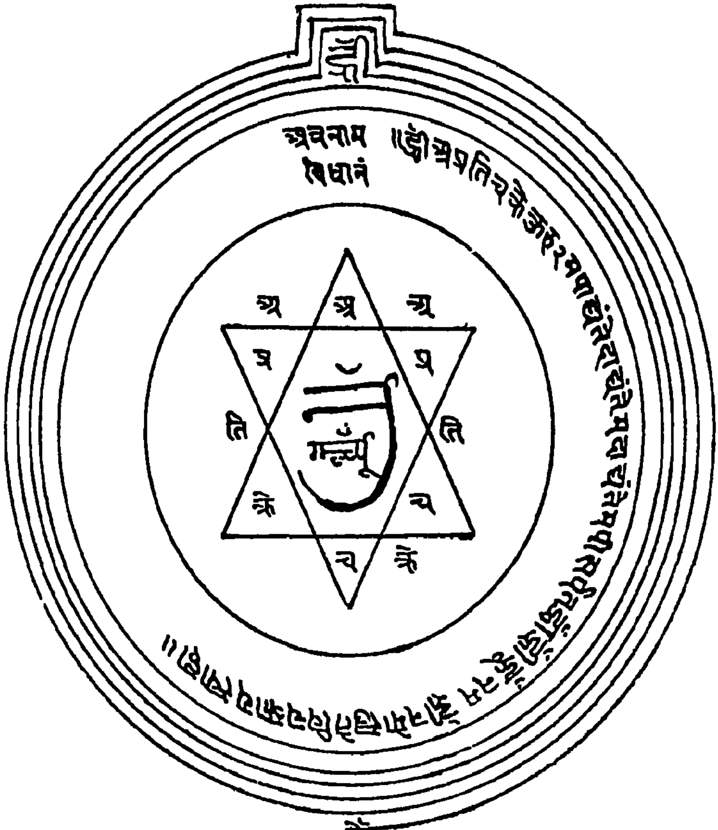
ચિત્ર ૧૮૭ ભક્તામર ગાથા ૮ પૃષ્ઠ ૪૧૯

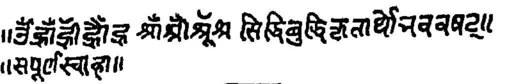
ચિત્ર ૧૮૮ ભક્તામર ગાથા ૮ પૃષ્ઠ ૪૧૯

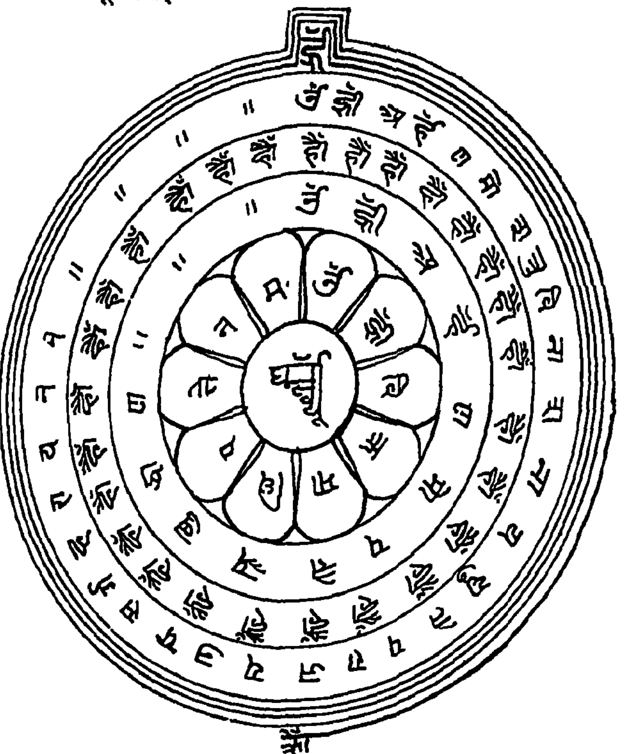

ચિત્ર ૧૮૯ ભક્તામર કાવ્ય ૯ પૃષ્ઠ ૪૨૦

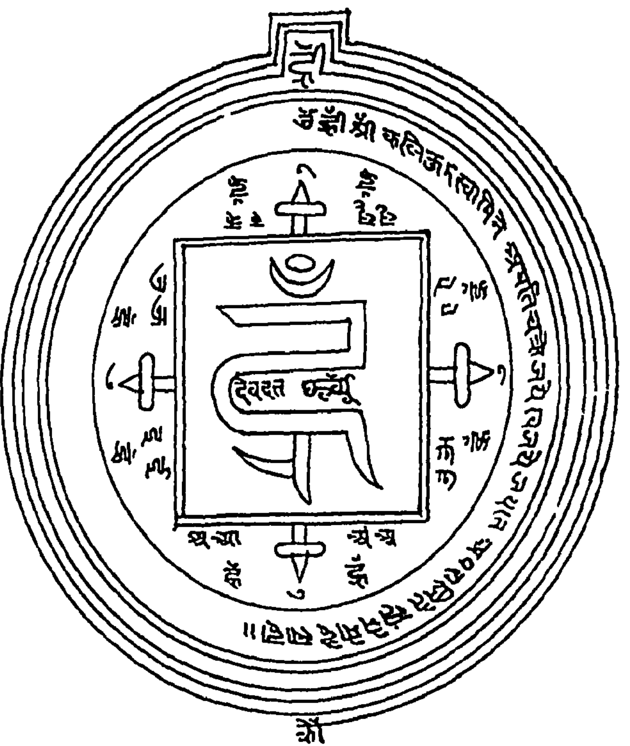

ચિત્ર ૧૯૦ ભક્તામર કાવ્ય ૯ પૃષ્ઠ ૪૨૦

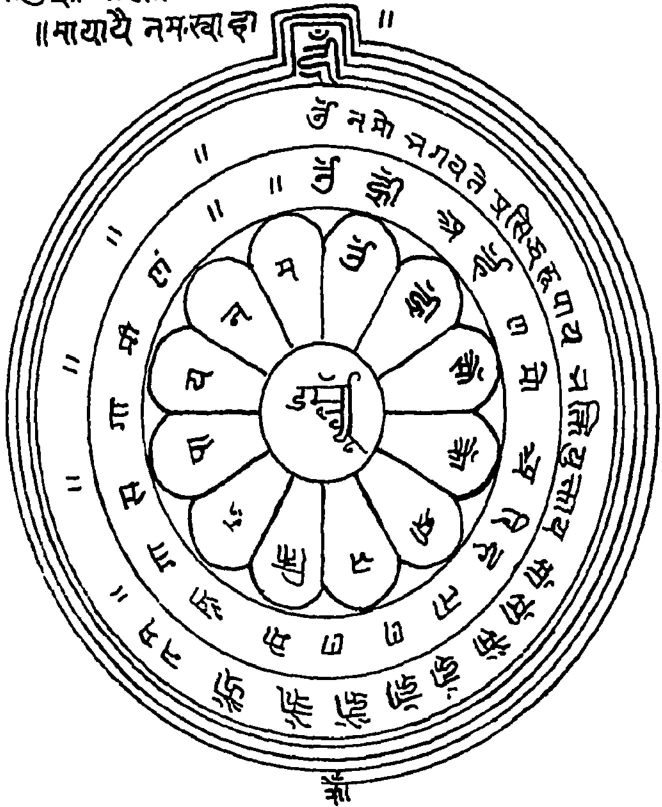

ચિત્ર ૧૯૧ ભક્તામર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૪૨૦

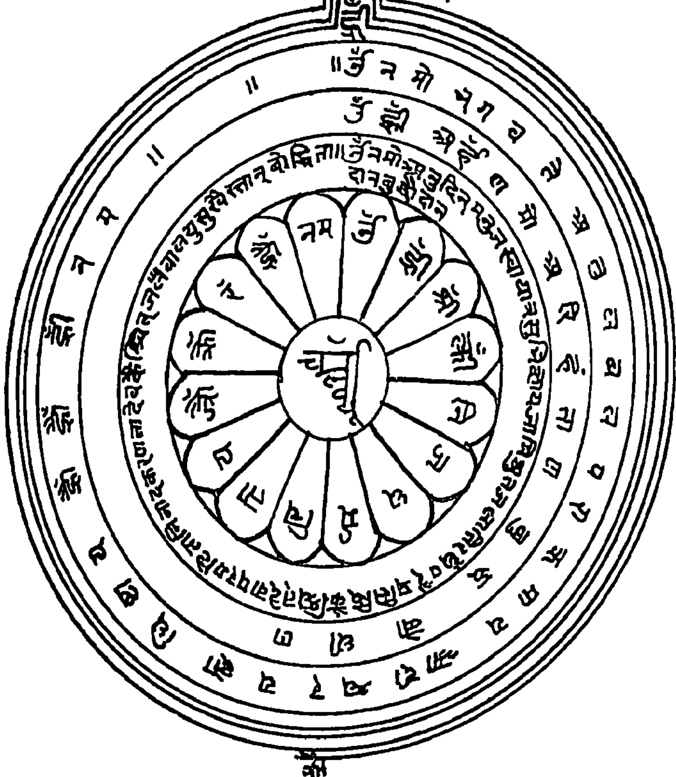

ચિત્ર ૧૯૨ ભક્તામર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૪૨૧

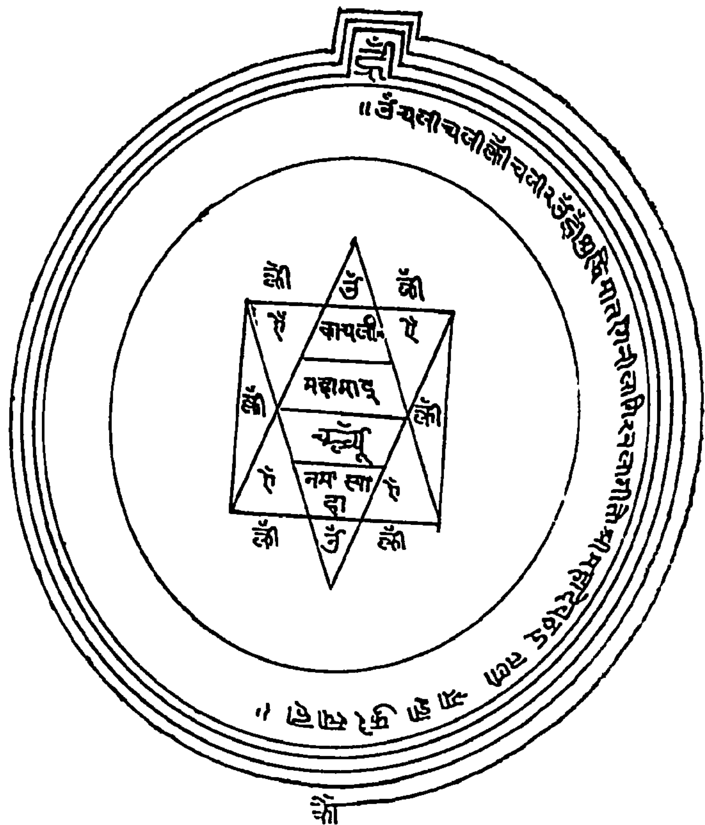

ચિત્ર ૧૯૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૪૨૧

ચિત્ર ૧૯૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૪૨૨

ચિત્ર ૧૯૫ ભક્તામર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૨૩

ચિત્ર ૧૯૬ ભક્તામર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૨૩

ચિત્ર ૧૯૭ ભક્તામર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૨૪

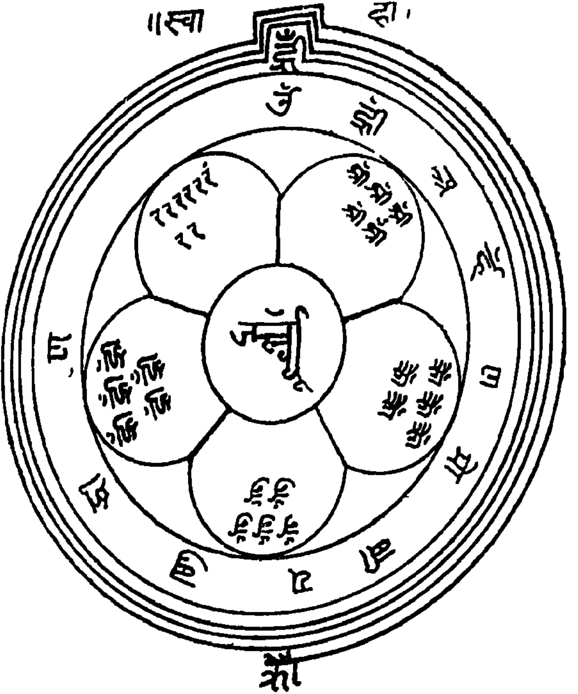
पूर्व

दक्षिण

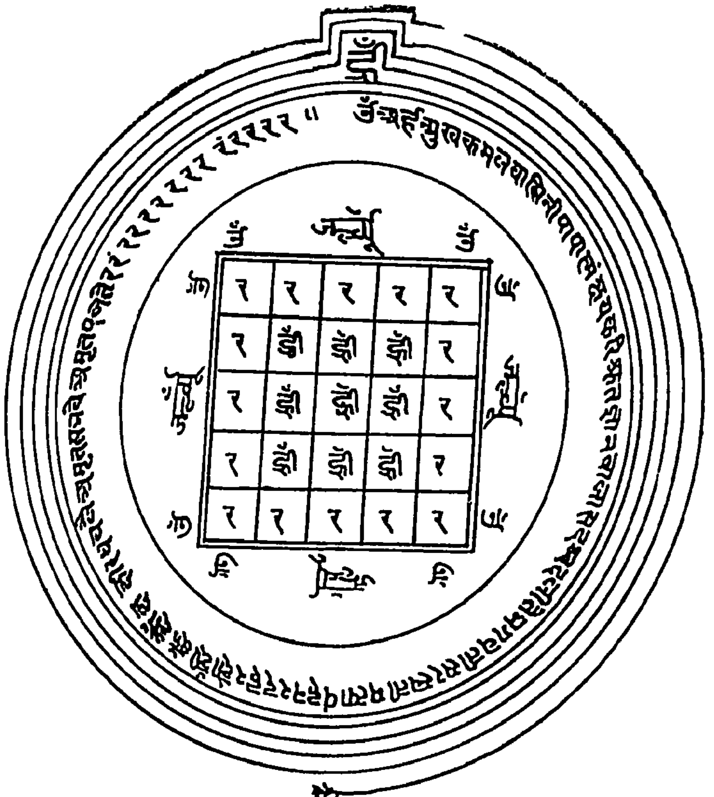
पश्चिम

उत्तर

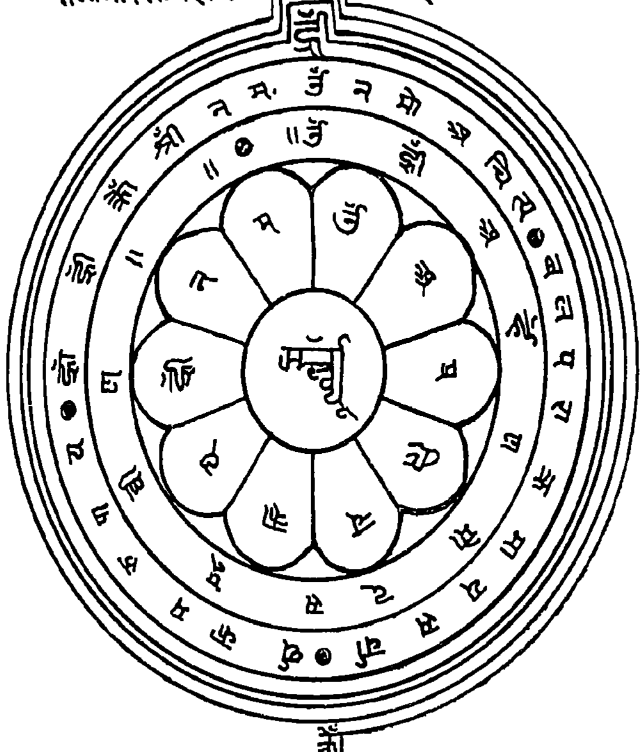
ચિત્ર ૧૯૮ ભક્તામર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૨૪

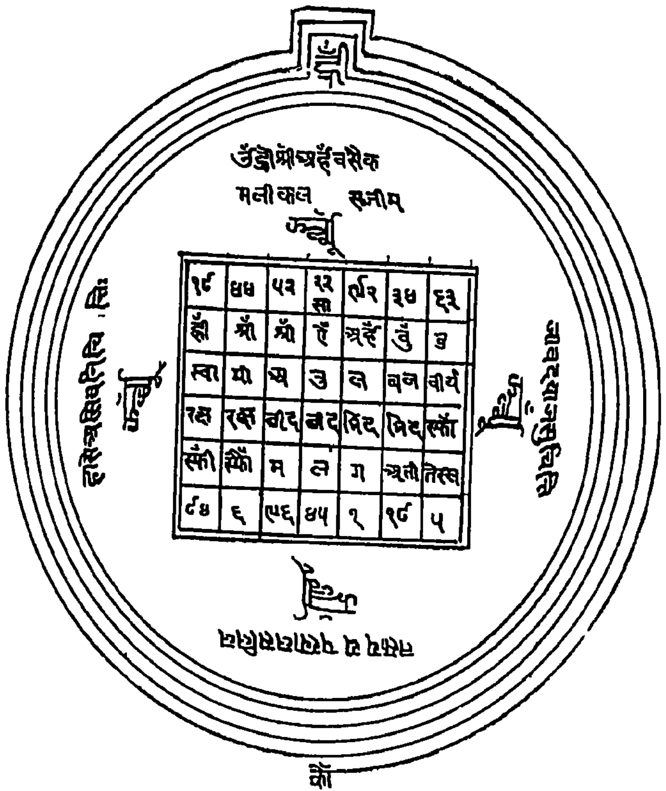
ચિત્ર ૧૯૯ ભક્તામર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૮૭૫

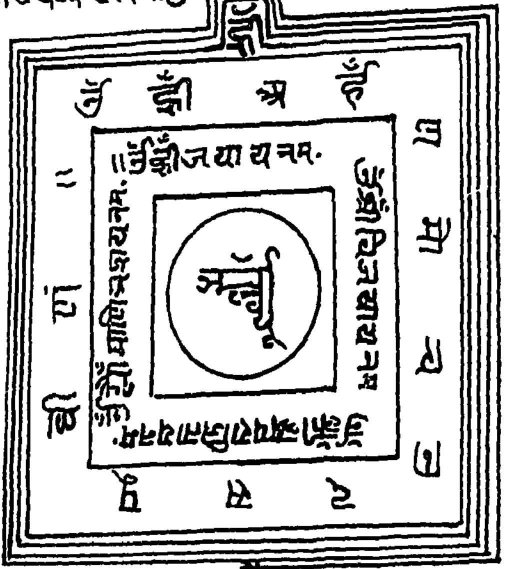
ચિત્ર ૨૦૦ ભક્તામર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૮૭૫

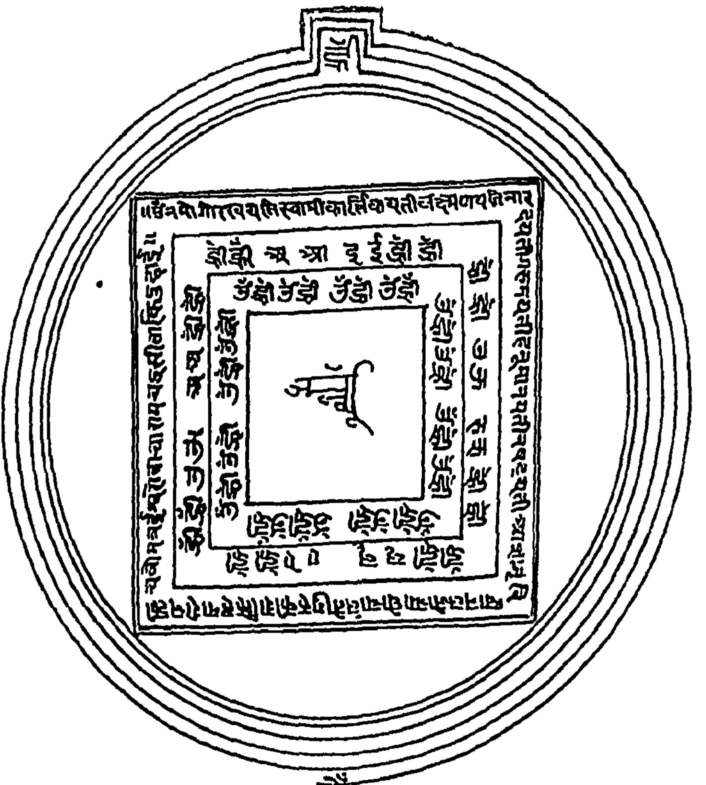
ચિત્ર ૨૦૧ ભક્તામર કાવ્ય ૧૫ પૃષ્ઠ ૪૨૬

ચિત્ર ૨૦૨ ભક્તામર કાવ્ય ૧૫ પૃષ્ઠ ૪૨૬

ચિત્ર ૨૦૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧૬ પૃષ્ઠ ૮૨૭

ચિત્ર ૨૦૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧૬ પૃષ્ઠ ૮૨૭

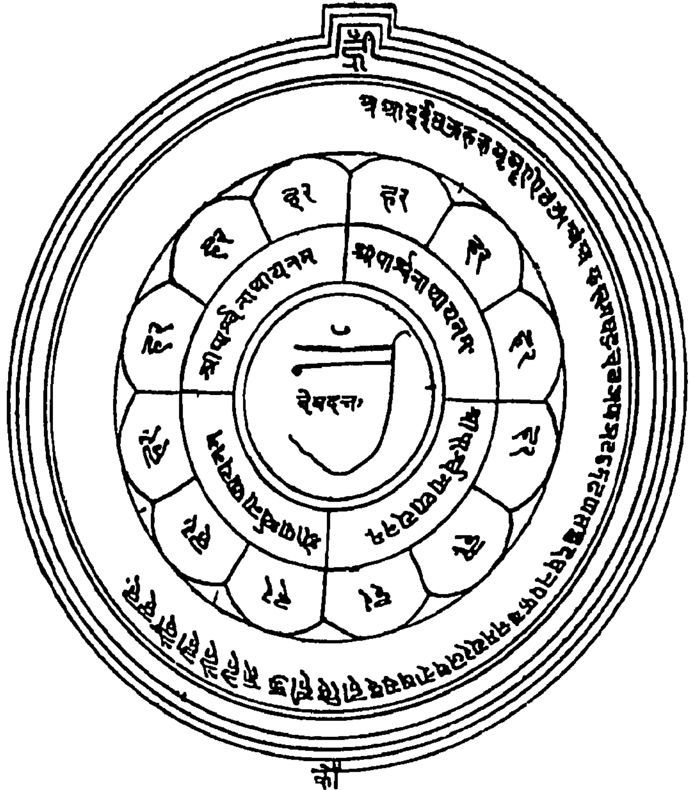
॥ॐ नमो नमिऊण अट्टे मट्टे क्षुद्र विघट्टे क्षुद्र॥
॥पीडा जठर पीडा भंजय भंजय सर्व पीडा भंजय भंजय॥
॥य सर्व रोग निवार णं ऊरु ऊरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૦૫ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭ પૃષ્ઠ ૪૨૮

ચિત્ર ૨૦૬ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭ પૃષ્ઠ ૪૨૮

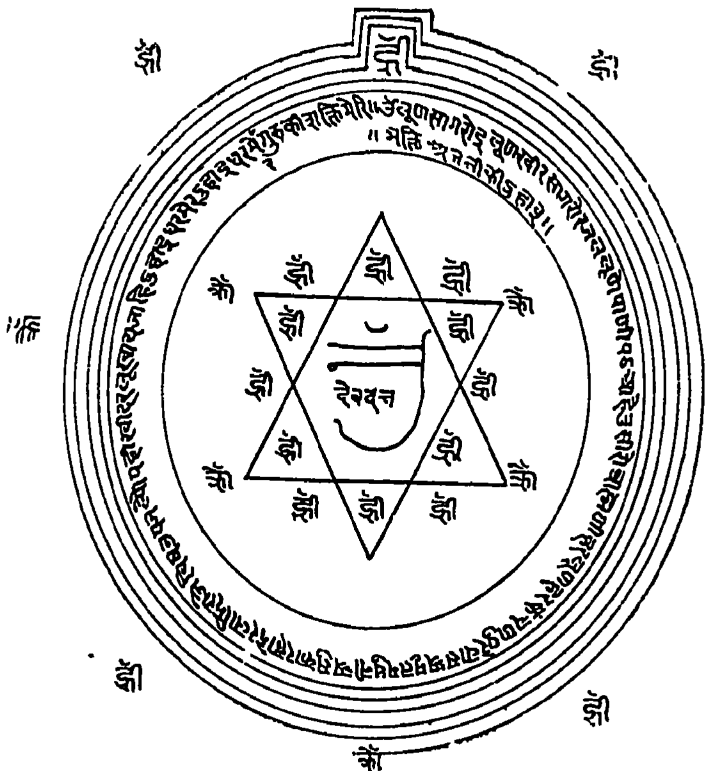
ચિત્ર ૨૦૭ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૭૯

ચિત્ર ૨૦૮ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૭૯

॥ॐ नमो नमिऊण अट्टे मट्टे क्षुद्र विघट्टे क्षुद्रा॥
॥पीडा जठर पीडा भंजय भंजय सर्व पीडा भंजय भंजय॥
॥य सर्व रोग निवार णं कुरु कुरु स्वाहा॥

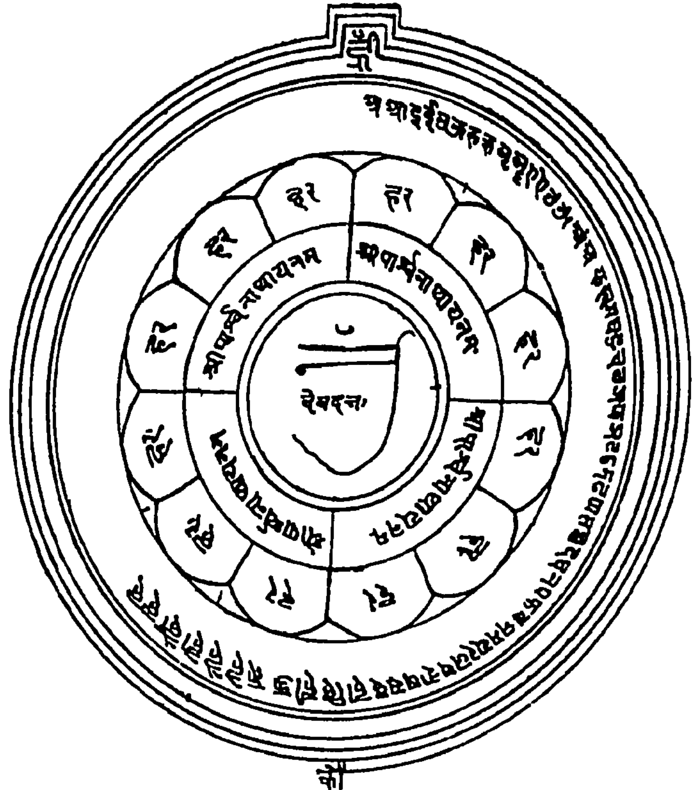
ચિત્ર ૨૦૫ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭ પૃષ્ઠ ૪૨૮

ચિત્ર ૨૦૬ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭ પૃષ્ઠ ૪૨૮

ચિત્ર ૨૦૭ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૭૯

ચિત્ર ૨૦૮ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૭૯

॥ॐ ह्रीं ह्रीं क्लूं ह्र यक्षः ह्रीं वषट् फट् स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૦૯ ભક્તામર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૪૩૦

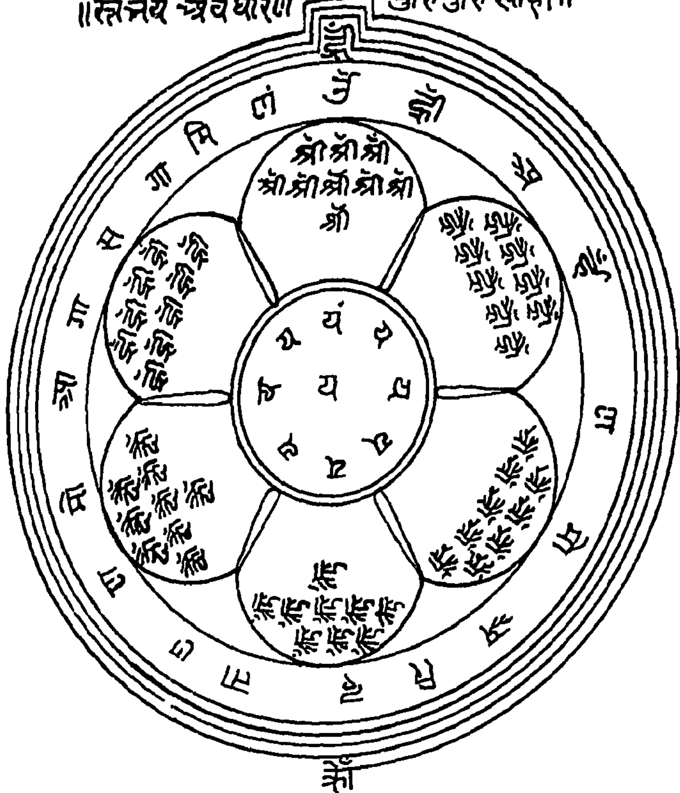
ચિત્ર ૨૧૦ ભક્તામર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૪૩૦

ચિત્ર ૨૧૧ ભક્તામર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૩૧

ચિત્ર ૨૧૨ ભક્તામર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૩૧

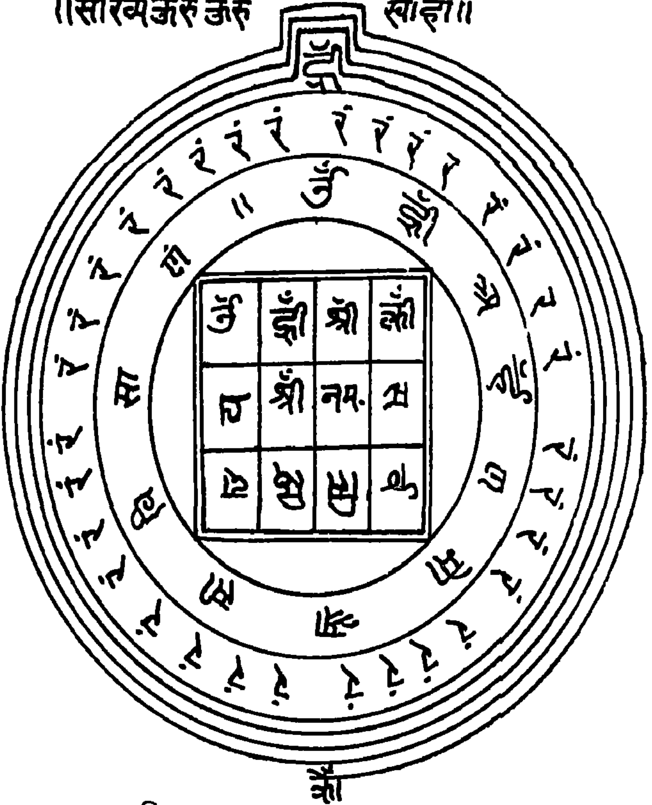
ચિત્ર ૨૧૩ ભક્તામર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૩૨

ચિત્ર ૨૧૪ ભક્તામર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૩૭

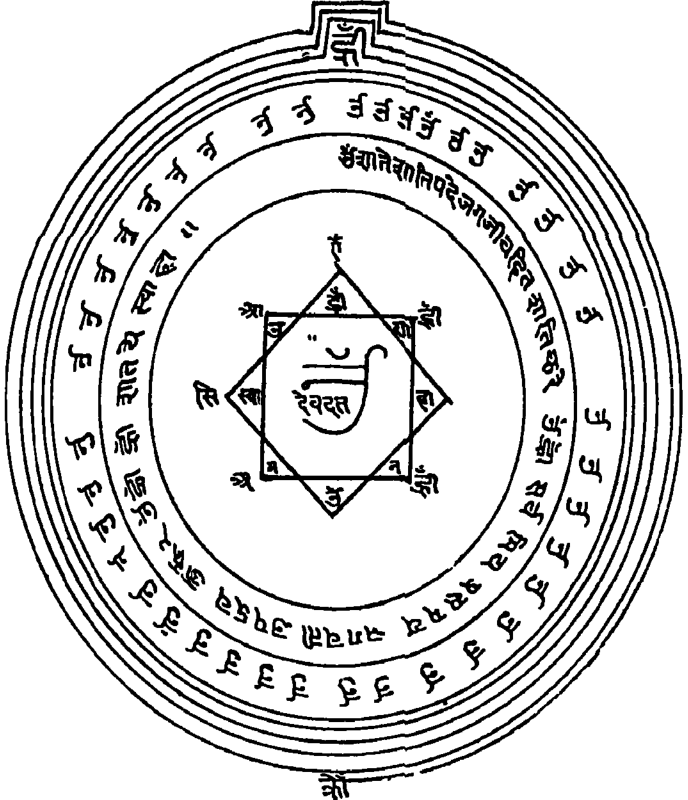

ચિત્ર ૨૧૫ ભક્તામર કાવ્ય ૪૨ પૃષ્ઠ ૮૩૩

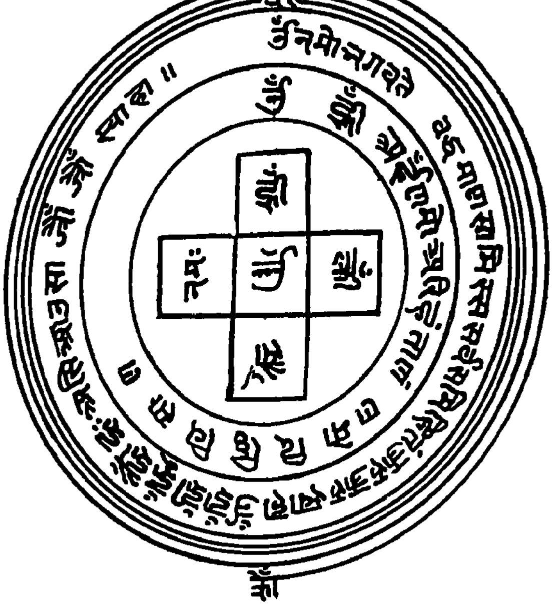
ચિત્ર ૨૧૬. ભક્તામર કાવ્ય ૪૨ પૃષ્ઠ ૮૩૩

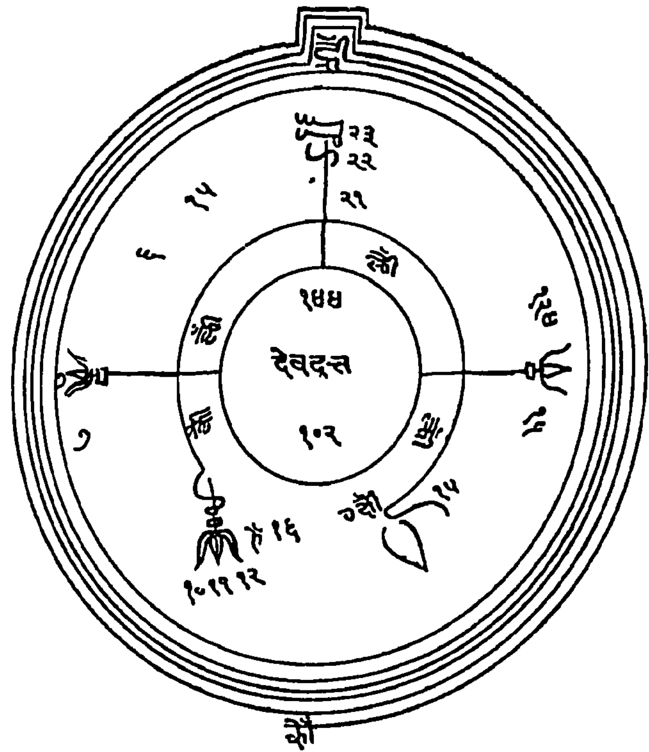
ચિત્ર ૨૧૭ ભક્તામર કાવ્ય ૨૩ પૃષ્ઠ ૪૩૪

ચિત્ર ૨૧૮ ભક્તામર કાવ્ય ૨૩ પૃષ્ઠ ૪૩૪

ચિત્ર ૨૧૯ ભક્તામર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૪૩૫

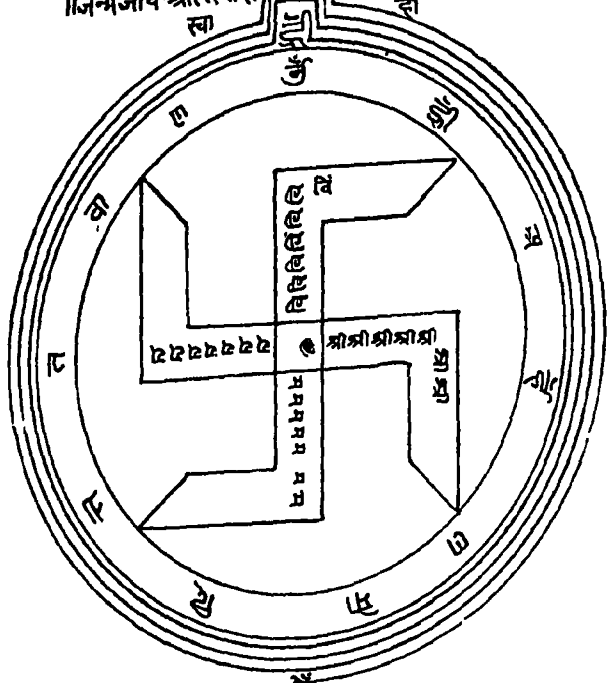
ચિત્ર ૨૨૦ ભક્તામર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૪૩૫

॥ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा श्रीं श्रीं स्वाहा॥ ॐ नमो ॥
॥भगवते जये विजये अपराजिते सर्वसौभाग्यं सर्वसौख्यं ॥
॥कुरु कुरु स्वाहा॥

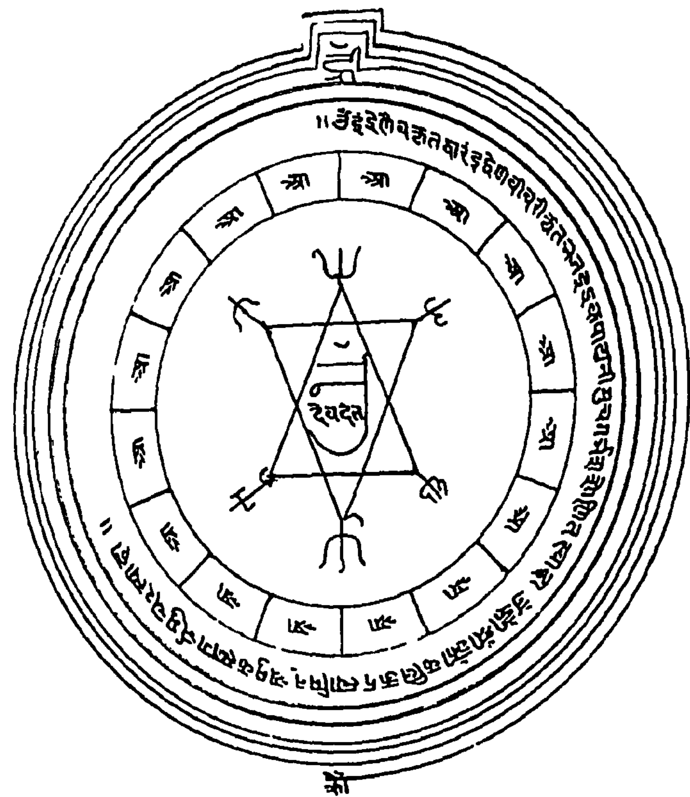
ચિત્ર ૨૨૧ ભક્તામર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૪૦૬

देवदत्त

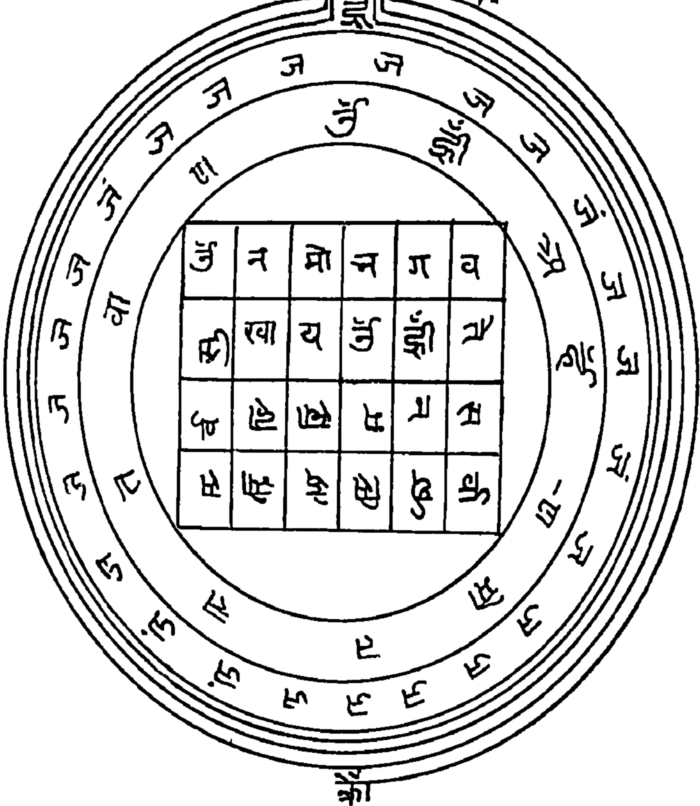
ચિત્ર ૨૨૨ ભક્તામર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૪૩૬

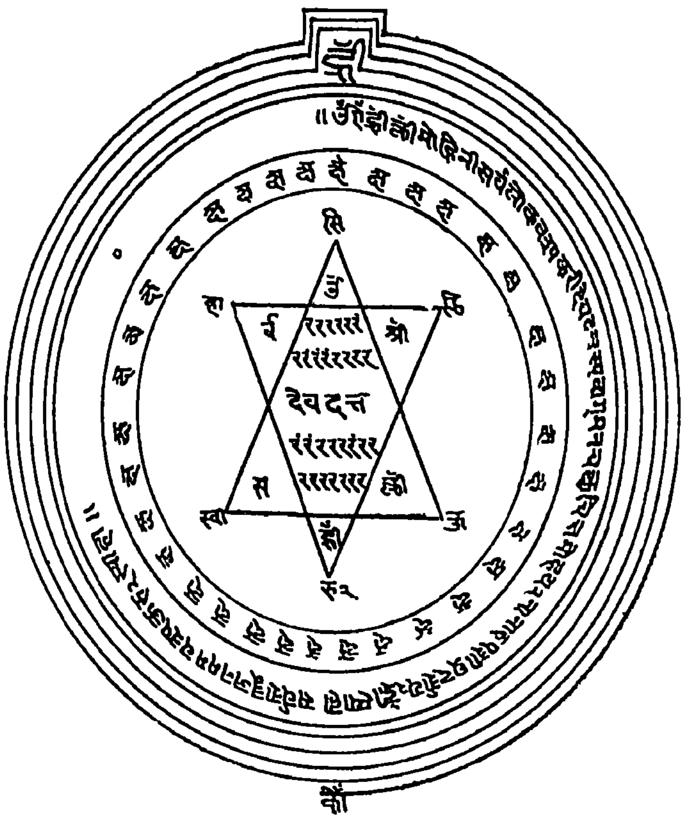
चित्र २२७ भक्तामरकाव्य २६ पृष्ठ ४३७

चित्र २२८ भक्तामरकाव्य २६ पृष्ठ ४३७

ચિત્ર ૨૨૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨૭ પૃષ્ઠ ૪૩૮

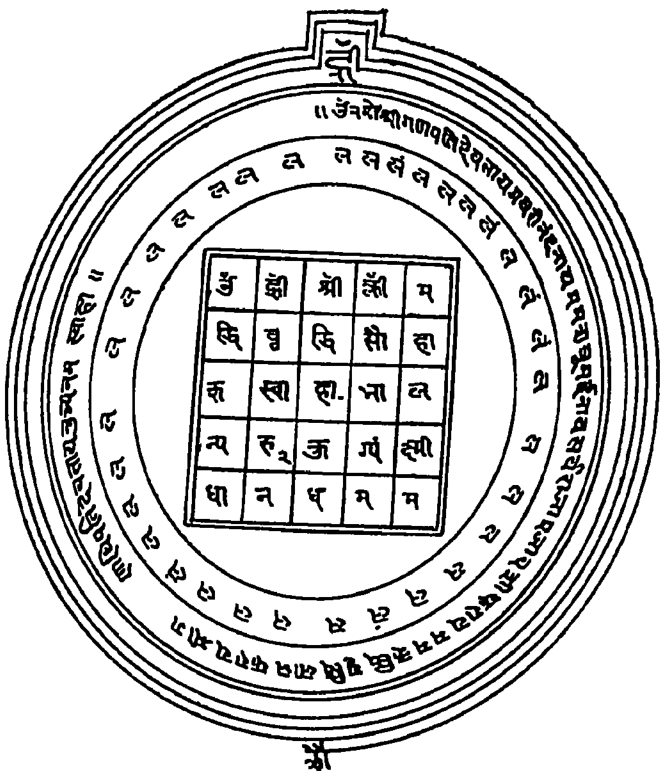

ચિત્ર ૨૨૬ ભક્તામર કાવ્ય ૨૭ પૃષ્ઠ ૪૩૮

॥ॐ नमो भगवते जये विजये जृंभय जृंभय मोहय ॥
॥मोहय सर्वसौभाग्य स्वाहा प्ताति सौख्यं कुरु कुरु ॥

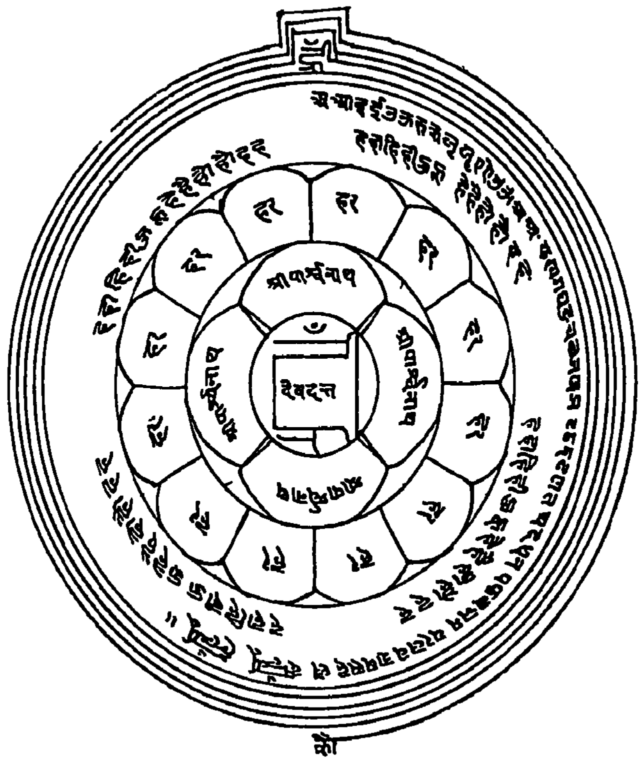
ચિત્ર ૨૨૭ ભક્તામર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૪૩૯

ચિત્ર ૨૨૮ ભક્તામર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૪૩૯

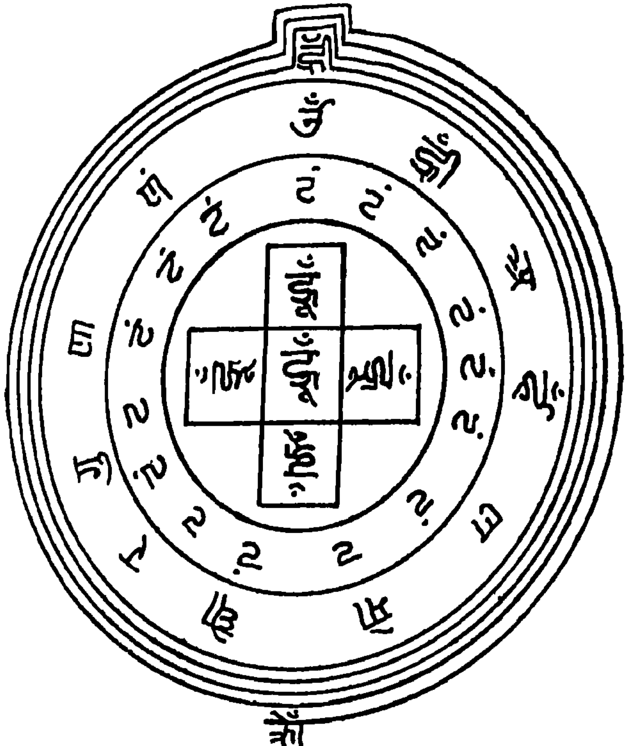

ચિત્ર ૨૨૯ ભક્તામર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૪૪૦

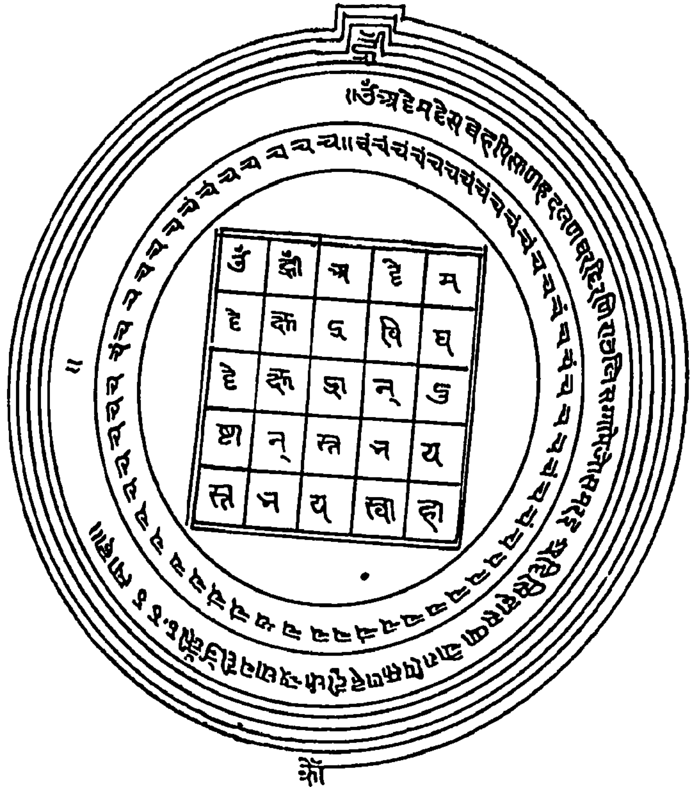

ચિત્ર ૨૩૦ ભક્તામર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૪૪૦

॥ॐ ह्रीं श्रीं श्री पार्श्वनाथाय ह्रीं धरणेन्द्र पद्मावती सहिताय अट्टे॥
॥मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रान् स्तंभय स्तंभय रक्षां कुरु कुरु स्वाहा॥

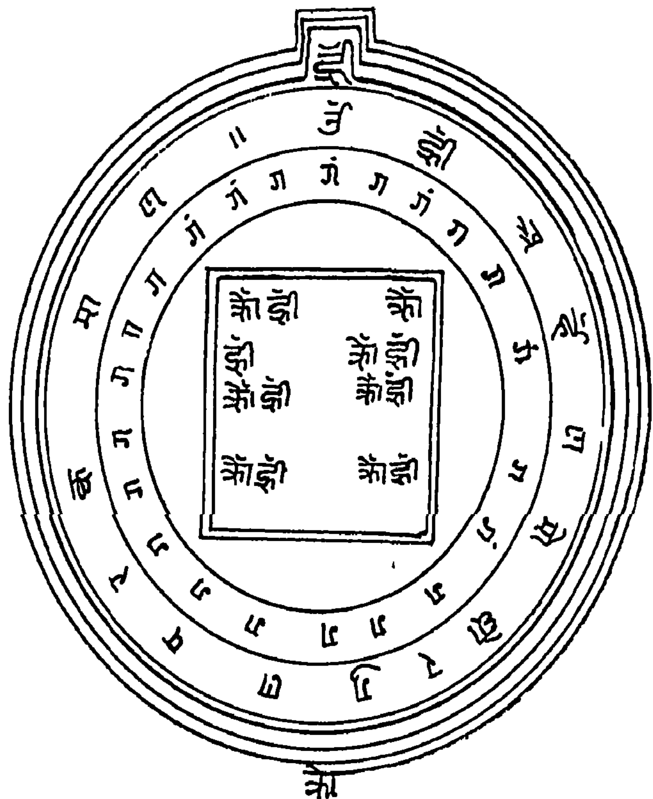

ચિત્ર ૨૩૧ ભક્તામર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૪૮૧

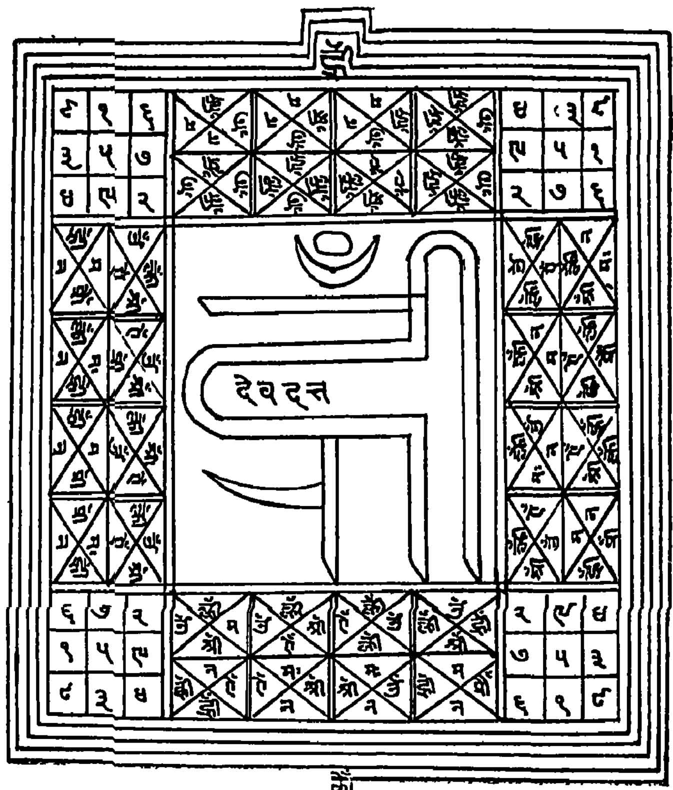

ચિત્ર ૨૩૨ ભક્તામર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૪૮૧

॥ॐ उवसग्गहरं पासं पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं विसहर।
॥विस निन्नास मंगलकल्लाण आवास ॐ ह्रीं नम स्वाहा॥

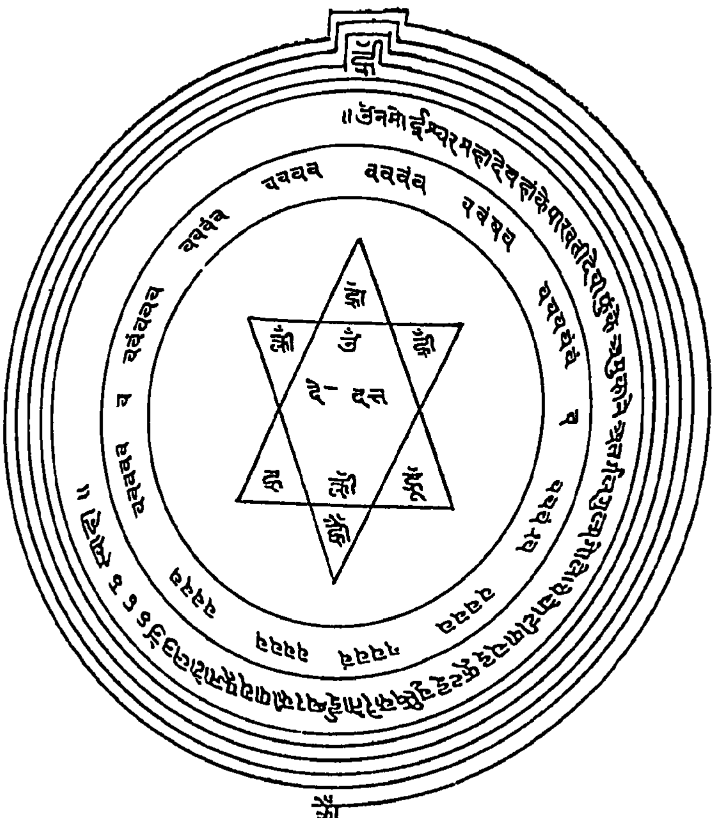
ચિત્ર ૨૩૩ ભક્તામર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૪૪૨

ચિત્ર ૨૩૪ ભક્તામર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૪૪૨

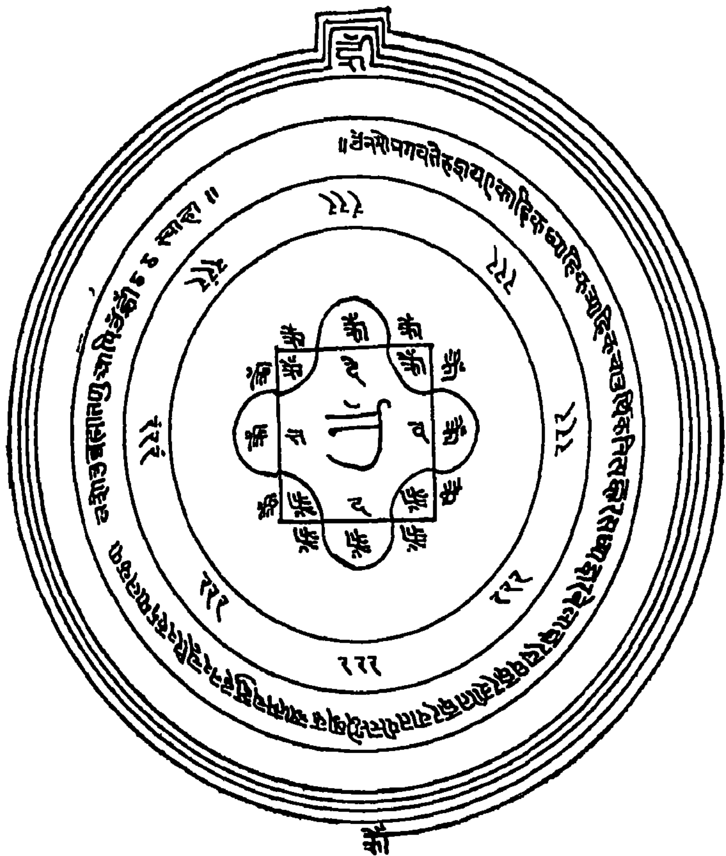
ચિત્ર ૨૩૫ ભક્તામર કાવ્ય ૩૨ પૃષ્ઠ ૪૪૩

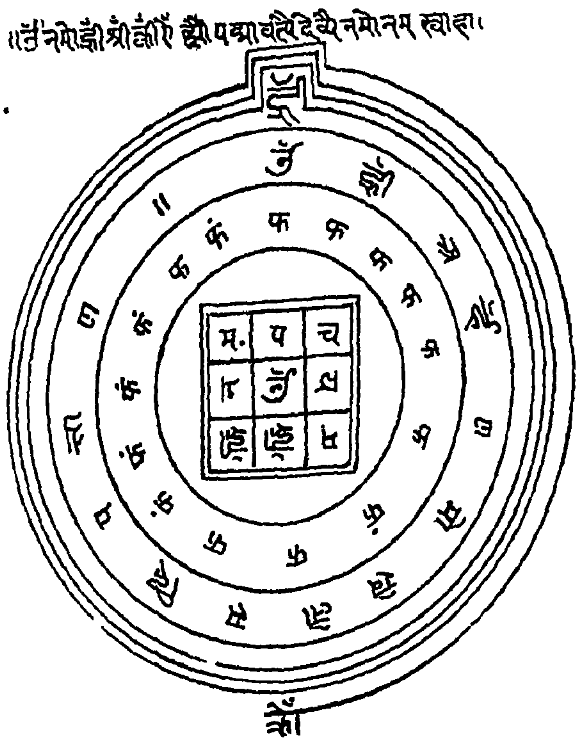
ચિત્ર ૨૩૬ ભક્તામર કાવ્ય ૩૨ પૃષ્ઠ ૪૪૩

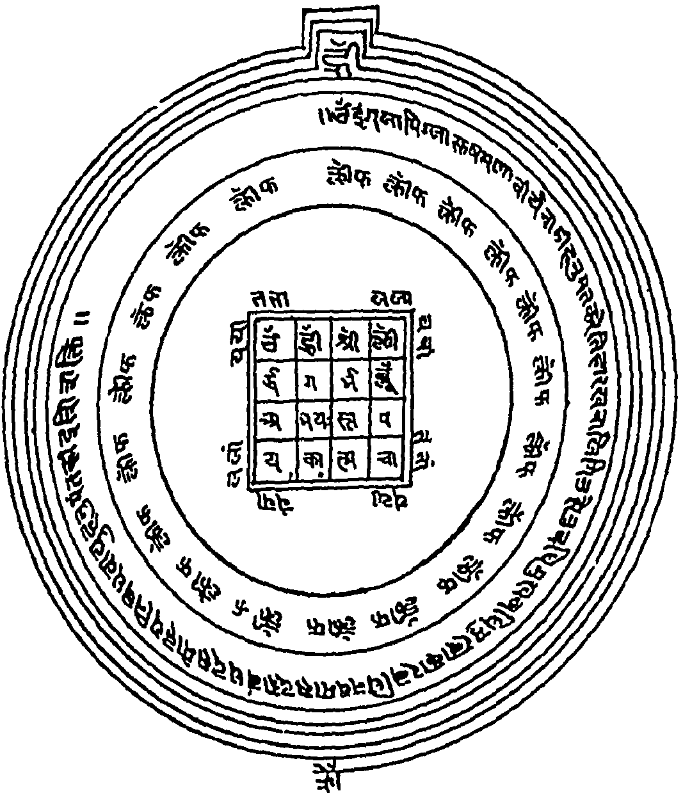
ચિત્ર ૨૩૭ ભક્તામર કાવ્ય ૩૩ પૃષ્ઠ ૪૪૪

ચિત્ર ૨૩૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩૩ પૃષ્ઠ ૪૪૪

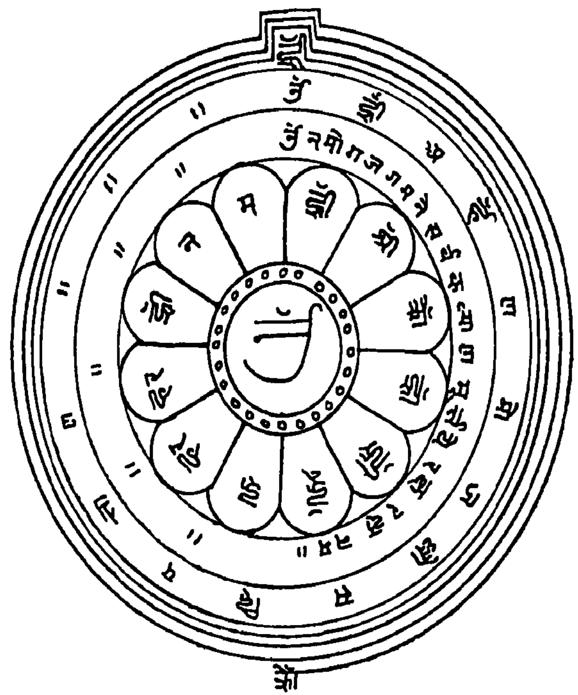

ચિત્ર ૨૩૯ ભક્તામર કાવ્ય ૩૪ પૃષ્ઠ ૪૪૫

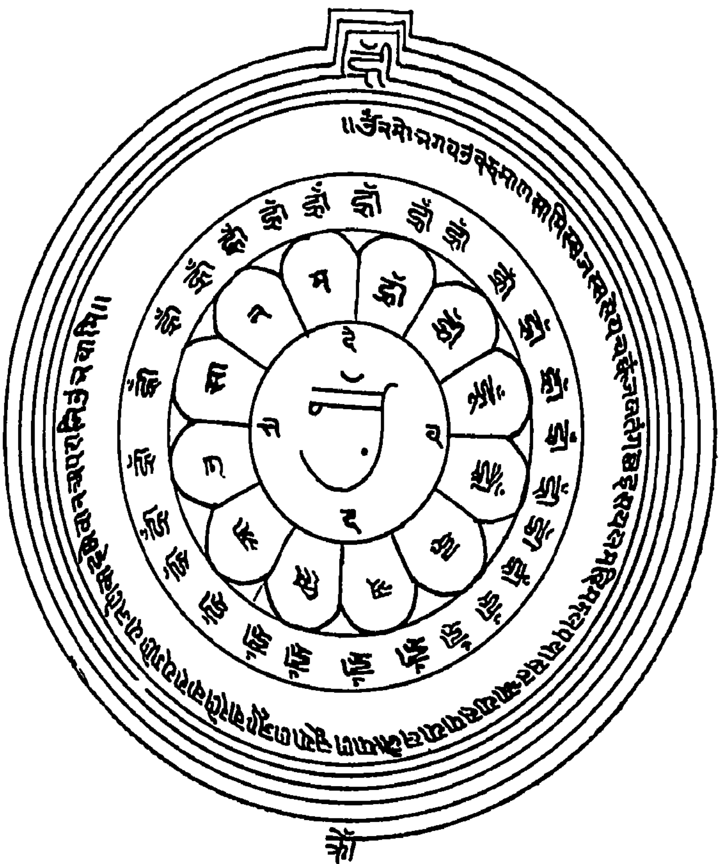

ચિત્ર ૨૪૦ ભક્તામર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૪૪૫

॥ॐ ह्रीं अर्हं नमो जये विजये अपराजिते महालक्ष्मी अमृतव॥
॥र्षिणी अमृतस्राविणी अमृत भव भव वषट् सुधाय स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૪૧ ભક્તામર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૪૪૬

ચિત્ર ૨૪૨ ભક્તામર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૪૪૬

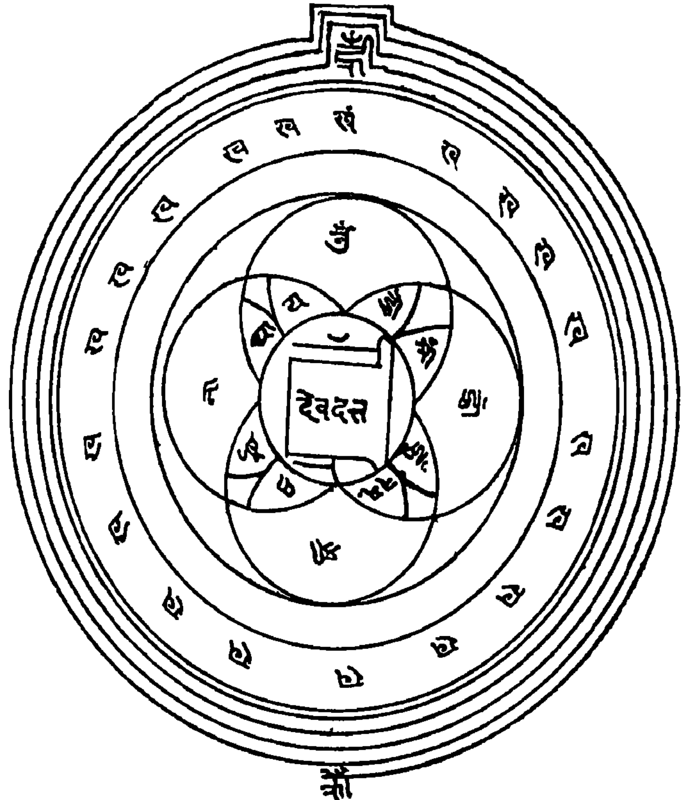
॥ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुंडदंडस्वामिन् आगच्छ आगच्छ आत्ममंत्रान् आ॥
॥कर्षय आकर्षय आत्ममंत्रान् रक्ष रक्ष परमंत्रान् छिंद छिंद मम समी॥
॥हितं कुरु कुरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૪૩ ભક્તામર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ ૪૪૭

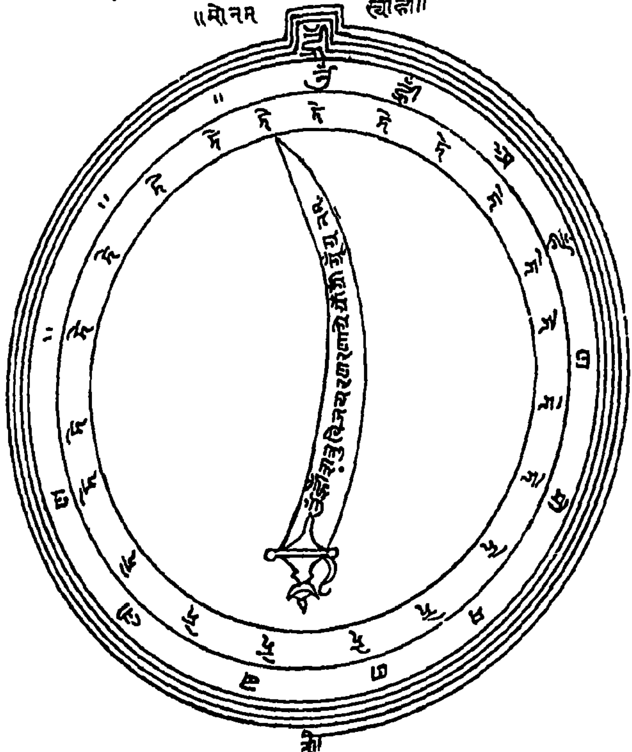
ચિત્ર ૨૪૪ ભક્તામર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ ૪૪૭

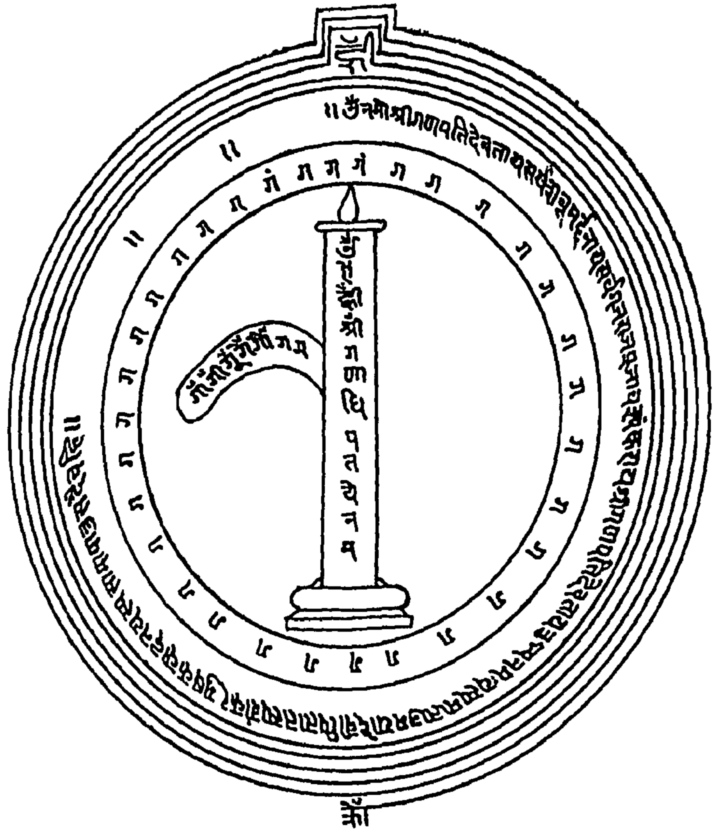
ચિત્ર ૨૪૫ ભક્તામર કાવ્ય ૩૭ પૃષ્ઠ ૪૪૮

ચિત્ર ૨૪૬ ભક્તામર કાવ્ય ૩૭ પૃષ્ઠ ૪૪૮

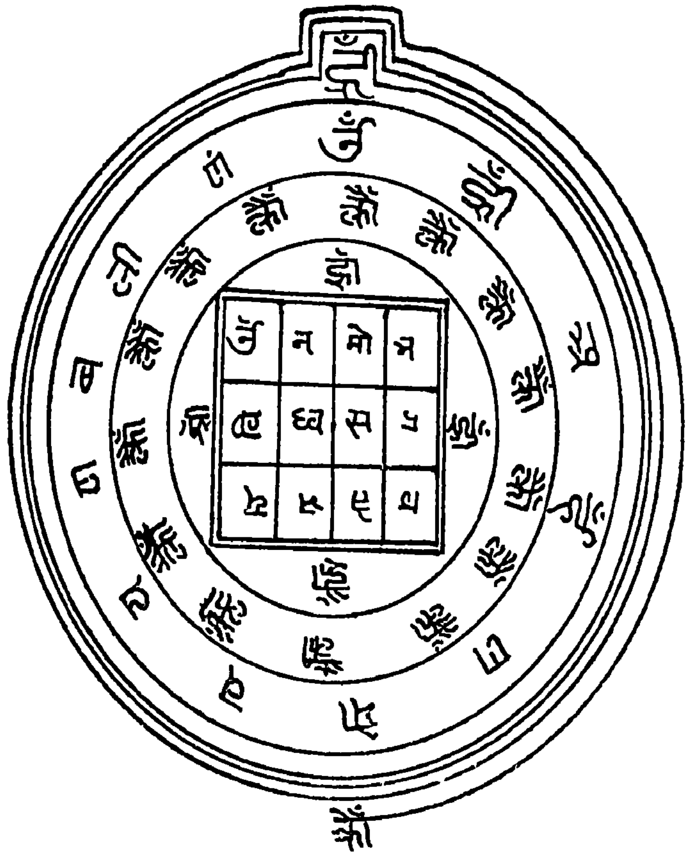

ચિત્ર ૨૪૭ ભક્તામર કાવ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૪૮૯

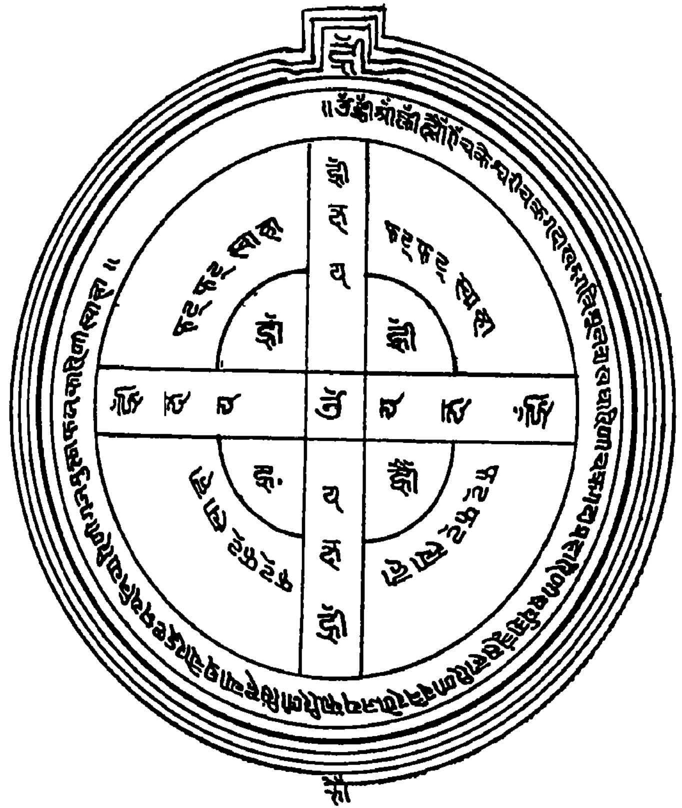

ચિત્ર ૨૪૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૪૮૯

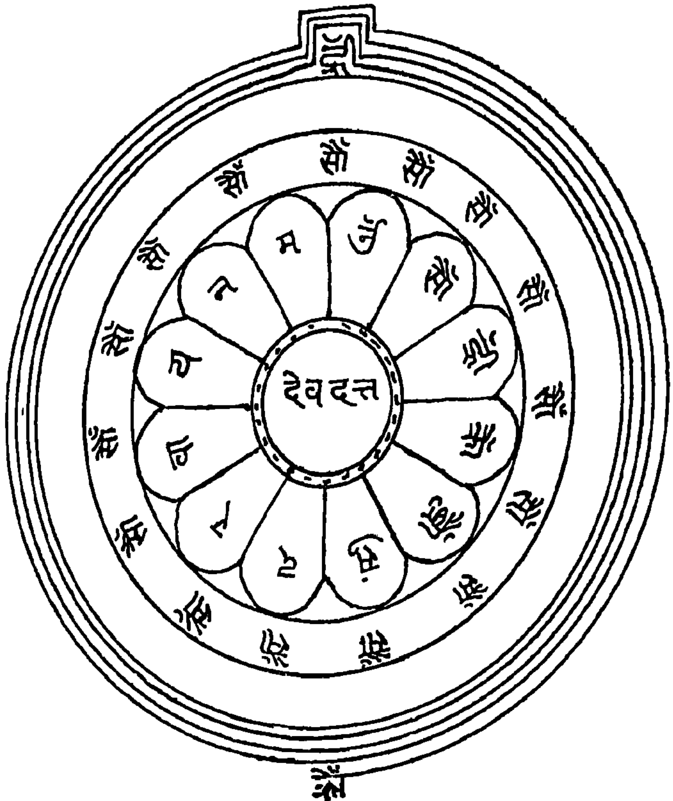
॥ॐ नमो एषु वृत्तेषु वर्द्धमान तव भयहर वृत्ति वर्णा येषु मन्त्राः॥
॥पुनः पुनः स्मर्तव्या अतो नापर मन्त्र निवेदनाय नमः स्वाहा॥

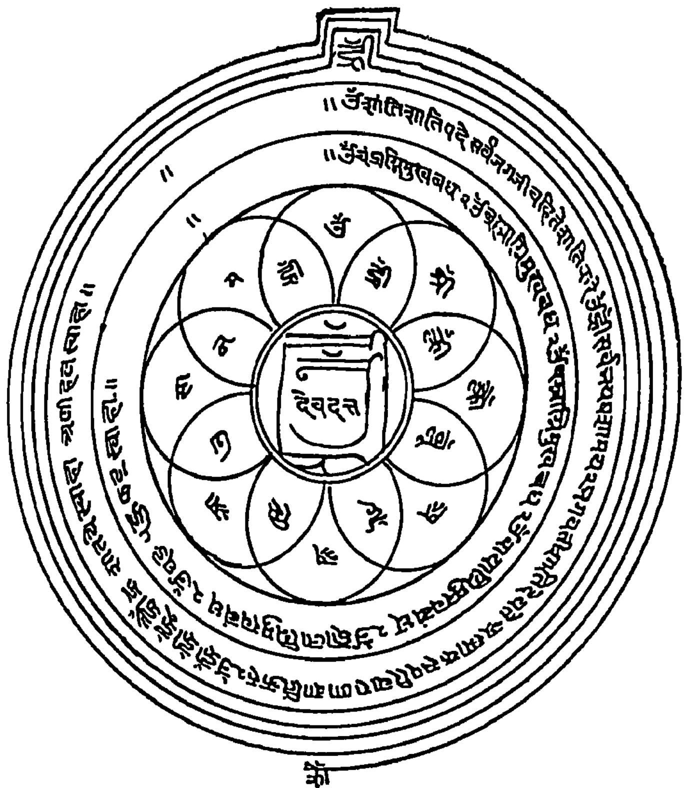
ચિત્ર ૨૪૯ ભક્તામર કાવ્ય ૩૯ પૃષ્ઠ ૪૫૦

ચિત્ર ૨૫૦ ભક્તામર કાવ્ય ૩૯ પૃષ્ઠ ૪૫૦

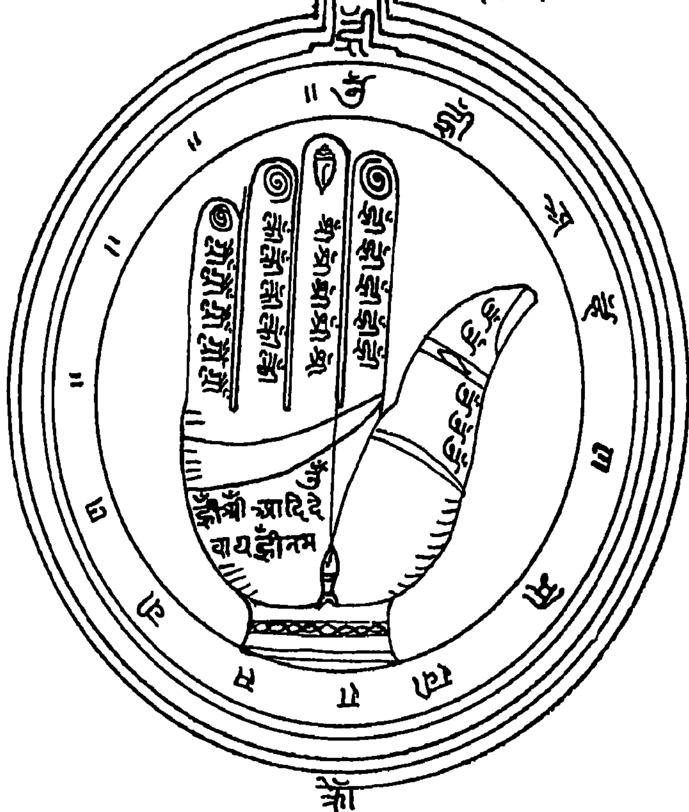

ચિત્ર ૨૫૧ ભક્તામર કાવ્ય ૪૦ પૃષ્ઠ ૪૫૧

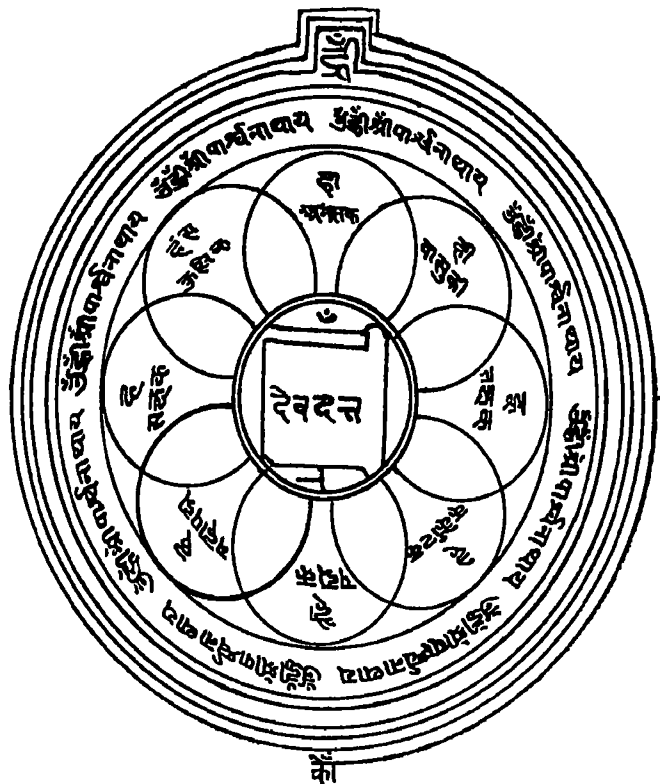

ચિત્ર ૨૫૨ ભક્તામર કાવ્ય ૪૦ પૃષ્ઠ ૪૫૧

॥ॐनमो श्रां श्रीं श्रूं श्रः जलदेव्या पद्म ह्रदनिवासिनी पद्मोपरिसंस्थि
॥ते सिद्धिं देहि मनो वांछितं कुरु कुरु स्वाहा॥

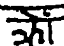
ચિત્ર ૨૫૮ ભક્તામર કાવ્ય ૪૧ પૃષ્ઠ ૪૫૨

ચિત્ર ૨૫૪ ભક્તામર કાવ્ય ૪૧ પૃષ્ઠ ૪૫૨

॥ॐ नमो नमिऊण विसहर विस प्रणाशन रोग शोक दोषग्रह॥
॥कप्पदुमच्च जायइ स्वहनाम गहण सकल सुहदे ॐ नमः स्वाहा॥

चित्र २५५ ભક્તામર કાવ્ય ૪૨ પૃષ્ઠ ૪૫૩

ચિત્ર [illegible] ભક્તામર કાવ્ય [illegible] પૃષ્ઠ [illegible]

॥ॐ नमो चक्रेश्वरी देवी चक्रधारिणी जिनशासनसेवाकारिणी॥
॥क्षुद्रोपद्रवविनाशिनी धर्मशांतिकारिणी नमः ठः ठः स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૫૭ ભક્તામર કાવ્ય ૪૩ પૃષ્ઠ ૪૫૪

॥काव्य ४३ हरिनदस्तारि कृतयत्र ४३॥

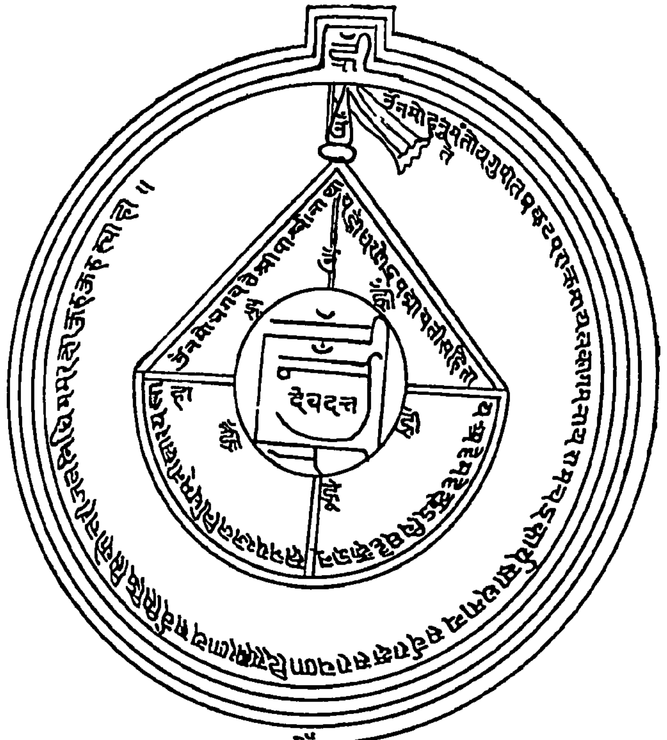
७१ क्रौं	६४ ॐ	६९ श्री	क्रौं ८	१ ॐ	६ श्री	५३ क्रौं	४६ ॐ	५१ श्री
६६ ह्रें	६८ ह्रूं	७० ह्लौं	३ ह्रें	५ ह्रूं	७ ह्लौं	४८ ह्रें	५० ह्रूं	५२ ह्लौं
६७ क्लीं	७२ नम	६५ क्लीं	४ क्लीं	९ नम	२ क्लीं	३९ क्लीं	५४ नम	४७ क्लीं
२६ क्रौं	१९ ॐ	२८ श्री	४४ क्रौं	३ ॐ	४२ श्री	६२ क्रौं	५५ ॐ	६० श्री
२१ ह्रें	२३ ह्रूं	२५ ह्लौं	३९ ह्रें	४१ ह्रूं	४३ ह्लौं	५७ ह्रें	५९ ह्रूं	६१ ह्लौं
२२ क्लीं	२७ नम	२० क्लीं	४० क्लीं	४५ नम	३८ क्लीं	५८ क्लीं	६३ नमः	५६ क्लीं
३५ क्रौं	२८ ॐ	३३ श्री	८० क्रौं	७३ ॐ	७८ श्री	१७ क्रौं	१० ॐ	१५ श्री
३० ह्रें	३२ ह्रूं	३४ ह्लौं	७५ ह्रें	७७ ह्रूं	७९ ह्लौं	१२ ह्रें	१४ ह्रूं	१६ ह्लौं
३१ क्लीं	३६ नम	२९ ह्रीं	७६ क्लीं	८१ नम	७४ क्लीं	१३ क्लीं	१८ नम	११ क्लीं

ચિત્ર ૨૫૮ ભક્તામર કાવ્ય ૪૩ પૃષ્ઠ ૪૫૪

॥ॐनमोरावणाय विभीषणाय कुंभकरणाय लंकाधिपतये ॥
॥महाबलपराक्रमाय मनश्चिंतितकार्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥

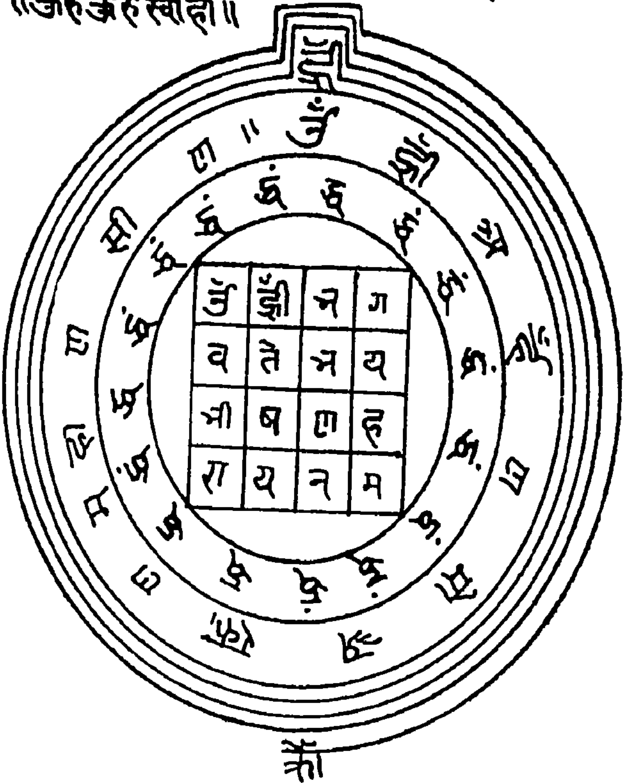

ચિત્ર ૨૫૯ ભક્તામર કાવ્ય ૪૪ પૃષ્ઠ ૪૫૪

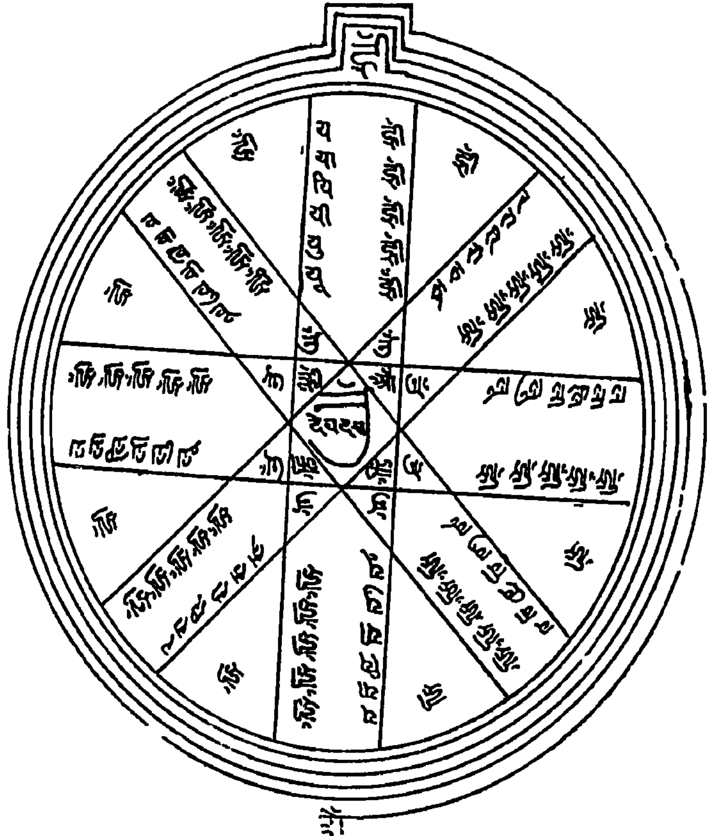

ચિત્ર ૨૬૦ ભક્તામર કાવ્ય ૪૮ પૃષ્ઠ ૪૫૫

॥ॐ नमो भगवति क्षुद्रोपद्रवशांतिकारिणी रोगकष्टज्वरोपशमनं शांतिं॥
॥कुरु कुरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૬૧ ભક્તામર કાવ્ય ૪૫ પૃષ્ઠ ૪૫૬

ચિત્ર ૨૬૨ ભક્તામર કાવ્ય ૪૫ પૃષ્ઠ ૪૫૬

॥ॐ नमो ह्रां ह्रीं श्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः ठः ठः ठः जः जः जः क्षां क्षीं क्षूं क्षः स्वा॥

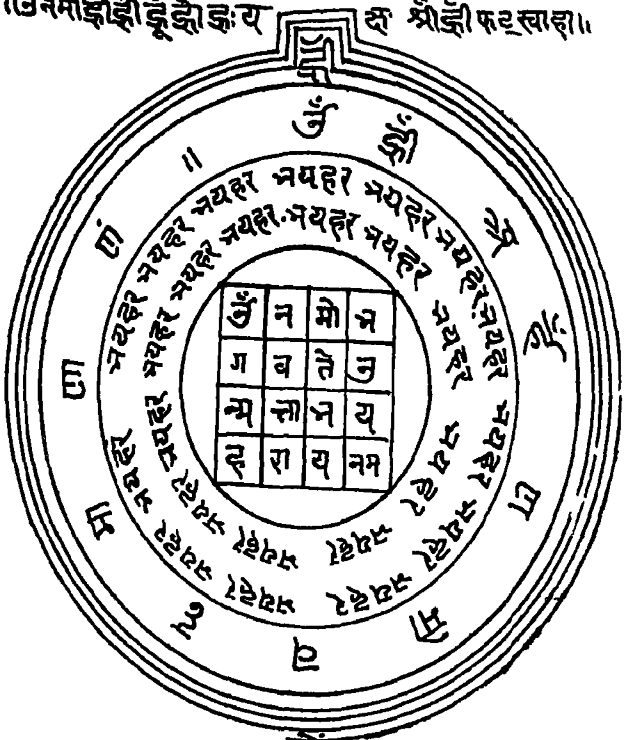
॥यो स्वा हा॥

ચિત્ર ૨૬૭ ભક્તામર કાવ્ય ૪૬ પૃષ્ઠ ૮૫૭

श्री	सा	मा	या	ॐ	या	मा	सा	श्री
सा	मा	या	ह्री	क्ष्रौं	ह्रीं	या	मा	सा
मा	या	ली	ला	स	ला	ली	या	मा
या	ह्री	ला	ली	वषट्	ली	ला	ह्री	या
ॐ	क्ष्रौं	स	वषट्	ह्र ॐ व ह	वषट्	स	क्ष्रौं	ॐ
या	ह्री	ला	ली	वषट्	ली	ला	ह्री	या
मा	या	ली	ला	स	ला	ली	या	मा
सा	मा	या	ह्री	क्ष्रौं	ह्रीं	या	मा	सा
श्री	सा	मा	या	ॐ	या	मा	सा	श्री

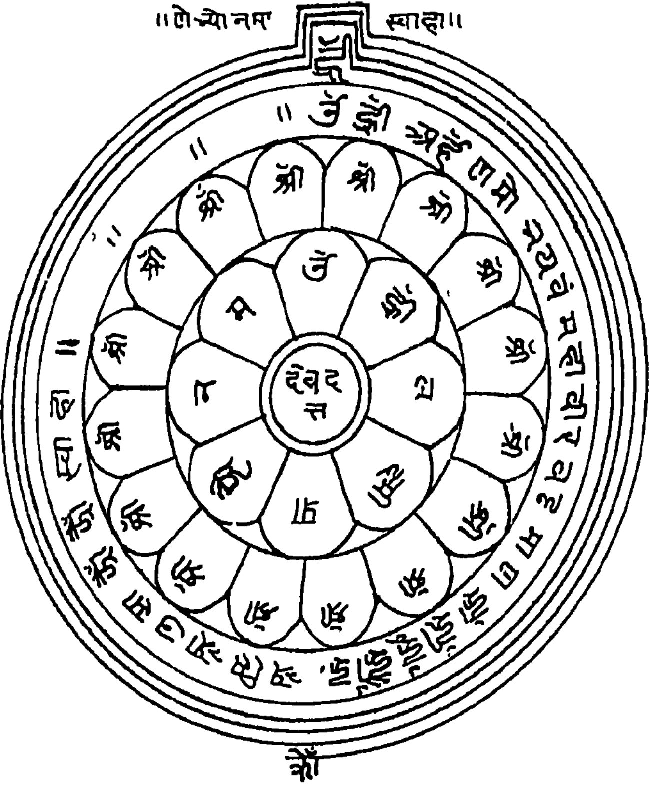
ચિત્ર ૨૬૮ ભક્તામર કાવ્ય ૮૬ પૃષ્ઠ ૮૫૭

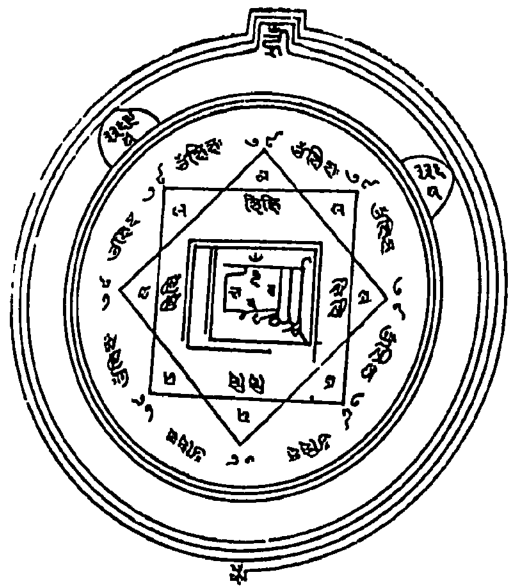
ચિત્ર ૨૬૫ ભક્તામર કાવ્ય ૪૭ પૃષ્ઠ ૪૫૮

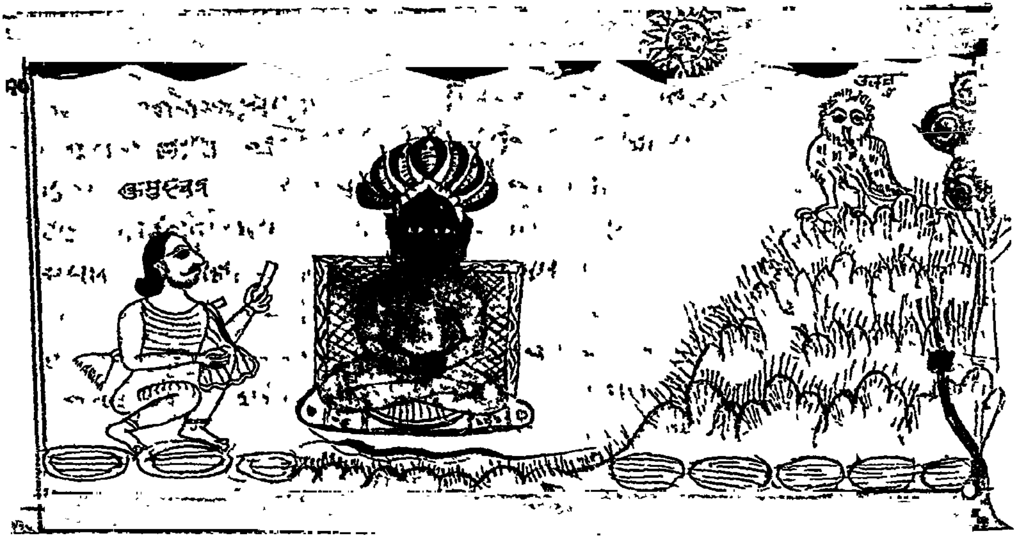

ચિત્ર ૨૬૬ ભક્તામર કાવ્ય ૪૭ પૃષ્ઠ ૪૫૮

ચિત્ર ૨૬૭ ભક્તામર કાવ્ય ૪૮ પૃષ્ઠ ૮૫૯

ચિત્ર ૨૬૮ ભક્તામર કાવ્ય ૮૮ પૃષ્ઠ ૪૫૯

ચિત્ર ૨૬૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૬૧

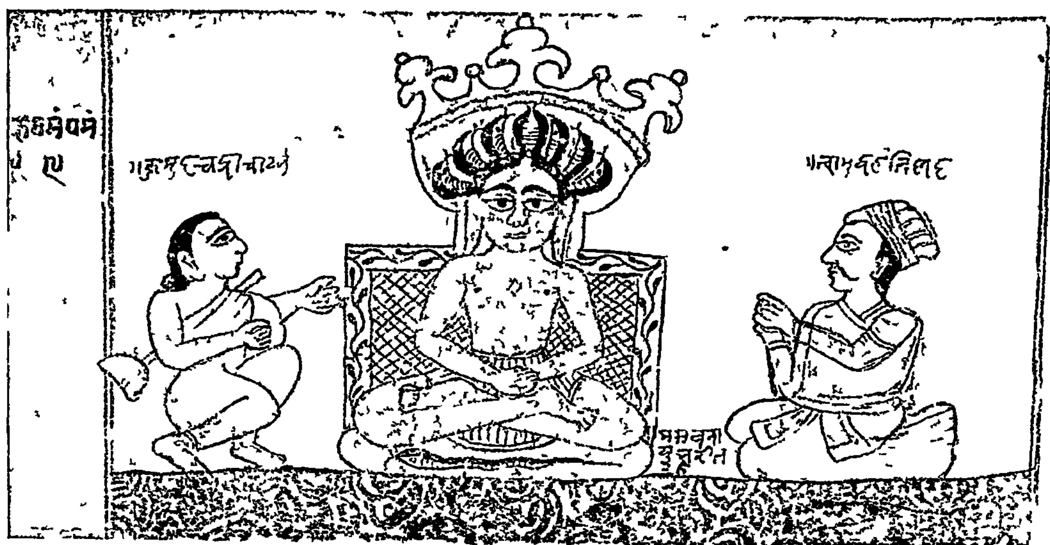
ચિત્ર ૨૭૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૪૬૧-૨

ચિત્ર ૨૭૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૮ પૃષ્ઠ ૪૬૮

ચિત્ર ૨૭૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૯ પૃષ્ઠ ૪૬૮

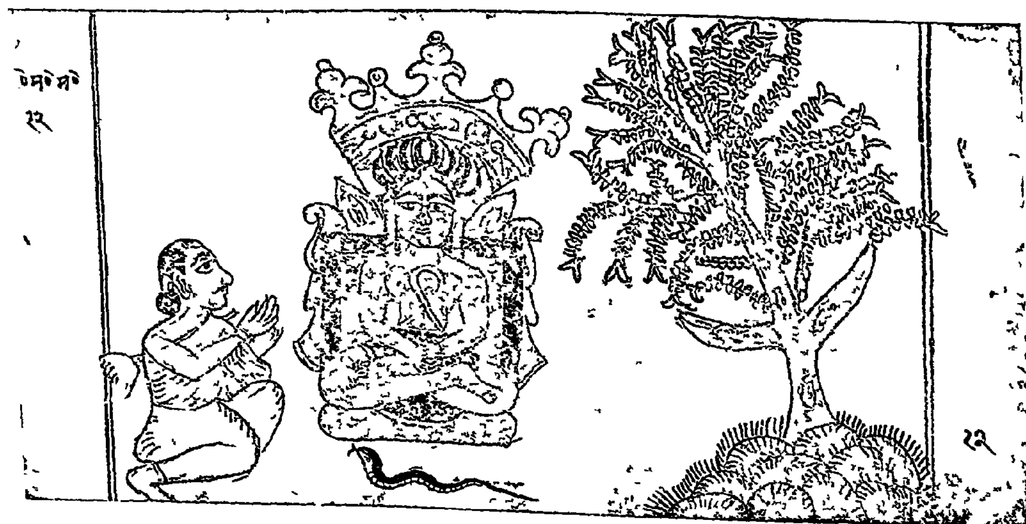
ચિત્ર ૨૭૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૮૬૫

ચિત્ર ૨૭૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૮૬૬

ચિત્ર ૨૭૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૬૬-૭

ચિત્ર ૨૭૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૬૭

ચિત્ર ૨૭૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૪ પૃષ્ઠ ૪૬૮

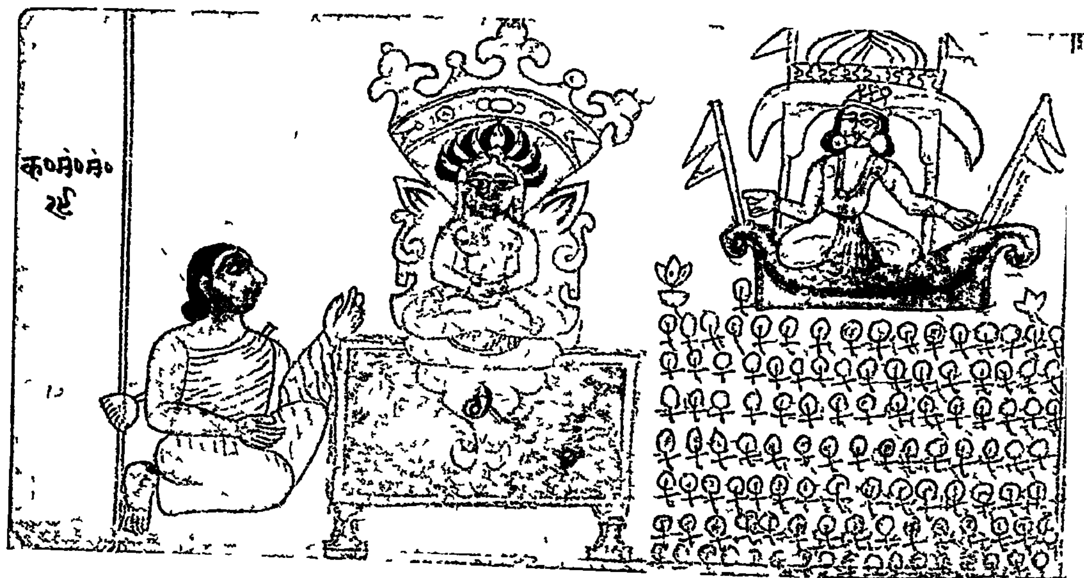
ચિત્ર ૨૭૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૬ પૃષ્ઠ ૪૭૦

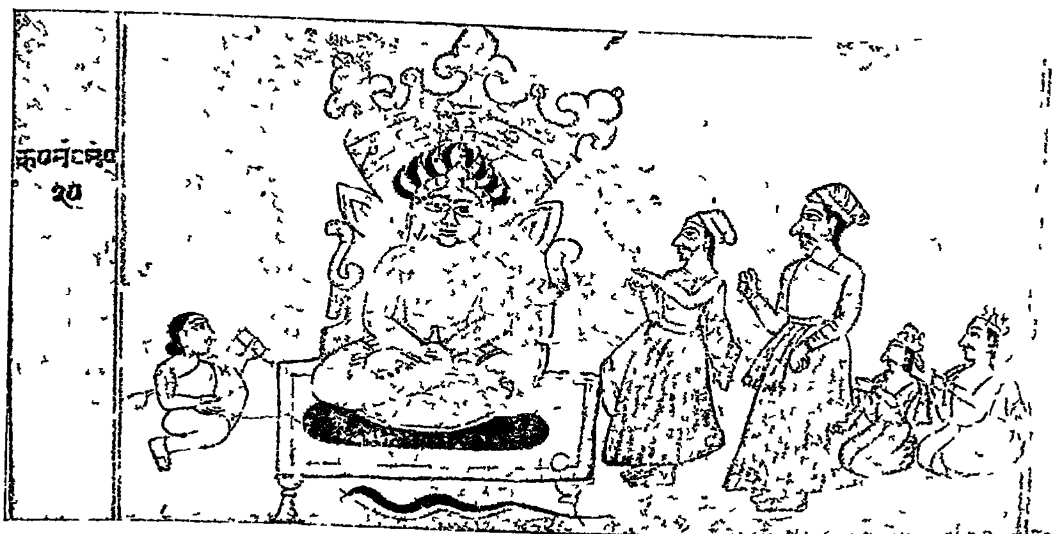
ચિત્ર ૨૭૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૭૧

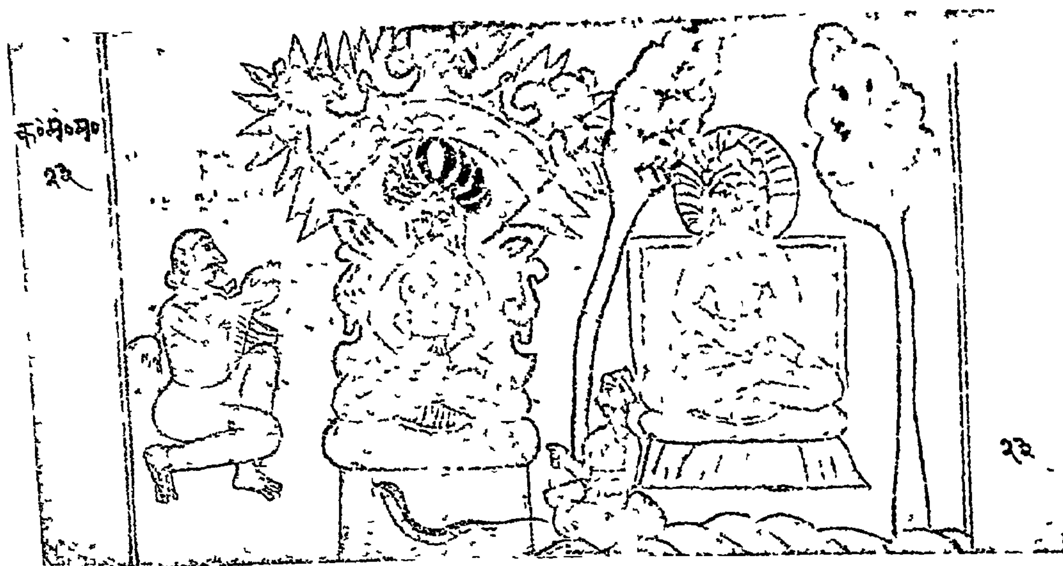
ચિત્ર ૨૮૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૪૭૨

ચિત્ર ૨૮૧ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૭૩

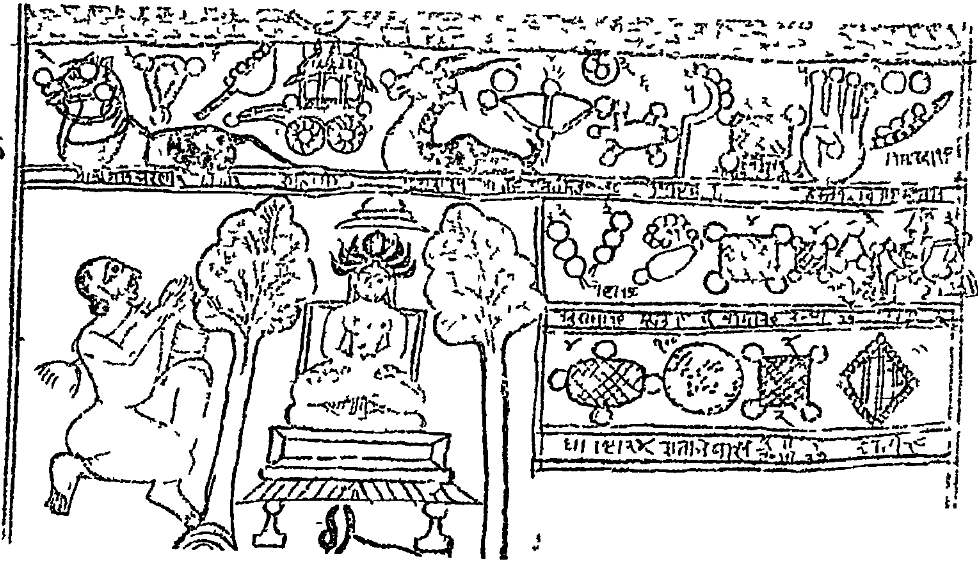
ચિત્ર ૨૮૨ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૭૮

ચિત્ર ૨૮૩ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૪૭૫

ચિત્ર ૨૮૪ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૪૭૮

ચિત્ર ૨૮૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૪૭૭

ચિત્ર ૨૮૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૭ પૃષ્ઠ ૪૭૮

ચિત્ર ૨૮૭ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૪૭૯

ચિત્ર ૨૮૮ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૪૭૯-૮૦

ચિત્ર ૨૮૯ કલ્યાણમન્દિર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૪૮૦–૧

ચિત્ર ૨૯૦ કલ્યાણમન્દિર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૪૮૩

ચિત્ર ૨૯૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૪૮૫

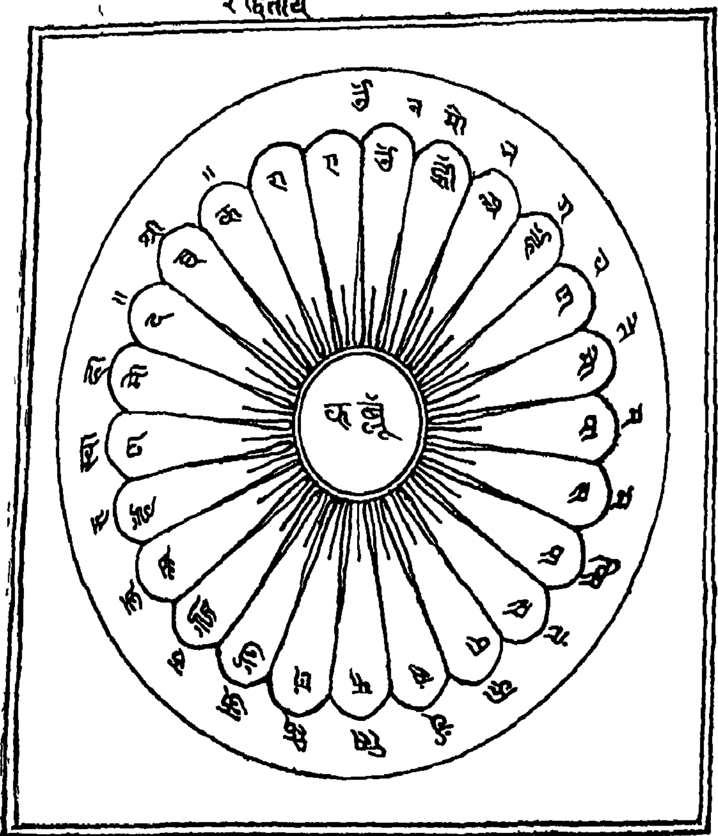

ચિત્ર ૨૯૨ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૩૯ પૃષ્ઠ ૪૮૬

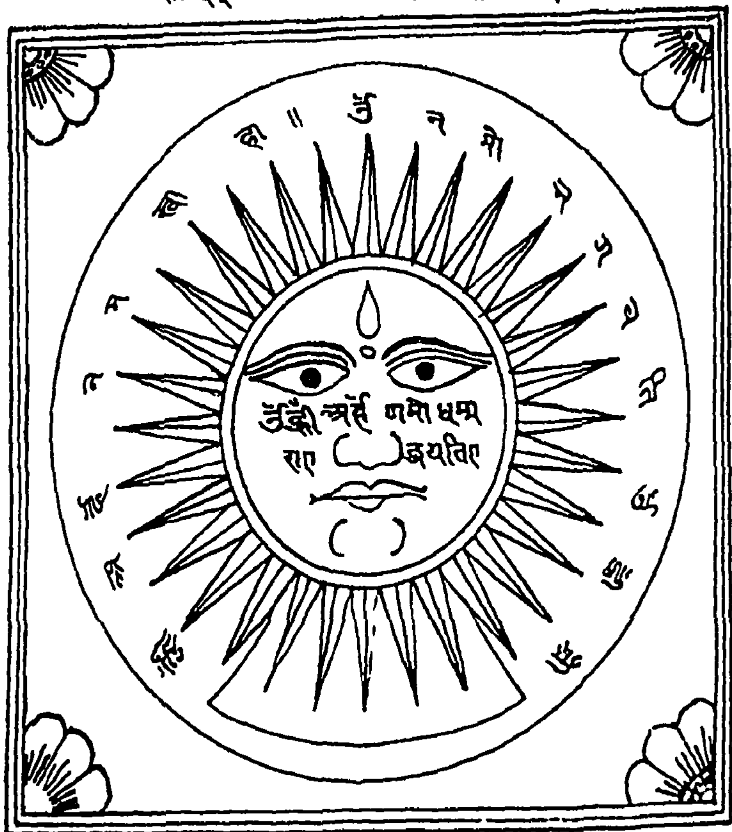

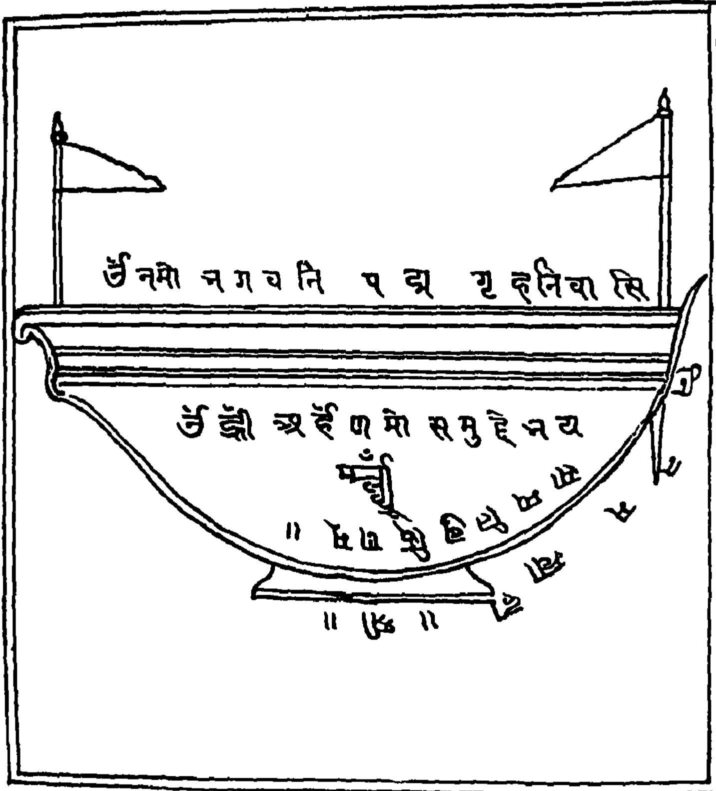
ચિત્ર ૨૯૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૩–૪૪ પૃષ્ઠ ૪૮૮
ચિત્રકાર ચિરંજયલાલ વિ સ ૧૯૨૫

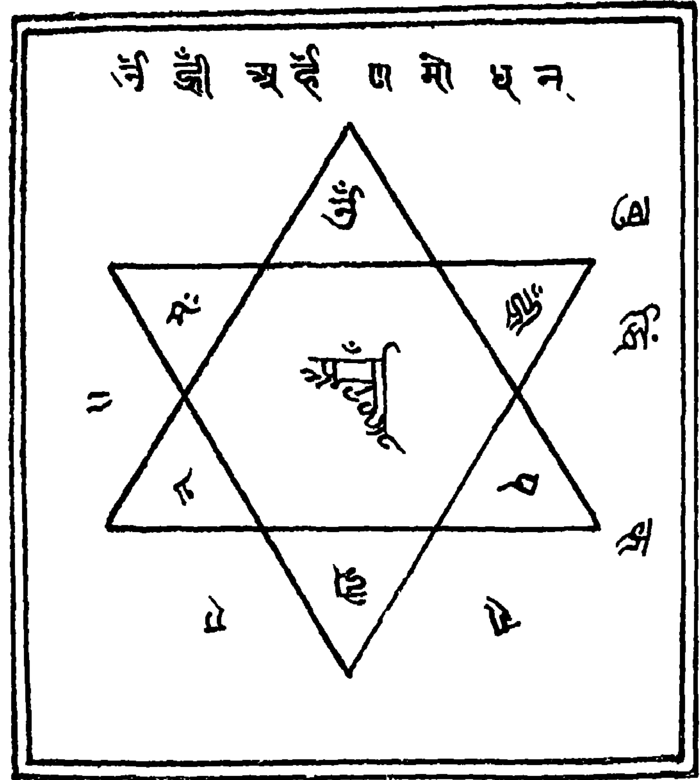
ચિત્ર ૨૯૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧–૨ પૃષ્ઠ ૪૮૯

ચિત્ર ૨૯૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૮૯

ચિત્ર ૨૯૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૪૮૯

ચિત્ર ૨૯૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૪૯૦

ચિત્ર ૨૯૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૬ પૃષ્ઠ ૪૯૦

ચિત્ર ૨૯૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૭ પૃષ્ઠ ૪૯૦

काव्य ८

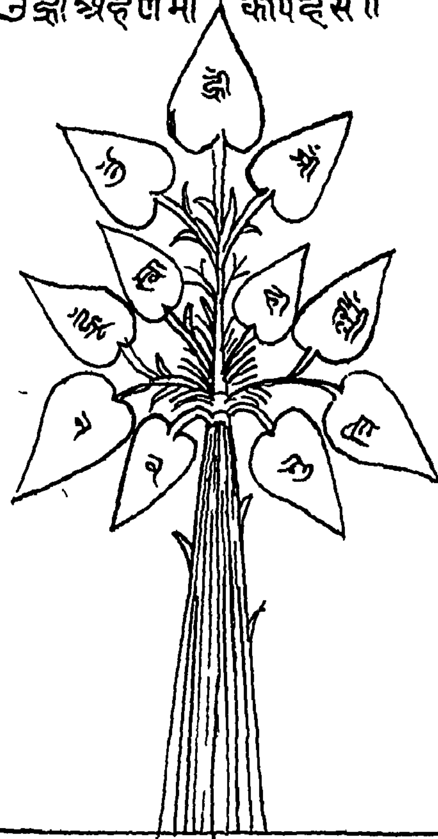
ॐ ह्रीं अर्हं णमो

यंत्र ७ चउरस्र कोष्ठ २२

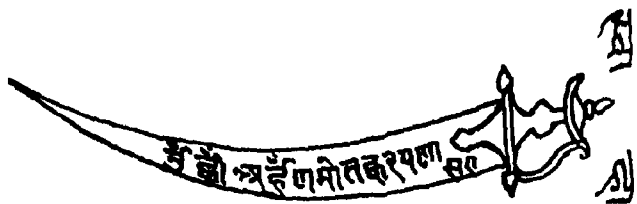
उग्गह गद द्वाराणं ॥

ચિ। ૩૦૦ ગાણમંદિર કાવ્ય ૮ પૃષ્ઠ ૪૯૧

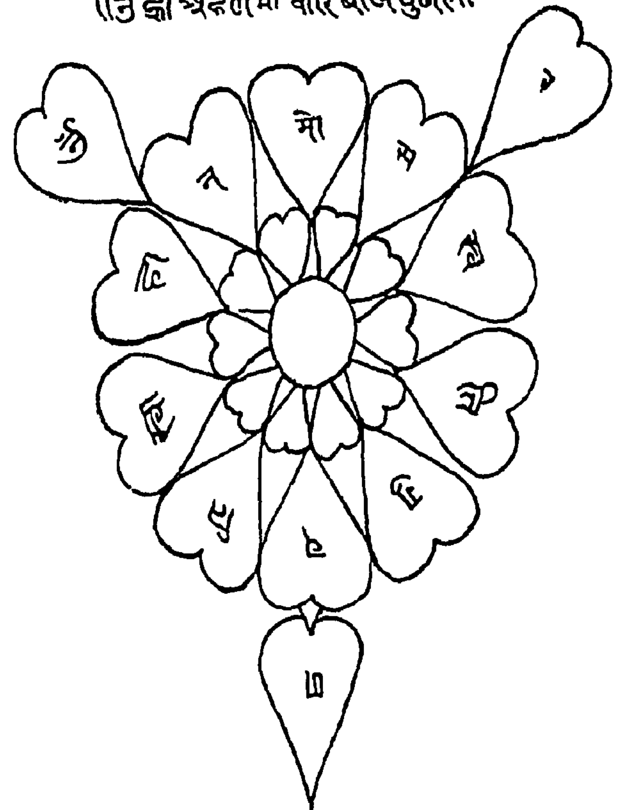
काव्य ९ वृक्षाकार यंत्र ८

ચિત્ર ૩૦૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૯ પૃષ્ઠ ૪૯૧

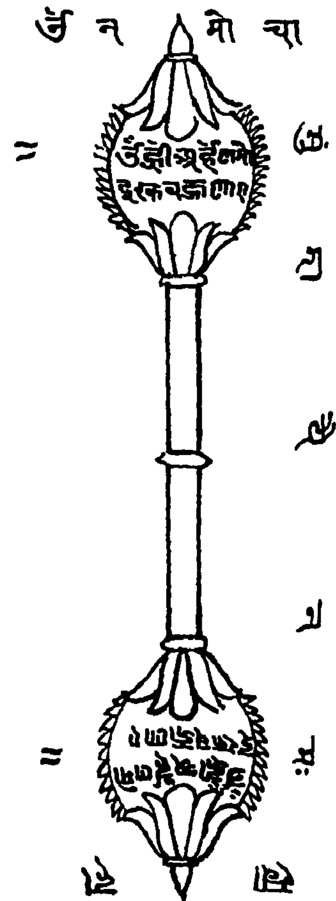
ચિત્ર ૩૦૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૪૫૧

ચિત્ર ૩૦૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૪૫૧-૨

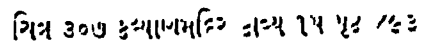
ચિત્ર ૩૦૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૯૨

काव्य १४ यंत्र १३ पांत्ति १६ प्रवत

ચિત્ર ૩૦૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૪ પૃષ્ઠ ૪૯૨

काव्य १५ यंत्र १४ त्रिशूलाकार

ચિત્ર ૩૦૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૫ પૃષ્ઠ ૪૯૩

काव्य १६ यंत्र १५ पद्म बारपांखडी

चित्र ३०८ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૬ પૃષ્ઠ ૪૯૩

काव्य १७ यंत्र १६ चतुरस्र

ॐ ह्रीं अर्हं णमो ऊरु बुद्द णासए ॥

ચિત્ર ૩૦૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૭ પૃષ્ઠ ૪૯૩

काव्य १८ यंत्र १७ द्विमुखी सर्पाकार

ॐ ह्रीं अर्हं णमो पासे सिद्धा सुणति।।

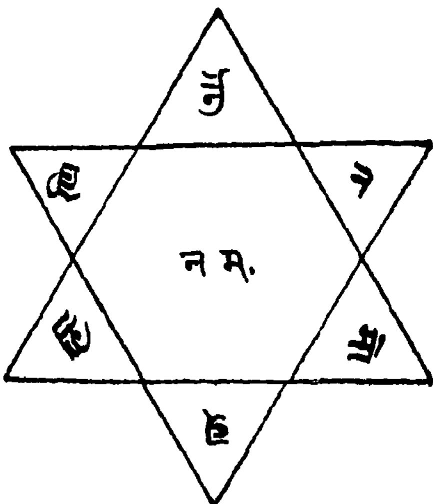
ॐ नमो उमति देव्यै विषनिर्णाशिन्यै नमः स्वाहा।।

ચિત્ર ૩૧૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૯૩-૪

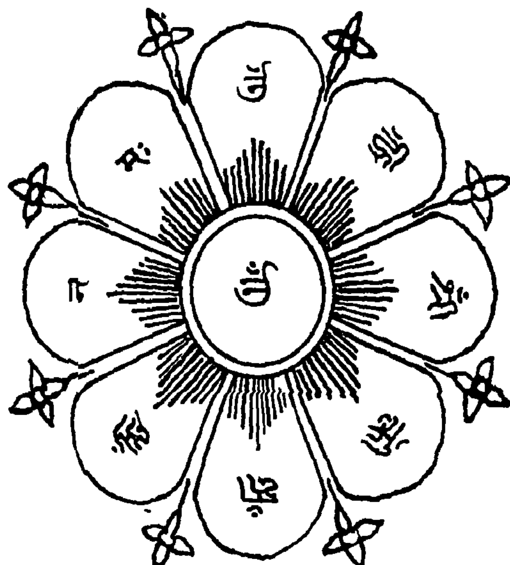
काव्य १९ यंत्र १८ अशोकानुकार

।।ॐ ह्रीं अर्हं णमो पुप्फ गहचराण।।

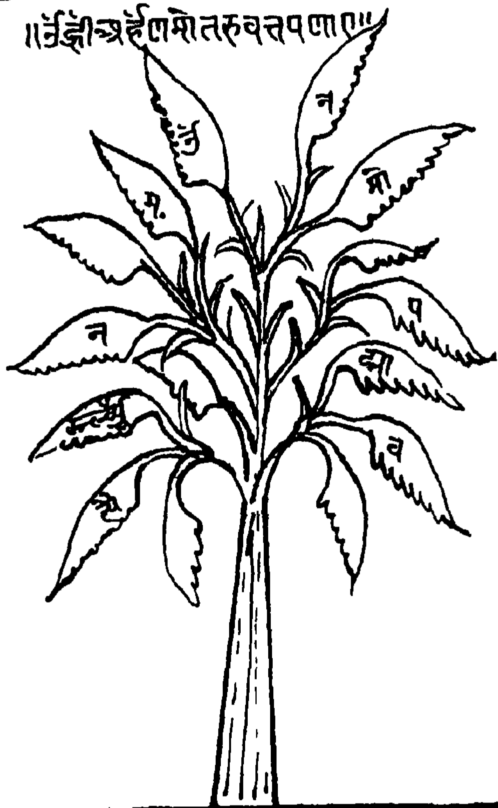
ચિત્ર ૩૧૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૮૯૮

ચિત્ર ૩૧૨ કલ્યાણમન્દિર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૯૪

ચિત્ર ૩૧૩ કલ્યાણમન્દિર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૯૪

ચિત્ર ૩૧૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૨ પૃષ્ઠ ૪૯૫

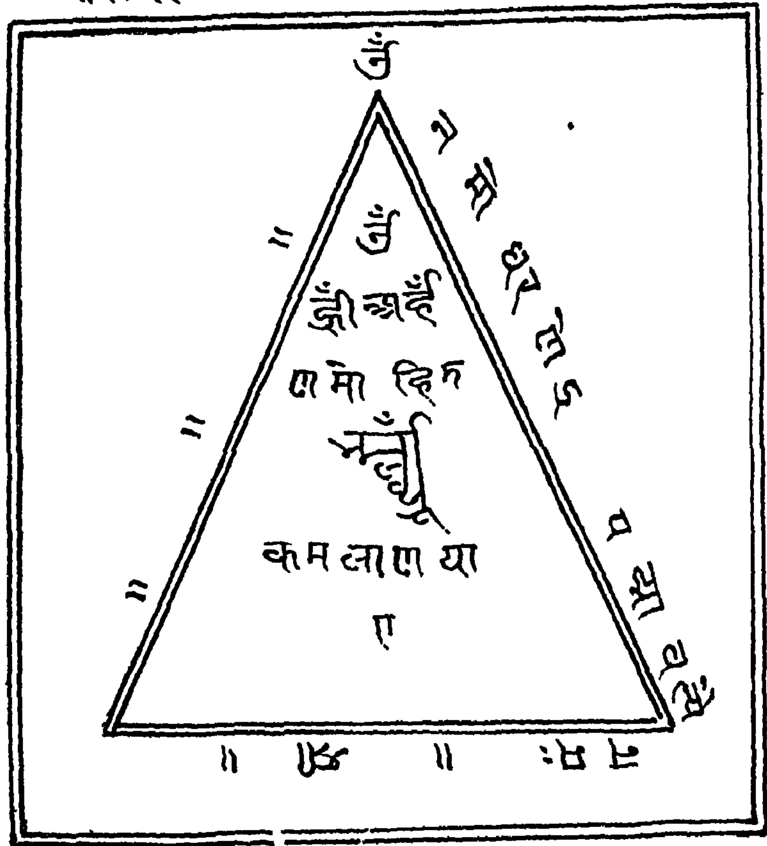

ચિત્ર ૩૧૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૩ પૃષ્ઠ ૪૯૫

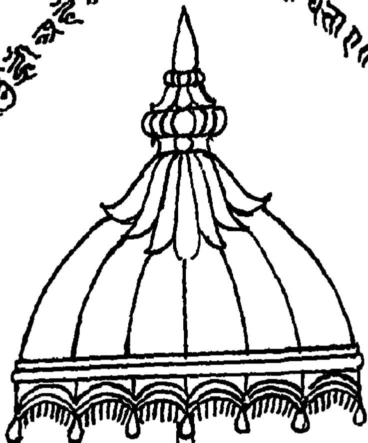
||काव्य २४ — यंत्र २३ चतुरस्र

ॐ	ह्रीं	श्रीं	श्रीं
अर्हं	ह्रूं	ह्रूं	प
ण	मः	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

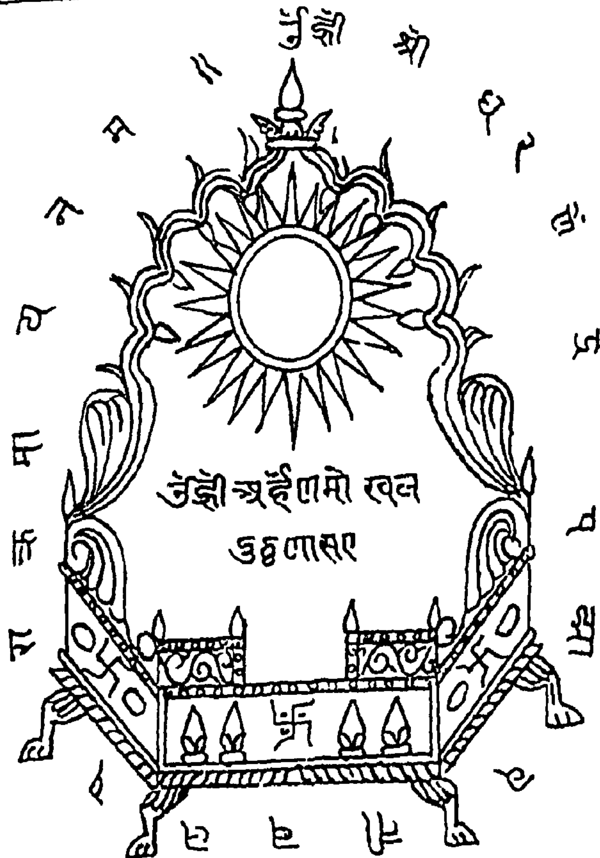
ह्रीं अर्हं णमो आगास गामि याण ॥

ચિત્ર ૩૧૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૪૯૬

ચિત્ર ૩૧૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૪૯૬

॥काव्य २८ यंत्र २७ गोलाकार

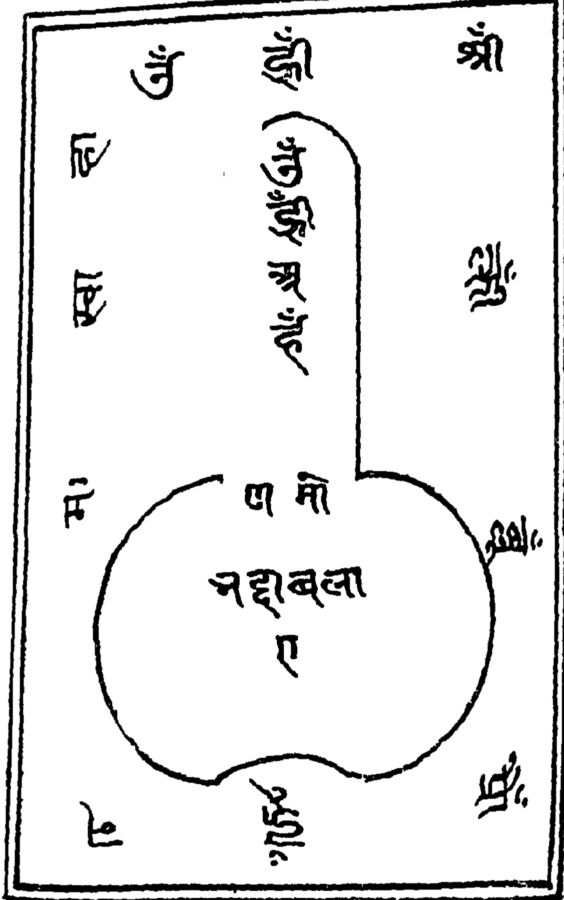

ચિત્ર ૩૨૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૪૯૭

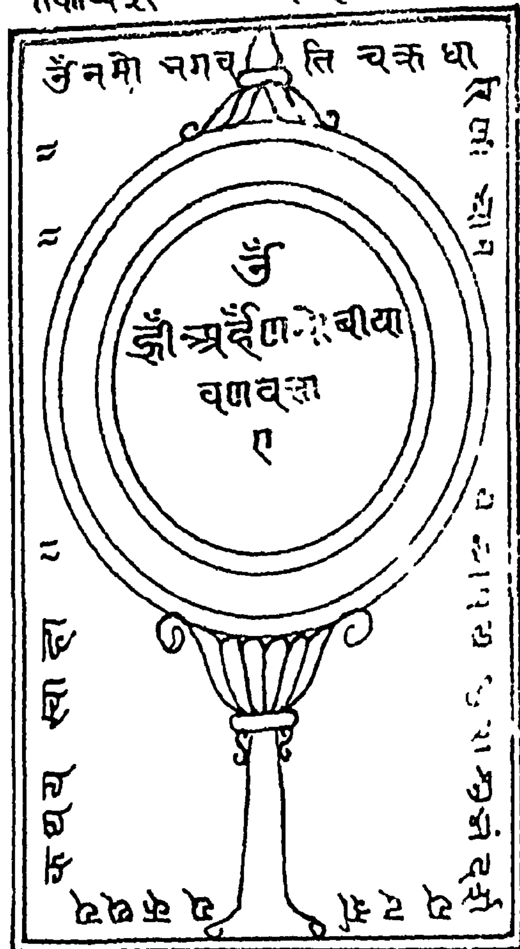
॥काव्य २९ यंत्र २८ वीणाकार

ચિત્ર ૩૨૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૪૯૭

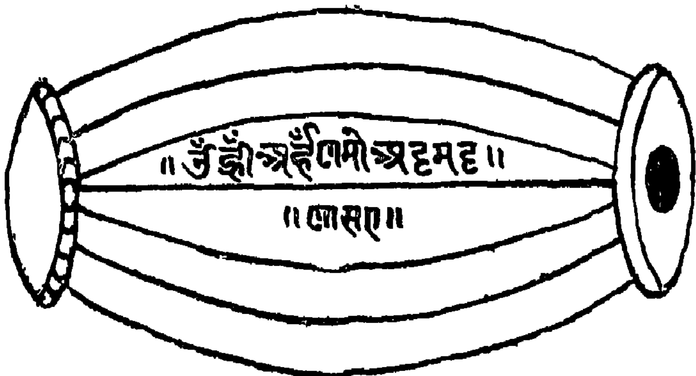

ચિત્ર ૩૨૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૪૯૭

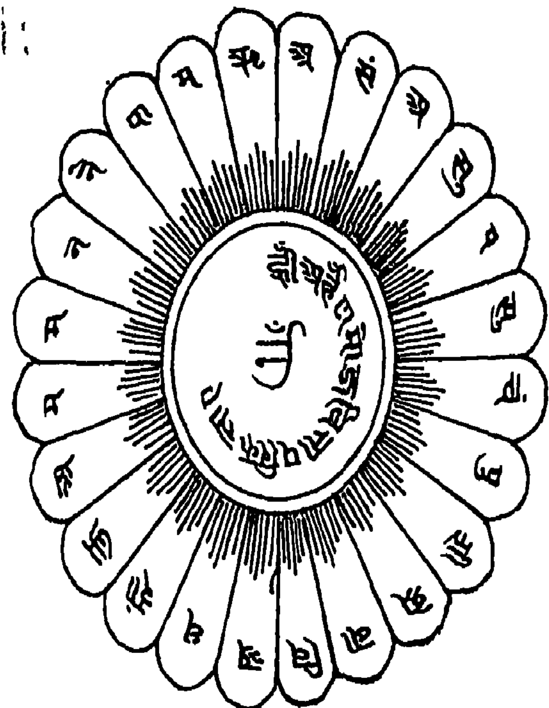
ચિત્ર ૩૨૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૪૯૮

॥काव्य ३२ यंत्र ३१ मृदंगाकार

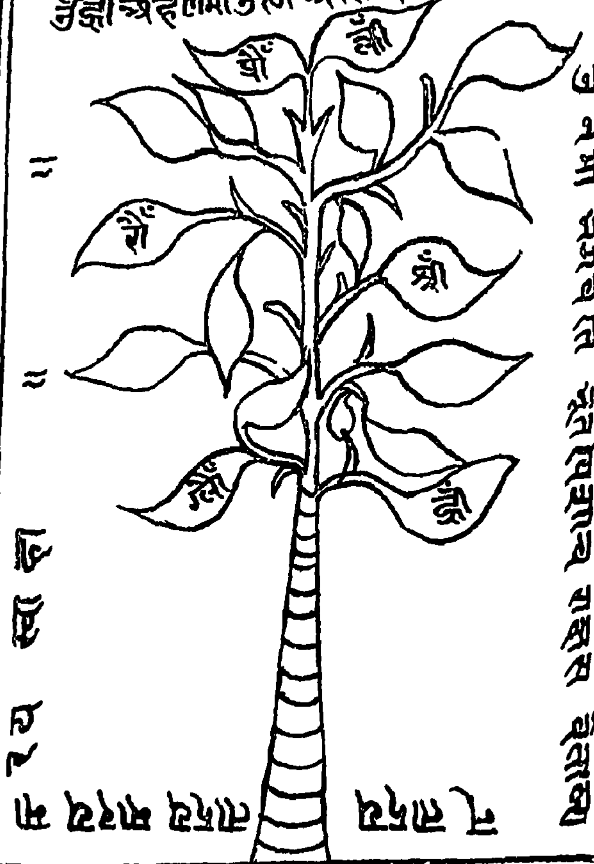

ચિત્ર ૩૨૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૨ પૃષ્ઠ ૪૯૮

॥काव्य ३३ यंत्र ३२ चोविशपांखडिनो

ચિત્ર ૩૨૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૩ પૃષ્ઠ ૪૯૮

ચિત્ર ૩૨૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ ૮૯૮-૯

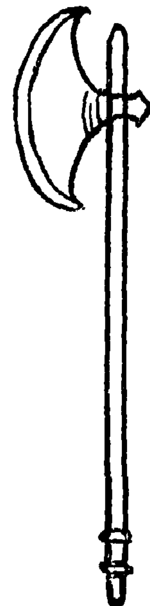
ચિત્ર ૩૨૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૫ પૃ. ૮૯૬

॥काव्य ३६ यंत्रं पंजाकार ३५

॥ॐ ह्रीं अर्हं णमो णाकं फट् विचक्काए॥

ચિત્ર ૩૨૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ ૪૯૯

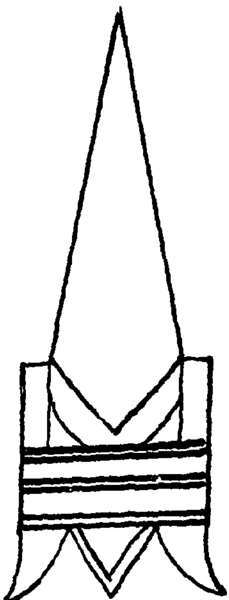
॥काव्य ३७ यंत्र ३६ फरशी-आकार

ॐ ह्रीं अर्हं णमो ह्रां खोति ह्रीं खोमिए॥

ॐ नमो भगवति

ચિત્ર ૩૨૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૭ પૃષ્ઠ ૪૯૯–૫૦૦

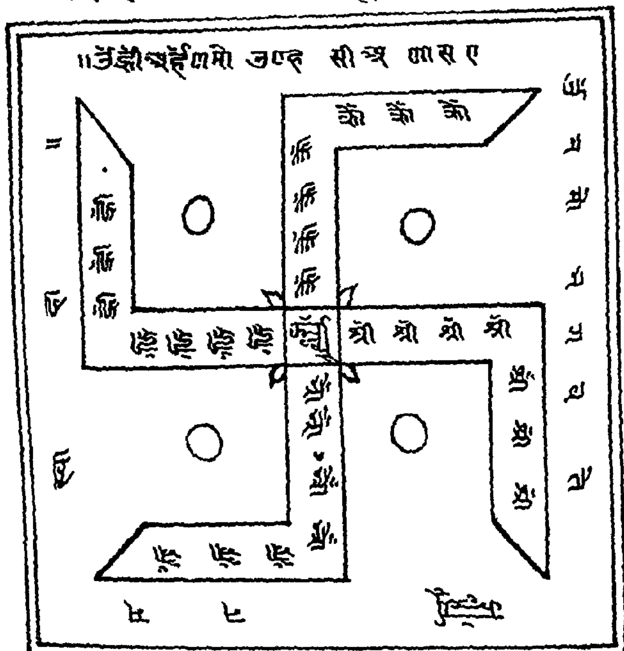

ચિત્ર ૩૩૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૫૦૦

ચિત્ર ૩૩૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૯ પૃષ્ઠ ૫૦૦

॥काव्य ४० यंत्रपूर्ण स्वस्तिक

ચિત્ર ૩૩૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૦ પૃષ્ઠ ૫૦૦-૧

यंत्रं ४० चतुरस्र काव्य ४१

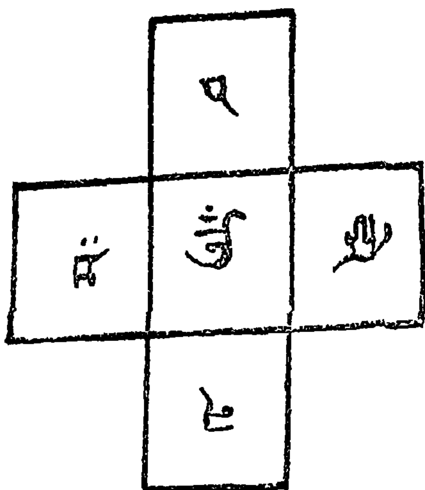
ॐ ह्रीं अर्हं णमो ... ॥ ॥

ॐ	न	मो	भ	ग
ह्रीं	श्रीं	क्लीं	ऐं	व
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૩૩૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૧ પૃષ્ઠ ૫૦૧

॥काव्य ४२

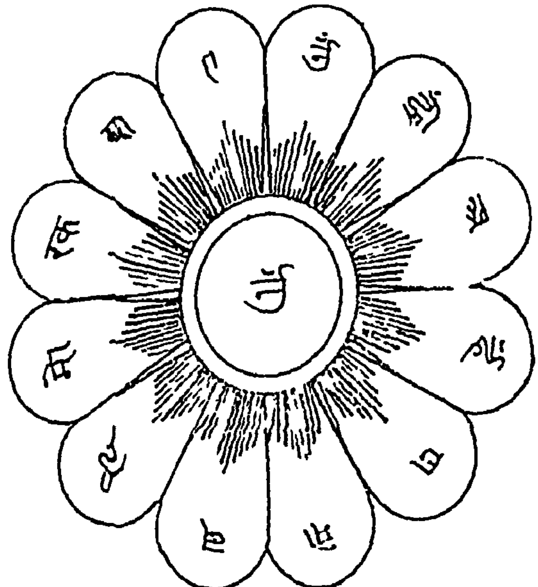
यंत्रं ४१ पंचकोष्ठ

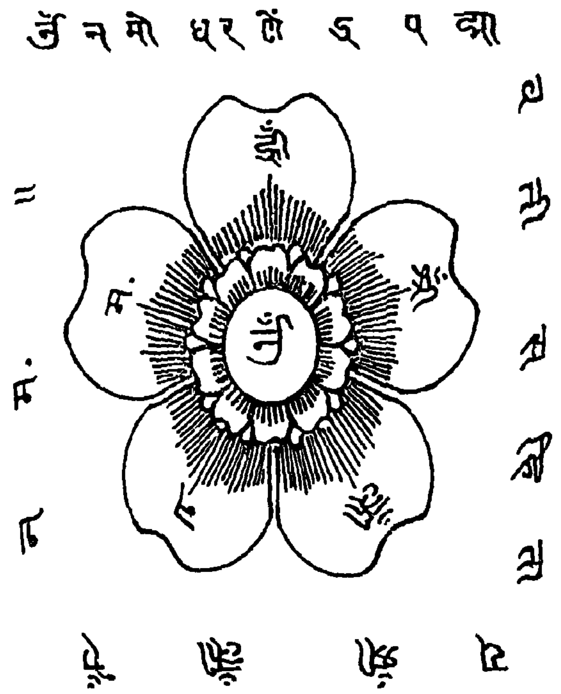
चित्र ३३४ कल्याणमंदिर काव्य ४२ पृष्ठ ५०१

॥काव्य ४३

यंत्र ४२ कमल १२ पांखडीनो ॥

[illegible]

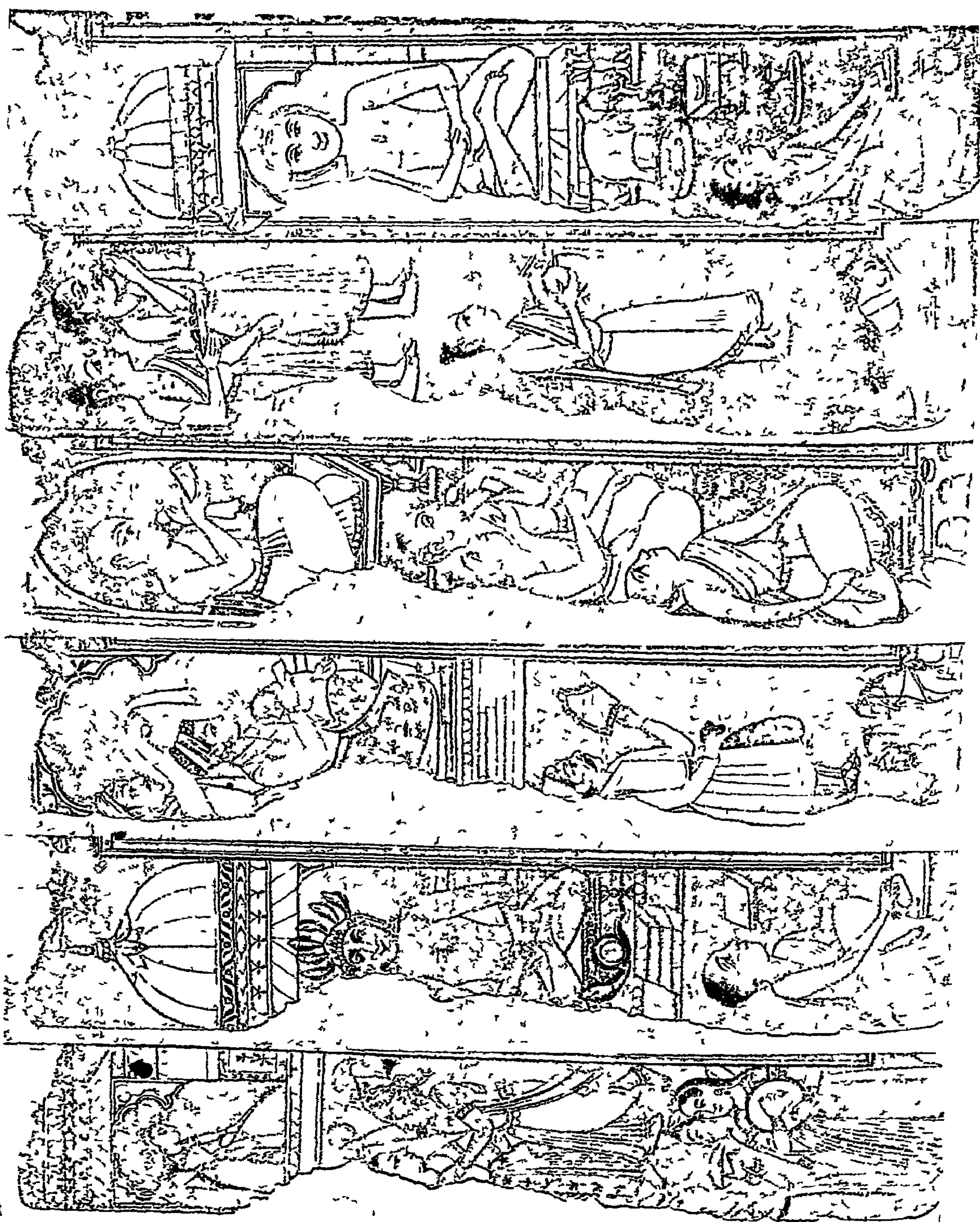
ચિત્ર ૩૩૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૪ પૃષ્ઠ ૫૦૨

ચિત્ર ૩૩૭ ક્ષેત્રપાલ

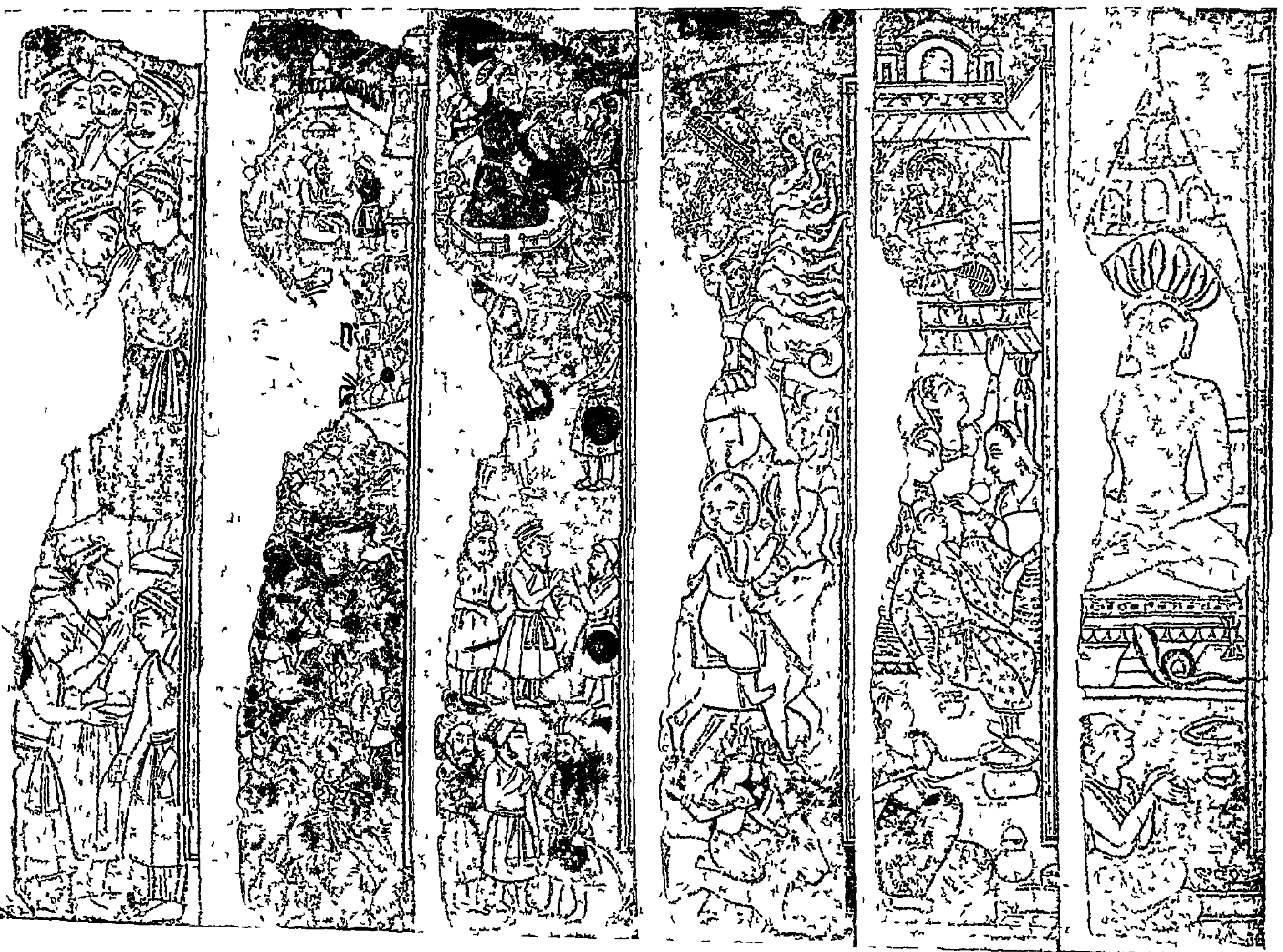

ચિત્ર ૩૩૮ થી ૩૪૩ [illegible]

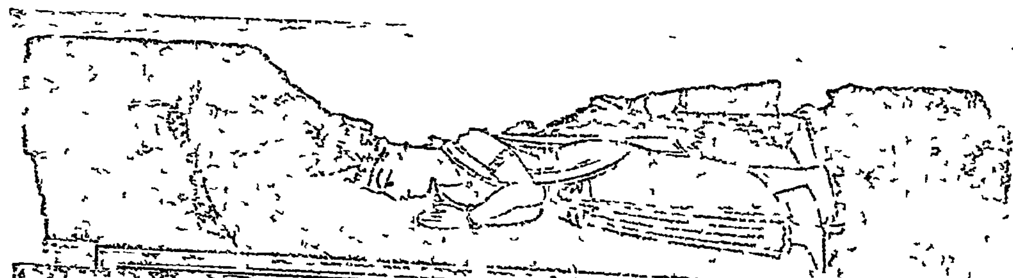
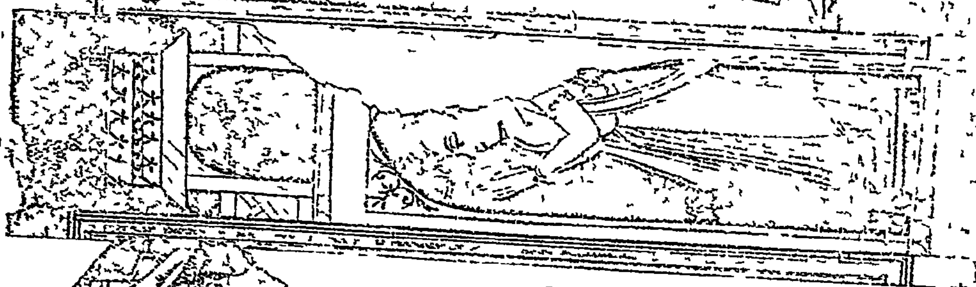

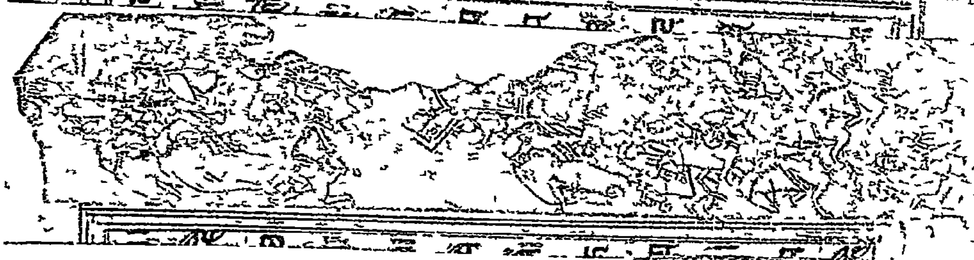
ચિત્ર ૩૫૦ થી ૩૫૫ કલ્યાણમંદિર [illegible] ॥

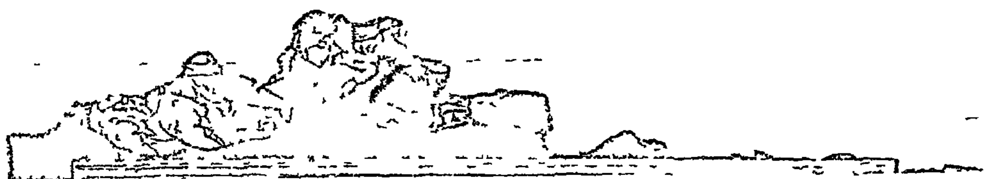
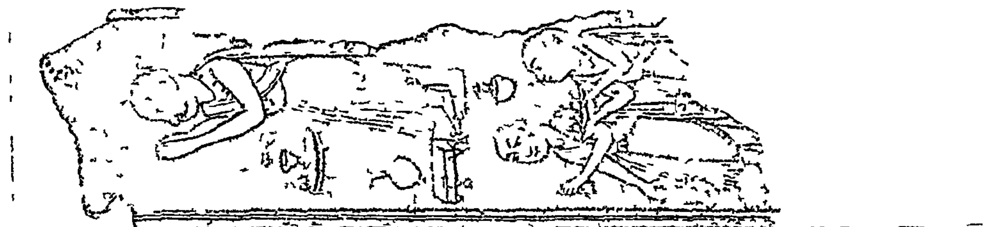
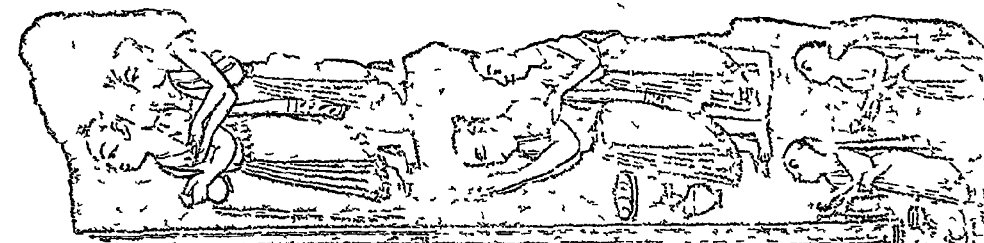
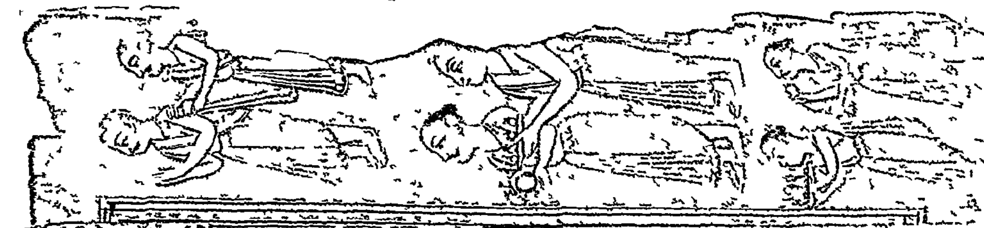
ચિત્ર ૩૬૨ થી ૩૬૭ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના ગુમાલનો

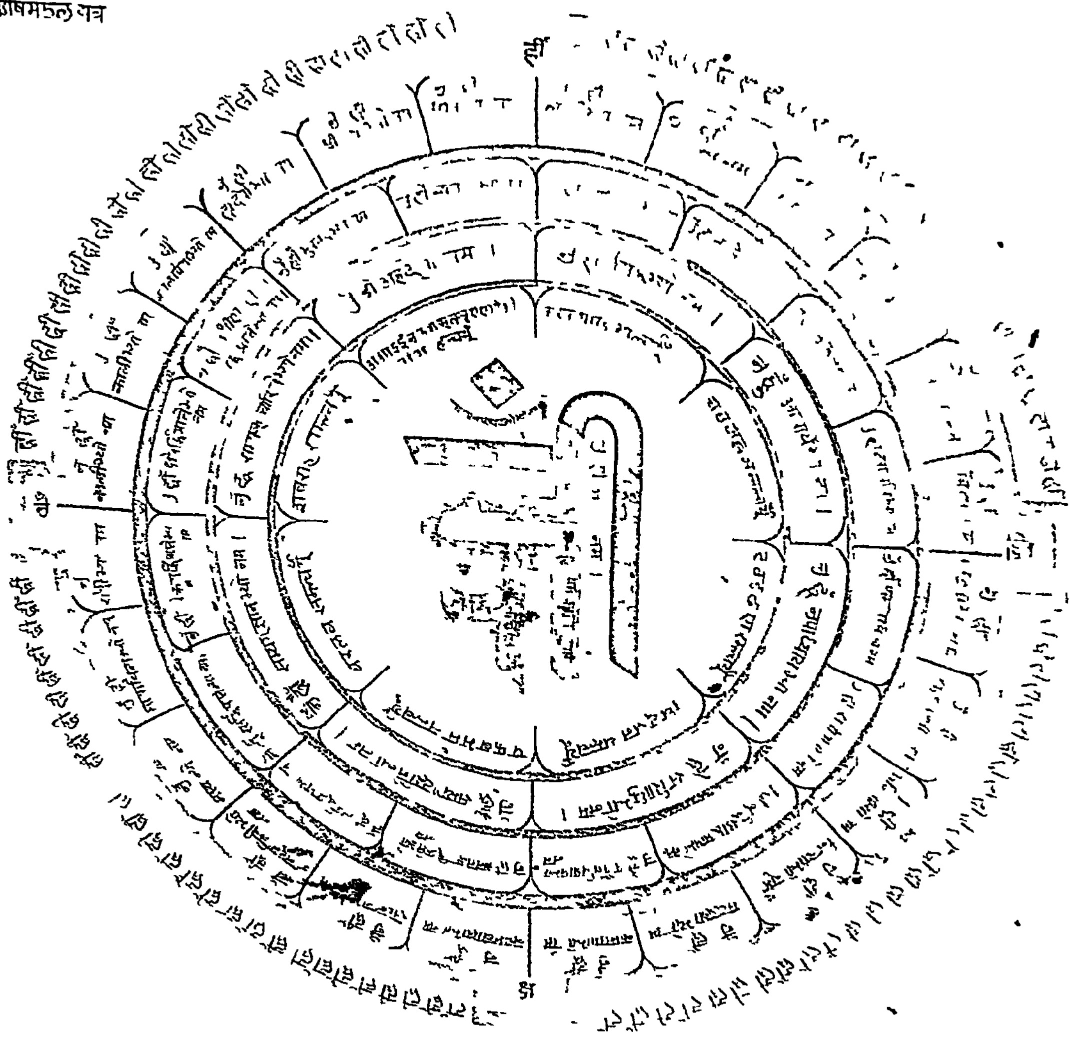

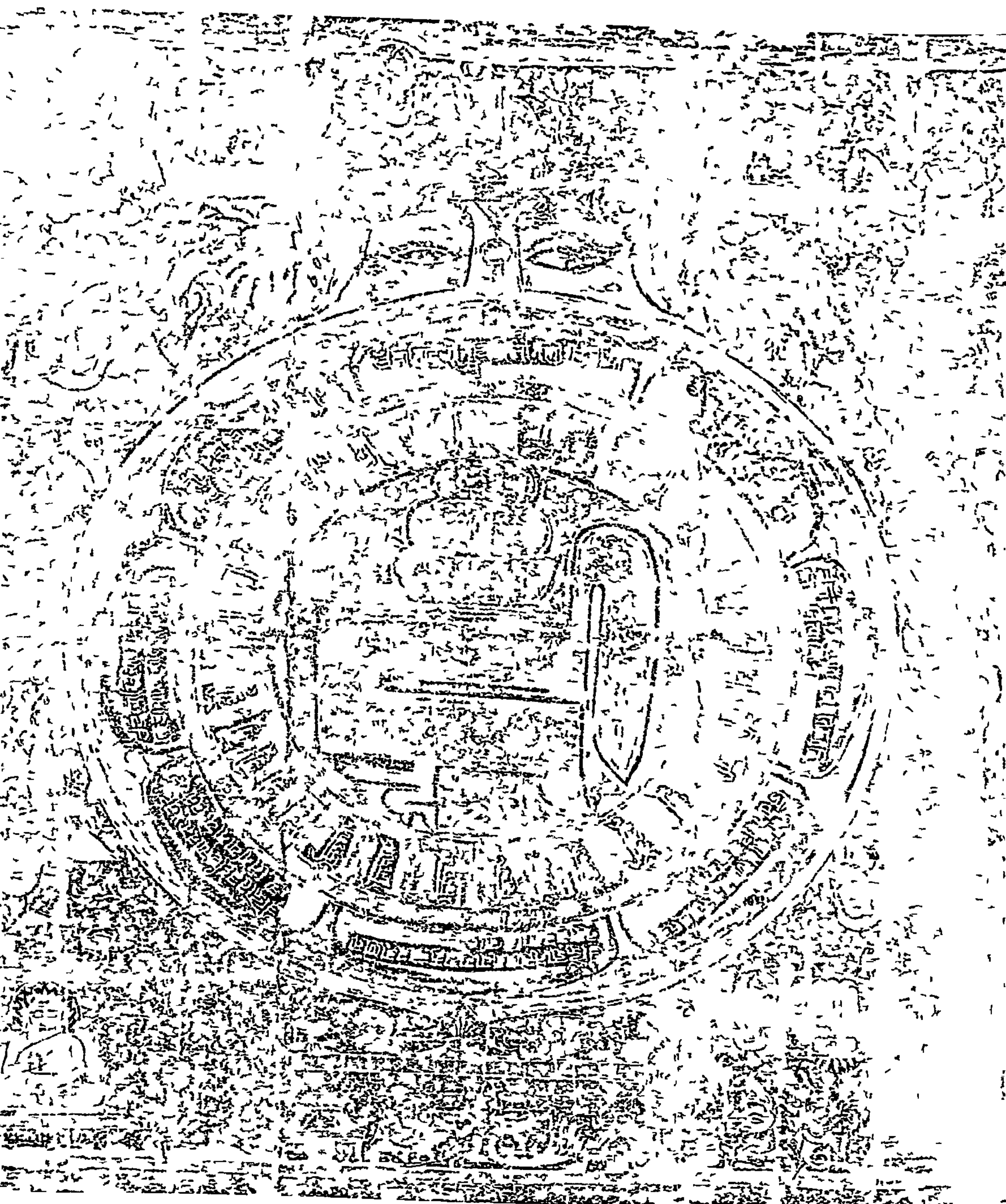

ચિત્ર ૩૭૮ થી ૩૭૯ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના નમૂનાઓ

ચિત્ર ૩૮૬ શ્રીઋષિમંડલ યંત્ર પૃ: ૫૨૭

ચિત્ર ૩૮૭ (કપડા પરનો પ્રાચીન શ્રીઋષિમંડલ યંત્રનો પટ પૃ૦ ૫૨)
(અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમાંથી)

ચિત્ર ૩૮૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ, નવગ્રહના ચિત્રો સાથે પૃષ્ઠ ૫૨૨
(વિ સ ૧૪૯૦ના પ્રાચીન ચિત્રપટ પરથી)

ચિત્ર ૩૮૯ શ્રી ઋષભદેવ (૧)

ચિત્ર ૩૯૦ શ્રી અજિતનાથ (૨)

ચિત્ર ૩૯૧ શ્રી સંભવનાથ (૩)

ચિત્ર ૩૯૨ શ્રી અભિનંદન સ્વામી (૪)

ચિત્ર ૩૯૩ શ્રી સુમતિનાથ (૫)

ચિત્ર ૩૯૪ શ્રી પદ્મપ્રભુ (૬)

ચિત્ર ૩૯૫ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ (૭)

ચિત્ર ૩૯૬ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ (૮)

ચિત્ર ૩૯૭ શ્રી સુવિવિનાથ (૯)

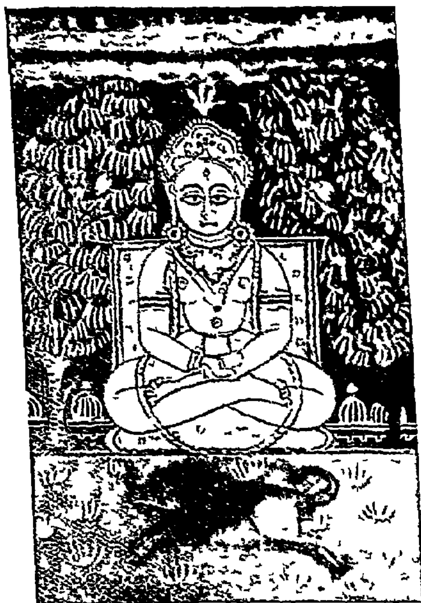
ચિત્ર ૩૯૮ શ્રી શીતલનાથ (૧૦)

ચિત્ર ૩૯૯ શ્રી શ્રેયાંસનાથ (૧૧)

ચિત્ર ૪૦૦ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી (૧૨)

ચિત્ર ૪૦૧ શ્રી વિમલનાથ (૧૩)

ચિત્ર ૪૦૨ શ્રી અનંતનાથ (૧૪)

ચિત્ર ૪૦૩ શ્રી ધર્મનાથ (૧૫)

ચિત્ર ૪૦૪ શ્રી શાંતિનાથ (૧૬)

ચિત્ર ૪૦૫ શ્રી કુંથુનાથ (૧૭)

ચિત્ર ૪૦૬ શ્રી અરનાથ (૧૮)

ચિત્ર ૪૦૭ શ્રી મલ્લિનાથ (૧૯)

ચિત્ર ૪૦૮ શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી (૨૦)

ચિત્ર ૪૦૯ શ્રી નમીનાથ (૨૧)

ચિત્ર ૪૧૦ શ્રી નેમિનાથ (૨૨)

ચિત્ર ૪૧૧ શ્રી પાર્શ્વનાથ (૨૩)

ચિત્ર ૪૧૨ શ્રી મહાવીર સ્વામી (૨૪)